לפני

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן. וכולהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו: שאלה במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות כב) כי ישאל איש מעם רעהו וגו'. מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב (שם) אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה נתנה ומשלם לו מעות אחרים: **שמא הוא לאחר זמן.** למחר: **גמ' יום אידם.** היינו עבודת כוכבים דכתיב בההיא פרשה יקומו ויעזרכם: **יפנו עידיהם וילדקו.** השתא סלקא דעתיה דבעובדי כוכבים כתיב ואתמוהי מתמה יתנו עובדי כוכבים עידיהם יבואו עבודות כוכבים שעבדו ויעידו עליהם וילדיקום: **עדות שהעידו בעצמם.** ביום הדין שעבדו לעבודת כוכבים בעולם הזה: **ישמעו.** עובדי כוכבים את העדות שמלות מעידות ויאמרו אמת דין הוא שראוין ישראל להצטדק: **ועידיהם המה.** עבודת כוכבים תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם: **בערבוביא.** כולן מעורבבין ולא אומה ואומה בפני עצמה:

לפני אידיהן. בתר דתני סנהדרין דאיירי בעובד כוכבים ומזלות תנא נמי להא מסכת דע"ז בסדר ישועות ומיהו מכות ושבועות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו בתר סנהדרין ואחרי כן חוזר לסדרו ושונה מס' ע"ז והוליות: **לפני אידיהן ג' ימים.** זימנין דתני מניינא בסוף כי הכא וכן (קדושין ג.) האשה נקנית בג' דרכים (בכורים פ"ב מ"ו) ואתרוג שהוא לאילן בג' דרכים וזמנין דתני מניינא בריש (מיר סה:) בשבעה דרכים בודקין את הזב (יומא ב.) שבעת ימים קודם יום"כ (גיטין ט.) בג' דרכים שוו גיטי נשים וכו' [1]: **אסור לשאת ולתת עמהם.** פ"ה משום דאזיל ביום אידו ומודה לעבודת כוכבים מתוך לשונו משמע [2] שר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד העבודת כוכבים עמהם נהי דרוב אידיהם מן הקדישים [3] הם מ"מ בכל שבוע יום אחד [4] יש להם דלרבי ישמעאל (לקמן ו.) לעולם אסור ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג:) דעובדי כוכבים שבח"ל לאו עובדי עבודת כוכבים אלא מנהג אבותיהם בידם דהא אמר שמואל בגמ' (לקמן ז:) בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד משמע הא יום אידם מיהא אסור לכך נראה דשרי משום איבה כדאמר בגמ' (שם דף ו:) גבי ר' יהודה נשיאה דשדר ליה ההוא מינא דיגרא קסריינא ביום אידו אמר היכי איעביד לא אישקליה הוא ליה איבה מיהו אין משם ראיה גמורה דשמא לאו משום איבה לישתרי אלא היה נוטל עצה כילד יעשה שלא יהיה לו איבה ועוד אי טעמא משום איבה אינה להלוותם ולהשאילם ולפרעם כשהעובד כוכבים תובע חובו אבל לשאת ולתת עמהם דהיינו מקח וממכר מאי איבה איכא

[1] אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן: **גמ'** רב ושמואל חד תני אידיהן וחד תני עידיהן מאן דתני אידיהן לא משתבש ומאן דתני עידיהן לא משתבש מאן דתני אידיהן לא משתבש דכתיב [1]כי קרוב יום אידם ומאן דתני עידיהן לא משתבש דכתיב [2]יתנו עידיהם ויצדקו ומאן דתני אידיהן מאי טעמא לא תני עידיהן אמר לך תברא עדיף ומאן דתני עידיהן מאי טעמא לא תני אידיהן אמר לך מאן קא גרים להו תברא עדות שהעידו בעצמן הלכך עדות עדיפא והאי יתנו עידיהם ויצדקו בעובדי כוכבים כתיב הא בישראל כתיב [3]דאמר ריב"ל כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות להם לעוה"ב שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דאמר עידיהן מהכא [3]יוצרי פסל כולם תוהו וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניחו] בחיקו ואומר [3]למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא שנאמר [2]כל הגוים נקבצו יחדו [וגו'] אמר להם הקדוש ברוך הוא אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה

וכי לא יוכל ישראל לומר איני צריך עתה למכור ולקנות וכן לשאול ולהלוות ולפרוע מה ידע העובד כוכבים שמניח משום אידו לכך נראה דטעם ההיתר משום דעכו"ס שביניהם קיים לן בגוייהו דלא פלחו לעבודת כוכבים ומהאי טעמא שרי לקמן בפ"ב (דף סה.) רב יהודה דשדר ליה קורבנא לאבילרנא ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים וכן רבא (שם) דשדר ליה קורבנא לבר שיסך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים א"נ יש לסמוך אההיא דתנא בירושלמי על מתני' דאסור לשאת ולתת תני בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו אבל בעובד כוכבים שמכירו מותר מפני שהוא כמחניף ותניא הנכנס לעיר ומצאן שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם ור"ת היה מפרש אסור לשאת ולתת עמהם דוקא במידי דתקרובת ולא אייר כלל בלקנות דומאי שרי בין לגישנא דאזיל ומודה בין לגישנא דלפני עור לא תתן דלא אסרו אלא למכור דוקא מידי דתקרובת ולשאת ולתת הכי פי' לשאת מהן המעות ולתת להם מידי דתקרובת חליפי המעות ומביא ראיה מדאיבעיא (לקמן דף ו.) בגמרא טעמא דלשאת ולתת עמהם אי משום הרווחה פירוש משום שמרויח ומשתכר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול וקאמר נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה ואי מידי דלאו תקרובת אסור אמאי לא קאמר נפקא מינה למידי דלאו תקרובת דמשום הרווחה איכא אלא וודאי מידי דלאו תקרובת שרי דלא שייכא אזיל ומודה במקח וממכר כיון שנותן המעות תחת החפץ והוא לוקח וגם אינו בטוח כ"כ שירויח בסחורה ובעיא דגמרא הכי מפרש טעמא דאסור לשאת ולתת עמהם במידי דתקרובת משום הרווחה שיהיה לו בהמות רבות בריוח אפי' אית ליה לדידיה נמי אסור שמתוך שיהיה לו הרבה בהמות יקריב מן המובחר או משום לפני עור ונפקא מינה הכי אית ליה בהמה לדידיה שרי ולפי פר"ת אין לתמוה על מנהג העולם שאפילו אם היו [1] מחזיקין אותם כעובדי עבודת כוכבים שהרי אינם עושים שום תקרובת אלא במעות וזה לא שייך הרווחה והרבה מעות מצויים להם לאותו דבר ומיהו נכון הוא להחמיר כשבא העובד כוכבים ואומר הלויני מעות לשקרי שקורין אופרי"ר אבל ר' אלחנן אמר כי גם באותם אופרי"ר אין שום איסור כי מה שהם נותנים אותם לגלחים ולכומריה אינו ממש לשם עבודת כוכבים אלא לצורך הגאתם: **להלוותם.** פר"ת דוקא בחנם אבל ברבית שרי משום דמלטער טובא כדאמרינן בקדושין (דף כ.) ליזבן איניש ברתיה ולא לזיף ברבית: **ולפרוע** מהן. בגמרא (לקמן דף ו:) פסקינן כרבי יהושע בן קרחה דמלוה על פה נפרעין מהם מפני שהוא כמגיל מידם ויכול להיות דאפי' מלוה בשטר נמי נפרעין מהם כדאמר בירושלמי אפי' מלוה בשטר אובדת היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מחובו ולכך נראה לר"י דאותה מלוה שבשטרינו או אפי' אותם שיש לנו מהם חותמות שמותר ליפרע מהם ואפי' הוא אזיל ומודה שלעולם הוא חשיב כמגיל מידם והא דאמר רבי יהושע בן קרחה מלוה בשטר אין נפרעין היינו כשידנו תקיפה עליהם ואפי' הכי מלוה על פה נפרעין שלא יכפור פעם אחרת והיכא דאיכא משכון אומר בירושלמי דאין מלוה אובדת במשכון מיהו בכל ענין חשיב כמגיל מידם שכמה פעמים אובדת אפי' במשכון: **מ"ט לא תני עידיהן.**

פרק משילין (ביצה דף לה:) איכא חד תני משילין וחד תני משחילין וכן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטז:) חד תני מליקין וחד תני מסיקין ולא דייק כי האי גוונא ושמא לא שייך לדקדק משום דאידי ואידי חד משמעות לשון הוו להו אלא קשיא מההיא דפרק החליל (סוכה דף נ: ושם ד"ה וחד) שואבה חשובה וכן בפ"ב דיבמות (דף יז. ושם) ראשונה ושניה דלא חד משמעות נינהו ולא דייק הכי וי"ל הכא היינו טעמא דדייק הכי משום דמסתבר ליה טפי לשון עדות לפי שהוא עדות לשברם וקשיא לי על תירוץ זה דמאי מקשה מו ומאן דתנא עידיהן מ"ט לא תני אידיהן הא כבר פירשנו דהמקשה נמי היה יודע אותו טעם דלשון עדות עדיף ול"ג דהכי הקשה מאן דתני אידיהן אמאי לא תני עידיהן דהא עידיהן ממש כתיב בהדיא בקרא אבל אידיהן ממש לא כתיב בקרא אלא אידם ומשני תברא עדיף פי' לשון שבר ופריך א"כ מ"ט דמאן דתני עידיהן הא ודאי דתברא עדיף:

מסורת הש"ס

א) [לקמן ד: ע"ש], ב) [נ"א כל מי], ג) [וע"ש תוס' קדושין ב. ד"ה האשה], ד) [נכ"א: הקדושים], ה) [נכ"א: יום הטלרים], ו) [נכ"א: אין לתמוה על מנהגנו שאפילו אנו],

תורה אור השלם

1. לי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ: דברים לב לה
2. כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעוּנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: ישעיהו מג ט
3. יֹצְרֵי פֶסֶל כֻּלָּם תֹהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל יִרְאוּ וּבַל יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: ישעיהו מד ט

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפני. בספר שם הגדולים להרב ר' יוסף מחלילי באות מ כתב בשם רבינו בצלאל בשיטה מקובצת תולין כי התוס' על מס' ע"ז שבידנו הם תוס' רבינו פרץ: ד"ה אסור וכו' שר"ל אף ממקח וממכר. עיין לקמן דף יב ע"ב תוספות ד"ה עיר:

מוסף רש"י

שמיצר הוא לו. שהגוי מילר כשפורע חובו ולא אזיל ומודה (מו"ק ט: מכת"י) דכל אדם שפורע מילר, אבל לא משלמים להם ממון ביום חגם, לפי שמשמחם ביום חגם ומודה לע"ז (מו"ק שם).

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה ח סמג לאוין עה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ח:

רבינו חננאל

דרש רבי שמלאי לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחה ואומר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו מתקבצין ובאין כל האומות בערבוביא דכתיב כל הגוים נקבצו יחדו

רומי חייבת. משום דכתיב בהו (מלאכי ה) וקרלו להם גבול רשעה. רשע תרגום חייבא ומגלא במעשה מרכבה כי במעשה דרבי חנינא בן תרדיון נגזר על רומי חורבן גדול: **אמר** להן הקב"ה **במה עסקתם.** פירוש שואל להם במה זכו בכל דור ודור: **שווקים** להושיב בהם זונות. ה"ה דה"מ למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר אלא מגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול כלומר אפי' לצורך זונות עשיתם שווקים: **וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב.** ות"ת אדרבה מלכות בבל עדיפא שנמשלה לארי דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו והאמרי מלך בחיות [1] וי"ל דאע"ג דאמרי מלך מ"מ דוב הוא [2] עז יותר ובעל תחבולות כדאמר בפרק קמא דברכות (דף יג.) [3] גבי ארות האמרונות משכחות הראשונות הינו מעשה אריי וספר מעשה דוב ורבי יצחק מפרש דבבל לא נמשלה לארי אלא בשעה שהיתה מושלת בכל העולם ועתה היא ממלכה שפלה אבל פרס גם עתה היא חשובה אחר רומי ותעמוד בחשיבותה עד סמוך לגיאת המשיח כמו שמפרש בסמוך: **הרבה** גשרים גשרנו. אף על גב דרומי נמי תקנו גשרים כדאמר בפרק במה מדליקין (שבת דף לג:) מ"מ אינם חשובים כ"כ בתקון גשרים כמו פרס: **ואנן** בנינן. הא דלא קאמרי שבנו בית המקדש כשאבל מהן במה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור והקב"ה שואל במה זכו בכל דור ודור: **מאי שנא הני דלא קא חשיב.** פי' בבל ויון שהם (א) ארבע מלכיות שנתעבדו בישראל וחשובים היו אבל מכל שבעים אומות לא בעי: **משכא** מלכותייהו עד דאתי משיח. והא דאמרינן עתידה פרס שתפול ביד רומי היינו סמוך לגיאת המשיח כדאמרינן (סנהדרין דף לח:) עתידה מלכות רומי [4] שתפשוט על כל העולם תשעה חדשים: **מאי** בעי בשעיר ומאי בעי בפארן. ופארן מארץ ישמעאלים כדכתיב גבי הגר (בראשית כא) במדבר פארן וסמיך אמיפיה דקרא וקדוש מהר פארן סלה ולא גרסינן מאי בעי בתימן דתימן משעיר הוא דכתיב (עובדיה א) וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מיהו קשיא לגירסת רש"י אמאי מייתי קרא דחבקוק למדרש הכי בקרא דאיתא בזוהא הברכה נמי הוזכר פארן וי"ל דאיכא למידרשיה כדדרשיה ליה בפרק שור שנגח ארבעה (ב"ק דף לח. ושם) מפארן הופיע ממונם לישראל והוא הר סיני כדאמר פ' ר"ע (שבת דף פט. ושם) ה' שמות יש לו סיני פארן ורבי אלחנן אומר דגרים שפיר מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתימן והאי תימן לאו שם אומה הוא אלא שם רוח דרום כמו עורי לפון ובואי תימן כדדרשינן בספרי פרשת וזאת הברכה מד' רוחות נגלה הקדוש ברוך הוא לישראל שנאמר אלוה מתימן יבא ולכך ניחא שהוצרך להביא פסוק דחבקוק: כהנים

וסופריה. וחכמיה: **נאוס.** מלכות כשהיא לבדה: **ונאוס מנאוס.** מתרגמינא ומלכו ממלכו ועוד יאמר לא שייך אלא במלכות. וס"ת מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן מי [5] בכם יגיד זאת: **ומי איכא ערבוביא קמיה.** והלא כולם נסקרין בסקירה אחת שנאמר [6] היולר יחד לבם כדאמר בר"ה (דף יח.): ומשני **דלא ליערבבו אינהו.** לדידיה לא מהניא ערבוביא אבל לדידהו מהניא ערבוביא דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם: [7] **טבעה.** שמעה: **נכנס אחלה.** לפני הקב"ה לדין: **משפט עבדו.** שלמה המלך: **דליפוש חרון אף.** של הקב"ה מפני פשעי לבור שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל קורחנו מפני החרון: שווקים ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים. גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים: **שיתעסקו ישראל בתורה.** שיהא להם פנאי שמולאין להשתכר בשוק ומולאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח ומתעדנין במרחצאות: **ואתו.** והנה: **אחרי.** אחרת: **מסורבלין.** שמיעים כמו (שבת דף קמ:) קטן המסורבל בבשר ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג): דוב אין לו מנוחה אלא הולך ובא כל שעה: **אגגריא.** עבודת המלך המוטלת על יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולאלת בלבא] וליטול בהמתן בעבודתו: **ואנן בנינן.** בית שני בנה כורש: **אינהו.** פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל וטיטוס הגלה לרומי ועדיין כולם משועבדים [להם]: **פארן.** ארץ ישמעאל דכתיב בהגר (בראשית כא) ותשב במדבר פארן: **לוס קבלנוה ולא קיימנוה.** כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה: **ועל דא תברסהון.** פירוש היא כלומר נמלא תשובה זו קטיגור להם אמאי לא קבלוה: **לגיגית.** קופ"א בלע"ז ומטילין בה שכר: **ראה ויסר גויס.** נראה בעייני ויסר להתירן:

שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה גשרים גשרנו הרבה כרכים כבשנו הרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם [8]תקנתם גשרים ליטול מהם מכס כרכים לעשות בהם אנגריא מלחמות אני עשיתי שנאמר [8]ה' איש מלחמה כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר [1]מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו מלפניו בפחי נפש וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי מאי טעמא עיילא אמרי אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן וכן לכל אומה ואומה וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי מ"ט עיילי סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו משום דהנך משכי במלכותייהו עד דאתי משיחא אומרים לפניו רבש"ע כלום נתת לנו ולא קיבלנוה ומי מצי למימר הכי והכתי' [9]ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתיב [10]אלוה מתימן יבוא וגו' מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה אלא הכי אמרי כלום קיבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון אמאי לא קבלתוה אלא כך אומרים לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל דכתיב [11]ויתיצבו בתחתית ההר ואמר רב דימי בר חמא [12]מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם מיד אומר להם הקב"ה הראשונות ישמיעונו שנא' [1]וראשונות ישמיעונו שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם ומנלן דלא קיימום [13]דתני רב יוסף [12]עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להן איתגורי איתגורי א"כ מצינו [14]חוטא נשכר אמר מר בריה דרבינא לומר

לתורה על כל האומות ולא קיבלוה אומרים לפניו רבש"ע [כלום] כפית עלינו הר כגיגית כישראל ואמרת אם אינכם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם שנא' ויתיצבו בתחתית ההר ולא קיבלנוה אומר להם ראשונות ישמיעונו. שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם אותם

תורה אור

1. כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם נִגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: ישעיהו מג ט
2. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפְרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
3. כֵּן אָמַר חִזְקִיָּהוּ רִבִיעָיְתָא מַלְכוּ רְבִיעָאָה תְּהֲוָא בְאַרְעָא דִּי תִשְׁנֵא מִן כָּל מַלְכוּתָא וְתֶאבַל כָּל אַרְעָא וּתְרוֹשְׁנַהּ וְתִדְקְנַהּ: דניאל ז כג
4. וְהָיוּ דִבְרֵי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לְפָנַי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: מלכים א ח נט
5. לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: חגי ב ח
6. וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: דברים ד מד
7. וְאַרוּ חֵיזוּ אֲחֳרֵי תִנִּינָה דְּמְיָה לְדֹב וְלִשְׁטַר חַד הֲקֵמַת וְתֶלֶת עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּהּ וְכֵן אֲמַרִין לַהּ קוּמִי אֲכָלִי בְּשַׂר שַׂגִיא: דניאל ז ה
8. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: שמות טו ג
9. וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ: דברים לג ב
10. אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ: חבקוק ג ג
11. וַיִּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: שמות יט יז
12. עָמַד וַיְמַדֵּד אָרֶץ רָאָה וַיֵּתֶר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שְׁחוֹ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: חבקוק ג ו

מסורת הש"ס

א) שבועות ו: ע"ש, ב) כ"ה מ: טז., ג) [עי' תוס' לקמן יח. ד"ה וכי], ד) [ישעיה מג ושם איתא מי בהסן], ה) קדושין עב. מגילה יא., ו) שבת לג.; ז) [שבת פח. ע"ש], ח) ב"ק לח., ט) [ובמות לב: וש"נ], י) [ל"ל בהסן], כ) [תהליס לג.], ל) בס"א נוסף ד"ה: רומי מייתא רומי הרשעה תרגום של רשעה מייתא, מתגיגה יב:], מ) ס"א מסוקן, נ) [ע"ש דליפוש כך אלא בנוסחא אחרת], ס) [ונוסח איתא נוסחא אחרת אבל ביומא י. איתא כך כמו שהעתיקו תוס' להלא], ע) [בס"א: הרשעה],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' שהם מד' מלכיות:

לעזי רש"י

קופ"א [קוב"א]. גיגית, מיכל גדול ועגול.

מוסף רש"י

רומי חייבת. תרגום של רשעה, שנאמר (מלאכי ה) וקרלו להם גבול רשעה (שבועות ו:). מלך וצבור. כשהקב"ה דן אותם (ר"ה ח:). לעשות משפט עבדו. שלמה קאמר ליה עבדו. דליפוש חרון אף. בשביל עונות לבור (שם). ומסורבלין. מלובשין בבשר (מגילה יא.). בעלי בשר, לשון עובי ושומן הוא, וכעלמא נמי אמרינן קטן מסורבל בבשר, המלובש בבשר כסרבל (קדושין עב.). **ואין להם מנוחה כדוב.** דוב אין לו מנוחה, כשהוא קטור הולך ובא תמיד סביבותיו (שם). **בתחתית ההר.** תחת ההר ממש (שבת פח.). **כגיגית.** קופא שמטילין בה שכר (שם).

רבינו חננאל

ויאספו לאומים ואומר להם מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה ונכנסת החשובה מכל האומות והיא מלכות רומי שנאמר ותיכול כל ארעא ותדושינה ותדוקינה. וא"ר יוחנן זו מלכות רומי שטבעה יוצא בכל העולם; ומאן דחשיב עאיל ברישא כדרב חסדא דאמר מלך וצבור מלך נכנס תחלה שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו אמר הקב"ה יש בכם מגיד זאת מיד יצאו בפחי נפש (אומרים לפניו רבש"ע) [וכו'] נכנסת אחריה מלכות פרס דהיא חשובה בתרה שנאמר וארו חיוא אחרי וגו' ותני רב יוסף אלו פרסיים וכו' ויוצאין גם הם בפחי נפש אומרים לפניו רבש"ע כלום קבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב ויאמר ה' מסיני בא וגו' מלמד שהחזירה הקב"ה

לומר שאם מקיימין כו'. התרה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר: **אם לא בריתי יומם ולילה.** אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה וכתיב (דברים כט) אלה דברי הברית: **כהנים** ולוים וישראלים **לא נאמר אלא האדם.** משמע הכא דעובדי כוכבים נמי קרוין אדם ותימה דהא אמר בעלמא (ב"מ דף קיד:) דאין קברי עובדי כוכבים מטמאין באהל משום דכתיב אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתן לאני לאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויים אדם ולא עובדי כוכבים קרויין אדם ואור"ת דיש לחלק בין אדם להאדם ולא קשיא מהא דכתיב גבי חירם (יחזקאל כח) ואתה (בן) אדם ולא אל ביד מחלליך דאינו אומר כן לקרומו אדם בלשון חשיבות אלא לגנותו בלשון בזיון ושפלות והא דכתיב בקום עלינו אדם רולה לומר אדם ולא מלך ומדריש גבי המן (מגילה יח.) א"נ ר"ל בקום עלינו אדוש והא דכתיב מה יעשה לי אדם ר"ל אדם שהוא בזוי ות"ת הא אמר בפרק השולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפוך בה שיחין ומערות שנאמר והארץ נתן לבני אדם ואומר ר"ת דעובדי כוכבים נמי מיקרי בני אדם שרולה לומר בני אדם הראשון ובפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק דף לח.) האלכתי [1]: **שאפילו** עובד כוכבים ועוסק בתורה. פי' בשבע מלות שלהם דאילו בשאר מלות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות (דף נט.) עובד אלילים העוסק בתורה חייב מיתה: **הרי הוא** בכהן גדול. להכי נקט כהן גדול משום דכתיב יקרה היא מפניים ודרשינן (הוריות דף יג.) מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים גבי ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ אבל עובד כוכבים העוסק בתורה הוא ככהן גדול: **גדול** המצווה ועושה. פי' מפני שהוא דומה תמיד לבטל ילדו ולקיים מלות בורלו: **נוגעים** בעדותן הן. וא"ת והרי ראיה גדולה שקיימו שהרי שמים וארץ קיימים הם וי"ל דאין מוקשין בזו הראיה דאין אב מעיד על בנו ועוד י"ל שהם קיימים ממה שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים: **יום הששי.** תימה למ"ד [2] בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי וי"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא א"נ היתה ראויה ליתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו [3]: **שלא** השתחוו לצלם. אומר ר"ת דלאם דנבוכדנצר לאו עבודת כוכבים הוא אלא אגדרטי עשוי לכבוד המלך ובהכי ניחא דנקט גבי אברהם שלא עבד עבודת כוכבים ובחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם וניחא נמי הא דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף נג.) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלאו לצלמא ואילו היה עבודת כוכבים ממש חס ושלום כי מלאגת שוס יסורין שבעולם לא היו משתחוים לצלם כו' חנינא בן תרדיון (לקמן יח.) שאמו ספוגין על לבו ליסרו ור"ע (ברכות סא:) שסרקו בשרו במסרקות פיות והיינו הא דפריך פרק מקום שנהגו (פסחים דף נג.) מה לאו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש פירוש היה להם להשתחות לצלם כיון שלא היה עבודת כוכבים ממש ועוד דאיה מפ"ק דמגילה (דף יב.) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה מפני שהשתחוו לצלם וכו' הם לא עשו אלא לפנים ואם היתה עבודת כוכבים היה להם למסור עצמן על קידוש השם ולישנא דקרא נמי משמע הכי דכתיב נאלהיך לית אלן סגדין משמע דתרי מילי הוו [4]: **יבא** בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני. אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר [5] וכן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו (כתובות דף יא.): **היום** לעשותם ולא למחר לעשותם. [6]תימה אנשי שיחו שהיו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בהיום על לבבך (פסחים מז.) ולפיכך הקפידו עליהם חכמים דמשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך ומה יש לחוש בזה כיון שכך הוא אמת כדמשמע הכא ויש לומר דהתם איכא למיטעי היום ממש וכן למחר ממש אבל היום לעשותם בקרא דבתשלום שכר כתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ותשלום שכר הלדיקים הוא לעולם הבא:

ומניחין

לומר שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהם שכר ולא [6]והתניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול תלמוד לומר [1]אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה [3]דאמר ר' חנינא [8]גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה [אלא כך] אומרים [העובדי כוכבים] לפני [הקב"ה] רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימוה אמר להם הקב"ה אני מעיד בהם שקיימו את התורה [כולה] אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב [2]בני בכורי ישראל אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנאמ' [3]אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי [3](דאר"ש) בן לקיש [7]מאי דכתיב [4]ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו [9](והיינו דאמר חזקיה) מאי דכתיב [5]משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה [1]אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אמר להם הקב"ה מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה יבא נבוכד נצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני [9](ואליהו בן ברכאל הבוזי) ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה שנאמר [6]יתנו עידיהם ויצדקו אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצית אמרת הכי והא [10]אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב [7]אשר אנכי מצוך [10]היום היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה משום דלית ביה חסרון כיס מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת [2] תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר [8]ונתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו מקדיר והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו משום דישראל נמי זימני

מסורת הש"ם

א) ב"ק נח. סנהדרין נט., ב) ב"ק נח. [פז.] קדושין לא., ג) [ל"ל ואמ"ש], ד) [לקמן ה. שבת פח. ע"ש], ה) [גי' ע"י ואמר מזקיק], ו) [שבת פח.], ז) [עי' תוספות ב"ב טו: ד"ה אליהו ובפירוש רש"י דהכא], ח) [לקמן ד: שירובין כב.], ט) [ל"ל היום לעשותם היום לעשותם וכו'], י) [בס"ד: כתקופת], כ) [בראשית לא:], [שם כז.], מ) [תהלים ב.], נ) [וע"ע תוס' יבמות סא. ד"ה ולאין ותוס' סנהדרין נט. ד"ה אלא ותוס' מד ע: ד"ה ולאין נליב ותוס' ב"ק נא. ד"ה אלא ותוס' ב"ב נח. ד"ה מלמין ותוס' מיר נד. ד"ה לאן], ס) [שבת פו:], ע) [בראשית פז.], פ) [וע"ע תוספות כתובות לג: סד"ה אלמלי ותוס' פסחים נג: ד"ה מה],

תורה אור השלם

1. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
2. וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: שמות ד כב
3. כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי: ירמיהו לג כה
4. וַיְכַל אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: בראשית ב ב
5. מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקְטָה: תהלים עו ט
6. כָּל הַגּוֹיִם נָקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: ישעיהו מג ט
7. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: דברים ז יא
8. נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: תהלים ב ג

גליון הש"ם

תוס' ד"ה **יבא** וכו' וכן הגיורת. וכן בפסחים דף סט ע"ב בגמתי' וזמן שבת בשבת: ד"ה היום וכו' תימה אנשי יריחו. עי' פסחים נו ע"א:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"א מהל' ת"ת הל' יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:

מוסף רש"י

אלא האדם. ר"מ דלית ליה אתם קרויין אדם, ור"ש היא דדרש לה במסכת יבמות (סנהדרין נט.). **יום הששי.** מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית, מלמד שהתנה בו'. **הששי** משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בעלמא (חולין צב.). **היכן** המיומנת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה, מרבוי דה' דריש ביה נמי הא (שבת פח.). **בתחלה.** קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע, יראה. שמא לא יקבלוה ויחזור העולם לתהו ובוהו כדר"ל, ולבסוף. כשקבלוה (שם). **ולא למחר לעשותם.** דאין מצות לעתיד (לקמן ה:). שלאחר מיתה לעתיד לבא אם בא לקיים מצות אינו מועיל, דמי שעבר בערב שבת יאכל בשבת (ערובין כב.).

רבינו חננאל

ומנלן דלא קיימום דכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו' ותני רב יוסף ראה שלא קיימו שבע מצות; תניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפי' עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא כישראל שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא אדם וכו' עד יבאו מכם ויעידו בישראל שקיימו את התורה יבא נמרוד ויעיד על אברהם שלא נחשד על עבודת כוכבים. לבן יעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל. אשת פוטיפר תעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה. דריוש יעיד בדניאל שלא נחשד על התפלה. נבוכדנצר יעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם. אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי יעידו בישראל שקיימו את התורה שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים. אומרים רבש"ע תנה לנו את התורה

ומניחין תפילין בראשיהן וציצית בבגדיהן וכו' עד ננתקה את מוסרותימו. בירושלמי בפרק אין מעמידין דרש ננתקה את מוסרותימו זו מצות תפילין ושליכה ממנו עבותימו זו מצות צילים: **אין** שחוק לפני הקב"ה. והא דאמרינן בסוף הזהב (ב"מ דף נט:) אחיך ואמר נאמוני בני אינו אלא בדיחותא בעלמא:

שניות יושב ודן. יש לומרים כי לכך תקנו בקדושת מוסף לומר ממקומו הוא יפן כי פתם מוסף בשניות בא ואז הוא יושב ודן ואנו מתפללין שיפנה מכסא דין לשבת בכסא רחמים ואין נראה דלמאי דמסקינן בסמוך (לקמן ד:) דאשונה יושב ודן לא יתכן אלא ודאי מטבע של תפלה כך הוא: **אם** אשכחך ירושלם תשכח ימיני. פשטיה דקרא כך אם אשכחך ירושלים שנשיר שיר ה' על אדמת נכר תשכח ימיני מלגנן בכנור תדבק לשוני לחכי אם אלא לשורר בפה אם לא אזכרכי:

הקוטפים מלוח עלי שיח. פשטיה דקרא מייני בעניים האוכלין העשבים שנקראו מלוחים כמו אבותינו אכלו מלוחים אף אנו נאכל מלוחים בפרק האומר בקדושין (דף סו.) עלי שיח כלומר אכל האילנות ולא בנים: **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים. פי' כל המאורעות הבאות על האדם מידי יום יום בידי שמים ואין אדם יכול להרחיק נפשו מהן חוץ מצנים פחים קור וחוס פחים כמו (תהלים יח) ימטר על רשעים פחים ולשון תלמוד יפה בלועז ניפק לקיבליה פרק שני דסנהדרין (דף יח:): **שומר** נפשו ירחק מהם. והא דאמרינן בפרק המקבל (ב"מ דף קז: ופס) והסיר ה' ממך כל חולי זו לנה אלמא בידי שמים היא י"ל דהכי קאמר שיתן לך מלבושים שתוכל להגיל מן הלנה והא דאמרינן בויקרא רבה (מ) אנטוניוס הוה קא חזיל באורחא א"ל לרבי צלי עלי א"ל יהא רעוא דתיסתזיב מן לנתא א"ל דא לנתא בתמיה (ב) ימר לתמכסי ולנתא אזלא אמר ליה יהא רעוא דתיסתזיב מן ברבא אמר ליה דא ודאי לנתא דכתיב ואין נסתר מחמתו ור' היה מתפלל שיכסה העת בעניים להיות לו גל אלמא לא היה ביד אנטוניוס להגיל מן החמה ויש לומר דהיינו ודאי לאדם שהולך אנה ואנה כאנטוניוס לא היה בידו להסתר מן החמה אבל ביושב בביתו יבנה לו בית הקיץ וחדר קרה והא דאמרינן (ג) הכל בידי שמים חוץ מירלת שמים התם מיירי במה שנגזר עליו בשעת יצירה כגון (מ) גבור או חלש עני או עשיר חכם או טפש אבל לדיק ורשע לא כי שני דרכים נתונים לפניו הטוב והרע: דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא (ג) והאמר רבא (א) מצטער פטור מן הסוכה נהי דפטור בעוטי (ב) מי מבעטי מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן שנאמר [1] יושב בשמים ישחק וגו' א"ר יצחק אין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו היום בלבד איכא דמתני להא דרבי יצחק אהא דתניא רבי יוסי אומר לעתיד לבא באין עובדי כוכבים ומתגיירין ומי מקבלינן מיניהו והתניא (ג) אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרים גרורים ומניחין תפילין בראשיהן תפילין בזרועותיהם ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהם כיון שרואין מלחמת גוג ומגוג אומר להן על מה באתם אומרים לו על ה' ועל משיחו שנאמר [2] למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק [וגו'] וכל אחד מנתק מצותו והולך שנאמר [3] ננתקה את מוסרותימו [וגו'] והקב"ה יושב ומשחק שנאמר יושב בשמים ישחק [וגו'] א"ר יצחק אין לו להקב"ה שחוק אלא אותו היום בלבד איני והא אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוי היום (ג) שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישיות [7] יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר [4] לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד א"ל רב אחא לרב נחמן בר יצחק מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה ומנלן דליכא שחוק אילימא מדכתיב [5] ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה וגו' דלמא ההוא יומא ותו לא אלא דכתיב [6] אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי דלמא שכחה הוא דליכא אבל שחוק מיהא איכא אלא מהא [7] החשיתי מעולם אחריש אתאפק וגו' ברביעיות מאי עביד יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה שנאמר [8] את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו איבעית אימא מיטטרון ואיבעית אימא הא והא עביד ובליליא מאי עביד איבעית אימא מעין יממא ואיבעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות שנאמר [9] רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן ואיבעית אימא יושב ושומע שירה מפי חיות שנאמר [10] יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי (ד) אמר רבי לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי רתמים שנאמר [11] הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם (ו) אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי מה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירו עמי איכא דאמרי (ז) אמר ר"ל (ד) כל העוסק בתורה (ח) בעולם הזה הדומה לליל הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו [וגו'] אמר רב יהודה אמר שמואל מאי דכתיב [12] ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו למה נמשלו בני אדם כדגי הים לומר לך מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים דבר אחר מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים איבעית אימא בעולם הזה ואיבעית אימא לעולם הבא איבעית אימא בעולם הזה כדר' חנינא (ט) דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [13] צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ואיבעית אימא לעולם הבא כדרשב"ל דאמר רבי שמעון בן לקיש (י) אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מגרתיקה ומקדיר רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה רשעים נידונין בה

דמשלא תקופת תמוז. א] ואין תקופת תשרי נופלת עד לאחר החג: **יושב בשמים ישחק.** גבי ננתקה את מוסרותימו כתיב: **אלא שנעשו גרים גרורים.** מאיליהן מתגיירין ואנן לא מקבלינן דמשום גדולתן דישראל קא עבדי דכתיב (ישעיה נד) מי גר אתך בעניותיך עליך יפול בעשירותיך: **[יושב ודן.** כרבי יוסי דאמר במסכת ר"ה [נח.] אדם נידון בכל יום דכתיב [מ"א ח] דבר יום ביומו]: **יושב וזן.** קונה להם מהיכן תזמנן להם פרנסתן: **קרני ראמים.** היא גדולה: **ביצי כנים.** מינא הוא דמתקרי ביצי כנים ודקין הן והוא אינבא (ד) בלשון ארמית ובלע"ז לינטרי"ס: **על בריותיו.** על עבירות שעושין בריותיו אינו משחק אלא אותו היום: **גמולי מחלב.** שמתו בשהן קטנים: **עתיקי.** כמו (איוב ט) המעתיק הרים לשון סילוק: **אלא שאינן.** ב' אלפים חסירין מריבותים: **יומם יצוה.** דן וזן ומלמד תורה: **ובלילה שירו עמי.** ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה שאף דוד לא היה מנמנם אלא בשירת הסוס וכל הלילה מתעסק בשירות ותושבחות ובתורה כדאמרינן בריש מס' ברכות (דף ג.): (א) **חוט של חסד.** נותן חינו בעיני הבריות: **הפוסק מדברי תורה.** מי שעוסק בתורה ופוסק על דברי שיחה בטלה: **מלוח.** דבריה לחלוחים (ו) ועיקר. ל"א הנכתב בלוחות: **הכל בידי שמים.** מחלוקות ומכאובות הבאים לאדם כולם על ידי גזירת שמים: **חוץ מצנים פחים.** לנים לנה. פחים חולי הבא ע"י חום כמו (שיר ג) **עד שיפוח היום:**

מסורת הש"ם

א) סוכה כו., ב) יבמות כד., ג) [לקמן ד:], ד) שבת קז., ה) מגיגה יב., ו) [מגיגה שם], ז) שם, ח) [פסחים נ: ב"מ פג.], ט) ב"מ קז: ב"ב קמד: כתובות ל. ע"ש, י) [נדרים ח: וע"ש בהר"ן], כ) [מזר לט.], ל) בס"א: דברי לחלוחים, מ) [פרשת מלורע מז], נ) [בכרות לג.], ס) [נדה טז:].

תורה אור השלם

1. יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ:
תהלים ב ד
2. לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ רִיק: יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחוֹ:
תהלים ב א-ב
3. נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֹתֵימוֹ:
תהלים ב ג
4. שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ:
תהלים קד כו
5. וַיִּקְרָא אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק:
ישעיהו כב יב
6. אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלִָם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אַזְכֵּרֵכִי אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלִַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי:
תהלים קלז ה-ו
7. הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אֶתְאַפָּק כְּיוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד:
ישעיהו מב יד
8. אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם:
ישעיהו כח ט
9. רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָּם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ:
תהלים סח יח
10. יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירוֹ עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי:
תהלים מב ט
11. הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עֲלִי שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם:
איוב ל ד
12. וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כְּדָגֵי הַיָּם כָּרֶמֶשׂ לֹא מֹשֵׁל בּוֹ:
חבקוק א יד
13. צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם:
משלי כב ה

גליון הש"ם

גמ' ג' הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה. עיין יגקוט פרשה כי תשא דף קמ ע"ב בפסוק ויאב העם:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חוט ל"ל אמר ד"ה מלוח: (ב) תוס' ד"ה שומר וכו' בתמיה יתיר חד כסו ולנתא אזלא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה דמשכא כו'. ג"ב עי' גיטין דף לא ע"ב תוס' ד"ה בקיזוס וכו' ולו"ק:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרמ סעיף ד:
ד ב טוש"ע א"ח סימן תלט סעי' ז בהג"ה:
ה ג מיי' פי"ג מהלכות איסורי ביאה הל' טו:
ו ד מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' יג סמג עשין יב:

לעזי רש"י

לינטרי"ס [לינטרי"ש]. ביצי-כינים.

מוסף רש"י

מצטער. שהסוכה מלערתו (סוכה כו.). הכל בידי שמים. אם באים פועניות על האדם גזירת המלך היא (כתובות ל.). חוץ מצנים פחים. קור וחום שפגעים שבאים בפשיעה (שם) או: לנים בפחים, קור הנופח (ב"מ קז:). או: הלנה והקור פח ומוקש בדרך עקש, כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הלנה (רשב"ם ב"ב קמד:).

רבינו חננאל

עכשיו ונקיימנה אומר להם שוטים מי שטרח בערב שבת וכו'; א"ר יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום. שלש ראשונות הקב"ה מתעסק בתורה. שניות יושב ודן כל העולם כיון שרואה שנתחייב כל העולם כלייה עומד מכסא דין ויושב (בכסא) [על כסא] רחמים. שלישית יושב וזן כל העולם מקרני ראמים ועד ביצי כנים. (נמחק כמו חצי שורה) ואסיקנא מיום שחרב בהמ"ק אין שמחה לפני כסא הכבוד שנא' ויקרא ה' אלהים צבאות וגו' וכתיב החשיתי מעולם אחריש אתאפק וגו' אלא רביעיות מאי עביד מלמד תינוקות של בית רבן שנאמר את מי יורה דעה למי יורה דעה לגמולי מחלב וכו'. איבעית אימא שומע שירה מן החיות שנא' יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי: א"ר לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם ד"ת שניתנו בלוחות ומתעסקין עלי שיחות שורש רתמים לחמם: אמר ריש לקיש אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה ומקדירה

היום הנה. השמש הנאה דנכמה דוכתין קיינן לשמשא יומא: **וילאתם ופשתם.** סיפא דוזרחה לכם הוא. ופשתם לשון שומן וריבוי ועובי כמו (תרגום בראשית א) פושו וסגו וכמו (איוב לה) ולא ידע בפש מאד: **לא מלאנוהו שיפא שגיא לה בעם הדין.** אם יסגיא כאן יתחייבו כולם בה דכתיב [1][כי] הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא צדיקים מתרפאין בה דכתיב [2]וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר [2]ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק דבר אחר מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו והיינו דתנן [6]רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו רב חננא בר פפא רמי כתיב [3]שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב [4]גדול אדונינו ורב כח וכתיב [5]ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה רבי חמא בר' חנינא רמי כתיב [6]חימה אין לי וכתיב [7]נוקם ה' ובעל חימה לא קשיא [3]כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים רב חננא בר פפא אמר חימה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר ושית וגו' והיינו דאמר רבי אלכסנדרי מאי דכתיב [8]והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש ממי אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב [9]אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע אמר להן הקב"ה לישראל כשאני דן את ישראל אין אני דן אותם כעובדי כוכבים דכתיב [10]עוה עוה עוה אשימנה וגו' [3]אלא אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת דבר אחר אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפן לחשבון גדול [שנאמר אם בפידו] להן שוע [דבר אחר] בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב [11]ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב [12]ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב ואלי יחשבו רע משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב [13]רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה [7]סיסיא ברחמיה מסיק ליה אישתיק ולא אמר להו ולא מידי רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי מצעריתו ליה אמרו ליה ולאו אמרת לן דאדם גדול הוא [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא] אמר להו אימר דאמרי לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו אמרו ליה מ"ש אתון דידעיתון אמר להו אנן דשכיחינן גביכון רמינן אנפשין ומעיינן אינהו לא מעייני אמרו ליה לימא לן את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה משני בנ"א אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת א"ר אבא בר כהנא מאי דכתיב [14]חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע [8]חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב [15]והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור לא והכתיב [16]וממקדשי תחלו [9]ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים רב פפא רמי כתיב [17]אל זועם בכל יום וכתיב [18]לפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור [10]ת"ר אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע א] אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמנה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה ויודע

חימה אין לי שכבר נשבעתי. ואין להקשות מפרק ד' נדריס (נדריס נב.) דמוכח דמשה הרגו לחימה דאיכא לשנויי תרי חימה הוו כדמשני נמי התם [6]: **והיינו דר' אלכסנדרי.** פ"ה דקאי אההיא דקאמרינן לעיל דאין הקדוש ברוך הוא נא בטרוניא עם בריותיו ולא נהירא פירושו דהא איפסיק ליה טובא ונראה לר"ת דקאי אהא דסליק כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים וקאמרינן דבעל חימה קאי אעובדי כוכבים והיינו דרבי אלכסנדרי דקאמר ביום ההוא אבקש שאם לא ימלא להם זכות ישמידם והיינו נמי דרבא דאמר שיש חילוק בין ישראל לעובדי כוכבים: **בניגני** שלהם. פירוש במעשה שלהם מה טולא מעשין (תהלים סו) מתרגמינן מה דאיתין אינון מניגניא דילך:

שהיה בידם למחות. והא דאמרי' בסוף חזקת הבתים (ב"ב דף ס.): מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין היינו בדבר שידוע שלא יקבלו אם יאמרו [9]: ויודע

1. כי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר
כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל
עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלָהַט
אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב
לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף:

מלאכי ג יט

2. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי
שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא
בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם
כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק:

מלאכי ג כ

3. שַׁדַּי לֹא מְצָאנֻהוּ
שַׁגִּיא כֹחַ וּמִשְׁפָּט וְרֹב
צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה:

איוב לז כג

4. גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ
לְתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר:

תהלים קמז ה

5. יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ
יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב:

שמות טו ו

6. חֵמָה אֵין לִי מִי יִתְּנֵנִי
שָׁמִיר שִׁית בַּמִּלְחָמָה
אֶפְשְׁעָה בָהּ אֲצִיתֶנָּה
יַחַד:

ישעיהו כז ד

7. אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם יְיָ נֹקֵם
יְיָ וּבַעַל חֵמָה נֹקֵם יְיָ
לְצָרָיו וְנוֹטֵר הוּא
לְאֹיְבָיו:

נחום א ב

8. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
אֲבַקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל
הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל
יְרוּשָׁלִָם:

זכריה יב ט

9. אַךְ לֹא בְעֵי יִשְׁלַח יָד
אִם בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוּעַ:

איוב ל כד

10. עָוָה עָוָה עָוָה
אֲשִׁימְנָה גַּם זֹאת לֹא
הָיָה עַד בֹּא אֲשֶׁר לוֹ
הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיו:

יחזקאל כא לב

11. אוֹי לָהֶם כִּי נָדְדוּ
מִמֶּנִּי שֹׁד לָהֶם כִּי פָשְׁעוּ
בִי וְאָנֹכִי אֶפְדֵּם וְהֵמָּה
דִּבְּרוּ עָלַי כְּזָבִים:

הושע ז יג

12. וְאֲנִי יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי
זְרוֹעֹתָם וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ
רָע:

הושע ז ט טו

13. רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי
מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה
עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת
כָּל עֲוֹנֹתֵיכֶם:

עמוס ג ב

14. חָלִילָה לְךָ מַעֲשֹׂת
כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק
עִם רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק
כָּרָשָׁע חָלִילָה לְךָ הֲשֹׁפֵט
כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
מִשְׁפָּט:

בראשית יח כה

15. וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת
יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְיָ הִנֵּנִי
אֵלֶיךָ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי
מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמְּךָ
צַדִּיק וְרָשָׁע:

יחזקאל כא ח

16. זָקָן בְּחוּר וּבְתוּלָה
יֹנֵק עִם אִישׁ שֵׂיבָה יִמָּלֵאוּ
וְטֶרֶף וְנָשִׁים תְּחַרֵּגוּ
לְמִשְׁחִית יוֹעֵל כָּל אִישׁ
אֲשֶׁר עָלָיו הִתָּו אַל תִּגְּשׁוּ
וּמִמִּקְדָּשַׁי תָּחֵלוּ וַיָּחֵלוּ
בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר
לִפְנֵי הַבָּיִת:

יחזקאל ט ו

17. אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק
וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם:

תהלים ז יב

18. לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמֹד
וּמִי יָקוּם בְּחֲרוֹן אַפּוֹ
חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ
וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ:

נחום א ו

מסורת הש"ס

א) אבות פ"ג מ"ב, ג) [ע' תוס' שבת נה. ד"ה קלף], ג) נ"א אבל ישראל אני פורע מהם מעט מעט כו', ד) [בשאלתות פ' תשא איתא סוסיא ביאה בראתני וכו'], ה) [ברכות נב.], ו) שבת נה., ז) ברכות ז. ע"ש, ח) [לף ג.], ט) בס"א: אומות העולם, י) [דברים נא], כ) [נ"ל שם ועיין בשבת נה.], ל) [וע' תוס' שבת נה. ד"ה קלף], מ) [וע"ע תוספות שבת נה. ד"ה ואע"ג],

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] אחת ממש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה. נ"ב בברכות דף ז ע"א איתא ושמונה אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה:

לעזי רש"י

ביקידורי"א. ניקור, דקירה.

מוסף רש"י

סגן. שני, כלומר שהוא שני לכ"ג (אבות פ"ג מ"ד). בשלומה של מלכות. כמו שנאמר (ירמיה כט) ודרשו את שלום העיר אשר הגלתי אתכם שמה, אפילו באומות העולם, שכן מצינו שהיו עודדים נדרים ונדבות בשבילם, וכמו שמצינו בשבעים פרים שהיו ישראל מביאים בחג על שבעים לאומות (אבות שם). חיים בלעו. כל אחד ואחד את חבירו (שם). כאן בעובדי כוכבים. שהוא בעצמו ובכחותו נפרע מהן (סנהדרין צב.). חימה אין לי שכבר נשבעתי. מוסב על הכרס, חימה אין לי בכל הכעסים שהכעסתי הכרס הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לנערה מפני השבועה שנשבעתי לאמותיכם, מי יתנני כימים שעברו לולי השבועה הייתי שמיר ושית וגו' (ישעיה כז ד). אלא ממקודשי. שהולה למקטרג מדת הדין וחזר מן הטוב (שבת נח.). אל זועם בכל יום. קלא הוא (סנהדרין קה:). וכמה זעמו רגע. כתמיה ליה מקרא כי רגע באפו חיים בלעו (שם).

רבינו חננאל

ורשעים נדונין בה שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וגו' לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא וצדיקים מתרפאין בה דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק; ותעשה אדם כדגי הים. מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חברו אף בני אדם הגדול בולע את הקטן והיינו דתנן ר' חנניה סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את [רעהו] חיים בלעו: הא דכתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח בעת הדין ימינך ה' נאדרי בכח בשעת מלחמה בעובדי כוכבים. הא דכתיב חמה אין לי בישראל והא דכתיב אל קנא ונוקם ה' ובעל חמה בעובדי כוכבים: והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש בבנוני שלהם פי' בפינקס שמפרשין בו מעשיהן אם יש להם בו זכות אניחם ואם לאו אשמידם: ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אני אמרתי איסרם בעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהן לעתיד לבא ואלי יחשבו רע כלומר מתרעמין עלי ביסורין: כתיב חלילה לך מעשות (זאת) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע בצדיק גמור והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור. והדכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו התורה כולה אפ"ה כיון שהיה להם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינם גמורים: ת"ר ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ורגע הוא חלק מה' ריבוא וששת אלפים ותתפ"ח בשעה וזהו רגע ואין כל בריה יכולה

תורה אור

ויודע דעת עליון. משמע מעצמו ולא בנבואה ולהכי פריך דעת בהמתו לא הוה ידע: **רגע** במימרא. וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת ויש לומר היה אומר כלס והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג) ותרועת מלך בו ורבי אליעזר היה מפרש שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע תדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדאיתא בחלק (סנהדרין דף קה:) מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו: ה"ג **ומנלן** דרגע הוי ריתחיה שנאמר כי רגע באפו. ול"ג ומנלן דרגע כמימריה דאם לא כן היכי מפיק מהאי קרא דרגע כמימריה: **בתלת** שעי קמייתא. פי' בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת מלכי מזרח ומערב מניחים את כתריהן ודרכן של מלכים לעמוד בג' שעות כדאמרינן פ"ק דברכות (דף ט:): **שמע** מינה לאו אורח ארעא. לספרים דגרסי' ההוא עובד כוכבים ניחא דעובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין (לקמן כו.) והוא שבקש לקללו להזיקו בקללתו נתכוין ולא להרגו ולא דמי להורדה לבור ואפילו לספרים דגרסי ההוא מינא אע"פ שהכופרים מורידין לבור נמי ניחא דודאי ביקש להרוג בקללתו ומ"מ קאמר בתר הכי ש"מ לאו אורח ארעא כי לא היה לו לחוקן בידי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש אע"פ שבזמן הבית הי' מותר [1] להרגו בידים [1]: **ביון** דאיכא צבורא דמצלי לא מדחי. פי' ר"ת הא דמשמע הכא דמהני אפי' כשהצבור מתפללין במקום אחר היינו דוקא דלא מדחי אבל אינה נשמעת אלא במקום שהצבור מתפללין כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף ו.) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור: ולריכא

ברטיבא. בחמו: שדאי ליה. השלכתיו לרעות: סולנא. לשון מחממת: מן השטים ועד הגלגל. עד בחכם אל הגלגל שהפלתי לפניכם שונאיכם: כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אפו: סורייקי. נוקיי"ש לשון לע"ז כמו חוטין חוטין ולשון שמעאל קורין לחוט סוריאק: לאו אורח ארעא. לכוין שעת זעמו: בתלת שעי קמייתא. בשעת חרון: דלפרא נמי. בתפלת יונה: לצורא מלנו. שחרית בכל מקומות. (א) תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והיא שיחת שחרית ולהריס יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין: והא אמרת. לאשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייתא דן: אמת קנה. הוא הוצאות על תלמוד תורה: ואל תמכור. בחנם למוד אחריס: דין לא כתיב ביה אמת. והא דכתיב (תהלים יט) משפטי ה' אמת במשפטים הכתובים בתורה ויוסף לישראל קא משמעי דלעולם מייני כתיב פקודי ה' ישרים: מוספי כל השנה הן שבת וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור: ולא למחר לעשותם. דאין מצות לעתיד: לא עשו ישראל את העגל. כלומר גבורים ושליטים בילדם היו ולא הי' ראוי להתגבר ילדם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומריס לו לא ולמד ממעשה העגל שבפרו ונתקבלו בתשובה: מי יתן והיה לבבם זה וגו'. בסיני נאמר. אלמא גבורים ואמילי לבב בילדאתם היו: [לאותו מעשה. דבת שבע]: לבי חלל. יגר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי: לומר

חיורא כל שעתא אית ביה סורייקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא נימנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [8]ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב [9]גם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר"מ בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה מיד כועס [הקב"ה] אמר רב יוסף [8]לא ליצלי אינש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי והא אמרת [3]שלש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה איפוך ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך תורה דכתיב בה אמת דכתיב [10]אמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת הקב"ה עושה לפנים משורת הדין: יום מעיד טרף בעגל סימן: גופא [7]אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב [11]אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן אמר רבי יהושע בן לוי [2]כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא שנאמר [12]יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם שנאמר [13]ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעוה"ב וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר [14]מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוין לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב [15]ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה עשו לומר

[1]ויודע דעת עליון [6]אפשר דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון מי הוה ידע מאי דעת בהמתו לא הוה ידע בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה אמרו ליה מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא אמר להו אנכי אתונך אמר מיד [2]ותאמר האתון הלא אנכי אתונך אמר לה לטעינא בעלמא אמרה ליה אשר רכבת עלי אמר לה אקראי בעלמא אמרה ליה מעודך ועד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה כתיב הכא ההסכן הסכנתי וכתיב התם [3]ותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא [4]עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להן הקב"ה לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים[3] משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק [5]מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה ומנלן דרגע הוה ריתחיה דכתיב [6]כי רגע באפו חיים ברצונו ואיבעית אימא מהכא [7]חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח אמר אביי בתלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא מחוור

ולריכא

[1] א טוש"ע ח"מ סימן תקלא סעיף ח:

תורה אור השלם

1. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: במדבר כד טז
2. וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אָתֹנְךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמַר לֹא: במדבר כב ל
3. וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְּשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: מלכים א א ב
4. עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמָה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְיָ: מיכה ו ה
5. מָה אֶקֹּב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ: במדבר כג ח
6. כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: תהלים ל ו
7. לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דְּלָתְךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם: ישעיהו כו כ
8. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: תהלים קמה ט
9. גַּם עָנוּשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יֹשֶׁר: משלי יז כו
10. אֱמֶת קָנֵה וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה: משלי כג כג
11. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: דברים ז יא
12. כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: ישעיהו מג ט
13. וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: דברים ד ו
14. מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם לְעֹלָם: דברים ה כו
15. כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: תהלים קט כב

רבינו חננאל

לכוין אותה שעה אלא בלעם שנאמר בו ויודע דעת עליון. ומתמהינן השתא דעת בהמתו לא ידע וכו' תנא אותו היום שנתכוין בלעם לקלל את ישראל לא זעם הקב"ה שנאמר מה אקב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה': ו) זעם הוא רגע שנא' כי רגע באפו וכתיב חבי כמעט רגע ואימת זועם בתלת שעי קמייתא כד חוורא כרבלתיה דתרנגולא ולא פיישי בה שורייקי סומקי וקאי בחדא כרעא וכו': אמר רב יוסף לא ליצלי אינש בריש שתא צלותא דמוסף בתלת שעי קמייתא וכו': ירושלמי ג) א"ר יוסי בר בון רב סבר בראש השנה נברא העולם. דתני בתקיעתא דבי רבי זה היום תחלת מעשיך זכרון יום ראשון וכו': א"ר יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה מעידות להן לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהן ויצדקו וגו': א"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה כי לא היו הם אלא צדיקים כדכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי לא ישראל היו ראוין למעשה העגל ולא דוד היה ראוי למעשה דבת שבע שנאמר ולבי חלל בקרבי. ומפני מה עשו

ו) נראה דל"ל וכמה הוא הזעם רגע וכו'. ג) בר"ה פ"ק ה"ג ושם איתא דתני בתקיעתא דבי רב וכ"ל גם כאן:

מסורת הש"ס

ז) סנהדרין קה: ברכות ז., [מעובדי כוכבים ליתא בס"ק], ג) [לעיל ג:], ד) עירובין כב. [לעיל ג.], ה) [לעיל ב. ע"ש], ו) [בס"ק: אע"פ שמותר], ז) [ועי' בתוס' לברכות ז. ד"ה הוא לדוקן],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לצורא וכו' בכל מקומות אבל תפלת מוספין וכו' והיא שיחת שחרית כל"ל ותיבת שיחת נמחק:

לעזי רש"י

נוקיי"ש [טקי"ש]. כתמים.

מוסף רש"י

דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעי לאהדורי כלמעלה (סנהדרין קה:). אמרו ליה. שרי בלק (שם). ברטיבא. בחמו לרעות עשבים לחים (שם). לטעינא בעלמא. ליגא משאות ולא לרכוב (שם). אקראי בעלמא. כשאין לי סוס מזומן (שם). ואישות בלילה. שאתה טועני (שם). מן השטים ועד הגלגל. משחטאו בשטים ועד שנכנסו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם לצדקות הרבה (שם). כל אותן הימים. שהיה בלעם מצפה לקללנם בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות (שם). לא זעם ה'. אותן הימים לא זעם ה' (שם). בתלת שעי קמייתא. בתחלת מרגעי תלת שעות לשאונות (ברכות ז.) של יום, זמן קימה, שכל שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטתו ובוטש הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמשתחוים לחמה בשעה שמניחים כתריהם בראשם כדלקמן (סנהדרין שם). כרבלתא. קירטש"א בלע"ז (שם). מחוור חיורא. רוב שעות מתלבנות ומכסחת, שאינה כל שעה בחוק אחדמיות (שם). סורייקי סומקי. אפילו כשמכסחת יש בה שורות שורות אדומות מאד כרגיליתם, אבל אותה שעה כולה מכסחת (שם). גם ענוש לצדיק לא טוב. לענוש את הבריות (ברכות ז.) אין נכון לדיק שיהא מענים ולא הוה ליה אינש לענש בשבילו (סנהדרין שם). לא ליצלי אינש כו'. כלומר אל יתפלל אדם תפילת המוספין אם יחיד או בבית או בשדה ובא לתקן תפלתו ולשאול צרכיו מאת המקום ביום ראש השנה, שהוא התחלה לכל השנה כולה והקב"ה דן את עולמו, את מי למיים ואת מי למות, וקולב את פרנסתם, לפיכך אל יכנס זה יחיד בתוך אלש שעות, שכן שעת הכעס וגם שעת הדין ושמא ראה הקב"ה בתחד מבריותיו שום דבר חטא ונתחייבו כלייה לבעוס עליהם וחב נכנס בתוכה שעה שעת הכעס וימצא גם בו עון אל יכה אותו כלפי חסד הואיל ואינה שעת רצון (סדור רש"י סי' קלז). דצבור נמי. משום שאי טעמא שאותן שעות אינן של רצון גם הצבור אל יתפללו (שם). דצבור נפישא זכותיה. כלומר מרובים רחמיהם, כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו ונתקבלו כולם מן הקב"ה מאבד את עולמו, אפילו בשעת הכעס מניח להם, שנאמר (חיוב לו) הן אל בכיר ולא יתאס, אבל יחיד אין לו סיוע הואיל ואין עמו אחרים הצריכים רחמים (שם, וגורס: נפישי רחמי). דיחיד דצפרא נמי לא. כלומר אותו יחיד ואין עמו זכות אחרים שהם מרובים אין הבעה מועלת לו בכל תפלה שיש לו להתפלל באותו יום שהוא רשאון לכל השנה, אין תפלת הבקר אין תפלת המוסף (שם). כיון דאיכא צבורא. שאותן שלש שעות הן זמן תפילה יולר ושעה עובדת היא, יש ליבור שמתפללין באותה שעה בשום מקום, אי ליכא הכא איכא בדוכתא אחריתי, ומתוך שהקב"ה מניח שעה הכעס לרבים ינתא גם לזה, אבל תפילת המוספין אין לה קבע, יש שמקדימין ויש שמאחרין, ומאל לא יגרתף עם שום צבור שמתפללים באותה שעה בשום מקום, אי ליכא הכא בעולם, לפיכך יאחר עד שיהא שעת רצון ואם יזכה גם ביחיד, ויש להבין מבאן שבשעה שהרבים מתפללים בה מועלת ליחיד אפילו אינו עמהם ביחד, לפיכך צריך כוונה (שם). היום לעשותם. בעולם הזה (לעיל ג.). ולא למחר לעשותם. דאין יכול לעשותם לעולם הבא (שם) שלאחר מיתה לעתיד לבא אם בא לקיים מצות אינו מועיל, דמי שעברה בערב שבת יאכל בשבת (ערובין כב.).

לומר לך. גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשדים: **דמפרסס חטאיהן.** ואיכא חילול אימא לא ליתקבלו: **מלפפו.** מעטפתו לשון מלבוש כמו מלפפין את התינוק בשבת (שבת דף קכט:): **נאבותינו.** עושי העגל: **לא באנו לעולם.** שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים: **נאותם.** בנים שהיו כבר בעמידתם בסיני: **נשמתם עונה.** שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה (שם): **עד שילכו וכו'.** אומר יש ונשמו גוף ומבראשית נולדו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם: **כי לא לעולם אריב.** לאחר זמן הגאולה ולא לנצח אקצוף מלגאול כי רוח אשר לפני נשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר כמו העטופים לגבן (בראשית ג) ונשמות שאני עשיתי: **כמי שלא באנו לעולם.** לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום: **הא לא קבלו ישראל את התורה.** הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וזו היא טובה הכתובה כאן למען ייטב להם: **הוא דאמר.** ר"ל: **עניות.** שמשתמשו שלטו בהן שוגאיהם המכלים את ממונם כל היום בוהיה נאכול: **דהן ואבירם.** דאמר מר (נדרים דף סד:) כל מקום שנאמר נגיש נגביים אינו אלא דתן ואבירם והכא (ד) במבקשי נפשו כתי' נגיש היינו אותן עבריה שהלשינו עליו: **וכן הוא אומר לו עמי שומע לי.** שהקב"ה מתחנן לפניהם שישמרו את התורה. לו עמי היינו תחינה כמו הן לו יהי כדברך (בראשית ג): **לפויי טובה.** אינן מכירין להחזיק טובה לבעליהם:

וצריבא פי' לכתוב חטאם (ד) וקבלת תשובתם: **שאלמלא לא חטאו לא באנו לעולם.** ואע"ג דאמרינן פ"ק דערובין (דף יג: וסש) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא היינו בתחלת לידתו שאין ידוע מה יהא בסופו אבל כשהוא לדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו ועוד דלמסקנא דכמי שלא באנו לעולם אתי שפיר: **אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף.** ות"ת מ"מ יכלו ע"י עובדי כוכבים שיהו מולידים ואומר הר"ר אלחנן דנשמות של ישראל של עובדי כוכבים אינן בגוף ג' והא דאמר (שבת ל:) עתידה אשה שתלד בכל יום לימות המשיח שמא י"ל גוף חדש ונשמות חדשות יהיו: **כי רוח מלפני יעטוף.** משיח נקרא רוח כדכתיב (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' וה"פ דקרא המשיח מלפני יאחר כמו העטופים לגבן על ידי נשמות אשר עשיתי: **אלא** שירדו מנכסיהם. דליכא למימר סומים היו דהא כתיב בעדת קרח (במדבר טו) העיני האנשים ההם תנקר ומצורעים נמי לא הוו דהא בעדה בתוך המחנה היו יושבין וכ"ת דבמתן תורה נתרפאו דהא אותן שנתרפאו כבר חזרו למומן במעשה העגל ג) ושלא היו להם בנים ליכא למימר דבשביל כך לא היו פחות קרובים למלכות להלשינו כבתחלה וי"מ דמשמע ליה שירדו מנכסיהם דמחמת כן אין להן כח עוד להזיק אבל כל הנך היו יכולין להזיקו ע"י ממונם ופשטיה דקרא מיירי בפרעה (ה) וימת מלך מצריים: **כפויי טובה.** לכך קראם כפויי טובה שלא רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך: (שייך לע"ב): **עד ארבעין שנין לא קאי אינש.** פירש"י שאף משה לא מזכר וא"ת אמאי כעס משה על ישראל הלא גם הוא לא מזכר וי"ל שלפי שהוא לא היה צריך לתפלה זו לא נתן לב עד מ' שנה דקס לדעתיה דרביה אבל ישראל שהיו צריכין לתפלה זו היה להם להתבונן מאותה שעה שהרי כבר חטאו בעגל ובמרגלים ור"י פי' שמשה לא הקפיד עליהם על דבר זה עד מ' שנה כי היה סבור לבסוף מ' שנה יעמדו על דעת קונם ויאמרו אתה תן ולא היה בדעתו שהיו מניחים לומר לאותו משוס כפיית טובה אבל כשעברו ארבעים שנה שראה שהיה להם לדעת הדין עליהם שהיו מניחין בשביל כפיית טובה ואז הוכיחם:

לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו צבור אומרים ו) (לו כלך) אצל צבור וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיהו אימא לא ואי אשמועינן צבור משום דנפישי (ז) רחמייהו אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא והיינו ח) דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן (ט) מאי דכתיב [1] נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה ח) וא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר [2] והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין שנאמר [3] ילפתו ארחות דרכם וגו' ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [4] ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה ז) לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה בעוה"ב אמר ר"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו אנו לא באנו לעולם שנאמר [5] אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וגו' למימרא דאי לא חטאו לא הוו מולדו והכתיב [6] ואתם פרו ורבו עד סיני בסיני נמי כתיב [7] לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה והכתיב [8] למען ייטב להם ולבניהם וגו' לאותן העומדים על הר סיני והאמר ר"ל ט) מאי דכתיב [9] זה ספר תולדות אדם וגו' וכי ספר היה לו לאדם הראשון מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו כיון שהגיע לדורו של ר"ע שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר [10] ולי מה יקרו רעיך אל [וגו'] וא"ר י) יוסי י) אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף שנאמר [11] [כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף] כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי לא תימא אנו לא באנו לעולם אלא כמי שלא באנו לעולם למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות על תנאי ומי כתיבי קראי על תנאי אין דהכי כ) אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב [12] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו מיתיבי [8] מי יתן והיה לבבם זה כ) להם לבטל מהם מלאך המות א"א שכבר נגזרה גזרה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כ) כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן שנאמר [8] למען ייטב להם ולבניהם כ) עד עולם הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר [5] אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ורבי יוסי נמי הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם טובה הוא דהויא הא מיתה איכא (ג) (רבי יוסי) אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ות"ק נמי הכתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות כ) דאמר מר ארבעה חשובים כמתים אלו הן עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים עני דכתיב [13] כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם ומי מתו מיהוי הוו אלא שירדו מנכסיהם סומא דכתיב [14] במחשכים הושיבני כמתי עולם מצורע דכתיב [15] אל נא תהי כמת ומי שאין לו בנים דכתיב [16] הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי תנו רבנן [17] אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר [18] לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע ואומר [19] לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו' תנו רבנן [8] מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה כפויי טובה דכתיב [20] ונפשנו קצה בלחם

[5] אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ורבי יוסי נמי הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם טובה הוא דהויא הא מיתה איכא (ג) (רבי יוסי) אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ות"ק נמי הכתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות כ) דאמר מר ארבעה חשובים כמתים אלו הן עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים עני דכתיב [13] כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם ומי מתו מיהוי הוו אלא שירדו מנכסיהם סומא דכתיב [14] במחשכים הושיבני כמתי עולם מצורע דכתיב [15] אל נא תהי כמת ומי שאין לו בנים דכתיב [16] הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי תנו רבנן [17] אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר [18] לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע ואומר [19] לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו' תנו רבנן [8] מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה כפויי טובה דכתיב [20] ונפשנו קצה בלחם

מסורת הש"ס

א) [ס"ל להו לכון], ב) [מ"ק מז:], ג) סוטה ג:, ד) שם יומא לה:, ה) סנהדרין לח:, ו) ס"פ אסתר, ז) יבמות סב. סג: מה יג:, ח) [לעיל ג. שבת פח. ע"ש], ט) [ס"ל להם וגו'], י) [עירובין נד. ע"ש], כ) לפיכך בקרא לעולם, ל) [בעין יעקב לימתא], מ) נדרים סד:, נ) [ס"ל אחר ד"ה לשמתא], ס) [שמות יט], ע) בס"פ: מלכיות, פ) [נדרים לא], צ) [כדלתיתא מ"ר נשא פ' ז'],

תורה אור השלם

1. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים נְאֻם דָּוִד בֶּן יִשַׁי וּנְאֻם הַגֶּבֶר הֻקַם עַל מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל:
שמואל ב כג א
2. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ:
ישעיהו נח ח
3. יְלַפְּתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֵאבֵדוּ:
איוב ו יח
4. וַיְהִי כְדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ:
בראשית לט י
5. אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ:
תהלים פב ו-ז
6. וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ:
בראשית ט ז
7. לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם:
דברים ה כו
8. מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם:
דברים ה כה
9. זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:
בראשית ה א
10. וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מַה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם:
תהלים קלט יז
11. כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לְנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי:
ישעיהו נז טז
12. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:
בראשית א לא
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֹׁב מִצְרַיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְּשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ:
שמות ד יט
14. בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם:
איכה ג ו
15. אֵל נָא תְּהִי כְּמֵת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאכֶל חֲצִי בְשָׂרוֹ:
במדבר יב יב
16. וְתָרֵא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אֵין מֵתָה אָנֹכִי:
בראשית ל א
17. אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:
ויקרא כו ג
18. לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בְּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי:
תהלים פא יד-טו
19. לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם:
ישעיהו מח יח-יט
20. וְדִבְּרוּ הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הַעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל:
במדבר כא ה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וצריכא. וקבלת תשובתם. עי' תוספת שער אפריס סי' נ':

הגהות הב"ח

(א) גב' משום דנפיקי זכותייהו אבל יחיד: (ב) שם ג"ר יונתן דאמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב נאם: (ג) שם הא מיתה איכא אמר לך ר' יוסי כיון דליכא: (ד) רש"י ד"ה דתן וכו' והכא מבקשי כל"ל ואות ב' נמחק: (ה) תוספות ד"ה אלא וכו' מיירי בפרעה דכתיב וימת:

מוסף רש"י

כלך אצל יחיד. אצל דוד שמחל לו הקב"ה אומו עון, אף אתה חזור בתשובה (מו"ק סז:). שהקים עולה של תשובה. שהוא בא תחלה ונתן דרך לבנים (שם). מקדמתו. לפני מיתתו מכרחת לפניו (סוטה ג:). מלפפתו. מורכמו (שם). נשמות שבגוף. אומר שאמו גוף (יבמות סב.) פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכים ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו משמת ימי בראשית העתידות להכנס בגופים העתידים להבראות (שם סג:) מדלי, כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות עולדים (נדה יג:). כי רוחה. הרוחות שלפני שנולדתי להיות עולדים קודם, יעטוף, מעכב את הגאולה, דקרא בגאולה כתיב כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף וגו' ונשמות שאני עשיתי יעטוף, ומסיפיה לרישיה מדריש (שם וכנר"ז יבמות שם). יעטוף לשון עכבה, כדכתיב והיה העטופים לגבן (שם). יום הששי. מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית, מלמד שהתנה בו'. הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בעגלא (חולין צב.). הירך המיומנת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלו ביום הששי, והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה, מריבוי הי' דרש בה גמי הא (שבת פח. וכנר"ז לעיל ג.). במחשכים הושיבני כמתי עולם. כשאדם נתון במחשך ואינו רואה משוס כמת (נדרים סד:).

רבינו חננאל

שאם חטא צבור אומר הנה בימי משה חטא צבור ואם הוא יחיד אומר הנה יחיד חטא וחזור בתשובה והיינו דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על גבר שהקים עולה של תשובה: העושה מצוה מקדימתו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר

עברה מלפפתו בעולם הבא שנאמר ילפתו ארחות דרכם וגו': אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו ונקנסה מיתה בעולם שאילולי כן לא באנו אנו לעולם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם אבל חבלתם עצמכם אכן כאדם תמותון וגו'. ומקשינן וכי אילו לא היו חוטאין לא הוו מולדי והכתיב ואתם פרו ורבו ופרקינן שלא היו מוזהרין בפו"ר [אלא] עד יום מתן תורה בלבד. איני והכתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם. ועוד כתיב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה כל דור ודור כיון שהגיע בדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו. ועוד אמר ר' אמי אין בן

דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר ונשמות אני עשיתי. ופרקי' לא תימא לא באנו לעולם אלא אימא כמי שלא באנו לעולם. למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמין ופרשת נחלות איש כי יומות. על תנאי פי' אם יחטאו יומותו. וכי כתיב קרא על תנאי אין דכתיב ויהי ערב ויהי בקר מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' ומותבינן מי יתן והיה לבבם זה להם לבטל מלאך המות אי אפשר שכבר נגזרה מיתה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהם שנא' למען ייטב להם ולבניהם. ופרקי' ריש לקיש דאמר כי' יוסי דתני לא קבלו ישראל את התורה שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנא' אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם למען ייטב להם ולבניהם

ט) ל"ל ופרכינן דמשמע דקבלו רק למען להיטיב להם. י) נראה דמסקי כאן וכל"ל מ"ר מי יתן וכו' אמר להם משה לישראל היה לכם לומר וכו'.

יצרם מסור בידם. דריש ליה ממשלחי רגל דילה"ר נקרא אורח כדכתיב ויצא הלך לאיש העשיר: **ומי** בעינן כולי האי. פירש רש"י וכי אדם רגיל כ"כ להעלות על לבו שמחתו וחגו דאסרת ג' ימים קודם לפי שהוא יום איד של עבודת כוכבים ומזכר שם עבודת כוכבים תדיר בפיו וחזיל ומודי והתנן בד' פרקים וכו' ומסיק התם דלאכילה שאינו טורח לפני החג אלא על עסקי אכילה סגי בחד יומא הכא אלא להקרבה שצריך לחזר אחר עסקי הקרבה בעי תלתא יומי והלכך אסור לשאת ולתת בכל עניני מקח וממכר משום דשם עבודת כוכבים שגור בפיו וחזיל ומודי:

ערב יו"ט האחרון של חג. הא דלא נקט [פ] (יום) הראשון של חג לפי שהם טרודים במלות לולב וסוכה ואין להם פנאי להרבות בסעודות וי"מ דהכא אבעינא פרקים טעמא רבה אית בהו יו"ט האחרון של חג לפי שהוא [ב] זמן בפ"ע וחלוק משלפניו תקנו להרבות בסעודה משא"כ בשביעי של פסח וגם הקרבנות שבשמיני היו בשביל ישראל וכל החג היו מקריבין נגד העובדי כוכבים [ג] וערב פסח לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות ועצרת דלאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים דף סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם ור"ה מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה וכמה עניני עושים בו לסימן יפה דלאמר במסכת הוריות (דף יב.) וכריתות (דף ה:): **וכדברי ר' יוסי אף עיוה"ב בגליל.** תימה בפ"ק דכתובות (ה. ושם ד"ה אלא) דפריך תלמודא יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזרה שמא ישחוט בן עוף ואמאי שביק כל הני פרקים דד"ה ופריך לדברי רבי יוסי הגלילי וי"ל דשפיר פריך אליבא דרבנן דעיקר פירכיה מבן עוף דוקא דבהמה איכא טירחא יתירה להפילה ומידכר ובפרקים אלו אינם רגילין רק בבהמות ובעוה"כ רגילים בעופות ודגים ודברים קלים דלאמרינן בב"ר (פ' יא) עובדא בההוא חייטא דזבן חד נוצא (ג) תריסר דינרין: **והתנן שואלין בהלכות הפסח.** ואע"פ שגם עתה אין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום מ"מ עיקר התקנה על הקרבן נתקנה דלאמר טעמא בפ"ק דפסחים (דף ו:) שהרי נביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני: **מנין למחוסר אבר** וכו'. פירוש להקריב לגבוה בבהמה שלהן עתיד נח להקריב מהן דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח): תמיס

בלחם הקלוקל בני כפויי טובה דכתיב [1]האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל אף משה רבינו לא רמזה להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנאמר [2]ואולך אתכם [ב]במדבר ארבעים שנה וכתיב [3]ולא נתן ה' לכם לב וגו' אמר [3]רבה ש"מ [ג]לא קאי אינש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין [7]א"ר יוחנן משום רבי בנאה מאי דכתיב [4]אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור אשריהם ישראל בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה שנאמר [5]זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד [ד]ואין מים אלא תורה שנאמר [6]הוי כל צמא לכו למים משלחי רגל השור והחמור תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי: ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם וכו': ומי בעינן כולי האי והתנן [1]בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט ואלו הן עיו"ט האחרון של חג עיו"ט הראשון של פסח וערב עצרת וערב ר"ה וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יוה"כ בגליל התם דלאכילה סגיא בחד יומא הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומי ולהקרבה סגי בתלתא יומי [1](והתנן) [ם]בשואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות אנן דשכיחי מומין דפסלי [ג]אפילו בדוקין שבעין בעינן תלתין יומין אינהו דמחוסר אבר אית להו בתלתא יומי סגי [ם]דא"ר אלעזר מנין למחוסר אבר דאסור לבני נח דכתיב [7]ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה האי מיבעי ליה למעוטי טריפה דלא טריפה [8]מלחיות זרע נפקא הניחא למאן דאמר [1]טריפה [ד]אינה יולדת אלא

נלאם הקלוקל. קל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ קרא אותו קלוקל ורגנו על כך והיא היתה להם טובה גדולה שלא היו צריכין לטרוח ולצאת אל פרסאות לפנות תדיר [ב] (ברכות דף ם) כשהן נפנין אין נפנין לא לצידיהן ולא לפניהן אלא לאחריהן ומחנה ישראל ג' פרסאות היה: **אשר נתתה עמדי.** לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר: **לא רמזה.** לתוכחה זו אלא לאחר מ' שנה במשנה תורה בערבות מואב אמר להם ולא נתן לכם לב לדעת שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם [אלמלא] אף משה רבינו לא מזכר לתת על לבו דבר זה עד מ' שנה: **לא קאי אינש אדעתיה דרביה.** לדעת סוף דעתו ותבונתו עד מ' שנה שהרי משה לא רמזה לישראל עד מ' שנה: **משלחי רגל.** משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם. יצר הרע קרוי אורח כדכתיב ויצא הלך לאיש העשיר (שמואל ב יב): **ומי בעינן כולי האי.** דחייסינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לגורך יום אידו ג' ימים קודם לכן: **בהני ד' פרקים** מחזקינן ליה לאינש דכל מאן דזבין בהמה שחיט לה ביומיה ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט ואל תשחט אתה את הבת שאמכור משום אותו ואת בנו דביום אחד מחייב האחרון ואלו ימים א"א בלא בשר וקונין הכל: **ערב יו"ט האחרון של חג.** מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן [ם] מי שלא חג וכו': **וי"ד דניסן.** משום פסחים: **ערב עצרת.** משום שלמי חגיגה ועולת ראיה: **וכן לר"ה.** יום טוב הוא ואוכלין בשר: [מ] **ויוה"כ.** נמי משום כל האוכל ושותה בטו' בו וכו' [ם]: **בגליל.** היו רגילין להרבות שמחה יותר. קתני [ג] ערב יום טוב אלמא לא זבין אינש מקמי סעודה אלא חד יומא ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן לרבי סעודת יום ג': **להקרבה.** לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים: **בדוקין.** טילא בלע"ז: **דאסור לבני נח.** להקריב לגבוה ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן: **ומכל החי.** על שם שהיה

אלא

עליהן (שם). שחיין ראשי אברים שלה. ולמה לי לאחורי עליהו אי לאו משום הקרבה שהקריב מהן בלאתו מן התיבה (זבחים קטז.). שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח, כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (לקמן נא.). מלחיות זרע נפקא. דבר שעושה פירות, וטריפה שיקוב קרום של מח או שאתבו רגליה שוב אינה יולדת (שם).

מסורת הש"ם

ח א) מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יד סמג לאוין קמט טוש"ע י"ד סימן מז סעיף ו:

ט ב) טוש"ע א"ח סימן תכט סעיף ה:

י ג) מיי' פ"ז מהל' גירושין מקדש הלכה ה ופ"ב מהל' איסורי מזבח הל' ה:

יא ד) מיי' פי"ח מהל' שחיטה הל' ז סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן מז סעיף יח וסימן פו סעיף ט:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מנין וכו' אמרינן לו קום והבא קרבן שלם. יש לעיין למה אומרים לו הבא שלם וכי מחוייב הוא בכך להביא קרבן שלם אף בגדר ואמר הרי עלי מכל מקום אין בן נח מצוות על לאו דלא יחל ועל מולא שפתיך אלא דבכולה להקריב מחוסר אבר אומרים לו שלא יקרב אבל להביא אחרת מנין לנו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגליל וכו' קתני מיהא ערב יו"ע: (ב) תוס' ד"ה ערב וכו' לפי שהוא יו"ט בפני עצמו וחלוק: (ג) ד"ה וכדברי וכו' נוצא בתריסר: (ד) ד"ה מנין וכו' וי"ל דאין לאסור אלו (זקן וסרים) תא"מ וע"ב הגה"ה היא:

רבינו חננאל

ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו': א"ר יוחנן ש"מ לא קאי אינש אדעתא דרביה עד ארבעין שנין: **פים'** שלשה ימים לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהן כו' ומקשי' ומי בעינן לאיתרחוקי מינייהו כולי האי משום דחיישינן דלמא האי דזבני לעבודת כוכבים שלהן זבני והתנן בשחיטת חולין פרק אותו ואת בנו. בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו' הנה יום אחד לענין לנו להכנת המועד. ופרקי' גבי יום טוב שלנו דלאכילת שלמים לעצמו הוא דקא זבין סגי ליה בחד יומא הכא דלהקרבה לעבודת כוכבים בעי ליה מכין מקמיה תלתא יומין. אי הכי טפי בעי דהא תנן שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכו' וקיימא לן דמזכירין להו לישראל כדי שיזמינו קרבנותיהן למועד. ופרקי' אנו דבעינן בהמה מנוקה מכל מום להקרבה ואפילו מדוקין שבעין בעינן ל' יום להכנה אינהו דלא חיישי משום מום אלא למחוסר אבר סגי שלשה ימים

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִּי מִן הָעֵץ וָאֹכֵל:
בראשית ג יב

2. וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעֲלֵךְ לֹא בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ:
דברים כט ד

3. וְלֹא נָתַן יְיָ לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
דברים כט ג

4. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר:
ישעיהו לב כ

5. זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם:
הושע י יב

6. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:
ישעיהו נה א

7. וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ:
בראשית ו יט

8. גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:
בראשית ז ג

לעזי רש"י

טיל"א. קרום על העין הפוגע בראיה.

מוסף רש"י

ולא נתן ה' לכם לב וגו'. שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו ומחמת משנתו עד ארבעים שנה ולשיכך לא הקפיד עליהם המקום עד היום הזה (דברים כט ה). **בארבעה פרקים בשנה.** דרך ישראל לעשות סעודות ושמח הלוקח בהמה אינו לוקח אלא לשחיטה מיד, לפיכך המוכר בהמה לחבירו ומכר תחלה אמה או בתה כו ביום, צריך שיאמר לשני דע לך שהיום מכרתי אמה לשחוט או בתה מכרתי לשחוט, שמא כבר נשחטה (חולין פג.). עיו"ט האחרון של חג. ביום טוב האחרון של חג היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב

ה) [ל"ל ארבעים שנה במדבר], ב) [בע"י מיפא רבא], ג) [עי' תוספות סוטה כב: ד"ה ועד כמה], ד) ב"ק יז. ע"ש, ה) [ב"ק יז. פב.], ו) מולין פב., ז) [ל"ל והתניא], ח) מגילה כט: פסחים ו. סנהדרין יב: [ר"ה ז. בכורות נח. תוספתא מגילה פ"א ה"ז], ט) לקמן נא. זבחים קטז. כל העניין, י) [מולין מז:], יא) [עירובין נה:], יב) [מגיגה טו.], יג) [ל"ל וערב יוה"כ], יד) [יומא פא:], טו) [ל"ל עיו"ט], טז) [מוכה נה:], יז) [סנהדרין עו.], יח) [מיר סב.], יט) [קידושין כד:].

אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר. פירוש ולדיה אלטריך מכל המי למעט טריפה ומ"מ טריפה נמי היכי מימעט' מהאי קרא הא מאן דאית ליה טריפה יולדת כל שכן דאית ליה נמי טריפה היה דאפילו למאן דאמר טריפה אינה יולדת אמר

אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר אמר קרא [1]אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה [2]תמים כתיב ביה ודלמא תמים בדרכיו היה [2]צדיק כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו הוה לא ס"ד דנח גופיה טריפה הואי דאי ס"ד דנח טריפה הוה א"ל רחמנא כוותך עייל שלמין לא תעייל והשתא דנפקא ליה מאתך לחיות זרע ל"ל אי מאתך הוה אמינא לצוותא בעלמא ואפילו זקן ואפילו סרים כתב רחמנא זרע איבעיא להו שלשה ימים הן ואידיהן או דלמא הן בלא אידיהן ת"ש [6]ר' שמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהן אסור אי ס"ד הן ואידיהן רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא וחשיב להו לבסוף איידי דתנא שלשה לפניהם תנא נמי שלשה לאחריהם ת"ש [3]דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א'[4] לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור ואי ס"ד הן ואידיהן האיכא ארבעה וחמשה דשרי אליבא דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי דהן בלא אידיהן כי קא מבעיא לי אליבא דרבנן מאי אמר רבינא ת"ש [7]ואלו הן אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא סטרונייא וקרטסים ואמר רב חנין בר רבא קלנדא ח' ימים אחר תקופה סטרונייא שמונה ימים לפני תקופה וסימנך [3]אחור וקדם צרתני ואי סלקא דעתך הן ואידיהן עשרה הוו תנא כוליה קלנדא [8]חד יומא הוא חשיב ליה אמר רב אשי ת"ש לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ואי ס"ד הן ואידיהן ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים וכי תימא האי דקתני לפני אידיהן למעוטי לאחר אידיהן ליתני אידם של עובדי כוכבים ג' ימים לפניהם אלא ש"מ [5]הן בלא אידיהן ש"מ איבעיא להו משום הרווחה או דלמא משום [4]ולפני עור לא תתן מכשול למאי נפקא מינה [9]דאית ליה בהמה לדידיה אי אמרת משום הרווחה הא קא מרווח ליה אי אמרת משום [10]עור לא תתן מכשול הא אית ליה לדידיה וכי אית ליה לא עבר משום עור לא תתן מכשול והתניא [11]אמר רבי נתן

[6] היכול להיות לדאית ליה לחיה וא"כ היכי ממעטת מקרא דמכל המי הרי לאויה היא לחיות וי"ל דנפרש לקרא הכי מכל המי שיהא כולו בריא וחיה ולא חולה וטריפה אע"ג דהוא מי מ"מ אינה בריאה אלא חולה כל ימיה וממעטה והולכת וממעט שפיר מהאי קרא דמכל המי טפי ממחוסר אבר שכולו בריא וחי חוץ מאבר אחד וכן פירש רש"י לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.):

אתך בדומין לך. ומ"מ ליכא למעט מהכא מחוסר אבר ובעל מום כיון שלא היה צריך אלא לקיום העולם ומיהו קשיא דהא קיימינן אליבא דמ"ד טריפה יולדת וא"כ טריפה היכי ממעטינן ושמע י"ל דמכל המי אילטריך למעט מחוסר אבר דאי לא כתיב אלא אתך הוה מוקמינן ליה למחוסר אבר ולא לטריפה דמסתבר טפי למעוטי מחוסר אבר דמאים מטריפה דלא מאיסה שאין כאן חסרון וגם יש הרבה טריפות שאינן ניכר הר"י והא דאמר לעיל (דף ה:) המי מיבעי ליה למעוטי טריפה אם כן משמע דמסתבר טפי למעוטי טריפה היינו ממיעוט דכל המי דמשמע בריא ולא טריפה אבל מחוסר אבר כגון אחוז וכיולא בו בריא גמור הוא בשאר הגוף כדפרישית לעיל: **ודלמא** נח גופיה טריפה הוה. ואע"ג שהי לאחר מכאן שיש רבות מ"מ באותה שעה לא היה יודע אם היה טריפה או שלא שיעיה מלהביא טריפה מטעם דומין לך ולא נהירא תירוץ זה דע"כ לא הזהירו אלא מטרפות הגלוי וניכר דבטרפות שבסתר לא היה יכול להבחין אלא י"ל דהשתא קאי כמ"ד חיה [7] דקסבר טריפה חיה מדע דהא קיימין אליבא דמ"ד טריפה יולדת וולדיה טריפה נמי חיה [8]: **תמים** כתיב ביה. ומ"ת גבי קרבן (מנחות דף ה:) למה אנו מצריכין מן הבקר להוציא טריפה תיפוק לי' מתמים וי"ל דהתם סברא הוא למדרש תמים ולא בעל מום דמגונה לגבוה יותר מטרפות תדע דבעל מום מגונה הוא ביותר דכתיב גבי בעלי מומין לגבוה הקריבהו נא לפחתך הילך והיינו טעמא דניכר אבל טרפות יש שאינו ניכר ועוד דקרא גופיה בהדיא מעטיה תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו משמע הא אית ביה מום לא מיקרי תמים:

והשתא דנפקא לן מאתך בו'. ומ"ת למ"ד טריפה אינה יולדת ונפקא לן טריפה מלחיות זרע וא"כ אתך ל"ל ואין לדחות דאורחיה דקרא הוא דהא גבי משה דרשינן (סנהדרין דף לו:) אתך בדומין לך וי"ל דדרשינן ה"נ אתך שיהו טפלין לך כדדרשינן (בב"מ דף סב.) ואי אתין עמך חייך קודמין לחיי חבירך ובבראשית רבה דרש והיה לך ולהם לאכלה הם טפלים לך ואי אתה טפל להם: **ואי** ס"ד הן ואידיהן עשרה יומי הוו. פי' אע"ג דבשלשה ימים דקא חשיב תנא דמתני' אין יומי האיד בחשבונם אלא לפעמים שיום האיד אחד או שנים או כגון אלו ניחא דהשתא נקט דלעולם לפני האיד אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים אע"ג דלעולם עם האיד מחשבים השלשה ימים היכי קתני בתר הכי אלו הן אידיהן קלנדא דמשמע שאז אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים וליתא דעשרה הוו וא"ל שיש הפסק בין קלנדא לסטרונייא לכל הפחות ב' ימים מדקתמר עשרה יומי הוו א"כ יש שני ימים לפני קלנדא שאין בו איד וסברא נמי הוא דאמרינן לקמן שם' ימים של קלנדא הם כנגד ח' ימים טובים שעשה אדם הראשון ומסתמא לא עשאם מיד אחר התקופה שהרי לא היה יכול להבין מיד אריכות הימים: **אלא** ש"מ הן בלא אידיהן ש"מ. תימה לי אמאי לא קאמר ממתני' נמי דיקא דהן בלא אידיהן מדקתני תנא לפני אידיהן ג' ימים דאי ס"ד הן ואידיהן ליתני לפני אידיהן שני ימים וכי תימא דאכתי הוה מיבעי ליה אי הוה איד בכלל פשיטא דלא מדלא הוה תני לפני אידיהן יום אחד קל להבין וא"ע: **הן בלא אידיהן ש"מ.** והא דאילטריך שמואל לאשמועינן לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור דלא תימא כיון דאין לו היתר לעולם שבקינן ליה רווחא להתירו בשום פעם אי נמי ה"א דסבר רבי ישמעאל בהא כרבנן דלא אסרי לאחריו אי נמי אשמעינן דחשיב יום איד (א) פי' יום ג' (ב) לאסור כשאר יום אידם: **אן דלמא** משום ולפני עור לא תתן מכשול. והא דאילטריך שמואל לאשמועינן לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור דלא תימא כיון דאין לו היתר לעולם שבקינן ליה רווחא להתירו בשום פעם אי נמי ה"א דסבר רבי ישמעאל בהא כרבנן דלא אסרי לאחריו אי נמי אשמעינן דחשיב יום איד (א) פי' יום ג' (ב) לאסור כשאר יום אידם: **אן דלמא** משום ולפני עור לא תתן מכשול. (ב) יש מקשין מכאן לפ"ה דמתני' דפי' לתת ולשאת היינו מקח וממכר תינח מכר אבל מקח מאי לפני עור איכא ושמא י"ל שממליא לו מעות לקנות ערכי עבודת כוכבים: מנין

תמים בדרכיו. עניו ושפל רוח: **צדיק במעשיו.** בלא חמס: **לצוותא בעלמא.** לעמוד עמו י"ב חדשים בחיבה ומיהו טריפה לא תעייל שלא תמות ובטל הצוותא אבל זקן וסרים שפיר דמי קמשמע לן: **הן ואידיהן.** שלשה ולא הוו להו אלא שני ימים קודם: **או דלמא הן.** שלשה לבד האיד: **תנא נמי שלשה לאחריהן.** אע"ג דליתנהו אלא שנים דהא חשבינן לאיד בהדי קמאי קאי להו לבתראי נמי ג' וקא חשיב לאיד בהדייהו: **יום א'[1] לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור.** לעשות עמהן משא ומתן ג' ימים לפני יום א' וג' ימים לאחריו הרי כל השבת כולה: **ארבעה וחמשה.** רביעי בשבת וחמישי בשבת: **ח' ימים לפני.** תקופת טבת הוי לידיהן כל שמונה: **וסימנך.** דלא תימא קלנדא לפני התקופה וסטרנלייא לאחר התקופה: **אחור וקדם צרתני.** אחור כתיב בריש' ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה תנא בריש': **ואי ס"ד.** יום איד קא חשיב במתניתין עם ימים שלפניו: **עשרה.** ימים הוו להו ואמאי קתני שלשה עשרה בעי למתני מאחר דקי"ל דשמונה ימים מושך ימי האיד: **ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים.** אסור לשאת ולתת עמהם דמשמע הכי כשמגיעין ימי אידיהן אסור שלשה ימים משאם ומתנם ולמה לי למיתני לפני דמשמע לפני האיד שלשה: **וכי תימא להכי תנא לפני למעוטי לאחר.** דאי הוה תני סתמא לא הוה ידעינן הכך שני ימים לבד האיד מתי אי לפני אי לאחר ולהכי תנא לפני למעוטי לאחר: **ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים לפניהם.** אסורין לישתמע דתנא דידן באידיהן איירי אלא מדלא אדכר במתני' לאסור כלל ש"מ כל הכך ג' דקתני במתני' אלפני קאי ואידיהן ממילא משתמע דכ"ש דאסור והן בלא אידיהן קתני: **משום הרווחה.** דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום[2] לא ישמע על פיך (שמות כג): **ולפני עור.** דמזבן ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בד' מיתות בסנהדרין (דף נו.) ונהי דאמרן[3] עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואע"פ שאין להן שכר בקיומם [4] ואהני קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול [5] (בחילול שבת משום ממלוא חפצך ודבר דבר [ישעיה נח]): **דאית ליה בהמה.** לעובד כוכבים להקריב ואי לא מזבן ליה ישראל אפ"ה פלח ליה בדידיה: לא

אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר. פירוש ולדיה אלטריך מכל המי למעט טריפה ומ"מ טריפה נמי היכי מימעט' מהאי קרא הא מאן דאית ליה טריפה יולדת כל שכן דאית ליה נמי טריפה היה דאפילו למאן דאמר טריפה אינה יולדת אמר

[1] אתך בדומין לך. ומ"מ ליכא למעט מהכא מחוסר אבר ובעל מום כיון שלא היה צריך אלא לקיום העולם ומיהו קשיא דהא קיימינן אליבא דמ"ד טריפה יולדת וא"כ טריפה היכי ממעטינן ושמע י"ל דמכל המי אילטריך למעט מחוסר אבר דאי לא כתיב אלא אתך הוה מוקמינן ליה למחוסר אבר ולא לטריפה דמסתבר טפי למעוטי מחוסר אבר דמאים מטריפה דלא מאיסה שאין כאן חסרון וגם יש הרבה טריפות שאינן ניכר הר"י והא דאמר לעיל (דף ה:) המי מיבעי ליה למעוטי טריפה אם כן משמע דמסתבר טפי למעוטי טריפה היינו ממיעוט דכל המי דמשמע בריא ולא טריפה אבל מחוסר אבר כגון אחוז וכיולא בו בריא גמור הוא בשאר הגוף כדפרישית לעיל: **ודלמא** נח גופיה טריפה הוה. ואע"ג שהי לאחר מכאן שיש רבות מ"מ באותה שעה לא היה יודע אם היה טריפה או שלא שיעיה מלהביא טריפה מטעם דומין לך ולא נהירא תירוץ זה דע"כ לא הזהירו אלא מטרפות הגלוי וניכר דבטרפות שבסתר לא היה יכול להבחין אלא י"ל דהשתא קאי כמ"ד חיה [7] דקסבר טריפה חיה מדע דהא קיימין אליבא דמ"ד טריפה יולדת וולדיה טריפה נמי חיה [8]: **תמים** כתיב ביה. ומ"ת גבי קרבן (מנחות דף ה:) למה אנו מצריכין מן הבקר להוציא טריפה תיפוק לי' מתמים וי"ל דהתם סברא הוא למדרש תמים ולא בעל מום דמגונה לגבוה יותר מטרפות תדע דבעל מום מגונה הוא ביותר דכתיב גבי בעלי מומין לגבוה הקריבהו נא לפחתך הילך והיינו טעמא דניכר אבל טרפות יש שאינו ניכר ועוד דקרא גופיה בהדיא מעטיה תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו משמע הא אית ביה מום לא מיקרי תמים:

והשתא דנפקא לן מאתך בו'. ומ"ת למ"ד טריפה אינה יולדת ונפקא לן טריפה מלחיות זרע וא"כ אתך ל"ל ואין לדחות דאורחיה דקרא הוא דהא גבי משה דרשינן (סנהדרין דף לו:) אתך בדומין לך וי"ל דדרשינן ה"נ אתך שיהו טפלין לך כדדרשינן (בב"מ דף סב.) ואי אתין עמך חייך קודמין לחיי חבירך ובבראשית רבה דרש והיה לך ולהם לאכלה הם טפלים לך ואי אתה טפל להם: **ואי** ס"ד הן ואידיהן עשרה יומי הוו. פי' אע"ג דבשלשה ימים דקא חשיב תנא דמתני' אין יומי האיד בחשבונם אלא לפעמים שיום האיד אחד או שנים או כגון אלו ניחא דהשתא נקט דלעולם לפני האיד אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים אע"ג דלעולם עם האיד מחשבים השלשה ימים היכי קתני בתר הכי אלו הן אידיהן קלנדא דמשמע שאז אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים וליתא דעשרה הוו וא"ל שיש הפסק בין קלנדא לסטרונייא לכל הפחות ב' ימים מדקתמר עשרה יומי הוו א"כ יש שני ימים לפני קלנדא שאין בו איד וסברא נמי הוא דאמרינן לקמן שם' ימים של קלנדא הם כנגד ח' ימים טובים שעשה אדם הראשון ומסתמא לא עשאם מיד אחר התקופה שהרי לא היה יכול להבין מיד אריכות הימים: **אלא** ש"מ הן בלא אידיהן ש"מ. תימה לי אמאי לא קאמר ממתני' נמי דיקא דהן בלא אידיהן מדקתני תנא לפני אידיהן ג' ימים דאי ס"ד הן ואידיהן ליתני לפני אידיהן שני ימים וכי תימא דאכתי הוה מיבעי ליה אי הוה איד בכלל פשיטא דלא מדלא הוה תני לפני אידיהן יום אחד קל להבין וא"ע: **הן בלא אידיהן ש"מ.** והא דאילטריך שמואל לאשמועינן לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור דלא תימא כיון דאין לו היתר לעולם שבקינן ליה רווחא להתירו בשום פעם אי נמי ה"א דסבר רבי ישמעאל בהא כרבנן דלא אסרי לאחריו אי נמי אשמעינן דחשיב יום איד (א) פי' יום ג' (ב) לאסור כשאר יום אידם. **אן דלמא** משום ולפני עור לא תתן מכשול. (ב) יש מקשין מכאן לפ"ה דמתני' דפי' לתת ולשאת היינו מקח וממכר תינח מכר אבל מקח מאי לפני עור איכא ושמא י"ל שממליא לו מעות לקנות ערכי עבודת כוכבים: מנין

הן בלא אידיהן ואפי' לרבנן. איבעיא להו איסורא דלמיהב ומישקל בהדיה משום דלא תרויח ליה ואע"ג דאית ליה בהמה לדידיה כיון דמוספת ליה ומרוחת ליה אסור. או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול

מסורת הש"ס

א) [לקמן ז:], ב) שם, ג) [בס"ד: יום עוקרין], ד) [לקמן מ.], ה) [ל"ל לפני עור וכן לקמן], ו) [פסחים כב:], ז) [בס"ד במקום יום ל' נוסף ד"ה: נועדי ההולך בטעותו של אותו האיש שלוה להם לעשות להם יום איד בפ' בשבתן], ח) [עי' סנהדרין נג:], ט) [לעיל ב:], י) [ל"ל ואתכי], כ) נראה שלזו המיצות שייכי לתף ז' עמוד ל' סוף דבור המתחיל המגלה], ל) [ע' היטב תוס' חולין קמ. ד"ה טריפות], מ) [וכ"כ רש"י לקמן נא. ד"ה ולדמא], נ) [ועי' תוס' זבחים קטז. ד"ה ולדמא], ס) [בס"ד: יום עוקרין],

גליון הש"ס

גמ' דאית ליה בהמה לדידיה. עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' ד"ה מקוס:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הן בלא וכו' יום איד (פי' יום ג' לאסור כשאר יום אידם) תא"מ וז"ב הגה"ה היא: (ב) ד"ה מ לדמא וכו'. יש מקשים ר"ב וע"ל בדף יב במה שפרש"י ותוס' במשנה דחגיגה מעוטרות:

מוסף רש"י

בדומין לך. ולא טריפה, הלכך מכל המי למחוסר אבר אתא (לקמן נא.). ודלמא נח גופיה טריפה הוה. ואע"ג דמי כמה שנים, דלמא טריפה היה סבירא ליה, הלכך לא נפקא מאתך למעוטי טריפה ואתא מכל המי למעוטא ולא ממשמעותא דהמי, דהא טריפה היה, אלא מרייניה, ומפרשים דהאי המי לשון בריאות, וטריפה הוא דאיעיטו אבל מחוסר אבר לא (שם). תמים בדרכיו. עניו וסבלן (זבחים קסז.). לחיות זרע למה לי. הא איעיטו טריפה (לקמן נא.). אי מאתך. טריפה הוא דאמעיט אבל זקן וסרים מתמת מולי דאגא אמינא לצוותא בעלמא אמר רחמנא לעייליהו וטריפה לא איעיל שמעת בתיבה, אבל לעשות פירות לא איכפת ואפילו זקן וסרים לעיול, קמ"ל (שם). לצוותא בעלמא. אתך לאו למידרש בדומין לך אלא להודיעו שאינו עושה אלא לכבודו לחיות לו לצוותא (זבחים קסז.). כתב רחמנא זרע. לאו לצוותא בעי להו ומהשתא על כרחך אתך יתיר הוא למידרש ביה בדומין לך (שם). יום א' כו' לעולם אסור. אלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו, לומר כל שבעת ימי השבת (לקמן ז:). ואלו הן אידיהן. דאסורין ג' ימים לפניהן (לקמן ח.). אחר תקופה. היא תקופת טבת והיו עושין ח' ימים לרופין אד בלקמן (שם). וסימנך. שלא תחליף לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה (שם).

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ג:
יג ב מיי' שם הל' ג ד טוש"ע שם סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וּמִכָּל הַחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ:
בראשית ו ט
2. אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ:
בראשית ו יט
3. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה:
תהלים קלט ה
4. לֹא תָקִלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יד

רבינו חננאל

[שלשה ימים] דתנן הן ואידיהן. כלומר מכלל ג' ימים הללו יום אידיהם. (אלא) או דלמא הן בלא אידיהן. ת"ש ר' ישמעאל אומר ג' לפניהם וג' לאחריהם אסור. ואי ס"ד יום אידיהן עצמו מכלל הג' הוא. ר' ישמעאל חשיב ליה בכלל השלשה שלפני אידיהן. ועוד הדר חשיב ליה מכלל הג' שלאחר אידיהן תרתי דימי חשיב ליה. ופרק' איידי דתנא ג' לפניהם תנא נמי ג' לאחריהן. ואע"פ שאינם ג' ימים לאחריהן אלא שני ימים בלבד. איני והאמר משמיה דשמואל יום א' לדברי ר' ישמעאל דאית ליה שלשה ימים לפניהן וג' לאחריהן לעולם אסור לישא וליתן עמהן. ואם תאמר ר' ישמעאל הן ואידיהן ג' סבירא ליה והא איכא רביעי וחמישי שמותר. פי' יום ראשון של שבוע לעולם יום איד הוא וכשתחשוב לו ג' ימים הן ואידיהן אתה מתחיל מיום ששי ו' ז' ויום ראשון הרי ג' ואחריהן ב' וג' כי יום אידם חשוב מכלל הג' נשאר לו רביעי וחמישי שמותר לו לשאת ולתת עמהן. ולמה אמר לעולם אסור. ופרקינן אליבא דר' ישמעאל ודאי הן בלא אידיהן. ולרבנן מאי. ופשיט רבינא מהא דתנן אלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדס וסטרנליא. ואמר רב חנן בר אבא קלנדס (ג') [ח'] ימים אחר התקופה. וסטרנליא ח' ימים קודם התקופה פי' ואלו ח' ימים כולם אידם הוא. ואי ס"ד הן ואידיהן ג' בשלמא היכא דיום אידם יום אחד הוא משכחת לה שני ימים לפני אידם. ואידם הרי שלשה. אלא קלנדס שאידם ח' ימים וב' ימים לפניהם. י' ימים אסור לשאת ולתת עמהם. אמאי קא פסק ותני ג' אלא ודאי ג' ימים דתנן הן בלא אידיהן. ודחי' לא לעולם הן ואידיהן. ותנא דידן קלנדס כוליה חד יומא חשיב ליה. ואתא רב אשי ופשטה דג' ימים

מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. גרסה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכ"ע חמרא שתו ושמא שכח מזירתו אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שוס איסור אין למושדו מלהושיט לו אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו ואפי' הוא שלו מדקאמר אי לא יהיב ליה שקיל ליה איהו ולפי זה אסור להושיט למומרים לעבודת כוכבים [ט] דבר איסור אע"פ שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דישראל גמור חשבינן ליה ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה וכדמסיק דקאי בתרי עברי נהרא:

תניא כוותיה דרשב"ל. גרסה לר"י דהלכה כרבי יוחנן אע"ג דתניא כוותיה דרשב"ל ומייתי ראיה מהכיא דהמולך (יבמות לו.) דקא חשיב הני דהלכה כרשב"ל לגבי ר' יוחנן ולא חשיב הא ואין לומר דהא דלא חשיב הא דהכא היינו משום דתניא כוותיה ולא איצטריך למחשבה דהא חשיב התם חלילת מעובדת אע"ג דתניא התם נמי כוותיה ועוד דלקמן (דף ז:) מסיק נשא ונתן איכא ביניייהו וקא מפרש דחכמים דמתני' אית להו נשא ונתן אסור כר' יוחנן ומתניתין עדיפא מברייתא [ט]:

לא אסרו אלא בדבר המתקיים. פירוש מכר דוקא דאילו לקנות ודאי אסור בדבר שאינו מתקיים יותר מדבר המתקיים אלא ודאי לא אייר הך ברייתא אלא במכר ואפ"ה קרי ליה בסיפא נשא ונתן כפר"ת [י] ולפי הקונטרס קשה: **אבל לא** לוקחין מהם. לפר"ת דלא אסור שום קניה ל"ל לוקחין קבלת דורון וה"ה נמי בדבר המתקיים שאין מקבלין הימנו דורון ואין לדקדק הא דבר המתקיים לוקחין דהא דינר קיסריינא דבר המתקיים הוא: **אמר** אביי גזרה לפרוע מהן אבוי לפורען. תימה למה ליה לאביי למימר משום גזרה לימא טעמא משום דשמא הוא כדאמר במתני' אע"פ שהוא מילר עכשיו שמא הוא לאחר זמן וי"ל דמשום האי טעמא דשמא לאחר זמן ליכא [כ] (למיגזר) כיון שאינו שמא ביום אידו ומיהו אי לאו דאיכא שום שמחה לא הוה שייך נמי למיגזר דהא דגזרינן בכולהו היינו משום דאיכא שום שמחה כדפרש בסמוך בצריכותא והשתא ניחא דאצטריכו כולהו לאביי נמי כמו לרבא:

אלא לוות מהן מעוטי קא ממעט להו. מכאן ראיה לפר"ת דמיירי בלא רבית דמאי קאמר מעוטי קא ממעט להו אם מלוה ברבית כדי להרויח: רבי

**מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל [1] ולפני עור לא תתן מכשול והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול הב"ע [2] דקאי בתרי עברי נהרא דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ איבעיא להו נשא ונתן מאי ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור ר"ל אמר [3] נשא ונתן מותר איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש [4] אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסורין מאי לאו לפני אידיהן לא אידיהן [5] דוקא א"ד איתיביה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסור אידיהן אין לפני אידיהן לא תנא אידי ואידי אידיהן קרי ליה תניא כוותיה דר"ל [6] כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם [7] לא אסרו אלא בדבר המתקיים אבל בדבר שאינו מתקיים לא ואפילו בדבר המתקיים נשא ונתן מותר תני רב זביד בדבי רבי אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל אין לוקחין מהם ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה לרבי יהודה נשיאה ביום אידו הוה יתיב ריש לקיש קמיה אמר היכי אעביד אשקליה אזיל ומודה לא אשקליה הויא ליה איבה א"ל ריש לקיש [8] טול וזרוק אותו לבור בפניו אמר כל שכן דהויא ליה איבה [9] כלאחר יד הוא דקאמינא: להשאילן ולשאול מהן כו': בשלמא להשאילן דקא מרווח להו אבל לשאול מהן מעוטי קא ממעט להו אמר אביי גזרה [10] לשאול מהן אטו להשאילן רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא: להלוותם וללוות מהן: בשלמא להלוותם משום דקא מרווח להו אלא ללוות מהן אמאי אמר אביי גזרה ללוות מהן אטו להלוותם רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא: לפורען ולפרוע מהן כו': בשלמא לפורען משום דקא מרווח להו אלא לפרוע מהן מעוטי ממעט להו אמר אביי גזירה לפרוע מהן אטו לפורען רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא וצריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואזיל ומודה אבל לשאול מהן דמעוטי קא ממעט להו שפיר דמי ואי תנא לשאול מהן משום דחשיבא ליה מילתא ואזיל ומודה אבל ללוות מהן צערא בעלמא אית ליה אמר תוב לא הדרי זוזי ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מיפרענא והשתא מיהא אזיל ומודה אבל ליפרע מהן דתו לא הדרי זוזי אימא צערא אית ליה ולא אזיל ומודה צריכא: רבי יהודה אומר נפרעין מהן כו': ולית ליה לרבי יהודה אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן [7] והתניא רבי יהודה אומר אשה לא תסוד במועד מפני שניוול הוא לה [11] ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד אע"פ שמצירה עכשיו אשה לאחר זמן אר"נ בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו [12] אמר עובד כוכבים לענין פרעון לעולם מיצר מתניתין דלא כר' יהושע בן קרחה דתניא [13] ריב"ק אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם יתיב רב יוסף אחוריה דר' אבא ויתיב רבי אבא קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר [14] הלכתא כרבי יהושע בן קרחה והלכתא כר' יהודה הלכתא כרבי יהושע הא דאמרן כר' יהודה [15] דתניא [16] הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור וצבעו אדום

ר"מ

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח סמג לאוין מה טושע"ע י"ד סי' קמח סעיף ב:

טו ד מיי' שם טושע"ע שם ס"ח:

טז ה ו מיי' שם הל' ג וע"ש כ"מ טושע"ע שם ס"ה:

יז ז מיי' פ"ז מהל' יו"ט הלכה כ סמג לאוין עה טושע"ע א"ח סי' תקמו סעיף ה:

יח ח מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח סמג לאוין מה טושע"ע י"ד סי' קמח סעיף ח:

רבינו חננאל

ואוקימנא כגון שהנהר מפסיק ביניהם ואינו יכול לכפותו וליטול ממנו בעל כרחו הוא דעובר. ודייקי' מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ כי הנהר מפסיק ביניהן ש"מ: איבעיא להו נשא ונתן מהו. ר' יוחנן אמר אסור ור"ל אמר מותר ותניא כר"ל. ותניא כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים כגון בהמה וכיוצא בה. אבל דבר שאין מתקיים מותר. ואפי' דבר המתקיים אם נשא ונתן מותר: תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להן. אבל אין לוקחין מהן. וקיימא לן כריש לקיש דתניא כוותיה: ההוא מינא דשדר דינרא קסרינאה לר' יהודה נשיאה ביום אידו אמר היכי איעביד אשקליה [אזיל ומודה לא אשקליה] הויא ליה איבה יאמר גרוע אני אצלו לפיכך החזיר מנחתי. אמר לו ריש לקיש נטלהו ווזרקהו לפניו כלאחר יד בבור כדי שילך ויאמר (לו) לא נהנה כלום נפל לו בבור: **פים'** מלהשאילן ומלשאול מהם. ואוקמה אביי לשאול שרי אלא גזירה גזרו לשאול אטו להשאיל. אתי למימר לישראל כשם שהשאלתיך אני כך תשאילני אתה. רבא אמר משום דמודה ואומר העבודת כוכבים סייעני וזכיתי להיות לי רכוש להשאיל לישראל כדי שיהא צריך ליהנות ממני. וכן דרך כל היכא דתני משום דמודה זה פירושו. וכן אוקים רבא למתני' דקתני אסור להלוותן וללוות מהן משום דמודה לעבודת כוכבים שלו. וכן לפורען ולהיפרע מהן. אמר רבא משום דמודה. וסוגיין כרבא. ואמר וצריכי. דאי תנא לשאת ולתת עמהן אסור הייתי אומר משום דקני ליה לגמרי אבל לשאול מהן דמעט להו הוה אמינא שפיר דמי. ואי תנא לשאול כיון דחשיב ליה מילתא אזיל מודה לעבודת כוכבים דיליה אבל ללוות מהן דצערא הוא ליה דאמר תוב לא הדרי לי זוזי הוה אמינא שפיר דמי ואי תנא לשאול כיון דחשיב ליה מילתא אזיל ומודה ללוות מהן משום דאמר זוזאי שקילנא מינה בעל כורחיה אזיל מודה דזכה להלוות לישראל אבל להיפרע מהן דתוב לא הדרי ליה זוזי הוה אמינא צערא ודאי אית ליה ושרי צריכא: **פיסקא** ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר. אמרו לו אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר [זמן]. וכי לית ליה לר' יהודה האי סברא דאמרו ליה רבנן. והתניא ר' יהודה אומר אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה כו' עד ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שמצירה היא עכשיו שמחה לאחר זמן. ופריק רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן. רבינא אמר עובד כוכבים לענין פרעון לעולם מיצר. מתני' דלא כר' יהושע בן קרחה. (ועוד אמר הל' כר' יהודה) דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן. מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם. אמר רב הונא הלכה כרבי יהושע בן קרחה ועוד אמר הל' כרבי יהודה דסבר כל המשנה ידו על התחתונה דתנן [הנותן צמר כר']

מסורת הש"ס

א) [נ"ק קיז.], ב) [תוספ' רפ"ק], ג) [נדרים מג.], ד) מ"ק מ: ט:, ה) תוספתא רפ"א ב"ק קב. [ע"ש כל הענין], ו) ל"ל דתנן, ז) ב"ק לה: ק: קב. ב"מ עח: קיז:, ח) [כס"א: להושיט למשומדים], ט) [וע"ע תוס' יבמות לו. ד"ה הלכתא], י) [לעיל ב. ד"ה אסור], כ) [ל"ל למיסר],

תורה אור השלם

1. לא תִקַּלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד

גליון הש"ס

גמ' מנין שלא יושיט. עי' תוס' פסחים כב ע"ב ד"ה ואבר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן נינהו כדינא: (ב) רש"י ד"ה מלוה וכו' דנקיט ישראל שטרא עילויה:

מוסף רש"י

גזרה לשאול מהן כו'. דאי אצרים ליה לשאול אחי נמי להשאיל (נדרים מג.). שניוול הוא לה. עכשיו במועד שהיא תסוד בסיד ומלטעת (מו"ק ח:). שגנאי הוא לה ומיוול בסיד ומלטעת בסיד (שם ט:) בעודה עליה ואע"פ שכשנטלתו שמחה היא לה (מו"ק שם מכת"י). ומודה ר' יהודה בסיד. דממיינא נאלנה ויכולה לקפלו במועד (שם). שטופלתו. סכהו במועד הוא ומתיפה במועד לאחר מעילה (שם). שמחה היא לאחר זמן. במועד לסוף המועד לאחר שקפלתו את הסיד שטופלה, לפי שמשיר את הצער ומעבין את הבשר, והוא הדא דאי משמחה לאחר זמן להכי אמרי לה לטופלה במועד אע"פ שהיא מלירה עכשיו (מו"ק שם). הנח להלכות מועד. להכי א"ל יהודה דאמרי אע"פ שהיא מלירה כו', דכולהו הלכות מועד דאיי משום האי טעמא נמי אמרי, כגון אפיה וכישול, דמנער השתא כשהוא אופה ומבשל ולהכי אמרי דשמח הוא כשהוא אוכל אפייתו וכישולו ביו"ט (שם) כל הלכות מועד קטן כגון רינוי מעבדים ותכשיטים לגופו, מילר הוא בשעת הטווה, ולהכי אזיל בתר בסוף הואיל וכולהו אי אינהו, אבל בא"ז אזיל בתר השתא, דכיון דהשתא מילר לא מיזיל לבסוף (שם מכת"י). לענין פרעון לעולם מיצר. ואפילו לאחר זמן, שדעתו לערוף ולגזול (שם). ולהכי לא אית ליה לר' יהודה אע"פ שמילר שמח כו', אבל גבי טיפול אית ליה לר' יהודה אע"פ שמלירה עכשיו שמחה לאחר זמן (מו"ק שם). מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני אידיהן מפני שמשמחה היא לו ואזיל ומודה לעכו"ם ביום חגם, ורבנן סברי אסור לפורען ולהיפרע מהן כלל (ב"ק קב.).

נותן לו הלבע דמי למרו. נותן לו לבע זה דמי למר לבן כתחלה אם ירלה לסבירה ליה לר״מ כל המשנה מדעת בעליו נקרלא גזלן וקנלו בשינוי וכדמפרש בבבא קמא בהגוזל עלים [דף לה.] ונוטל הלמר לעלמו אע״פ שהוא מעולה עכשיו בדמים: **ר׳ יהודה אומר.** מ״כ נמלא זה משתכר בשינויו אלא ידו על התחתונה: **ואם השבח.** שהשביח הלמר יתר על היליאה שהוליא הלבע נותן לו בעל הלמר את היליאה סמנים ועלים ושכר פעולה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו ואם היליאה יתירה על השבח כו׳: **הלכה כר׳ יהושע** (מ) . דשרי במלוה על פה: מחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה בהגוזל בב״ק [ק:] ואחר כך סתם לן תנא בבבא מליעא כר׳ יהודה וכל מחלוקת שנחלקו תנאים ואח״כ סתם לנו במשנתנו כאחד מהן הלכה כמותו דכיון דסתמיה אחר המחלוקת ש״מ דקמו רבנן בטעמייהו ומסתברא טעמא דהאיך: **אין סדר למשנה.** סידרא דמתניתין לאו דוקא ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית המדרש: **כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי כו׳.** אלמה קיימא לן כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם ביבמות בפ׳ החולץ (דף מב:): **כי לא אמרינן אין סדר.** אלא סמכינן אסידרא ה״מ בחד מסכתא: **נזיקין נולהו.** תלתא בבי: **ואיבעיים אימא.** להכי אהדריהו רב יוסף לאפיה דאי נמי אין סדר למשנה לא איצטריך לומר הלכה כרבי יהודה ודאי הלכתא כי האי סתמא דכל המשנה לא הוה שייכא למיתנייה התם בהשוכר[מ] דהא לא איירי בההוא פירקא בשינוי אלא בחזרה ומדתניא התם ש״מ הלכתא קא פסיק ואזיל: **הנראה.** עתה נראה לשון הבוא נבוא (בראשית ט). לא יאמר לו בשבת הנראה אם תעמוד עמי לערב לעשות במלאכתי לערב: **וכולן שחזרו.** אגזלנין ועמי הארץ קאי: **אין מקבלין אותן.** להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן: **עשו דבריהן.** בסתר עבירות[מ] שעברו על הנה: בפרהסיא

רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו. תימה קשיא דר״מ אדר״מ דהכא אמר רבי מאיר נותן לו דמי למרו אלמא שינוי קני ובהגוזל (קמא) (ב״ק לה.) ע״ש תנן אמר ר״מ הגוזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם אותה ואת גיזותיה ואת וולדותיה אלמא קסבר שינוי לא קני וי״ל דשאני התם דקנסא הוא דקא קנים רבי מאיר כדפירש התם משום דעבד איסורא וכן בהניזקין (גיטין נג:) דהמטמא והמדמע ומנסך קנים ר״מ שוגג אטו מזיד דמזיקו בידים אבל הכא לא שייך לקנסו דלטובתו של בעליס נתכוין וכסבור הוא לוה לעשות כן ומ״ת אכתי קשיא דר׳ יהודה אדרבי יהודה התם א״ר יהודה גזילה חוזרת בעיניה אלמא שינוי קני והכא קתני ידו על התחתונה אלמא שינוי לא קני ואומר ר״ת דהתם נתכוין הוא לקנות אבל הכא שוגג היה ולא נתכוין לקנות:

פשיטא דמחלוקת ואחר כך סתם. תימה למה לן למיפשט משום סתם בלאו הכי פסקינן פרק מי שהוליאוהו (עירובין דף מו:) ר״מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה ולי משום דאיכא אמורא אחר דפליגי ולית להו הך כללא לגבי הלכה כסתם משנה נמי פליגי אמורא ואפילו במחלוקת ואחר כך סתם נמי איכא מאן דפליג לקמן בסוף פרקין (דף כח.) גבי שכירות בתיס דפליגי ר״מ ור׳ יוסי ופסיק רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אע״ג דבתר הכי סתם כר״מ לכך נראה לפרש דלאו מכח סתם בעי למיפשט דליהוי הלכה כסתם אלא הכי פריך מחלוקת ואח״כ סתם הוא ואפילו למאן דלית ליה הלכה כסתם מ״מ חשיב כרבים לגבי יחיד: ה״ג **משום** דקתני לה כי הלכתא פסיקתא. כלומר דקתני כל המשנה הוא לשון הלכה פסוקה ולא גרסינן גבי כמו שפירש הקונטרס דהא איכא מאן דאמר התם [1] דאין הלכה כהניא דכל החוזר בו כו׳ [2]: **הנראה** שתעמוד עמי לערב. פי׳ ר״י הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב: **הנשאל** לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר. ומ״ת

ר״מ אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר [א]אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח [ב]אהדרינהו רב יוסף לאפיה בשלמא הלכה כרבי יהושע בן קרחה איצטריך ס״ד אמינא [ג]יחיד ורבים הלכה כרבים קא משמע לן הלכה כיחיד אלא הלכה כרבי יהודה למה לי פשיטא [ד]דמחלוקת ואחר כך סתם הלכתא כסתם מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא [ה]דתנן [ו]כל המשנה ידו על התחתונה [ז]וכל החוזר בו ידו על התחתונה ורב הונא משום דאין סדר למשנה דאיכא למימר סתם תנא ברישא ואחר כך מחלוקת אי הכי כל מחלוקת ואחר כך סתם לימא אין סדר למשנה ורב הונא כי לא אמרינן אין סדר בחדא מסכת׳ בתרי מסכתי אמרינן ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכת׳ היא ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה ת״ר [ח]לא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב רבי יהושע בן קרחה אומר [ד]אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן הלכתא כרבי יהושע בן קרחה ת״ר [ט]הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ר׳ יהושע בן קרחה אומר [י]בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל א״ר יוסף הלכתא כרבי יהושע בן קרחה [יא]ת״ר וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר״מ ר״י אומר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן א״ד עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותן

וכי לא ישאל לכל החכמים וידונו זה עם זה אולי ישיבוהו מדבריו וי״ל דאינו אסור אלא [יב] לשואל אם לא יודיע לו כבר שאלתי לפלוני ואסר לי אבל אם אומר לו כבר שאלתי פלוני חכם מותר אבל ודאי החכם יזהר שלא יתיר כדאמרי׳ בפרק כל היד (נדה דף כ: ושם ד״ה אגמריה) חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר אא״כ יוכל להחזירו כגון שטעה בדבר משנה או אפילו בשיקול הדעת וסוגיא כאידך דבהא אמרינן בפ״ק דסנהדרין (דף ו.) דמה שעשה עשוי ושלם מציתו אם נשא ונתן ביד ודוקא אסר אין חבירו רשאי להתיר אבל אם התיר חבירו רשאי לאסור והא דאמרי׳ בירושלמי בפ׳ ר״א דמילה ר׳ סימון שרא ורבי אמי אסר איקפד רבי סימון ולא כן תני הנשאל לחכם והתיר לא ישאל לחכם שמא יאסור אלמא משמע דהתיר אין חבירו רשאי לאסור ה״פ התם אמאי איקפד רבי סימון ולא כן תני כלומר והלא אינו שנוי בשום מקום הנשאל לחכם כו׳ דלא אסרו חכמים אלא להתיר אחר אוסר ומסיק אמר רב יודן להפך היה שאל לר׳ אמי אסר לר׳ סימון ושרא ואיקפד רבי אמי כהדא דתני נשאל לחכם ואסר לא ישאל לחכם אחר שמא יתיר והא דאמרינן פרק אלו טרפות (חולין ד׳ מט.) גבי מחטא דאשתכח בסימפונא רבה דכבדא הוגא מר בריה דרב אידי טריף רב אדא בר מניומי מכשר התם שניהם היו בבית המדרש כשנשאלה השאלה מ״: **בשל** תורה הלך אחר המחמיר. רש״י היה פוסק בכל איכא דאמרי שבתלמוד בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ורי״ג פי׳ דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטופל לעיקר והלכה כלישנא קמא ור״ת פירש בדאורייתא לחומרא בדרבנן לקולא כרבי יהושע בן קרחה דהכא ורבינו שמשון היה מפרש דבכל מקום שיש להתברר כאחד מיניהם התלמוד בתריה אזלינן: **וכולן** שחזרו בהן. פ״ה אגזלנים ועמי הארץ קאי וקשיא וכי עם הארץ לא יוכל לעשות עוד תשובה ועוד דלשון עולמית משמע שכבר קבלו אותם פעם אחרת ועוד קשה דבבכורות בפ׳ עד כמה (דף ל:) תניא עם הארץ שקיבל עליו דברי חברות ונחשד לדבר אחד נחשד לכל התורה כולה דברי ר״מ משמע הא לא נחשד מקבלין לכך נראה לפרש אעמי הארץ החשודין על המעשרות ושביעית וכבר קבלו עליהן דברי חבירות ועתה חזרו לסורן ונחלקו אם יקבלום עוד ובמסכת דמאי (פ״ב משנה ג) מיתניא בהדי הניא ועם הארץ שקבל עליו דברי חברות והכי פירושו וכולן שקבלו עליהן דברי חברות וחזרו לסורן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר״מ וחכ״א חזרו בהן במטמוניות פי׳ שחזרו לסורן בסתר ובפרהסיא נוהגין דברי חברות אין מקבלין אותן לפי שהם גונבים דעת הבריות אבל אם חזרו לסורן בפרהסיא שאינם גונבים דעת הבריות אז מקבלין אותן דודאי אם יעשו תשובה יקיימוה איכא דאמרי עשו דבריהם אם שכבר עשו בדברי חברות אף במטמוניות מקבלין אותן כי מאחר שנתאמנו כ״כ בתשובה שאף בנגעה החזיקו בה אין להדיחן אם חזרו ונכשלו אבל אם שכבר לא עשו דברי חברות אלא בפרהסיא אין מקבלין אותן כי שמא בסתר היו עושין עבירות והיו מטעין הבריות:

סוס

מסורת הש״ס

(א) [סוכה יח.], (ב) [בכורות כ. וש״נ], (ג) [עמודת מכ:], (ד) ב״מ עו., (ה) שבת קנ., (ו) חולין מד: נדה כ: ע״ש [בכרכות סג:] תוספפתא עדיות פ״פ ה״ג, (ז) בכורות לח. [תוספ׳ דדמאי פ״ב ה״ח], (ח) [ב״מ עו.], (ט) בס״א נוסף: שבידם, (י) [ב״מ עז:], (כ) [וע״ע תוס׳ ב״ק קב. ד״ה גבי ותוס׳ ב״מ עז: ד״ה רב ותוס׳ מנחות סו. ד״ה זכר], (ל) [לשאול. יעב״ץ], (מ) [וע״ע תוס׳ חולין מד: סד״ה היכי],

מוסף רש״י

נותן לו דמי צמרו. למר לבן כמו שאמר לו, דקנייה בשינוי ונתמיד מעות (ב״מ קיז:) בדמים שאמר לבן ממכר בשוק, דקנייה בגזלו לשלם כשעת הגזילה (שם עח:) ולא יהיב ליה אלא דמי למרו אבל לא דמי שבמו, לו זה יתן שכר משלם ויקח הלמר (ב״ק קז:). ר׳ יהודה אומר. אם כן תמיינו למלא זה נהנה שזה הביאו לו מן השוק, אלא מחזיר לו את הלמר כמות שהוא לבוע וידו על התחתונה (ב״מ קיז:). **אם השבח.** שהשביח הלמר, יתר על היציאה. שהוליא לבע זה בסמנין ועלים ושכר טרחו כשלר שכיר יום, נותן לו את היציאה. ולא מה שראוי בקבלנות, דהוי טפי (שם) דמי עלים וסמנים ולא שכר שלם (שם עח:) דקנים ליה לאלי דשינה לחיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא ואגבא נמי כוליה לא יקבול אלא יליאה (ב״ק קז:). **נותן לו את השבח.** שהבנים את הלמר, ואם יולה לתת את שכרו, כגון שהשבח יותר על השכר, יתן שכרו (שם). **אהדרינהו רב יוסף לאפיה.** בבעא (סוכה יא.). **דמחלוקת ואחר כך סתם.** בין שסתם אחריה מיד בלאותה מסכת, בין שסתם אחריה במסכת אחרת בלאותו הסדר, כגון נתן למר לבבא, דמחלוקת בב״ק בהגוזל וסתם בב״מ כל המשנה ידו על התחתונה, וסתם לן בכ״מ דאמר אם השבח יתר על היליאה כו׳, הלכה כסתם (יבמות מב:). **הנראה שתעמוד עמי לערב.** עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לבשתתקן, ואיתיה יודעין שבל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו, וכיון דלא מפרש בהדיא שרי (לר׳ יהושע בן קרחה) דלמפרש טעמא דבור אסור הרהור מותר (שבת קנ). **וכולן שחזרו בהן.** פיפא דהך ברייתא דלעיל היא דקתני הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד וכן כהן שקיבל עליו דברי כהונה חוץ מדבר אחד וכן בלוי שקיבל עליו דברי לוייה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותן, שנאמר המקריב את דם השלמים וגו׳, בזמן שהבהמים עושין לעולו של מקום מה כתיב בהן מי בכם וסגור דלתים, וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית כו׳ בתוספפתא דמסכת דמאי בפרק שני (בכורות לא.). **עשו דבריהם במטמוניות.** שלא חילנו שם שמים בפרהסיא (שם).

עין משפט נר מצוה

יט א מיי׳ פ״י מהל׳ שכירות הל׳ ד סמג עשין פט טוש״ע מ״מ סי׳ שו סעיף ג:

כ ב מיי׳ שם הל׳ ד וסמג שם טוש״ע שם וסי׳ שלג סעיף ה בהג״ה:

כא ג מיי׳ שם פ״ט הלכה ד ופ״ח מהל׳ מכירה הל׳ ב ד סמג שם וסי׳ פב טוש״ע מ״מ סי׳ שלג סעיף ד וסי׳ קל סעיף י וסעיף יא:

כב ד מיי׳ פכ״ד מהל׳ שבת הלכה ד סמג לאוין סח טוש״ע מ״מ סי׳ שז סעיף ז:

כג ה מיי׳ פ״א מהל׳ ממרים הל׳ ה סמג עשין קיא ולאוין קיז:

הגהות הב״ח

(מ) רש״י ד״ה הלכה כרבי יהושע בן קרחה דשמי:

רבינו חננאל

ר׳ יהודה אומר אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו ההוצאה כו׳ ואע״ג דתנן סתמא בבבא מציעא כל המשנה ידו על התחתונה. סבר דלמא אין סדר למשנה ותנא כל המשנה תנא ברישא וחזר ושנאה במחלוקת ר׳ מאיר ור׳ יהודה כמו שמפורש בבבא קמא בהגוזל וקיימא לן סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם לפיכך הוצרך לומר בפירוש הל׳ כר׳ יהודה. ורב יוסף אמר לא צריך. כי אמרינן אין סדר למשנה בתרי מסכתי אבל בחדא מסכתא על הסדר היא שנויה. המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר ותלתא בבי חדא מסכתא היא וכבר פירשנה בהגוזל בעיקר מקומו: **ת״ר** לא יאמר אדם לחבירו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב. ר׳ יהושע בן קרחה אומר [אומר] הנראה שתעמוד עמי לערב. אמר רבה בר בר חנה א״ר יהושע בן לוי הלכה כר׳ יהושע בן קרחה: ת״ר הנשאל לחכם וטימא לו לא ישאל לחכם אחר ויטהר לו וכן שאל לחכם ואסר לו לא ישאל לחכם אחר ויתיר. היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר. אחד מטהר ואחד מטמא. אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו. ואם היו שניהם שוין. הלך אחר המחמיר. ר׳ יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל. אמר רב יוסף הלכה כר׳ יהושע בן קרחה. ת״ר כל הפושעים שחזרו אין מקבלים אותם עולמית. דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר חזרו במטמוניות פי׳ בסתר אין מקבלין אותם. חזרו בפרהסיא מקבלין אותם. איכא דאמרי ר׳ יהודה אומר עשו עבירות בסתר כלומר פשיעתם בסתר היתה מקבלין אותם

סום זכר וזקן במלחמה. פי׳ ר׳ אלחנן דלהכי נקט זכר במלחמה כדאמרינן בירושלמי גבי בן בתירא בסום לא אמרו אלא בסום זכר שהורג את אדונו במלחמה וזקן נמי נקט דשמא ימות במלחמה ויהרוג בעליו עמו ומילי מילי קתני ור״ל מביה״ס היה מפרש דזקן נקט לרבותא דאע״פ שעושה בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת כדאמר לקמן (דף טז.) מפני שכשמזקין מטחינו בריחים אפילו הכי מותר וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא ואע״פ שיש לאסור כדאמר לקמן (דף טז.) מפני ב׳ דברים אחת משום תורת כלי זיין ואחת משום תורת בהמה גסה ואפי׳ הכי מותר: **ואין** שיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. תימה דבפרק תפלת השחר (ברכות דף כו:) אמרינן יצחק קבע תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה דכתיב [5] אשפוך לפניו שיחי וי״ל דתרוייהו איצטריך דתרוייהו מלמדים זה את זה דאי מקרא דיצחק הוה אמינא שיצא בשדה לדבר עם שום אדם ולא לתפלה תלמוד לומר אשפוך לפניו שיחי אלמא לשון תפלה הוא ואי מאשפוך לפניו שיחי הוה אמינא דלשון תפלה הוא אכן אינו אלא תפלה קבוע ת״ל קרא דיצחק דכתיב ביה לפנות ערב ולפנות משמע שכן היה דרכו בכל ערב והיינו תפלת מנחה [6]:

בפרהסיא. הואיל ופקרו כל כך שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה: **שובבים.** משמע מזידים ופרהסיא [3] לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו (ישעיה מ): **לעולם אסור.** שלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו כלומר כל שבעת ימי השבת: **ת״ק סבר הן בנה אידיהן.** כדדייקינן לעיל [ו.] דקתני [1] לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ש״מ שלשה לפניהם לבד האיר קאמר: **ורבנן בתראי.** דלא יהבו שימנא איכא למימר הואיל ולא אשכחן מידי ביניהן איכא למימר בהא אתו לאפלוגי דהן ואידיהן ג׳ קאמר: **רבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור.** סתמא קאמרינן ולא קתני אסור לשאת ולתת כתנא קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי: **בגולה.** אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעבודת כוכבים כדאמרינן (לקמן) [2] עובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים נינהו כו׳. ועוד דמסתפינן מינייהו: **רבנן בתראי לית להו דשמואל.** דכיון דלא מסייס בהדיא בתמי פליגי איכא למימר לטפויי אתו [4] דשמעינן לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם וסתמא דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר ואתו אינהו למימר לפני אידיהן לעולם אסורין. ואיכא ליכא לשנויי דתתרץ שפיר דסתם תנא בתרא לטפויי אתא [5]: **רבנן בתראי לית להו דנחום.** דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי: **נשתקע הדבר.** לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם. ל״א לא יצא דבר זה לחוץ: **מוכרין להן סוס זכר וזקן.** בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל ומלתא דלא שכיחא הוא ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחריתי דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה לא אסרו אלא משום שבות אלה או שכירות כדאמר בפירקין דלקמן (ד׳ טו.) והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן: **כן בתירא מפיר בסום.** לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו ואין במלאכה זו חיוב חטאת שהחי נושא את עצמו דתנן במסילין פירות (פיאה ו׳:) אלו הן משוי שבות לא רוכבין על גבי בהמה: [6] **לא קא מפליג בין זכר לנקבה.** בין זקן לבחור איהו מדקמפליג ואוסר בבחור: **רבנן בתירא ליה.** דאסרי משום תורת כלי זיין דקטיל בסיחופיה כדלקמן [טז.]: **ורבנן נשתקע הדבר.** שיהא מותר בזקן דכולן אסורין: **השבת.** ירק של תבלין שקורין אוי״ר ובלשון רומי אניט״ו: **מעשר זרע וירק וזירין.** בין שלקטו כשהוא ירק בין שלקטו כשהוא זירין דולדיילש״א בלע״ז ובין שהגיחו עד שלמתו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו וחבטן צריך לעשר את הזרע מדרבנן דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין הלכך כולהו הוו להו גמר פירי: **בדגנוניתא.** הגדל בגנה דרגוי לאכול זרע וירק וזירין אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק אלא זרע כעין חרדל: **מאפרין.** ממקומנו ממדי: **בשומע תפלה.** מאריך בה ושואל צרכיו: **באשלי רברבי.** חבלים עבים וחזקים. ויש אומרים באילנות גדולות כמו ויטע אשל (בראשית כא). כלומר הא לאו כוותיה אתון עבדין פלוגתא דרבנן נמי היא כדקתני לקמן [ח.] וחכ״א כו׳: **ואח״כ יפללו.** י״ח: **כי יעטוף.** עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל תחלה והדר לפני ה׳ ישפוך שיחו שמונה עשרה: עטיפה לשון כאב ופריחת לב ממון גרה כמו בהתעטפם כחלו (איכה ב): **לשוח בשדה.** תפלת המנחה תקן בפרק תפלת השחר (ברכות כו:): **כזמן שלרחי לפניו אגיד.** כבר קודם לכן: **לא כמר דייקי כו׳.** דהא איכא לשנויי הכי והכי: **יסדר אדם שבחו של הקב״ה.** שלש ברכות ראשונות אבות גבורות וקדושת השם שאין בהן תפלה אלא שבח ואח״כ בשאר ברכות יש דברי תחנה ותפלה: ר׳

בפרהסיא אין מקבלין אותן ר״ש ור׳ יהושע בן קרחה אומרים [8] בין כך ובין כך מקבלין שנאמר [1] שובו בנים שובבים א״ר יצחק איש כפר עכו א״ר יוחנן הלכתא כאותו הזוג: **מתני׳** [6] רבי ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכ״א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר: **גמ׳** [3] אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל [3] יום א׳ [7] לדברי ר׳ ישמעאל לעולם אסור: וחכ״א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר כו׳: חכמים היינו ת״ק הן בלא אידיהן איכא בינייהו תנא קמא סבר הן בלא אידיהן ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן איבעית אימא [8] נשא ונתן איכא בינייהו תנא קמא סבר נשא ונתן מותר ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור ואיבעית אימא דשמואל איכא בינייהו [9] דאמר שמואל [2] בגולה אין אסור אלא יום אידם תנא קמא אית ליה דשמואל רבנן בתראי לית להו דשמואל איבעית אימא דנחום המדי איכא בינייהו דתניא [9] נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן תנא קמא לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי: גופא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה [10] מאן חכמים נחום המדי הוא תניא אידך נחום המדי אומר מוכרין להן סום זכר [4] וזקן במלחמה אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה [11] דתנן [2] בן בתירא מתיר בסום בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות כרבנן סבירא ליה ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר תניא נחום המדי אומר השבת מתעשר זרע וירק וזירין אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא ר״א דקאי כוותיה דתנן [9] ר׳ אליעזר אומר השבת מתעשרת זרע וירק וזירין התם בדגנוניתא אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי גברא רבה אתא מאתרין כל מילתא דאמר אמרי ליה נשתקע הדבר ולא נאמר אמר איכא חדא דעבדינן כוותיה דתניא נחום המדי אומר [1] שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אמר [2] בר מינה דההיא [3] דתליא באשלי רברבי דתניא ר׳ אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל שנאמר [2] תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפוך שיחו וגו׳ אין שיחה אלא תפלה שנאמר [3] ויצא יצחק לשוח בשדה ר׳ יהושע אומר יתפלל ואח״כ ישאל צרכיו שנאמר [4] אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ור״א נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי הכי קאמר אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ור׳ יהושע נמי הכתיב תפלה לעני כי יעטוף הכי קאמר אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה׳ ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קמיפלגי [5] כדדריש ר׳ שמלאי [דדריש ר׳ שמלאי] [6] לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל מנלן ממשה רבינו דכתיב [5] ה׳ אלהים אתה החלות להראות את עבדך וגו׳ וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה רבי

(החרדל) זרע וירק. אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר הא אפי׳ ר׳ אליעזר דתני השבת מתעשר זרע וירק וזירין לא אמר אלא בדגנוניתא. וכל הני מתניתא דנחום המדי דתאנו בר מהא דתליא באשלי רברבי. דתניא נחום [המדי] אומר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ותניא ישאל אדם צרכיו ואח״כ יתפלל שנא׳ תפלה לעני כי יעטוף ולאחר כך ולפני ה׳ ישפוך שיחו. ור׳ יהושע אומר יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו שנא׳ אשפוך לפניו שיחי. ותריהו סבירא להו דאין שיחה אלא תפלה. ושקלינן וטרינן ואסקי׳ מכדי קראי לא דייקי לא כר״א ולא כר׳ יהושע במאי פליגי. ואמרי׳ בדר׳ שמלאי פליגי דדרש לעולם יסדר אדם שבחו של הקב״ה ואח״כ יתפלל. מנא לן ממשה דכתיב ה׳ אלקים אתה החלות להראות את עבדך. וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

ובכורות ב.). **באשלי רברבי.** בחבלים גדולים וגסים שקשין ליתקן, כלומר חכמים גדולים אמרוה ואין נוחין לבטל דבריהם (ביצה כז.).

עין משפט נר מצוה

כד א מיי׳ פ״ו מהל׳ ממרים הלכה ח ופ״ג מהל׳ תשובה הלכה יד:

כה ב מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים הלכה ו סמג לאוין מה טושע יו״ד סי׳ קמח סעיף ד:

כו ג מיי׳ פ״כ מהל׳ שבת הלכה ד:

כז ד מיי׳ פ״ו מהל׳ תפלה הלכה ג סמג עשין יט טושע א״ח סי׳ קיט סעיף ה:

ה [מיי׳ פ״א מה ס״ב]:

לעזי רש״י

אוי״ר [אניי״ד]. שֶׁבֶת (צמח ריחני).

אניט״ו. שֶׁבֶת (באיטליקית).

דולדיילש״א [טודיל״ש]. גבעולים, קנים.

רבינו חננאל

בפרהסיא אין מקבלין אותם. ר׳ שמעון ור׳ יהושע בן קרחה אומרים בין במטמוניות בין בפרהסיא מקבלין אותם שנאמר שובו בנים שובבים. א״ר יצחק איש כפר (עטוש) [עכו] א״ר יוחנן הלכה כאותו הזוג: **(פיסקא)** [מתני׳] ר׳ ישמעאל אומר ג׳ לפניהם וג׳ לאחריהם אסורין. אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א׳ לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור זה כבר פירשנוהו למעלה: **ירושל׳** אמרו חברייא טעמא דרבי ישמעאל משום בריה דמועדא. א״ר יודן קריא מסייע לחבריא דכתיב וביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בני ישראל בצום ובכי ואדמה עליהם ולמה לא עשו בעשרים ושלשה משום בריה דמועדא כלומר יום אסרו חג מן המועד הוא חשוב. לפיכך לא קבעו בו צום. ואם תאמר יום כ״ג שבת הייתה לית את יכיל דאת מחשב ומשכח צומא רבא בחד בשבתא וכו׳: וחכ״א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר. ומקשי׳ חכמים היינו תנא קמא דפתח לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור לשאת ולתת עמהן ופסקינן איכא בינייהו [6] אידיהן. תנא קמא סבר הן בלא אידיהן. וחכמים סברי הן ואידיהן. מדתני׳ לאחר אידיהן מותר מיד. איבעי תימא נשא ונתן איכא בינייהו כו׳ איבעי תימא חכמים כנחום המדי דתני לפני אידיהן אינו אסור אלא יום אחד בלבד דהא סתמא תני לפני אידיהן אסור. ואסיק׳ מאן חכמים נחום המדי. תניא נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זכר זקן במלחמה. אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר. כלומר לא נאמר דבר זה מפי אחד מן החכמים כלל ואלא הא איכא בן בתירא וכו׳ ואסיקנא לרבנן נשתקע ולא נאמר. תניא אידך נחום המדי אומר [השבת] מתעשר

מסורת הש״ס

[6]) [לעיל ו.], [3]) [סס], [3]) לדברי רבי ישמעאל יום עבודת כוכבים לעולם אסור כל״ל, [7]) [כס״ל: יום עו׳כרי], [8]) [לקמן יח.], [1]) [לקמן יח:], [1]) [תוספ׳ רפ״ל], [2]) [עיינוהו פג. וש״נ], [3]) לקמן יד: טז. שבת לד. בכורות ב. פסחים נג., [4]) מעשרות פ״ד מ״ה, [5]) [גי׳ רישב״ץ אמר ליה], [6]) [גיליה ס. וש״נ], [7]) [ברכות לב.], [8]) [לעיל ב.], [9]) [בחולין יג:], [10]) [ב״ב לג:], [11]) [עי׳ רש״ל], [1]) [סס בגמרא וכן בתוס׳ סס ל״ו שנאמר תפלה לעני כי יעטוף], [2]) [בברכות כו: כתבו תוס׳ בד״ה ואין שיחה וכו׳ מיירון אחר],

תורה אור השלם

1. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֲרֻפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אֲתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
2. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: תהלים קב א
3. וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: בראשית כד סג
4. אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד: תהלים קמב ג
5. אֲדֹנָי אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן: דברים ג כד-כה

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ סוס זכר זקן כל״ל ואות ו׳ נמחק: (ב) רש״י ד״ה שובבים וכו׳ ופלרסיא שובב לשון מרד: (ג) ד״ה רבנן בתראי וכו׳ אתו דשמעו לת״ק:

מוסף רש״י

יום א׳ כו׳ לעולם אסור. לעשות עמהן משא ומתן, ג׳ ימים לפני יום ז׳ וג׳ ימים לאחריו, הרי כל השבת כולה (לעיל ו.). בגולה אין אסור כו׳. אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלשא ולתן עמהם, שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהן ועוד משום ירלה (לקמן יא:). בן בתירא מתיר בסוס. למוכרו לנכרי, מפני שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה אין חייב עליה חטאת, דלרכיבה עומד והמי נושא את עצמו, ואם דאקרו למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ומשום שכירות אסור, וסוס אי נמי דמושיל ומוגר לאו איסורא דאורייתא איכא, שאין זו מלאכה אצל הסוס וגבי אחרת שכיחא בהמה מלאכה כמינא (שבת צד. וכביר״ז לקמן יד: ופסחים נג.

---

[6]) לכאורה נראה דל״ל הן בנה אידיהן.

רבי יהושע סבר ילפינן ממשה. להסדיר שבח תחלה הלכך יתפלל י״ח תחלה דאיכא שבח בתחלתן: **דרב גובריה.** גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים אבל איכא בעלמא מיחזי כיוהרא: **מעין כל ברכה וברכה.** אם היה משבח תלמודו מאריך בחונן הדעת אם בעל תשובה הוא מאריך בהרועה בתשובה וכן כולן: **מתני׳ ואלו אידיהן.** דאסורין ג׳ ימים לפניהן: **קלנדא וסטרנורא.** כולהו מפרש בגמרא: **ויום הלידה.** של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים: **שריפה.** שברפו עליו כלי תשמישו כדרך המלכים: **יש בה עבודת כוכבים.** כלומר אותו היום עובדין עבודת כוכבים והוא להן יום איד וכן משנה לשנה כל ימי (ד) בנו. ובכל הנך דחשבינן הכא חשיבי ליה ואסור ג׳ ימים לפניהן: **אבל יום תגלחת וקנו רו׳.** שאין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד: **בלוריתו.** כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו ומגלחה משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: **ויום שעלה מן הים.** מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל. ובכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ולא לאחריו דלא חשיבי כולי האי: **גמ׳ אחר התקופה.** היא תקופת טבת והיו עושין ח׳ ימים לרופין איד כדלקמן: **וסימנך.** שלא תחליף לומר קלנדא קדי אותן לפני התקופה: **אחור וקדם צרתני.** אחור כתיב בריש״א (ה) מתני׳ נמי הכי דלאחר התקופה תנא בריש״א: **יום שמתמעט והולך.** מתשרי ועד טבת: **הא חזא ליה יומי אריכי.** ביום תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא: **שקרנויו קודמות לפרסויו.** דאמר מר (ו) כל מעשה בראשית בקומתן נברא׳ שור עם קרניו מגולין וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו: **[ותיטב לה׳ משור פר.** אמר דוד ותיטב לה׳ תפלתי משור שביום שהיה שור לחיינו אותו יום שנולד כדכתיב (ז) שור או כשב וגו׳ הרי עשוי וגמר כפר שהוא בן ג׳ שאפילו מקרניו לא חסר]: **רומי שעשתה קלנדא.** תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל לרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דניימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריבן בני רומי: **או מוסרות.** הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן: **לעובדיה.** בני רומי: **היא עצמה.** כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה: **וסטרנליא וקרטסים.** סיפא דברייתא׳ וכולהו מפרש לקמן: **עובד כוכבים.** ביום משתה בנו פלא לעבודת כוכבים על שהגיע לכך: **אף אנן נמי תנינא.**

אם בא לומר אחר תפלתו אף כסדר יוה״כ אומר. משמע אבל בעלמא תפלתו לא ומה שנהגו עתה בתעניות ב׳ וה׳ שנוהגין להאריך בפסוקי דזמרא ובסליחות בברכת שלח לנו איכא למימר דליבור שאני מידי דהוה אהא דאמרינן (ברכות ד׳ לד.) אל ישאל אדם לרבו לא בג׳ ראשונות ולא בג׳ אחרונות והא קמן שנהגו קרובן בג׳ ראשונות אלא לאו שמע מינה לגבור שאני (ט): ה״ג ר״ת א״] **מקרן** כתיב. (י) כי אין נראה לו דמקרן נראה קרן אחת יותר ממקרין: מכי

רבי יהושע סבר ילפינן ממשה ור״א סבר לא ילפינן ממשה שאני משה דרב גובריה וחכ״א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה (ח)(אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע״פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [א]אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר [ב]א״ר חייא בר אשי אמר רב [ג]אע״פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה [ד]אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים אמר ר׳ יהושע בן לוי אע״פ [ה]שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [ו]אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יוה״כ אומר: **מתני׳** [ז]ואלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא וסטרנורא וקרטיסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ח]כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים ושאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים [ט]אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא מבית האסורין (י) [כ]ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד: **גמ׳** אמר רב חנן בר רבא קלנדא ח׳ ימים אחר תקופה סטרנורא ח׳ ימים לפני תקופה וסימנך [1]אחור וקדם צרתני וגו׳ [ל]ת״ר לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחזור לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח׳ ימים בתענית [ובתפלה] כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשם שמים והם קבעום לשם עבודת כוכבים בשלמא למ״ד [מ]בתשרי נברא העולם יומי זוטי חזא יומי אריכי אכתי לא חזא אלא למ״ד [נ]בניסן נברא העולם הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי [דהוי] זוטי כולי האי לא חזא ת״ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב [ס]שור שקרניו קודמין לפרסותיו שנאמר [2]ותיטב לה׳ משור פר מקרין מפרים (ס) [ע]ואמר רב יהודה אמר שמואל שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה [לו] במצחו שנאמר ותיטב לה׳ משור פר מקרין מפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב [פ](אמר) רב מתנה רומי שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה אותן עיירות אסורות או מותרות רבי יהושע בן לוי אמר [צ]קלנדא אסורה לכל היא רבי יוחנן אמר [ק]אין אסורה אלא לעובדיה בלבד [ר]תנא כוותיה דר׳ יוחנן אע״פ שאמרו רומי עשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד [א] סטרנליא וקרטסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום שהומלך בו מלך לפניו אסור אחריו מותר [ש]ועובד כוכבים שעשה (בו) משתה לבנו אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא דקתני יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין (ג) אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש בשלמא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש לאפוקי מאי לאו לאפוקי משעבדיו ש״מ תניא [ת]רבי ישמעאל אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן [א]כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע״פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר [3]וקרא לך ואכלת מזבחו ואימא עד דאכיל אמר רבא אם כן נימא קרא ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה הלכך כל למפלא: **בטהרה.** כלומר בלא כוונה ואין[ג] שמים על לב: **וקרא לך.** [ד]משמע שאתה קרוי לו מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבחו: כל

אבל יום תגלחת וקנו רו׳. שאין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד: **בלוריתו.** כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו ומגלחה משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: **ויום שעלה מן הים.** מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל. ובכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ולא לאחריו דלא חשיבי כולי האי: **גמ׳ אחר התקופה.** היא תקופת טבת והיו עושין ח׳ ימים לרופין איד כדלקמן: **וסימנך.** שלא תחליף לומר קלנדא קדי אותן לפני התקופה: **אחור וקדם צרתני.** אחור כתיב בריש״א (ה) מתני׳ נמי הכי דלאחר התקופה תנא בריש״א: **יום שמתמעט והולך.** מתשרי ועד טבת: **הא חזא ליה יומי אריכי.** ביום תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא: **שקרנויו קודמות לפרסויו.** דאמר מר (ו) כל מעשה בראשית בקומתן נברא׳ שור עם קרניו מגולין וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו: **[ותיטב לה׳ משור פר.** אמר דוד ותיטב לה׳ תפלתי משור שביום שהיה שור לחיינו אותו יום שנולד כדכתיב (ז) שור או כשב וגו׳ הרי עשוי וגמר כפר שהוא בן ג׳ שאפילו מקרניו לא חסר]: **רומי שעשתה קלנדא.** תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל לרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דניימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריבן בני רומי: **או מוסרות.** הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן: **לעובדיה.** בני רומי: **היא עצמה.** כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה: **וסטרנליא וקרטסים.** סיפא דברייתא׳ וכולהו מפרש לקמן: **עובד כוכבים.** ביום משתה בנו פלא לעבודת כוכבים על שהגיע לכך: **אף אנן נמי תנינא.** כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות: **אלא אותו האיש למעוטי מאי.** פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין: **אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים.** לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאן[ב] דזבני ממנו ליה דזבני דאמר משתעבדות לה לא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש. בשלמא אותו היום איצטריך למעוטי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש למאי איצטריך. לאו למעוטי משעבדיו ש״מ. תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר [ישראל] שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כיצד עובד כוכבים שעשה משתה בנישואין לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע״פ שאוכלין ושותין

מסורת הש״ם

ח) [ברב אלפס ליתא לכל זה ובשאלתות פ׳ ויקהל סי׳ מו מ׳ אר״י ח״ש הלכה כדברי מקצתם], ג) [ברכות לא. ע״ש היטב], ג) [שם ע״ש], ד) [לעיל ו.], ה) [לקמן יד.], ו) [עי׳ בתלר״נ פ״ז], ז) [י״ש י:], ח) [שם יא.], ט) [מולין ס. ע״ש], י) שבת כח: מולין ס., כ) [ל״ל בעי וכ״ל ברי״ף וברא״ש], ל) [ל״ל תניא], מ) [לקמן יד.], נ) [בתוספ׳ פרק ה ה״ב ובלחות דר׳ נתן פכ״ו איתא ר׳ שמעון בן אלעזר וכ״ל ברב אלפס ובהרא״ש], ס) [מולין ס.], ע) [ויקרא כב], פ) [מלי רש״ש], צ) בפ״ש: דלין, ק) [בפ״ משנה], ר) [ועי׳ תוס׳ ברכות לה. ד״ה אל יתפלל], ש) עי׳ מהר״ם על דברי התוס׳,

גליון הש״ם

גמ׳ אע״פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. עי׳ תענית יד ע״ב ברש״י ד״ה בשומע תפלה וע״ע: שם קלנדא אסורה. פירש״י שמביאים לרומי להקריבן בני רומי. ק״ל הא הוי לפני דלפני דשרי כדלקמן דף יד ע״א [ועי׳ בהגר״א יו״ד סי׳ קלט ס״ק לב]:

הגהות הב״ח

(א) במשנה מבית האסורין (ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו) תא״מ וע״ב ס״א אין זה משנה: (ב) גמ׳ מקרין מפרים בריש״א מקרין והדר מפרים אמר כל״ל ואות ר׳ ממחק: (ג) שם מבית האסורין ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אין אסור אלא. נ״ב כן הוא בס״א: (ד) רש״י ד״ה יש בה וכו׳ כל ימי (בנו) מו״מ וע״ב ס״א בכיתור: (ה) ד״ה אחור וכו׳ ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ אלא לעובדיה בלבד סטרנליא נמחק ב׳ נקודות הספסק (שבדפו״י קודם מלת סטרנליא):

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] תוס׳ ד״ה מקרן כתיב. כי אין נראה לו דמקרן יותר נראה קרן אחת יותר ממקרין. נ״ב וכ״ל כי היכי דמקרין יש לפרש על שם דבר כ״ל בעל קרניים ה״נ יש לפרש מקרן או מקרן כ״ל ודו״ק:

מוסף רש״י

אינו אסור. לשאת ולתת עמו, אלא אותו היום. משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים ואזל השתא ומודה (לקמן יד:).

עין משפט נר מצוה

כח א ב ג מיי׳ פ״ו מהל׳ תפלה הל׳ [כ] ג סמג עשין יט טוש״ע ח״מ סי׳ קיט סעיף ח:

כט ד ה מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים הלכה ה ועיין בהשגות סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קמח סעיף ז:

ל ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ח:

לא ז מיי׳ שם הל׳ טו סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קנב סעיף ח:

תורה אור השלם

1. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה:
תהלים קלט ה

2. וְתִיטַב לַיְיָ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס:
תהלים סט לב

3. פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ:
שמות לד טו

רבינו חננאל

ר׳ יהושע סבר ילפינן ממשה. ור׳ אליעזר סבר לא ילפינן ממשה. דמשה רב גובריה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. ואסיקנא הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. ואם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה שרי. וכן אם יש לו חולה בתוך ביתו מזכירו בברכת החולים. ואם צריך לפרנסה מזכיר בברכת השנים. ואם בא לומר אחר תפלתו כסדר וידוי יום הכפורים אומר: **מתני׳** אלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדס: **גמ׳** אמר רב [חנן] בר רבא קלנדס ח׳ ימים אחר תקופת טבת. סטרנליא ח׳ ימים קודם תקופת טבת. וסימנך אחור וקדם צרתני. פי׳ צרתני מלשון מאור. כדכתיב (ישעי״ה ה) צר ואור חשך בעריפיה: **ת״ר** לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך. ו) שעדיין לא ראה יום קצר כולי האי. ואליבא דמאן דאמר בתשרי נברא העולם. אמר אוי לי בשביל שסרחתי עולם מחשיך והולך. זו היא [מיתה] שנקנסה עלי [מן השמים] התחיל להתענות נתענה ח׳ ימים. בסוף ח׳ ימים נפלה תקופת טבת. התחיל היום להאריך עשה ח׳ ימים ימי שמחה אחר התקופה כנגד ח׳ ימים תענית שעשה לפני התקופה. לשנה אחרת ראה שדרך העולם הוא להיות זמן ידוע ימים ארוכים וזמן ידוע ימים קצרים. ועשה ח׳ ימים [תענית] וח׳ ימים ימי שמחה הוא קבען לשמים והם קבעום לעבודת כוכבים עכשיו (נמחקו בכ״י כמו ב׳ תיבות) אומר בתקופת טבת (נמחק כמו תיבה אחת) וכיון שנולד חזר השמש ונתארך היום: פי׳ קלנדס. בלשון יון טוב

יום כלומר קלון דיאס. ת״ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה החמה אמר [אוי לי] בשביל שסרחתי עולם מחשיך וחזור לתוהו ובהו. וכיון שעלה עמוד השחר אמר מנהג העולם כך. עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו. כלומר דרך ארץ נולד קטן ומפרס וכשמתגדל צומחין קרניו. זה יצא מן הארץ גדול וצמח מראשו ויצאו קרנותיו קודם לרגליו. ורב אמר קרן אחד היה לו במצחו. ר׳ יהושע בן לוי אמר קלנדס לכל אסורה. ר׳ יוחנן אומר אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד. תניא כותיה דרבי יוחנן אף על פי שאמרו רומי שעשתה קלנדס וכל עיירות המשתעבדות לה. קלנדס אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד. וסטרנליא. פי׳ בירושלמי שנאה טמונה. אמר רב אשי מתניתא נמי דיקא כר׳ יוחנן דאמר משתעבדות לה לא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש. בשלמא אותו היום איצטריך למעוטי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש למאי איצטריך. לאו למעוטי משעבדיו ש״מ. תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר [ישראל] שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כיצד עובד כוכבים שעשה משתה בנישואין לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע״פ שאוכלין ושותין

ו) נראה דל״ל דמ״ד בניסן נברא העולם מ״מ עדיין לא ראה יום קצר כולי האי.

מכי רמו שערי באסינתי. פירש רש"י לשון רמשון להטיל שכר וקשה דבכל התלמוד לא מצינו שהיו עושין שכר משעורין אלא מתמרים או מכשות לכך נראה לשון שני שפירש רש"י וב' הלשונות האלו פי' רש"י אף בכתובות פ"ק (דף מ.):

קרטסים. אומר הר"ר שמעיה בלשון יון הוא תפוס תפיסת שתיס קרטו לשון תפיסה וסיס לשון שתיס ופי' דר"ל תפיסה שניה ויתא הא דקא אמרינן לקמן קרטסיס ויוס שתפסו רומי מלכות וה"פ קרטסיס תפיסה שניה ויוס שתפסה מלכות בראשונה:

ה"ג **נשתכחו** לגרסינהו. ול"ג ליכתבינהו שהרי אין כותבין הלכות: **אלא** שלא דינו דיני נפשות. ומס תאמר והא אמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף ל. ומס) משתכח בית המקדש אע"פ שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא נתבטלו מי שנתחייב סקילה כו' ואמאי נקט משתכח בהמ"ק והא אפי' מ' שנה בפני הבית לא דנו דיני נפשות וי"ל דמ"מ כשהיו רואין לוכך שעה היו חוזרין אל הלשכה ודינין סס ומורי ה"ר מנחס אמר לנו בשם רבי יהונתן דמשתכח בית המקדש קאי אהא דקאמר דין ד' מיתות לא בטלו וה"ק אע"פ שבטלו ארבע מיתות לגמרי לא בטלו דינס וכ"ש באותס מ' שנה קודס חורבן שנהגו דין ד' מיתות: **מלמד** שהמקום גורם. ולא"ת והא ירושלים נמי איקרי מקוס לגבי אחילת קדשים ומעשר שני וכתיב במקוס אשר יבחר ה' וי"ל דלגבי דיני נפשות לא איקרי מקוס אלא לשכת הגזית שהיתה חליה בקדש וחליה בחול והיינו טעמא משוס דבעי' סנהדרין סמוך לשכינה והכי נמי אמרינן (לקמן דף נב.) כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה אצל מזבח דכתיב שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה' ולפיכך גלו וישבו בחנות אע"פ שחנות עצמו היה בהר הבית מ"מ לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית ולא"ת מנלן קפידא במקוס אשר חייבי מיתות שלא בזקן ממרא דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא ויש לומר דדרשינן כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדין אצל מזבח אז שופטים תתן לך בכל שעריך לשפוט דיני נפשות נסתלקו הס בטלו כל דיני נפשות (וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה אלא ותוס' סנהדרין יד: ד"ה מלמד): וגמירי

מסורת הש"ס

לב א ב ג ד מיי' פ"ט מהל' עבודת הכוכבים הלכה טו סמג עשין יט טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף ז:

לג ה מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה יג סמג עשין קכ: ו מיי' שם [והלכה יא] סמג שם:

רבינו חננאל

משלהן. מעלה הכתוב עליהם כאילו אכלו זבחי מתים שנ' וקרא לך ואכלת מזבחו. ודאיק קרא משעת קריאה נתחייב: בהילולא דעובד כוכבים כל ל' יום בין אדכר ליה הילולא בין לא אדכר ליה הילולא אסור. לאחר ל' אמר מחמת הילולא אסור לא אדכר הילולא שרי. וכי מדכר הילולא עד אימת אסור אמר [רב פפא] משמיה דרב' עד י"ב ירחי שתא ומקשי' ובתר י"ב ירחי שתא שרי והא דרב יצחק בריה דרב משרשיא דזמניה ההוא עובד כוכבים בתר י"ב ירחי שתא ושמעיה דאודי ולא אכל פי' אמר עבודת כוכבים דידיה סייעיה למיתא האי בביתי. ופרקי' שאני ר' יצחק בריה דרב משרשיא דאדם חשוב הוה אבל כולי עלמא בתר י"ב ירחי שתא שרי. ובהילולא מעיקרא כמה. אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתי אסור. וקראטיס פי' בלשון יון תפיסה ואסיק' שתי תפיסות הוו אחת בימי קליפטרא מלכתא ואחת בימי יונים. דתלתין ותרתין קרבי עבדו רומאי בהדי יוני ולא יכלו להו עד דשתפינהו רומאי לישראל בהדייהו ואתנו בהדייהו. אי מינן מלכי מינייכו איפרכי אי מינייכו מלכי מינן איפרכי וכו' כ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו בהדי ישראל מיכן ואילך אישתעבידו בהו ומנא לן דכ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו דא"ר ישמעאל משם ר' יוסי אביו ק"פ שנה עד שלא נחרב הבית פשטה מלכות [הרשעה של רומי] על ישראל כלומר ק"פ שנה בימי הבית נשתעבדו בהן. פ' שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על כלי זכוכית וגם על ארץ העמים; מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות לומר שלא דנו דיני נפשות. דכיון דחזו דזילא להו שפיכות דמים ונפישי להו רצחנין. אמרי ניקום נגלי מן המקום דכתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם. אבל דיני קנסות דנו דאמר רב יהודה אמר רב זכור אותו [האיש] לטוב ור' יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא ששכך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ורבי אלעזר בן שמוע ור' אויא מוסיף אף ר' נחמיה. בטלו דיני קנסות משום שגזרה מלכות [הרשעה] גזירה כל הסומך יהרג והנסמך יהרג. ועיר שסומכין בה תיחרב. ותחום שסומכין בו יעקר. וכיון שהכירו בהן אויבים הן ברחו ור' יהודה בן בבא נעצו בו ש' לונכיות של ברזל ועשו כל גופו ככברה. ומקשי' וכי כך אמר ר' יוסי כי מלכות הרשעה ק"פ שנה בפני הבית פשטה על ישראל בלבד והתניא ר' יוסי [ברבי] אומר

מלכות

הלכתא א"ר יצחק בר אבדימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות סלקא דעתך [ו]והאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו לגרסינהו אלא בטלו דיני קנסות מישראל שגזרה מלכות הרשעה גזרה[ז] כל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב ותחום שסומכין בו יעקר מה עשה רבי יהודה בן בבא הלך וישב בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות בין ב' תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ורבי אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה כיון שהכירו בהם אויבים אמר להם בני רוצו אמרו לו רבי ואתה מה תהא עליך אמר להם הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין אמרו לא זזו משם עד שנעצו לגופו ג' מאות [ח]לוליניאות של ברזל ועשאוהו לגופו ככברה אמר רב נחמן בר יצחק לא תימא דיני קנסות אלא [ו]שלא דנו דיני נפשות מ"ט כיון דחזו דנפישי להו רוצחין ולא יכלי למידן אמרו מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו דכתיב [3]ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא [ט]מלמד שהמקום גורם: מאה ושמנים ותו לא והתני רבי יוסי ברבי

מלכות

[א]כל תלתין יומין בין א"ל מחמת הלולא ובין לא א"ל מחמת הלולא אסור מכאן ואילך אי א"ל מחמת הלולא אסור ואי לא אמר ליה מחמת הלולא שרי וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפא [2]עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אסור [3]אמר רב פפא משמיה דרבא [4]מכי רמו שערי באסינתי ולבתר תריסר ירחי שתא שרי והא רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא ושמעיה דאודי ופירש ולא אכל שאני רב יצחק בריה דרב משרשיא [5]דאדם חשוב הוא: וקרטסים וכו': מאי קרטסים אמר רב יהודה אמר שמואל יום שתפסה בו רומי מלכות והתניא קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות אמר רב יוסף שתי תפיסות תפסה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יונים דכי אתא רב דימי אמר תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו לישראל בהדייהו והכי אתנו בהדייהו אי מינן מלכי מנייכו הפרכי אי מנייכו מלכי מינן הפרכי ושלחו להו רומאי ליונאי עד האידנא עבידנא בקרבא השתא נעביד בדינא מרגלית ואבן טובה איזו מהן יעשה בסים לחבירו שלחו להו מרגלית לאבן טובה אבן טובה [6](ואינך) איזו מהן יעשה בסים לחבירו אבן טובה לאינך אינך וספר תורה איזו מהן יעשה בסים לחבירו אינך לספר תורה שלחו להו [א"כ] אנן ספר תורה גבן וישראל בהדן כפו להו עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותייהו בהדי ישראל מכאן ואילך אישתעבדו בהו מעיקרא מאי דרוש ולבסוף מאי דרוש מעיקרא דרוש [1]נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ולבסוף דרוש [2]יעבר נא אדני לפני עבדו עשרין ושית שנין דקמו בהימנותייהו בהדי ישראל מנא לן [7]דאמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי שלחו ליה רבי אמור לנו שנים וג' דברים שאמרת לנו משום אביך אמר להו מאה ושמנים שנה קודם שנחרב הבית פשטה מלכות הרשעה על ישראל פ' שנה עד לא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית [8]ה"מ' שנה עד לא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הזמין אנשים לסעוד אצלו: **מכי רמו שערי באסינתי.** לעשות שכר ליום המשתה: **אסינתי.** עריבות שעורין בהן שעורין לעשות שכר. ל"א נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן נמוחים ומומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה: **דאדם חשוב הוא.** ושמת ממנו העובד כוכבים מאד: **יום שתפסה בו רומי מלכות.** שנלחמו עם יונים ונלחוס ומלכו בכל העולם: **בימי קלפטרא מלכתא.** של אלכסנדריא כדאמר בהמפלת במסכת נדה (דף ל:) ונלחמו רומיים עמה ונלחוה ותפסו הס המלוכה: **עד דשתפינהו.** רומאי לישראל בהדייהו: **והכי אתנו.** רומאי לישראל מי מינן מלכי כו': **מרגלית.** אינה חשובה כאבן טוב: **בסים.** כן (ח) תרגום כנו[ט] בסיסיה. למושב חברתה להושיבה עליה: **איזך.** הוא נופך קרבונקל"א: **כפו להו.** רומאי ליונאי: **עשרין ושית שנין קמו.** רומאי בהימנותייהו לישראל: **מעיקרא.** כי קמו רומאי בהימנותייהו: **מאי דרוש.** רומיים: **ואלכה לנגדך.** יעקב ועשו שוין בגדולה: **לפני עבדו.** דרך השר להלך לפניה: **פשטה.** שלטה: **מלכות**[י]. רומי: **בחנות.** מקוס בהר הבית וחנות שמו: **דיני קנסות.** אונס ומפתה ושלשים של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו ובטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים [שמות כב] דהיינו מומחין וסמוכין בשם רבי דאמרינן בסנהדרין [יג.]: ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות: **פחוס.** אלפים אמה סביבות העיר: **וסמך שם כו'.** והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא: **נוליאות.** חניתות: **כי היכי דלא ליחייבו.** רוצחים קטלא דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה ביושיבתה ובמקום המיוחד לה והוא לשכת הגזית: **המקום גורם.** לחייב הגדון ואם אינם שם לא ידונו. והאי קרא בדיני נפשות קאי כי יפלא ממך דבר [דברים יז] בפרשת שופטים ושוטרים בזקן ממרא:

מלכות

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלֵכָה לְנֶגְדֶּךָ:
בראשית לג יב
2. יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אִתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שְׂעִירָה:
בראשית לג יד
3. וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחָר יְיָ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יורוּךָ: דברים יז י

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה בסיס כן למושב חברתה להושיבה עליה תרגום כנו בסיסיה הס"ד:

לעזי רש"י

קרבונקל"א. אודם (אבן יקרה בעלת צבע אדום כהה ומבריקה ביותר).

מוסף רש"י

מכי רמו שערי באסינתי. יש שורין שעורין בעריבת מים להטיל שכר לצורך חופה, וי"ל לשם החתן והכלה זורעין שעורין בעפר ולומר פרו ורבו ואמתו כשעורים הללו (כתובות ח.). **פשטה.** התחילו לכובשן, מלכות הרשעה. רומי (שבת סו.). **בחנות.** מקום היה בירושלים וכך שמו (סנהדרין מא.). **דיני קנסות** ס"ד. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות (שם). **בטלו דיני קנסות.** דכיון דליכא סמיכה בטלו (שם יד.). **ובין שתי עיירות.** ולא בתוך העיר, שאם יוודע שלא יתריבו את העיר (שם).

מסורת הש"ס

ח) כתובות מ., ג) [בכרכות יט. וש"נ], ג) [גי' הערוך אות והוא שוהס בלשון מקרא], ד) שבת טו., ה) [סנהדרין מא.], ו) שם יג: יד., ז) [בס"א: שמד], ח) [בסנהדרין איתא לוניאות ופירש רש"י מניתות ובתרוייהו גירסת הערוך לוניות וכתב המוסף שקורין לרומח לוקי בלשון יוני וכן לאימי בשל"ה דף רלז: דל"ל לוניות בכ"ף ולא לוניות בבי"ת ע"ש], ט) [סנהדרין יד: ע"ש פז. ע"ש], י) [שמות נ], כ) בס"א: הרשעה,

מלכות פרס בפני הבית. בזמן הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו כורש ומשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים הרי מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו מלכות מיוונים ומלכו ק"ג והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד' מאות וכ' שנה שהיה בית שני בישובו: **מלאן ואילך.** ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותן: **לא וחשוב.** והבא למנות סדר חכמים וחייהם או שני שטר חוב או שום מעשה המאורע ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית. אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה להא דאמרן לעיל (מ":) דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיוונים וקתני הכא דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית: **אמטו להכי לא חשיב להו.** ר' ישמעאל לעיל [שם] בהדי הכך דפשטה על ישראל דהא בהאהו לא שלטה עליהן דשותפי הוו: **אמר רב פפא אי טעי האי תנא.** דתנייה להך מתני' דלא וחשוב אחר חורבן: **ולא ידע.** במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שנים: **פרטי למה הוו.** אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשנים דהיינו פרטי למאות ואלפים הוו כללי: **נשייליה לספרא למה.** לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שם שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעילם ומשם שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם והלאה מונין להן כדאמר לקמן [שם] נישייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו: **ונטפי עלייהו.** תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יוונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן: **לחומריה.** קשה כלומר סכום חשבונו ימלא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שם שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבניינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר לאחת פרט הי' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א. וה"ה דמצי למיתני נבאר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה: **ואי טעי ספרא.** בפרטא דידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבאר מנייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים וי' יהיו לו לסופר שם מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים. וה"ה דמצי למיתני טיפטי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה: **וסימנך.** שלא (ג) תתחלף הי מבבל והי מטפי: **ספרא בצירא.** מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות: **תנא תוספאה.** תני תוספתא: **שש אלפים שנים.** נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם: **שני אלפים.** דאשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה: **ושני אלפים תורה.** בלא ימות המשיח: **ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו.** משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא: **אי נימא ממהן תורה ועד עכשיו.** עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא ג' אלפים: **דבי מעיינא בהו.** בשני קמאי דתוהו קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף שלישי תמ"ח שנים משכחת בהו: **דבי מעיינא בהו בשני דקודם מתן תורה הוו** ולא גרסינן **ועוד דבי מעיינא הו'.** ופירושם כדפרישית. לא ומשוב שנות דור ודור שמי כל אחד קודם שנולד בנו דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרנ"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים (ג) ויפת הוא הגדול ממם שנה וחם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם כדכתיב (שם יא) [שם] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה משוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על נ"ו של פרט הרי תרנ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרל"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשנ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשפ"ז ומרעו לשרוג ל"ב הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקנ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כילד ס' עד שנולד יעקב ובדלתו למצרים כתיב [שם מז] ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ל משנולד יצחק ויש"ל היו במצרים רל"ו הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתים: **אלא מן ואם הנפש וגו'.** ומתרגמינן דשעבידו לאוריימתא: **וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב.** הוסיפם על אלף ותתקנ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו: **דכמה בצירן.** לך השתא דתורה[ד] דתני תנא: **המ"ח שנים.** היו בצירן לך: **כי מעיינא מואם הנפש אשר עשו עד מתן תורה.** הכי הוו הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואם הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כילד הרי מנין עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתיב (שם ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך הרי תתכ"ח ונמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם: **אי טעי תנא.** דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשנים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי: **נישייליה לספרא.** המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה: **ונטפי.** תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא: **מ"ח שנה.** שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית ששלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשם מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח. וה"ה דמצי למימר ונבאר מנייהו נ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל לחומריה אלא משום דאנא סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה. ה) **תנא תוספאה.** קורא מקרא שלם בתוספתא אותיות. לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא: **ארבעים**

ארבעים

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש מלכות בית הורדום מאה ושלש מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית אלמא מאתן ושית הוו ואת אמרת מאה ושמונים הוו אלא עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו ואמטו להכי לא קא חשיב להו כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל אמר רב פפא אי טעי האי תנא ולא ידע פרטי כמה הוה לישייליה לספרא כמה כתיב ונטפי עלייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך [1]זה לי עשרים שנה (אנכי) בביתך אי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה חשיב ונבצר מינייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך ו)ספרא בצירא תנא תוספאה [3]תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן שני אלפים תורה מאימת אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי דכי מעיינת בהו תרי אלפי (ח) פרטי דהאי אלפא הוא דהואי אלא [2]מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה כמה בצרן מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי לישייליה לספרא כמה כתיב ונטפי עלייהו ארבעין ותמני ומשכח ליה לחומריה וסימניך

וגמירי דאברהם אבינו בההיא שעתא בר חמשין ותרתי שנין הוה. ואע"ג דכתיב (בראשית יב) ואברם בן חמש (שנים) ושבעים שנה בצאתו מחרן שתי ילידות הוו שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואז היה בא"י ושוב חזר לחרן ועשה שם חמש שנים כדאיתא בסדר עולם ובפ"ק דשבת (דף י. ד"ה ושל) אמרתי היטב: המי

מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאים ק"ג מלכות הורדוס ק"ג שנה לדברי ר' יוסי אתה מוצא בעת שחרב הבית היה למלכות יון שפ"ו שנים אלא שאין אנו עכשיו מחשבין להן כן לפי ששש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותם בכל העולם כדבעינן למימר לקמן הלכך הנך שית שנין דלא פשטה מלכותם בכל העולם לא חשבינן להו וכי בצרת להו משני מלכותם הוו להו בעת שחרב הבית ש"פ שנים שכל ימי הבית ת"כ הוו דל מינייהו ל"ד לפרס ושית שמלכו יון בעילם הא מ' אישתיירו להו ש"פ שנה הלכך כד מוספת על שנות החרבן ש"פ שני משכחת להו ו) לשני מלכות יונאי: חרבן הבית תתקע"א זה הוא התנא שמחשב תתקע"א לחרבן וספרא מחשב למלכות יון שהוא קודם החרבן ש"פ שנה. ובזמן שיש לחרבן תתקע"א שנה הוא למלכות יון אלף ג) שנה והוא חשבון השטורות שהתחילו למנות משנת שלשת אלפים וד' מאות [וארבעים ושמונה] לבריאת עולם והסימן ג' תמ"ח לפי שאחר אלפים ותמ"ח שנה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים וניתנה להם התורה והסימן ב' תמ"ח ואחר ת"פ שנה לצאתם ממצרים בנה שלמה בית ראשון ועמד ת"י שנה ואחר ע' שנה לחרבן הבית נבנה בית שני ומלכו בו פרסים ל"ד שנים ומלכו יון שש שנים בעילם ואחר כך פשטה מלכותם בכל העולם נמצא עתה מצת שנברא העולם עד שפשטה מלכות יון בכל העולם ג' תמ"ח ולפיכך כשאתה משליך משנות העולם ג' תמ"ח הנשאר בידך משני העולם הוא מנין שני מלכות יון כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים ג) ותתי"ג לעולם כשתסיר מהם ג' תמ"ח נשארו בידך אלף ושל"ח למלכות יון ואם יטעה התנא בפרטן שהן ע"א ישאל לסופר כמה פרטין. יאמר לו נ"א מוסיף כ' הרי ע"א ואלו הן פרטי התנא וסימן זה לי עשרים שנה בביתך. כלומר עשרים שנה למצוא חשבון חרבן הבית וכן אם טעה הסופר בפרטיו שואל לתנא כמה פרטיו ופוחת כ' ומוצא פרטיו וסימן תנא תוספאה

מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות הורדוס ק"ג מיכן ואילך צא וחשוב לחרבן. הנה ממלכות בית חשמונאי מלכות רומי היא אלמא מאתן ושית הוו. ופרקי' ר' יוסי ס"ו דקמו להו בהימנותיהו לא חשיב להו דלא חשיב אלא שנין דאישתעבידו להו והני כ"ו לא אישתעבידו להו. אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע כמה פרטי. והוא התנא דתני להא מתניתא דר' יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאים ק"ג מלכות הורדוס ק"ג שנה לדברי ר' יוסי אתה מוצא בעת שחרב הבית היה למלכות יון שפ"ו שנים אלא שאין אנו עכשיו מחשבין להן כן לפי ששש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותם בכל העולם כדבעינן למימר לקמן הלכך הנך שית שנין דלא פשטה מלכותם בכל העולם לא חשבינן להו וכי בצרת להו משני מלכותם הוו להו בעת שחרב הבית ש"פ שנים שכל ימי הבית ת"כ הוו דל מינייהו ל"ד לפרס ושית שמלכו יון בעילם הא מ' אישתיירו להו ש"פ שנה הלכך כד מוספת על שנות החרבן ש"פ שני משכחת להו ו) לשני מלכות יונאי: חרבן הבית תתקע"א זה הוא התנא שמחשב תתקע"א לחרבן וספרא מחשב למלכות יון שהוא קודם החרבן ש"פ שנה. ובזמן שיש לחרבן תתקע"א שנה הוא למלכות יון אלף ג) שנה והוא חשבון השטורות שהתחילו למנות משנת שלשת אלפים וד' מאות [וארבעים ושמונה] לבריאת עולם והסימן ג' תמ"ח לפי שאחר אלפים ותמ"ח שנה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים וניתנה להם התורה והסימן ב' תמ"ח ואחר ת"פ שנה לצאתם ממצרים בנה שלמה בית ראשון ועמד ת"י שנה ואחר ע' שנה לחרבן הבית נבנה בית שני ומלכו בו פרסים ל"ד שנים ומלכו יון שש שנים בעילם ואחר כך פשטה מלכותם בכל העולם נמצא עתה מצת שנברא העולם עד שפשטה מלכות יון בכל העולם ג' תמ"ח ולפיכך כשאתה משליך משנות העולם ג' תמ"ח הנשאר בידך משני העולם הוא מנין שני מלכות יון כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים ג) ותתי"ג לעולם כשתסיר מהם ג' תמ"ח נשארו בידך אלף ושל"ח למלכות יון ואם יטעה התנא בפרטן שהן ע"א ישאל לסופר כמה פרטין. יאמר לו נ"א מוסיף כ' הרי ע"א ואלו הן פרטי התנא וסימן זה לי עשרים שנה בביתך. כלומר עשרים שנה למצוא חשבון חרבן הבית וכן אם טעה הסופר בפרטיו שואל לתנא כמה פרטיו ופוחת כ' ומוצא פרטיו וסימן תנא תוספאה

תורה אור השלם

1. זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֹף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים:

בראשית לא מא

2. וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:

בראשית יב ה

הגהות הב"ח

(ח) גמ' תרי אלפי ופרטי: (ג) רש"י ד"ה וסימנך אלא תחליף הי: (ג) ד"ה ה"ג דכי וכו' יפת הוא הגדול. נ"ב עיין בפ' בן סורר ומורה דדף ס"ע:

מוסף רש"י

שני אלפים תוהו. תחת אלא ימנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומתחדש הראשון עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה אז היה אלפים שנה כדמוכחי קראי דכשנאלמו אלפים שנה עבור אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן, ומתרגמינן דשעבידו לאוריימתא בחרן, ואמרינן גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר נ"ב שנין (סנהדרין צז.). **ושני אלפים תורה.** מן הנפש אשר עשו בחרן עד אלפים שנות המשיח, הרבעים ושמונה שנה עד שנולד שמתוך, ושנים שנה משנולד ילחק עד שנולד יעקב הרי ק"מ, וק"ל שהיו ליעקב כשבא למצרים הרי לל"מ, ורד"ו שעמדו במצרים הרי תמ"ח, ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ת"פ, דכתיב (מ"מ ו) ויהיה בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הרי תתקכ"ח, ות"י שעמד בית ראשון, כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המולכים, וע' שנה דגלות בבל, ות"ב שעמד בית שני, הרי תת"ק, ותתקכ"ח הרי אלפים פחות קע"ב, וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים נחרב הבית ונסוף אותן קע"ב נשלמו שני אלפים תורה, ואידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה, ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים, מ"ר (שם). **ושני אלפים ימות המשיח.** שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל השעבוד מישראל (שם). **בעונותינו שרבו.** לא בא משיח לסוף ד' אלפים ויצאו מה שיצאו, שעדיין מעוכב לבא (שם צז).

ספרא חסריה: תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תהו. פי' שני אלפים שנה משנברא העולם עד שבא אברהם אבינו והכניס בני אדם תחת כנפי השכינה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם אבינו בההיא עידנא בר נ"ב שנין הוה. מ"ח עם נ"ב הרי מאה לא"א כשהוליד את יצחק ועל יצחק נאמר כי גר יהיה זרעך וגו' גירות ועבדות ת' שנה עד שיצאו ממצרים הרי תמ"ח שנים מההיא שעתא ופרטן מ"ח עד שהוליד את יצחק ס' עד שהוליד יצחק את יעקב מאה ול' עד שירד יעקב למצרים מאתים ועשר שנים עד שיצאו ממצרים מנין רד"ו ובשנת אלף תקנ"ב למתן תורה ואח"כ שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו ויצאו מימות המשיח תת"ג שנה עכשיו אם טעה זה התנא פי' שאמר ובעונותינו שרבו יצאו מהם כך וכך והוא שמחשב לבריאת עולם ובפרטי שואל לסופר פירוש שמחשב למלכות יון כמה פרטי בידו ואמר לו נ"א מוסיף עליהן מ"ח

ח) ל"ל לשני מלכות יונאי כמו שנתינו זו שהוא לחורבן הבית תתקע"ה וכו' שמחשב תתקע"ה כו' לחורבן תתקע"ה וכו'. ו) ל"ל אלף ש"ה שנה כל"ל ועי' ב"ל ובסה"ד דרבינו נתמנה לגאונות בשנת ד' אלפים ותת"י אפשר שזה כתב ז' שנים מקודם. כו' שהן ע"ה כו' יאמר לו נ"ה כו' הרי ע"ה כו'.

ג) ל"ל ותת"ג כו' אלף ושנ"ה

עין משפט נר מצוה

לד א ע' במיי' פ"י מהל' שמיטין וגלכה ה' וכ"מ שם:

רבינו חננאל

הרי צ"ט ואלו הן פרטיו וסימן מ"ח עיר. וכן אם טעה הסופר בפרטותיו ישאל לתנא כמה פרטותיו יאמר לו צ"ט יפחות מהן מ"ח נשארו נ"א ואלו הן פרטותיו וסימן תנא תוספאה ספרא חסירה: וסוגיין דשמעתין הוא כי שניהם לא התנא ולא הסופר אינן טרעין לא באלפים ולא במאות אלא בפרטים בלבד: אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דלא ידע כמה שני בשבוע לישאליה להאי תנא דסדר עולם דתני בתוספתא בסוף מסכת שחיטת קדשים ובתלמוד ארץ ישראל במגילה סוף פ"א משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים אלפים ותמ"ח שנים. ומאהלל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחת ושבגלגל י"ד שנה בשילה ש"ע שנה חסר אחת בנוב וגבעון נ"ב שנה בבית העולמים ת"י שנה לבית ראשון ות"כ שנה לבית האחרון ויש אומרים דהאי תנא הוא דסדר עולם דתני במס' קדושין בסוף פ"א (דף נ ע"ב) בשנת ס"א ליציאת מצרים עשו שמיטה ובשנת ק"ג עשו יובל ותני בהדיא בתלמוד ערכין (דף יב ע"ב) י"ד יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו הרי תת"נ וז' שכיבשו וז' שחלקו ומ' במדבר ואלפיים ותמ"ח נמצא משנברא העולם עד שחרב הבית בראשונה נגלו ישראל שלשת אלפים ושנ"ב שנה ויש מי שאומר כי שבע שכיבשו וז' שחלקו בכלל תת"נ שנה הן דקיי"ל ג' של"ח חרב הבית ולא משכחת לה אלא אם תחשוב ז' שכיבשו וז' שחלקו מכלל תת"נ שנה שהן י"ד יובלות ישפלם משני הבריאה והשנים הנותרו' עד שנה שהוא עומד בה יטול שנתים מכל מאה והשנים שאינן עולות למאה יוסיף עליהן

מסורת הש"ס

ה) [ל"ל נדרים], ב) [ערכין יג.], ג) [ע"ל ד"ה כי מעיינת], ד) [לא נמצא שם וע' בערכין לג. ומוקי על זה כוונו תוס' וכן הרא"ש בסוגיא דהכא סימן ז], ה) [ל"ל בפ' בתרא (דף קי:)],

תורה אור השלם

1. כָּל הָעֲרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֹתָן וְאֶת מִגְרָשֵׁיהֶן: במדבר לה ז
2. כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר: בראשית מה ו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הלי וכו' לא דק הוא דמה: (ב) בא"ד דבמולאי שביעית מכל ואותו תירוץ:

רבינו חננאל (המשך)

מה שבידו מן השנתים של כל מאה ויוציא בשבועות והנותרות שלא שלמו לשבוע הן שני השבוע של שמיטה וזה שאומר לישאליה לתנא דסדר עולם ולפיוק כללי ביובלי ופרטי בשבועי וידע כמה בשבוע ג) ויש עוד חשבון אחר קרובי לישייליה לספרא כמה שנין קא חשיב וליבציר מינייהו תרתי שנין או יוסיף חמש שנין עלייהו. ולפיקנין בשבועי וידע בכמה שני בשבוע קאי וסימן כי זה שנתים הרעב כבר יצאו סימן לפחיתה ועוד חמש שנים למוסיף: אמר ר' חנינא אחר ת' שנה לחרבן הבית השני כו'. דע שחרב הבית השני בשנת ד' אלפים ליצירה (נ"ב חסר) קע"ב שתבוא שנת ת' שנה לחרבן הבית היא שנת ד' אלפים ורכ"ח לבריאת עולם וזו הבריתא דתני ד' אלפים ורל"א לבריאת עולם הנה שלש שנים בין רכ"ח לרל"א ופשוטה היא:

ו) עי' בתוס' כאן ד"ה הלי שהביאו ג"כ לגי' רבינו.

ט:

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נטפי חדא שתא כו'. מתוך פירוש רש"י משמע שרוצה לפרש דמולאי שביעית היה כשחרב הבית בשניה כלומר שנה שמתחלת שמטה לחזור והבית חרב בשנת ת"ך לבניינו ולפי שכבר יצא רוב השנה אין התנא המונה שני אחורכן מונה אותה אלא מתחיל משנה של אחריה שהיא שניה של שמיטה לפיכך יש להוסיף שנה אחת על מנין שנות התנא ועוד פירש דבערכין (דף יב:) פריך לר' יהודה ביתא כמה קס ת"ך פש להו תמני שני לארבע מאה משוס יובלי שדיינהו אעשרים הוו להו כ"ח אשתכח דבשנת ת"ך חרב ומסיק הכי שית שנין עד דסליק עזרא ומקדים דלא מני שמיטות לא קא חשיב אשתכח דבעשרים שנין ותרתין ליובל חריב והיא מולאי שביעית ונראה דאגב חורפיה לא דק הוא (א) מה שפירש דבשנת ת"ך חרב הבית אין זה כי אם תכ"א כדמוכח הסוגיא בהדיא בערכין (שם) ועוד קשיא מה שפירש דבערכין פריך לר' יהודה ליתא דלא פריך אלא לרבנן ואילו לר' יהודה ליתא והכי איתא התם בפ' שני דערכין מולאי שביעית בשניה מי משכחת לה מכדי ביתא כמה קס ת"ך פירוש מלבד שנת אחורכן ארבע מאה תמניא יובלי פירוש כדרבנן ועשרים שנין אשתכח בשנת שמטה חריב פי' בשנת עשרים ואחת ואית ספרים דגרסי בשית בשבוע חריב וקאי אשנת ת"ך דאייתי ביה ומשני הא מני רבי יהודה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן פש תמניא מתמניא יובלי וכ' שנין הרי עשרים ושמנה ובשנת תכ"א חרב הבית אשתכח דבמולאי שביעית חרב (ב) ולאותו תירוץ דעזרא דשית שנין שפ"ה שנויא אחרינא הוא דמסיק רב אשי לישב לף לרבנן דשית שנין עד דסליק עזרא לא קא חשיב אם כן הוו להו תמני יובלי וארבע עשרה שנה ושנת ארבע מאות ועשרים ואחת שאחריה חרב הבית אשתכח דבמולאי שביעית חרב אלמא מוכח בהדיא דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית לכך נראה שחזר בו רש"י ממה שפירש כאן בפירושיו מלשם בערכין כמו שפירשתי וגם רשב"ם אומר דודאי בשנת תכ"א חרב הבית והאי דקאמר נטפי חדא שתא היינו לפי שאין התנא מונה שנת כ"א עם שנות חורבן אלא בהדי דקס ביתא ולפי זה מתישבת הסוגיא בערכין כמו שפירש אכן קשיא שמונה שנת תכ"א משנות בנין ובכל דוכתא לא מנינן אלא ת"כ והכי נמי אמר לעיל מלכות פרס ל"ד מלכות יון ק"פ מלכות בית חשמונאי ק"ג מלכות בית הורדוס ק"ג והם שלמו לשנת ת"כ אבל שנת תכ"א היא משני החורבן ועוד קשיא כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם לומר קע"ב אחר החורבן נשלמו ארבעת אלפים ולא היה להם לומר אלא קע"א למנין התנא שמונה תכ"א בבנין ועוד דכל סוגי' ההלכה לעיל מיטפי ארבעין ותמני הכל לפי אותו דרך שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ת"ך וכן בסמוך דקאמר מתני' טפיא שלש שנים ואם קס תכ"א לא טפיא אלא שתי שנים ועוד הקשה ר"ת בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון דקאמר וסימנך כי זה שנתים דקאי אנשקול מכל מאה תתרי ונותן סימן לעשות כרבי יהודה ולא כרבנן ואין זה כשאר סימני ההלכה דקיימי אנטפי ואינבגר ולא היה לו להניח סימן כי אם אנטפי חדא שתא וה"מ לאתויי נקי יהיה לביתו שנה אחת (דבריס כד) לכך נראה לר"ת כגי' ר"ח האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע ניבגר תרתין שנין או ניטפי חמש שנין ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי וסימנך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר ולא קאי כלל אשנים דאחר חורבן ולא אמנין מלכות יונים שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת מ"א לבנין הבית שהרי מלכות פרס ל"ד בפני הבית ויונים מלכו שם שנים שלא פשטה מלכותם דלא חשיב הרי ארבעים ובשנת מ"א התחילו למנות למלכותם ואם כן שנה שלישית למלכותם היא שנת ארבעים ושלש לבנין בית וההיא שנה ראשונה של שמטה לרבי יהודה דבתחלת הבנין התחילו למנות השמיטין ולה"ק דהבא לידע שנות השמטה יפחות ממניינם שתי שנים ומתחיל שמטה למנות או תוסיף חמש שנים על מניינם ויהיה הדבר מכוון והשתא ניחא שכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת ופסק רבינו ברוך בספר התרומה דהלכה כרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן ואע"ג ד) דבערכין (דף יב) ובפ"ק דרלש השנה (דף ט. ושם) קאמר לאפוקי מדרבי יהודה מ"מ כך הלכה דכה"ג אשכחנא ה) פ"ק דכתובות (דף י) דקאמר לאפוקי מדרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא אע"ג דהלכה דכתובה דאורייתא ובפ"ק דכתובות האריכתי ובתוספות רבינו יהודה נמי משמע דהלכה כרבי יהודה שמחשב בהם שנת שמטה שבזמן הזה מ"ט שנה לכל יובל וכך פירש לפרש"י בשמעתין שבשנת ת"ך התחילה שמטה לחזור וקע"ב לאחר חורבן נשלמו ד' אלפים והוסיף עליהם שנת ת"ך והרי קע"ג ואלף חמשי כולו וט"ו של ששי הרי אלף וקפ"ח הולא האלף וק"נ ביובלי ונשקול מכל מאה תתרי הרי כ"ג שנים שעלה יתרון היובלות שיהא על ל"ח שנה שנשארו מן האלף וק"נ ועולה ס"א הנ"ו הם ז' ז' נשארו ה' שנים הרי לפי זה שנת י"א לאלף ששי התחלת שמטה לחזור ולפי' רשב"ם שפירש דבשנת תכ"א חרב הבית והיא היתה תחלת שמטה לא התחילה שמטה לחזור עד שנת י"ב לפרט וכן לפר"ת ולא וחשוב ג' מאות ופ' שנה בפני הבית התחילה מלכות יונים וקע"ב לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים הרי תקנ"ב פחות מהם ב' שנים כדקאמר בגיר תרי שני והיו תק"נ וכל אלף חמישי וט"ו שנים מן הששי הרי ט"ו מאות ושנים וחמש שנים הי"ד מאות הולכים בז' ז' נשארו קס"ה הק"מ הולכים בז' ז' ונשארו כ"ה והם ד' שנים אחר שביעיות הרי בשנת שתים עשרה לאלף ששי התחילה שמטה: **לאחר** ארבעת אלפים ורל"א. היינו דאמר בחלק (סנהדרין דף לז:) אמר ליה אליהו לרב יהודה לא פחות עלמא מפ"ה יובלות וביובל אחרון בן דוד בא א"ל בתחילתו או בסופו אמר ליה אינו יודע וארבע אלפים ומאתים הם פ"ד יובלות וקאמר הכא כשיעבור רוב יובל אחרון יבא והתם מסיק רב אשי עד הכא לא תסכי ליה מכאן ואילך סכי ליה:

ספרא

ארבעים ושמונה עיר. בערי הלויים כתיב: **הלי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע.** קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית דקי"ל שביעית בזמן הזה נהגא ואפי' ו) לר"מ דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא בפ' השולח גט (גיטין דף לו.) ובמשקין בית השלחין (מו"ק דף ג:): **נטפי חדא שתא.** על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה מהאי טעמא דתניא (תענית דף כט.) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה מולאי שבת היה ומולאי שביעית היתה ותשעה באב היה וכן בשניה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר הוות ומאן דמני לשני חורבן לא מני לההיא שתא בהדי שני דחורבן אלא בהדי שני דקס ביתא הואיל ונפק ליה רובא בטו' באב הלכך מאן דבעי לממני שמטה לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן: **ונחשב כללי.** המאות ביובלי שתי יובלות למאה לקצר מניינו: **ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפרטי.** כר' יהודה דאמר (ר"ה דף ט.) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה וממנית לראש יובל הבא דלי כרבנן הא אמרי שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים וחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא ממלאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא זז הסדר משבע שנים לז' שנים: **וסימן.** דלא תעביד כרבנן אלא כר' יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה כי זה שנתים. ובמסכת ערכין (דף יב:) פריכין לר' יהודה חורבן בית שני במולאי שביעית מי משכחת ליה מכדי בית שני כמה קס ארבע מאות ועשרים פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי שדיינהו אעשרים הרי עשרים ושמונה אשתכח דבשנת השמטה חרב ומשנינן ג) הכי שית שנין עד דסליק עזרא ומקדים לא מנו שמיטין הלכך דל מנייהו שית שני קמייתא אשתכח דבעשרין ותרתי ליובל חרב והיא מולאי שביעית: **אל תקח.** שהיא קן הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר: **דמתניתא טפיא תלת שנין.** לחשבון הבריתא מושך הגלות שלש שנים יותר דאמרינן לעיל ג) אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים הוסיף עליהם רל"א דקתני בבריתא הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן ורבי חנינא ת' קאמר. כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת' לחורבן:

שית

[1]ארבעים ושמונה עיר ואי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה קתני וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה ומשכח ליה לחומריה וסימניך ספרא בצירא תנא תוספאה אמר רב הונא בריה דרב יהושע [א]האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד ניטפי חד שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל ממאה תרי ונשדי אפרטי ונחשובינהו לפרטי בשבועי וידע כמה שני בשבוע וסימניך [2]כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ אמר רבי חנינא אחר ארבע מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד לא תקח במתניתא תנא אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם אם יאמר לך אדם קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח מאי בינייהו איכא בינייהו תלת שנין דמתניתא טפיא תלת שני ההוא שטרא דהוה כתיב ביה

שית

שית שנין יתירתא. שבא לפני ב״ד בשנה שנכתב בו ומלא בו שש שנים יותר ממניינם כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לוה פלוני מפלוני וסתם היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות: **מאוחר הוא.** מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר: **ועד דמטי זמניה לא טריף.** אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך: **ספרא דוקנא כתביה.** מדקדק בחשבונות הוא ואינו הולך אחרינו שאין אנו מתחילין למנות לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים שמלכו בעילם והוא מונה לתחלת מלכותן ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומהיום והלאה יטרוף ואין כאן מחילה לפי שחמש מאות שלנו הן חמש מאות ושש לתחלתן: **ממאי.** דהאי דמיגיו לשטרי לש״פ שנים קודם חורבן דעתין למלכי יון דתימא דהנך שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותן דניחא לך למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך למחול שעבודו שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האיחור ויפסיד את חובו: **דלמא.** דין אנן דין הא ספרא האי דמיגיו לש״פ שנים קודם חורבן לאו דעתין למלכות יון אלא ליציאת מצרים מיגיו: **ושבקיה לאלפא קמא.** דמיציאת מצרים ומתחילין למימני מתחילת אלפא בתרא והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותן בכל העולם דמיציאת מצרים ועד חורבן אלף ש״פ שנים ת״פ שנים עד בנין בית ראשון ות״י דבניינו הרי תת״ל ושבעים דגלות בבל ות״כ דבית שני הרי אלף ש״פ שנים ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם ג׳ מאות ושמונים שנים קודם חורבן שהוא תחלת אלף שנים[ה] וכיון דדעתין ליציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית שני אלא במחילת השעבוד ושטר מאוחר הוא: **אין מונין אלא למלכי יוניים.** וכיון דלמלכות יון מיגיו ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא תנינן בה ולא תנינן ליה במחילת השעבוד שאין כל אדם עושה כן: **דיקא.** דלמלכות יון מיגיו: **לשטרות.** דכל אימת דקאי מלכא מכי מטי שילהי אדר סלקא ליה שתא ובניסן ריש שתא תנינא למיכתב בשטרי: **ואנן השתא מפשרי מיגיו.** כל תשרי מחדשים שתא. אלמא דאי מגיינא דידן למלכי האומות הואי ואין לך מלכות באומות מתחלת שלש מאות ושמונים שנה קודם[ו] אלא מלכות יון דאי סלקא דעתך דהאי דמיגיו לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן דדעתין ליציאת מצרים מיגיו בעו למימני ולחדושי שתא דקיי״ל בשמעתא קמייתא במסכת

ספרא דוקנא כתביה. מכאן יש להכשיר שטר שדלג בו הסופר לבריאת עולם ואפילו דלג האלפים והמאות רק שכתב בכך ובכך לפרט שהרי בימיהם היו כותבין למלכות יונים והסופר דלגו דאי הוה כתיב בשטר בהדיא למלכות יונים מאי הוה קאמר דלמא ליציאת מצרים וכו׳ ואפ״ה לא אמרינן למגייגא אחרינא כתביה ועד דמטי זמניה לא טריף כיון שבגולה אין מונין אלא למלכות יון אף כאן אם דלג לבריאת עולם כיון שאין אנו מונין עתה כי אם לבריאת עולם אין לחוש וגם אם דלג נמי האלפים אין לחוש מדקאמר בסמוך שבקיה לאלפא קמא ונקטיה לאלפא בתרא ויש ספרים שגורסין שבקיה לכללא ונקטיה לפרטא ור״ת עשה מעשה שכתב שטר בכך וכך לפרט ודלג האלפים וגם בריאת עולם: **שאין להם לא כתב ולא לשון.** פירש הקונטרס שנלקט לשונם מלשון אומות ותימה דהא בני ישמעאל ובני קטורה ועמון ומואב שעמדו אחר דור הפלגה מאין בא להם לשונם אם לא מאומה אחרת לכך פירש ר״י כתב לשון חשוב שהמלכים משתמשין בו כעין חכמת יונית והיינו דאמרינן במגילה (דף י: ושם) והכתיבי לבבל שם ושאר שם זה לשון ומאי קאמר דהא בלשון ארמי הם מספרים ועודם משתמשין בו אלא בודאי לשון מלכות קאמר ועוי״ל דאמר בבראשית רבה דבדור הפלגה עלה היס והליף הרבה משפחות מע׳ אומות וכולן עמדו מישמעאל ובני קטורה ואיכא למימר דכל הנך ירשו לשון אומה ואומה שאבדה אבל רומיים למדו לשונם מאומה אחרת:

והתניא יום גנוסיא ויום הלידה. מהשתא בעי לאתויי בריית דמייתי בסמוך כולה אלא השתא מייתי מינה בקולר ואותו שהיה מתרץ הא דידיה הא דבריה לא[ז] היה יודע הבריית כמו שהיא בסמוך אלא מתרץ על מה שהביא המקשה עוד יש לומר דודאי בריית אחרת היא וממשנתינו לא היה יכול להקשות דמתניתין משתמע דמיירי בשני בני אדם שמלכת כ״כ בלשונה יום גנוסיא של מלכים ויום הלידה אבל בריית דקתני בה יום גנוסיא ויום הלידה משמע דלא מיירי אלא באדם אחד: שדר

שית שנין יתירתא סבור רבנן קמיה דרב׳ למימר האי שטר מאוחר הוא ניעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף אמר רב נחמן האי ספרא דוקנא כתביה והנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא חשבינן להו הוא קחשיב[ח] ליה ובזמניה כתביה דתניא ר׳ יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם ואח״כ פשטה מלכותן בכל העולם כולו: מתקיף לה רב אחא בר יעקב ממאי דלמלכות יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים מנינן ושבקיה לאלפא קמא ונקטיה אלפא בתרא והאי מאוחר הוא אמר רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד הוא סבר דחויי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח דתניא בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד אמר רבינא מתניתין נמי דיקא דתנן[ט] באחד בניסן ר״ה למלכים ולרגלים ואמרינן למלכים למאי הלכתא אמר רב חסדא לשטרות ותנן באחד בתשרי ר״ה לשנים ולשמיטין[י] ואמרינן לשנים למאי הלכתא ואמר[כ] רב חסדא לשטרות קשיא שטרות אהדדי ומשנינן כאן למלכי ישראל כאן למלכי עובדי כוכבים למלכי עובדי כוכבים מתשרי מנינן למלכי ישראל מניסן מנינן ואנן השתא מתשרי מנינן ואי ס״ד ליציאת מצרים מנינן מניסן בעינן למימני אלא לאו ש״מ למלכי יונים מנינן ש״מ: ויום גינוסיא של מלכיהם וכו׳: מאי ויום גינוסיא של מלכיהם אמר רב יהודה [א]יום שמעמידין בו עובדי כוכבים את מלכם והתניא יום גינוסיא ויום שמעמידין בו את מלכם לא קשיא הא דידיה הא דבריה [ב]ומי מוקמי מלכא בר מלכא והתני רב יוסף [ג]הנה קטן נתתיך בגוים שאין מושיבין מלך בן מלך בזוי אתה מאד שאין להן לא כתב ולא לשון אלא מאי יום גינוסיא יום הלידה והתניא יום גינוסיא ויום הלידה לא קשיא הא דידיה הא דבריה והתניא יום גינוסיא שלו יום גינוסיא של בנו ויום הלידה שלו ויום הלידה של בנו אלא מאי יום גינוסיא יום שמעמידין בו מלכם ולא קשיא הא דידיה הא דבריה ואי קשיא לך דלא מוקמי מלכא בר מלכא ע״י שאלה מוקמי כגון אסורום בר אנטונינוס דמלך א״ל אנטונינוס לרבי בעינא דימלוך אסורום ברי תחותי ותתעביד טבריא קלניא ואי אימא להו חדא עבדי תרי לא עבדי אייתי גברא ארכביה אחבריה ויהב ליה יונה לעילאי [בידיה] וא״ל לתתאה אימר לעילא דלמפרח מן ידיה יונה אמר שמע מינה הכי קאמר לי את בעי מינייהו דאסורום ברי ימלוך תחותי ואימא ליה לאסורום דתעביד טבריא קלניא א״ל מצערין לי חשובי [רומאי] מעייל ליה לגינא כל יומא עקר ליה פוגלא ממשרא קמיה אמר ש״מ הכי קאמר לי את קטול חד חד מינייהו ולא תתגרה בהו בכולהו ולימא

רלאש השנה [ג:] דליציאת מצרים מיגיו מגיינן: **הא דידיה הא דבריה.** כשמעמידין בן מלך בחיי אביו להחזיקו במלוכה שמת האב ועושה אותו יום אילד: **ומי מוקמי.** רומיים מלכא בר מלכא. כל הני יום אילדיהן דמתני׳ דרומיים מינהו כדתניא לעיל [מ:] יום שתפסה בו רומי מלכות ותניא [מ.] רומי עשתה קלנדא: כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת בלה להן אחרים תקנו להן כל ספרייהם[ט]: **ע״י שאלה.** נוטלין רשות מן השרים ומבקש האב מהן להעמיד בנו תחתיו: **בגון אסורום בן אנטונינוס דמלך.** על ידי שאלת אביו: **קלניא.** בת חורין שלא תתן מס לעולם משום דלית בה רבנן ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי כדלקמן [ע״ב] ומשום הכי היה אוהב לרבנן: **אייתי רבי גברא ארכביה וכו׳.** כלומר הרכב את בנך עליהן [י] ועליך ותהא טבריא מסורה בידו: **ואימא ליה.** לברך דליפרחה ליונה מן ידיה כלומר דליעבד טבריא קלניא להוליאה מתחת עולו: ולימא

מסורת הש״ם

ה) להו. יעב״ן, ו) ר״ה ב., ז) שם מ., ח) [שם איתא רב פפא], ט) בדפו״י שנין, י) בע״י הראשון במקום כה״ד: כתב ולשון אחריס תקנו להם כל ספרי טעותם יוחנן פאולוס פיטורו והם יהודים היו: לשון הוא גרלמטיקא הוא הלטין שמדברים בו הגלמים הם שנו ועמק [ואולי ל״ל: ועמקו] הלשון ועבו להם הבל לחשבם בפני עצמם ולפלקס מעל ישראל ולא שפכו כי לעוזבתן של ישראל נתכוונו אלא מפני שראו ישראל בצער ובזיונק מתרמיתי יפו עשו עצמם כאלו הם עמו בקדישות ולוו עליהם הכל כמפורש בספור תליית ישו, ו) יעב״ן מתק ת״ן, ח) [מקום עיון בתוספות פסחים לז. ד״ה אלא לאו],

תורה אור השלם

1. הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד:

עובדיה א ב

גליון הש״ם

גמרא ומי מוקמי מלכא בר מלכא. עיין סמג לאוין אות קכו:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ואנן וכו׳ קודם חורבן אלא מלכות יון:

מוסף רש״י

ר״ה למלכים. רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך, כדאמרינן במס׳ גיטין (פ.) משום שלוש מלכות, וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו, ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה (ר״ה ב.). **למאי הלכתא.** כלומר למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים, אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו (שם). **לשטרות.** להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר (שם). ולשמיטין. משכנכם תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה (שם).

עין משפט נר מצוה

לה א מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ה טוש״ע י״ד סימן קמח סעיף ו:

רבינו חננאל

ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שית שנין יתירא וכו׳ פי׳ יצא שטר לפני רב נחמן שעדיין לא הגיע לחשבון הספר למלכות יון ז) שהיה לו שנכתב ד׳ שנים או ה׳ ואמר רב נחמן כי זה הספר שכתב שטר זה דייקנא הוא שמלכות יון משנת ג׳ אלפים ותמ״ג לבריאת עולם ומוסיף [שית] שנים שמלכו בעילם ואנו מניחין אלו ר׳ שנים ומחשבין משנת ג׳ תמ״ט והשטר כשר הוא: אמר רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יון בלבד ותניא [כוותיה] דרב נחמן. אמר רבינא מתני׳ נמי דייקא דקתני באחד בניסן ראש השנה למלכים ותנינן נמי באחד בתשרי ראש השנה למלכים ואסיק׳ אלא לאו ש״מ למלכות יון ש״מ: **פים׳** [יונים] גינוסיא של מלכיהם פי׳ גנוסיא בלשון יון יום הלידה ח) ואוקימ׳ אלא מאי יום גנוסיא יום שמעמידין בו את מלכם ואף על פי דלא מוקמי מלך בן מלך מיהו על ידי שאלה מוקמי כגון אנטונינוס דשאלינהו למנויי אסורוס בריה דמלכא וקיבלו מיניה. קלוניא שלא תתן מס

ז) נראה דל״ל שהי׳ לו לכתוב פחות שש שנים ממה שכתב. ח) עיין בערוך ערך גנס.

לו א מיי' פ"ד מהלכות ממרים ומוספין הלכה יד:

שדר ליה כוסברתא. לפ"ה קשה מה עלה בדעתו של רבי מתחלה לומר שישחטנה ועוד קשה שלבסוף חזר בו רבי מעצמו לכך נראה כפירוש ר"ח והערוך [מ] שדר ליה גרגירא כלומר נאפה גירא הנולף והנואפת תרגום ירושלמי גיירא וגיירתא שדר ליה כוסברתא כסה על קלונה והוכיחנה בסתר ואנטונינוס לא הבין מה שאלה לו והיה סבור שאמר שחוט הבת ושדר ליה כרתי כלומר וכי תתן לי עלה שיכרת זרעי שדר ליה חסא כלומר לא שלחתי לך אלא שתחוס עליה כלומר וכסה אותה ממרתי לך [ו]: **חד** קטיל אבבא דבי רבי. וא"ת והלא שפיכות דמיס הוא משבע מצות ואפילו לישראל אסור דהא תניא (לקמן כו.) העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא היו [ז] מעלין ולא מורידין וי"ל שהיה ירא פן יודיעו הדבר אל השרים והיו גורמין להרגו ואמרינן [ח] אם בא להרגך השכם להרגו עי"ל שהיה בורר המיעים והמסורות דאע"ג דאין מיעים באומות לענין קבלת קרבן מידם לענין הורדה איכא כדפריך בפ"ק דחולין (דף יג:) השתא דישראל היו [ט] מורידין דעובדי כוכבים מיבעיא: **אמר** ליה א"ב לימא ליה להאי דקאי אבבא וכו'. ר' אלחנן פירש דל"ג אם כן דאי א"ל (ב) היה לו לרבי חנינא להבין שהיה מת דאם היה יש בו מה גבורה יש להקיץ אדם משנתו. אמרינן במדרש חלב מטמא חלב מטהר כשנולד רבי גזרו אלא למול ואביו ואמו מלוהו אלא קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו על שהביאתו לפני קיסר ומלאוהו ערל ופטרוס לשלוס ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה ואמרי' נמי בירושלמי אלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו: ה"ג: **כל** נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה וכו'. ולא גרס שריה ולא כל שריה דקרא כתיב מלכיה וכל נשיאיה [י] ואור"י דנשיא הוא הישיש שמפורש בספר יוסיפון שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך בשביל אחד שלקח אשה אחת בחזקה אלא שהיו ממנים ישיש אחד ולו שלש מאות יועצים ולסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומלאוהו חי ומלך עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברית ועל שמו נקראו כל המלכים שלאחריו קיסר: **ווי** לה לאילפא דאולא בלא מכסא. וא"ת והא אמרינן פרט לאנטונינוס אע"ג דאזל בלא מכסא ויש לומר שגם הוא נימול דגרסינן בירושלמי דמגילה (פ"א) א"ל אנטונינוס לרבי את מאכילני מן לויתן לעתיד לבא א"ל אין א"ל מן אימר פסחא לית את מאכילני ומן לויתן את מאכילני א"ל מה אעביד לך דהא כתיב וכל ערל לא יאכל בו כיון דשמע כן אזל וגזר גרמיה הדא אמרה איגייר אנטונינוס:

לענין

שלום מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים לרבי אנטונינוס שמשיה לרבי כי מת אנטונינוס אמר רבי נתפרדה חבילה. אדרכן שמשיה לרב כד מית אמר רב

לעזי רש"י

רוק"א [אורוג"א]. גרגיר (צמח).
אלוינאר"א [אליינדר"א]. כוסבר.
פורי"ש [פוריל"ש]. כרשים (ירק מאכל).
ליטוג"א. חסה.

רבינו חננאל

פי' גרגירה זינתה גירה מלשון הנואף דמתרגמי' גיירא. שדר ליה כוסברתא כלומר הרוג ברתך כוס ברתא שדר ליה כרתי כלומר אם יהרגנה יכרת זרעו שדר ליה חסא כלומר אם כן חוס עליה ושבקה: פי' נקירתא היתה מערה חפורה תחת הקרקע מבית אנטונינוס עד ביתו של רבינו הקדוש שהיה אנטונינוס בא דרך המערה בכל יום בסתר אצל רבי והיה הורג העבדים שהיו באין עמו כדי שלא יגלו הדבר לבני אדם ובעת שמצא ר' חנינא יושב לפני רבי אמר לו למה יושב לפניך ואני הזהרתיך שלא ימצא כאן אדם בעת בואי אליך אמר לו לית דין ילוד אשה כלומר מלאך הוא אמר לו אם כן יצא ישלח לנו הישן בחוץ והוא העבד ההרוג כלומר אם הוא מלאך יחיה אותו ונפק ואשכחיה דהוה קטיל בעא רחמי עליה ואחיה וכו'. תניא לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו ותניא שמה אדום מלכיה ולא כל מלכיה [כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה] פרט לאנטונינוס וכל נשיאיה פרט לקטיעה בר שלום דהוא איגייר דההוא קיסר דהוה סאני ליהודאי ואמר לחשיבי דמלכותא מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר לו קטיעה בר שלום חדא דלא מצית יכלת לכולהו דכתיב כי כארבע רוחות השמים וגו' כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ואי קטלת להני דשכיחי גבך קארו לך מלכותא קטיעא אמר ליה [מימר] שפיר קאמרת מיהו כל מאן דזכי למלכא שדו ליה [לקמוניא] חלילא פי' לכבשן האש. פי' אילפא ספינה כי קא שאדו ליה לקמוניא אמר כל נכסיי לרבי עקיבא ולחביריו יצא ר"ע ודרש ולחביריו לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה כך זה לרבי עקיבא מחצה ולחביריו מחצה יצתה ב"ק ואמרה קטיעה בר

ולימא ליה מימר [בהדיא] אמר שמעי [ו](בי) חשובי רומי ומצערו ליה ולימא ליה בלחש משום דכתיב [1]כי עוף השמים יוליך את הקול הוה ליה ההוא ברתא דשמה גירא קעבדה איסורא שדר ליה גרגירא שדר ליה כוסברתא שדר ליה כרתי שלח ליה חסא כל יומא הוה שדר ליה דהבא פריכא במטראתא וחיטי אפומייהו אמר להו אמטיו חיטי לרבי [ליה רבי] לא צריכנא אית לי טובא אמר ליהוו למאן דבתרך דיהבי לבתראי דאתו בתרך ודאתי מינייהו ניפוק עלייהו ה"ל ההיא נקרתא דהוה עיילא מביתיה לבית רבי כל יומא הוה מייתי תרי עבדי חד קטליה אבבא דבי רבי וחד קטליה אבבא דביתיה א"ל בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך יומא חד אשכחיה לר' חנינא בר חמא דהוה יתיב אמר לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך א"ל [ז]לית דין בר אינש א"ל [ח](אימא) ליה לההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי אזל ר' חנינא בר חמא אשכחיה דהוה קטיל אמר היכי אעביד אי איזיל ואימא ליה דקטיל [ט]אין משיבין על הקלקלה אשבקיה ואיזיל קא מזלזלינן במלכותא בעא רחמי עליה ואחייה ושדריה אמר ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים מיהו בעידנא דאתינא לא נשכח אינש קמך כל יומא הוה משמש לרבי מאכיל ליה משקי ליה כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא הוה גחין קמי פוריא א"ל סק עילואי לפורייך אמר לאו אורח ארעא לזלזולי במלכותא כולי האי אמר מי ישימני מצע תחתיך לעולם הבא א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אין א"ל והכתיב [2]לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו תניא נמי הכי לא יהיה שריד לבית עשו יכול לכל ת"ל לבית עשו בעושה מעשה עשו א"ל והכתיב [3]שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה א"ל מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה תניא נמי הכי מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בן אסוירום כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה בר שלום קטיעה בר שלום מאי [י](הוי) דההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי אמר להו לחשיבי דמלכותא מי שעלה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר להו קטיעה בר שלום חדא דלא יכלת להו לכולהו דכתיב [4]כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם [י]מאי קאמר אלימא דבדרתהון בד' רוחות האי כארבע רוחות לארבע רוחות מבעי ליה אלא כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ועוד קרו לך מלכותא קטיעה א"ל [י]מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי [י](מלכא) שדו ליה לקמוניא חלילא כד הוה נקטין ליה ואזלין אמרה ליה ההיא מטרוניתא ווי ליה [י]לאילפא דאולא בלא מכסא נפל על רישא דעורלתיה קטעה אמר יהבית מכסי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לר"ע וחבריו יצא ר"ע ודרש [5]והיה לאהרן ולבניו [י]אמחצה לאהרן ומחצה לבניו יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העוה"ב [י]בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים אנטונינוס שמשיה לרבי אדרכן שמשיה לרב כי שכיב אנטונינוס א"ר נתפרדה חבילה כי שכיב אדרכן אמר רב

נתפרדה

ולימא ליה. בפרהסיא: **דלמא מצערי ליה.** לרבי: **עבדה איסורא.** זנתה: **שדר ליה.** אנטונינוס לרבי עשה שמנו גרגירא רוק"א בלע"ז והכין רבי מה לי ולעשב הזה ודאי סימנא הוא דשלח לי גרגירא נגרר' ונמשך לב גילא עם הנואפים [א] יודע היה ללמוד אנטונינוס: **שדר ליה.** רבי כוסברתא בלע"ז אלוינאר"א. כלומר שחוט הבת כוס ברתא שתי מלות: **הדר שדר ליה.** אנטונינוס כרתי בלע"ז פורי"ש. כלומר אם כן יכרת זרעי: **הדר שדר ליה חסא.** לייטוג"א בלע"ז. כלומר חוס עליה: **מטרא חא.** דיאסקאות של עור כמין שקים גדולים: **וחיטי אפומייהו.** שאם יפתחו השקים רואים החטים ולא ידעינן: **ודאתו מייניהו ניפוק עלייהו.** היוצאין מבניך יוציאו הולאות למלכי רומי הטומדין אחרי על סמך הממון הלז: **נקרתא.** מערה. לשון נקרת הצור (שמות ג.): **לביתיה דרבי.** ללמוד תורה: **משמש ליה.** משמש לפניו בסעודה: **שמה אדום.** בגיהנם משמעי קרא: **מי שיש לו נימא ברגלו.** בשר מת ומצערו: **ויחיה.** ויבריא: **כל דזכי מלכא.** נוטל את המלך בדברים בושת הוא למלך ומשפט המיש להשליכו: **לקמוניא חלילא.** בית מלא עפר: **מטרוניתא.** רומית: **אילפא.** ספינה: **נפל מיכסא.** כלומר אוי לך הואיל ועליהן אתה נהרג שלא מלאתה את עצמך ותטול חלק עמהם: **והיפה לאהרן ולבניו.** בלחם הפנים כתיב וכהן [ו] נוטל מחצה כדאמרינן בסדר יומא (דף יח:) ונוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת ומרבע לו חמש ממעשה לחם הפנים והתם מפרש לה דפלגא היא. והכי נמי השוה אותי נגד כולן שהזכיר שמי לנד: **אדרכן.** שר שבעובדי כוכבים היה:

נתפרדה

השמים פרשתי אתכם לזרועות העולם כדי שיתקיים, שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (תענית ג:). **דזכי למלכא.** נוטלו ומשמיקו בדבריו ומגישו (סנהדרין לט.).

ז) [נע"י ליתא], ח) [שבת קיב: עירובין כד.], ט) [ל"ל לימא], י) [מגילה טו.], א) [ל"ל היא], ו) [תענית ג: ע"ש], ז) [סנהדרין לט.], ח) [ל"ל למלכא], ט) [בדברים כח פסי' סח מתרגם ירושל' בתוית באילפין], י) יומא יז: סנהדרין כא. ב"ב קמב., כ) [לקמן יז. יח.], ל) בע"י: וכהן גדול, מ) [ערך כרת ג'], נ) [ועי' בערוך שכתב עוד פירוש אחר והוא כפירוש רש"י], ס) [היו ליתא בס"ה], ע) [ברכות נח. סב: סנהדרין עב.], פ) [היו ליתא בס"ה], צ) [בע"י הרלשון עוסף: וה"ק כל נסיאיה והיינו הפיפיור אמרכל ממונה על כל הטוליסים],

תורה אור השלם

1. גַּם בְּמָדָיוּ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר:
קהלת י כ
2. וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְיָ דִּבֵּר:
עובדיה א יח
3. שָׁמָּה אֲדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר נִתְּנוּ בְּגִבּוּרָתָם אֶת חֲלָלֵי חָרֶב הֲמֻמָה אֶת עֲרָלִים יִשְׁכְּבוּ וְאֶת יֹרְדֵי בוֹר:
יחזקאל לב כט
4. הוֹי הוֹי וְנָסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן נְאֻם יְיָ כִּי כְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם נְאֻם יְיָ:
זכריה ב י
5. וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֹק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיְיָ:
שמות כט כח
וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חֹק עוֹלָם:
ויקרא כד ט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדר ליה וכו' הטוליפים (יודע סיה לגמוד אנטונינוס) תפ"מ וב"ב ס"פ אין זה: (ב) תוס' ד"ה אמר וכו' דאי ג"ל הכי היה לו לר' מינא:

מוסף רש"י

לית דין בר אינש. אלא מלאך (שבת קיב: ערובין כד.). **כשם שא"א לעולם בלא רוחות.** אלא יתקייס מרוח הכל וממיומות, כך א"א לעולם בלא ישראל. שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל, והכי קאמר קרא כי כארבע רוחות קרא לך אתמי

נתפרדה חבילה. אהכתינו שנקשרה נפש בנפש: **גונדא.** גדול: **ניפיורא נקיט נורא לאפיפיורא.** נוטל ומוליך האצוקה לפני אפיפיור. כולן מיני שררה הן זה למעלה מזה: **קומא.** מלך: **שני גייס** כתיב וקרינן גויס: **אנטונינוס ורבי.** זה בא מעשו וזה בא מיעקב: **חזרת לייטוג"א בלע"ז: צנון.** רפנ"א בלע"ז: מיתוך והיפוך מועילין למאכל: **פלחי בה.** עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו העומד תחתיו: **אלמא.** מדלא תלי ר"מ טעמא בשריפה אלמא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים: **ורבנן.** דתלו טעמייהו בה קסברי חוקה היא להם: **ולא מדרכי האמורי.** אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם (שמות כג): **חשיבותא הוא.** מי ששורפין עליו מרלין שמיתתו חשובה להם חשיבה להם שמיתה ששרפו עלה ופלחי לעבודת כוכבים: **בשלום תמות.** בלקיחו כתיב: **שבעים מנה זורי.** משמע הכסף שרף. זורי משקל של זור והוא כ"ה סלעים והסלע ד' דינרים והדינר הוא משקל זהוב קושטנטינ"ה: **בשבעים מנה.** כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה: **ומידי אחרינא לא.** מפסדינן אלא כלי תשמישו: **עוקרין.** בהמה. הגידין לבד שעל פרסותיה עוקר וחותך אפוגרימ"ט בלע"ז: **בסוס שרכב עליו.** דהוא כלי תשמיש: **עיקור שיש בה טריפה.** שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרוס לבהמה טריפות בידים:

המנשר

צנון וחזרת **לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.** והא דאמרינן בפרק כילד מעברין (עירובין דף נו.) גרגיר צנון גרגיר סם חיים והא תניא גרגיר סם המות לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים י"ל דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים ועוד יש ספרים דגרסי התם כאן בעלין כאן באמהות שהאמהות הם לעולם חיים והכא נמי מייירי באמהות ואע"ג דאמרינן ב' שרבי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה מ"מ אוכלי שולחנו היו רבים: **שלא פסקו משלחנם צנון.** אין זה רבותא אלא שהיו מרבים סעודת שולחנם שהיו צריכין לחתך ולהפך מאכל ולהרחיב בני מעיים: **ואי** חוקה היא **חיבי שרפינן.** תימה מאי קפריך דלמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו דהכי אמרינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) גבי מלות הנהרגין דרבנן אמרי בסייף כדרך שהמלכות עושה ור' יהודה סבר בקופיץ ותניא אמר להם ר' יהודה לחכמים יודע אני שמיתה מנוולת היא זו אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו אמרו לו כיון דכתיב הריגה באורייתא אין לא גמרינן מינייהו דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפי' ובחקותיהם לא תלכו דדחי' לא דכולי עלמא שרפה לאו חוקת עבודת כוכבים היא חשיבותא היא ובהא פליגי ר' מאיר סבר לא שנא מיתה שיש בה שרפה ולא שנא מיתה שאין בה שרפה חשיבא להו ופלחי בה לעבודת כוכבי' ורבנן סברי מיתה שיש בה שרפה כלומר מיתת אדם חשוב שיש בה שרפה פלחי לה לעבודת כוכבים מיתת שאר בני אדם שאין בה שרפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים: גופא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו'. וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה שורפין עליהם מיטתן וכל כלי תשמישן ומעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס בשבעים מנה צורי. ותניא עוקרין על המלכים ואוקימ' בסוס שהיה רוכב עליו ומקשי' ובהמה טהורה אין עוקרין עליו והתניא עיקור שיש בה

נתפרדה חבילה אונקלוס בר קלונימוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה משכינהו בקראי איגיור הדר שדר גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה אמר להו לא תימרו ליה ולא מידי כי הוו שקלו ואזלו אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפיורא נקט נורא קמי פיפיורא פיפיורא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא מי נקט נורא מקמי אינשי אמרי ליה לא אמר להו הקב"ה נקט נורא קמי ישראל דכתיב [1]וה' הולך לפניהם יומם וגו' איגיור [כולהו] הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה אמר להו לא תשתעו מידי בהדיה כי נקטי ליה ואזלי חזא מזוזתא [דמנחא אפתחא] [8]אותיב ידיה עלה [9]ואמר להו מאי האי אמרו ליה אימא לן את אמר להו מנהגו של עולם [3]מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ שנאמר [2]ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם איגיור תו לא שדר בתריה [3]ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך [4]אמר רב יהודה אמר רב [7]אל תקרי גוים אלא גיים זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר [5]צנון מחתך אוכל חזרת מהפך מאכל קישות מרחיב מעיים והא תנא [10]דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קישואין מפני שקשין לגופו של אדם כחרבות לא קשיא הא ברבי הא בזוטרי: יום הלידה ויום המיתה: מכלל דר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים אלמא שריפה לאו חוקה היא מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא והא תניא [6]שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי ואי חוקה היא אנן היכי שרפינן והכתיב [4]ובחוקותיהם לא תלכו אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה היא אלא חשיבותא היא והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי בה ושאין בה שריפה לא חשיבא ולא פלחי בה גופא [6]שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי שנאמר [5]בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים וגו' [7]וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה הם שורפין על המלכים מיטתן וכלי תשמישן ומעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי והאמרת מה הן שורפין עליהם מיטתן וכלי תשמישן אימא בשבעים מנה צורי ומידי אחרינא לא והתניא [8]עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי אמר רב פפא סוס שרכב עליו ובהמה טהורה לא והתניא [9]עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טריפה מותר [10]ואיזהו עיקור שאין בה טריפה

המנשר

הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן מינייהו אי כתיבא באורייתא (ב) ולאו חק לעבודת כוכבים הוא אבל ודאי אי לא הוה כתיבא באורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות וסייף אינו כתיב בקרא אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופיץ ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג) לפי חרב איכא למימר דקופין הוא בכלל חרב ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופין מיתה מנוולת לא עבדינן כדאמרינן התם: **עוקרין** על המלכים. וא"ת ואמאי לא פריך והאיכא נער בעלי חיים כדפריך לקמן (דף יג.) גבי נושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים דבשלמא משום בל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה אלא הוי כמו תכריכין של מתה מנה אלא נער בעלי חיים אין הותר וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד רבים ודחי נער בעלי חיים ט: **עיקור** שיש בה טריפה. פ"ה דאסור לגרוס טריפות בהמה טהורה בידים ותימה וכי קדשים הם שיהא אסור לגרוס להם טריפות ואי משום בל תשחית הוא אם כן היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית ועוד קשיא דבתוספתא משמע דאסור ומותר באכילה קאי לכך נראה לפרש אסור באכילה והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פ"ח) עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי עיקור שיש בה טריפה אסור באכילה ומותר בהנאה עיקור שאין בה טריפה מותר באכילה וא"ת מאי קמ"ל בריש פשיטא דאסור באכילה ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך וגם בסיפא אצטריכא לאשמעינן אף היתר אכילה שלא יאסר מפני כבוד המלך:

עין משפט
נר מצוה

א [טוש"ע י"ד סי' רפה סעיף ב בהגה]:
לז ב מיי' פ"ד מהלכות דעות הלכה [ו] ט:
לח ג ד מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כו וסי"ב מהל' מלכים הלכה ח טור ש"ע י"ד סי' שמח סעיף ח [וכתב אלפס עוד במועד קטן דף לא.]:

רבינו חננאל

נתפרדה חבילתי. אונקלוס בר קלוניקוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי בתריה משכינהו בקראי גייריגהו הדר שדר אחריני ואמר להו לא תימרו ולא מידי אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפורא נקיט נורא לאפיפירא שהוא פחות ממנו האבוקה לפניו וכן אפיפירא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא הוא המלך מי נקיט אבוקה קמי חד אמרו ליה לא אמר להו והא בישראל כתיב וה' הולך לפניהם יומם וגו' יש אומה בעולם כמותם איגיור הדר שדר וכו'. ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך שני גאים בדור אחד זה אנטונינוס ורבי שלא פסק משולחנם לא חזרת ולא קישות קישואים קטנים ולא צנון: מתני' יום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל מיתה שאין בה שרפה וכו' ש"מ דשרפה חוקת עבודת כוכבים היא אי הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפ' ובחקותיהם לא תלכו ודחי' לא דכולי עלמא שרפה לאו חוקת עבודת כוכבים היא חשיבותא היא ובהא פליגי ר' מאיר סבר לא שנא מיתה שיש בה שרפה ולא שנא מיתה שאין בה שרפה חשיבא להו ופלחי בה לעבודת כוכבי' ורבנן סברי מיתה שיש בה שרפה כלומר מיתת אדם חשוב שיש בה שרפה פלחי לה לעבודת כוכבים מיתת שאר בני אדם שאין בה שרפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים: גופא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו'. וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה שורפין עליהם מיטתן וכל כלי תשמישן ומעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס בשבעים מנה צורי. ותניא עוקרין על המלכים ואוקימ' בסוס שהיה רוכב עליו ומקשי' ובהמה טהורה אין עוקרין עליו והתניא עיקור שיש בה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי וכו' רבי יהודה דהתם דלא:
(ב) בא"ד בדאורייתא דלאו חק:

לעזי רש"י

לייטוג"א. חסה.
רפנ"א. צנון.
קושטנטינ"ה. אסטנבול (עיר בתורכיה).
אפוגרימ"ט [אישיריטי"ר]. לכרות את מיתרי הברך.

מוסף רש"י

הא בזוטרי. יפין (ברכות נז:). **שורפין על המלכים.** שמתו, מטתן וכלי תשמישן, ואין בהן משום דלכי האמורי (סנהדרין נב:).

תגלחת זקנו והעברת בלוריתו. גרלה דלהכי קתני תגלחת זקנו גבי העברת בלוריתו והנחתו לפי שבשתיהן היו רגילין לגלח: **מתקל** זוזא **פיזא.** ומ"ת והא אמרינן בפ' המזקין (גיטין דף נח.) תרין איסתרי פיזא נחית לעלמא חד ברומי וחד בכל העולם כולו ואסתירא אמרו בפרק בית כור (נ"ב דף קה. ע"ש) מאי אסתירא פלגא דזוזא ומ"כ איך יש מתקל זוזא ברומי וגרלה לי דתרין אסתרי לאו דוקא אלא ר"ל (ה) מועטת כדאמרינן בהאיש מקדש (קדושין דף מט:) עשרה קבין: **סך** קירי **פלסתר.** פ"ה שקורין יעקב קירי ולא נהירא שיקראו ליעקב אדון לכך פירש ר"ת זה ילמק שקורין קירי ולפי שהיה (ו) (זקינו) היו נוהגין בו כבוד כלומר הברכות שנתן ליעקב פלסתר הם ולף על גב שגם הוא אמר והיה כאשר תריד (בראשית כז) מכל מקום אינו נוטל עכשיו הברכות:

עטלוזא של עזה. פ"ה שוק של עזה והוא מוץ לעיר ומוכרין בו בשר לשון (ז) נשחטין באיטליז ומיבעי ליה מי שרי לשחת ולתת עם בני עטלוזא ביום אידו של בני עובדי כוכבים שבעיר או לא מי שריא מתני' בקרוב כ"כ או לא ורשב"ם פירש עטלוזא הוא שם עבודת כוכבים שמחוץ לעזה ועובדין אותה בני המגרש שמחוץ לעזה יום א' בשנה ומיבעיא (ו) אם מותר לשחת ולתת עם בני עזה ביום אידו שאולה לה וקשיא להר"ר אלחנן על הפירושים דאם העובד כוכבים אינו חשוב כמו הכומר לא ניחוש למי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים בין שיהיה העובד כוכבים משוק העבודת כוכבים ובין שאינו משוק העבודת כוכבים לכך פר"י דמיילי הכא בשוק שעושין לשם עבודת כוכבים ולא יום אידו הוא לזה יש לחוש למי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים בתוכה ולפי זה א"ל לחלק מה שחלק רש"י בין העובד כוכבים שאולה לה בין מבני העיר כי אפילו הוא מבני העיר לא חיישינן למי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אולה לה: דלמא המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה תרגמא רב פפא בעגלה המושכת בקרון: יום תגלחת זקנו: איביעא להו היכי קתני יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו או דלמא יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו ת"ש דתני' תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש [להם] ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון ומניחין לו בראשו קרקיפלו של רבי ישמעאל ותלו ליה [בצואריה] מתקל [ר'] זוזא דפיזא ומחפין את השווקים באינך ומכריזין לפניו סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זייפנא דחמי חמי ודלא חמי לא חמי מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה ומסיימין בה הכי ווי לדין כד יקום דין אמר רב אשי הכשילן פיהם לרשעים אי אמרו זייפנא אחוה דמרנא כדקאמרי השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא גופיה זייפנא הוא ותנא דידן מ"ט לא קחשיב לה להאי דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב דליתא בכל שתא ושתא לא קחשיב הני דרומאי ודפרסאי מאי מוטרדי וטוריסקי מוהרנקי ומוהרין הני דפרסאי ודרומאי דבבלאי מאי מוהרנקי ואקניתי' בחנוני ועשר באדר אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב ואמרי לה א"ר חנן בר רבא אמר רב חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן אלו הן בית בל בבבל בית נבו בכורסי תרעתא שבמפג צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא כי אתא רב דימי [6]הוסיפו עליהן יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו איכא דאמרי נתברא שבעכו רב דימי מנהרדעא מתני איפכא יריד שבעכו נדבכה שבעין בכי א"ל רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא מאי קבועין הן א"ל הכי אמר אבוה דאימך קבועין הן לעולם תדירא כולה שתא פלחי להו [3]אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד ויום אידם נמי מי אסיר והא רב יהודה שרא ליה לרב [3]ברונא לזבוני חמרא ולרב גידל לזבוני חיטין בחגתא דטייעי שאני חגתא דטייעי דלא קביעא: **מתני'** [4]עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היה חוצה לה עבודת כוכבים תוכה (6) לה מותר מהו לילך לשם [2]בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם היה יכול להלך בה למקום אחר מותר: **גמ'** ה"ד חוצה לה אמר רשב"ל משום ר' חנינא כגון עטלוזא של עזה וא"ד בעא מיניה רשב"ל מר"ח עטלוזא של עזה מהו א"ל לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו יושבין ופרנסתו מהן ועוד משום ירלה: **בחגתא דטייעי.** יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת כוכבים פלונית וכאן קורין קונפדרי"א: **דלא קביעא.** אין מושבין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה: **מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים.** ביום אידו של היום לעבודת כוכבים שבעיר: **חולה לה מוסר.** לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן מנהג זה עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום אידו של אלו אינו ביום אידו של אלו: **היה חולה לה עבודת כוכבים.** כלו' (ד) עבודת כוכבים שביום עובדין לירלה שלהם: **חולה מוסר.** שאין בני העיר עובדין לאותה ירלה: **מהו לילך לשם.** לאותה העיר ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר: **בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום.** שאין דרך יולאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך שם מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה: **ואם.** דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת: **מוסר.** דהרואה אומר למקום אחר הולך: **גמ' והיכי דמי חולה לה.** כמה יהא רחוק אותו שוק שאולה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו: **עטלוזא של עזה.** עטלוזא שוק של בהמה כמו איטליז דתנן (כתובות דף לא.) שוחטין באיטליז ומכרין באיטליז: **עזה.** עיר של פלשתים והיה בה עבודת כוכבים והיה אולה לה ישוב סמוך לעיר אחר: **עטלוזא של עזה.** דסמוכה לעיר אחר מהו מי שרי מתני' כה"ג או לא: **צור.** עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה: שפיתת

מנשר. משיר וחותך פרסות שני רגליה: **מן הארכובה ולמטה.** אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה אלמא מדאסור לטרפה בבהמה טהורה עסקינן וטהורה מאי כלי תשמישא איכא: **בעגלה המושכת בקרון.** שיושב בו המלך דהיינו כלי תשמישו: **יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו.** יום שמגלח זקנו וכן בו ביום הנחתה (ד) בלוריתו. יום שמגלח זקנו שער (ב) ומניח בלורית אפולי"ץ מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים: **והעברת בלוריתו.** לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה: **דתניא תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו.** ותרתי מתני' ניתנו ולאו גבי הדדי תניא להו: **עוד אחרת.** עוד איל אחרת יש להם לרומיים שאינה שנויה במשנה: **אדם שלם.** כנגד עשו: **אדם חיגר.** כנגד יעקב צולע על יריכו. כלומר עדיין עשו שולט על יעקב: **של אדם הראשון.** והן בגדי חמודות שהיו לעשו: **קרקיפלו של ר' ישמעאל.** כהן גדול ומהרוגי מלכות היה ומתוך יפיו נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקויימת ולא ישתנה ועדיין מונח בגיזי רומי: **דפיזא.** פז והוא אבן יקרה עד מאד ואינו מצוי בעולם: **סך קירי פלסתר** משבון הקלין כזב [הוא]. נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית [הימים] שסופן ליגאל כזב הוא: **סך.** משבון: **קירי.** קנין: **אחוה דמרנא זייפנא.** אחיו של אדומינו עשו זייפן הוא יעקב שרימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחיו: **דחמי חמי.** הרואה בשמחה זו עכשיו רואהו ומי שאינו רואה עכשיו לא ירלה עוד דעד ע' שנה אינה נעשית: **מאי אהני לרמאה.** ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו: **ווי לדין.** לעשו: **כד יקוס דין.** כשיקוס יעקב: ס"ג **ותנא דידן מ"ט לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שתא קחשיב הא דליתא כל שתא לא קחשיב: הני דרומאי.** הני ימי אידיהן דמתני' אין אסורין אלא לבני רומי: **מוטרדי וטורייסקי מוהרנקי ומוהרין.** שמות ימי אידיהן קבועות שם להן בכל שנה: **ועשר באדר.** בעשרה באדר: **קבועין.** ולקמן מפרש קבועין כל השנה שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים ואקוריס במשא ובמתן לעולם: **פורעניא.** שם עבודת כוכבים: **ומפג.** שם העיר: **יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו ואית דאמרי נתברה שבעכו** ס"ג. ואית דאמרי איפכא הני תרי ליתני: ס"ג **ותדיר כולה שתא: בגולה.** אין אנו יכולים להעמיד (ג) עצמנו מלישא וליתן עמהם שביניהם אנו

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל אמר הוסיפו], [לעיל ז:], (ג) [כר"ף בהגא וכרא"ש נחמן], (ד) בס"א: וכן יום הנחתה, (ה) [ל"ל זקינם], (ו) [כתובות לא.],

הגהות הב"ח

(א) במשנה תוכה מותר כל"ל ותיבת לה נמחק: (ב) רש"י ד"ה יום תגלחת כו' שער דקנו ומניח: (ג) ד"ה בגולה וכו' להעמיד את עצמנו: (ד) ד"ה היה חולה וכו' כלו' שהיום כל"ל ותיבות עבודת כוכבים נמחק: (ה) תוס' ד"ה מתקל וכו' אלא ר"ל דבר מועט כדאמרינן: (ו) ד"ה עטלוזא וכו' ומיבעיא ליה אם:

לעזי רש"י

אפולי"ץ [אפובליי"ל]. צמה מכובנת. קונפדריא"א [קונפריידריא"ה]. (חגיגת ה)חברה.

מוסף רש"י

מן הארכובה ולמטה. אבל עיקור שתוקף בו אסור לעשות כן בדיש בבהמה ואע"פ שהיא אסורה בהנאה (לקמן יג.). בגולה. אין העכו"ם אדוקין כל כך בעבודת כוכבים כדאמרינן (חולין יג.) עכו"ם שבחו"ל אלו עובדי עבודת כוכבים מינהו כו' (לעיל ז:).

רבינו חננאל (המשך)

צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא. כי אתא רב דימי הוסיפו עליהן נדבכה שבעכו נתברא שבעין בכי ואיכא דתני להו איפכא: אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד וקיימא לן כוותיה ומקשי' וכי יום אידם אסור והא רב יהודה שרא לרב ברונא לזבוני חמרא ולרב גידל שרא ליה לזבוני חיטי בחגתא דטייעי הנה ביום אידם עצמו התיר להם לישא וליתן עמהן למכור ולקנות ופרק' שאני חגתא דטייעי דלא קביעא: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היתה עבודת כוכבים חוצה לה תוכה מותר: **[גמ']** ופשיט ריש לקיש היכי דמי חוצה לה כגון עטלוזה [של עזה] (ע"ז) והיא חוצה מן העיר הנקראת עזה והיא מערי פלשתים. איכא דאמרי בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן

רבינו חננאל

טריפה אסור עיקור שאין בה טרפה מותר. ואיזהו עיקור שאין בה טרפה המנשר פרסותיה מן הארכובה (ולמעלה) [ולמטה] תרגמה רב פפא בעגלה המושכת בקרון והוא יושב עליו שהיא כמו הסוס שהוא רוכב עליו: יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו כולהו אסור אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש להם והיא יום אחד לע' שנה כלו' תשלום ימי חיי האדם כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה והן ע' שנה גלות הראשונה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר פי' מפני שהיה יעקב צולע על יריכו עושין אותו כמו חיגר כלומר עשו שהוא שלם כבש יעקב שהוא חיגר ורוכב על צוארו ומלבישין האדם השלם בגדי של אדם הראשון ומניחין בראשו קרקפלו של ר' ישמעאל שפשטו אותו עם עור פניו הנעימים מעל ראשו ותלו ליה מתקל ארבע זוזי פיזי ומחפין השווקים באינך פי' אבנים טובות ומכריזין ואומרים סך קירי פלסתר פלסתר בלשון יון זיוף ופי' קירי אדון ופ' סך אחי הנה אחוה דמרא זייפי כלו' זה החיגר הוא יעקב אחי אדוננו עשו הזייף שאמר אנכי עשו בכורך ולא היה הוא עשו וכו': פיהם הכשילם באומרם דמריה זייפנא שמשמע הדברים דמרי הוא הזייפנא כו' ודברים פשוטין הן ואומרים מה הועיל יעקב שלקח הברכות במרמה הנה הברכות נתקיימו בנו ומסיימין ווי לדין כד יקום דין פי' אוי לעשו כשיקום יעקב וכו' פשוטה היא: הני מילי כלומר אלו ששנינו במשנתינו כגון קלנדס וסטרנלא וכיוצא בהן הני ימי אידיהן של רומאי. ימי אידיהן של פרסיים איזו הן ופשיט מוֹסְרִדֵי וּמֻהַרְקָנֵי תִּירְיַסְקֵי (מהרדו) [מוהרין] אלו ימי אידיהן של פרסים ימי אידיהן דארמאי: באלא איזו הן. פי' עובדי כוכבים שבשדות ופשיט מהרקי ואקניתא _ כנוֹנֵי ועיסְרֵי באדר אמר [רב חנן בר רב חסדא] משום דרב ה' בתי עבודת כוכבים הן קבועין הן לעולם תמיד כל השנה פלחי להן ואלו הן בית בל בבבל בית נבו בבורסיף תרעתא שבמפג

ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים מאי לא חשו להם חכמים אמר אביי משום בשר נבילה לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים רבא אמר מאי לא חשו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום יום אידם רבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צינורא דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן: מהו לילך לשם וכו': ת"ר עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת דברי רבי מאיר וחכ"א כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר [א]ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר [ב]נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר מעיין המושך לפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר [ג]פרצופות המקלחין מים לכרכין לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים כיוצא בו [ד]לא יניח פיו על סילון וישתה מפני הסכנה מאי אינו נראה [ה]אילימא דלא מתחזי והאמר רב יהודה אמר רב [ו]הכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור אלא אימא [ז]אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים מותר וצריכא דאי תנא קוץ משום דאפשר למיזל קמיה ומשקליה אבל מעות אפשר אימא לא ואי תנא מעות דממונא אבל קוץ דצערא אימא לא ואי תנא הני תרתי משום דליכא סכנה אבל מעיין [ח]דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית אימא לא צריכא

פרצופות

דלמא מהדר ישראל **אפיה**. וא"ת מאי שנא משאר איסורים דעלמא דשריא ביולא ובכנס וי"ל דהא דשרינן בעלמא יולא ובכנס היינו היכא דנתפס כגנב אם מצאו ישראל ותבע ליה לדינא אבל הכא יכול לתחוב הכף של נבלה בקדירה ויאמר להגיס את תבשילך נתכוונתי שלא יקדיח לי נמי הכא מיירי בתבשיל אכסנאי דלא מרתת מיניה ולרבא איכא למימר דשרי יולא ובכנס אפי' באכסנאי ומשום הכי לא מייתי ראיה מבשר נבלה לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים דהתם עובד כוכבים מרתת דלמא חזי ליה ותבע ליה בדינא: **ושדי עובד כוכבים נבילה בקדיר'.**

פירש ר"י שדי בשר כמושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח אבל בתנא כדי להכשיל את ישראל לא חייסינן אפילו הוכך למרחוק ולאיה מדלקמן בפרק שני (דף לד:) גבי ההיא ארבא דמורייסא דלא חייס לתערובת חמרא כיון דקיסתא דמורייסא בלומא פי' בזוזא וקיסתא דחמרא בארבעה לומי פירוש בארבע זוזי ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחתינו עובדות כוכבים ולא חייסינן דלמא הטילה איסור בתוכו: **דכוותה ה"נ לא חשו חכמים לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים.** פירש הקונטרס דנימא דמיס הללו שהוא לוקח מהן בשר זו של בני תוכה הן וכבר היו נקרבים לעבודת כוכבים ואסורין מדאורייתא דכתיב לא ידבק בידך מאומה משמע דלאביי נמי אם הוה ידעינן בודאי שהם של עבודת כוכבים אסורין ושאני הכא משום דלא חשו ולרבא אפי' למיחש חייסינן ואסור וקשיא לדלקמן בפ"ב (דף סד. ושם ד"ה מסתברא) קאמר הדר יתבי וקמיבעיא להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין או מותרין ומסיק רב נחמן דמותרין ומייתי ראיה ממתניתין עובד כוכבים שהיה נושה בו ישראל מנה ומכר עבודת כוכבים והביא לו המעות מותרים ושמא משום הך קשיא פ"ה דמי עבודת כוכבים שנקרבים היו לעבודת כוכבים ולא דמי לההיא דפ"ב דר"ל חליפי עבודת כוכבים וחליפי עבודת כוכבים אינם אסורים אלא כשהחליפם ישראל אבל כשהחליפם עובד כוכבים מותרין מיהו קשיא דאפי' הוו נקרבין לעבודת כוכבים אינם אסורין דבעינן עבודה שנעשית כעין פיס כדאמרינן לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.) זרק מקל לפניה חייב משום דדרכה בכך והמקל אינו נאסר דבעינן תקרובת כעין פיס וליכא ויש פירושים אחרים שהגי' רש"י דאביי לא ס"ל הך מתני' דלקמן פרק בתרא (דף סד.) ודוחק הוא לומר דאביי ורבא בר עולא לא שמיע להו ועוד קשיא מפ"ב דהתם דפרק אין מעמידין (לקמן דף נג.) גבי והולכין לתרפות ת"ר ישראל ההולך לייריד של עובדי כוכבים וכו' עובד כוכבים שהולך לייריד בין בהליכה בין בחזרה מעותיו מותרין דאמרינן אימור חמרא זבין גלימא זבין משמע הא עבודת כוכבים זבין אסור אלמא חליפי עבודת כוכבים אסורין פי' ר"ת דההיא דפ"ב (לקמן סד.) דשרי חליפי עבודת כוכבים היינו בעובד כוכבים שפורע חובו מדמי עבודת כוכבים שמכר דהאי דאמר דעבודת כוכבים תופסת דמיה היינו מוהיית חרס כמוהו והיינו דוקא כשהחליפה ישראל אבל כשהחליפה עובד כוכבים לא שייך אבל הכא ובפרק אין מעמידין (לקמן דף נג.) מיירי שהעובד כוכבים מקלה הדמים לצורך עבודת כוכבים אחרת ולכך אסורין הדמים וא"ת דאביי קאמר הכא דלא חשו לבני חולה לה משום דמי עבודת כוכבים הא לבני תוכה אסור משום דמי עבודת כוכבים ומ"ש מדלקמן פרק אין מעמידין (סס) דפסקינן באימר חמרא זבין גלימא זבין וה"נ נאמר מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר ר"י דהכא מיירי ביריד שהוא קבוע לקנות תשמישי עבודת כוכבים וצריכה הלכך לבני תוכה אסור דאיכא למיחש לדמי דעבודת כוכבים אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך ולפיכך יש לתלות באימר גלימא זבין ורבא פליג ואמר אי הוה לן למיחש לדמי עבודת כוכבים שהיה היריד עשוי לכך חייסינן ואפילו בחולה לה אבל רבא סבר דאין היריד עשוי לכך ומשום יום אידם איצטריך ליה: **כל** מקום **שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו'.** פי' רב נסים גאון דאין הלכה כרב מדתנן פרק שני דחולין (דף מא. וע"ש בתוס') ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה המינים ועוד תנן בשבת (דף קמו:) שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם אלמא לא אסרו בחצר אע"ג דבשוק אסור מפני מראית העין כך קבלתי בשבת מפי מורי המסיד ובתוספות רבינו יהודה מצאתי נראה לר"י דהלכתא כרב כדפריסית בשבת פ' במה אשה (דף סה. ושם ד"ה אמר) : **והאמר רב יהודה אמר רב וכו'.** ואף על גב דפליגי בית תנאי בפרק במה אשה (שבת דף סד:) מ"מ לא בעי לתרץ דפליגא הך ברייתא על רב יהודה:

פרצופות

שפיתת קדירה כשמניחין אותה אצל האור על גבי כירה קרי שפיתה לשון שפות הסיר (יחזקאל כד) : **ולא חשו חכמים.** אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד. הכא נמי אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חולה לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו: **מאי לא חשו.** איכא למימר בשאני קדירות דלילף הכא דכוותה: **משום בשר נבילה.** ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאוריית' לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספיקא: **הכא נמי.** לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים שבחולה לה דנימא אסור למכור להם בהמה [ח] שדמים הללו שהוא מקבל מהן ממחת בהמה זו דמי עבודת כוכבים הן שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא ונקרבים היום לעבודת כוכבים והוא איסור דאוריתא מלא ידבק בידך מאומה וגו' (דברים יג) וכ"ש היכא דידעינן דמשם חולה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חייסינן דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו ועבר האי גברא אדרבנן דאסרי לישראל לשתות ולתת עמם ביום אידו: **רבא אמר.** האי לא חשו לאו לבשר נבילה קאמר דנילף מינה דכוותה דלא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא דמי דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דמשדי נבילה לקדירה [ט] דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חבירו אלא ה"ק לא חשו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דלמא סמיך ישראל [ו] לעובד כוכבים לבשליה וקאכיל בשולי עובדי כוכבים דרבנן: **וה"ג.** היכא דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם וליכא למיחש לאיסורא דאוריתא לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן: **משום יום אידם.** למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו: **רבה בר עולא אמר.** ביום אידם של בני עזה לא שרא ר"ש לשתות ולתת עם בני עטלוזא ולא דמי לשתי קדירות דהתם ליכא למיחש משום בישולי עובדי כוכבים מכי [ו] אתי ישראל חדא זימנא בגחלים אצל הכא איכא למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וסמוכה לה ומתני' דקתני דחולה לה מותר לאו בסמוכה כולי האי קאמר ור"מ לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא חשו להם חכמים לשמע נתזה לינורא מתוך קדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל הואיל ואיסור קל הוא חדא דלא שכיח ועוד דאי נמי שכיח בטיל ברובא ה"נ לא חשו לאיסור חולה לה של בני עזה ואע"פ שסמוכה לה ממש: כל היכא דתני שיש בה עבודת כוכבים משמע שהיום עובדין לירקה שלהם: **אסור ליכנס לתוכה.** משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למפלח: **ישב לו קוץ.** נתחב לו קוץ בדרגלו: **ואם אינו נראה.** מפרש לקמן: **פרצופות המקלחין מים.** פרצופות אדם חצוצין וכנגד סילון מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם: **בכרכים.** דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים: **ע"ג סילון.** לינור מחובר בקרקע: **מפני סכנה.** שלא יבלע עלוקה שנשתה"ה בלע"ז: **אילימא דלא מיתחזי.** שאין אדם רואהו: **כל מקום שאסרו חכמים.** דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין שהרואהו חושדו בדבר עבירה: **אפילו בחדרי חדרים אסור.** במקום שאין אדם רואה אסרוהו: **ואם אינו נראה כמשתחוה.** שפונה אחריו או לילו לצד עבודת כוכבים: **למיזל קמיה.** עד שיעבור מכנגד עבודת כוכבים: **אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית.** בגמרא

פרצופות

מסורת הש"ס

ח) [תוספתא פ"ז ה"ג], ב) שבת סד: קמו: מיגא מ., ג) ל"ל מתה, ד) לפי גי' רש"ל הד"ש וכ"ל דהלכתא כרב מדפריך הכא והא אר"י ס"ל,

גליון הש"ם

גמ' אילימא דלא מתחזי. עיין ירושלמי פ"ט דכלאים על משנה ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכא נמי וכו' להם בהמה מפני שדמים וכו' היום לעבודת כוכבי' ואסורין מדאורייתא כל"ל ומיבת והוא נמקן: (ב) ד"ה רבא וכו' ומיסתפי: (ג) בא"ד ישראל על העובד כוכבים:

לעזי רש"י

שנשוא"ה. עלוקה.

מוסף רש"י

כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין. שלא יחשדוהו באיסור (שבת סד:).

עין משפט נר מצוה

מ א ב מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הלכה ז סמג לאוין טו טוש"ע י"ד סימן קז סעיף ב:

מא ג מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם ס"ג:

מב ד מיי' פי"ח מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג עשין עט טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ה בהג"ה וטוש"ע ח"מ סימן תכז סעיף ט:

מג ה מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה כ סמג לאוין סה טור וש"ע ח"מ סימן שא סעיף מה:

מד ו מיי' פ"ג מהלכות עבודת כוכבים הל' ז סמג לאוין יט טור וש"ע י"ד סי' קז ס"ג:

מה ז מיי' שם הלכה ח בהג"ה:

רבינו חננאל

עטלוזה של עזה מה היא כלו' עזה מותרת או אסורה אמר ליה לא הלכת לצור ממיך וראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות ע"ג כירה אחת ואמרו חכמים כי קדירת ישראל מותרת ולא חשו לה כלום. מאי לא חשו לה משום בשר נבילה ולא אמרי' דלמא אהדר אפיה ישראל ושדא ליה עובד כוכבים בשר נבילה בקדירה דכוותה הכא נמי לא חשו לה חכמים בדמים הנמצאים ביד בני עזה משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים ולא אמרי' דלמא בן עטלוזה יהבינהו ליה ולמה דימה לו הדבר לצור שכך היו דירתם ישראל ועובד כוכבים והיו מבשלין יחדו. רבא אמר לא חשו להן חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דכוותה הכא לא חשו להן משום יום אידם כלומר כשם שכל אחד ואחד מבשל קדירתו כך כל אחד מקום שיש בו עבודת כוכבים הוא יום אידו: רבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צינורא מפי' שמא ניתזה צינורא מפי העובד כוכבים ונפלה בקדירה של ישראל דכוותה הכא נמי לא חשו להן חכמים משום לפני אידיהן הואיל ואין העבודת כוכבים עצמה בתוך עזה אבל ביום אידם עצמו אסורה אפילו עזה: **פיס'** מהו לילך לשם פי' שלא לשם משא ומתן אלא (לע"ז) [לעבור] מתוכו למקום אחר בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור. אבל אם מן הדרך ההוא הוא הולך גם למקום אחר מותר כו'. ת"ר ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה כמשתחוה מותר וכן אם נתפזרו לו מעות בפני עבודת כוכבים לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה כמשתחוה מותר. מעיין המושך מים בפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים וכן פרצופות המקלחין מים בכרכין לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים. וצריכין דאי תנא קוץ וכו' ופשוטה

פרצופות ל"ל. דלע"ג דמנסק לעבודת כוכבים אינו חמור כמשתחוה מ"מ כיון דאיכא נמי איסורא דאורייתא במנסק שמעינן לה מהא דלעיל דאסור: **הבולע** נימא מותר **להחם** לו חמין. ואע"ג דבכורות פ' (ב) אלו מומין (דף מד:) משמע שגם אחר ששתה העלוקה הוא יכול לחיות הרבה מ"מ מחללין עליו את השבת כיון שיש בה סכנה מידי דהוה אמכה שעל גב היד וגב הרגל (לקמן דף כח.) דחשבינן כמכה של חלל לחלל את השבת אף על גב שפעמים מתרפא מאליו. בערוך גרס ערקא (ג) פי' תולעת קטנה ומלויה במי' וכשנופלת על הבשר נתלית בו ומוצצת הדם וכל זמן שמוצצת היא נתמלאת מן הליחה שמוצצת ומתנפחת עד שיהא כמו חבית קטנה וכשאדם בולע בתוך המים מוצצת ליחה שבמעיו ומתגדלת במעיו (ד) ונמצא כריסו נכה וס"א עלקא כרוס זלות (תהלים יב) מתרגמינן כעלקא דמוצצת דמהון דבני אינשי (ה):

לא ישתה אדם. פרש"י דל"ג מן הנהרות ולא מן האגמים דה"ה מן הכלים ופי' כן לספרים דגרסי אחרי כן נקרקש אנכתמא וי"ל פירש דבערבי פסחים (פסחים קיב.) גרסינן בהך דשבירי מן הנהרות ומן האגמים בלילה ול"ג נקרקש אנכתמא ולא גרסינן נמי אי איכא אינש אחרינא בהדיה לימא ליה פלניא וכו' אבל יש שם בריתא אחרת לעיל מהך דגרים בלילי רביעית ובלילי שבתות וגרים נקרקש אנכתמא: **עיר** שיש בה **עבודת כוכבים.** פ"ה רגילות הוא להיות להן שוק וירד ביום אידם ושאינם מעוטרות היינו טעמא דמותרות משום דלא מטיא מינייהו הנאה לעבודת כוכבים ואי משום נושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני אי משום תקרובת אי משום דדרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי אבל למזבן מינייהו שרי דסתם מוכר עצב הוא הכא משמע שחזר בו רש"י ממה שהיה מפרש לעיל (דף ב.) דלשאת ולתת היינו מקח וממכר ומיהו קשיא אי ביום אידו מיירי שיהיה השוק ביום איד היאך לוקחין מהם הא אמרינן לעיל (דף ו:) דאין לוקחין מהם דבר שאינו מתקיים ואילו בגמרא דהכא (דף יג:) אמרינן דרב ירמיה זבן חד פיתא ועלה דההוא עובדא אמרינן בירושלמי א"ל חד לחבריה ואת לא לקחת גלוסקין מימיך לכך פירש רבינו מאיר דהכא מיירי בירד שעשוי להניח בו מכס ושלא ביום אידם מיירי ולכך בשאינם מעוטרות אין כאן איסור: **אלא** בוורד והדס דקמתהני מריחא. הקשה ר"ת מ"ש מבת תיהא דאמרינן לקמן פ"ב (דף סו:) דשרי משום דריחא לאו מילתא היא ותירץ דשאני וורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימי והוי כמו קטורת דאף לאחר שנעשית מצותו נהי שאין מועלין בו איסורא מיהא איכא ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור דהא דאמרינן (פסחים דף כד:) כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא [a] ושמא בעבודת כוכבים אפילו לנקות נמי לקי מידי דהוה אכלאי הכרם דלוקין עליהם אף שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיבא בהו אכילה ובעבודת כוכבים נמי [b] לא כתיב בה אכילה באורייתא אלא בדברי קבלה (תהלים קו) ויאכלו מזבחי מתים ואע"ג דכתיב (דברים לב) אשר חלב זבחימו יאכלו מכל מקום לא הוזכר אכילה אלא איסור רק בדברי קבלה דאיתקש זבח למת ויאכלו מזבחי מתים כדאיתא פרק אין מעמידין (לקמן דף כט:) ואפילו אם תמצא לומר דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא אבל בת תיהא אע"ג דבין נסך מייבי דכעין איסור עבודת כוכבים החמירו בו התם ליכא הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתייה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר ואפילו את"ל דשתיה גמה מותרת באיסור הנאה הכא כיון דאם היה שותה היין עצמו לא היתה לו שתייה גמה יש לאסור הריח הדומה לממש אע"פ שאינו נהנה [וע' תוס' לקמן סו: ד"ה אבין] : **אבל** מעוטרות בפירות מותרות. ולרבי יוחנן שאינן מעוטרות מיהא מותרות וא"ת לקמן פרק אין מעמידין (דף לג.) דתני שראל ההולך לירד דמעות הנמלאים בידו בחזרה אסורין דאימר עבודת כוכבים זבין ומסיק דאי גלימא זבין הכא הוה מזבין ליה כלומר ולא היה הולך שם באיסור משמע שאינו יכול לילך לשם כי אם באיסור ואמאי הוה לן [d] (למיתני בההיא דחנויות שאינן מעוטרות לדבר איסור ויש לומר דהתם מיירי בשכל חנויות העיר מעוטרות לדבר איסור לרשב"ל בוורד והדס ולרבי יוחנן מיהא בפירות אי נמי הך בריתא דלקמן מיירי בירד שלוקחין מכס מכל מי שאינו רולה להניח עטרה ואתיא כרבי נתן דבסמוך דאסר בין נהנה בין מהנה ואם תאמר לקמן בבריתא (דף יג.) אמאי לא תני דזבן מבעה"ב שאינו קבוע דשרי לכולי עלמא למזבן מיניה כל דבר אף פיתא וסנדל כדמשמע לקמן בשמעתין ויש לומר דהתם בבריתא מיירי בישראל מגר דלעולם שקלי מיכסא או מן הלוקח או מן המוכר: אבל

פרצופות ל"ל. הא תנא מעיין דאיכא סכנת נמלא וקא אסר: **משום דבעי למיתני כיולא בו לא יניח פיו על גבי סילון.** דגבי מעיין תנא שחייה ולא תנא הנחת פה הלכך לא שייך למיתני כיולא בו גבייה אבל בפרצופות תנא הנחת פה ושייך למיתני גבייהו כיולא בו דאסור נמי הנחת פה דאילו לשחות ולשתות בידו ליכא סכנתא דבדיק להו בידיה: **בידו אחת.** ממהר וזורק בפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבו בידו ויעיין: **נימא.** היא עלוקה: **להחם לו.** מים חמים לשתות בשבת דסכנת נפשות היא כדקתני בברייתא דמו בראשו: **אדהכי והכי.** בתוך זמן שמחממין לו המים יסקיהו חומץ שלא ימהר למות: **זיבורא.** לירעה: **חלא שמגז.** חומץ חזק איגר"א בלע"ז: **שברירי.** שד הממונה על מכת סנוריים. לא גרס הכא לא מן הנהרות ומן האגמים דה"ה נמי מן הכלים: **ניתרייה.** יקילנו משנתו ולימא ליה לחינא מיא: **נקרקש בנכתמא.** יקשקש בכיסוי החצבא על החצב לילדמי כגברא בהדיה: **איזדהר משברירי שברירי ברירי ירי ירי כבסי חיורי.** לחש הוא ומתמעט והולך משם השד כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות אחר אות עד ר' וכן הוא הלחש להבריחו משם. סנוריס תרגומו שברירי (ברא"ש יט): **מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים.** ולרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק וירד ביום אידם: **והיו בה חנויות מעוטרות.** וסימן הוא להם שאותן חנויות של עבודת כוכבים הם ליטול מהם מכס: **מעוטרות אסורות.** מפרש בגמ': **שאין מעוטרות מותרות.** דבאותן שאין מעוטרות לא שקלי מינייהו מכסא לעבודת כוכבים ולא מטיא לעבודת כוכבים הנאה מינייהו. ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקרייב לה לעבודת כוכבים אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא: **גמ' בוורד והדס.** של תקרובת עבודת כוכבים והוא סימן להם שחנויות הללו של עבודת כוכבים הן: **דקא מהני מריחא.** וורד והדס דרך לשטחן לפני עבודת כוכבים ואסורין משום תקרובת עבודת כוכבים: **אבל בפירות.** מותרין ליקח מהן ואף על גב דמטיא הנאה לעבודת כוכבים בהך זביני לית לן בה כדמפרש [יג.] (א) במהנה מותר: מהנה

מסורת הש"ס

(א) [ברא"ש הגי' חגיגה], ב) [גיטין ע.], ג) פסחים קיב. ע"ש, ד) [ל"ל למיתלין],

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אלא וכו' ושמא בעבודת כוכבים אפילו ללקות. עיין לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו לו ולף מא ע"ב תוס' ד"ה לא: **בא"ד לא כתיב** בה אכילה באורייתא. לא זכיתי להבין דהתינה אם היה האיסור נכתב בתורה ולשון אכילה לא מזכר רק בדברי קבלה אבל האמת הא בלאוריתא לא כתיב האיסור כלל רק בקבלה דדברי קבלה ואכלו זבחי מתים ובהכוא קבלה הא כתיב אכילה א"כ לא מזכר שום איסור רק בלשון אכילה וע"ע. גם קשה אמאי לא אמר בפסיעות כיון דאיתקש לזבחי מתים לגמרי איתקש ובמת אף שלא כדרכו אסור דבמת לא כתיב אכילה ואי דלא איתקש רק למה דמזכר בפסוק הא לגד זה גם דרך הנאתו לא הוי דאורייתא הא בקבלה לא מזכר האיסור רק לענין אכילה ועיין תוס' ב"ק דף עא ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל וכו' דמהנה מותר: (ב) תוס' ד"ה הבולע וכו' פרק מוסיין אלו משמע: (ג) **בא"ד** ערקא **ופי'** תולעת ארוכה ומצויה במים וכו' ומוצצת את הדם וכו' עד שתהא כמו חבית: (ד) **בא"ד** ומגלא כריסו נכה. נ"ב מדמקשינן עלה בפרק מומין אלו בגמרא כריסו נכה ומיפוק לי משום סכנת עלקא אהא קיימא דתניא מעשה באחד שבקש להחתין מים ולא הספין ומגלאת כריסו נכה ומקשינן עלה מפני מה אמרו שזה שכריסו נכה מפני שלא הספין שמא ערקא בלע ונכתה בטנו ופלקינן שהיה שתן של אותו האדם שותה והבולע ערקא כל לחלוחית שבמעיו מוצצת הערקא מכאן יודעין שמפני שבקש להחתין ולא הספין ומגלאת כריסו נכה: (ה) **בא"ד** דבני אינשי עכ"ל הס"ד:

מוסף רש"י

דחלא שמגז. חומץ חזק (גיטין ע.). דמפקיד אביתיה. נוותה על נכסיו (שם). **בכסי חיורי.** ממונה על כוסות של חרס (רשב"ם פסחים קיב.).

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פי"א מהל' רוצח וסמיכת נפש הלכה ו סמג עשין עט טוש"ע מ"מ סימן תכז סעיף ט:

מז ג מיי' פי"ב מהלכות שבת הלכה ו וסמג לאוין מה טוש"ע ל"ח סימן שכח סעיף ו:

מח ד מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה ו טור וש"ע מ"מ סימן תכז סעיף ט וטוש"ע י"ד סי' קנז סעיף ה בהג"ה:

מט ה מיי' פי"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יב סמג לאוין מו טוש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג:

לעזי רש"י

איגר"א. חומץ.

רבינו חננאל

היא. כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון המושך מן הנהר או מן הבורות וישתה מפני סכנת ערקא ה) פי' שלא יבלע עלוקה של מים שהיא סכנה דאמר ר' חנינא הבולע נימא של מים מותר לחמם לו חמין בשבת ומעשה באחד שבלע נימא של מים התיר לו ר' נחמיה לחמם לו חמין בשבת ואדהכי והכי כלומר עד שיחמם לו חמין יגמע חלא שמועיל לו. אמר רב אידי בר אבין מאן דבלע זיבורא לא חיי מיהו נישקיוה רביעתא דחלא שמגז. פי' חזק אפשר דחיי עד דמפקיד על ביתו: ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה שברירי: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים והיו בה חנויות מעוטרות כו' מעשה היה בבית שאן ואמרו חכמים המעוטרות אסורות ושאין מעוטרות

ה) עי' בערוך ערך ערקא ה'.

מהנה לא כ"ש. והא מהנה הוא שהחנווני שבמוכן סוחרי מעות של כומרים הן [ה] אי נמי הוא יהיב ליה לבעל [ו] המעות מסחורתו שעושה שם ומטיא להו הנאה אבל אינן מעוטרות לאו דכומרים הן: **נהנה.** מן הריח של עשבים או של בשמים: **מהנה.** נותן מכס: **מן הארכובה ולמטה.** אבל עיקור שתורף בו אסור לעשות כן בידים בבהמה ואע"פ שהיא אסורה בהנאה: **וכופב.** שטרות: **ומעלה בערלאות שלהן.** מקום גדוליהן ושופטיהן ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר דלאיל ומודה: **שהוא כמליל מידם.** שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין [ז] להגיל מן העורלין: **בים הפרס.** שדה שנחרש בה קבר ושם חכמים עד מאה אמות דגדלה מחרישה את כתיתי העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויטיטנו: **לידן.** לחולה לארץ וארץ העמים מטמא מדרבנן כבית הפרס: **ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי.** [ז] ר' יוחנן ס"מ שמועא ליה לר' יוחנן הך מתני' ולוקחין מהן בהמה פליגא אדרבי נתן: **דשקלי מיניה מיכסא.** מן הלוקח ומגמא מהנה: **ואם סוסיהם תעקר.** ביהושע כתיב. אלמא מותר לרדותן בכך: **ואין מחרימין.** קסבר סתם חרמים לגדק הבית דפלוגתא היא [בערכין] (דף כח:) וכיון דהשתא ליכא בית המקדש ומעילה [ט] לידי תקלה דמתהני מהקדש ומעילה [ט]: נועל

אבל מהנה שרי. וא"ת לקמן פרק כל הצלמים (דף מז:) גבי מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו ופריך והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים [ח] ומאי פירכא הא אמרינן הכא דמהנה מותר וי"ל דהתם איכא הנאה יתירה ונראה כנותן מקוס לעבודת כוכבים ור"ת פירש דודאי כל מהנה אסור לגד מהכא מפני שיש באותה הנאה בזיון לעבודת כוכבים שפורע המכס לפי שאינו מחשיב העבודת כוכבים כל כך שישיס העטרה בראשו [י]: **ק"ו נהנה אסור מהנה לא כ"ש.** כתב רבינו ברוך דאותו יריד שהכומרים של עבודת כוכבים לוקחים בו מכס מן המכר מיד אם אותו מכס הוא לבנין עבודת כוכבים והעובד כוכבים מפרש קח בסכום כך וכך ועוד פשוט לבנין עבודת כוכבים אסור דמהנה אסור כר' יוחנן ואף אם לא הזכיר לו לבנין עבודת כוכבים אלא אחר שפירש לו הסכום אמר לו ועוד פשוט דאלה דאסור כי מה שלא הזכיר לבנין עבודת כוכבים מפני ישראל הוא מניח ומ"מ אם לא היה מפני הבנין היה נותן לו בסכום הראשון ומגמא הפשוט יולא מכיס הישראל לבנין עבודת כוכבים והר"ר משה מקולי כתב בספרו כי אם אמר סתמא ועוד פשוט יכול להיות דמותר דשמא יתנו לעניי עובדי כוכבים:

יניח נמצא נהנה. פ"ה יניח העטרה בראשו ומגמא נהנה מן הריח ואע"פ שמניחין לו את המכס ויהנה אינו נקרא נהנה מעבודת כוכבים כיון שהמעות שלו: **מעות וכלי מתכות יולילים לים המלח.** לכאורה משמע דהני מעות אינם אסורים אלא מטעם קנס דומיא דפירות ושאר דברים אבל אינם אסורים מטעם חשש דמי עבודת כוכבים ותימה דלקמן (דף לג.) גבי ישראל ההולך ליריד משמע דמעות הנמצאות בידו אינם אסורין מטעם קנסא דמשא ומתן אלא מטעם דאמרי' עבודת כוכבים זבין כך הקשה הר"ר אלחנן ותירץ ר"י דהתם ה"ק (ד) בחזרה אסור אפי' ליש"א וליתן עמו משום חשש דמי עבודת כוכבים כיון דהלך ודאי דמי עבודת כוכבים בידו דאי גלימא זבין הכא הוה מזבין ליה אבל הכא לא מיירי (ה) אלא בנמגא שם וקנס דקנסין ליה משום דנשא ונתן ביום איד עבודת כוכבים ולהכי אין לאסור המעות אלא לדידיה דעבד איסורא ואפילו לרבי יוחנן דאמר נשא ונתן אסור מיהו ליש"א וליתן עמו שרי ולא חיישינן שמא יש"א ויתן באותן המעות דכולי האי לא קנסו: **מנשר** פרסותיה מן הארכובה ולמטה. פירש הקונטרס דעיקור של טרפה אסור ולא נהירא כדפרישית לעיל (דף יא. ד"ה עיקור) גבי עוקרין על המלכים אלא ה"ק דיו בכך ויכול להיות שמותרת בהנאה ואע"ג דמעות ופירות וכל אינך אסורין בהנאה מ"מ גבי בהמה יכול להיות דקני בקנסא דעיקור:

ללמוד תורה ולישא אשה. פירוש ודעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמר בכתובות פ"ב (דף קיא.) אחיו של זה נשא (אשה) [עבודת כוכבים] ומת ברוח המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחולה לארץ ודוקא בהנך מצות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה אבל נשאר מצות לא והכי משמע פ"ד דמגילה (דף כז. אבל א) בשאלתות דרב אחא [יא] מפורש הגך דקילי וכ"ש נשאר מצות שהם חשובות: **אמר** אביי אמר קרא את סוסיהם תעקר. הקשה הר"ר אלחנן (וא"ת) למ"ד (שבת קכח:) נער בעלי חיים דאורייתא מאי ראיה מייתי מיהושע ולמא שאני התם דעל פי הדבור הוה אבל הכא בקנס דרבנן אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וי"ל דודאי שיש כח בידם לעקור היכא דנראה טעם קנס לעקור כדמוכח פרק האשה רבה (יבמות דף פט:) גבי משיאין האשה על פי עד אחד [עוי' תוס' ב"מ לב: ד"ה מדברי תוס' לעיל יא. ד"ה עוקרין]: **אין** מקדישין בזמן הזה. וטעמא משום דלא ליתי לידי תקלה ומהאי טעמא בטלי מעשר בהמה בזמן הזה כדלאיתא פ"ב דבכורות (דף נג. ושם) והקשה ר"ת מהא דאמרינן פרק במה מצא (שם) (שבת דף נד: ושם) תריסר אלפי עיגלי הוה מעשר ר"א בן עזריה מעדרו כל שתא ור"א לאחר חורבן הוה כשבא לכלל מצות דהא בן י"ח שנה בלבד היה כשמינוהו נשיא ומינוהו תחת ר"ג ולכל הפחות ר"ג היה נשיא שתי שנים קודם לר"א מדקאמר אשתקד בר"ה נעריה ורבן יוחנן בן זכאי שהיה נשיא קודם ר"ג משכה נשיאותו עד לאחר חורבן כדתנן (ר"ה דף כט:) משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי א"כ לא היה יכול ר"א להיות בר מצוה עד לאחר חורבן ולריך לומר כי אפוטרופוס היה לו שהיה מעשר עבורו אי נמי לא נתבטלו מיד עד לאחר חורבן כמה שנים (עי' תוס' שבת נד: ד"ה הוה): **אין** מחרימין. פירש הקונטרס דסתם חרמין לגדק הבית ויפה כוון דלמ"ד סתם חרמין לכהנים ליכא למיחש לתקלה שיכול ליתנו לכהנים מיד דלאמרינן בערכין (דף כט.) אמר עולא אי הואי סתם הואי יהיבנא כולהו לכהנים: **ואם** הקדיש והחרים והעריך בהמה תיעקר. תימה דאמרינן בערכין סוף פרק המקדיש שדהו (דף כט. ושם) הטוה גברא דאחרימינהו לנכסיה אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ולשתרו לך אלמא אית להו תקנה ופירש ר"ת דשאני סתם דמקרקעי היא שהן קיימות לעולם ואין יכולין לכלותם אי לא עבוד בהו רבנן תקנה אתי לידי תקלה לעולם ויכול להיות שאף למטלטלין שלהם התקנה לפי שהוקדשו ביחד עם הקרקעות [ועיין תוספות יומא דף סו. ד"ה פירות ותוספות ערכין דף כט. ד"ה שקול ותוספות בכורות דף נג. ד"ה ואין] יעקבו

מסורת הש"ס

ה) [נעיל יח.], ב) [מו"ק יח. עירובין מו.], ג) [שמחות פ"ד הכ"ה ע"ש], ד) יומא סו. שקלים פ"ח ה"ד בכורות נג., ה) [ל"ל ח"כ. לחם פתרים], ו) [ומעיל. רש"ש], ז) [וע"ע תוס' שבת פב. ד"ה אסור לבנותו], ח) [פרשת אמור סימן קנ], ט) [ל"ל בהמה],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ אַל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי מָחָר כָּעֵת הַזֹּאת אֲנִכִי נֹתֵן אֶת כֻּלָּם חֲלָלִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר וְאֶת מַרְכְּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ:

יהושע יא ו

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אבל וכו' ומאי **פירכא.** לא ידעתי מאי קושיא הא ר"ל הוא דאמר הכי דמהנה מותר אבל ר"י אמר מהנה לכ"ש והכי קי"ל א"כ מאי דוחקא לומר דפירכא הש"ס הוא לפי ההלכה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מהנה וכו' יהיב ליה לבעל החנות המעות: (ב) ד"ה שהוא כמליל וכו' ומסייעין אותו להצילו מן העורלין: (ג) ד"ה הא ול"ל יוחנן וכו' ומדאיירי בה ר' יוחנן: (ד) תוס' ד"ה מעות וכו' בחזרה אסור אפילו ליש"א. נ"ב פי' ואפ"ל דהמעות עצמן אסורים משום קנס: (ה) בא"ד אלא בנמגא שם. נ"ב פי' שלא הלך לשם אלא שנמגא לשם אף קודם הירידה כגון שדר שם:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוד"ה ללמוד אשה כו' אבל בשאלתות דר' אחא. נ"ב ענ"ש פ' אמור דף לב ע"א בד"ה ברם וכו' ובשאילתא שלוס אות קיא דף נא ע"א ודו"ק היטב:

מוסף רש"י

המנשר פרסותיה. משיר וחותך פרסות שני רגליה (לעיל יא:). מן הארכובה ולמטה. אבל מן האלכוסה ומעלה טריפה (שם). לירידה. יומא דשוקא (מו"ק יא.). שוק הנקבע ליום חג של עובדי כוכבים (ערובין מז.). ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות. מפני שמכניסן לקדושה (שם). בתים ושדות וכרמים. מפני שממעטין, אי נמי משום ישוב ארץ ישראל (שם). ומעלה. הטטר, בערכאות שלהן. לפני דייניהן לחתום ואע"פ שהוא חשובה להן ואיכא למיחש דלמא אזלי ומודו אפילו הכי שרי (שם). שהוא כמציל מידם. שלא יחזור העכו"ם ויערער על המכירה (שם), או: לקיימן בחתימתן, דכיון דהשתא הוא המשכה להו וליומא אחריני לא, שרי (מו"ק יא.). אין מקדישין, שוס דבר, שסתם הקדש לגדק הבית ואין להן תקנה (יומא סו.). ואין מחרימין. קסבר סתם חרמין לגדק הבית ופלוגתא היא בערכין (שם), דתנא הוי קדש כהקדש, דכתיב כל חרם קדש קדשים וגו' (בכורות נג.). תיעקר. דלא ליתי בה לידי תקלה (שם) דאין לנו על מה להקדיש ולריך לשהוי עד שיומס ואתי ביה לידי תקלה דגיהה ועבודה לו שותנו בלא מוס (שם).

ג) א ב ג ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה יב יג יד (טו) סמג לאוין מה טור וש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג [וברב אלפס הלכות טומאה דף סה.]:

נא ה ו ז ח מיי' פ"ג מהל' אבל הלכה יד סמג לאוין לג. טוש"ע י"ד סימן שנב סעיף א [וברב אלפס שם]:

נב ט מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג:

נג י מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ח סמג עשין קלב:

רבינו חננאל

מותרות: [גמ'] ורבי יוחנן אמר מעוטרות בוורד ובהדס אסורות קל וחומר אם הן מעוטרות בפירות. דזה הנהנה מן הריח אסור המהנה לעבודת כוכבים שקונה מן הפירות לא כל שכן שאסור. מיתיבי רבי נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו המכס מכריזין ואומרים כל מי שיטול עטרה ויניחה בראשו ובראש חמורו יניחו לו המכס יהודי הנמצא שם מה יעשה יניח נמצא נהנה המכס לא יניח אלא יתן המכס נמצא מהנה לעבודת כוכבים מיכן אמרו הנושא והנותן בייריד של עבודת כוכבים אם קנה בהמה תיעקר פירות כסות וכלים יקרבו מעות וכלי מתכות יולילים לים המלח איזהו הוא עיקור מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה קתני מיהת יניח נמצא מהנה. קשיא לריש לקיש דאמר מעוטרות בוורד ובהדס בלבד הוא דאסורין שנהנה מהן אבל מעוטרות בפירות אע"ג שמהנה מותר ופריק רב שישא בריה דרב אידי קסבר ריש לקיש פליגי רבנן עליה דרבי נתן והוא דאמר כרבנן. ומקשי' מכלל דר' יוחנן סבר רבנן לא פליגי על ר' נתן והתניא הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שהן עובדי כוכבים כמציל מידם ואם היה כהן מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהן ומטמא נמי בבית הפרס דרבנן ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאינו מוצא ללמוד תורה בארץ ישראל בטהרה אבל בזמן שמוצא לא יטמא רבי יוסי אומר אף בזמן שמוצא ללמוד תורה בארץ יצא ויטמא לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד ומעשה ביוסף הכהן שיצא אחר רבו לצידן. ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. קתני מיהת הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן בהמה וכו' אלמא פליגי ופריק רבי יוחנן לעולם לא פליגי והא דרבי נתן בלוקח מן התגר דשקלי מיניה מכסא והא דקתני ח) דליתי מהני לעבודת כוכבים: ומקשי' אהא דתניא בהמה תעקר והא איכא צער בעלי

ח) נראה דחסר כאן וי"ל והא דקתני לוקחין מהן בהמה בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיניה מכסא דליתי מהני לעבודת כוכבים.

ירקבו. פי׳ ויניחם במקום שלא יהא נקל לבא לידי תקלה ומס ירקבו: **יוליכם** לים המלח. משום דשדי להו בעיניהו דבלא שחיקה צריך יס המלח ה״ה בשאר נהרות ע״י שחיקה כדמשמע פרק כל שעה (פסחים דף כח. ומס ד״ה עבודת כוכבים) וכעובדא דנשי שעיריס (יומא דף סג.): שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקרבו וכו׳: **לידי תקלה.** לאכלה: **גיסטרא.** יחתכנה לשניס הא ליכא בזיון קדשים דמתה מהר ותקלה ליכא דלא אכלי מינה: **ה״מ.** הוא דהוי מטיל מוס גמור ואסור משוס כל מוס לא יהיה בו [ויקרא כב]: **בזמן שבית המקדש קיים.** דקרינא ביה תמיס יהיה לרצון (ויקרא כב) להקריב אבל השתא נראה בעל מוס הוא ולא אסור מדאורייתא: **וניהוי כמטיל מוס בבעל מוס.** לרבא פריך דאמר נראה כמטיל מוס כלומר מדרבנן הוא דאסור אמאי לא עבר מדאורייתא משוס דלא חזי להקרבה הרי מטיל מוס בבעל מוס דמעיקרא לא חזי להקרבה ופליגי ביה תנאי בברכות (דף לג.): גבי בכור שאחזו בס ואיכא למ״ד אסור להקיז אפילו הוא מת משוס לא יהיה בו מוס וה״ל למיתני מפני שמטיל מוס בבעל מוס ואמאי תנא נראה: **לדמי חזי.** לחללו באחר ומקריב חלופיו וקרינא בו תמיס יהיה לרצון משוס חלופיו: **לאפוקי.** השתא כשאין בית המקדש קיים דשוס בהמה לא חזיא לא לגופה ולא לדמי הלכך נראה בעלמא הוא ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן: **עבד מאי.** לקח שס עבד מאי לרבי נתן מה יעשה לו יעקרנו או לא: ה״ג **העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה.** הן ישראל והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים [ד]: **ואין מעלין.** אותן מן הבור אס נפלו לתוכה אלא יניחס וימותו: **ואין מורידין.** אותן לבור להמית אותן בידיס. אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידיס: **קפני.** לרבנן דפליגי עליה דר׳ נתן לוקחין מהן עבדיס ושפחות: **למאי מיבעי ליה.** כלומר מאי מלוה יש כאן לנשרי ליה: **משום מעוטיהו.** שממעט העובדי כוכבים ומדלדלן שלוקח בהמתס שמשתמשין בהן: **זכן סנדלא.** בירך של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים: **יתמא.** אלא דעת: **עבד רבך הכי.** לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים דשקלי מיניה מכסא ומהנה: **אילמלא היה רבי יוחנן באחרא דשקלי מכסא.** מבעלי בתים הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית והשתא (א) דר׳ ירמיה קיס לן דשקלי מבעלי בתים: **שאינו קבוע.** ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו דלא תגר ולאו בעה״ב קבוע: **מתני׳ אילטרוגלין ובנות שוח.** מפרש בגמרא [יד.]: **אסור למכור לעובד כוכבים.** דלעורך עבודת כוכבים קבעי לה: **מוכר לו תרנגול לבן בין הסרנגולים.** לקח עובד כוכבים מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהס תרנגול לבן דכיון דשקיל מייה אחריני לאו לעבודת כוכבים קא בעי להו: סתמן ופירושן מפרש בגמרא [יד:]: **דקל טב חלב ונקלב.** מפרש בגמ׳ [סס]: **גמ׳** תורגמא

גי׳ האי עובדא שייא היא משוס חיי נפש משמע דלגרסו קנאו והכי גרסינן בירושלמי ואתה לא לקחת גלוסקא מיממך אמר ליה שייא היא משוס חיי נפש ואס תאמר והלא פת דבר שאין מתקייס הוא ואמרינן לעיל (דף ו:) דבר שאין מתקייס אין לוקחין מהס וי״ל דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זביגא והוה כדבר המתקייס:

תורגמא

נר מצוה

נד א מיי׳ פ״ח מהלכות ערכין הלכה ח סמג עשין קלב:

נה ב מיי׳ פ״ח מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שטו:

נו ג מיי׳ פ״ח מהל׳ ערכין הלכה ט וס״ט מהלכות עבודת כוכביס הלכה יד סמג עשין קלב ולאוין מה טור ש״ע י״ד סימן קמט סעיף ג:

נז ד מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה יא וס״י מהלכות עבודת כוכביס הלכה א סמג לאוין קסג טור ש״ע י״ד סי׳ קנא סעיף א וטוש״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה:

נח ה מיי׳ פ״ט מהלכות עבודת כוכביס הלכה יד:

נט ו ז ח מיי׳ פ״ט מהלכות עבודת כוכביס הלכה ו ז סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סימן קנא סעיף א:

רבינו חננאל

ולמטה. איני דעיקור בנישור הוא ורמינהו אין מקדישין ואין מערכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והערך או החרים בהמה תיעקר ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכל מתכות יוליכם לים המלח. ופריק אביי לעולם העיקור בנישור הוא אבל קדשים שאני מפני מה אינו מנשר פרסותיה משום בזיון קדשים אלא נועל דלת בפניה. ואמרי׳ נשחטיה ונקבריה ודחי׳ חיישינן דלמא אכיל ליה ואתי לידי תקלה. ונשוייה גיסטרא פי׳ גיסטרא חותכה לשנים חציה נופלת לכאן וחציה נופלת לכאן כלומר שיחתכנה לשנים ונעשית נבילה ואינו בא לידי תקלה. ודחי אביי אסור לעשות כן בקדשים דכתיב ונתצתם את מזבחותם וניתוץ זה הריסה שמשליך אבניו אילך ואילך וכתיב לא תעשון כן לה׳ אלהיכם כלומר כל דבר שהוא לה׳ לא תעשה בו כעין הריסה. רבא אמר מפני מה אינו מנשר בקדשים מפני שהוא כמטיל מום בקדש. בעל מום דאע״ג דלא חזי להקרבה לדמי מיהא חזי לאפוקי האי דאקדיש דלא חזי לגופיה ולא לדמיה. אמר ליה ר׳ יונה לר׳ אילעא קתני בהמה תעקר עבד עובד כוכבים מאי אמר ליה מאי קמיבעיא לך והתניא העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה לא מעלין אותם מן הבור ולא מורידין מכלל שאפילו עבד עובד כוכבים אם קנאו בירך אינו חייב לאבדו בידים: הא דתניא לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות אסקה רב אשי משום מעוטיהו הוא דשרי ולא שנא עבד עובד כוכבים ולא שנא עבד ישראל. ו) ביום אידו ר׳ ירמיה זבן פיתא ואמרי לה ביתא ותרוייהו מבעל הבית זבני ולא שקלי מינייהו מיכסא וכל חד אמר חבראי מתגר זבן לפיכך אמר ליה כל חד לחבריה יתמא עבד רבך הכי שקנה מתגר כאשר קנית אתה: אמר ר׳ אבא בריה דר׳ חייא אילמלא היה ר׳ יוחנן האידנא דשקלי מבעלי בתים הוה אסיר. אי הכי ר׳ יעקב ור׳ ירמיה היכי זבני ופרקי׳ מבעל הבית שאינו קבוע זבון דלא שקלי מינייהו מידי: **מתני׳** אלו דברים אסורין למכור לעובד כוכבים איסטרובולין כו׳ פי׳ פירי דארזא. בנות שוח מין תאנים לבנים בפטוטרותיהן בעוקציהן מפני שמקריבין אותו דורון לעבודת

ו) נראה דל״ל ר׳ ירמיה זבן פיתא ביום אידו ואמרי לה ביתא ור׳ יעקב זבן סנדלא ותרוייהו מבעל הבית זבני.

מסורת הש״ס

א) נקמן כו. סנהדרין מ. [תוס׳ דב״מ ספ״ב], ב) [מולין קיא:], ג) [ל״ל ונקלם כך איתא לקמן יד: איזה פעמים אכן במשנה שבמשניות וכן בפי׳ הרמב״ם אית׳ ונקליבס], ד) בס״מ כה״ד: בא״י הן ישראל והן עכו״ס הרי הן גזלנים, ה) [וע״ע תוספות זבחים נט. ד״ה עד שלא נבנה וכו׳ ותוס׳ יומא סג. ד״ה שלמיס],

---

תורה אור השלם

1. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא: לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

דברים יב ג-ד

גליון הש״ם

גמ׳ הני מילי בזמן שבית המקדש קיים. עיין טורי אבן מגילה דף י׳ ע״א ד״ה מ״ט הלכ ביה: **שם** לדמי חזי. ק״ל הא פלוגתא דר״מ וחכמים בבכור מתני׳ ובכור הא אין לו פדיון ואין תמורתה קיימה ומ״מ לא חזי לדמי ועי״ע: **תוס׳** ד״ה נועל וכו׳ אין לקנאו. עיין בכורות דף כח ע״א תוספות ד״ה עד:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה אילמלא היה וכו׳ אפילו מבעל הבית והשתא דשקלי מבעלי בתים קשיא לן דר׳ ירמיה הס״ל: (ב) תוס׳ ד״ה נועל וכו׳ נראה הקדושה אין לקנאו. נ״ב משמע שאם רצה לנעול לפניו הרשות בידו ואין כאן משוס בזיון קדשים אבל הרא״ש בשם הר״מ אסמיר בדבר ע״ש ועיין עוד בגמ״ש הרא״ש סוף בכורות וכן הוא דעת ר״י ורביגו אלנתן שחולקים על הר״א ממיין כמ״ש הסמ״ג והמרדכי ע״ש:

מוסף רש״י

מתה מאליה. בדעב (בכורות נג.). **והרועי בהמה דקה.** ישראל, שסתמן גזלנים שמרעיס בהמתן בשדות אחרים (סנהדרין נז.). **לא מעלין ולא מורידין.** לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורידים אותם לבור להמיתם בידים (שם).

יגיעו דלא שחיקה שחיקה צריך יס המלח ה״ה בשאר נהרות ע״י שחיקה כדמשמע פרק כל שעה (פסחים דף כח. ומס ד״ה עבודת כוכבים) וכעובדא דאהדאמי גבי רב יהודה ואע״פ שלא הצריך התלמוד להזכיר שחיקה אפ״ה ודאי צריך: **נועל** דלת בפניה. אין לתמוה על בכור בזמן הזה אמאי לא הצריכו לנעול דלת שלא יבא לידי תקלה ולא נצטרך להמתין עד שיפול בו מום דהאי דמצרכינן הכא משום קנאה הוא שהקדיש על חנם ועוד אי נפל ביה מומא הכא לא שרי אלא על ידי פדיון אבל בכור שהוא קדוש מאליו ולא על ידו (ב) נראה הקדושה אין לקנאו אלא יתמתין עד שיפול בו מום ויאכל במומו בלא שום פדיה ואף על פי שהוא יכול להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם ויפקיענו מקדושת בכור למזבח רק שיתנו לכהן ולא תתרע בו עוד תקלה אס לא עשה אין לקנאו בכך והצריכו נעילת דלת: **ונשחטיה** מישחט. פ״ה ואי משוס שחוטי חוץ לקדשי בדק הבית לא מיחייב כדתני׳ פרק [שני שעיריס] (יומא דף סג.): שומע אני כו׳ משמע דלא איירי הכא אלא בקדשי בדק הבית וקשיא דא״כ כי משני רבא מפני שנראה כמטיל מוס בקדשי בדק הבית מאי מטיל מוס איכא הא כי כתיב בו בקדשי מזבח כתיב ועוד מדקמסיק הני מילי בזמן שביהמ״ק קיים דחזי להקרבה אלמא בקדשי מזבח איירי לכך פירש ר״י דבקדשי מזבח איירי ובזמן הזה אין חייב שוחט חוץ מאחר שאינו ראוי לגיאת פתח אהל מועד מידי דהוה אשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור למ״ד פרק שני שעיריס (שם.) מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ועוד י״ל דלעולם בקדשי בדק הבית מיירי ורבא בא לפרש הטעם בקדשי מזבח וגזירה קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח כדאשכחן גבי גיזה ועבודה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה.) דגזרינן קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח והאי כי פריך ונשחטיהו מישחט אקדשי בדק הבית פריך והוה מלי לשנויי גזרה משוס קדשי מזבח והתם אסור משוס שחוטי חוץ אלא שפיר קא משני (ג): **עבד** עובד כוכבים. טעמא דמכניסו תחת כנפי שכינה דחייב בכל המצות שהנשים חייבות דגמרינן לה לה מאשה (גיטין דף מא.): **והרועין** בהמה דקה. שלהן אבל של אחרים לא דאין אדם חוטא ולא לו כדאמר בפרק קמא דב״מ (דף ה:) גבי הסוא רעיא: **הכא** נמי משום מיעוטן. ואידך דמפרש מפני שמכניסו סבר דלא שייך בעבד מיעוטייהו דאדרבה הוי ממעט ישראל שאוכל משלו: **רבי** ירמיה זבן פיתא. ולא״ת והלא פת עובדי כוכבים אסורה וי״ל דמיירי במקום שאין פלטר ישראל כדאמרינן לקמן פרק שני (דף לה:) ועוד י״ל דמיירי הכא לצורך עבדו עובד כוכבים או לצורך בהמתו אבן בירושלמי

נועל דלת. ואין לה מה תאכל ותמות: **הפס משוס בזיון קדשים.** דאי אמרת תיעקר אינה מתה מהרה נראה בזיונה לזמן מרובה: **ונשחטיה מישחט.** דאי משוס שחוטי חוץ אבדק הבית לא מיחייב וכדתניא [בשני שעיריס] (יומא דף סג.): שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקרבו וכו׳: **לידי תקלה.** לאכלה: **גיסטרא.** יחתכנה לשניס הא ליכא בזיון קדשים דמתה מהר ותקלה ליכא דלא אכלי מינה: **ה״מ.** הוא דהוי מטיל מוס גמור ואסור משוס כל מוס לא יהיה בו [ויקרא כב]: **בזמן שבית המקדש קיים.** דקרינא ביה תמיס יהיה לרצון (ויקרא כב) להקריב אבל השתא נראה בעל מוס הוא ולא אסור מדאורייתא: **וניהוי כמטיל מוס בבעל מוס.** לרבא פריך דאמר נראה כמטיל מוס כלומר מדרבנן הוא דאסור אמאי לא עבר מדאורייתא משוס דלא חזי להקרבה הרי מטיל מוס בבעל מוס דמעיקרא לא חזי להקרבה ופליגי ביה תנאי בבכורות (דף לג.): גבי בכור שאחזו בס ואיכא למ״ד אסור להקיז אפילו הוא מת משוס לא יהיה בו מוס וה״ל למיתני מפני שמטיל מוס בבעל מוס ואמאי תנא נראה: **לדמי חזי.** לחללו באחר ומקריב חלופיו וקרינא בו תמיס יהיה לרצון משוס חלופיו: **לאפוקי.** השתא כשאין בית המקדש קיים דשוס בהמה לא חזיא לא לגופה ולא לדמי הלכך נראה בעלמא הוא ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן: **עבד מאי.** לקח שס עבד מאי לרבי נתן מה יעשה לו יעקרנו או לא: ה״ג **העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה.** הן ישראל והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים [ד]: **ואין מעלין.** אותן מן הבור אס נפלו לתוכה אלא יניחס וימותו: **ואין מורידין.** אותן לבור להמית אותן בידיס. אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידיס: **קפני.** לרבנן דפליגי עליה דר׳ נתן לוקחין מהן עבדיס ושפחות: **למאי מיבעי ליה.** כלומר מאי מלוה יש כאן לנשרי ליה: **משום מעוטיהו.** שממעט העובדי כוכבים ומדלדלן שלוקח בהמתס שמשתמשין בהן: **זכן סנדלא.** בירך של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים: **יתמא.** אלא דעת: **עבד רבך הכי.** לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים דשקלי מיניה מכסא ומהנה: **אילמלא היה רבי יוחנן באחרא דשקלי מכסא.** מבעלי בתים הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית והשתא (א) דר׳ ירמיה קיס לן דשקלי מבעלי בתים: **שאינו קבוע.** ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו דלא תגר ולאו בעה״ב קבוע: **מתני׳ אילטרוגלין ובנות שוח.** מפרש בגמרא [יד.]: **אסור למכור לעובד כוכבים.** דלעורך עבודת כוכבים קבעי לה: **מוכר לו תרנגול לבן בין הסרנגולים.** לקח עובד כוכבים מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהס תרנגול לבן דכיון דשקיל מייה אחריני לאו לעבודת כוכבים קא בעי להו: סתמן ופירושן מפרש בגמרא [יד:]: **דקל טב חלב ונקלב.** מפרש בגמ׳ [סס]: **גמ׳** תורגמא

גי׳ האי עובדא שייא היא משוס חיי נפש משמע דלגרסו קנאו והכי גרסינן בירושלמי ואתה לא לקחת גלוסקא מיממך אמר ליה שייא היא משוס חיי נפש ואס תאמר והלא פת דבר שאין מתקייס הוא ואמרינן לעיל (דף ו:) דבר שאין מתקייס אין לוקחין מהס וי״ל דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זביגא והוה כדבר המתקייס:

תורגמא

תורניתא (ג). פ"ה מין ארז כדאמרי' בר"ה (כג. ושם) בעשרה מיני ארזים שטה תורניתא וקשיא דבסמוך פריך מהתם וכל שאין לו עיקר ופ"ה שאין לו עיקר מתקיים באדרן בימות הגשמים ואי תורניתא ארז הוא הא יש לו עיקר מתקיים ועוד קשיא לפירושו הרי תבואה שאין לה עיקר בימות הגשמים ויש לה שביעית ועוד קשיא אי תורניתא אילן הוא תורניתא הוא דלא מזדנין הא שאר אילנות מזדנין והא תנן (לקמן יט:) אין מוכרין לה במחובר לקרקע דהכי דייק לקמן גבי דקל טב לכך פר"ת דתרי גווני תורניתא נינהו והתם דהכא הוא מין אדמה כעין כברתא פי' גפרית שאין לה עיקר שורש בקרקע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אבל תבואה יש לה עיקר בימות החמה ומשום הכי פריך עלה מהתם דשביעית וכה"ג פריך בשבת פרק ר"ע (דף 5.) גבי כברתא דהכא כעין פירש שם כן שתורניתא דהכא כעין כברתא: **בנות** שוח. לכאורה משמע דפירי גרוע הוא מדהוסיפו עליהם אבל מעיקרא לא הוו נהגו בהו שביעית וכן משמע ברש מס' דמאי (פ"ו) דלא נחשדו עליהם עמי הארץ דתנן הקלין שבדמאי השיתין והרימין ועוזרדין ובנות שוח וקשיא דבפ"ק דשבועות (דף יב: ושם ד"ה כבנות) אמר גבי מותרות קיץ למזבח כבנות כ) שבע לאדם שאוכלין אותם בקנוח סעודה אלמא חשובות נינהו ובנות שבע הם בנות שוח כדאיתא בברכות רבה (פט"ו) תאנים שאכל אדם הראשון איכא דקרו להו בנות שוח לפי שגרמו שוח לאדם ואיכא דקרו להו בנות כ) שבע שגרמו שבע אבילות לאדם ובפרק ד' נדרים (נדרים דף מז.) נמי גבי הנודר מן הכלכלה והיו בה בנות שבע ואמר אילו הייתי יודע שבנות שבע בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות ובנות שבע מותרות מכל הני משמע דבנות שבע חשובים י"ל דודאי בנות שוח פרי חשוב הוא ומה שלא נחשדו עמי הארץ עליהם היינו מפני שיש מהם הרבה והוא מין פרי הגדל ביערים כמו עוזרדין דחשיב בהדייהו גבי קליס שבדמאי לפי שמצוי להם מן ההפקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל סביב גנותיהם וסביב פרדסותיהן ולא מפני שהוא גרוע ולגבי שביעית מעיקרא סבור היין שאין נגמרים בשנה שנחנטים בה כדאמרינן (ר"ה דף טו:) בנות שוח שביעית שלהן שייה לפי שעושות נשלש שנים הוי סברי דלא שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה ולבסוף הלכו בו אחר חנטה ונוהג דין שביעית שלו בשנה שייה של שמטה אבן קשיא דהכא קא מפרש תלמודא בנות שוח תאני חיורתא וכן בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) ובפ' ארבעה נדרים שהבאתי משמע דאינם לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות וי"ל דג' מיני תאנים הם שחורות ולבנות הם סתם תאנים ובנות שוח ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות וברעות מיירי הכא ובמסכת דמאי ולכך קורא אותם בנות שוח שתולה הקלקלה במקולקל אע"פ שמהם לא אכל אדם כי אם מן הטובות והם אותם בנות שבע דמיירי בהו בשבועות ובנדרים כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אכל ור"ת היה מפרש דגרס הכא גבי שביעית מוכססין בנות שוח ולא גרס ובנות שוח והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש ואותו פרי הוא גרוע ומביא ראיה מפ"ק דבכורות (דף ח. ושם) דאמרינן התם האי והדוב והגמל והבדלם עיבורן ג' שנים וכנגדן באילן בנות שוח נחש ז' שנים ולאותו רשע לא מלינו חבר וי"ל מוכססין בנות שוח ופירש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש: **פירי דארזא.** פ"ה גלוגין והוא מאכל חזיריס ורשב"ם בשם רש"י פירש פירות אילן שקורין פין ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה ויאמר כי גם במס' ר"ה (דף כג. ושם) פירש"י תורניתא פין ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות והאי דקאמר בב"ב (דף פ: ושם ד"ה מה) ארז אינו עושה פירות ודאי אותו שאמו ארז אינו עושה פירות וזה שמו שטה:

בנון דאמר זה וזה. פרש"י שאמר תרנגול לבן ושחור למי ור"י אומר דמיירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים וקאמר זה וזה והכי משמע בסמוך דקא אמר איימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן משמע דקמיה קאי ורש"י פירש דזה לאו דוקא:

ויהבו

מאי איצטרובלין תורניתא ורמינהו הוסיפו עליהן אלכסין ואיצטרובלין מוכססין ובנות שוח ואי סלקא דעתך איצטרובלין תורניתא תורניתא מי איתא בשביעית ט) (והתנן) ג) אזה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית וכל שאין לו עיקר אין לו שביעית אלא אמר רב ספרא פירי דארזא וכן כי אתא רבין א"ר אלעזר פירי דארזא: בנות שוח: ג) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן תאיני חיוראתא: ופטוטרות: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בפטוטרותיהן שנו: לבונה: אמר רבי יצחק אמר ר"ש בן לקיש לבונה זכה תנא כד) ומכולן מוכרין להן חבילה וכמה חבילה פירש ר' יהודה בן בתירא אין חבילה פחותה משלשה מנין וליחוש דלמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי ה) אמר אביי [1] אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן: ותרנגול לבן: א"ר יונה א"ר זירא אמר רב זביד ואיכא דמתני אמר ר' יונה אמר ר' זירא תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן תרנגול לבן למי אסור למכור לו תרנגול לבן תנן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין היכי דמי אילימא דקאמר תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי אפילו בין התרנגולין נמי לא אלא לאו דקא אמר תרנגול למי תרנגול למי ואפילו הכי לרבי יהודה בין התרנגולין אין בפני עצמו לא ולת"ק אפילו בין התרנגולין נמי לא אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון דאמר זה וזה תניא נמי הכי ו) אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן אבל אם אמר זה וזה מותר ואפילו אמר תרנגול זה עובד כוכבים שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר ז) (והתניא) ח) עובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד אותו היום ואותו האיש מיהא אסור אמר רב יצחק בר רב משרשיא בטווזיג תנן ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור מאי סתמן ומאי פירושן אילימא סתמא דקאמר חיטי חוורתא פירושן דקאמר לעבודת כוכבים

לא

עליהן. לענין שביעית: **כל שאין לו עיקר.** להתקיים באדרן בימות הגשמים כגון קישואין ודלועין וכיוצא בהן: **אין לו שביעית.** ומותר לעשות מהן סחורה ואינו מצווה להפקירן: **פירי דארזא.** גלנ"ט:

בפטוטרותיהן שנו. פטוטרות דמתני' לאו מין הוא באפי נפשיה אלא ה"ק אין מוכרין להן כל אלו איצטרובלין ובנות שוח בעוקציהן לפי שתולין אותן בפני עבודת כוכבים ודרכן לעובדן בכך: **לבונה זכה.** מין לבונה היא: **שלשה מנין.** משקל שלשת מנין דהא ודאי לסחורה קא מכוין: **אלפני מפקדינן.** על לפני עור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול ט) (י) דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים ו): **אלפני דלפני.** כגון הכא דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי ומשום דלא ליזדבן איהו לאחריני (כ) ומקטרי לא מפקדינן למיסר: **מוסר למכור לו.** לעובד כוכבים תרנגול לבן כיון דלא אידכר לבן לאו לעבודת כוכבים קבעי: **אילימא דאמר תרנגול לבן למי.** וא"ל ישראל לא מזבינא לך אלא בהדי אחרינא: **אפילו בין התרנגולין נמי לא.** דהא גלי דעתיה דלעבודת כוכבים קבעי ליה ומיחא ליה דליזבון שאר התרנגולין בשביל הלבן: **הכ"ע דאמר זה וזה.** מתני' דלר' יהודה בפני עצמו לא ולת"ק לגמרי אסור כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור ואדוס הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור כיון דמעיקרא אדכר והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי איכוין לבן והאי דאדכר שחור איערומי אעריס לידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא זבין ליה ישראל ובין התרנגולין מותר דמיגו דשחור לאו לעבודת כוכבים לבן נמי לאו לעבודת כוכבים ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור הואיל דקתבע לבן ומיהו תרנגול סתמא בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן כרבי זירא: **קשיא נמי הכי.** כדתרצא רב נחמן דבאומר זה וזה פליגי: **אימא.** תרנגול לבן אסור למכור: **בזמן שאמר תרנגול זה לבן.** מכור לי והאי זה לאו דוקא: **אבל אמר זה וזה.** אינו מותר למכור לו אלא שניהם יחד. אלמא רבי יהודה בדאמר זה וזה קאי ומשום הכי בפני עצמו לא הואיל ואמר לבן ומדרבי יהודה נשמע לרבנן: **ואפילו אמר תרנגול זה לבן.** אם היה עובד כוכבים שעושה משתה לבנו או שיש לו חולה בתוך ביתו: **מותר.** דלסעודתו קבעי ליה משום נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה: **אינו אסור.** נשאת ונתת עמו אלא אותו היום משום דמקייב הוא היום ובזמן השתא ומודה: **בטווזיג.** האי משתה דקתני מותר למכור לו תרנגול לבן לאו במשתה חופת בנו דהא ודאי לתקרובת עבודת כוכבים קבעי ליה אלא במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה וקורין קמפרוייש"א דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודת כוכבים:

לאו

תורניתא (ג). פ"ה מין ארז כדאמרי' בר"ה (כג. ושם) בעשרה מיני ארזים שטה תורניתא וקשיא דבסמוך פריך מהתם וכל שאין לו עיקר ופ"ה שאין לו עיקר מתקיים באדרן בימות הגשמים ואי תורניתא ארז הוא הא יש לו עיקר מתקיים ועוד קשיא לפירושו הרי תבואה שאין לה עיקר בימות הגשמים ויש לה שביעית ועוד קשיא אי תורניתא אילן הוא תורניתא הוא דלא מזדנין הא שאר אילנות מזדנין והא תנן (לקמן יט:) אין מוכרין לה במחובר לקרקע דהכי דייק לקמן גבי דקל טב לכך פר"ת דתרי גווני תורניתא נינהו והתם דהכא הוא מין אדמה כעין כברתא פי' גפרית שאין לה עיקר שורש בקרקע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אבל תבואה יש לה עיקר בימות החמה ומשום הכי פריך עלה מהתם דשביעית וכה"ג פריך בשבת פרק ר"ע (דף 5.) גבי כברתא דהכא כעין פירש שם כן שתורניתא דהכא כעין כברתא: **בנות** שוח. לכאורה משמע דפירי גרוע הוא מדהוסיפו עליהם אבל מעיקרא לא הוו נהגו בהו שביעית וכן משמע ברש מס' דמאי (פ"ו) דלא נחשדו עליהם עמי הארץ דתנן הקלין שבדמאי השיתין והרימין ועוזרדין ובנות שוח וקשיא דבפ"ק דשבועות (דף יב: ושם ד"ה כבנות) אמר גבי מותרות קיץ למזבח כבנות כ) שבע לאדם שאוכלין אותם בקנוח סעודה אלמא חשובות נינהו ובנות שבע הם בנות שוח כדאיתא בברכות רבה (פט"ו) תאנים שאכל אדם הראשון איכא דקרו להו בנות שוח לפי שגרמו שוח לאדם ואיכא דקרו להו בנות כ) שבע שגרמו שבע אבילות לאדם ובפרק ד' נדרים (נדרים דף מז.) נמי גבי הנודר מן הכלכלה והיו בה בנות שבע ואמר אילו הייתי יודע שבנות שבע בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות ובנות שבע מותרות מכל הני משמע דבנות שבע חשובים י"ל דודאי בנות שוח פרי חשוב הוא ומה שלא נחשדו עמי הארץ עליהם היינו מפני שיש מהם הרבה והוא מין פרי הגדל ביערים כמו עוזרדין דחשיב בהדייהו גבי קליס שבדמאי לפי שמצוי להם מן ההפקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל סביב גנותיהם וסביב פרדסותיהן ולא מפני שהוא גרוע ולגבי שביעית מעיקרא סבור היין שאין נגמרים בשנה שנחנטים בה כדאמרינן (ר"ה דף טו:) בנות שוח שביעית שלהן שייה לפי שעושות נשלש שנים הוי סברי דלא שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה ולבסוף הלכו בו אחר חנטה ונוהג דין שביעית שלו בשנה שייה של שמטה אבן קשיא דהכא קא מפרש תלמודא בנות שוח תאני חיורתא וכן בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) ובפ' ארבעה נדרים שהבאתי משמע דאינם לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות וי"ל דג' מיני תאנים הם שחורות ולבנות הם סתם תאנים ובנות שוח ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות וברעות מיירי הכא ובמסכת דמאי ולכך קורא אותם בנות שוח שתולה הקלקלה במקולקל אע"פ שמהם לא אכל אדם כי אם מן הטובות והם אותם בנות שבע דמיירי בהו בשבועות ובנדרים כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אכל ור"ת היה מפרש דגרס הכא גבי שביעית מוכססין בנות שוח ולא גרס ובנות שוח והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש ואותו פרי הוא גרוע ומביא ראיה מפ"ק דבכורות (דף ח. ושם) דאמרינן התם האי והדוב והגמל והבדלם עיבורן ג' שנים וכנגדן באילן בנות שוח נחש ז' שנים ולאותו רשע לא מלינו חבר וי"ל מוכססין בנות שוח ופירש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש: **פירי דארזא.** פ"ה גלוגין והוא מאכל חזיריס ורשב"ם בשם רש"י פירש פירות אילן שקורין פין ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה ויאמר כי גם במס' ר"ה (דף כג. ושם) פירש"י תורניתא פין ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות והאי דקאמר בב"ב (דף פ: ושם ד"ה מה) ארז אינו עושה פירות ודאי אותו שאמו ארז אינו עושה פירות וזה שמו שטה:

בנון דאמר זה וזה. פרש"י שאמר תרנגול לבן ושחור למי ור"י אומר דמיירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים וקאמר זה וזה והכי משמע בסמוך דקא אמר איימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן משמע דקמיה קאי ורש"י פירש דזה לאו דוקא:

ויהבו

מסורת הש"ס

ה) [ל"ל והתניא], ב) [שבת ל. נדה סב.], ג) [ברכות מ:], ד) [תוספת' ספ"ו], ה) [לקמן כח.], ו) [תוספפתא ספ"א ע"ס], ז) [ל"ל והתנן], ח) [לעיל ח.], ט) [ויקרא יט:], י) [סנהדרין נו.], כ) [בפפרים שלפנינו שם איתא בבנות שוח וכן ליינו שם בתוס' אבל גי' הערוך שם בשבועות בבנות שבע], כא) [שם איתא שוח],

תורה אור השלם

1. לא תָקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: דברים ז כו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלפני מפקדינן וכו' מכשול הוא דבן נח: (ב) ד"ה אלפני וכו' דמקטרי לא: (ג) תוס' ד"ה תורניתא. נ"ב עיין במ"ש התוס' במסכת נדה דף סב ע"א בד"ה כל שאין לו עיקר:

לעזי רש"י

גלנ"ט. בלוטים. קמפרוייש"א [קומפרי"א]. משתה.

מוסף רש"י

כל שיש לו עיקר. שורש שממנו מי (נדה שב.) שנכרם באדרן, ולפי דעתי תורניתא דגרסינן במס' ע"ז דבר שאין לו שורש הוא ולא כמו שמפרשין אותו פיוט"א (שבת צ.). אלפני דלפני לא מפקדינן. כלומר לכולי האי לא חיישינן (לקמן כא.).

עין משפט נר מצוה

ם א (מיי' פ"ז מהל' שמטה ויובל הל' יג): **סא** ב טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ה:

רבינו חננאל

כוכבים. לבונה פירוש לבונה זכה אסור למכור לעובדי כוכבים מפני שמקטירין אותה לעבודת כוכבים: **תנא** מכולן מוכרין להן חבילה פי' לסחורה וכמה היא חבילה פירש ר' יהודה בן בתירא אין חבילה פחותה משלשת מנין. ומקשי' דילמא אזיל האי תגרא דזבן שלשת מנין ומזבין לאחריני ומקטרי ופרקי' כי מפקדינן משום ולפני עור לא תתן מכשול דלא למיזבן להנהו דמקטרי אבל לפני דלפני לא מפקדינן: ותרנגול לבן. אוקימנא בזמן שאומר העובד כוכבים מי מוכר לי תרנגול לבן אבל אם אמר לבנים או שחורים בכלל ואפי' ה) אמר תרנגול לבן זה מוכרין לו. תניא נמי הכי אמר ר' יהודה בזמן שאמר לו תרנגול לבן אבל אמר זה וזה מותר ואפי' אמר תרנגול לבן זה. ואם יש לו חולה בתוך ביתו מותר. ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו מותר. ומי שרי והתניא עובד כוכבים שעשה משתה לבנו אותו היום ואותו האיש אסור ופריק ר' נחמן בריה דרב משרשיא בטווזיג. ומקשי' ממתני' דתנן ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור

ה) פי' רבינו הוא כפירוש ר"י בתוס' ד"ה כגון ומיהו זה לר"י אבל נח"ק אסור וצ"ע:

ויהבו ליה שחור ושקל. גרסה דהך בעיא היא אפילו לרבנן דאסרי בין התרנגולים דאיכא למימר דעד כאן לא אסרי אלא בשיש שם לבנים ושחורים ואמר זה וזה ואז יש לחוש דדעתיה אלבן וקונה שחור מפני לבן שעמו אבל הכא כי יהבי ליה שחור ושקיל ליה ואזיל אינו יודע שיתנו לו לבן: **חצב** קשבא. פ"ה והוא מין תמרים והכי נמי משמע בפ"ק דמגילה (דף ז:) דקאמר התם מלי טסקא דקשבי וטסקא הוא סל שמשימין בו תמרים כדאמרינן בריש הזורק (גיטין דף עח.) טסקא דאכלה ביה תמרים וקשבא נמי משמע בפרק הכונס (ב"ק דף נח: ושם ד"ה קשבא) שהוא דקל גבי ההוא דקן קשבא מחבריה אמר ריש גלותא לדידי חזי לי ותלת תאלתא בקינא הוו קיימי ותאלי הס דקליס בחוליס כדמשמע בפרק המוכר את הבית (ב"ב דף פט:) וקשיא אמאי נקט דקל טב כיון דדקלי כולהו אסירי לך גרסה לפרש דתרי מיני קשבא מיהו האחד נושא תמרים ומיניה מיירי בכל הני שהבאתי אבל האי דהכא הוא מין עשב שבו תיחס יהושע לישראל את הארץ וכן משמע בפרק ח"ה (שם דף נו.) שמעמידין אותו על המגריס דאמרינן אין שם לא מיגר ולא חצב מאי ובערוך (ערך חצב ה') פירש כל חצבא דהכא שהוא יערת הדבש קנה שגדל בו לוקר"א ובמסקנא דהך שמעתא כתב ר' ברוך בר' כיון דשאר דברים פירושן אסור א"כ אסור לעולם למכור לכומר עובד כוכבים לבוהה דהוי כמו פירושן דדבר ברור הוא דלתקרובת בעי ליה ועובר משום לפני עור וגם אסור למכור שעוה לשום עובד כוכבים ביום איד דהוא אבל ולאי בשאר ימים מותר וכן אותם כלי עבודת כוכבים שישראל קונה לאחר שפגמו העובד כוכבים ובטלו מ"מ אסור למכרו לעובד כוכבים כמו שהוא עד שיהא ניתן כולו בשביל פגימה אחת אינו מניח לתת בו יין לקלח לעבודת כוכבים והכי נמי ספרי' פסוליס הראוים לתיפלה בבית עבודת כוכבים אסור למכור להם לכומריס דעובר משום לפני עור ואף לעובד כוכבים שאינו כומר אסור בדולאי יתנו או ימכרו לכומר: **מקום** שנהגו **שלא למכור אין מוכרין**. פירוש משום משם רביעה ועבר אלפני עור וגו' ומדלא מפליג הכא בין אית ליה בהמה ובין לית ליה בהמה אלמא משמע דאפילו אית ליה לעובד כוכבים בהמה אחרינתא אסור וקשה להר"ר אלחנן מ"ש מדלעיל (דף ו.) גבי תקרובת דלאי אית ליה לדידיה בהמה שרי לישנא דלפני עור והכא קיימינן לאותו לישנא כדפרי' ותירץ ר' יהודה דשאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה וא"ת במקום שנהגו שלא למכור נמי נימא לשחיטה זבנה כדקאמרינן בגמ' גבי רב הונא דזבין פרה לעובד כוכבים משום דאימר לשחיטה זבנה ויש לומר דסתם בהמה דקה לגדל היא עומדת כעז לחלבה ורחל לגיזתה: **שלמין** ושבורין. פירוש דגזרינן שבורין אטו שלימין ותימה מ"ש מפרה דתלינן באימר לשחיטה זבנה ובשבורין ולאי לשחיטה זבנה וי"ל דשבורין כי חזו להו עלמא בבית העובד כוכבים סברי דשלמין נמכרו ובבית העובד כוכבים נשתברו וכי זבין להו לשחיטה זבין אבל פרה אפילו לאחר ימים רבים כי חזו לה עלמא בביתיה דעובד כוכבים אמר לשחיטה זבנה לפי שאינה ראויה למלאכה כל כך אבל אין לפרש דאינה ראויה למלאכה כלל דהא אמרינן בגמ' (לקמן טו.) ישראל ששכר פרה מכהן משמע דפרה בת מלאכה היא וכן (שם:) לא ⁱ ישכור לו פרה החורשת בשביעית אלמא בת מלאכה היא רשב"ם מ): **ובן בתירא מתיר בסום**. פ"ה משום דלרכיבה בעי ליה כיון שאין מלאכתו אלא ברכיבה ואין ברכיבה חיוב חטאת אלא שבות ולא דק דולאי במיוחד לרכיבה אדם אמר בפ' המצניע (שבת דף לד.) דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות וא"ת מנ"ל התם דטעמייהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דס"ל דאין חי כזה דעופות נושא את עצמו דלמא טעמייהו כרבי ⁱ דגזר משום תורת כלי זיין וי"ל דמדליילו ליה עם שאר בהמה גסה דטעמייהו ממה שיש איסור בשעת מכר משום שאלה שכירות ונסיוני אלמא ש"מ בסוס נמי היינו טעמייהו: **אמר רב במקום שאסרו לייחד אסרו למכור בו**. פירוש דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום דלא חשידי על הרביעה וה"ה לייחד אלמא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה וקשה לר"י אמאי לא פריך ליה ממתני' דלקמן (דף טו:) בשמעתין מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן דאין כותים חשודים על הרביעה ונראין עיון ולמאי דהדר ביה רב ניחא:

לא סתמן צריכא למימר דמזבנינן ולא פירושן צריכא למימר דלא מזבנינן אלא סתמן דקאמר חיטי פירושן דקאמר חוורתא מכלל דתרנגול אפי' סתמן נמי לא אמרי לעולם סתמן דקאמר חיטי חוורתא פירושן דקאמר לעבודת כוכבים ופירושן אצטריכא ליה סד"א האי גברא לאו לעבודת כוכבים קא בעי אלא מיבק הוא דאביק בעבודת כוכבים וסבר כי היכי דההוא גברא אביק ביה כ"ע נמי אביקו אימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ"ל בעי רב אשי תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן שלם מי אמרינן מדקאמר קטוע לאו לעבודת כוכבים קבעי או דלמא איערומי קא מערים את"ל [א]האי איערומי הוא דקא מערים תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל ויהבו ליה אדום ושקל מהו למכור לו לבן מי אמרינן כיון [ב]דיהבו שחור ושקל אדום ושקל לאו לעבודת כוכבים קא בעי או דלמא [ג]איערומי קא מערים תיקו: ר"מ אומר אף דקל וכו': א"ל רב חסדא לאבימי גמירי [ד]דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הויין ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן ומאי קשיא דקתני ר"מ אומר אף דקל טב חצב ונקלם אסור למכור לעובדי כוכבים דקל טב הוא דלא מזבנינן הא דקל ביש מזבנינן והתנן [ה]אין מוכרין להם במחובר לקרקע א"ל מאי דקל טב פירות דקל טב וכן אמר רב הונא פירות דקל טב חצב קשבא נקלם כי אתא רב דימי א"ר חמא בר יוסף [ו]קורייטי א"ל אביי לרב דימי תנן נקלם ולא ידעינן מהו ואת אמרת קורייטי ולא ידעינן מאי אהנית לן א"ל אהנאי לכו דכי אזלת התם אמרת להו נקלם ולא ידעי אמרת להו קורייטי וידעי וקא מחוו לך: **מתני'** [ז]מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין [ח] ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלמין ושבורין [ט]ר' יהודה מתיר בשבורה [י]ובן בתירא [יא]מתיר בסום: **גמ'** למימרא דאיסורא ליכא מנהגא הוא דאיכא היכא דנהיג איסור נהוג היכא דנהיג היתר נהוג ורמינהי [יב]אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה אמר רב מקום שהתירו למכור התירו לייחד מקום שאסרו לייחד אסרו למכור

ור"א

נלו סתמא לריכא למימר דמזבנינן. דלא תנינן אלא תרנגול לבן אבל חיטי חוורתי מותר: **אפי' סתמן נמי לא**. וקשיא לרבי זירא דאמר תרנגול נמי מותר למכור לו תרנגול לבן: **סד"א האי גברא נלו לעבודת כוכבים קבעי**. דהא אין דרך חיטין להקריב לעבודת כוכבים: **אלא מיבק אביק ביה**. קשור. ואילו קוין מידו שוס חפץ לצורך עבודת כוכבים היה נותנה בזוג מתוך שהוא אדוק לעבודת כוכבים וסבור כי היכי דאביקנא בה ויהיבנא כל מילי דאית לי בזול לצורך עבודת כוכבים כ"ע נמי אדוקין בה סבר אימא לעבודת כוכבים קבעינא ויהבו לי בזול ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים ולישתרי קמ"ל: **קטוע**. רגל: **איערומי אערים**. לידע הוא שאין קטוע מצוי וממכרו לו שלם אלא להוליא מלבם שלא יניחו שלצורך עבודת כוכבים הוא מובע קטוע: **ויהבו ליה שחור ושקיל**. כלומר כשמוכרין לו שחור לבדו שקיל ליה. ואליבא דר' יהודה מיבעיא ליה הכי ולא לרבנן דרבנן אפי' בין התרנגולים אסרי: דקל טב ודקל ביש שני מיני דקליס הס: **אין מוכרין להן במחובר לקרקע**. כדמפ' לקמן (דף כ.) משום דכתיב לא תחנם [ט] לא תתן להם חניי' בקרקע: **קשבא**. מין תמרים כמו (מגילה ז:) מלא טסקא דקשבי. ואית דאמר היינו חלובה שבו תיחס יהושע את הארץ (ב"ב דף נו.) **ועשב** נאה הוא: **קורייטי**. מין פירות. וי"א עפרורית קרטי לבונה ואינו נראה דא"כ אמאי לא פריך: **דלי אולא להפס**. לא"י: **מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה**. כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש לה בגמרא. ואל ישנה אדם מפני המחלוק' לא גרס לה הכא אלא בפסחים (דף נ:) גרס לה: **וכלל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה**. מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת: **עגלים וסייחים שלמים ושבורים**. ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמ' (טו.): **מתיר בשבורה**. מפרש טעמא בגמ' (טו.): **מתיר בסום**. שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא ולאו מלאכה משום דאי נושא את עצמו לא איכפת לן אי אתי להשאלו ולהשכירו: **גמ' מפני שחשודין על הרביעה**. ואיכא משום לפני עור לא תתן מכשול [יא] דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב (בראשית ט) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח.): **אמר רב במקום שהתירו למכור בו**. כלומר יחוד נמי במנהגא תליא מילתא ומקום שנהגו למכור דקתני מתני' כגון במקום שאין חשודין על הרביעה לפיכך התירו לייחד: **ומקום שאסרו לייחד**. כדקתני אין מעמידין מיירי במקום שחשודין על הרביעה שמנהגם בכך ולפיכך אסורין למכור והכל הולך אחר המנהג. ולא קשיא הא דלא קאמר נמי כי האי לישנא מקום שאסרו למכור אסור לייחד כי היכי דקאמר מקום שהתירו למכור התירו לייחד משום דהתירו למכור דקתני קא מהדר אמתני' דקתני מקום שנהגו למכור מוכרין דתנא דידן לא אייתי אלא במכירה ומקום שאסרו לייחד [יב] דקמהדר אהכא דאין מעמידין דמיירי באיסור יחוד:

ור"א

עין משפט נר מצוה

סב א ב מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ב:
סג ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ג ה סמג לאוין סה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ד:
סד ד מיי' שם הלכה ד:

רבינו חננאל

מאי לאו סתמן דקאמר מאן מזבן חיטי ופירושן בדאמר מאן מזבן חיטי חיורתא מכלל דתרנגול אפילו בסתמא אסור. ופרקי' לא לעולם סתמן דקאמר חיטי חיורתא פירושן דקאמר חיטי לעבודת כוכבים ופירושן איצטריך ליה סד"א האי גברא לאו לעבודת כוכבים בעי להו להנהו חיטי אלא מיבק הוא דאביק בעבודת כוכבים כלומר אוהבה הרבה ודבוק באהבת עבודת כוכבים וסבר כי היכי דאביק בה הוא הכי אביקי בה אחריני וכיון דשמעי דלעבודת כוכבים בעינא לה יהבי לי קמ"ל. בעי רב אשי אם אומר העובד כוכבים תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן שלם וכו' ועלתה בתיקו. ר"מ אומר אף דקל טב חצב ונקלקם אסור למכור לעובד כוכבים א"ל רב חסדא לאבימי גמירי דעבודת כוכבים שהיה שונה אותה אברהם ת' פירקי הות ואנן ה' פירקי תנן ולא ידעי' מאי דקתני ר' מאיר דקל טב אסור לזבוני לעובדי כוכבים הא דקל ביש מזבנינן והתנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע ואמר ליה אבימי מאי דקל טב לאו דקל טב דוקא אלא פירות דקל טב משום דאמרינן דלמא לעבודת כוכבים בעי להו אבל גופיה דדקל אפי' דקל ביש אסור למכור לעובד כוכבים חצב קשבא נקלקם קורייטי ולא ברירא לן לא זה ולא זה: **מתני'** מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין כו': **[גמ']** למימרא דבמנהג תליא מילתא היכא דנהוג לזבוני להו שרי והיכא דלא נהוג אסור ורמינהי אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הבהמה פי' רובעין הבהמה ואיך זבנינן להו ועברינן על ולפני עור לא תתן מכשול.

מסורת הש"ס

א) ל"ל דיהבו ליה שחור כו'. רש"ל, ב) כלומר מסקנא' עבודת כוכבים], ג) [לקמן יט.], ד) [ברכות נ:], ה) [פסחים נג. כל המעבה זו], ו) [גיר' רי"ף ואל יפנה אדם מפני המתלוקח], ז) [לקמן מח.], ח) שבת לד. בכורות ב. [לעיל ז:: לקמן נח:], פסחים נג. תוספ' רפ"ב], ט) [לקמן כב.], י) [דכריס ז], כ) [ויקרא יט], ל) [ל"ל המכור], מ) [וע"ע תוס' לקמן טו. ד"ה אימור], נ) [לקמן מח.],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומקום שאסרו וכו' שאסרו לייחד דקתני קמהדר אהכיא:

מוסף רש"י

מקום שנהגו שלא למכור. דהממירו על עצמן דאינא אתי למכור גסה (פסחים נג.). אין מוכרין להם בהמה גסה. דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום ושראל מצוה על שמיתת בהמתו בשבת (שם). עגלים וסייחים. קטנים ואע"ג דלאו בני מלאכה הינהו מיתלפי במכירת גדולים, ושבורים מיתלפי במכירת שלימים (שם). מתיר בשבורה. למכור לעכו"ם בהמה שנשברו רגליה ומתקום שלא נחשדו על הרביעה (בכורות ב.) דלא משהי לה ושתנו לה, הלכך לא חזי ליה ישראל גבי נכרי ולא אתי למיסריה ממכירה אחריתי (פסחים שם). מתיר בסום. לפי שמלאכתו לרכיבה ונסיוני דאין בה אלא מלאכה בשבת, דאין רוכבין על גבי בהמה גבי שבות תנן לה במסכת ביצה (פסחים שם וכנ"י ז לעיל ז:) מפני שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה אין מייב עליה חטאת, דלרכיבה עומד והמי נושא את עצמו, והא דאסרו למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ומשום שכירות אסור, וסוס אי נמי דמושל ומוגר לאו איסורא דאוריתא איכא, שאין זו מלאכה אלא הסוס וגבי אדם שבת שבת בהמה מלאכה כתיבא (שבת צז. וכנ"י ז בכורות ב.). בפונדקאות. שעשין להתאכסן שם עובדי דרכים שם ומעלים שכר לבעליס (לקמן כב.). שחשודין על הרביעה. וכאי נח נאסרו בה כו' ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול (שם).

מסורת הש"ס

ט) ל"ל דיהבו ליה שחור כו'. רש"ל, ב) כלומר מסקנא' עבודת כוכבים], ג) [לקמן יט.], ד) [ברכות נ:], ה) [פסחים נג. כל המעבה זו], ו) [גיר' רי"ף ואל יפנה אדם מפני המתלוקח], ז) [לקמן מח.], ח) שבת לד. בכורות ב. [לעיל ז:: לקמן נח:], פסחים נג. תוספ' רפ"ב], ט) [לקמן כב.], י) [דכריס ז], כ) [ויקרא יט], ל) [ל"ל המכור], מ) [וע"ע תוס' לקמן טו. ד"ה אימור], נ) [לקמן מח.],

ור"א אומר אף במקום שאסרו לייחד מותר למכור מאי טעמא עובד כוכבים חם על בהמתו שלא תעקר ואף [ו]רב הדר ביה דאמר רב תחליפא א"ר שילא בר אבימי משמיה דרב [ז]עובד כוכבים חם על בהמתו שלא תעקר: ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה כו': מ"ט נהי דלרביעה לא חיישינן מעביד ביה מלאכה חיישינן וניעביד כיון דזבנה קנייה [א]גזירה משום שאלה ומשום שכירות שאלה קנייה ואגרא קנייה אלא אמר רמי בריה דר' ייבא גזירה משום נסיוני דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיע' החמה דמעלי שבתא וא"ל תא נסייה ניהליה ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזל והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת [ג]והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי ושכירות מי קניא והתנן [ד]אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים ואי ס"ד שכירות קניא האי כי קא מעייל לביתי' קא מעייל שאני עבודת כוכבים דחמירא דכתיב [ו]ולא תביא תועבה אל ביתך מתקיף לה רב יצחק ברי' דרב משרשיא ושכירות מי קניא והא תנן [ה]בישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ואי ס"ד שכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידיה היא אלא ש"מ שכירות לא קניא והשתא דאמרת שכירו' לא קניא גזירה משום שכירות וגזירה משום שאלה וגזירה משום נסיוני רב אדא [ג]שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא אי משום נסיוני הא לא ידעה לקליה דאזלא מחמתיה ואי משום שאלה ושכירות כיון דלא דידיה היא לא מושיל ולא מוגר ועוד משום דלא ניגלי ביה מומא רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים אמר ליה רב חסדא מ"ט עבד מר הכי אמר ליה אימור לשחיטה זבנה ומנא

ומנא

ועביד ביה מלאכה וא"ת נהי דלשחיטה זבנה מ"מ ניחוש שמא ירביענה קודם שישחטנה כי ההוא עובדא דאין מעמידין (לקמן דף כב:) בעובד כוכבים שלקח חווזא מן השוק רבעה חנקה ואכלה וי"ל דמילתא דלא שכיח היא ולא גזור ביה רבנן והשתא חזינן דלכ"ע בין לרשב"ש בין לר"ת אסור למכור לעובדי כוכבים עגלים וסייחין וכל בהמה טמאה וע"כ יש לתמוה במה היו סומכין למכור עגלים וסייחין לעובדי כוכבים וגם מסוסים נמי יש לתמוה דבשלמא אותן שאין מיוחדים אלא לרכיבה ניחא דהא פסיק ר' יוחנן (לקמן טז.) כגון בתירא המתיר בסוס לפי שעושה בו מלאכה שאין בה איסור דאורייתא ומטעם האוכף אין לאסור דהאוכף בטל לגבי האדם הרוכב עליו אבל מאותם סוסים שהם מיוחדים למשוך בקרון וגם לפעמים שהעובד כוכבים מפרש שקונהו בשביל מלאכת חרישה ומשיכת קרון קשיא וי"ל דלפי מסקנת התלמוד דשרי למזבן אידא דספסירא ומפרש טעמא משום דלא יודעה ליה לקליה ניחא דגם בהמות שלנו אינן מכירות בקולנו וליכא למיחש לנסיוני גם אין רגילות להשאילם ולהשכירם מיהו מאותם שרגילים לשכור לעובדי כוכבים קשיא וי"ל דודאי הא דאסור למכור בהמה טמאה היינו דוקא בימיהם שהיו הרבה יהודים ביחד ואם היה לו לאדם בהמה שאינו צריך לה היה מוכרה לחבירו ולא היה מפסידה אבל עתה מה יעשה שלא ימצא למכור יפסידנה ולכך נהגו הגאונים שבגולה היתר בדבר וכה"ג איכא לקמן דפריך אפי' חיטי ושערי נמי לא נזדבן ומשני א"א ה"נ א] אבל כיון דא"א שרי ופסק רבינו ברוך דלפי זה אין להתיר אלא כשקונה הסוס לצורך עצמו ונמלך עליו למכרו דאם לא ימכרנו יפסיד אבל לוקח סוסים למכרם כדי להרויח אסור דלא יקחם ולא יפסיד בהם:

מי

ושמעה לקליה ואזלא מחמתיה. וא"ת ל"ל טעמא דמחמר תיפוק ליה משום שביתת בהמתו לחוד ואור"י דמשום שביתת בהמתו לחוד לא הוי אסרינן מכירה דלית ביה איסור כי אם לפי שעה משום נסיוני ודוקא שאלה או שכירות אסרינן משום שביתת בהמתו משום דעושה כל השבת אבל משום נסיוני דאין בו איסור אלא לפי שעה לא אסרי' אי לאו טעמא דמחמר

* דאמיר טפי: **ישראל** ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה. נראה לר"י דמיירי באין מזונותיה על ישראל אלא על כהן מדלא קתני אע"פ שמזונותיה עליו כדקתני בסיפא ועוד דאם היו על ישראל אדייק מסיפא דשכירות לא קניא לידוק מריש ניחא נמי איכול להאכילה כרשיני תרומה כיון שמזונותיה על הכהן ואין כאן חשש: **והשתא** דאמרת שכירות לא קניא. הכא מסקינן דשכירות לא קניא וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף ו: וסס ד"ה והא) מסיק דשכירות יש לה אונאה מדכתיב וכי תמכרו ממכר לעמיתך ולא כתיב וכי תמכרו ממכר לעולם אלמא ממכר קרינן ליה וי"ל דמאי דממכר קרינא ליה לפי שעה היינו דוקא לגבי אונאה דכתיב ממכר מיותר מיהו בשאר מקומות אמרינן דשכירות הוא דלא קניא:

שרא ליה למיזבן אידא דספסירא. תימה אמאי לא אסרינן משום דכשילוה בבית העובד כוכבים יסברו שהבעלים עצמן מכרוה לו ואתי למיסרי בבעלים בדמיעי' וי"ל דספסירא קלא אית ליה והר"ר שמעי' פירש דהוה גזרה לגזרה ספסיר' אמנו בעל הבית ובעה"ב גופיה אינו אסור אלא גזרה משום שאלה שכירות ונסיוני: **אימור** לשחיטה זבנה. פ"ה ומתני' דקתני אין מוכרין מייני לו בבהמה טמאה ואפי' בשמנת לו אפי' בטהורה ובמפרש ליה עובד כוכבים דלקיומיה קא בעי ליה ורשב"ם פירש בשם רש"י דהכא דוקא פרה שאין רגילין לעשות בה מלאכה אבל שוורים ברובן למלאכה אין מוכרין ועגלים וסייחין נהי דהשתא לאו בני מלאכה הינהו מ"מ לכשיגדלו יהיו בני מלאכה וקשיא לר"ת על פירוש זה דאדרבה בכל התלמוד משמע דפרות יותר הן בנות חריסה כדאמרי' בסמוך דפרה המורשת בשביעית ובפ"ק דפסחים (דף יד.) שתי פרות היו מורשות בהר המשחה וכן (ב"מ פ.) השוכר פרה לחרוש בהר (א) השואל פרה כי השוורים היו נוגחים כדאמרי' (ב"ק מו.) שור שנגח ואע"ג דאמרי' שוורים רובא לרדיא זבני בפ' המוכר פירות (ב"ב לב:) מ"מ אינם ראוים למלאכה כמו פרות לכך נראה לר"ת דבין פרות בין שוורים אמר דלשחיטה זבינהו ומתני' דקתני בהמה גסה היינו בהמה טמאה כפ"ה ועגלים נקט דוקא דלמלאכה קבעי להו דאילו לשחיטה לא היה טורח לקנותם ולגדלם וסייחים נמי לרבותא נקט דאע"ג דהשתא לא חזו למלאכה אסור למכרם וקשה על פירוש ר"ת דלקמן (דף טז.) כי בעי שור של פטם מהו משמע הא שאר שוורים אסירי ואור"י דלעולם שאר שוורים מותרים אבל התלמוד מסופק כי אולי יש להחמיר בשור פטם משום דכי משהי ליה עביד מלאכה על חד תרין וא"כ ראוי הוא למלאכה יותר משוורים אחרים ור"ת פירש שור פטם לאו מפוטם עדיין הוא אלא עומד להתפטם ולכך הוא שואל כי שמא יש לאסור בו יותר משאר שוורים דאדמשהי ליה לפטמו מימליך

דפרה המורשת בשביעית ובפ"ק דפסחים (דף יד.) שתי פרות היו מורשות בהר המשחה וכן (ב"מ פ.) השוכר פרה לחרוש בהר (א) השואל פרה כי השוורים היו נוגחים כדאמרי' (ב"ק מו.) שור שנגח ואע"ג דאמרי' שוורים רובא לרדיא זבני בפ' המוכר פירות (ב"ב לב:) מ"מ אינם ראוים למלאכה כמו פרות לכך נראה לר"ת דבין פרות בין שוורים אמר דלשחיטה זבינהו ומתני' דקתני בהמה גסה היינו בהמה טמאה כפ"ה ועגלים נקט דוקא דלמלאכה קבעי להו דאילו לשחיטה לא היה טורח לקנותם ולגדלם וסייחים נמי לרבותא נקט דאע"ג דהשתא לא חזו למלאכה אסור למכרם וקשה על פירוש ר"ת דלקמן (דף טז.) כי בעי שור של פטם מהו משמע הא שאר שוורים אסירי ואור"י דלעולם שאר שוורים מותרים אבל התלמוד מסופק כי אולי יש להחמיר בשור פטם משום דכי משהי ליה עביד מלאכה על חד תרין וא"כ ראוי הוא למלאכה יותר משוורים אחרים ור"ת פירש שור פטם לאו מפוטם עדיין הוא אלא עומד להתפטם ולכך הוא שואל כי שמא יש לאסור בו יותר משאר שוורים דאדמשהי ליה לפטמו מימליך

מסורת הש"ם

א) [ע' תוס' לקמן כב: ד"ה ורמינהו], ב) [לקמן כב:], ג) [שבת קנג: מפי' רש"י דהכא נראה דל"ג ליה. רש"ל], ד) לקמן כא. [פסחים ו.], ה) תרומות פ"ו מ"ט [ימנות סו:], ו) [ויקרא יט], ז) [סנהדרין נח.], ח) [שבת קנ.], ט) מחיל כל"ל רש"ל,

תורה אור השלם

1. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: דברים ז כו

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ושמעה וכו' דחמיר טפי. עיין תשובת הריב"ש סי' כד:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אימור וכו' לחתוך בהר בפרק השואל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אימור לשחיטה וכו' ומשני אי אפשר ה"ל אבל מלת אבל נמחק:

מוסף רש"י

שלא תעקר. נעשית עקרה, הילכך לא רבע לה, אבל אדידן לא חיים כשעומדת בפונדקי (לקמן כב:). והמחמר אחר בהמתו. מנהיג חמור טעונה קרוי מחמר (שבת קנג:). לא לבית דירה אמרו. לא לבית דירה התירו אלא להעמיד בו בהמות ועגלים ולא שיהו הוא בה (פסחים ו.).

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ג:

סו ב מיי' פ"ט מהל' תרומות הל' ז (עוי"ש סי' שלא):

סז ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ד:

רבינו חננאל

ופרקי' כיון דזבנה לא רבעה דאמרי משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו [שלא] תיעקר ואינו רובעה: **פיס'** ובכ"מ אין מוכרין להם בהמה גסה. מאי טעמא נהי דלרביעה לא חיישי' עביד בה מלאכה בשבת והתורה אמרה למען ינוח שורך וגו' ואמרינן מכדי לא אזהר רחמנא הנחה אלא בבהמתו של ישראל אבל עובד כוכבים כיון דזבנה קנייה בהמת עובד כוכבים היא ליעביד בה מאי דבעי ודחי' גזרי' מכירה אטו שכירות ואטו שאלה דבהמת ישראל היא. ומקשי' שכירות ושאלה נמי כל ימי שכירותה וכל ימי שאילתה כמכורה היא וקנאה עובד כוכבים אלא גזירה משום נסיוני פי' מכרה לו על מנת שינסה אותה ואם לא תישר בעיניו יחזירנה לו חיישי' דלמא אתי במעלי שבתא סמוך לשקיעת החמה וא"ל עובד כוכבים לישראל תא נסייה ושמעה לקליה ואזלה מחמתיה ונמצא כמחמר בשבת ואסור. ומקשי' ושכירות מי קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים תוכה ואי ס"ד שכירות קנייה עובד כוכבים כי קא מעייל בביתיה קא מעייל. ותוב תנן כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שחייב במזונותיה לא יאכילנה כרשיני תרומה ואי ס"ד קנייה אמאי לא יאכילנה כרשיני תרומה פרה דידיה היא ונדחה הא סברא דשכירות קנייה ואמרינן השתא דאמרת שכירות לא קנייה גזירה מכירה אטו שאלה אטו שכירות אטו נסיוני: רב אחאי שרא לזבוני חמרא אגב ספסירא. אמר מאי איכא למיחש אי משום נסיוני הא לא ידעה ליה לקליה דאזלא מחמתיה אי משום שאלה ושכירו' ספסירא כיון דלפי ג) שעתיה הוא מזבין לא מושיל ולא מוגר ועוד משום דלא נגלו מומי דבהמה: **ירושל'** עבר ומכר קונסין אותו כשם שקונסין להלכה כך קונסין למנהג. חד בר נש זבן גמלא. אתא עובדא קמי ריש לקיש וקנסיה ב) בדי פלא בגין דיתזיר גמלא. אמר ר' בון לסרסור קנס והוון צווחין לבריה ברא דמסרסר לארמאי: רב הונא זבן פרה לעובד כוכבים א"ל רב חסדא מאי [טעמא] עבד מר הכי אמר ליה אימור לשחיטה קנאה

ג) כ"ה גי' הרי"ף והגה"מ ז"ל ע"ש.

ב) גירוסלמי בפסחים פ"ד הגי' דקנסיה בכיפלא וכן ל"ל גם כאן.

מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית. פירש הקונטר׳ הלכך ליכא למיגזר משום שכירות ושאלה ונסיוני ומי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשמיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום הני עד כאן לשון הקונטרס וקשיא דא״כ מאי קפיך והרי שדה והא לא שייך בה שאלה ונסיוני תדע דהא לא אסרינן מכירת שדה לעובד כוכבים מהאי טעמא כי היכא דאסרי׳ בהמה גסה לכך נראה לפרש התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית פירוש לפי שאין האיסור תלוי בגוף הבהמה אלא בגוף הקרקע ואפילו השאיל פרתו לעובד כוכבים לחרוש בה בשביעית אין שום איסור שביעית על הבהמה דאין כאן גגאי ויש להתיר למכור לישראל משום מעשה תלייה דאימר לשמיטה זבנה אבל גבי שבת שהאיסור תלוי בגוף הבהמה ואיכא איסור לגבלים אם יחרוש בו העובד כוכבים לפיכך אין להתיר למכרה מעשה תלייה דשמיטה ופריך והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו וכשהוא ביד ישראל אחר יש בו איסור דאוריתא אם זרע בו הישראל ותלינן להיתרא: **והרי בלים בו׳.** תימה ודקאמר לה מאי קאמר לה וכי לא היה יודע דשאני כלים משום שלא היה במה לתלות וכל מה שהתרנו אינו אלא מעשה תליית שמיטה והוצירה ושמא י״ל דהוה ס״ד דמקשה דהכא נמי יש לד לתלות שלורך שנה אחרת הוא קונה ואפי׳ הכי אסור:

והמזרה. פ״ה שהוא רחת שהופכין בה התבואה וקורין אותה פל״א וקשיא דהא כתיב (ישעיה ל) ברחת ובמזרה אלמא תרי מילי נינהו לכך פר״י דהוא כלי א׳ של מחרישה: **והדקר.** פ״ה הוא מרא שקורין פשוי״ר וקשיא לר״י דהא אמרינן (ביצה דף ז:) הוא שיש לו דקר נעוץ ואין דרך [מרא] להניחו נעוץ בקרקע לכך נראה לו שהוא כלי המחרישה שקורין קולטר״א ודרכו להיות נעוץ בקרקע:

רבה זבין חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים. ומפרש טעמיה דאיכא למיתלי לישראל מזבין ליה וקשיא דהא רבה גופיה דחי לעיל טעמא דרב הונא דתליית שמיטה דפריך מי דמי וי״ל דלבתר דשמע מיניה קבלה איהו עוד י״ל דלא דמי דלעיל ליכא למיתלי כל כך בשמיטה דרוצה לרדיא זבני ולספרים דגרסי לעיל רבא והכא רבה ניחא: **לעובד כוכבים מזבין ליה לישראל לא מזבין בו׳.** ובמסקנא מסקינן דאסור למזבן לישראל חשוד וא״ת מאי שנא מלפני דלפני דלעיל (דף יד.) וי״ל דהתם מיירי בעובד כוכבים שאינו מוזהר על לפני עור לפיכך אין אנו חוששין אם העובד כוכבים ימכור לחבירו אבל הכא דמיירי בישראל החשוד אנו מוזהרין שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידינו הר״ר אלחנן ועוד דחד לפני הוא שלא יחטא ישראל בשאלה ושכירות ונסיוני: **רהיט** בתריה. אע״ג דלעיל תלינן אימור דלשמיטה זבנה הכא לא תלינן לישראל מזבן לה שכן ימכור לזה כמו לזה:

לפרסאי

ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא דתנן [6]בש״א לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית וב״ה [8]מתירין מפני שיכול לשוחטה אמר [9]רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית הכא [10]אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת א״ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית [11]ותנן [12]בש״א לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית וב״ה [13]מתירין מפני שיכול להובירה מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן [14]אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע״ג דמצווה וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אע״ג דאינו מצווה רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים א״ל אביי מ״ט עבד מר הכי א״ל אנא לישראל זביני א״ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים לעובד כוכבים קא מזבין לישראל לא קא מזבין איתיביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין שלא למכור אין מוכרין מ״ט אילימא משום דחשידי ארביעה ומי חשידי והתניא [15]אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צ״ל נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות [16]ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין [17] מייחדין עמהם [18]ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צ״ל זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומייחדין עמהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלמא לא חשידי ועוד תניא [19]אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא סדן ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי מ״ט אי נימא דחשידי אשפיכות דמים ומי חשידי האמרת ומייחדין עמהן אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים וכי תימא כותי לא עביד תשובה ישראל עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [20]כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים [21]כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים [22]רהיט בתריה תלתא פרסי וא״ד פרסא בחלא ולא אדרכיה א״ר דימי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים [23]אסור למכור ללסטים ישראל ה״ד אי דחשיד דקטיל פשיטא היינו עובד כוכבים ואי דלא קטיל אמאי לא לעולם דלא קטיל והב״ע במשמוטא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה תנו רבנן אין מוכרין להן תריסין וי״א מוכרין להן תריסין מ״ט אילימא משום דמגנו עלייהו אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא אמר [24]רב

אי

ומנא תימרא. דהיכא דאיכא [25]למיתלי במכירה דלפני עור תלינן לקולא דתנן כו׳: **לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית.** ישראל החשוד על השביעית לא ימכור לו חבירו פרה המלומדת לחרוש משום לפני עור וגו׳ [26]: **אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית.** הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסיוני ומי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשמיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום שאלה ונסיוני ומי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשמיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת א״ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית [27]ותנן [28]בש״א לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית וב״ה [29]מתירין מפני שיכול להובירה מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן [30]אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע״ג דמצווה וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אע״ג דאינו מצווה רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים א״ל אביי מ״ט עבד מר הכי א״ל אנא לישראל זביני א״ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים לעובד כוכבים קא מזבין לישראל לא קא מזבין איתיביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין שלא למכור אין מוכרין מ״ט אילימא משום דחשידי ארביעה ומי חשידי והתניא [31]אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צ״ל נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות [32]ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין [33] מייחדין עמהם [34]ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צ״ל זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומייחדין עמהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלמא לא חשידי ועוד תניא [35]אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא סדן ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי מ״ט אי נימא דחשידי אשפיכות דמים ומי חשידי האמרת ומייחדין עמהן אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים וכי תימא כותי לא עביד תשובה ישראל עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [36]כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים [37]כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים [38]רהיט בתריה תלתא פרסי וא״ד פרסא בחלא ולא אדרכיה א״ר דימי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים [39]אסור למכור ללסטים ישראל ה״ד אי דחשיד דקטיל פשיטא היינו עובד כוכבים ואי דלא קטיל אמאי לא לעולם דלא קטיל והב״ע במשמוטא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה תנו רבנן אין מוכרין להן תריסין וי״א מוכרין להן תריסין מ״ט אילימא משום דמגנו עלייהו אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא אמר [40]רב

מי

לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית. ישראל החשוד על השביעית לא ימכור לו חבירו פרה המלומדת לחרוש משום לפני עור [41]: **אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית.** הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסיוני ומי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשמיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום שאלה ונסיוני ומי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשמיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת א״ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית [42]ותנן [43]בש״א לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית וב״ה [44]מתירין מפני שיכול להובירה מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן [45]אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע״ג דמצווה וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אע״ג דאינו מצווה רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים א״ל אביי מ״ט עבד מר הכי א״ל אנא לישראל זביני א״ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים לעובד כוכבים קא מזבין לישראל לא קא מזבין איתיביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין שלא למכור אין מוכרין מ״ט אילימא משום דחשידי ארביעה ומי חשידי והתניא [46]אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צ״ל נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות [47]ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין [48] מייחדין עמהם [49]ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צ״ל זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומייחדין עמהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלמא לא חשידי ועוד תניא [50]אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא סדן ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי מ״ט אי נימא דחשידי אשפיכות דמים ומי חשידי האמרת ומייחדין עמהן אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים וכי תימא כותי לא עביד תשובה ישראל עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [51]כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים [52]כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים [53]רהיט בתריה תלתא פרסי וא״ד פרסא בחלא ולא אדרכיה א״ר דימי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים [54]אסור למכור ללסטים ישראל ה״ד אי דחשיד דקטיל פשיטא היינו עובד כוכבים ואי דלא קטיל אמאי לא לעולם דלא קטיל והב״ע במשמוטא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה תנו רבנן אין מוכרין להן תריסין וי״א מוכרין להן תריסין מ״ט אילימא משום דמגנו עלייהו אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא אמר [55]רב

מי

עין משפט נר מצוה

סח א מיי׳ פ״ח מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ ו:
סט ב מיי׳ פ״כ מהל׳ שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש״ע ח״מ סי׳ שה סעיף ח:
ע ג מיי׳ פ״ח מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ ו:
עא ד מיי׳ שם הלכה ב:
עב ה מיי׳ פכ״ג מהל׳ איסורי ביאה הלכה ה סמג לאוין קנו טור אה״ע סי׳ כד:
[**עב** ו ס״ע אה״ע סי׳ כב סעיף ד]:
עג ז ח ט מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים ופי״ב מהל׳ רוצח הלכ׳ יג יג יד סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קנח סעיף ה:

רבינו חננאל

דתנן בית שמאי אומר׳ לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול לומר לשחיטה מכרתיה. אמר רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשנה שביעית. הכא אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. אמר ליה אביי הכל היכא דמצווה אסור והתנן בית שמאי אומר׳ לא ימכור אדם שדהו נירה בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול להובירה. מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן אלו הן כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע״ג דמצווה היכא דליכא למיתלא לא תלינן ואע״ג דאינו מצווה: רבא זבין חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אמר ליה אביי מאי טעמא עבד מר הכי אמר ליה אנא לישראל זבני אמר ליה והא חשוד הוא ואזיל זבין לעובד כוכבים. אמר ליה וכי לעובד כוכבים מזבין לעולם ואינו מזבן לישראל. איתיביה אביי מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין מאי טעמא אין מוכרין לכותים לאו משום דחשידי למכור לעובד כוכבים וכי תימא משום דחשידי ארביעה והתניא אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים וכו׳ אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צריך לומר זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומתייחדין עמהן ומתלוין עמהן ומוסרין

מסורת הש״ס

(א) שביעית פ״ה מ״ח, ג) ס״א רבא, ג) [ל״ו ומנא], ד) תוספתא פ״ג דשביעית ע״ש, ה) שביעית פ״ה מ״ז, ו) [תוספ׳ רפ״ג], ז) לקמן כב:, ח) [תוספ׳ פ״ב ה״ח], ט) [ע׳ תוס׳ לקמן כב. ד״ה תיפוק], י) [כתובות ס:], כ) [בס״א טוסף: כך], ל) [בכא״ש אימא רב פפא], מ) למיתלי בלפני עור כ״ל. ל״מ, נ) [ויקרא יט], ס) [ויקרא כה], ע) [סנהדרין נח.], פ) ל״ל אלא העריס שהם נוחר בהם שם הדביקוהו הדליכוהו השיגוהו כו׳ וכן פירש״י בשופטים, צ) רש״א,

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ואין מתייחדין עמהם: (ב) רש״י ד״ה המחריסה וכו׳ לעבודת קרקע והכא לאו משום שהא דלקמיה קא זבין להו השתא שהי כל שעה: (ג) ד״ה לאיכא וכו׳ שהא דלקמיה קא זבין ליה:

לעזי רש״י

פל״א [פיל״א]. יעה.
פישור״א [פושור״ר]. מעדר.
שטו״ק. סד (לכבילת רגלים).
ציפ״י [צי״ף]. סד (לכבילת רגלים).
בווי״ש [בויא״ש]. כבלים.
פרוי״ש [פריי״ש]. שלשלאות, אזיקים.

רבינו חננאל (המשך)

להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות. אלמא כותים לא חשידי ארביעה אלא מאי טעמא מקום שנהגו שלא למכור לכותים בהמה דקה אין מוכרין להן דחיישינן דלמא מזבני אינהו לעובדי כוכבים. ועוד תניא אין מוכרין להם כלי זיין ואין משחיזין להן זיין ואין מוכרין להן סכין ולא קולרין ולא כבלין ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי וכי תימא ישראל אפשר דעביד תשובה כותי לא עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים רהט רבא בתריה דההוא ישראל החשוד תלתא פרסי בחלא כדי לאהדורי ההוא חמרא דזבין ליה ולא אדרכיה. וכן אסור למכור ללסטים ישראל זיין וכלי זיין ואע״ג דלא חשיד למיקטל אלא משמטא בעלמא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה. ת״ר אין מוכרין להן תריסין.

אי אפשר. בלא איבה: **דכי שלים זינייהו.** כשכלים כלי זיינן במלחמה קטלי בתריסין: **עשאום.** חתיכות עבות שקורין מש"ש: **דחלשי מינייהו.** מחליפין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין: **אפילו מרי.** פושיו"ר: **וחליני.** דולדורי"א. לא נזכין להו דחלישי מינייהו כלי זיין: **בפרזלא הינדואה.** של ארץ הודו שאין עושין אותה אלא לכלי זיין: **דמגני עילוון.** נלחמים לשמור העיר ואת יושביה: **שאינה יכולה להתרפאות.** ומסתמא לשחיטה זבנה ולא משהי ליה ולא חזי ליה ישראל בי עובד כוכבים לתיפוק חורבה מיניה לזבוני שלימה: **והלא מרביעין עליה.** ומשהו לה ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים ילף מינה לזבוני שלימה: **נשאלו.** תאסרוהו דלא תלד לעולם: **דקטיל בסיחופיה.** מלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה. סיחופיה מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו סחופי כסא (שבת דף סו:). אלנטי"ר בלע"ז: **תורת בהמה גסה מאי היא.** כלומר איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא הא לא עביד מלאכה דחייב חטאת דנגזור משום נסיוני: **מטחינו ברחיים.** ואב מלאכה היא: **שור של פטם.** שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה: **מהו.** למוכרו לעובד כוכבים: **אבל האי דאתי לכלל מלאכה אסור.** דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה. ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיוני מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים: **לאו לשחיטה קיימא.** דכחושה ומשהו לה לגדל וולדות: **מקריבין.** מס ודורון למלך: **שור של פטם.** ועבודת בזיון היתה: **חיסר ד' ריבבן.** הוליא ד' ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם: **אלא למחר.** ולמיעקר פורתא מיכוין: **וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה.** אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למיסריה: **בריא.** מתחזק: **וזבידא.** פטם היה: **בר חורא.** שור שפטמוהו משהי ליה עד דכחיש: **ועביד על חד תרין.** בשוורים אחרים: **מתני' בסילקי.** לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה.) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה. ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת: **גרדום.** בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שניס שעלו לגרדום בר"ה (דף יח.): **אילטדיין.** מקום שעושין שם (ג) אילטדנית שור כמו שור האילטדין (ב"ק לט.) מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם: **בימה.** נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא.) בימה של עץ עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו. ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות עמהם: **בימוסיאות** גרסינן. בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים (ג) ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג.) וקורין לו אלנט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים: **ומרחצאות.** בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים: **ביפה.** אריוולד"י. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטה בבית המרחץ שלהן [לקמן מד.]: **גמ' בהמה דקה לפירכוס.** כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לז.) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס הוא ואם לא פרכסה הוא כמתה קודם שחיטה ופישוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל גסה בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה: **אבל לא למכירה.** למיתלי במנהגא אלא בבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין: **הא.** אדי דלית ביה ניזקא כגון אדי תרבות שדי אלמא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן: **באדי שבור.** הא דקתני מתני' דאדי תרבות שדי באדי שבור: ואליבא

לפרסאי דמגנו עלן. ונראה דאנן נמי שרינן השתא למכור לעובדי כוכבים כלי זיין מהאי טעמא:

מרביעין עליה ויולדת. ובזכר נמי יכול להרביעו על כמה נקבות: **אלמא** לא מקבלת זכר. ולא משום דסבר טריפה אינה יולדת דבפרק אלו טריפות (חולין דף מז:) בעי למימר לר' יהודה דיולדת אלא דלא מקבלת זכר וכדמסמע ליסנא מדלא קאמר אלמא דלא ילדה מ): **אלא** תורת בהמה גסה מאי היא. קשה לימא דלית ליה חי נוסא את עצמו בעופות כרבנן וי"ל מדאסר רבי משום תורת כלי זיין משמע דאפילו המיוחד לרכיבת אדם דמודו כ"ע דחי נוסא את עצמו וא"כ תורת בהמה גסה מאי היא וג' מחלוקות בדבר: **אבל** האי דאי משהי ליה אתי לכלל מלאכה. תימה ל"ל האי טעמא תיפוק ליה משום דאי משהי ליה לפיטוס אתי למימר כחוש מכרו לו כי היכי דגזרי רבנן בשבורה דלא ליתי למימר שלימה מכרה לו וי"ל דוראי בשבורה יש לגזור דכיון דרבנן אית להו מרביעין עליה זכר א"כ משהה לו זמן מרובה אבל בזמן מועט דפיטוס לית לן למיגזר אי לאו טעמא דחזי למלאכה: **אבל** האי דלשחיטה קאי. לאו דוקא נקט האי דהא בסתם שוורים גופייהו אמרינן אימור לשחיטה זבינהו אלא להכי נקט הכי דאתא לאפוקי בהמה גסה דמתני' דמיירי בבהמה טמאה נקט הכי אבל בבהמה טהורה תלינן בשחיטה ואע"ג דסתם שוורים נמי לרדיא זביני:

אדי

מסורת הש"ס

(א) [פי' כמו אם והרכה אי משמשים בלשון אם], ב) [ע' רש"י חולין יז: ד"ה מחליש וכו' גרס הכא דחלשין], ג) [ברא"ש איתא רב פפא], ד) [בכורות ב: תוספתא פ"ב ה"א], ה) שבת לד. [תוספתא פ"ב ה"א], ו) [ע' תוי"ט פ"ד מ"ג דפסחים ד"ה בן בתולת דהרמב"ם והר"ב לא גרסו להא], ז) [גיר' הערוך בערך דמוס ג' דימוסיאות ועי' תוס' לקמן עמוד ב' ד"ה בימוסיאות וכן גרס הרב מברטנורה וע"ש בתוי"ט], ח) [תוס' הסיק מזבח ומאי בימוס בימה של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים דהוי:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב אשי. נ"ב גירסת הר"ן וע"ש אין דאמר רב אשי כו': (ב) רש"י ד"ה אילטדיין וכו' איצטדינות כמו שור האילטדין שור שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק: (ג) ד"ה בימוסיאות וכו' שאינו לצורך עבודת כוכבים וקורין לו אלט"ר ומפרש לקמן בפ' ר' ישמעאל אהא דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין מאי בימוס בימה של אבן אחת ומאי בימוס בימה של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים דהוי:

לעזי רש"י

מש"ש [משי"ש]. ערימות.

פושיו"ר [פושיו"ר]. מעבר.

דולדורי"א [דולידויר"א]. מעצד (מעין גרזן).

אדינטי"ר. להפיל.

אלמבר"א [אלמינבר"א]. בימה.

אלטי"ר. מזבח.

אריוולד"ר [אר"ק וולד"ד]. קמרון.

מוסף רש"י

שאינה יכולה להתרפאות. ולעשות מלאכה בשבת (בכורות ב:).

עין משפט נר מצוה

עד א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה מ ופי"ב מהל' רוצח הלכ' יב סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קנא סעי' ה:

עה ב מיי' שם הלכה ט ופי"ב מהל' רוצח הלכה יג טור ש"ע שם סעיף ו:

עו ג מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה ד:

עז ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה מ ופי"ב מהל' רוצח הלכ' יב סמ"ג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ה:

עח ה מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יא סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:

עט ו מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה יד סמג לאוין קלב טור ש"ע י"ד סי' י סעיף א:

רבינו חננאל

ויש אומרים מוכרין להן תריסין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים מאי טעמא דכי שלים זינייהו מיערק ערקי. (הא דאמרו אין מוכרין להן תריסין ויש אומרים מוכרין להן תריסין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים). מ"ט עשתות של ברזל אוקימנא בפרזלא הינדואה. והאידנא דמזבנינן לפרסאי משום דאגנו עילוואן. וכל מקום אין מוכרין להן בחמה גסה עגלים וסייחין שלמין ושבורין. בן בתירא מתיר בסוס. תניא בן בתירא מתיר מפני שעושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. פי' רוכב עליו בלבד אבל אינו חורש עמו ולא מלאכה אחרת כיוצא בה ואע"ג דר' יהודה אוסר למכור סוס לעובד כוכבים מפני שני דברים אחד שהורג בסיחופיה פי' בידיו ושיניו [ועוד] כשמזקין מטחינו בריחיים: **ירושלמי** כשמזקין כודנו בריחיים הא אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא ור' יהודה מתיר בשבורה שאינה יכולה להתרפאות ולחיות. הא דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית ר' היו מקריבין שור של פטם ביום אידם. פי' זה שאמר מקריבין מנחה היו נותנין לבית קיסר מלשון תרגום מנחה תקרובתא אבל לא להקרבה לעבודת כוכבים ח"ו. ואעפ"כ חסר ד' רבוון כלומר נתן שוחד כדי שלא יהיו מקריבין ומדרינין אותו ביום אידם עצמו אלא למחר. ועוד השחיד שלא להדרינו להן חי אלא שחוט. ואסיק' ביקש רבי לבטל הדבר ועשה מעט מעט. בשנה אחת ביטל מלשלחו להן ביום אידם אלא למחר ובשנה אחרת ביטל מלשלחו חי אלא שחוט ובשנה אחרת ביטלו לגמרי: אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא דמפטמינן ליה ומשהינן ועביד מלאכה כתרי תורי: **מתני'** אין מוכרין להן דובין וארויות ולא כל דבר

(ד) אי אפשר ה"נ איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא דכי שלים זינייהו קטלי בגוייהו ויש אומרים מוכרים להם תריסין דכי שלים זינייהו מערק ערקי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים אמר רב אדא בר אהבה (א) אין מוכרין להן עששיות של ברזל מ"ט משום (ב) דחלשי מינייהו כלי זיין אי הכי אפילו מרי וחציני נמי אמר רב זביד בפרזלא הינדואה והאידנא דקא מזבנינן (ה) א"ר (ג) אשי לפרסאי (ד) דמגנו עילוון: עגלים וסייחים: תניא (ה) רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת וכיון דמרביעין עליה ויולדת אתו לשהויה אמר להן לכשתלד אלמא לא מקבלת זכר: בן בתירא מתיר בסוס: (ו) תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר מפני ב' דברים אחד משום תורת כלי זיין ואחד משום תורת בהמה גסה בשלמא תורת כלי זיין איכא דקטיל בסחופיה אלא תורת בהמה גסה מאי היא אמר רבי יוחנן לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת א"ר יוחנן (ז) הלכה כבן בתירא איבעיא להו שור של פטם מהו תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן תיבעי לרבי יהודה עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה דלא אתי לכלל מלאכה אבל האי דכי משהי ליה אתי לכלל מלאכה (ח) אסור או דלמא אפילו לרבנן לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי אפילו רבנן שרו ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי וליטעמיך שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא אלא רבי מיעקר מילתא בעי וסבר יעקר ואתי פורתא פורתא וכי משהי ליה בריא ועביד מלאכה אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועביד על חד תרין: **מתני'** (ט) אין מוכרין להם דובין וארויות וכל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהם בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אבל בונין עמהם (י) בימוסיאות ובית מרחצאות (יא) הגיעו (יב) לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנות: **גמ'** אמר רב חנין בר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב (יג) חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין שלא למכור אין מוכרין תנן אין מוכרין להן דובין וארויות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק לרבים הא לית ביה נזק לרבים שרי אמר רבה בר עולא באדי שבור ואליבא

שיש בו ניזקא לרבים. אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא אסורה לפירכוס כבהמה דקה אבל לא למכירה לעובד כוכבים ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להן: [**גמ'**] ומקשי' אין מוכרין להן דובין וארויות מפני שיש בהן נזק לרבים כלומר מזיקין לרבים. הא חיה גסה שאינה מזקת שרי ופריק רבא בר עולא מתני' דדייקת מינה הא חיה שאינה מזקת לרבים שרי באדי שבור

ארי שבור הוא אצל מלאכה. פ"ה דאמינא כר' יהודה דסרי בשבורה אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בחרי ור"י אומר דאפילו כרבנן נמי אמינא דעד כאן לא אסרי רבנן אלא משום דאתי למימר שלימה מכרה לו אבל בחרי לא שייך האי טעמא דלעולם שבור הוא אבל מלאכה: **מתקיף** לה רב נחמן בו'. פר"י דאשנויא דלעיל נמי קאי ויש ספרים שהוא כתוב נמי לעיל וכחנס נמחק: **רב אשי דייק ממתניתין.** אומר ר"י דדייק נמי מן המשנה דחרי היה גסה הוא דדוקא חרי שהוא שבור אבל מלאכה דאי ס"ד דהיה דקה הוא והיה דקה נמי אסורה א"כ ה"ל למימר סתם כל היה שיש בה מן לרבים אין מוכרין: [ב] **בימוסיאות.** פ"ה בימה של אבן אחת שמקריבין עליהן זבחים לעבודת כוכבים וקורין להם אלט"ר וכו' ולהכי שרו דלא הוו אלא תשמיש לתשמישי עבודת כוכבים וקשיא דלא משתמיט דקרי לבימוס משמש למשמשיה אלא משמש לעבודת כוכבים עלמה קרי בימוס כדתנן לקמן פרק כל הצלמים (דף מז:) אבן שהצבה תחילה לבימוס ופ"ה לשם מקום מושב עבודת כוכבים עלמה ועובדי הבימוס כעובדי עבודת כוכבים עלמה ואמר נמי (לקמן נג:) בימוסיאות של מלכי עובדי כוכבים אסורין מפני שמעמידין עליהם עבודת כוכבים בשעה שהמלכים עובדין אלמא ממש תשמיש עבודת כוכבים עלמה הוא ועוד דהכי נמי שהוא משמש למשמשי עבודת כוכבים אמאי מותר לבנות עמהן וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהן מקום שיקטירו עליו במחתה לעבודת כוכבים לכך נראה לר"י כגירסת הערוך [ג] שפירש דימוסיאות בדל"ת והוא לשון מרחצאות דבאמרי' בשבת פרק חבית (דף קמז:) אסור ליכנס בקרקעיתה של דימוסיאות מפני שמעמלת ומרפאה וכן אמר (שם) מיא דדמוסיא וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים ואמרי' נמי במדרש למחר אני פותח להם מרחצאות ודימוסיאות ובפירוש רש"ס כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך עבודת כוכבים:

דימום פטור אתה. פי' בראמי עבודת כוכבים שלו נשבע כי דימוס לשון רחמים הוא כדאמרי' בירושלמי דשביעית (פ"ט) במעשה דר"ש בן יוחי אחר דנפק מן מערתא חמא חד לד עופות שמע בת קולא כד הוה אמרה דימוס הוה פסגה פי' היה העוף נמלט מן הפח וכל הוה אמרה ספיקולא הוה מתגלגל פי' הוה מתגלגל בפח קולא הוא תרגום של פח אלמא משמע דדימוס הוא לשון רחמים ושמעת מן הדא אפי' ליפורא קטילא מבלעדי שמיא לא מתגלגל כל שכן בר אינש:

ויעקב

מסורת הש"ס

פ א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ה:

רבינו חננאל

ואליבא דרבי יהודה דתנינן במתני' רבי יהודה מתיר בשבורה. מר בר רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה כלומר מאי טעמא פרקת שבור דלאו בר מיעבד מלאכה הוא אפי' שלם הרי אינו עשוי למלאכה לא לחרוש ולא לטחון [ב] ודהיינו תוב ומאן לימא דארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא ומשום דאית ביה ניזקא אסיר הא לית ביה ניזקא שרי איני והתניא כשם שאין מוכרין להם בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה. ואפי' במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה [ג] דקה אין מוכרין להן. ועלתה בתיובתא. רבינא רמי מתני' אברייתא ומשני בארי שבור ואליבא דר' יהודה דמתיר בשבורה רב אשי דייק מתני' ומותיב תיובתא ופשוטות הן וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדה ופשטנא דטחני בהו בערודי בבית הריחיים: **פיס'** אין בונין עמהם בסילקי וגרדון פי' גרדון בלשון יון בית המשפט אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שלש בסילקאות הן של מרחצאות ושל אוצרות ושל מלכי עובדי כוכבים אסור לישראל לבנות בהן אסור וסימן לאסור מלכיהם בזיקים כלומר של מלכים אסור רבה אמר הללו כולן מותר ולא תימא במתני' אין בונין עמהן בסילקי וגרדון [ג] פי' אמרו עליו שמודה [ד] בשתי רשויות ודברים כיוצא בהן: אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטילין הללו אמר לו נאמן [עלי] הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר כלומר האמינו על עצמו והוא לא נתכוין אלא כנגד אלהינו שבשמים אמר לו הואיל וכך שהאמנתי עליך דימוס פטור אתה פי' בשבועה

[א] לפני רבינו הי' הגי' גם כאן ומאן לימא לן וכן כתבו התוס' בד"ה מתקיף דיש ספרים שהוא כתוב נמי לעיל. [ב] כ"ה הגי' בתוספתא פ"ג דאהלי' חיה דקה אין מוכרין וגי' רש"י ז"ל דגרים חיה גסה לע"ק דא"ל היינו דישא.

[ג] נראה דטע"ה וא"ל אלא בסילקי של גרדום וכו': כשנתפס ר"א למינות פי' וכו'. [ד] אולי צ"ל אמרו לו שיודה בשתי רשויות וא"ע.

[ג] דרבי יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מיתיבי [ד]כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך [א]אין מוכרין להן חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין להן תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא רבינא רמי מתניתין אברייתא ומשני תנן אין מוכרין להן דובין וארויות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין ורמינהי כשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין ומשני בארי שבור ואליבא דר' יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דארי חיה גסה היא דלמא חיה דקה היא רב אשי דייק מתניתין ומותיב תיובתא תנן אין מוכרין להן דובים וארויות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין וטעמא ארי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה לא תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדא אמר אביי אמר לי מר יהודה דבי מר יוחני טחני ריחים בערודי א"ר זירא כי הוינן בי רב יהודה אמר לן גמירו מינאי הא מילתא דמגברא רבה שמיע לי ולא ידענא אי מרב אי משמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכום כי אתאי לקורקוניא אשכחתיה לרב חייא בר אשי ויתיב וקאמר משמיה דשמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכום אמינא ש"מ משמיה דשמואל איתמר כי אתאי לסורא אשכחתיה לרבה בר ירמיה דיתיב וקא"ל משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכום אמינא ש"מ איתמר משמיה דרב ואיתמר משמיה דשמואל כי סליקת להתם אשכחתיה לרב אסי דיתיב וקאמר אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכום אמרי ליה ולא סבר לה מר דמאן מרא דשמעתתא רבה בר ירמיה א"ל [ג]פתיא אוכמא מינאי ומינך תסתיים שמעתא איתמר נמי א"ר זירא אמר רב אסי אמר רבה בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכום: אין בונין בו': אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ג' בסילקאות הן של מלכי עובדי כוכבים ושל מרחצאות ושל אוצרות אמר רבא ב' להיתר ואחד לאיסור וסימן [ד]לאסור מלכיהם בזיקים ואיכא דאמרי אמר רבא כולם להיתר והתנן אין בונין עמהן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אימא של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה ת"ר [ה]כשנתפס ר"א למינות העלהו לגרדום לידון אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים [ו]בטלים הללו אמר לו נאמן עלי הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים אמר לו הואיל [ז]והאמנתי עליך [ח]דימום פטור אתה כשבא לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו ולא קיבל עליו תנחומין אמר לו ר"ע רבי תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני אמר לו אמור אמר לו רבי שמא מינות בא לידך

והנאך

ואליבא דר' יהודה. דסרי דכוותיה בבהמה גסה אבל לרבנן אסור ולרבי יהודה נמי אי שלם אסור וחיה גסה כבהמה גסה כרב: **רב אשי אמר.** אפילו תימא בחרי שלם ומתני' ר' יהודה היא דסרי בשבורה וכל אריות שבורין הן אבל מלאכה דחרי לאו בר מלאכה הוא אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בחרי ור' יהודה נמי בחרי גסה כגון ערוד דטחני בהו ריחיא כדלקמן מודה דאין מוכרין: **ה"ג ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין.** וש"מ חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה: **תיובתא דרב חנן בר רבא.** דאמר [ע"א] ואני אומר אף למכירה: **רבינא רמי מתני' אברייתא כו' חיה גסה אין מוכרין.** ואדי תרבות קתני מתניתין דמוכרין ואע"ג דחיה גסה הוא: **ה"ג מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דהאי חרי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא: ורב אשי דייק ממתני' (כו') ומותיב תיובתא** ולא גרסינן **ומותיב מברייתא.** והכי פירושו אנן אותבינן לעיל לרב מדוקיא דמתניתין דנקט דבר שיש בו נזק הא חרי תרבות שרי וקס"ד דהוא הדין לשאר חיה גסה ורב אשי שייה אליבא דרב חרי שאני דשבור הוא אבל מלאכה ומהך דוקיא דנקט במתני' חרי הא שאר חיה דבת מלאכה היא כדלקמן אע"ג דליכא ניזקא אסור דייק רב אשי ומותיב בתיובתא לרב חנן בר רבא דפליג עליה דרב. וגרסינן במסקנא תיובתא דרב חנן בר רבא: **דבי מר יוחני טחני ריחיא בערודי.** חמור הבר: **רב יהודה.** תלמידו דרב ותלמידו דשמואל: **נהפס.** לארץ ישראל: **לא סבר לה מר.** דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב אלא אשכחתיה בסוריא דיתיב וקאמר לה משמיה דרב אלמא איהו קיבלה מיניה ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב: **פתיא אוכמא.** כלי שחור כמו (לקמן דף לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא שנשתחר ע"י מלאכה. כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות דף כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה חכמה מפוארה בכלי מכוער (תענית דף ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמלטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם: **מינאי ומינך.** מינאי דאמינא לך משמיה דרב חמא ומינך דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה: **תסתיים שמעתא.** תיאמר שמועה בשם אומרה דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב ורבה קיבלה מרב חמא: **ושל אולרות.** לסגולת המלך בונין בנין חזק: **להיתר.** בונין עמהן: **ואחד.** הוא של איסור שאין בונין עמהן: **לאסור מלכיהם.** של מלכים אסור שדנין שם נפשות: **והתנן אין בונין עמהן בסילקי.** אלמא איכא בסילקי דאסירי: **בסילקי של גרדום.** אבל בסילקי סתמא שהיא לדירת מלכים מותרת: **למינות.** מינין [ו] תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים: **עליו** [ז] [הוא] אומר. כלומר הדין עמך דדברים בטילין הן: **והוא לא אמר.** כן אלא נאמן עלי הדיין האמת שבאמת דנני ליתן לי לרה שפשעתי לקוני: **האמנתי.** במה שדנתני [ח] עליך: **דימום פטור אתה.** דימום היא היתה שם ירקתו ונשבע בה:

והנאך

[ה] [נעיל יד:], [ו] [תוספתא רפ"ב], [ז] [ברכות נ. פסחים פח. מגילה יד:], [ח] [תוספתא חולין פ"ב ה"ו], [ט] [ליתא בתוספ'], [י] והאמנתי. יעב"ץ, [יא] [עי' ערוך ערך דמוס ב' ובמוסף הערוך שבלשון יוני השבועה שנשבע הפרקליט לפטור אים מייב מיתה נקלא דימוס], [יב] בס"א: מיני רומיים, [יג] כ"ה בדפו"י, [יד] בע"י: שדנתי, [טו] [שייך לע"א במשנה], [טז] [ערך דמוס ג],

תורה אור השלם

1. לְאַסֵּר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבַּדֵּיהֶם בְּכֶבְלֵי בַרְזֶל׃ תהלים קמט ח

מוסף רש"י

פתיא. כלי חרס, כדאמר (לקמן לג:) הני פתיותא דבי מכסי (ברכות נ.). מינאי ומינך **תסתיים** שמעתא. כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמיתו של דבר (מגילה יד:).

והנאך. יסר [הדבר] בעיניך: **לכהן גדול.** שפירש מביתו לפני יוסי הכפורים לנשכת פרהדרין[ז] ושם היו מתקנים לו כל צרכיו: **והרשות.** שולטנות שנותנין עיניהן בבעלי ממון להרגן וליטול ממונן: **ורבנן.** דלית להו האי דבר מינות דיעקב: **לנפוש.** היא נגזית בעיני כל ושוכרתן. והכי משמע מאתנן זונה קבלה קבלה מאתנן הזונה ובאתנן זונה ישוב להיתנן: **ופליגא דרבי פדת.** הני תרבע אמות דרב חסדא: **אבי ידייהו.** בזרועותיהן: **אבי חדייהו.** חזה. דרך בני אדם כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו וגדול ממנו באתרוכיה או בכפם ידיו [משום כבוד]: **שלועקות מגיהנם.** על רוב ייסורי גיהנם: **מיונה.** לועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים: **רשום.** לועקת הבא ממון ודורונות ותרגונא ומס למלך: **לא ישובון.** כל המשתמדים לעבודת כוכבים[ח] אחר שנאבקו במינות אינם שבין ומס שבין ממהרין למות מתוך לרה וכפיית ילרם וזו גזירת מלך עליהם למות: **קלה שבקלות.** עבירה קלה שבירה זו היא שעשתה בנה קטן מבנה[ט] [גדול בנה] הגדול בא עליה והולידה ממנו בנה הקטן ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה: **בזוודתא.** תכריכין. לידה לדרך (ברלשית מב) מתרגמינן זוודין לאורחא ותכריכין הן לידה לדרך מתים: ה"ג **מדקאמרה קלה שבקלות.** ולא מתה אתקפתא היא. ואיכא דמותבי הכי אמינות אין מעבירה לא והא ההיא דאתיא כו' ומתה ומשנינן מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הוה בה ומשום הכי מתה: **הרגל דבר.** תשמיש. הרגל התחלה כמו (אבות פ"ג מי"ג) מרגילין את האדם לערוה ממשיכין [והיינו התחלה]: **הפיחה.** רוח: **פלי אפיחתא דעבודת כוכבים.** פתוח לפתח עבודת כוכבים כמו (תהלים כב) פלו עלי פיחם: דנכים

ויעקב איש כפר סכניא שמו. ל"ל דאין זה יעקב מינאה דפרק אין מעמידין (לקמן דף כח.) דרמא סמא לרבי אבהו דודאי אותו יעקב[י] לא האריך ימים כ"כ אלא נראה דההוא שבא לרפאות את בן דמא (לקמן מ:) אבל יעקב מינאה דרבי אבהו יכול להיות שהוא אותו דפרק כיסוי הדם (חולין דף פד.) גבי רבא[כ]: **מהו לעשות בית הכסא לכ"ג.** נראה דלאו מדאורייתא קא בעי דפשיטא דשרי דהא אפילו ריקועים דבית קדשי הקדשים הוה שרי אי לאו ריבוא דקרא בפרק כל הצלמים (לקמן דף מו:) אבל מידי דהר הבית פשיטא דשרי דהא אפי' פרה אימעיטא פרק כל הצלמים מקרא דבית ה' פרט לפרה שאינה באה לבית: **הרחק** מעליה דרכך זו מינות. והא דאמרי' בפרק כל כתבי (שבת דף קטז.) דכמה אמוראי הוו אזלי לבי אבידן זהו להתווכח עמה[כא] ולא היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח ומתקבלים שם חכמי עובדי כוכבים ונושאין ונותנים בדיניה ומאן דלא הוה אזיל היינו מירתא שלא יהרגוס וכן משמע דאמר[כב] רב נחמן אגא מייניהו ומסתפינא מייניהו ולא כפ"ה[כג] שפירש בסמוך שהוא מקום עבודת כוכבים: **ופליגא** דרבי פדת. ולא"ת ומאי פליגא דלמא לעולם אמרו רב חסדא ור' פדת שמן התורה אינו אסור אלא קריבה של גלוי עריות בלבד שנא' איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה: עולא הוה מנשק לאחוותיה אבי ידייהו. ופליגא דידיה אדידיה דהא הוא דאמר אפי' שום קריבה בעולם אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב: לעלוקה שתי בנות זו המינות והרשות כל באיה לא ישובון כל באי במינות לא ישובון ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים: למימרא דכל דהדר ממינות מיית ואסיק' הני מילי מינות אבל עוברי עבירה כגון ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא ואמרה ליה בנה קטן מבנה גדול כלומר בא עליה בנה הגדול ונתעברה ממנו וילדה בנה קטן וכיוצא בה עוברי עבירה אם ישובו שיחיו: למימרא דהחוזר מן העבירות יחיה והרי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם כו' בשעת הרגל דבר שמע הוו אומרין אלעזר אינו מתקבל בתשובה כו' והיה נושא ונותן בדעתו אם אתחנן לשמים שיבקשו עלי רחמים הם צריכין שיבקשו אחרים רחמים עליהם שכתוב כך וכך וכן כולם עד אין הדבר תלוי אלא בתשובה מיד חזר בתשובה והניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר' אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת כגון זה ולא דיו שנמחלו עונותיו אלא שקראוהו רבי מן השמים. והא אלעזר זה בעבירה הוה דביק וכיון דהדר ביה מית. ופרקי' התם כיון דהוה אדיק בעבירה טובא כי מינות דמי: ר' חנינא ור' יונתן הוו אזלי לאורחא מטו לפרשת דרכים חדא פצי לבית עבודת כוכבים וחדא לבי זונות אמרו ניזיל

והנאך ועליו נתפסת אמר לו עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי ומצאתי[כד] אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו אמר לי כתוב בתורתכם [1]לא תביא אתנן זונה [וגו'] מהו לעשות הימנו בהכ"ם לכ"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך [2]לימדני [כי] מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ילכו והנאני הדבר על ידי זה נתפסתי למינות ועברתי על מה שכתוב בתורה [3]הרחק מעליה דרכך זו מינות ואל תקרב אל פתח ביתה זו הרשות ואיכא דאמרי הרחק מעליה דרכך זו מינות והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה אמר רב חסדא [4]ארבע אמות ורבנן [האי] מאתנן זונה מאי דרשי ביה כדרב חסדא דאמר רב חסדא כל זונה שנשכרת לבסוף היא שוכרת שנאמר [4]ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך [ותהי להפך] ופליגא דרבי פדת דא"ר פדת [5]לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד שנא' [5]איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה [7]עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידייהו ואמרי לה אבי חדייהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא [2]קריבה בעלמא אסור משום [8]לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב [6]לעלוקה שתי בנות הב הב מאי הב הב אמר מר עוקבא [קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם ואומרות בעוה"ז הבא הבא ומאן נינהו מינות והרשות איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא קול גיהנם צועקת ואומרת הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה הבא הבא [7]כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו ה"ק ואם ישובו [3]לא ישיגו אורחות חיים למימרא דכל הפורש ממינות מיית והא ההיא דאתאי לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול ואמר לה רב חסדא טרחו לה בזוודתא ולא מתה מדקאמרה קלה שבקלות עשתה מכלל דמינות [נמי] הויא בה ההוא דלא הדרא בה שפיר ומש"ה לא מתה איכא דאמרי ממינות אין מעבירה לא והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא וא"ל [ר"ח זוידו לה זוודתא] ומתה מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הויא בה ומעבירה לא והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה אחת בברכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר הפיחה אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר [8]כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר [9]כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר [10]וחפרה הלבנה ובושה החמה אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר [11]ונמקו כל צבא השמים אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא [והא הכא בעבירה הוה ומית] התם נמי כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא [9]בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכים

מסורת הש"ס

(ח) [בס"ח: אחד מתלמידי יסו הגולרין, ב) [בס"ח: לימדני יסו הגולרין], ג) [שבת יג.], ד) [שם], ה) [לקמן נח: וס"ע], ו) [בעלי: לקמן יח.], ז) [יומא נ.], ח) בס"ח ליתא לעבודת כוכבים, ט) ס"ע, י) [בס"ח: רשע], כ) [וע' תוספות מגילה כג. ד"ה אמר יעקב וכו'], ל) [בס"ח אמר יעקב וכו'], מ) [בס"ח נוסף: לפסול תורתם], מא) [שם בשבת קטז. איתא מר בר יוסף], נ) [לקמן ע"ב ד"ה בנית אבידן], ס) [עי' תוס' חולין ז. ד"ה אמר].

תורה אור השלם

1. לא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בַּיִת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט
2. וְקָל פְּסִילֶיךָ יְבַתֵּו וְקָל אָתְנַנְּיָךְ יִשָּׂרְפוּ בָאֵשׁ וְקָל עֲצַבֶּיךָ אֲשִׁים שְׁמָמָה כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבָּצָה וְעַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ:
מיכה א ז
3. הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ: משלי ה ח
4. וַיְהִי בָךְ הַפֵּךְ מִן הַנָּשִׁים בְּתַזְנוּתַיִךְ וְאַחֲרַיִךְ לֹא זֹנָה וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנָן לֹא נִתַּן לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ:
יחזקאל טז לד
5. אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרָבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְיָ:
ויקרא יח ו
6. לַעֲלוּקָה שְׁתֵּי בָּנוֹת הַב הַב שְׁלוֹשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא אָמְרוּ הוֹן: משלי ל טו
7. כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים: משלי ב יט
8. כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוֹטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתְּךָ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תְמוּט אָמַר מְרַחֲמֶךָ יְיָ: ישעיהו נד י
9. שְׂאוּ לַשָּׁמַיִם עֵינֵיכֶם וְהַבִּיטוּ אֶל הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי שָׁמַיִם כָּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ כֵן יְמוֹתוּן וְיֵשׁוּעָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְצִדְקָתִי לֹא תֵחָת:
ישעיהו נא ו
10. וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: ישעיהו כד כג
11. וְנָמֵקוּ כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנָגְלוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם יִבּוֹל כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן וּכְנֹבֶלֶת מִתְּאֵנָה: ישעיהו לד ד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לעלוקה וכו' דשם חכם הוא. נ"ב והא דמוקי ליה הכא בגיהנם היינו משום דכתיב בתריה שאול ועזאזל דאם מוספות ר"פ עושין פסין דף יט בד"ה והאיכא תפתה:

מוסף רש"י

קריבה של גלוי עריות. תשמיש ממש (שבת יג.).

עין משפט נר מצוה

פא א [מיי' פכ"ח מהל' מיסורי איסור הל' כב] טוש"ע י"ד סי' קנ סעיף ח:
ב [מיי' שם הל' ו טוש"ע אה"ע סי' כא סעיף ז]:
פב ג מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל' ה:

רבינו חננאל

ואסיק' מפני שאמר לפניו יעקב איש כפר סכניא (נחוקין כמו ד' תיבות) אתנן זונה ומחיר כלב אסורין לקרבן אבל לעשות מהן בית הכסא לכהן גדול שרי. ממקום טנופת באו ולמקום טנופת חזרו כדכתיב מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו והודה לו על דבר זה בשביל שנתיישר בעיניו ונהנה ממנו ונתפש על זה ואמר ברתתי על מה שכתוב הרחק מעליה דרכך זו המינות והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה צריך להתרחק מפתח זונה ד' אמות: ר' פדת הוה אמר לא אסרה תורה אלא גילוי ערויות בלבד שנא' איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה: עולא הוה מנשק לאחוותיה אבי ידייהו. ופליגא דידיה אדידיה דהא הוא דאמר אפי' שום קריבה בעולם אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב: לעלוקה שתי בנות זו המינות והרשות כל באיה לא ישובון כל באי במינות לא ישובון ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים: למימרא דכל דהדר ממינות מיית ואסיק' הני מילי מינות אבל עוברי עבירה כגון ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא ואמרה ליה בנה קטן מבנה גדול כלומר בא עליה בנה הגדול ונתעברה ממנו וילדה בנה קטן וכיוצא בה עוברי עבירה אם ישובו שיחיו: למימרא דהחוזר מן העבירות יחיה והרי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם כו' בשעת הרגל דבר שמע הוו אומרין אלעזר אינו מתקבל בתשובה כו' והיה נושא ונותן בדעתו אם אתחנן לשמים שיבקשו עלי רחמים הם צריכין שיבקשו אחרים רחמים עליהם שכתוב כך וכך וכן כולם עד אין הדבר תלוי אלא בתשובה מיד חזר בתשובה והניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר' אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת כגון זה ולא דיו שנמחלו עונותיו אלא שקראוהו רבי מן השמים. והא אלעזר זה בעבירה הוה דביק וכיון דהדר ביה מית. ופרקי' התם כיון דהוה אדיק בעבירה טובא כי מינות דמי: ר' חנינא ור' יונתן הוו אזלי לאורחא מטו לפרשת דרכים חדא פצי לבית עבודת כוכבים וחדא לבי זונות אמרו ניזיל

ניזיל אפיתחא דבי זונות. מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה ומוקמי לעיל בעבודת כוכבים שהרי היה רואה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות: **כל** העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. מוכח מדכתיב ללא אלהי אמת והדר כתיב ללא תורה משמע דבריש קאמר אע"פ שיש בו תורה הוא כמי שאין לו אלהים:

ובגמילות חסדים לא עסק. תימה מאי פריך מצדקה הלא ג' דברים הם כדאמרינן בסוכה (דף מט:) לצדקה לעניים גמילו' חסדים בין לעניים בין לעשירים וי"ל דמ"מ משמע ליה דמי שרגיל בזאת עוסק הוא גם בזאת: **אלא א"כ ממונה עליה בו'.** ומסתמא גם משלו היה נותן הרבה: **מעות** של **פורים נתחלפו לי במעות** של צדקה. פירש רש"י לשון אחר מעות של סעודת פורים וקשיא כי לא מצינו בכל התלמוד שמזכיר מעות של סעודת פורים וגם (1) שפירש רש"י מעות של פורים שהפרים הוא לסעודת פורים שלו וחלקם ולא חזר ליפרע מארנקי של צדקה והזכירו לטובה על כך וקשה כי זה חסר מן הספר ושם המלוה שהוא ממה שלא חזר לגבות מארנקי של צדקה היה לו לומר וגם ללשון ראשון שפירש מגבת פורים וחלקתי לעניים לצדקה ואני פרעתי משלי של פורים קשה דעיקר מלוה חסר מן הספר לכך נראה לר"י לפרש הארנקי הוה ממעות של פורים והיה סבור שהוא של צדקה ומזכר שהם של מגבת פורים ואפילו הכי לא חזר בעצמו וחלקם לעניים אע"פ שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום מפני שלא היה רואה לביישם מאחר שקבלם וזימנם להם ולפי זה עיקר המלוה היא בשעת חלוקה אע"פ שמזכר לא רצה לביישם וודאי מסברא חזר ופרעם משלו לכים של פורים ולשון נתחלפו כמו (ב"ב דף יז.) אויב באיוב נתחלף לו פירוש שסבר לקחת אויב ולקח איוב וכך היה סבור שהם של צדקה ומזכר שהם של מעות פורים: **רבן** של תרסיים אני. פ"ה גרדייס

וכן מוכח כל הסוגיא אצל בסוכה פרק החליל (דף נא:) מונה תרסיים בפני עצמן וגרדייס בפני עצמן וי"ל ששלשה מיני תרסיים הם דגרדייס נקראין תרסיים כדמוכח הכא וגם לורפי נחשת נקראים תרסיים כדמוכח בפ' אלו טריפות (חולין דף נז:) דהעלה עליה מטלית של תרסיים והוא עור שמשימין לפניהם שלא יקלקלו בגדיהם והוא חס מאד והם אותם דפרק החליל (שם דף נא:) שמונה כל האומניות בפני עצמן וגם במגילה פרק בני העיר (דף כו.) מעשה בבית הכנסת של תרסיים כי לורפי נחשת אין בני אדם יכולין לסבלם כדמשמע פ' המדיר (כתובות דף עז.) דקא חשיב ליה בהדי הני דכופין אותן להוציא ועוד יש אומה אחת שכולם נקראו תרסיים כדאמרינן מגילה (דף יג:) בגתן ותרש שני תרסיים היו ומספרים בלשון טורקי: **אתיא** זיבורתא. פי' בקונטרס זיבורא זכר זיבורתא נקבה ול"נ שאין ניכר כ"כ במין קטן בין זכר לנקבה וי"מ שהן שני מינין כמו (חולין דף סב:) תרנגול ותרנגולתא דאגמא: הוגה

דנכים יצריה. נשחט יצרא. אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו כדאמרי' בד' מיתות בסנהדרין (דף סד.). כלומר ניזיל בההוא שביבא ולא ניזיל אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע: **אילנעו זונות מקמייהו.** נכנסו מפניהם לקובתן: **מנא לך הא.** דסמכת אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מילר הרע: **זימה ומפרגמי' עלה חטאין.** עלה הוא תרגום של זימה (ג) היא וחטאין הוא תוספת התרגום מפרש שעלה זו רעה היא של חטא. אלמא דזימה היינו לשון עלה ותורה נקראת עלה דכתיב (ישעיה כח) הפליא עצה הגדיל תושיה ומשמע תורה תשמור עליך: **מזימה** (ג). מן הזנות: **תשמור עליך תורה.** דסיפיה דקרא תבונה תנצרכה מזימה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא ואנו הולכין הלוך ודבר בדברי תורה: **על ה' דברים.** חמש עלילות הן שולטין עלי: **כמי שאין לו אלוה.** להגן עליו: ה"ג **מאי נלא** (ד): ר' חייא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה: **מעות של פורים.** שגביתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ותנן (ב"מ דף עח:) אין העני רשאי ליקח מהן לצועה לסמלו: **נתחלפו לי במעות של צדקה.** וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים ואני פרעתי משלי [לת] של פורים. ל"א מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה: **גנבת.** גנב ולסטים היית: **מדהא ליפא.** כשם שאין השני' בי דהא אין שתיהן באדם אחד כך אין חבירת' בי והאומר לכם עלי שקרן נמצא בדבריו: **מ"ט קרו לך רבי.** הרי עלילה שלישית: **טרסיים.** גרדייס: **קיבורי.** פקעיות לימשיל"ש: **די דשתיא די דערבא.** איזה של שתי ואיזה של ערב: **אתא זיבורא.** זכר אותיבא על דערבא: **ואתאי זיבורתא.** נקבה אותיבא על דשתיא. והבין שהוא גם הנעשה (ה) שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר: **נבי אבידן.** בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים ומזבלים זיבול לעבודת כוכבים ומפקחין על עסקיה לידע מה היא לריכה ומתנדבין: **עבדך לחירות.** והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית: **אידמי ליה.** לההוא גברא: **ביטוליה הוא דקא אתוי.** רשעך תראה ותודיע שרשע אתה והוא יגלו ע"י נס: **הוה כפיבא ההוא (יומא) איגרתא.** דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקיהן שדרוה ההוא שעתא בידיה דההוא גברא: **פתקיה.** אליהו וזרקו ד' מאה פרסי למען לא ישוב [עוד לביתו] כמו (ר"ה דף כה.) שקל קלא פתק ביה: **עליו לשריפה.** למה נענש כך לפי שהיה הוגה את הסם באותיותיו דורשו באדרבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ: להתלמד

דנכים יצריה א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא כי מטו התם חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמייהו א"ל מנא לך הא א"ל [1]מזימה תשמור עלך תבונה תנצרכה א"ל רבנן לרבא מאי מזימה אילימא תורה דכתיב בה [2]זימה ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב [3]הפליא עצה הגדיל תושיה אי הכי זימה מבעי ליה ה"ק (ה) מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה ת"ר כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים א"ל רבי חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר [4]וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו'] מאי ללא אלהי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה ובגמילות חסדים לא עסק והתניא (ו)רבי אליעזר בן יעקב אומר [7]לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון (ז)הימנוה הוא דהוה מהימן מיעבד לא עבד והתניא (ז)אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מיעבד עבד (ז)כדבעי ליה לא עבד אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו מ"ט תנית ומ"ט גנבת אמר להו אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא ומדהא ליתא הא נמי ליתא ומ"ט קרו לך רבי רבן של תרסיים אני אייתו ליה תרי קיבורי אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא איתרחיש ליה ניסא אתיא זיבוריתא אותיבא על דשתיא ואתאי זיבורא ויתיב על דערבא אמר להו האי דשתיא והאי דערבא א"ל ומ"ט לא אתית לבי אבידן אמר להו זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם [אמרו] ועד האידנא כמה סבי איתרמום אתרחיש ניסא ההוא יומא אירמם חד סבא ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות אמר להו לא היו דברים מעולם קם חד [מינייהו] לאסהודי ביה אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשובי דמלכותא א"ל מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו בהא נמי אתרחיש ליה ניסא וההוא גברא בישותיה הוא דקא אחוי ולא אשגח ביה קם למימר להו הוה כתיבא איגרתא דהוה כתיב מחשיבי דמלכות לשדורי לבי קיסר ושדרוה על ידיה דההוא גברא אתא אליהו פתקיה ארבע מאה פרסי אזל ולא אתא אתיוהו לרבי חנינא בן תרדיון אמרו ליה אמאי קא עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי גזרו עליו לשריפה שהיה אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות עליו לשריפה הוגה

פג א מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה ח סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ז:

רבינו חננאל

בהאי דמיפצלא בבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא שנא' מזמה תשמור עליך מדבר זמה התורה תשמור עליך אבל עבודת כוכבים נכים יצריה: ת"ר כשנתפש ר' אלעזר בן פרטא ור' חנניה בן תרדיון למינות אמר ר' אלעזר בן פרטא לר' חנניה אשריך שנתפשת על דבר אחד אוי לי שנתפשתי על ה' דברים השיבו אתה נתפשת על ה' דברים ואתה ניצול שאתה נתעסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני נתעסקתי בתורה בלבד וכדרב דאמר כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא תורה ו) מאי ללא תורה כל העוסק בתורה בלבד ואינו מתעסק במצות וגם להוציא הדין לאמיתו וההוראה כתקנה כאילו גם תורה אין לו: ומקשי' ורבי חנניה בן תרדיון לא נתעסק בג"ח והתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אל יתן אדם מעותיו בקופה אלא אם כן ממונה עליה כר' חנניה בן תרדיון ופרקינן אין ודאי הימוני הוה מהימן ואע"ג דהוה עביד חסדים כדתניא מעות של פורים נתחלפו לו במעות של צדקה וחילקם לעניים ונתן אחרים למעות פורים כמו שהיה ראוי לאדם עשיר כמותו לעשות לא עשה. אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו לו מאי טעמא תנית וגנבת. כלומר חכם שונה וגנב. אמר להו דרך בני ישראל או סופר או בעל סייף שניהם באיש אחד אין נמצאין וכיון שאני בעל סייף (גם) אני חכם שונה אמרו לו והלא קוראין אותך רבי אמר להן גדול שבאורגים אני ולפיכך קורין אותי רבי של אורגים הביאו לפניו שתי פקעיות של מטוה אמרו לו איזו של שתי ואיזו של ערב נעשה לו נס ופרחה וישבה לה זיבורית נקבה על פקעת דערבא וזיבורא על של שתי אמר הא דשתיא הא דערבא: בי אבידן. פי' לשכה בבית עבודת כוכבים שלהן ומתקבצין שם כל בעלי חכמה ודנין בדברי חכמה עוד אמרו לו למה שיחררת עבדך בדתן של ישראל. פי' פתקוהו בד' מאה פרסי שדרוהו פרוונקא במקום רחוק ת' פרסי. אתיוהו לר' חנניה בן תרדיון אמרו ליה אמאי עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי גזרו עליו שריפה

ו) גי' רבינו הי' מאי ללא תורה ופשטא שכן הי' ג"כ גי' רש"י וכמו שהגיה הב"ח ומנמנם מדברי התוס' נראה דגרסי כגי' דילן ודו"ק.

מסורת הש"ס

ה) ב"ב יז:, ג) [גי' יעב"ץ הימוני], ג) [לקמן יח.], ד) [כתובות סז.],

תורה אור השלם

1. מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצְרֶכָּה:
משלי ב יא
2. עֲרוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הוּא:
ויקרא יח יז
3. גַּם זֹאת מֵעִם יְיָ צְבָאוֹת יָצָאָה הִפְלִיא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה:
ישעיהו כח כט
4. וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת וְלֹא לְוֵה כֹהֵן מוֹרֶה וּלְלֹא תוֹרָה:
דברי הימים ב טו ג
5. רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
דברים ד ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ה"ק מזמה מדבר זימה: (ב) רש"י ד"ה זימה וכו' של זימה וחטאין הוא תוספת שהתרגום כל"ל ומיהת היא נמחק: (ג) ד"ה מזימה מן הזנות: (ד) ד"ה ה"ג מאי ללא תורה הס"ד: (ה) ד"ה ואתא וכו' הנעשה לו שהשתי: (ו) תוס' ד"ה מעות וכו' וגם מה שפי' רש"י:

לעזי רש"י

לימשיל"ש [לימורישיל"ש]. פקעות (של חוט).

מוסף רש"י

מעות של פורים. שנתחתים לסעודת פורים, נתחלפו לי. וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה (לקמן יח.). **טרסיים.** אורגים (נזיר נב.).

להתלמד עבד דתניא לו. ומיהו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (ישעיה דף קכא:) ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב וקרא דלא תלמד לעשות במילי אחרינתא תוקמה כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (דף סח.) ודומות לורת לבנה דר"ג (ר"ה דף כד.):

בקובה. אהל זונות כדכתיב (במדבר כה) אל הקובה: **דקדקה**. לפסוע פסיעות נאות וכתיב (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה: **שאדם דש בעקביו**. דקדוק פסיעות כי הכא. ל"א שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום: **על גל דרכי**. אפילו דקדוק פסיעות: **שאתה יושב ועוסק בתורה**. והם גזרו על כך: **דבר של טעם**. שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת: **גלוס מעשה גא לידך**. ואשמע איך היית נוהג: **מעות של פורים**. שהמתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה: **מחלקך יהא חלקי**. הואיל והיית ותרן בממונך: **ארלאך בכך**. כלומר זו היא שכרה של תורה: **קלצטוניירי**. ממונה עליו: **ברקבא**. תרי וקב חצי סאה דינרי זהובים: **נקט נפשיה לחד פרשא*** התקין עייני לבושו כאחד מן הפרסים: **דשמנא אנא*** דרך נשים לי: **מפרחנא מרתח*** כלומר אמתין לך עד שיפסוק ליך ודוגמתו בב"ק בפרק מרובה (דף פ:) מאן תרח נתרח שמואל: **פגעא פגא*** את השלטון בכל עת שיעליל עליך פייסהו בממון: **וזי שלמי*** כשיכלו הדינרין ממאי פלחנא: מי

הוגה השם. פ"ה שדורשו במ"ב אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ ורוב העולם מפרשים שהיה קורא בפי' אותיות של שם המיוחד [ט] באותיות של שאר התיבות וזה אין לעשות כדאמר בפסחים ס"פ אלו עוברין (דף נ.) לא כשאני נכתב אני נקרא אני נכתב בי"ה ונקרא בא"ד וגלה לר"י שאין להזכיר אף אותיות י"ה כמו שרגילין העולם שהרי י"ה הוא שם המיוחד ועוד גלה להר"ר אלחנן כי גם אין להזכיר א"ד מאדני דהא א"ד מאדני י"ה מהשם אין נמחקין ש"ד משדי נ"ב מנצאות נמחקין וכן הגירסא (שבועות לה: ושם לה.) בפירוש ר"ח משמע שא"ד מאדני הוא שם כמו י"ה מה' ומיהו גלה לר"י להתיר דכיון דלא נמצא בכתוב דמה שהוא נמצא כתוב בספרים יש לומר שהסופרים כתבוהו כן ולא נתכוונו להזכיר את השם (ועי' תוס' סוכה דף ה. ד"ה יו"ד):

להתלמד עבד. פ"ה ומיהו הקב"ה מדקדק כו' וגלה שלא היה כתוב בספרו אלא מאי טעמא אינגא הוגה בפרהסיא היה ולכך הולכך לתת טעם אחר: **מה** אתה רואה. שהיה גלה בעיניהם שהיה לו לגלות שום דבר תימה או מלאכים או דבר אחר א"נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו: **ואל** יחבל עצמו. אור"ת דהיכא שילאים פן יעבירום עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כי היא דגיטין (דף מ:) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם ליס (וע"ע תוס' גיטין דף מ: ד"ה קפלו): **וכי** שלמי מאי איעביד. י"מ שהיה נותן להשלטון מס מן הזונות למספר גולגלותם ולכך היה שואל כי שלמי מה אעשה כי אין אתן מס העולה למספרם וכן יש לפרש בריש פירקא (לעיל דף ב:) שווקים להוסיב בהם זונות וליטול מס מהם אבל רש"י פירש שכל שעה שיעלילו עליו שישחדם בממון זה: שלא

הוגה את השם באותיותיו והיכי עביד הכי [ט] והתנן אלו שאין להם חלק לעולם הבא [א] האומר אין תורה מן השמים ואין תחיית המתים מן התורה אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו להתלמד עבד [ב] כדתניא [1] לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות אלא מאי טעמא אינגא משום הוגה את השם בפרהסיא [דהוי] ועל אשתו להריגה דלא מיחה ביה מכאן אמרו [ג] [2] כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו ועל בתו לישב בקובה של זונות דאמר ר' יוחנן פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דקדקה בפסיעותיה והיינו דאמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב [2] עון עקבי יסבני עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין לו ליום הדין בשעה שיצאו שלשתן צדקו עליהם את הדין הוא אמר [3] הצור תמים פעלו [וגו'] ואשתו אמרה [3] אל אמונה ואין עול בתו אמרה [4] גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי וגו' אמר רבי [כמה] גדולים צדיקים הללו שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו אמר לו חנינא אחי [ד] (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר [ה] מונח לך בחיקך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר לו רבי [ו] מה אני לחיי העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך [ז] אמר לו [ז] מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו הביאוהו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן [ח] גליון נשרפין ואותיות פורחות אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו אמר לו קלצטוניירי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטוניירי [ט] מזומנין הן לחיי העולם הבא [י] בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים ברוריא דביתהו דר' מאיר ברתיה דר' חנינא בן תרדיון הואי אמרה לו זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרי ואזל אמר אי לא איתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא אזל נקט נפשיה כחד פרשא אמר לה השמיעני לי אמרה ליה [י] דשתנא אנא אמר לה מתרחנא [כ] מרתח אמרה לו נפישין טובא [מ] (ואיכא טובא הכא) דשפירן מינאי אמר ש"מ לא עבדה איסורא כל דאתי אמרה ליה הכי אזל לגבי שומר דידה א"ל הבה [נ] ניהלה אמר ליה מיסתפינא ממלכותא אמר ליה שקול תרקבא דדינרא פלגא פלח ופלגא להוי לך א"ל וכי שלמי מאי איעביד א"ל אימא אלהא דמאיר עננו ומתצלת א"ל

ומי

מסורת הש"ס

א) סנהדרין ל., ב) נקמנן מג: שבת עה. ר"ה כד: סנהדרין סח., ג) שבת נד: ע"ש, ד) [בע"י מיתא], ה) [בע"י מיתא ל"ל ר' חנינא], ו) [לעיל יח:], ז) [בע"י ל"ל רבי], ח) [בע"י מיתא גוילין], ט) [עי' תוס' כתובות קג: ד"ה מזומן], י) [לעיל י: יח.], כ) [לקמן כד: שבת קי.], ל) [ל"ל מתרח ובע"י ליתא ועי' בערוך ערך תרח], מ) ס"א ל"ג, נ) [בדפו"י ניהלי וכ"כ יעב"ץ], ס) ל"ל כאותיות [וכ"ה מהריעב"ץ],

תורה אור השלם

1. כִּי אַתָּה בָא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם: דברים יח ט

2. לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עָוֹן עֲקֵבַי יְסוֹבְבֵנִי: תהלים מט ו

3. הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: דברים לב ד

4. גֹּדֵל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֶת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: ירמיהו לב יט

הגהות הב"ח

(ה) גמ' וספר תורה מונח לך בחיקך:

מוסף רש"י

ואין תחיית המתים מן התורה. שכופר במדרשים דדרשינן בגמרא מניין לתחיית המתים מן התורה, ואפילו יהא מודה ומאמין שימות המתים אלא דלא למדוה באוריתא כופר הוא הואיל ועוקר שם תחיית המתים מן התורה מה לנו ולאמונתו וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא, הלכך כופר גמור הוא (סנהדרין צ. ועי"ש בגליון בשם ב"ש שאין זה מדברי רש"י). **להבין ולהורות**. לומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק הגויים (דברים יח ט) או: שתוכל לעמוד בהן ואם יעשה נניח שקר לפניך שתבין שהוא מכשף (שבת עה.). **דשתנא**. וטוטריקון ד' דרך ש' נשים (לקמן כד:).

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה [ו] מ: ב [מיי' פ"ו מהל' דעות הל' ז שו"ע י"ד סי' קנז סעיף ח בהגה]:

רבינו חננאל

בענוש שהיה הוגה את השם באותיותיו בפרהסיא. שכל ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעה"ב ואע"ג דהוא להתלמד עבד וכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות הוה ליה להגות בצינעה. וגזרו על אשתו הריגה נענשה משום דלא מחיא ביה שכל מי שיש בידו למחות ואינו ממחה נתפש. ונענשה בתו לישב בקובה דא"ר יוחנן פעם אחת עברה בין גדולי רומי ואמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דיקדקה בפסיעותיה והיינו דכתיב עון עקבי יסובני עון שאדם דש בעקביו סובבין אותו ליום הדין. בשעת הוצאתן פתחו [כל] א' ואמ' הוא אמר הצור תמים פעלו וגו' אשתו אמרה אל אמונה ואין עול בתו אמרה גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך (איש) [בנין] האדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו: כרכוהו בס"ת שהיה קורא בו והקיפוהו חבילי זמורות והציתו בהן את האור כו': ברוריה דביתהו דר' מאיר ברתיה דר' חנניא בן תרדיון הואי אמ' ליה לבעלה דאלא בי מלתא דיתבה אחתי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרי ואזל. פי' דישתנא נידה: נפיש טובא כלומר הדם שותת ויורד עליה הרבה ואינה יכולה ליטהר כו' עד

שלא יתחשב עמהם. פרש״י לחזקס לגור על העיר והר״ל אלחנן פירש להיות ממספר אנשי הכנא של עובדי כוכבים: **שמזבלין** שם. פ״ה לשון יזבלני איש ורבינו תס פירש מזבלין מזבחים ולשון גנאי נקט וכן משמע בירושלמי פרק הרואה ראה מקוס שמזבלין שם לעבודת כוכבים אומר זובח לאלהים יחרם:

מאי בינייהו. תימה טובא איכא בינייהו דר״מ דוקא אמר מפני שמזבלין הא אין מזבלין שם שרי ורבנן אסרי אף במקום שאין מזבלין וראה לפרש דהכי פריך במקוס שמזבלין מאי בינייהו דהא ודאי אף במקוס שמזבלין פליג מדהזכירו חכמים בדבריהם מקוס שמזבלין דאי נ״פ במקוס שמזבלין לא היה להם להזכיר אלא מה שהוסיפו על ר״מ ואומר אף במקוס שאין מזבלין אסור ועוד יש לפרש מאי בינייהו בין מקוס שמזבלין למקוס שאין מזבלין לרבנן דאסרי בתרוייהו ומסיק נשא ונתן איכא בינייהו: אשרי

מעשה ואיכא דאמרי ממעשה דברוריא: תנו רבנן [6]ההולך לאיצטדיונין ולכרקום וראה שם את הנחשים ואת החברין בוקיון ומוקיון ומוליון ולוליון בלורין סלגורין הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר [1]אשרי האיש אשר לא הלך וגו׳ כי אם בתורת ה׳ חפצו הא למדת שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה ורמינהי [3][הולכין] לאיצטדיונין מותר מפני שצווח ומציל ולכרקום מותר מפני ישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהם ואם נתחשב עמהם אסור קשיא איצטדיונין אאיצטדיונין קשיא כרקום אכרקום בשלמא כרקום אכרקום ל״ק כאן במתחשב עמהן כאן בשאין מתחשב עמהן אלא איצטדיונין אאיצטדיונין קשיא תנאי היא [דתניא] אין הולכין לאיצטדיונין מפני [4] מושב לצים ור׳ נתן מתיר מפני שני דברים אחד מפני שצווח ומציל ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה תנו רבנן אין הולכין לטרטיאות ולקרקסיאות מפני שמזבלין שם זיבול לעבודת כוכבים דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים מקום שמזבלין אסור מפני חשד עבודת כוכבים ומקום שאין מזבלין שם אסור מפני מושב לצים מאי בינייהו אמר ר׳ חנינא מסורא [5]נשא ונתן איכא בינייהו דרש ר׳ שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב וכי מאחר שלא הלך היכן עמד ומאחר שלא עמד היכן ישב ומאחר שלא ישב היכן לץ [אלא] לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר [2]אם חכמת חכמת לך [7](ואם לצת) לבדך תשא א״ר [8](אליעזר) כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר [3]ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם אמר להו רבא לרבנן במטותא [9]בעינא מינייכו דלא תתלוצצו דלא ליתו עלייכו יסורין אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר [4]משך ידו את לוצצים אמר רבי שמעון בן לקיש כל המתלוצץ נופל בגיהנם שנאמר [5]זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר [6]יום עברה היום ההוא אמר ר׳ אושעיא [10]כל המתייהר נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה היום ההוא אמר רבי [11]חנילאי בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כליה לעולם שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם [כי] כלה ונחרצה שמעתי אמר רבי [12](אליעזר) קשה היא שתחילת׳ יסורין וסופו כלייה דרש ר׳ שמעון בן פזי [13]אשרי האיש אשר לא הלך[2] [14] לטרטיאות ולקרקסיאות של עובדי כוכבים ובדרך חטאים לא עמד זה שלא עמד בקנגיון ובמושב לצים לא ישב שלא ישב בתחבולות שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיאות ולקרקסיאות ולא עמדתי בקנגיון [15]אלך ואתגרה בשינה ת״ל ובתורתו יהגה יומם ולילה אמר רב שמואל [16]בר נחמני א״ר יונתן אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם

קיגיגון. לידת חיה על ידי כלבים וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה. דוגמתו בשחיטת חולין (דף פ:) וכי משה קניגי הוה: **ע) נמד** לא גרסינן הכא: אברהם

מי יימר. שאמת אתך שאנגל בתפלה זו: **שקל קנא.** פיקח רגבים: **אייפוה.** לשומר: **אסקוה לזקיפה.** לתליה. זקיפה פורק״א שגולגין בה: **מאי הא.** דלא מצינא למיזקפה: **אמא לבי זונות.** כדי שיאמרו לא הוא דאיהו לא הוה עייל: **טמא בהא ומסק בהא.** טבל אחת מאלבעותיו ומנגע את חבירתה: **כרכיה** חיבקתו כאילו היה רגיל אצלה: **איכא דאמרי משום הא מעשה.** ערק: **ואיכא דאמרי משום מעשה דברוריא.** שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין דף פ:) נשים דעתן קלות הן עלייהו ואמר לה חייך סופך להודות לדבריהם ולזה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה והפליר בה ימים רבים עד שנתרצית וכשנודע לה חנקה עצמה וערק רבי מאיר מחמת כסופא: **לאיצטדיונין.** מקוס שמגנחין את השור: **ולכרקוס.** מצור ועושין שם שחוק ולילנות: **אא הנחשים.** מנחשים ומכשפים: **ואא החברים.** לוחשי נחשים: **בוקיון מוקיון לוליון סלגוריון.** כולן מיני לילנים הן: **הא למדת.** מדסמיך ליה כי אם בתורת וגו׳ מכלל דאזיל להכי לאו בתורת ה׳ חפצו: **שצווח ומציל.** אם רואה שיגיחו שם יהודי לוענ ומתחנן להם ומצילו: **מפני ישוב מדינה.** ישראל הדליס באותה העיר שזה מבקש בני (ג) [ישוב] הכרקוס להפילם: **שלא יתחשב עמהם.** לחזק עובדי כוכבים ולעשות עמהם מצור: **שמעיד עדות אשה.** אם רואה חבירו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה: **שמזבלים שם.** מסדרין לרבי עבודת כוכבים להתנדב לה. מזבלין לשון יזבלני איש (בראשית ל) ענין חנייה של חיבור ואסיפה אמייסנ״ר בלע״ז: **מפני חשד עבודת כוכבים.** שלא יחשדוהו [בחזקת זיבול לעבודת כוכבים]: **מאי בינייהו.** לר״מ נמי כולהו אסירי דהא לר׳ מאיר כולהו בחזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו: **נשא ונתן.** לר״מ נשא ונתן (ד)(לעבודת כוכבים) אסור דהא מפני שמזבלין לעבודת כוכבים סתמא קאמר וסבר דולאי מזבלין לעבודת כוכבים שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים בידו וקונין מישראל זה לצורך עבודת כוכבים ורבנן [דמפרשי] משום חשד לילנות (ה) ולמידי אחרינ׳ לא חייש נשא ונתן מותר דלא חייש לדמי עבודת כוכבים: **אם הלך סופו לעמוד.** הלך משמע בהעברה בעלמא סופו לעמוד ולהתעכב בינייהם מעט וה״ק אשרי שלא הלך ומתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב הא אם הלך סופו לעמוד כו׳: **אל תתנולנו פן יחזקו מוסריכם כי הלה ונחרצה שמעתי: מוסריכם.** יסוריכם: **משך.** הקב״ה: **ידו.** הפותח ידו לזון את הכל מושכה מן הלוגלין: **יום עברה היום ההוא.** ביום הדין משמעי קרא שנידונין עובדי כוכבים לגיהנם: **לטרטיאות.** פלטין וכל דבריהן כשהן נאספין לשחוק וללגון:

ה) נראה דל״ל מקוס שמזבלין אסור משום חשד עבודת כוכבים ומקוס שאין מזבלין אסור משום מושב לצים.

רבינו חננאל

קם ר׳ מאיר ערק לבבל איכ׳ דאמרי מהאי מעשה איכא דאמרי ממעשה דברוריה: ת״ר ההולך לאצטדין ולכרקום וראה הנחש והחברים בוקיון מוקיון מוליון לוליון סגולדרין וסגולדריון ה״ז מושב לצים איני והתניא הולכין לאצטדינין מפני שאם יפול ישראל בידם ובאין להורגו צווח ומצילו ולכרקום משום יישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהן כו׳ ואסיקנא כתנאי דתניא אין הולכין לאצטדינין מפני שהן שופכי דמים ר׳ נתן מתיר מפני שני דברים אחד שצווח ומציל וא׳ שאם יהרגוהו יעיד שמת להשיא את אשתו: ת״ר אין הולכין לתיאטריות ולקרקסאות מקום שמזבלין אסור משום לצים ה) רב חכמ׳ וסוגיין המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם ומזונותיו מתמעטין ונופל בגיהנם וכן המתייהר וגורם כלייה לעולם: אשרי האיש וגו׳. מכאן אמרו אם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ועליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא: פי׳ בקניגיון בלשון יון מקום הציד: יכול כיון שלא הלך בכל אלו יגרה בשינה. ת״ל כי אם בתורת ה׳ חפצו: אשרי האיש. זה

מסורת הש״ם

ה) [תוספתא פ״ב ה״ב], ב) [תוספתא שם], ג) [לעיל ז:], ד) [ל״ל ולא״ת], ה) [ל״ל אלעזר], ו) [בע״ז ליתא וכן בברכות לה: וביומא עב: ליתא מלא בעיגא ועיי סנהדרין ז:.], ז) [נ״בי: עא: ע״ש], ח) ס״א תנחום, ט) [ל״ל אלעזר], י) [ל״ל מאי כ״ב דכתיב אשרי וכו׳ כ״א בע״ז], כ) [בס״א נוסף: בעצת רשעים זה שלא הלך], ל) [לקמן יט: ע״ש], מ) [נ״ע״י אר״ש בר נחמן ת״ל יוחנן מאי דכתיב], נ) רש״ל מ״ז, ס) [וילנות רש״ש], ע) [בדפו״י הגי׳ למדת ול״ל הא למדת],

---

תורה אור השלם

1. אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה:
תהלים א א-ב
2. אִם חָכְמָתָ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלֵצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא:
משלי ט יב
3. וְעַתָּה אַל תִּתְלוֹצְצוּ פֶּן יֶחֱזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַל כָּל הָאָרֶץ:
ישעיהו כח כב
4. יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיַּיִן מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לֹצְצִים:
הושע ז ה
5. זַד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן:
משלי כא כד
6. יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שֹׁאָה וּמְשוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל:
צפניה א טו

גליון הש״ם

גמ׳ אלהא דמאיר ענני. עי׳ מ״ש הרמ״ע במאמר מיקוח הדין סוף מ״ג:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דתניא אין הולכין לאיצטדין (מפני שהן מושב לצים) תמ״מ וכ״כ ס״א מפני שהן שופכי דמים: (ב) שם אשר לא הלך זה שלא הלך לטרטיאות וכו׳ לא יסב זה שלא: (ג) רש״י ד״ה מפני וכו׳ בני יושבי הכרכים:

לעזי רש״י

פורק״א [פורי״ש]. קלשון, עץ תלייה.
אמיישנ״ר. להרכיב לאחד.

אברהם אבינו. בימי דור הפלגה היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדתניא בסדר עולם מ"ר יוסי נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג ומ"ת בתחילת ימיו כו' ופלג ראה את אברהם כמה שנים דהא לקל"ח דפלג נולד אברהם והיה פלג אחר כך כמה שנים: **אנשי פלשתים.** כשגר בימיהם דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים [בראשית כא]: **כשהוא אינו.** כשהוא בחור בכחו. כלומר ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה: **לאים.** גבור: **ונא בשכר מצותיו.** שעובד את יוצרו מתאבת שמו ומתאבת מצות פיו ונא לשם קיבול שכר: **על מנת שנא לקבל פרס.** יהי לבך עמו לומר אפילו אין סופי לקבל שכר אוהב אני את בוראי וחפץ במצותיו: **ממקום שלבו חפץ.** נא ישנה לו רבו אנא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו: **חפצו.** בתאותו שאדם חפץ מדנא כתיב חפץ: **פסקי סידרא.** פרשיות של מקרא: **סליק סיפרא.** סיימו את אחד מן הספרים: **חילים.** ספר תהלים: **עושה לו חפצו.** הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפצו: **נקראת על שמו.** של [אותו] תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם: **ילמד אדם.** מרבו עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו: **ואח"כ יהגה.** יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה וה"ל אמרינן בברוראה (ברכות דף סג:) הסכת הס ואח"כ כתת ומייתינן להא דרבא התם: **דנא ידע מאי קאמר.** שאין רבו יודע לפרש לו כלום: **גרסה.** לשון גרס וכרמל (ויקרא ג) שנא היה טוחן הדק אנא כריחים של גרוסות המתנקין חיטה לשנים או לארבע [לעורך] מאכל: **גרסה נפשי לתאבה.** מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה: **כתיב על גפי.** בתורה משמעי. שלחה נערותיה תקרא תלמידים העוסקין בה. על גפי משמע כעל כנפים מושב שאינו קבוע: **וכתיב.** קרא אחרינא על כסא מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מא). ל"א בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים כמו אם בגפו יבא: **בראש מרומים.** מסתלק במחבואות: **ובסוף עלי דרך.** מורה הוראה לעין כל: **בתוך.** מים מכוונין וסופן כלים: **באחר.** מים חיים ואין פוסקין: **חבילות.** (א) דגרים הרבה [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח]: **על יד.** מעטן]: **יחרוך.** נוטריקון יחיה ואריך: **לייד הרמאי.** שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה והוא משכח ומקלר ימיו דכתיב (דברים ג) כי הוא חייך ואורך ימיך: **ורב ששת אמר לייד הרמאי הוא יחרוך.** בלשון (שבת דף כ:) איחרוכי איחריך. כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול. כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו מתקיים וקרא אתמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שלידו רמייה: **כגפיה.** שלא תברח: **שחוב.** נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר: **נטוע.** מעיקרו ולא זז משם לעולם. כלומר כעץ שתול שעשה תלמיד [את] עצמו לילך וללמוד מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד: **סברא.** ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד: דלא

אשרי איש ולא אשרי אשה. אבל לעיל גבי אשרי האיש לא דייק הכי דאיש משמע למעוטי אשה והאיש משמע למעוטי איש אחר: **על** מנת לקבל פרס. פי' בתוספא אם לא תבא שאילתו כמו שעושין עובדי כוכבים אבל אם אינו תוספא דמי להא דאמרינן בפ"ק דב"ב (דף י:) ובפ"ק דפסחים (דף ח.) ובר"ה (דף ד.) דתניא סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור מ":

אמר רבא אמר רב סחורה. משמע שרב סחורה רבו מובהק היה שהרי בכמה מקומות מצינו שאמר הרבה דברים משמו והא דאמר סוף אלו מציאות (ב"מ דף לג.) אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת ומפרש רבא כגון רב סחורה דאסברא לי זוהמא ליסטרון התם אית דגרסי רבה ואית דגרסי רבא וה"פ אפילו לא קבלתי ממנו אלא דבר זה שאין בו כ"כ דבר חידוש אני חייב לקרוא עליו מ':

אנא עבידתה. בדל"ת פירוש עשיתיה ומה שלא אמר קיימתיה שאין לשון קיום שייך אלא בדבר מצוה כי ההיא דסוף במה מדליקין (שבת דף לד.) גבי עשרתם ערבתם הדליקו את הנר וקא אמר דלריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה וקאמר אנא לא שמענא וקיימתיה מסברא ויש גורסים עבריתה ברי"ש ולא נהירא דא"כ בא לסתור ולהתפאר שעבר על דברי חכמים:

ישלא

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו שנאמר [1]הבה נבנה לנו עיר ובדרך חטאים לא עמד שלא עמד בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר [2]ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד ובמושב לצים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים מפני שלצנים היו שנאמר [3]ויהי בטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו [4]אשרי איש ירא [את] ה' אשרי איש ולא אשרי אשה א"ר עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה [א]כשהוא איש ר' יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש במצותיו חפץ מאד אר"א במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו [ב]דתנן הוא היה אומר [2]אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס כי אם בתורת ה' חפצו [ג]א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר [5]כי אם בתורת ה' חפצו לוי ור"ש ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא סליק ספרא לוי אמר לייתו [לן] משלי ר"ש ברבי אמר לייתו [לן] תילים כפייה ללוי ואייתו תילים כי מטו הכא כי אם בתורת ה' חפצו פריש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ אמר לוי רבי נתת [ד]לנו רשות לעמוד אמר ר' אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו אמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף [ד]נקראת על שמו שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה [ה]ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרים אינש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר [6]גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה [ו]רבא רמי כתיב [7]על גפי וכתיב [8]על כסא [ז]בתחלה על גפי ולבסוף על כסא כתיב [9]בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב [10]שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה שתה מבורך ולבסוף ונוזלים מתוך בארך [ח]אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב [11]הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד ירבה אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי [ט]אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה מאי דכתיב [12]לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך [י]כי אתא רב דימי אמר משל לאדם שצד צפרין אם משבר כנפיה של ראשונה כולם מתקיימות בידו ואם לאו אין מתקיימות בידו [13]והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי ר' ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזול קמיה [י]דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא

א) [מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ח]:

פה ב מיי' פ"י מהלכות תשובה הלכה ח [ד]:

גליון הש"ם

גמ' בתחלה על גפי. עיין סנהדרין סוף לא ע"א תוס' ד"ה בתחלה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מבילות הגורס הרבה יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח:

רבינו חננאל

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי הפלגה שרשעים היו ובדרך חטאים אלו אנשי סדום שלא עמד עמהם ולא ישב במושב פלשתים כי הוא מושב לצים. אשרי האיש ירא את ה' אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש כלומר בתוקפו ומתגבר ומשבר את יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו מיכן שנו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס וכו'. כי אם בתורת ה' חפצו אין אדם קורא אלא מה שלבו חפץ: כל העוסק בתורה הקב"ה עושה חפצו שנאמר בתורת ה' חפצו. אמר רבא בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו [ולבסוף נקראת על שמו שנאמר] ובתורתו יהגה: לעולם ילמד אדם והדר יהגה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא ליגרוס אינש אע"ג דשוכח שנאמר גרסה נפשי לתאבה. שתה מים מבורך בתחלה מבור ואחרי כן נוזלים מבאר שנובעת מים חיים. הון מהבל ימעט אם עושה אדם תורתו חבילות חבילו' מתמעטת כלומר שוכח ואם קובץ על יד על יד ירבה. והיינו דכתיב לא יחרוך רמיה צידו וגו' פי' אם אינו משבר כנפי העוף שכבר אינה יכולה לפרוח אם מתעסק לצוד אחרת זו פורחת כך השמועה אם אינו שונה אותה הרבה עד שתיישב בלבו אלא מתחיל אחרת משכח הראשונה. והיה כעץ שתול שמשלח (ח) שרשים וענפים ולא נענע ועומד בלבד פלגי מים כלומר שתול על נהרות הרבה מיכן אמרו כל הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם:

ח) נראה מדברי רבינו שהיה גורס כעץ שתול ולא נענע ועומד ומפלגי מים מפיק לדרשא דהלומד מרב אחד וכו'.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ם

ח) תוס' פ"ח מ"ג, ב) נ"ל מגיה, ג) נ"ל לין, ד) [קדושין לב:], ה) [ברכות סג:], ו) [סנהדרין לח. ע"ש], ז) [עירובין נד:], ח) שם, ט) שם, י) [נ"ל דרבה], כ) [משלי טו], ל) [שמות כא], מ) [ועי' תוס' פסחים ח: ד"ה שיזבה ותוס' ר"ה ד. ד"ה בפיגין], נ) [וע"ע תוס' יבמות קו. ד"ה רבא ותוס' סנהדרין מט: ד"ה אמר],

---

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:
בראשית יא ד
2. וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד:
בראשית יג יג
3. וַיְהִי בְּטוֹב לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קְרָאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֵק לָנוּ וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית הָאֲסוּרִים וַיְצַחֵק לִפְנֵיהֶם וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ בֵּין הָעַמּוּדִים:
שופטים טז כה
4. הֲלְלוּיָה אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת יְיָ בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד:
תהלים קיב א
5. כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה:
תהלים א ב
6. גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל עֵת:
תהלים קיט כ
7. שָׁלְחָה נְעָרֹתֶיהָ תִּקְרָא עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת:
משלי ט ג
8. וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת:
משלי ט יד
9. בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים עֲלֵי דֶרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה:
משלי ח ב
10. שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ:
משלי ה טו
11. הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה:
משלי יג יא
12. לֹא יַחֲרֹךְ רַמִּיָּה צֵידוֹ וְהוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ:
משלי יב כז
13. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:
תהלים א ג

מוסף רש"י

על מנת לקבל פרס. לשון ערך, כמו בערכך וממרגמינן בפורסמיה כו' שלא תאמר אקיים מצות בוראי כדי שיפקיד לי כל ברכי, אלא עבוד מאהבה (אבות פ"א מ"ג). **ובתורתו יהגה.** בתחילה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה ונגרסה היא נקראת תורתו (קדושין לב:). **ואחר כך יהגה.** יעיין (ברכות סג:). **אנא עבידתה.** לקבון על יד ומזמני עליה עד שהחזקתי בה ואח"כ חזרתי ושמעתי אחרת (שם). **לא יחרוך.** טוטריקון כריש ליה, לא יחיה ולא יאריך (ערובין נד:). **צייד הרמאי.** שמרבה בגירסא ואינו מחזר עליה (שם). **ורב ששת אמר.** אין זה רמאי אלא שוטה והקובע על יד הוא הרמאי וערוס בדבר והוא יחרוך, כלומר יתקיים בידו כצייד הרמאי שמשבר גף ראשון ראשון בכשהו לוכדו שלא יברח הוא מורך עופות ואוכלן, וקרא אתמוהי מתמה לא יחרוך לא יצלח ויאכל (שם).

ישלש אדם שנותיו וכו' אלא ליומי. פ"ה ב' ימים מקרא ג' ימים משנה וב' ימים תלמוד ולשון ליומי דחקו לפרש כן מיהו אכתי איכא לאקשויי מי ידע כמה מי לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן ובריית דרבי ישמעאל ונראה לר"ת דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרינן בסנהדרין (דף כד.) בגל בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד:

אם פריו יתן בעתו. נראה לפרש להר"ר אלחנן הורא כדבסמוך ובקונטרס פירש לענין קציעות עתים לתורה:

ע) **הגיע** לכיפה כו'. ואית ספריס דגרסי אין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות וזמיס וטבעות ר"א אומר מותר אבן נראה דלא גרס דלא מסתברא שיתיר שוס תגא לעשות לכתחלה תכשיטי עבודת כוכבים ואין לומר דשרי ר"א משוס איבה כדשריא בפ"ב (לקמן דף כו.) לילך את העובדת כוכבים דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסר לן למעבד שוס תכשיטי עבודת כוכבים ואיכא למימר נמי דאתא לאשמועינן דבדיעבד שכרן מותר דא"כ היינו רבי אלעזר האמורה דגמרא דאמר אם בנה שכרו מותר ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קטלאות:

מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה. וא"ת מ"מ הלא הוא אסור ליהנות מדמי עבודת כוכבים אפילו בפחות משוה פרוטה וא"כ נמצא איסור מעורב בשכרו וי"ל כיון דבשביל מכוש זה האחרון לא היה העובד כוכבים נותן ממנו משכירותו פחות א"כ אין לו עליו שכר עבודת כוכבים כלל ואע"פ שעובד כוכבים מקפיד על פחות משוה פרוטה בגזל (פ) מ"מ הכא ליכא קפידא כולי האי:

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. והכי גמי (ג) פרק האיש מקדש (קדושין דף מח.) גבי ההיא דעשה לי שירין וזמין וטבעות ואקדש אני לך אינה מקודשת ומפרש טעמא דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף א"כ כל פרוטה ופרוטה הויא לה מלוה והוי ליה (ג) מקודש במלוה דאינה מקודשת וקשה מ"ש מהתיא דפרק איזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם ד"ה שכירות) גבי מרבין על השכר דרבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואמר רבא דקו בה רבנן בהא מלתא ואוקמוה אקרקע וי"ל דודאי כל זמן שאין הפועל מוחזר אין לו שכרו עד לבסוף ואין לבעה"ב עליו משוס בל תלין וגם מותר להרבות על שכר דליכא כאן אגר נטר אבל אם פועל בא לחזור מודו בהא דיוכל לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה שבשעה שחוזר אז קרוי סוף ולא נקפא לן (ד) כלל התם פלוגתא בישנה בשכירות מתחלה ועד סוף דכמוכח התם מקראי דלא שייך אגר נטר כדאמרי' וגם בלא שייך אגר נטר דאמרי' דלא ליפלוג לישני. אלא יתחלקו הלשונות דהאי גרים שמעתא בהאי לישנא והאי גרים לה בלישנא אחרינא ואחדא מילתא היא ומיהו תלמיד דגרים מתרוייהו (לישני) משתבש בגירסיה משוס דמבלבל ליישני: **ביומי.** ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע: **אם פריו יתן בעתו.** שיקבע עתים לתורה: ס) **רשעים.** תרי משמע לומד ומלמדו. ל"א פריו יתן בעתו שלומד ועושה פרי כלומר מקייס מה שכתוב בתורה וזה עיקר: **על הלומד ועל המלמד.** שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון: **הפילה.** לשון נפל אלא מלאו ימיו. כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רגיס חלליו: **ועצומים.** המתעצמים והמחריפים ומתפלפלים מלהוות הורגין את דורן. ועצומים לשון ועוצם עיניו (ישעיה לג.): **ועד כמה.** הוי לשון להורגה: **עד ארבעין שנין.** משמעו: **והא רבא אורי.** וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דרשת השנה (דף יח.): **הפסיק בשוין.** בשאין בעיניו גדול ממנו: **שיתא חולין של תלמיד צריכה תלמוד.** כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא: **ועלהו.** הוי דבר קל שבאילן וכתיב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד: **פשיטא.** דשכרו מותר דהא כיפה זו לא עבודת כוכבים היא אלא תשמיש לעבודת כוכבים: **בין לר' ישמעאל ובין לר"ע.** דפליגי בעבודת כוכבים עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש מודו דאין אסורין: **עד שיעבדו.** עד שיתמשו בהן לעבודת כוכבים בפרק רבי ישמעאל (לקמן דף נא:) בברייתא בגמרא: **לא נצרכה.** הא דר"א: **אלא לעבודת כוכבים עצמה.** שאם עשה ישראל לעובד כוכבים עבודת כוכבים בשכר שכרו מותר: **הגיחא למאן דאמר לו'.** פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא: **של ישראל.** שעשה ישראל לגרמו למולכה לעובד כוכבים: **ושל עובד כוכבים משפעבד.** וזו עדיין לאו נעבדה מש"ה שכרו מותר שזו לצורך עובד כוכבים נעשית: **מאן קא גרים לה.** להקרלות עבודת כוכבים: **במכוש האחרון.** מכת קורנס האחרון: **ליה ביה שוה פרוטה.** הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דהתוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא. וקסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא דפלוגתא היא בקדושין (דף מח.) (ב) **עשה לי** שירין וזמיס וטבעות ואקדש כו': לא

אלא אמר רבה בר עולא לא נצרכה אלא במכוש אחרון עבודת כוכבים מאן קא גרים לה גמר מלאכה ואימת הויא גמר מלאכה במכוש אחרון מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה אלמא קסבר (מ) ח"ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף: **מתני'** (ב) ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות וזמיס וטבעות רבי אליעזר אומר (א) בשכר מותר (ב) אין מוכרין להם במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ ר' יהודה אומר (ד) מוכר הוא על מנת לקוץ: **גמ'** מנהני מילי אמר רבי יוסי בר חנינא דלא ליפלוג לישני על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי ס) לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע אינש כמה חיי כי קאמרינן אביומי [1]אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול ואם לאו על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר [2]לא כן הרשעים כי אם וגו' [3]אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב [3]כי רבים חללים הפילה [3]זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה [3]זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה [3]עד מ' שנין והא [7]רבא אורי התם בשוין ועלהו לא יבול [8]אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב [9]שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה [9]תלמוד שנאמר [1]ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח א"ר יהושע בן לוי דבר זה [10]כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה [א] נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב [4]ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון שנוי בנביאים דכתיב [5]לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל משולש בכתובים דכתיב [6]כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח מכריז רבי אלכסנדרי מאן בעי חיי מאן בעי חיי בנוף ואתו כולי עלמא לגביה אמרי ליה הב לן חיי אמר להו [7]מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו' [8](סור מרע ועשה טוב וגו') שמא יאמר אדם נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה [אלך] [9]ואתגרה בשינה ת"ל סור מרע ועשה טוב [9]אין טוב אלא תורה שנאמר [9]כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים: א"ר אלעזר אמר רבי יוחנן [7]אם בנה שכרו מותר פשיטא [3]משמשי עבודת כוכבים הן ומשמשי עבודת כוכבים בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא [ה]אינן אסורין עד שיעבדו אמר רבי ירמיה [ו]לא נצרכה אלא לעבודת כוכבים עצמה הניחא למ"ד [ז]עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד ושל עובד כוכבים עד שתעבד שפיר אלא למ"ד של עובד כוכבים אסורה מיד מאי איכא למימר כוכבים מפליג בה בשבת הני כולהו שריאן ואפי' דכבר פסיקא הלכתא כר' יוסי וכ"ש בשאר ארצות וליכא למיחש אלא במרחץ בלבד ולא בכל מרחץ אלא במרחץ הקרואה על שם ישראל ומפני מראית העין אסור ולא משום שביתה דלית שביתת כלים אלא לבית שמאי ואינה הלכה ואם יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ שאין רוחצין בה אלא שוכני הדירה בלבד מותר להשכירה לעובד כוכבים: **מתני'** אין מוכרין להן במחובר לקרקע:

לתמר

ס) [קדושין נ.], ב) סוטה כב. ע"ש, ג) מ"א פ"ר ד' ודל, ד) [בסוטה שם איתא רבה וע"ש בפרש"י], ה) סוכה כא: ע"ש, ו) [בסוכה ובילקוט איתא מנין שאפי'], ז) [בסוכה איתא לימוד וע' בפרש"י דהכא והתם], ח) [מגילה לא.], ט) [בילקוט ובע"י ליתא], י) [לעיל יח:], כ) [ברכות ה. מח: מנחות נג: אבות פ"ו מ"ג], ל) [לקמן נא:] נב. מולין מ:], מ) [קדושין מח. סנ. ב"ק צט.], נ) [לעיל יד:], ס) [נ"ל אחר ד"ה עלן], ע) [שייך למשנה לעיל נח.], פ) [כדאיתא בסנהדרין נז.], צ) [נ"ל מקדם],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:
תהלים א ג
2. לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ:
תהלים א ד
3. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וְעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ:
משלי ז כו
4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
דברים כט ח
5. לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכֹל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דַּרְכֶּךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל:
יהושע א ח
6. כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה:
תהלים א ב
7. מִי הָאִישׁ הַחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה:
תהלים לד יג-יד
8. סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ:
תהלים לד טו
9. כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ:
משלי ד ב

רבינו חננאל (המשך)

ומשמשי עבודת כוכבים בין לר' ישמעאל בין לר"ע אינן אסורין אלא עד שיעבדו דהא ר' ישמעאל ור"ע לא נחלקו אלא בעבודת כוכבים אבל במשמשי עבודת כוכבים דברי הכל עד שיעבדו חלוקת ר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל אומר שלש אבנים (דף נא ע"ב) ופריק ר' ירמיה לא נצרכה להא דר"א אלא בשכירות עבודת כוכבים עצמה ודחי' ליה הניחא לר"ע איצטריך אלא לר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינה אסורה אלא משהיעבד ג) פשיטא ופרקי' לא נצרכה אלא למכוש אחרון כלומר אימת נקראת עבודת כוכבים במכוש אחרון בשעת גמר מלאכה ההוא מכוש אחרון לית ביה שו"פ אלמא קסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכל שכירות קודם שתהיה עבודת כוכבים מותרת: ראינו לגאון זצ"ל שאמר מותר לישראל להשכיר לעובד כוכבים בין פונדק בין חנות ובין חצר ובין ספינה והעובד

הגהות הב"ח

(א) במשנה ר"פ אומר שכר' מותר: (ב) רש"י ד"ה לית וכו' בקדושין גבי עשה לי: (ג) תוס' ד"ה אלמא וכו' וה"א אמרי' פ' האיש: (ד) בא"ד ולא נפקא לן מינה כלל התם בפלוגתא דישנה לשכירות מתחלה וכו' מקרא דלא שייך אגר נטר וגם כל"ל ומי' כדאמרי' נמתק: (ס) בא"ד פלוגתא דישנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' נכסיו. נמתק וג"כ דלכאו': [ב] במשנה ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות וזמיס וטבעות רא"ש בשכר מותר. כל זה נמתק (ועי' תוס' ד"ה הגיע):

רבינו חננאל

[לעולם] ישלש אדם כל יום ויום שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו כלומר בעת שהגיע להוראה ועלהו לא יבול אלא מתקיים ואם לאו עליו הכתוב אומר על המלמד שלא הגיע ללמד ועל הלמד ממנו לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו' והיינו דאמר רב מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ומתי הגעתו בהוראה א"ר זירא מבן מ' שנה ולמעלה ס) כלומר ישב ראש ישיבה ומת בן מ' שנה כבר פירשנוהו ביבמות ובראש השנה ופרקי' בימי רבה בר נחמני לא הוה עדיף מיניה אלא חכמי דורו כולן שוין הן לו לפיכך הורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה וליכא עדיף מיניה ואינו מורה: מנין שאפי' שיחת חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול ומצאנו שנקראו האילנות שיחים שנאמר וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ: כתיב בתורה ובנביאים ובכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין בתורה שנאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת למען תשכילו וגו' בנביאים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו' כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל [בכתובים] דכתיב וכל אשר יעשה יצליח מי האיש החפץ חיים וגו' סור מרע ועשה טוב ולקמן אמרינן מי מתקן דלא נצרכה אלא למכוש אחרון ואולי דע"ס נפל בדברי רבינו.

ס) ל"ל ופריכנן והא דכה אורי כלומר כו'. ב) דברי רבינו כמו שהוא לפנינו אינו מובן דאם הקושיא הוא לר"י דמאי קמ"ל פשיטא מאי מתקן דלא נצרכה אלא למכוש אחרון ואולי דע"ס נפל בדברי רבינו.

דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע. דריש נמי מהאי קרא בסמוך אלא ליתן להם חן ואלא ליתן להם מתנת חנם וסתמא דמלתא מיירי בכולהו עובדי כוכבים וכן משמע בסוגיין בסמוך וקשה דהאי לא תחנם בשבע אומות דוקא כתיב דכתיב (דברים ז) ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' וכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם ובפרק הערל (יבמות דף עו.) מוקמינן ליה בשבע אומות דבגירותן לית להו מתנות וכתיב עוד בתריה בתך לא תתן לבנו ואמרינן בספ"ק דיבמות (דף יח.) וכסוף האומר בקידושין (דף סח: ושם) דלרבנן דלא דרשי כי יסיר לרבות כל המסירין לא ילפינן מהאי קרא שאר אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין דהא האי קרא גז' אומות כתיב וכן לא תחיה כל נשמה וי"ל דודאי בכל הך קראי איכא טעמא רבה דלא מצינן לאוקמינן אלא גז' אומות (א) ולא תחיה כל נשמה ליכא לאוקמי בשאר אומות דבהדיא כתיב בהו והיו לך למס ועבדוך וכן כי יסיר לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי טפי וכן לא תתחתן ליכא לאוקמי אלא בשבע אומות [ב] שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותם שאסר הכתוב מלרי עמוני ומואבי אבל מתנת חנם ונתינת חן וחנייה אין שום טעם לחלק בין שאר עובדי כוכבים לז' עממים מיהו קשיא דכריתת ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות אייר הכתיב (מלכים א ה) גבי שלמה וחירם מלך צור ויכרתו ברית שניהם ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתת ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר וי"ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות וטעמא רבה איכא ועניינא דקרא נמי מוכח דכתיב ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרמם תחריבם לא תכרות להם ברית ואיכא למימר דכיון דבשעת כיבוש קיימי בלא תחיה אלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתת ברית אי נמי משום דלדוקי בעבודת כוכבים טפי אבל שאר אומות לא [ג]: **אחד** גר ואחד עובד כוכבים בין במכירה בין בנתינה. הכא משמע דלכ"ע איכא למדרש מתנה ומכור אלדעל מיניה ואלבתריה ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא משום אי וה"נ דרשינן פרק איזהו נשך (ב"מ דף סח.) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דשדינן בנשך ובמרבית אכסף דלקמיה ואאכלך דלבתריה וקשה מ"ש מההיא דפרק קמא דקדושין (דף נב:) גבי מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דלא שדינן תקום והדרת אשיבה ואזקן ויש לומר דהתם לא שייך והדרת גבי מפני ולא שייך נמי תקום גבי פני וקל להבין ואין להקשות מאותן מקראות שאין להם הכרע (יומא דף נג:) והסימן מהם (ב) מ"ס שו"ע פירוש מחר משוקדים שאת ארור וקס אמאי לא אמרינן דקיימי אתרוייהו דהתם לא שייך פירושו בזה כמו בזה שאם עונה שאת אאם תיטיב יהיה שאת לשון נשיאות עון ואם עונה אאם לא תיטיב יהיה שאת לשון פורענות כמו נשא אשא להם וכן ארור אפס כי עז אם אפס מוסב לארור אינו מקלל אלא אפס ואם אפס מוסב על כי עז נמצא מקללם וכן וקס אי קאי אהעם נראה שיזנו אחרי אלהי נכר ואי קאי אהנך שכב וגו' רמז לתחיית המתים וכ"ע ממשוקדים וממחר ואין לשם שום חלוק משמעות [ד] ובירושלמי מוסיף פסוק שני שאין לו הכרע בני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו ולשם יש חילוק משמעות דאי כשמעם קאי אבאו משמע שבאו בלא עת ואי כשמעם קאי אויתעצבו א"כ באו בעתם ולאחר שבאו כשמעם אז ויתעצבו: **רבי** יהודה אומר דברים כבתבן. תימה לר' יהודה למה לי לא תחנם לאסור מתנת חנם ותיפוק לי' מהכא וי"ל דלא תחנם אלטריך ליתן בו לאו והאי דהכא נמי אלטריך לעשה אי נמי איכא למימר דהאי דהכא אלטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמיס והקשה ריב"ס דהכא אסר מתנת חנם לעובד כוכבים לר' יהודה ובפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם ד"ה ור') מוקמינן ההיא דשולח אדם ירך לעובד כוכבים כר' יהודה ותירץ רבי דבתוספתא [ה] תניא גבי מילתיה דר' יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו והא דאמרי' בפרק הדר (עירובין דף סד:) דל"ל דהוא עובד כוכבים טול גלוסקין מאילעא ואע"פ שלא היה מכירו כדמשמע התם שאני התם שהיה מתלוה עמו בדרך וא"ת למאן דאסר וכי לית ליה ההיא [ו] דמפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם וא"ת ולמאן דשרי וכי לית ליה ההיא [ז] דהעובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה בשותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא יאמר [ח]: **ורבי** מאיר ההוא איצטריך דלקדום נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים. וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים והלא אפי' לישראל אינו מצוה על כך וי"ל דדוקא נדיבה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל אבל היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר: **להקדים לא צריך קרא.** וא"ת כיון דמסברא יש לנו להקדים נתינה לגר למכירה דעובד כוכבים למה נכתבה נתינה דגר כלל מכ"ש ממכירה דעובד כוכבים ידענן ליה וי"ל דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמינא דאסור ליתן לו נדיבות כדי שיתן לב להתגייר לגמרי: **הרואה** בריות **טובות אומר בו'.** בירושלמי אומר אפי' גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו:

לא תתן להם חן. שלא יאמר כמה עובד כוכבים זה נאה: ה"ג **אם כן לכתוב לא תחונם.** בקריאתו מלא דמשמע לשון חנייה והוא חן: **מאי לא תחנם.** חסר קרי ביה לא תחנם לשון חנייה קרקע: **הניא נמי.** דכולהו ילפי מהאי קרא לא תתן להם חנייה מדלא כתיב תחונם קרי ביה תחנם. לא תתן להם חן קרי ביה לא תחונם לשון חנייה והיינו חן. מתנת חנם קרי ביה לא תחינם לשון חנם: **לגר אשר בשעריך.** גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ונבילה מותרת לו ואתה מצווה להחיותו דכתיב גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה): **ת"ל או מכור.** וקאי אגר דלעיל מייתי לגר תתנה ואכלה או מכור: **לעובד כוכבים בנתינה מנין ת"ל תתנה או מכור לנכרי.** ודרוש לתרוייהו אנכרי דאי לדברים כבתבן אתא דלעובד כוכבים אסור לתתנה הכי איבעי ליה למכתב תתנה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה אנכרי: **ולעובד כוכבים במכירה.** אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה: ופרכינן **ור' יהודה הא ודאי שפיר קאמר ר"מ.** דבין מכירה בין נתינה איכא למישדייהו אעובד כוכבים ואגר: **או.** חלוק הוא: **להקדים נתינה דגר.** אם יש גר בשעריך לא ימכרנה לעובד כוכבים ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר בשעריך תתנה והוא עיקר מצוה או אם אין גר מוכרה לעובד כוכבים: ולא דגר למכירה דעובד כוכבים ור' יהודה כיון דגר אתה מצווה להחיותו וכנעני אי אתה מצווה להחיותו להקדים לא צריך קרא: ד"א לא תחנם לא תתן להם חן: מסייע ליה לרב דאמר רב[ז] דאסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו מיתיבי מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה בהר הבית וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר אמר [3]מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה רק שהיתה באה מטיפה סרוחה שחק דעתידה דמגיירא ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי עפרא ורב [ה]אודויי הוא דקא מודה דאמר מר [ט]הרואה [י]בריות טובות אומר ברוך שככה [יא]ברא בעולמו ולאסתכולי מי שרי מיתיבי [4]ונשמרת מכל דבר רע שלא [יב]יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפי' מבועלת ולא דבשעת כיבוש קיימי בלא תחיה אלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתת ברית אי נמי משום דלדוקי בעבודת כוכבים טפי אבל שאר אומות לא [ג]: **אחד** גר ואחד עובד כוכבים בין במכירה בין בנתינה. הכא משמע דלכ"ע איכא למדרש מתנה ומכור אלדעל מיניה ואלבתריה ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא משום אי וה"נ דרשינן פרק איזהו נשך (ב"מ דף סח.) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דשדינן בנשך ובמרבית אכסף דלקמיה ואאכלך דלבתריה וקשה מ"ש מההיא דפרק קמא דקדושין (דף נב:) גבי מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דלא שדינן תקום והדרת אשיבה ואזקן ויש לומר דהתם לא שייך והדרת גבי מפני ולא שייך נמי תקום גבי פני וקל להבין ואין להקשות מאותן מקראות שאין להם הכרע (יומא דף נג:) והסימן מהם (ב) מ"ס שו"ע פירוש מחר משוקדים שאת ארור וקס אמאי לא אמרינן דקיימי אתרוייהו דהתם לא שייך פירושו בזה כמו בזה שאם עונה שאת אאם תיטיב יהיה שאת לשון נשיאות עון ואם עונה אאם לא תיטיב יהיה שאת לשון פורענות כמו נשא אשא להם וכן ארור אפס כי עז אם אפס מוסב לארור אינו מקלל אלא אפס ואם אפס מוסב על כי עז נמצא מקללם וכן וקס אי קאי אהעם נראה שיזנו אחרי אלהי נכר ואי קאי אהנך שכב וגו' רמז לתחיית המתים וכ"ע ממשוקדים וממחר ואין לשם שום חלוק משמעות [ד] ובירושלמי מוסיף פסוק שני שאין לו הכרע בני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו ולשם יש חילוק משמעות דאי כשמעם קאי אבאו משמע שבאו בלא עת ואי כשמעם קאי אויתעצבו א"כ באו בעתם ולאחר שבאו כשמעם אז ויתעצבו: **רבי** יהודה אומר דברים כבתבן. תימה לר' יהודה למה לי לא תחנם לאסור מתנת חנם ותיפוק לי' מהכא וי"ל דלא תחנם אלטריך ליתן בו לאו והאי דהכא נמי אלטריך לעשה אי נמי איכא למימר דהאי דהכא אלטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמיס והקשה ריב"ס דהכא אסר מתנת חנם לעובד כוכבים לר' יהודה ובפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם ד"ה ור') מוקמינן ההיא דשולח אדם ירך לעובד כוכבים כר' יהודה ותירץ רבי דבתוספתא [ה] תניא גבי מילתיה דר' יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו והא דאמרי' בפרק הדר (עירובין דף סד:) דל"ל דהוא עובד כוכבים טול גלוסקין מאילעא ואע"פ שלא היה מכירו כדמשמע התם שאני התם שהיה מתלוה עמו בדרך וא"ת למאן דאסר וכי לית ליה ההיא [ו] דמפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם וא"ת ולמאן דשרי וכי לית ליה ההיא [ז] דהעובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה בשותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא יאמר [ח]: **ורבי** מאיר ההוא איצטריך דלקדום נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים. וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים והלא אפי' לישראל אינו מצוה על כך וי"ל דדוקא נדיבה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל אבל היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר: **להקדים לא צריך קרא.** וא"ת כיון דמסברא יש לנו להקדים נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים למה נכתבה נתינה דגר כלל מכ"ש ממכירה דעובד כוכבים ידענן ליה וי"ל דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמינא דאסור ליתן לו נדיבות כדי שיתן לב להתגייר לגמרי: **הרואה** בריות **טובות אומר בו'.** בירושלמי אומר אפי' גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו:

מסורת הש"ס

א) [נקמן סד.], ב) פסחים כח: ק"ק מא. חולין קיד:, ג) [פסחים שם כג: מזכר לקמן סד.], ד) [ערכין יד. ע"ש], ה) ברכות נח:, ו) [ושם אי' בחוך שבכה לו בעולמו וכ"ל בטור שו"ע או"ח סימן רכ"ה ובירושל' שבטילו תוספו' דהכא ד"ה הרואה], ז) [וע"ש תוס' יבמות כג. ד"ה הרוא בשבעה ותוס' מגילה דף יד: ד"ה דמגיירה ותוס' סוטה לה: ד"ה לרבנן], ח) [וע"ש בתוס' יומא לא: ד"ה ופשט ודף נב: ד"ה שאת ומחולין קיד: ד"ה אי וב"מ סא. ד"ה קרי ובפסחים כא: ד"ה לכתוב], ט) [פרק ג], י) [גיטין סא.], כ) [לקמן כו.], ל) [בס"ת נוסף: ולא דמי להעלאה מן הבור שהוא קרוב למיתה ואם מעלהו נמצא מגדל בן לע"ז],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דאמר וכו' ז' אומות דלא תחיה: (ב) שם ד"ה אחד וכו' והסימן מהם מ"מ שא"ו פירוש:

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם ביומי. ימי השבוע (קדושין ל.). כי רבים חללים הפילה. בלשה זרה משתעי ומלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי (סוטה כב.). זה תלמיד שלא הגיע כו'. הפילה לשון נפל שלא כלו לו מדשיו (שם). ועצומים. לשון עופם עיניו, שסוגריים פיהם ואינם מוריס לגורלים הוולאה (שם). ועד כמה. הוי ראוי לגורלה (שם כב:). צריכה לימוד. לריכה ליתן לב ללמדה (סוכה כא:) לריך לשומעם שיתנו לבן לב (שם). ועלהו. דבר קל שבה (שם). בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבא. דפליגי בפרק ר' ישמעאל (לקמן נח:) בעבודת כוכבים עלמה, איכא למ"ד אסורה מיד ואיכא למ"ד כשמעבד, כולהו מודו בכלים דאינם אסורים עד שיעבדו, עד שיעשו בהם שימוש לעבודת כוכבים (חולין ח:). ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. כל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה (קדושין נח.). ע"כ מענר קודם תלמוד לומר תתנה או מכור. דרוש ליה אגר, וכן גבי לנכרי נמי דרוש תתנה ואכלה או מכור לנכרי (פסחים כא:) מדכתיב מכירה ונתינה בחמלע, שמע מינה אחד מכירה ואחד נתינה קיימי דין אגר ודין לעובד כוכבים, דאי דוקא כתיב הוה ליה למכתב הכי תתנה לגר ומכירה לעובד כוכבים (חולין קיד:). דברים כבתבן. כך מלותה, לא יתנה לנכרי ולא יתכרנה לגר (פסחים כא:). או למה לי. אי לשון חילוק, ואי כר' מאיר קאמר קרא דתרוייהו אגר ותרוייהו לנכרי לא נכתב אי (שם). לאקדומי נתינה דגר. אם יש גר ליתנה לו נתינתו קודמת למכירתה לנכרי, והאי גר בגר תושב קאמר, שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם ואוכל נבלות (שם). דגר אתה מצווה להחיותו. דכתיב (ויקרא כה) גר ותושב וחי עמך (שם). להקדים לא צריך קרא. מסברא אנו יודעין שנתינה לגר קודמת, דחיות הגר מצוה אבל מכירה לנכרי מאי מצוה איכא ואילטריך קרא למלק ולאסור ליתן במתנה לנכרי ולמכור נבלה לגר (שם).

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"י מהל' עכו"ם הלכה ד:
צו ב מיי' שם ופרק ג מהל' זכיה ומתנה הלכה יא סמג עשין עד טור שו"ע יו"ד סי' קנא סעיף יא [וטוש"ע מ"מ סי' רמט סעיף כ]:
צז ג מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הל"ד ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הל"א:
צח ד ה מיי' פ"י מהל' עכו"ם הל"ד טור שו"ע יו"ד סימן קנא סעיף יד:
צט ו מיי' פ"י מהל' ברכות הל"ג סמג מיסורי ביאה הל"ג עשין מז טור שו"ע או"ח סימן רכה סעיף י:
ק ז מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל"ג [והל"ג] סמג לאוין קמז טור שו"ע אה"ע סימן כא סעיף א [ג]:

תורה אור השלם

1. וּנְתַנָּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם:
דברים ז ב
2. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אָתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:
דברים יד כא
3. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ:
תהלים קד כד
4. כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע:
דברים כג י

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' שהרי כל שאר האומות מותרים. עי' טורי אבן מגילה דף יד: ד"ה דלגיירה:

רבינו חננאל

[נמ'] מנא לן שנאמר לא תחנם ש"מ לא תתן להם חנייה בקרקע וש"מ לא תתן להם חן. אסור לישראל לומר עובד כוכבים זה נאה הוא או עובדת כוכבים אבל נזדמן לו בקרן זוית שלא במתכוין וראה ותרצה לאודיי ולומר ברוך שככה לו בעולמו כדרך שאומר על האילנות שפיר דמי. אבל לתת לעובד כוכבים מתנה בחנם תנאי היא ור' מאיר מתיר ור' יהודה אוסר דתניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך וגו' אחד הגר ואחד העובד כוכבי' בין במכירה בין בנתינה. ר"י אומר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה כדכתיב או מכור לנכרי: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו בפנויה באשת

שלא יהרהר אדם ביום. המי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא כדמוכח פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מו.) והקשה ה"ר אלחנן ז"ל מאי רבותיה דיחזקאל דאמרינן פרק שני דחולין (דף לז:) ונפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה ואור"י דמכל מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצול מהם בכל יום כדאמרי' בברא בתרא פרק גט פשוט (דף קסד:) שאשה דבריס שאין אדם ניצול מהם בכל יום וקא חשיב הרהור: **ענוה** מביאה לידי יראת חטא. בירושלמי דשקלים גרים איפכא ירא[ת] חטא מביאה לידי ענוה וקא סבר כרבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם והקשה ר' יהודה מפרי"ם דאמרינן במדרש [1] שאשה דבריס שקולים זה כזה ירא[ת] חטא חכמה ענוה וי"ל דה"ק דלא קגיא להא אלא הא ירא[ת] חכמה וחכמה אלא ירא[ת] ושתיהם אלא ענוה וענוה אלא שתיהם [2]:

חסידים לא נאמר אלא ענוים. וא"ת הא כתיב נמי אז דברת בחזון לחסידיך ולא כתיב לענויך וי"ל התם חסידים כתיב וכ"ש ענוים אבל לענין בשורת הגאולה פשיטא תולה אותם בחשובי' וגדולים יותר: **ואי** אשמעינן הני תרתי דלא ידיע שבחייהו. והקשה הר"ר אלחנן לישמעינן שתא דידיע שבחא וקמה דפסדא וכ"ש אילן וי"ל דלא קא מיירי אלא אף זו קתני: **בהמה** ע"מ לשחוט מהו. תימה מאי בעי ומאי פליגי ר"מ ורבי יהודה בסמוך הא אפי' בתמס אמרינן לעיל [3] אימור לשחיטה זבנה ולפי' רש"ס דלא מיירי לעיל אלא בפרה דוקא ניחא וי"ל לפ"ה דהכא מיירי בעגלים וסיימים שאסור למכור לחס: הא

ולא בבגדי צבע [של] אשה [4] ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנזקקין זה לזה ואפילו מלא עינים כמלאך המות אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו וכיון שרואה החולה מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות: בגדי אשה צבעונין. אפילו שטוחין או מונחין על הכותל והוא שמכיר האשה והני מילי בישנים אבל בחדשים לא ובחדשים מיהא יהבינן להו לאומנים דאמרי' טריד בעבידתיה וכדרב יהודה דאמר מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת. ההיא טיפה דזריק לה מלאך המות בפי החולה מחתכה להו לסימנין וממנה מסריח והרוצה שלא להסריח מתו יהפכנו על פניו: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מיכן א"ר פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות לידי נקיות ונקיות לידי פרישות כו'. ענוה גדולה מכולם שנ' יען משח ה' אותי לבשר ענוים וגו' לבשר חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולם: **פיס** ר' יהודה אומר מוכר על מנת לקוץ וקוצץ וכן קמה על מנת לקצור וקצר. ושחת על מנת לגזוז וגזוז ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא אילן קצוץ וקמה קצורה ושחת גזזה וצריכא כו' וכן בחמה על מנת לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אינו מוכר לו אלא שחוטה: **מתני'** אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין

נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה [5] טהרה מביאה לידי [6] (חסידות חסידות) מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי [7] (קדושה קדושה) מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולן שנאמר [2] אז דברת בחזון לחסידיך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן שנאמר [3] רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת [8] שענוה גדולה מכולן: אין מוכרין להן וכו': ת"ר [9] מוכרין להן אילן על מנת לקוץ וקוצץ דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה שחת על מנת לגזוז וגוזז דברי רבי יהודה ר"מ אומר אין מוכרין להן אלא גזוזה קמה על מנת לקצור וקוצר דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין אלא קצורה וצריכא דאי אשמעינן אילן בהא קאמר רבי מאיר כיון דלא פסיד משהי ליה אבל האי דכי משהי לה פסיד אימא מודי ליה לר' יהודה ואי אשמעינן בהני תרתי משום דלא ידיע שבחייהו אבל שחת דידיע שבחייהו אימא מודי ליה לר' מאיר ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר' מאיר אבל בהנך אימא מודי ליה לרבי יהודה צריכא איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט מהו התם טעמא מאי שרי ר' יהודה דלאו ברשותיה קיימי ולא מצי משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה דעובד כוכבים קיימא משהי לה או דלמא לא שנא ת"ש דתניא [10] בהמה ע"מ לשחוט ושוחט דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין לו אלא שחוטה: **מתני'** אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא

דאורייתא היא שנותן להם חייה בקרקע: **ואין צריך לומר שדות.** דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא [כפ.]: **סוריא.** ארץ נוכר וסמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד ומיבריה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא ששים ריבוא וקרי ליה [11] כיבוש יחיד:

מסכירין

עין משפט נר מצוה

קא א מיי' פכ"ז מהל' איסורי ביאה הל"כ (כמ) סמג לאוין קכז טור שו"ע אה"ע סימן כג סעיף ג:

קב ב ג מיי' שם הלכה כא סמג שם טור שו"ע אה"ע סימן כא סעיף ח:

קג ד ה מיי' שם הלכה [יט] ד סמג שם טור שו"ע אה"ע סי' כג סעיף ג:

קד ו מיי' פרק טז מהל' טומאת אוכלין הלי"ב:

קה ז מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ד:

רבינו חננאל

איש ואפילו מכוערת ולא בבגדי אשה צבועים ולא בחיה ובבהמה ובעוף ולא בחזירים ולא בחמורין בשעה שנזקקין זה לזה ואפי' מלא עינים כמלאך המות שמלאך המות מלא עינים הוא ובשעת פטירת האדם עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו וכיון שרואה החולה מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות: בגדי אשה צבעונין. אפילו שטוחין או מונחין על הכותל והוא שמכיר האשה והני מילי בישנים אבל בחדשים לא ובחדשים מיהא יהבינן להו לאומנים דאמרי' טריד בעבידתיה וכדרב יהודה דאמר מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת. ההיא טיפה דזריק לה מלאך המות בפי החולה מחתכה להו לסימנין וממנה מסריח והרוצה שלא להסריח מתו יהפכנו על פניו: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מיכן א"ר פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות לידי נקיות ונקיות לידי פרישות כו'. ענוה גדולה מכולם שנ' יען משח ה' אותי לבשר ענוים וגו' לבשר חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולם: **פיס** ר' יהודה אומר מוכר על מנת לקוץ וקוצץ וכן קמה על מנת לקצור וקצר. ושחת על מנת לגזוז וגוזז ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא אילן קצוץ וקמה קצורה ושחת גזזה וצריכא כו' וכן בחמה על מנת לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אינו מוכר לו אלא שחוטה: **מתני'** אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין

מסורת הש"ס

[1] [ל"ל של אשה], [2] [נ"מ לא], [3] כתובות מו. לא], [4] כתובות מו. ד) שקלים פ"ג ה"ג ע"ש [במשנה שבמשניות סוף סוטה איתא בגוסחא אחרת ע"ש בתי"ט], [5] [ל"ל קדושה קדושה], [6] [ל"ל תפילות חסידות כך היא הגוסחא אמתית במשנה דבסוף סוטה שבמשניות וכן גרס רב אלפס דהכא וע"ש וכן הגי' בע"י ע"ש ובשפת אמת שפיר דסיים וחסידות גדולה מכולן וכו'. ועי' ירושלמי שקלים פרק ג ה"ג דמפרש לכל הגהו מקרא וע"ע ילקוט ישעיה סימן ל רמז שסג], [7] [ערכין טז:], [8] [תוספתא פ"ב ה"ב], [9] [שהכמול רש"ס], [10] בס"ל: שהכיסו, [11] [ל"ל אחר ד' זהירות], [1] בס"ל: ומצוכן, [2] כיבוש יחיד כיבוש כל"ל [נ"ס], [3] [מס' דרך ארץ פ"ז], [4] [וע"ע תוספות יבמות קג: ד"ה המסולים], [5] [דף מז.],

---

תורה אור השלם

1. כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע: דברים כג י
2. אָז תְּדַבֵּרְתָּ בְּחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמַר שׁוּתִּי עֶזֶר עַל גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם:

תהלים פט כ

3. רוּחַ אֲדֹנָי אֱלֹהִים עָלָי יַעַן מָשַׁח יְיָ אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ לִנִשְׁבְּרֵי לֵב לִקְרֹא לַשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלָאֲסוּרִים פְּקַח קוֹחַ: ישעיהו סא א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגדי צבועין אינן אלא של:

הגהות הגר"א

[א] גמ' טהרה מביאה לידי חסידות. נ"ב ט"ס ועי' בחלופי גרסאות (וכמ"ש הרש"ל):

לעזי רש"י

פירינ"א [פירי"א]. חציר.

מוסף רש"י

בעבידתיה טריד. דהתם (לא שכיחא בחמור כו') כשאינו שלו שאינו צריך לסייע, אבל האי בעבידתיה טריד ולא מהרהר (ב"מ צא.). זהירות מביאה לידי זריזות. זריז עדיף מזהיר, זהיר שיודע להזהר בשעת מעשה שלא יעבור על המצוה, זריז הרואה את הנולד ומתקן עצמו שלא יבא לידי כך, והיינו דאמרינן זהירות מביאה לידי זריזות (חולין קז:).

משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דלא נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדלאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חן וחנייה[ז] בא״י כתיב דחשיבא חנייתה ומיהו מכירה לכתחילה לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל: **אבל לא שדות.** דאיכא תרתי לאיסורא: **וחולה לארץ.** דמרחק וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא״י: **מוכרין בתים ומשכירין שדות.** אבל מכירה דשדות לא כיון דליכא תרתי גזרינן: טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ׳: **אף במקום שאמרו להשכיר.** בתים לא לבית דירה אמרו אלא לאשתמושי בהו בליבי ותיבנא: **מפני שנקראת על שמו.** והרוחה שמתממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן: **גמ׳ חובת הדר הוא.** ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך[ח] דרך ביאתך[ט] אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא: **היא גופא גזירה.** שכירות אטו מכירה: **והא שכירות שדות דסוריא דגזירה היא.** דקסי״ד משום שכירות דא״י איתסר: **שמיה ליבוש.** ומכירה דסוריא ליכא איסורא בין בתים בין שדות הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא״י אלא משום מכירות שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אתמר בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה: **אבל שדות דאיכא תרתי גזרו.** שכירות אטו מכירה: **ונחו״ל כו׳ שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן.** דמשכירין ולא מוכרין משום מכירה דא״י: **רבי יוסי אומר בא״י משכירין להם בתים.** ולא גזרינן אטו מכירה: אבל שדות דליכא במכירתן תרתי לאיסור׳ גזרינן שכירות אטו מכירה: ה״ג **קסבר ליבוש יחיד לאו שמיה ליבוש.** הלכך ליכא איסורא במכירת בתים: **שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן.** מכירתן בסוריא אטו מכירה דא״י: **וניחוש דלמא אזיל האי ישראל.** דשרית ליה לזבוני לחד עובד כוכבים ומזבין להאי יחיד: **ואזיל.** האי עובד כוכבים ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי ומעכב השלישית לעצמו ואיכא שכונה: **מיפקדינן** גרסינן: **אלפני דלפני כו׳.** כלומר לכולי האי לא חיישינן: וסתמא

היא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא. פירוש וא״כ אין לגזור בהו שכירות אטו מכירה דמכירה לא מפקע לה ממזוזה אבל בשדות במכירה מפקע להו ממעשר ויש מפרשים דאתיא אפי׳ למ״ד אין קנין לעובד כוכבים בא״י להפקיע מיד מעשר בסוף השולח (גיטין דף מז. ושם ד״ה אמר) דמ״מ חשובה הפקעה מה שהיא עתה ביד עובד כוכבים והוא זורעה שאינו מפרש ממנה מעשר נמצא שאין מקיימין בזה השדה מצוה התלויה בה אבל בית אין כאן הפקעה מפני שאין הבית עצמו חייב כיון שאין ישראל דר בתוכו ולא נהירא דא״כ מאי קאמר בסמוך לרבי יוסי שדה דאית ביה תרתי גזרו רבנן שכירות אטו מכירה הלא בשכירות גופא (א) [ז] איכא תרתי דבשכירות גופיה איכא הפקעה ממעשר שלא יעשר העובד כוכבים מאותה תבואה ועוד קשיא דלשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהוא ביד העובד כוכבים אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר לכך נראה לפרש דאתיא [ט] כמ״ד יש קנין וכשמוכרה לעובד כוכבים הוא מפקיעה ממש ממעשר שאפילו יזרע ישראל לא יתחייב במעשר אבל בית ודאי אינו מפקיע מן המזוזה דאפי׳ לא ימכרנו לעובד כוכבים אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוזה מן התורה ואפילו אם שכרה ישראל אחר ודר בתוכה דהכי קיימא לן דהא אמרינן פרק התכלת (מנחות דף מד. ושם ד״ה טלית) השוכר בית בחו״ל כל ל׳ יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת בא״י חייבת מיד מכל מקום אין חיוב זה מן התורה דמדאורייתא פטורה לעולם כדכתיב ביתך ולא של אחרים ואף על גב דדלשין ביתך ביאתך להניחה בימין דרך ביאה מ״מ תרי ביתך כתיבי אבל רבנן הוא דחייבוהו לאחר ל׳ יום מפני שהיא נראית כשלו מידי דהוה אטלית שאולה דכל ל׳ יום פטורה מן הציצית וה״ה לעולם מן התורה משום דכתיב כסותך ולא של אחרים ורבנן הוא דגזרו לאחר ל׳ יום מפני שנראית כשלו:

קסבר ליבוש יחיד שמיה ליבוש. הקשה הר״ר אלחנן דבפ״ק דגיטין (דף ח. ושם) היכא דקתני בג׳ דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה דברים לאו״ל אמאי לא חשיב הא מילתא דהכא דבמכירת בתים ושכירות שדות שוות לא״י ובשכירות בתים שוות לחולה לארץ דהא אפילו בחדא פליג התם דקאמר עפרה טמא כאו״ל והרוצה ליכנס לה בטהרה יכנס כא״י ואומר ר״י דתני ושייר ואע״ג דנחית תנא למניינא (ב) מ״מ איכא למימר תנא ושייר כדאשכחנא בהרבה מקומות [ט]: **ליבוש** יחיד. פ״ה שלא היה שם אורים ותומים ושמים רבוא ויותר נראה כמו שפירש הר״ר יצחק מהרפוט דכל מה שכבש יחיד בן מנשה אינו א״י אבל קשיא דאי מא״י הוא אין זה קרוי ליבוש יחיד ואם תאו״ל הוא אפי׳ היו שם ששים רבוא קרוי ליבוש יחיד לכך נראה כל שאין לו רשות לכבש נקרא חו״ל דכל זמן שלא כבש כל א״י לא היה לו רשות לכבוש חולה לארץ והכי איתא בספרי פרשת עקב כשכבש דוד ארם נהריים וארם צובה אמר לו הקב״ה סמוך לפלטין שלך לא כבשת ואתה הולך ומכבש חולה לארץ שנאמר ואת היבוסי יושב ירושלים וגו׳ [מ]: **אלפני** דלפני לא **מפקדינן.** האי סימנא בעלמא הוא כלומר לכולי האי לא חיישינן א״נ כיון דאיסור שכונה שלא יבא היזק לישראל קרי ליה מכשול לפני עור: **אף** במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו׳. יש לפקפק על מה היו סומכים בני אדם למכור ולהשכיר בתים לעובדי כוכבים ואף לבית דירה ויש רוצים להביא ראי׳ להתיר מדתניא בתוספתא (פ״ב) כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכניס לתוכה עבודת כוכבים אפ״ה משכירין להם ארוות ואולרות ופונדקאות אע״פ שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים משמע הטעם משום שמחלק בין מקום שמכניס עבודת כוכבים בקביעות בין שאינו מכניס ובהגך שאומר אינו מכניס עבודת כוכבים בקביעות אדי ולפי זה בעת [י] שהעובדי כוכבים שבעיירנו אינם מכניסין לבתיהם עבודת כוכבים בקביעות אלא כשיש שם מת או שנוטה למות וגם אותה שעה אינן עובדין אותם מותר אכן משם אין ראיה גמורה כי יש לתלות טעם איתר דארוות ואולרות דשמא לא אסרה התורה אלא בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ולשם אפילו דרך ערלי אסור אבל אותם בתים שאינם עשויים לדירה לא אסרה תורה ולהכי אדי ארוות ואולרות ורבינו חיים כהן היה מביא ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו הא במקום שנהגו למכור מוכר אף לבית דירה ומשכיר אף לבית דירה והיה נראה לו הטעם דבחוץ לארץ לא מיקרי ביתך אלא בארץ וקשו בה טובא חדא כי אין נראה לר״י שיגרע ישראל בחוץ לארץ מעובד כוכבים דאפילו למ״ד אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל בחולה לארץ מיהא יש לו קנין ועוד קשה לרבי יהודה דגבי מזוזה דכתיב ביתך הכי נמי תימא דמי שיש לו בית בחולה לארץ

משכירין להם בתים אבל לא שדות ובחו״ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [א]בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו [ב]אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכנים לתוכו עבודת כוכבים שנאמר [1]לא תביא תועבה אל ביתך ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו: **גמ׳** מאי אין צריך לומר שדות אילימא משום דאית בה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממעשר אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממזוזה אמר רב משרשיא [ג]מזוזה [2]חובת הדר הוא: בסוריא משכירין בתים כו׳: מאי שנא מכירה דלא משום מכירה דארץ ישראל אי הכי משכירות נמי נגזור [ג]היא גופה גזרה ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה והא שכירות שדה דבסוריא דגזרה לגזרה היא וקא גזרינן התם לאו גזרה הוא [ד]קסבר ליבוש יחיד שמיה ליבוש שדה דאית ביה תרתי גזרו ביה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: בחוץ לארץ וכו׳: שדה דאית ביה תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים וכו׳: מ״ט שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובסוריא מוכרין וכו׳: מ״ט קסבר [ד]ליבוש יחיד לא שמיה ליבוש ושדה דאית בה תרתי גזרו בה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובחו״ל מוכרין וכו׳: מאי טעמא כיון דמרחק לא גזרינן אמר רב יהודה [ה]אמר שמואל [ו]הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף [ז]ובלבד שלא יעשנה שכונה וכמה שכונה תנא [ח]אין שכונה פחותה משלשה בני אדם ולחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד עובד כוכבים ואזיל היאך ומזבין לה לתרי [ט]אמר אביי [2י]אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן: אף במקום שאמרו להשכיר: מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וסתמא

מסורת הש״ס

א) [נעיל טו. פסחים ו.], ב) פסחים ל. ג״מ קפ״:, ג) [בילה ג. וש״נ], ד) [גיטין מ:], ה) [עי׳ תוס׳ יבמות מב: ד״ה פתח וכו׳ מה שהגיטו בקושין], ו) [נעיל יד.], ז) [להם חנייה רש״ס], ח) [דברים ו׳], ט) [יומא יח:], י) איכא איסורא דבשכירות כל״ל [נ״ס], כ) [עי׳ תוספות ב״ב פפ. ד״ה ההוא כו׳ אדמתן], ל) [ע׳ תוס׳ מנחו׳ יח: ד״ה מנין], מ) [וע״ע תוספות גיטין ח. ד״ה ליבוש], נ) [בס״ח: עתה],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא:
דברים ז כו
2. לֹא תִקְלֶל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:
ויקרא יט יד

גליון הש״ם

גמ׳ א״ש הלכה כר׳ יוסי. עי׳ לעיל דף ז׳ ע״ח תוס׳ ד״ה פשיטא:

הגהות הב״ח

(ה) תוספות ד״ה הא אמר וכו׳ הלא בשכירות גופא אע״ג דליכא תרתי דבשכירו׳ ליכא משום חניית קרקע מ״מ איכא הפקע׳ ממעשר: (ו) שם ד״ה קסבר וכו׳ מ״מ איכא לממר. נ״ב וכ״כ תוס׳ בקידושין דף טז ע״ב ד״ה והא ול״ע במס׳ מכות דכ״ח ע״ב:

מוסף רש״י

לא לבית דירה אמרו. אף במקום שהמירו להשכיר לא לבית דירה התירו אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שיהו הוא בה (פסחים ג. וכעי״ז לעיל טו.). מזוזה חובת הדר הוא. דדלשינן (מנחות לד.) ביתך, דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא לה, זה הדר בה (ב״מ קא:) לפי שהיא משמרתו (פסחים ד.). גזרה לגזרה. הא דאמרינן בכולי הש״ס שאין גוזרין גזרה לגזרה, מהאי קרא נפקא ומשרתם את משמרתי, עשו משמרת כלומר גזרה למשמרתי לתורתי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזרה לגזרה (ביצה ב:). ליבוש יחיד. דהוה, שלא היו כל ישראל בימי דרך כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לעורך כל ישראל קודם תלוקה, אבל דוד לא כבש אלא לעורכו (גיטין ח:).

עין משפט נר מצוה

קו א מיי׳ פ״י מהלכות עבודת כוכבים ה״ג סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סימן קנא סעיף ח:
קז ב מיי׳ שם הלכה ד טור שו״ע שם סעיף י:
קח ג מיי׳ פרק ה׳ מהל׳ מזוזה הלי״א סמג עשין כג טור שו״ע יו״ד סימן רלא סעיף ב:
קט ד מיי׳ פ״ז מהל׳ תרומות הל״ב וע״ש:
קי ה ו ז מיי׳ פ״י מהל׳ עבודת כוכבים הל״ג סמג לאוין מה טור שו״ע יו״ד סי׳ קנא סעיף ט:

רבינו חננאל

צריך לומר שדות: [גמ׳] גזרי׳ שכירות אטו מכירה ואמרי׳ מאי עילויה דשדות מן הבתים אילימא משום דאית בשדות תרתי איסורי חדא דיהבת להו חנייה בקרקע וחדא דקא מפקעת להו מן המעשר בתים נמי הא איכא [חנייה] בקרקע ופקיעת מזוזה ופרקי׳ מזוזה חובת הדר הוא. בסוריא משכירין בתים לעובדי כוכבים אבל לא שדות אוקימנא קסבר ליבוש יחיד שמיה ליבוש אע״ג דדוד הוא דכבשינהו ארץ ישראל היא שדות דאית בהו [תרי] איסורי כדאמרן גזרי׳ שכירות אטו מכירה בתים דלית בהו אלא משום חנייה בקרקע בלבד לא גזרו שכירות אטו מכירה. בחוצה לארץ מוכרין בתים כו׳ ר׳ יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסורי׳ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו לר׳ יוסי שדות בא״י דאית בהו תרתי גזור רבנן שכירות אטו מכירה בתים לא גזרו בהו בשכירות בסוריא קסבר ר׳ יוסי ליבוש דיחיד לאו שמיה ליבוש ואינו א״י מכירת בתים דליכא אלא חדא ושכירות שדות אע״ג דאיכא תרתי לא גזור רבנן ולא גזור אלא מכירת שדות בסורי׳ בלבד: ובחו״ל מוכרין להן אלו ואלו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ יוסי ובלבד שלא יעשם שכונה. תנא אין שכונה פחותה מג׳ בני אדם ונ״חוש דלמא האי דזבנת ליה אזיל ומזבין לאחרים והוו להו שכונה ופרקי׳ לפני עור לא תתן מכשול מפקדינן לפני דלפני לא מפקדינן: [פיסקא] אף במקום שאמרו להשכיר

עין משפט נר מצוה

קיא א ב ג מיי׳ פ״ו מהל׳ שבת הלכה [יג יד] טו סמג לאוין סה טור שו״ע או״ח סימן רמג סעיף ו [וכרב אלפס עוד בשבת פט״ז דף נא.]:

לאחר יפטר מן המזוזה הא אמר בפ׳ התכלת (מנחות דף מד. ושם) השוכר בית בחו״ל כל ל׳ יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת והטעם כדפרישית לעיל שסודרים העולם שהיא שלו משמע דאם היא שלו חייבת מיד ועוד קשי׳ לר״י על הירושלמי מאותה תוספתא שהבאתי לעיל דקתני רישא [ד] (אין) משכירין להם בתים ולא שדות וכרמים ואין נותנין להם [א] ערבות וקבלות אחד הכותים ואחד העובדי כוכבים בד״א בא״י ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות וכחו״ל מוכרין אלו ואלו כאן וכאן לא ישכיר בתיו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים אלמא אף במקום שמותר למכור אסור להשכיר מיהו נראה לר״י דהירושלמי שהביא רבינו חיים ראיה גמורה היא ומן התוספתא לא קשיא מידי דכאן וכאן קאי אא״י וסוריא ואף ת״ק דמתני׳ נמי סבר הכי דאסור בתרוייהו מכירת בתים אבל בחו״ל שהתירו למכור מותר להשכיר כדאי׳ בירושל׳ ולאו מטעמייה דרבינו חיים אלא הטעם מפרש הר״ר אלחנן מפני כשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו ואפי׳ בא״י כמו במזוזה שאינו חייב בה אלא בבית בעודו דר בו אבל השוכר בית אף בא״י פטור מן המזוזה מן התורה ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעובד כוכבים מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים והשתא דדוקא בתים העשויים לדירה אבל אינם עשויים לדירה לא גזרו ולכך התירו להשכיר חרות ואוצרות וכיון דשכירות בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן אף באדם אם כן בחולה לארץ הקלו: **מאי טעמא אריסא אריסותיה קא עביד.** הקשה רבינו יהודה מההיא דתנן בפ״ק דשבת (דף יח. ושם) אמר רשב״ג נוהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלים לכובס עובד כוכבים ג׳ ימים קודם השבת ופליג אב״ה דאמרי התם שמותר עם השמש אלמא לית ליה לרשב״ג קבלנותיה עביד ותירץ לא שסובר שהלכה כן אלא מחמיר בעצמו היה וכן פרש״י נשם אבן שוב הקשה רבינו יהודה דא״כ בפרק שני דבילה (דף כא.) דקתשיב ג׳ דברים שהיו מחמירין בבית ר״ג כב״ש אמאי לא קא תשיב נמי הא שהרי ר״ג דיבנה הוא [ה] (אבי) אביו של (ב) רשב״ג ואומר דבבילה לא איירי אלא במידי די״ט אבל במילי דשבת איכא טובא ולפ״ז ניחא מה שהקשה ר׳ אלחנן דאמאי לא קי״ל כרשב״ג בהיא דפ״ק דשבת דהא אמרינן (ב״ב דף קעד.) כל מקום ששנה רשב״ג במשנתינו הלכה כמותו אלא לאחרים ודאי לא היה מחמיר אלא לעצמו: **אריסא** אריסותיה קא עביד. פסק ר״ת הלכה כרשב״ג דאמר אריסא אריסותיה קא עביד ומתוך כך התיר לישראל שנתן ביתו לעשותו בקבלנות לבנות בו אפילו בשבת וק״ו נמי הוא דהשתא אריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה שרי קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר נכרי לעשות קבלנותו לא כ״ש דימא קבלנא קבלנותיה קעביד ועוד הביא ר״ת ראיה מההיא דפ״ק דשבת (דף יז: ושם ד״ה אין נותנין) דשרי ב״ה ליתן כלים לכובס ועורות לעבדן עם השמש ואפי׳ מידי דפרהסיא שרו התם דהא ההיא ברייתא דאית ליה בגמרא התם (דף יח.) דאסור ליתן חטין לתוך הריחים של מים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום מוקי לה תלמודא כב״ש אבל לב״ה שרו ואע״פ שמשמעת קול ועוד תניא התם (דף יט.) גבי ספינה פוסק עמו ע״מ לשבות רשב״ג אומר אינו צריך שהעובד כוכבים לא יניח לעשות קבלנותו בשביל הישראל ולפי זה צריך עיון בההיא דפ׳ מי שהפך (מו״ק דף יב. ושם ד״ה אמר) דאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אכן ר״ת מוקי לה לגולה הך שמעתא באבל ומפרש לה הכי אמר שמואל מקבלי קבולת באבל בתוך התחום אסור כו׳ אמר רב פפא אפילו חוץ לתחום נמי לא אמרן דשרי אלא היכא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור פירוש לפי שילאו בני העיר [ו] מלאכתן כשילכו לשם אמר רב ששת וכי ליכא מתא דמקרבא נמי לא אמרן דשרי אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא פירוש אז מותר חוץ לתחום ע״י קבלנות עובד כוכבים אבל בחוש״מ דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור וכ״ש בחול גמור אלא חול המועד לרבותא נקט דאע״ג דלא שכיחי דאזלי כולי האי אסור ולפי זה כל מה שאוסר לשם הייגו באבל דוקא דבאבל החמירו יותר כדמוכח התם בריש פירקא אמר רב ששת בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרים בחולו של מועד אסורין בימי אבלו ותניא כוותיה והוא עובדא דמר זוטרא דבנו ליה אפדנא בימי אבלו חוץ לתחום בשבתות וימים טובים הוה ומטעם שהתרנו. עד כאן שיטת ר״ת: ור׳ יצחק פירש דקבלנות דבית אסור והיה דומה כל ראיות ר״ת דמההיא דעורות לעבדן אינה ראיה דכיון דהוא תלוש ומלאכה ביד אחרים מותר דאפילו באבילות בכה״ג שרי כמו שמפורש דתניא התם (דף יח.) היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחר יעשה וריחים נמי אינה ראיה לכאן דהתם (ג) ששם החטים לתוך הריחים הם נטחנים מאליהן ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בידים ודומה כמי שישראל מצוה לו לעשות בשבת וגם לא דמי להך דשכירות שדה דשמעתין לעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשלש ולרביע אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד אלא שכירי יום ניהו ועוד דבירושלמי דפ״ק דשבת משמע דקיבולת דבית אסור בין באבל בין בשבת והכי איתא התם אומנים עובדי כוכבים שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר ר״ש בן אלעזר בד״א בקיבולת אבל בשכיר יום אסור בד״א בתלוש אבל במחובר אסור בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ומהו בין כך ובין כך א״ר אילא בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת ר״ש בן ביסנא בשם ר׳ אחא אמר בשבת ובאבל ובעבודת כוכבים הלכה כר״ש בן אלעזר אלמא פסיק הלכה כר״ש בן אלעזר דאמר בעירו במחובר דאסור אף בקיבולת והוא הדין בתוך התחום ולא מבעיא הבנין עצמו דאסור אלא אף לפסול האבנים ולתקן הקורות ואפילו רחוק מן החומה ואפילו בביתו של עובד כוכבים אסור כיון דלגורך מחובר הוא דהא במחובר כה״ג פליגי ופסיק הלכה כר״ש בן אלעזר דאילו לעשות הבנין עצמו אפילו רבנן מודו דאסור דברשות ישראל הוא ולא שרו אף תלוש אלא בביתו של עובד כוכבים כגון כלים לכובס שמתקנים ביד עובד כוכבים ואע״פ שהלכה כר״ש בן אלעזר בקיבולת מ״מ באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרשב״ג דהא סתם לן תנא דמתני׳ כוותיה והטעם מפרש דאריסא אריסותיה קא עביד ור״ת אע״פ שהקל בקיבולת החמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח עובדי כוכבים לבנות בשבת אף על פי שהיו עושים בקבלנות והר״ש היה נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולה״ק הכא דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור ולפ״ז יש להתיר להשכיר ריחים לעובד כוכבים היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפין ומסקנא דשמעתא שמעינן מהכא דקבולת דתלוש אינו מותר אלא בתוך ביתו של עובד כוכבים אבל במחובר אינו מותר אלא חוץ לתחום אבל תוך לתחום אסור: **אבל** לעובד כוכבים מאי שרי. תימה מאי קא דייק דלמא נקט כותי וכ״ש לעובד כוכבים וי״ל דמשמע ליה מדשבק עובד כוכבים דמיירי ביה רשב״ג ומתני׳ ונקט כותי דוקא קמני עי״ל דס״ל דסבר דבעובד כוכבים שרי מדאיירי בכותי דאי בעובד כוכבים אסור לישמעינן עובד כוכבים דלית ביה אלא חדא דנקראת על שמו וכ״ש כותי דאית ביה תרתי דאית ביה נמי לפני עור כדאמרינן בסמוך עוד פירש הר״ר אלחנן דדייק ממתני׳ דשריא שדהו לעובד כוכבים ואיכא מאן דפליג ומהאי טעמא ניחא נמי דקאמר לעיל גבי מילתיה דרבן שמעון בן גמליאל אבל שדהו לעובד כוכבים שרי דלאו אמילתיה דייק דהא דנקט מרחץ במילתיה איכא למימר דדוקא מרחץ אבל שדהו אפילו לכותי אסור משום שעושה בו מלאכה בחול המועד:

אי

וסתמא כרבי מאיר דאי ר׳ יוסי בכל דוכתא מוגרי: ובכל מקום לא ישכור וכו׳: תניא [ז]רבן שמעון בן גמליאל אומר [א]לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים אבל לכותי מאי שרי כותי אימר[ב] עביד ביה מלאכה בחולו של מועד בחולו של מועד אנן נמי עבדינן אבל שדהו לעובד כוכבים מאי [ב]שרי מאי טעמא אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד [ג]אריסא דמרחץ לא עבדי אנשי תניא [ג]ר״ש בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בו מלאכה בחוש״מ אבל עובד כוכבים מאי שרי דאמרי אריסא אריסותיה עביד א״ה כותי נמי אמרי אריסא אריסותיה עביד אריסותא

ופסקא דר״מ. דאמר בא״י אין משכירין: **רוסי.** לא עביד מלאכה בשבת אבל בחולו של מועד עביד דלמדרש סופרים לא חייש: **בחולו של מועד.** לדידן נמי שרי להתם מרחצאות: **אבל שדהו לעובד כוכבים שרי.** להשכיר היכא דליכא למיחש לחנייתא קרקע כגון בחו״ל ואע״פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי עובד כוכבים שלוחו אלא אמרי אריסא הוא וקיבלה עליו למחצה לשלש ולרביע ועליו מוטל לעשות: אריסותא

מסורת הש״ס

ה) [תוספתא פפ״ב ע״ס], ו) [כמ״ל: אימתן], ז) [תוספתא שם ע״ס], ד) מהרש״א מוחק זה ועי׳ לתס סמרים, ה) מהרש״א מ״ז, ו) ל״ל מלאכתו. רש״א,

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה (בע״א) אף במקום וכו׳ דקתני רישא אין משכירין להם בתים שדות וכרמים ואין נותנין להם אריסיות וקבלות א׳ הכותי וא׳ העובד כוכבים בד״א בא״י ובסוריא משכירין בתים אבל לא שדות ובחו״ל מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי ר״מ ר׳ יוסי אומר אף בא״י משכירין בתים וכסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות וכחו״ל מוכרין אלו ואלו וכו׳ מפני שנשאמרו: (ב) ד״ה מאי טעמא וכו׳ ר״ג דיבנה הוא אבי אביו של ר״ג: (ג) ד״ה אריסא וכו׳ אינה ראיה לכאן להתם כיון ששם החטים:

אריסותא לר"ש בן אלעזר ליה ליה. והאי דנקט כותי דמשמע הא עובד כוכבים שרי לאו טעמא משום אריסותא אלא משום דאמרינן ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וליית: **אי הכי.** דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד: **מאי איריא.** דקתני גבי כותי מפני שנקראת על שמו: **תיפוק ליה.** דבלא חשד נמי איכא משום לפני עור וכותי גר הוא ומצווה על המלות כישראל ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בשבת שהעובדי כוכבים לא הוזהרו עליה: **מוריקאי.** זורעי גנות כרכום: **נקיט בשבתא.** לחרוש לזרוע ולקצור: **שקיבלו עדה.** באריסותן מבעה"ב ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד: **לא יאמר ישראל עול אחה חלקך בשבת.** לפי שנעשה שלוחו על חלי היום המוטל עליו: **ואם האמנו מחיילה.** קודם שהוטלה עליו: **מוסר.** דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת ואין העובד כוכבים שלוחו: **ואם כאו נחשבון.** לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא כלומר אם קיבלו שתם ועשו שתם ועייל העובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא לווהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול: **אסור.** דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתו דעובד כוכבים שלוחו היה: **רב גביהה מבי רחיל אמר.** לאו הכי הוה עובדא: אלא **שתילי דערלה הוה.** ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות (ח) ונוטעה ויטלו חלקי בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים כל ארבו שני ערלה ואכלן וישראל קבל ג' שנים אחרות כנגדן ואכלן: **שרא להו.** דהיתר גמור הוה דהא אע"ג דקיבלוה יחד לכתחילה ואמר לו ישראל היה אתה עובד ג' שנים הללו ואני ג' אחריהם אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ומגלא נהנה מפירות ערלה שמכרן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל: **והא אוסביה רבינא.** ואע"כ מאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות במלאכה מה שאין כן בערלה: **לסיועי סייעיה.** מדקתני התנו לכתחילה מותר אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה: **סתמא מאי.** שקיבלו שתם ועשו שתם עובד כוכבים בשבת וישראל בחד בשבת ולא אמר ישראל מעולם עול אתה את השבת ואני בחול מהו לחלוק שתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת: **אם באו נחשבון.** הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה וגלי דעתיה דשלוחיה הוא: **הא סתמא.** לאף בשעת חלוקה שתם מותר:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות. שעושין להתאכסן (כ) עובדי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים: **שחשודין על הרביעה.** ובני נח נאסרו בה [סנהדרין נח.] דכתיב (בראשית ג) והיו לבשר אחד יצאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול [ויקרא יט:]: **גמ'** רובע

אי הכי תיפוק ליה משום לפני עור. הקשה הר"י אמאי קאמר א"ה דאמלתי' דר"ש בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות תיפוק ליה משום לפני עור ופי' הר"ר אלחנן בשבת אמאי אמרת דכותי נקט לרבותא וה"ה עובד כוכבים ניחא דנקט טעמא דנקראת על שמו דשייך בתרוייהו אלא אי אמרת דנקט כותי דוקא א"כ תיפוק ליה משום לפני עור:

תיפוק ליה משום לפני עור. אליבא דרשב"א פריך דאית ליה כותים גרי אמת הן בפ"ק דחולין (דף ו.) גבי הא דר"ש דשדריה לר"מ למזבן חמרא מבי כותאי ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש ר"ת דשייך למימר לפני עור אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן דהא מלאכה דמ"ה אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש ר"ת [ב] (במו"ק (דף ג)) ורלאיה נמי מדלעיל (דף עו:) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אע"ג דליכא איסורא אלא דרבנן אבל הר"ר אלחנן הקשה לפר"ת שפירש דמלאכה דמ"ה אינה אסורה מן התורה מדאמר בפ' מי שהפך (מ"ק דף יא:) פתח באבל וסיים בחול המועד לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ימי אבלו דאסור דרבנן אלא אפילו מ"ה דאסור דאורייתא כו' ומפר"ת דקרי ליה דאורייתא לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפ"ק דחגיגה (דף יח.) לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל א"נ מ"ה יש לו עיקר מן התורה דאיכא למיגזר אטו י"ט [ו]: **חדא** משום לפני עור. נראה דמהאי טעמא נמי [ג] להיות אסור כשקבל שדה בשותפות:

לא יאמר לו ישראל לעובד כוכבים כו'. מעשה כך היה בימי רבינו תם שגבה ישראל אחד בחובו תגור אחד מעובד כוכבים והיה לו לאופה המסיק התגור חלקו בתגור והיה לו ליהודי ליטול כך וכך ימים בחלקו ולאופה כמו כן כך וכך ולא התנו מתחלה זה לזה טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול והיה ר"י ר"ל דמותר דלא דמי לשדה דהכא דגבי שדה חלק הישראל משביח אף בחול במה שהעובד כוכבים טורח בו בשבת אבל בתגור אינו משביח כלל במה שהעובד כוכבים עושה בו בשבת וזה בחול ואף בלא התנו מתחלה ולא הודה ר"מ לזה וגרלה לו דאין לחלק בין תגור לשדה דאע"פ שאינו משביח במלאכה בשבת מ"מ הוי כאילו מעמיד פועל בידים וגרלה להר"ר אלחנן דבתגור אפי' התנו מתחלה לא יועיל כיון שכל התגור של ישראל הוא וה"ל כמשכיר תגורו בשבת ואומר לעובד כוכבים טול שכר תגורי בשבת כשתסיקנו לי בחול ולא דמי לישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות שיש לעובד כוכבים חלק בגוף הקרקע וגם ר"י חזר בו והביא ראיה לדברי ר"ת דאין חילוק בין תגור לשדה דהא מרחץ כתגור דמי ובתוספתא דמסכת דמאי [פ"ו] תניא ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה ומרחץ בשותפות לא יאמר לו ישראל לעובד כוכבים כו' קלרו של דבר בין כרם בין שדה בין מרחץ או תגור אם לקחו ישראל ועובד כוכבים בשותפות אסור לומר טול אתה חלקך כו' אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחוהו שאין לישראל בשבת שום חלק וגם ר"ת באותו מעשה דתגור לוה לקבל החוב מן העובד כוכבים ולחזור ולהלוות ולהתנות מתחלה מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון גרלה שא"ל להתנות כלום כיון שהוא ברשות העובד כוכבים ושכר התגור הוא לישראל מרבית שהעובד כוכבים נותן לו ואין הישראל קונה חלק בתגור דדוקא נקט לקחו. העתק מלשון רבינו יהודה: **ת"ש אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור.** ואע"ת לידוק מרישא וי"ל דאיכא למימר דה"ה סתמא אלא משום דבעי למיתני סיפא ואם התנו מתחלה מותר אף על פי שהתנה לו כך בפירוש: **ואם באו לחשבון אסור הא סתמא שרי.** ואע"ת לימא דה"ק אם באו לחשבון אסור אפי' התנו מתחלה וי"ל דס"ל דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים. ותניא בגמ' אין מוסרין בהמה לרועה שלהם ויש ליתן טעם על מה אנו סומכין לייחד בהמותינו עמהם ואף אנו מוסרין בהמותינו לרועה שלהם ואין לומר כדאמר רב לעיל בפ"ק (דף יד:) מקום שהתירו למכור התירו לייחד דהא לא קם האי מילתא דאף רב הדר ביה אלא אומר ר"ת דסמכינן אהא דמשני ר' פדת בגמ' (דף כג.) דמוקי מתני' כר"א דחייש לרביעה ובריתא דלוקחין מהן בהמה לקרבן דלא חייש לרביעה כרבנן ואנן קיימין כרבנן ואע"ג דרבינא שהיה סוף הוראה פליג עליה ושני שנוי אחרינא מ"מ נראין דברי ר' פדת עיקר אדא מדהקדיש דברי רבינא לדבריו דהא רבי פדת קודם לרבינא ימים רבים שהיה בנו של ר"א כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף יא:) וכן אורי לי' ר"א לר' פדת בריה וגם היה חברו של ר' זירא כדאמר בפ"ק דנדה (דף ח.) א"ר זירא לר' פדת חזי דמינך ומאבוך קשריתו קטפא לעלמא ואותו ר"א אביו הי' תלמידו של ר' יוחנן ועוד דבשל סופרים קי"ל דהלך אחר המיקל ואע"ג דשתם מתני' דאין מעמידין מתוקמא כר"א מ"מ לית הלכתא כוותיה כיון שיש מחלוקת במסכת פרה (פ"ג מ"א) ובתרי מסכתי לכ"ע אין סדר:

ורמינהי

מסורת הש"ס

ח) [עירובין מ. וש"נ], ט) [ברכות כה. וש"נ ועיין מדריש עב.], ג) [לעיל יד:], ד) [עירובין סב.], ה) [ל"ל בחגיגה (לף יח.)], ו) [וע"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה חולו],

תורה אור השלם

1. לא תִקַּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד

גליון הש"ם

גמ' איכסיף. גיטין עז ע"ב ב"מ מז ע"א: שם לא היו דברים מעולם. עירובין מ ע"א ועיין תוספות יבמות לה ע"ב ד"ה לא כ"ע. נדה כד ע"א תוס' ד"ה אר"פ. ב"ב קנד ע"ב תד"ה בגרם. בכורות ד ע"ב תד"ה אלא.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' בשותפות לנוטעה ויטלו: (ב) ד"ה אין וכו' להתאכסן שם עוברי דרכים ומעלין: (ג) תוס' ד"ה תדא וכו' נמי יכול להיות אסור:

מוסף רש"י

אלא מהא ליבא למשמע מינה. דוחלי מתני' לאו כולה דוקא, אלא תדא מנייהו דוקא, אי הישא אי סיפא, ותנא אידך אטו הכוא ולא ידעינן הי מינייהו דוקא דגמר מנייה על הרביעה כו' (לעיל יד:).

רבינו חננאל

הנהו מוריקאי דעובד כוכבים מלקט ונקיט בשבתא וישראל נקיט בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו ואותביה רבינא ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך אתה בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו מעיקרא על מנת שיום השבת לעובד כוכבים ויום אחד בשבת לישראל שרי ואם באו לחשבון פי' שיאמר אחד לחבירו לקחת אתה בשבת כך וכך כספים ואני לא לקחתי בחול אלא פחות מרוק לי (ח) וכן אם אמר העובד כוכבים לישראל כעניין הזה אסור וראינו מותר אלא אם התנו מעיקרא מה שיזדמן בשבת הרי הוא לעובד כוכבים בין רב בין מעט וכן בחול לישראל. איכסיף רבא לסוף איגלאי מילתא דהתנו מעיקרא הוו ושפיר שרא להו רבא. רב גביהה מבי כתיל אמר שתלאי דערלה הוו עובד

ח) אולי ל"ל מלא לי וכ"ה הלשון בתשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון והובא בס"ר או"ח סי' רמ"ה ע"ש וכן פי' הרא"ש ז"ל והובא בר"ן כאן דקאי אהתנו ולא בפרש"י. ב) עי' בתא"ש כאן דפסק כאינעיא לקולא משום דהוי ספקא בדרבנן וע"ע בר"ן ובתרי רבינו ל"ע.

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"ו מהל' שבת הל' יז סמג עשין סה טוש"ע א"ח סי' רמה סעיף ה:

קיג ב מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה יד ועיין בהשגות וכ"מ טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף יג:

קיד ג מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה יז סמג עשין סה טוש"ע א"ח סי' רמה סעיף ב:

א ד מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ה סמג לאוין קכו טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף ה:

ב ה מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ד טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ג:

ג ו מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ז סמג עשין מט טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף ב:

רבינו חננאל (המשך)

כוכבים אכל שני ערלה וישראל אכל שני דהיתירא כו'. איבעיא להו אם התנו מעיקרא מותר סתמא מאי ולא איפשיטא ועבדי' ביה לחומרא דאיסורא דאורייתא היא: (ג) ירושל' הא במקום שנהגו למכור מוכרין להן אפי' בית דירה ומשכירין להן אפילו בית דירה ר' בון בשם רבנן דתמן זאת אומרת שדה הנתונה על אם הדרך אסור להשכירה לעובד כוכבים מפני שנקראת על שמו ועובד כוכבים עושה בה מלאכה בשבתות וי"ט: בתוספתא שאלו לר' יהושע מהו שילמד אדם את בנו חכמת יוונית אמר להן צאו וראו איזו שעה אינה לא מן היום ולא מן הלילה שהיום והלילה חייב בהגיון תורה שנא' והגית בו יומם ולילה. תוספתא לא יטייל ישראל עם שיירא בתרפות אפי' לצאת אפי' מקדים ואפי' מחשיך ואפי' מתיירא מפני ליסטים מפני רוח רעה חיה רעה שנא' לא תלכו אחרי אלהים אחרים ר' אלעזר (בר) [בנו ש"ר] יוסי הגלילי אומר אם ראית רשע יוצא לדרך התרחק ממנו ג' ימים כי מלאכי חבלה יוצאין עמו שנא' הפקד עליו רשע ושטן יעמד על ימינו וכן אם ראית צדיק יוצא לדרך צא עמו כי מלאכי שלום עמו שנא' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:

הדרן עלך לפני אידיהן:

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שהן חשודין על הרביעה. איני והתנן

ורמינהי

ורמינהי לוקחים מהם בהמה לקרבן. תימה אדמותיב מברייתא אמתני׳ לירמי מתני׳ אהדדי אין מעמידין ורמינהי מקום שנהגו למכור מוכרין אלמא לא חיישינן לרביעה ולשני נמי כדמשני הכא ועוד קשה אמאי לא שני הכא שינויא קמא דרב דלעיל (דף יד:) מקום שהתירו למכור כו׳ וי״ל דהיא רוויא דמתני׳ כבר מרמה לה בפ״ק (שם) ושניה שפיר ואע״ג דהכא נמי נחית לשנויי שנויא קמא דרב מקום שהתירו ליקח מהם להקריב דלא שני הכא דתידוק דהכא הא במקום שאסרו למכור אסור ליקח אלמא איכא דוכתא דחשידי ותקשי א״כ כל הך קראי דמותבי מינייהו רבנן לר״א לקמן בשמעתין דמשמע דהו שמותר ליקח מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן ונלטרך להעמידם במקום שנהגו למכור מפני שאינם חשודים על הרביעה ואין זה יכול להיות דהא מייתי קראי דמגריס וכנען ופלשתים דקי״ל שהן חשודים על הרביעה וגם כל אלו קדר שהם ערביים הם חשודים על הרביעה דמשמע בסמוך ערבי אחד לקח ירך מן השוק כו׳ ועוד תקשי אטו ניקוח ויימא להו לקראי (א) כי כתביהו במקום שנהגו למכור כתביהו וגראה דמהאי טעמא הדר ביה רב לעיל מהאי שנויא דמקום שנהגו למכור כו׳ לפי שלא היה יכול להעמידו כאן ועוי״ל דידע שפיר שינויא דעובד כוכבים חס על בהמתו ומ״מ פריך מהכא לוקחין דס״ד דאיכא למיחש לרביעה כיון שבא למכרה ומשני דלעולם חיישינן שפעמים אינו יכול למכרה או נמלך ויחא נמי לרביעה ולרבי פדת דבסמוך וא״ת כיון דמוקמינן היתר קרבן בכל מקום אף במקום שנהגו שלא למכור תיקשי לן מכל מקום כיון דמה שאין אנו (ב) מעמידין משום חשש רביעה הוא בקרבן איך התירו וי״ל דמקום שנהגו שלא למכור מנהגא הוא דאיכא הא איסורא ליכא ולענין קרבן אפילו מנהגא ליכא שאם היו נוהגין לימנע מליקח מהם בהמה לקרבן אין לדבר סוף דא״א שלא יתערבו בהמות של מקום שנהגו שלא למכור עם בהמות שנהגו למכור ע״י משא ומתן וכל קבוע כמחלה על מחלה דמי ומבהמות הנולדים מביתו של ישראל אין דיי ליקח לקרבן משום דשכיחי מומי דפסלי אפי׳ בדוקין שבעין:

מוקצה. פירוש שיחדו לתקרובת עבודת כוכבים ומסרו לכומרים והאכילוהו כרשיני עבודת כוכבים אבל יחוד גרידא אינו כלום דאין הקדש לעבודת כוכבים (לקמן מד:) כדמשמע (בפ״ב דתרומה) [ל״ל דתמורה בפ״ו (דף כט.)]: **אי איתא דאקצייה לא הוה מזבין ליה.** לרווחא דמילתא נקטיה כלומר אפילו במקום דשכיחי דמקלו ופלחו אין לחוש מדמזבין ליה דבלאו האי טעמא בסתמא לא חיישינן לדלמא מקלו ופלחו אסרינן ד) למכור אלא משום חשש רביעה ולא משום חשש המוקצה ועבד: **רגלא** בחבריה ידע. בקונטרס גרים רגלא בריש״ש לשון רגיל כמו לא רגל על לשונו (תהלים טו) ור״ת גרס כפירוש הערוך ה) דגלא בדלי״ת לשון שקרן שכן מתרגם (משלי טז) במשפט לא יעמל פיו לא יחבל שקרן בחברו מכיר וכן הוא דפ׳ במה אשה (שבת סג.) שני תלמידי חכמים המדגילין זה לזה בהלכה הקב״ה אוהבן שנאמר ודגלו עלי אהבה ומפר״ת המכחישין זה לזה ואינם עומדים על העיקר אפי׳ הכי הקב״ה אוהבן ולהכי קאמר והוא דידעי לורתא דשמעתא ולית להו רגה (ב) למגמר מנייהו ומגמרם נמי משמע ודגלו לשון מעילתו דקאמר מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן הרן שיוצא פי׳ שאע״פ שלא יקרא האלף שנאמר ודגלו עלי אהבה אבל רש״י פירש מדגילין לשון דגל שמקשילים קהלות ברבים וקשיא דאם כן מה ראיה לריך פשיטא שנאהבים לפני המקום: **דאמר** מר חביבה עליהם בהמתם של ישראל. לא נודע לר״י מהיכן נפקא עיקר דבר זה: **עובדי** כוכבים שלא עמדו על הר סיני. וגראה ג) דגרים נמי דפסקה זוהמתן היינו משום דאף על גב דאינהו לא הוו מזלייהו הוו מ):

ורמינהי ד) א לוקחין מהן בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד בשלמא מוקצה ונעבד אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבין ליה אלא רובע ונרבע לחוש ב) אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר התינח נקבות זכרים מאי איכא למימר אמר רב כהנא הואיל ומכחישין בבשר אלא הא דתניא לוקחין בהמה מרועה שלהן ליחוש דלמא רבעה לה רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכר אלא הא דתניא ג) אין מוסרין בהמה לרועה שלהן לימא רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכרו אינהו דידעי בהדדי מרתתי אנן דלא ידעינן בהו לא מרתתי אמר רבה היינו דאמרי אינשי מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע אי הכי זכרים מנקבות לא ניזבון דחיישינן דלמא מרבעא ליה עילוה כיון דמיגרי בה מרתתא אלא ד) הא דתני רב יוסף ה) ארמלתא לא תרבי כלבא ו) ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמיגרה בה מרתתא כיון דכי שדיא ליה אומצא ומסריך אבתרה מימר אמרי אינשי האי דמסריך אבתרה משום אומצא דקא מסריך נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדינן אמר מר עוקבא בר חמא מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן ז) ופעמים שאינו מוצאה ומוצא את הבהמה ורובעה ואיבעית אימא ח) אפילו מוצאה נמי רובעה ט) דאמר מר חביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן י) דא״ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא אי הכי ישראל נמי ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן איבעיא להו עופות מאי יא) תא שמע דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא אני ראיתי עובד כוכבים שלקח אווז מן השוק רבעה חנקה צלאה ואכלה וא״ר ירמיה מדיפתי אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירך מן השוק וחקק בה כדי רביעה רבעה צלאה ואכלה

רבינא

רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן דתניא בב״ק (דף מ:) מן הבהמה ב) ולא כל הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר ג) להוציא את הנעבד מן הצאן ד) להוציא את המוקצה: **מוקצה.** שהקצהו ויחדהו לתקרובת עבודת כוכבים: **נעבד.** שעשאו עבודת כוכבים והשתחווה לו: **בשלמא מוקצה ונעבד.** אף ע״ג דודאי חשידי לא קשיא לן דאם איתא דפלחיה כו׳: **אלא רובע.** אי חשידי ליחוש: **שלא פיעקר.** נעשית עקרה הילכך לא רבע לה אבל אדידן לא חייש כשעומדת בפונדקי: **וכריס מאי איכא למימר.** ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים דהכא ליכא עיקור וזכר נמי מיפסיל בנרבע דהא קרא דנרבע דמן הבהמה בעולה כתיב ועולה זכר הוא וקאמר להוציא את הרובע ואת הנרבע: **וניחוש דלמא רבעה רועה.** דהא לאו דידיה היא ולא חס עליה: **אינהו דידעי בהדדי.** חד בחבריה דאורחיה למירבעה: **מירתת.** רועה מייניה דאי מיעקרא מרגיש עובד כוכבים וקא תבע ליה מייניה. א״נ כל שעתא אתי חזי לה: **מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע.** מכתב שקורין גרפי״א ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שיש כלומר השיש שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא מכיר בו וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו. רגלא ה) [רכיל] כמו (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן וירגל בעבדך (שמואל ב׳ יט): **וכריס מנקבות לא לזכון.** לקרבן הואיל וחשידי דלמא ארבעתיה עלה דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר: **כיון דמיסריך.** זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תיזקק לו מירתתא שיבינו בני אדם בדבר אבל בדידן אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא דלפום שעתא הוא דקאי גבה: **לא תרבי כלבא.** שמא תתאוה ותרביענו עליה: **לא תשרי בר בי רב באושפיזא.** דלגב דצניע לא מירתתא שיוציא קול אם תבעל לו: **צניע לה.** ואיכא למיחש כדפרישית: **אלא כלבא.** הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשה: אמרי לא דמי כלבא לשאר בהמה: **דכיון דכי שדיא ליה אומצא מיסריך.** כל שעתא בתרה לא מירתתא דסברה אי מיסריך בתרא מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה: **אומצא.** מעט בשר: **נקבות אצל נקבות מ״ע לא מייחדינן.** דקתני בברייתא בפ״ק (דף טו:) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדינן: **ישראל שעמדו על הר סיני.** ונתקנו מכל מוס כדכתיב (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך:

רבינא

ד) [תוספתא רפ״ב], ב) [נעיל טו:], ג) [נעיל טו: תוספתא רפ״ג], ד) ב״מ עא., ה) גיטין לח., ו) שבת קמו. יבמות קג:, ז) [ויקרא ח], ח) כ״ה בדפו״י, ט) מוכרין. מהר״מ, י) [בס״א: מדלא אסרינן], כ) [ערך דגל אמנם בערך גגל ב׳ גרים בשם רבינו חננאל ורגיגלא בריש״ש וע״ע מה שפירש על זה], ל) דגרסי׳ נמי גרים נמי בל״ג. מהר״ם, מ) [כל זה הוא להדיא בשבת קמו. וא״כ מלת וגראה שבתבו תוספות לריכה פיוס עיין בחדושי הלכות ובמהר״ם].

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה ורמינהו וכו׳ כי כתבינהו במקום שנהגו למכור כתבינהו: (ב) ד״ה רגלא וכו׳ ולית להו רבה במתא למגמר מיניה וממדרס:

לעזי רש״י

גרפי״א. מַכתֵב, חרט.

מוסף רש״י

שלא תעקר. שנעשית עקורה ברביעה (לעיל טו.). אין מוסרין בהמה כו׳. משום רביעה (לעיל טו.). לא תרבי כלבא. לא תגדל כלב שמא תקלקל עמו (ב״מ עא.). צניע לה. מוחזק לנוע הוא בעיניה שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר (שם עי״ש) ובטוחה שלא יודע (שם). מירתתא. לחיות גרבעת לו (שם). בשעה שבא נחש על חוה. כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא אליה דכתיב (בראשית ג) והנחש השיאני, לשון נשואין (שבת קמו.).

מסורת הש״ס

א) [תוספתא רפ״ב], ב) [נעיל טו:], ג) [נעיל טו: תוספתא רפ״ג], ד) ב״מ עא., ה) גיטין לח., ו) שבת קמו. יבמות קג:, ז) [ויקרא ח], ח) כ״ה בדפו״י, ט) מוכרין. מהר״מ, י) [בס״א: מדלא אסרינן], כ) [ערך דגל אמנם בערך גגל ב׳ גרים בשם רבינו חננאל ורגיגלא בריש״ש וע״ע מה שפירש על זה], ל) דגרסי׳ נמי גרים נמי בל״ג. מהר״ם, מ) [כל זה הוא להדיא בשבת קמו. וא״כ מלת וגראה שבתבו תוספות לריכה פיוס עיין בחדושי הלכות ובמהר״ם].

עין משפט נר מצוה

ד א מיי׳ פ״ג מהלכות איסורי מזבח הל׳ טו׳:
ה ב מיי׳ פכ״ב מהל׳ איסורי ביאה הלכ׳ ו סמג לאוין קלו טור אה״ע סי׳ כד:
ו ג מיי׳ שם הלכה טז סמג שם טוש״ע אה״ע סי׳ כב סעיף יח:
ז ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יז:
ח ה ו ז מיי׳ שם הל׳ ה
ו ז סמג שם טור אה״ע סי׳ כד:

רבינו חננאל

לוקחין מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע כו׳. ופרקי׳ משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו נקיבות שלא תיעקר זכרים שלא יוכחשו. ואם תאמר דדלמא רועה רבעם רועה נמי כיון דידעי חד לחבריה וכשרואין שהכחישה הבהמה מרגישין כי רבעה ומתיירא מפני הפסד שכרו ואינו רובעם. אמר רבה היינו דאמרי אינשי מכתבא גללא בזע. פי׳ ה) מכתבא גלל בזע כלומר שעט ברזל הינדוי נוקב ובוקע הצור שהוא אבן גלל. כך רגלא בחבריה ידע פי׳ רגלא אדם הממונה על המכס ומחזר על הנכנסין ויוצאין ומרגיש בגונבי המכס. כדגרסי׳ בפסחים ג) והוא דרגש בהו רגלא. ומקשי׳ אי הכי הא דתני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תישרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא נימא כיון דמגרי בה קמי אינשי מירתתא ולא מירבעא ליה. ופרקינן כיון דכל מה דהיא שדיא ליה אומצא מסריך בה. אמרה אמאי עבד הכי משום אומצא דשדינא ליה. ומפני מה אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים ולא זכרים אצל כו׳. מפני שהעובדי כוכבים מצויין בזנות אצל נשי חבריהן פעמים שבא ואינו מוצאה ורובע הבהמה. איבעי תימא אפי׳ מוצאה בהמת ישראל חביבא ליה. דאמר (מר) [ר׳] יוחנן כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. עובדי כוכבים [שלא עמדו על הר סיני] לא פסקה זוהמתן. וכן עופות. דא״ר יוחנן ראיתי עובד כוכבים שלקח אווז מן השוק רבעה חנקה צלאה ואכלה. וערבי אחד קנה ירך מן השוק חקק בה כדי רביעה רבעה צלאה ואכלה

ד) וכן הוא בערוך ערך גגל
ג׳ בשם רבינו.
ה) דף פו ע״ב ולפנינו שם הגי׳ דיילא אך רבינו נראה דגרים שם רגלא וחקן רבינו שם נראה דגרים כגי׳ דידן וכ״ה בערוך ערך דיל ול״ע.

רבינא אמר לא קשיא הא לכתחילה הא דיעבד ומנא תימרא דשאני בין לכתחלה בין לדיעבד דתנן לא תתייחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות ורמינהו [6]**האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים ע"י ממון מותרת לבעלה ע"י נפשות אסורה לבעלה אלא לאו ש"מ שאני לן בין לכתחלה לדיעבד ממאי דלמא אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דמתיירא משום הפסד ממונו תדע דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה** [3]**ותו לא מידי רבי פדת אמר לא קשיא הא רבי אליעזר הא רבנן** [1]**דתנן גבי פרת חטאת ר' אליעזר אומר אינה נקחת מן העובדי כוכבים וחכמים** [2]**מתירין מאי לאו בהא קמיפלגי דר"א סבר חיישינן לרביעה ורבנן סברי** [3]**לא חיישינן לרביעה ממאי דלמא דס"ע לא חיישינן לרביעה והכא היינו טעמא דרבי אליעזר כדרב יהודה אמר רב** [7]**דאמר רב יהודה אמר רב** [4]**הניח עליהן עודה של שקין פסלה ובעגלה עד שתמשוך בה מר סבר חיישינן ומר סבר לא חיישינן לא ס"ד משום ניחא פורתא לא מפסיד טובא ה"נ לימא משום הנאה פורתא לא מפסיד טובא התם יצרו תוקפו ודלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה והכא היינו טעמא דר"א כדתני שילא דתני שילא מ"ט דר' אליעזר** [1]**דבר אל בני ישראל ויקחו אליך בני ישראל יקחו ואין העובדי כוכבים יקחו לא סלקא דעתך דקתני סיפא** [5]**וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן ואי סלקא דעתך כדתני שילא בשלמא פרה כתיב בה קיחה אלא כולהו קרבנות קיחה כתיב בהו ודלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא**

רבינא אמר הא לכתחילה הא דיעבד. לכאורה משמע דרבינא דהכא ורבי פדת דבסמוך לית להו ההוא שנויא דלעיל דלדם חס על בהמתו כו' מדמהדרי לשנויא אחרינא ותימה מ"כ מה יתרלו משני המשניות ההיא דאין מעמידין וההיא דמקוש שנהגו למכור מוכרין דלעיל בפ"ק (דף יד:) ואין לומר שיתרלו כשנויא קמא דרב דלעיל במקוש שהתירו למכור התירו ליחד דלא נחשדו ארביעה כיון דלא קס לף רב הדר ביה משום טעמא דפרשי' וי"ל דולמי בין רבינא בין רבי פדת אית להו שנויא דעובד כוכבים חס על בהמתו לענין שלא יאסור למכור להם בשום מקוש ולף במקוש שנהגו שלא למכור נמי ליכא איסורא אלא מנהגא כדפרישית מיהו מיסתבר להו דלענין קרבן יש לנו להחמיר ולאסור אף במקוש שמוכרין ולא לסמוך על אותו טעם דעובד כוכבים חס על בהמתו אי לאו טעמא דדיעבד לרבינא ולר' פדת דמוקי לה כרבנן דלא חיישינן לרביעה כלל ות"ת ור' יוחנן דמשני לקמן (דף כד:) גבול יש לה פחותה מבת שלש נעקרת בת שלש אינה נעקרת מה יתרן מהיא דמקוש שנהגו למכור מוכרין משמע כל בהמות אפילו יתרות על שלש ועוד דפחות מבת שלש נמי היה לו לאסור שמא תשהה אצלו עד שתהיה בת ג' וירבענה וי"ל דכן פירוש דבריו פחותה מבת ג' ודלמי נעקרת ובת ג' רוב הפעמים אינה נעקרת אבל אינו ודאי כ"כ הילכך במקוש שנהגו מוכרין אפילו בת שלש דעובד כוכבים חס לפי שאינו יודע בודאי ודוגא שלא תעקר ולענין קרבן מוקי ההוא דלוקחין בפחותה מבת ג' ולא מיבעיא במקוש שמוכרין דשרי ליקח אלא אף במקוש שנהגו שלא למכור לוקחין לקרבן דכיון דודאי נעקרת חייס עלה ולא רבעה ומה שנהגו שלא למכור משום חשש דרביעה לאחר שלש כדפרשינן אבל בת שלש אין לוקחין דאינה נעקרת כ"כ בודאי ואיכא למיחש דלמא רבעה: **על** ידי ממון מותרת לבעלה. פ"ה דמיירי באשת ישראל וקשיא דא"כ היכי מוכח דשריא בדיעבד משום דאמרינן דודאי לא נבעלה דלמא לעולם אימא לך דנבעלה ומיהו להכי שריא משום דאשת ישראל שנבעלה באונס מותרת ואין לאוסרה [6] משום דשמא נתרצית לו דודאי כיון דאינה נתפסת אנפשות לא מפחדה ולא מתרצית ליה לכך נראה לפרש דודאי מיירי באשת כהן דלף באונס אסורה והכא מותרת דאמרינן ודאי לא נבעלה וכן משמע בפרק שני דכתובות (דף כו: ושם) דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין מיירי באשת כהן דמייתי עלה בגמרא התם ההוא מעשה באשה אחת שהורהנה באשקלון ורחקוה בני משפחתה ואי באשת ישראל הוה ההוא עובדא מאי קאמר ורחקוה בני משפחתה לא הוה להו לרחק אלא לבעלה ועוד מתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן דקתני על ידי ממון מותרת לבעלה טעמא דע"י ממון דמרתת אהפסד ממונו הא שלא על ידי ממון אסורה ואף על פי שאין לתלות (ד) נתרצית כיון שאינו ע"י נפשות ואי באשת ישראל אמאי אסורה אלא ודאי באשת כהן והא דנקט מותרת לבעלה ולא נקט מותרת לכהונה משום סיפא נקט דע"י נפשות אסורה לבעלה והתם אף באשת ישראל אסורה לבעלה דאיכא למימר משום פחד נפשות נתרצית לו ות"ת מאי ס"ד דרבינא דבעי לאוכוחי היתר דיעבד מהכא הא ודאי דמשום הפסד ממונו הוא וי"ל דסבר רבינא דכיון דנחבשה שהיא מסורה בידו היה לו לאסור באשת כהן ולמיחש מיהא לבעילת אונס ואע"ג דאיכא הפסד ממון ומדאמרינן הכא דיעבד ה"ה אף היכא דליכא הפסד ממון ותנלמודא דמי דלית ליה הך סברא אלא אית ליה הפסד ממונו שאני: **תדע דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה.** תימה מאי קאמר תדע דלמא שאני ע"י נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו אבל שלא ע"י נפשות מותרת ואף היכא דליכא הפסד ממון וי"ל דודאי שלא ע"י ממון אסורה דאי ס"ד מותרת אמאי נקט רישא הפסד ממון ליתני שלא ע"י נפשות מותרת אלא ודאי הפסד ממון דוקא נקט וסיפא דקתני ע"י נפשות ה"ה שלא ע"י נפשות אסורה לכהן דבה איירי אלא בא להשמיענו דאף לישראל אסורה דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו: **ותנן לא מידי.** פי' דודאי הפסד ממון שאני אבל יחוד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד תימה אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אשת כהן יושבת תחת בעלה דל"ת שלא תתיחד עם שום עובד כוכבים שעה אחת וכיון דליכא הפסד ממון חיישינן וי"ל דאין זה אלא דחוי בעלמא כלומר מהכא לא תוכיח ומכל מקום דברי רבינא אמת הן ועי"ל דאפילו לפי המסקנא אין לאסור יחוד מועט דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מסורה בידו כעין בהמה דהכא דבידו לרבעה אבל היכא שאינה תחת ידו של עובד כוכבים כלל ויכולה לעוקר ויהיה לה מושיע ודאי העובד כוכבים מרתת ואין לאוסרה על אותו יחוד וכן עיקר ובירושלמי דמי דאין דמיון אשה שדרכה לנוח ואפילו חרשת דרכה לרמז: **התם יצרו תקפו.** תימה לעיל דאמר רב עובד כוכבים חס על בהמתו ורבי פדת נמי אית ליה ההוא שנויא כדפרי' נימא דלעיל דאמר רב עובד כוכבים חס על בהמתו ורבי פדת נמי אית ליה ההוא שנויא כדפרי' נימא יצרו תקפו ל"ל שאני הכא דאינה יקרים עומדת למכור לישראל וכיון שהוא ודאי מוכר ספרה וסבור הוא להעלים ואינו חושש כיון שיצרו תקפו:

ס"מ

מסורת הש"ם

א) כתובות כו:, ב) [סוכה לו: וש"נ], ג) פרה פ"ב מ"ח, ד) סוטה מו., ה) [פרה פ"ב מ"ח ע"ש], ו) [במדבר יטו], ז) [כל זה שייך לעיל בד"ה עובדה],

תורה אור השלם

1. זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: במדבר יט ב

גליון הש"ם

תוס' ד"ה על וכו' משום דשמא נתרצית לו. עי' לקמן דף כה ע"ב תוס' ד"ה אינה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבינא וכו' ולכבר רבעה לא חיישינן: (ב) ד"ה ותו לא מידי אין להקשות, נ"ב כהאי לישנא הוא בדף סד לקמן ובהוריות ספ"ב וביבמות דף לט ע"א: (ג) ד"ה לא ס"ל וד"ה דמשום וד"ה לא הל"ת: (ד) תוס' ד"ה על ידי וכו' שאין לתלות שנתרצית:

מוסף רש"י

ע"י ממון מותרת לבעלה. דמרתתי להפסד ממונו ואינן מפקירין אותה (כתובות כו:). ע"י נפשות. שהיתה נידונת למות, אסורה לבעלה. דהואיל ונוהגין בה הפקר מושאין שמא נתרלתה באחד מהן (שם). ותו לא מידי. אין לדון אמר דבר זה (סוכה לו:) אין להשיב על כך (יבמות לט. וקדושין כא:) תו ליכא לאקשויי מידי (ערובין קג:) ליכא לשנויי מידי (סנהדרין סב.) אין להקניט בדבר זה (שם סו:). הניח עליהן. על פרה (סוטה מו. ושם: עליה). עודה של שקין. אגודה של שקין (שם). פסלה. ואע"ג דלאו עול הוא ונעלייה לאודיה מיפסלא כדכתיב בפרה במלאכת עול האמורה בה אשר לא עלה, בעלייה לאודה ואפילו שלא משכה (שם). ובעגלה עד שתמשוך. שתבטלו המשא מעמו, דבעגלה כתיב אשר לא משכה (שם).

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ל סמג לאוין קכא טור"ע אה"ע סי' ז סעיף יא:
י ב ג ד מיי' פי"ח מהל' פרה אדומה הלכה ז סמג לאוין שטו:

רבינו חננאל

ופריק רבינא לא קשיא מתני' לכתחילה אין מעמידין הא דאי עבד והעמיד לוקחין ואין חוששין דלמא רבעה מדתנן לא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות. ותנינן האשה שנחבשה על ידי ממון מותרת לבעלה מאי לאו לכתחילה לא תתיחד ואם נתיחדה דיעבד אין חוששין לה. ודחינן לה שאני הכא דמתיירא לבוא עליה משום הפסד ממונו. תדע שהוא כך דקתני סיפא נחבשה על ידי נפשות אסורה לבעלה כיון דאין לו ממון עליה ודאי בא עליה. ר' פדת משני מתני' ר' אליעזר היא דאסר והא דתני לוקחין רבנן דשרו. דתנן בפרה בפ' שני גבי פרת חטאת ר' אליעזר אומר אינה ניקחת מן העובדי כוכבים וחכמים מכשירין. ודחינן ודילמא ר' אליעזר ורבנן לאו משום דחיישי לרביעה אלא דכ"ע לא חיישי לרביעה דיעבד כרבינא ואין חשודין בפרה אלא משום מלאכה כדרב דאמר הניח עליה בפרה אדומה עודה של שקאין פסולה. פי' עודה חבק מצוייר (ו) של עדיים שאוגדין אותה בבהמה ודומה לעול שפוסל את הפרה. ר' אליעזר חייש ורבנן לא חיישי (ובעגלה) [ובפרה] כתיב אשר לא עלה עליה עול משעה שהעלה עליה פסלה. ובעגלה כתיב אשר משכה בעול. ואמרינן בפרה מאי טעמייהו דרבנן דלא חיישי משום עודה של שקאין. דמשום ניחא פורתא לא מפסיד טובא. דאמר דלמא מרגשי ישראל ולא זבני לה הכא נמי בשאר בהמות נימא משום הנאת רביעה לא מפסיד טובא ואפילו לכתחלה ליכשרו. ודחינן גבי רביעה יצרו תקפו. והדרינן לטעמא אחריתי ודלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה כלל. (ז) ור' אליעזר בר שילא דתני מאי טעמא דר' אליעזר דכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה מישראל יקחו ולא מן העובדי כוכבים. ודחינן לא ס"ד דתנינן וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות. וכי כל קרבנות מי כתיבא בהו קיחה. ודלמא לא פליגי רבנן על ר' אליעזר

(ו) עי' בעניין ערך עד התפיעי מש"כ בשם הגאונים ז"ל בפירוש עודה ע"ש.

(ז) נראה דל"ל ועטעמא דר"ש דתני שילא דתני שילא מ"ט דר"ש וכו'.

ש"מ דפרה קדשי מזבח היא. תימה להריב"ס מנליה דקדשי מזבח היא וטעמא משום רביעה דלמא לעולם הויא קדשי בדק הבית וטעמא משום עול דתנן (פרה פ"ב מ"ד) עלה עליה זכר פסולה ויש לומר דרביעת אדם שהיא בקומה זקופה לא שייך בה עול כמו בבהמה ועוד מדקתני עלה וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות אלמא לאו טעמא משום עול [ד]: **אלא מעתה תפסול ביוצא דופן.** לפוס ריהטא משמע דקאי אהא דשני שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא וה"פ אע"ג טעם פסול רביעה משום דקדשי מזבח היא איכא למימר דפליג ר"ש ואמר קדשי בדק הבית היא הילכך לא מיפסלא לא ברביעה ולא ביולא דופן אלא כיון דאמרת טעמא דרביעה משום דחטאת קרייה רחמנא תפסל ביולא דופן דמסתמא לא פליג אהך דרשא אלמה תניא כו' עד דקאמר אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה ולפי גירסא זו משמע דהשתא הדר ביה מטעמא דחטאת קרייה רחמנא אלא לעולם קדשי בדק הבית (ו) לר"ש ורביעה הוא דפסלה כיון דמום פוסל בה אבל ביולא דופן לא מיפסלא ורבנן דפסלי ביולא דופן משום דקדשי מזבח היא וקשה דספ"ק דשבועות (דף יא.): על הך ברייתא דפרה משני [שאני] פרה דקדשי בדק הבית היא ודוחק הוא דנוקי לה כר"ש ועוד דסוגיא דתלמודא פ"ק דזבחים (דף יד.) ופ' (המזבח מקדש) (דף סח.) ובפ"ק דמנחות (דף ו: ושם) ובפ"ג דבכורות (דף כה.) וביומא פרק טרף בקלפי (דף מב.) ובתמורה פרק (ז) (המזבח) משמע דפרה קדשי בדק הבית (ז) ואין סברא להעמיד כל הני כר"ש ולא כרבנן וע"ק דבפ"ק דחולין (דף יא.) מוכח תלמודא דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרי רחמנא לכך נראה לפרש אלא מעתה תיפסל ביולא דופן ולאו אשגויא דחטאת קרייה רחמנא קאי אלא למאי דאסיקנא דמיפסלא ברביעה או משום דחטאת קרייה רחמנא ואם כן תפסל ביולא דופן דאין לומר דפליג ר' שמעון על רבותיו ר"א ורבנן ולומר שיכשיר ברביעה אלמה תניא כו' וכ"ג אלא ובספרים לא היה כתוב אלא ובקונטר הגיה וכתב ה"ג אלא שאני פרה וכו' (ח) לעולם קדשי בדק הבית היא לכ"ע וטעמא דמיפסלא ברביעה לר"ש הואיל ומום פוסל בה ורבנן טעמייהו משום דחטאת קרייה רחמנא ויתא דכל שיטת התלמוד אתיא נמי לרבנן ומסקנא דפ"ק דחולין נמי כרבנן אתיא וי"ס שכתוב בהן אחר ומודה ר"ש לענין קדשים ואלא מאי קדשי מזבח סוף סוף תפסל ביולא דופן הא מאי אי אמרת בשאלמא קדשי מזבח היא היינו דפליגי ר"ש ורבנן אלא אי אמרת קדשי בדק הבית היא מי מפסלא ברביעה לעולם אימא לך קדשי בדק הבית היא ולענין רביעה אפי' ר"ש מודי דפסלה דכתיב כי משחתם בהם וגו' והאי גירסא משמע כפי' ראשון שפירשתי:

בקשו ממנו אבנים לאפוד. האי דמתא בן נתינה על כרחנו בבית שני היה מדקאמר לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו דהא קיימא לן (ט) דבימי בית ראשון לא נשרפה שום פרה כי נסתפקו באותה שעשה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא שעשה השניה וכיון דהיה לאפוד בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו דהכי משמע בפרק מי שאחזו (גיטין סח. ושם ד"ה איכא) דלאפוד לריך שמיר דקאמר התם איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד ואפי' לר' נחמיה דאמר לא בעי שמיר לאבני המקדש בפרק עגלה ערופה (סוטה מח: ושם) אלא היה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים מכל מקום באבני אפוד מודי דבעי שמיר במשה דכתיב במלאתם (ט) כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר והן נבקעות מאליהן כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה חסרה כלום ואין להקשות מהאיא דפרק בתרא דסוטה (י) דתנן משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר דמשמע משחרב בהמ"ק היינו בית ראשון מדקתני בתריה פולמוס אספסיינוס של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני אלמא לא הוה השמיר בבית שני הא ליתא דודאי ההוא משחרב ב"ה בטל השמיר בבית שני מיירי דאי בבית ראשון ליעבדינהו וליתנינהו משחרב בהמ"ק בטלו אורים ותומים ושמיר דהא בגמ' בברייתא אורים ותומים משחרב בית ראשון תני ליה ואורים ותומים לא היו בבית שני שהם ממשמשה דברים שחסר בית שני ויש תימה כיון דהוה שמיר בבית שני א"כ לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נג:) גבי אבני מזבח שקלום מלכי יון דפריך היכי ניעביד ניתבינהו אבנים שלמות אמר רחמנא ניתבינהו פירוש בברזל שלא להיות שם פגימה לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ומאי קושיא ליעבדינהו על ידי שמיר וי"ל דעל ידי שמיר אינו נעשה חלק כי אם מבקע כתאנה שלא תהא חסרה כלום אבל אין עושה אותן שלמות שלא תחגור בהן לפורן ופגימה בחגירת לפורן פסלה במזבח כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יח. ושם) (ט):

אלא בפרה דדמיה יקרים. דחיים עובד כוכבים להפסד מרובה וכייף ליפריה: **אכל בשאר קרבנות מודו.** והא דתניא לעיל [כב:] לוקחין מהן בהמה אמתן תרמייה לא רבי אליעזר ולא רבנן: **כל לאו לאו קדר.** קדר ישמעאל. וכתיב יעלו (ז) (לרצון על) מזבחי אלמא בשאר קרבנות נמי שרי ושפיר איתרנן רומיין דלעיל [שם]: **עד כאן לא פליגי כו'.** מלתא באפי נפשיה קאמר ומזיל: **אלא בחטאת.** היכא דלא חזיגן דרביעה פליגי דמר חייש ומר לא חייש: **קדשי מזבח היא.** דין קדושת מזבח יש לה ליפסל ברביעה ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא מום ואף ע"ג דלאו למזבח קרבה: **דאי.** ס"ד לא אלימא קדושתיה (ב) מקדושת בדק הבית ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית אפי' על אבנים: **אמאי.** פסלה בה רביעה: **שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא.** לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית עליה ומיהו לענין פסולין (ט) סגיא מילתא לאתויי בפסול דחטאת קרייה רחמנא למי נדה חטאת היא [במדבר יט]: **הפסל ביולא דופן.** דפסול הוא לשאר קרבנות דתניא (בכורות דף מז.) שור או כשב פרט לבלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליולא דופן והאי קרא בקרבנות כתיב [ויקרא כב]: **הקדיש ביולא דופן.** הקדיש לפרה אדומה יולא דופן פסולה כו': **ולד מעליא הוא.** במסכת נדה (דף מ.) יולא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן לידה ר"ש אומר הרי הוא כילוד ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועייס לנקבה וכן ימי טוהר וקרבן: **מודה ר"ש לענין קדשים.** דבהמה שילאה דרך דופן פסולה לקרבן דגבי טומאה וטהרה דאמו הוא דקאמר (ג) ליה ר"ש מריבוי הכתוב אם נקבה תלד [ויקרא יב] הוסיף (ד) לידה אחרת לרבות יולא דופן אבל בקדשים מודי והא דר' יוחנן במסכת נדה: ה"ג **אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום** (ה) **ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום כו' עד פן תשחיתון כל שהמום פוסל בו כו'.** לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא אלא היינו טעמא דלא"ג דקדשי בדק הבית הואיל ומום פוסל בה כדכתיב [במדבר יט] אשר אין בו מום: **דבר ערוה.** נרבע: **ועבודת כוכבים.** כגון מוקלה ועבד פסולין בה לאתקש השתחה למום: **כי תשחיתם כל בשר אם דרכו.** תשמיש. דור המבול בעבירה קלקלו דכתיב [בראשית ו] וירא אלהים וגו': **וכי תימא ה"נ.** דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים (ו): **עד היכן ליבוד אב ואם.** כמה אדם מצווה להזהר בכיבוד אב ואם: **מה עשה עובד כוכבים.** וכ"ש ישראל שמצווה על כך:

בשאר

בשאר

בשאר

בششים ריבוא שכר. ششים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח: **לא ליערו.** להקילו משנתו: **אבני שהם הפסיק הענין.** מדלא כתיב ואבני שהם כדכתיב בכולהו וכסף ונחשת ותכלת וארגמן ועורות ט) הפסיק הענין ולא קאי אויקחו: **והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערביהו.** למילתא קמייתא וליתסרו: **ועוד הא קאני.** עלה דההיא דר"א: **נשנה הנאה נודה בו'.** אלמא לית ליה קיחה לר"א: **תגרי ישראל.** סרסור ישראל לקחה משלו מן העובד כוכבים לעצמו וחזר ומכרה לגבור: **ור"א לא חייש לרביעה.** לשילא פרכינן דתני [כג:] טעמא דר"א משום קיחה: **ודמא שמו.** זהו המזכר למעלה [שם]: **אין ליה קיחה.** ובעינן תגרי וחייש לרביעה ובעינן שימור: **ולד נוגחת.** פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת ומת ולדה פסול לקרבן: **דהיא וולדה נגחוהו.** ונוגח שנגח בעד אחד או ע"פ הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר אינו נסקל ואמרינן בתורת כהנים ז) מן הנאן להוציא את המוקצה ומן הנאן וי"ו יתירה להוציא את הנוגח: **משעה שנולדה.** במעי אמה. לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדוס הוא: **ולדותיהן מותרין.** אותן שנתעברו בהן אחרי כן: **מחלוקת.** דר"א ורבנן כשנרבעו כשהן מוקדשין ובמסכת תמורה [ל:] מפרש טעמא דר"א משום דבזיא מילתא: **שתי שערות פוסלות בה.** שחורות או לבנות: **ומ"ש דידהו.** דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי נעבד הא מלתא בבהמת ישראל: **במחוזקת.** מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נתינא מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס: **אקילנא.** פורק"א לפני הטרקלין: **וכן היה ר"א כו'.** משום דחייש לרביעה: **גרוריס.** מעצמן נגררין להתגייר אע"פ שאין מקבלין אותן: **מעבודת כוכבים הדרי בהו.** כדכתיב לקרוא כולם בשם ה' [נפניה ג] אבל מרביעה לא הדרי: **ורבוייהו אמרי.** ר' אמי ורבי יצחק נפחא. בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא דרב פפא מתני פתח חד פתח אידך ומתני מאי קראה ברב יוסף ואתקפתא דדלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרו מתני לה באחני: **שכם אחד.** משמע אין חילוק בעובדיו ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מצותיו: **גם אפה תמן.** תיקשי לר"א: **הניחא למ"ד.** פלוגתא דבני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי בפ' בתרא דשחיטת קדשים (זבחים קטז.):

ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה. לפ"ה משמע דזה הפסוק בויקהו לי תרומה ומתחלה היה דוחה אבני שהם הפסיק הענין והדר מקשה והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה שגם אבני שהם נקרא בהם ויקהו ותימה דאתו בתר דכתיב אבני שהם להפסיק הענין לא יכתוב שום וי"ו בפסוקים ועוד קשה אי חשבי עירוב מקרלות בכי האי גוונא א"כ פ"ק דשבועות (דף י.) דתנן ר"מ אומר כל השעירים כפרתן שוה ומפיק ליה בגמרא מדכתיב ושעיר ופרין עלרת ויוה"כ דלא כתיב בהו ושעיר אמאי איכא למימר ומאי פרין הא כיון דבסוכות דכתריה כתיב ושעיר נמי הדר ערביה לכך נראה דהאי מעשה דדמא בן נתינא לאו באבני שהם הוה אלא באבני החשן ואע"ג דאמר בגמרא בקשו ממנו אבנים לאפוד י"ל כיון שחשן מחובר לאפוד קרי אפוד וכן משמע בירושלמי דפאה דמייתי האי עובדא דדמא בן נתינא גבי פעם אחת אבדה ישפה מבניתן והכי פריך הכא והא כתיב אבני מלואים (ב) והדר ערביה ובאבני מלואים מיהא דכתיב וי"ו לדרוש בהו ויקהו ויתא נמי ההיא דפרק קמא דשבועות (דף י.) דכיון דכתיב ושעיר בסוכות ניתא דבההוא ט) מרביה קרא ור"ח גרס והא ואבני הדר ערביה וקאי אההוא דפרשת ויקהל דכתיב קחו מאתכם תרומה וכתיב ואבני שהם ואבני מלואים

הכל בווי"ן בלא שום הפסק:

ור"א לא חייש לרביעה והא תניא אמרו לו וכו'. הוה מצי לאקשויי מההיא דוכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות אלמא חייש לרביעה אלא ניחא ליה לאתויי מההיא מעשה דקיימי עלה:

וניחוש דלמא רבעה לאמה. הא דלא פריך דלמא עלה עול על אמה והיא ואמה נשאו עול דא"כ לא אשכחן פרה שלא עלה עול על אמה דתנן (פרה פ"ב מ"ד) עלה עליה זכר פסולה: **ותני עלה ר"א אוסר וכו'.** לאו דוקא אכל הפסולין קאי דהא אתנן פסול לגבי המזבח ואמרינן במרובה (ב"ק סו. ושם) דבין לב"ש ובין לב"ה ולדות של אתנן מותרים ואין לומר דר"א פליג עלייהו: **ישראל** היו משמרין לאמה משעה שנוצרה. תימה לא נמי אמאי אינם צריכים לשמור דאליבא דר"א קיימינן דאית ליה ט) זה וזה גורם אסור וי"ל כיון דטעמא דאמר נמי אינו אלא משום דבזיא מילתא כדאמרינן בסוף תמורה (דף ל:) ומהאי טעמא אמרי' דנרבעו כשהן חולין מותרין דכיון דאשתנו לא בזיא מילתא הכי נמי בנרבע אב לא מינכרא ולא בזיא מילתא:

יתרו

לעתיד לבא אמר רב יוסף מאי קרא [4]כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' אמר ליה אביי ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדור בהו אמר ליה רב יוסף לעבדו שכם אחד כתיב רב פפא מתני הכי ורב זביד מתני הכי ותרוייהו אמרי וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות ותרוייהו אמרי ומאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר רבי אליעזר כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא ומאי קראה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' מתקיף לה רב יוסף ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרי בהו א"ל אביי לעבדו שכם אחד כתיב מיתיבי [5]ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות קודם מתן תורה שאני ת"ש [6]ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים יתרו נמי קודם מתן תורה הוה [7]הניחא למ"ד יתרו קודם מתן תורה הוה אלא למ"ד יתרו

בششים רבוא שכר רב כהנא מתני בשמונים רבוא והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו ולא צערו [1]אבני שהם הפסיק הענין והא [2]ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה ועוד קתני סיפא [3]לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא התם על ידי תגרי ישראל זבון ורבי אליעזר לא חייש לרביעה והתניא [3]אמרו לו לר' אליעזר מעשה ולקחוה מן העובד כוכבים ודמא שמו ואמרי לה רמץ שמו אמר להן רבי אליעזר [3]משם ראיה ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה רבי אליעזר תרתי אית ליה [4] קיחה וחייש נמי לרביעה אמר מר ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הוה מעברה [7]דאמר רבא [8]וולד הנוגחת אסורה היא וולדה נגחו וולד הנרבעת אסורה היא וולדה נרבעו אימא ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה וניחוש דלמא רבעוה לאמא מעיקרא [5]דתנן [2]כל הפסולין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותני עלה ר' אליעזר אוסר הניחא לרבא דאמר רבא אמר רב נחמן [6]מחלוקת כשנרבעו כשהן מוקדשין אבל כשהן חולין דברי הכל מותרין אלא לרב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין [3]אבל כשהן מוקדשין דברי הכל אסורין מאי איכא למימר אימא ישראל היו משמרין אותה לאמא משעה שנוצרה וניחוש דילמא רבעוה לאמא דאמא כולי האי לא חיישינן אמר מר ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה מנא ידעינן אמר רב כהנא כום אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר א"ה אמאי דמיה יקרין הואיל ושתי שערות פוסלות בה ומאי שנא דידהו אמר רב כהנא במוחזקת יתיב ר' אמי ורבי יצחק נפחא אקלעא דר' יצחק נפחא פתח חד מיניהו ואמר וכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות כולן פתח אידך מיניהו ואמר [7]מאי אותיבו ליה חברוהי לר"א [3]כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר להן ר"א כולם גרים גרורים הם כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא ומאי קראה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' מתקיף לה רב יוסף ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרי בהו א"ל אביי לעבדו שכם אחד כתיב מיתיבי [5]ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות קודם מתן תורה שאני ת"ש [6]ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים יתרו נמי קודם מתן תורה הוה [7]הניחא למ"ד יתרו קודם מתן תורה הוה אלא למ"ד יתרו

מסורת הש"ס

א) [קדושין לא. ע"ש], ב) [תוספתא דפרה פ"ב ה"א], ג) [שבת כו: וש"נ], ד) סנהדרין פ. תמורה ל:, ה) תמורה שם [לקמן מו:], ו) [תמורה ל: ע"ש ל"ע ועי' תוס' מנחות נח: ד"ה ואיכא דאמרי], ז) [לעיל כג: ע"ש], ח) [זבחים קטז.], ט) [שמות כה], י) [ויקרא פרשתא ב], כ) [ל"ל ערביה], ל) [לקמן מט. וכפסחים כו: כז.],

תורה אור השלם

1. אֲבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן:
שמות כה ז
2. וְאַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן:
שמות לה ט
3. כָּל צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךָ יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֶפְאָר:
ישעיהו ס ז
4. כִּי אָז אַהֲפֹךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם יְיָ לְעָבְדוֹ שֶׁכֶם אֶחָד:
צפניה ג ט
5. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלוֹת וְעָשִׂינוּ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ:
שמות י כה
6. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:
שמות יח יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרתי אית ליה אית ליה קיחה: (ב) תוס' ד"ה ואבני וכו' דהדר ערביה דבאבני:

לעזי רש"י

פורק"א. אכסדרה.

מוסף רש"י

בششים רבוא שכר. היה משתכר בה ششים ריבוא דינרי זהב (קדושין לא.). **תחת מראשותיו של אביו.** והוא יצן (שם). **משם ראיה.** בתמיה (סוכה כח.). **וולד הנוגחת אסורה.** בהקרבה כגון שנגחה על פי עד אחד או על פי הבעלים דמתסרא לגבוה ולא לדייוט (סנהדרין פ. ע"ש). **כל הפסולין לגבי מזבח.** כגון מוקצה ונעבד (לקמן מו:). **כל צאן קדר.** קדר ישמעאל, וכתיב יעלו על רצון מזבחי, אלמא בשאר קרבנות נמי שרי (לעיל כג:).

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הלכה יב יג [ופי"א מהל' מקוה ממון הלכה יא] סמג סוף לאוין שטו:
ב ג מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הל' יב סמג שם:

רבינו חננאל

והנה בענין האפוד כתיב בהו ויקחו לי תרומה והיאך בקשו לקנותם מעובד כוכבים. ופרקינן כיון דלא כתיב ואבני שהם. דאמרי' וא"ר מוסיף על ענין ראשון אלא אבני שהם הפסיק הענין שכתוב בהו ויקחו. ומקשינן ז)והא בויקהל משה כתיב קחו מאתכם תרומה. וכתיב התם ואבני שהם ואבני מלואים. ועוד הנה קנו ממנו פרה אדומה. ומקשינן ב) היאך א"ר אליעזר שקנה פרה אדומה מעובד כוכבים. ופרקינן (זו) דמא בן נתינה זו הפרה לא נולדה לו מפרה שלו אלא מתגר ישראל זבנה וישראל היו משמרין את אמה משעה שנוצרה. ור' אליעזר לטעמיה דחייש לרביעה דפרה ולרביעה דאימה. דסבר ולד נרבעת אסורה. ואי אמרת ניחוש לאמה דאמה. כולי האי לא חיישינן. ומנא ידעי דמשמרי לה. אמר רב כהנא כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר. אי הכי אמאי דמיה יקרין הואיל ושתי שערות פסולות בה. ומאי שנא בדידהו אנן נמי נעביד. אמר רבינא במוחזקת. וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן. אמרו לו והא כתיב כל צאן קדר יקבצו לך וגו'. אמר להן כולן גרים הם לעתיד לבוא. אמר רב יוסף מהאי קרא לקרא כולן בשם ה' ולעבדו שכם אחד

ז) עי' בתוס' כאן ד"ה ואבני. שהביאו גירסת רבינו בזה.
ב) נראה דל"ל הא אמר ר"א דאסור לקנות פרה אדומה כו'.

יתרו לאחר מתן תורה הוה. וא"ת א"כ נפורה אשת משה נא באה אנא לאחר מתן תורה ותיקשי על הא דאמריגן בפ' הנא על יבמתו (יבמות דף סב.) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו וקחשיב פירש מן האשה ומאי קאמר הא נא היתה נפורה עמו וי"ל שהקב"ה [1] נתן לב לפרוש מן האשה ונמ"ד קודם מתן תורה נא קשיא מה שאמר משה אל יתרו והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו דהא עדיין לא ניתנה תורה ועוד קשיא מה שפי' רש"י בפרשת יתרו שנא היה לו למשה שהות לשפוט ישראל עד מחרת יום הכפורים ונראה דכל אותה פרשה ראשונה דיתרו נאמרה קודם מתן תורה אנל סוף הפרשה ודאי נא נאמרה עד לאחר מתן תורה אנא אגב שמספר ביאת חותנו אנא מספר כל עניינו עד שחזר לארצו ואפילו נמ"ד לאחר מתן תורה נא ק"ק למה נכתבה פרשה זו לכאן וי"ל דלפי שספר בביאת עמלק שהרע לישראל ראשונה מספר נמי מעשה יתרו שהטיב לישראל ראשונה מעצה חשובה שנתן להם: **רבי** יוחנן **אמר גבול יש לה פחות מבת ג' נעקרת.** וליכא למיחש לרביעה וקאי לשנויי רומיא דמתני' דאין מעמידין והיא דלוקחין מהם בהמה לקרבן ואליבא דרבנן קאמר דאילו ר"א אפי' בבת שתים חיים לרביעה דהא פרה בת שתים וחיים לרביעה ותו דקתני וכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות דמשמע אפילו בני שנה וא"ת לרבי יוחנן היכי שרי ליקח לקרבן פחותה מבת שלש שנים ניחוש דלמא רבעוה לאמה כשהיא מעוברת והיא וולדה נרבעו י"ל דר' יוחנן לטעמיה דאמר בפ' הערל (יבמות עח. וש"ס) עובר אלו ירך אמו הוא: **פרה וחמור בת שלש שנים ודאי לכהן.** פי' דקודם שלש ודאי לא ילדה ויש לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה הענין מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעיניותא דורדא דאמרי' פרק אלו טרפות (חולין דף מז. וש"ס) כל חיויא ברייתא הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו ועתה היא בכל הבהמות שלנו [2]: **מזמורא יתמא.** פ"ה שלא הוזכר שם האומר וקשה דהא כמה מזמורים יש כיולא בו מזמור לתודה (תהלים ק) מזמור שיר ליום השבת (שם צב) שלא הוזכר שם האומרן ונראה לפרש שקרא לו יתמא משום שלא הוזכר על מה נאמר כמו מזמור לתודה שמפרש שנעשה לאמרו על התודה וכן מזמור שיר ליום השבת ואע"פ שיש יושב בסתר עליון (שם צא) אשרי האיש (שם א) ה' מלך גאות לבש (שם צג) שלא הוזכר על מה נעשו מ"מ אין כתוב בהן מזמור: למשה **דמי מיטב.** למוכרן ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב: **זבינא.** מכר: **ארונה.** יבוסי היה בספר שמואל: **ראה הבקר לעולה.** אלמא הקריב דוד בהמת עובד כוכבים לקרבן: **גר תושב.** שקיבל שבע מצות בני נח והרי רביעה בכלל: **עורביל עיזא דקורקסא.** דף גדול ועב מאד ורחב וטרוף בפגימות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו ודשין בו תבואה שמעבירין עליו הבהמות והפגימות נכנסו בדייש והתבואה נחבטת: **למורג חרוץ.** טרוף בפגימות והן פיפיות: **פדוש הרים.** אלמא לדישה עבדי ליה: **ואם הפרות.** באנשי בית שמש מישמעי קלא בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים: **הורלא שעה.** מפני נס שנעשה על ידיהן שהביאו הארון מעצמן ואין אים מנהיגם ואת בניהם כלו בבית [ש"א ו] ולא נעו אחרי בניהם אנא הוליכוהו ואמרו שירה כדלקמן: **דלמא בנמא יחיד.** שרי דהתם בבמת יחיד הוא דבמה גדולה בנוב היתה באותה שעה כשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו להן לנוב: **טלה אנב.** רחל ומניקה את בנה: **רבי יוחנן אמר.** הא דקתני לעיל [כב:] לוקחין מהם לקרבן לאו מלתא פשיטתא [3] היא לכל בהמות: אנא **גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת.** בהרבעת איש ונקחת מן העובד כוכבים דחייס עלה: **אבל בת שנא.** שוב אינה נעקרת וחייסינן לרביעה: **כל הני תיובתא.** דהני קראי דשרו בהמות עובד כוכבים להקרבה: **פרה וחמור בו'.** בבכורות (יט:) תנן הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק פרה וחמור בת שנא ודאי לכהן ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכהן אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שנא דודאי לא ילדה בבית נכרי: **מכאן ואילך.** אם יתירה על בת שנא היתה כשילדה בבית ישראל הוי ולדה זה ספק בכור [4] ואיכא למימר כבר בכרה בבית עובד כוכבים ואיכא למימר לא בכרה זה בבית העובד כוכבים וזה בכור שלה וירעה בכור זה עד שיסתאב שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו ולא יתננו לכהן שבכור בעל מום מותר לזרים ואין בו אנא משום גזילת מתנות כהונה אפי' הוא ודאי וזהו ספק הוה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית העובד כוכבים וגבי ספק פטר חמור מפריש עליו טלה להתירו בהנאה דכתיב תפדה בשה [שמות יג] והטלה יעבוד [5] בעצמו דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן אנא משום גזילת כהן יש וכיון שהוא ספק אפילו גזל ליכא דראיה על הכהן: [6] **אלו בביא.** לשון בית הכלא (מלכים א כב). לישנא אחרינא לשון מניעה כמו לא יכלה ממך (בראשית כג) מנעום מלילך אחריהם: **וישרנה.** אז ישיר כי נאה נאה לשנוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם: **יתמא.** שלא הוזכר שם אומרו: **ירגזו.** על שהכה במכת עחורים: **השיבה.** ארון עלי שטים: **התנופפי.** התרוממי: **המחושקת.** קשורה כמו וחשוקיהם כסף (שמות כז): **בריקמי זהב.** מלופה זהב טהור מבית ומחוץ: **המהוללה בדביר ארמון.** שם"ת של משה בתוכו ואחרון מהולל ומפואר במה שבתוכו: **בעדי עדיים.** ואין לך עדי גדול מזה: **דביר.** הוא ספר בלשון פרסי: **וישראל מאי אמרו.** בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר שהיה משה אומר קומה ה' (במדבר י) ומה ישראל עונין אחריו: **רשפנא.** עוטריקון ד' דרך ש' נשים: **וידוס**

יתרו לאחר מתן תורה הוה מאי איכא למימר אלא יתרו מישראל זבן ת"ש [1] **ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר (המשנים והכרים ועל כל הצאן) למען זבוח לה' אלהיך מאי מיטב דמי מיטב ומ"ש מיטב כי היכי דליקפץ עליהן זבינא ת"ש** [2] **ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדוני המלך (את) הטוב בעיניו (ואת) [ראה] הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים אמר רב נחמן ארונה גר תושב היה** [6] **מאי מוריגים אמר עולא מטה של טורביל מאי מטה של טורביל עיזא דקורקסא דדיישן אמר רב יוסף מאי קרא** [3] **הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדוק וגבעות כמוץ תשים מיתיבי** [4] **ואת הפרות העלו עולה לה' הוראת שעה היתה** [5] **ה"נ מסתברא דאי לא תימא הכי עולה נקבה מי איכא ומאי קושיא דלמא בבמת יחיד וכדרב אדא בר אהבה דאמר רב אדא בר אהבה מנין לעולה נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד שנאמר** [5] **ויקח שמואל טלה חלב אחד** [6] **ויעלהו עולה ויעלהו זכר משמע אמר רב נחמן בר יצחק ויעלה כתיב ר' יוחנן אמר** [6] **גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת בת ג' שנים אינה נעקרת איתיביה כל הני תיובתא שני להו פחותה מבת ג' שנים ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' בפחותה מבת שלש שנים מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן א"כ היינו** [6] **ואת בניהם כלו בבית פחותה מבת ג' שנים** [7] **(ופחותה מבת ג' שנים) מי קא ילדה** [8] **(והתניא)** [9] **פרה וחמור מבת ג' ודאי לכהן מכאן ואילך ספק אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא:** [7] **וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש וגו' מאי וישרנה א"ר יוחנן משום ר"מ שאמרו שירה** [6] **ורב זוטרא בר טוביה אמר רב שישרו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה ומאי שירה אמרו א"ר יוחנן משום ר"מ** [8] **אז ישיר משה ובני** [9] **ישראל ור' יוחנן דידיה אמר** [9] **ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו [וגו'] ור"ש בן לקיש אמר מזמורא יתמא** [10] **מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו ר' אלעזר אמר** [11] **ה' מלך ירגזו עמים ר' שמואל בר נחמני אמר** [12] **ה' מלך גאות לבש ר' יצחק נפחא אמר רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המחושקת בריקמי זהב המהוללה בדביר ארמון ומפוארה בעדי עדיים רב אשי מתני לה להא דר' יצחק** [6] **אהא** [13] **ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ישראל מאי אמרו אמר ר' יצחק רוני רוני השיטה [וכו']** [9] **(רב אשי) אמר כמאן קרו פרסאי לנידה דשתנא מהכא** [15] **כי דרך נשים לי**

אמר רב כמאן קרו פרסאי לספרא דביר מהכא [14] **ושם דביר לפנים קרית ספר**

ולא כתיב ביה נמי מזמור לדוד. ר' אלעזר אמר ה' מלך ירגזו עמים. ר' שמואל בר נחמני אמר ה' מלך גאות לבש. ר' יצחק נפחא אמר רומי שיטה פי' הארון שהוא עצי שטים התנופפי ברוב הדרך המחושקה בריקמי זהב המהוללה בדביר וארמון. כי הארון היה נתון בדביר שבארמון. רב אשי מתני להא דר' יצחק נפחא אהא. ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' וגו'. וישראל מאי אמרו. אמר ר' יצחק נפחא רומי רומי שיטה כו': אמר רבא כמאן קרו פרסאי לבית הספר דביר מהכא ושם דביר לפנים קרית ספר: וקרו נמי לנדה דושתנא. כדכתיב דרך נשים לי.

תורה אור

1. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֲבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וְאֶת הַיּוֹתֶר הֶחֱרַמְנוּ:
שמואל א טו טו
2. וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל דָּוִד יִקַּח וַיַּעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו רְאֵה הַבָּקָר לָעֹלָה וְהַמֹּרָגִים וּכְלֵי הַבָּקָר לָעֵצִים:
שמואל ב כד כב
3. הִנֵּה שַׁמְתִּיךָ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים:
ישעיהו מא טו
4. וְהָעֲגֶלָה בָּאָה אֶל שָׂדֶה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית הַשִּׁמְשִׁי וַתַּעֲמֹד שָׁם וְשָׁם אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיְבַקְּעוּ אֵת עֲצֵי הָעֲגֶלָה וְאֶת הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה לַיְיָ:
שמואל א ו יד
5. וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל טְלֶה חָלָב אֶחָד וַיַּעֲלֵהוּ עוֹלָה כָּלִיל לַיְיָ וַיִּזְעַק שְׁמוּאֵל אֶל יְיָ בְּעַד יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲנֵהוּ יְיָ:
שמואל א ז ט
6. וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עֲלוֹת וַיַּאַסְרוּם בָּעֲגָלָה וְאֶת בְּנֵיהֶם כָּלוּא בַּבָּיִת:
שמואל א ו י
7. וַיִּשְׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ עַל דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בַּמְּסִלָּה אַחַת הָלְכוּ הֹלֵךְ וָגֹעוּ וְלֹא סָרוּ יָמִין וּשְׂמֹאול וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד גְּבוּל בֵּית שָׁמֶשׁ:
שמואל א ו יב
8. אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם:
שמות טו א
9. וְאָמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיְיָ קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ:
ישעיהו יב ד
10. מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:
תהלים צח א
11. יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ:
תהלים צט א
12. יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט:
תהלים צג א
13. וַיְהִי בְּנָסֵעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
במדבר י לה
14. וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה אֶל יוֹשְׁבֵי דְּבִיר וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר:
שופטים א יא
15. וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיהָ אֶל יַחַר בְּעֵינִי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת הַתְּרָפִים:
בראשית לא לה

רבינו חננאל

והא כתיב ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה וגו'. אמר רב יוסף ארונה גר תושב היה. מאי מוריגים. אמר עולא מטה של טורביל. פי' היא עיזא דיקורקסא דדישא דושתא כדכתיב הנה שמתיך למורג חרוץ חדש וגו'. ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' וגו'. התם הוראת שעה היתה. ואסיקנא נקבה כשרה לעולה בבמת יחיד שנא' ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה וגו'. והא דיעלהו זכר משמע. ויעלה כתיב חסר וא"ו. ר' יוחנן אמר גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים אם רובעה נעקרת. ועובד כוכבים חס על בהמתו שלא תיעקר ואינו רובעה. אבל בת ג' שנים אינה נעקרת. וחייש לרביעה. איתיביה כל הני תיובתא ושני ליה התם בפחותה מבת ג' שנים ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' בפחותות מבנות ג' שנים. ומי מצית אמרת הכי והכתיב ואת בניהם כלו בבית: **ירושלמי** [6] והכתיב ויאמר שאול מעמלקי הביאום

מסורת הש"ס

א) זמחים קנח: ע"ש מנחות כב. ע"ש, ב) [ויעלה כתיב ויעלהו קרי.], ג) [עי' תוס' לעיל כג. ד"ה רביעה], ד) רש"א מ"ז, ה) [ל"ל ותתנן], ו) [בכורות יט:], ז) [ל"ל אמר רב אסי וכ"ל בע"י וילקוט פ' ויצא אימתא אמר רב ספרא כמתן וכו'], ח) בס"א: פסיקתא, ט) [ל"ל לפני ד"ה פרה וחמור], י) הפכים על ידו על מנחת כל"ל, כ) [וע"ע תוס' בכורות יט: ד"ה פרה ותוס' מולין מז. ד"ה כל הנ"],

גליון הש"ס

גמ' ה"נ מסתברא. עי' טורי אבן ר"ה דף י ע"א ד"ה ענג: שם גבול יש לה. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה כגרגרנו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכ' זוטרא. נ"ב ס"א וכן אמר רב זוטרא כו' שעקמו פניהם כו': (ב) שם משה וכני ישראל. נ"ב ס"א נאמר כאן הלך וגעו ונאמר להלן כי גאה גאה: (ג) שם לא לה דר' יצחק נפחא אהא וכו' ר' יצחק נפחא רומי: (ד) רש"י ד"ה מכאן וכו' דאיכא למימר וכו' לא בכרה בבית כל"ל ומיב' זה נמחק: (ה) בא"ד והטלה יעבד לעצמו:

מוסף רש"י

מטה של טורביל. כך נקרא במסכת פרה (פי"ב מ"ט. זבחים קסז:). עזיא דקורקסא. נסר גדול מלא יתדות (מנחות כב.) כמין עז של עץ ויש בו יתדות חדיס וגם עשוי חריצים חריצים קרני"ם ומולכו ומצילו על הקשים של דישה לאמר שמרוזשה ומתמתכין ונעשין תבן (זבחים קסז:). מאי קרא. דהוא עשוי חריצין ומוכן לדוש ולדוך (שם). למורג חרדץ כו'. מוריגים לגוכן דישה, דמתיב מורג וכתיב תדוש (מנחות כב.). חרדץ. יפה ומצוייל (שם).

רבינו חננאל (המשך)

וגו'. אין למידין משאול דמר ריש לקיש שאול גרופית של שקמה היה. כלומר לא היה גרופית של זית. ואי פחותה מבת שלש שנים מי ילדה. והתנן פרה וחמור בת ג' ודאי לכהן כלומר ודאי עדיין לא בכרה. אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא הוראת שעה היתה: וישרנה הפרות בדרך. מאי וישרנה אמר רב שעקמו פניהם כלפי הארון ואמרו שירה. ואל תתמה שהרי אתון של בלעם דברה עמו. ר' יוחנן אמר משום ר' מאיר אמרו שירת משה אז ישיר משה וגו'. ור' יוחנן דידיה אמר ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמי' עלילותיו. ריש לקיש אמר מזמורא יתמא ומאי ניהו מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. ואמאי קרו ליה מזמורא יתמא משום דלא כתיב ביה מזמור לתודה ולא מזמור שיר

וידום השמש. ביהושע כתיב כשנלחם עם חמשת המלכים הללו על הגבעונים. והכא נקט לה משום דפליגי לעיל [כד:] ר"א ורבי שמואל בר נחמני במדרש פסוקא דוישרנה ופליגי נמי במדרש דוועמד השמש: **וידום.** שתק מלומר שירה שבכל עת לכתו אינו שותק ובעמידתו שותק ויהושע אומר שירה בשבילה דכתיב [יהושע י] אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' וגו': **עד יקום גוי.** יעקוב ישראל מאויביו: **הלא היא כתובה על ספר הישר.** שעתיד לעשות לי נס: **ספר אברהם הוי.** היינו ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו: **מוס ישרים.** בלעם מבקש

[1]וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנא' [2]תמות נפשי מות ישרים והיכא רמיזא [3]וזרעו יהיה מלא הגוים [אימתי יהיה מלא הגוים] בשעה שעמדה לו חמה ליהושע [1]ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים וכמה א"ר יהושע בן לוי עשרים וארבעה [שעי] אזיל שית וקם שית אזיל שית וקם שית כולה מלתא כיום תמים ר' אלעזר אמר שלשים ושית אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים רבי שמואל בר נחמני אמר ארבעים ושמונה אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם עשרים וארבעה[6] [שנאמר] ולא אץ לבוא כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים [הוה] א"ד בתוספתא פליגי ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבעה אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים ר"א אמר שלשים ושש אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם עשרים וארבעה ולא אץ לבוא כיום תמים [6] ר' שמואל בר נחמני אמר ארבעים ושמונה אזיל שית וקם עשרים וארבעה אזיל שית וקם כ"ד מקיש עמידתו לביאתו מה ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים [3]תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה ולנקדימון בן גוריון יהושע קראי נקדימון בן גוריון גמרא למשה מנלן [3]אתיא אחל אחל כתיב הכא [4]אחל תת פחדך וכתיב התם ביהושע[5]אחל גדלך ורבי יוחנן אמר אתיא תת תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב ביהושע [6]ביום תת ה' את האמורי ר' שמואל בר נחמני אמר מגופיה דקרא שמעת ליה [4]אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שעמדה לו חמה למשה מיתיבי [7]ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו איבעית אימא שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי ואיבעית אימא אבני ברד לא הוו דכתיב [8]ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו כתיב[9]ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים דכתיב בהו תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו והיכא רמיזא [10]יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף הוי אומר זו קשת ר"א אומר זה ספר משנה תורה ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב (ג) [11]ועשית הישר והטוב בעיני ה' והיכא רמיזא [12]ידיו רב לו ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים הוי אומר זו קשת ר' שמואל בר נחמני אמר זה ספר שופטים ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב [13]בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה והיכא רמיזא [14]למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד הוי אומר זו קשת ומנלן דביהודה כתיב דכתיב [15]מי יעלה לנו (בתחלה) אל הכנעני [7]להלחם בו ויאמר ה' יהודה יעלה [16]וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול מאי והעליה ר' יוחנן אומר שוק ואליה מאי והעליה דמסמכא שוק לאליה ורבי אלעזר אומר שוק וחזה מאי והעליה דמחית לה לחזה עילויה דשוק כי בעי אנופי ומנפי ליה ורבי שמואל בר נחמני אמר שוק ושופי מאי והעליה שופי עילויה דשוק קאי: לא תתייחד אשה עמהם: במאי עסקינן אילימא בחד דכוותה גבי ישראל מי שרי [8]והתנן [א]לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים

למשה ליהושע ולנקדימון. הא דלא קתני נמי יעקב כי שם לא היו רק תשלומין כדאמרי' (מולין דף לא:) שמש שקעה בעבורו זרחה בעבורו ומהאי טעמא נמי לא חשיב חזקיה שלא היו רק תשלומין ליוס שנתקצר בימי אחז והכי"ר אלחנן אומר דההוא מעשה דחזקיה לא היה אלא אות בעלמא שהרי לא עמד השמש כלל במקום אחד אלא שהלך לאחוריו דבבראשית רבה איכא נמי למ"ד ויסס ה' לקין אות מלמד (ד) שהעמיד לו גלגל חמה: לא

על עצמו שמות מיתה של גויעה כמותן: והיכא רמיזא. בבראשית שעתיד יהושע לבא לנס זה. יהושע משבט אפרים בא כדכתיב (במדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון [וכתיב באפרים וזרעו יהיה] מלא הגוים כל הארצות נתמלאו מירמתו ומאימתו זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים אדם נוטל כאן מלחמה ואין בני אפסמייא יודעין בה אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם וירא מפניו: **ספר משנה תורה וספר שופטים** ל"ג הכא ואגב ריהטא דגירסא דלקמן ניקבעה (ג) היא ושבשתא היא דהא לא רמיזא ביה: **ויעמד השמש.** יש במשמעה שתי עכבות אחת בחצי השמים והיינו בחצי היום ואחת סמוך לשקיעתו: **דכתיב ולא אץ לבוא.** אלא שהה כיום תמים דהיינו עשרים וארבע שעות דיום אינו תמים ושלם אלא עם לילו: **עשרים וארבעה.** היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים ויום תמים אכולה מילתא קאי אהלוך ואעמידה: **אזיל שית.** עד חצי השמים: **וקם שית.** דכתיב ויעמד השמש: **ואזיל שית.** עד ערב וקם שית כדכתיב ולא אץ לבוא: **כולה מילתא.** הילוכו ועמידתו כיום תמים עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים: **ל' ושית.** דיום תמים דקרא אעמידה לאוד קאי: **ארבעים ושמונה.** דיום תמים דקרא אשהיה דשקיעה קאי וקמייתא דלא כתיב ביה כיום תמים סתם עמידה שיש עשר שעות כעמידה שדרכו לעמוד ולשתוק בלילה: **אילא דאמרי.** הכי שיעורי דהכי רבנן בתוספתא שיתוסף על היום קאמרי להו: **רבי יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע.** הואי התוספתא ויום תמים לעמידה קאי: **ור"א אמר ל"ו.** הוי תוספתא ויום תמים דקרא לעמידה דלא אץ לבוא קאי וקמייתא סתמא י"ב שעות כתורת לילה: **ור' שמואל בר נחמני.** סבר דכיום תמים לעמידה דולא אץ לבוא קאי ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לביאתו דלא אץ לבוא: **נקדימון בן גוריון גמרא.** שהלוחו הגמון [1] אחד עשר מעיות כו' במסכת תענית בפ' סדר תעניות אלו (דף יט:): **למשה.** במלחמת סיחון: **לא היה כיום ההוא.** במעשה דיהושע כתיב: **אחני ברד.** דלא היו במשה: **ויאמר**

ללמד בני יהודה קשת. בקינה שקונן דוד על שאול כתיב: **הלא היא כתובה.** דבני יהודה היו מושכי קשת: **יד כנגד עורף.** המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול העורף הטריל"ל בלע"ז: **דכתיב.** במשנה תורה ועשית הישר והטוב: **איזהו היא מלחמה שצריכה לימוד הוי':** דקרא ביהודה כתיב: **דכתיב.** בריש דסיפרא מי יעלה בתחלה אל הכנעני להלחם בו ויאמר הש"ת יהודה יעלה אלמא סתם מלחמה דסיפרא ליהודה קיימי: **וירם הטבח את השוק ואת העליה.** משום פלוגתא דהני אמוראי גופייהו נקט לה: **והעליה.** מה שעליה: **דממסמכא שוק לאליה.** השוק סמוך[1] לאליה שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק ושוק הוא עצם של לומת הגיד הממונע בין קולית לארכובה ואיברים התחתונים סומכין את העליונים: **דמחיא.** מניח חזה על השוק גבי חזה ושוק של אליה בשעת תנופה והיא סעודתא אע"פ דזבח הוא דכתיב (שמואל א ט) כי הוא יברך (את) הזבח לא הוא חזה ושוק **דילהו** לכהן דבמה קטנה הוא וקיימא לן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה: **שופי.** כף הירך הסובב עצם הקולית וקורין פולפ"א: **לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים.** שהנשים דעתן קלות ומשיבין תמרלינה לעבירה: אלא

ר' שמואל בר נחמני אמר עלה כמנהגו ר' ויעמד השמש בחצי השמים י"ב וירד ר' ועמד במערב כ"ד שעות שנאמר ולא אץ לבוא אלא עמד כיום תמים כ"ד שעות נמצאת עמידתו בשני מקומות ל"ו שעות. ויש"ב כמנהגו הכל מ"ח שעות. איכא דמתני לה אתוספתא גם היא כדרך הזאת. תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו למשה ולנקדימון בן גוריון כו'. איני והכתיב ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע ה' בקול איש וגו'. ופרקי' איבעי תימא עמידה מיהו שעות נפישן כולי האי לא הוה. ואיבעי תימא אבני ברד הוא דלא הוו כדכתיב וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגו': ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה היא כתובה על ספר הישר. מאי על ספר הישר. א"ר יוחנן זה ספר משנה תורה כו'. וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול. מאי והעליה ר' יוחנן אמר שוק ואליה. ר' אלעזר אמר שוק וחזה. ר' שמואל בר נחמני אמר שוק ושופי ומאי והעליה דשופי עילוי שוק קאי: **לא** תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות

מסורת הב"ח

(א) [נכס"ל: עפרים ומרבעם, וכן להלן], ב) תענית כ., ג) ס"ל מ"ר אלעזר, ד) [נתמלא], ה) קידושין פ:, ו) [נ"ל אמיס], ז) [סותר. רש"ש],

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים ר' שמואל בר נחמני: (ב) שם דכתיב ביה ועשית הישר וכו' דכתיב ביה בימים: (ג) רש"י ד"ה ספר וכו' ניקבעה הכא ושבשתא: (ד) תוס' ד"ה למשה וכו' מלמד שהזריח לו גלגל חמה:

לעזי רש"י

הטירי"ל. עורף.

פולפ"א. הבשר שעל עצם הירך.

מוסף רש"י

אתיא אחל אחל. כתיב במלחמת יהושע אחל גדלך ובמלחמת משה כתיב אחל תת פחדך, מה יהושע נקדמה לו חמה במלחמתו דכתיב בהדיא, אף משה כן, שכן דרך הכתובין למד סתום מן המפורש ברמז, בדבור דומה לחבירו, וגזירה שוה אחת מן י"ג מדות שניתנו לו למשה מסיני, ובתחילת סיפרא מפורש (תענית כ.). **עם שתי נשים.** מפני שדעתן קלה ומשיבין נוחות להתפתות ולא תיכף זו מתבישתה, אלא היא מעשה כמותה (קדושין פ:).

רבינו חננאל

וידום השמש וירח עמד וגו' מאי על ספר הישר זה ספר בראשית שהוא ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים כדכתיב תמות נפשי מות ישרים. והיכא רמיזא עמידת השמש וזרעו יהיה מלא הגוים אימתי יהיה כח זרע אפרים ידוע אצל מלא הגוים בשעה שהעמיד חמה ליהושע. כמה עמד. ר' יהושע בן לוי אמר כיום תמים. כ"ד שעה. כיצד אזל שית וקם שית כללו של דבר כיום תמים כו'. פי' כתיב ויעמד השמש בחצי השמים. וכתיב ולא אץ לבוא כיום תמים. כלל עמידתו כיום תמים שהוא כ"ד שעות. כיצד עלה שש כמנהגו עד שהגיע לחצי השמים ועמד שם שש שעות וירד ו' שעות כמנהגו עד שהגיע למערב ולא אץ לבוא כיום תמים ועמד שם ו' שעות אחרות. הרי כ"ד שעות כיום תמים. ר"א אומר כ"ד שעות זולתי י"ב שעות שבכל יום הכל ל"ו שעות. כיצד עלה מן המזרח שש שעות עד שהגיע בחצי השמים ועמד שם י"ב שעות וירד למערב שש שעות וכשהגיע למערב לא אץ לבוא אלא עמד שם י"ב שעות. נמצאת עמידתו בשני מקומות כ"ד שעות כיום תמים.

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ה:

תורה אור השלם

1. וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד עַד יִקֹּם גּוֹי אֹיְבָיו הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים: יהושע י יג
2. מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפַּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ: במדבר כג י
3. וְיָקָם אַבְיו וַיֹּאמַר יָדַעְתִּי בְּנִי יָדַעְתִּי גַּם הוּא יִהְיֶה לָּעָם וְגַם הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם: בראשית מח יט
4. הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ: דברים ב כה
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדְּלְךָ בְּעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: יהושע ג ז
6. אָז יָדְבֵר יְהוֹשֻׁעַ לַיְיָ בְּיוֹם תֵּת יְיָ אֶת הָאֱמֹרִי לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמַר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן: יהושע י יב
7. וְלֹא הָיָה כַיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לִשְׁמֹעַ יְהוָה בְּקוֹל אִישׁ כִּי יְהוָה נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל: יהושע י יד
8. וַיְהִי בְּנֻסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַיְיָ הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזֵקָה וַיָּמֻתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בָּאֲבָנִי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב: יהושע י יא
9. וַיֹּאמֶר לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קֶשֶׁת הִנֵּה כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר: שמואל ב א יח
10. יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: בראשית מט ח
11. וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְיָ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ: דברים ו יח
12. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: דברים לג ז
13. בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: שופטים יז ו
14. רַק לְמַעַן דַּעַת דֹּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְּחָמָה רַק אֲשֶׁר לְפָנִים לֹא יָדְעוּם: שופטים ג ב
15. וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּיְיָ לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי לְתַחִלָּה לְהִלָּחֶם בּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ: שופטים א א-ב
16. וַיָּרֶם הַטַּבָּח אֶת הַשּׁוֹק וְהָעֲלִיָּה וַיָּשֶׂם לִפְנֵי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנִּשְׁאָר שִׂים לְפָנֶיךָ אֱכֹל כִּי לְמוֹעֵד שֻׁמַּר לְךָ לֵאמֹר הָעֵם קָרָאתִי וַיֹּאכַל שָׁאוּל עִם שְׁמוּאֵל בַּיּוֹם הַהוּא: שמואל א ט כד

לא צריכא באשתו עמו. לכאורה מוקי לה כר"ש דאמר בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף פ:) בזמן שאשתו עמו יש עמהן בפומדקי שאשתו משמרתו ות"ת אמאי לא מוקי לה בשיש עמה תינוקת דבכי האי גוונא בישראל שרי ליחודי דאמר רבא התם בגמ' מתייחד אדם עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה וי"ל דלשון לא תתייחד משמע שאין שם שום ישראלית אלא היא:

איבא בינייהו אשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים. פ"ה חשובה למלכות ואינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה בקרובה למלכות הא לאו הכי לא אמרי' אשה כלי זיינה עליה אלמא איכא אשה דקטלי לה ולא יהיב עובד כוכבים עלה דעתיה לביאה כגון מכוערת והכא שהיא חשובה למלכות ואינה יפה שריא ליחודי דליכא למיחש לשפיכות דמים כיון שהיא קרובה למלכות ולביאה נמי ליכא למיחש כיון שאינה יפה ולרב אידי אסורה ליחודי דכולהו כלי זיינן עליהן ומייתין לערוה דהא רב אידי סתמא אמר למילתיה ולא קאמר הכא באשה יפה דכלי זיינה עליה ע"כ פ"ה. וקשיא חדא דלישנא דחשובה לא משמע יפה ועוד דכי אינה יפה נמי מאי הוי הא אמרינן בריש פירקין (לעיל דף כב:) חביבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן ק"ו לנשותיהן של ישראל ושמא י"ל דמ"מ דבאשה לא טרחי לאנסה כיון דאינה יפה מיהו קשה דלר' ירמיה לא מישתמיט תנא או אמורא בשום מקום לחלק בשביה בין יפה לאינה יפה להתירה לכהונה ועוד קשה דלפ"ה משמע דאשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים חדא מילתא ות"כ היה לו לומר חשובה בין האנשים ואינה חשובה בין הנשים מדקאמר ושאינה חשובה כו' אלמא תרי מילי נינהו לכך נראה לפרש דודאי תרי מילי נינהו דהא דקאמר אשה כלי זיינה עליה לאו משום דדעתייהו לביאה ומשום הכי לא קטלי לה אלא טעמא מפני שאינה בעלת מלחמות ומריבות כאיש מרחמים עליה וה"פ איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים קרובה למלכות אם מותרת להתייחד עם האנשים עובדי כוכבים דלר' ירמיה אסורה להתייחד דקאמר טעמא באשה חשובה (ג) ואז לא נפיק לן מידי משום שפיכות דמים אי לאו משום טעמא דעריות לרב אידי דאמר טעמא דליכא למיחש לשפיכות דמים דאשה כלי זיינה ומרחמי עלה אבל לעריות איכא למיחש כשהיא חשובה דמירתתי מינה אף לעריות לא חייסינן ושאינה חשובה בין הנשים נמי אם היא מותרת להתייחד בין הנשים עובדות כוכבים איכא בינייהו דלרבי ירמיה כיון דאינה חשובה קטלי לה דלית ליה טעמא דמרחמי ולרב אידי שריא דכלי זיינה עליה כלומר דמרחמי עלה ואי משום עריות דאמרי' בריש פירקין שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן בת דעת היא וכשתראה שיבא העובד כוכבים תצא מיד ובירושל' גרס אשה אינה בכלל שפיכות דמים א"ר ירמיה תפתר בבריאה ורבי בון אמר אפילו באשה יכולה אשה להטמין ולומר עובדת כוכבים אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר עובד כוכבים אני ונראה לפרש אף כאן כפירוש הירושלמי באשה חשובה בריאה ובעלת כח אבל לעריות איכא למיחש דחייסי' דלמא מפתה לה ורב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה מפני שיכולה להטמין עצמה ולא קטלי לה ושרי אי לאו משום עריות ובעי מאי ביניייהו בין למר בין למר משום שפיכות דמים ליכא משום עריות איכא ומסיק איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים בריאה ובעלת כח דלר' ירמיה אסירי דאיכא למיחש שמא תתפתה ורב אידי לא חיישי אלא דלמא מאנסי לה ואי בריאה שריא דכיון שהיא בעלת כח אין לחוש לא לאונס ולא לשפיכות דמים א"נ ושאינה חשובה בין הנשים איכא בינייהו דלרב אידי שריא להתייחד דיכולה להטמין עצמה הילכך לשפיכת דמים ליכא למיחש ולעריות נמי כיון שהיא בין הנשים ולרבי ירמיה משום שפיכות דמים דדוקא בבריאה לא חש וא"ת בפרק האשה שהלכה (יבמות קיד:) דבעי החזיקה היא מלחמה בעולם (ד) מהו ואמרה מת בעלה אי מהימנא או לאו ובעי למיפסט דנאמנת מההיא דנפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטין נאמנת דהחזיקה מלחמה הוא ודחי התם כדרב אידי דאמר אשה כלי זיינה עליה ולא אמר' בדדמי אלא ודאי המתינה עד שתראהו מת והשתא לר' ירמיה דלית ליה כלי זיינה תפשוט דנאמנת י"ל דהכי דלית ליה האי טעמא לענין התירה מן המתין עד שתראה שיכולה להטמין עצמה להמתין שם שתראה שימות ולא תעיד בדדמי:

גירדנא

אלא בתלתא דכוותה גבי ישראל בפרוצים מי שרי (ו)**והתנן** (ז)**אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים** (ח)**ואמר רב יהודה אמר שמואל** (ט)**לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה לא צריכא** (י)**באשתו עמו עובד כוכבים אין אשתו משמרתו אבל ישראל אשתו משמרתו ותיפוק ליה משום שפיכות דמים א"ר ירמיה באשה חשובה עסקינן דמירתתי מינה** (כ)**רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה מאי בינייהו איכא בינייהו אשה חשובה בין אנשים ושאינה חשובה בין הנשים תניא כוותיה דרב אידי בר אבין האשה אע"פ שהשלום עמה לא תתייחד עמהן מפני שחשודין על העריות: לא יתייחד אדם עמהן: ת"ר** (ל)**ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך טופלו לימינו ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר** (מ)**בסייף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו** (נ)**היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגלתו** (ס)**שאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע [דכתיב]** [1]**עד אשר אבא אל אדוני שעירה וכתיב** [2]**ויעקב נסע סכותה מעשה בתלמידי ר"ע שהיו הולכים לכזיב פגעו בהן ליסטים אמרו להן לאן אתם הולכים אמרו להן לעכו כיון שהגיעו לכזיב פירשו אמרו להן [תלמידי] מי אתם אמרו להן תלמידי ר"ע אמרו להן אשרי ר"ע ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם רב מנשה הוה אזל לבי**

אזל בתלתא. להכי נקט תלתא דבישראל בתלתא שרו בין בעיר בין בדרך אבל תרי בעיר אין בדרך לא שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף פא.): **בפרוצין מי שרי.** ועובדי כוכבים למה ליה לתנא לאשמועינן הא אפי' ישראל דכוותייהו אסירי: **והוליאוה עשרה.** פריצים לאשת איש זונה: **במטה.** חוץ לעיר לעבירה כעין קובלי מת שלא יבינו: **באשתו.** של עובד כוכבים עמו: **עובד כוכבים אין אשתו משמרתו.** דלא קפדה דאיהו בקרי ואיתתיה בבוליני (ס): **אבל ישראל אשתו משמרתו.** שרי כדתנן בעשרה יוחסין בזמן שאשתו עמו יש עמהן בפומדקי מפני שאשתו משמרתו [קדושין פ:]: **ותיפוק ליה.** בלאו עבירה נמי לא תתייחד משום שפיכות דמים: **באשה חשובה.** בין האנשים ובין הנשים אשה יפה וקרובה למלכות דמיסתפו מינה ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא דיפה היא ואלטריך לאשמועי' דלא תתייחד חיישינן שמא תתפתה אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים משום דליתה נמי איכא דבא עליה ואחר כך הורגה דלא ס"ל אשה כלי זיינה עליה וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים מותרת להתייחד (פ) ומשום עריות ליכא דאינה יפה: **אשה כלי זיינה עליה.** אע"ג דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים אין הורג אותה אלא בא עליה וכיון שבא עליה אינו הורגה ואפילו אינה קרובה למלכות נמי אי לא אשמועינן דחייסינן לעריות לא הוה מסתברא דמיתסרא משום שפיכות דמיס: **מאי בינייהו.** בין לר' ירמי' דמוקי לה באשה חשובה הא לאו חשובה חייסי' לשפיכו' דמיס בין לרב אידי דאמר הכא באשה יפה עסקינן דכלי זיינה עליה וליכא משום שפיכות דמיס מ"מ משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת: **איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים.** קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים אינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים דקרובה למלכות היא ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא ליחודי דמשום שפיכות דמיס ליכא דהא קרובה למלכות ומשום עריות נמי ליכא דהא מכוערת היא לרב אידי אסירא ליחודי דכולהו חייסינן לערוה דהא סתמא קאמר אשה כלי זיינה עליה ולא קאמר הכא באשה יפה עסקינן דכלי זיינה עליה: **אע"פ שהשלום עמה.** דודאי לא יהרגוה דהא כלי זיינה עליה לא תתייחד עמהן כו' והיינו כרב אידי בר אבין. השלום עמה משמע היא נושאת את שלומה ואינה צריכה שלום מלכות: **טופלו לימינו.** מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל שאם ירצה העובד כוכבים להורגו ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו: **בסייף.** דאם היה העובד כוכבים חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאלו (ע) של עובד כוכבים שהסייף חגור בו ללד ימינו של ישראל ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה: **במקל.** אם ביד עובד כוכבים מקל: **טופלו.** ישראל לשמאלו (פ) שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל ואם יריס יד ימינו תאחז שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה דאי טופלו לימינו יהא המקל רחוק מידו של ישראל: **במעלה.** בהר או בסלע: **לא יהא ישראל למטה.** אלא למעלה בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש ובירידה יולך העובד כוכבים לפניו: **ואל ישוח לפניו.** אפי' במישור אל ישחה ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום: **שמא ירוץ את גולגלתו.** ירוצץ: **ירחיב לו את הדרך.** אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן: **נסע סכותה.** ולא הלך עד שעיר: **לעכו.** רחוק מכזיב: לבי

עין משפט נר מצוה

יד א ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח עי' מ"מ סמג לאוין רכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ה בהג"ה:

טו ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעי' ג טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף ד:

טז ד ה ו מיי' פי"ב מה' רוצח הל' ז ח סמג עשין עט טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף ג:

רבינו חננאל

אוקימנא אפילו אשתו עמו ולא אמרינן אשתו של עובד כוכבים משמרתו. ואע"פ שהיא חשובה ולא חייש' לשפיכות דמים כיון שחשודין הן על העריות לא תתיחד עמו. והני מילי עובד כוכבים אבל ישראל אשתו משמרתו ובישראל אם (הוא) הם כשרים מתיחדת עם שני אנשים ואם הם פרוצים אפילו עשרה לא תתיחד עמהן. מעשה היה והוציאוה עשרה פרוצין במטה. תניא האשה אע"פ שהשלום עמה לא תתיחד עם כותים מפני שחשודין על העריות: לא יתיחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים: ת"ר ישראל שנטפל לו כותי בדרך טופלו לימינו ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בסייף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יניח הכותי למעלה והישראל למטה אלא ישראל למעלה והכותי למטה. ואל ישוח לפניו שמא ירצץ גלגלתו. שאלו להיכן אתה הולך ירחיב לו הדרך כמה שעשה יעקב לעשו עד אשר אבא אל אדוני שעירה. והלך הוא למקום אחר. מעשה בתלמידי ר"ע כר. רב מנשיא הוה אזיל

מסורת הש"ס

(א) קדושין פ:, (ב) [סס סוטה ז.], (ג) [יבמות קטו.], (ד) חולין לא. תוספתא פ"ג ה"ח, (ה) [מגילה יב.], (ו) [שיטה שמקלו רש"ש],

תורה אור השלם

1. יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאָנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אבא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה:

בראשית לג יד

2. וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכּוֹת:

בראשית לג יז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה באשה וכו' מותרת להתיחד דמשום: (ב) ד"ה טופלו ישראל לשמאלו כדי שתהא: (ג) תוס' ד"ה איכא וכו' בשאינה חשובה עסקינן ומ' לא: (ד) בא"ד החזיקה היא מלחמה בעולם ואמרה מת בעלי מהו מי מהימנא וכו' עלינו ליסטין הוא מת ואני נצלתי נאמנת דהחזיקה היא מלחמה ודחי התם וכו' לר' ירמי' לית ליה אשה כלי זיינה עליה תפשוט דנאמנת וכו' לענין להתירה:

מוסף רש"י

עם שני אנשים. שהאחד בוש מחבירו (קדושין פ:). לא שנו. הא דתנן אבל אשה מתייחדת עם שני אנשים (סוטה ז.). והוציאוה עשרה. אנשים, במטה. בחזקת שהיא מתה וקלקלו עמה ואשת איש היתה (קדושין פ: וכעי"ז סוטה שם). טופלו לימינו. מחברו לימין (חולין צא.). עד אשר אבא אל אדוני שעירה. הרמיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אצלו עד סוכות, אמר אם אעמוד לעשות לי רעה יתמתן עד בואי אצלו, והוא לא הלך (בראשית לג יד).

לבי תורתא. מקום: **תלמידא דיהודה רמאה אתא.** תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה רמאה כלומר ממנו למדת לרמותינו. ד) ליסטין ישראל היו: **ידעיתו ליה.** שהוא רמאי: **בשמתיה.** לפי שהיה אדם גדול ושמתיה חיילא לייטיגהו בשמתיה: [**גרדנא.** אורג]: **גרדן דלא טייזן.** עניו. סתם גרדן אין לו בושת פנים: **גנבי דבבל.** שפגעו ברב מנשי נתפקרו לתרף אדם גדול: **ולסטין דארץ ישראל.** שפגעו בתלמידי ר"ע ספרו בשבחו. ואע"פ שסתם לסטין פרולין מגנבים להוליכך שבחה של א"י: **מתני' מניקה בנה של ישראל ברשותה.** דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה אלא תהרגנו: **גמ' עובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל.** ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה: **אפותא.** על מלאו של תינוק מקום שמוחו של תינוק רופס: **ולא מתחזי.** לא מיגכרא שהרגתו: **נפישן בישתא דהיהא איתתא.** כך וכך רעות יבואו עליך כמנין שהשפלתי מהן והרגתי בהן: **כי אופיא דנהרא.** אשקומ"א: **ורבנן.** (ג) קסבדי בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי אמרי לך במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: **דשייפא סמא.** סם המות שפה בדליה: **ולא מיתחזי מאברהי לא גרס הכא עד לקמיה: ואחרות רואות.** דאי מנחת ידא אפותא חזי ליה לאגב דחשידי יהבי ישראליות עייניהו עלה ומירתתא אבל מניקה דאפשר דשייפא סמא לדד מאברהי קודם שתכנס לבית ישראל אימא מודו ליה לר"מ: **בשכר שרי משום איבה.** ומתני' בחנם קמיירי דמלי לאיסתמוטי ולמימר לריכה אני לשכר מזונותיי: **אולודי עובדת כוכבים בשבתא שרי בשכר.** כבחול משום איבה דהא אינהו חזו דמייליין לנשי דילן בשבת כבחול: **אמוקי בשכר שרי לו': קאי ברי אאיגרא.** ואם לא אורילנו ימות ונוח לי להפסיד שכרי ולהלילו: **נקיטא לי זימנא לבי דואר.** השלטון קבע לי זמן ליום וועד ואם לא אלך יאא שכרי בהפסדי: מיין

לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה לאן קאזלת אמר להן לפומבדיתא כי מטא לבי תורתא פריש אמרו ליה תלמידא דיהודה רמאה את אמר להו ידעיתו ליה יהא רעוא דליהוו הנהו אינשי בשמתיה אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתין שנין ולא אצלחו כיון דחזו אתו כולהו תבעו (ה) שמתייהו והוה בהו חד גרדנא דלא אתא לשרויה שמתיה אבלי' אריא היינו דאמרי אינשי גרדנא דלא טייזן שתא בציר משני תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטין דארץ ישראל: **מתני'** [א]בת ישראל לא תייליד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים [ב]אבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל [ג]בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים [ד]אבל עובדת כוכבי' מניקה בנה של ישראל ברשותה: **גמ'** ת"ר [ה]בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ו]עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ור"מ אומר אפי' אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דמנחא ליה ידא אפותא וקטלא ליה ולא מתחזי כי ההיא איתתא דאמרה לחברתה מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא אמרה לה [ז]נפישין בישתא דההיא איתתא דקא משפילנא מינייהו דמא כי אופיא דנהרא ורבנן א"ל לא היא במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: בת ישראל לא תניק: ת"ר בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים דברי ר"מ וחכ"א [ח]עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה ורבי מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי וקטלא ליה וצריכא דאי אשמעינן מילדת בההיא קאמרי רבנן דשרי דלא אפשר משום דאחרות רואות אותה אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אימא מודי ליה לרבי מאיר ואי אשמעינן מניקה בההיא קאמר רבי מאיר דאסור משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אבל מילדת דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה אימא מודי להו לרבנן צריכא ורמינהו יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אמר רב יוסף [ט]בשכר שרי משום איבה סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה א"ל אביי [י]יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן סבר רב יוסף למימר אנוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי [כ]יכלה למימר אי פנויה היא בעינא לאינסובי אי אשת איש היא לא קא מזדהמנא באפי גברא סבר רב יוסף למימר הא דתניא העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אסוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי יכול לומר לו קאי ברי אאיגרא אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דואר [ג]תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן [ל] [כ]העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא

גירדנא דלא טייזן. פ"ה עניו כי סתם גירדן עז פנים הוא ובערוך גרים גירדנא דלטייה (ג) קללה כלומר דלייט מזליה שתא בצרא משניה כלומר בתר עניא אזל עניותא: **עובדת** כוכבים מניקה בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה. פירוש ואפילו ברשות הישראלית דפלוגתא דהנקה דומיא דמילדת ומילדת סתמא ברשות ישראל היא ואפ"ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ומיהו בישראל יונא ונכנס שרי דעומד על גביו קרינא ביה כדמוכח פרק רבי ישמעאל (לקמן דף פא.) ואם כן צריך ליזהר שלא להניח ישראלית ההולכת חוץ לעיר את בנה יחידי בבית ביד מינקת עובדת כוכבים אם אין ישראלית בעיר יונאות ונכנסות תמיד אם ואפ"ה מזמן שהיבה ואילך אסור להניחו יחיד ועל תינוק ותינוקת שמשהין בבית העובד כוכבים יחידים לרפואתן הורה ר"י דאסור מכמה עניינים שהם חשודים על שפיכות דמים ואפילו הם גדולים קצת ימשיכו למינות ירושלמי עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל דכתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיך תני יונק התינוק והולך מן העובדת כוכבים ומבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואין חוששין לא משום שקץ ולא משום טומאה: **ורמינהו** יהודית מילדת עובדת כוכבים וכו'. והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ורב יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה: **סבר** רב יוסף למימר אולודי בשבת בשכר שרי. תימה לרב יוסף דס"ד דשרי ולאבאי נמי דמשני דליכא איבה משמע הא איכא איבה שרי היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאוריתא דאמרינן בפרק שמונה שרצים (שבת דף קז:) הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא תולדה דגוזז י"ל דהכא ביושבת על המשבר שכבר נעקר לגמרי א"נ כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו:

והרועים בהמה דקה. פירוש בשלהן דאי בשל אחרים הא אמרינן בפ"ק דב"מ (דף ה:) אין אדם חוטא ולא לו ומ"ת מאי האי דאחמור רבנן ברועים שאינם פסולים אלא מדרבנן וגם הם כשרים לעדות אשה כדאיתא בפפ"ק דר"ה (דף כב.) ואילו בגזלנין שהם פסולין מן התורה לכל עדות שבתורה לא אחמור כולי האי וכן מומר אוכל נבילות לתיאבון דלכ"ע אמרי' הכא דאיתרבי (ד) בין השבת גופו והשבת ממונו דחייב להעלות ואסור להוריד ואור"י דהיא הנותנת משום דלא פסלי אלא דרבנן עשו חכמים חיזוק כדי שיתנו לב לשוב וב"ד היו (ה) מכין ועושין שלא מה"ת: **לא** מעלין. ואפי' לר"מ דאמר (ה) בפ"ק (דף כ.) לעובד כוכבים בנתינה: ולא

גליון הש"ס

גמרא העובדי כוכבים והרועים. עיין לעיל דף ד ע"ב תוספות ד"ה ס"מ ודף י ע"ב תוספות ד"ה חד:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' תבעו דלישרו שמתייהו: (**ב**) רש"י ד"ה ורבנן דקסברי: (**ג**) תוס' ד"ה גירדנא וכו' דלטייא כלומר כפ"ל ותיבת קללה נמחק: (**ד**) ד"ה וכרועים וכו' דאיתרבי ביה השבת גופו: (**ה**) ד"ה לא וכו' בפ"ק. נ"ב בדף כ ועיין במ"ש התוספות לשם בד"ה ר' יהודה:

לעזי רש"י

אישקומ"א. קצף.

מוסף רש"י

ורועי בהמה דקה. ישראל, שסתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים (סנהדרין נז.) והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים (לעיל יג:). **לא מעלין.** אותם מן הבור להעלות מן המיתה (סנהדרין נז.) אם נפלו לתוכה, אלא ימתח וימותו (לעיל יג:).

רבינו חננאל

לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה להיכן קא אזלת הרחיב להן את הדרך ואמר להן לפומבדיתא אמרו הם בדעתם במקום פלוני נקח מה שעמו כי מטא לבי תורתא פריש רעאל למדינתא אמרו ליה תלמיד יהודאה רמאה אנת אמר להו ידעיתו ליה ורמאה קריתו ליה ליהוו הנך אינשי בשמתיה עבוד גנובתא ולא אצלחו אתו כולהו תבעו ושרא להו חד מינייהו לא אתא אכליה אריא: אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גירדנא דלייט מזליה שתא בצירא ליה מן שניה: תא חזי לסטייא דא"י אמרו לתלמידי ר' עקיבא אשרי ר' עקיבא ותלמידיו ולסטייא דבבל אמרו תלמיד יהודאה רמאה אנת: **פים'** בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים. אסיקנא בת ישראל לא תיילד בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים עובדת כוכבים מיילדת בת ישראל בזמן

יז א מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה טו סמג לאוין מה וסה טור וש"ע יו"ד סימן קנד סעיף ב:

יח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

יט ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כ ד ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

כא ז ח ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כב י כ מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל' ג וסי"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קנג טוש"ע יו"ד סימן קנה סעיף ג וטוש"ע מ"מ סימן תכה סעיף ה:

רבינו חננאל (המשך)

שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ואע"ג דאמרה ההיא חייתא עובדת כוכבים נפישא בישתא דההיא איתתא דקא משפלנא מינייהו כי אופי בנהרא פי' כיון שגינו אותה חברותיה ואמרו לה מיילדת של יהודים השיבה להם המילדת יבואו עליה רעות רבות אם אינה הורגת מהן כמו חריות שעל הנהר כלומר איני מילדת אותם אלא מתכונת להורגן לא חיישינן לה שלא אמרה אלו הדברים באמת אלא לדחות הגנות שגינו אותה: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים. אסיקנא בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים מניקה בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה כדכתיב והיו מלכים אומנך ושרותיהם מניקותיך והא דתניא יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אוקמא רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים (בשבת) משום איבה התירו לה בשכר: סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבת [בשכר] וכן אנוקי בנה של עובדת כוכבים וכן הא

ולא מורידין. וא״ת הא אמרינן במסכת סופרים [פט״ו] כשר שבכנעניים ע) הרוג וי״ל דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה ומביא ראיה מויקח שם מאות רכב בחור ומהיכן היו מהיכא את דבר ה׳ ואע״פ שסתם כנעניים ע) עובדי כוכבים ומזלות הם ועובדין על שבע מצות מכל מקום אין מורידין דרבינהו בקרא להתירא ס) דכתי׳ והיה לך לעם ועבדוך (דברים כ׳):

אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר פ). תימה מאי פריך דלמא לעולם אימא לך דמורידין ואפילו הכי משיבין לו אבידתו דהא במסור לנכרים ג) אף על פי שממונו אסור לנהוג ביה משום דלמא נפיק מיניה ברא מעליא דכתיב יכין רשע וצדיק ילבש ואפ״ה היו ד) מורידין וי״ל דשאני הכא דמהכהוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ולפיכך השבת גוף בישראל והשבתו לרבות אבידת גופו ה) וכמו דאתרבי ישראל איתרבי (ד) לכולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו לריח ולפדותו כדמשמע פרק השולח (גיטין דף מז.) דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר להכעיס קאמר לא שבקינן לי למפרקיך וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק איזהו נשך (ב״מ דף סב.) אהדר ליה דיאי בהדך ומומר לתיאבון אתה מצווה להחיותו ומיהו מומרים של זמייהם ב) להכעיס הן דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיטין (דף מז.) דלא מחייב למפרקיה ומותר ב) ליקח מהם רבית ואע״פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור והוי ליה למימר כל היכא דקרינא ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ״מ כיון דאין אתה מצווה להחיותו איך מצווה להלוותו בלא רבית דלא קרינא ביה ומי אחיך עמך ואמרינן (ה) בירושלמי דמכילתין כותאי דקסרי מותר להלוותן ברבית והא דאמרינן ו) עובדיה נוה מיהורם בן אחאב ברבית כדי לפרנס הנביאים אף על גב דיהורם ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומצוה אבל מסור מיגרע גרע מיניה ובכל מקום שונה מסור אצל אבדה ושמא מאן דאית ליה ב) ממון מסור אסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו ומטעמא דיכין רשע וצדיק יובש: **סמי מבאן מומר.** נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי ר׳ יוחנן מומר מלמתנייה בהדי מיניס אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מיניס ומומרים יחד בפ״ק דראש השנה (דף יז.) המיניס והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם ובפרק השולח (גיטין דף מה:) ס״ת שכתבו מין ומומר ומסור וכו׳: **וחד אמר להכעיס נמי מומר.** תימה מדמתי בפ״ב דהוריות (דף יא.) אכל אבל הרי זה מומר ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקיים ורמשיס ובעי תלמודא מאי קאמר ומסיק ה״ק אכל אבל לתיאבון הרי זה מומר להכעיס הרי זה מין ואיזהו מומר שסתמו מין פי׳ דמחלב לא ידעינן דשמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול ומש״ה קאמר זה האוכל נבלות וטרפות פי׳ נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה רואיה לאכילה ואם כן לא אכל אלא להכעיס אבל לא מיירי ג) בשנשחטה בסכין דלא הוי קרוי מין בסתמא דשמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול ובשלמא לרבי יוחנן ניחא דקאמר דמומר אוכל נבלות להכעיס מין הוא אלא למ״ד מומר מאי איכא למימר (ז) הרי זה אוכל נבלות שקיים ורמשיס י״ל דמאן דאית ליה הכא דהוי מומר מפ׳ לברייתא הכי אכל אבל הרי זה מומר סתמו לתיאבון שטוב הוא לאכול ומכריזין על אבידתו ואין מורידין ואיזהו מומר שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם היו ד) מורידין אותו לבור אוכל נבלות וטרפות דמאיסי דומיא דשקיים ורמשיס: **איזהו** מין זה העובד אלילי כוכבים. הכא משמע דישראל מומר לעבודת כוכבים נקרא מין ותניא בפ״ק דחולין (דף יג.) שחיטת מין לעבודת כוכבים פתו פת כותי וכו׳ וקשה דבפ״ק דחולין (שם:) אמרינן אין מיניין בעובדי כוכבים ד) ובעי למאי הלכתא לשחיטה ויין נסך השתא שחיטת מין דישראל אסורה דעובדי כוכבים מיבעיא ומאי קושיא הא אשכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים חמור מעובד כוכבים דאילו ישראל מומר לעבודת כוכבים הרי זה מין ולכ״ע משמע הכא דמורידין ועובדי כוכבים אע״פ שכולם עובדי עבודת כוכבים אין מורידין ואף לענין שחיטה כיון דהוי מין תניא התם שחיטת מין לעבודת כוכבים ואילו עובד כוכבים לא אשכחנא דאמר סתם מחשבת עובד לכוכבים לעבודת כוכבים אלא ר׳ אליעזר י״ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו בכומר לעבודת כוכבים שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד עבודת כוכבים אין שחיטתו כשחיטת מין וראיה מדאמר בפ״ב דחולין (דף לט.) השוחט לזרוק דמה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה ורשב״ל אמר מותרת ופ״ה לשם דמותרת אף באכילה ואע״פ שהשוחט חייב מיתה כדאמר פרק אלו נבלות (סנהדרין דף סא.) עד כאן לא אמר רשב״ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתמוה להר דהר מותר ועובדו בסייף אלמא אף בעובד עבודת כוכבים אין שחיטתו נאסרת בסתם: **התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא.** תימה מאי שנא אוכל פרעוה או יתוש מאוכל שקיים ורמשיס דהוא מין אף בסתמא בבריאתא דהוריות (דף יא.) שהבאתי לעיל י״ל דהכא מיירי במפרש בהליא דלכך הוא עושה א״ג התם קתני אוכל שקיים ורמשיס דמשמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא אבל הכא קתני פרעוה אחד או יתוש אחד: **דלא** תיחות חיותא עילויה. משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהוי איכה ותימה מאי איכה שייכא הכא הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה י״ל דמורידין היינו כשידינו תקיפה בזה״ב ב) אבל לא מעלין אף (ז) אין ידינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי ומעיקרא הכי פריך השתא אחותי מתחינן כשידינו תקיפה אסוקי השתא מיבעיא כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לו:

לאפוקי לשם מורנא דלא. כפ״ה דאסור לרפאות בחנם אבל בשכר שרי משום איבה וראיה (ה) בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) דרב שימי בר אשי עבדא ליה להוא עובד כוכבים לבדר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפאות עובד כוכבים אלא ולאי בשכר הוה ועוד י״ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפואות עשה כן ו):

ברופא

ברופא

ולא מורידין [א]אבל המינין והמסורות [ב]והמומרים [ג]היו מורידין ולא מעלין א״ל אני שונה [1]לכל אבידת אחיך [2]לרבות את [ד]המומר ואת אמרת היו מורידין [3]סמי מכאן מומר ולישני ליה כאן במומר אוכל נבלות לתיאבון כאן במומר אוכל נבלות להכעיס [ה]אוכל נבלות להכעיס מין הוא איתמר מומר [ו]פליגי [ז] רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר [ח]להכעיס מין הוי וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא דלהכעיס הוא וקתני מומר התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא אמר מר [ט]היו מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעי אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא שאם היתה מעלה בבור מגררה דנקיט ליה עילא ואמר לא תיחות חיותא עלויה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא נצרכא שאם היתה אבן על פי [י] הבאר מכסה אמר לעבורי חיותא עילויה רבינא אמר [יא]שאם היה סולם מסלקו אמר בעינא לאחותי ברי מאיגרא ת״ר [יב]ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא [יג]ועובד כוכבים לא ימול ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו אבל בינו לבינו לא ורבי מאיר אומר אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא דזימנין דמצלי ליה סכינא ומשוי ליה כרות שפכה וסבר ר״מ עובד כוכבים לא ורמינהו [יד]עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי [טו]ורופא עובד כוכבים ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר״מ רבי יהודה אומר ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים איפוך ר״מ אומר ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים ר׳ יהודה אומר עובד כוכבים ולא כותי וסבר ר׳ יהודה עובד כוכבים שפיר דמי והתניא ר׳ יהודה אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנא׳ [2]ואתה את בריתי תשמור אלא לעולם לא תיפוך והכא במאי עסקינן

מינין. כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: **מסורות.** מלשניים לשקר [יא] המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין [יב]: **לתיאבון.** כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להיות היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס: **מין הוא.** והא תנא ליה ריש מיינן. בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר [יג] כגון [יד] ספר תורה שכתבו מין ישרף והכהן [טו]: פרעוש ויתוש אין אדם אוכלן לתיאבון: **לעשות טעמא דאיסורא.** לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולה: **שאם היתה מעלה בבור.** עשויה בקרקע ויכול לעלות [טז] מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר: **דנקיט ליה עילא ואמר.** כלומר אית ליה לאשתמוטי מאיכה ולמימר ליה: **דלא תיחות חיותא עליה.** דרך מעלה זו ותמות בבור: **בעינא לאעבורי חיותא עליה.** צריך אני להעביר עדר לאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו: **לאפוקי לשום מורנא.** תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין: **דמלי.** מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט [טז] מלי דין: **ברוח שפכה.** מי שנכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד: **רופא.** שיודע למול: **ימול עובד כוכבים [יח].** שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: **ואל ימול כותי.** שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו: **כותי ולא עובד כוכבים.** מפני שחשוד על שפיכות דמים: רופא

כג א מיי׳ פ״י מהלכות עבודת כוכבים הל׳ ג ופ״ד מהלכות רוצח ה״ז סמג לאוין קנג טושי״ע יו״ד סי׳ קנח סעיף ב׳ וטושי״ע חו״מ סי׳ תכה ס״ה:

כד ב מיי׳ פי״א מהל׳ גזילה ואבידה הלכה ג סמג עשין עד טושי״ע ח״מ סי׳ רסו סעיף ב:

כה ג מיי׳ פ״ד מהלכות רוצח הלכה יג (ופ״ע מהלכות עבודת כוכבים) סמג לאוין קפג טושי״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וטושי״ע י״ד סימן קנח סעיף ג:

כו ד ה מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה י ופי״א מהלכות אבידה הלכה ב סמג שם וסי׳ עד טושי״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וסימן רסו סעיף ב:

כז ו מיי׳ פ״ד מהלכות רוצח הלכה י סמג שם טושי״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וטור ש״ע י״ד סימן קנח סעיף ב:

כח ז מיי׳ פ״ב מהלכות מילה הלכה ג סמג עשין כח טור וש״ע י״ד סימן רסד סעיף ג:

רבינו חננאל

דתניא העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אלו כולן בשכר שרי. ודהאם אבי ואמר המילדת יכולה לומר לעובדת כוכבים דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכון דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. באנוקי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא לאינסובי ולא מגלינא נפשאי ואי אשת איש היא יכולה למימר לא מודהמנא באפי בעלי. העובדי כוכבים והרועים נמי יכיל למימר ברי קאי אאיגרא ומסתפינא דלמא נפיל ואנא רהיטנא לאחותיה אי נמי נקיטא לי דזמנא לבי דוור כלומר קבע לי זמן השופט שאם לא אבוא יחתוך עלי הדין ואני רץ לומר לו הנה באתי: תני רבי אבהו קמי דר׳ יוחנן המינין והמסורות והמומרין והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר כי אחיך הוא ואת תנית מורידין סמי מכאן מומר ש״מ דאפיקורוס רע מן המומר הוא: איתמר (מ״ש) מומר לאכול בטילה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין הוא וחד אמר אפילו להכעיס מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים. מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא להכעיס הוא וכו׳ ופשוטה היא: **אמר** מר היו מורידין ולא מעלין ומקשינן אחותי מתחנין להו אסוקי אצטריך ליה למימר דלא מסקינן. ופרקינן לא נצרכא אלא אם היתה מעלה בבור ויכול לעלות מגררה ואומר לו שלא ירד עליך חיה רעה אני מגררה או מטיל אבן גדולה על פי הבור ואומר לו להעביר בהמותי אני צריך ומתיירא שמא יפלו בבור כלומר והיו באין בעלילות אבל לא היו הורגין אותם בידים: **ת״ר** ישראל מל את העובד כוכבים לשום גירות אבל לרפאותו משום מורנא אסור פי׳ מורנא תולעים כדגרסי׳ בגמ׳ דטריפות [דף מט] מורנא פליגי בה

תורה אור השלם

1. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְּעַלֵּם: דברים כב ג
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:

בראשית יז ט

גליון הש״ס

תוס׳ דה״א ולא וכו׳ דבתר׳ וחי׳ לך לשם. עיין לקמן דף סד ע״ב תוס׳ ד״ה איזהו וכבר רשום בהגהות הגאון מהרי״ף ז״ל:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ פליגי ביה רב אמת: (ב) שם אבן על פי הבור מנסקי אמר בעינא לעבורי חיותא עלויה רבינא אמר לא נצרכא שאם היה סולם: (ג) רש״י ד״ה שאם וכו׳ לעלות בה מגררה: (ד) תוד״ה אי אי וכו׳ וכמו דאתרבי ישראל אתרבי נמי מומר לכולהו: (ה) בא״ד ואמרינן נמי מיהודה: (ו) ד״ה ומד וכו׳ מאי איכא למימר בהא דקתני ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקיים ורמשיס י״ל: (ז) ד״ה דלא וכו׳ אף אם אין ידיו: (ח) ד״ה לאפוקי וכו׳ ומאיה מפרק וכו׳ עבד ליה:

מוסף רש״י

ולא מורידין. אותן לבור להמית אותן בידים (לעיל יג: סנהדרין נז.). **רופא.** מוהל (מנחות מב.). **ואל ימול כותי.** לפי שמל לשם הר גריזים (שם).

רבינו חננאל (המשך)

רב אחא ורבינא: ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים ואפי׳ אחרים [עומדים] על גביו דזמנין דמצלי ליה לסכיניה ומשוי ליה כרות שפכה דברי ר״מ וחכ״א בינו לבינו לא ימול אבל מל הוא בזמן שאחרים [עומדים] על גביו ולא חיישינן דלמא מצלי ליה לסכינא ומשוי ליה לינוקא כרות שפכה ומקשי׳ וסבר ר״מ

מסורת הש״ס

א) [נכ״מ: והמשומדים], ב) [וכו׳ ליתא בכ״מ], ג) [נכ״מ: המשומד, וכן להלן], ד) הוריות יא., ה) [וכו׳ ליתא בכ״מ], ו) [תוס׳ פ״ג ה״כ], ז) מנחות מב., ח) [נכ״מ: אלמלי וכן להלן], ט) בכ״מ: ביד גוים, י) בכ״מ: אלמלי, כ) בכ״מ: למשומד, ל) [נדפס מה:], מ) בכ״מ: ומורידין להכה, נ) [דברים כז], ס) בכ״מ: אלמלי, וכן להלן, ע) בכ״מ: שבגוים, גוים, פ) בכ״מ: המשומד, וכן בכל המסורת, צ) [כדליתא ב״ק קיט.], ק) בכ״מ ליתא, ר) [כדליתא ב״ק פא. ומסנהדרין עג.], ש) בכ״מ: עכסיו, ת) בכ״מ נוסף: עכסיו, א) [שמו״ר פל״ג ומתנחומא פ׳ משפטים], ב) [ב״ק קיט.], ג) פי׳ בשוגד כוכבים שאמנו אז בסכין פגומה ויותר נראה להגיה בשנשחטה בלא סכין. רש״ל, ד) בכ״מ: בתוספות, ה) ליתא בכ״מ, ו) בכ״מ: עשה לגוי ולא לישראל,

רופא מומחה. לא מרע נפשיה לשוייה כרות שפכה: **אלא לעולם איפוך דלאפקינן מעיקרא.** דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים ולשפיכות דמים לא חייש הואיל ואחרים על גביו: **ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה.** דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב [כו:] ההיא ר' יהודה הנשיא היא: **מ"ט דרבי יהודה.** בר פלוגתא דרבי יוסי דפסיל כותי: **לה' המול.** ועשה פסח לה' המול וגו' ודרשינן ביה מילה לשמה הלכך כותי פסול דמל שלא לשמה אבל עובד כוכבים לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו מהול והיינו לשמה: **המול ימול.** רבויא הוא: **בפסח כתיב.** לה' דקרא אפסח קאי שתהא עשייתו לשמה: **ואתה את בריתי תשמור.** וזרעך אחריך ולא עובד כוכבים: **המול ימול.** קרי ביה המל ימול מי שהוא מהול ימול אחרים: **גבנוני.** לומה מהולה: **קונס שאני נהנה לערלים.** מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונס וקונס הוא לשון הקדש: **שמתו אחיו מחמת מילה ולא מהלוהו.** לזה שלא ימות: **ופקח.** ע"י שליח: **ופרע.** אמרה לאחר וכרת: **מתני' מתרפאין מהן.** מקבלין מהן רפואה: **ממון ונפשות** בגמרא מפרש: **ואין מסתפרין מהן בכל מקום.** אפילו בשבילי רה"ר שעוברין שם תדיר שמא יתחוך לוארו בתער: **גמ' רפוי נפשות בחנם.** כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה כמו אם יש לא נפשכם (בראשית כג) בדעתכם: **בשכר.** לא קטיל דחייש להפסדא דאגריה: **ריפוי ממון מכה שאין בה סכנה.** שיכול העובד כוכבים לקנקנו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות: **ריבדא דכוסילתא.** כלי אומן המקיז בכתפים. ריבדא מכת הכלי ובלע"ז פיינדר"א. כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעובד כוכבים לאסוייה להעביר הכאב דאסור למסור גופו ביד עובד כוכבים: **ריפוי נפשות גופו.** ואפי' אין סכנה בדבר:

ברופא מומחה. ואפילו אינו מומחה למילה לא מרע נפשיה בכל דבר שיתעסק בו: **וכי** היכן מצינו מילה לשמה. הכא משמע דלרבי יהודה אע"ג דבעי מילה לשמה מסקינן דמכשר לה בעובד כוכבים ותימה מ"ש מגט דבעינן לשמה ופסלינן כתיבת עובד כוכבים בגט פ' [המביא] (גיטין דף כג. ושם ד"ה עובד כוכבים) משום דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קעביד וי"ל דלא דמי דלעולם עובד כוכבים סתמא קא עביד גבי מילה דסתמא לשמה קאי כל זמן שאינו עושה לשם הר גרזים אם כן בעובד כוכבים דסתמא קעביד כשרה אבל גט אשה סתמא לאו לשמה דסתם אשה לאו לגירושין עומדת הלכך גט בעובד כוכבים פסול והלכך צריך שיפרש כותב הגט בתחלת הכתיבה אני כותב לשם פלונית והוא הדין בס"ת צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה אני כותב לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה דסתמא לאו לשמו קאי וכן משמע פרק הניזקין (גיטין דף נד:) אזכרות שלו לא כתבתי לשמן משמע לא פירשתי לשמן דאי סתמא כשר עד שיפרש שלא לשמן היה לו לומר כתבתים שלא לשמן וכן משמע נמי בפרק השולח (שם דף מה:) גבי רשב"ג שהתיר בליידן ליקח ספרים מעובד כוכבים ומקשה ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמן לא בעי ומדפסיל כתיבה בעובד כוכבים ש"מ דסתמא לאו לשמן דאי סתמא לשמן ליתכשר כמו במילה ואי"ת כיון דסתמא לאו לשמן א"כ פרק השולח (שם דף מה:) גבי ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין מסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולים שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה למה לי קרא תיפוק ליה דעובד כוכבים סתמא עביד וסתמא פסול י"ל דתני עובד כוכבים אגב אשה וקטן דה"נ תנא מין דבלאו קרא פסול משום דסתמא לעבודת כוכבים: **דברה** תורה בלשון בני אדם.

אומר ר"י דמאן דאית ליה הכא דברה תורה כלשון בני אדם יכול להיות שאינו מולן על השב תשיב ועל סוכה תוכיח וכיוצא בהן דדרשינן להו (ב"מ דף לא.) הלא אשכחנא תנא דפליג ורמיה דר"ש אמר פרק מציאת האשה (כתובות דף סז:) על הענבו תעניטנו דברה תורה כלשון בני אדם ור' שמעון גופיה דריש בפ"ק דר"ה (דף ח.) עשר תעשר וצריך עיון בדבר דמאיזה טעם אומר התלמוד פעמים כך ופעמים כך [1]: ה"ג **קונם** שאני נהנה. ולא גרס ביו"ד לא"כ הוי דברים שאין בהם ממש ואין חל כדאמרינן בנדרים (דף טו.) גבי שאני יפה [2]:

אלמא אע"ג [3] (דלא מהילי כמאן דמהילי) דמו. תימה מאי קפריך מנדרים למ"ד המול ימול דלמא שאני נדרים דהלך בהן אחר לשון בני אדם והתם נמי דקפשיטו מקרא קרא ג"ל הא אמר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם י"ל דהתם מפיק ליה מקרא כי לא נתברר לנו לשון בני אדם אם לא מן הפסוק וכיוצא בזה איכא בפ"ק דפסחים (דף ג.) והא קמ"ל דאור כוכבים אור הוא ונפקא מינה לגודר [4] אי נמי שפיר פריך קראי אהדדי דהתם נפיק מקרא דכל העובדי כוכבים ערלים ואין מילתם חשובה לקרותה מילה וקשה למאן דסבר למימר דהוי ערבי וגבנוני בכלל מהולים: **איכא בינייהו אשה.** תימה אמאי לא אמר איכא בינייהו מומר לערלות דלמ"ד ואתה את בריתי (א) ליכא שאינו בכלל לשמור כדאמרינן פרק השולח (גיטין דף מה.) דישראל מומר לאו בר קשירה כאותה שהבאתי לעיל מפני שאינו חפץ לקשור ה"נ נימא שאינו בר מילה כיון שאינו חפץ לימול ולמ"ד המול ימול איכא דאמרי לעיל אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו ואור"י דמומר לערלות מיהו בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ אבל מיהו בר שמירת ברית הוא אם יחפוץ וגיטין גבי קשירה הכי קאמר כל שאינו בקשירה כלומר שאינו מקיים מצות וקשרתם אינו בכלל וכתבתם וזה מבטל מצות קשירה מעליו: **אשה** לאו בת מילה היא. יש לפסוק כרב ואין אשה כשרה למול דאף על גב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן בהא הלכה כרב דבריתא דרבי יהודה הנשיא קיימא כוותיה אבל בה"ג פסק דאשה כשרה למול ולרב דאמר אינה כשירה למול צריך לפרש בפרק קמא דקדושין (דף כט.) דמצריך אותו ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה היינו לבקש למהלו:

לחיי

ברופא מומחה דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר וסבר רבי יהודה כותי שפיר דמי והתניא [6] ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גרזים דברי רבי יהודה אמר לו רבי יוסי וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה אלא מל והולך עד שתצא נשמתו אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא ודקא קשיא דרבי יהודה אדר' יהודה ההיא דרבי יהודה הנשיא היא דתניא רבי יהודה הנשיא אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה ת"ל [1] ואתה את בריתי תשמור אמר רב חסדא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב [2] לה' המול ורבי יוסי [3] המול ימול ואידך הכתיב לה' המול ההוא בפסח כתיב ואידך נמי הכתיב המול ימול [5] דברה תורה כלשון בני אדם איתמר [6] מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה דרו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור [7] ורבי יוחנן המול ימול מאי בינייהו ערבי מהול וגבנוני מהול איכא בינייהו מאן דאמר המול ימול איכא ומ"ד את בריתי תשמור [8] ליכא ולמאן דאמר המול ימול איכא והתנן [9] קונם שאני נהנה מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים אלמא אף על גב דמהילי כמאן דלא מהילי דמו אלא איכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו למ"ד ואתה את בריתי תשמור [1] איכא למאן דאמר המול ימול ליכא ולמ"ד המול ימול ליכא והתנן [2] קונם שאני נהנה ממולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים אלמא אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו אלא איכא בינייהו אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המול ימול [3] איכא דאשה כמאן דמהילא דמיא ומי איכא למאן דאמר אשה לא והכתיב [4] ותקח צפורה צר קרי ביה [5] ותקח והכתיב ותכרות קרי ביה ותכרת דאמרה לאיניש אחרינא ועבד ואיבעית אימא אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה: **מתני'** [6] מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [7] ברה"ר מותר אבל [8] לא בינו לבינו: **גמ'** מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות אילימא [9] ריפוי ממון בשכר ריפוי נפשות בחנם ליתני מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם [1] אלא ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה והאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אלא ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופיה והיינו דאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אמר רב חסדא אמר מר עוקבא [2] אבל אם אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע לו מותר

סבר

כט א מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף ח:

ל ב מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג עשין כח טור ש"ע י"ד סימן ריז סעיף מב:

לא ג מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף ח:

לב ד מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג עשין כח טור ש"ע י"ד סימן ריז סעיף מב:

לג ה מיי' פ"ב מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסד סעיף ח [וברב אלפס שבת סוף פרק יט דף סח.] מה"ל לר' יוחנן דאמר המול ימול כיון דישראל הוא אפי' עכו"ם כמהולים דמו אתמה ממי בכלל ישראל היא ומהלא]:

לד ו מיי' פי"ב מהלכות רוצח הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ח:

לה ז מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ח:

לו ח ט מיי' שם הל' ט י סמג שם טור וש"ע י"ד סי' קנה סע"ח:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:
בראשית יז ט
2. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ:
שמות יב מח
3. הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתֶךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם:
בראשית יז יג
4. וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי:
שמות ד כה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה איכא וכו' את בריתי תשמור ליכא:

לעזי רש"י

פיינדר"א [פוינטור"א]. נקב.

מוסף רש"י

בערלי ישראל. לענין גדל מולין ניהו דהלך אחר לשון בני אדם וישראלים לא קרי להו ערלים ושובדי כוכבים לא קרי להו מולין (יבמות עא.). **במולי עובדי כוכבים.** דבכלל ערלים הן. ערלי ישראל בכלל מוליים הן כגון שמתו אחיו ממחת המילה (נדרים לא:).

רבינו חננאל

עובד כוכבים כלל כלל לא ימול והתניא עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה [רופא] עובד כוכבים ורופא כותי ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר"מ ופרקי' כי קא שרי ר"מ ברופא עובד כוכבים מומחה דלא מרע נפשיה דחייש דלמא מסקי עליה שם רע ואומרים דקטיל לאינשי וכן כי אתא רב דימי אמר עובד כוכבים אם היה רופא מומחה לרבים מותר: הא דתניא ישראל מל כותי אבל כותי לא ימול ישראל מפני שמל לשום הר גרזים דברי רבי יהודה אוקימנא בר' יהודה הנשיא דסבר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנאמר ואתה את בריתי תשמור [6] אתה ולא כותי וכ"ש עובד כוכבים ועוד כתיב ועשה פסח לה' הוא שכשר למול אבל עובד כוכבים לא ורבי יוסי חולק עליו ואומר וכי היכן מצאנו בתורה מילה לשמה אלא מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות. אוקימנא ריפוי ממון כגון בהמתו וריפוי נפשות ריפוי בגופו וכדרב דאמר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מן

ו) נראה מזה דרבינו לא גרס אלא לעולם איפוך אלא הך בריתא דאוסר לכותי למול לישראל ר"י הנשיא היא ומפיק לה מקרא דאפי' כותי אסור למול וע"ש.

לחיי שעה לא חיישינן. והא דאמרינן ביומא (דף פה.) מפקמין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה אלמא חיישינן דאיכא למימר דהכא והתם עבדינן לטובתו דהתם אם לא תחוש ימות והכא אם תחוש ולא יתרפא מן העובד כוכבים ודאי ימות וכאן וכאן שבקינן הודאי למיעבד הספק: **לא** ישא **ויתן עם המינים.** פי׳ להאריך עמהם בדברים פן ישכחו: **שאני מינות דמשכא.** לכאורה משמע דאפי׳ מרופא מומחה שמתרפאין מהן מ״מ מן המינין אסור להתרפאות שום חולי ולא״ת דהא לקמן (דף כח.) בשמעתין ר׳ אבהו קיבל סמא מן יעקב מינאה י״ל דאף במינים לא אסרו אלא ברפואה שמזכיר בה שם עבודת כוכבים ואומר שהעבודת כוכבים מועלת לך ובהא ודאי אתי לאמשוכי ואסור כי היא דירושלמי דהכא מעשה בר״ל בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר׳ ישמעאל וא״ל ר׳ ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת קרא עליו ר׳ ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש שאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו אמר מר לא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש איהו נמי חויא טרקיה דרבנן דלית ליה אסותא כלל ומאי ה״ל למימר וחי בהם ולא שימות בהם ור׳ ישמעאל הני מילי בצינעא אבל בפרהסיא לא דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת״ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת״ל ולא תחללו את שם קדשי בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר ר״י כל מכה

סבר. העובד כוכבים: **שיולי קא משייל.** האי ישראל מדלא בעי לאיתסי מנאי לא סמיך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת: **ספק חי ספק מת.** חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיהא חולי ויחיה: **ודאי מת מתרפאין.** היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים: **חיי שעה.** שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה: **אם אמרנו נבוא העיר.** בארבעה אנשים מצורעים כתיב. אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו: [**והאיכא חיי שעה.** ומיתה[1] מיד]: **לא חיישינן.** הואיל וסופו למות כאן: **יעקב איש כפר סכניא.** כדאמרן[2] בפרק קמא (דף יז.): **מקרא מן התורה.** לקמיה מפרש ליה: **עד שילפה נשמתו.** במותר: **וילפה נשמתך בטהרה.** במותר: **ופורץ גדר.** עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן: **איהו נמי חויא טרקיה.** והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע״י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות: **חויא דרבנן ליה ליה אסותא כלל.** שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חביריו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה: **מאי הוה ליה.** לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להביא: **בפרהסיא.** יש חילול השם שיולא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם: **כל מכה שמחללין עליה את השבת.** דהיינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי (ג) [ג״ל רבה], ב) [תוספ׳ דמולין פ״ב ה״ו], ג) שיאלה נשמתו במותר כג״ל ר״מ, ד) [שבת קי.], ה) נקמן נד. יומא פה: סנהדרין עד., ו) [סנהדרין עד.], ז) בס״א: שמא ימיתום, ח) בס״א: מתגמידי יש כדאמרינן, ט) בס״א טוקף: יש, י) [וע״ע תוס׳ שבת קי. ד״ה מויא], כ) דאמר מר כג״ל ר״מ, ל) [ועי׳ תוספות נקמן נד. ד״ה הא בצנעא ותוספות כתובות יט. ד״ה דאמר],

תורה אור השלם

1. אם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם יָשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וְאִם יְמִיתֵנוּ וָמָתְנוּ: מלכים ב ז ד
2. חֹפֵר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשָּׁכֶנּוּ נָחָשׁ: קהלת י ח
3. וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
4. וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: ויקרא כב לב

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה חייא וכו׳ וא״ת איהו נמי. עיין תשובת רשד״ם מיי״ל סימן רכט:

הגהות הב״ח

(א) גמרא ולאי מת מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן האיכא חיי שעה: (ב) רש״י ד״ה כל מכה וכו׳ לא מתסינן מינייהו הסמ״ד: (ג) תוס׳ ד״ה מויא וכו׳ פ״ה שכל העובר. נ״ב צריך לומר שלא היה לפניו פרש״י שלנו ועיין פי׳ דבור זה בשו״ת דברי ריבות סימן רי״ג בטוב טעם:

מוסף רש״י

ת״ל ולא תחללו. בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וחכו ונקדשתי, שמוסר נפשו על אהבת יולנו (סנהדרין עד.).

מסורת הש״ס

לז א ב מיי׳ פי״ב מהל׳ רוצח וטמיעת נפש הלכה ט סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סימן קנה סעיף ח:

לח ג מיי׳ פי״ב מהלכות יסודי התורה הלכה ב סמג עשין ה טוש״ע י״ד סימן קנז סעיף ח:

לט ד מיי׳ פי״ב מהל׳ רוצח הלכה ט סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סימן קנה סעיף ח:

רבינו חננאל

שאין מתרפאין מהן אם שואלין אותו ואמר לו סם ו) רע לך מותר דאמר כי היכי דשאיל לדידי שאל נמי לרופא אחר ולא אתי לאורורעי נפשיה: אמר רבב״ח אמר רבי יוחנן חולה ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן. ודאי מת מתרפאין. לחיי שעה לא חיישינן. איני והתניא לא ישא ויתן אדם עם המינין ז) ואין מתרפאין מהן ואפילו לחיי שעה ומעשה בבן דמא בן אחות רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר (סמא) [סכניא] לרפאותו ולא הניחו רבי ישמעאל דסבר אע״ג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם הני מילי בצנעא אבל בפרהסיא לא דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיהרג ואל יעבור ת״ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפי׳ בפרהסיא ת״ל ולא תחללו את שם קדשי. ופרקינן הא דתניא אין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה מן המינין כגון יעקב איש כפר (סמא) [סכניא] שהיה מין. ומאי טעמא דמינות משכא ומשום הכי אסור לשאת ולתת עמהן. אמר רבי יוחנן כל

ו) גרלאה דל״ל סם זה יפה לך וסם זה רע לך.
ז) פי׳ כופרין.

סבר שיולי משאיל לו כי היכי דמשאיל לו משאיל לאיניש אחרינא ואתא ההוא גברא לאורועי נפשיה אמר [6]רבא א״ר יוחנן ואמרי לה אמר רב חסדא אמר ר׳ יוחנן [7]ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן [8] מת האיכא חיי שעה שעה לא חיישינן ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישינן דכתיב [1]אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם והאיכא חיי שעה אלא לאו לחיי שעה לא חיישינן מיתיבי לא ישא ויתן אדם עם המינין ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה [3]מעשה בבן דמא בן אחותו של ר׳ ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר׳ ישמעאל וא״ל ר׳ ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד [9]שיצתה נשמתו ומת קרא עליו ר׳ ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים [2]ופורץ גדר ישכנו נחש [3]שאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו אמר מר לא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש איהו נמי חויא טרקיה [7]חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל ומאי ה״ל למימר [3]וחי בהם [9]ולא שימות בהם ור׳ ישמעאל [3]הני מילי בצינעא אבל בפרהסיא לא דתניא [1]היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת״ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת״ל [4]ולא תחללו את שם קדשי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [7]כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר ר״י כל מכה

שיים אולי יחיה: **ודאי מת מתרפאין.** היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים: **חיי שעה.** שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה: **אם אמרנו נבוא העיר.** בארבעה אנשים מצורעים כתיב. אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו: [**והאיכא חיי שעה.** ומיתה[1] מיד]: **לא חיישינן.** הואיל וסופו למות כאן: **יעקב איש כפר סכניא.** כדאמרן[2] בפרק קמא (דף יז.): **מקרא מן התורה.** לקמיה מפרש ליה: **עד שילפה נשמתו.** במותר: **וילפה נשמתך בטהרה.** במותר: **ופורץ גדר.** עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן: **איהו נמי חויא טרקיה.** והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע״י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות: **חויא דרבנן ליה ליה אסותא כלל.** שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חביריו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה: **מאי הוה ליה.** לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להביא: **בפרהסיא.** יש חילול השם שיולא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם: **כל מכה שמחללין עליה את השבת.** דהיינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי

מכה מכה

מכה

מכה

מכה של חלל. פ"ה שכנגד חלל הגוף ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפנים: **מכה** שע"ג היד. פי' היינו חולי שעלה שם מאליו או שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב אמרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך **מאי פדעתא** מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב:

איבא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מצי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומר: **כבי.** פ"ה מקום מושב השיניים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דבפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי אריא נתור ככי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש נושרות וכן בהחובל (ב"ק דף לב:) שיתין מיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תורא דלא ה"ל ככי ושיני למיכל לכך נראה לפרש ככי הם שיניים גדולות משאלי"ם בלע"ז ושיני הם האחרות ט): **תחלי בחלא.** יקחוהו שחליס בחומץ קרשו"ן וי"מ לשוס על המכה: **בטילייא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף ג.) טיליא חריפא דמלרי זיקי ומיהו מלינו טיליא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טיליא חיורא:

שוריי

אי צריכנא מאי אמרה אשתבע לי דלא מגלית אישתבע לה לאלהא ישראל לא מגלינא גלייה ליה למחר נפק דרשה בפירקא והא אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא אבל לעמיה ישראל מגלינא והאיכא חילול השם [1]דגלי לה מעיקרא אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים [2]מאי סימניה רמי מידי בי ככי ומייתי דמא מבי דרי ממאי הוי מקרירי קרירי דחיטי ומחממי חמימי דשערי ומשיורי כסא דהרסנא מאי עבדא ליה א"ר אחא בריה דרבא מי שאור ושמן זית ומלח [3]ומר בר רב אשי אמר משחא דאווזא בגדפא דאווזא אמר אביי אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא וקלנהו אמרא חדתא ודביק [4]ביה דדרי עבדי הכי ואיתסאי ורבי יוחנן היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן [5]אדם חשוב שאני והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה [6]ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה פסקיה דרבי יוחנן [7]רופא מומחה הוה דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה שאני רבי אבהו דמוקמי ביה מיני בנפשייהו [1]תמות נפשי עם פלשתים אמר שמואל [8]האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת מאי אסותא למיפסק דמא תחלי בחלא (ט) לאסוקי גרדא דיבלא וגירדא דאסנא או ניקרא מקילקלתא אמר רב ספרא האי עינבתא פרוונקא דמלאכא דמותא היא מאי אסותא טיגנא בדובשא או כרפסא בטילייא אדהכי והכי ליתי עינבתא בת מינא וניגנדר עילוי חיורתי לחיורתי ואוכמתי לאוכמתי אמר רבא האי סימטא פרוונקא דאשתא היא מאי אסותא למחייה שיתין איתקוטלי וליקרעיה שתי וערב והני מילי דלא חיור רישיה אבל חיור רישיה לית לן בה רבי יעקב חש

בפיקעא

מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל [9]דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [10]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת [11] אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן [2]והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי [3]מן השפה ולפנים בעי רבי [3]אליעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי [4]כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש [5]ה[6]החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה ת"ש רבי יוחנן [7]חש בצפדינא אזל לגבה דההיא מטרוניתא עבדה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי אמרה ליה לא צריכת

מצי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומר: **כבי.** פ"ה מקום מושב השיניים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דבפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי אריא נתור ככי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש נושרות וכן בהחובל (ב"ק דף לב:) שיתין מיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תורא דלא ה"ל ככי ושיני למיכל לכך נראה לפרש ככי הם שיניים גדולות משאלי"ם בלע"ז ושיני הם האחרות ט): **תחלי בחלא.** יקחוהו שחליס בחומץ קרשו"ן וי"מ לשוס על המכה: **בטילייא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף ג.) טיליא חריפא דמלרי זיקי ומיהו מלינו טיליא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טיליא חיורא:

מאי ביניייהו. היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא (דף פד.) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת: (1) **גב היד.** מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל לגישנא קמא אין מתרפאין אבל לגישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה לחיך ליה לסמא ומעבירו: **שצריכה אומד.** שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות: **מכה של חלל אינה צריכה אומד** לא גרסינן לה: **אישתא צמירתא.** חולי חמה בלע"ז מלווי"ר. צמירתא לשון שריפה וחמימות ודוגמתו בהכונס לאן לדיר (ב"ק דף ס.) דלמרא לאורי: **מן השפה.** שפתיים. **ככי.** זינגיב"ש: **דאקושי.** קשין הן: **לא יגמע.** בשבת דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג.): **צפדינא.** חולי השיניים ובלע"ז מיגש"ל: **מטרוניתא.** עובדת כוכבים היתה: **עבדה.** ליה רפואה חמשא בשבתא ומעלי בשבתא: **בשבתא מאי.** מיעביד דלא מגינא למייתי גבך מפני תלמידי בני בלה: **דרשה בפירקא.** לימד הרפואה לכל: **חילול השם.** דאיכי סברה מישתבע ועבר משבועתיה: **דגלי לה מעיקרא.** משעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי באלהא דישראל אלא באלהא דישראל: **אלמא.** מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמיא ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן: **ה"ג** אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים. למידע להוא לצפדינא: **רמי מידי בי ככי ואמי דמא מבי דרי.** כשנותן כלוס לתוך פיו יולא מדין שיניו לס: **דרי.** הן שורות השיניים: **מקרירי קרירי דחיטי.** מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף: **כסא דהרסנא.** דג שטיגנהו בשומן היולא ממנו עם הקמח: **מאי עבדא ליה.** מטרונא לרבי יוחנן: **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שמן אווזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ: **טייעא.** ישמעאל: **קשייתא דזיתא.** גרעינין של זיתים: **דלא מלו תילתא.** שלא הגיעו שליש: **וקלנהו אמרא חדתא.** ליבן באור מרא חדשה פושי"ר בלע"ז ושרפן עליו: **ודביק בי דרי.** בשורות שיניים מבפנים: **אדם חשוב הוא.** ומיסתפי ממלכותא למיקטליה: **לחכוהו לשקיה.** להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוא קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומצער למיני בקראי: **שאני.** ההיא מטרוניתא דר' יוחנן: **דרופא מומחה הוא.** דאמרינן לעיל (דף כז.) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה: **פדעתא.** פלע מכת חרב: **למיפסק דמא.** של פדעתא אם יולא יותר מדאי: **תחלי בחלא.** יקחוהו שחליס בחומץ. תחלי קרישו"ן בלע"ז: **לאסוקי.** להעלות בשר שתחיה המכה: **גרדא דיבלא.** עשב שמנו יבלא כי ההוא דסוטה (דף י.) קמי רפוקא גרידי דיבלי: **גירדא.** שגורל שרשיה ונותן אותה גירדא עם גירדא עץ הסנה ועושה תחבושת: **דאסנא.** סנה: (ד) **ניקרא מקילקלתא.** תולעים שהתרגנולים מנקרין באשפה. מאשפות יריש אציון מתרגמינן מקלקלתא מריש חשוכא (תהלים קיג): **עינבתא.** אגבעוא הדומה לענבת. מלנ"ט בלע"ז: **פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא.** כלומר מסוכן הוא להמית: **טיגנא בדובשא.** עשב הנקרא רוד"ל בלע"ז ושוחקים אותו עם הדבש: **כרפסא.** אפי"ל בלע"ז: **בטיליייא.** יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף ג.) טיליא חריפא דמלרי זיקי: **אדהכי.** בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו: **עינבתא בת מינא.** עינבתא מענבי הגפן. בת מינא דוגמתה אם גדולה ואם קטנה קטנה: **וניגנדר עליה.** יגלגל עליה: **חיורתי לחיורתי.** לאגבעוא לבן בענבה לבנה: **סימטא.** קלו"ג בלע"ז נפח העומד באדם: **פרוונקא דאשתא הוא.** ע"י חולי שמנו חמה הוא בא וסימן הוא לה: **שיתין איתקוטלי.** מכת אלבע גדלה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בלפורניה: **ואי חיור רישיה.** נתבשל להוליא הליחה היא רפואתו:

בפיקעא

לגו מן עינא אסיר שמואל אמר אהן רוק תפל אסור לעין בשבת מינה את יליף לחזזיתא וכן עורדענא סכנה הדא גומרתא סכנה ונותנין עליה ג) רומץ בשבת ר' יהושע בן לוי הוה ליה קורוס ואורון ליה ר' חנינא ור' יונתן משחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי דלא ליסתכן ר' יעקב בש"ר יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים עבודת כוכבים כגון דאמר ליה הבא עלין של עבודת כוכבים וכן כל כיוצא בהן אמר רב הונא זאת אומרת שאין מתרפאין בגילוי עריות דתני הותרה שבת מכללה פי' להתרפות בדבר סכנה ובמכה של חלל כדאמרן נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפות כהדא חד בר נש רחם איתתא ואיסתכן

שאלון לר' אלעזר דתיעבר קומוי או ישמע קולה ולא ימות ואמר לון ימות ולא כן איכא דאמרי אשת הות איכא דאמרי פניה הות אבל נתן עיניו בה והיא כאשת איש א"ר חנינא זאת אומרת שאין מתרפאין בשפיכות דמים דתנן באהלות פ"ז האשה המקשה לילד מחתכין הוולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ודחי רב חסדא שניא היא תמן דלא נודע מי הורג את מי: האי פדעתא סכנה ומחללין עליה את השבת פי' פצע כדמתר' פצע פידעא. פי' גרדא דיבלא גרידוס שגורדת מעשב שנקרא חצב בלשון רבנן. ניקרא מקוקולתא חתיכה של רעי מן האשפה. פי' עינבתא מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה והיא שחורה סכנה. סימטא פרונקא דאשתא היא פי' ניפחא אדמומית שלוחה של חמות היא כלומר חמות גדולה באה אחריה. פי' סקוטלי המכה שמכה בעת שאוחז אצבעו בגודלו ומכה המכה

---

(1) גי' רבינו בירושלמי נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. (2) לפנינו בירושלמי הגירסא נוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. (3) חולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה מתן בספא ואכן גי' רבינו נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. (4) לפנינו בירושלמי הגירסא נוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. (5) חולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה מתן בספא ואכן גי' רבינו נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. (6) לפנינו בירושלמי הגירסא נוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. (7) חולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה מתן בספא ואכן גי' רבינו נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. (8) לפנינו בירושלמי הגירסא נוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. (9) חולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה מתן בספא ואכן גי' רבינו נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. (10) לפנינו בירושלמי הגירסא נוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. (11) חולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה מתן בספא ואכן גי' רבינו נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב.

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמַר שִׁמְשׁוֹן תָּמוּת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל הַסְּרָנִים וְעַל כָּל הָעָם אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו:

שופטים טז ל

גליון הש"ס

גמרא ורמא ליה יעקב מינאה. עיין מגילה דף כג ע"א תוספות ד"ה אמר ולע"ק:

הגהות הב"ח

(א) גמ' (אמר רב שמן בר אבא וכו' אם השבת) תא"מ וג"כ ס"א א"ר שמן בר אבא א"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד והאי אישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמיא כך גורס תאלפסי בפרק שמונה שרצים ועיין פירושו בדברי הר"ן בשם הרמב"ן: (ב) שם לאסוקי גרדא דיבלא. ר"ב עיין בערוך: (ג) רש"י ד"ה מאי ביניייהו וכו' אם השבת הס"ד ותא"ב מ"ש גב הרגל וגב היד מחללין עליהן את השבת מע"פ: (ד) ד"ה ניקרא מקילקלתא. נ"ב וכן הוא בב"ק דף כא:

לעזי רש"י

מלווי"ד [מלוויי"ד]. קרחת.

זינגיב"ש [זינגיביי"ש]. חניכיים.

מישגו"א [מרשג"א]. פַּקֶּרֶת הפה (מחלה).

פושווי"ר. מעדר.

קרישו"ן. שחלים.

מלנ"ט [בו"ן מלנ"ט]. דלקת שקדים מוגלתית.

רוד"א. פִּיגָם (צמח).

אפי"א. כרפס.

קלו"ג. נפיחות.

מוסף רש"י

גב היד וגב הרגל. שמכתו קשה ומסוכן (שבת קט.). **לא יגמע בהן את החומץ.** לרפואה, דכל רפואה בשבת גזור כה רבנן משום שחיקת סממנין שהיא אב מלאכת טוחן (ביצה יח:). **חש בצפדינא.** חולי השיניים והמתעים ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים ומסוכן הוא (יומא פד.). **חמשא ומעלי שבתא.** יום ה' בשבת וערב שבת (שם). **חילול השם.** שהיא סבורה שעבר על שבועתו (שם). **דגלי לה מעיקרא.** מהיום שעבתא גלי לה לא נשבעתי לך כי

כך אמרתי (שם). **מאי סימניה.** של אותו חולי, **רמי מידי בי ככי.** כשנותן כלוס בשיניו, **ומייתי דמא מבי דרי.** זב הדם בשורת שיניו (שם). **ממאי הוי.** על ידי מה בא החולי הזה (שם). **ומחממי חמימי.** לאוכל פת חמה יותר מדי (שם, ושם: מחממי חמימי דחיטי). **ומשיורי.** שעבר עליו הלילה (שם). **כסא דהרסנא.** דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן (שם). **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שומן מוח עקם קטן שבגלגם כף הערף שקורין כמי"ל (שם). **אמרא חדתא.** על מר חדש שקורין פוטי"ל (שם). **ודביק ביה דדרי.** הדבק בשורת השיניים (שם, ושם: בבכי דדרי).

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ו:

מא ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז [כיב מלפפ עוד בשבת פרק יד דף מג. וע"ש וגם בריב מלפפ דסכלת]:

מב ג ד מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סע"ג:

מג ה מיי' שם פכ"ל הלכה כד סמג שם טוש"ע שם סעיף לב:

ו [טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף יד בהגה]:

מד ז (מיי' פי"ב מהל' רוצח) סמג עשין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף ג:

מה ח (מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה ה) סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ז:

רבינו חננאל

מכה של חלל אין מתרפאין מהן וכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת. אמר רב גב היד וגב הרגל כמכה של חלל הן ומחללין עליהן את השבת. וא"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד ואישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמי: מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים וצפדינא נמי שהיא כאב שינים הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעיים כמכה של חלל דמי. פי' ככי שיני דרי בשר שעל גבי השיניים: ר' יוחנן חש בצפדינא אזיל גבי עובדת כוכבים לאיתסויי מינה. והיכי עביד הכי והא איהו דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן והאי צפדינא מחללין עליה השבת. ופרקינן רבי יוחנן אדם חשוב הוה ומתיראין לעשות לו כלום רע. איני והא ר' אבהו דאדם חשוב הוה ורמא ליה יעקב מינאה סם בשוקיו ואילו לא מיהרו ר' אמי ורבי אסי וליחכו הסם מעל שוקי הוה פסקיה לשוקיה. ומשנינן אע"ג דרופא מומחה [הוי] ולא מרע נפשיה. משנאה גדולה דשנאי ליה לר' אבהו הני מינאי מפקרי נפשייהו ואמרי תמות נפשי עם פלשתים: **ירושלמי** מהו מכחול מינהון רבנן אמרי מאן דבעי מסתמי ליסתמי. לר' אמר מאן דבעי לימות ימות רב לא עבד עינא ג) כחללא והא אגן חמיין לון שמעין הדא קלוריתא נימר כד היא טבא טעם לה כד לית היא טבא קיימא לה וסמיא אהן אופיון סכנה הדא תרייקי ר' סימן אמר אסורה רבי יוחנן אמר מותרת כל שהוא מן השפה ולפנים מרפאין אותו בשבת. ר' חנינא בש"ר מעלין עצם של ראש בשבת וכן מעלין בנות אזנים בשבת ר' אבהו בש"ר יוחנן (אתי) (אתן) סומקא סכנה א"ר אבין ב) לוקטין לו עוקין בשבת רב אמר חמרא לבר מן עינא שרי

שורייני דעינא בליבא תלו. פ״ה מאור העין (ח) תלוי בטרפסי דליבא ולי נראה באובנתא דלבא תלו כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב שוריי בשי״ן כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב א״נ סוריי בסמ״ך מלשון סייר נכסיה (מולין קה.) באובנתא (ט) בני״ת לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באובנתא דליבא הוי חזי:

חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא. מכאן פי׳ מ) ר״י הא דאמרינן בפ״ק דחגיגה (דף ה.) ומלאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא שאינם צרות זו לזו אע״פ לעשות לו לא חמימי ולא קרירי ולא נ) כפ״ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה לו להזכיר אלו יותר מהאחרות: שני

בפיקעא אורי ליה רבי אמי ואמרי לה רבי אסי אורי ליה ליתי שב ביני אהלא ע) תולנא וצייר ליה בחללא דבי צוארא וליכריך עילויה נירא ברקא וטמיש ליה בנטפא חיורא וליקליה ובדר ליה עילויה אדהכי והכי ליתי קשיתא דאסנא לינה פיקעא להדי פיקעא וה״מ פיקעא עילאה פיקעא תתאה מאי לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח וליפשר ולישדי ביה ואי לא לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא וליקלי וליבדר

בפיקעא. פי׳ פ) טבעת של בית רעי ובלע״ז פיג״א: **אורי ליה.** רפואה: **שב ביני אהלא תולנא.** לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן התם (שבת דף ג.) הבורית והאהל. תולנא לשון תולעת שני: **בחללא דבי צוארא.** תחיכות בגד שנותלין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה: **נירא ברקא.** ליצ״א של שיער בהמה: **וטמיש.** וטובל: **אדהכי והכי.** בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו: **קשייתא דאסנא.** גרעין של פרי הסנה בטמיס ע) הגדילים בסנה ומלאין גרעיני: **פיקעא להדי פיקעא.** סדק של גרעיני נגד סדק שבבשרו: **פיקעא עילאה.** הגראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר: **פיקעא תתאה.** בפי הנקב מלמטה: **תרבא דצפירתא דלא אפתח.** חלב שעירה שלא ילדה: **ולפשר.** ימחהו באור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמסי פ) פשר: **טרפא דקרא דמייבשי בטולא.** עלי דילועין שנתייבשו בצל: **משקדי חלוזי.** לימ״ך בלע״ז מין חלזון: **משח קירא.** שמן זית ושעוה טרופין יחד: **ולינקוט בשחקי דליפנא בקייטא.** יתכשה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי: **ודעמר גופנא.** בגדים של צמר גפן שהן חמים: **שקייני.** משקין: **ברחא.** שם אלן: **ברחא קרחא.** עז שאינה מסורבל בצמר כרחא: **אמלנא.** גחלים לוחשות: **חיפושתא.** אשקרבו״ט ובלשון כנען קרוקי״ס: **גמלנייתא.** גפה והוא הגטו״ן: **פפילה דאספסתא.** עלה ארוך של שחת ירק של חטין: **שופתא** (ז) **דשומתא.** בית יד של שוס והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן. שופתא לשון אחיזה כדאמרינן בגיטין (דף לב.) שופתא דקופינא דמרא רפיא: **ברקא.** כמו נירא ברקא [נעיל] שער של ליל״א: **ויתלי בהו גורא.** יבעיר בהן האור: **ונזהר מזיקא.** לא יתן אזנו לרוח: **ונשקול חדא וינח חדא.** כשיטול זו מן האזן יתן את זו עד שיכלו כולן: **אודרא דנדא.** מוכין הצבועים בצבע שקורין פוילי״ד: **דלא משקף.** אינו חבוט בשמן ע) לנפלו. משקף לשון עלה נדף (ויקרא כו) טרפא דשקיף נחבט: **גובתא דקניא בר מאה שנין.** שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה: **מלחא גלגליתא.** מלח של אבן הדומה לשיש בלע״ז שליימ״א: **רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא.** כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלין לאוזן יבשה שיש לו חולי ואינה

מוליאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גלגליתא לאודנא רטיבא המוליאה לחה: **מעלין אזנים.** גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר: **אכל לא בסם.** הואיל ואפשר ביד: **מיזרף זריף.** ט) עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא: **שמרדה.** שרואה לאדם המורד ויולא: **אכל משחק ואיתוי דרך רשות הרבים לא.** דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון: **אפילו משחק ואיתוי כו׳.** כדאמרינן לקמן שוריי דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ומחוזין בטרפסי הלב: ה״ג **מאן דלייס ליה ליהודה מחיל שבי.** השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת: **לדידך אסיר.** שאתה אסרת ועברת על דברי: **וי מדידי הוא.** מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי: **דמר שמואל היא.** ממנו קיבלתיה: **דקדחא.** אשלפי״ר לשון כקדוח אש [ישעיה סד] חמימות: ה״ג **מופר לזוחלה בשבת מ״ט שוריי דעינא באובנתא דליבא תלו כגון מאי.** על איזה חולי העין מחלנין בשבת: **רירא.** נוטפת עינו רירא בלע״ז קלייר״ר: **דילא.** אשפונג״ט לשון נעילה ותחיבה: **קדחא.** חמימות: **פחלא אוכלא.** בתחלת החולי: **סוף אוכלא.** שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט: **ופצוחי עינא.** שבא לזוחלה כדי להאיר מראית עינו: **זיבורא ודקרזי סילוא וסימטא ולאבא עינא ודאתי עלה אישתא כולהו כי בני סכנתא.** מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו לרעה או שנתחב קוץ בבשרו לחרזיה לשון מחרוזות של דגיס (ב״מ כח.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו״ג וכנגס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא: **חמה לחמה. א)** לנון יפה לחולי חמה: **וסילקא.** תרדין: **לזיקא.** לשחפת לונגס: **וחילופא סכנתא.** לפי שהלנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין: **חמימי לסילוא.** צריך לשרות המכה בחמין והא דאמרינן לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא דרחיץ כל גופו בי בני שמחמס כל גופו:

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי׳ פ״ג מהלכות שבת הלכה י ופכ״א הלכה לא סמג עשין סה טוש״ע א״ח סימן שכא סעיף מג [וברב אלפס שבת פי״ד דף מג. וסס כל הענין]:

מז ג מיי׳ שם פ״ג הל׳ ד טוש״ע שם סע״ט:

מוסף רש״י

דירא. שעושה ריר בגי״א וסוא שקורין קליר״א בלע״ז שהוא עושה ריר (ביצה שם). שמגליד תמיד (ביצה כב.). דיצא. פי׳ שנוקב כמו מתנו כמו (חולין לג:) דן ביה מידי (ביצה שם). דמא. שנקקי״ל (שם). דימעתא. מדמעת תמיד (שם). וקידחא. לשון קדחה בצפי, שורפת, והיא שקורין איתקלפיישו״ן (שם). ותחלת אוכלא. תחלת החולי של כל אלו (שם). סוף אוכלא ופצוחי עינא. שקרוב להתרפאות הוא ואינו כואל אלא להגיע מאזנו (שם).

שייך לענוד הבא

ותרדין. בלי״ן (ברכות נז:). ומי סיסין. תבשיל של פוליאו״ל (שם ומד:). והרת. ולדי״ר שהולך נולד בו (שם מד:) שהגליל בתוכה (שם נז:). ויותרת הכבד. אייבר״ש של בהמה (שם). ושחלים. מין מאכל (גיטין נז.). ותגלחת. אם מגלח (ברכות נז:). שפוד שפחות וגומות. אלו שלא הלכות רב מלכיו אחרן ולא רב מלכיא, מפני שיש שמתאיחן דומין זה לזה שמתליפין שמושה של זה בשל זה, נתנו בהם סימן לסדר השמושות (ביצה כח:). שפוד. בפ׳ אין לדין (כילה כח:) שפוד שלנו בו בשר אסור לגלגלה, א״ר מלכיו א״ר אדא ושומטו ומניחו בקרן זוית, והיינו שמעתתא, דעלויה מילתא דאמורא אמרה (מכות כא.). שפחות. משנה היא בפ׳ אע״פ (כתובות נט:) ר״א אומר אפילו הכניסה לו מאה וכו׳, אמר רב הלכה כר״א, והיינו משנה, דאמתני׳ קאי ולא קאמר מילתא באיתי נפשה (שם). גומות. בגדה בגא סימן (נג.) ר׳ חלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות, רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע״פ שאין בו שערות (שם). בלורית. בפ׳ אין מעמידין כו׳ והיינו מתניתא (שם). אפר

רבינו חננאל

ההיא נקראת סקוטלי. פי׳ פרונקא שליח להודיע להזהר וכבר פרשנוהו בכמה מקומות. פי׳ חש בפיקעא מלשון בקיעה והיא פיקא כלו׳ מקום שנבקע בתחתוניות של אדם. לכודה פי׳ רוח שאוחזת האשה אחרי לידתה נקרא כודא. אכרתא ברוש. קשייתא דאסנא פי׳ גרעינים של סנה. צפירתא דלא אפתח צפורת שלא נפתחה רחמה כלומר

שדיין לא ילדה: ר׳ אבהו חש באודניה אורי ליה ר׳ יוחנן מייא דכולייתא דברחא נקרעיה שתי וערב לינחיה אמללא דנורא והנהו מיא דצילי מינה לא קרירי קרירי ולא חמימי חמימי אלא פשורי דלא איברי כולייתא אלא לאודנא: א״ר חנינא מעלין אזנים בשבת. תני רב ושמואל ביד אבל לא בסם. איכא דאמרי בסם ביד מזרף זריף כלומר נגיעת היד קשה היא ושורפת: אמר [רב זוטרא בר טוביא] משמיה דרב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. ואסקינא אפילו מישחק סממנין בשבת ואיתיתי דרך רשות הרבים שרי: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבתא וכו׳. דרש מר שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת דסכנה היא דהא ההיא אמתא בי מר שמואל דקדחיה לה עינא צווחה צווחה בשבת ולא אשגח בה חד ופקעא עינא והני מילי בתחלת אוכלא כגון רירא דיצא דמא ודמעתא וקידחא פי׳ מורדת ריר וכואבת כאילו נוועצין דבר בעינא ואתי דמא ודמעתא ומעלה חמות כדכתיב כי אש קדחה באפי וגו׳ והוא בתחלת אוכלא מחללין עליה השבת אבל בסוף אוכלא ופצוחי עינא לא: אמר רב יהודה מי שהכחו זיבורא וכן מי שהכחו קוץ וכן מי שיש לו כאב עין וכן מי שהקיז דם לכל אלו הדברים להכנס בבית מרחץ סכנה היא. חמא לחמא פי׳ וסילקא לזיקא. מי שעקצו עקרב ראוי להאכילו דברים חמים ומי שהכחו זיבורא ראוי להאכילו דברים קרים וחילופא סכנה

מסורת הש״ס

א) תולענא. יעב״ץ, [קדושין לג: וש״נ], ב) ולדהר יעב״ץ, ד) וימלאייה. ה) [שבת קכד:], ו) ביצה כב., ז) [גיר׳ העכוך בערך חס ז׳ ליקא ועי׳ רש״י ד״ה ליקא ונראה שגרסתו ג״כ היה כן], ח) [נ״ל פי׳], ט) כפ״ה: בטווט״ש, י) [שמות טח], כ) בשבט. יעב״ץ, ל) [עי׳ רש״י יומא עו. ד״ה מזרף זריף], מ) [מחגיגה ה. כתבו זה בשם ר״מ], נ) [עי׳ פירוש רש״י שלפנינו בחגיגה שם כתב מש״ה נקט זיבורא ועקרבא דאמרינן במסכת ע״ז ומימי לעקרבא וכו׳ והיינו כפי׳ ר״י הכהן],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ליתי משקדי חלזוי. נ״ב בערוך ערך משקד גורס משקדי וע״ש פירושו: (ב) שם ומאי לה בי מדרשא: (ג) שם מרבא דמיפוקא. נ״ב בעולמא שמורה ועיין בערוך: (ד) שם ליתי אודלא דנדא. נ״ב ס״א דגדא ועיין בערוך: (ה) שם דההיא אמתא: (ו) שם ומילקא לגינא. נ״ב ס״א לזיקא וכן בערוך ופי׳ מרדין לרוח שהיא בכריסו של אדם עכ״ל: (ז) בא״ד ד״ה שופתא דתומא בית יד של שוס והן עלין. נ״ב אבל בפרק תולין משמע שהיא אמצעי של שוס וכן פרש״י ע״ש דף קמ: (ח) תוספות ד״ה שוריי וכו׳ מאור העין מעורין ואחוזין בטרפסי הלב באובנתא כל״ל: (ט) בא״ד סייר נכסיה באובנתא. נ״ב ובמסכת נדה דף כ ע״ב אימא בתווט דלבא יתבי ותווט הוא תרגום של חדר ר״ל חדר הלב והוא נכון:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) רש״י ד״ה תמה לחמה. נ״ב עי׳ בערוך ערך חס וממנו לקח רש״י פירושו ומשמע שם דגרים חמא בחא״ף לנסוף:

לעזי רש״י

פיג״א. פי׳ הטבעת.
ליצ״א. ניר.
בוטוג״ש (בס״א). פירות ורד-הבר.
ליל״ג. חילזון ערום.
אישקרבו״ט. חיפושית.
קרוקי״ס. חיפושית (בסלאווית).
הניטר״ן. שחרורית (מין חיפושית).
ליצ״א. ניר.
פוליי״ד. צבע סגול.
שליימ״א [ש״ל יימ״א]. מלח הסלע (כגון מלח סדומית).
אשלפי״ר [אישקלפי״ר]. להתחמם, ללקות בדלקת.
קצייר״א [קציד״א]. ליחת העיניים.
אישפונג״ט [אישפוינט״ש]. כאבים נוקבים.
קלו״ג. נפיחות.

תוספניתא. סדקין שבפני האדם: **מוניני.** דגים קטנים: (ג) **סיבורי.** הקזת דם מכתפיים: **שני לדם דג.** אם הקיז דם היום אוכל דגים למחר: **שני לדג דם.** אכל ביום שלפני הקזה דגים: **חגב"ש.** חלב גבינה בצלים שחלים: **וכי מפנה.** מאן דאכל הני בתר הקזה ובא ליפנות חוץ לעיר לא יפנה (ד) למזרחה של עיר: (ה) **משום דקשי ריח.** דבריס הללו והרוח מביאתן לעיר: הכי גרסינן **לא יפנה אלא למזרחה של עיר.** שרוח מזרחית אינה חזקה כדתנן בלא יחפור (ב"ב דף כה.) אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר ובמסכת ברכות (דף מנ.) היכן למזרח גורנו דמו בראשו שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא: **איסתומכא דליבא.** דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא. ליפנא אחמינא תגון שכנגד הלב שקורין ניבל"א ופעמים שנכפף לצד פיס ומעכב את הנשימה וזהו עיקר: **למוגא ברוייא.** (ו) כעין כף אגרוף (ז): **ומיניה.** מינטר"ל: **אגדנא.** עשב מר הוא והוא מרוביר"א לבן. לענה (ח) מתרגמין גידין: **ליפרי.** שדריל"ה: **אבדתא.** איזוב: **לגיבא בחמרא.** א) לאיסתומכא דליבא ישתה אלו ביין: **לרוחא.** לשחפת שמחמת רוח ישתה אלו במים: **לבוהא.** חולי אשה יולדת ומצטנעת על המשכר: **שכמה.** דומה תיבה זו לשכרא בשתי אותיות: **מלא חמש אצבעתיה.** מלא ידו: **מלא אצבע רבה ומלא אצבע זוטרתי.** שיכול לאחוז בזרת ואגודל יחד: **כווז.** כלי קטן: **פרוודא.** מלא כף: **בי כוכבי.** תחת הכוכבים בחלר (מ) של בית: **ומי סיסין.** פוליו"ל יבש שורה במים ושותה: **והרס.** רחמה של בהמה: **ויוסרס הלבר.** טרפשא דכבדא שקורין אייבר"ש: **במראה.** מירדוויי"ר לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העובד כוכבים כיון דקפיד אהכי משום הוא ומתיירא להורגו: **לבנוריהו.** שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומע את ידו מקודם לכן שלא אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא מתקנה: **בשבילי דנהרדעא.** חוץ לעיר: **לזוגא.** לתחוך: **קועיך.** לוארך: **שבילי דנהרדעא.** שש עוברים ושבים תדיר: **שפוד.** בתין לדין במסכת בילה (כח:): **שפחות.** בכתובות בתא"פ (פא.): **גומות.** בגדא בגא סימן (נב.). הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמריהו משמיה דרב אדא בר אהבה: **בלורית.** דהכא: **אפר מקלה.** דמכות פרק בתרא (כא.) לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע. אפר מקלה אפר הכירה שקלוי וארוף מאד ושחור ונראה ככתובת קעקע: **וגבינה.** בפירקא (דף לה:) אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר: **מקניפין ומקניפא.** הגך דאיתמר אפירושא דמתני' ובריית' רב מלכיה והגך דאיתמר שמעתתא באפי נפשייהו ולא אפירושא דמתניתי' רב מלכיו: **מתני' מלכיה.** היא דמותבינן מינה לאמורא ורב (ו) מלכיה שמו דומה לנקבה: **מאי ביניייהו.** בין רב פפא לרב חנינא: **אילא ביניייהו שפחות.** דאוקי רב חנינא כרב מלכיו ורב פפא כרב מלכיה ומעייל אפר מקלה כרב מלכיה דהגך תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא ביניהו ולא אמתני' קיימא אבל שפחות א"ר מלכיה הלכה כר"א דאמר במשנתיהו אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בגמר (ז) בלורית דהכא אפירושא דמתניתא קאי דקתני לעיל שומע את ידו ואתי איהו לפרושי שיעורה וכן גבינה דקתני מתני' אלו דברים האסורים כו' אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבי' ופי' רב מלכיה. (ח) והא דנקיט תלמודא אילא ביניייהו שפחות ולא נקט שפחות ואפר מקלה אמילתיה דרב מלכיה דאתנא ביה רב פפא סימן נקט: **שפחות.** דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה. ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבישה (ט) וקיבת והרת ויותרת הכבד ויש אומרים אף דגים קטנים ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה (י) אלו הן (יא) האוכל בשר שור (יב) שומן בשר צלי בשר ציפרים וביצה צלויה ושחלים ותגלחת ומרחץ וגבינה וכבד וי"א אף אגוזים וי"א אף קשואין (יג) תנא דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשין לכל גופו של אדם בחרבות: ואין מסתפרין מהן בכל מקום: ת"ר (יד) בישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו אמר מר ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה היכי דמי אי ברשות הרבים ל"ל מראה ואי ברשות היחיד כי רואה מאי הוי לעולם ברה"י וכיון דאיכא מראה מתחזי כאדם חשוב רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מעובד כוכבים בשבילי דנהרדעא א"ל חנא חנא יאי קועיך לזוגא אמר תיתי לי דעברי אדר"מ ואדרבנן לא עבר אימר דאמור רבנן ברה"ר ברה"ר מי אמור והוא סבר שבילי דנהרדעא כיון דשכיחי רבים כרה"ר דמו: (טו) ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו: וכמה אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה (טז) שלשה אצבעות לכל רוח ורוח (יז) אמר רב חנינא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיה אמר רב פפא מתני' ומתניתא רב מלכיה שמעתתא רב מלכיו וסימנא מתניתא מלכתא מאי בינייהו איכא בינייהו שפחות: מתני'

לחספניתא וחילופא סכנתא חלא לסיבורי (ח) ומוניני לתעניתא וחילופא סכנתא תחלי וסיבורא סכנתא אישתא וסיבורא סכנתא כאיב עינא וסבורי סכנתא שני לדג דם שני לדם דג שלישי לו סכנתא ת"ר (ט) המקיז דם לא יאכל חגב"ש לא חלב ולא גבינה ולא בצלים ולא שחלים אם אכל אמר אביי נייתי רביעתא דחלא ורביעתא דחמרא ונערבבינהו בהדי הדדי ונישתי וכי מפנה לא מפנה אלא למזרחה של עיר משום דקשה ריחא א"ר יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי אמר רבי אבא (כ) איסתומכא דליבא מאי אסותא מייתי כמונא כרוייא ונינא ואגדנא וציתרי (כא) ואבדתא לליבא בחמרא וסימנך [1] ויין ישמח לבב אנוש לרוחא במיא וסימנך [2] ורוח אלהים מרחפת על פני המים לכודא בשיכרא וסימנך [3] וכדה על שכמה רב אחא בריה דרבא שחיק להו לכולהו בהדי הדדי ושקיל ליה מלא חמש אצבעתיה ושתי ליה רב אשי שחיק כל חד וחד לחודיה ושקיל מלא אצבעיה רבתי ומלא אצבעיה זוטרתי אמר רב פפא אנא עבדי לכל הני ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי כוזא חדתא ומלייה מיא ורמי ביה תרוודא דדובשא דתלי לה בי כוכבי ולמחר אישתי עבדי הכי ואיתסאי (כב) תנו רבנן ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבישה (כג) וקיבת והרת ויותרת הכבד ויש אומרים אף דגים קטנים ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה (כד) אלו הן (כה) האוכל בשר שור (כו) שומן בשר צלי בשר ציפרים וביצה צלויה ושחלים ותגלחת ומרחץ וגבינה וכבד וי"א אף אגוזים וי"א אף קשואין (כז) תנא דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשין לכל גופו של אדם בחרבות; ואין מסתפרין מהן בכל מקום: ת"ר (כח) בישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו אמר מר ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה היכי דמי אי ברשות הרבים ל"ל מראה ואי ברשות היחיד כי רואה מאי הוי לעולם ברה"י וכיון דאיכא מראה מתחזי כאדם חשוב רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מעובד כוכבים בשבילי דנהרדעא א"ל חנא חנא יאי קועיך לזוגא אמר תיתי לי דעברי אדר"מ ואדרבנן לא עבר אימר דאמור רבנן ברה"ר ברה"ר מי אמור והוא סבר שבילי דנהרדעא כיון דשכיחי רבים כרה"ר דמו: (כט) ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו: וכמה אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה (ל) שלשה אצבעות לכל רוח ורוח (לא) אמר רב חנינא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיה אמר רב פפא מתני' ומתניתא רב מלכיה שמעתתא רב מלכיו וסימנא מתניתא מלכתא מאי בינייהו איכא בינייהו שפחות: מתני'

שני לדג דם. והא דאמרינן בנדרים (דף נד:) אין מקיזין לא על העופות ולא על הדגים היינו לאלתר:

(ט) **אבל** לא בינו לבינו. פי' במקום שאין רגילין בני אדם כ"כ כי ההיא דרב חנא בשבילי דנהרדעא אבל ביחוד ממש לא אילטריך דתיפוק ליה אף בלא מספר אסור להתיחד עמהם משום שפיכות דמים וכן יש לפרש לעיל (דף כו.) גבי מניקה: **המסתפר** מעובד כוכבים רואה במראה. תניא בתוספתא פ"ג ובירושלמי דפירקין ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה פי' לפי שאינם חשודים על שפיכות דמים (ה) המיטו של בית ר"ג שיהו רואין במראה פי' אף מן הכותי מפני שהיו זקוקין למלכות משמע שאסור לאיש לראות במראה וגרסא כי הטעם משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגם לא יתקן גבר בתיקוי אתתא והא (ו) (דתנן) בפ' שואל (שבת דף קמט.) אין רואין במראה בשבת ומפרש בגמרא במראה של מתכת מפני שאדם עשוי להסיר בה יומין המדולדלות ומשמע דוקא בשבת הא בחול שרי התם באשה איירי ואדם לאו דוקא דאיש אסור בכל עניין וכן משמע בירושלמי דמפרש טעמא דאין רואין במראה דפעמים שהאשה רואה ניימא אחת לבנה ותולשה ובאה לידי חיוב חטאת ומסייע בה והאיש אף בחול אסור שאינו דרך כבוד ג' דברים התירו לבית רבי שיהו רואין במראה ושיהו מספרים קומי ושילמדו לבניהם חכמת יון אבל זקוקין למלכות ואין לדמות הא דקאמרי אף בחול אסור קאי אהאשה יומין ולקט לבנות מתוך שחורות הש"ע אמרינן פרק המצניע (שם דף לד:) המלקט לבנות מתוך שחורות אפי' אחת בשבת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא ילבש הא מדקא מייתי עלה התירו לבית רבי לראות במראה משמע הא דאסור בחול לראות במראה הוא ומיהו אינו אסור כ"א להתגאות דעבר משום לא ילבש גבר אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו או משום מיחוש עיניים ודאי מותר ובוחן לבות הוא יודע והלכה למעשה דאסור להסתפר מעובד כוכבים אלא אם כן רואה (ז) ואפילו בראשות הרבים אמר רב חנא תיתי לי דעברי אדרבי מאיר ודוקא בתער דשכיח ביה הזיקא בקל אבל במספרים לא שכיח בהו הזיקא שרי אם יש עמו אחר: יין

(א) נדרים נד: ע"ש היטב], (ב) [בערוך וכרב אלפס איתא איסטומכא], ג) [בערוך איתא ואכרכתא עיין שבת קנח.], ד) [ברכות מד: מז:], ה) [נסמ"ק: וקיבה], ו) [כלומר תלב טיהור או שומן של עופות ודגים ומלא שומן הוא עיין בס"ע והלכך שפיר קא חשיב עשרה דברים וכו'], ז) [לעיל יח.], ח) [תוספ' פ"ג ה"ח], ט) ביאה כתובות סח: מכות כח. נדה נב., י) [ל"ל אחר ד"ה הכי], כ) בס"ת במקום כה"ד: כמון מלא אגרו"ס, ל) [איכה ג], מ) [בדפו"י שלא בביאה], נ) אי נמי הא כל"ל ל"ס, ס) זה הדבור שייך במתני', ע) [ל"ל דמניח],

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה לגיבא בחמרא. לאיסתומכא דליבא כל"ל:

לעזי רש"י

ניבל"א [ליזל"א]. ענבל איגרוס (בס"א). חמריצות. מינט"א. מנתה (צמח). מרוביר"א. מרווה, מרוביון (מין צמח). שדרייא"ר. צתרה (צמח). פוליוי"ל. סוג של בענה. אייבר"ש [אייברי"ש]. סרעפת. מירדויי"ר [מיירידוי"ר]. ראי.

מוסף רש"י

מקלה. שמעתא היא, דלאו אתמני קאי אלא מילתא בתמי נפשה קאמר אסור לו לאדם כו' (שם). וגבינה. דקתני במשנה וגבינות בית אוניקי ובני בגמ' מ"ט ת"ל מלכיה מ"ל אדא בר אהבה מפני שמחליקין כו', והיינו משנה דאמתני' קאי (שם). מתני' ומתניתא. אסיקנא דרב מלכיו פליג, דקאמר שפחות רב מלכיו ליתא, דכל מתני' ומתניתא דהכא רב מלכיא פרשינהו, אבל שמעתתא דאמר כרב מלכיו מודינא לך (כתובות סא:). רב פפא אסיקנא דרב מלכיא קאי לגרועי מיניה שפחות, דסולהו מתני' רב מלכיא אמריהו, כלומר משנה דשפחות דאוקמת כרב מלכיו רב מלכיא אמריה, ומתניתא דקאמר לאו דוקא, אלא בסיקנא דרב מלכיו ליכא מתני', ומעמעתא רב מלכיו, ומה שנאמר מן השמעתות בסימנו של רב מלכיו, דהיינו שפוד וגומות, רב מלכיו אמריהו, והיינו דקאמר איכא ביניייהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרשינן ודרב מלכיו דקאי קאי (נזכות בא.) ורב פפא אמליף שפחות לרב מלכיא ואפר מקלה לרב מלכיו (נדה נב.). וסימנא. אלא מחליף בגירסא, מתניתא מלכתא. לגבי שמעתא הוא מתניתא מלכתא, דהא מינה מוקבינן תיובתא לשמעתא, וסימניך מלכיו לשון נקבה, אבל מלכיו לשון זכר (כתובות סא:). משניות ובריתות עיקר הן, והיינו סימן מי שאמו דומה לנקבה מוקמינן כולהו מתניתא דהוו ממי לשון נקבה אליבה, ומשמעותו של אם ממי משמע לשון מלכות, והיינו משניות ובריתות שהן עיקר ולא שמעתות (מכות כא.). **איכא ביניייהו שפחות.** דמתניתין היא ומשנה ליה ברב מלכיו לאו דיליה היא דכל מתניתין ומתניתא דלית בהו רב מלכיא אמר פירושן, אבל שמעתתא דאמרת ברב מלכיו לא שפוד וגומות (ביצה בח:).

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ד מהל' דעות הלכה [ט] טו:

מט ב מיי' פי"ב מהל' רוצח הלכה יא סמג לאוין מה עוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ג והגה"ה סעיף ב:

נ ג ד מיי' פי"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה כ סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד:
תהלים קד טו
2. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם:
בראשית א ב
3. וַיְהִי הוּא טֹרֵם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה לִבְתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ:
בראשית כד טו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומוניני לתעניתא. נ"ב וכן בסנהדרין סוף דף מ"ט: (ב) שם ואלו הן שאוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי וכו' וכבד. נ"ב בפרק הכותאה כתף מ לא קא חשיב כבד ומכניס במקומו חלב וע"ש: (ג) רש"י ד"ה סיסוי ל"ל קודם ד"ה מוניני: (ד) ד"ה וכי מפנה וכו' לא יפנה אלא למזרחה: (ה) ד"ה ממונא כרוייא כמון כף אגרוף. נ"ב נראה דרש"י ז"ל מפרש כרוייא מלשון דגורין שהוא תרגומו של ממרים ממריס ותרגום ירושלמי כרוין כרוין אבל הערוך גורס כרוייא וכמונא נראה לפי גירסא זו שכרוייא הוא מין עשב: (ו) ד"ה מתניתין מלכתא וכו' ור' מלכיא שמו: (ז) ד"ה אינה בגיייטו וכו' בגמר וכן בגורין: (ח) תוספות ד"ה המסתפר וכו' על שפיכות דמיס ואי תימא של בית ר"ג: (ט) **בא"ד** אלא"כ רואה במראה ואפילו:

רבינו חננאל

מי שהקיז דם חסא בחומץ מועיל לו ומי דגים קטנים לישב בתענית דמחזקין הגוף וחילופא סכנה מי שהקיז דם ויאכל שחלים סכנה. וכן מי שיש בו אישתא צמירתא פי' אש של עצמות והקיז דם סכנה וכן מי שיש בו כאב עין והקיז דם סכנה כשהקיז דם יאכל ביום השני דג וכן מי שאכל היום דג יקיז דם למחר ריבדא דכוסילתא ריבדא הן השרורות ששורט הגרע בצוארו של אדם ומוצץ הדם בכוסילתא שם אותו הכלי שמוצץ שמו כוסילתא: **ת"ר** המקיז דם לא יאכל חלב ולא גבינה ולא ביצים ולא שחלים ואם אכל אמר אבי נייתי רביעתא דחמרא כו'. א"ר יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי א"ר אבהו אסטומכא דליבא פי' אסטומכא בלשון ערבי אלמעדה: תנ"ר ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה. ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבש וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים שמפרין ומרבין על גופו של אדם: **ת"ר** עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי צפורים ביצה צלויה שחלים תגלחת מרחץ וכבד וגבינה וי"א אף אגוזים וקשואין: **מתני'** ואין מסתפרין מן העובד כוכבים בכל מקום דברי ר"מ וחכ"א ברה"ר מותר ת"ר ישראל המסתפר מן העובד כוכבים ברה"ר רואה במראה ואינו חושש מ"ט כיון דרואה במראה כמדומה העובד כוכבים שהוא אדם חשוב ומתיירא ליגע בו. פי' (ו) קועף ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו. פי' בלוריתו מקום בראש שמגלחין אותו הכומרים לעבודת כוכבים. וכמה מקום שומט את ידו. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה ג' אצבעות לכל רוח ורוח וקי"ל דהא שמעתתא דרב מלכיה היא דגרסי' שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיה רב פפא אמר מתני' ומתניתא רב מלכיה כו' וכבר פירשנוהו בכתובות ובכמה מקומות לפיכך לא האריכנו בכאן פי' שפוד ביום טוב שפחות בכתובות גומות בנדה

(ו) נראה דל"ל פי' קועף גרון וכן הוא בערוך ערך קע.

יין מנלן. תימה מאי קא בעי מנלן הא מתניתין מיירי בסתם יינם וגזרה דרבנן היא שגזרו על יינם משום בנותיהן וי"ל דודאי עיקר גזרה דסתם יינם (לקמן לו:) משום בנותיהן הוא מיהו לא היו אוסרים אותו בהנאה מטעם זה מידי דהוה אפיתם ושמנם אלא עבדו רבנן כיין נסך גמור שנתנסך לפני עבודת כוכבים שאסור מן התורה משום דדמי ליה ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן וא"ת ויין שנתנסך למה לי קרא מי נפיק מכלל שאר זבח וי"ל דאין הכי נמי דזביחה ונסוך שני עניינים הם ומרבה להו לקמן לאסור בפרק ר' ישמעאל (דף נא.) מזבח כל כעין זביחה ומניסוך זריקה המשתברת כגון שבר מקל לפניה: **ישתו** יין **נסיכם.** למאן דדריש להאי קרא בעובדי כוכבים ניחא ולמאן דדריש ליה מ) בגיטין (דף טו:) גבי טיטוס שאמר מקרא זה על ישראל וכן בספרי ר' יהודה ורבי נחמיה חד דורשו כלפי העובדי כוכבים וחד דורשו כלפי ישראל צריך לפרש שהיו העובדי כוכבים מגנין ישראל על עבודת המזבח כנגד מה שעושין לעבודת כוכבים שלהם ויאכלו וישתו קאי אמזבח שאוכל מנחות ושותה נסכים: **אתיא** שם שם מעגלה **ערופה.** תימה אדיליף תקרובת עבודת כוכבים ממת ומת מעגלה ערופה נילף מת גופיה שם שם מעבודת כוכבים עצמה כדאמרינן פרק גמר הדין (סנהדרין דף מז: וש"ס) גבי האורג בגד למת דרצח ילף דלא מיתסר בהזמנה שם שם מעבודת כוכבים דכתיב בעבודת כוכבים אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וי"ל דהתם משמשין ממשמשין ממש (ה) דקרא דאבד תאבדון בכלים כשנשתמשו בהן לעבודת כוכבי הכתוב מדבר. [כדאיתא לקמן דף נא.]:

כפרה כתיב בה בקדשים. תימה בפ"ק דכריתות (דף ו.) דרשינן וערפו שם שם תהא קבורתה וי"ל דאיצטריך תרוייהו דאי משום דכתי' כפרה (ו) אמרי' לאחר עריפתה מותרת דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו ואם מוערפו שם ש"מ אינה אסורה עד לאחר מיתה לכך איצטריך כפרה כתיב בקדשים דמיתסר אף מחיים וגם איצטריך לדמותה לקדשים לומר שאינה אלא ביום (ז) ושיהא טרפות פוסל בה כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף יא.): **אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ כו'.** ה"ה דהוה מצי למימר דאשמועינן דוקא של איסור שנתנסך בעודו יין אבל של ישראל מותר דאלו בר ניסוך הוא אלא תדע

נקט דאשמועינן מינה תרתי:

אי משום אנסוכי חומץ לאו בר ניסוך הוא. מכאן היה נראה להתיר חומץ שלנו במגע עובד כוכבים וגם רבינו משולם התירו ור"ת הקפיד עליו ואמר כי אין אנו בקיאין בטיב חומץ כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין ובהמוכר מ) (את הספינה) (ב"מ דף נו.) נמי פליגי בריחיה אלא וטעמיה אמרא וגם על הבוסר שהתיר רבינו משולם במגע עובד כוכבים משום דמה שיולא ממנו נקרא מיס כדאמר פרק כל הגט (גיטין דף לא.) משעת כניסת מיס לבוסר וכן בפרק ד' דמסכת שביעית (מ"ח) הבוסר משהגיע מיס אוכל בו פטו בשדה הקפיד רבינו תם משום דאין אנו בקיאין מתי קרוי בוסר ועוד כתב שגה אחת לא נתבשלו היינות וכי בשביל שיינותיהם אינם מבושלות כל צרכיהן הכי נמי נאמר אלא יהא השגה דין יין נסך:

מתני' אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה [א]היין [ב]והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין [ג]וחרם הדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומר [ד]בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר [ה]בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר והיוצא אסור מפני שהוא [ו]כזבחי מתים דברי ר"ע [ז]ה"ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין: נודות העובדי כוכבים וקנקניהן ויין של ישראל כנום בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ח]אין איסורן איסור הנאה: החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א [ט]לחין אסורין יבישין מותרין [ז]המוריים וגבינת בית אונייקי של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכ"א [ח]אין איסורן איסור הנאה אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמר לו [ט] מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים אמר לו [מ]מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה [נ] אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין אמר לו [ס]מפני שמעמידין אות' בקיבת עגלי עבודת כוכבים אמר לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה [ע]השיאו לדבר אחר [פ]אמר לו ישמעאל [צ] היאך אתה קורא [1]כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך אמר לו כי טובים דודיך אמר לו אין הדבר כן [ק]שהרי חבירו מלמד עליו [2]לריח שמניך טובים: **גמ'** יין מנלן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [3]אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מה זבח בהנאה אף יין נמי אסור בהנאה [ר] זבח גופיה מנלן דכתיב [4]ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה [ש]אף [ת]זבח נמי אסור בהנאה ומת גופיה מנלן אתיא שם שם מעגלה ערופה כתיב הכא [5]ותמת שם מרים וכתיב התם [6]וערפו שם את העגלה בנחל מה להלן [7]אסור בהנאה אף כאן נמי [8]אסור בהנאה והתם מנלן [9]אמרי דבי רבי ינאי [7]כפרה כתיב בה בקדשים: והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין: פשיטא משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה אמר רב אשי אתא לאשמועינן [מ]חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום אינסוכי לא מנסכי ואי משום איחלופי כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף אמר רבי אילעא שנינו יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין אסור פשיטא משום דאיבשיל פקע ליה איסורא אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן [נ]יין מבושל שלנו ביד עובדי כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום אינסוכי לא מנסכי ואי משום איחלופי

מתני' שהיה מתחילתו יין. ביד העובד כוכבים לאפוקי היכא דזבין עובד כוכבים חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה דטעמא דאסור בהנאה משום דדלמא נסכיה הוא וחומץ לא מנסכי: **וחרם הדרייני.** בגמרא [נב.] מפרש שטוריהו במים ויולא יין הנבלע בו: **ועורות לבובין.** שקורעין כנגד הלב. דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים ומוליאין את הלב דרך הנקב ומיתסר משום זבחי מתים: **משוך מותר.** שאין עושין כן לעבודת כוכבים: **והיוצא אסור.** בהנאה דעושין תקרובת **לתרפות.** לטעות עבודת כוכבים למרחוק: **אסור לשאת ולתת.** דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ועוד דזבני מידי דאצטריך לעבודת כוכבים לתקרובת: **נודות עובדי כוכבים.** של עור: **וקנקניהם.** חרס: **כנום בהן.** הכניס בהן יין לקיום: **חרצנים וזגין.** פסולת של ענבים וגרעינין שבתוכן: **לחים.** כל שנים עשר חדש: **אסורין.** אף בהנאה: **המוריים.** (פ) שמן של דגים: ו) **ואיסורן איסור הנאה.** שמא עירב בו יין: **וגבינות בית אונייקי.** שם הכפר אבל שאר גבינות מותרין בהנאה ובגמרא מפרש לה (דף לד:): **מפני מה אסרו.** לרבנן קבעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה: **והלא קיבת עולה חמורה.** שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה: **שדעתו יפה.** שאינו קץ ומואס בה: **שורפה.** דומי"ר בלע"ז גומעה: **ולא הודו לו.** ר) לאומרים כן (ו) להיתירא לכתחלה: **אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין.** וכל היכא דתנן הכי שרי מדאוריתא אבל רבנן (ו) דגזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה מעילה ש"מ הא אבל הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא: **בקיבת עגלי עבודת כוכבים.** שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי' פרש אסור דניחא ליה בנפחיה שיראה יפה כדאמרינן בגמרא (ש): **השיאו לדבר אחר.** לא רצה לגלות דבר הברור כדמפרש בגמרא (לא.) טעמא: **כי טובים דודיך.** לשון זכר: **או דודיך.** לשון נקבה והכי קאמרינן כנסת ישראל שקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודיך מיין: **תכירו מלמד עליו.** שהוא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו' עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה: **גמ' אף יין אסור.** שנתנסך לעבודת כוכבים: **כפרה כתיב בה.** כפר לעמך ישראל (דברים כא) הלכך אסור בהנאה בקדשים: ה"ג **אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו.** חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם אחד דהואיל ואשמועינן ממני' דלא מנסכי חומץ: **משום איחלופי.** לגורכו להחליפו ברע ממנו: **לא טרח ומזייף.** לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזייף: **יין מבושל.** משמע שהיה מתחלתו יין ביד עובד כוכבים ובשלו אסור בהנאה משום תחילתו: **הא אתא לאשמועינן.** טעמא דהעובד כוכבים בשלו הא בשלו ישראל בהיתר תו לא מיתסר בהנאה וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לעובד כוכבים א"ל כו': איחלופי

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פי"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' ז סמג לאוין קמט טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף ז:
נב ב מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:
נג ג טוש"ע שם סעיף יג:
נד ד מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ג סמג עשין טז טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף ז:
נה ה מיי' פ"ט שם הלכה י ו סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמח סעיף י:
נו ו מיי' פי"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קמט טוש"ע י"ד סימן קלו סעיף ז:
נז ז מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף יד:
נח ח ט מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן קטו סעיף ב:
נט י מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' טו סמג עשין טז טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף ז:
ס כ מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ו סמג עשין עח:
סא ל מיי' פי"ד מהל' מאכ' אסו' הל' כא סמג עשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סימן שמט סעיף ז:
סב מ נ מיי' פי"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קיח סעיף ז וסימן קל סעיף ג:

תורה אור השלם

1. יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן:
שיר השירים א ב
2. לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֲבוּךָ: שיר השירים א ג
3. אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נִסְכָּם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
דברים לב לח
4. וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
תהלים קו כח
5. וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְּבַר צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם:
במדבר כ א
6. וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל:
דברים כא ד
7. כֻּפַּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: דברים כא ח

רבינו חננאל

בלורית וגבינה בזו המסכתא אפר מקלה במכות: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה היין והחומץ של עובדי כוכבים וכו'. יין מנא לן דכתיב אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם איתקש יין לזבח ואיתקש הזבח למת שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף יין של עובדי כוכבים אסור בהנאה ומת שאסור בהנאה מנא לן כתיב שם במיתת מרים ותמת שם מרים וכתיב בעגלה ערופה שם שנאמר וערפו שם את העגלה ובעגלה כתיב כפרה שנאמר כפר לעמך ישראל כקדשים ומה קדשים אסורין בהנאה אף מת אסור בהנאה. והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין וכן יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין אסורין בהנאה ומתמהנין פשיטא משום שנתבשל פקעא ליה איסוריה ומשני רב אשי הא אתא לאשמעינן דלאו כיין נינהו בכל מילי אלא אסורין בהנאה כיין בלבד אבל אי

מסורת הש"ס

ו) [עי' פרש"י לקמן לב: ד"ה בשכר], ז) [הא דלא אמר זבחי ואמר מזבחי עי' תוס' לקמן לב: ד"ה והיוצא], ג) [עי' תוספות לקמן לב: ד"ה עובד כוכבים ועוד שם ד"ה ההולך], ד) [לקמן לח:], ה) [עי' תוספות לקמן לד: ד"ה בשר], ו) [עי' תוספות לקמן לד: ד"ה הביאו ודע דגרס הערוך ערך פח ל' הסיעו ופי' הסיעו כלומר הפתיקו], ז) [עי' תוס' לקמן לד:], ח) [עד דאתא דוד וגמרא גמרי לה ואתא דוד ואסמכיה אקרא ע' תוס' רש"י לקמן נב. ד"ה מהכון], ט) קדושין נז. [מגילה כא. זבחים ע: חולין יא.], י) [ל"ל אחר ד"ה וגבינות], כ) נא אמרו. רש"י], ל) [לקמן לד:], מ) [כונת תוס' אהא דאיתא בגיטין נו: על קרא ואמר מי אלהימו לור חסיו בו זה טיטוס שהרף ונדף וכו' וא"כ עלי' קאי כל הספוקי' הסמוכים והיינו קרא דאשר אכל זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם אמרו ג"כ העובדי כוכבים על ישראל וכמ"ש ג"כ רש"י בפ' האזינו לב פל"ו הסעיי' לדעת רבי נחמיה ע"ש חה פשוט וכרור בכוונת תוס' ועיין מ"ש המהרש"ל דלא מצאתי שם בגיטין ע"כ ולפמ"ש בפ"ד ניחא שפיר], נ) [כדאיתא בגמגילה כא:], ס) ל"ל פירות,

---

גליון הש"ס

גמרא א"ל ישמעאל. עיין בר"ש פ"י מעבה ז דפרה ועיין בתוספות הריב"ש סימן רפ"ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפני מה אסרו. נ"ב עיין פרש"י ע"ז סוף דף לד: (ב) שם ואמרו כהן וכו' ולא מועלין חזר אמר לו מפני שמעמידין אותה: (ג) שם ישמעאל אחי איתך אתה: (ד) שם וזבח גופיה: (ה) רש"י ד"ה המוריים שומן אל: (ו) ד"ה ולא הודו וכו' להתירה: (ז) ד"ה אבל וכו' רבנן הוא דגזרו: (ח) תוספות ד"ה אתיא וכו' ממש גמר דקרא וכו' בכלים שנשתמשו כל"ל ותוס כ ממקו: (ט) ד"ה כפרה וכו' כפרה הוה אמרינן וכו' כתיב בה בקדשים:

לעזי רש"י

הומי"ר. לבלוע על ידי שאיפה.

מוסף רש"י

בשר הנכנס לעבודת כוכבים. שהעכו"ם רולה להכניסו, מותר. בהגלה אם מהר ישראל לטלו עם כיסמו קודם שיקריבו אותו (לקמן לב:). לתרפות. לנקב טעותן למקום אחר (לקמן לב:). מפני מה אסרו גבינות עכו"ם. נאכילה, ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש, דקי"ל חלב טמא אינו עומד, כלומר אינה נקפא (לקמן לד:). כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל, כקדשים. וקדשים אסורים בהגלה שהרי מועלין בהן (קדושין נז.).

איחלופי. לשמות: **אלונתים.** פושו"ן: **אסור.** שהרי תחלתו יין: **אלונתים כברייתא.** שלא היה יין מתחלה ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה מיד ישראל: **מותרת.** בהנאה דתו לא מנסך לה: **עושין אלומלין.** בשבת שהוא לשמות: **ואין עושין אלונתים.** שהוא לרפואה להלטנן כשיולאין מבית המרחץ כדמפרש: **ומיס גלוין.** שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומיים להיות גלולין ושופין העליונים בנחת במסננת: **מוזג.** שני חלקי מים ואחד יין: **אין בו משום גילוי.** שאין נחש שותה הימנו: **אבלט.** עובד כוכבים היה: **משכיה.** אבלט: **לידיה.** שלא יגע בו ויאסרנו: **הרי אמרו וכו'.** ושמעינן מהכא דלקח בשתיה מותר: **מוזג ולא מוזג.** שאין בו מיס הרבה שותה הנחש: **דלרי ואתי.** מבקע במיס ובא כמו (פסחים דף מ.) [1] (לריא דחיטי) ביקוע כמו דמלרי זיקי [2] לקמן: **סמי עייניה דדין.** הראה לו לנחש דבר שיקוץ ביין זה ושוב: **קלי מיא.** מעט מיס: **מסר נפשו.** למות ובא ושותה לעין כל: **לא מסר נפשיה.** ומיהו כי לא חזו ליה שתי: **בי עכבורי.** מקום: **בכובא.** בלע"ז קובי"א: **בפרונקא.** כיסוי של בגד קשרו על פיהן [3]: **פירוקא לסכנתא.** לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין ואנן נסמוך אהני שיטוי דליתו אלא ודאי ל"ש הכי ול"ש הכי אסור: **קיסטא.** אם מדת יין שבעיר: **אימא.** אדם הישן על הנחש ולא מסר נפשיה משום מיא ואיהו הוה נייס אגבייהו: **מני ארמלתא.** ישראל שתי ואע"ג דלא בקיאי בהלכות גילוי: **סירקא.** ומנהגא דגברא נקיטא ואתיא: **אמנקרותא.** נקיון: **קפדי.** ומכסין המיס שלא תפול בהן פסולת: **טיליא חריפא.** מין יין חזק ואין טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ ומתוק חוזקו אין נחש שותהו: **דמלרי זיקי.** מבקע נודות מחוזקו: **מר ירנקא.** רע ומר: **חוליא מתוק.** מחמת השמש בתוך הענבים ושוב אינו הגון: **רב חמא מסני להו.** להקר ג' ייונות שיטוי שלהן לשבח: **חד.** חריף מחמת פלפלין וסממנים הנתונין בו: **אפסינתין.** אוישנ"א בלע"ז: **מי בארג.** משקה משובח. בארג לשון פרס משובח כמו קוסיא בארג בחלק [4]. וכולן אין נחש שותה מהן: **קרינא.** חליא מתוק: **ובמקומו.** במדינתו: **חמר מדינה הוא.** והנחשים רגילין בו: **דאקריס.** החמיץ ולא חומץ הגון: מכאן

אלונתית כברייתא מותרת. פרש"י שלא היה תחלתו יין ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה ביד ישראל ומותרת בהנאה דתו לא מנסך לה ומכאן ראיה להתיר תבשיל שנתערב בו יין קודם שבשלוהו אי נגע ביה עובד כוכבים דכיון שנתערב תו לא מנסך ליה עובד כוכבים והקשה ר"ת דלשון כברייתא לא משמע כן ועוד בפ"ק דחולין (דף ו.) משמע שהוא קרוי אלונתית קודם שנתנו לתוכו יין דתניא הלוקח יין לתת לתוך אלונתית ולא קאמר לעשות אלונתית לכך פירש ר"ת דאלונתית דרך הוא לעשות מתחלה בלא יין ומכניסין אותה לקיוס וכשמתפקין ממנה מעט מעט מערבין בה היין שאם יכניסו לקיוס אותה עם היין מתקלקלת וה"פ אלונתית של עובדי כוכבים שמשכוה מן החבית כדי לשתות ולא ראה ישראל בשעה שמשכוה אסורה כי שמא נתן בה יין כברייתא פי' כמו שהיא נעשית מתחלה בלא יין ולאחו מושך מן החבית מותרת דודאי לא עירב בו יין ומ"מ יש ראיה להתיר מדתנא בתוספתא אלונתית של עובדי כוכבים אסורה מפני שתחלתו יין כלומר שתחלתו יין של עובד כוכבים משמע הא אם תחלתו יין של ישראל מותרת במגע עובד כוכבים שנתערב בה משקין אחרים ואומר ריצב"א דדוקא תבשיל לפי שאין היין ניכר בעין כלל אבל כשמשימין אותו בשומין או בחרדל שמא יש לחוש למגע עובד כוכבים לפי שהוא בעין יותר וכן הלכה למעשה: **יין** מבושל אין בו משום יין נסך. כן הלכה ומותר במגע עובד כוכבים מדשתו ליה שמואל ואבלט:

האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי. ולא גרס תלתין יומין דהכי נמי מצינו בו חילוק בשלשה ימים ראשונים בפרק המוכר פירות (ב"ב דף נ.) דקאמר כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק: השחלים

איחלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ת"ר [6] יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אאלונתית כברייתא מותרת ואיזו היא אלונתית [5] (כדתנן) גבי שבת [7] בעושין אנומלין ואין עושין אלונתית ואיזו היא אנומלין ואיזו היא אלונתית [8] אנומלין יין ודבש ופלפלין [9] אלונתית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון דעבדי לבי [10] מסותא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יין מזוג אין בו משום גילוי יין מבושל אין בו משום ניסוך איבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי ת"ש העיד רבי יעקב בר אידי על יין מבושל שאין בו משום גילוי רבי ינאי בר ישמעאל חלש על לגביה ר' ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיולי ביה יתבי וקא מבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי אמר להו ר' ישמעאל בן זירוד הכי אמר רשב"ל משום גברא רבה ומנו ר' חייא יין מבושל אין בו משום גילוי אמרו ליה נסמוך מחוי להו ר' ינאי בר ישמעאל [11] עלי ועל צוארי שמואל ואבלט הוו יתבי אייתו לקמייהו חמרא מבשלא משכיה לידיה א"ל שמואל הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך אמתיה דרבי חייא איגלויי לה ההוא חמרא מבשלא אתיא לקמיה דר' חייא אמר לה הרי אמרו יין מבושל אין בו משום גילוי שמעיה דרב אדא בר אהבה איגלי ליה חמרא מזיגא א"ל הרי אמרו יין מזוג אין בו משום גילוי אמר רב פפא לא אמרן אלא דמזיג טובא אבל מזיג ולא מזיג שתי ומזיג ולא מזיג מי שתי והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל בארבא והוה נקיט חמרא בהדיה וחזייה להההוא חיויא דצרי ואתי א"ל לשמעיה סמי עיניה דדין שקיל קלי מיא שדא ביה וסר לאחוריה אחייא מסר נפשיה אמזיגא לא מסר נפשיה ואמזיגא לא מסר נפשיה והא רבי ינאי הוה בי עכבורי ואמרי ליה בר הדיא הוה בי עכבורי הוו יתבי והוו קא שתו חמרא מזיגא פש להו חמרא בכובא וצרונהי בפרונקא וחזיא להההוא חיויא דשקיל מיא ורמא בכובא עד דמלא בכובא וסליק חמרא עיליה פרונקא ושתי אמרי דמזיג איהו שתי דמזיגי אחריני לא שתי אמר רב אשי ואיתימא רב משרשיא פירוקא לסכנתא אמר רבא הלכתא [12] יין מזוג יש בו משום גילוי [13] ויש בו משום יין נסך יין מבושל [14] אין בו משום גילוי [15] ואין בו משום יין נסך שמעיה דרב חלקיה בר טובי איגליא [16] ההוא קיסתא דמיא והוה ניים גבה אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי א"ל הרי אמרו אימת ישן עליהן והני מילי ביממא אבל בליליא לא [17] ולא היא לא שנא ביממא ול"ש בליליא אימת ישן עליהן לא אמרינן רב לא שתי מבי ארמאה אמר לא זהירי בגילוי מבי ארמלתא שתי אמר סירכא דגברא נקיטא שמואל לא שתי מיא מבי ארמלתא אמר לית לה אימתא דגברא ולא מיכסיא מיא אבל מבי ארמאה שתי נהי דאגיליא לא קפדי אמנקרותא מיהא קפדי א"ד רב לא שתי מיא מבי ארמאה אבל מבי ארמלתא שתי שמואל לא שתי מיא לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא: אריב"ל שלש יינות הן ואין בהן משום גילוי ואלו הן [18] חד מר מתוק חד טילא חריפא דמצרי זיקי מר ירנקא מתוק חוליא רב חמא מתני לעילויא חד חמר ופלפלין מר [19] אפסינתין מתוק מי בארג אר"ש בן לקיש קרינא אין בו משום גילוי מאי קרינא א"ר אבהו חמרא חליא דאתי מעסיא אמר רבא ובמקומו יש בו משום גילוי מ"ט חמר מדינה הוא אמר רבא [20] האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי יש בו משום גילוי [21] ומשום יין נסך מכאן

ע"ר יהושע בן לוי שלשה יינות אין בהן משום גלוי החד והמר והמתוק חד טולא חריפא דמבקע הנודות מר ירנקא מתוק חוליא רב חמא מתני לעילויא חד חמר פלפלין כו': **ירושלמי** רבי סימון מפרש חד קונדיטון שיש בו דבש ופלפלין מר אפסינתינון. פי' לענה בלשון יון אפסינתין כלומר מר כלענה מתוק חמר מבושל ובלשון פרסי באדגי: קרינא. יין מתוק הבא מעסיא אין בו משום גילוי אבל במקומו כלומר בעסיא יש בו משום גילוי דחמר מדינה הוא. אמר רבא יין שהחמיץ עד שלשה ימים יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך

---

6) נראה דל"ל יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אלונתית כברייתא וכו'. 3) נראה דל"ל ופשטה מהא דר"ש בן זירוד אמר משום דרש נקש וכו'. 5) ל"ל אבל מזיג ולא מזיג שתי אף לא מסר נפשיה. 7) נראה מזה דרבינו הי' לו גי' אחרת בכאן ולא כגי' דידן וע"ש.

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הל' י טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף ד:

סד ב ג ד מיי' פכ"ב מהלכות שבת הלכה יא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף יח:

סה ה מיי' פי"ח מהל' רוצח הלכה ז סמג עשין עט טור י"ד סימן קכו:

סו ו מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף ח סהג"ה:

סז ז מיי' פי"ח מהל' רוצח הלכה ח סמג עשין עט טור י"ד סימן קכו:

סח ח מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף ג:

סט ט מיי' פי"ח מהל' רוצח הלכה יא סמג עשין מט טור י"ד סימן קכו:

ע י מיי' שם הלכה י סמג שם (טור שם):

עא כ מיי' שם הל' ז:

עב ל מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף ו:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' איגליא ליה הסוא קיסתא: (**ב**) רש"י ד"ה דלרי ואתי וכו' דמלרי זיקי. נ"ב וכן הוא ביבמות סוף פ"ק דף יח:

לעזי רש"י

פורישו"ן. שיקוי. קובב"א. גיגית, מיכל גדול וענגול.

אולישנ"א [אלוישנ"א]. לענה.

מוסף רש"י

ואפרסמון. שמן אפרסמון (חולין ו.).

רבינו חננאל

אנחינהו בי עובדי כוכבים לא צריכי חותם בתוך חותם וכו': **ת"ר** [6] יין אלונתית כברייתא מותרת כלומר מי שאין בה יין רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יין מזוג אין בו משום גילוי ויין מבושל אין בו משום יין נסך: איבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי או לאו ופשטה [3] ר"ש בן זירוד משום דריש לקיש דאמר משום דר' חנינא יין מבושל אין בו משום גילוי אמרו ליה נסמוך עליך ואמר להו ר' ינאי בר ישמעאל סמוכו עלי ועל צוארי כל מקרה שיגיע בדבר זה. אמר רב פפא לא אמרן יין מזוג אין בו משום גילוי אלא בדמזיג טובא אבל מזיג ולא מזיג [1] לא מסר נפשיה. איני והא ר' ינאי בעכבורא. מקום הוה שתי חמרא ופש ליה חמרא בכובא וצריה בפרונקא וחזייה לחייא דשתא מיא בפומיה ורמא בכובא עד דמלאי כובא וסליק חמרא עילוי פראנקא ושתי. פי' שתה מן היין ונשאר מן היין בכובא. כובא כלי היא כגון אשישה וכיוצא בה והביא פראנקא שהוא סמרטוט וצררו בראש הכובא והיה הנחש שואב מים ומביאו בתוך פיו ומריקו בתוך הכובא עד שנתמלאת הכובא וצף היין מעל הסמרטוט ושתה. ושנינן דמזיג איהו כלומר מה שמוזג הנחש בעצמו הוא ששותה אבל מה שמוזגין בני אדם אינו שותה ממנו. פי' פרונקא שליח ופי' פרנקא סמרטוט. ודחי רב אשי ואמר פירוקי לסכנתא: אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום יין נסך ויש בו משום גלוי יין מבושל אין בו משום יין נסך פי' אם נגע בו עובד כוכבים אין אומרים כי ניסכו: שמואל ואבלט הוו יתבי אייתו לקמייהו חמרא מבשלא משך אבלט לידיה אמר ליה שמואל לאבלט הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך ש"מ דאבלט עובד כוכבים הוה: קיסתא דמיא יש בו משום גלוי לא שנא ביום ולא שנא בלילה ולא אמרינן אימת ישן עליהם. [7]איכא דאמרי רב לא הוה שתי לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא שמואל מבי ארמאה לא הוה שתי אמר לא זהירי אגילוי מבי ארמלתא (לא) הוה שתי

השחלים אין בהם משום גילוי. פ"ה קרס"ן בלע"ז טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונים בו וקשיא דבסוף נדרים (דף לח:) (א) דמשמע דיש בהם משום גילוי גבי ההוא נוף הוו תחלי מ"ל לא תיכול מינייהו דטעמינהו חיוא ואין לפרש שחלים דהכא היינו מאכל של גריסין כי ההיא דפ"ב (לקמן סז.) דקאמר וכן היו בלפורי עושין נותנים חומץ לתוך הגריסין וקורין אותו שחלים דהתם אינו קרוי שחלים עד לאחר נתינת החומץ והכא מיירי קודם נתינת החומץ כדאמרינן (ב) ולא אמרן אלא דלית בהו חלא וי"ל דהכא ודנדרים חד הוא ודאי לפעמים במקרה טועמים נחש כי ההוא עובדא דהתם ולכך נהגו בהן בני גולה איסור [1]: **פי תאנה אין בו משום גילוי.** והא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט.) (ג) דאה לפור מנקר בתאנה חוששין שמא במקום נקב נקר ואסור שאני התם דאיכא ריעותא דניקורא:

לא בהמתו ולא בהמת חבירו. אין לדקדק השתא בהמתו אמרת בהמת חבירו מיבעיא דזו ואל"ל זו קתני ודלך התנא לשנותם יחד: **ומטמא** טומאה חמורה בכזית. ואפי' ב"ה דבעו רביעית פרק המוליא יין (שבת דף עז. ושם) גבי נבלות דקא אמר אף כשטמאו ב"ה לא טמאו אלא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית הכא מודו דסגי בכזית דהואיל ונאסר מטעם תקרובת מטמא בכזית כמו זבח: **ומטמא** טומאת משקין ברביע'. פירוש לטמא אוכלין ומשקין כתורת משקין טמאין שנטמאו בשרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעור (ד) קבול טומאה ברביעית לוג ככל טומאת משקין עכ"ל הקונ' משמע מתוך לשונו שאין לסתם יינם טומאה אא"כ קבל טומאה ממקום אחר וקשה דמה חידוש הוא זה לשנות כאן טומאה מן השרץ וכי גרע משאר משקין ומיהא איכא לשנויי א] דאשמועינן דמשום חומרייהו לא מקבלי טומאה בפחות מרביעית ועוד קשיא דמשמע דבשאר משקין בעינן רביעית לקבל טומאה ואדרבה בשאר משקין לא בעינן רביעית כדאמרינן בפ"ק דפסחים (יח:) משקה בית מטבחיא דכן לא אמרו אלא ברביעית דחזו להטביל מחטין ושיורות אבל בפחות מרביעית טמאים ואפילו לטמא אחרי' לא בעו רביעית כדמשמע נמי התם (דף יד. ושם) גבי לא נמנעו מלשרוף את הבשר כו' דמוקי לה באיכא משקין בהדי בשר דמטמא בשר מחמת מגעו. ויין נסך. נתקלקל הרבה ואין בו משום גילוי: **יין חוסם.** יין חדש מגיתו. עד שהוא מחמיץ להיות יין קרי ליה חוסם: **השחלים.** קרסו"ן טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונין בו: **חלא.** חומץ: **מיגרי בהו.** החומץ מתגרה ונלחם בתוכן של נחשים ואין שותין בו ממנו: **כוסה הבבלי.** חזק הוא כחומץ דממפרש בגלו עובדין (פסחים דף מב.) דיהבו ביה עיפושי פת ונסיובי דחלבא מיסג"ל בלע"ז: **ניקורי.** כמין מקוס נשיכת הנחש: **טיף טיף.** כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף: **טיף להדי טיף טיף.** שמטפטף תדיר והטיפים רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע וכורח: **פי תאנה.** כשמולשין אותה נעשה לה פה קטן במקום עוקלה: **שוקע.** לפי שחזק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: **מפעפע.** בינתיים: **זיהריה.** אדם שלו: **לא ישתה עשירי.** שהאדם שוקע למטה וישתהו וימות: **אבטית.** מלפפון מלו"ן בלע"ז וגסה היא וכשפותחין אותה לאכול קלת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה והיא רכה והאדם שוקע בה. הלכך שמעינן מדב ספרא טובא דאשון לא ישתה שמא נחש זקן שתה שם ולף האדם למעלה אמצעיים שמא נחש בינוני היה ומפעפע שתו תשעה לא ישתה עשירי שמא בחור היה: **לא ישפכם.** שמא יעבור אדם יחף ויעמוד האדם בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה: **ולא ירבץ.** להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה: **סירטא.** סדק שהאדם מתעכב שם ואינו נופל מהר ונוקב הבשר: **היינו ס"ק.** דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים והאוזן והשפתים: **רומני דאפי.** פומיל"א של פנים אשר אצל העין ואין שם סדק ולאחרים שרי: **בשוגרא.** דלא מזיק ליה אדם דשוגרא אכיל ליה לחיוא כדאמרינן בערבי פסחים (פסחים דף קיב:): **יין נסך.** שנתנסך לעבודת כוכבים: **טומאה חמורה.** משא ואהל כמת. איתקש תקרובת עבודת כוכבים למת [ט]: סתם

מכאן ואילך אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך ונהרדעי אמרי אפי' לבתר תלתא [ו] יומי חיישינן משום גילוי מ"ט זימנין מיקרי שתי ת"ר [ז] אין תוסם אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו [ח] ג' ימים השחלים אין בהם משום גילוי ובני גולה נהגו בהן איסור ולא אמרן אלא דלית בהו חלא אבל אית בהו חלא מיגרי בהו כותח הבבלי אין בו משום גילוי ובני גולה נהגו בו איסור אמר רב מנשי אי אית ביה נקורי חיישינן אמר רב חייא בר אשי [ג] אמר שמואל [ד] מי טיף טיף אין בו משום גילוי אמר רב אשי [ה] והוא דעביד [ט] טיף להדי טיף טיף אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל [ה] פי תאנה אין בו משום גילוי כמאן כי האי תנא דתניא רבי אליעזר אומר [ו] אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש משום שנאמר [1] שומר פתאים ה' אמר רב ספרא משום ר' יהושע דרומא [ז] שלשה מיני ארם הן של בחור שוקע של בינוני מפעפע ושל זקן צף למימרא דכמה דקשיש כחוש חיליה והתניא [ח] שלשה כל זמן שמזקינין גבורה מתוספת בהן אלו הן דג נחש וחזיר כח אוסופי הוא דקא מוסיף זיהריה קליש של בחור שוקע למאי הלכתא דתניא [ט] חבית שנתגלה אע"פ ששתו ממנה תשעה ולא מתו לא ישתה ממנה עשירי מעשה היה ששתו ממנו תשעה ולא מתו ושתה עשירי ומת אמר ר' ירמיה זהו שוקע וכן אבטיח שנתגלתה אע"פ שאכלו ממנה ט' בני אדם ולא מתו לא יאכל ממנה עשירי מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת א"ר זהו שוקע [י] ת"ר [יא] מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא ירביץ בהן את הבית ולא יגבל בהן את הטיט ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש בו סירטא אסור אין סירטא מותר אחרים היינו תנא קמא איכא בינייהו גב היד וגב הרגל ורומני דאפי אמר מר לא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו והתניא אבל משקהו לבהמת עצמו כי תניא ההיא [יב] לשונרא אי הכי דחבריה נמי דחבריה כחיש דידיה נמי כחיש הדר בריא דחבריה נמי הדר בריא זימנין דבעי לזבונא ומפסיד ליה מיניה א"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' יהודה בן בתירא שלשה יינות הן יין נסך [כ] אסור בהנאה [ל] ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם

משקין ומסתמא בחותן מיס הנשאלים על הבשר לאחר הדחה אין בהם רביעית וכן משמע בברכות פרק אלו דברים (דף נב.) דקאמר שמא יחזרו מיס שאחורי הכוס ויטמאו את הידים והתם לא הוו רביעית ואף לטמא כלים שמשקה מטמא כלים דרבנן לא בעי רביעית כדתנן בפ"ג דטהרות (משנה ג) גוש של זיתים פי' והוא טמא שנפל לתנור והוסק כדילה מכוון טהור פי' התנור טהור (ה) משילתה טיפה ראשונה נתמעט האוכל מכדילה ואין הטיפה יכולה עוד לקבל טומאה מן הגוש בפחות מכדילה ומן הגוש לא קבל התנור טומאה דאין הגוש נטמא כלי ומחמת הטיפה שנטמאת עם הגוש אין לטמאותו ואפי' למ"ד בפרק כל שעה (פסחים לג:) משקין מבלע בליעי וכשנטמא הגוש נטמא הטיפה דטומאה להיכן הלכה מ"מ כיון שקיבלתה בעודה אוכל שהיתה בלועה בגוש לא חמירא כמשקה לטמא התנור יותר מכדילה טמא פי' התנור טמא דטיפה ראשונה שילתה קבלה טומאה מן הגוש שיש בו כדילה וחזרה וטמאה את התנור אלמא לא בעינן רביעית וגרסה לפרש דהך טומאה דסתם יינם גזרו (ו) ואף בלא מגע שרץ ולא החמירו לגזור טומאה בפחות מרביעית כי הני משקין דפרק דם הנדה (נדה דף נה:) דמעת עיניו ודם מגפתו וחלב שבאשה (ז) מטמאין טומאת משקין ברביעית מדרבנן כדאיתא פרק כיסוי הדם (חולין דף פז:) וקראי דמייתי פרק דם הנדה אסמכתא נינהו וא"ת למה הוצרכו לגזור טומאה על סתם יינם תיפוק ליה משום מגע עובד כוכבי' שגזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהם וי"ל דאילטריך למיסר (ח) פחות מכן תשע לאיתא הך גזירה כדאמרינן לקמן בפירקין (דף מז. ע"ש) וא"ת הך רביעית דסתם יינם ורביעית דמשקה זב דפרק דם הנדה אמאי לא חשיב להו בגזיר פרק ג' מיינים (דף לח.) גבי עשר רביעיות הן ואיכא למימר דלהכי לא חשיב ליה משום דליתנהו אלא דרבנן דקא חשיב נמי פסול גויה דרבנן וי"ל דכל עניני טומאת משקין ברביעית הם בכלל פסול גויה: המפקיד

עין משפט נר מצוה

עג א ב ג ד מיי' פי"ח מהלכות רוצח הלכה ח סמג עשין עט טור י"ד סימן קנח:

עד ה ו מיי' שם פי"ב הלכה ג סמג שם טור י"ד שם:

עה ז ח מיי' שם פי"ח הלכה יד סמג שם טור י"ד שם:

עו ט י מיי' שם הלכה טו סמג שם טור שם:

עז כ מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הל' ח סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קכג סע"ח:

עח ל מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאה ה"ח:

רבינו חננאל

מכאן ואילך חומץ סופתקא הוא אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך ונהרדעי אמרי אפילו מיכן ואילך משום יין נסך אין בו משום גילוי יש בו דמקרי ושתי: **ת"ר** יין תוסס פי' חדש אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו ג' ימים. השחלים בהו חלא אין בהן משום גילוי ובני גולה נהגו בהן איסור ואי אית בהן חלא מיגרי בהו. וכן כותח הבבלי אין בו משום גילוי ובני גולה נהגו בו איסור ואי אית ביה ניקורי חיישינן. מטפטף דעביד טיף טיף להדי טיף טיף אין בו משום גילוי. פי תאנה לחה שיש בה לחלוחית אין בו משום גילוי דתניא ר' אליעזר אומר אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חרשש שנאמר שומר פתאים ה': אמר רב ספרא ג' מיני ארם הן של נחש בחור שוקע ואם נתגלתה חבית אף על פי ששתו ממנה ט' ולא מתו לא ישתה עשירי מעשה היה ולא מת אלא האחרון וכן באבטיח שנתגלה אכלו ממנה עשרה ולא מת אלא האחרון א"ר ירמיה זהו ארס שוקע של נחש בינוני מפעפע של זקן צף ואע"ג דבכל זמן שמזקינין מוסיפין כח זיהריה מיקלש קליש: **ת"ר** מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם לרה"ר ולא ירבץ מהן הבית ולא יגבל בהן טיט ולא ישקה מהן בהמה ולא ירחץ מהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש בו סירטא אע"פ ביניהן גב היד וגב הרגל ורומני דאפא: **א"ר** יוחנן משום רבי יהודה בן בתירא שלשה יינות הן יין שראהו כי ניסך ממנו אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה

ו) נראה דסתר כאן וא"ל מקום שיש בו סירטא אסור אין סירטא מותר ואיכא ביניהן גב היד וכו'.

מסורת הש"ס

ו) רש"ל יומי אין בו משום יין נסך משום גילוי חיישינן. ג) סנהדרין ע. [תענית ל. תוספ' תרומות פ"ז הי"ט], ד) [גר' ר"ף מיטפטף], ה) ל"ל טיף טיף. רש"ל, ו) שבת עז:, ז) [שנתגלתה. יעב"ץ], ח) ב"ק קטו: [תוספ' תרומות פ"ז הי"ט], ט) [לקמן לב:], י) [וע"ע תוספות שבת קי. ד"ה ולימין], כ) לא כל"ל,

תורה אור השלם

1. שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:

תהלים קטז ו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דשחלים וכו' דכסוף נדרים משמע כל"ל ואות ד' נמחק: (ב) בא"ד ולא אמרן אלא. ג"כ עיין בפרק שמונה שרצים דף קי מ"ש התוס' בד"ה ולימין: (ג) ד"ה פי תאנה וכו' דאה לפור. נ"ב נראה דהכיא דאה לפור דוקא בניקור שהליחה שבה מכוסה אבל פי תאנה במקום עוקלה שליחה שבה מגולה הלכך אין בו משום גלוי: (ד) ד"ה ומטמא וכו' ושיעור לקבל טומאה ברביעית: (ה) בא"ד טהור דמשיצתה: (ו) בא"ד גזרו אף כל"ל ואות ו' נמחק: (ז) בא"ד ומלב שבאשה דמטמאין: (ח) בא"ד למיסר בעובד כוכבים פחות מכן תשע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה ומטמא טומאת משקין ברביעית וכו' דאמעינן דמשום חומרייהו וכו'. נ"ב עיין פי' הר"ש במכשירין פ"ו משנה ז' מ':

לעזי רש"י

קרישו"ן. שחלים.

מישגר"א. מי-גבינה, נסיוב החלב.

מלו"ן. אבטיח.

פומיל"א [פומיל"ש]. עצמות הלחיים.

מוסף רש"י

יין תוסס. שהוא נוסך בגרון מחמת שהוא מחמיץ (סנהדרין ע.) אי: דומה (תענית ל.). **לא ישפכם.** שלא יעבור עליהם אדם יחף ויכנס אדם של נחש ברגלו ע"י מכת למוד וימות (ב"ק קטו:). **לא בהמתו.** משום סכנת נפשות, שמא ישתנה אחרי כן (שם).

אין מעמידין פרק שני עבודה זרה לא.

סמס יינם אסור בהנאה. משום גזירת יין נסך: **ומטמא טומאת משקין.** מטמא טומאת אוכלין ומשקין כתורת משקין טומאת שרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין: **והתנן המפקיד פירותיו אצל העובד כוכבים הרי הן כפירותיו למעשרות ולשביעית.** דמשידי לחלופי וה"נ דלמא חלפיה והאי חמרא דעובד כוכבים הוא: **שייחד לו קרן זוית.** ומסר לו מפתח או עשה חותם: **פרוד.** מקום של בר קפרא הוא ונפטר בר קפרא: **שיפול העץ.** שסכן שם תלמידי חכמים: **שם יהו ס"ד.** שהוא עלמו ימלא שם והא שביב ליה: **אלא שם [יהו פירותיו].** ימלאו פירות העץ שנשרו ממנו אף כאן הצריך לדברי חכמים ישאל את בני העיר ששומעין ולמדין ממנו ומלמדים אותן לאחרים: **מפתח או חותם ר"א מטיר.** אף בשתיה: **וחכמים אוסרין.** לעשות כן ואי עבד שרי בהנאה כדאמרינן לעיל: **ותרוייהו ברבנן.** דאי בר"א בחותם אחד נמי שרי: **אגנא אפומא דחביתא.** כפה מזרק ע"פ החבית: **שריקא.** טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית: **דיקולא.** כפה אל ע"פ חבית והחבית מגופה דהיינו ג' חותמות מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה ואל כפוי עליה: **ומיהדק.** נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית הוי חותם בתוך חותם (ג) ולא טרח לזיופי כולי האי: **לא מיהדק.** (ג) נוח ליטלו הוי כמאן דליתיה: **נוד.** של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור: **פיו.** של נוד: **למטה.** בתוך דיסקיא: **הוי חותם בתוך חותם.** דטרח (ד) להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה כולי האי לא טרח: **ואי כייף פומיה.** של נוד לגיו וכייר וחותם כעין שקושרין נודות שלנו של שמן שלאחר שקושרים אותו מכניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד קושרים אותה פעם אחרת אפי' אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם: **עין נוש.** מקום כותים: **בירה סריקא.** עובדי כוכבים הן וסמוכין לעין כוש: **ברקתא.** עיר של כותים: **לפי פרשאי.** עובדי כוכבים: **וזגדור.** כותים:

חבית

המפקיד יינו אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה. ובסמוך משמע שהפקידו בחותם אחד ותימה מאי קסבר ר' יהודה בן בתירא אי לא חיים לזיוף כר"א אפילו בשתיה ואי חיים לזיוף כרבנן אפי' בהנאה ליתסר שמא נגע בו העובד כוכבים ונסכו וי"ל דרבי יהודה בן בתירא לטעמיה דאמר לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נט:) יין של ישראל שנגע בו עובד כוכבים מותר בהנאה מדלא דאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ועוד שאומר לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאוסרי ואע"ג דחיישי לזיוף דנגע ביה ושתה מיניה [א] לא החמיר כ"כ לחוש לאחלופי בשלו שיאסר גם בהנאה כיון שכל עיקר יינם אינו אסור אלא מדרבנן:

דאמר רב הלכה כר"א שמתיר יין בחותם אחד. ולקמן פ"ב (דף סט: וסס) נמי אמרינן האידנא קיימא לן כר"א דלא חיים לזיופא ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן (דף נט.) חבי"ת בחותם אחד אסור סימן חלב בשר יין תכלת ועוד קשה דרב אשי אמר לעיל (דף כט:) גבי חומץ ויין מבושל א"ל חותם בתוך חותם משמע הא יין גמור צריך חותם בתוך חותם וכן רבא דשקיל וטרי לקמן בסמוך היכי דמי חותם בתוך חותם משמע דס"ל דלא סגי בחותם אחד וכולה סוגיא דשמעתא מיירי בחותם בתוך חותם והיה מתרץ ר"ת דההוא דרב דלקמן מיירי בישראל משוד וגרע מעובד כוכבים מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ וכן ההיא דרב אשי לעיל (דף כט:) נ"מ לענין ישראל משוד וכן רבא מפרש חותם בתוך חותם אליבא דרבנן ואפי' אליבא דהלכתא איכא נפקותא כגון ישראל משוד והיא ג' דרבה בר רב הונא (ה) תתן לה לישראל אחלא קרנתא כשמשלחה ביד עובד כוכבים ולהכי סגי בחותם אחד וקשה קלת פר"ת דנגזרה היא להעמיד כל אלו ההלכות בישראל משוד ואגן בעובדי כוכבים קיימינן ורב אשי לעיל הזכיר חומץ ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם ומשמע הא יין ביד עובד כוכבים צריך ועוד דבירושלמי משמע דההיא בעובד כוכבים איירי וגם רש"י וה"ג פירשוהו בעובד כוכבים לכך נראה לפרש דהכא והתם בעובד כוכבים איירי ויש לחלק בין שולח לחבירו ואינו חוזר ורואה חותמו להכירו דאז צריך חותם בתוך חותם דלא מרתת שסבור האחר לא יכיר החותם אבל היכא שמניחו ביד העובד כוכבים ועתיד לראות חותמו (ו) להכיר די בחותם אחד תדע שכן הוא שהרי ר"א הזכיר בדבריו המפקיד יינו אצל עובד כוכבים ובסתמא אדם דעתו לחזור שם להכיר חותמו וסתמו אבל רב אשי לעיל הזכיר בדבריו חומץ שלנו ביד עובד כוכבים משמע ששולחו ביד עובד כוכבים ורבא נמי אשכחן לקמן דקאמר נוד בדיסקיא ופיו למטה ואיהו גופיה אמר בפ' בתרא (ז) (לקמן עד:) כי הוה משדר גולפי להרפיא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירלייהו ומלתיה דרב לקמן (דף נט.) מיירי בשולח ביד עובד כוכבים כפרש"י וה"ג: **ולא** פליגי הא ר"א והא רבנן. פירוש לא פליגי אליבא דחד תנא אלא מר סבר כרבנן א"ל לא פליגי וכולהו כר"א קיימי קאמר בפ"ק דנדה (דף ח.) דאין הלכה כר"א בכולהו סידרי * אלא באחרנא וי"ל דשאני הכא דקאי ר"מ כוותיה לקמן פרק ר' ישמעאל (דף סא.) בגרייתא דאמר הלוקח בית וכו' וכה"ג מצי תלמודא אתא בפ"ק דנדה (סס:): **ותרוייהו** ברבנן. וא"ת אימור דרבי יוחנן סבר כר"א ומפתח וחותם דקתני בגרייתא ר"ל תרוייהו דאשתא הוי חותם בתוך חותם וי"ל דתלמודא משמע ליה דמפתח וחותם דקתני בגרייתא לא משום דבעינן תרוייהו מדלא קאמר שתי מפתחות או ב' חותמות אלא מפתח או חותם קאמר וגם יש גורסים מפתח או חותם: **סתומות** מותרות. ואף על פי שאין לך סתומות שלא יהו פתוחות מתחלה מכל מקום כיון שדעתו לסתמן להתקיים למכור לישראל מנטר קא נטר להו שפיר ואינו חפץ שיחשדוהו ישראל כלל:

סתם יינם [א] אסור בהנאה [ב] ומטמא טומאת משקין ברביעית [ג] המפקיד יינו אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה והתנן [ד] המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר [ה] כגון שייחד לו קרן זוית אי הכי בשתיה נמי לישתרי דהא רבי יוחנן אקלע לפרוד אמר כלום יש משנת בר קפרא תנא ליה ר' תנחום דמן פרוד המפקיד יינו אצל עובד כוכבים מותר בשתיה קרי עליה [ו] מקום שיפול העץ שם יהו שם ס"ד אלא שם יהו פירותיו א"ר זירא לא קשיא הא ר"א הא רבנן דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל [ז] ר"א מתיר וחכמים אוסרין א"ר חייא בריה דרבי חייא בר נחמני א"ר חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי ואמרי לה א"ר חסדא אמר לי אבא בר חמא הכי אמר זעירי [ח] הלכה כר"א אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד ור' יוחנן אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד ולא פליגי הא כר"א הא כרבנן איכא דאמרי א"ר אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם ורבי יוחנן אמר [ט] אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם ותרוייהו כרבנן מר סבר כי פליגי רבנן עליה דר"א בחותם אחד אבל בחותם בתוך חותם שרו ומר סבר אפילו חותם בתוך חותם אסרי היכי דמי חותם בתוך חותם אמר רבא [י] אגנא דפומא דחביתא שריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם ואי לא לא (יא) [כ] דיקולא ומיהדק הוי חותם בתוך חותם לא מיהדק לא הוי חותם בתוך חותם [ל] נוד בדיסקיא חתימת פיו למטה הוי חותם בתוך חותם פיו למעלה לא הוי חותם בתוך חותם וכי כייף פומיה לגיו וצייר וחתים הוי חותם בתוך חותם ת"ר בראשונה היו אומרים יין של עין כושי אסור מפני בירת סריקא ושל ברקתא אסור מפני כפר פרשאי ושל זגדור אסור מפני כפר שלים חזרו לומר חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות מעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור מעיקרא סבור אין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים לא שנא פתוחות ולא שנא סתומות ולבסוף סבור כי לא קפיד אפתוחות אסתומות מקפיד קפיד וסתומות מותרות ורמינהי

כוכבים הוא חזרו לומר חביות פתוחות של כותים אסורות סתומות מותרות לבסוף סברי כי לא קפדי אפתוחות

תורה אור השלם

1. אם יִמָּלְאוּ הָעָבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יָרִיקוּ וְאִם יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְיוּ: קהלת יא ג

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ולא וכו' **אלא באבבא.** עיין נדה דף מח ע"א תוספות ד"ה אמר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי לא לא הוי **חותם בתוך חותם** דיקולא ומיהדק וכו' נוד בדיסקיא וחתמו פיו: **(ב)** רש"י ד"ה ומיהדק וכו' **דלא** טרח: **(ג)** ד"ה לא מיהדק דנוד: **(ד)** ד"ה הוי וכו' **דטרוח הוא** להפוך: **(ה)** תוספות ד"ה אמר רב וכו' וההיא דרבה בר רב הונא **ורב** דחתך לה לישראל אחלא קרנתא מיירי כשמשלחה. נ"ב פרק גיד הנשה בדף לה: **(ו)** **בא"ד** לראות חותמו **ולהכירו** לי: **(ז)** **בא"ד** בפ' בתרא. נ"ב בסוף דף עד ומשמע מדברי התוס' שם"ל דהיא דסתיף כו' לא הוי אלא חותם אחד דלא כפרש"י לשם וכן נראה מדברי התוס' לשם ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה המפקיד. לא המתיר כ"כ כו'. נ"ב עיין לעיל כ"ט ב' דמשום אחלופי לא חייש בחותם אחד (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קי"ח ס"ק ה' וסי' ק"ל ס"ק ח'):

מוסף רש"י

הרי הן כפירותיו. של עובד כוכבים, דולמי מלפיגהו ולריך להפרש מהן מעשר (בכורות יא:).

רבינו חננאל

בכזית כמת וכעבודת כוכבים. סתם יינו אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית הפקידו ליינו ישראל אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה. איני והתנן בדמאי פ"ג המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ הרי הן בחזקתן למעשר ולשביעית אצל העובד כוכבים כפירותיו הנה המפקיד אצל העובד כוכבים נעשו אותם הפירות כפירותיו ובריינו אמרינן אסור (ב) בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית ופריק ר' ירמיה הא דאמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בן בתירא כגון שייחד לו העובד כוכבים קרן זוית והוא שמותר בהנאה. ומקשינן עליה אי הכי בשתיה נמי לישתרי דהא כדתנא ליה רבי תנחום משנת

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף ג:
פ ב מיי' פ"ו מהלכות אבות הטומאה הל' מ:
פא ג מיי' פי"ג מהל' מ"ל הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קל סעיף ב:
פב ד מיי' פי"ח מהל' מעשר הלכה טו:
פג ה מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קל סעי' ב:
פד ו ז מיי' שם הלכה ח ח טור ש"ע שם סעיף ח (וסעיף ז):
פה ח ט י מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל (המשך)

בר קפרא המפקיד יינו אצל עובד כוכבים מותר בשתיה קרי עליה ר' יוחנן מקום שיפול העץ שם יהו פירותיו ג) ופירק ר' זירא פירוק אחר ואמר מתני' דדמאי כרבנן דאסרי ור' יוחנן דאמר כרבי ג) אליעזר דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל רבי אליעזר מתיר בשתיה ולא חייש לזיופא. ואסיקנא משמיה דרב חסדא אמר זעירי דלכא כר' אליעזר. א"ר אלעזר הכל משתמר חותם בתוך חותם ביד העובד כוכבים חוץ מן היין שאינו משתמר אלא בשומר ור' יוחנן אמר אפי' יין משתמר חותם בתוך חותם ביד עובד כוכבים ותרוייהו רבי יוחנן ור' אלעזר כחכמי' דאסרי ר' יוחנן סבר כי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בחותם אחד אבל חותם בתוך חותם אפילו רבנן שרו. היכי דמי חותם בתוך חותם אגנא שריקא אחביתא וחתימא הרי זה חותם בתוך חותם ואי לא הוי כי האי גוונא לא הוי חותם בתוך חותם. דיקולא אפומא דחביתא חתימא אי מהדק הוי חותם בתוך חותם ואי לא מהדק לא. נוד צרור בדסקיא צרירא וחתימא אם פי הנוד בתוך הדיסקיא והדיסקיא למעלה צרורה וחתומה הוי חותם בתוך חותם. ואי לא הוי פי הנוד למטה בדסקיא לא הוי חותם בתוך חותם והלכתא כר' יוחנן וקיימא לן דכל כסוי שעל פי החבית אי מהדק ואין אדם יכול להסירו מבלי שבירת החותם הרי זה חותם בתוך חותם: עין כושי מדור של כותים ובירת סריקא קרוב להן מדור עובדי כוכבים וכן ברקתא וכפר פרשה וכן (גגדיד) [וגדור] וכפר שחלים אסרו מדורות של כותים מפני מדור של עובדי כוכבים שהולכין ובאין אצלן: קסברי רבנן אין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים וכל יין שלהן מגע עובד

ג) כ"ל וא"כ המפקיד יינו אצל עובד כוכבים ג"כ יהי' אסור בהנאה דהא אמרינן דוודאי החליפו ביינו. ב) מלשון רבינו ז"ל משמע דגרס בגמ' אלא א"כ זרא ומיהד מתי' קמא לגמרי. ג) הדבר צ"ע דא"כ הדרא הקושיא לדוכתה דאפילו בשתי' נמי לשתרי דהא כ"ל מתיר אפי' בשתיה.

עין משפט נר מצוה

פו א טור ש"ע י"ד סי' קל סעיף ח:
ב [טור ש"ע י"ד סי' קכט סעיף ז]:
פז ג ד ה מיי' פי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה [ט] י סמג עשין קמח טוש"ע י"ד סימן קל סעיף ח:

רבינו חננאל

אבל אסתומות קפדי. ומקשינן וסתומות מותרות והתנן השולח חמת של יין ביד כותי וציר ושל מורייס ביד עובד כוכבים אם מכיר ישראל חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור מ"ט אסרינן להאי חמת דהוא ביד הכותי לאו משום דחיישינן דלמא נגע ביה עובד כוכבים ואע"ג דסתומה היא דהוא לא קפיד ואי אמרת דקפדי אסתומות אמאי אסורה. ופריק ר' זירא כי קפדי במגע עובד כוכבים בסתומות בעיר דהא חזו ליה. אבל בדרך לא חיישי. ומקשינן והרי יין דהוא [ב] השתא בעיר ושנינן בחיצונה סתומות עכשיו מותרות ואע"ג שבא בדרך. בין הגיתות שנו כיון דכולי עלמא אזלי ואתו מרחת למישרי הסתומות אמר השתא [ג] מדרכו לי העוברים והשבים: **איתמר** מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים ר' יצחק אמר משום חתנות רב נחמן אמר משום גילויא גילויא דמאי אילימא גילויא דנזייתא פי' הכדות הגדולות שמגלין אותם שנים ושלשה ימים בשעה שדורכין אותם כדי שיצאו הרוחות שבהן אנן נמי מגלינן להו אלא גילויא דחביות אחרי שמסננין אותן מן השמרים אנן נמי מגלינן להו דלא ליפקעי חביות משום דתוסס ומוקמינן להו באתרא דמצלו מיא פי' נותנין בהם מים כדי שיצלו ואין בהן תסיסה ג' ימים. ומקשינן אלא מעתה ישן נשתרי דאי הוו יהבי בהו מיא לא הוה מתיישן וכדרבי חנינא דאמר ישן מותר ושנינן גזרינן ישן אטו חדש. רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי ולא שתי בהדייהו משום חתנות רב אחא מייתו ליה לביתיה ושתי עביד הרחקה יתירה משום שמצא דשמצא אמר רב האי שיכרא דארמאי שרי מיהו חיישינן משום גילויא ואזיל מרורא דכשותא וקלי ליה לזיהריה ודלקי ליה וחייא ברי הואיל והוא חולה לא ישתה ממנו: **אמר** שמואל כל השרצים יש בהם ארס של נחש ממית של שרצים מלקה פי' ארמאי זוקאני עובדי כוכבים שהן נפוחים כמו בעלי הדרוקן. אמר רב יוסף

ג) נראה דל"ל והרי יין דהוא הסתם בעיר ושנינן בגמרא קמייתא דסתומות מותרות ואע"ג שבא מתמילה בדרך.
ד) נראה דל"ל הסתם ממזו מזו לי העובדים ושנים.

השולח חבית של יין ביד כותי וציר ומוריים ביד עובד כוכבים. מדקדק ר"ת דמשמע מדפלגינהו בתרי בבות ש"מ דוקא קתני יין ביד כותי אבל ביד עובד כוכבים לא סגי בחותם אחד ואתיא כרבנן וא"כ ציר ומוריים סגי בחותם אחד אף לרבנן ותימה א"כ תקשי לאיכא דאמרי דלעיל דא"ר אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם דמשמע כל מילי בעינן חותם בתוך חותם וי"ל דהכל לא קאי אלא אשאר מילי דחבי"ת אבל חמפ"ג חילתית מוריים פת וגבינה אמרי' לקמן דסגי בחותם אחד ורש"י פי' יין ביד כותי וכ"ש ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ובהכרת חותם מיהא שרי כר"א משמע דאף לר"א צריך הכרת חותם בשולח בדרך מעיר לעיר ואף לדברי ר"ת שמעמיד הברייתא כרבנן מדרבנן נשמע לר"א לא אמרו רבנן בציר ומוריים דסגי בחותם א' דבעי הכרת חותם לר"א נמי בין דסגי בחותם א' לרי' הכרת חותם וא"כ יש ליזהר בשולח יין לחבירו ואינו הולך שם להכיר חותמו שצריך חותם בתוך חותם או אם שולח כתב להודיע איך חותמו ויודיע לעובד כוכבים שכך שלח לו מועיל בחותם א' דעובד כוכבים כיון דידע מירתת ולא מזייף ור"ת פי' דלר"א דלא חיישי ליזופא לא בעינן הכרת חותם ואפי' אינו הולך להכיר חותמו וגם אינו שולח בחיזה ענין הוא חותם מותר ומייתי ראיה מדקאמר תלמודא לקמן פ"ב (דף סט:) והשתא דקיימא לן כר"א דלא חיישי ליזופא אמאי לא מותבינן אמרא ביד עובדי כוכבים כו' ובדיעבד יש לסמוך על פסק ר"ת וענין חתימת החבית פירש רבינו ברוך זה לשונו נכון הדבר לסתום פי חבית בנעורת או בדבר אחר ולתת עור על הסתימה קבוע במסמרות ולכתוב אותיות חיין על העור וחיין על דופני קרסי החבית שאם יגביה העובד כוכבים העור לא יוכל לכוין ליטבו בבתחלה ולתת חשוק אחד שקורין לירקל"א סביב השוליים במקו' שמחוברי דופני החבית ולקבוע שם במסמרות מפני הנעורת התחובה שם סביב שלא יוציאם העובד כוכבים להוציא היין דרך שם ולתחבו אחרי כן אל מקומו הראשון וכל הברזות לחתוך ולקבוע עליהם עור במסמרות או לקבוע נסרים לכסות כל השוליים והברזות עכ"ל וישלח לחבירו כתב כדפרישית. כתב ר' יצחק בר יהודה לר"ש בתשובה כי בימיהם היו החביות של חרס וכאשר היתה פי החבית סתומה אז היה די כר"א אבל חביות שלנו אף לאחר חיתום פי החביות והברזות יכול העובד כוכבים לנעוץ סכין בין הנסרים ולהוציא יין ולפי תשובתו יש לאסור אפי' חתמו בענין שפי' וש מחמיריה ומכסים כל דופני החבית בחשוקים וגם השוליים בנסרים ואז אין לחוש כלל וש מקילין לשלוח בחותם אחד אף בלא הכרת חותם ולא הודעת כתב ומייסדים הברייתא דאם היה מכיר חותמו לא שילך להכירו אלא אם הלך ומצא והכיר חותמו מותר גמור כי ודאי לא זייפו אבל אם [ב] לא הכיר כשהלך שם החותם כמו שעשאו יש לחוש שמא זייפו העובד כוכבים אבל אם לא הלך אחרי אשר חתמו והישראל מצאו חתום מותר והמחמיר תבא עליו ברכה וכתב הר"ר משה מקולי בספרו כי אחרי שיש מקילין וש מחמירין אין לנו ראיה ברורה לאסור ודין חביות ריקניות נפרש בסוף ע"ז (לקמן דף עד: ד"ה רבא) כשנגיע שם אי"ה: **מפני** מה אסרו שכר בו'. איסור שכר לא מצינו לא במשנה ולא בברייתא ושמא בימי האמוראים אסרוהו: **רב** נחמן אמר משום גילוי. וא"ת למ"ד משום גילוי מ"ט לא תני ליה במתניתין עם גבינות דטעמייהו נמי משום גילוי וי"ל דרב נחמן לית ליה לקמן (דף לה: ע"ש) בגבינות טעמא דגילוי אלא טעמא מפני שמעמידין בשרף ערלה וא"ת למ"ד משום גילוי בגבינות אי סבר הכא טעמא דגילוי וי"ל כיון דהכא ליכא למיחש היכא דלא מצאו מיא וה"נ דמשוו ביה כשותא לא פסיקא ליה: **באתרא** דמצאו מיא. וא"ת למ"ד לעיל (דף ג.) אמנקריותא קפדי מאי איכא למימר וי"ל דבשכר לא קפדי כ"כ מפני שסופו להוציא כל גריעות שבו כשיסיה עשוי ותוסס כל גרכו ואם שוקע יפאר עם השמרים שאינם נשתיה: **ותרוייהו** משום חתנות רב אחא עביד הרחקה יתירתא. ומ"מ שייכן לא היו שותין בבית העובד כוכבים וא"כ צריך ליזהר שלא לשתות שכר בבית העובד כוכבים דהא רב פפא ורב אחא שהיו בתרלי לא היו שותין ומיהו המתאכסן בבית העובד כוכבים יכול להיות שמותר לשלוח בעיר לקנות שכר מן העובדי כוכבים דהוי כמו בביתו של ישראל ואף אם העובד כוכבים אכסנאי שלו נותן לו משלו [ד] (ושותה) משום מיבה דלא אסרו משום חתנות אלא לקבוע שתיה בחנות או ברגילות לשתות בבית העובדי כוכבים אבל אקראי בעלמא שרי ובכלל דין שכר בין שכר של תמרים בין של תבואה ואין לאסור של תבואה משום בשולי עובדי כוכבים כמו [ה] סלקא ודייסא דאע"ג דלא חזי לכוס כשהוא חי דס"ל כאידך ליטבא דרב דאמר [ו] כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואשכחנא ר' יוחנן סבר לקמן פרק רבי ישמעאל (דף עט.) כוותיה ובפרק החולץ (יבמות דף מו.) ועוד יש טעם אחר להתיר השכר דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים דכי היכי דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכת שהכל נהיה בדברו ה"נ היא בטלה לענין איסור בישול: **דאבלי** שקצים ורמשים חביל גופייהו. תימה דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פו:) גבי שכבת זרע של ישראל במעי עובדת כוכבים ישראל דדייגי במצלת חביל גופייהו טפי מעובדי כוכבים וי"ל דלענין להגעל מארס אין מועיל חבל דדייגי במצלת כמו חבל דאכילת שקצים ורמשים שיש להם בתוך הגוף ומבטל ארס של נחש: האי

מסורת הש"ס

א) [לקמן לה. ע"ש], [ברכות יב. ע"ש בגליון], **ג)** שבת פו: נדה לד.; ד) [ל"ל שותה], **ה)** [לקמן לח.],

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום חתנות מידהו רב אחאי: **(ב)** תוס' ד"ה השולח וכו' אבל אם בשהלך לשם לא הכיר החותם כמו שעשאו: **(ג)** ד"ה ומהוייהו וכו' כמו תורמוסא דשלקו עובדי כוכבים וזייפא דאע"ג דלא מזי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים דס"ל כאידך ליטבא דרב:

מוסף רש"י

ישן מותר כו'. יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו, מותר, דאי היה מגיחו ליישן נחש לא היה מגיחו ליישן (לקמן לה.). **בר אריא.** בן מוהה (גיטין סב. ומנחות נג. ושם: בר אוריין). **חביל.** חס (שבת פו: נדה לד:).

חביות של יין ביד כותי. וכ"ש ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ואע"פ דכותי אינו מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים: **ושל ציר ומוריים ביד עובד כוכבים.** צריך הכרת חותם. ציר אע"ג דלאו אורחא למירמי ביה חמרא דדמי היין יקריס משל ציר מיהו חיישינן דלמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים ומוריים חיישי' אידי דדמי מוריים יקריס מדמי יין דלמא שקיל מוריים ומעייל חמרא ומערב בי' אבל כותי לא חשיש לאחלופי. ציר מזיעה וזיבות של דגים כשכובסין אותן במכבש כדאמרינן במועד קטן (דף יא.) ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו. מוריים מערבין בו קרבי דגים כדאמרינן לקמן בפרקין (דף לד:) דגפים שומניה: **מכיר חותמו וסתמו.** שלא זייף סתימתו: **בעיר.** קפיד כותי דסבר השתא נגע עובד כוכבים בייני ולא זבני מייני: **לא בדרך אחו.** ולישוב שמא נגע בהן בבואם בדרך: **בין הגיתות שנו.** הך דקתני סתומות מותרות: **דל"ע אפקי.** מלויין בדרכים: **משום חתנות.** שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו: **דנזייתא.** בעוד שהשכר בגיגית שהיא נעשית: **אנן נמי מגלינן.** דקיי"ל דשיכרא לא שתי חיוא מייניה: **באתרא דמצלו מיא.** במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהו צלולים ומים יש בהן משום גילוי: **ישן מותר.** כל דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן מותר דאין מגיחו ארס של נחש ליישן אם היה בתוכו: **החמיץ מותר.** יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ והחמיץ מותר בידוע שלא שתה בו נחש דאילו שתה בו נחש לא היה מגיחו להחמיץ: **למרגוזן.** ישראל חשודין היו ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים: **משום שימצא.** חשד יין נסך: **שימצא דשימצא.** גזרה שיכרא אטו חמרא: **משום גילויא.** ומיהו לכו"ע שרי שאינן חולין והאי זיהרא לא מלקי להו: **משום דאזל מרורא דכשותא.** טעם מרירות של כשות וקלי ליה לזיהרא ואין בו כח להלקות אדם ברייא: **ודלקי מלקי ליה.** אדם שהוא חולה קודם לכן ושותהו מזיקו ומכביד חליו: **מלקי.** מזיק: **זוקאני.** נפוחים: דורדיא

דורדיא. שמרים: **ומאוצר.** אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיוס: **מסרא סרי.** מסריח כמשהין אותו: **של אדרייגוס קיסר.** כשיגלא בגייסות מוליכן עמו: **בתולה אלא נעבדה.** והיה כל כחה קייס והוליאתו ביין זה ונעשה חזק: **גולפי.** כלי חרס: **חיורי.** חדשים דמייני: **ודרו בהדייהו.** נושאין עמהן: **הרו להו.** שורין אותן במים: **ראשון שלנו.** יין משובח שלנו: **אינו אלא כשלישי שלהן.** כשהוא שרוי ג׳ פעמים במים היו המים השלישיים משובחין כיין שלנו: **ע״י ד״א.** ישראל רוצה בקיומו של יין נסך ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה: **הדרדורים.** לגיגין קטנים: **רוקבאות.** תרגומה של ממת[1] רוקבא והן של עור: **בן גודא: שטיחין.** בשטיל״ש. והא הכא גבי שטיחין (ב) דאינו רוצה בקיומו של יין וקתני אסור: **ויטלנו.** לשטיח מעל החמור: **ויפרנו בגודו.** ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל: **גודע לחוד וגודא לחוד.** זה לא הודה וזה הודה אחרי כן: **שקרע שלו כנגד הלב.** שכן דרך עובד כוכבים להוליא דרך אותו קרע הלב של שור מחייס: **וקדור.** קדור כנקב עגול: **יש עליו קורט דם.** גלדי בלע״ז קרוסט״א: **אסור.** בידוע שמחייס נקרע: אין

האי חלא דשיכרא דארמאי אסור בו׳. הלכך צריך ליזהר בשכר דבש שקורין מי״ט לבדוק אם מטילין בו שמרי יין להעמיד מהר כי יש מקומות שעושין כן ואז ודאי הוא אסור: **ומאוצר שרי דמסרא קא סרי.** הלכך נראה דמותר לקנות כל מיני משקה מן העובדי כוכבים כגון יין תפוחים ומי תותים ובלבד שילקחו הישראל מושך מן החבית ואפילו דמיהן יקרים יותר מן היין דודאי לא עירבו יין בתוך החבית דמסרא קא סרי אבל אם לא ראהו מושך מן החבית אז הדבר מתחלק במשקה היקר מן היין יאסור שמא עירב בו יין להשתכר ולהרויח אבל אם היין יקר אין לחוש שמא עירב בו יין להכשיל כדאמרינן לקמן (דף לד:) קיסתא דמורייסא בלומא קיסתא דחמרא באדבעה לומי והא דתניא בתוספתא יין תפוחים מן האוצר מותר היה נמכר בשוק אסור מפני שמזדייף פירוש מערבין בו יין היינו דוקא במקום שהוא בזול ואין לאסור מטעם שמשימין המשקה בחבית שהיה בו יין נסך דהא אמרינן לקמן דשרי למרמי ביה [1] (חמרא) ושיכרא: **והא הכא דרוצה בקיומו ע״י ד״א וקתני דאסור.** תימה אדמותיב מברייתא לותיב ממתניתין דתנן נודות העובדי כוכבים וקנקניהם ויין של ישראל כנוס בהם אסורים ואיסורן איסור הנאה דברי ר״מ והא הכא דרוצה בקיומו על ידי ד״א הוא ולא משום יין הנבלע בהם כלל וקאמר ר״מ דאסורים בהנאה הקנקנים אף למכרן לעובדי כוכבים והכא ליכא לשנויי שמא יבקע וילך ויתפרנו כו׳ דסתם קנקנים הם של חרס ואינם רואים לתפור ואין לומר דס״ל כרבנן דמתירים דע״כ לא שרו אלא בקנקנים משום דלא חזו ליין הכנוס בהם אבל חרס הדרייני דחזי לשרותו במים אפי׳ רבנן אסרי וי״ל דאסורים ואיסורן איסור הנאה לא קאי אקנקנים אלא אין הכנוס בהם ואסורין דנקט קאי איינות דנודות וקנקנים תדע מדמקשה לקמן (דף לח:) גבי כבשים דאמר רבי יוחנן אפילו ידוע שנתן (ג) בהם עובד כוכבים לתוכו יין או חומץ מותר ופריך מ״ש ממוריים לרבי מאיר דאסור בהנאה ומשני התם ידיע ממשן הכא לא ידיע ממשן ואי בקנקנים אסר רבי מאיר ליפרוך מ״ש מקנקנים דלא ידיע ממשן ואסר רבי מאיר בהנאה אלא ודאי קנקנים לר״מ נמי שרי בהנאה והא דקאמר אסורים לשון רבים דמשמע הנודות והקנקנים לא קאי אלא אין שבתוך הנוד ובתוך הקנקן אבל מברייתא פריך שפיר לפי סברתו שהיה סובר כמו שאוסר רשב״ג לעשות שטיחין שיאסרם גם בשאר הנאות ומסיק גזרה שמא יבקע נודו ויתפרנו ע״ג נודו ויתן יין הנבלע בעור טעם ביינו ואית ספרים דגרסי בתר הך שנויא ולמ״ד רוצה בקיומו ע״י דבר אחר דאסור מ״ש מקנקנים דשרי דהא רוצה בקיומו ע״י ד״א הוא ומסיק התם ליכא לאיסורא בעינה הכא איתיה לאיסורא בעינה ולפי גירסא זו משמע דמאן דאסר לא אסר רוצה בקיומו ע״י ד״א אלא בחרס הדרייני משום דאיתיה לאיסורא בעינה עוד יש לפרש דלעולם דר״מ אסר קנקנים בהנאה למכרן לעובדי כוכבים ולא תקשי לקמן להיא דכבשין דיש לחלק דבקנקנים היינו טעמא דאסור שדרך של יין הנבלע בתוך הקנקנים להיות נפלט והוי כמו בעין אבל יין לתוך הכבשים אינו בעין תדע דלא מקשה גבי כבשים מ״ש מיין של ישראל הכנוס בקנקנים דאסור בהנאה לר״מ מפני יין הקנקן הנבלע בו אלא ודאי להכי אסור דכיון שגוף היין נפלט בשל ישראל הוי כמו בעין וידיע ממשן אבל יין מתבטל בין הכבשין ולא ידיע ממשן ובשמעתין ה״ג לא מצי מותיב ממתני׳ דנכי דרוצה בקיומו שרי היינו כגון לסמוך כרעי המטה או לעשות שטיחין אבל למכור לעובדי כוכבים לכנוס בהן יין שרוצה העובד כוכבים בקיומו לצורך היין לעולם אסור דאין זה רוצה בקיומו ע״י ד״א ומתני׳ נמי דאסר קנקנים לר״מ בהנאה היינו דוקא למכור לעובדי כוכבים דודאי ישימו בו יין אבל להשתמש להצניע שם חפצו או לסמוך כרעי המטה לעולם אימא לך דשרי ומותיב מברייתא דאסר בהדיא לעשות שטיחין לחמור ולפי זה אין לגרוס ולמאן דאסר מ״ש קנקנים דשרי דאין ענין קנקנים לרוצה בקיומו דהא מאן דשרי שרי אפילו למכור לתת לתוכו יין דמותר בהנאה וא״כ היה לו להקשות אפי׳ למאן דשרי ברוצה בקיומו ע״י ד״א מ״מ אסור להשתמש ביין א״כ מ״ש קנקנים ומיהו יש ליישב הגירסא וה״פ (ד) אפילו למאן דאסר כל כך בחרס הדרייני אפילו לסמוך כרעי המטה כ״ש שהיה (ה) לאסור קנקנים בהנאה לגמרי ומ״ש קנקנים דשרו רבנן אף להכניס בו יין של ישראל להיות מותר בהנאה ומסיק התם ליתיה לאיסורא בעיניה ולכך מותר בהנאה אבל חרס הדרייני איתיה לאיסורא בעיניה לפי פירוש זה משמע דמאן דאסר כל רוצה בקיומו לכל שום תשמיש ופסקינן הלכתא כמאן דאסר הלכך יש פוסקים דצריך ליזהר אלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים חמץ בפסח משום דהוי רוצה בקיומו ע״י ד״א אבל אינו נראה לר״ת מדקאמר התם ליתיה לאיסורא בעיניה וכו׳ משמע היכא דליכא איסורא בעיניה לא מיתסר בהנאה ומכאן פסק ר״ת דקדירות הבלועות מבשר בחלב ע״י שנתבשל בהם שמותר להשיס בתוכן דבר יבש כגון תבואה וכן קדירות האסורות משום חמץ בפסח מותר לתת לתוכן דבר יבש אבל דבר לח לא: **אבל** בנו מודי ליה: לגאורה משמע דהסוא רשב״ג דקאמר לעיל אסור לעשות שטיחין משום ר׳ יהושע בן קפוסאי קאמר וליה לא ס״ל אי נמי ר״ג דהכא הוא זקנו של רבי וכנו הוא רבי חנינא בן גמליאל אחי רשב״ג אביו של רבינו הקדוש וכן משמע בפ״ק דנדה (דף ח: ושם ד״ה והא) דרבי חנינא בן גמליאל היה דודו של רבי מש״ה קאמר התם דר״א קשיש מיניה טובא והא דאמרינן ספ״ב דסוטה (דף מט:) שרשב״ג היה קורא על עצמו עיני עוללה לנפשי וגו׳ אלף ילדים היו לבית אבא ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעיר משמע שלא היה לו שום אח זה היה רשב״ג הזקן אביו של ר״ג דינה שהוא זקנו של רבי:

הלכה

א) [מדברי הרא״ש בסימן יז מוכח דלא גרים לג׳ מיני הללו], ב) [תוספתא פ״ה ה״ד], ג) מדברי תוס׳ נראה דל״ג ליה, ד) [תוספ׳ פ״ה ה״ג], ה) [גיר׳ הערוך וקדוד], ו) [בלאשית כא], 1) מהכ״מ מ״ז,

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ומ״ש קנקניס אלא אמר רבא: (ב) רש״י ד״ה שטיחין דרוצה בקיומו של יין ע״י ד״א וקתני לאסור כל״ל ומיבת בהסס נמחק: (ג) תוס׳ ד״ה והא וכו׳ אפילו ידוע שנתן עובד כוכבים לתוכן יין כל״ל ומיבת בהסס נמחק: (ד) בא״ד וה״פ לאמר אסור כל״ל ומיבת אפילו נמחק: (ה) בא״ד כ״ש שהיה לו לאסור:

לעזי רש״י

בשטיל״ש. אוכפים. קרושט״א. גלד (בעור, אחרי פצע).

מוסף רש״י

כל שקרוע כנגד הלב. שנוקבין כנגד הלב קרע עגול ולכך אותו נקב הוציאו האימורין והקטירום לעבודת כוכבים ותקרובת עכו״ם אסור בהנאה (תמורה כח.).

רבינו חננאל

חלא דשיכרא דארמאי אסיר דמערבי ביה דורדיא אמר רב אשי מאוצר שרי דאם איתא דעריב בהו מיסרא הוי סרי: **ירוש׳** חדא איתתא הות רחמה למעבד מצוותא ובעלה הוה סני למעבד מצוותא אתא מסכן ויהבת קומוי ואכל ארגישת בבעלה אטמרתיה בעיליתי׳ תבת קומוי בעלה ואכל ודמך ליה אתא חייוא אכל מההוא תבשילא איתער בעלה בעא למיכל מההוא תבשילא דטעמיה חייוא שרי ההוא דבעיליתיה צווח ליה לא תיכול ואינו אסור משום ייחוד דכתיב כי נאפו ודם בידיהם מיגו דלא חשיד בדם לא חשיד בניאוף: וחרש הדריינו. הדריינוס קיסר נטע גפנים בקרקע בתולה שלא נעבדה מעולם עבדה ונטעה ורמא לההוא חמרא בגולפי חיורי דמייצי לחמרא כמו ספוג ותבר להו בחספי ודרי להו בהדייהו וכל היכא דמטי תרו ליה מהנהו חרשי ושתי אותו היין היוצא מאותן החרסין והוא חזק. השלישי שלהן פי׳ ששרה אותן במים פעם ופעמים ושתה ועוד בפעם השלישית יינו חזק

עין משפט נר מצוה

פח א ב מיי׳ פי״ו מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ כה סמג (עשין מה) [ל״ל לאוין קמח] טוש״ע י״ד סימן קיד סעיף ד:

פט ג (מיי׳ שם סמג שם) טור ש״ע י״ד סימן קכג סעיף יג:

צ ד (מיי׳ שם) סמג שם (*טור ש״ע י״ד סימן קלו סעיף ה):

*[ליתא בטור ש״ע גם בסימן קכג סעיף יג בסמתנו מרסיס שבלעו יין וכו׳ לא הזכירו כלל מדין לסמוך בהן כרעי המטה ול״ע הסמטה ז]

רבינו חננאל (המשך)

מן היינות שלנו. מהו לסמוך באותם החרסים שכבר שרו במים אותן ולא נשאר ו) בהן כלל יין כרעי המטה רוצה בקיומו של יין של עובדי כוכבים על ידי דבר אחר הוא והוא החרש שרי אותו החרש עכשיו או אסיר רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אסר וחד שרי: **מתיבי** הדרדורין פי׳ חביות של עץ והרקבאות תרגום של חמת מים רקבא דמיא של עובדי כוכבים ויין ישראל כנוס באלו הדרדורין והרקבאות אסור בשתיה ומותר בהנאה. העיד שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו ולא הודו לו נודות של עובדי כוכבים אסור לעשות מהן שטיחין לחמור והא נודות הללו דרוצה בקיומן על ידי דבר אחר ועכשיו נקרעו וקתני דאסורין. ופריק רבא גזירה שמא יבקע הנוד מלא יין של עובד כוכבים ויטלנו זה הקרוע ויתפרנו על גבי נודו שנמצא משמש לאיסור אבל אלו החרסין שכבר שראם כל צרכן ולא יצלחו למלאכתם כלל שרו. איני דרבן גמליאל שתה ולרבן גמליאל לא הודו לו והתנן בנו של רבן גמליאל הוא ג) ששתה ולא הודו לו ופרקינן לעולם רבן גמליאל שתה והאי לא הודו לו כל סיעתו כלומר הסיעה הנועדים אצלו הם חלקו עליו אבל בנו מודה לו ושתה הוא כמו אביו. איבעי תימא גודא תני כי ר״ג הוא ששתה וגודע תנא אחר חלק עליו ואמר (לו לאביו) [דלא אביו היה] אלא בנו של ר״ג הוא ששתה: **ועורות** לבובין. ת״ר איזהו עור לבוב כל שקרוע כנגד הלב וקדוד

ו) לכאורה דברי רבינו אלו צריך ביאור כיון דמיירי שכבר שרשום במים ולא נשאר בהם יין לא שייך איסור רוצה בקיומו ול״ע. ג) נראה דגי׳ אחרת הי׳ לו לרבינו ז״ל בגמ׳ דפנה הסיה דשמעון בן גודא העיד דבנו של ר״ג הוא דשתה.

הלכה כרשב"ג. [9] להני אמוראי לית להו כללא דכל מקום שאנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו מדאיצטריך למיפסק כוותיה: [10] **עובד** כוכבים ההולך לתרפות. תניא במתניתין והפסיק באמצע [1] הדברים (א) בהנאה משום דדמי לבשר הנכנס: **דלא** כר' **אלעזר.** תימה לעיל (דף כט:) גבי עורות לבודין דמשמע הא שאין לבודין (ב) אין נשחטין לעבודת כוכבים וכן לקמן גבי גבינות אפי' אינם מבית אונייקי הם אסורים לר"מ דכולהו בסתמא נשחטין לעבודת כוכבים וא"כ תנא בית אונייקי דלא כר"מ וי"ל דר"מ נמי שרי שאר עורות ושאר גבינות דלא אמרינן סתם משחטת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא דרך שחיטה אבל דרך חניקה ונחילה לא והכא גבי בשר הנכנס דייק שפיר שאין דרכן להכנים בשר לעבודת כוכבים אלא מבהמה שחוטה:

והיוצא אסור א"א דליכא תקרוב' עבודת כוכבים ור' יהודה בן בתירא היא. הכא משמע דרבנן לא מקשו תקרובת עבודת כוכבים למת וכן משמע בפ"ק דחולין (דף יג: ושם ד"ה תקרובת) דקאמר ויש לך אחרת שמטמאה במשא ואינה מטמאה באהל ודלא כרבי יהודה בן בתירא והקשה ר"ת דלעיל (כט:) כי מבעיא ליה יי"ג מנגן קאמר וחבא גופיה מנגן ומקיש למתים ולא קאמר [2] נמי ר"י בן בתירא אלמא ליכא מאן דפליג ועוד קשה דכי דייק הכא בשר הנכנס מותר דלא כר"מ ומאי קאמר דלמא לעולם אימא לך דאתיא כר"מ וכרבנן דרבי יהודה ס"ל דלית להו הך היקשא ואין סברא לדחות דסמיך אסיפא דאתיא כרבי יהודה בן בתירא דכל זה היה לו לפרש ומפר"ת דתקרובת שהוא כעין פיגם כגון זביחה קטור ונסוך מודו רבנן דילפינן ממת וניחא לעיל גבי יין נסך אבל תקרובת שאינה כעין פיגם פליגי ולפיכך אוקי הך דהכא בשר היוצא כרבי יהודה דבחתיכה של בשר שאינו זבוח לפני עבודת כוכבים איירי אלא שמביאה דורון וניחא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמשמע זבח ממש ור"י פי' דלענין איסור אכילה והנאה דמשתעי קרא לא פליגי דכל תקרובת עבודת כוכבים אסור בהנאה מדאתקיש למת כי פליגי לענין טומאה דר' יהודה מקיש למת אף לענין טומאה וכן משמע [3] (דבכל דוכתא שביק) ר' יהודה בן בתירא איסור וקנקיט טומאה והכא דייק שפיר כיון דתנא בשר היוצא אסור למה לי למהדר ומתני מפני שהוא כזבחי מתים אלא לומר לך אסור ומטמא וטעמא כדפרי' דלא אפשר דליכא תקרובת ומני ר' יהודה בן בתירא ומשום הכי אריך הרבה בפ"ק דחולין (דף יג: ושם):

ההולך לתרפות. פי' הר"ר שמעיה מקום טנופות כמו בית התורפה [4] ובירושלמי פי' לשון תרפים: [5] **ישראל** ההולך לידיד של עובדי כוכבים. [6] פי' בפ"ק (לעיל דף יב:): **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י ת"ר נודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרים ישנים ומזופפין אסורין. וכן נמי איתא לקמן (דף לג.) גבי קנקנים קנקנים של עובדי כוכבים גרודים חדשים מותרים ישנים ומזופפין אסורים ופרש"י וז"ל גרודים שלא נזפתו מעולם והם חדשים מותרים לכנסת יין זמן מועט לא בלע עור ודוקא נודות אבל כלי חרס בלע לאלתר ישנים ומזופפין כלומר ישנים או מזופפין אסורים ישנים אחידי לכנוס בו יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפי' בחדא זימנא בלע זפת ליין עכ"ל משמע מתוך פירושו שמחלק בין חדשים לנודות לחדשים דקנקנים לחדשים לנודות קרי אף כשנתן בהם יין כבר אך לא זמן מרובה וחדשים דקנקנים לא קרי אלא כשלא נתן בהם יין כלל ופי' הטעם משום דחרס בלע לאלתר ואפי' בפעם ראשונה וכן פי' בסמוך ה"מ נודות היינו זיקי שהם של עור אבל קנקנים של חרס (ג) בלעי טובא וגרמא כי כשהתיר בנודות חדשים התיר אע"פ שכבר נתן בהן יין אלמא סברא דלא מכניסן לקיום דאילו במכניסן אפי' בפעם אחת גזרו אף באינם זפותין וכן משמע בפ"ב (לקמן עד:) הגת והמתן והמשפך של עובדי כוכבים [6] (ר"מ) מתיר בנגוב ומכמים אוסרים ומודה [6] (ר"מ) בקנקנים שהם אסורים אף בנגוב ומה בין זה לזה אלו הקנקנים מכניסן לקיום אלו גת ומתן ומשפך אין מכניסן לקיום והתם איירי באינם זפותין מדקתני סיפא דבר"ת דגת ואם היו מזופפין אסורים משמע דרישא באינם זפותין איירי וקאמר התם דגת כי הוה משדר גולפי פי' חביות ריקניות והם של חרס סמיך להו אפומייהו וחתים להו אבילרייהו מ"מ כל דבר שמכניסן לקיום לפי שעה גזרו בהן רבנן ולשון לפי שעה משמע אפילו בפעם אחת הלכך קנקנים שמכניסן לקיום אין להתיר בחדשים כ"א בלא נתן יין כלל ולפי שיטתו שאוסר בנודות שאין מכניסן לקיום ישנים אף בלא זפת ואע"ג דלא בלעי כולי האי אם כן כלי העובדי כוכבים אף של כסף ושל עץ אינם מותרים אם לא בהגעלה ועירוי וגם יושטו"ש וקנא"ש של עץ אף אלו כיון שהם זפותין יאסרו אם נתן בהם יין שעה אחת או אפילו נגע בהם ויין טופח עליהם כך הלעה של שיטת הקונט' והרבה תמיהות יש חדא לשון שני הברייתות של קנקנים ושל נודות שוין ואין פי' שזה דבנודות מיקרו חדשים אף בשכבר נתן בהם יין ובקנקנים מפרש חדשים שלא נתן בהם יין כלל וע"ק שנתן דבריו לשיעורין ולא פירש לגבי נודות בכמה פעמים מיקרו ישנים וע"ק דלשון גרודים משמע שהיה בהן כבר זפת וגרדן ועוד תימה דמעשים בכל יום דכלי העובדי כוכבים של כסף שנהגו העולם לשכשכן במים להתירן בלא הגעלה ועירוי וע"ק דגם מתוך שמעתין משמע דדבר שאין מכניסן לקיום אם אינם זפותין אפי' ישנים משכשכן במים ודי בכך דהנהו כודי דפומבדיתא דאנסו בי פרזק רופילא ורמא בהו חמרא וקאמר כל דבר שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרים ואין סברא לומר שלא הניח בו העובד כוכבים יין אלא פעם אחת ועוד קשיא מה שפי' אבל קנקנים שהם של חרס בלעי טובא דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסן לקיום וכשאלה טעם דבריו בבליעה משמע דחרס אף אם אין מכניסן לקיום אסור ולקמן בפ"ב גבי ההיא דגולפי משמע דמותר מדקאמר כל דבר שמכניסן לקיום גזרו רבנן לפי שעה אלו זמן מרובה משמע הא דבר שאין מכניסו לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה ועוד תימה דהא מעשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מכניסין לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה וכשנוגע בהם עובד כוכבים אין עושין בו רק שכשוך לבד ופי' הר"ר אליהו בן הר"ר לייאש גירסת הספרים דודאי נודות וקנקנים שניהם מכניסן לקיום וה"פ נודות העובדי כוכבים חדשים שלא נתן בהם יין כלל דמאחר שהם גרודים שלא זפתן מעולם אי רמא בהו עובד כוכבים חמרא מידע ידיע אבל זפותים או שנזפתו ונשר זפתן אף חדשים אסורים אי אמר בשעת זפיתה או אחר זפיתה נתן בהם העובד כוכבים יין ולא ידיע ישנים פי' שנתן בהם יין אפי' חדא זימנא אסורים דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה וכן בקנקנים ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים והא דלא עריב ותני להו משום דסוף הברייתות מתחלק זה מזה דגבי נודות קתני עובד כוכבים רבנן ועבדן וגבי קנקנים תני עובד כוכבים נותן לתוכן יין כו' וכסמוך ה"פ ה"מ נודות אע"ג דמכניסן לקיום סגי להו בעירוי משום דלא בלעי אבל קנקנים של חרס בלעי טפי ולפי זה יש להתיר הקנא"ש והיושטו"ש אע"פ שהם זפותין דכיון שאין מכניסן לקיום והשתא ניחא כל מה שהקשינו לפרש"י רק לשון גרודים אכן רבינו תם הקשה לו מן ההלכות גדולות שפירשו הני מילי נודות שאין מכניסן לקיום אבל קנקנים שמכניסן לקיום לא ולפי זה אין להתיר הקנא"ש זפותות אף על פי שאין מכניסן לקיום דומיא דנודות לכך נראה לרבינו תם דגרס בשמעתין כדגרסינן בתוספתא (פ"ה) דמחלקת בין נודות לקנקנים וזה היא הלעה ופי' נודות העובדי כוכבים גרודים מותרין חדשים זפותים אסורים פירוש גרודים שאין בהן זפת מותרין ואפי' ישנים דכיון שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרים ואפי' היה בהם זפת אלא

שנקלף

אין עליו קורט דם מותר אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור אימא מלחו [6] העברתו: רשב"ג אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג א"ל אביי [3] הלכה מכלל דפליגי א"ל מאי נפקא לך מינה א"ל [3] גמרא גמור זמורתא תהא: בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר: מאן תנא אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דלא כרבי [7] אלעזר דאי כרבי אלעזר האמר [8] [8] סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים: והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים: מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים מני רבי יהודה בן בתירא היא דתניא [9] רבי יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל שנאמר [1] ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל [2] אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל: ההולכין לתרפות אסורין לשאת ולתת עמהם: אמר שמואל [3] עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי קמי עבודת כוכבים בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאכיק

אין עליו קורט דם. אחר הפשטו אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים: מכלל דפליגי. מיבעיא קבעי לה מייה מי פליגי רבנן עליה אי לא: ומאי נפקא לך מינה. בין חלוקין בין לא חלוקין הלכה כמותו: א"ל גמרא גמור זמורתא תהא. בתמיה. אביי תלמידו של רב יוסף וקא"ל אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו ותהא כזמר בעלמא דאי אין חולקין הלכה למה לי: [1] בשר הנכנס לעבודת כוכבים. שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה אם נזהר ישראל ליטול עם כניסתו קודם שיקריבו אותו: [2] לתרפות. לבקש טעותן למקום אחר: מאן תנא. דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה: ר"מ בשחיטת חולין בהשוחט (דף לח:): סתם מחשבתם וכו'. וכי שחטה עבדה לעבודת כוכבים בשחיטתו ונאסרה דשחיטתה היא תקרובתה: מה מת מטמא באהל כו'. ומינה מה מת אסור בהנאה כדגמרינן בסנהדרין (דף מז:) ותמת שם מריס [3] שם שם מעגלה ערופה [3] אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה: ה"ג אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאכיק

מסורת הש"ס

(א) העבירו. יעב"ץ, (ב) [שבת קו: וש"נ], (ג) שבת קו: קיג. ביצה כד. [עירובין ס.], (ד) [בכל מקומות איתא רבי אליעזר], (ה) [חולין יג. לח: קנז: גיטין מה:], (ו) חולין יג.: [לקמן מח:], (ז) [שייך במשנה לעיל כט:], (ח) [כבר פרש"י לעיל במשנה], (ט) [במדבר כ:], (י) [בכריס כח], (כ) [שייך לעיל כט: במשנה], (ל) הדברים האסורין בהנאה כל"ל ר"מ, (מ) [ל"ל מנין], (נ) [ל"ל דשביק], (ס) [וכ"פ הערוך ערך תרף ב'], (ע) [שייך לדף לג.], (פ) [ל"ל רבי],

תורה אור השלם

1. וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
תהלים קו כח

גליון הש"ם

תוספות ד"ה הלכה. להני אמוראי. עי' תוספת הרמב"ם פ"ז סימן מ: ד"ה ישראל. פי' בפ"ק. בדף יב ע"ב ד"ה אבל בדף יג ע"א ד"ה מעות:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עובד כוכבים וכו' בתמצע הדברים שאיסורין איסור הנאה משום: (ב) ד"ה דלא וכו' הא שאין לבודין אינן אסורין בהנאה דלא כר"א דלר"א אפילו שאינן לבודין נמי נשחטין לעבודת כוכבי: (ג) ד"ה כך היא וכו' אל חנם הן ובבלעי וכו' סברא ליה דלא מכניסן:

מוסף רש"י

מאי נפקא לך מינה. כל שכן כיון דלא פליגי עליה הלכתא כוותיה (שבת קו:). גמרא גמור זמורתא תהא. אומר שמועה מזמירה בעלמא בלא עורך (שם). משל שוטים הוא כמו (ב"מ מ:) זכון חבין תגרי מיקרי, כך גמרא גמור, אומר לתלמיד שוטה למוד הן אמת הן שבוש ויהא לך לומר ושיר (ביצה כד.).

רבינו חננאל

כמין ארובה יש עליו קורט [דם אסור אין עליו קורט] דם מותר והני מילי בשלא מלחו אבל מלחו ג) המלח הוא שיעביר הדם. רשב"ג אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך (כשר) [מותר] כיצד הוא עושה קורע כנגד לבה עד שהיא בחיים נמלל ונעגל לאחר שחיטה הקרע נמשך והלכתא כרשב"ג ואע"ג דלית מאן דפליג עליה: בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר. אוקימנא דלא כרבי אליעזר דאמר בשחיטת חולין סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים: והבשר היוצא מעבודת כוכבים אסור שהוא כזבחי מתים אי אפשר דליכא תקרובת ומתני' רבי יהודה בן בתירא דתני מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: ירושלמי אסור כשהכניסו לפנים מן הקנקלין אבל לא הכניסו לפנים מן הקנקלין אף היוצא מותר בד"א בעבודת כוכבים שיש לה קנקלין אבל אם אין לה קנקלין כל בית עבודת כוכבים נידון משום קנקלין פי' קנקלין חדרים וחדרי חדרים: ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין: ירושלמי ההולכין בתרפות בהליכה מותר ר' יוחנן אמר ב) מוליכין עבודת כוכבים גדולה אצל עבודת כוכבים קטנה אית תנא תני תרפות מלשון תרפים ואית תנא תני ג) תרפות מלשון תרבות אנשים חטאים ומלשון תריבם כלומר המטילין מריבה: אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור בחזירה מותר.

ב) נראה דל"ל אבל מלמו לאסור דמייתינן דסמלה הוא שבעבור הדם.

ג) לפנינו בירושלמי הגי' ר"מ בש"ר יוחנן תורים מוליכין עבודת כוכבים גדולה וכו'.

ד) נראה דל"ל תורים וכ"מ בירושלמי שם וע"ש במפרש.

אביק. לשון עגיבה היא בכל התלמוד: **יריד.** שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל: **עבודת כוכבים וכו'.** מכר גלמים בשוק: **אם איתא דהוה ליה.** להאי ישראל גלימא או חמרא: **הכא.** לדידן הוה מזבן ליה: **קשורין.** שחוזרין

דאביק בה מהדר הדר אזיל והתניא ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור אמר רב אשי כי תניא ההיא [א]בישראל מומר דודאי אזיל ת"ר [ב]עובד כוכבים ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר [ג]ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר [ד]בחזרה אסור מאי שנא ישראל דבחזרה אסור דאמרי עבודת כוכבים זבין דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה עובד כוכבים נמי נימא עבודת כוכבים זבין דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה אלא [ה]עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין חמרא זבין ישראל נמי נימא אימור גלימא זבין חמרא זבין אי איתא דה"ל הכא הוה מזבין ליה: והבאין מותרין: ארשב"ל [ו]לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימא דעתו לחזור: נודות העובדי כוכבים וקנקניהם: ת"ר [ז]הנודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים ריבבן ועיבדן ונתן לתוכן יין וישראל עומד על גביו אינו חושש וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין כי ישראל עומד [על] גביו מאי הוי אמר רב פפא ה"ק עובד כוכבים ריבבן ועיבדן וישראל נותן לתוכן יין וישראל אחר עומד על גביו ואינו חושש ומאחר דישראל נותן לתוכן יין ישראל אחר עומד על גביו למה לי דלמא אגב טירדיה מנסך ולאו אדעתיה רב זביד אמר לעולם כדקאמרת מעיקרא והכא בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט אמר רב פפי ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי דישראל שרי מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קאזיל לאיבוד הכא לא קאזיל לאיבוד בר עדי טייעא אנם הנהו זיקי מרב יצחק בר יוסף רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה אתא שאיל בי מדרשא א"ל רבי ירמיה כך הורה רבי אמי [ח]הלכה למעשה ממלאן מים שלשה ימים ומערן ואמר רבא [ט]צריך לערן מעת לעת סבור מינה הני מילי דידן אבל דידהו לא כי אתא רבין א"ר שמעון בן לקיש [י]אחד שלנו ואחד שלהם סבר רב אחא בריה דרבא [כ] קמיה דרב אשי למימר הני מילי נודות אבל קנקנים לא אמר ליה רב אשי [כא]לא שנא נודות ולא שנא קנקנים ת"ר [כב]קנקנים של עובדי כוכבים חדשים גרודים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים [כג]עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר ומוריים ואינו חושש איבעיא להו

לכתחלה

לתוכם יין ושכנם בה עובד כוכבים יין ישראל ממלא אותו מים ג' ימים מעת לעת וכונס לתוכה יין ואינו חושש ושכנם בה עובד כוכבים יין וישראל ציר ומוריים מותר להכניס לתוכה יין ועלה בעי תלמודא לכתחלה או דיעבד פי' מה שאומר וישראל ציר או מוריים רוצה לומר לכתחלה יתנו שם כמו שכר או דוקא דיעבד ומיהו אף בדיעבד יתן יין אחריו לציר שורף ויתא דפשיטא ליה לתלמודא בסמוך ציר שורף אור לא כ"ש אבל לגירסת הספרים דגרסי עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מוריים קשה מאי קבעי פשיטא דלכתחלה קאמר דהא קתני בהדיא נותן ועוד קשה מנא ליה לתלמודא לציר שורף [ד] ליין שמותר ליכנס בו יין אחריו: **עובד** כוכבים ריבבן. ובתוספתא גרים ריבדן ונראה דריבבן וריבדן הכל אחד וה"ג במסכת שבת פרק אלו קשרים (דף קיד.) כל תלמיד חכם שנמצא רגב על בגדו חייב מיתה ואמרי לה רבד: **האי** עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי. פ"ה בכלי מלא מלח וקשה דמה ענין זה לגבי זורק מים לטיט הרי טעמו ניכר במלח ומאי סלקא דעתיה דרב פפי לכך פר"ת לבי מילחי מקום עשיית המלח וקאמר רב (זביד) [פפי] דאע"פ שהעובד כוכבים משליך שם יין המלח מותר מפני שהאור שורפו וכלה שם כזורק מים לטיט כי גם טעם היין אינו ניכר בו ורב אשי פריך דמ"מ לא אזיל לאבוד כמו נודות דזוסמת העור מבטלת היין ואומר ר"ת כי האי אתקפתא דרב אשי אינה אלא דחויא בעלמא כלומר דמדרב זביד לא תשמע

(ו) אלא מכל מקום הלכה כרב פפי ומתוך כך התירו המלח אף על פי שרגילים שמשימים עליו דס בשעת רתיחה ללבנו:

אביק. לשון עגיבה היא בכל התלמוד: **יריד.** שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל: **עבודת כוכבים וכו'.** מכר גלמים בשוק: **אם איתא דהוה ליה.** להאי ישראל גלימא או חמרא: **הכא.** לדידן הוה מזבן ליה: **קשורין.** שחוזרין חבורה חבורה יחד ולא בד בבד: **נודות.** של עור. קנקנים של חרס. כל המשנה פירשתי למעלה [כט:]: **גרודים** גרס בדל"ת כמו (איוב ג) להתגרד בו. שאין בהן זפת והן חדשין מותרין דבכניסת יין זמן מועט לא בלע עור. ונודות דוקא אבל כלי חרס בלע לאלתר: **ישנים ומזופפין.** כלומר או ישנים או מזופפין אסורין. ישנים איידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפילו בחדא זימנא בלע זפת ליין: **עובד כוכבים ריבבן** ברי"ש כמו רבב. כלומר התיך הזפת לתוכן: **ונתן לתוכן יין.** כן דרכם בעוד שהזפת חם נותנין יין ליטול טעם מרירתו של זפת: **אגב טירדיה.** דישראל זה שעסוק בנתינת יין לתקן הנוד: **מנסך.** ליה עובד כוכבים: **ולאו אדעתיה.** דישראל להניח: **כזורק מים לטיט.** שאותו יין הולך לאבוד בזפת ובטל טעמו כמים הניתנין בטיט שכלין מאיליהן כשמתייבש הטיט הרי הן כאילו לא היו אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פוגם: **נבי מלחי.** בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלח: **הכא לא אזיל לאיבוד.** שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש: **מעם לעת.** בכל ג' ימים מערן מעת לעת ונותן אחרים: **הני מילי דידן.** כגון הני זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא בלעי מיין נסך כ"כ אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי בהכי: **נודות.** (ג) הני זיקין של עור הן: **אבל קנקנים.** של חרס הן ובלעי טובא לא סגי להו בהכי: **גרודים.** שלא נזפפו מעולם קרי גרודים: **ישנים ומזופפים.** או ישנים או מזופפין: **עובד כוכבים נותן בו.** כלומר נתן לתוכן עובד כוכבים יין ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן ומותרין: **עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מוריים.** מיד אע"פ שלא מילאהו מים לפי שהציר ומוריים שורפין את היין הנבלע ומכלין אותו:

לכתחלה

הני מילי נודות אבל קנקנים לא אמר ליה רב אשי. [כא]לא שנא נודות ולא שנא קנקנים ת"ר [כב]קנקנים של עובדי כוכבים חדשים גרודים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים [כג]עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר ומוריים ואינו חושש איבעיא להו

לכתחלה

(ד) נראה דמסר כאן וא"ל ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר ובחזירה אסור ובישראל מומר בין בהליכה ובין בחזירה אסור. (ה) נראה דא"ל בהליכה אסור ובחזירה מותר וק"ש הגי' ברי"ף ז"ל) ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר דלמא הדר ביה וכו'.

(ו) [עי' תוספות לעיל יב: ד"ה אבל ועיין היטב תוספות לעיל יג. ד"ה מעונות], (ז) [עי' תוספות לעיל יב. ד"ה דכוותה], (ג) [תוספתא פ"ה ה"ד], (ד) לענין שמותר להכניס כל"ל ר"מ,

הגהות הב"ח

(א) גמ' בריה דרבא למימר קמיה דרב אשי הני מילי: (ב) רש"י ד"ה נודות היינו זיקי ושל עור הסמ"ד: (ג) תוס' ד"ה (בדף הקודם) כך כו' פי' חדשים מותרין דוקא ב"ל ומיהא פי' נמחק: (ד) בא"ד ישנים זפופין פי' זפופין נמי אסורין ואפי': (ה) בא"ד תרתי לטיבותא חדא שהן של עץ: (ו) ד"ה הא' וכו' לא תשמע אבל מ"מ הלכה:

רבינו חננאל

(א) ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזירה אסור: **ת"ר** עובד כוכבים ההולך ליריד (ב) בהליכה מותר דלמא הדר ביה בחזירה אסור ומקשינן אמאי בחזירה אסור דאמרינן דלמא עבודת כוכבים זבין ומעותיו דמי עבודת כוכבים ניהו נינהו עובד כוכבים נמי נימא הכי. ופרקינן עובד כוכבים דלא אפשר ליה דלא למיזל לייריד אגב אורחיה שקל גלימא ותרנוגא דאית ליה בידיה ומזבין ומעות שבידו דמי סחורה נינהו. אבל ישראל אילו הוה ליה סחורה הכא הוה מזבן ליה. אלא לא אזיל לייריד אלא למזבן עבודת כוכבים דלא משכח לזבונא הכא: **ירושלמי** א"ר מנא צריכין אנן למיחש מה דבריתא חששין אסיר למיתן פרטי גו פומא פיתתא תותי בי שיחיא תבשילא תותי ערסא ממצע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא: **א"ר** יוסי בר אבין כל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים בשבת בסוף פ' כל כתבי הקדש (דף קכא) א"ר אבא בר כהנא רבי חנינא התיר לבית רבי לשתות יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כר' אליעזר דמתיר בחותם אחד אי משום אימתא דבי נשיאה: **פיסקא** נודות העובדי כוכבים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורן איסור הנאה: **ת"ר** נודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרין מזופפין אסורין עובד כוכבים ריבבן ועיבדן ונותן לתוכן

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קמח סי"ג:

צה ב ג מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמט סעיף ה [וכהגה]:

צו ד מיי' שם הלכה יז וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף יג:

צז ה מיי' פי"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' יז סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קלה סעיף ח וע"ש וש כאן גרסאות מתחלפות:

צח ו ז ח ט מיי' שם הלכה טו סמג שם טור ש"ע שם סעיף ח וסעיף ד [וסעיף יב]:

צט י מיי' שם הל' טז וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קלו סעיף ד:

רבינו חננאל (המשך)

יין כו'. אוקימנא ביין שנותן בנוד למתקו דקא אזיל לאיבוד שנעשה כנותן מים לטיט ופירש בירושלמי אין עובד כוכבים עשוי לנסך ע"ג דבר מיאוס. אבל עובד כוכבים דשדי יין בי מילחי דישראל אסיר. סוגיא דשמעתא הנודות והקנקנים לא שנא דידן ונתנו בהם עובדי כוכבים יין ולא שנא דידהו הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן ג' ימים ומערן. ואמר רבא צריך לערן כל מעת לעת: **ת"ר** קנקנים של עובדי כוכבים חדשים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים עובד כוכבים נותן לתוכן מים ישראל נותן לתוכן יין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מוריים ואינו חושש.

בעא מיניה ר' יהודה נשיאה מר' אמי. נראה דאינו ר' יהודה נשיאה דמרא כי אותו בן בנו של רבינו הקדוש היה ואף בברייתא הוא נזכר (ג) ותני עלה ורבותינו התירוה לינשא ובתוספתא (פ"ה) נמי גרס רבי יהודה התיר את השמן אלא אחריו היה ושמא בן בנו של ר' יהודה דגזר על השמן הוה ד) והוא ר' יהודה הנשיא דמועד קטן (דף יב:) דקאמר התם דאיתמי מיא דאחים קפילא ארמאה ושמע רב ה) (אסי) ואיקפיד: **קינסא.** פ"ה ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שמכניס האור מבפנים מיד זפתן נושר וכן הדין בחביות שלנו ומשמע לפירושו כי אם היה מסיקו מבפנים עד שאם היה זפת מבחוץ והיה נושר כי די בכך ואין נראה לרבינו אלחנן כי יש לחוש דלמא חם עליה דלמא פקעה דאף בשל חרס אמר פרק כל שעה (פסחים דף ג:) דלא נימלי לקדירות גומרי דחיים עלייהו דלמא פקעי כ"ש בחביות דחיים שלא יפרפו וכתב הרב ר' משה מקולי דאע"ג דפסקינן הלכתא כמאן דאסר מ"מ לכפות החבית על האש אם האש גדול כל כך וחזק מבפנים שידו סולדת מבחוץ מותר וחשוב כמו הגעלה ועניין הגעלה התיר ר"ת להגעיל חבית לטהר מיין נסך אם פתח אחד משוליה וזורק רותחין לתוכה ומהפך המים על שוליה אילך ואילך דאע"ג דבשאר איסורין לא שלקא הגעלה בהכי דאפילו עירוי מכלי ראשון ליכא הכא מ"מ איכא למימר דיין נסך דתשמישו בלונן שרי ומביא ראיה מדקא"ר יוסי לקמן בפ"ב (עה.) חולטן במי זיתים ובשאר איסורין לא מהניא חליטת מי זיתים ור"י אומר כי מלוה מן המובחר להגעיל כל נסר לבד ולזרוק עליה מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור ודי בכך אע"פ שפסקה הרתיחה כשמעבירה מן האור ויש משיירין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין ובזה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו ותלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרגומלת נמי אסר דחשיב ליה ככלי ראשון: **והלכתא** כמאן **דאסר.** בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא ורב אחא לחומרא והלכתא כרבינא לקולא כדאמרינן פרק (כל הבשר) [גיד הנשה] (חולין דף נג:) ◦ ולכך הולרך לפסוק כאן כמאן דאסר: **שרא** למירמי ביה שיברא. אומר ר"י דה"ה מים וכל שאר משקין נדב מיין: **כלי נתר.** אומר ר"י דתרי גווני נתר (ד) שעושין ממנו כלים וזה אינו אותו דפ"ק דשבת (דף טז.) דקאמר כלי נתר וכלי חרס טומאתן שוה ויש ◦עוד נתר שלישי שאין עושין ממנו כלים אלא מכבסין בו את הכלים והוא ששנינו (נדה דף פא.:) אבל שבעה סמנין המעבירים את הכתם נתר כו': **כבי.** פרש"י כוסות של חרס ואין מכניסן לקיום אלא שותין בהן ואי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ושני אסור דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים ג' ימים כדאמר לעיל ולפי זה נהגו העולם ליתן מים בכלי חרס חדש ולהשהות בו זמן גדול קודם שישתמשו בהם יין לפי שאם יגע בהם עובד כוכבים אח"כ לא יצטרך עירוי אבל קשה לר"ת מהא דאמר לקמן בפ"ב (דף עד:) מודה (ה) רבי בקנקנים שהן אסורין לפי שמכניסן לקיום הא לאו טעמא דמכניסן לקיום כמו בכלי חרס סגי בגיגוב בעלמא כמו בגת ומחץ ומשפך והלחה בשאר כלים מועיל כמו גיגוב בגת כי גם גיגוב אינו להפליט רק להסיר הזוהמא שנדבק מבחוץ ואין סברא לומר כי בקנקנים נשתמש עובד כוכבים מים בתחלת תשמישו לכך פר"ת דמיירי הכא בכסי בין חדשים בין ישנים ושתה בהם עובד כוכבים יין כמה פעמים וה"פ הלכתא פעם ראשון ושני כלומר שתי הלחות במים אינם (ו) רוצים להכשירו שלישי מותר פי' דאז ובהלחה שלישית נפלטו הכל וכיונא בדבר מצינו פרק התערובות (זבחים דף עט:) גבי חרסן של זב וזבה פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור פירוש הוא כלי שהטילו בו הזב והזבה מימי רגלים וקאמר דמים ראשונים ושניים טמאים שמעורב בהם מי רגלים של זב אבל מים שלישיים טהורים וגם במדרש אסתר גבי ישנו עם אחד שא"ל המן לאחשורוש אם זבוב נופל לכוסו של אחד מהם זורקו ושותהו ואילו אדוני המלך נוגע בהם (ז) חובטו בקרקע ולא עוד אלא שמדיח כוסו שלש פעמים ודוקא בכוסות של חרס אבל של עץ או של מתכת וזכוכית אין צריך להדיח רק פעם אחת מיהו בהרבה מקומות בתלמוד מצינו כוסות סתם שהם של מתכות וזכוכית ונכון להדיח שלש פעמים בכל הכלים: **כוניא.** פ"ה כלי חרס מלופה באבר פלומי"ן בלע"ז וקשה לר"ת (ד) (דאמר בזבחים פרק קדשי קדשים) גבי מזבח מני סיד וקוניא ולא קאמר אבר שהוא לשון התלמוד כדאמר (ח) פתילה של אבר וע"ק מי גרע מיפוי אבר מאם היה כולו ממנו וע"ק דאמר ירוקי אסירי משום דבלעו דמצריף ובשלנו איכא ירוקי ולא מצריף לכך פר"ת קוניא איתוך כלי זכוכית שלא נתבשל כל צרכו והוא מן החול כמו כלי חרס כדאמרינן פ"ק דשבת (דף טו:) הואיל ותחילת בריאתו מן החול שוינהו רבנן ככלי חרס כדאמרינן ואע"ג דכלי זכוכית שלש לא בלע הכא כיון דאין בו אלא מיפוי על החרס בלע וכן פירש הערוך: שאינו

לכתחלה או דיעבד. אליר ומוריים קאי: כל קנקנים מחרס גינהו: **קינסא.** הכנים קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו: **והלכתא כמאן דאסר.** ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהסיקן מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שהכנים האור מיד זפתו נושר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיוס לא סגי בהכשר בפעם בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמין מדאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו כ"ש במה שהותם ממנו אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותם על שנים עשר חדש: **לא חש למילפא.** למגזר שכרא אטו חמרא דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא: **דפקוסא.** של לפיעי בקר ונתן בהן יין נסך: **איסורא דלעולם.** כלומר איבדתם על חנם: **אין נהם טהרה.** מיין נסך הנבלע בהן משום דבליעי טובא: **מחפורת של צריף.** קרקע שחופרין משם לריף ובלע"ז אלו"ם ובלשון אשכנז ביי"ם: **פרזק.** שם האיש: **רופילא.** שני למלך: **שחימי.** מקרקע שחממתית רוש"א בלע"ז: **פחווסא.** כלי חרס: **דני מיכסי.** מקוס (ט) קרקעיתו קשה: **כסי.** כוסות של חרס ואין מכניסן לקיוס אלא שותין בהם: **אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון דכולי עלמא אסור.** דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרן [ע"א]: **קוניא.** כלי חרס מלופה באבר וקורין פלומי"ד: **ירוקא אסור** (ג) **דמשום דמצריף.** שיש בו קרקע מחפורת של לריף ובלעי טפי: **קרטופני.** בקעיס וסדקים: **דמצרפי ובלעי.** שיש בהן לריף ובלעי טפי:

דמדייתי

ט) הני כלי פחווסא כל"ל. י) מ"ש הלכה מן סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קלז סעיף ד:

קא ב ג ד מיי' פי"ח מהלכות מ"ש הלכה מן סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קלז סעיף ד:

קב ה מיי' שם הלכה מן וסמג שם טור ש"ע י"ד סימן קלז סעיף ד:

קג ו ז (מיי') סמג שם טוש"ע י"ד סימן קלה סעיף ה:

קד ח ט י מיי' שם הלי' יז וסמג שם טוש"ע י"ד שם סעיף ו:

קה כ מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם ס"ד:

קו ל מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף ו:

קז מ מיי' פ"ה מהלכות ממן ומלה הלכה כה סמג לאוין סה טוש"ע ס"ח סימן תנא סעיף כג:

רבינו חננאל

ואסיקנא דציר או מורייס שורפין: **איבעיא** להו כולהו לכתחלה ופשטינן אפי' לכתחלה והני מילי שאינן מזופפין אבל מזופפין אסורין וא"ר יוחנן אם החזירן לכבשן כיון שנשר זפתן מותרין ואמר רב אשי לא תימא עד דנתרא זפתן כולו אלא אפילו רפאי מרפא דיו: קינסא פי' עץ ומפורש בפרק במה מדליקין ובפרק כל הבשר עכשיו אם הדליק עץ והשיר זפתן בעץ כגון אור דולק אסור. איבעיא להו מהו לתת לתוכן שכר רב נחמן ורב יהודה אסרי רבא ורבינא שרו וקיימא לן כרבא ורבינא: **ירושל'** אמר (ו) רבא כשהלך ר' אקיבא לווספרין שאלון ליה קנקנים של עובדי כוכבים במה הן טהרתן אמר להן מזו למדתי עליהם מה אם בשעה שאינן זפופות איתמר עליהם מותר בשעה שהן זפופות אלא שנתקלפו זפתן לא כל שכן וכשבאתי אצל חכמים אמרו לי על ידי זפת הן בולעות: פי' מאני דפקוסנא יש מי שאומר כלי עץ ארז והן תאשור ויש מי שאומר כלים מדובקים בפקסנא ובלשון ערב אלך: כלי נתר שנשתמשו בהן עובדי כוכבים יין אין להם טהרה עולמית והן כלי מחפורת של צריף יש מי שאומר כלים הנעשים מן אלשב אבל כובי דארמאי וחצבי שחמי דארמאי ופחוותא דבי מכסי פי' פחוותא כלי חרש שהם טפיחים (ז) דברים שאין מוכנסין לקיום הן כלומר אין דרך בני אדם למלותן הכלים האלו ולהניחם באוצר עד זמן אלא לפי שעה נותנין בהן ושותין אבל אין מניחין בהן לשומרן עד זמן וכיון שהדבר כך משכשכן במים ומותרין. והלכתא כסי דאישתי בהו עובד כוכבים ועודן חדשים פעם ראשונה אם שתה בהן ישראל בראשונה ועובד כוכבים בשניה אסורין אבל שתה

ו) בירושלמי איתא ר' בא. ז) חולי ל"ל וכל הך דכתיב הם כלים שאין מכניסן לקיוס הן.

מסורת הש"ס

ג) פסחים ל:, ד) [ועי' לקמן לה: רש"י במשנה ד"ה רבי וכתיב דינו וכו' ותוס' לקמן לו. בתוך ד"ה אבל וכו' במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י וכו'], ה) [ל"ל אמרי], ו) בס"א: נוגע בכוס של אחד מהם, ז) [ל"ל דזבזבים פרק איזהו מקומן נד.], ח) [סנהדרין נב.].

גליון הש"ם

תוס' ד"ה והלכתא כו' ולכך הוצרך כו'. וכן לקמן דף עה ע"ב: **תוס'** ד"ה כלי וכו' ויש עוד נתר שלישי. עיין תשובת הריב"ש סימן ל"ה:

הגהות הב"ח

(**א**) רש"י ד"ה דכי וכו' שקרקעיתו: (**ב**) ד"ה ירוקא אסור משום כל"ל ותוס' ד' ממקו: (**ג**) תוס' ד"ה בפא' מי שאלחזו ד' עו: ב"ב בפ' מי שאלחזו ד' עו: (**ד**) ד"ה כלי וכו' דתרי גווני נתר יש נתר שעושין ממנו: (**ה**) ד"ה כסי וכו' מודה ר"מ בקנקנים וכו' הא לאו טעמא דמכניסן לקיוס בכלי חרס נמי סגי: (**ו**) בא"ד אינם מרעילין להכשירן שלישי:

לעזי רש"י

אלו"ם. צריף.
ביי"ם. צריף (בגרמנית).
רוש"א. קרקע אדומה.
פלומי"ר. לצפות בעופרת.

מוסף רש"י

מאני דקוניא. כלי חרס שמתפין עליהם עופרת שקורין פלומבל"ר בלע"ז (כתובות קז:). ושל חרס הוא וטוח באבר (פסחים ל:). חיורא. לפי שהעופרת ממלוק את החרס ואינו מניחו לבלוע, אבל הירוקים מעורב צריף שקורין אלו"ם בתוך העופרת והוא עז ומתאכל את החרס ובולע (כתובות קז:). ירוקא. עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף אלו"ם בלע"ז והוא עז ובולע לעולם (פסחים ל:). אסור. לענין חמץ בפסח וגיעולי עובדי כוכבים ויין נסך (כתובות קז:). דשיעי. שהן חלקים (פסחים ל:).

רבינו חננאל (המשך)

בהן פעם ראשונה ושניה ובשלישית שתה בהן עובד כוכבים שוטפן במים ומותרין: אסיקנא דהני מאני דקוניא בין חיורי בין אוכמי בין ירוקי לענין חמץ בפסח כולהו אסירי ואע"ג דשיעי ולית בהו קרטופני

שאינו יוצא מידי דופנו לעולם. תימה נהדרינהו לכבשונות כדאמר פ' דם חטאת בזבחים (דף לו. ושם ד"ה אלא) גבי כלי חרס של מקדש ומשני לפי שאין עושין כבשונות בירושלים הא לאו הכי ע"י החזרה בכבשן יוצא ואור"ת דאין זה נחשב יוצא (ב) דאדרבה כלי אחר חשבינן ופניס חדשות באו לכאן וא"ת כיון דחשיב כלי אחר א"כ תנור וכיריס יותר דאמר רחמנא למה ליהדרינהו בכבשונות ואומר ר' שמשון משנ"ך דודאי גבי קדרות של חרס דאין דרכן בהיסק כי מחזיר להו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם אבל תנור וכיריס שאיסורן בא ע"י היסק אין יוצא בהחזרת אותן לכבשן (ג) ולא נקרא כלי אחר: **ר"ע איקלע לגינזק.** פרש"י בפרק קמא דתענית (דף יא:) דגרס מר עוקבא דחם ושלוש שר"ע לא היה מסתפק ועוד כי היה לו לתלמוד להביאה בלשון ברייתא מיהו הא לא קשיא דהרבה מקומות מצינו שמזכיר מעשה בר"ע וכיולא בו: **מתענין** לשעות. פ"ה כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אבל לא טעם כלום כל אותו היום ופריך הא תענית מעליותא היא ומסיק לא צריכא דאימלך אימלוכי וצ"ל דמיירי נמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהיה בתענית עד שתחשך דאי לא קבליה כלל הא אמר שמואל בפ"ק דתענית (דף יב.) כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לא שמיה תענית ואי יתיב דמי למפוחא דמלי זיקא ואין לפרש דשמואל אמר למילתיה לענין תפלת תענית אבל לענין תענית אפי' (ד) אכל מ"מ עלתה לו תענית דהא בהא תליא דמסיק הכא הלכה מתענין לשעות והמתענה מתפלל תפלת תענית א"ל דמיר נמי בדלא קבלה מאתמול כדמשמע לשון אימלוכי והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ואי יתיב דמי למפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו ומ"מ נדרו נדר ובירושלמי דנדרים פ' קונס מפרש מתענין לשעות שאם אכל עד חצי היום יכול הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית דקאמר התם ממילתיה דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקי עד שתשלם פרשתי ממילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דר' יוחנן הלך לצור ושמע דדמך (ט) בריה דרבי יוסי הגלילי אע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא משמע דחשיב מתענין לשעות אע"פ שאכל אחרי כן או קודם והא דפריך בפ"ק דתענית (שם) אהא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מדרבי יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי ולא קמשני היינו משום דמתענין לשעות דבלאו הכי משני שפיר דלאישתמוטי מבי נשיאה עבד ומה שאנו נוהגין להתענות עד לאחר הכוכבים אע"ג דאמרי' בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית משמע דבשקיעת חמה סגי (י) והוא ה' מילין קודם לאחר הכוכבים לא מחתינן נפשין לספיקא ועוד דשמא לשון שקעה ר"ל שקעה גמרי ומיהו המתענה בערב שבת אע"ג דפסקינן בעירובין (דף מא:) הלכה מתענה ומשלים א"ל לדקדק להמתין עד לאחר הכוכבים מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואר"ת כי לא הפסיד תעניותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמר (כ) דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ור' יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה אור"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידו לאייה ברורה על זה ומיהו מצוה מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה ור"י היה רגיל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת באלהי נצור: **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים. פ"ה דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב לאהרן אחיך והוא היה זר אצלן וקשה למ"ד פרק טבול יום בזבחים (דף קא:) משה רבינו ע"ה כ"ג היה ונשתמש בכהונה גדולה מ' שנה ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל מ' שנה ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא לשון בכהונה גדולה משמע בח' בגדים כב"ג וי"ל דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא (ה) שעדיין לא נתקדשו בגדי כהונה כדכתיב והזית על אהרן ועל בגדיו וגו' וה"ר יעקב מאורליינ"ש פירש דאפי' נתקדשו מ"מ כל ז' ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה ואין בגדי כהונה בבמה כדאמר בפ"ב דזבחים (דף קיט:) ואין להקשות הלא אין חטאת קרב בבמה וחטאת מלואים קרבה שם דמצינו למימר הוראת שעה היתה כמו שריפתה דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו: **שאין בו אימרא.** כמו על הגס ועל האימרא דפ' האורג (שבת דף קה.) והוא מן הבגד ופעמים שאינו מן הבגד כמו אימראות של ארגמן דנגעים ולפיכך לא היה בו אימרא לפי שבזה היה ניכר יותר מדם דבעינן שלא נשתמש בו הדיוט ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים והר"ר משה פירש שלא יאמרו אח"כ כשישמש אהרן שנמצא מוס במשה ולכך עשאו בלא אימרא שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מה שהיה משמש וי"מ אימרא כמו עטרא לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים:

החרצנים והזגין. בנזיר פרק ג' מיניס (דף לד:) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זג אם הקליפה או הגרעינין והתרגום מוכיח כר' יוסי (ו) דאמר זג הוא הקליפה דמתרגמינן מחרצנין ועד זג מפורלנין ועד עילורין והקליפה החיצונה הנסחטת היא שרואה לעצור והניח ר' יוסי סימן לדבר במשנה זוג ועינבל כי הזוג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו וכן פעמון מתרגמינן זגא שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו וכן סתם התלמוד קורא הפנימי חרצן עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן (חולין דף פב:) והגרעינין הוא הזרע: **דורדיא** דארמאי. פי' שמרים של עובדי כוכבים הר"ר אפרים היה אומר כי מסברא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה די"ב חדש ומתוך כך התיר פת של עובדי כוכבים שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתנור ור"ת הקפיד עליו ואמר כי מה שמתיר התלמוד דורדיא לאחר י"ב חדש היינו לאחר שנתמדו במים כמו שרגילים העולם לעשות כדמוכח פרק המוכר פירות (ב"ב לו:) דקתני אחד שמרי יין כו' ומפרש רמא תלתא ואתא ד' כו' וכן פ' אלו עוברין (פסחים דף מב:) גבי תמד קאמר הא ברווקא הא בפולני תמד שעושין משמרים קורא רווקא כי על שם הסק שמשימין בו השמרים לתמדן נקרא כן כדאמרי' רווקי דארמאי וקודם שנתמדו השמרים נקראים בל' התלמוד שמרי' כי ההיא דפ' המפקיד (ב"מ דף מ:) דקאמר מ) (הא) גולפי ושמריא ואחר שנתמדו נקראו דורדיא ואהנהו מיירי הכא להתירן לאחר י"ב חדשים דאיכא תרתי לטיבותא שכבר נתבטל טעמם במים וגם עבר עליהם י"ב חדש וכן פולני נמי דשרי לאחר י"ב חדש הם החרצנים לאחר שנתמדו אבל שמרים שלא נתמדו אין שום דבר מועיל להתירן והעיסה שנתחממה בהם קודם תמודם לעולם אסורה או בתוך י"ב חדש אף לאחר תמודם אסורים ואפי' בחלף לא בטיל כיון דלטעמא עביד כדאמרינן נ) (פסחים דף מד) הנח לשאור ותבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי ואין להתיר וכתב ר"ת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלי יערה רוח הבורא ובתוספתא תניא שמרים שיבשו אסורים בהנאה:

אבטא

להו אנא חזינא להו דמדייתי וכיון דמדייתי ודאי בלעי ואסירי מ"ט התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי ג) דופנו לעולם מ"ש מיין נסך דדרש להו מרימר כולהו מאני דקוניא שרי וכ"ת חמץ דאורייתא יין נסך דרבנן והא כל ד) דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן ר"ע ה) איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנים של עובדי כוכבים אסורין או מותרין לא הוה בידיה ז) במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אתא שאל בי מדרשא אמרי ח) הלכתא מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית ט) והלכתא קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש מותרין במה שימש משה שבעת ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין בו אימרא: החרצנים והזגים של עובדי כוכבים וכו':

ת"ר החרצנים והזגים של עובדי כוכבים לחין אסורין יבשים מותרים הי נינהו לחין והי נינהו יבשין אמר רב יהודה אמר שמואל י) לחין כל י"ב חדש יבשים לאחר י"ב חדש אתמר אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כ) כשהן אסורין אסורין אפילו בהנאה כשהן מותרין מותרין אפילו באכילה א"ר זביד ל) האי דורדיא דחמרא דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי (מ) אמר רב חביבא בריה דרבא נ) הני גולפי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב חביבא ס) הני

אבטא

תענית מ"ל איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול כדמשמע לשון אימלוכי והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ואי יתיב דמי למפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו ומ"מ נדרו נדר ובירושלמי דנדרים פ' קונס מפרש מתענין לשעות שאם אכל עד חצי היום יכול הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית דקאמר התם ממילתיה דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקי עד שתשלם פרשתי ממילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דר' יוחנן הלך לצור ושמע דדמך (ט) בריה דרבי יוסי הגלילי אע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא משמע דחשיב מתענין לשעות אע"פ שאכל אחרי כן או קודם והא דפריך בפ"ק דתענית (שם) אהא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מדרבי יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי ולא קמשני היינו משום דמתענין לשעות דבלאו הכי משני שפיר דלאישתמוטי מבי נשיאה עבד ומה שאנו נוהגין להתענות עד לאחר הכוכבים אע"ג דאמרי' בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית משמע דבשקיעת חמה סגי (י) והוא ה' מילין קודם לאחר הכוכבים לא מחתינן נפשין לספיקא ועוד דשמא לשון שקעה ר"ל שקעה גמרי ומיהו המתענה בערב שבת אע"ג דפסקינן בעירובין (דף מא:) הלכה מתענה ומשלים א"ל לדקדק להמתין עד לאחר הכוכבים מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואר"ת כי לא הפסיד תעניותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמר (כ) דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ור' יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה אור"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידו לאייה ברורה על זה ומיהו מצוה מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה ור"י היה רגיל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת באלהי נצור: **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים. פ"ה דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב לאהרן אחיך והוא היה זר אצלן וקשה למ"ד פרק טבול יום בזבחים (דף קא:) משה רבינו ע"ה כ"ג היה ונשתמש בכהונה גדולה מ' שנה ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל מ' שנה ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא לשון בכהונה גדולה משמע בח' בגדים כב"ג וי"ל דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא (ה) שעדיין לא נתקדשו בגדי כהונה כדכתיב והזית על אהרן ועל בגדיו וגו' וה"ר יעקב מאורליינ"ש פירש דאפי' נתקדשו מ"מ כל ז' ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה ואין בגדי כהונה בבמה כדאמר בפ"ב דזבחים (דף קיט:) ואין להקשות הלא אין חטאת קרב בבמה וחטאת מלואים קרבה שם דמצינו למימר הוראת שעה היתה כמו שריפתה דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו: **שאין בו אימרא.** כמו על הגס ועל האימרא דפ' האורג (שבת דף קה.) והוא מן הבגד ופעמים שאינו מן הבגד כמו אימראות של ארגמן דנגעים ולפיכך לא היה בו אימרא לפי שבזה היה ניכר יותר מדם דבעינן שלא נשתמש בו הדיוט ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים והר"ר משה פירש שלא יאמרו אח"כ כשישמש אהרן שנמצא מוס במשה ולכך עשאו בלא אימרא שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מה שהיה משמש וי"מ אימרא כמו עטרא לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים:

החרצנים והזגין. בנזיר פרק ג' מיניס (דף לד:) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זג אם הקליפה או הגרעינין והתרגום מוכיח כר' יוסי (ו) דאמר זג הוא הקליפה דמתרגמינן מחרצנין ועד זג מפורלנין ועד עילורין והקליפה החיצונה הנסחטת היא שרואה לעצור והניח ר' יוסי סימן לדבר במשנה זוג ועינבל כי הזוג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו וכן פעמון מתרגמינן זגא שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו וכן סתם התלמוד קורא הפנימי חרצן עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן (חולין דף פב:) והגרעינין הוא הזרע: **דורדיא** דארמאי. פי' שמרים של עובדי כוכבים הר"ר אפרים היה אומר כי מסברא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה די"ב חדש ומתוך כך התיר פת של עובדי כוכבים שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתנור ור"ת הקפיד עליו ואמר כי מה שמתיר התלמוד דורדיא לאחר י"ב חדש היינו לאחר שנתמדו במים כמו שרגילים העולם לעשות כדמוכח פרק המוכר פירות (ב"ב לו:) דקתני אחד שמרי יין כו' ומפרש רמא תלתא ואתא ד' כו' וכן פ' אלו עוברין (פסחים דף מב:) גבי תמד קאמר הא ברווקא הא בפולני תמד שעושין משמרים קורא רווקא כי על שם הסק שמשימין בו השמרים לתמדן נקרא כן כדאמרי' רווקי דארמאי וקודם שנתמדו השמרים נקראים בל' התלמוד שמרי' כי ההיא דפ' המפקיד (ב"מ דף מ:) דקאמר מ) (הא) גולפי ושמריא ואחר שנתמדו נקראו דורדיא ואהנהו מיירי הכא להתירן לאחר י"ב חדשים דאיכא תרתי לטיבותא שכבר נתבטל טעמם במים וגם עבר עליהם י"ב חדש וכן פולני נמי דשרי לאחר י"ב חדש הם החרצנים לאחר שנתמדו אבל שמרים שלא נתמדו אין שום דבר מועיל להתירן והעיסה שנתחממה בהם קודם תמודם לעולם אסורה או בתוך י"ב חדש אף לאחר תמודם אסורים ואפי' בחלף לא בטיל כיון דלטעמא עביד כדאמרינן נ) (פסחים דף מד) הנח לשאור ותבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי ואין להתיר וכתב ר"ת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלי יערה רוח הבורא ובתוספתא תניא שמרים שיבשו אסורים בהנאה:

מסורת הש"ס

ג) [בפסחים ל: איתא דופיו וכן בפרש"י ותוס' דהתם וכן העתיקו תוס' בזבחים לו. ד"ה אלא]. ד) [בפסחים ל: וש"נ]. ה) תענית יא: ע"ש. ו) [עי' תוס' חגיגה ו: ד"ה מאי נ"מ ותוס' סנהדרין טו: ד"ה שור סיני]. ז) מאי. יעב"ץ. ח) [ויקרא יז]. ט) [שמות כח]. י) בפ"ק דתענית (דף יא:) דגרס מר עוקבא דחם ושלוש שר"ע לא היה מסתפק ועוד כי היה לו לתלמוד להביאה בלשון ברייתא מיהו הא לא קשיא דהרבה מקומות מצינו שמזכיר מעשה בר"ע וכיולא בו: **מתענין** לשעות. פ"ה כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אבל לא טעם כלום כל אותו היום ופריך הא תענית מעליותא היא ומסיק לא צריכא דאימלך אימלוכי וצ"ל דמיירי נמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהיה בתענית עד שתחשך דאי לא קבליה כלל הא אמר שמואל בפ"ק דתענית (דף יב.) כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לא שמיה תענית ואי יתיב דמי למפוחא דמלי זיקא ואין לפרש דשמואל אמר למילתיה לענין תפלת תענית אבל לענין תענית אפי' (ד) אכל מ"מ עלתה לו תענית דהא בהא תליא דמסיק הכא הלכה מתענין לשעות והמתענה מתפלל תפלת תענית א"ל דמיר נמי בדלא קבלה מאתמול כדמשמע לשון אימלוכי והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ואי יתיב דמי למפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו ומ"מ נדרו נדר ובירושלמי דנדרים פ' קונס מפרש מתענין לשעות שאם אכל עד חצי היום יכול הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית דקאמר התם ממילתיה דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקי עד שתשלם פרשתי ממילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דר' יוחנן הלך לצור ושמע דדמך (ט) בריה דרבי יוסי הגלילי אע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא משמע דחשיב מתענין לשעות אע"פ שאכל אחרי כן או קודם והא דפריך בפ"ק דתענית (שם) אהא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מדרבי יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי ולא קמשני היינו משום דמתענין לשעות דבלאו הכי משני שפיר דלאישתמוטי מבי נשיאה עבד ומה שאנו נוהגין להתענות עד לאחר הכוכבים אע"ג דאמרי' בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית משמע דבשקיעת חמה סגי (י) והוא ה' מילין קודם לאחר הכוכבים לא מחתינן נפשין לספיקא ועוד דשמא לשון שקעה ר"ל שקעה גמרי ומיהו המתענה בערב שבת אע"ג דפסקינן בעירובין (דף מא:) הלכה מתענה ומשלים א"ל לדקדק להמתין עד לאחר הכוכבים מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואר"ת כי לא הפסיד תעניותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמר (כ) דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ור' יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה אור"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידו לאייה ברורה על זה ומיהו מצוה מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה ור"י היה רגיל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת באלהי נצור: **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים. פ"ה דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב לאהרן אחיך והוא היה זר אצלן וקשה למ"ד פרק טבול יום בזבחים (דף קא:) משה רבינו ע"ה כ"ג היה ונשתמש בכהונה גדולה מ' שנה ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל מ' שנה ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא לשון בכהונה גדולה משמע בח' בגדים כב"ג וי"ל דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא (ה) שעדיין לא נתקדשו בגדי כהונה כדכתיב והזית על אהרן ועל בגדיו וגו' וה"ר יעקב מאורליינ"ש פירש דאפי' נתקדשו מ"מ כל ז' ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה ואין בגדי כהונה בבמה כדאמר בפ"ב דזבחים (דף קיט:) ואין להקשות הלא אין חטאת קרב בבמה וחטאת מלואים קרבה שם דמצינו למימר הוראת שעה היתה כמו שריפתה דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו: **שאין בו אימרא.** כמו על הגס ועל האימרא דפ' האורג (שבת דף קה.) והוא מן הבגד ופעמים שאינו מן הבגד כמו אימראות של ארגמן דנגעים ולפיכך לא היה בו אימרא לפי שבזה היה ניכר יותר מדם דבעינן שלא נשתמש בו הדיוט ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים והר"ר משה פירש שלא יאמרו אח"כ כשישמש אהרן שנמצא מוס במשה ולכך עשאו בלא אימרא שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מה שהיה משמש וי"מ אימרא כמו עטרא לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים:

החרצנים והזגין. בנזיר פרק ג' מיניס (דף לד:) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זג אם הקליפה או הגרעינין והתרגום מוכיח כר' יוסי (ו) דאמר זג הוא הקליפה דמתרגמינן מחרצנין ועד זג מפורלנין ועד עילורין והקליפה החיצונה הנסחטת היא שרואה לעצור והניח ר' יוסי סימן לדבר במשנה זוג ועינבל כי הזוג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו וכן פעמון מתרגמינן זגא שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו וכן סתם התלמוד קורא הפנימי חרצן עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן (חולין דף פב:) והגרעינין הוא הזרע: **דורדיא** דארמאי. פי' שמרים של עובדי כוכבים הר"ר אפרים היה אומר כי מסברא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה די"ב חדש ומתוך כך התיר פת של עובדי כוכבים שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתנור ור"ת הקפיד עליו ואמר כי מה שמתיר התלמוד דורדיא לאחר י"ב חדש היינו לאחר שנתמדו במים כמו שרגילים העולם לעשות כדמוכח פרק המוכר פירות (ב"ב לו:) דקתני אחד שמרי יין כו' ומפרש רמא תלתא ואתא ד' כו' וכן פ' אלו עוברין (פסחים דף מב:) גבי תמד קאמר הא ברווקא הא בפולני תמד שעושין משמרים קורא רווקא כי על שם הסק שמשימין בו השמרים לתמדן נקרא כן כדאמרי' רווקי דארמאי וקודם שנתמדו השמרים נקראים בל' התלמוד שמרי' כי ההיא דפ' המפקיד (ב"מ דף מ:) דקאמר מ) (הא) גולפי ושמריא ואחר שנתמדו נקראו דורדיא ואהנהו מיירי הכא להתירן לאחר י"ב חדשים דאיכא תרתי לטיבותא שכבר נתבטל טעמם במים וגם עבר עליהם י"ב חדש וכן פולני נמי דשרי לאחר י"ב חדש הם החרצנים לאחר שנתמדו אבל שמרים שלא נתמדו אין שום דבר מועיל להתירן והעיסה שנתחממה בהם קודם תמודם לעולם אסורה או בתוך י"ב חדש אף לאחר תמודם אסורים ואפי' בחלף לא בטיל כיון דלטעמא עביד כדאמרינן נ) (פסחים דף מד) הנח לשאור ותבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי ואין להתיר וכתב ר"ת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלי יערה רוח הבורא ובתוספתא תניא שמרים שיבשו אסורים בהנאה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' (אמר רב חביבא בריה דרבא הני גולפי וכו' שרי) תא"מ וג"ב בתוס' בד"ה אבטא משמע דל"ג לכך מימרא והרא"ש לא הביאה משמע נמי דלא גרס' לה: (ב) תוס' ד"ה שאינו יוצא וכו' ואור"ת יוצא מידי דופנו דבלי אחר חשבינן כל"ל ותיבת דאדרבה נמחק: (ג) בא"ד ולא נקרא כלי אחר. נ"ב פי' אפי' לענין איסור לא חשיב כלי אחר וכל שכן לענין טומאה וכ"כ התוס' בפ' כל שעה סוף דף ל אבל בפרק דם חטאת משמע דס"ל דוקא היסק פגימי אין מועיל לתנור אבל אם היה מסיקו בפגים ובתוך כעין תחלת עשייתו בכבשן אפשר שזה נתנו בכבשן אפשר שזה היה מועיל וע"ש בד"ה אלא קדירות בדף לו: (ד) ד"ה מתענין וכו' אבל לענין כל שעה עוד

לד: אין מעמידין פרק שני עבודה זרה

אבטא דטייעי. כך גורס בערוך בכ"ף. ופי' שמביאין קמח ועצים ובשמים ושורין אותו בחלב ומזלפין יין עליו ור"ח גרס אבטא לשון אבטיח פי' לעשות חלולה ומשימין בה יין [1]ואינו נראה כי לא מצינו שום כלי שלא יהא ניתר בעירוי ועוד כי אבטיח ולעשות אינו אחד: **מוריים** אומן. והא דפליגי ר"מ ורבנן במתניתין במוריים לענין איסור הנאה היינו משל בעלי בתים א"ג מייתי אחר פעם ראשון ושני דקליש שומניה ורמו ביה חמרא והוא השלישי ויכר וההוא מוריים דלקמן דאתא בארבא של אומן הוי (ג) והיה ניכר (ג) לפי שהיה בפעם ראשון ושני: **אי** אמרת רוב איבא מיעוט. [2]תימה כי איכא רובא נמי אמאי לא משכינן ליה מיעוטא דמעוטא כיון דאיכא רובא וחזקה להיתר רובא בהמות שאינן נשחטות לעבודת כוכבים ואותם עגלים עצמם נעמידם בחזקת היתר שהיו הקיבות בחזקת היתר שאינם לעבודת כוכבים קודם שחיטה (ד) וכי האי גוונא אמרי' בפ"ב דיבמות (דף קיט:) גבי היתה לה חמות אינה מושבת דמשכינן ליה מיעוטא דמיעוטא דאיכא רוב נשוק וחזקה נשוק וי"ל דשאני הכא דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק עבודת כוכבים קיימי התם נמי זימנין דחיישינן כגון בילדה מליחה משום דאיכא ריעותא שילדה מעוברת ואפי' לר' יהושע דלא חיישינן התם אסר הכא דהתם אין שום ודאית של איסור אפי' כשילדה מליחה דאפשר הפילה אבל כאן כיון שמיעוט הקיבות אסורות יש כאן חשש מיעוט של איסור: **וכי** נשחטין לעבודת כוכבים מאי הוי הא את הוא דשרית. תימה מאי ראיה היא זו הלא לא הזכיר רשב"ל כאן נשחטין לזרוק אלא נשחטין סתם דמשמע שהוא עובד בזביחה י"ל דכל עיקר שחיטתן אינן אלא לזורק דם ואבל ולא הוצרך לפרש וה"א אמר בחולין פ"ב (דף לט:) גבי הנהו טייעי דאתו לקוניא יהיב דכרי כו' אמרו דמא ותרבא לדידן ומשום הכי מסיק בגמר זביחה ולא קאמר בזביחה עצמה: **רשב"ל** אמר מותרת. פ"ה [3] אף באכילה ואע"ג דמומר לעבודת כוכבים הוא מ"מ בפ"ק דחולין (דף ה.) מוכחינן דג' (ה) דיני מומר הן יש שחיטתו מותרת אף באכילה ויש בהנאה לבד ויש אסורה אף בהנאה [4]: [5] **מפני** שמעמידין בקיבת עגלי עבודת כוכבים. נראה דר' יהושע לא היה מתכוין כי אם לדאותו דהא ר' יהושע לא חייש למיעוט בפ"ב דיבמות (דף קיט.) שהבאתי לעיל וכן בפרק ג' דבכורות (דף כ:) ועוד דאפילו ר"מ דחייש למיעוטא לא אסר לעיל (דף כט:) אלא גבינת בית אוניקי אבל שאר מקומות חשיב מיעוטא דמיעוטא: [6] **השיאו**. לשון משיאו [7] עלה ואית דגרסי השיאו [8] ונפרש הטעו לשון השיאני [9]: [10] **שחבירו** מוכיח עליו לריח שמניך בו'. קמיך אסיפיה דקרא על כן עלמות אהבוך: **בשרו** אסור. בפרק שור שנגח קמא (כ"ק דף מא.) דרש מבשרו אע"ג דעבדיה כעין בשר ושחטיה [11] וי"ל דתרתי שמעינן מיניה:

אמר רבא תרוייהו תנאי. נראה דהאי הוי פירושו בגיחותא מדלא קאמני עליה רב קרא וסברא קמ"ל ואיכא הרבה תרוייהו תנאי בתלמוד הולך אפיר אפילו בתמיהה [12]: [13] יש ספרים שרומזים המשנה השיאו לדבר אחר ופריך וליהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעייה דהא מוריים לרבנן לא אסרו בהנאה משום דליתיה לאיסורא בעייה ומשני הכא כיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעייה דמי ור"ח הזכיר גירסא זו בפירושיו: מאי

[1]אבטא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב אחא בריה דרב איקא [2]הני פורצני דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב אחא בריה דרבא [3]הני גולפי שחימי ואוכמי בתר תריסר ירחי שתא שרי: והמוריים: ת"ר מוריים אומן מותר ר' יהודה בן גמליאל אומר משום ר' חנינא ב"ג אף חילק אומן מותר תני אבימי בריה דר' אבהו מוריים אומן מותר הוא תני לה והוא א"ל פעם ראשון ושני מותר שלישי אסור מ"ט פעם ראשון ושני דנפיש שומנייהו לא צריך למירמי בהו חמרא מכאן ואילך רמו בהו חמרא ההוא ארבא דמוריים דאתי לגמילא דעכו אותיב רבי אבא דמן עכו נטורי בהדה א"ל (ו) רבא עד האידנא מאן נטרה א"ל עד האידנא [4](למאן) ניחוש לה אי משום דמערבי ביה חמרא [5]קיסתא דמוריים בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי א"ל ר' ירמיה לר' זירא דלמא איידי דצור אתו דשוי חמרא א"ל התם עיקולי ופשורי איכא: וגבינת בית אוניקי: ארשב"ל מפני מה אסרו גבינת אוניקי מפני שרוב עגלים של אותה עיר נשחטין לעבודת כוכבים [6]מאי אירא רוב עגלים אפילו מיעוט נמי דהא [7]ר"מ חייש למיעוטא אי אמרת רוב איכא מיעוט אלא אי אמרת מיעוט כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לעבודת כוכבים ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לעבודת כוכבים ה"ל [8]מיעוטא דמיעוטא [9] ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ א"ל ר"ש בר אליקים לר"ש בן לקיש כי נשחטין לעבודת כוכבים מאי הוי והא את הוא דשרי דאתמר [10]השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים להקטיר חלבה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר [11]אסורה קסבר [12]מחשבין מעבודה לעבודה וילפינן חוץ מפנים ורשב"ל אמר מותרת א"ל תרמינך שעתך [13]באומר בגמר זביחה הוא עובדה: א"ר יהודה שאל ר' ישמעאל: [14]אמר רב אחדבוי אמר רב [15]המקדש בפרש שור הנסקל מקודשת בפרש עגלי עבודת כוכבים אינה מקודשת [16]איבעית אימא סברא ואב"א קרא איבעית אימא סברא גבי עגלי עבודת כוכבים ניחא ליה בנפחיה אבל גבי שור הנסקל לא ניחא ליה בנפחיה איבעית אימא קרא [17]כתיב הכא [1]לא ידבק בידך מאומה וכתיב התם [2]סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו בשרו אסור הא פרשו מותרת אמר רבא תרוייהו תנאי מדקא"ל מפני שמעמידין בקיבת נבילה וקא מהדר ליה והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה מכלל

אבטא. חמת מעור עד וקורין אותו בוטי"ן: **דטייעי**. הולכי דרכים נוטלין אותו מלא יין למרחוק והוי כמכניסו לקיום ומשום הכי בעי שהייה י"ב חדש: **פורצני**. פסולת של ענבים: **מוריים אומן**. של עובד כוכבים אומן מותר. מוריים לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל לחידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא: **חילק**. מין דגים טהורים וסולתנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין [3] ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן ואמרינן לקמן (דף לט.) חילק של עובדי כוכבים אסור אותו מין דגים קטנים ונמכר הרבה ביחד ומפני מה אסורה מפני שעירבונה עולה עמה דגים טמאים דומין לה ועולין עמה והאי חילק אומן כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילן היימנה משום דלא חשיב טעמא ומקלקלי ליה לסולתנית ומרע ליה לכולי אריביה: **פעם ראשון ושני**. שכן דרכן נותנים מיס ומלח על שומן הדגים ומוללות שומנו וכשכלות חוזר ונותן אחרים: **נמילא דעכו**. פור"ט בלע"ז מקום שהספינות עולות בו ביבשה: **קיסטא**. שם המדה: **בלומא**. בזוחל. במדינתו של עובד כוכבים זה היין נמכר ביוקר והמוריים בזול אבל כאן היין בזול והמוריים ביוקר וחיישינן לעבודי: **איידי דצור אתא**. דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא: **דשוי חמרא**. כלומר שהיין בזול. שוי לשון זול כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף נב.) עשיק לגבך ושוי לכריסך: **עקולי ופשורי איכא**. מיס שהולכין עקלתון ופשורי מי שלגין נפסדים יכולין לבא באותו הדרך: **מפני מה אסרו גבינת בית אוניקי**. לר"מ דאסר ליה [כט:] בהנאה: **שרוב עגלים כו'**. מעמידין את החלב בקיבתן: **ר"מ חייש למיעוט**. בפ"ב דיבמות (דף קיט.) קטן וקטנה לא חוללין ולא מייבמין קטן שמא ימלא סריס קטנה שמא תמלא איילונית: **אי אמרת רוב**. עגלים נשחטין לעבודת כוכבים איכא למיסר גבינה משום חשש דמיעוט קיבות האסורות בהנאה דרוב עגלים הוה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן: **השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים**. שלא שחט הבהמה לשם עבודת כוכבים שיהא עובדה בשחיטה אלא חשב בשחיטה ע"מ לזרוק: **ר' יוחנן אמר אסורה קסבר מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חוץ מפנים**. לריש לקיש לא ילפינן דפנים הוא דאמר רחמנא השוחט ע"מ לזרוק את הדם פיגול ואע"ג דלא זרק דהוי מחשב מעבודה לעבודה מעבודה זו על חבירתה אבל לענין עבודת כוכבים לא: **תרמינך שעתך**. ירוס מזלך: **באומר בגמר זביחה הוא עובדה**. שחשב על השחיטה עצמה לעבודת כוכבים ואמר בלבו בזביחה זו עובדה לעבודת כוכבים ובהא מודינא דמיתסר בזביחה הויא עבודה חשובה בזריקה. [4] ולהכי נקט גמר זביחה דקסבר ריש לקיש (כ"ק עב. חולין כט:) אינה נשחטה אלא לבסוף: [5] **מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים**. באכילה. ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל [6] חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת: **אחדבוי**. שם חכם: **שור הנסקל**. אסור בהנאה הוא: **ניחא ליה בנפחיה**. שיהא נראה שמן לכך חייל שם איסור עבודת כוכבים על הפרש: **לא ניחא ליה בנפחיה**. הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור: **מאומה**. ואפי' פרש: מכלל

[1] נ"ל למאי], [2] גיר' הערוך קוסטא], [3] נע' תוס' חולין פו: ד"ה יתמרו], [4] נקמן מ: גיטין נ: יבמות פח: קיט. בכורות יט: מנ: חולין ו. יח: פו. נדה לח: מח.], [5] ויבמות קיט:], [6] סנהדרין ס: חולין לט. זבחים י., ו] [במוצות לד. וש"נ], [7] [תמורה ל: ע"ש], [8] [בכרות ד: וש"נ], [9] [תמורה ל: ופע"ג], [10] [דף לט.], [11] [כל דיבור זה שייך לעיל כט: במשנה ועמ"ש רש"י שם ד"ה מפני מה וכו' ומצוה נמקון], [12] [לקמן לה:], [13] ולא היה ניכר כל"ל [נ"ס] ועי' מהרי"ס, [14] [זבחים י.], [15] [ע' תוס' חולין ד: ד"ה מומר], [16] [שייך לעיל במשנה כט:], [17] [ג"ז שייך שם], [1] [נ"ז שייך לעיל במשנה כט:], [2] [ג"ז שייך לדף לה.],

רבינו חננאל

[1] אבטא דטייעא. פי' אל מצל בלשון ערבי. בתר י"ב ירחי שתא שרי. פירשו בירושלמי החרצנים והזגים ששנינו כי לחים אסורין בהנאה בשמילא אותן מן הבור דהא אין נעשה יין עד שירד לבור: והמוריים: ת"ר המוריים אומן מותר. פי' ציר של דגים כובשין הדגים הקטנים במלח [2] על החביות הגדולות נקרא מוריים. הציר היוצא מהן פעם ראשונה ושניה מותר כיון דשמינא אין צריך למירמא ביה חמרא. שלישי קליש שומנייהו דדגים ויהיב בהו חמרא. הלכתא משלישי ואילך אסור. פי' קיסטא דמוריים בלומא. כוז מוריים [3] במערה כוז יין בד' מעות. פי' לומא מעה כו' [4] ומפורש בברכות. [5] פי' עקמומית הנהר: גבינת בית אניקי אסורה. אניקי. שם מקום. ומפורש בתחלת סדר יומא (דף י ע"א) תובל זו בית אניקי. משך זו מוסיא. ותירס זו פרס. אמר ריש לקיש מפני מה אסרו גבינת בית אניקי מפני שרוב עגלי אותה העיר נשחטין לעבודת כוכבים. דאי אמרת מיעוט הוו להו מיעוט עגלים לעבודת כוכבים ורובן שלא לעבודת כוכבים. ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לעבודת כוכבים והוו להו העגלים הנשחטין לעבודת כוכבי' מיעוטא דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש ר' מאיר. ומקשינן עלה דר"ש בן לקיש וכי נשחטין לעבודת כוכבים מי אסיר והא את הוא דאמרת השוחט בהמה [6] לעבודת כוכבים אותה בהמה מותרת. תורמינך שעתך. פי' תשא אותך שעתך ודום. שמועה זו באומר בגמר זביחה הוא עובדה [7] ושנה לשחיטה מתחלה ועד סוף: **מתני'** א"ר יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו בדרך וכו' מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים. אמר רב המקדש בפרש שור הנסקל מקודשת. מ"ט דלא ניחא ליה בנפחיה ועוד כתיב ולא יאכל את בשרו. בשרו אסור פרשו מותר. המקדש בפרש עגלי עבודת כוכבים אינה מקודשת סברא וקרא [סברא] דניחא ליה בנפחיה דמיחזי שמן. קרא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. אמר רבא תרוייהו תנינהו הכא והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה שהנבילה בלאו והעולה [8] במיתה. ואמרו כהן שדעתו יפה שורף קיבת העולה

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
2. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח

גליון הש"ס

גמ' קיסתא דמוריים. עי' לעיל דף יב ע"א תוד"ה ושדי: **רש"י** ד"ה באומר וכו' ולהכי נקט נמר זביחה. עיין ב"ק דף עא ע"ב תוס' ד"ה היין שמתו: **תוס'** ד"ה אבטא וכו' ואינו נראה. עיין תשו' רשב"ם סוי"ד סי' ר"ל: **תוס'** ד"ה אי וכו' תימא כי איבא רובא כו'. עיין מרדכי סוף חולין:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל ר' אבא עד דחיזנא מאן נגרים: (ב) שם ולמיעוטא דמיעוטא לא: (ג) תוס' ד"ה מוריים וכו' והיה ניכר שהיה כל"ל ותיבת לפי נמחק: (ד) ד"ה אי וכו' דכי הא גוונא: (ה) ד"ה רשב"ל וכו' דג' מיני מומרים הן: (ו) ד"ה בארבו וכו' וי"ל דתרתי. נ"ב ועיין בפסחים דף כב ע"ב ד"ה ס"ד:

לעזי רש"י

בוטי"ן [בוט"ין]. בקבוק עור עבה.
פור"ט. נמל.

מוסף רש"י

ר"מ חייש למיעוטא. בפרק הכל שוחטין (חולין ו.), גבי כותים, אגזר על כל כותים משום שותפם שמצאו דמות יונה בהר גריזים והשתחוו לה (יבמות קיט.). השוחט את הבהמה. של חולין, לזרוק דמה לעבודת כוכבים. ועבודת השחיטה לא נעשית לשם עבודת כוכבים, אלא נשעת שחיטה חישב לעשות

המשך בעמוד הבא

[1] עי' מ"ש בערוך השלם ערך אבטא. [2] חולי נ"ל כתוך חביות גדולות. [3] נראה דל"ל כח מוריים בלומא ובמערה כוז יין לאותו בד' לומי וכו'. [4] חולי דכוון למ"ש בברכות דף נג ע"ב כדי שיכיר בין מלחמתא של טבריא לחולי דרבינו גרים שם לומא של טבריא ובערוך ערך לם ובערוך מלחמתא פי' על שמיסה דהוא שם מעצבא. [5] חסר כאן וכ"ל אם התם עיקולי ופשורי איכא פי' עקמומית הנהר כל"ל. [6] מדברי רבינו אלו נראה דגרים בדברי ר"ל מתם השוחט בהמה לעבודת כוכבים ומיושב בזה תמיהת התוס' וכ"ש. [7] חולי נ"ל ואינה לשחיטה אלא לנסוף. [8] מ"ש כ"כ רבינו דעולה במיתה היינו לדעת רבי בסנהדרין פג. לחזיר בעבולה במיתה ע"ש.

מכלל דאיסורי הנאה. כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרי פרשייהו: **דברי דודיך.** דברי סופרים: **מיינה.** עיקר תורה שבכתב: **חשוק שפסוקיך.** כלומרתרגמינן וחשוקיהסי[ב] וכדומיהן: **ואל תבהל להשיב.** ואל תדקדק להקשות לו: **גזרה תדשה.** מקרוב גזרו על הגבינה:

ואין מפקפקין בה. ואין מפרשין טעמה כלמפרש ואזיל. מפקפקין לשון חטיטה בדבר סתום לפשפשו ובלע"ז פורייי"ר כמו (סוכה דף טו.) מפקפק ונוטל אחת מבינתיים: **לא מגלו טעמא.** למה גזרו עליו: **דלמא איכא.** דלית ליה הסוא טעמא ולא בדיל מייניה ומזלזל בה אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא בדלי מייניה כ"ע דסברי קמו רבנן במלתא דאתי מייניה מודבא ואתן הוא דלא בקיאינן בטעמא: **יבא מופר.** כל גילוי שיבא מותר לארם של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבא: **ישן מופר וכו'.** יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארם של נחש לא היה מניחו ליישן: **נפי שא"א לגבינה בלא לחלוחי חלב.** בין גומא[ו] של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא (ג) וחלב טמא אינו עומד ואם עריב טמא בטהור הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא הטהור שקורין מיסג"א וחלב טמא אסור מן התורה ובבכורות (דף ו:) יליפינן לה ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו: **בעור קיבת נבלה.** ועור לאו פירשא הוא ואסור: **ומי אמר שמואל.** דעור קיבת נבלה (ג) דאסורה אבל קיבה עצמה דנבלה דהיינו חלב הקרוש הכנוס במעי הטלה שריא אלמא פירשא בעלמא הוא: כאן

מכלל דאיסורי הנאה שרו פרשייהו ומדקא"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים וקא מהדר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה מכלל דעבודת כוכבים אסור פרשייהו ולהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה מ"ט לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה אמרי הכא כיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה: השיאו לדבר אחר וכו': מאי [1]כי טובים דודיך מיין כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עריבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה מ"ש האי קרא דשייליה אר"ש בן פזי ואיתימא ר"ש בר אמי מרישיה דקרא קא"ל [1]ישקני מנשיקות פיהו אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב מ"ט אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא גזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה מאי גזירתא אר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור ולימא ליה משום ניקור כדעולא דאמר עולא כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא דלמא איכא אינש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה מגדף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבשה תשתרי ישן תשתרי דא"ר חנינא יבש מותר אין מניחו ליבש [ח]ישן מותר [ח] אין מניחו לישן א"ר [ט]חנינא לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור

מאי שנא האי קרא דשייליה. ומסיק מרישא דקרא ירושלמי אם להפליגו נתכוין הוה לו להפליגו בדברים אחרים בה' מקראות שבתורה שהסימן ממ"ם א"ו מחר משוקדים שאת אחרו וקס א"ר אילא דבריס שמשיקין עליהם את הפה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו ר"ש בר חגי בשם ר' שמואל בר נחמני כשיש לנוסוך וגו' כשיש כתיב הא כיצד בשעה שתלמידין קטנים כבוס לפניהם ד"ת הגדילו ונעשו בעתודים גלה להם רזי תורה וקתני התם דר' ישמעאל קטן היה באותה שעה ומסייע להדא דתני ר"ש בן יוחי ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה (ד) הסימן הזאת אינה נגלית לכל בריה וברייה כך אין לך רשות לשקע עצמך על ד"ת אלא בפני אדם כשר ונראה כי זהו טעם תלמוד שלנו דקאמר בסמוך כי גזרי גזירתא במערבא כו' אלא שאינו מפרשו כאן היטב ואומר מורי הר"ר אלחנן שזהו מה שיסד הקליר בפרשת פרה אדומה אין להרהר על מה נחקקה שכולם נתנו בנשיקה לשון משיקין עליהם את הפה: **משום** ניקור. תימה לקמן דמסקינן טעמא דחלב דבעינן ישראל רואהו דחייסינן לעירוב חלב טמא תיפוק ליה משום גילוי ול"ל דאין ה"ג אלא טעמא פסיקא ליה נקט הכא בשאין ישראל רואהו דמערב אבל טעמא דגילוי זמנין דלא שייך כגון שמצא העובד כוכבים יושב ממקום שחובד שם דכיון שכל שעה תופסו בידו ליכא למיחש לניקורא ואת"ל מפני מה אסרו משום גילוי יותר ממיס ודבש למאן דאית ליה באלו טריפות (חולין דף מט:) דשייך בהו גילוי וי"ל דבכל המשקים אע"ג דלא קפדי אגלויא משום נקורא אמנקיותא מיהא קפדי אבל גבי חלב מתוך שרוב פעמים אינו נאכל בעין וגם מסננין אותו אמנקיותא נמי לא קפדי ומסננת אינו מועיל כלום לאדם כדאמר בהגחל בתלא (ג"ק דף קטו:)

ישן תשתרי. תימה ליישני גזרה ישן אטו חדש כדמשני לעיל (דף לא:) גבי שכר וי"ל דהתם איכא למיגזר דלא מיינכר כולי האי בין ישן לחדש כמו גבי גבינה: **לפי שא"א בלא צחצוחי חלב.** פ"ה בין גומות של גבינה נשאר מן החלב ולמאן עריב ביה חלב טמא וקשה דא"כ ס"ל לר' ירמיה למימר אלא כיון דהדר ביה משנויא קמא ועוד דאטו מי חייסינן לעובד כוכבים שוטה הוה שעריב בו חלב טמא אע"פ שהוא יודע שאינו עומד לכן פר"ת דקאי אאמאי דהוה פריך יבשה תשתרי (ה) ומשני דאפי' כשהוא נראה ישן לעולם נשאר הארם בתוך לחלוחית הגבינה ביני אטפי וי"י הביא ראיה מן הירושלמי לדברי ר"ת דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור משום גלוי ויעמיד א"ר שמואל בר רב יאחק מפני ארם הנתון בין הנקבים ופי' ויעמיד ויבשנה ומשני מפני ארם הנתון בו' וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיבשו (ו) מיהא תיפתרי דאדם הוא אינו מניחו ליבא ומסיק מפני ארם הנתון בין הנקבים כמו שמתרץ בתלמודנו אבל אין לפרש כפירוש הר"ר אלחנן דקאי [ז] אחלב והכי פריך למה אסרוהו משום גלוי יעמידנו ואם יש בו ארם לא יעמוד דהכי מקשה התלמוד גבי חלב טמא בסמוך דליתיה דהא לא מצינו בשום מקום שיהא חלב (ז) להקפות בשביל ארם הנתון בו: **מפני** שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה. וא"ת מאי איריא נבלה אפי' שחוטה נמי אסורה משום בשר בחלב וי"ל דדוקא נקט נבלה דאז איכא בה איסורא דאורייתא אבל בשחוטה משום בשר בחלב ליכא איסורא דאורייתא דלונו בלונו הוא ואע"ג דאוקומי קא מוקים אינו אסור אלא מדרבנן: **ומי אמר שמואל הכי.** ה"ה דהוה מצי למפרך בפשיטות ממתני' דחולין (דף קטז.) אלא משמואל אשמואל ניחא (ח) למפרך: **חדא** קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה היא. תימה לפי מה שפיר"ת סוף כל הבשר (חולין דף קטז: ופס) שיש חילוק בחלב הקיבה שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם אף קודם חזרה דפירשא בעלמא הוא שאינו רואה אלא להעמידה אבל חלב הצלול שאינו רואה להעמידה מחשבינן חלב גמור וחזרו בהם מתוך קושיא דקיבת העולה דשורפה היה אע"פ שא"א שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש ולפירוש זה קשיא אמאי לא משני הכא כולה קודם חזרה והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש ולהכי דייקי' הא קיבה גופא שריא והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בצלול וי"ל דנהי דאין לגזר מעמיד דמ"מ אין העובדי כוכבים בוררין אותו כ"כ שלא יאחר מן הצלול ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה משמע הא קיבה גופא שריא ואע"פ שנשאר שם מן הצלול כדפי' שאין העובדי כוכבים טורחים לברר ואורא"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים דהא טעם האיסור הוה משום ניקור כריב"ל דקי"ל הלכה כריב"ל אף לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי שמואל דהא (עירובין מז:) שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כריב"ל בכ"מ וגם בדברי רב אחא בר אהבה אינם כלום כיון שאינו אותו רב אחא בר אהבה שהיה תלמידו של רבא שהיה בתראה שהרי חזרו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב ח נחמן (ט) בר יאקב שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יאקב עמדו בקושיא ניכא למיחש משום גילוי אלא מעתה יבשה שאין בה חשש ניקור תשתרי. ופריק ר' ירמיה לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב. וכיון דאיכא לחלוחית זיהרא האי. ושמואל אמר לא אסרוה אלא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה מכלל שהקיבה גופא שריא דפרשא בעלמא היא. איני דשמואל שרי בקיבה גופא והתנן קיבת העובד כוכבים ושל נבלה הרי זו אסורה. והוינן בה ושחיטת עובד כוכבים לאו נבלה היא. ואמר שמואל חדא קתני והכי קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה והרי זו אסורה. ופרקינן לא קשיא

בעורה ואיכא איסור דבשר בחלב דמליח הרי הוא כרותח ואני ראיתי מקומות שהן מעמידים בגבלת דבר אחר מליח:

מפני

מסורת הש"ס

ח) [לעיל לא: ע"ש], ט) [עי' תוס' ד"ה לפי שא"א מוכח דגרסתם הי' ר' ירמיה וכן לקמן לט: בתוס' ד"ה ימ"ח ממ"ג], ג) [חולין קטז.], ד) [חולין קטז:], ה) [שמות כז], ו) [גומות רש"ש], ז) אחלב עובד כוכבים כל"ל רש"ש], ח) [עי' היטב תוס' ב"ש מו: ד"ה שלא], ט) מהרש"א מ"ז],

תורה אור השלם

1. יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן:
שיר השירים א ב

לעזי רש"י

פורייי"ר. לנבור.
מישג"א. מי-גבינה, נסיוב החלב.

מוסף רש"י

הזריקה לשם עבודת כוכבים ולא זרק (זבחים י.). דאי שחטה לשם עבודת כוכבים שהיה בדעתו לעובדה בשחיטה זו דברי הכל אסורים, דהא זבחי מתים הוא, אלא בשלא היה מתכוין לזרות שחיטה זו עבודה לעבודת כוכבים, אלא שחטה לעצמו על מנת שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר אלנה (חולין לט.). ר' יוחנן אמר אסורה. בהאלה כדין זבחי מתים, חבחי מתים לפיגון (לעיל כט.) שם שם מעבלה עבודה (זבחים י.) ואע"פ שהשחיטה לאו לעבודת כוכבים היתה ואפילו לא זרק דמה לעבודת כוכבים נאסרה, ולפיגון טעמא בשחיטה חולין (לט.) דגמר לה לה ממחשבת פיגול דהוא מעבודה לעבודה, דהשוחט את הזבח על מנת לזרוק את הדם למחר פיגול (סנהדרין סא.). **מחשבין מעבודה לעבודה.** כשחשב בשעת עבודה זו על עבודה אחרת, כגון שחשב בשחיטה על הזריקה, הוא מחשבה לגבי עבודת כוכבים (חולין לט.) מחשבה היא לענין זבחי מתים ליאסר בהאלה (זבחים י.). **וילפינן חוץ.** איסור עבודת כוכבים, **מפנים.** ממחשבת פיגול של פנים, שהשוחט על מנת לזרוק דם למחר או להקטיר אימורין למחר זהו עיקר פיגול (חולין לט.). **ורשב"ל אמר מותרת.** לא ילף חוץ מפנים, אין מחשבין מעבודה לעבודה (סנהדרין סא.).
ישן מותר. כל דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן, מותר, דאין מניחו ארם של נחש ליישן אם היה בתוכו (לעיל לא:). **קיבת העובד כוכבים.** קיבה זהו חלב קרוש שבתוך הקיבה (חולין קטז.). **חדא קתני.** משום דשל נבלה היא אסר לה (שם קטז:).

רבינו חננאל

חיה ולא הודו לו. אלא אמרו לא נחנין ולא מועלין והא עולה איסורי הנאה הן. אלמא איסורי הנאה פרשן מותר והדר תני ליה מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. ואמר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה. אלמא איסורי הנאה פרשן שרי. ועגלי עבודת כוכבים פרשן אסור. ו) ולמה לא אסרוה בהנאה משום דליתא לאיסורא בעיניה לא אסרוה בהנאה. הכא נמי בגבינה נמי ליתא לאיסורא בעיניה. אמר ליה שאני הכא דכיון דאיסורא הוא דקא מוקים לה חשיב וכמאן דאיתיה בעיניה דמי אמאי לא אסרוה בהנאה: השיאו לדבר אחר וכו'. ירושלמי מפני מה לא גילה לו אם להפליגו נתכוין היה לו להשיאו באלו שאין להן הכרע כגון שאת ארור מחר משוקדים וקם כו'. א"ר יוחנן מפני שבקרוב אסורה (וישמע) [ור' ישמעאל] תלמיד

ו) נראה דל"ל והא דלא אהדר ליה דמשו"ה לא אסרוה בהנאה כמו דמוריים לרבנן משום דליתא וכו' אמר לך אמאי הכא וכו' וכמאן דאיתיה בעיניה דמי ומשו"ה פריך דאמאי לא אסרוה בהנאה כנ"ל.

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה יא סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' כ סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) גב' אין מניחו ליבא (אלא א"ל ירמיה) תא"מ וי"ב ס"א אין זה וכן היתה גירסת התוספות: (ב) רש"י ד"ה לפי שא"א וכו' דלמא עריב ביה חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד מכל מקום אם עריב טמא בטהור וכו' נסיובי דחלבא של הטהור: (ג) ד"ה ומי וכו' נבלה הוא דאסורים: (ד) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' מה הסימה הזאת אינה: (ה) ד"ה לפי וכו' יבשה תשתרי ישן תשתרי ומשני דאפילו כשהוא נראה יבש וישן לעולם נשאר: (ו) בא"ד וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיבשו ממנה מיהא תיפתרי דאדם אינו כל"ל ומיהא הוא נמתק וי"ב כלומר קושיא הא' היא הא דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור וקושיא השניה קאי נמי אחלב וכסי פרק ויעמיד פירוש יגמה מקלמו ופס הוא עומד הוא נסיון להכשיר כל החלב: (ז) בא"ד שיהא חלב מלהקפות: (ח) ד"ה ומי וכו' מיהא ליה למפרך: (ט) ד"ה חדא וכו' וכ נחמן שהיו קדמונים יותר מרבא וגם בדברי רב חסדא ורב נחמן עמדו בקושיא וליכא למיחש ממי משום עירוב חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד וכפירוש רש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד כדפרישית לעיל אלא ולאי כל"ל ומיהא בר יאקב נמתק ב' פעמים:

רבינו חננאל (המשך)

קטן [היה] באותה שעה. ואין מגלין להן רזי תורה עד שיגדלו. וכר' שמעון בן יוחאי. דתניא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. מה השימה. פי' המציאה אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה. אלא לפני תלמידים הגונים כשרים. ודאתן עלה קרא מאי פירושיה כו': **ירושלמי** דודים דברי סופרים. יין דברי תורה. טובים דודיך מיין. חביבין דברי סופרים מדברי תורה. תדע שהרי ר' טרפון אילו לא קרא קרית שמע לא היה עובר אלא בעשה. ומפני שעבר על דברי חכמים נתחייב מיתה. על שם ופורץ גדר ישכנו נחש. ותנן נמי האומר אין תפלין לעבור על ד"ת פטור. [חמשה] טוטפת להוסיף על דברי סופרים חייב. א"ל (ר') ישמעאל חשוק שפתותיך ואל תהא נבהל להשיב. ומאי טעמא א"ר יוחנן גזירה חדשה היתה משום ניקור. וכד גזרי גזירה במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא. עד דתפשוט בכל ישראל. דחיישי דלמא איכא מאן דלא סבירא ליה ואתי לזלזולי בה. מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה יבשה שאין בה חשש ניקור תשתרי. ופריק ר' ירמיה לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב. וכיון דאיכא לחלוחית זיהרא האי. ושמואל אמר לא אסרוה אלא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה מכלל שהקיבה גופא שריא דשמואל שרי בקיבה גופא והתנן קיבת העובד כוכבים ושל נבלה הרי זו אסורה. והוינן בה ושחיטת עובד כוכבים לאו נבלה היא. ואמר שמואל חדא קתני והכי קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה והרי זו אסורה. ופרקינן לא קשיא

מפני שמעמידין בשרף ערלה. וערלה של עובדי כוכבים אסורה כמו שנפרש בפ"ה (ע) בעה"י (עיין בתוס' קידושין דף לו: ד"ה כל מצוה): **דברים** המכוסין ממנו מתגלין לו. פי' שבני אדם מגלין לו רזיהן לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה כמו שנפרש בנמ' אבות (פ"ו מ"ח): **לגבינה** איכא דקאי ביני אטפי. פירוש ליקח חלב מן העובד כוכבים לעשות גבינה אבל לעיל גבי ליקח גבינה של עובד כוכבים ליכא למיחש לחלב טמא כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא כיון שאינו עומד: **מכלל** דאיכא למאן דשרי. מדקאמר פת לא הותרה בב"ד מכלל דאי בעי הוה שרי ליה אלמא לא פשט איסורו ומכאן סמכו עתה לאכול פת של עובדי כוכבים כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל ויש לסמוך על דברי רשב"ג ור"א בר לדוק דאמרי אין גוחרין גזרה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו ועוד ראיה דאמר לקמן (דף לז.) בימינו תתיר אף את הפת ולא הניח (ד) להתיר אלא משום דהוו קרו ליה ב"ד שריא ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו ועוד דאמרי בירושלמי דפרקין ובפ"ק דשבת פת עמדו עליו והתירוהו ומי שנזהר מפת של עובדי כוכבים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אע"פ שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל דאין להחמיר לאסור ע"י תערובת כדאמר בפ"ק דחולין (דף ו.) לא גזרו על תערובת דמאי וכה"ג (ה) במנא דעובדי כוכבים שרי דליתיה לפת בעייה דלא גזרו אלא היכא דאיתא בעייה:

ו) זליפתן. פ"ה פליטתן וגרגה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי האיסור כדאמרינן לקמן (דף עה.) ז) או (ו) משלגן במי זיתים ולשון זלוף ק"ק אלא מלינו זלוף רק לשון שפיכה כמו תעשה זלוף (פסחים דף כ:): בשלמא

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה ח) ומשנה לא זזה ממקומה רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן (ח) בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה ט בשרף הערלה כמאן כי האי תנא ג) (דתניא) ר"א אומר ג) א המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פירי אפי' תימא ר' יהושע עד כאן לא פליג ר' יהושע עליה דר"א אלא בקטפא דגוזא אבל בקטפא דפירא מודי והיינו דתנן ג) א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר י בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי בין לרב חסדא בין לרב נחמן (כ) בר יצחק תתסר בהנאה קשיא דרש רב נחמן בריה דרב חסדא מאי דכתיב [1] לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר [1] עלמות אהבוך קרי ביה עלומות ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו שנא' עלמות אהבוך קרי ביה על מות ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות אחד העוה"ז ואחד העוה"ב שנא' עלמות קרי ביה עולמות: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה ג חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו ד והפת והשמן שלהן ל) רבי ובית דינו ה התירו השמן ו והשלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ז וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית ומלח שלקונדית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: **גמ'** חלב למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור חיור טמא ירוק ואי משום איערובי ניקום דאמר מר חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד אי דקא בעי לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונשקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמילתא ואב"א אפי' תימא דקבעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי: והפת: א"ר כהנא א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה אמר רבי כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה מה ראו חכמים משום חתנות אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כסבורין העם התיר רבי הפת ולא היא רבי לא התיר את הפת רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא אמרו פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמר אלא פלטר ישראל א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים ח לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא ורבי יוחנן אמר אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא משום חתנות איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא תשתעו (ג) (בהדיה דאיבו) דקאכיל לחמא דארמאי: והשמן שלהן: שמן רב אמר דניאל גזר עליו ושמואל אמר לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא דשתא דמותר: ואי בעיא אימא. אפילו לגבינה נמי אסור: דאיכא. נסיובי דקיימי בגבינה: ביני אטפי. בתוך הגומות שבגבינה וחייסינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות: פורני. הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקוס שפיתא ב' קדירות ופיו למעלה: לאוסרה בשדה. דליכא למיחש לאימשוכי דלקרלאי בעלמא הוא: מנכיא. נוסך: אבי מצרי. בשדות אצל המצריס: ט) זליפתן. פליטתן שפוליטין ומזיעין שמנוית איסור שבלעו לודאי

לאן קודם חזרה. אותה משנה דשחיטת חולין דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה נשנית קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו שאמר לו ר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה וסבר לאו פירשא היא: **ולאן לאחר חזרה.** הך דשני שמואל מפני שמעמידין אותה בעור אבל קיבה עצמה שריא לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע מפני תשובתו של ר' ישמעאל: **ומשנה.** הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז.) קודם חזרה: **לא זזה ממקומה.** לא עקרוה לגמרי דהואיל ונשנית נשנית אבל אין הלכה כמותה שהרי חזר בו: **שמעמידין אותה בחומץ.** שהחומץ מעמיד חלב. ולקמן פריך לה א"כ ליתסר בהנאה: **בקטפא דגוזא.** בשרף היוצא מן הענף: **אבל בקטפא דפירי.** בשרף הפירי עצמו: **מגולה ריחה נודף.** והיינו דכתיב שמן תורק שמך) כשמגלין אותה ומריקין שמנה. כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם: **מפגלין לו.** מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן: **מתני' ר' וכ"ש דינו הפירו את השמן** לא גרסי'. דהא לאו מיהו שרייה אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמר בגמ' [לז.] מסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה ור' יהודה נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה הנשיא בנו של ר"ג בר' שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא) ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג הורה כו' ואילו רבי בנו של רשב"ג היה כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פד:): **והשלקות.** כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור. וכולהו משום חתנות: **וכבשין.** לכבוש דגים וירק ולאשר ורגלים של בהמה בחומץ: **וטרית.** מין דגים קטנים מלוחים: **טרופה.** שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין הלכך חיישי לטומאים: **וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו.** שדרך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו והיא עצמה טמאה: **והחילק.** מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת וקיימא לן [לט.] דמותרת ואמר בגמרא [שם] מפני מה אסרוה מפני שעירבוהה עולה עמה דגים טמאים הדומים לה הלכך לא שנא טרופה ול"ש אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביייסה דדמו ליה ולא מיינכרי אבל טרית אין שקץ דומה לה הלכך כי אינה טרופה שריא: **חלתית.** מין פירי הוא שקורין לזר"א בלע"ז ומתחכין את קרטיו בסכין ואסור משום שמנוייתא דסכינא: **ומלח שלקונדית.** מפרש בגמ' (לקמן לט:): **גמ' ניקום.** יעמידנו ע"י קיבה לגבינה: **לכמכא.** מאכל: **קלי.** מעט: **נסיובי.** מישג"א: **ליכא למיקם עלה דמלחא.** שמא נתערב בו חלב טמא וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים

לעזי רש"י

לזר"א. חלתית.
מישג"א. מי-גבינה, נסיוב החלב.

מוסף רש"י

המעמיד. חלב בהמה לעשות גבינה (נדה ח:).

רבינו חננאל (המשך)

לפיכך אסורה: **ירושלמי** אמר ר' ירמיה חלב עובד כוכבים למה הוא אסור מפני תערובת חלב בהמה טמאה. ר' יהושע בן לוי אמר משום גלוי. ויעמיד. אמר ר' שמואל מפני ארס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה ארסין הן. אחד צף ואחד שוקע ואחד דומה לשבכה. ישראל יושב בצד הדר ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חרוש משום תערובת בהמה טמאה. פת של עובדי כוכבים אסורה. א"ר יוחנן אפי' למ"ד רבי התיר את הפת של פלטר. הני מילי בשדה במקום שאין פת ישראל מצויה.

עין משפט נר מצוה

קיט א ב מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כו סמג לאוין קמו:
קכ ג מיי' שם פ"ג הלכה יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' קטו סעיף ח:
קכא ד מיי' שם פי"ז הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ח:
קכב ה מיי' שם הלכה כב וסמג שם טוש"ע שם סי' קיד סעי' ז:
קכג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סי' קיג סעיף ח:
קכד ז מיי' שם פ"ג הל' כג סמג שם טור וש"ע שם סי' קיד סעי' י:
קכה ח מיי' פי"ז שם הלכה יב סמג לאוין שם טור וש"ע י"ד סי' קיג סעיף ב:

רבינו חננאל

כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה. פי' הא דתנן קיבת עובד כוכבים ושל נבילה ואוקמא שמואל קיבת עובד כוכבים נבילה ואסורה קודם שחזר בו ר' יהושע היתה הקיבה עצמה אסורה. ח) וטעם אותה המשנה תירץ אחר שהשיבו ר' ישמעאל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ומותרת. וחזר בו ר' יהושע והודה כי קיבת נבילה מותרת ואמר מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים אחר שחזר בו כמו שמפורש במשנה זו אמר שמואל לטעמיה דהא מתני' מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה. אותה בעור קיבת נבילה. אבל הקיבה עצמה של נבילה מותרת. ומפני מה שנו אותה המשנה ואינה שנויה בהוגן. מפורש בפ' כל הבשר א"ר יוחנן לא קשיא כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה ומשנה לא זזה ממקומה. רב מלכיא אמר רב אדא בר אבא מפני שמחליק פניה בשומן של חזיר. רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ. רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. כדתנן המעמיד בשרף ערלה ר' אליעזר אומר אסור. אפילו תימא ר' יהושע ע"כ לא פליג ר' יהושע עליה דר' אליעזר אלא בקטפא דגווזא פי' קטף של עץ. אבל בקטפא דפירא מודה ליה. דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש המעמיד בשרף (הערלה) [העלין] בשרף העיקרין מותר. בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי. ולרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק תיתסר בהנאה. דהא החומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין איסורי הנאה הוא. וכן הערלה איסורי הנאה היא תיתסר גבינה זו אפי' בהנאה קשיא: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה. חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו. אוקימנא איסוריה דחלב שחלבו עובד כוכבים חיישינן דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה. ואסיקנא השתא דאתית להכי גבינה נמי משום חלב בהמה טמאה. ואי אמרת חלב בהמה טמאה לא קא חיישינן דלמא הני דמתחזי בגבינה כדתקוני לה כמין נקב ההוא דקאי ביני ביני בגבינה כמין טיפין הוא החלב הטמא אבל בעיר לא: איבו מנכית ואכיל פת אבי מצרא דמתא. אמר להו רבא ואמרי לה אמר רב נחמן לא תשתעי ליה (לאיבו) [בהדי' דאיבו] דאכיל נהמא דארמאי. שמן. אמר רב דניאל גזר עליו שנאמר אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו'.

ח) נראה דל"ל ועשם אותה משנה שנו שתיכן שמואל אמר שהשיבו וכו'.

מסורת הש"ס

ח) [יבמות ל. לב. קדושין כה. שבועות ד. חולין לב: קטז:]. ט) [ל"ל דתנן]. ג) [עלה פ"ח מ"ז נדה מ:]. ד) [עי' תוס' לקמן לו. בתוס' ד"ה אמר וכו' במתניתין כתב רשב"ם בשם רש"י וכו' ותוס' לעיל לג: ד"ה בעא]. ה) מהרש"א גרס מייה דאיבו. ו) [שה"ש ח]. ז) [גיטין עו:]. ח) [שיין לעמ' הבא]. ט) [מג: בד"ה אין עודלין]. י) [שיין לעמ' הבא]. כ) [לפי מ"ש רש"י שם ד"ה הכי גרסי' בתוספתא וכו' ל"ל אז מולגן במי זיתים].

תורה אור השלם

1. לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֲבוּךָ:
שיר השירים א ג

גליון הש"ם

גמ' בשרף הערלה. עיין בריטב"א קדושין דף לא ד"ה דתנן:

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב נחמן אמר מפני שמעמידין. נ"ב רב נחמן גרסי' ולא גרסינן רב נחמן כר יצחק דאמר מפני שמעמידין בחומץ ולא גרסינן לעיל דף לא ע"ב בד"ה רב נחמן אמר משום גלוי: (ב) שם כין לרב נחמן מתסר כל"ל ותיבות בר יצחק נמחק: (ג) שם בהדיה דאיבו. נ"ב ס"א לא משתעו מיניה דאיבו פי' לא תאמרו דבר שמועה משמו. אלפסי והכ"ר והרא"ש: (ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' ולא הניח מלהתיר: (ה) בא"ד וכה"ג בפת דעובד כוכבים נמי שרי כיון דליתיה לפת בעייה: (ו) ד"ה זליפתן וכו' לקמן אז מולגן במי זיתים:

בשלמא (א) למ"ד זליפתן של כלים אסורים בו'. קסבר נותן טעם לפגם מותר לפוס ריהטא משמע שאותם שאסרו קודם ר' יהודה כגון (ב) תלמידי שמאי והלל סוברין נותן טעם לפגם אסור ואתא ר' יהודה גשיאה וסבר מותר ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק דברי רבי שמלאי ולקמן נמי פ"ה (דף סז.) גבי חומץ אשר שם לתוך הגריסין פסיק שמואל הכי הלכתא נותן טעם לפגם מותר ולקמן בפירקין (דף לח:) גבי מישאה שליקא (ב) סתם התלמוד מי משוש גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ודקדק ר"י היאך באו לחלוק על רבותינו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו נהי דשמן יכול להיות שמותר מטעם שלא פשט ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בשאר דבריה היאך הותר ועוד קשיא לי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי [ג] הא דאמר לקמן (דף לט:) גבי דבש למאי ניחוש לי משוש גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומה בכך הא תנא דמתני' מיסר קא אסר לכך נראה לר"י דשמואל נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משוש חתנות גזור ומיהו משוש דלא שייך בה חתנות כ"כ כמו ביין הולך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אע"ג דאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזרו אע"פ שאין די בכל אחד לבדו והיינו דקא"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דניאל אלא שמאי והלל גזור מטעמי דפרישית ניחא דיכול להיות שהתיר ר' יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך דלא פשט איסורו וגם הטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך ועוד דנותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה דכיון שכתובה היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל ועוד כי שמאי והלל שהיו אחריו יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך א"כ משמע דגזירתו פשטה מיהא בעיר: **אשר לא יתגאל בפת בג.** פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דליתמע מהכא דדניאל גזר על הפת אלא לפתן המלך הוא ריפוש"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין לומר שהיה נוטל פתן והיו אוכלים זרעונים בלא פת: במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גרס רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה וביה התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסדר רבי זקנו כי הוא היה בנו של ר"ג המזכר במס' אבות (פ"ב מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא ומור יפה ת"ת כו' ואותו רבי יהודה הנשיא המזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה ו שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה ובריתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה ור' יהודה הביא ירושלמי רבי ובית דינו התירו את השמן בשלשה מקומות רבי יהודה הנשיא ורבותינו התירו בגיטין ובשמן ובסנדל ונראה לו שיש שם טעות סופר דקפריך וליקרו ליה ב"ד שריא שכל ב"ד המתיר ג' דברים נקרא ב"ד שריא ודחי א"ל יודן בר' ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין פירוש ואין זה מתיר ג' דברים ואם הוא היה רבינו הקדוש א"כ היה לו למנות עוד אחרת שהתיר כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ו:) להתיר רבי בית שאן דבירושלמי דדמאי נמי איתא לכך נראה לו דגרס התם ר' יהודה הנשיא והוא ר' יהודה נשיאה עוד כתוב שם בירושלמי רב יצחק בר מרתא נחת לגליצין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודרים רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול אם אינא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דאינא תמן אינא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו אטרח עליה ואכל: **ושמן** דניאל גזר עליו. ה"ג ה"מ למפרך איין אלא משוש דאשמן קאי נקטיה: **ורבי** יהודה הנשיא היכי אלים למשרי תקנתא דשמאי והלל. פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל דשמואל נמי מודי דמי"מ דבר הס: **והתנן** אין ב"ד יכול בו'. תימה בפרק השולח (גיטין לו: ושם ד"ה אלא) גבי פרוזבול דאמר שמואל האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא אי אייסר חיילי אבטליה ומסיק אי אייסר חיילי יותר מהלל והיכי דמי אי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול אין יכול לבטלו ואם לא פשטה א"כ למה לי אייסר חיילי הרי ר' יהודה נשיאה התיר שמן אע"פ שהיה קטן מאותו טעם דלא פשט איסורו וי"ל דהכא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא התיר אם לא היה ג"כ טעם דאין רוב הצבור יכולין לעמוד אבל פרוזבול נהי דלא פשט מ"מ רוב הצבור יכולין לעמוד בו מ"מ קשה דדבר תימה הוא היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוה לכך נראה דודאי פרוזבול פשט ודקשיא לך אפי' גדול היאך יכול לבטל ודאי בי"ח דבר דוקא אמר בשם יבא אליהו ואומר אין שומעין וכמו שמפרש בירושלמי הטעם מפני שעמדה להם בנפשותיהם כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שאלא בספרים ישנים דקאמר האמר רב משרשיא מה טעם כו' משמע שמשם מתחיל התירוץ וה"פ דשמעתין ור' יהודה נשיאה היכי אלים למשרי כו' והתנן אין בית דין כו' ועוד אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בי"ח דבר ולא הולך לפרש הטעם כי פשוט הוא ומשני האמר רב משרשיא מה טעם לפי שפשט ולפיכך ב"ד גדול נמי אינו יכול לבטל ושמן לא פשט לכך אפי' עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גוחרין כו' ולפיכך הותר אף בב"ד קטן אבל ודאי שאר דבריה אף כי פשטו יכול ב"ד גדול לבטל ולפיכך גבי פרוזבול אמר שמואל דאי אייסר חיילי מהלל אבטליה ואע"פ שפשט והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת א"ר בון אמר רב יהודה בשם שמואל ג"ש אלא חוץ לי"ח דבר אבל בי"ח דבר אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להם בנפשותיהם פירוש ממה שנעלו חרב בבית המדרש:

אי

בשלמא (א) למ"ד זליפתן של כלים אסורים בו'. קסבר נותן טעם לפגם מותר לפוס ריהטא משמע שאותם שאסרו קודם ר' יהודה כגון (ב) תלמידי שמאי והלל סוברין נותן טעם לפגם אסור ואתא ר' יהודה גשיאה וסבר מותר ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק דברי רבי שמלאי ולקמן נמי פ"ה (דף סז.) גבי חומץ אשר שם לתוך הגריסין פסיק שמואל הכי הלכתא נותן טעם לפגם מותר ולקמן בפירקין (דף לח:) גבי מישאה שליקא (ב) סתם התלמוד מי משוש גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ודקדק ר"י היאך באו לחלוק על רבותינו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו נהי דשמן יכול להיות שמותר מטעם שלא פשט ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בשאר דבריה היאך הותר ועוד קשיא לי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי [ד] הא דאמר לקמן (דף לט:) גבי דבש למאי ניחוש לי משוש גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומה בכך הא תנא דמתני' מיסר קא אסר לכך נראה לר"י דשמואל נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משוש חתנות גזור ומיהו משוש דלא שייך בה חתנות כ"כ כמו ביין הולך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אע"ג דאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזרו אע"פ שאין די בכל אחד לבדו והיינו דקא"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דניאל אלא שמאי והלל גזור מטעמי דפרישית ניחא דיכול להיות שהתיר ר' יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך דלא פשט איסורו וגם הטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך ועוד דנותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה דכיון שכתובה היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל ועוד כי שמאי והלל שהיו אחריו יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך א"כ משמע דגזירתו פשטה מיהא בעיר: **אשר לא יתגאל בפת בג.** פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דליתמע מהכא דדניאל גזר על הפת אלא לפתן המלך הוא ריפוש"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין לומר שהיה נוטל פתן והיו אוכלים זרעונים בלא פת: במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גרס רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה ובית דינו התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסדר רבי זקנו כי הוא היה בנו של ר"ג המזכר במס' אבות (פ"ב מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא ומור יפה ת"ת כו' ואותו רבי יהודה הנשיא המזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה ו שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה ובריתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה ור' יהודה הביא ירושלמי רבי ובית דינו התירו את השמן בשלשה מקומות רבי יהודה הנשיא ורבותינו התירו בגיטין ובשמן ובסנדל ונראה לו שיש שם טעות סופר דקפריך וליקרו ליה ב"ד שריא שכל ב"ד המתיר ג' דברים נקרא ב"ד שריא ודחי א"ל יודן בר' ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין פירוש ואין זה מתיר ג' דברים ואם הוא היה רבינו הקדוש א"כ היה לו למנות עוד אחרת שהתיר כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ו:) להתיר רבי בית שאן דבירושלמי דדמאי נמי איתא לכך נראה לו דגרס התם ר' יהודה הנשיא והוא ר' יהודה נשיאה עוד כתוב שם בירושלמי רב יצחק בר מרתא נחת לגליצין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודרים רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול אם אינא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דאינא תמן אינא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו אטרח עליה ואכל: **ושמן** דניאל גזר עליו. ה"ג ה"מ למפרך איין אלא משוש דאשמן קאי נקטיה: **ורבי** יהודה הנשיא היכי אלים למשרי תקנתא דשמאי והלל. פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל דשמואל נמי מודי דמי"מ דבר הס: **והתנן** אין ב"ד יכול בו'. תימה בפרק השולח (גיטין לו: ושם ד"ה אלא) גבי פרוזבול דאמר שמואל האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא אי אייסר חיילי אבטליה ומסיק אי אייסר חיילי יותר מהלל והיכי דמי אי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול אין יכול לבטלו ואם לא פשטה א"כ למה לי אייסר חיילי הרי ר' יהודה נשיאה התיר שמן אע"פ שהיה קטן מאותו טעם דלא פשט איסורו וי"ל דהכא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא התיר אם לא היה ג"כ טעם דאין רוב הצבור יכולין לעמוד אבל פרוזבול נהי דלא פשט מ"מ רוב הצבור יכולין לעמוד בו מ"מ קשה דדבר תימה הוא היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוה לכך נראה דודאי פרוזבול פשט ודקשיא לך אפי' גדול היאך יכול לבטל ודאי בי"ח דבר דוקא אמר בשם יבא אליהו ואומר אין שומעין וכמו שמפרש בירושלמי הטעם מפני שעמדה להם בנפשותיהם כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שאלא בספרים ישנים דקאמר האמר רב משרשיא מה טעם כו' משמע שמשם מתחיל התירוץ וה"פ דשמעתין ור' יהודה נשיאה היכי אלים למשרי כו' והתנן אין בית דין כו' ועוד אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בי"ח דבר ולא הולך לפרש הטעם כי פשוט הוא ומשני האמר רב משרשיא מה טעם לפי שפשט ולפיכך ב"ד גדול נמי אינו יכול לבטל ושמן לא פשט לכך אפי' עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גוחרין כו' ולפיכך הותר אף בב"ד קטן אבל ודאי שאר דבריה אף כי פשטו יכול ב"ד גדול לבטל ולפיכך גבי פרוזבול אמר שמואל דאי אייסר חיילי מהלל אבטליה ואע"פ שפשט והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת א"ר בון אמר רב יהודה בשם שמואל ג"ש אלא חוץ לי"ח דבר אבל בי"ח דבר אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להם בנפשותיהם פירוש ממה שנעלו חרב בבית המדרש:

אי

מסורת הש"ס

א) [לקמן לח:], ב) [בס"פ עוסף: הנשיאין], ג) [שם לט. לט: סה: סז: סח: עה:], ד) [עדיות פ"א מ"ב] מ"ק ג: מגילה ב. גיטין לו:, ה) [ב"ב קיח.], ו) שבת יז: ע"ש, ז) [ל"ל אמר לחיימי], ח) מיסורס. יעב"ץ, ט) ב"ק עט: ב"ב ס: סוריות ג:, י) [ע"ב], כ) וכן בכל הסמוך היכא דכתוב שמאי והלל צריך לגרוס תלמידי שמאי והלל. רש"א, ל) [עי' תוס' לעיל לג: ד"ה בעא],

תורה אור השלם

1. וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאַל בְּפַת בַּג הַמֶּלֶךְ וּבְיֵין מִשְׁתִּיו וַיְבַקֵּשׁ מִשַּׂר הַסָּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאָל:
דניאל א ח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בשלמא וכו' הא דאמר לקמן. [ועי'] דף לח ע"ב (ועי"ש) בתוס' ד"ה אי:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא לדידי דאמרי זליפתן של וכו' גבי חומץ לתוך הגריסין כ"ל ותיבות אשר שם ממחק: (ב) בא"ד מישאה שליקא קאמר סתם התלמוד וכו' שלא פשט איסורו ואין רוב וכו' לעמוד בו בשאר:

עין משפט נר מצוה

קכו א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קלח טוש"ע י"ד סי' קג סעיף ג:

קכו ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ב סמג עשין קיא:

[קכו ג רש אלפס קדושין פ"ד דף ממ.]:

ד [מיי' שם הלכה ז]:

ה [מיי' שם הל' ה]:

רבינו חננאל

ושמואל אמר זליפתן של כלים אסורין. כגון קדירה בת יומא וכיוצא בה אסרתן. אמר ליה שמואל לרב בשלמא לדידי כו' משום דנותן טעם לפגם מותר משום הכי שרייה רבי. אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היכי יכול רבי לבטוליה. והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין. אמר ליה אשלח ליה לרבי אשאל אשאליה איכסיף רב אמר [אם] הם לא דרשו אנן לא דרשינן. כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר. יין ושמן רב סבר שם על לבו והורה לכל ישראל. ושמואל סבר שם על לבו לעצמו לאחרים לא הורה: **ירושלמי** אמר ליה שמואל אכול משחא דארמאי ואי לא כתיבנא עליך זקן ממרא: ומקשינן וסבר רב שמן דניאל גזר עליה והא משמיה דרב אמרו פתן של שמן ויין מי"ח דבר הן. ופרקינן דניאל גזר שיהא אסור בעיר. תלמידי שמאי והלל גזרו ביה איסור אפילו בשדה. ומקשינן אי הכי רבי היכי מצי מבטל גזירה זו. והאמר ר' יוחנן בכל יכול בית דין לבטל דברי בית דין חבירו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מי"ח דבר שאפי' יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין להם. ופרקי' להו אמר רב שמעיה מה טעם הואיל פשט איסורן ברוב ישראל שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל וכרבי יוחנן ישבו ובדקו על השמן ומצאו שלא פשט איסורו ברוב ישראל. וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם רוב ישראל יכולין לעמוד בה. כדכתיב

אי איכא גוי כולו אין אי לא לא. פי׳ אינה חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בב״ד קטן מיהו חלה היא לענין שלריכה שוב היתר שהרי שמן נהגו בו איסור על שבא רבי יהודה והתירו: **גזרו** על בנותיהן שיהו נדות מעריסותן. וגם על בנות כותים גזרו ושתי גזירות הוו ותרוייהו לריכי כמו שפי׳ בפ״ק דשבת (א) (מז:): **דכתיב** לא תתחתן בם. אסיפא דקרא סמיך דכתיב ובתו לא תקח לבנך דאילו לאו דלא תתחתן מיירי בגיורת כדאמרינן בהערל (יבמות עו.) וכי האי גוונא פי׳ הר״ר אלחנן בפרק הערל (שם עט.) גבי בני שאול שהוקשו דפריך והכתיב לא יומתו אבות על בנים וע״כ אסיפא דקרא סמיך דכתיב איש בחטאו יומתו אבל רישיה דקרא מוקמי ליה (בסנהדרין דף מז:) בעדות אב על הבן [וע״ע תוס׳ כתובות כט. סד״ה אלו]: **כי** ימיר לרבות כל המסירין. ע״כ הן דרשא לא קיימא אלא אבתו לא תקח לבנך דסליק מייה דאילו שאר עובדי כוכבים בגיורתן שרו ולר״ש דאסר פי׳ רשב״ם הך דר״ש ליתא בכולהו תנאי אלא משום דשמעינן ליה לר״ש דדרש טעמא דקרא אם כן כי ימיר קרא יתירא הוא דכי נמי לא כתיב דרשינן האי טעמא מנפשיה [וע״ע תוס׳ קידושין סח: ד״ה הימא וכו׳]:

משום נשג״ז. פירוש כהן הבא עליה חייב משום זונה ומפ׳ בפ׳ הנשרפין (סנהדרין דף פב.) ואידך דאמר משום נשג״א קסבר נשייהו לא מפקרי בזנות ומשום הכי לא מחייב משום זונה והקשה הרב רבי משה מפוסקטוי״ש דאמר הכא בבית דין של חשמונאי גזרו בעובדת כוכבים משום זונה ותנן בפרק הבא (ב) ביבמות (דף פא.): ותכ״א אין זונה אלא גיורת או משוחררת ושבעלה בעילת זנות וזו היא זונה האמורה בתורה ומפרש טעמא לפי שבאין עליה בנכריותה אלמא בעובד׳ כוכבים שייך זנות ויש לדחות דהתם בגיורת שאני משום דהשתא היא בת קיחה וקיימא באיסור חללה וזונה לא יקח (ג) אבל בעובדת כוכבים דלית בה קיחה ליה בה משום זונה לא יקח ולא משום חילול זרעו שאינו מתייחס אחריהן אבל קשה דאמרינן פרק כל האסורין (תמורה דף כט: ופס״ד ורבא) אמר אביי כהן הבא על העובדת כוכבים מ) (אפי׳ א״א) אינו לוקה ורבא אמר לוקה אלמא מדאוריתא הוא מלקי עלה משום זונה ואפילו בעובדת כוכבים ואמר בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עח.) דפליגי רבי אלעזר בר יעקב ור׳ יהודה ור׳ יוסי ור׳ שמעון בגיורת לכהן ואפילו ר׳ שמעון לא שרי אלא בנתגיילה פחותה מבת ג׳ שנרעו בתוליה בישראל אבל בעובדת כוכבים ודאי שייך זונה וי״ל דהתם דרבא דתמורה וכן הביא דפי׳ יוחסין והתם דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה (ד) היינו ודאי ליאסר לכהן ואף הכהן לוקה עליה כבעולה ודאי ואפי׳ דפליג ואמר אינו לוקה היינו משום דקסבר דהא דמתסרא עובדת כוכבים זונה לכהן מדאוריתא לא משום זונה דכתיב בקרא מתסרא אלא מגזרת הכתוב דכתיב בתולה מעמיו ולא גיורת ולאו הבא מכלל עשה עשה ולהכי לא נקי והך גזירה דב״ד של חשמונאי הוי בסתם עובדת כוכבים שאין ידוע לנו שנבעלה דמספיקא לא נקי ואפי׳ לרבא ומיהו לרבנן גזרו אחייבו משום זונה ולרב דימי נשייהו לא מפקרי הלכך משום זונה לא גזרו ומפ׳ נמי התם בפ׳ הנשרפין מ״ד נשג״ז לא אמר נשג״א דאשות לית להו וק׳ דהא מנרכינן בפ״ק דקידושין (דף כא.): גבי יפת תואר אשת ארבות א״א אלמא איכא בהו אישות וי״ל דודאי עשה מיהא איכא ולכך הולרך לרבות אשת איש והא דדרשינן בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף נב:) אשר ינאף אשת רעהו פרט לאשת אחרים פי׳ עובד כוכבים אלמא לא שייך בהו אישות כלל היינו לענין חיוב מיתה והא דאמרינן (בירושלמי בפ׳) [בירושלמי בפ׳] אין עומדין י׳ באו על הזונה ראשון קנאה ואחרים חייבים עליה משום אשת איש הלא אמר בעילה קונה בבני נח היינו דוקא גבי בני נח אבל בישראל אינו חייב בעשה אלא בעולת בעל ואשתו גמורה:

צער גדול היה לי לפני רבי אסי בו׳. מדאמרינן ופלוגי אלא פלוגי משמע שכולם היו בדור אחד וכולם בימי רבי:

לאלתר

[1]במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא גוי כולו אין אי לא לא גופא [6]אמר באלי אמר אבימי נותאה משמיה דרב פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמונה עשר דבר הן בנותיהן מאי היא אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן נידות מעריסותן וגניבא משמיה דרב אמר כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן דכי אתא [3]רב אחא בר אדא א״ר יצחק גזרו על פיתן משום שמנן מאי אולמיה דשמן מפת אלא על [8]פיתן ושמנן משום יינן [2]ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר ועל דבר אחר משום ד״א בנותיהן דאורייתא היא דכתיב [2]לא תתחתן בם דאורייתא ז׳ אומות אבל שאר עובדי כוכבים לא ואתו אינהו וגזור אפילו דשאר עובדי כוכבים ולר״ש בן יוחי דאמר [3]כי יסיר את בנך מאחרי [4]לרבות כל המסירות מאי איכא למימר אלא דאורייתא [7]אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות [8]זנות נמי בבית דינו של שם גזרו דכתיב [4]ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל דמשכה בתריה אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזור אפי׳ ישראל הבא על העובדת כוכבים ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא [7]דאמר מר [9]הבועל ארמית קנאין פוגעין בו [10](א״ל) דאורייתא [9]בפרהסיא וכמעשה שהיה ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא בנמי בית דינו של חשמונאי גזרו [דכי אתא רב דימי אמר ב״ד של חשמונאי גזרו] ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג״א [10]כי אתא רבין אמר משום [11]נשג״ז כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא ואתו אינהו גזור אפי׳ ייחוד ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו [7]דאמר רב יהודה באותה שעה גזרו על ייחוד אמרי התם ייחוד דבת ישראל אבל ייחוד דעובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזרו אפי׳ אייחוד דעובדת כוכבים ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא [8]דאמר ר׳ יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר [5]כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא [9]בן מתייחד עם אמו [12]ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה ייחוד דאורייתא דאשת איש ואתא דוד וגזר [2]אפי׳ אייחוד דפנויה [13]ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפי׳ אייחוד דעובדת כוכבים מאי על ד״א משום ד״א אמר רב נחמן בר יצחק [14]גזרו על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור דא״ר זירא צער גדול היה לי אצל ר׳ אסי ור׳ אסי אצל ר׳ יוחנן ור׳ יוחנן אצל ר׳ ינאי ור׳ ינאי אצל רבי נתן בן עמרם ור״נ בן עמרם אצל רבי תינוק עובד כוכבים מאימתי מטמא בזיבה ואמר לי בן יומו וכשבאתי אצל ר׳ חייא אמר לי [15]בן ט׳ שנים ויום אחד וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי אמר לי הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה בן תשע שנים ויום אחד

הואיל

במארה אתם נארים. אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה ונאסר עליכם ואח״כ אותי אתם קובעים גוחלים שאתם נהנים שוב מן הארורים: **מעריסתן.** מקטנותן שהן שוכבות בעריסה שקורין ברייש״ך: **משום יינן.** שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן: **ובנותיהן אסורין משום דבר אחר.** עבודת אלילים: **ועל דבר אחר.** אלא הוזכר כאן גזרו משום דבר אחר ולא משום עבודת אלילים. לקמן מפרש לה: **קנאים.** בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו: **פוגעין בו.** בשעת בעילה לפי שאינו במיתת ב״ד וכמעשה שהיה דזמרי וכזבי: **נשג״ז.** גזרו עליהן משום נדה דרבנן ואע״ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה שהרי היא כבהמה חכמים גזרו עליה ומשום שפחה ומשום עובדת כוכבים[1] כאילו מתחתן בה דרך אישות ומשום אשת איש דבעולת בעל יש להן לבני נח דכתיב[2] והיא בעולת בעל ישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית ואתי למינסב שפחה ועבר משום לא יהיה קדש[3] ואתי למנסבה לעובדת כוכבי׳ ועבר אלא אתחתן ואתי למיבעל אשת איש ישראל: **משום נשג״ז.** נדה שפחה עובדת כוכבים[1] זונה שאם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה: **דאורייתא דמייחדא בהדיה בו׳** לא גרסי׳ וה״ג **כי גזור רבנן בית חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא בו׳ ואתו אינהו.** תלמידי שמאי והלל: **באותה שעה.** מעשה אמנון ותמר. והא דרב יהודה בסנהדרין בפ׳ כ״ג: **שיטמא בזיבה.** אפי׳ לא רואה גזרו עליו להיות כזב: **צער גדול היה לי אצל בו׳.** כלומר טורח גדול היה לי אצלו בשאילה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו:

הואיל

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פי״ז מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ ט יב טוש״ע יו״ד סי׳ קיב סעיף ח]:

קכח ב מיי׳ פי״ח מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכג סעיף ח:

קכט ג ד ה מיי׳ פי״ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ח ב סמג לאוין קיב טור ש״ע אה״ע סי׳ טז סעיף ח:

קל ו ז מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעי׳ ב [שו״ע ח״מ סי׳ תכה סעיף ד בהגה]:

קלא ח מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעי׳ ח:

קלב ט י מיי׳ שם פכ״ב הלכה ח סמג לאוין קמ טוש״ע אה״ע סי׳ כב סעיף ח [וברב אלפס קידושין פ״ד ד׳ רמג.]:

קלג כ ל מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעי׳ ב:

קלד מ מיי׳ שם פ״ד הלכה ד ופ״ח מהלכות טומאת מת הלכה י״ד ופ״ב מהל׳ משכב ומושב הלכה י:

קלה נ מיי׳ פ״ב מהל׳ משכב ומושב הל׳ י:

רבינו חננאל

במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו. אי איכא הגוי כולו וקא עבר עליה האי גברא אותי אתם קובעים ואי לא לא. גופא אמר באלי (נותאה) [אמר אבימי נותאה] משמיה דרב פתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן מ״ח דבר הן. בנותיהן אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן שיהו נדות מעריסותיהן. גניבא משמיה דרב אמר כולהו משום עבודת כוכבים גזור בהו רבנן. גזרו על פתן ושמנן משום יינן. וגזרו על יינן משום ייחוד בנותיהן. אבל חתנות בבנותיהן מדאורייתא הוא דכתיב לא תתחתן בם ואע״ג דהאי קרא מז׳ אומות הוא. [6] דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי מרבינן כל המסירות ואפי׳ דשאר אומות מן התורה. ודרך זנות בית דינו של שם גזרו שנאמר הוציאוה ותשרף. ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני הוא דתנן הבועל ארמית קנאין פוגעין בו והנ״מ בפרהסיא וכמעשה זמרי. אבל הבא על העובדת כוכבים בצנעא בית דין של חשמונאי גזרו. הבא על העובדת כוכבים חייב משום [3]נש״א פי׳ נדה שפחה אשת איש. נשג״ז נדה שפחה עובדת כוכבים זונה. גזרו תלמידי שמאי והלל אפילו ייחוד דעובדת כוכבים פנויה. אבל ייחוד דבת ישראל אם היא אשת איש מן התורה הוא. שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך ואין אחר מתייחד עם אמו אלא כל העריות שבתורה. ייחוד דבת ישראל פנויה בית דינו של דוד גזרו בה. דאמר רבא באותה שעה שבא אמנון על תמר אחותו גזרו על ייחוד דפנויה בת ישראל. וגזרו על ייחוד בנותיהן משום דבר אחר. [3] דאמרינן דבית דינו של חשמונאי גזרו שלא תהיה עובדת כוכבים מיוחדת לו בזנות אתו אינהו גזרו אפילו אקראי בעלמא: ועל דבר אחר משום דבר אחר מאי היא. אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. אסיקנא עובד כוכבים מבן ט׳ שנים ויום אחד מטמא בזיבה.

מסורת הש״ס

א) שבת יח: ע״ש, ב) [שם], ג) [קדושין סח:], ד) סנהדרין פב., ה) [ל״ל אלא], ו) שם, ז) שם כא.ע״ש, ח) שם: קדושין פ: ע״ש, ט) שבת יח:, י) בס״א: בויה, כ) [בראשית כ], ל) [דבריה כנ], מ) רש״ל מ״ו,

---

תורה אור השלם

1. בְּמְאֵרָה אַתֶּם נֶאֱרָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ:
מלאכי ג ט
2. וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לְבִנְוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ:
דברים ז ג
3. כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר:
דברים ז ד
4. וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף:
בראשית לח כד
5. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:
דברים יג ז

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה דכתיב וכו׳ **אביאא** דקרא. עיין קידושין דף סח ע״ב תוס׳ ד״ה אמר קרא:

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה גזרו וכו׳ בפ״ק דשבת. נ״ב בדף ט״ז ע״ב בתוס׳ ד״ה אף בנות כותים: **(ב)** ד״ה משום וכו׳ בפרק הבא על יבמתו ומכ״מ: **(ג)** **בא״ד** חוזה לא יקח ולא יחלל זרעו אבל בעובדת כוכבים אינה בה וכו׳ ממיתם אחריו אבן: **(ד)** **בא״ד** והיא דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה ליאסר לכהן ואף הכהן לוקה עליה היינו דוקא **בבעולה** ולאי:

לעזי רש״י

ברייש״ך [ברי״ן]. עריסה.

מוסף רש״י

הבועל ארמית. בת עובד כוכבים, קנאין פוגעין בו. בני אדם המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה, אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לבית דין, והלכה למשה מסיני הוא. פוגעין, ממיתין כמו (מלכים א ב) לך ופגע בו (סנהדרין פא:).

חייב משום נשג״א. כלומר נענש בה משום כל אלו (שם פב.). **גזרו על ייחוד.** דאשת איש ומל הפעויה (שם כא:). **אלא בן מתייחד עם אמו.** להכי נקט קרא דבן אמך דומר שהכן מלוי אצל האם (קדושין פ:). **שיטמא בזיבה.** ואפילו אינו זב (שבת יז:).

מסורת הש״ס

ו) נראה דל״ל דין דכתיב כי יסיר וכו׳. ב) נראה ל״ל נשג״א נדה שפחה עובדת כוכבים אשת איש ורבין אמר דחייב משום נשג״ז. ג) נראה מה דרבינו הי׳ גורס בכאן גי׳ אחרת ואפשר שזו היא הגי׳ שכתב רש״י דמייחדא בהדיה לא גרסינן.

הואיל ורואי לביאה כו'. דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הואי כדאמרן [לו:] שלא יהא תיובתא של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור הלכך לא גזרו עליה **עד דחזי לביאה: פשיטא.** כיון דתיובתא משעה שראוי ה"ה לתיובתא: **מהו דתימא האי.** תיובתא כארגולי לביאה הוא עדיין לארגולי להמשיך ישראל אצלו: אבל תיובתא בת ג' אע"ג דבת ביאה היא אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי עד שתהא בת תשעה לא גזרו עליה קמ"ל: **איל קמצא.** מין חגב הוא: **דכן.** שהוא טהור ומותר באכילה: **ועל משקה בית מטבחיא.** הדס והמיס שהן בבית המטבחיים שבעזרה: **דכן.** לא גזרו עליהם טומאת משקין. ופלוגתא היא לקמן [ע"ב] רב אמר דכן ממש דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובהני לא גזור ושמואל אמר דכן מלבמה טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא ולא מצו רבנן לגזרינהו: **ועל דיקרב למיתא מסאב.** הנוגע במת טמא. ולקמן [שם] פריך הא דאורייתא היא ועוד הא חומרא היא ויוסף אסרא מיבעי ליה: **שרא אלא.** דהא לקמן [שם] מפרש דהאי על דיקרב למיתא מסאב קולא היא: **אינו גט.** דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש והוא כבר מת ואין יכול לגרש וזקוקה ליבם אם אין לו בן. אבל אי אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש ומת בתוך כך הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם: **רב יוסי.** בב"ב בפרק יש נוחלין (דף קלו.) הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו לריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דלהוי משמע גופא מהיום אלא אהא דאמר למכרס ופירא לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום אלא לאחר מיתה לא אמר כלום ויירשו אחיו עמו או אם היה עליו בע"ח מאחר לאחר מתנה זו בע"ח גובה את חובו רבי יוסי אומר אינו לריך לדהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו אהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר. וה"נ זמנו של גט מוכיח דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא באתי ותנאה בעלמא הוא וכי לא אתא אתא אקייס תנאה: **רבי יהודה הנשיא.** בן בנו של רבי היה הורה שהיא מותרת לינשא: **כל שעה.** כל ימיו נחלקו עליו: **לאלתר שריתוה.** כששמעו בו שמת: ה"ג **לאלתר שריתוה דהאי לא אתי עוד: אין ה"נ.** דאיכא למיבעי אמתניתין: **אלא.** להכי בעינן בעיין לה לאקמייתא משום דהוה מנייגא דרבי יהודה נשיאה דשרייה ומדרבי יהודה נשמע למתני' להיכא דאמר לה מעכשיו: **הכל מודים.** ואפילו רבי יוסי היכא דאמר לה בהאי לישנא הרי זה גיטך לכשתלא חמה מגרתיקה: **לרי נפקא לה קאמר לה.** דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בגיליא לאו גיטא הוא ואע"ג דא"ר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן [גיטין עב.] מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא לאי לאחר מיתה אי תנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה דהדר ביה ממאי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה בית נוחלין (ב"ב קלו.): **ע"מ שתלא חמה מגרתיקה.** ולכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש: **מעכשיו קאמר.** דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקייים תנאי זה ונפקא חמה לגבאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמייתי בגיליא ה"ל גט מחייים ולכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע: **דאמר רב הונא כל האומר ע"מ לאומר מעכשיו דמי.** ע"מ ולאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע: **לא נחלקו אלא באם תצא.** ומת בגיליא דכוותיה התם באם לא באתי דאמרינן התם בפ' מי שאחזו קורדיקוס (גיטין דף עב. עז.) אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים. הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע מתייס ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם דלשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשאמות קאמר וה"נ משמע ולכשתלא אבוא וה"ל גט לאחר מיתה: **שושיבא.** מין חגב ורשאו ארוך: **וקמיפלגי.** יוסי בן יועזר ורבנן ברשאו ארוך דסימני טהורים נפקא לן מארבה סלעם חרגול חגב ופליגי תנאי באלו טריפות (חולין דף סו.) ברשאו ארוך איכא דאמרי ליה בכולל ופרט דאמרי בכולל אלא מה שבפרט הני מיני שרי אבל מין אחרינא לא וכל מינא דהני אין רשאו ארוך ואיכא דאמרי בכולל ופרט וכולל ומרבי כל כעין הפרט לא רשי ארבה כרשי סלעם וכו' הלד השוה שבהן שיש להן ד' רגליס ד' כנפיס ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים הללו:

סוסביל

הואיל וראוי לביאה מטמא נמי בזיבה אמר רבינא [א]**הלכך הא תינוקת עובדת כוכבים בת ג' שנים ויום אחד הואיל וראויה לביאה מטמאה נמי בזיבה פשיטא מהו דתימא האי ידע לארגולי והא לא ידעה לארגולי קמ"ל מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה א"ל שמלאי לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן אמר לו בימינו תתיר אף את הפת אמר לו א"כ** [ב]**קרו לן בית דינא שריא דתנן** [ג]**העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן** [ג]**ועל משקה בית מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא אמר ליה התם שרא תלת ומר שרא חדא ואי שרי מר חדא אחריתי אכתי תרתין הוא דהוויין א"ל אנא שראי אחריתי מאי היא דתנן** [ד]**זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש אינו גט ותני עלה ורבותינו התירוה לינשא ואמרינן מאן רבותינו אמר רב יהודה אמר שמואל בית דינא דשרו משחא** [ה]**סברי לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו** [ו]**וא"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא ר' יהודה הנשיא הורה ולא הודו לו** [ז]**כל שעתו ואמרי לה** [ח]**כל סייעתו א"ל רבי** [ט]**(אליעזר) לההוא סבא כי שריתוה לאלתר שריתוה דלא אתי או דלמא לאחר שנים עשר חודש דהא איקיים ליה תנאיה ותיבעי לך אמתני' דתנן** [י]**הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש הוי גט דהא איקיים ליה תנאי ותיבעי לך לאלתר הוי גיטא דהא לא אתא או דלמא לאחר י"ב חודש דהא איקיים ליה תנאיה אין ה"נ אלא משום** [יא]**דהוית בההוא מגיינא אמר אביי** [יב]**הכל מודים לכשתצא חמה מגרתיקה לכי נפקא קאמר לה וכי מיית בגיליא גט לאחר מיתה הוא** [יג]**על מנת שתצא חמה מגרתיקה מעכשיו קאמר לה וכי מיית בגיליא הא ודאי תנאה הוי וגט מחיים הוא כדרב הונא** [יד]**דאמר רב הונא** [טו]**כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא** [טז]**באם תצא ר' יהודה הנשיא סבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו והוה ליה כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי ורבנן לית להו דר' יוסי והוה ליה כזה גיטך אם מתי גרידא גופא העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן ועל משקה בי מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא מאי אייל קמצא רב פפא אמר שושיבא ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר סוסביל רב פפא אמר שושיבא וקמיפלגי בראשו ארוך מר סבר ראשו ארוך אסור ומר סבר ראשו ארוך מותר רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר**

סוסביל

לאלתר שריתוה דהא לא אתי. ולא"ת פשיטא דלאלתר היא מותרת דמיד שמת הרי התנאי כמקויים דלא ישוב עוד לביתו וי"ל דמ"מ מיבעי ליה אי גזרינן מת אטו לא מת: **ורבנן** לית להו דרבי יוסי. פירוש בני דורו שהיו חלוקין עליו ומ"מ ליכא למפשט דאין הלכה כר' יוסי דכי ליה להו הכא היינו בעל פה אבל בשטר מודו ליה:

בראשו

לאלתר שריתוה דהא לא אתי עוד: אין ה"נ. דאיכא למיבעי אמתניתין: **אלא.** להכי בעינן בעיין לה לאקמייתא משום דהוה מגיינא דרבי יהודה נשיאה דשרייה ומדרבי יהודה נשמע למתני' להיכא דאמר לה מעכשיו: **הכל מודים.** ואפילו רבי יוסי היכא דאמר לה בהאי לישנא הרי זה גיטך לכשתלא חמה מגרתיקה: **לרי נפקא לה קאמר לה.** דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בגיליא לאו גיטא הוא ואע"ג דא"ר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן [גיטין עב.] מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא לאי לאחר מיתה אי תנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה דהדר ביה ממאי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה בית נוחלין (ב"ב קלו.): **ע"מ שתלא חמה מגרתיקה.** ולכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש: **מעכשיו קאמר.** דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקייים תנאי זה ונפקא חמה לגבאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמייתי בגיליא ה"ל גט מחייים ולכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע: **דאמר רב הונא כל האומר ע"מ לאומר מעכשיו דמי.** ע"מ ולאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע: **לא נחלקו אלא באם תצא.** ומת בגיליא דכוותיה התם באם לא באתי דאמרינן התם בפ' מי שאחזו קורדיקוס (גיטין דף עב. עז.) אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים. הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע מתייס ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם דלשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשאמות קאמר וה"נ משמע ולכשתלא אבוא וה"ל גט לאחר מיתה: **שושיבא.** מין חגב ורשאו ארוך: **וקמיפלגי.** יוסי בן יועזר ורבנן ברשאו ארוך דסימני טהורים נפקא לן מארבה סלעם חרגול חגב ופליגי תנאי באלו טריפות (חולין דף סו.) ברשאו ארוך איכא דאמרי ליה בכולל ופרט דאמרי בכולל אלא מה שבפרט הני מיני שרי אבל מין אחרינא לא וכל מינא דהני אין רשאו ארוך ואיכא דאמרי בכולל ופרט וכולל ומרבי כל כעין הפרט לא רשי ארבה כרשי סלעם וכו' הלד השוה שבהן שיש להן ד' רגליס ד' כנפיס ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים הללו:

סוסביל

מוסף רש"י

איל קמצא. מין חגב שמו איל קמצא, דכן. שהוא טהור וכשר לאכילה (פסחים סז.). ועל משקה בית מטבחיא דכן. על משקין של בית המטבחיים שבעזרה, כגון הדס והמיס, שהן דכן שאינן מקבלין טומאה (שם). אינו גט. דכיון שלא אמר מעכשיו משמע לאחר י"ב חדש יהא גט, והרי מת בתוך הזמן ולריכה ליבם (גיטין עז.). דהא לא שייא גט עד י"ב חדש והוי ליה גט לאחר מיתה (שם עב:). התירוה לינשא. בלא חליצה להיא דאם לא באתי (כתובות ב:). דאף על גב דלא אמר מעכשיו כשמתן דאמר מעכשיו דמיא, דמסתמא מעכשיו קאמר לה (גיטין עז:). בית דינא דשרו משחא. שמנו של עובדי כוכבים, והיינו ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים, בן בנו של רבינו הקדוש, כדאמרינן מסתמיך ואזיל כו' (שם). כר' יוסי. בב"ב (קלו.) הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו לריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה, ר' יוסי אומר אינו לריך שזמנו של שטר מוכיח עליו, דלהכי איכתיב זמן בשטרא לידע שמהיום נתן לו גוף הקרקע שלא יירשו אחיו עמו והפירות לאחר מותו (גיטין שם). זמנו של שטר מוכיח עליו. לא לאתם נכתב זמנו לאותו אם לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה אם לא יבא לאותו זמן, הלכך אע"ג דלא כתב לה זה גיטך מהיום אם לא באתי כו' כמאן דכתב מהיום דמי (כתובות ב:). הורה. שהיא מותרת (גיטין עז:). כל שעתו. כל ימי חייו (שם). לאלתר שריתוה. כששמעו בו שמת ואפילו קודם י"ב חדש (שם). דלא אתי. שהרי ודאי לא יבא עוד ויש כאן קיום תנאי (שם). ותיבעי לך. נמי אמתני' היכי דאמר מעכשיו ודברי הכל, אמאי בעי לה אפלוגתא (שם). אין ה"נ. דאיכא למבעי אמתני', ולהכי בעיינא מההוא סבא ואליבא דרבותינו משום דהוה בההוא מגיינא דשריתא ויש לו להשיבו מפי השמועה ששמע ודע שיאך תחילו, אבל אי כולה בעי מסתמא או מגברא אחרינא הוי בעי לה אמתני' (שם). הכל מודים. באומר באמתו בגילה זה גיטך כשתלא חמה מגרתיקה, לכי נפקא קאמר לה. ואי מיית בגילה לא הוי גיטא, וגבי אמתני' נמי הרי זה גיטך לכשלא אבא לאחר י"ב חדש לאו גט הוא וליכא למיסמך אזמנו של שטר מוכיח עליו, דהא בהדיא אמר לכשלא אבא יהא גט, אבל לא מעכשיו (גיטין עז.). כאומר מעכשיו. על מנת כך וכך דמי (קדושין ס:). דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי (גיטין עז.). באם תצא. ודכוותה אם לא באתי, ואמרינן (שם עב.) גבי אם מתי אם שתי לשונות משמע, משמע מעכשיו ומשמע לכשיגיע, אמר מהיום הוי מעכשיו, לא אמר מהיום הוי לכשיגיע, הלכך רבותינו סברי לה כר' יוסי כו' (שם עז.). אם מתי גרידא. ואמרינן לעיל דלאחר מיתה הוא לכשאמות והכא נמי משמע לכשלא אבא לאחר י"ב חדש (שם).

קלו א מיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבן הלכה ה:
קלז ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ח:
קלח ג מיי' פ"ו מהל' טומאת אוכלין הלכה טז:
קלט ד מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה ב
סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' כ:
קמ ה מיי' שם הלכ' יא
טוש"ע שם סעי' ג:
קמא ו ז מיי' שם הלכ' טו טוש"ע שם סעי' ד:
קמב ח מיי' פ"ו מהל' אישות הלכה יז
[ופ"ג מהל' זביח ומתנה ה"ח] סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ג [וסעי' ו]:
קמג ט מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה טו
סמג עשין כ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' ד:

רבינו חננאל

הואיל וראויה לביאה ואע"ג דלא ידעה לארגולי: **אמר** ליה רבי לשמלאי לא היית עמנו אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן של עובדי כוכבים. אמר לו בימינו תתיר [אף] את הפת. אמר לו רבי אם כן קרו לן בי דינא שריא. דהא התרנו את השמן. וגם זו ששנינו הנותן גט לאשה ואמר לה הרי זה גיטך אם לא באתי מיכן ועד י"ב חודש. ומת בתוך י"ב חודש אינו גט ואנו התרנוה. סברינן לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו כי מחיים נתנו ואין זה גט לאחר מיתה. כבר פירשנו זו השמועה במסכת גיטין במקומה לפיכך לא הארכנו בה בכאן. הנה התרנו שני דברים. ואם נתיר הפת של עובדי כוכבים הרי שלשה דברים. וכל בית דין שמתיר שלשה דברים נקרא בית דין שריא. כמו יוסף בן יועזר. דתנן העיד יוסף בן יועזר איש צרידה על אייל קמצייא דכן ועל משקי בית מטבחיא דכן ודיקרב למיתא יסתאב. הא ספק טומאה ברה"ר טהור. וקרו ליה יוסף שריא. מאי אייל קמצייא דכן רב פפא אמר שושיבא וקמיפליגי בראשו ארוך. ת"ק סבר ראשו ארוך אסור. ויוסי בן יועזר סבר שרי. [רב חייא בר אמי] משמיה דעולא אמר בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בסוסביל

בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דאסור. קשה דאמרינן בחלו טריפות (חולין דף סו.) תנא דבי ר' ישמעאל ראשו ארוך מותר ומתני' נמי דהתם משמע דראשו ארוך מותר מדלא קתני ליה בהדי סימני טהרה אין ראשו ארוך וכסוף פרק ר"ע (שבת דף 5:) אמר נמי דשומינא מותר דהא חזייה רב לרב כהנא דהוה מיעבר שומינא אפומיה א"ל רב שקליה דלמא קאכיל ליה חי ועבר משום בל תאכלו משמע דדוקא חי אסור אבל מת שרי לכן נראה לר"ת דגרסינן הכא ראשו ארוך דכ"ע לא פליגי דמותר וגירסא זו נמצאת בספר"ח [בחולין סה. ד"ה אלו כתבו וכן מצא בס' ישן]: **דיקרב** בדיקרב **בחיבורין.** פי' כגון ראובן שנגע במת ובא שמעון ונגע בו בעודו נוגע במת וטומאה בחיבורין ודאי הוה דאורייתא והא דאמר רבא לא תתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן לאו משום דאית ליה טומאה בחיבורין לאו דאורייתא אלא משום דקסבר דיוסף בן יועזר לא אייר בהכי וכן משמע בנזיר פרק שלשה מינין (מב: ושם ד"ה בחבורי): **הא** הלכתא מסוטה גמרינן לה. לאו דוקא מסוטה גמרינן דספק טומאה ברה"ר היכא דאיכא חזקת טהרה לא הוצרכנו ללמוד מסוטה אלא אמרינן העמד דבר על חזקתו ולא גמרינן מסוטה אלא לומר דברה"י ספיקו טמא דבסוטה נמי הוי ספק טומאה ברה"י:

והשלקות מנהני מילי. אומר ר"ת דמדבעי תלמודא בשלקות וקסבר מדאורייתא היא שמא גזירה קדמונית היא ולא נגזרה עם הפת ושלקות היא עניי תבשיל דמשמע בהך שמעתא ומתחלה גזרו עליה מטעם חתנות ועל הפת לא גזרו משום דלא שייך ביה חתנות כ"כ עד שבאו שמאי והלל וגזרו בי"ח דבריס גם על הפת ואע"ג דבמתניתין תני פת מקמי שלקות מ"מ שלקות גזירה קדמונית יותר היתה וכשהתירו את הפת לא התירו שלקות מהאי טעמא דפת ושלקות תרי מילי מינהו ואור"ת נמי דצריך לערב עירובי תבשילין בפת ושלקות ומביא ראיה מדאמרינן בפ"ב דביצה (דף טו:) ר"א אומר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל שנאמר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכן פי' בה"ג אבל ר"י אומר דבעירובי תבשילין סגי בחד או בפת או בתבשיל ולית הלכתא כהיא דר"א דשמותי הוא וגם הולך בשיטת חגיגה אליבא דב"ש דבעי פת ותבשיל וחמין טמונין וב"ה מתירין ובירושלמי דביצה פליג ר' יהושע בהדיא עליה דר' אליעזר והכי איתא התם את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ר' אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל רבי יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל ואמרינן בשל סופרים הלך אחר המיקל ורבי יהושע מיקל הוא ועוד דבתלמוד שלנו חגיגה אליבא דבית הלל לא מצרכו אלא חד ומיהו העולם נהגו לערב בפת ותבשיל הואיל ויצא דבר מפי ה"ג ור"ת [וע"ע תוס' ביצה יח: ד"ה אמר רבא]:

סוסביל בראשו ארוך כ"ע לא פליגי דאסור והכא בכנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמיפלגי מר סבר רובא כל דהו בעינן ומר סבר רובא דמנכר בעינן: ועל משקה בי מטבחיא דכן: מאי דכן [6]רב אמר [א]דכן ממש ושמואל אמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן רב אמר דכן ממש קסבר טומאת משקין דרבנן וכי גזור רבנן טומאה במשקין דעלמא אבל במשקה בי מטבחיא לא גזרו רבנן ושמואל אמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר [2]טומאת משקין דאורייתא [3]לטמא אחרים דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא במשקין בי מטבחיא לא גזרו: ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא: יוסף אסרא מיבעי ליה ועוד [7]דאורייתא היא דכתיב [1]וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת וגו' דאורייתא דיקרב טמא דיקרב בדיקרב טהור ואתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא דיקרב בדיקרב נמי דאורייתא הוא דכתיב [2]וכל אשר יגע בו הטמא יטמא אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דרב נחמן [3][ה]דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין טומאת שבעה שלא בחיבורין טומאת ערב ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא דאורייתא מאי היא דכתיב [3]הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים וכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב הא כיצד כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין אמר להו רבא [ג]לאו אמינא לכו לא תתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר רב נחמן [ו]ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן [7]והא הלכתא מסוטה גמרינן לה מה סוטה רשות היחיד אף טומאה רשות היחיד הא א"ר יוחנן הלכה ואין מורין כן ואתא איהו ואורי ליה אורויי תניא נמי הכי ר' יהודה אומר קורות נעץ להם ואמר עד כאן רשות הרבים עד כאן רשות היחיד כי אתו לקמיה דרבי ינאי אמר להו [9]הא מיא בשיקעתא [ז]דבנהרא זילו טבולו: [ח]והשלקות: מנהני מילי א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא [4]אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי כמים מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה אלא מעתה חטין ועשאן קליות ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא [ט]חיטין ועשאן קליות מותרין אלא כמים [י]מה מים שלא נשתנו מברייתן אף אוכל שלא נשתנה מברייתו אלא מעתה חיטין וטחנן ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא חיטין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין אלא כמים מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מידי אור כתיב אלא

מדרבנן

מגלה

ו) נראה דל"ל ת"ק סבר כנעין קרסולים וכנפיו חופין את רובו דמנכר ויוסף בן יועזר סבר אע"ג דלא מנכר אלא בכל דהו שרי. ז) נראה דל"ל כגון אדם ידו אחת נוגעת במת ועודנה נוגעת בו נגע בידו השניה בדברים אחרים הכל טמאין טומאת שבעה אבל הנוגע במת ונתפרד ממנו וחזר ונגע בדברים אחרים אין טמאין אלא טומאת ערב שנאמר הנוגע במת וגו' יטמא שבעת ימים וכל אשר יגע בו הטמא יטמא כתיב והנפש הנוגעת הנוגעת וכו'.

עין משפט נר מצוה

קמד א מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה טו:

קמה ב ג מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ח:

קמו ד מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הל' ח:

קמז ה מיי' שם פ"ה הלכה ג סמג עשין לאו וע"ש בכ"מ:

קמח ו מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ח:

ז [מיי' שם הלכה ט]:

קמט ח מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ט סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' קיג סעי' ח:

קנ ט מיי' שם הלכה (טו) [יז] טוש"ע שם סעי' ג [בהגה]:

רבינו חננאל

והוא אייל קמצייא. ת"ק סבר בעינן קרסולים וכנפיו ו) חופין רובו אע"ג דלא מינכר אלא בכל דהו שרי. ועל משקי בית מטבחיא דכן. חלקו רב ושמואל. רב סבר דכן ממש קסבר אין טומאה למשקין מן התורה כלל. ורבנן הוא דגזרו בהו טומאה. וכי גזור במשקין דעלמא אבל במשקי בית מטבחיא לא גזור כלל. ושמואל סבר דכן מלטמא אחרים אבל הן עצמן מיטמאין כו'. כבר פירשנוהו בפסחים: ועל דיקרב למיתא מסאב אתינן לאוקמה התיר הנוגע בנוגע מת כיצד מן התורה הנוגע במת (בנוגע) הוא טמא בלבד והנוגע בנוגע מן התורה טהור הוא וגזרו רבנן עליה טומאה בא הוא וטיהרו והעמידו בשל תורה. ודחינן לה ואמרינן נוגע בנוגע נמי טמא הוא מן התורה שנאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומוקמינן לה הכי מן התורה טומאה בחיבורין שבעה ימים. פי' כגון אדם ידו ג) אחת נוגעת במת ועודנה במת נגע דברים אחרים הכל טמאין טומאת שבעה שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם יטמא שבעת ימים. אבל הנוגע במת ונתפרד ממנו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. כיצד יתקיימו מקראות הללו. ופרקינן בחיבורין טומאת שבעה. שלא בחיבורין טומאת ערב. ובא רב נחמן ודחה הכל ואמר ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן ואף על גב דהלכתא גמירי לה מסוטה ברה"ר סוטה ספק טומאה ברה"ר היא וכתיב ונסתרה והיא נטמאה מכלל דספק טומאה ברה"ר טהורה מן התורה. א"ר יוחנן גמירי לה הכי אבל אין מורין אותה [ואתא] יוסי בן יועזר ואורי להו ספק טומאה ברה"ר טהור: תניא כוותיה דרב נחמן קורות נעץ להם עד כאן רשות היחיד וספיקו טמא ע"כ רה"ר וספיקו טהור. כי אתו לקמיה דר' ינאי הוה מחמיר ואמר להו זילו טבולו בנהר: והשלקות של עובדי כוכבים רבנן גזרו בהו איסור. והאי קרא אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי אסמכתא בעלמא. אבל החמין והקליות שלהן והקמחין והסלתות שלהן כולן מותרין

מסורת הש"ס

ה) [פסחים טז.], ו) [עי' תוס' ב"מ קה: ד"ה על אדם ותוס' שבת יח. ד"ה שמעון], ז) [נ"ב ז. וש"נ], ח) חולין ט: (סוטה כח), ט) [סוטה טו:], י) [במדבר ה], א) [סוטה כח.],

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חָרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט טז
2. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעָרֶב: במדבר יט כב
3. הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט יא
4. אֹכֵל בְּכֶסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בְּכֶסֶף תִּתֶּן לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי: דברים ב כח

גליון הש"ס

גמ' הא מיא בשיקעתא. עיין טהרות רפ"ח ובהר"ש שם:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואתא וכו' דיקרב בדיקרב שלא בחבורין לא מצאנו אלא:

מוסף רש"י

דכן ממש. קאמר יוסף בן יועזר ואפילו מטומאת עצמן (פסחים טז.). **קסבר.** יוסף בן יועזר, טומאת משקין. אפילו לטומאת עצמן דרבנן (שם). **טומאת משקין דאורייתא.** לעצמן מן וכל משקה אשר יטמא, אבל לטמא אחרים דרבנן, וכי גזור רבנן לטמא אחרים במשקין בעלמא אבל משקין בית מטבחיא לא גזור לטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן, דהא מדאורייתא רמיא עלייהו ולא מצו רבנן למשקליה (שם). **בוקי סריקי.** כדיס דיקוס כלומר דבריס שאינן (חולין נ:). **מה סוטה רשות היחיד.** שקיבל לה בעלה אל תסתרי עם פלוני ונסתרה, כתיב וטומאה ב' פעמים אחד לבעל כו', שנאסרת עליו בסתירה זו עד שיבדקוה סתים, וכל סתירה אינה אלא ברה"י, והתם הוא דאסר רחמנא מספיקא אבל ברה"ר שריא דלאו סתירה היא וטומאה מהתם גמרינן דטומאה קרייה רחמנא (חולין ט:) מה סוטה הא דטמאה מספק ברה"י הוא מקום הרלאוי לסתר, אף טומאה ברה"י ספיקו טמא אבל ברה"ר טהור (סוטה כח:).

מדרבנן. שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא: **דגים קטנים וארדי ודייסי.** אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים לגישנא קמא יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים לגישנא בתרא שרו: **ארדי.** בולי"ן: **מלוחין.** נאכלין כמות שהן מחמת מלחן: **כפא דהרסנא.** טיגן במורייס שומן דגים עם קמח: **הרסנא עיקר.** ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי: **קמ"ל קימחא עיקר.** ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל חי: **כל החגים שבאגם.** שנחרכו ונתבשלו מחמת האור. חגב אינו טעון שחיטה: **אפי' מריש אוניה.** שהאוזן רכה וגלית בחריכתה אפי' הכי שרי הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוין: **דשדא סיכתא.** קדיליי"ת בלע"ז ליבשה בתנור: **וקבר בה ישראל קרא מעיקרא.** והטמין ישראל בתנור לבעת חיה קודם שהוסק התנור והעובד כוכבים הסיקו ונתבשלה הבלעת: **שפיר דמי.** הואיל והעובד כוכבים לא לבשל נתכוין: **פשיטא.** היינו דר' יוחנן: **מהו דתימא.** האי עובד כוכבים לבשולא להאי סיכתא איכוון והא לשם בישול הסיקו: **קמ"ל.** דאין בישול בכלים: **אלא לשרורי מאניה איכוון.** להקשות את היתד ואין דעתו לבישול: **לשרורי.** לשון שריר וקיים חזק: **בן דרוסאי.** לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קלת: **בסילתא.** בסל אבל הכא דמנחא אגומרי בלאו היסק דעובד כוכבים הוה מבשל לה לזמן מרובה: שפיתת קדירה קרי כשנותנין אותה על האור:

מגיסה

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דבריס טמאים ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות וכן פ"ה במתני' אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשלם בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דבריס טמאים ולא הודה לו ר"ת דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים:

איבא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא. פי' שאינם נאכלים חיים ואין עולין על שולחן מלכים ואור"ת דמדנקט הני ולא נקט דבש וגבינה שעולין על שולחן מלכים ונאכלים חיים ש"מ דבעי למנקט דבריס שנעשה בהם לשון אחרון מוסף על הראשון ולהקל עליו דאפילו אינו נאכל חי כיון שאינו עולה לית ביה משום בישולי עובדי כוכבים ולכן פסק ר"ת דהלכתא כהני תרי לישני ואי איכא חד מיניהו או נאכל חי או אינו עולה אין בו משום בישולי עובדי כוכבים דבשל סופרים הלך אחר המיקל וראיה מדאמרינן לקמן בשמעתין (ע"ב) גבי משחא שליקא וכן גבי דבש בפתם התלמוד (לקמן לט:) אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי הוא פירוש ולא שייך ביה בישולי עובדי כוכבים אע"ג דעולה על שולחן מלכים הוי וגם ר' יוחנן עבד לקמן (דף נט. ע"ב) עובדא להיתר גבי תורמוסא דשלקי עובדי כוכבים ואכלו ישראל דאסר רשב"ל ואע"ל רבי יוחנן אדמקטורך עלך זיל הדר דכל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ואע"ג דתורמוס אינו נאכל כמו שהוא חי [1]: **דגים** קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים. פי' אם בישלן עובד כוכבים אחרי שנלחן ישראל שרו כיון שקודם בישולם היו נאכלים מחמת מלחם אמר רב יוסף ואם נלחן סומך עליהם משום עירובי תבשילין ולא גרס עובד כוכבים עד ואי עבדינהו עובד כוכבים כפא דהרסנא כפר"ח והשתא ניחא דלא תקשי לקמן דר' יוחנן דאסר דג מליח ובילה לויה דהתם מיירי במלחו עובד כוכבים והכא מיירי במלחו ישראל ודגים קטנים מלוחים נאכלין כמו שהם

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אמר [6] רב שמואל בר רב יצחק אמר רב [8] כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו הכי אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב [9] כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא [10] אמר רב אסי אמר רב [11] דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים אמר רב יוסף אם צלאן עובד כוכבים סומך אם ישראל עובד כוכבים סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין ואי עבדינהו עובד כוכבים כפא דהרסנא אסור פשיטא מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל [12] קימחא עיקר אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית את האור באגם כל החגבים שבאגם אסורין ה"ד אילימא דלא ידע הי טהור והי טמא מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי אלא משום בישולי עובדי כוכבים כי האי גוונא מי אסיר והאמר רב חנן בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן [13] האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה אלמא לעבורי שער קמיכוין [14] ה"נ לגלויי אגמא קא מיכוין לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא [15] ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה גופא אמר [16] (רבה בר בר חנה) א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי פשיטא מהו דתימא לבשולי מנא קא מיכוין קמ"ל לשרורי מנא קא מיכוין אמר רב יהודה אמר שמואל [17] הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר [18] היכי דמי אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל פשיטא אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל אמאי מותר בישולי של עובדי כוכבים נינהו לא צריכא דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי והשתא קא בשיל בחדא שעתא מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא קמ"ל [19] והאמר ר' אסי א"ר יוחנן [20] כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בשולי עובדי כוכבים התם כגון דאותביה בסילתא ושקליה עובד כוכבים ואותביה בתנורא תניא נמי הכי מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש שופתת אשה קדירה על גבי כירה ובאת עובדת כוכבים

ומגיסה

חייס אומר רבי יהודה דמדקאמר מלוחים דמשמע שאין מלוחים אסירי א"כ ל"ל דמיירי בגדולים קלת שעולים לפעמים על שולחן מלכים דאי לא תימא הכי תקשי לן להא דאמר איכא בינייהו דגים קטנים פי' דלמ"ד נאכל כמו שהוא חי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים ולמ"ד אינו עולה דגים קטנים אין בו משום בישולי עובדי כוכבים והלכתא כתרוייהו לקולא וא"כ אמאי נקט מלוחים אפילו אין מלוחים נמי: **קא משמע לן** קימחא עיקר. מכאן היה [21] ר"ת מתיר קטו"ש ואוכליא"ש של עובדי כוכבים לאותם שאין מזהירים מפת של עובדי כוכבים דלמאי ניחוש לי' משום דם בילים רוב בילים שלנו אין בהם דם ואי משום בילי עוף טמא הרי אינם מצויים בינינו ואי משום בישולי עובדי כוכבים קימחא עיקר והוי כמו פת [ועי"ע תוס' חולין סד. ד"ה סימנין ותוס' ביצה טז: ד"ה קמ"ל]: **לעולם** דלא ידע הי טמא והי טהור. משמע הא אי הוה ידע הי טהור הוה שרי ומכאן ראיה להתיר חגבים בלא שחיטה ועוד ראיה דעופות לא הוצרכו שחיטה [22] אלא מפני שהוטלו בין בהמה לדגים והלכך לפטרן בולא כלום א"א שכבר הוקשו לבהמה משמע הא לאו הכי פטורי משום דהוקשו לדגים וכל שכן חגבים שהוזכרו אחר דגים כדתנא בתוספתא וכל נפש חיה הרומשת במים אלו דגים וכל הנפש השורצת על הארץ אלו חגבים ועוד תניא בתוספתא [23] אוכל אדם חגבים בין חיין בין מתין ואינו חושש וא"ת וחיין היכי שרו הא איכא בל תשקצו דאמרינן ס"פ ר' עקיבא (שבת דף 5:) רב חזייה לרב כהנא דקא מעבר שושיבא אפומיה א"ל שקליה דלא לימרו קא אכל ליה וקא עבר משום בל תשקצו וי"ל דהא דשרי בתוספתא חיין היינו היכא שחתך ממנו אבר אחד ורחלו היטב דליכא בל תשקצו באותו אבר [עי' תוס' חולין קו. ד"ה במאי ותוס' שבת 5: ד"ה דלא]: **קא משמע לן** לשרורי מנא קא מיכוין. ואע"ג דאמרינן בפ' כלל גדול (שבת דף עד: ופס ע"ב) האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל היינו לענין שבת דאע"ג דלשרורי מנא קא מיכוין מ"מ הוא מבשל קלת וגם לאותו בישול גרוע הוא מתכוין וגבי שבת החמירו להחשיבו אבל לענין בישולי עובדי כוכבים לא חשיב ואינו [24] (חייב) עד שיתכוין לבישול גמור:

ואתא

מסורת הש"ס

[1] שבת נא. מ"ק יב: יבמות מו. לקמן נט., [2] [ביצה טז.], [3] [עיכובין סה: וש"נ], [4] [ל"ל רב חנן בר אמי א"ר פדת], [5] שבועות יח:, [6] שבת כ., [7] [וע"ע תוס' לקמן נט. ד"ה כלו], [8] [בחולין סד. ד"ה סימנין אינא לחיפך וא"ל בלאתא ר"מ], [9] [כלאים' בחולין סז:], [10] [תרומות פ"ט ה"ו], [11] [ל"ל אסור],

לעזי רש"י

בוליי"ן. פטריות. קביליי"א [קיבל"א]. יתד, ווי, זיז.

מוסף רש"י

אין בהן משום בישולי עכו"ם. שגזרו חכמים בבשולי נכרים משום חתנות ועל שנאכל כמו שהוא אי לא גזרו על בשולו, דכיון שנאכל כמו שהוא אי אינו בשול, דלא אהני מידי, ואלו נאכלין על ידי מלחן חייס (ביצה טז.). **אפילו מריש אוניה.** ואע"פ שממהר ליבשל (כתובות ה:). **כמאכל בן דרוסאי.** לסטים היה ומבשל בישולי שלש (שבת כ.) כל שהוא מבושל ביד ישראל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בגמרו משום בישולי נכרים (שם).

רבינו חננאל

כו' שמואל בר יצחק דאמר משום רב כל הנאכל כמות שהוא בחי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו לה הא דרב כל שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים. איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא דהני כגון דגים קטנים. וארדי [6] אינן נאכלין בחי ונאכלין בפת. ודייסא נאכלת בחי ואינה נאכלת בפת כו'. כותח של עובדי כוכבים מותר ולא חיישינן לפת שיש בו. שאין פת עובדי כוכבים אסורה באכילה אי לא משום חתנות. אבל לכותח שרי דתני ר' חייא לחם האפוי לכותח העשויה כלמודים פטורה מן החלה. אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי עובדי כוכבים. אמר רב יוסף אם צלאן עובד כוכבים סומך עליהן משום ערובי תבשילין. ואי עבדינהו עובד כוכבים כפא דהרסנא קמחא עיקר ולא הרסנא ולפיכך אסירי. אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית אור בגאגם כל חגבים שנצלו מחמת האור ולא ידעי אי טמא ואי טהור כולן אסורין ולא מיבעיא עובד כוכבים אלא אפילו ישראל שהצית האור

[6] אולי ל"ל נאכלין בחי [ומפרש דמיירי במלוחים] ונאכלין בפת ודייסא אינה נאכלת בחי וכו' וא"ע בזה.

עין משפט נר מצוה

קנא א ב מיי' פי"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה יד טו סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ג:

קנב ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף יב:

קנג ד טוש"ע שם סעיף ב:

קנד ה ו מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעיף ה:

קנה ז מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ו:

קנו ח טוש"ע שם סעי' מ:

רבינו חננאל (המשך)

באגם אסור. ומעשה שהיה בעובד כוכבים אחד היה. אבל משום בשולי עובדי כוכבים בהאי גוונא לא אסירי דהא א"ר יוחנן עובד כוכבים (שהרדיך) [דחריך] רישא שרי למיכל ישראל מינה אפילו מריש אוניה. אלמא לעבורי שער קא מיכוין ולא לבשולי. הכא נמי לגלויי אגם קא מיכוין. דייק רבינא מהא דא"ר יוחנן עובד כוכבים (שהרדיך) [שחרך] רישא פי' שהבהב ראש כבש להעביר שערה שרי למיכל מריש אוניה שמתבשל לפי שעה עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא ונתבשלה שרי. פי' מי שנתן יתידות של עץ לייבשם לנעצן בספינות כמו מסמרים. ואמרינן פשיטא מהו דתימא לבשולי אותן היתידות קא מיכוין. וכיון שכוונתו לשום בישול בעלמא האי קרא שנתבשלה בכבשן אסורה. קמ"ל לשרורי. פי' לחזקם קא מיכוין ולא לבישול. סוגיין דשמעתא עובד כוכבים שלקח בשר מישראל ונתנו ע"ג האור אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור אע"פ שגמרו ביד ישראל אבל אם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר. ותניא מניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבוא מביהכ"נ או מביהמ"ד ואינו חושש. והני מילי דליכא חשש דלמא חלוף ליה:

ואתא ישראל וחתי חתוי בגחלים. מכולה שמעתין משמע דבעינן שיהא הישראל מקרב הבישול קצת ומה שהגהו להשליך קיסס לתנור סומכין על מה [1] שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל דקאמר בני בבל משליכין קיסס לתנור ובני מערב אומרים קיסס זה מה מעלה ומה מוריד ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם: **תנו** רבנן הקפריסין וביצה צלויה. אין להקשות מהך ברייתא לחזקיה ובר קפרא דשרו לתנאי מינהו וקשישי מר' יהודה הנשיא המזכר בזאת הברייתא: **אי** משום גיעולי עובדי כוכבים **נטל"פ** מותר. משמע דהכי הלכתא וגם רבי יהודה הנשיא התיר השמן ואפילו ב"ש וב"ה שגזרו עליו הכי סבירי להו כדפירשתי לעיל מיהו מדבש דאמרינן לקמן (דף לט:) נותן טעם לפגם מותר אין ראיה דשאני התם דפוגם אפילו בעין אבל שמן כשהוא בעין ה"ל לשבח ואפ"ה לפגם מותר וגם מרבא דאמר בפרק בתרא (לקמן סח:) הלכתא נותן טעם לפגם מותר אין ראיה דהתם פוגם מעיקרו אפילו בעין דומיא דעכבר בשיכרא דאיירי התם וקי"ל נמי דסתם כלי עובדי כוכבים אינן בני יומן מדשרינן משאת שליקא ושמן וחילתית נמי שרי אי לאו דמורפיה מחליא ליה וכן פוסקים רש"י ור"ת והר"י דסתם כליהם אינן בני יומן והיינו טעמא לפי שהוא אפר אפר ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואפי' נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו דבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין נותן טעם [וע"ע תוס' חולין ח: ד"ה השומן] התם

ומגיסה עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת ואינה חוששת איבעיא להו הניח עובד כוכבים והפך ישראל מהו אמר רב נחמן בר יצחק ק"ו גמרו ביד עובד כוכבים מותר גמרו ביד ישראל לא כ"ש איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה א"ר יוחנן [a]בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים אמר רבינא [b]הלכתא הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי דג מליח חזקיה [c]שרי ור' יוחנן אסר ביצה צלויה בר קפרא שרי ור' יוחנן [d]אסר כי אתא רב דימי אמר אחד דג מליח ואחד ביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו ורבי יוחנן אסר ר' חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא אמרו ליה ביצה צלויה מאי אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר להו רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כוותיה דרבי יוחנן אשקיוהו [e]נגוטא דחלא ונח נפשיה ת"ר [f]הקפריסין והקפלוטות והמטליא והחמין והקליות שלהן מותרין ביצה צלויה אסורה [g]שמן רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו תניא היא המטליא היא פשליא היא שיעתא מאי שיעתא ארבב"ח אמר רבי יוחנן הא ארבעין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים ורבה בר בר חנה דידיה אמר הא שתין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים ולא פליגי מר בשניה ומר בשניה [h] מייתו ביזרא דכרפסא וביזרא דכיתנא וביזרא דשבלילתא ותרו להו בהדי הדדי בפשורי ושבקו ליה עד דמקבל ומייתי חצבי חדתי ומלו להו מיא ותרו בהו גרגישתא ומדבקין ביה ועיילין לבי בני אדנפקו מלבלבי ואכלי מינייהו וקיירי מבינתא דרישייהו עד טופרא דכרעייהו [i]אמר רב אשי אמר לי רבי חנינא מילין ואמרי לה במילין ת"ר הכוספן של עובדי כוכבים שהוחמו חמין ביורה גדולה אסור ביורה קטנה מותר ואיזו היא יורה קטנה א"ר ינאי כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה ודלמא [j]אדמויי אדמה ועיילוה אלא כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה והתניא [k]אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה מותר לא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור הא כמ"ד [l]נותן טעם לפגם מותר אמר רב ששת האי מישחא שליקא דארמאי אסור אמר רב ספרא [m]למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל הוא כמו שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר בעו מיניה מרבי אסי הני אהיני שליקי דארמאי מאי חוליי לא תיבעי לך דודאי שרו מרירי לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך מציעאי מאי אמר להו מאי תיבעי לכו דרבי [n]אסר ומנו לוי שתיתאה רב שרי אבוה דשמואל ולוי אסרי בחיטי ושערי כ"ע לא פליגי דשרי בטלפחי דחלא כ"ע ל"פ דאסיר כי פליגי בטלפחי דמיא מר סבר גזרינן הא אטו הא ומר סבר לא גזרינן ואיכא דאמרי בטלפחי דמיא כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי בחיטי ושערי מר סבר גזרינן הא אטו הא ומר סבר לא גזרינן אמר רב תרי מיני שתיתאה שדר ברזילי הגלעדי לדוד דכתיב [o]משכב וספות וכלי יוצר חטים ושעורים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי והשתא הוא דקא מפקי צני צני לשוקי דנהרדעא ולית דחייש להא דאבוה דשמואל ולוי: וכבשין שדרכן לתת בתוכן יין: [p]אמר חזקיה לא שנו אלא שדרכן [q]אבל בידוע אסור אפילו בהנאה ומ"ש [r]ממוריים דשרו רבנן בהנאה התם לעבורי זוהמא הכא למתוקי טעמא ורבי יוחנן אמר אפילו בידוע נמי מותר ומאי שנא ממוריים לר"מ דאסיר בהנאה התם

מגיסה. מהפכת בכף: **דשגר עובד כוכבים.** הסיק בתנור: **חתיית** גחלת מחממת ומוליאה חוס הגחלים: **דג מליח.** שמלחו העובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול: **חזקיה שרי.** דלאו הוא בישול: **ור' יוחנן אסר.** דזהו בישולו: **בילה לוויה.** שלאחר עובד כוכבים: **בר קפרא שרי.** הואיל ובליע אוכל דידיה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא: **אשקיה.** אשקיהו לרב זביד: **נגוטא דחלא.** הוך דבי ריש גלותא דלא הוו מעלו משום דאחמיר עלייהו: **הקפריסין.** שומר לפרי הן (a) ממין אלף ודרך לאכלן חיין ויש שאוכלין אותן ואם בישלן עובד כוכבים מותרין: **והקפלוטות.** כרתי נאכלין כמות שהן חיין: **והמטליא.** לקמן מפרש: **והחמין.** מים חמין דהא אין משתנין מבריתם ע"י האור: **וקליות.** נמי לא נשתנו: **שיעתא ביזרא דכרפסא.** זרע של כרפס: **שבלילתא.** פנגריי"א והוא תלתן: **ותרו להו.** שורין אותן במים: **דמקבל.** שלומחין: **גרגישתא.** ארזיל"א: **ומדבקין.** הוך ביזרא: **מבינתא דרישייהו.** שיער ראשן. וקמ"ל בריתא דאי נמי תרו להו בחמימי שרי: **מילין.** דברי כזב הן דלא מלבלבי בחדא שעתא: **במילין.** על ידי דברי לחש של כשפים הן עושין: **הכוספן.** פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן: **כל שאין צפור דרור כו'.** שפיה קלר דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים: **ודלמא אדמויי אדמה.** נתחוה נאבדים והכניסוה ונתבשלה בו ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו: **אלא כל שאין ראש צפור דרור כו'.** ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו: **נותן טעם לפגם.** פלוגתא היא בפ' בתרא (לקמן סח:) וכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור: **איערובי.** שמא נתערב בו יין: **סרי.** מסריח: **אהיני.** תמרים: **חוליי לא תיבעי לך.** מתוקים ודאי שרו דאי משום בישולי עובדי כוכבים הרי נאכלין חיין: **מרירין.** אינן נאכלין ובישולן ממתקן: **מציעאי.** נאכלין חיין ע"י הדחק: **שתיתאה.** תבשיל העשוי מקמחא של קליות שייבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ: **כחיטי או שערי.** אין דרך לתת שם חומץ: **טלופחי.** עדשים: **ואיש דאמרי בטלופחי** (a) **ומיא כ"ע לא פליגי דאסור.** דמיחלף בטלופחי וחלא: **וספות.** כליס להשתמש כמו שומרי הסף (אסתר ב): תרי זימני כתיב קלי בקרא והיינו תרי מיני שתיתא: **ומאי שנא ממוריים.** לרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי בידוע: **הכא חמרא לעבורי זוהמא.** דדגיס והוי כמאן דאזיל לאיבוד: התם

---

[1] **[בשאלתות פ"פ קמ"ח גרלפה דגרם הלבן], [2] [פי' סוס של חומץ. ערוך ערך גנגן], [3] [תוספ' פ"ה ה"ס], [4] [לעיל לו.], [5] [מולין קלט: ע"ש], [6] [גי' הערוך ערך הכס הדומו הדמי ושפעתו כספע הגדי תרגום והדמיה כמה דמהדמין גדיא ע"כ ודע דז"ל בהרש"י בדעיל ב' פ"ה הדמין תתעבדון לאבריס תתתתכו והרכיס יש בגמרא הדומי הדומה ע"כ ודע עוד דגם בעירובין ל. אותא הדומי וכו' בה"ש וכ"א ג"כ בגיטין סז: וכ"א בשאלתות פי' קלן], [7] [לעיל לו. לקמן לט.: סה: סז: סח: עה:], [8] [לקמן לט:], [9] [לעיל כט:], [10] [עי' ברא"ש פי' ל"ג].

תורה אור השלם

1. מִשְׁכָּב וְסִפּוֹת וּכְלִי יוֹצֵר וְחִטִּים וּשְׂעֹרִים וְקֶמַח וְקָלִי וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְקָלִי: שמואל ב יז כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומר בשביל היכי עבדו מייתו בחזר: (ב) רש"י ד"ה הקפריסין שומר לפרי הן מאילן אלף כל"ל: (ג) ד"ה ותיתא וכו' דמיא כ"ע לא וכו' דחלא:

לעזי רש"י

פנגריי"א [פינוגר"ין]. חילבה (גרגרנית יוונית, צמח המשמש לתבלין). ארזיל"א. חומר, טין.

מוסף רש"י

תרי מיני שתיתאה. שני מיני שתיתא הקרוב בחולי לדוד, אחד של תמרים ואחד של עדשים, כענין האמור כאן, קמח וקלי הוא של דגן ופול ועדשים של קלי ממנים של קטניות שמייבשין אותן בתנור כשהן לחין והן מתוקין לעולם ומומתין אותן ועושין מהן מאכל שקורין שתיתא (שמואל ב יז כח). ממוריים. שומן של דגים (לעיל כט:).

רבינו חננאל (המשך)

אהיני שליקי פי' בוסר והן פגי תמרים שלוקין של עובדי כוכבים. הפגין המתוקין ודאי שרו. מרירי ודאי אסירי דבישול הוא. כי תיבעי לך לא מתיקי ולא מרירי מאי. ופשיט רב אסי לוי אסר להו: שתיתא פי' ג) רב שרי ואבוה דשמואל ולוי אסרו בשתיתא דטלפחי בין במיא בין בחלא דברי הכל אסירא. כי פליגי בשתיתא דחיטי ודשערי רב סבר לא גזרינן שתיתא דחיטי ודשערי אטו דטלפחי פי' של עדשים. ואבוה דשמואל ולוי סברי גזרינן דחיטי ושערי אטו דטלפחי: אמר רב תרי מיני שתיתא שדר ברזילי לדוד קלי של חטים ושעורים ואחרת קלי של פול ועדשים. שנאמר משכב וספות וכלי יוצר חטים ושעורים קמח וקלי ופול ועדשים וקלי. בנהרדעא מפקי צני צני שתיתא דארמאי ולית דחש להא דאבוה דשמואל ולוי: **פיסקא** וכבשים שדרכן לתת בהן יין וחומץ. אוקמה חזקיה בשדרכן לתת ואינו ידוע בודאי שנתן בהן. אבל בידוע שנתן בהן יין או חומץ אסורין אפי' בהנאה. ור' יוחנן אמר אפי'

ג) [בשאלתות פ"פ קמ"ח גרלפה דגרם הלבן], [2] [פי' סוס של חומץ. ערוך ערך גנגן], [3] [תוספ' פ"ה ה"ס], [4] [לעיל לו.], [5] [מולין קלט: ע"ש], [6] [גי' הערוך ערך הכס הדומו הדמי ושפעתו כספע הגדי תרגום והדמיה כמה דמהדמין גדיא ע"כ ודע דז"ל בהרש"י בדעיל ב' פ"ה הדמין תתעבדון לאבריס תתתתכו והרכיס יש בגמרא הדומי הדומה ע"כ ודע עוד דגם בעירובין ל. אותא הדומי וכו' בה"ש וכ"א ג"כ בגיטין סז: וכ"א בשאלתות פי' קלן], [7] [לעיל לו. לקמן לט.: סה: סז: סח: עה:], [8] [לקמן לט:], [9] [לעיל כט:], [10] [עי' ברא"ש פי' ל"ג].

רבינו חננאל

וכן אשה שאין שם חששא שמא תחליף שופתת קדירה ע"ג כירה ועובדת כוכבים מגיסה בה עד שתצא מן המרחץ. או עד שתבא מן השוק: איבעיא להו הניח עובד כוכבים והפך בו ישראל מהו. ופשיטנא א"ר יוחנן בין שהניח עובד כוכבים והפך בו ישראל ובין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר. ואינו אסור אלא עד שתהא התחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים. ובלבד שלא תהא ביד עובד כוכבים בישול כמאכל בן דרוסאי: פת א"ר אחי שלש מלאכות יש בה. איזו אחת מהן (ביד) [שהייתה ע"י] ישראל שרי. הלכך שגר עובד כוכבים ואפה ישראל. או שגר ישראל ואפה עובד כוכבים. או שגר עובדי כוכבים ואפה עובד כוכבים וישראל (הדי הא הדוי) [חתי ביה חתויי]. פי' חתה בגחלים שפיר דמי: דג מליח וביצה צלויה ביד עובד כוכבים חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר. ואסיקנא אמר רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כר' יוחנן. פי' נגוטא דחלא. כוס של חומץ: **ת"ר** הקפריסין והקפליטאות והמטליא והחמין והקליות של עובדי כוכבים מותרין. ביצה צלויה אסורה. שמן ר' יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו. תנא היא מטליא היא פשליא היא שעיתא. פי' ביזרא דשבלילתא. זרע תלתן. פי' וקיירי מבינתא דרישיהו עד טופרי דכרעייהו. ומצטנעין משערת ראשם עד צפרני רגליהם: ואמר רב אשי אמר לי הונא מילין. פי' אלו הדברים מילי בעלמא אינון כלומר אינן ממש. ואמרי לה במילין כלומר אינן נעשין אלא בדברי כשפים. פי' כוספה גפת של שומשמין [g]שכשמוצאין אותו אין מוצאין אותו אלא במים חמין. וכן כיוצא בהן מחמין להן חמין שיצא השמן כולו והגפת שלהן נקרא כוספן. פי' הדימי הדמיה נתחו נתחים כדכתיב הדמין יתעבד: הא דתניא אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה. כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר: משחא שליקא שמן מבושל: פי' מסרא סרי מבאיש. ואסיקנא שמן מבושל למאי ניחוש ליה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי. אי משום געולי עובדי כוכבים דבשלי' בכלי העובד כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר. הני

---

[g] אולי צ"ל כשממלין אותו אין ממלין אותו וכו'. [2] נראה לחסר כאן וכערוך ערך שתיתא איתא לוקחין תבואה שלא הביאה שלש ומייבשין אותה בתנור ועושין מאכל מן הקמח עכ"ל ואולי דכן צ"ל גם כאן בדברי רבינו.

התם ידיע ממשו. וא"ת תקשי ליה קנקנים דלא ידיע ממשן ואסר ר"מ וי"ל דהתם כיון דנפלט היין מן הקנקנים בשל ישראל הוה כמו בעין וידיע ממשן אבל יין לתוך הכבשים לא ידיע ממשן שמתבטל היין בכבשים ולמאי דפרישית לעיל דלא אסר רבי מאיר קנקנים ניחא: **אין** לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן. לומר ר"י דדריש אין לו עיין לו כלומר עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד ליגדל לאחר זמן והכי דרשינן ביבמות (דף כב:) וכן אין לו עיין לו: **וסימניך טמא טהור טהור טמא.** לכלורה לא קא יהיב האי סימנא אלא להני תרי מיני אחמרא ואתורא אבל אשאר מיינין לא דהא בפ"ב דקידושין (דף מא.) אמר רבא מלא שיבוטא והוא עז של יס כדאמר בפ' הפרה (ב"ק דף נה.) הנהיג בעיזא ושבוטא מאי: **ה"ג רש"י שפר נונא שרי קדש נונא אסור וסימניך קדש לה' ואיכא דאמרי קבר נונא אסור וסימניך קברי עובדי כוכבים.** ור"ח גרס מיפכא שפר נונא אסור קדש נונא שרי וסימניך (ירמיה ג) קדש ישראל לה' כלומר הסס התירו לעמוא ואיכא דאמרי קבר נונא שרי וסימניך קברי עובדי כוכבים אינם מטמאין באהל כלומר אינו טמא וכן משמע בסמוך דמייתי ההיא עובדא דאייתי ההוא נונא דלמי לשפר נונא בתר עובדי ההוא דלמי לחיפושא ולגלופחא דדגים טמאים הם משמע דשפר נונא נמי דג טמא הוא: **אגב** חורפיה דחילתיתא ה"ל כנותן טעם לשבח. וא"ת לנקי ליה בקליפה כדאמר (חולין דף מ:) גבי שחטה בסכין טריפה וי"ל דחורפיה דחילתיתא בלע טפי ולא סגי בקליפה וי"מ כמו כן דבלל וקפלוט שנתן בסכין של עובדי כוכבים דלא סגי ליה בקליפה לאגב חורפיה בלע טפי ושמעתי בשם הר"ם דחילתיתא דוקא דחריף טפי ולא בלל וקפלוט: **אמר** רב חב"ת בחותם אחד אסור. פרש"י לפי שדמיסן יקרים והר"ר אפריס בר דוד היה אומר הטעם משום דאיתיה לאיסורא בעייני אבל ממש"ג אינו אלא תערובת אבל אין לומר הטעם משום יוקר שהרי מוריים דמיה יקרים מיין ואין נראה לר' יהודה דהא ודאי דאיכא הרבה מקומות שהיין יוקר יותר כדאמר לעיל (דף לד:) קיסתא דמוריים בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי לכך נראה לו יותר טעם רש"י דפי' משום יוקר וכן משמע בסמוך דקאמר מ"ש גבינה דלא טרח ומזייף כו' וכן גבי פת דאי איכא גבינה כי האי לא טרח ומזייף:

פת

הסס ידיע ממשו. שהרי מטבילין בו והרוטב נאכל והיין נאכל עמו: **הכא לא ידיע ממשן.** שאין אוכלין הרוטב אלא הירק ולא הכניסו הירק לתוכו אלא להתקיים: **הרי זה מופר** גרסינן: **קירבי דגים.** שומנן: **עוכרן.** הן ביצים של דגים: **מפלוסא ואספמיא.** ואין דגים טמאים מצויין שם: **לאחנתא.** חילק: **דבב נהרא.** דבב שם הנהר: **דרדיפי.** בכח מקלמין דבדב"ש בלע"ז: **דלא מרבה טינא דג טמא.** קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דגים טמאים: **חמרא דימא ותורא דימא.** דקי"ל במסכת חולין (דף קכו.) כל שיש ביס (ב) יש ביבשה (ג) חוץ מן המולדה: **טמא.** ביבשה טהור ביס: (מ) **קדש לה'.** סתם קדש אסור: **קדש נונא.** שם דגים שביס: **חיפושא.** דג טמא: **חפייה בדיקולא.** כיסהו בסל ופירכס בתוכו ונשרו קליפין ונראו בדפיהם קשקשים דקים: **ולגלופחא.** דג ושמו אנגליל"א: **לחדי יומא.** נגד השמש: **ליחמי.** קשקשים דקים: **משילי חיורי.** ממוך שהן לבנות נראין בהן קשקשים שהן שחורין: **שמעיה לההוא דהוה קרי.** לההוא מינא: **בלעו.** והוא שם דג טמא: **מחליא ליה.** ממתקו: **מאינשי ביתיה.** אשתו. ולדך הרמאים למכור קלא אילן בשם תכלת: **נפלא ליד.** נפלת לידי. כלומר עכשיו אתה צריך לי: **לריכין לקבל דברי חברות.** מתחלה קודם שיהו נאמנין (ד) לכל דברי חברות שיאכלו בטהרה ושיעשו פירות וכיולא בהן: **מוכס.** סתמא גזלן: **קשרי מוכס.** חותמות לנותני המכס כדי שלא יתבעום חביריו ומשרתיו פעם אחרת: **חבי"ם.** סימן הוא אצל בשר יין תכלת:

אסורין

התם ידיע ממשו הכא לא ידיע ממשן: וטרית טרופה וציר שאין בה דגה וכו': מאי חילק אמר רב נחמן בר אבא אמר רב זו סולתנית ומפני מה אסורה מפני שערבונה עולה עמה: (ה)תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיץ [א]הרי זה מותר יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים כגון אקונם ואפונם כטספטיים ואכספטיים ואוטנם [ב]מותר אכריז רבי אבהו בקיסרי קירבי דגים ועוברן ניקחין מכל אדם חזקתן אינן באים אלא מפלוסא ואספמיא כי (ג)הא דאמר אביי האי צחנתא דבב נהרא שריא מ"ט אילימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה בדוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי והא קא חזינן דקאי אלא משום דמליחי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה קלפי בדוכתא דמליחי מיא לא מצי קאי והא קחזינן דקאי אלא משום דלא מרבה טינא דג טמא אמר רבינא האידנא דקא שפכי ביה נהר גוזא ונהר גמדא אסירי אמר אביי האי חמרא דימא שרי תורא דימא אסיר וסימניך טמא טהור טהור טמא אמר רב אשי שפר נונא שרי קדש נונא אסור וסימניך [1]קדש לה' איכא דאמרי קבר נונא אסור וסימניך קברי עובדי כוכבים (ד)רבי עקיבא איקלע לגינזק אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לחיפושא חפייה בדיקולא חזא ביה קלפי ושרייה רב אשי איקלע לטמדוריא איתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לצלופחא נקטיה להדי יומא חזא דהוה ביה צימחי ושרייה רב אשי איקלע לההוא אתרא אייתו לקמיה (ה) נונא דהוי דמי לשפרנונא חפייה במשיכלי חיורי חזא ביה קלפי (ו)ושרייה רבה בר בר חנה איקלע לאקרא דאגמא קריבו ליה צחנתא שמעיה לההוא גברא דהוה קרי ליה באטי אמר מדקא קרי ליה באטי ש"מ דבר טמא אית ביה לא אכל מיניה לצפרא עיין בה אשכח ביה דבר טמא קרי אנפשיה [2]לא יאונה לצדיק כל און: והקורט של חילתית: מ"ט משום דמפסקי ליה בסכינא אע"ג דאמר מר (ז)נותן טעם לפגם מותר (ח)אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור עבדיה דר' לוי הוה קא מזבין חילתיתא כי נח נפשיה דר' לוי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה מהו למיזבן מיניה אמר להו (ה)עבדו של חבר הרי הוא כחבר רב הונא בר מניומי זבן תכילתא מאנשי דביתיה דרב עמרם חסידא אתא לקמיה דרב יוסף לא הוה בידיה פגע ביה חנן חייטא א"ל יוסף עניא מנא ליה בדידי הוה עובדא דזביני תכילתא מאנשי דביתיה דרבנאה אחוה דר' חייא בר אבא ואתאי לקמיה דרב מתנא לא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא אמר לי נפלת ליד הכי אמר שמואל (ט)[3]אשת חבר הרי היא כחבר (י)(תנינא להא) דת"ר אשת חבר הרי היא כחבר עבדו של חבר הרי הוא כחבר (יא)חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו וכן (יב)חצר שמוכרין בה תכלת הרי (יג)(הן בחזקתן) עד שתיפסל (יד)ת"ר (טו)אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר כולן צריכין לקבל דברי חברות 'אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ אינן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה דברי ר"מ ר' יהודה אומר אף הן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה (טז)וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו נשאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד חמפ"ג מותר בחותם אחד חלב (כ)בשר (יז)יין (מ)תכלת אסורין

נונא אסיר. וסימן קברי עובדי כוכבים טמאין. ר' עקיבא חפיה להההוא בדיקולא. פי' חיככו לאותו הדג בכפיפה חדשה ומצא בו קשקשין וטהרו. וכן רב אשי הבעיר גבו של אותו דג שהיה דומה לשפרנונא על (ו) כיור של חרש וראה בו קשקשין וטהרו. ור' אמי החזיק אותו דג שהיה דומה לצלופחא בשמשא דיומא וחזא ביה צמחי ושרייה. נחברר כי אלו חיפושא ושפרנונא וצלופחא כולם דגים טהורים הן. רבה בר רב הונא קריבו ליה באקרא דאגמא שמע גברא דקרי באטי באטי אמר מאי דקמה. פי' נתנחש ואמר אין שם באטי. מה זה שלפנינו כלומר אין זה אלא דבר מכשול יש כאן. לא אכל מההיא צחניתא. לצפרא עיין בה ומצא בה דג טמא וקרי אנפשי' לא יאונה לצדיק כל און. וקורט של חלתית אסור משום שמפסקי ליה בסכין של עובדי כוכבים. ואע"פ שאמר מר כל נותן טעם לפגם מותר. אגב דחורפי' דחלתית ממתקו כח השמנונית של עובד כוכבים והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסיר. עבדיה דר' לוי הוה מזבן חלתית בשוק. בתר דנח נפשיה דלוי שאלו (ג) ואמר להו ר' יוחנן עבד חבר הרי הוא כחבר. רב הונא בר (משימי) [מניומי] זבן תכלת לציצית מאאת רב עמרם חסידא ובעא לה למילתא ופשט ליה חנן חייטא אנא זבני תכלת מאשתו של רבנאי ובאתי לפני רב יהודה ואמר לי מתגרנא נפלת ליד. כלומר בעל תיגרא (בעל מתחתה היה) נפלת לידי ואמר לי הכי אמר שמואל אשת חבר הרי היא כחבר. עבדו של חבר כחבר. חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן כו' עד שתפסל: ת"ר אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן בת עם הארץ שנמכר לחבר כולן צריכין לקבל דברי חברות. אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן בת חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבד של חבר שנמכר לעם הארץ. אין צריכין לקבל דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר צריכין לקבל לכתחלה. וכן היה ר' שמעון (אומר) בן אלעזר אומר משום ר' מאיר מעשה באשה שנשאת לחכם והיתה קושרת לו תפילין בזורעו ומת ונשאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מכס על ידו. אמר רב חלב. ומפקינן חלב ומעיילינן חתיכת דג שאין בה סימן.

ו) כלומר ל"ל על כד של מרס כל"ל. ב) נראה דל"ל שאלו לקמיה דר' יוחנן ואמר לסס דעבד מבר וכו'.

מסורת הש"ס

ה) חולין סו. ע"ש, ג) סוכה יח., ג) [עי' תוס' לעיל לד. ד"ה ר"ע אילקע אילקע לגימוק ועי' היטב מ"ש בשם רש"י תענית יא: ד"ה מר עוקבא], ד) [לעיל לו. לח: ולא"ן], ה) [שבועות ל:], ו) [בריש"ף והכלא"ש ליתא ע"ש], ז) [בכורות ל:], ח) [ל"ל היא בחקתה וכ"ל בבכורות], ט) בכורות שם עש"ה [ותוספ' דמאי פ"ב הי"ב ע"ש], י) [בכורות שם ע"ש היטב], כ) [ביבשה רש"ש], ל) [ביס רש"ש], מ) [ל"ל אחר ד"ה קדש נונא], נ) [בדפוי"א לקבלו],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמַר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ שִׁבְתּוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַיְיָ מָחָר אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֲפוּ וְאֶת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֶת כָּל הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר:
שמות טז כג

2. לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע:
משלי יב כא

הגהות הב"ח

(א) גמ' לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לשפרנונא:

לעזי רש"י

דבדב"ש [רבדי"ש]. שטף מים.
אנגיל"א. צלופח (דג טמא).

מוסף רש"י

סולתנית. מין דגים טהורים וסולתנית שמן ובקטנותו אין לו קנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן, ותמרינן חילק של עכו"ס אסור, אותו מין דגים קטנים ונמכר הרבה בימד (לעיל לד:). **שערבונה עולה עמה.** דגים טמאים דומין לה ועולין עמה (שם). **אקונם כו'.** טולן לשון פרסי הן (חולין סז:). **צחנתא.** מין דגים קטנים, **דבב נהרא.** הנהר בב שמו (סוכה יח.). **דרדיפי מיא.** קלות וממהרות לרוץ (שם). **חוט השדרה.** טוחן כח בחדס וכהמה ודגים להיות שדרתו עומדת בגריאות (שם). **והא קא חזינן דקאי.** בכמה נהרות הלדופין בנמיסין (שם). **קלפי.** קשקשים (שם). **דלא מרבה טינא דג טמא.** אין טיט של אותו נהר מגדיל ומשקיע קשקים ומשיש (שם). **האידנא כו'.** שהוסמו לתוכן עכשיו והם מגדלין שקשים ומהן יוכלין לאותו נהר (שם). **אינן צריכין לקבל דברי חברות.** אם חזרו תחת יד חבר (בכורות ל:). **קשרי מוכס.** שם חותמות למוכסים וכשנותנין להן המכס הם נותנין לו חותם כדי שלא יתבענו מוכס שני (שם).

עין משפט נר מצוה

קסה א ב מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כד סמג עשין סב טור ש"ע י"ד סי' פג סעיף ו:
קסו ג טוש"ע שם סעי' ב:
קסז ד מיי' פ"ט שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סי' ו סעיף ו
ג וסי' קג סעי' ו:
קסח ה ו מיי' פ"י מהל' מעשר הלכ' ג ופ"ע מהל' מטמא משכב ומושב הלכה ה סמג עשין קלה:
קסט ז מיי' פ"י מהל' מטמא משכב ומושב הלכ' ה סמג שם:
קע ח מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ו:
קעא ט י מיי' פ"י מהל' מטמא משכב ומושב הל' ו ופ"ע מהל' מעשר הל' ג סמג שם:
קעב כ ל מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיח סעיף ג:
קעג מ מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ו סמג עשין סו:

רבינו חננאל

בידוע מותר. וקיימא לן כחזקיה דהוא רבו של ר' יוחנן: והחילק פי' מין דגים קטנים שמו חילק. ואמר רב היא סולתנית והיא דג טהור ומפני מה אסורה מפני שערבונה עולה עמה. פי' דגים טמאים מעורבים בה ועולין עמה: **ירושלמי** אמר ר' יוחנן היא חילק היא טרית טרופה: **ת"ר** דגים שאין להן עכשיו קשקשין ועתידין ליגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיץ. או דגים שיש להן עכשיו ועתידין להשירן בשעה שעולין מן הים כגון אקונס ואפונס וכספתיאוס ואסיפתיאוס ואטונס. אלו כולם שמות של מיני דגים בלשון יון הן וכולן מותרין הן. הואיל וקשקשין נמצאין בהן בין בתחלה בין בסוף. מכריח ר' אבהו בקסרי קרבי דגים ועוברן נקחין מכל אדם. חזקתן אינן באין אלא מפילוסא ואספמיא. שמות של מקומות. כי הא דאמר אביי צחנתא דבב נהרא שריא. ואסיקנא מאי טעמא טינא דבנהרא לא מרבי דג טמא. והאידנא דשפכי בה נהר (נתן) [גוזן] ונהר גומדא אסירא. דאמרינן הני מנהר (נתן) [גוזא] ונהר גומדא אתו. מיכן שרא ר' אבהו דסבר טינא דפילוס ואספמיא נמי לא מרבי דג טמא משום הכי קרבי דגים ועוברייהן של אותו מקום כולן מותרין. אמר אביי חמרא דימא שרי. תורא דימא אסיר וסימנך טמא דארעא שרי בימא. דשרי בארעא אסיר בימא. אמר רב אשי שפר נונא שרי קדש נונא אסיר. אלו הם שמות דגים ידועים. וסימן קדש לה'. כלומר מי ששמו קדש (וחולין) אסור. איכא דאמרי קבר

פת למאי ניחוש לה בו'. בקונטרס לא גרס המי עד מילתיה דשמואל וגרסה טעמא משום דלמה יקשה זה על פת יותר מן האחרים מיהו אין בשביל כך להגיה הספרים: **רמ"ח** מה"ג אינם **ניקחים אלא** מן המומחה. ואע"ג דקא חשיב חלב הולכך לחשוב גבינה לפי שאין טעם איסורן שוה שאחלב אסור משום עירוב חלב טמא אבל טעם גבינה הוא משום גילוי כדפרי' לעיל (דף לה.) מיהו לרבי ירמיה דמפרש לעיל (שם) טעם גבינה משום לאחוזי חלב טמא לפרש"י קשה לרבי יהודה למה הולרך לשנות כאן גבינה ובתוספתא קא חשיב בזאת הבריתא במקום חלב חתיכת דג שאין בה סימן: **תניא** להא דת"ר. תימה דהא תני במתני' וישראל רואהו משמע הא לא חזי ליה כל שעתא אסור וי"ל דרואהו לאו דוקא אלא ר"ל יכול לראותו: **אי** דליבא דבר טמא בעדרו פשיטא. דכיון דיושב בלב עדרו וליכא למיחש לגילוי כיון שכל שעה הוא תופסו בידו א"כ ליכא למיחש למידי מיהו היכא דיש לחוש לגילוי אסור כדפרישית לעיל (ה) דמסקנת לא מהני מידי היכא דטרקי' כדאמרי' בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:) **התם** קא בעי ליה למשקה. וא"ת ודקאמרי הא מאי קאמרי פשיטא דבולר לגת תנן וי"ל דס"ד דמקשה דה"ה בולר בולר לאכילה והא דנקט לגת לרבותא (דב"ה) [דהלל] דאפילו הכי לא הוכשר: כאן

אסורין בחותם אחד [א]חילתית מוריים פת גבינה מותרין בחותם אחד (ו) פת למאי ניחוש לה אי משום איחלופי קרירא בחמימא מידע ידיע דחיטי בדשערי נמי מידע ידיע אי כי הדדי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ורב מ"ש גבינה דלא טרח ומזייף חלב נמי לא טרח ומזייף אמר רב כהנא [ב]אפיק חלב ועייל חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר תרי גווני בשר ושמואל אומר בי"ת אסור בחותם אחד מח"ג מותר בחותם אחד בשר יין תכלת אסורין בחותם אחד מוריים חילתית גבינה מותרין בחותם אחד לשמואל חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר תרי גווני בשר לא אמרינן ת"ר [ג]אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא לא יין ולא מוריים ולא חלב ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה [ד]אלא מן המומחה וכולן [ה]אם נתארח אצל בעל הבית מותר מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי [ו]שגר לו בעל הבית לביתו מותר מ"ט בעל הבית [ז]לא שביק היתירא ואכל איסורא וכי משגר ליה ממאי דאכיל משדר ליה: ומלח סלקונדרית: מאי מלח סלקונדרית אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה תנו רבנן [ח]מלח סלקונדרית שחורה אסורה לבנה מותרת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לבנה אסורה שחורה מותרת רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר זו וזו אסורה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדברי האומר לבנה אסורה קירבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה לדברי האומר שחורה אסורה קירבי דגים שחורים טמאים מעורבין בה לדברי האומר זו וזו אסורה זה וזה מעורבין בה אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל זקן אחד היה בשכונתנו שהיה מחליק פניה בשומן חזיר: הרי אלו אסורים: למעוטי מאי [ט]לחזקיה למעוטי בידוע לרבי יוחנן למעוטי מוריים וגבינת בית אונייקי וסתמא כר"מ: **מתני'** ואלו מותרין באכילה [י]חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו [יא]והדבש [יב]והדבדבניות אע"פ שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה [יג]וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ [יד]וטרית שאינה טרופה [טו]וציר שיש בה דגה [טז]ועלה של חילתית [יז]וזיתי גלוסקאות המגולגלין ר' יוסי אומר השלחין אסורין [יח]החגבים הבאים מן הסלולה אסורין מן [יט]ההפתק מותרין וכן [כ]לתרומה: **גמ'** תנינא להא דת"ר [כא]יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו ואינו חושש היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי לעולם דאיכא דבר טמא [כב]וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא מיערב ביה: והדבש: דבש [כג]למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמו שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים [כד]נותן טעם לפגם הוא ומותר: והדבדבניות אף על פי שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה: ורמינהי [כה]הבוצר לגת שמאי אומר [כו]הוכשר הלל אומר לא הוכשר ואודי ליה הלל לשמאי התם קא בעי ליה למשקה הכא לא קא בעי ליה למשקה: וטרית שאינה טרופה: [כז]תנו רבנן איזו היא טרית שאינה טרופה [כח]כל שראש ושדרה ניכר ואיזו ציר שיש בה דגה [כט]כל שכילבית אחת או שתי כילביות שוטטות חדיס ואין להן חוט השדרה: **כילבית.** גדילה מאיליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר (ד) דגים טמא אין כילבית גדילה בו: שוטטות

אסורין בחותם אחד. לשגר ביד עובד כוכבים דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפם ועל היין לנסכו. ואחלב פריך לקמן: **חילבים.** להחליף זה בזה פורתא הוא דמהני ולא טרח ומזייף: **פת למאי ניחוש לה** כלל לא גרסינן [ו][הכא אלא במלתיה דשמואל גרסינן] לה (והכי) [והכא] גרסינן **מאי שנא גבינה בו: חתיכות דג.** דמיהן יקרים ומזייף: **שמואל בו'.** שמואל לא פליג אדרב אלא קסבר לא צריך לאתנויי סימנא למיתני אחתיכת דג לאיסור ועל הפת להתיר כדמפרש ואזיל: **ושמואל.** אמר לך חתיכת דג היינו בשר וכיון דבשר אשמועינן הרי דגים בכלל: **ופת למאי ניחוש לה.** דיתיב לה סימנא להתיר ולמיתני חמפ"ג: **אי משום איחלופי בו'.** מאי איכא למיחש: (ז) **כי הדדי.** שמא יש עמו הדומה לו פשיטא לן כיון דליכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רוואה: ה"ג **ושמואל חתיכת דג היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה בו': אין לוקחין ימ"ח מח"ג בו.** שחנווניס שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול (ח) ומזבני לישראל דבריס שלקחו מן העובד כוכבים מיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח אצלו אינו מותר לאכול עמו: **שיגר לו.** במתנה: **סלקונדרי רומי.** נתמומין שברומי: **אוכלין אותה.** ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים וחתיכות גדולות עושין ממנה: **זקן אחד.** עובד כוכבים היה: **למעוטי בידוע.** גבי כבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואם בידוע שנתן יין שם אסורין אפילו בהנאה: **למעוטי מוריים.** דאסור אפי' בהנאה והך סתמ' ר"מ היא: **מתני' והדבדבניות.** אשכולות של ענבים: **שאינה טרופה.** שניכרין חתיכות דגים: **עלה של חילתית.** דהא לא מפסקו לה בסכינא: **וזיתי גלוסקאות המגולגלין.** זיתים הכנוסין בכלי עגול ומתחממין ונעלין מאיליהן כעין גלוסקא. מגולגלין כמו (ט) מגולגלת (י) שנתחממו וגרפו מחמת שמנן ובלע"ז מול"ש. ובגמ' (דף מ:) פריך פשיטא למאי ניחוש לה: **שלחין אסורין.** אזיתים קמהדר. ובגמרא (דף מ:) מפרש לה: **מן הסלולה.** הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין. ובגמרא [שם] מפרש מפני שמזלף עליהן יין: **מן ההפתק.** מקום כינוסן של חגבים מלוחין: **מותרין.** דאין מזלף עליהן עד שנותנו לפניו למכור: **וכן לתרומה.** מפרש בגמ' [שם]: **גמ' יושב ישראל.** ואפילו אין רואהו: **איערובי.** שמא עירב בו יין: **הבולר לגת.** לדרכן בגת ולעשות מהן יין: **הוכשר.** לענין טומאה במשקה המזלף הואיל ולכך הן עומדין ניחא ליה במאי דנפיק מיניהו. והדבדבניות עצמן הן לאכילה: **כל שראש ושדרה** (ג) **ניכרין.** של כל דג ודג שהדגים ניכרין בראשן בין טמא לטהור שהטמאים ראשיהן

מסורת הש"ס

(ו) [תוספ' ספ"ה ע"ס], (ז) [גיטין לז: תמורה כז. מולין ד.], (ח) [תוספ' פ"ה ה"ז], (ט) [ועיין לה:], (י) [פי' אולר העשוי לסמורה. עיין ערך לפתק ג'], (יא) [תוספתא פ"ה], (יב) [לעיל לו. וש"נ], (יג) שבת קו. י. מולין לו:, (יד) [תוספ' פ"ה ה"ו], (טו) כ"ה בדפוס פיזרו, (טז) [ויקרא יט], (יז) בס"מ וטפ: ביפה. (יח) [עיין מת.],

הגהות הב"ח

(ו) גמ' פת גבינה מותרין בחותם אחד מאי שנא גבינה דלא טרח ומזייף וכו' ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה אי משום וכו' לא טרח ומזייף ימ"ח: (ב) רש"י ד"ה אי כי הדדי: (ג) ד"ה כל שראש ושדרה של כל דג ודג ניכרין שהדגים: (ד) ד"ה כילבית וכו' ליר דג טמא: (ה) תוס' ד"ה אי דליכא וכו' דפריסת לעיל. נ"ב נדף לה בד"ה משום ניקור:

לעזי רש"י

מול"ש. רכים (מרוכבים מרוב שרייה בשמנם).

מוסף רש"י

הבוצר לגת. הבולר ענבים לדורכן בגת, דאילו הבולר לעמוקין משקה היוצא מהם אין מכשיריס דלא ניחא ליה (שבת קז.). **שמאי אומר הוכשר.** בין הנלף מהן על גביהן ואע"ג דאחזל לאיבוד לאדם שאותה מן הסלים, גזירה שמא יבלענו בקופות מזופפות (שם) דאע"ג דלא ניחא ליה במשקה היוצא מהם דהא לאיבוד אזלי גזרינן לה כו' (חולין לו:).

קעד א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח עוש"ע י"ד סי' קיח סעיף ח:

קעה ג ד ה מיי' פי"ח שם הלכה כה כו עוש"ע י"ד סי' קיט סעיף ח וסעיף ב:

קעו ו מיי' פי"ג שם הל' יז סמג שם עוש"ע י"ד סי' קטו סעיף ח:

קעז ז מיי' פי"ז שם הלכה כג סמג שם עוש"ע י"ד סי' קיד סעיף ז:

קעח ח ט מיי' שם הלכה כד עוש"ע שם סעיף ט:

קעט י כ ל מיי' שם פ"ג הלכה כב כג סמג שם עוש"ע שם:

קפ מ נ מיי' פי"ז שם הל' כד סמג שם עוש"ע שם סעיף ח:

ס [מיי' פי"ב מהלכות מעשר הל' טז]:

קפא ע מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יז סמג שם עוש"ע י"ד סי' קטו סעיף ח:

קפב פ מיי' שם פי"ז הלכה כג סמג שם עוש"ע י"ד סי' קיד סעיף ז [וסי' קג סעיף ד]:

קפג צ מיי' פי"ח מהל' טומאת אוכלין הלכה ח סמג עשין רמז:

קפד ק מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג לאוין קמח עוש"ע י"ד סי' קיד:

קפה ר מיי' שם הלכ' כב סמג שם עוש"ע י"ד סי' פג סעי' ו:

רבינו חננאל

אבל חלב מותר בחותם אחד. בשר יין תכלת סימן חבי"ת אסורים בחותם אחד חלתית מורייס פת גבינה סימן חמפ"ג מותרים בחותם אחד. ושמואל אמר בשר יין תכלת אסורים בחותם אחד. אבל מורייס חלתית גבינה מותרים בחותם אחד. וקי"ל כרב: ת"ר אין לוקחין בסוריא יין ולא מוריים ולא חתיכה שאין בה סימן ולא מלח סלקונדית בין שחורה בין לבנה ולא גבינה אלא מן המומחה סימן ימ"ח מח"ג וכולן אם נתארח אצל בעה"ב מותר דלא שביק בעה"ב היתרא ואכיל איסורא וכר' יהושע בן לוי דאמר שגר לו בעה"ב בביתו מותר דבעה"ב ממאי דאכיל משדר ליה ולא שביק היתרא ואכיל איסורא. מלח סלקונדית אסיקנא לדברי האוסר שחורה ולבנה. סבר קרבי דגים שחורים וקרבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה. ואמר ר' אבהו משום דר' חנניה בן גמליאל זקן היה בשכונתנו והיה מחליק פניה בשומן חזיר. עוד שנינו בסיפא דמתני' הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה. למעוטי מאי. לחזקיה למעוטי בידוע. כלומר אם נודע דודאי נתן בכבשין יין או חומץ אסורין אפי' בהנאה. לר' יוחנן למעוטי מוריים וגבינת בית אונייקי וסתמא כר' מאיר: משנה בשביעית פרק כלל גדול אמרו בשביעית קליפי אגוזים והגרעינין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. הצבע צובע לעצמו לא יצבע בשכר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבילות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים כו'. עד ציידי היה עופות ודגים שנתמנו להן מינין טמאין מותר למוכרם. ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר. ובלבד שלא תהא אומנתו לכך. וחכמים אוסרין. ואמר בגמרא דיליה (ו) כתיב טמאים מה ת"ל וטמאים יהיו לכם אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה. כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לסחור בו. והרי חמור וגמל למלאכה הן גדילין. ר' הושעיא נסיב ויהיב במורייה. ר' הונא נסיב ויהיב בחלתיתא: **מתני'** ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו כו'. תנינא להא דת"ר ישראל יושב בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש. ואוקימנא אע"ג דאית ליה בהמה טמאה בעדרו. וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא קא חזי ליה. מהו דתימא כיון דהוא יתיב ניחוש דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה. קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה מירתת ולא מערב. והדבש מותר דליכא חשש אי משום איערובי אי מערב ביה מבאיש. אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי אי משום געולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם מותר. ומדחזינן ברוב התלמוד דמוקים להו בנאכל כמות שהוא בחי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. ש"מ דהא לישנא דוקא. מיהו כיון דחזינן באידך פירקין דמפרש ואמר ר' יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה כל שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת. הלכך בענין בתרי לישני. והדבדבניות. פי' (חסר איזה תיבות) אע"פ שהן מנטפות אין בהן משום הכשר. (ז) והלל אומר לא הוכשר. והודה לו הלל לשמאי. הנה הניטוף מכשיר. ושנינן התם למשקה בעי להו דהא לגת בוצר. הכא לא בעי להו למשקה. וטרית שאינה טרופה וציר שיש בה דגה מותרין: **ת"ר** איזו היא טרית שאינה טרופה כל שראשה ושדרה ניכר שהוא מדג טמא. איזהו ציר שיש בה דגה. בתמומות כילכית אחת. בפתוחות עד שיהו שתי כילכיות. פי' כילכית דג קטן טהור ואם מצא בגרב שתי כילכיות שוטטות בו

ו) הוא בירושלמי פ"ז דשביעית הלכה ו'. ז) נראה דחסר כאן וא"ל מיי והא תניגן הבולר לגת שמאי אומר הוכשר והלל אומר וכו'.

שוטטות. לשון [יח] שטין על המים: חציות פתוחות לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה: **ובדגים לא שיש בהן סנפיר וקשקשת.** משנה היא באלו טרפות (חולין דף נט.). אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר וקשיא לתרוייהו: **אכל בגופן.** לאכול גופן של דגים של טרית: **מריש הוה מטבילנא בציר.** בחד סימן או בראש או בשדרה דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי אבל בציר אפילו רב הונא מודה: **בציר נמי לא** [ג] **טבילנא.** דקסברא לי כרב הונא: **דשתיכות שוות.** כשמחברין אותן יחד מתחברות ויכרות וגרות שהיו כולן מדג אחד: **ומי איכא דשרי רב"ג באחרא דשכיחי קנפי.** די"ל שאר דגים טהורין וטמאין יש וקשקשים מן הטהורין באו: **ואנא לא מיסר אסרינא.** לאכול גופן משום קליפי דמישתכחי באחרא ורב אשי קאמר לה: **דקאמר לי רב פפא.** דשרינהו רב הונא: **עריבה.** ספינה קטנה: **כולן מותרות.** דכי היכי דהואי בהך הואי נמי בכולהו ואזלו לעלמא: **מאלמא קרא.** מג' חכמים גדולים שהם כדיי לסמוך עליהם כעל המקרא: **דמן בירי.** מקום: **עוברן.** ביצים שלהן: **מטריין.** דג עצמו במעי אמו: **זה מטריין מבחוץ.** דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו מטרלת [ג] ועומדת מאליה בחוץ אבל דג טמא מטריין מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביציו במעיו: **סימני ביצים.** של עוף טהור: [ד] **שכודרת.** משוכה שרחבה ברחשה אחד והולכת ומקצרת ונמשכת: **ועגולגלת.** עגולה מלידה ומגלגלת לאין לידיה רחבים: **ראשה אחד רך.** רחב פלטר"א בלע"ז כלומר עשוי ככד שרחב מתחתיו בית מושבו: **חלמון.** אלבוס"ל: **חלמון.** מויו"ל: **ביצה השרץ.** לב והלטאה מטילי ביצים הן. לב הוא כוכורי"ל בלע"ז הדומה לצפרדע. ונפקא מיניה דאם ריקמה וניקבה מטמא במגע בשמיטת חולין (דף קכו.):

והתניא

באן בפתוחות כאן בסתומות. פ"ה דבפתוחות לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה והקשה הר"ר אפריים [י] (מדתני) בסמוך עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות אלמא בפתוחות תלינן לקולא דאמר כי היכי דהואי בהך הוה באחריני אלא לעלמא אזלו וע"ק אי חיישינן דמעלמא נפל בה שתים נמי ניחוש דלמא העובד כוכבים הניחם שם לכך היה מפרש הר"ר אפריים להפך בפתוחות סגיא בחדא דאיכא למימר אחריני אזלא לעלמא ואיכא למיחש שמא העובד כוכבים הניח שם דאדרבה לקולא תלינן אבל בסתומות לריך שתים מיהו יש לישב פ"ה דשאני התם שנמצאו שתים כילבית באחת מן החביות אבל הכא אין נמצא כאן שום חבית להכשר כהלכתו ולכך יש לפסול בפתוחות: **ובדגים כל שיש לו סנפיר וכו'.** פ"ה משמע שאין הכשר בדגים בדבר אחר וקשיא לתרוייהו ותימה דא"כ כי משני באותם דדמו ריישייהו לטומאים פירוש ולאותם הולך סנפיר וקשקשת ומה תירץ אליבא דמ"ד או לאשו או שדרו ולבדוק בשדרה דכל דג טמא אין לו חוט השדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי והא דלא חשיב ליה תנא בהדי סנפיר וקשקשת היינו משום דסימני גוופי לא קא חשיב:

מחלוקת בצירן אבל בגופן לא. וא"ת והא לירן נמי איסור דאורייתא [ה] כדאמרינן (חולין דף קיב:) הטמאים לרבות לירן ולוטבן וי"ל דודאי דאורייתא לירן אסור מיהו לירן בטיל ברוב וגופן לא בטיל דבריה לא בטילה: **והזא** ביה קלפי ושרייה. ומייתי כגון שלא היה שם אלא מין אחד ומאן דאסר היינו משום דשכיחי בה קלפי מעיקרא:

נמצאת כילבית. פירוש הכשר כילבית היינו שתים בפתוחות לפרש"י דלעיל ולפי' הר"ר אפריים שתים בסתומות: **אמר רבא בשנימוחו.** תימה אמאי לא משני קסבר סימני עוברי דגים לאו דאורייתא ולכך אין לבדוק בסימנים דה"ג משני פרק אלו טרפות (חולין דף סד. ושם) גבי סימני ביצים דלאו מדאורייתא ניחוש דקא פריך ולבדוק בסימנים ומשני סימני ביצים לאו מדאורייתא ואור"ת דש"מ מהכא סימני עוברי דגים דאורייתא ולכך יש להתיר הבורבוטא אע"ג דאין אנו מוצאין בהם קשקשים דהא יש בהם סימנים ועוברים מיהו יש לחוש לעולם אימא לך סימנים לאו דאורייתא והא דלא שני הכא משום דאכתי תיקשי דאין נקחין אלא מן המומחה משמע דאין שום לד היתר ליקח אלא מן המומחה ואין זה דאם לא יימוחו שהסימנים ניכרים ואומר של דג פלוני טהור דהשתא איכא תרתי לטיבותא וכה"ג נקחים אף אלא מן המומחה כדאמרי' התם (דף סג:) גבי ביצים לוקחין מהן כשאומר של עוף פלוני טהור לכך הולכך לתרץ כשנימוחו כך דקדק ר"י וא"ת דאכתי לאו מילתא פסיקתא היא דהא אם אמר אני מלחתים נאמן אף אלא מן המומחה ויש לומר דדבר זה לא שכיח ברוב מוכרים שיהיו בשעת מליחה וכרינו יהודה הקשה על פר"ת דאי סימני [ו] דגים דאורייתא אם כן תלי תניא בדלא תניא דקאמר כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים ועוד הקשה מן הירושלמי דפירקין נתן בר רבא אמר קמיה שמואל ידע אנא מפרשא בין עוברי דגים טמאים לעוברי דגים טהורים עוברי דגים טמאים עגולים עוברי דגים טהורים ארוכים [ז] אמר ליה הדא סלפותא א"ל כזה מהו פירוש הראה לו עובר של דג טהור וא"ל טמא א"ל לא ביש לי לאמרת על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור משמע דיש עוברי דג טמא דומין לשל טהור כמו בביצים דאיכא דעורבא דדמיא ליונה אלמא סימנים לאו דאורייתא ואין לסמוך על סימני עוברי דגים מיהו אין לאסור הבורבוטא כי אמת הוא שיש לו במים ומשירן בשעה שעולה מן המים:

ה"ג

שוטטות בו השתא כילבית אחת אמרת שרי שתי כילביות מבעיא לא קשיא כאן [א]בפתוחות כאן בסתומות איתמר רב הונא אמר עד שתהא [ב]ראש ושדרה ניכר רב נחמן אמר או ראש או שדרה מתיב רב עוקבא בר חמא [ג]ובדגים [ד]כל שיש לו סנפיר וקשקשת אמר אביי כי תניא ההיא באר[א] ופלמודא דדמו רישייהו לטמאים אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת [ה]לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר אמר ר' זירא מריש הוה מטבילנא בצירן כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר בצירן נמי לא מטבילנא אמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת מיתיבי [ו]ה"חתיכות שיש בהן סימן בין בכולן בין במקצתן ואפילו באחד ממאה שבהן כולן מותרות ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב של חתיכות ונמצא סימן באחת מהן והתיר רשב"ג את הגרב כולו תרגמה רב פפא [ז]כשחתיכות שוות א"ה מאי למימרא מהו דתימא ניחוש דלמא אתרמי קמ"ל דהוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא נפק רב הונא בר חיננא וחזא ביה קלפי ושרייה א"ל רבא ומי איכא דשרי כה"ג באתרא דשכיחי קלפי [ח]נפק שיפורי דרבא ואסר שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרי א"ר ירמיה מדפתי לדידי אמר לי רב פפי כי שרא רב הונא בר חיננא בצירן אבל בגופן לא אמר רב אשי לדידי אמר לי רב פפא כי שרא רב הונא בר חיננא אפי' בגופן ואנא לא מיסר אסרינא דקאמר לי רב פפא ולא מישרא שרינא דהא אמר (לי) רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחד ואחד יתיב רב חיננא בר אידי קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר [ט]עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות סתומות היא מותרת וכולן אסורות א"ל מנא לך הא [ח] מתלתא קראי שמיע לי מרב ושמואל ורבי יוחנן אמר רב [ז]ברונא אמר רב [ה]קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה רמי ליה עולא לרבי דוסתאי דמן בירי מדקאמר רב קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה מכלל דדג טמא אית ליה עובר ורמינהי [ט]דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים סמי מכאן עוברן א"ל רבי זירא לא תיסמי תרוייהו מטילי ביצים נינהו אלא זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים למה לי מומחה לבדוק בסימנין דתניא [י]כסימני ביצים כך סימני דגים סימני דגים סלקא דעתך סימני דגים [ו]סנפיר וקשקשת כתיב בהו אלא כסימני ביצים [יא]כך סימני עוברי דגים ואלו הן סימני ביצים [יב]כל שכודרת ועגולגלת ראשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה ב' ראשיה חדין וב' ראשיה כדין טמאה [יג]חלמון מבחוץ [יד]וחלבון מבפנים טמאה חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים טהור חלבון וחלמון מעורבין זה בזה זו היא ביצת השרץ אמר רבא כשנימוחו ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר סמי מכאן עוברן

והתניא

מסורת הש"ס

[א] חולין נט., [ב] [תוספ' פ"ב ה"י], [ג] [לקמן מז:], [ד] [גיר' רש"ש כהנא], [ה] [בכורות ז:], [ו] חולין סג: ע"ש, [ז] [הלמון והלבון גר' בעריך ע' הלמן בה' מתת הח"], [ח] [ביצה לו:], [ט] ל"ל שכודרת בדל"ת עי' תוס' חולין סד ע"א ד"ה כודרת, [י] [ל"ל מדאמר], [כ] [ל"ל עוברי דגים], [ל] חמי לי הדא קליפתא כל"ל. רש"ל.

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מחלוקת וכו' דאמרינן המטמאים. עיין בתוס' חולין שם וע"ש ועיין בכורות דף ו ע"ב תוס' ד"ה לאסור [ועי' פ"מ יו"ד סימן פ"ג]:

הגהות הב"ח

(א) גמרא מגה לך הא א"ל מתלמא: **(ב)** רש"י ד"ה בצירן נמי לא מטבילנא: **(ג)** ד"ה זה משריץ וכו' משרלא ונוצרת מאליה (כמו) מז"מ וכ"כ יש מגיהין בחוץ:

לעזי רש"י

פלטר"א [פלט"א]. שטוח.

אלבוס"ל [אלבו"ם]. חלבון (הביצה).

מויו"ל. חלמון (הביצה).

כוכורי"ל [בוטיריי"ל]. קרפדה קטנה.

רבינו חננאל

הא דתנן בדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת אוקימנא מיני דגים ששמן בארא' ופלמידא שראשם דומה לראש דגים טמאין אבל שאר דגים לכולי האי לא חיישינן: אמר רב פפא טרית שאינה טרופה הלכתא עד שיהא ראש ושדרה של כל אחד ואחד ניכר ואם לאו אפילו לטבול בצירן אסור. ומותבינן עליה חתיכת דג שיש בה סימן בין בכולה בין במקצתה אפילו אחד במאה כולן מותרות. ומעשה בעובד כוכבים שהביא גרב מלא חתיכות בצירן ונמצא סימן באחד מהן והתיר רשב"ג את הגרב כולו ומשני רב פפא בשחתיכות שוות פי' כשניתן חתיכה על חברתה מתראה דג שלם ומקשינן אי הכי מאי למימרא ופרקינן מהו דתימא ניחוש דלמא אתרמוי אתרמי ליה קמ"ל דלא חיישינן: ההוא ארבא דצחניתא דאתאי לסיכרא חזי קילפי שהן קשקשין רב הונא בר חיננא שרא ליה אמר רבא מי איכא דשרי כי הא מלתא באתרא דשכיחי קילפי נפקי אסור רב אשי אנא לא אסרנא ולא שרינא בין בגופן בין בצירן וקיימא לן כרב אשי דהוא בתראה: יתיב רב אדא בר אהבה וקאמר עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כג ועיין במ"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ו:

קפז ב מיי' שם סמג שם טוי"ד סי' קיד:

קפח ג מיי' שם פ"ג הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ג:

קפט ד מיי' שם פ"ג הלכה כג סמג שם טוי"ד סימן קיד:

קצ ה ו מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ד:

קצא ז מיי' שם הלכה כג טוש"ע שם סעיף ו:

קצב ח מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ז:

קצג ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

קצד י מיי' שם הלכה יח סמג שם טוש"ע י"ד סימן פו סעיף ג וסימן פג סעיף ח:

תורה אור השלם

1. אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ: ויקרא יא ט

מוסף רש"י

דג טמא משריץ. בגופו עוברו כשאר בהמה וחיה (בכורות ז:). **דג טהור מטיל ביצים.** ויושב עליהן ומתממן עד שיוציאם מן הקליפות כעופות (שם). **עוברי דגים.** ביצי הדגים כמות שהן מחוברים יחד (חולין סד.). **שכודרת.** עבה כבדור, פלוט"ל. כודרת ועגולגלת חדא היא, דאי תנא עגולגלת לחודא הוה משמע עגולה כעדשה וכגביעה, להכי תני כודרת ועגולגלת, כעיגולה של כדור שאינה קלושה אלא עגולה בעובי, והדר מפרש לאם אחד כד ולאם אחד חד, דלא ככדור ממש אלא משוכה לארכה ועגולה לרחבה (שם). **כד.** פלוט"ל בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור (שם). **חלבון.** אלבו"ן (שם). **חלמון.** מויי"ל (שם). **ביצת השרץ.** לב והלטאה מטילין ביצים (שם). הדרן עלך אין מעמידין

רבינו חננאל (המשך)

פתוחות כולן מותרות כמאן דמערבן דמו וכולן כחדא השיבי סתומות היא מותרת וכולן אסורות אמר ליה מנא לך הא אמר ליה מרב ושמואל ור' יוחנן. אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ועוברן אינן נלקחין אלא מן המומחה ומקשינן למימרא דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים ופרקינן תרוייהו מטילי ביצים נינהו מיהו טמא משריץ מבפנים דג טהור מטיל ביצים ומשריץ מבחוץ ולמה לי מומחה נבדוק בסימנין דתניא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים ובסימני ביצים תנינן כל שכודרת ועגולגלת ראשה אחד חד וראשה אחד כד כלומר

ה"ג **אוצר** הפתק ספינה. וזו אף זו קתני שאוצר מתקיים יותר מהפתק והפתק יותר מספינה: **הדרן עלך אין מעמידין**

כל הצלמים. רשב"ג אומר אף כל שיש בידו כל דבר. בגמ' מפרש טעמא דר"מ משום דחייש למיעוטא וגזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חייש למיעוטא לא גזרו ומשמע מהכא דרשב"ג נמי לא חייש למיעוטא ופליג אדר"מ ותימה דא"כ קשיא דרשב"ג ארשב"ג וקשיא הלכתא אהלכתא דרשב"ג דהכא לא חייש למעוטא ובפרק אם לא הביא (שבת דף קלה: וסס) תנן רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל הא לא שהה כגון [1] (שנשרף) או שאכלו ארי הוי נפל אע"ג דרוב נשים אינן מפילות אלמא חייש למיעוטו נפלין ותנן נמי פ"ג דבכורות (דף כג:) רשב"ג אומר הלוקח בהמה מעיקה מן העובד כוכבים פטורה מן הבכורה דלא מרחמא אלא אם כן ילדה משמע אבל מטעם חובלת לא דחלב אינו פוטר דחיישינן למיעוטו חובלות אע"פ שאינן יולדות והלכתא קיימא לן כרבנן דלא חיישי למיעוטו דאמרינן פ"ק דחולין (דף יא:) ור"מ דחייש למיעוטא היכי אכל בישרא ומדלא קאמר היכי אכלינן משמע דקי"ל דלא חיישינן למיעוטא ואילו בבכורות ובנפל פסקינן כרשב"ג דחייש למיעוטא וי"ל דולמי רשב"ג לא חייש למיעוטא כדמשמע הכא והביא דנפל שאני דהוא מיעוט המצוי דנפלים שכיחי ושם ודאי יש לחוש כדאמרינן (יבמות דף קכא.) גבי ראוהו נופל למים שאין לחס סוף או ראוהו גוסס דאפשר לאסורה אע"פ שרוב גוססין למיתה וחיישינן למיעוטא מפני שהוא מיעוט המצוי וההיא דבכורות מיירי שראינוה חובלת קודם לידה דודאי הוא מיעוטא אבל ודאי בשאר בהמות חלב פוטר וכן הלכה: **אי** דנעבדין **פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן.** וא"ת דלמא בהא פליגי מר סבר דנעבדין ומר סבר אין נעבדין וי"ל דמשמע ליה דאפילו רבנן אית להו דנעבדין מדלא קתני וחכ"א אין נעבדין אלא מי שיש בידו וכו' פ"ה: **ר"מ גזר שאר מקומות אטו אותו מקום.** וא"ת בפירקין דלעיל (דף לד:) גבי גבינת בית אוזייקי לא גזר נמי ר"מ שאר מקומות ויש לומר דשאני התם דבאותו מקום נמי לא היו נשחטין לעבודת כוכבים כי אם המיעוטו ואי הוה גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום הוי מיעוטא דמיעוטא אבל כאן במקומו של ר"מ היו כולם עובדין כל הצלמים וה"ג גזר ר"מ על הכותים מפני דמות יונה שמצאו בהר גרזים והיו כל בני המקום עובדין לה (חולין ו.): **אנדרטי** של מלכים. פ"ה צורת שלטון המת עושין לזכרון ור"מ פי' צורת שלטון חי שהיו לכבוד ורואיה לדבר מאנדרטי של נבוכד נצר [2] ועוד דאמר במדרש אדריינוס קיסר הלך את ר' יהושע לטייל במדינה הראהו צורת צלמים שהיו עושין לכבודו: **ובאנדרטי** של מלכים שנינו. פ"ה ובהוא קאסר רבי מאיר דאגב חביבותייהו פלחי להו ומפרש נמי בעומדין על פתח מדינה דחשיבי טפי משמע אבל בשאר צלמים לא אסר רבי מאיר וקשה דהא תנן (לקמן דף מח.) מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין ולשון מצא משמע בשוק או בשדה ואפילו למאי דמוקי לה שמואל לקמן בעומדים על בסיסן ופ"ה על בימוס שלהן ששם עובדין אותם לא נהירא דלשון מצא לא משמע כן אלא שיש להם בית מושב רחב ויכולין לעמוד לנדן (ד) ויכריח שלא נשתברו מצלם שלם ועוד קשה דהכא משמע דסתם אנדרטי של מלכים פלחי להו טפי ואדרבה בפרק כלל גדול (שבת דף עב:) משמע שאין סתמן לעבוד דקאמר אי דחזא אנדרטי וסגיד ליה אי דקבליה עליה וכו' לכך פי' רבינו תם דהכא קאי אחיתרא דרבנן וה"ק הא דשרו רבנן במתני' היינו דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה דבהנהו שרו רבנן דודאי לגוי עביד להו ורבי אלחנן מיישב פ"ה דודאי קאי ארבי מאיר ובשאר צלמים לא אסר והיא דלקמן דתבנית יד ותבנית רגל מיירי בשל כפרים והנהו ודאי אסורים אפילו לרבנן דודאי למיפלחינהו עבדי להו ובכך ניחא דכי דייק (ה) לה במילתיה [3] דרבי יוחנן הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כרבי מאיר לא מצי למימר דסתמא כרבי מאיר מסיפא דתבנית יד ורגל דהיא אפילו כרבנן כדפרישית והא דמשמע בפרק כלל גדול (שם דף עב:) דאנדרטי אין סתמן נעבד לא מיירי בשל שולטנות והכא מיירי בשל מלכים ובהכי

והתניא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים לאו תרוצי [4] מתרצת לה כך סימני קירבי דגים והיכי משכחת בסימני קירבי דגים שיהא כד וחד משכחת לה בשילפוחא אם אין שם מומחה מאי אמר רב יהודה [5]כיון דאמר אני מלחתים מותרין רב נחמן אמר עד שיאמר אלו דגים ואלו קירביהן אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא כיון דאמר אני מלחתים מותרין: ועלה של חילתית: פשיטא לא נצרכה אלא לקרטין שבו מהו דתימא ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל דהא אישתרוקי היא דאישתרוק ואתא בהדה: וזיתי גלוסקאות המגולגלין: פשיטא לא נצרכא אע"ג דרפי טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ"ל הני מחמת מישחא הוא דרפו: ורבי יוסי אומר שלחין אסורין: היכי דמי שלחין א"ר יוסי בר חנינא כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת: החגבין הבאין כו': ת"ר [6]בחגבין והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין הנמכרין [7]בקטלוזא לפני חנוני אסורין מפני שמזלף יין עליהן וכן [8]יין תפוחים של עובדי כוכבים [9]הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה מותרין הנמכר בקטלוזא אסור מפני שמערבין בו יין ת"ר פעם א' חש רבי במעיו אמר כלום יש אדם שיודע יין תפוחים של עובדי כוכבים אסור או מותר אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי פעם אחת חש אבא במעיו והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר לו כל כך היה בידך ואתה מצערני בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים: וכן לתרומה: מאי וכן לתרומה אמר רב ששת וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין לפניו הוא דאסור אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה מותרת סבר שמעי ביה רבנן ומפסדו לי' מינאי:

הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [1]אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר אף כל שיש בידו כל דבר: **גמ'** אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמא דרבנן א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה [2]ור"מ [3]דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו [4] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [5]ובעומדין על פתח מדינה שנינו אמר ור' יוחנן בן סימני עוברי דגים [6] מתרצת לה כך סימני קירבי דגים והיכי משכחת לה בשילפוחא אם אין שם מומחה מאי אמר רב יהודה [7]כיון דאמר אני מלחתים מותרין רב נחמן אמר עד שיאמר אלו דגים ואלו קירביהן אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא כיון דאמר אני מלחתים מותרין: ועלה של חילתית: פשיטא לא נצרכה אלא לקרטין שבו מהו דתימא ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל דהא אישתרוקי היא דאישתרוק ואתא בהדה: וזיתי גלוסקאות המגולגלין: פשיטא לא נצרכא אע"ג דרפי טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ"ל הני מחמת מישחא הוא דרפו: ורבי יוסי אומר שלחין אסורין: היכי דמי שלחין א"ר יוסי בר חנינא כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת: החגבין הבאין כו': ת"ר [8]בחגבין והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין הנמכרין [9]בקטלוזא לפני חנוני אסורין מפני שמזלף יין עליהן וכן [10]יין תפוחים של עובדי כוכבים [11]הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה מותרין הנמכר בקטלוזא אסור מפני שמערבין בו יין ת"ר פעם א' חש רבי במעיו אמר כלום יש אדם שיודע יין תפוחים של עובדי כוכבים אסור או מותר אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי פעם אחת חש אבא במעיו והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר לו כל כך היה בידך ואתה מצערני בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים: וכן לתרומה: מאי וכן לתרומה אמר רב ששת וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין לפניו הוא דאסור אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה מותר אירתותי מירתת סבר שמעי ביה רבנן ומפסדו לי' מינאי:

הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [1]אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר אף כל שיש בידו כל דבר: **גמ'** אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמא דרבנן א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה [2]ור"מ [3]דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו [4] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [5]ובעומדין על פתח מדינה שנינו אמר

והתניא כסימני ביצים וכו'. אלמא יש לדגים עוברין: **והיכא משכחת לה בסימני קירבי דגים כד וחד.** (ג) ובבני מעיים עשוין כזה ענין: **בשילפוחא.** משי"ה של דג שמליחה רוח: **אין שם מומחה מאי.** כשנימוחו העוברין קבעי לה: **אני מלחתים.** הדגים ולאיתי שדגים טהורין הן ומהן הוצאתי קרביים הללו: **אלו דגים.** שיראה לו הדגים עצמן אבל באני מלחתים לא מהימן דשמא לא בקי בהן: **דיילא.** שמש רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין: **נקרטין שבו.** הדבוקין בעליו או שנשרו בכלי דלמא אייתי קרטין אחריני דאיפסיק בסכינא ועריב בהני: **אישתרוקי אישתריקו.** ומן העלין לכלי עצמן אישתרוקי נשמטו: **דרפי טובא.** מגולגלין ביותר ובלע"ז מול"ם וגרעינתם נשמטת (ג) דכיון דרפי כולי האי חמרא רמא בהו: **שלחין.** משמתלחין גרעינין מעצמו: **קפריסין.** קפלוטות מבושלין וכבושין במכבש ומתקיימין ואין בהן משום בשולי עובדי כוכבים דנאכלים חיין ולא משום גיעול דטעם הגיעול פוגמו ולא משביחו: **מן ההפתק.** מקום כיונסן שהן עלורין שם זה על זה ובלע"ז פיל"ח: **קטלוזא.** שוק: תרומה אין דמיה יקרים שאינה ראויה אלא לכהנים: **ומפסדו מינאי.** יפקירו את כל האוצר:

הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים אסורין. בהגלה: **כדור.** פילוט"ח. וגבגמרא מפרש דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא אשקלוה להנך חפצי בידייהו: **גמ' מ"ט דרבנן.** מדלא קתני וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו וכו' מכלל דסבירא להו דנעבדים: **אנדרטי.** כשהמלך מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והתם קאסר רבי מאיר דאגב חביבותא פלחי ליה: **בעומדין על פתח המדינה שנינו.** בהנהו קאסר רבי מאיר דחשיבי להו מי

מסורת הש"ס

(ה) [תוספתא פ"ה ה"ו], (ו) [ל"ל בסלוזא כך פיתא בתוספתא וכן משמע בהגלה ע"ש דגרים פלוס אבל בר"ף אי' בסלוזא ופי' הר"ן פלוס], (ז) [תוספתא פ"ה ה"ו ע"ש], (ח) הבא. יעב"ץ, (ט) [לעיל ד: וש"נ], (י) [ל"ל שנטרף], (יא) [שבתנו תוס' בשם ר"ת לעיל ג. ד"ה שלא השמתון], (יב) ל"ל דר"ל. רש"ל,

גליון הש"ס

גמרא ור"ם דחייש למיעוטא. עיין מרדכי סוף חולין:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו תרוצי קא מתרצינן לה תדיין הכי כך סימני קירבי דגיס: (ב) רש"י ד"ה והיכא וכו' כד וחד וכי בבני מעיס וכו' הענין: (ג) ד"ה כד וכו' ומשמע הס"ד ואמ"כ מ"ה מהו דתימא דכיון דרפי: (ד) תוס' ד"ה ובאנדרטי וכו' לעמוד לנדן ונראים שלא נשתברו מצלם שלם: (ה) בא"ד וכך ניחא דכי דייק לקמן מתיובתא דר' יוחנן הא וכו' אפילו כרבנן כדפרישית. נ"ב [פי' דפיפא בשל כפרים] אייני ות"ה רישא דתני שבני צלמים מותרין דלא אנטרך דאפילו שבני אנדרטי מוכרים מותרין אלא לדיוקא הא צלמים עצמן אסורין לא אנטרך הך דיוקא אלא [לאוקמי דסתמא] כר"מ דאי בשל כפרים מסיפא שמעי' לה דאפילו [תבנית יד ורגל] אסורין כ"ש צלמים שלמים אלא הך דיוקא לא אתא אלא [לאוקמי דסתמא כר"מ] ובאנדרטי של מלכים ומה שקשה היא גופא טעמא מאי [והשאר מסר]:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר רבה"ר. נ"ב גירסת הרמב"ם רבה"ח אמר ר' יוחנן בעומדין כו' ופליג על שמואל אבל הרי"ף ורא"ש ושאר פוסקים מפרשים דלא פליגי. וכולם מפרשים דבני שניהם אף לרבנן דלא כרש"י (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"ז אות ק"ב):

לעזי רש"י

משיא"ה [וישיא"ה]. שלפוחית.
מול"ש. רכים (מרוכבים מרוב שרייה בשמנם).
פיל"א. עֲרָמָה.
פילוט"א. כדור.

מוסף רש"י

דחייש למיעוטא. בפ"ב דיבמות (קיט.) קטן וקטנה לא חולין ולא מייתמין, קטן שמא ימלא סרים, קטנה שמא תמצא פיליונית (לעיל לד:). ובפרק הכל שוחטין (חולין ו.) גבי כותים, שגזר על כל כותים משום אותם שמצאו דמות יונה בהר גרזים והשתחוו לה (יבמות קיט.).

עין משפט נר מצוה

קצה א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ח:
קצו ב מיי' פי"ז שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן קיד סעיף ח:
קצז ג מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף ג [ד]:
א ד ה מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ו סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ח:

רבינו חננאל

רחבה שהורה שני ראשיה חדין שני ראשיה כדין טמאה. ופריק רבא היכא אמרו אין לוקחין אלא מן המומחה בשנימוחו ואינן נכרין להיבדק. אין שם מומחה מאי. רב הונא אמר עד שיאמר אני מלחתים וכן אורי ליה רב יהודה לאדא דילא: **ירושלמי** נתן בר בא אמר קומי שמואל ידע אנא למפרש בין עוברי דגים טמאים בין עוברי דגים טהורין עוברי דגים טמאים עגולים עוברי דגים טהורין ארוכין אחורי ליה הדא סלפיתא מין דג שמו בלשון יון אל סלפה. אמר ליה כזה מהו. אמר ליה טמא אמר ליה לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא סופך דאמרת על טמא טהור אין לוקחין מעי דגים וקרבי דגים אלא על פי מומחה ואם אמר אני מלחתים נאמן ומפרש בעוברי דגים טמאין ביציאתן נגמרות: ועלה של חלתית. ואמרינן פשיטא חלתית הוא דאסור משום דחתיך ליה בסכין ובלע ליה מן השמנונית של סכין. אבל העלין פשיטא דמותרין ופריק רבא לא נצרכא אלא לגרעין שבה מהו דתימא ניחוש דלמא מערב בהו מן החלתית עצמו קמ"ל אגב דשריק ליה מינתר נתר ולא מידביק: וזיתי גלוסקא המגולגלין פי' זיתים רכים ולחין ורפוין מהו דתימא חמרא רמא בהו ואסירי קמ"ל מחמת שמנן הוא דרפו. ר' יוסי אומר השלוחין אסורין היכי דמי שלוחין כל שאוחזה בידו וגרעינתה נשמטת דכולי האי לא רפיא אלא אי יהיב בהו חמרא: **ירושלמי** הן סבכות הן פרעות הן רפפות הן רעלות הן אסטגיות הן ספיות הן כוסות הן גומות היא מקום תחת הכוסות היא מקום הנחת חתיכות הן זיתי גלוסקא הן זיתי מגולגלין. והשלוחין אסורין ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר מין הוא והן נותנין בהן חומץ שיהו חולצין את גרעיניהן: והחגבין מן הסלילה אסורין שמולפין בהן יין מן האפותין מותרין (וכן בתרומה): **ת"ר** החגבין והקפריסין והקפלוטאות פי' הצלף וראשי הלפתות וכיוצא בהן הכבושין הבאים מן האוצר ומן האפותין ומן הספינה מותרין והנמכרין בסלילה לפני החנוני אסורין מפני שמזלף עליהן וכן יין תפוחים הבאים מן האוצר

וכו': פעם אחת חש רבי במעיו והביאו לו יין תפוחים של עובד כוכבים של שבעים שנה ושתה ונתרפא ואמר ברוך שמסר עולמו לשומרים: וכן בתרומה. פירשה רב ששת הכי וכן כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין מה שלפניו בחנות הוא דאסור דחיישינן דלמא מערב בהו תרומה אבל הבא מן האוצר ומן האפותין ומן הספינה מותרין מאי טעמא אירתותי מירתת סבר דלמא שמעי רבנן ומפסדי ליה לכוליה: **הדרן עלך אין מעמידין: כל** הצלמין אסורין מפני שנעבדין פעם אחת בשנה דברי ר"מ וחכ"א אינו אסור אלא מי שיש בידו מקל כו'. אוקמה רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותו פעם אחת בשנה. ורבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא וכו' ופשוטה היא ובא רב יהודה ואמר באנדרטי של מלכים שנינו כלומר צורת אדם. ואמר רבי יוחנן בעומדין על פתח מדינה

מי איכא למ"ד וכו'. מי סברו רבנן הא ולאי דכפרים למפלחינהו עבדי להו דבני כפר לא עבדי לגוי: **פתח כל העולם כולו.** לשון גמלי נקיט כלומר שרודה על כל: **גדיל גליני.** ג) (מומן סם לי עטרה): ד) **אישתיימא.** שליח הנושא חותם המשלחו: **מתני' הרי אלו מותרין.** טעמא מפרש בגמ' [ע"ב] דכי הוו שלימים ספק (א) לא עבדום ואמ"ל עבדום אימור בטלום לכך שיברום הוי ספק ספיקא ולקולא: **שביולא בהן נעבד.** תבנית יד לבדה הן עובדין: **גמ' אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים.** לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלימין (ב) דאפי' שברי עבודת כוכבים שראינום שעבדוה כשהיתה שלימה מותרין דכיון דנשברה שוב אין עובדין אותה: **משום דקנעי למיתני סיפא כו'.** דאי תנא עבודת כוכבים הוה אמינא דוקא (ג) עבודת כוכבים דמלא תבנית יד אז תבנית רגל דאסורה אבל צלמים אפי' תבנית יד שרי להכי תנא בריאה צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפ"ה נשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן וכשעומדין על בסיסן כדמוקיס ליה לקמן [ע"ב]: על

אמר רבה מחלוקת בשל כפרים אבל בשל כרכים ד"ה מותרין מ"ט לגוי עבדי להו ודכפרים מי איכא למ"ד לגוי קעבדי להו דכפרים ודאי למיפלחינהו עבדי להו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה מחלוקת בשל כרכים [א]אבל בשל כפרים ד"ה אסורים: וחכ"א אינן אסורין וכו': מקל שרודה את עצמו תחת כל העולם כולו במקל: צפור שתופש את עצמו תחת כל העולם כולו בצפור: כדור שתופש את עצמו תחת כל העולם כולו בכדור תנא [ב]הוסיפו עליהן סייף עטרה וטבעת סייף מעיקרא סבור לסטים בעלמא ולבסוף סבור שהורג את עצמו תחת כל העולם כולו עטרה מעיקרא סבור גדיל כלילי בעלמא ולבסוף סבור כעטרה למלך [ג]טבעת מעיקרא סבור אישתיימא בעלמא ולבסוף סבור שחותם את עצמו תחת כל העולם כולו למיתה: רבן שמעון בן גמליאל כו': תנא אפילו צרור אפי' קיסם בעי רב אשי תפש בידו צואה מהו מי אמרינן כ"ע זילו באפיה כי צואה א"ד הוא מיהו דזיל באפי כ"ע כצואה תיקו: **מתני'** המוצא [ג]שברי צלמים הרי אלו מותרין [ד]מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד: **גמ'** אמר שמואל [ה]אפי' שברי עבודת כוכבים והאנן תנן שברי צלמים ה"ה דאפי' שברי עבודת כוכבים והא דקתני שברי צלמים משום דקבעי למיתנא סיפא מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד תנן מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בו נעבד אמאי והא

ובהכי ניחא דנקט הכא בתנדרטי של מלכים ולא קאמר בתנדרטי סתם וכן משמע בירושלמי דשל מלכים נעבדין יותר דקאמר התם אם דבר ברי שהוא של מלכים ד"ה אסור אם דבר ברי שהוא של שולטנות ד"ה מותר אלא אגן קיימין בסתם ר"מ סבר סתמן של מלכים וחכ"א סתמן של שולטנות ולפר"ת קשה קלת דכי קאמר לקמן סתמא כר"מ ה"מ למימר סתמא אפילו כרבנן שהרי לא התירו אלא אנדרטי: **אמר רבה מחלוקת בשל כפרים וכו'.** לפוס ריהטא משמע דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום והכי פירושו מחלוקת בשל כפרים שהן נעבדין במקומו דגזרינן בכל הכפרים אטו אותו מקום דאף על גב דשאר מקומות לא פלחי להו אלא לגוי עבדי להו אסירי ורבנן לא גזרי שאר מקומות דכפרים אבל בשל כרכים דברי הכל מותרים בכל הכרכים דבכולהו לא עבדי להו אלא לגוי בעלמא ולא גזרינן כרכים אטו כפרים אבל ק"ק הלשון דפריך ושל כפרים מי איכא למ"ד דלגוי עבדי להו ומאי פריך הא ולאי דבין לר"מ בין לרבנן כפרים של שאר מקומות עבדי להו לגוי ולא אסר בהו ר"מ אלא משום דגזר אטו של שאר מקומות ועוד קשה הא דקאמר אבל של כרכים ד"ה לגוי עבדי להו משמע התם מודו תרוייהו דלגוי עבדי להו הא בשל כפרים פליגי אי עבדי לגוי אי למפלחינהו וליתיה דכולהו מודו דבמקומו של ר"מ עבדי להו למפלחינהו והכי ה"ל למימר מחלוקת בשל כפרים ר"מ גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן סברי לא גזרינן אבל בשל כרכים ולאי לגוי עבדי להו פירוש ומותרין בכל מקום ובכרכים אפילו במקומו של ר"מ דלגוי עבדי להו לכך נראה מחלוקת בשל כפרים דר"מ אסר להו בכל מקום דלמפלחינהו עבדי להו (ד) ורבנן סברי בכל מקום דסברי לגוי עבדי להו אבל בשל כרכים ד"ה לגוי בעלמא עבדי להו ומותר ופריך ושל כפרים מי איכא למ"ד לגוי עבדי להו כלומר היאך תעלה על דעתך להעמיד מחלוקתם בשל כפרים ויחלקו רבנן על רבי מאיר לומר דבכפרים לגוי עבדי להו הא ולאי למפלחינהו עבדי להו אלא אי אתמר הכי אתמר מחלוקת בשל כרכים דהתם עבדי לגוי אלא ר"מ אסר בכל הכרכים (ה) דגזר רובא דשאר מקומות שאין נעבדין כלל אטו מקומות דנעבדין אף בכרכים פעם אחת בשנה ורבנן לא גזרי רובא אטו מיעוטא אבל בשל כפרים ד"ה אסורין דכולהו כפרים למפלחינהו עבד: **בבדור.** שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם כבדור ואת היס כקערה פי' יס אוקיינוס שמקיף את כל העולם: **אמר שמואל ואפילו שברי עבודת כוכבים מותרין.** נראה לר"י כי שמואל שסובר שברי עבודת כוכבים מותרין [ה] אית ליה נמי עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כרשב"ל ורשב"ל דקאמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת אית ליה נמי דמלא שברי עבודת כוכבים מותרין ותרוייהו חד טעמא אית להו וכן משמע בסמוך דרבי יוחנן מותיב לרשב"ל ממתני' דהמוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין משמע הא שברי עבודת כוכבים אסורין ומוכח מינה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ורשב"ל אית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים משום דסבר עבודת כוכבים שנשתברה (ו) מותרת וה"פ דמילתיה דשמואל ואפי' שברי עבודת כוכבים כלומר לאו דוקא שברי צלמים שרי משום ספק ספיקא דאימור לא עבדום ואת"ל עבדום אימר בטלום אלא אף שברי עבודת כוכבים דולאי עבדוה מותרין דכיון דאי ידעי בולאי שנשתברה מאליה מותרת א"כ סתם שברים מותרין דרוב שבירותיה הוו ביטול דטפי שכיח שבירת עובד כוכבים או נשתברה מאליה מששיברה ישראל דולאי אמרי אילו שיברה ישראל לא היה מניחה שם אלא היה מבערה לגמרי מן העולם ופריך ליה תלמודא והאמן שברי צלמים תנן דמשמע דוקא (ז) צלמים דאיכא ספק ספיקא אבל לא שברי עבודת כוכבים דאי ס"ד שברי עבודת כוכבים נמי מותרין היה לו לשנות שברי עבודת כוכבים דהוו חידוש טפי אלא ולאי מדשבקינהו לשברי עבודת כוכבים ונקט שברי צלמים דוקא קתני ושברי עבודת כוכבים אסורים משום דולאי עבדוה ומי יימר דבטלוה ומסיק ה"ה דאף שברי עבודת כוכבים מותרין ואין לחלק בשברים והא דקתני שברי צלמים משום דקבעי למיתני סיפא מלא תבנית יד או רגל של צלמים אסורין והיינו יש לידע שברים של צלמים מדלא נקטי מילי בידייהו ואסורין לר"מ משום שאינם שברים גמורים כדמוקי לה שמואל בעומדין על בסיסן ואם נקט שברי עבודת כוכבים בריאה הוה אמינא דוקא תבנית יד ורגל דעבודת כוכבים אסורין מפני שכשהיתה שלימה היתה נעבדת תדיר והרבה הן שהיו משתחוים ליד או לרגל בפני עצמן כשהיו מחוברים הלכך גם כשנפרד לא נתבטל מאחר שהוא (ח) דבר שלם שעומד שלם על בסיסן אבל צלמים שאינן נעבדין אפי' לר"מ אלא פעם אחת בשנה ואיכא למימר שהיד והרגל שלא היו נעבדין לבדם אף במחובר כלל אם כן כשנפרדו נתבטלו לגמרי ומשום הכי נקט שברי צלמים וא"ת מ"מ היה לו להשמיענו היתר שברי עבודת כוכבים דכח דהיתירא עדיף וי"ל דכאן ולאי כח דאיסורא דתבנית יד ורגל דצלמים עדיף כי טעם גדול היה לנו להתיר כדפרשינן דמחזיקינן להו למבוטלין הואיל ואף בחיבורן לא היו נעבדין מעולם ובמה שלא (ט) שנאה כלל במשנתנו היתר שברי עבודת כוכבים לא הפסדנו כלום כי יש ללמדו ממשנתנו שאין לחלק כמו שפירש הטעם בדברי שמואל: **ה"ה דאפי' שברי עבודת כוכבים וכו'.** הא דלא משני הכא כמו שתירץ בסמוך על תיובתא דרבי יוחנן דמשני דשל"ל משום דאתי למידק הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כר"מ דאותו תירוץ לא שייך כאן על מה שהקשינו לשמואל דשמואל אמתניתין קאי ומוקי לה כר"מ ואומר דלר"מ אע"ג דחידוש הוא שברים מותר לאו חידוש הוא כ"כ בשברי צלמים (י) אלא ולאי דאף בשברי עבודת כוכבים עצמה מותרים דאיכא נמי כמה ספיקות כדפרישית ומקשינן ליה כיון דאף שברי עבודת כוכבים מותרים אמאי שבקינהו ונקט שברי צלמים דולאי אין לו להניח חידוש היתר שברים דאיירינן בהן להשמיענו חידוש איסור צלמים דלא איירינן מיניהו ומשום הכי קא משני דטוב לו להניח חידוש היתר עבודת כוכבים להשמיענו חידוש איסור בצלמים גופייהו בתבנית יד ורגל כדפרישית דדמיא לשברים אבל בתר הכי מוקי לה כרבנן א"כ שברי צלמים לגופייהו לא אצטריך כלל כאשר אפרש לקמן:

והא

מסורת הש"ס

א) [תוספתא רפ"ו], ב) [בס"פ: לכלבן], ג) גדיל שם אומן כלילי עטרה מהר"ם, ד) בס"פ נוסף דיבור: לכלב חילוף למלך,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אמר שמואל וכו' אית ליה נמי. עיין לקמן דף מט ע"ב תוס' ד"ה לא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הרי וכו' דכי הוו שלימים ספק עבדום ספק לא עבדום: (ב) ד"ה אמר וכו' כשהיו שלימין אלא אפילו שברי וכו' כשהיתה שלימה שבריה מותרין: (ג) ד"ה משום וכו' דוקא בעבודת כוכבים הוא דמלא תבנית וכו' אסורין וכו' אפ"ה בשבר חשוב: (ד) תוס' ד"ה אמר רבה וכו' ורבנן סברי בכל מקום דסבברי. נ"ב ולפי זה ה"מ למיפרך ה"ל למימני וחכמים אומרים אין נעבדין כו' אלמא [והשאר חסר]: (ה) בא"ד דגזר רובא דשאר מקומות. נ"ב ויש להקשות היאך מוכח דבגזר פליגי דלמא לא פליגי אלא [דלר"מ בשל] כרכים למפלחינהו עבדי להו בכל מקום ולרבנן כולהו לגוי עבדי להו וי"ל דא"כ קשה איפכא מי איכא למ"ד כולהו למפלחינהו עבדי להו ולאי נמי לגוי עבדי להו אבל כי אוקימנא דבגזר פליגי אמי שפיר דלכ"ע לגוי עבדי להו אלא דבמקומו של ר"מ נעבדין פעם אחת בשנה [והשאר חסר]: (ו) ד"ה אמר שמואל וכו' שנשתברה מאליה מותרת וה"פ: (ז) בא"ד דמשמע דוקא שברי צלמים: (ח) בא"ד מאחר שהוא נראה דבר שלם שעומד על בסיסו כל"ל ותיבת אלא נמחק: (ט) בא"ד ומה שלא שנה כלל: (י) ד"ה ה"ה דאפילו וכו' כ"כ בשברי צלמים אלא שברי עבודת כוכבים עצמה מותרין כל"ל ותיבות אלא ולאי נמחק:

עין משפט נר מצוה

ב א ב מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ו סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ח:
ג ג ד ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ב:

רבינו חננאל

ואמר רבא מחלוקת ר' מאיר וחכמים באנדרטי העשוי בפתח מדינה דכרכים דרבנן סברי לגוי עבדי ליה אבל בשל כפרים דברי הכל אסורין דלמיפלחינהו עבדי להו וחכ"א אינו אסור אלא מי שיש בידו מקל או צפור או כדור מקל כלו' הוא רודה העולם כולו במקל. צפור שתופס העולם כולו בידו כתפישת צפור. כדור נמי שהעולם כולו בידו כמו כדור בידי אדם: תנא שהוסיפו עליהן מי שבידו סייף ועטרה וטבעת ותנא דידן סבר סייף כמו לסטים בעלמא ולבסוף ראו שאין כוונת עושיהם אלא שהורג העולם כולו בסייף שלו והעטרה היא עטרת מלכות. טבעת מעיקרא סבור אישתימא פירוש אישתימא אפוטרופא אפוטרופא הממונה על הארצות וחותם נקרא אישתימא ובסוף ראו כי כוונתם כי חותם על כל אדם מי למות מי לחיים תנא אפילו צרור אפי' קיסם: בעי רב אשי תופש בידו צואה מאי דעלתה בתיקו: המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין אמר שמואל ואפילו שברי עבודת כוכבים מותרין. מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא

והא שברים נינהו. וא"ת בלא מלתיה דשמואל נמי תקשי ריש"א לסיפא ריש"א שברי צלמים מותרין וסיפא תבנית יד ורגל אסורין ויש לומר דאי לאו מלתיה דשמואל הוה אמינא שברי עבודת כוכבים אסורין וסיפא משמע שפיר בשברי עבודת כוכבים:

בעומדין על בסיסן. פ"ה על בימוס שלהן ולשון מלא קשיא דמשמע בשוק או בשדה לכך נראה לר"ת לפרש שיש להם בית מושב רחב שיושבין עליו לבדם ואינם נראים כשברים אלא נראה שכך הן מתמלה נעשים: **איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין הא שברי עבודת כוכבים אסורין.** נראה לפרש דהכי פריך הך משנה סתמא שנויה ור"מ לא הוזכר בה וא"כ נוכל להעמיד אף כרבנן ובסתם צלמים שאין בידם כלום שנתלקו ר"מ ורבנן מיירי הכא והכי דייק בשלמא לר"מ דאסר צלמים עצמם הולך לשנות היתר בשברים אלא לרבנן הסתם צלמים עצמם שרו שברים מצטיע אלא ש"מ למידק אתא הא שברים של עבודת כוכבים אסורין והסתם ליכא לשנויי כדשני לעיל ה"ה אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין ומשום דקא בעי למיתני מלא תבנית יד וכו' דהך תירוצא לא שייך אלא אליבא דר"מ דאסר סתם צלמים אבל לרבנן עדיין הקושיא בדוכתה אמאי תני שברי צלמים אם לא לדקדק הא שברי עבודת כוכבים אסורין ומשני לא תוקמה כרבנן ותידוק הא שברי עבודת כוכבים אסורין אלא תוקמה כר"מ ותידוק הא צלמים עצמם אסורין אבל שברי עבודת כוכבים לעולם מותרין ומאחר שבא להסמיענו סתמא כר"מ אין להקשות מה שהקשינו לעיל לשמואל ליתני שברי עבודת כוכבים וכ"ש שברי צלמים דאי תנא שברי עבודת כוכבים לא היינו יכולין לדקדק הא צלמים עצמם אסורין אלא הא עבודת כוכבים עצמה אסורה והא כו"ע מודו ואין להקשות מאחר דמוקי לה כר"מ ליימא משום דבעי למתני סיפא דשני לעיל כי נראה קצת דוחק (ג) בהיות כי בא לאשמועי חידוש בשברים ומניח שברי עבודת כוכבים (ד) משום סיפא אבל השתא קאמר דלא בא לאשמועינן בשברים כלל ולא בא אלא לדיוק אבל אליבא דשמואל משמע דבא להודיע דשברים מותר כדפרישית לעיל:

מדרבי מאיר נשמע לרבנן. לפר"ת דפירש לרבנן דאסרי כל צלמים אף (ד) אין בידם כלום חוץ מאנדרטי עומד על פתח מדינה נראה דה"מ למפרך מרבנן גופייהו דלעולם בצלמים האסורים יש להחמיר בשבריהם כשברי עבודת כוכבים עצמה ולרבנן שבריהם מותרין דדבר ידוע הוא שאינם מחמירין יותר מר"מ וא"כ ליימא מרבנן גופייהו נשמע דשברי עבודת כוכבים מותרין דהא צלמים אסורין שבריהם מותרין ה"נ עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין ובקונטרס נמי דקדק דה"מ למיפרך מרבנן גופייהו ומצלמים שיש בידם מקל או לפור ושבריהם מותרין אלא משום דלא חזינן בהדיא במתני' דשרו שברי צלמים שהן אסורין: **ואין ספק מוציא מידי ודאי.** בתמיה פי' ואין ספק היתר הרגיל מוציא מידי ודאי דאי בשאינו רגיל אפילו ספק איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר כדמוכח בפ"ק דחולין (דף י.) גבי עור ספק פוגם וכו': **חזקה על חבר וכו'.** בירושלמי קאמר תפתר בשמת בתוך הייסוד ביישוב הלעת: **ומכניסה** במוץ שלה. פי' שלא תראה (ה) בדגן פני הבית כדי שלא תתחייב במעשר דאמרינן (ג"מ דף פח.) אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית פירוש לאחר שגעשה דגן ואם הכניסה במוץ שלה אז יוכל לאכול ערלי וכדתניא בתוספתא ובפרק קמא דבילה (דף יג.) מייתי לה הכנים שבלין לאכול מהם עיסה אוכל מהם ערלי ופטור ואכילת בהמתו דנקט הכא משום דכל אכילת בהמה אפילו קבע שלה חשוב הוא ערלי וכדאמרינן (פאה פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה ולעופות עד שימרח בכרי אלמא מאכל בהמה ערלי קרי ליה דאילו גבי אדם אף על גב דלא נמרחו אסור לאכול קבע אלא ערלי. ולגבי לא ראה פני הבית נמי בהמתו שריא אבל אם איסור מדרבנן לאכול קבע אלא ערלי אבל אי לא ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור בדמאי תניין לה: מלק

על בסיסן. על כגן מקום המתוקן (ו) לה כיון דאותביהו התם ודאי פליגי להו: **לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון.** אלמא חשיבי להו שברים: **משם ראיה.** בתמיה: **הסם.** לאו עבודת כוכבים שבורה קחשיבי לה דאינהו סבור כיון שראו אברים חשובין שלו על מפתן: **שנקרא איסריה לדגון.** גבורת ושרלת הגלה עזבתו והלכה ויבשה על המפתן. (ז) איסריה שר שלו כמו איסריה דעניותא (ח) (בשמיטת חולין בפרק כל הבשר (דף קה)): **וספמא כר"מ.** ואע"ג דאסר בצלמים מודה בשבריהן: ומקשי' **ורבי יוחנן.** (ט) דקאמר הכא מודה ר"מ דשברי צלמים מותרין מדר"מ נשמע לרבנן דרבנן נמי שרו בשברי עבודת כוכבים דהא צלמים לרבי מאיר כעבודת כוכבים לרבנן ניהו ומדר"מ נשמע לרבנן דכי היכי דקאמר שברי צלמים מותרין ה"נ ודאי ס"ל לרבנן בצלמים שיש בידן מקל או לפור דשבריהן מותרין. וה"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל או לפור ומ"מ שבריהן מותרין והאי דלא קאמר הכי משום דלא חזינא בהדיא במתניתין דקא שרי שברי אותן צלמים שהן אסורין: **ואו אמר ר"מ וכו'.** לשון קושיא: **הוי ספק וודאי.** ספק להיתר וודאי אסור: **אין ספק מוציא מידי ודאי.** שהוחזק תחלה לאיסור: **והא הכא דודאי טבילי.** כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתן ודאי בחזקת טבל היו מיד: **הסם ודאי וודאי הוא.** כי היכי דפשיטא לך דהיו טבל ה"נ פשיטא לך שעישרן האחר מיד שמוחזק בכך: **ואב"א ספק וספק הוא.** כי היכי דמספקא לן אם עישרן אם לאו נמי מספקא לן אם היו מעולם טבל אם לאו דאע"ג דנגמרה מלאכתן השתא ונתמרחו בכרי איכא למימר לא באו לכלל טבל מעולם: **דעבד להו ברבי אושעיא.** דהכניסה במוץ שלה ולא ראה פני הבית. ואע"ג דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר באכילת קבע אין כאן ספק מוציא מידי ודאי דאכילת קבע בדאוריתא לא אשכחין ומדרבנן הוא דמיתסר והימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא דידהו אבל מי הוה חזינן ליה דמרחיהו קודם שראו פני הבית ובאו לכלל טבל לא נפקי תו מידי ודאי עד דמעשרינהו קמן: **ומכניסה.** לחלירו במוץ שלה ולא ימרחנה בכרי בגורן שבשדה דמירוח הוא גמר מלאכה והכנסתו לבית הוא קובעתו למעשר לאסור בו אכילת ערלי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פח.) וכיון דהכניסה קודם גמר מלאכה לא קבעה ליה לכך וכי מהדר להו וממרח להו בתוך הבית לא מקבעי דפני הבית הוא דקבעי ולא תוך הבית כדיליף התם מואכלו בשעריך [דברים כו] ואפילו מירחו בשדה והכניסו דרך גגות וקרפיפות אמרינן בברכות (דף לה:) דלא מקבעי: **כדי שתהא בהמתו אוכלת.** להכי נקט בהמתו דמאכל בהמתו קחשיב ליה אכילת ערלי ואכילת אפילו איסורא דרבנן כדתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח בכרי אלמא מאכל בהמה ערלי קרי ליה דאילו גבי אדם אף על גב דלא נמרחו אסור לאכול קבע אלא ערלי. ולגבי לא ראה פני הבית נמי בהמתו שריא אבל אם איסור מדרבנן לאכול קבע אלא ערלי אבל אי לא ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור בדמאי תניין לה: מלק

עבודה מי יימר דביטלוה הוי עבודתן ודאי וביטלום ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. ומקשינן ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת והניח מגורה מלשון נהרסו ממגורות והניח מגורה מלאה פרות וכו' ודברים פשוטין הן ובכמה מקומות פירשנו זה הענין וגם בפסחים.

ז) אולי ל"ל ולא ביטלום ופריק ריש לקיש הא קאי שבקי לדגון דאמרי בשבקיה וכו' כל"ל ומפרש רבינו דמשם ראיה לריש לקיש דמותרת ולא כפירש"י ותו"ק.

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה ז ועיין בכ"מ סמג לאוין כב טושע"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

ה ב מיי' שם פ"ח הלכה יא סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף יא:

ו ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה ב סמג עשין קלה:

ז ד מיי' שם פ"ג הלי ו סמג עשין קלח טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף כד:

מוסף רש"י

ביטולי מבטיל לה. דולאי ביטלה העכו"ם גלגו, מימר אמר. העכו"ם, איהי נפשה לא אצלה. שלא הלילה עצמה שלא מיסבו (מעילה יד.). משם ראיה. בתמיה (סוכה כח.). חבר שמת. חבר הנאתן על המעשרות ומת (פסחים ד:). מגורה. גורן (שם ט.). בני יומן. שנתמרחו היום (שם ד:) דנכרין הן שהיום נתמרחו (שם ט.). הרי הן בחזקת מתוקנין. דולאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מלאכתו (שם ד:). והא הכא. דכיון דממורחין הן והרי הן בבית, דכל מגורה בבית היא, ודאי טבילי. דהא נגמרה מלאכתן וממורחין הן (נדה טו:). ספק עשרינהו. ספק עישרן אחר זה ספק לא עישרן, ואמי ספק זה ומוציא פירות הללו מידי ודאי טבל, משום דחוב אכניס מעשרין הם מיד קודם שיגיעם מתחת ידו (פסחים ט.). התם ודאי וודאי הוא. כי היכי דפשיטא לן דטבולי מעיקרא הכי נמי פשיטא לן דעשרינהו, ואין כאן נגמגום והילוך אחר הרוב בדבר, אלא חזקה ודאי על כל האחבים (שם). חזקה על חבר כו'. דהוחיל ופירי דידיה הוא עליה דידיה רמי ותיים לגפי עור (ערובין לב.). ספק וספק הוא. כי היכי דמספקא לן אי עשרינהו אי לא עשרינהו, הכי נמי איכא לספוקי אי חל עליהו שם טבל מעולם אי לא, ומעיקרא אימא לא טבול ואע"פ שהן ממורחין ובתוך הבית, אימור עבד להו כדר' אושעיא, שהכניסה לבית במוץ שלה ואח"כ נגמרה מלאכתן ואח"כ דש וממרח, ואוכמ הטבל חלה בראיית פני הבית, בב"מ בהשוכר (פח:) חב בראית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם טבל, וכשגמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים, בתמיה (ברכות לה:). תקיעים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקמטון כדי לחייבן במעשר, עכשיו מכניסין דרך גגות דרך חלונות וקרפיפות לבית כדי לפוטרן, הלכך לא חייל עליהו שם טבל ומותר היורם הזה לאוכלן אכילת קבע, ולא תימא נהי דלא חייל עליהו מיהא אכילת ערעי, אכילת קבע מיהא ליתסרו, דהא דמיתסרא אכילת קבע קודם קביעת גורן וגמר מלאכה מדרבנן הוא, ונבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חבר שעישרן פטור מן המעשר (מנחות סז:). אי: כמון שלה קודם שיחרה אותה, שלון מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשגמרה בכרי, אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו, דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן, ראיית דגן, והוא המירוח, לפיכך כשהכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבע למעשר מן התורה, ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו, אבל אכילת ערעי לא אסרו, ומאכל בהמה ערעי הוא (ברכות לא. וכנ"ל נדה טו:) וכיון דבשעת ראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו למעשר, תו לא מיחייבא אע"פ שהוא דש וממרחה לאחר שהכניסה, מידי דהוה אמכנים פירות דרך גגו וקרפיפו לבית אפילו אם היא ממורחת, דקי"ל דפטורה מן המעשר הואיל ולא נחתה את הספמה (נדה שם). כדי שתהא בהמתו אוכלת. ואפילו קבע, דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו אינו אוסר באכילת ערעי, וכל אכילת בהמה לא גזרו עליה משום אכילת קבע, דתנן במסכת פאה מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות עד שימרח, אבל לאחר מאכל אדם שם טבל מעולם אי לא, ומעיקרא אימא לא טבול ואפילו קודם מירוח אסרו לאכול קבע גמרא (פסחים ט.).

מסורת הש"ס

ו) [לקמן מב.], ב) מעילה יד. ג) [ע' תוס' לקמן מט: ד"ה לא לא דכ"ע], ד) [שבת כט: וש"נ], ה) [פסחים ט. וש"נ], ו) פסחים ד: ט. (חולין י) נדה טו:, ז) [כרכות לא. וש"נ], ח) [פסחים ט. נדה טו: תוספ' דלתלות פט"ז ה"ז], ט) [כ"ל בערכי פסחים קיא:], י) דמוחיב מודה דלר"מ כל"ל. כש"ל, יא) בס' ל"ס הגיה דל"ל אלא משום סיפא,

תורה אור השלם

1. וַיִּשְׁכַּבוּ בַּבֹּקֶר מֻמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְיָ וְרֹאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי כַּפּוֹת יָדָיו כְּרֻתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו:
שמואל א ה ד

2. עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל הַבָּאִים בֵּית דָּגוֹן עַל מִפְתַּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שמואל א ה ה

גליון הש"ס

גמ' רשב"ל אמר מותרת. עי' פסחים דף מ ע"ב תוס' ד"ה מוק:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על בסיסן וכו' המתוקן להן דכיון: (ב) ד"ה שבקיה וכו' איסריה שב. נ"ב וכן פי' רש"י בהוריות דף יג. ריש ע"ב: (ג) תוספות ד"ה איתיביה וכו' קצת דוחק לומר כי בא וכו' דבא לאודיע דשברים מותר. נ"ב ועל כרחך צריך לשנויי התם דתני שברי צלמים משום סיפא כו' אע"ג דדוחק הוא כיון דלא אפשר לשנויי בגוונא אחריתא אבל הכא איכא לשנויי דלא אשמועינן בשברים כלל וכו': (ד) ד"ה מדרבי מאיר וכו' אף אם אין בידם: (ה) ד"ה ומכניסה וכו' בדיגון פני הבית: (ו) בא"ד פני הבית בדיגון או אף וכו' והתם תלגון. נ"ב פי' התם בתבר שמת:

רבינו חננאל

בהן נעבד והוא שעומדין על כנם ואינם שבורין: **איתמר** עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה דלא ביטלה אדם ריש לקיש אמר מותרת כיון שנשתברה אמר בדעתיה איהי לא יכלה לשיזבי נפשה לאחריני משזבה ובסתמא מבטיל לה. ומותיב ר' יוחנן לריש לקיש והא ראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות דנשתברה מאליה היא ו) וביטלום ופריק ריש לקיש הא קא שבקו לדגון דאמרי שבקיה איסריה לדגון ואזיל ויתיב ליה אמפתן. ואתיון לפרושי דעתייהו דרבנן מכלל דר' מאיר. דרבנן סבירא ליה עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין קשיא לר' יוחנן. ומשני ר' יוחנן הכי השתא בשלמא צלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימור ביטלום אבל עבודת כוכבים דודאי

מליק. גברא אלמא ישראל הוה: **והלין בו.** על שפת הבור לידע אם זכר: **כהן.** חכם ומורה הוראה הוה ומתכוין להורות לה ישיבת ימי הטומאה וימי טהרה: **גרדלם.** בלשון ארמי אפל: **מצוין שם.** וכבר אכלוהו או גררוהו לחור שלהן ולא איכל כהן זה על המת: **כמין נפל.** וספק ספיקא היא דשמא לא נפל היה אלא שפיר מלא רוח: **לידע אם רוח הפילה.** ולא תשב עליו ימי טומאה וטהרה. אם נפל הפילה: **ואם תמצי לומר וכו'.** ואם ירצה שהוא נפל עדיין ילין אם זכר אם נקבה: **ודאי גררוהו.** שחזקתן בכך והא ודאי הוא: **שלו ושל חבירו.** בין ששניהן עובדין לירקה אחת בין שזה עובד לפעור וזה למרקולים. והא דעבודת כוכבים מותרת ע"י ביטול נפקא לקמן (נב.) מנין לעובד כוכבים שפוסל עבודת כוכבים וכו': **שפחסה.** הכה עליה ישראל בפטיש עד שנתמעכה צורתה אבל לא איסורה כלום הלכך לא בטיל: **והתנן.** גבי עובד כוכבים פחסה אע"ג וכו': **הני מילי פחסה עובד כוכבים.** דגלי דעתיה (ג) ומבזי ומבטל לה: **אבל פחסה ישראל לא.** דלא דמי לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה דהתם אמר איהי נפשה לא מצלה וכו' אבל הכא קסבר עובד כוכבים לא קפדא עבודת כוכבים אפחיסה: **ורבא אמר לעולם כי פחסה ישראל נמי.** הוי ביטול מעליא: **אלא.** דבנן גזור דכל ביטול ישראל לאו ביטול גזירה דלמא מגבה לה וקני לה בהגבהה [ד] דכל דבר הפקר כגון מליאה נקנית בהגבהה: **אין לה בטלה עולמית.** וטעונה גניזה כדילפינן בפרק [ר"י] (לקמן נב.) מושם בסתר [דברים כז]: **מרקולים.** יש עכו"ם שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקולים וכל הבא זורק לה אבן והיא עבודתה: **מופרש.** שהרי ביטלו העובד כוכבים שסתר לגל: **דדרבא.** דלמא מגבה לה לכולה מרקולים ברישא והדר מבטל ליה וקותרו: **לגרכו.** שצריך לשפאין להסיק בשפאיה: **היא ושפאיה מופרין.** דהא בטלה עובד כוכבים (ה) ששיפה ט) [לגרכו]: **לגרכה.** ליפותה: **ושפאיה מופרין.** דמיזרק זריק להו ולא פלח להו: **ישראל ששיפה עבודת כוכבים.** של עובד כוכבים דאי של ישראל אפי' שיפה נמי עובד כוכבים היא ושפאיה אסורין דעבודת כוכבים דישראל לאו בת בטולי היא: **תיפוי.** הך דשיפה ישראל לגרכו כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה: **שוחק וזורה לרוח.** המולא עבודת כוכבים של מתכת: **אמרו לו אף היא נעשית זבל.** כלומר הוא מתכוין לאבדה שלא יהנה ישראל ממנה וגם עתה יהנה ישראל ממנה שהרי השחקים נעשים זבל ונאמר לא ידבק בידך מאומה: **לורם דרקון.** סתמא לעבודת כוכבים כדתנן במתניתין (דף מב:): **ספק עובד כוכבים חסכו.** והוי ביטול: **ספק ישראל חסכו.** ולא הוי ביטול: **מוסר.** דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא (ד) ושמא לא נעבד מעולם: **אף לא ירקום.** מתני' קתני [מח:] זורעין תחתיה של אשירה ירקות בימות הגשמים שהלא קשה להן וכן כל אילן קשה להן ואין נהנה ממנה אבל לא בימות החמה שהלא יפה להן ונמצא נהנה מאשירה. כל אשירה אילן הוא: **רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים לפי שהנייה נושרת.** על הירקות והוה לזבל ונמצא בעל הירק נהנה מן האשירה. נייה הן העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים: **דעיקר עבודת כוכבים קיימת.** האילן לא בטל הלכך נייה הנושרת ממנה אסורה:

מסורת הש"ס

א) [נעילמא:], ב) לקמן נב:, ג) [לקמן נג.], ד) [עי' תוספות לקמן סד: ד"ה מסתברא], ה) לקמן נ, [תוספתא ספ"ז ע"ש], ו) [לקמן מט: תוספתא פ"ז ה"ה], ז) [לקמן מג: מח: פסחים כח.], ח) [לקמן מח:], ט) כ"ה בדפו"י, י) [ועי' תוס' יומא עד: ד"ה ופחתה], כ) כל זה מענין הקושיא הוא והתירוץ חסר בתוספות וכל"ל וש לומר דגרירוהו וחכלוהו קאמר ס"ל י"ל כו'. רש"ל ועי"ש.

ל) ברש"ל הגי' אין.

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדֶךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח

גליון הש"ם

גמ' אמר אביי שפחסה. עיין לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה כלו: **רש"י ד"ה אלא וכו' דכל דבר הפקר.** עי' מג"א סי' תקפ"ו סק"ה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' והלין בו לידע: (ב) רש"י ד"ה הני מילי וכו' דמבזי: (ג) ד"ה היא וכו' עובד כוכבים ביון שפיפה: (ד) ד"ה מותר וכו' דשמא: (ה) תוס' ד"ה ספק וכו' דשמא לא: (ו) בא"ד מטעם ספק ספיקא. ר"ב פי' וה"ג אוכא ספק ע"י העובד כוכבים תחוכה וספק אי נעבד:

רבינו חננאל

(סוגיא) ישראל שפחסה לעבודת כוכבים של עובד כוכבים כלומר רצף צורתה ואינה ניכרת כלל אלא כאילו טס בעלמא היא לא ביטלה מ"ט גזרינן דלמא מגבה ליה ישראל וכיון דמגבה ליה קנאה וכי הדר מבטיל לה הוי לה עבודת כוכבים של ישראל ועבודת כוכבים ביד ישראל אין לה בטילה עולמית. תוב אקשי מן אבני מרקוליס שהביא ישראל וחיפה בהן טרטראות כו' ומן ישראל ששיפה עבודת כוכבים ושנינן בכולהו גזרינן דלמא מגבה להו וקני להו בהגבהה והם עדיין בחזקתן וכיון דקנאם אע"ג דבתר הכי נשברו לא בטלי כדרבא דאמר עבודת כוכבים של ישראל לא בטלה לעולם. ומותבינן תוב אף לא ירקות פי' אין זורעין תחת האשירה ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה פי' עלי האשרה נובלות על הירקות והוה להן לזבל ונמצאו הירקות גדילות מן העבודת כוכבים. ואמאי תיהוי זה הזבל שנפל מן האילן כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה. ופרקינן שאני התם דאשרה היא עיקרו של אילן קיימת.

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יח:
ט ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף ח:
י ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
יא ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:
יב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ז:
יג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ב [טוש"ע מ"ח סי' תקפו סעיף ג]:
יד ז מיי' שם הלכה יב סמג שם:
טו ח מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף ו:
טז ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:
יז י מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע י"ד שם סעיף יד:

מוסף רש"י

ובא כהן והציץ בו. כהן חכם היה ומורה הוראות ומתכוין להורות לה ימי טומאה וטהרה, אי נמי דשגורה אצלו בפיו ונוגעת בתרומתו ורוצה להזהר ממנה כל ימי טומאתה, ויש אומרים לידע איימתי יהא זמן הבאת קרבנה אם יארע במטמאתו אם לאו, ולא סביל לי, דבסביל (מוב) [ער] עולה אחת לרוצה מטמרה לא עייל האי כהן נפשיה לבכי, ועוד שהרי היא יכולה לאחר קרבנה כל זמן שתרצה, וגם לשון ראשון אינו נראה, דאי מכס הוא בא להאכיל ולעבור על לאו דטומאת מת, אלא כהן עם הארץ היה אי קטן ושגרתו אשה להליץ ולגאות (נדה טו:) אי: כהן קרוב אי מפני הבית היה ושלחוהו שם להגיד לאמו מה טיבו ותבחין בין טומאה וטהרה זכר לימי טומאת וטהרת נקבה, ולא מכר אותו כהן על אחותה לנפש לא יטמא, והליץ בו בבור והגעל לא ראה (פסחים ט:). וטיהרורהו. ממאיל על המת (שם). **שהולדה ובדרדלם מצוין שם.** ופתח חור חולדה ובדרדלם פותח עפר הוא וגרירוהו לחורן ולא אתיא (שם). ודאי גרירוהו. מוחזקין הן בכך (שם). בעומדין על בסיסן. על כנן, מקום המתוקן להם כיון דאותביהו התם ודאי פלאי הוא (לעיל מא:). **וישראל אינו מבטל כו'.** דעכו"ם פוקל אלוהו ופיפין ולא ישראל, וכל שכן דישראל אינו מבטל עבודת כוכבים דישראל, דאין לה בטילה עולמית, דהא ומס בסתר כתיב (לקמן נב:). **פחסה.** מעכה בקורטום (לקמן נג.). **עכו"ם שהביא כו' מוחרות.** דבטליהו עכו"ם (לקמן נ:). **וישראל ששיפה כו' אסורין.** אאין ישראל מבטל עבודת כוכבים (לקמן מח:). **וזורה לרוח.** אלא יכול בה ישראל ליהנות ממנה (לקמן מג:). **אף היא נעשה זבל.** אם יהיה לרוח גם עתה יש הנאה ממנה (לקמן מג:). **שהנבייה.** עליו נושרין בימות הגשמים מן האילן (לקמן מג:).

של מציץ אחד. פ"ה אנס ובמוספתא גרס מוסק פירוש מוסק זיתים: **ובא** כהן והציץ בו. אותו כהן שוטה היה דאפילו לקרובים אינו מטמא לנפלים דבעינן דומיא דאביו ואמו (כדאיתא בת"כ ועיין תוס' פסחים ובגמרא): **לידע אם זכר וכו'.** ושפחה מטמאה בלידה [ו] וכן משמע בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:) לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה זהו יליד בית גמול לשמונה וכללא דמלתא כל שאין אמו טמאה לידה אינו גמול לשמונה ריש"א דבריתא בור שמטילין בו נפלים טהור פירוש שרגילין להטיל בו נפלים ועלה מייתי מעשה בשפחתו של מליץ: **מפני** שחולדה ובדרדלם מצוין שם וגרירוהו לחורן. איבעית אימא הבור רה"ר וכגון שאינו עמוק עשרה ואפ"ה אין זה ספק טומאה ברה"ר אם לא גרירוהו דמיירי בבור קצר שהיה ראשו ממלא פי הבור ואיבעית אימא דולאי בבור רה"י שהוא עמוק י' ואין לתמוה אפי' ולאי גרירוהו ניחוש שמא גרירוהו תחת רגליו וטומאה רצוצה בוקעת ועולה [ז] דסתם חור שרצים [ח] יש בהן פותח טפח אי נמי י"ל דמיירי דבור קיימא ברשות היחיד ורגלי כהן ברה"ר: **שהטילה** כמין נפל. וי"ל שנבדק הבור קודם שהטילתו לתוכו כיון שרגילין להטיל בו נפלים: **עובד** כוכבים ששיפה וכו'. פי' וקשיא לרשב"ל ולריך לומר מדלא משני שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיים ש"מ דרשב"ל שרי אפילו בעיקר עבודת כוכבים קיים בשלא כדרך גדילתה וכן משמע בסמוך דאיהו גופיה מותיב לרבי יוחנן (לקמן ע"ב) מהניא דיתיז בקנה ואע"פ שעיקר עבודת כוכבים קיים: **הבא** נמי כדרבא. ל"ע בכל הני ודקאמרי לה מאי קאמרי לה פשיטא דלישני בהו כדרבא [ועי' היטב תוספות שבת מג. ד"ה כופה עליה ועוד שם קכג: ד"ה איתיביה אמיר]: **ספק** עובד כוכבים חתכו ספק ישראל חתכו מותר. פי' הקונטרס דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא (ה) ושמא לא נעבדו מעולם ויפה כוון דאי ס"ד דחשבינן להו ודאי נעבדין אם כן תקשי לרבי יוחנן גופיה אמאי מותר נהי נמי דליכא למיחש לנחתכה מאליה דלא שכיחא חתוכה מאליה כמו שבורה מאליה ואם כן אין רוב חתיכות לאיסור כי היכי דאיכא בעבודת כוכבים רוב שבירות לאיסור אלא הכא פלגא ופלגא חשיב חתיכות עובד כוכבים להיתר וחתיכות ישראל לאיסור אפ"ה אין להתיר בכך דהא רבי יוחנן אית ליה דאפילו ספק היתר הרגיל אינו מוציא מידי ודאי איסור כ"ש הכא שאין רגילות כל כך בחתיכות דעובד כוכבים ואין כאן ספק היתר הרגיל ויש כאן ודאי איסור וא"ת בספק נעבד נמי תקשי סיפא ישראל ודאי חתכו אסור ומאי שנא משברי צלמים דמודי רבי יוחנן דמותרין [ו] מטעם ספק ספיקא ויש לומר דיש להתיר יותר בשברי צלמים לפי שיש לתלות שבירתם בעובד כוכבים יותר מבישראל שאם היה ישראל שוברה היה מבערה מן העולם וגם אם נשתברה מאליה שכיח טפי דעובד כוכבים מבטל לה בשמועה דמימר אמר איהי לא מצלה נפשה והשתא איכא תרי טעמא להיתירא אבל בשחתכו ישראל ליכא אלא חד טעמא להיתירא שיש לומר שמא בשמצאנה העובד כוכבים חתוכה יבטלנה ובהך טעמא לחודה אין להתיר לרבי יוחנן אף בספק נעבד:

והא

דרך

ובא כהן והציץ בו. על שפת הבור לידע אם זכר אם נקבה ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו מפני שחולדה ובדרדלם מצוין שם והא הכא דודאי הטילה נפל ספק גררוהו ספק לא גררוהו וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי לא תימא הטילה נפל לבור אלא אימא [א]הטילה כמין נפל לבור והא לידע אם זכר אם נקבה הוא קתני ה"ק לידע אם רוח הפילה אם נפל הטילה ואת"ל נפל הטילה לידע אם זכר אם נקבה ואיבעית אימא כיון שחולדה ובדרדלם מצוין שם ודאי גררוהו איתיביה מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שביוצא בהן נעבד אמאי הא שברים נינהו הא [ב]תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן איתיביה [ג]עובד כוכבים [ד]מבטל עבודת כוכבים שלו [ה]ושל חברו [ו]וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה [ז]אמר אביי שפחסה וכי פחסה מאי הוי והא תנן [ח]פחסה אע"פ שלא חסרה בטלה הני מילי דפחסה עובד כוכבים אבל פחסה ישראל לא בטלה ורבא אמר לעולם כי פחסה ישראל נמי בטלה אלא גזרה [ט]דלמא מגבה לה והדר מבטיל לה והוי עבודת כוכבים ביד ישראל [י]וכל עבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטלה לעולם איתיביה [כ]עכו"ם שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות מותרות וישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות אסורות אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה [ל]עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו היא ושיפוייה מותרין לצרכה היא אסורה ושיפוייה מותרין [מ]וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכו בין לצרכה היא ושיפוייה אסורין אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה [נ]רבי יוסי אומר [ס]שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשה זבל וכתיב [1]לא ידבק בידך מאומה מן החרם אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה רבי יוסי בן יסיאן אומר מצא צורת דרקון וראשו חתוך ספק עובד כוכבים חתכו ספק ישראל חתכו מותר ודאי ישראל חתכו אסור אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה [פ]רבי יוסי אומר אף לא ירקות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיימת והא

והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וכו'. תימה מאי קא פריך דלמא שאני התם דשיפה עובד כוכבים ולהכי שרי אף בעיקר עבודת כוכבים קיימת אבל הכא דשיפה ישראל או נשתברה מאליה אימא לך דאסורין היכא (דאיכא) [דעיקר] עבודת כוכבים קיימת וי"ל דהכי פריך והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וקתני בשיפה עובד כוכבים דמותרין ואפי' שיפה ישראל נמי הוי שרי אי לאו גזרה דרבא כדמשני רשב"ל גופיה לעיל: **וקתני** יתיז בקנה. אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת והקדש היינו טעמא דאין מועלין מן התורה כדמוקי לה בסמוך בגידולין הבאין לאחר מכאן וקסבר אין מעילה בגידולין ופירש הקונטרס ולא יעלה על האשירה ויטלנו דא"כ נמצא משתמש באשירה ונראה דדוקא נקט יתיז בקנה שאפילו יכול ליטול בידו בלא עליה על האשירה אסור כדי שלא יאמרו עכשיו הוא שובדן מן האשירה: **ורבי** אבהו אמר מאי יתיז לאפרוחים. פ"ה דמוקי לה בשברה ממנו עליס ויפה פירש לפי שיטת הספר שבכאן דקאי לשנויי דלא תילף מייה היתר עבודת כוכבים מיהו במעילה פרק ולד חטאת (דף יד.) גרס בדר' אבהו לעולם דאייתי עליס מעלמא וקינתה בהס ומאי יתיז באפרוחים וכל הקן מותר גם העליס ובא להשמיענו שאם בא ליטול אפרוחים לא יטלס בידו אלא יעלה או יסמוך על האילן ויהנה ממנו ואיכא למימר דלא קשיא מידי לפ"ה דהכא דאתי כלישנא אחרינא דהתם: **בביצים** כאן וכאן אסור. פירוש משום דצריכין לאילן וגזור בהו רבנן כעל האילן עצמו כפ"ה א"נ דגזור בהו רבנן דחייס עלייהו שמא יעלה על האילן דחייס עלייהו פן יפלו: **המוצא** כלים ועליהם צורת דרקון. ה"ה דאפילו צורת דרקון נבדה אסורה אלא נקט על הכלים לרבותא דאפילו הכי פלחו להו: **יוליכם** לים המלח. פ"ה ורבנן היא דאמרי (לעיל דף מ:) כל שאר צלמים מותרים ולפי פירושו לא דק דהא אוקי רבי מאיר דאסר דוקא באנדרטי אבל שאר צלמים מותרים אם כן אפילו כרבי מאיר אתיא וכן פי' רשב"ם ולפי' ר"ת דאוקי אנדרטי אשריותא דרבנן אבל שאר צלמים כולי עלמא אסירי ל"ל דשאר צלמים שהן אסורים בשאינם על הכלים אבל בכלים כולהו לגוי עבדי להו לגד מהנך ולהכי פריך בסמוך פרצוף אדם מי אסור כלומר על הכלים מי אסור דלחודייהו הא אסרינן צלמים במתני' לכ"ע: **חומרי** דמתנייתא. פירש רשב"ם כללי דבריתא דהוי כמין חומר שקושר וכולל דברים הרבה בכלל אחד (ז) ומאן טפי מפרש"י: רשב"ם

דרך גדילתה. זה דרכה כל השנה להשיר עליו שלה ולגדל אחרים אבל שפאן עובד כוכבים דעתו לבטלן ולהשליכן: **לא נהנין.** דאסור מדרבנן: **ולא מועלין.** אם נהנה לא מעל מדאורייתא שיתחייב קרבן מעילה. לקמן מפרש טעמא: **יתיז בקנה.** ישליך עלי (ד) הקנה במקל מן האילן (ה) וישברנה ויהנה מהם ולא יעלה על האשירה ויטלם דאם כן נמצא משתמש באשירה במקום סולם וזו היא הנאה ממנו (ו) מן האשירה: **וקתני יתיז בקנה.** ויברוך עלי (ח) הקנה אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת: **לא נהנין.** מדרבנן דלמא אתו לאתהנויי מעלי האילן דהקדש גופיה ובאשירה לא גזור משום דבדילי מינה: **מידי איריא.** כלומר מהא לא תסייעא לר' יוחנן לעולם בשקינתה בעלי הקדש גופו ומשום הכי לא מועלין: **דבגידולין הבאין.** באילן אחר שהוקדש עסקי' והוא לא הקדיש אלא אילן וקסבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסירי וגבי אשירה נמי בשקינתה בעלי אשירה עצמן וקתני יתיז כרש לקיש: **ורבי אבהו א"ר יוחנן.** מהדר לתרוצי לתיובתיה בשינויא אחרינא. לעולם לא תוקמה בשינויא דחיקא דאייתי עליס מעלמא ואפילו הכי לא תילף מייה היתר שברי עבודת כוכבים דהא דקתני יתיז בקנה באפרוחין קאי לא אעליס ואיצטריך לאשמועינן דלא גזרינן המתז קנה שמא יעלה דרך האילן וריש בעליס וקסבר אין מעילה בגידולין וגבי אהקדש דאסור מדרבנן וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא תוספת יותר מעיקרה כדתנן במתני' (ו) גידלו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף והשאר מותר והא דלא ערבינהו משום דלא מצי למיתני ליה ולא מועלין באשירה דהא לא שייכא בה דין מעילה וסיפא באפרוחין וגבי באשירה וה"ה להקדש וקסבר אין מעילה בגידולין: **אסברה לך.** מתני' אליבא דר' יוחנן: **לאן ולאן.** בין בהקדש בין באשירה מותרין דאין צריכין לאילן: **בביצים לאן ולאן אסור.** שצריכין לאילן וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו: **מתני' צורת חמה.** מזל חמה וכן לבנה. ורבנן היא דאמרי (לעיל דף מ:) כל שאר צלמים מותרין. ובגמ' מפרש מאי שנא הני: **שעל המכובדים.** שעל כלים מכובדים שמשמשין לכבוד. ובגמ' [מג:] מפרש לה: **גמ' נשם הריס.** לשר הממונה על ההריס: **שילשול.** תולעת. אלמא אורחייהו למיפלחינהו ומסתמא נמי נגזור דלמא פלחינהו: **אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי.** (ו) ומספיקא לא גזור רבנן עלייהו דאם כן אין לך המותר: **ליירי להו ופלחי להו.** הלכך ליירי להו מיצר ומיפלח לגייר צורה כדי לעבדה להני תלת דחשיבי להו וכו': (ח) **דרקון.** דומה לנחש: **מנקיט חומרי.** מלקט משניות החמורות לתרגן ואומרן בבית המדרש כדי שיתנו לבן לפרקן: **מוסריס.** לקמן (דף מג.) מפרש מאי מותרין: ודגים לא קרי פרצוף אלא צורה: **אילימא בעושה.** דאמר לקמן בשמעתין (ט) קרי ביה לא תעשון אותי כדמותי: הני

והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וקתני לצרכה היא אסורה ושיפוייה מותרין (ט) רב הונא בריה דרב יהושע אמר לפי שאין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה איתיביה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן (ג) אקן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין (ב) בראשה של אשרה יתיז בקנה קס"ד כגון ששברה ממנו עצים וקינתה בהן וקתני יתיז בקנה הב"ע (ג) כגון דאייתי עצים מעלמא וקינתה בהן דיקא נמי דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין אי אמרת בשלמא דאייתי עצים מעלמא היינו דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין לא נהנין מדרבנן (ד) ולא מועלין מדאורייתא דהא לא קדישי אלא אי אמרת ששברה עצים ממנו וקינתה בהן אמאי לא מועלין הא קדישי מידי איריא הכא בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן וקא סבר אין מעילה בגידולין ורבי אבהו א"ר יוחנן מאי יתיז יתיז באפרוחין א"ל רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא אסברה לך (ה) באפרוחין כאן וכאן מותרין בביצים כאן וכאן אסורין אמר רב אשי (ו) ואפרוחין שצריכין לאמן בביצים דמו: **מתני'** המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח רבן שמעון בן גמליאל אומר (ז) שעל המכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין: **גמ'** למימרא דלהני הוא דפלחי להו למידי אחרינא לא ורמינהי (ג) (ז) השוחט לשון (ח) ימים לשון נהרות לשון מדבר לשון חמה לשון לבנה לשון כוכבים ומזלות לשון מיכאל שר הגדול לשון שילשול קטן הרי אלו זבחי מתים אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי מיצר ומפלחי הני דתלתא דחשיבי צייריי להו ופלחי להו למידי אחרינא לגוי בעלמא עבדי להו מנקיט רב ששת חומרי מתנייתא ותני כל המזלות מותרין חוץ ממזל חמה ולבנה וכל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם וכל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון אמר מר כל המזלות מותרין חוץ ממזל חמה ולבנה (ט) הכא במאי עסקינן אילימא בעושה אי בעושה כל המזלות מי שרי והכתיב (ו) לא תעשון אתי (ח) לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום אלא פשיטא (ט) במוצא וכדתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח אי במוצא אימא מציעתא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אי במוצא פרצוף אדם מי אסור והתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח צורת דרקון אין פרצוף אדם לא אלא פשיטא בעושה וכדרב הונא בריה דרב יהושע אי בעושה אימא סיפא כל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון ואי בעושה צורת דרקון מי אסיר והכתיב (ו) לא תעשון אתי אלהי זהב ואלהי כסף (ג) הני

והאי מותרין דקאמר מותר לגיירן: **אמי.** כדמות העומדין אצלי: **במולא.** ומותרין בהנאה קאמר: **אלא פשיטא בעושה.** דכל פרצופין כגון דהיה ובהמה מותר לגיירן. ואף על גב דשור ואריה ונשר שמשין של מעלה הן לא דמו להתם אדבעתן יחד לגוף אחד והכא חד פרצוף ותו לא חוץ מפרצוף אדם דאפילו לחודיה אסור: **וכדרב הונא בריה דרב יהושע.** דאמר לקמן בשמעתין (ט) קרי ביה לא תעשון אותי כדמותי: הני

רבי אבהו א"ר יוחנן. מתרץ להאי יתיז לאו בקן עצמו מייירי אלא כיון דאיתבר מגופה דאשירה קן עצמו אסור בהנאה, אלא מאי יתיז בקנה באפרוחים קמיירי (שם). כאן וכאן מותרין. בין באילן של הקדש ובין של אשרה, לפי שאין צריכין לאילן שפומיהן בכל מקום שרוצין, אבל ביצים כאן וכאן אסורים, משום דלא נידי ובצריכין לאילן ובאילן עצמו דמי (שם). ואפרוחין שצריכין לאמן. שעדיין לא גדלה ונוצתן ואינן יכולין לפרוח, כביצים דמי ואסירי (שם). לשון מיכאל כו' לשום שילשול קטן. כלומר לשום גדול שבכל הבריות או לשום קטן שבכולם (חולין מ.). הרי אלו זבחי מתים. ליאסר בהנאה כדין תקרובת עבודת כוכבים שאסורה בשמה ומה אסור בהנאה, דנפקא לן (לעיל כט:) מותמא שם מריס, וגמר שם שם מעגלא עריפה (שם). לא תעשון אתי. לורות העומדים אתי (ר"ה בד.).

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מהלכות מעילה הלכה ז סמג עשין רי:

יט ב ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יב סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף ח:

כ ד ה מיי' שם הלכה יב ופ"ה מהלכות מעילה הלכה ז ע"ש בכ"מ סמג שם ועשין רי טוש"ע י"ד שם:

כא ו מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' ח סמג עשין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

כב ז מיי' פ"ג מהלכות שמיטה הלכה יד סמג עשין סג טוש"ע י"ד סימן ד סעיף ו:

כג ח מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל' יא ועיין בהשגות וכ"כ הרמב"ם סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ד:

כד ט מיי' שם פ"ז הלכה ח סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

כה י מיי' שם פ"ג הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

והא שפאי עבודת כוכבים דעיקר העבודת כוכבים קיימת דקתני לצרכה פי' כדי לצוותה היא אסורה ושפאיה מותרין. ופריק (רבינא) [רב הונא] בריה דרב יהושע למה הזבל שלו נובל בימות הגשמים ויוצאין חדשים תחתיהן ואין עבודת כוכבים בטילה דרך גדילתה. תו מותיב ריש לקיש לר' יוחנן קן שבראש האשירה יתיז בקנה קס"ד כגון ששיבר העוף עצים מן האשירה וקנתה בהן וקתני יתיז בקנה הקן כולו אלמא כיון שנשברה הותרה. ופרקינן כגון דאתיא עצים מעלמא וקננה בהן. ור' יוחנן אמר מאי יתיז בקנה יתיז באפרוחין אבל לא הקן שהקן אסור הוא. ופירשה ר' יעקב האפרוחין בין באילן של הקדש בין באשירה מותרין ביצים כאן וכאן אסורין אמר רב אשי ואפרוחין שצריכין לאמן כביצים דמו: **מתני'** המוצא כלים ועליהם צורת חמה או צורת לבנה או צורת דרקון יוליכם (להר) [לים] המלח. ומקשינן וכי אינן עובדין אלא לאלו בלבד והתניא השוחט לשון הרים לשון גבעות כו' ופריק רב יוסף ודאי עובדין לכל דבר אלא לצור צורה ולעובדה הני תלתא חשיבי להו וציירי ופלחי להו מידי אחרינא לא טרחי וציירי: מינקט רב ששת חומרי מתנייתא ותני כל המזלות מותרין חוץ מן מזל לבנה וחמה כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם כל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון. והוו בה רבנן רישא וסיפא אי אפשר לאוקמה בעושה דתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות

מסורת הש"ס

(א) [בדפו"י אמר רב הונא בר"י דרב יהושע לפין], ב) [מעילה יג: יד. כל הסוגיא ע"ש ול"ע], ג) חולין מ. [תוספתא שם פ"ב ה"ו], ד) ר"ה כד., ה) ויארפס. יעב"ץ, ו) יעב"ץ מה"ז, ז) [לקמן מח.], ח) [שיך לעיל במשנה], ט) [דף מג.],

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:

שמות כ יט

גליון הש"ם

גמ' ולא מועלין מדאורייתא. עי' מעילה דף ג ע"ח ושם דף יח ע"ב תוס' ד"ה תוריס וע"ש:

הגהות הב"ח

(א) גמרא וכמינהי השוחט לשון הרים לשון גבעות לשון ימים לשון נהרות לשון מדברות וכו' שילשול קטן שבים הרי אלו: (ב) שם חמה ולבנה במאי עסקינן כל"ל ומיבא הכא נמחק: (ג) שם ואלהי זהב לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום הני אין: (ד) רש"י ד"ה יתיז וכו' עלי הקן במקל: (ה) ד"ה וקתני וכו' עלי הקן אלמא: (ו) ד"ה אמר אביי וכו' פלחי מיהו מספיקא וכו' אין לך דבר המותר הס"ל ואח"כ מ"ה מיצר ומיפלח לגייר וכו' דאשיבי להו וכו' הס"ד ואחר כך מ"ה ליירי להו ופלחו להו הלכך מספיקא גזור רבנן עלייהו הס"ל ואחר כך מ"ה מנקיט ואח"כ ד"ה מותרין לקמן מפרש מאי מותרין הס"ל ואח"כ מ"ה חוץ מצורת דרקון דרקון דומה לנחש ודגים לא קרי: (ז) תוס' ד"ה מומרי וכו' ומיתא טפי מפרש"י. נ"ב וכר"פ מולין ריש דף קל"ח פי' רש"י גופיה מומרי מתנייתא מומר קשר ע"ש:

מוסף רש"י

יתיז בקנה. שאם אינו יכול להגיע בידו לקן יפיל בקנה הקן לארץ, אבל לא יעלה לאילן ויקחנו, שלא יהנה מן האילן בעלייתו כשעולה עליו (מעילה יג.). וקינתה בהן. שהעוף שוכר מן הענפים של אילן ועשה הקן, דהיינו עבודת כוכבים שנשתברה מאליה, דלא מיעלה העבו"כ (שם יד.). וקתני יתיז. דמשמע דמותר בהנאה (שם). דאייתי. העוף, עצים מעלמא. ועשה קן (שם). לא נהנין מדרבנן. דוחלת ועל אילן של הקדש קאי, ולא מועלין. דוחלת דאייתי מעלמא (שם). בגידולין הבאין לאחר מכאן. לעולם אימא לך דאתבר מגופיה ואמאי לא מועלין הכא גבי הקדש, משום דבגידולין הבאין שהוקדש עסקינן, וקסבר אין מעילה בגידולין, וליכא למידק מהכא לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה ולא קשיא לר' יוחנן (שם). **ורבי אבהו א"ר יוחנן.** מתרץ להאי יתיז לאו בקן עצמו מייירי אלא כיון דאיתבר מגופה דאשירה קן עצמו אסור בהנאה, אלא מאי יתיז בקנה באפרוחים קמיירי (שם). כאן וכאן מותרין. בין באילן של הקדש ובין של אשרה, לפי שאין צריכין לאילן שפומיהן בכל מקום שרוצין, אבל ביצים כאן וכאן אסורים, משום דלא נידי ובצריכין לאילן ובאילן עצמו דמי (שם). ואפרוחין שצריכין לאמן. שעדיין לא גדלה ונוצתן ואינן יכולין לפרוח, כביצים דמי ואסירי (שם). לשון מיכאל כו' לשום שילשול קטן. כלומר לשום גדול שבכל הבריות או לשום קטן שבכולם (חולין מ.). הרי אלו זבחי מתים. ליאסר בהנאה כדין תקרובת עבודת כוכבים שאסורה בשמה ומה אסור בהנאה, דנפקא לן (לעיל כט:) מותמא שם מריס, וגמר שם שם מעגלא עריפה (שם). לא תעשון אתי. לורות העומדים אתי (ר"ה בד.).

הני אין. שמשין שבמרום. אבל צורת דרקון דאינה במרום שריוה: **מניקה.** אשה מניקה בן: **סר אפים.** (ג) שסר ונעשה שר: **והפים אף כל העולם.** בשני רעבון. והפים כמו והפים דעתו. אלמא פרלוף אדם לרבי יהודה אסור: **והוא דנקט גריוא וקא כייל.** (ג) אסור על שם יוסף אבל פרלוף אדם גרידא שרי בהנאה: **ציני.** תרגום של קנפיר(ד). לשון אחר כמו שערות: **פרקיו.** חליותיו: **הלכה כר"ש.** שאם אין לו ציני מותר: **בריבי.** כלומר אדם גדול וכן קורין לו בכינוי: **מלא טבעת.** ולא הגביהה עד שבטלה העובד כוכבים: **סטרו.** הכהו על הלחי: **זוטו של יס.** לשון יס החוזר לאחוריו עשר וחמש עשרה פרסאות ושוטף כל מה שמולא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום: **שלוניי.** כשהגהר גדל ויולא על גדותיו ופושט: **מפייאשין מהן.** וכיון דאייאש עובד כוכבים בטלה מדעתיה דלא למפלחה ותו לא צריך לבטולה: **מאיסורא מי מייאש.** עליין העובד כוכבים שאינדה קורא לה עבודת כוכבים דמימר אמר וכו': **דמות צורות לבנות גרסינן: כזה ראיתם.** כדי לבדקן אם יהיו דבריהם מכוונים: **לא תעשון דדמות שמשי.** הכא לא גרסינן במרום: **שאפשר לעשות כמותן.** ממש כגון שמשין של מטה חצר ואולם והיכל ומנורה אבל שמשין של מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש אלא ציור דוגמתן מותר: **בית תבניה היכל.** בארכו ורחבו ורומו ושיעור מדת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר: **אבל עושה.** מנורה של חמש נרות ושל ששה ושל שמונה שאינן דומין לשל מקדש. ושל שבעה לא יעשה שהיא כשל מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אע"פ שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח:) מכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי לחינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכת: **רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה.** שאף היא כשרה במקדש: ומלכות בית חשמונאי עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאו יונים את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונלחום. דרבי יוסי בר יהודה דריש ליה בריבויי ומעוטי ועשית מנורת(ו) ריבה זהב טהור מיעט מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה ריבה כל מילי ומיעט חרס: **בנענ.** בדיל: **המשמשין לפני במרוס.** אלמא שמשין עליונים קאסר: אדרבה

רשב"ם גרים סר אפס. כלומר אמרו לו עיין ותדקדק כי אפס תבואה וכן נמצא הרבה סר (ז) [לשון סר] סכינא (חולין יח.) סייר נכסי (שם דף קה.): **הלכה** בר"ש בן אלעזר. פי' רשב"ם ואפילו אי משכחת תנא דפליג: **ש"מ** עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו. תימה אמאי לא נקט נמי ש"מ ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאי משום דמשנה היא לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נג:) הא דעובד כוכבים מבטל נמי מתני' היא ויש לומר משום דפשיטא ליה לא איצטריך לאשמועינן דהא לקמן גבי מתני' נמי פריך פשיטא והולרך להעמידה שיש לו בה שותפות ואפ"ה אין כאן רבותא אלא מן הדיוק ישראל הוא דאינו מבטל אבל עובד כוכבים מבטל אף על גב דאית ליה (ד) שותפות וקמשמע לן דישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח אבל ישראל אחר שאין לו בה שותפות כלל פשיטא לן דאינו מבטל ולכך פשיטא כאן דלא היה לו שותפות: **ולית ליה** (ה) (המציל) בו'. ואי"ת תקשה ליה אמתני' דקתני מתני' מצא תבנית יד וכו' הרי אלו אסורין ורמינהי המציל כו' וי"ל דמתני' איכא לשנויי דמצא במקום שאין רגיס מצויין אבל הכא בעובדא (ה) דבריבי קתני שהיה מהלך בדרך.

איידי דדמיה יקרים מזבין לה לעובד כוכבים. והא דאמרי' לקמן (דף נג.) מכרה או משכנה (לגורף) [לגורף] ישראל מותרת משום דבטלה וקא מפרש (ו) דה"ה כשאינו גורף נמי מדפריך עלה מהניא דהלוקח גרוטאות ולא קאמר דאיידי דדמיה יקרים מזבין לה לעובד כוכבים וי"ל דשאני הכא דאיכא תרי ספיקי לאיסורא שמא עובד כוכבים ימלאנה ויעבדנה ואף אם ימלאנה ישראל שמא איידי דדמיה כו' אבל התם ליכא אלא חדא ספיקא דהא קיימא היא ביד ישראל ואכתי ודאי מבטל לה:

אכסדרה תבנית אולם. שהאולם היה פרוץ במלואו לרוח מזרחית וה"נ אמרינן בלא יחפור (ב"ב דף כה:) עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח לפונית אינה מסובבת ומ"מ קרי ליה פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במלואו לרוח מזרחית וקרי ליה פתח בפסוק: **לא** תעשון אתי (ז). תימה כיון דפרלוף אדם לחודיה אסור אמאי איצטריך לאסור דמות ארבעה פנים ובהדדי תיפוק ליה דאיכא דמות אדם וי"ל לחייב אף כשמלא פרלוף אדם והשאיר לד' פנים אי נמי לעבור בשני לאוין ויש לדקדק מדלא קאמר אלא ש"מ דדרשא דלא תעשון אתי (ה) אתיא אליבא דכולי עלמא ואפילו אליבא דרבא דאוקי מתני' דלעיל כולה במולא ולדידיה לא תידוק מייה דעשיית אדם מותרת דולאי אסורה היא וכן משמע לקמן דקאמר טבעת שמותמה שוקע אסור לחתום בה ומסתמא היינו בפרלוף אדם דאין רגילין לחתום בצורת כוכבים ומזלות וכן הלכה דפרלוף אדם אסור לחתום ואסור לעשות ומיהו אותם צורות אדם שלובעים בסדינים בלבעים וכן ברקמה מותרין כיון שאין להם פרלוף שלם אלא חצי פרלוף (ח):

הני אין צורת דרקון לא אלא פשיטא במוצא וכדתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה אמר אביי אין רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה רבא אמר כולה במוצא ומציעתא רבי יהודה היא דתניא (ח) רבי יהודה מוסיף אף דמות מניקה וסר אפים מניקה על שם חוה שמניקה כל העולם כולו סר אפים על שם יוסף שסר ומפיס את כל העולם כולו והוא דנקיט גריוא וקא כייל והיא דנקטא בן וקא מניקה: תנו רבנן (ג) איזהו צורת דרקון פירש רשב"א (א) כל שיש לו ציצין בין פרקיו מחורי רבי אסי (ב) בין פרקי צואר אמר ר' חמא ברבי חנינא הלכה כר"ש בן אלעזר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון ומצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום מצא עובד כוכבים גדול ואמר לו בטלה ולא בטלה סטרו ובטלה ש"מ תלת עבודת כוכבים שלו ושל חבירו וש"מ (ד) יודע בטיב של עבודת כוכבים ומשמשיה מבטל ושאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אינו מבטל וש"מ (ה) עובד כוכבים מבטל בעל כרחו מגדף בה רבי חנינא ולית ליה לרבי אלעזר הקפר בריבי הא (ג) דתנן (ד) המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הגיים ומן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר (ו) והמוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן אמר אביי נהי דמינה מייאש מאיסורא מי מייאש מימר אמר אי עובד כוכבים משכח לה מפלח פלח לה אי ישראל משכח לה איידי דדמיה יקרין מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה: תנן התם (ה) דמות צורות לבנות היה לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל שבהן מראה את ההדיוטות ואומר להן כזה ראיתם או כזה ראיתם ומי שרי והכתיב (ז) לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא (ח) לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ו' ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי אמרו לו (ט) משם ראיה (ט) שפודין של ברזל היו (ה) וחופין בבעץ העשירו עשאום של כסף חזרו (ו) והעשירו עשאום של זהב ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי והתניא (ח) לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום אמר אביי לא

לא

כו א ב טוש"ע י"ד סי' קמ"ז סעיף ג:
כז ג ד ה מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הלכה ט סמג עשין כב טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
כח ו מיי' פ"ו מהלכות גזלה ואבידה הל' ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סימן רנט סעיף ז:
כט ז מיי' שם פ"ח הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף ג:
ל ח מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה י טוש"ע י"ד סימן קמ"ז סעיף ח:
ט [מיי' שם פ"ח הלי"ח]:
י [מיי' שם הלי"ט]:

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:
שמות כ יט

רבינו חננאל

שמשיי ומציעתא אי אפשר לאוקמה במוצא דקתני כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם וכבר שנינו כי המוצא צורת חמה ולבנה ודרקון הוא דאסור הא המוצא צורת אדם מותר ופריקי תרי פירוקי. חד רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה וכדרב הונא כדבעינן למימר לקמן ובא רבא ואוקמינהו כולהי במוצא ורבי יהודה היא ומציעתא דאסר פרצוף אדם רבי יהודה לטעמיה דתניא רבי יהודה מוסיף אף דמות מניקה שעושין ואותה כמין אשה מחזקת בן ומניקתו והיא זו כמו חוה שהיתה אם כל חי ספרס כלומר מושל ומכלכל כל העולם צורת איש כיוסף שהיה שר מפיס והוא דנקיט גריוא בידיה. דרקון לשון יון הוא: **ת"ר** איזו היא צורת דרקון פי' ר' שמעון בן אלעזר כל שיש לו ציצין בין פרקיו בין פרקי צוארו א"ר חמא בר חנינא הלכתא כר' שמעון בן אלעזר. א"ר יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר ברבי ומצא טבעת בדרך ועליה צורת דרקון ולא הגביהה עבר עובד כוכבים קטן ולא אמר כלום עבר עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה ולא קבל ממנו סטרו ובישלה ש"מ תלת ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים בעל כרחו וש"מ והני מילי גדול שידוע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה הוא שמבטל. מגדף בה רבי חנינא לית ליה לרבי אלעזר הקפר ברבי הא דתנן המוצא בסרטיא ובפלטיא ובכל מקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן. אמר אביי נהי דמינה מייאש מאיסוריה מי מייאש וכו': **תנן** התם בראש השנה

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא רפ"ו], (ב) [תוספתא סוס ע"ז ול"ע], (ג) [ל"ל דתניא], (ד) ב"מ כד., (ה) ר"ה כד., (ו) ר"ה כד. [מנחות כח:], (ז) [שבת כט: וש"נ], (ח) [ר"ה סס:], (ט) [ויקרא יח], (י) [שמות כה], (כ) [ר"ה בדפו"י], (ל) [ל"ל לר"ל הקפר הא דתנן המציל], (מ) [וע"ע תירוט תוספות מזה ביומא נד. בד"ה כרוכים],

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומחופין בנענ: (ב) רש"י ד"ה סר אפים סר שנעשה שר: (ג) ד"ה והוא וכו' וקא כייל על שם כל"ל ותיבת אסור נמחק: (ד) תוס' ד"ה ש"מ וכו' דאית ליה בה שותפות וכו' פשיטא ליה כאן דלא היה לו בה שותפות: (ה) ד"ה ולית וכו' בעובדא דר"א הקפר בריבי קתני: (ו) ד"ה מידי וכו' וקא מפרש ר"י הה"ה: (ז) ד"ה לא תעשון אתי לא תעשון אותי תימה כיון וכו' דליכא בהו עוף: (ח) בא"ד דדרשה דלא תעשון אתי לא תעשון אותי אתיא אליבא וכו' כולה במולא דלדידיה נמי לא תידוק:

מוסף רש"י

ובכל מקום שהרבים כו'. ואפילו דבר שיש בו סימן (ב"מ כד.). **תבנית היכל.** למדת אורך ורוחב בשלשתן (מנחות כח:). **אכסדרא.** אין לה מחילה לרביעית, וכן אולם (שם). **תבנית אולם.** שהיה רוחבו עשרים וגובהו ארבעים כדאמרינן בשמעתא קמייתא דערובין (שם). **אבל עושה.** הוא מנורה של חמשה או ששה קנים או של שמנה, דאינו דומה למנורת מקדש ששם היה שבעה קנים (שם). **אפילו של שאר מיני מתכות.** שאינו זהב, משום דדומה לשל מקדש שאף הוא כשר בשאר מיני מתכות (שם) שכיונא בהן כשרה לפנים בתמניא ועשית מנורה כלל, זהב טהור פרט, מקשה תעשה חזר וכלל, מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת (ר"ה כד:). **אף של עץ לא יעשה.** שהרי הוא כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי (מנחות כח:) שכיונא בה כשרה לפנים, דר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי, מאי דכי רבי כל מילי ומאי מיעטו מיעטו חרס, והכי מפרש לה במנחות (ר"ה שם). **כדרך שעשו בית חשמונאי.** כשנגרה ידם על היונים והוציאום מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב (שם). **בבענ.** שמייע"ו בלע"ז (שם).

דמות צורות לבנות היו לרבן גמליאל בעלייתו כו' פי' לבנות צורת לבנה גדולה ופחותה ממנו. ומקשינן ומי שרי והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשין לפני. ופריק אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותם כדתניא לא יעשה אדם בית דמות היכל מ' אמה ארכו וכ' אמה רחבו אכסדרה תבנית אולם כו' אבל שמשין כגון חמה ולבנה וכיוצא בהן שא"א לו לאדם לעשות כמותן לא אסרה תורה ומקשינן איני והתניא לא תעשון אתי

לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. תור"י דכל אלו תירוצים של תני אמת הן דמדלא קאמר בכל אחד ואחד אלא אמר תני ש"מ אלא היה חוזר בו אלא מתחלה היה דורש מן המקרא לאסור שמשין של מטה כגון היכל ואולם ואחר כך לאסור שמשין שבמדור העליון כגון שרפים ואופנים ושמשים תחתונים חמה ולבנה כוכבים ומזלות שהם קבועים ברקיע שני [ב]: **שאני ר"ג דאחרים עשו לו.** הקשה הר"ר אלחנן דלכאורה משמע שאזה ר"ג לעובד כוכבים לעשות והא אמירה לעובד כוכבים שבות ואפילו בדבר שאינו של שבת כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף 5.) גבי חסום פי פרתי ודוש בה וי"ל דמלוה שאני ויש שהיו רוצים להחמיר אלא להחתים לעובד כוכבים חותם שיש בו צורת אדם בשביל חוב אא"כ היה העובד כוכבים מבין לו מעצמו וכן אלא לאגור אותם לרועות יש שהם צורת אדם בולטת אמנם יש סמך להתיר מתוך הלכות גדולות שמעמיד אותה דרך יהודה בצורת דרקון ושם שייך חשדא טפי מבאחריני כתבנו מצא כלים ועליהם צורת דרקון כו' יוליכם לים המלח ואנדרטי דקא חיים לחשדא היינו משום שהיה אלא דמות אדם כל גופו בילים ורגלים: **והא רב יהודה דאחרים עשו לו.** פירוש ואפ"ה הזהיר בו שמואל אלא להשהותו אם לא יסמא עינו אלא יחשדוהו שעשאו ועבר על לא תעשו ומשני שאני רב יהודה שחותמו בולט היה ולא היה משום חשד עשייה אלא משום חשד עבודת כוכבים: **והא ר"ג יחיד הוה.** וא"ת אמאי לא משני לצורת לבנה לא היתה בולטת ולכך עשאה ר"ג ואור"י ור"ת וביב"א כי בחמה ולבנה ומזלות אין חילוק בין בולטין לשוקעין וכן בקיע שוקעין הם ולא מפליג בהכי אלא גבי פרלופין וכיוצא בהן: **שעל** הסדינין **ועל המטפחות.** ר"ח גר' מטבעות [ה] דסדינין ומטפחות חד הוא והלכך מותרין מטבעות שיש בהם צורת עבודת כוכבים: **שוחק** וזורה לרוח **או מטיל לים.** בפסחים פרק כל שעה (דף כח.) מייתי האי מתני' גבי חמץ דתנן (מפזר) [ו] וזורה לרוח או מטיל לים [ט] ומבעיא לן בתרוייהו שוחק ומטיל לים או מטיל לים בעייה ואמר רבה חמץ דלשאר מימות בעי פירור עבודת כוכבים לים המלח לא בעי שחיקה פי' לגבי חמץ לא משכחת בשום דוכתא יש המלח אבל בעבודת כוכבים אשכחנא בכמה דוכתי דקאמר יוליך הנאה לים המלח הלכך אף הכא נמי דקתני לים סתמא יש המלח הוא ורב יוסף אמר אדרבה איפכא הוא חמץ [י] דמאיס לא בעי פירור עבודת כוכבים דלא מימאסא בעינן שחיקה ומסתמא רב יוסף קאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים אף בים המלח דאיירי ביה רבה ולפי זה תימה לרבנן אליבא דרב יוסף היאך יבערו עבודת כוכבים בשלמא לרבה יעשה שחיקה בשאר מימות לים המלח אפילו בעייה אלא לרב יוסף היכי ליעבוד [כ] [מ] דע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל מדאיצטריכו רבנן בגמרא (לקמן דף מד.) לטעמיה דלא נתכוין משה אלא לנדקן כסוטות מכלל דלא מהניא שחיקה בשאר מימות כמו שנפרש שם ואם כן מה יעשה וכי כל שעה יצא לים המלח וי"ל דישחוק ויזרה במקום שאינו מגדל ממחיס [נ]: **אמרו לו אף הוא נעשה זבל.** פי' רשב"ם וקא סברי זה וזה גורם אסור ורבי יוסי לא חייש דסבר זה וזה גורם מותר ומכל מקום אסור לזבל שדה לכתחלה אף לרבי יוסי בזבל של עבודת כוכבים כיון שהוא מתכוין ליהנות ואין להקשות דרבנן אדרבנן דהכא חייש רבנן לזבל ואילו גבי חמץ בפרק כל שעה (פסחים דף כח.) אמרי רבנן [ו] (מפזר) וזורה לרוח דיש לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא כדרך הנאה גמורה [ס] אבל בעבודת כוכבים כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו אי נמי רבנן דהתם היינו רבי יוסי דהכא: **אמר** להם ר' יוסי לחכמים **והלא כבר נאמר ואת חטאתכם.** פי' רשב"ם דפריך מואכלות אותו טחון עד אשר דק דמסתמא כל דבר הנשחק עומד ליזרות לרוח וגם רש"י פירש וזה לשונו ואת חטאתכם אשר עשיתם וכו' מואכלות אותו טחון קא מותיב אבל מואשרוף לאו תיובתא היא דכל כמה דלא שחיק ליה מחבר בהדדי ואינו נעשה זבל משמע דרבי יוסי היה אומר להם ששחקן לזרות לרוח וקשה לר"י וכי היה רבי יוסי טועה בזה שלא היה זורקו למים והא באותו פסוק עצמו דואכלות אותו כתיב ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר דהיינו מים היורדים ועוד [ל] מאי אהדרו ליה לא נתכוין אלא לנדקן כסוטות לפי סברתנו אין אנו צריכים לאותה בדיקה כלום אלא משום דכתיב ויזר על פני המים לבד ורבי יוסי הקשה מדבעי כתישה שמע מיניה דזורה לרוח לכן נראה לפרש דרבי יוסי אסיפא דואשליך את עפרו אל הנחל סמיך אלמא לא זרקו ליה אלא לנהר ונהר אינו אלא כמו זורה לרוח שכן דרך נהרות שמתגרשים מימיהם רפש וטיט על גדותיהם ושם עושה זבל ואפ"ה לא חש משה רבינו לכלום אמרו לו הרי הוא אומר ויזר ויש לא נתכוין אלא לנדקן כסוטות והשקה אותם הזהב ולא נשאר מן הזהב כלום אבל ודאי אין שחיקה מועלת בשאר מימות: נחל

אלא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אמר רב יהודה בריה דרב יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שאר שמשין שרי ושאר שמשין מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעובדם אי לעובדם אפילו שילשול קטן נמי אין הכי נמי ומסיפיה דקרא נפקא דתניא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שילשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה שיגנא סמי עיניה דדין התם בחותמו בולט ומשום חשדא דתניא טבעת שחותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקמי ביה אנדרטא והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה ולא חיישי לחשדא רבים שאני והא רבן גמליאל דיחיד הוה כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא דפרקים הואי ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: רשב"ג אומר וכו': איזו הן מכובדין ואיזו הן מבוזין אמר רב מכובדין למעלה מן המים מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן אלא אלו הן מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות תניא כוותיה דשמואל מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמסין ועל מחמי חמים ושעל הסדינין ועל המטפחות: **מתני' רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ'** תניא אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר ואת חטאתכם אשר**

אחרנעה פנים. פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש דכתיב אתי הסרויות אלו: **שבמדור העליון.** דכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם: **דאחרים עשו לו.** עובדי כוכבים: **והא** (ג) **דרב יהודה דאחרים עשו לו.** לורה בטבעת שהיה מניח: **סמי עייניה דדין.** (ד) פחות לורתו: **חשדא.** שלא יאמרו לה הוא עובד: **חוסמה.** לורתה: **ומותר לחתום בה.** (ה) כשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ: **חוסמה שוקע.** אסור לחתום (ו) דכשהוא חותם הוי חותמה בולט. ולקמן פריך ה"ג ניחוש לחשדא: **דשף ויתיב.** שם מקום שהיה במדינת נהרדעא. ויש אומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מאנני ירושלים ומעפרה ובגאוהו שם והיינו דשף ויתיב בנהרדעא ניחוש כאן ונתייאשו כאן והיינו דכתיב (ז) כי רצו עבדיך את אבניה וכו': **אנדרטא.** גלם: **והא ר"ג יחיד הוה.** ומיחוש לחשדא: **דפרקים.** של חוליות ולא היה מחברם אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא: **למעלה מן המים.** על אוגני הכלי: **למטה מן המים.** בשולים ובדפנות: **מבוזין.** (ח) שמשתמשין בהן במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא העשויין לתכשיט: **שירין.** למידין: **קומקמוסין.** סירות קטנות של מתכת: **מתני' ווזרה לרוח.** אלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה: **אף הוא.** אם יזרנה לרוח גם עתה יש הנאה ממנה: **גמ'** הרי

מסורת הש"ס

ה) [בר"ה כד: איתא רב הונא בריה דרב אחדי מפרקיה לאחיי שמיע לי ועי' לעיל מב: ולאיתא שם] וכדרב הונא בריה דרב יהושע ועיין רש"י משמע דהכי גרס הכא], ו) [ר"ה כד: כל הסוגיא], ז) [ברכות לו. וש"נ ועי' מ"ש בפ"ש על גליון תוגיגה טו: פירוש של ענין שיגנא], ח) [תוספתא פ"ו ה"ח], ט) לעיל יח. [שבת עה. סנהדרין קח. ר"ה כד:], י) [תוספתא רפ"ו], יא) [לעיל מב. לקמן מח: פסחים כח.], יב) [תוספתא פ"ד ה"ב], יג) ע' תוספות חולין פח: ד"ה אלא, יד) [תהלים קב], טו) [וע"ע תוס' ביומא נד. ד"ה כרוכים וכו'], טז) [נ"ל מפרר], מז) ועוד דע"כ לרבנן כל"ל רש"ל, מח) [וע"ע תוס' פסחים כח. ד"ה עבודת כוכבים דלא],

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ יט
2. לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: שמות כ ד
3. כִּי אַתָּה בָא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: דברים יח ט
4. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
5. וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וְאֶשְׂרֹף אֹתוֹ בָּאֵשׁ וְאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלֵךְ אֶת עֲפָרוֹ אֶל הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן הָהָר: דברים ט כא

גליון הש"ס

מתני' רבי יוסי אומר. עיין תשובת רשב"ם סוי"ד סימן רמ"ח: **תוס' ד"ה אמרו וכו' אבל בעבודת כוכבים כתיב.** עיין לעיל דף יג ע"ג תוספות ד"ה אלא ולקמן דף מח ע"ב תוספות ד"ה לא:

מוסף רש"י

בדמות ד' פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש, דהייתו אחת, שכפף כבוד רבוד עליהן (ר"ה כד:). **פרצוף אדם לחודיה תשתרי.** שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר על דליכא טולהו בהדי הדדי (שם). **שבמדור העליון.** בדקיע שביעי, דלייקיע אמר, אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחון הן בדקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (יב: שם). **שילשול.** תולעת (שם). **והא רב יהודה.** שהיה לו צורה בטבעתו ואחרים עשאוה וא"ל שמואל דמיסמי עיניה (שם). **סמי עייניה דדין.** כלומר שתמח צורתו (שם). **ומשום חשדא.** שלא יאמרו ע"ז היא לו בדברים יח ט) או: שמואל לעמוד בהן ואם יעשה נביא שקר לפניך שתמין שהוא מכשף (שבת עה.). **עבודת כוכבים של מתכת** (לעיל מב.).

עין משפט נר מצוה

לא א טוש"ע י"ד סימן קמ"ז סעיף ד:
לב ב מיי' פ"ג מהלכות עבודת כוכבים הל' יא סמג עשין כב טוש"ע י"ד סימן קמ"ז סעיף ו:
לג ג ד מיי' שם [והל' י] טוש"ע שם סעיף ד:
לד ה מיי' פ"ב שם הלכה ג:
לה ו מיי' שם פ"ג הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:
לו ז טוש"ע שם סעיף ד בהגה"ה:
לח [טוש"ע שם סעי' ז]:
לז ט טוש"ע שם סע"ד:
לח י מיי' שם פ"ז הל' ח סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמ"ז סעיף ג:
לט כ מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' ו סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף יד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפירקיה: (ב) שם במסנה נעשה זבל ונאמר לא: (ג) רש"י ד"ה והא רב יהודה: (ד) ד"ה סמי וכו' פחת לורתו: (ה) ד"ה ומותר וכו' דכשהוא: (ו) ד"ה חוסמה וכו' לחתום בה דכשהוא: (ז) ד"ה מבוזין הן שמשתמשין: (ח) תוס' ד"ה שעל הסדינין וכו' מטבעות. נ"ב ובדף נב ד"ה דינרי כתבו התוספות לצורת אדם אסור במטבעות ואפשר דהתם קאמרי דאסור לעשותם וע"ש: (ט) ד"ה שוחק וכו' קמיבעיא לן בתרוייהו מפרר ושוחק ומטיל וכו' לא אשכחנא בשום: (י) בא"ד ממן דממאסא לא בעי פירור וכו' רב יוסף דקאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים וכו' רבה קאמר ולפי זה: (כ) בא"ד היכי ליעביד ועוד דע"כ לרבנן וכו' בגמרא לטעמא דלא: (ל) ד"ה אמר וכו' ועוד אמאי אהדרו וכו' כסוטות דלפי סברתם אין אנו צריכים וכו' המים לבד דהא רבי יוסי לא הקשה אלא מדבעי כתישה ש"מ וכו' נהרות שמתגרשים מימיהם:

רבינו חננאל

לא תעשון בדמות שמשיי שמשמשין לפני במרום ודחינן לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה לישתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפרקיה ג) לא שמיע ליה לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שמשין שרי והתניא לא תעשון בדמות שמשיי המשמשין לפני במרום כגון אופנים כו' עד שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו איני והא רב יהודה דאחרים עשו לו טבעת בצורה כדי להיות חותם בה ואמר ליה שמואל שיגנא סמי עייניה דדין כלומר העבר צורתו. ופרקינן גבי רב יהודה כגון דחותמו בולט הוה. כלומר צומח ויוצא למעלה חיישינן לחשדא דתניא טבעת שחותמה בולט אסור להניחה באצבעו ומותר לחתום בה חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה. ומי חיישינן לחשדא כו'. ואסיקנא להתלמד שאני ולרבן גמליאל להתלמד הוה שנאמר לא תלמד לעשות כתועבות אבל אתה למד להבין ולהורות. רשב"ג אומר הצורות החקוקות על הכלים המכובדין אותן הכלים אסורין ועל המבוזין מותרין תניא מכובדין שעל השירין ועל הנזמין ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמוסין ועל מחמי חמין ועל ספלים ועל הסדינין ועל המטבעות שמעינן מינה כי כל הצורות החקוקות במטבעות מבוזין הן ושרו: **מתני'** ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו זורה לרוח אף הוא נעשה זבל חיישינן דלמא מזבלו ביה ונמצאו נהנין מן העבודת כוכבים אלא יוליכם לים המלח. תניא אמר להן רבי יוסי והכתיב בעגל וישרוף אותו באש

ו) אולי ל"ל מפרק' דלפני שמע לי. ועי' בהגהות מהרי"ב כאן.

הרי הוא אומר ויזר על פני המים. דליכא למיסק לזבל. והאי דלא אשלוכי ליס אלס לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרי' התם (יומא סו:) (ד) זיבח וקיטר בסייף גיפף ויסק באסכרה שמת בלבו בהדרוקן: **הסירה מגדירה.** השפילה ממלכות: **מפלצת.** לקמן מפרש: **וידק וישרף בנחל קדרון** ולא חיים לזבל. מוידק קא מותיב: ה) **ואם תעשה אם וגו'.** מואכות אותו טחון קא מותיב אבל מואשרוף לאו תיובתא היא דכל כמה דלא שמיק ליה מחוכר בהדדי ואינו נעשה זבל: **אלו ואלו.** דמים המילוים ודמים הפניימיים שעיריין נשפכין על יסוד מזבח המילון והן יורדין מן היסוד לרלפה: **ומתערבין באמה.** סילון של מים שהיה בעזרה: ו) **ומועלין בהם.** לאו דרכן מעילה קאמר דאין מעילה בדם קדשים כדאמרינן בפרק הוליאו (ו:) אלא אסור ליהנות מהן אלא בדמים: **לגנינים.** לזבל גנותיהן: **מקומות מקומות יש בו.** ויש מגדל ויש שאינו מגדל: **מפליא ליצנותא.** ליצנות מופלא כדתני רב יוסף: **וכתת נחש הנחושת.** כי (ז) בימים ההמה בית ישראל מקטרין לו אלמא עבודת כוכבים הוה וכתיב וכתת: **ואין אדם אוסר.** אותן שהקטירו לו לא היו יכולין לאסרו אאין בהן כח להקלותו לעבודת כוכבים: **דכתופי נמי לא לריך.** דמותר ליהנות ממנו: **עמד וביטלו.** לפרסומי מילתא: **דזרויי.** לשון זורה לרוח [מג.]: **דדמתרגם.** מזרם תזרינון ורוח משאם ורוחא תטלטלינון אלמא וישאם לשון זירוי וטלטול: **אמרו לו הרי הוא אומר.** בדברי הימים ויאמר דוד וישרפו ושאם ש"מ לאו תרוייהו כדקאמרת שרפם ואח"כ זורה לרוח: **אלא וישאם ממש.** נטלם עמו והגיה מהם ומתחלה אמר לעבדיו לשרפן כדמפרש ואזיל. מוישרפו לא מצי לאותביהו לרבנן דכל זמן שאין נדוקין ע"י כמישה אינו נעשה זבל: **קשו קראי אהדדי.** וישרפו משמע אסור בהנאה וישאם משמע נהנה מהם: **קודם שבא איתי.** וביטלה אמר דוד לשרפם (ו): ח) **ובא איתי וביטלה.** והדר וישאם דוד. איתי הגתי עובד כוכבים היה: **עמדה מלכם.** בנני עמון קאי ועבודת כוכבים שלהם מלכם שמה על שם מלוכה כדכתיב (מ"ב יא) ולמולך שקוץ בני עמון והאי עמדה מלכם בעבודת כוכבים קאמר: **היכי מצי מנח לה.** והלא כבד ט) שמים מנה הוה ומאל היא כבידה וקרא כתיב ותהי על ראש דוד: **אר"י.** האי ותהי על ראש דוד לאו למנח לה אלא הכי קאמר משובה (ו) ורעויה לדוד שעשוי למדת ראשו והולמתו כלקמן: **אבן שואבת.** דרך אותה האבן להגביה המתכת ולמלותה באויר: **דהוה דריא לה.** שהיתה נושאת לעמדה ומגביהתה: **ששוה לכר זהב.** והיינו משקלה ככר זהב כככר זהב: **ואם היאסה לי.** עדות עמדה זו מעידה עלי שאני הגון למלכות: ח) **הולמתו.** (ח) ויושבת בראשו למדת ראשו: **מקום הפיון.** חריץ שבראשו למעלה מן הפדחת מקום שמוחו של תינוק רופס: **מקום יש** (ט) **בראשו דראוי להניח שם כ' הפיון.** שרחב החריץ מקום כרך שני לעוועות והיא היתה נוחה בחלי רחבו: **ויוליאו את בן המלך.** ביוחס כתיב בבן אמליה שהחביאה אותו אחותו ושהגרה עתליה את כל זרע המלוכה וכשגדל הוליאוהו ונתנו עליו הכתר לעדות שהוא מזרע המלוכה: **אמר רב יהודה שביקש להולמו.** ואף על גב דאמר רב יהודה לעיל דאויה היתה לנוח אבל אנוחי לא מנח לה מיהו חדא שעתא בדקי ליה בגויה אם הגון הוא למלכות: ט) **רבותייהו.** דהכי חמשים אינ: **דכתיב ויעש לו.** דמשמע שהיו משונים: **נטולי טחול.** הטחול מכביד: **וחקוקי לפות הרגלים.** נטל הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוליס ובבדקניס:

נחל קדרון אינו מגדל צמחים. משמע אבל בשאר מקומות שחיקת כלי מתכות מגדל צמחים וקשה דבפרק בסוי הדם (חולין דף פח: ושם ד"ה שחיקת) קאמר אין מכסין בשחיקת כלי מתכות לפי שאינו מגדל צמחים וי"ל דלחודיה ודאי אינו מצמיח אבל כשהוא מזבל בקרקע המגדל צמחים הוא גורם ומסייע להצמיח אי נמי כשנשרף כמו עגל מגדל צמחים והתם איירי בלא שריפה: **מקומות יש בו.** היה יכול לתרץ שהגניים היו ממקום אחר: **מפליא ליצנות.** פ"ה ליצנות מופלא ובב"ר סוף פרשת תולדות (ג) יפחק מה אם מפליא בי כלומר למה אתה מלעיג עלי וכן פי' בערוך (ערך פלא): **והלא כבר נאמר וכתת וכו'.** ומקתמא לא הסליכו ליס המלא דכיון שבא לספר המעשה אם הסליכו ליס היה לו לומר כמו שמפרש והולך ביעור (י) הנחל קדרון ואע"ג שאינו מפרש זורה נשחק ממילא היה (ד) מזרק ומ"ת לרבנן בסמוך דמייתי מוישרפו באש מאי קושיא היא לרבי יוסי כיון שלא הזכיר להסליכו ליס וי"ל דהתם לא בא לספר במעשה ביעור עבודת כוכבים אלא בא לומר שעזבו עליהם: **כאן** קודם שבא איתי הגיתי. תימה למה לא לקח עובד כוכבים לבטל בע"כ כרבי אלעזר הקפר ועוד לאביי דמשני לעיל (ה) כשפתחה אבל בשבורה אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים למה לא שברוה וי"ל דיש חילוק בין עבודת כוכבים של עץ לשל מתכת וכן יש תילוים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת: **אבן שואבת** (כ) היה בה. וכשהיה יושב על כסא מלכותו מניחה ואבן שואבת (ו) שקועה למעלה ולא היתה האבן שואבת מקוקה בגמר: **שהיה** מניחה במקום תפילין והולמתו. פירוש וזה גם גדול (ל) ששם אין הראש עגול והיא היתה עגולה ממש ואף על פי כן היתה מכוונתו ומיושבת בראשו:

תגא

מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ומי שרי איסורי הנאה בינהו אמר (ג) רב נחמן איתי הגיתי בא וביטלה (ח) משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה אמר רב יהודה אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה דהוה דריא לה רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב: [9]זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי מאי קאמר הכי קאמר בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות מאי עדותה א"ר יהושע בן לוי שהיה מניחה במקום תפילין (מ) והולמתו והא (ט) בעי אנוחי תפילין (נ) א"ר שמואל בר רב יצחק [2]במקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין [10]ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר זו כלילא עדות (ס) א"ר יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו [11]ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך (ע) אמר רב יהודה אמר רב (ג) שמתנשא להולמו ולא הולמתו [11]ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותייהו תנא (פ) כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו:

מתני'

אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר אמר(ח) לו (ג)משם ראיה הרי הוא אומר [1]ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר [2]וגם (את) מעבה (ג)(אמו) הסירה מגבירה אשר עשתה (ז)(מפלצתה) וגו' וידק וישרף בנחל קדרון (ט)אמר לו משם ראיה נחל קדרון אינו מגדל צמחין ולא (י)והתניא (א)אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן מקומות מקומות יש בו יש מקום מגדל צמחין ויש מקום שאין מגדל צמחין מאי מפלצתה אמר רב יהודה דהוה מפליא ליצנותא כדתני רב יוסף כמין זכרות עשתה לה והיתה נבעלת לו בכל יום אמר להן רבי יוסי והלא כבר נאמר [3]וכתת נחש נחשת אשר עשה משה אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר [4]ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף (ט)לך משלך [5]ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכיתתו אמר להם והלא כבר נאמר [5]ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו ומאי משמע דהאי (ט)וישאם דוד לישנא (י)דזרויי הוא כדמתרגם רב יוסף [6]תזרם ורוח תשאם ומתרגמינן (כ)תזרינון ורוח תטלטלינון אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר [7]וישרפו באש ומדלא כתיב וישרפם וישאם ש"מ וישאם ממש מכל מקום קשו קראי אהדדי כדרב הונא דרב הונא רמי כתיב [7]ויאמר דוד וישרפו באש [8]וכתיב וישאם לא קשיא כאן קודם שבא איתי הגיתי כאן לאחר שבא איתי הגיתי דכתיב [8]ויקח את עטרת מלכם

[9]זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי מאי קאמר אמר (ל)רב נחמן איתי הגיתי בא וביטלה (ח) משקלה ככר זהב ומי שרי איסורי הנאה בינהו אמר (ל)רב יהודה אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה דהוה דריא לה רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב: [9]זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי מאי קאמר הכי קאמר בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות מאי עדותה א"ר יהושע בן לוי שהיה מניחה במקום תפילין (מ)והולמתו והא (ט) בעי אנוחי תפילין (נ) א"ר שמואל בר רב יצחק [2]במקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין [10]ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר זו כלילא עדות (ס) א"ר יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו [11]ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך (ע) אמר רב יהודה אמר רב (ג) שמתנשא להולמו ולא הולמתו [11]ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותייהו תנא (פ) כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו:

מתני'

גליון הש"ס

גמ' וכתיב וישאם. עי' ר"ה כב ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשקלה ככר זהב וגו' היכי וכו' לאויה היתה לנוח עכ"ל: (ב) שם והא קא בעי אנוחי: (ג) שם אמר רב שביקש להולמו ולא הולמתו: (ד) רש"י ד"ה הכי הוא אומר וכו' כלאמרינן התם איתמר רב ולוי חד אמר זיבח וקיטר וכו' בהדרוקן וחד אמר עדים והתראה בסייף עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בהדרוקן הס"ד: (ה) ד"ה וכתת וכו' כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרין: (ו) ד"ה קודם וכו' לשרפם לאחר שבא איתי ובטלה הדר וישאם כל"ל להד"ל: (ז) ד"ה אר"י וכו' תשובה היתה ולאויה: (ח) ד"ה הולמתו יושבת: (ט) ד"ה מקום יש בראש שראוי וכו' שאחב המחיין מקום רחב ב' קציצות והיא היתה עתה: (י) תוס' ד"ה ולא וכו' וחולך ביעוי העגל בנחל קדרון וכו' מרק לרוח ומ"ת לרבנן וכו' שלא הזכיר שהשליכו ליס ממילא היה נזרק לרוח וי"ל דהתם וכו' מעשה ביעור: (כ) ד"ה אבן שואבת היתה לה במקום שהיה יושב על כסא מלכותו היתה אבן שואבת קבועה למעלה ושואבת העטרה ולא היתה אבן: (ל) ד"ה שהיה וכו' גם גדול לפי ששם:

מוסף רש"י

משם ראיה. בתמיה (סוכה כח.). **לבודקן כסוטות.** בלגנות בטן (יומא סו:). **אלו ואלו.** שיר דס מקוחות הפניימיות הנשפכין על יסוד מערבי של מזבח המילון ושיר דס מקוחות המילוות הנשפכין על יסוד דרומי, יולאין מן היסוד לרלפה דרך שני נקבים קטנים (פסחים כב. וכעי"ז יומא נח:). **מתערבין באמה.** סילון שבעזרה היולא לנחל קדרון (יומא שם). **לנחל קדרון.** כמו (דברים כא) לנחל אתן, עמק (פסחים כב.). **לגנינין.** בעלי גנות לזבל (שם). **ומועלין בהן.** לכאורה לאסור להנות מהן בלא דמים מפני שהן של הקדש (שם). **איתי הגיתי.** שהיה עובד כוכבים. **בא וביטלה.** לעבודת כוכבים של עכו"ם מלכם, והוא שם שקוץ עמונים (קדושין עו:). **שביקש להולמו.** שחשב בראשו כתר מלכות, **ולא הולמתו.** לפי שהיה שרטיט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתייאבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו, והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו (סנהדרין כא:). **נטולי טחול.** על ידי סם, שהטחול מכביד לאדם, **וחקוקי כפות הרגלים.** אין בשר בכפות־הרגלים ורגלים על הקוליס ועל הבדקנין ואינן מזוקקין (שם).

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ג מהלכות מעילה הלכה יא:

מא ב מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' ו ופ"ג מהלכות שחיטה הלכה כא) טוש"ע י"ד סימן ד סעיף ג [וסעי' ד וסימן ה סעיף ג]:

מב ג טוש"ע א"ח סימן לא סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וַיִּזַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר דַּק וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמָּיִם וַיַּשֶׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות לב כ
2. וְגַם מַעֲבָה אִם אִסָּא הַמֶּלֶךְ הֲסִירָה מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אִסָּא אֶת מִפְלֶצֶת וַיִּדְקֹק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן:
דברי הימים ב טו טז
וְגַם אֶת מַעֲבָה אִמּוֹ הֵסִירָה מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אִסָּא אֶת מִפְלַצְתָּהּ וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן:
מלכים א טו יג
3. הוּא הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וּכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן: מלכים ב יח ד
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֵס וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי:
במדבר כא ח
5. וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת עֲצַבֵּיהֶם וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו: שמואל ב ה כא
6. תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסַעֲרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיְיָ בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּלוּ: ישעיהו מא טז
7. וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשְׂרְפוּ בָאֵשׁ: דברי הימים א יד יב
8. וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד: שמואל ב יב ל
9. זֹאת הָיְתָה לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: תהלים קיט נו
10. וַיּוֹצִיאוּ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשְׁחֻהוּ יְהוֹיָדָע וּבָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: דברי הימים ב כג יא
11. וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: מלכים א א ה

רבינו חננאל

וניחוש דלמא נהנין באפרו אמרו לו הא כתי' ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוין משה אלא להשקותן כסוטות. והא כתיב ויכרות אסא את מפלצתה וישרוף בנחל קדרון והלא הוה שם לזבל. אמרו לו נחל קדרון יש בו מקומות שאין מגדל צמחים. ובמקום שאין מגדל צמחים שרפה. מפלצתה דהות מפליא ליצנותא. כמין זכרות עשתה לו והיתה נבעלת לו תמיד. ומקשינן עליה והכתיב וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אמרו לו והלא נחש זה של משה היה שנאמר עשה לך שרף עשה לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובדין הוא דכיתות נמי לא צריך דלא הוה עבודת כוכבים אלא כיון דחזא דטעו ישראל בתריה עמד וכתתו. אמר להן ר' יוסי והכתיב ויעובו שם את עצביהן וישאם דוד ואנשיו הנה שחקום ופיזרום כדכתיב תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. ופרקינן לא. ישאם אינו לשון פיזור אלא לשון נשיאה ממש מדכתיב קרא אחרינא ויאמר דוד וישרפו באש ולא אלא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי נשרפה [כאן] אחר שבא אתי הגתי וביטלה נשאוהו וכדכתיב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו משקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד. והא איסורי הנאה היא אמר רב נחמן בר יצחק אתי הגתי בא וביטלה. משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה. אבן שואבת היתה לה דהות דריא לה: ר' אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ושווה ככר זהב: והא בעי אנוחי תפילין. אמר שמואל בר יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות. נזר כלילא עדות אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו. וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותיה. תני כולן נטולי טחול וקצוצי וחקוקי כפות הרגלים [הין]:

תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ. פי' רש"ס כשיצא מ"ל לפי שאין משיבין במרחץ לא הייתי יכול להשיבך עד עכשיו שיצאתי ובהכי ניחא דלא תקשי מתני' וי"ס דגרסי בברייתא וכשיצא מ"ל אין משיבין וכו' משמע דכשיצא לא השיבו אלא אין משיבין וקשה להר"ר אלחנן דבמתני' קתני וכשיצא השיבו ואור"י דג' בתים יש במרחץ כמו שמפרש בפ"ק דשבת (דף י.) פנימי אין שם שאילת שלום ואין שם דברי יש בו שאילת שלום ואין שם דברי תורה חילון מותר אף בד"ת והוא שאלו בבית הפנימי ושם לא השיבו כלום וכשיצא מבית הפנימי לאמצעי השיבו אין משיבין במרחץ ומשום דרכי שלום השיבו כך מפני איבת אותו הגמון דהוי כמו שאילת שלום וכשיצא לבית החילון השיבו תשובות ממשנתנו אף דברי תורה מותרים שם: **תשובה** גנובה. פ"ה דאהו בקש מיהו אין לפרש כן לדברי אביי ולרבה בר עולא שאומרים שאפילו לא היה כדברי ר"ג לא היה אסור לכן נראה לפרש גנובה כלומר (ז) עלובה ומכוסה ממנו ותגנוב את לבבי מתרגמינן וכסיאת מיני (בראשית לא.): **והאמר** רבא פעור יוכיח. לכאורה משמע דרבא אמר למילתיה בדוכתא אחריתי ולא נתפרש היכא: **נהנין** ממנה שלא בטובה. פירש רש"י כאן שאין (ח) להחזיק טובה לכומרים בכך בטובה שצריך להחזיק טובה אבל לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.): פ"ה בטובה בשכר וכן פר"ח ולא נהירא לר"ת דלשון בטובה לא משמע הכי ואדרבה בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה ועוד דאי בשכר אסור ומטעם שמרוח לעבודת כוכבים תקשי מהכא למ"ד לעיל בפ"ק (דף יג.) מהנה מותר ועוד דאמרינן לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.): (ט) דאיכא לאחרים חלק בהדה אפילו בטובת הכומרים שריא ואי מיירי בשכר כי איכא לאחרים חלק בהדה נמי מאי הוי הא מרוח לעבודת כוכבים לכן נראה לר"ת כמו שפי' רש"י כאן ועוד נראה לר"ת דמה שאנו אופין עתה בתנור של כומרים וטוחנין בריחיים של מים שלהם ודאי ליכא למיחש דלא מיבעיא בשכר דשרי דאין אנו מחזיקין להם טובה אלא אפילו שלא בשכר נמי מותר כיון שאין התנור והריחיים בבית העבודת כוכבים עצמו כמו הכא מרכץ של אפרודיטי ולא דמי לייריד של עובדי כוכבים דאסרינא לעיל פ"ק (דף יג.) אליבא דרבי יוחנן דאמר נהנה אסור מהנה לא כ"ש דהתם עושין מן המכס לרבי עבודת כוכבים אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכומרים והכי נמי אמרינן בסוף סורר ומורה (סנהדרין דף עד:) אנן קאווקי ואמונקי היכי יהבינן אלא הנאת עצמן שאני וגרס לקמן פרק רבי ישמעאל בירושלמי חלילין של עבודת כוכבים אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר לספוד בהן חנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהם ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן (י) לצורך עבודת כוכבים מותר גגאין של עבודת כוכבים אסור ליתן להם אם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהיא לצורך עבודת כוכבים מותר: **וכי** (כ) **נעשה מרחץ נוי לעבודת כוכבים מאי הוי.** וקשה דהא לקמן (דף נא.): אמרינן דנוי ותכשיטי עבודת כוכבים אסורין ועוד כי משני נוי מיהא איכא פירש רש"י ואם היה רחילה נוי לעבודת כוכבים אע"ג דלא מיתסר מרכץ בהנאה מיהא אסור לנו ליפותה ואינו נראה לר"י שהרי לא היה מקשה אותו הגמון אלא מפני שהיה נהנה מן העבודת כוכבים אפילו אינו נוי אלא הכי פריך כי נמי עשאו לנוי ונתנו לעבודת כוכבים מאי הוי והתנן וכו' דודאי נוי ותכשיט לעבודת כוכבים לא הוי האי מרחץ ליאסר כדין נוי עבודת כוכבים ותכשיטיה אלא כדין בית הוא ומסיק נהי דאיתסורי לא מיתסר המרכץ מן התורה דהוי כלומר בית זה לעבודת כוכבים מכל מקום מדרבנן מיהא יש לו לאסור ליהנות משום איסור נוי ולכך אם היה מרכץ נעשה לשם אפרודיטי לא היה ר"ג נהנה ממנה:

אלהיהם

מתני' שאל פרוקלוס בן פלוסופוס את ר"ג בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר (א) ליה כתוב בתורתכם [1]לא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא אמר לו [2]אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אומר נעשה אפרודיטי נוי למרחץ: דבר אחר אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודת כוכבים שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה זו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא [2]אלהיהם [3]את שנוהג בו משום אלוה אסור את שאינו נוהג בו משום אלוה מותר: **גמ'** והיכי עביד הכי והאמר (ב)רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [3]בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא בלשון חול אמר ליה והאמר אביי [3]דברים של חול מותר לאומרן בלשון קדש דברים של קדש אסור לאומרן בלשון חול תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ א"ר חמא בר יוסף (ג) [3]ברבי א"ר אושעיא [3]תשובה גנובה השיבו ר"ג לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה מה גנובתיה דקאמר לו זו עומדת על פי הביב וכל אדם משתין בפניה וכי משתין בפניה מאי הוי והאמר רבא פעור יוכיח שמפערין לפניו בכל יום ואינו בטל ואני אומר אינה גנובה [4]זו עבודתה בכך וזו אין עבודתה בכך (ג) אמר אביי גנובתה מהכא דקאמר ליה אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי וכי בא בגבולה מאי הוי והתנן [7]עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה ואני אומר אינה גנובה שלא בטובת רבן גמליאל כבטובת אחרים דמי רב שימי בר חייא אמר גנובתה מהכא דקאמר לו זו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה וכי משתינין בפניה מאי הוי והתנן (ד)רק בפניה השתין בפניה גירדה וזרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה ואני אומר אינה גנובה התם לפי שעתא הוא רתח עלה והדר מפיים לה הכא כל שעתא ושעתא בזלזולה קיימא רבה בר עולא אמר גנובתה מהכא דקאמר ליה אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי (ד) אמר נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי מאי הוי והתניא (ה)[8]האומר בית זה לעבודת כוכבים (ו)כום זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואני אומר אינה גנובה נהי דאיתסורי לא מיתסרא נוי מיהא איכא:

מתני'

מתני' פרוקלוס. מין עובד כוכבים (ה) היה: **אפרודיטי.** שם עבודת כוכבים והמרחץ עומד בחלרה: **אין משיבין.** דברי תורה במרחץ לפי שאדם עומד ערום: **היא באה בגבולי.** שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא (ה) למרחץ ולא כל הימנה שתהא גוזלת את הרבים: **ועוד דשובה אחרת אין אנו אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי.** דמרחץ לאו דבר נוי הוא אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ נמצא שהיא משמשתו והיא טפלה והוא עיקר: **ביב.** חריץ העשוי בקרקע להוליך שופכין לרה"ר: **לא נאמר.** בתורה לאיסור אלא אלהיהם דכתיב (ו) אבל תאבדון וגו': **גמ' והיכי עביד הכי.** דאהדר ליה במרחץ והלא אין משיבין במרחץ (ז) ואסור לאמרו בלשון חול בבית המרחץ שאע"פ שאינה בלשון הקדש לא נפקי מקדושתייהו: **גנובה.** כלומר דאהנו בקש: **ואני אומר.** ר' חמא קאמר לה ופליגא אדר' הושעיא רבה: **וכי לא בגנובה.** כלומר ואפילו קדמה עבודת כוכבים למרחץ מאי איכפת לן: **שלא בטובה.** שלא יחזיק טובה לכומרים ובהנאה לא מיתסר כדאמרינן לקמן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת: **בבטובה אחרים.** שהיה חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן הלכך אי לאו מרחץ קודם הוה אסור כל הני (ח): **ואני אומר אינה גנובה.** (ט) מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרש: **גירדה.** בטיט ובצואה לא בטלה. לקמן (דף נג.) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקיף וקלל במלכו (ט): **שאין הקדש לעבודת כוכבים.** באמירה עד שיקריבנה לפניה בתקרובת: **גוי מיהא איכא.** אי הוה רחילה גוי לעבודת כוכבים אסור לייפות עבודת כוכבים אף על גב דאיתסורי לא מיתסר מרכץ בהנאה:

מתני'

מסורת הש"ס

מג א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד:
מד ב ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד [ה] סמג עשין יח טור וש"ע א"ח סימן פה סעיף ב:
מה ד מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד:
מו ה מיי' שם הלכה טו סמג לאוין קמה טוש"ע יו"ד סימן קלט סעיף ו:

רבינו חננאל

מתני' שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעכו במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פי' שם אותה עבודת כוכבים אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה וכו' עד שאת נוהג בה כבוד משום אלוה היא שאסרה התורה אבל זו שעל הביב והכל מבדין בה ומשתינין בפניה לא. ומקשינן והיכי שרי לרבן גמליאל למימר ליה במרחץ אין משיבין במרחץ והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מן בית המרחץ ובית הכסא. וכי תימא בלשון חול אמר ליה. והאמר אביי דברים של חול מותר לאומרן במרחץ בלשה"ק ודברים של קודש אסור לאומרן אפילו בלשון חול. תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ. אמר ר' חמא ר' הושעיא אומר תשובה גנובה השיבו רבן גמליאל לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה. מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב והכל משתינין בפניה. וכי משתינין מאי הוי והרי פעור שמפערין עצמן בפניו ואינו בטל מפני שמפערין עצמן לפניו. וא"ר חמא בר חנינא ואני אומר אינה גנובה (מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב). פעור עבודתה בפעירות אפרודיטי אין (ו) עבודת כוכבים בהשתנה וכיון שהשתין בטלה. שלא בטובה כלומר בחנם אינו מהנה לעבודת כוכבים. ואני אומר אינה גנובה (כשאינו) [דכן] בא הוא בגבולה אסור כי רחיצת רבן גמליאל בחנם שלא בטובה כי טובת אחרים דמי למה כי כיון שרואין ר"ג רוחץ שם אחרים רבים באים ורוחצין ומהנין לעבודת כוכבים אלא מפני שבאת היא בגבולו לפיכך הוא מותר. ואסיק' וכי נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום וכן האומר

ו) ל"ל אפרודיטי אין עבודתה בהשתנה.

גליון הש"ם

מתני' אני לא באתי בגבולה. עיין בטורי אבן מגילה דף יג ע"ב ד"ה אין מוסרין:

הגהות הב"ח

(א) במשנה אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק וכו' דזו עומדת: (ב) גמ' אמר רבי חמא בר יוסף אמר רבי אושעיא בריבי תשובה גנובה: (ג) שם אין עבודתה בכך אביי אמר גנובתה: (ד) שם וכי אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי: (ה) רש"י ד"ה היא באה וכו' לכל הבא לרחוץ ולא כל הימנה: (ו) ד"ה והיכי וכו' במרחץ דברי קודש הן ואסור לאמרן בלשון: (ז) תוס' ד"ה תשובה וכו' כלומר עלומה ומכוסה: (ח) ד"ה נהנין וכו' אלא צריך להחזיק טובה: (ט) בא"ד לקמן פרק ר' ישמעאל דהיכא דאיכא לאחרים: (י) בא"ד אע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר גבאין של עבודת כוכבים: (כ) ד"ה וכי אומרים נעשה:

מוסף רש"י

תשובה גנובה. כלומר לא היתה מעלילתא (מעילה ז:). **נהנין מהן שלא בטובה.** שלא יעלו שכר לכומרים, דאין הקדש לעבודת כוכבים (לקמן נא:). רק בפניה כו' אינה בטילה. דלפום שעתא רתח עלה והדר פלה לה (לקמן נג.).

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
2. אֲבֹד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

מתני' [א]הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר [1]לא תחמוד כסף וזהב עליהם ר' יוסי הגלילי אומר [2]אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם ומפני מה אשירה אסורה [3]מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אר"ע אני אובין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים: **גמ'** ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש צפוי הר כהר איכא בינייהו תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר [3]ומיתסר ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר הרי הוא כהר רב ששת אמר דכולי עלמא צפוי הר אינו כהר

מתני' הן מוסרין. ההרים עצמן מותרין לחלוב אבנים מהן ולזריעה דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדדרש ר' יוסי הגלילי: **ומה שעליהן.** כגון אם ליפום זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי גזירת הכתוב היא [א] [ב] (שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאסרן אבל [ג] עבודת כוכבים מיהא הוי) דתלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע ועל כרחנו אינו צריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו דאמרינן בהשוחט (חולין דף מ.) הא דאמר להר והא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים[ב] והא דתניא לקמן[ג] ועובדיהם בסייף משום הא טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין איתסורי עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני [ד] חייב דהוא דומיא דמחובר [ד] (בפרק בתרא (דף נד)): **ר' יוסי הגלילי אומר.** הרי המקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר שנא' אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים אלהיהם על ההרים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן: דברים יב ב

אלהיהם על ההרים. פרש"י בפי' אחרים וזה לשונו הן מותרין ההרים עצמם מותרים לזריעה ולחלוב אבנים מהם דמחובר לא מיתסר כדדרש ליה ר' יוסי הגלילי מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומה שעליהם כגון אם ליפום בכסף וזהב אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב וגו' ואף על גב דאינהו לאו עבודת כוכבים מיקרו ולא מתסרו גזירת הכתוב היא שיהא תלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם משמע וע"כ צריכין אנו לפרש דלא מקרו עבודת כוכבים דאמרי' בהשוחט (חולין מ. ופס ד"ה הא) הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום הא טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין איתסורי עובדיהם מיהא עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני [ה] דהוו דומיא דמחובר בפ"ב עכ"ל והקשה ר"ת לפירוש זה דכיון דלא מקרי עבודת כוכבים ותקרובתן מותרת א"כ אמאי יענשו עובדיהם סייף הא אין זה עובד אלהים אחרים לכן נראה לר"ת דודאי עבודת כוכבים מיקרו ותקרובתן אסורה ולכך עובדיהם בסייף והא דדרשינן ולא ההרים אלהיהם קאי אאבד תאבדון כלומר שאין צריך לעקור ההרים והא דאמרינן בהשוחט דכיון דאמר להר אינו קרוי זבחי מתים ואינו אסור היינו כששוחט רחוק מן ההר שאז אין מתכוין לשם עבודת כוכבים וקרוב לפירוש זה מצאתי בפי' אחרים דרש"י וז"ל ומה שעליהם כגון אם ליפום זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך דאינהו לא מיתסרי גזירת הכתוב הוא שההרים וגבעות שקרקע עולם אין בהם כח לאוסרם אבל עבודת כוכבים הוו ותלוש [ו] שלהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים ותדע לך דעבודת כוכבים מיקרו דהא תניא לקמן ועובדיהם בסייף ואם לאו עבודת כוכבים אינהו עובדיהם אמאי נהרגין ובתמורה (דף כח:) מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוו דומיא דמחובר עכ"ל והקשה ר"ת מדאמרינן לקמן בפירקין (דף מו:) א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא אי חילוף ומה נעבד שאסור בתלוש להדיוט מותר במחובר לגבוה שנאמר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם לא שנא הדיוט ולא שנא לגבוה ואי ס"ד דעבודת כוכבים מיקרו היכי דייק דשרי לגבוה אי משום דאין נאסר להדיוט הרי בעלי חיים דאינן נאסרים להדיוט ואפ"ה אסירי לגבוה ועוד קשה מה שפי' ר"ת [ז] דהר אינו קרוי זבחי מתים היכא ששוחט להר כיון שהוא רחוק מן ההר קלת דאפי' כי הוו רחוק קלת מן ההר מאי הוי הא קאמר בפירוש דלשם הר קא שחיט וא"כ מתכוין הוא לעבודת כוכבים לכן נראה לר"י כלשון ראשון של רש"י דודאי לאו עבודת כוכבים מיקרי כדמשמע בהשוחט (חולין דף מ.) ותקרובתן מותרת ולא דמי לפעור דכתיב ביה ויאכלו זבחי מתים דהוא תלוש הוה והשתא נמי ניחא הא דאמרינן לקמן דשרו לגבוה כיון שאין שם עבודת כוכבים עליהם כלל והוי כאילו לא נעבדו: **אמר** ר"ע אני אובין ואדון לפניך. לכאורה משמע הכא דר' יוסי הגלילי היה זקן מר"ע וגם בפרק בתרא דגיטין (דף פג.) ברש מזכיר ליה קודם ר"א בן עזריה ור"ע ותימה דאמרינן בסוף איזהו מקומן (זבחים דף נז.) גבי ר"ט ור"ע והיה שם תלמיד אחד שבא (ח) לפני חכמים תחילה ור' יוסי הגלילי שמו ואמרינן נמי בעירובין (דף נג:) שאמרה לו ברוריא בדיתהו דר"מ שהיה מתלמידי בתראי של ר"ע גלילי (גלילי) שוטה ונראה דתלמיד חבר היה לו ר' יוסי הגלילי לר"ע ורך ממנו בשנים היה ואע"ג שמזכירו בפרק בתרא דגיטין מקמי ר"ע לא קשיא דכמו כן מזכיר באגדת הפסח ר"ע קודם ר"ט שהיה רבו כדמשמע בפ"ט דכתובות (דף פד:) [ועי' היטיב תוס' כתובות קה. ד"ה דאסיב ותוס' סוטה ד. ד"ה בן עזאי]: **כל** מקום שאתה מוצא הר גבוה בו'. בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע"פ נביא נבנה שם: **תנא** קמא סבר ציפוי הר אינו כהר ומיתסר. וא"ת מ"ש דציפוי הר אסור יותר מתקרובתן דשרי כדפרישית לעיל וי"ל דמיירי הכא בציפוי הנעבד אגב ההר ולכך אסור לת"ק ור' יוסי הגלילי סבר דהשבינא ליה למחובר כהר עצמו ושרי ואם תאמר אמאי מייתי ת"ק קרא דלא תחמוד לאסור ציפוי הא לא מייתי קרא אלא בנוי עבודת כוכבים וי"ל דהכי קא מייתי דכי היכי דנוי עבודת כוכבים אסירי מטעם תלוש ואע"ג דאיכא בהו חדא לטיבותא דאינו נעבד הכי נמי מתסרי ציפוי הר הנעבדים אע"ג דאיכא חדא לטיבותא שהם נעבדים מחוברים אי נמי י"ל דקרא אסמכתא בעלמא וא"ת מאי האי דציפוי הר אסור ותקרובתו שריא ואילו נעבד דבעלי חיים הוי איפכא כדמשמע ריש פרק כל האסורים בתמורה (דף כח:) [ב] כדאמרינן התם מתקיף לה רב חיננא טעמא דרבייה קרא לציפוי דבעלי חיים ממן הבקר להוציא הנעבד הא לא רבייה קרא ציפוי מותר לגבוה והכתיב ואבדתם משמע מדלא מייתי קרא אלא לגבוה הא להדיוט מותר ואע"ג דתקרובת בעלי חיים אסור כדמשמע בפ"ב דחולין (דף מ.) ואומר ר"י דציפוי דתמורה מיירי דאינו נעבד ואינו עשוי אלא לנוי בעלמא א"נ איכא למימר דהכא דתמורה אתיא כר' יוסי הגלילי דשרי ציפוי הר ואפי' נעבד ונראה לר"י דלרמי בר חמא כולהו תנאי דתמניתין אית להו אילן שנטעו ונבסוף עבדו אסור (י) ר' יוסי הגלילי כדאמרינן לקמן (עמוד ב) ות"ק מחמיר בפי ציפוי ואוסר אפי' ציפוי של הר ולר"ע נמי אסור דאי אי ס"ל ר"ע היכי דרים דעץ רענן אתא לסימנא לימא דאתא למימר ולא עץ רענן אלהיהם כגון אילן שנטעו ונבסוף עבדו אלא ודאי אסור: **ורבי** יוסי הגלילי סבר ציפוי הר מותר. ואם תאמר הא אמרינן בכולי תלמודא [ט] תנא בתרא לבפוי אתי וי"ל דשאני הכא דקרא דאייתי תנא קמא דלא תחמוד משמע שפיר לאסור ציפוי הר:

והכא

מסורת הש"ס

(א) רש"א מ"ז, ב) [תהליס קו], ג) [לף מו.], ד) בס"א מינו, ה) [דברים יב], ו) [שם ז], ז) [שם יב], ח) [בבבא בתרא לג.:],

תורה אור השלם

1. פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָּךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא: דברים ז כה

2. אֲבֹד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומה שעליהן וכו' אין בהן כח לאסרן אבל תלוש שעליהם כתלוש כל"ל ומיבות עבוד' כוכבים מיהא הוי מתקן: (ב) בא"ד עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוה דומיא דמחובר: (ג) ד"ה מפני וכו' כשאדם נטעו: (ד) ד"ה אר"ע וכו' לפניך אחר שאין לנו לדרוש וכו' וגבעות מיהא ממעטינן כל"ל ומיבת מינה מתקן: (ה) תוס' ד"ה אלהיהם וכו' עבודת כוכבים קרו להו ולעבודת כוכבים מיכווני ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוו דומיא דמחובר עכ"ל והקשה ר"ת כל"ל ומיבת בפ"ב מתקן: (ו) בא"ד ותלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים: (ז) בא"ד מה שפי' ר"ת דהא דאינו קרוי זבחי מתים היכא ששוחט להר כגון שהוא רחוק: (ח) ד"ה אמר וכו' תלמיד אחד שבא לבית המדרש לפני חכמי': (ט) ד"ה תנא קמא וכו' בתמורה דאמרינן כל"ל ותות כ' מתקן: (י) בא"ד שנטעו ולבסוף עבדו אסור כדאמרינן לקמן לר' יוסי בר' יהודה ות"ק מחמיר טפי כל"ל ומיבות רבי יוסי הגלילי מתקן:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ומה שעליהם. שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאסרן אבל עבודת כוכבים מיהא הוי. כל זה נמחק וכ"ג זהו לפי' אחרים ועי' תוס' (עמ"ש ס"ק ה):

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ו ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קמה סעיף ו: מח ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואני אומר אינה גנובה נהי דלא אתסר נוי מיהא איכא: **מתני'** הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה שעליהם אסור. ר' יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא אלהיהם אלהיהם כר. ואמרינן ר' יוסי הגלילי היינו תנא קמא. ואמר

והכא באילן שנטעו ולבסוף עבדו קא מיפלגי. רש"י תפס שיטתו בכולה שמעתין דקרי נטעו ולבסוף עבדו היכא שנטעו גרעין אבל בנטעו אילן לכ"ע אסור והכא קמיפלגי בנטעו גרעין דת"ק סבר דכיון שנטעו גרעין שלא לשם אשרה אין זו תפיסת ידי אדם ור' יוסי הגלילי סבר נטעו גרעין נמי אסור דלא דמי להר שלא היה בו תפיסה כלל אבל הכא היה בו תפיסה בשעת נטיעה וכמה תשובות יש חדא דכי קאמר בסמוך לרבנן ואשריהם תשרפון באש מבעיא ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך אמאי לא קאמר לא שנטעו אילן ולא גרעין ועוד קשה דאמרינן גבי הנכרים העובדים הזרעים ואת הירקות דאמר לך מני ר' יוסי בר' יהודה ופריך ולוקמה באילן שנטעו מתחלה לכך ורבנן ואמאי לא פריך לוקמיה בנטעו אילן ודברי הכל ועוד קשה דאמר רב לקמן בפרקין המשתחוה לבית אסרו לומר דאפי' בתלוש ולבסוף חברו אסור והשתא מאי איריא דנקט בית אפילו אילן נמי שהוא מחובר גמור אסור היכא דהוי דומיא לבית כגון שנטעו אילן דהוי תלוש ולבסוף חברו ולשמעינן אילן וכ"ש בית לכן נראה לפרש דודאי כשנטעו גרעין לכ"ע שרי דאין זה תפיסת יד אדם והכא בנטעו אילן קמיפלגי דלרבנן אינו אסור משום תפיסת יד כיון שלא נטעו מתחלה לכך דהשרשת הקרקע מבטלת התפיסה והשתא ניחא דנקט רב לקמן המשתחוה לבית דאילו אילן כי האי גוונא כיון שהוא מושרש בקרקע חשיב מחובר גמור וא"ת היכי מצי אמר ר"ע דקרא אתא לסימנא בעלמא אמאי לא דריש לקרא דכל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם לאילן כשנטעו גרעין דלכ"ע שרי אי נמי אף לפי' רש"י לאילן שעלה מאליו דדברי הכל מותר כדפי' הוא לקמן בשמעתין גבי הלך השוה וי"ל דלהני לא צריך קרא דודאי שרו דלא נפקי מכלל הריס כיון שלא היה בהם תפיסת ידי אדם מעולם ואף על גב דכתיב גבעות ולא אמרינן דלא נפקי מכלל הריס לא קשיא דאורחא דקרא הוא למיכתב הריס וגבעות בהדי הדדי:

ורבי יוסי הגלילי סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. תימה מאי קאמר ר' יוסי הגלילי בתמיתין מפני מה אשרה אסורה משמע שר"ל דמן הדין היה לנו להתירה והיאך (ח) הא לדידיה אמרינן בסמוך דכתב תרי קראי לאסור אילן אפילו נטעו ולבסוף עבדו וי"ל דהא דבעי מפני מה אשרה אסורה לאו משום דהדעת נוטה להתיר אלא ה"ק מפני מה אשרה אסורה יותר מהריס וגבעות ומי לאו דאיכא טעמא באשרה הוה אמינא גבי קרא דאילנות אסירי וה"ה הריס וגבעות והוה אמינא דלא דרשי' הריס אלהיהם: **הנח** ודרוך **ואח"כ שרוף.** מדרב יוסף לא נפקא (ט) דהא אתגדעון ואתשרפון סמיך דאי מונתאתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבערו מדלא כתב בהו שריפה אבל כיון דבאשרה חזינא שתי בעירות אמרינן נמי התם דונתאתם קודם כיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה לשון רש"י:

אילן שנטעו. שלא לשם אשרה ולבסוף עבדו דשמעיה לת"ק דאמר הריס וגבעות שרו ה"ה כל כיוצא בהן שמחוברין ולא היתה תחילתו לעבודת כוכבים ואיזו היא אשירה אסורה שנטעו מתחילה לכך דתפיסת יד אדם אינו כלום אא"כ היא לשם עבודת כוכבים אבל נטעו גרעין שלא לשם אשרה אין זו תפיסת ידי אדם הוא ואינו הכא אם עבדו לאו דעתיה לעבודת כוכבים היה וממעטי ליה מתחת כל עץ רענן[ט] ולא עץ עלמו ואמאי ר' יוסי הגלילי למימר אילן שנטעו גרעין אפי' שלא לשם אשרה ולבסוף עבדו אסור דלא דמי להר שהרי יש בה תפיסת ידי אדם בנטיעה הילכך תוספתו אסור אבל עיקרו קודם שהשתחוה לו מותר דשרי כדלקמן (דף מח.): **ממאי.** שמעינן דר' יוסי אסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו (ד): הא דמיהדר ותני **כל שיש בו תפיסת יד וכו' לאסויי מאי:** [1] **תלמוד לומר ואשריהם תשרפון.** ולקמן (דף מח.) מפרש ממאי דבנטעו ולבסוף עבדו קאי: **ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור.** מדקאמר דלא דרשינן ולא עץ רענן אלהיהם דאי קסבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי לדרוש תחת כל עץ רענן ולמישרייה והכי איבעי ליה למיתני מתוך שנאמר ולא עץ רענן אלהיהם שומע אני כל האשרות מותרות ת"ל ואשריהם תשרפון וגו': **לדדר"ע.** דכיון דלא מצינן למידרשיה דהא כתיב ואשריהם תשרפון מוקמינן ליה לסימנא אבל קמאי למיעוטא דרשינן: **גידועו.** מה שהחליף אחרי כן דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו עוזב בקרקע ויהנה ממנה: **והא ואשריהם תשרפון באש** (ט) **נסיב.** רבי יוסי בר' יהודה תלמודא למלתיה ולמיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: **אילו לא נאמר.** קא נסיב לה למלתיה למיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: **וה"ק אילו לא נאמר ואשריהם תשרפון באש.** לאילן שנטעו מתחלה הייתי אומר ואשריהם תגדעון למיסריה הוא דאתי אבל אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי תלמוד לומר ואשריהם תשרפון באש נאמר לאילן שנטעו מתחלה לכך ואייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו: **ורבנן.** דאמרי כל האילן מותר: **הא ואשריהם תגדעון.** שעיקרו (ו) מונח בארץ במאי אוקמי ליה אי באילן שנטעו מתחלה לכך כולה אסור: **מיבעי ליה לדדר' יהושע וכו'.** גידוע זה לא להתיר עיקרו אלא שיגדעו מיד בכניסתם ולאחר כיבוש יחפשו אחריהם לשרשם ולבערם: **גידועי עבודה כוכבים קודמין לכיבוש א"י.** בכניסתן נטוו לגדעם מיד ולאחר כיבוש ישרשו אחריהם: **והנח.** מדלא כתב ישרוף: **שריפה בעי.** דהא אתי לידי תקלה ועוד כתיב אחרינא פסילי אלהיהם תשרפון[ז]:

הנח. עד שתרדוף ותכלה את העובדי כוכבים ואח"כ שרוף: **הא סברא מגליה.** מדרב יוסף לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון ואתשרפון קא סמיך דאי מונתאתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבער מדלא כתב בהו שריפה אבל (ו) באשרה כיון דחזינן בה שני ביטולין אמרינן נמי התם דונתאתם קודם לכיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה: **ואח"כ תאבדון.** אלמא יש שהות הפסק בינתייה:

בית

אמר

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ג סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קמה סעיף ח:
נ ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
נא ג ד טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף טו:

רבינו חננאל

רב ששת אילן שנטעו ולבסוף עבדו איכא בינייהו תנא קמא אמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ר' יוסי הגלילי אומר אסור. ודייק מדקתני ר' יוסי הגלילי אומר מפני מה האשרה אסורה מפני שיש בה תפיסת יד בני אדם. וכל שיש בה תפיסת יד בני אדם לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו. ואף ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. דתנ' ר' יוסי בר' יהודה אומר מתוך שנאמר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם שומע אני תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ת"ל ואשריהם תשרפון באש א"כ תחת כל עץ רענן למה לי ההוא לכדרבי עקיבא דאמר אני אהיה אובין לפניך כ"מ שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים. ורבנן דפליגי על ר' יוסי האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה. מבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך. ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי. ואמרינן אין הכי נמי אלא אילן שנטעו ולבסוף עבדו מנא ליה נפקא ליה מאשריהם תגדעון. איזהו שגידועו אסור ועיקרו מותר הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו. ומקשינן והא ר' יוסי תלמודא ואשריהם תשרפון באש ואת מפקת ליה מואשריהם תגדעון. ופרקינן אילו לא נאמר ואשריהן תשרפון באש הייתי אומר ואשריהן תגדעון כו'. ורבנן האי ואשריהם תגדעון מאי דרשי ביה מיבעי להו לכדתניא גידוע לעבודת כוכבים קודם לכבוש ארץ ישראל וכבוש הארץ קודם לביעור עבודת כוכבים דתני רב יוסף ונתצתם את מזבחותם נתוץ והנח ורדוף ואחר כך חזור שרוף. סוגיא דשמעתא העוקר עבודת כוכבים צריך לשרש אחריה ולאבד שמה מן המקום ההוא לגמרי

מסורת הש"ס

(א) [נקמן מו. מח.], עבודת כוכבים הל' ג סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קמה סעיף ח:
(ב) מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
(ג) מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
(ד) [מנחות יב:], ל"ל אחר ד"ה ר' יוסין, ו) [דברים ז],

תורה אור השלם

1. אֲבַד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב
2. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצְּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא: דברים יב ג
3. כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁרִיהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ: דברים ז ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא עץ רענן: (ב) שם הייתי אומר ואשריהם: (ג) שם אמר רב הונא הנח ורדוף ואח"כ שרוף: (ד) רש"י ד"ה ממאי שמעינן וכו' ולבסוף עבדו מדקא מיהדר ותני וכל שיש כל"ל והד"א ואחר דיבור זה ל"ל ד"ה ואף ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו וכו' ואמ"כ ד"ה ת"ל ואמ"כ ד"ה לדדר"ע: (ה) ד"ה והא ואשריהם תשרפון באש קא נסיב תלמודא למלתיה דרבי יוסי בר' יהודה למיסר אילן וכו' עבדו הס"ד ואמ"כ מ"ה אילו לא נאמר בלשון אילו: (ו) ד"ה הא מאי וכו' שעיקרו יהא מונח: (ז) ד"ה הא מאי סבירא וכו' אבל כיון דחזינן בה באשרה שני ביטולין: (ח) תוס' ד"ה ור' יוסי וכו' והיאך נתירה הא לדידיה: (ט) ד"ה הנח וכו' לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון וכו' קודם לכיבוש כתיב:

מוסף רש"י

ולא ההרים אלהיהם. שעובד את ההרים אינן נאסרים הרים בכך (חולין טז.).

אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר אבד תאבדון. תימה הא מיצטריך לר"ע למדרש אבד ואחר כך תאבדון כר' יוסי בר' יהודה דקס בשיטת דר' יוסי הגלילי דלכאורה משמע דר"ע ס"ל במתני' כר' יוסי הגלילי דא"ל אני (ל) אדון לפניך ומתוך פ"ה דמתני' נמי משמע הכי וי"ל דודאי ר"ע דמתני מליצא דר' יוסי הגלילי קאמר ולית ליה הגלילי לא ס"ל אכן ק"ל קצת דלעיל קאמר דלר' יוסי בר' יהודה מיבעי קרא גם כן לכדר"ע אלמא כוותיה דריש להו לקרא וי"ל דה"ק ליה לכדרבי עקיבא מליצא ר' יוסי הגלילי: **בהמה** תוכיח. פירוש דאפילו בהמה (מ) עצמה אינה נאסרת להדיוט אם לא עשה בה מעשה והא דאמרינן לקמן בפ' ר' ישמעאל (דף נד.) המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה ה"א לשל עצמו והא דקאמר חבירו לגוייו דאף בשל חבירו אסרה בעשיית מעשה אי נמי קמ"ל דאף לגבוה לא אסרה כיון שאינה שלו: **מבהמה** תמה ומאילן יבש. כאן פרש"י מה שכתבתי לעיל דהוי נטעו ולבסוף עבדו היכא דנטעו גרעין וזה לשונו ומאילן יבש דנשתנה מבריתו ואפ"ה לא מתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי בר' יהודה הלד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן הוה ההיא שעתא דנטעו גרעין ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר לא משכחת לה אלא באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי בר' יהודה לא מתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו עכ"ל וא"ת בעלה מאליו נמי מ"מ אילן שלפני זה שיצא זה מגרעינו היה בו תפיסת ידי אדם וי"ל דהב"ע באילן שעלה מאליו מששת ימי בראשית כגון יער ומיהו פירושו מי אפשר כדפרישי' לעיל:

יש

אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר [1]אבד תאבדון אם כן מה ת"ל [2]ואבדתם את שמם מן המקום ההוא (ת)לכנות לה שם יכול לשבח לשבח ס"ד אלא יכול לא לשבח ולא לגנאי ת"ל [3]שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא היא כיצד [3]היו קורין אותה בית גליא קורין אותה בית בריא[3] עין כל עין קוץ תני תנא קמיה דרב ששת [7]העכו"ם העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין [8]ועובדיהן בסייף ואת הזרעים ואת הירקות הן אסורין ועובדיהן בסייף א"ל דאמר לך מני [9]רבי יוסי בר יהודה היא דאמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור ולוקמה (ת) באילן שנטעו מתחלה לכך ורבנן לא ס"ד דקתני דומיא דהר מה הר שלא נטעו מתחלה לכך אף האי נמי שלא נטעו מתחלה לכך איתמר [10]אבני הר שנדלדלו בני רבי חייא ורבי יוחנן חד אמר אסורות וחד אמר [2]מותרות מ"ט דמ"ד מותרות כהר מה הר שאין בו תפיסת ידי אדם ומותר אף הני שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותרין מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח מה לבהמה שכן בעלת חיים הר יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר אף [3]כל שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר מה להצד השוה שבהן שכן לא נשתנו מברייתן אלא אתיא מבהמה בעלת מום ומהר ואי נמי מבהמה תמה ומאילן יבש ומאן דאסר להכי כתיב שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו דאע"ג דאתיא מדינא להיתרא לא תתיא תסתיים דבני ר' חייא דשרו דבעי חזקיה זקף ביצה להשתחוות לה מהו קא סלקא דעתך להשתחוות לה והשתחוה לה וקא מיבעיא ליה האי זקיפתה אי הוי מעשה אי לא הוי מעשה אבל לא זקף לא מיתסרא ש"מ בני ר' חייא דשרו לא לעולם אימא לך בני רבי חייא דאסרי (ט) דהשתחוה לה אע"ג דלא זקפה אסורה והכא במאי עסקינן כגון שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ולמאן אי [7]למאן דאמר עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד אסורה אי למאן דאמר עד שתיעבד הא לא פלחה לא צריכא כגון שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה (ג) כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל [8]ישראל [4]שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסורה וקא מיבעיא ליה לבינה הוא דמינכרא זקיפתה אבל ביצה לא או דלמא [5]לא שנא תיקו: בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבנין מהו למזבח

בין גליא. (ד) לשון גובה גלי: **בין בריא.** לשון חפירה וספלות: **ועובדיהן בסייף.** דבני נח נצטוו על עבודת כוכבים בסנהדרין (דף נו.) ואמרינן התם כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא סייף: **ולוקמה בזרעים שזרען מתחלה לכך: ורבנן.** דאסורין ואפילו לרבנן: **שנדלדלו.** נעקרו מאליהן והשתחוה עכו"ם להם: **בהמה תוכיח.** שאינה מחובר ואינה נאסרת בהשתחויה דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה דכתיב מן הבקר(ו) ולא כל הבקר להוציא הנעבד בפרק שור שנגח (ב"ק דף מ:) מכלל דלהדיוט שרי דאי להדיוט אסור למה לי קרא לגבוה הא ממשקה ישראל כתיב(ז) מן המותר לישראל: **מבהמה בעלת מום.** דאינה נאסרת נמי אם השתחוה לה: **ומהר.** דכי פרכת מה לבהמה שכן בעלת חיים הלכך חשיבא ולא מיתסרא הר יוכיח מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח וחזר הדין כו' הלד השוה שבהן שאין (ח) תפיסת יד אדם וזהו טעם עצמו להתיר שאין יכולין לתלות טעם היתרן בטעם אחר דאי אמרת היתרן משום מחובר הרי בהמה ואי משום חיים הרי הר ע"כ טעם היתרן משום דאין בהן תפיסת יד אדם שבדבר זה הושוו שניהן אף אני אביא כל השווין להן בדבר זה שיהו מותרין והשתא ליכא למיפרך שכן לא נשתנו מברייתן דהא בהמה נשתנית במום: **ומאילן יבש.** דנשתנה מבריתו ואפי' הכי לא מיתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי בר' יהודה הלד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן (ו) הוא ההוא שעתא שנטעו גרעין ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר ליה משכחת לה באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי לא מיתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו: **להכי בעינא שקץ תשקצנו.** בעבודת כוכבים לאתויי הנך דלע"ג דאתא מדינא להלד השוה להיתרא כדאמרן לא תייתינהו להיתרא וממשמעותא דקרא נפקא דמשמע כל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרוש אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש: **בני רבי חייא.** יהודה וחזקיה שמן(ב): **הוי מעשה.** (ו) דאכתי איכא תפיסת יד אדם. אלמא בני ר' חייא תפיסת יד בעו: **לעולם אימא לך בני ר' חייא.** הוא דאמרי דלא בעינן תפיסת יד בדבר תלוש (ח) ולא בבעלי חיים בין בעובד כוכבים בין בישראל ואסרת מיד בהשתחואה: **והכא.** כגון שזקפה ולא השתחוה לה: **עבודת כוכבים של ישראל.** שהקיים ישראל לעבדה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל (לקמן נא.): **ולמאן.** אליבא דמאן קבעי חזקיה למילתיה כיון דאיהו לא (ט) תפיסת ידי אדם בעי וזה לשם עבודת כוכבים העמידה בין לא הוי מעשה הרי קראה עבודת כוכבים ולמ"ד עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד הא נמי אסורה מיד ולמ"ד עד שתיעבדה הא לא פלחה ופסיטא דשריא: **לא צריכא דו.** לעולם אליבא דמ"ד עד שתיעבד קבעי ליה: **וכגון.** דהשתחוה לה עובד כוכבים אחר זקיפתו של ישראל ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו וכדרב יהודה אמר שמואל כו' והאי מעשה דבעינן משום גילוי דעתא דאי לאו דגלי ישראל דעתיה לא הוה מיתסרא בהשתחואה דעובד כוכבים: (י) **אסורה.** אפילו למ"ד עד שתיעבד ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו דכיון דאוקמה ישראל גלי אדעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד: **בינה.** בידי אדם נעשית ונאסרת לד"ה. והך זקיפה דנקט משום גילוי דעתא ישראל לשם עבודת כוכבים לא מיתסרא דכיון דשל ישראל הוא אינה נאסרת בהשתחוואתו של עובד כוכבים שהרי אינה שלו והאי טעמא מפרשינן במלתיה דשמואל לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נג.): וה"ג לענין גלויי דעתא קבעי לה חזקיה ולא משום מעשה דבדבר תלוש ולאו בעלי חיים לא בעינא מעשה בגופו ונאסר מיד בהשתחואה לבני ר' חייא וקמיבעיא ליה לחזקיה (כ) דוקא לבינה דמינכרא זקיפתה שרחבה יותר על עביה וכשהיא זקופה נראית גבוה ואיכא גלויי דעתא אבל ביצה לא כו': (ל) **נעבד.** דבעלי חיים אסור לגבוה ואע"ג דשרי להדיוט וקמיבעיא ליה מי חייל שם נעבד על המחובר לאסרו לגבוה או לא: ואם

אימא לך דבני ר' חייא הוא דאסרי ומיבעי ליה וכו'.

מסורת הש"ס

ת) תמורה כח:, ג) [תוספ' פ"ז ה"ג], ג) [בכ"מ ג' ופסף: פני מלך פני כלב], ד) [תוספ' שם ה"ד], ה) [בעיל מה: לקמן מח.], ו) [לקמן נט.], ז) [לקמן נח:], ח) לקמן נג:, ט) [ויקרא ח], י) [מזקק"ל מה], כ) [כדאיתא ביבמות סה: וגמרא כז. מ.], ל) [שייך לע"ז],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולוקמה בזרעים שזרען מתחלה לכך וכנ"ל: (ב) שם בני ר' חייא דאסרי והשתחוה: (ג) שם וכי הא דאמר: (ד) רש"י ד"ה בית גליא גלי לשון גובה הס"ד: (ה) ד"ה ומהר דכי וכו' שאין בהן תפיסת יד אדם וחזו טעמו להיתרא וכו' ואי משום בעלת חיים: (ו) ד"ה ומאילן וכו' דלאו אילן הוי ההוא שעתא דנטעו גרעין וכו' תפיסה ואסר לא משכחת לה אלא באילן שעלה מאליו דאפי' לרבי יוסי בר יהודה לא מיתסר: (ז) ד"ה הוי מעשה דבהכי איכא: (ח) ד"ה לעולם וכו' בדבר תלוש דלאו בבעלי חיים: (ט) ד"ה ולמאן וכו' דאיכא לא בעי תפיסת ידי אדם חזו לשם: (י) ד"ה אסורה אפילו. נ"ב דבור זה מיותר: (כ) ד"ה בינה וכו' וקמיבעיא ליה לחזקיה אי נימא דוקא לבינה: (ל) תוס' ד"ה אמר וכו' דא"ל אי אובין ראדון לפניך וכו' מיבעי ליה קל וכו' אליבא דרבי יוסי הגלילי: (מ) ד"ה בהמה וכו' בהמה של עצמו אינה נאסרת:

מוסף רש"י

בית כריא. בית הכסא לשון כרו שוחה (תמורה כח:). להשתחוות לה. ולא השתחוה לה, ובא עכו"ם והשתחוה לה אסורה. אע"פ שאינה שלו (לקמן נג:).

רבינו חננאל

שנאמר שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. הא כיצד אם היו קורין אותה בית גליא קורין אותה בית כריא. עין כל. עין קוץ: תני תנא קמיה דרב ששת העכו"ם העובדין את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ועובדיהן בסייף. עובדי הירקות והזרעין אם אסורין ועובדיהן בסייף: מני ר' יוסי בר' יהודה היא. מדקתני דרעים דומיא דהר מה הר שלא נעשה מתחלה לכך אף דרעים שלא נעשו מתחלה לכך והן אסורין: אתמר אבני הר שנדלדלו ולא נתפקרו לגמרי אלא הן תלויות כמו אבר מדולדל ונעבדו אותן האבנים. ר' חייא ור' יוחנן חד אמר מותרין הן כהר. מה הר אין בו תפיסת ידי אדם. כלומר אין בו מעשה בן אדם

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ב:
נג ב ג מיי' פ"ק מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין מה טושע"ע י"ד סי' קמה סעי' ג:
נד ד מיי' שם הלכה ג סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קלט סעי' ג בהג"ה:
נה ה מיי' שם סמג שם:

תורה אור השלם

1. אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב
2. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִים תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדָּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא:
דברים יב ג
3. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא:
דברים ז כו

רבינו חננאל (המשך)

ומותר. אף אבנים הללו כך. ומקשינן מה להר שכן מחובר כולו תאמר באבני ההר שנדלדלו שאינן מחוברות בהמה תוכיח שאינה מחוברת בקרקע ומותרת לחולין: ודחינן מה לבהמה אינה נאסרת אם נעבדה בהנאה שכן בעלת חיים. תאמר באבנים שנדלדלו שאינן בנות חיים. הר יוכיח מה להר כו'. [מה להצד] השוה שבהן שכן לא נשתנו מברייתן. תיתי מבהמה בעלת מום ומהר אי נמי מאילן יבש ומבהמה תמימה שהרי נשתנו. הבהמה נעשית בעלת מום והאילן יבש. ואע"פ שנשתנו ועבדם לא נאסרו. כך אבני הר שנדלדלו לא נאסרו. ומאן דאסר סבר אע"ג דמדינא שרו לא תשתרייה דכתיב ותעב תתעבנו כי חרם הוא. ג) ודייקי חזקיה בר' חייא זקף ביצה להשתחוות לה והשתחוה לה ובא איבעיא ליה האי זקיפתא אי הוה תפיסת ידי אדם אי לא ש"מ בני ר' חייא הוא דאסרי ומיבעיא ליה כגון שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה וכדרב דאמר ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה. וקא מיבעיא ליה לבינה הוא דמינכרא זקיפתה אבל ביצה לא או דלמא שנא תיקו: בעי רמי בר חמא המשתחוה להר

ג) נראה דל"ל מדקתני דרעים דומיא דהר וכו'. ד) נראה דל"ל ותייקי דיהודה וחזקיה בני ר' חייא הוא דשרו מדבעי חזקיה זקף ביצה וכו' ש"מ בני חייא הוא דשרו והדר אמר דלעולם אימא לך דבני ר' חייא הוא דאסרי ומיבעי ליה וכו'.

יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר. נ"ל דהמדקדק בלשון בגיעא זו דאמר דרמי בר חמא דקמיבעיא ליה סבר דאיכא לחלק בין בעלי חייס בין מחובר ולכך היה מסופק אם יש נעבד במחובר והא דבעי במכשיריו אם תמלי לומר קאמר דאי פשטינן דשרי כ"ש מכשיריו אבל אי פשטינן דאסור מכשיריו מאי: **ואי משום בית ה'.** ובעית למימר דבית (ג) הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם אתן נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין בית המקדש לשון רש"י והוא שינה לשונו ממה שפירש למעלה גבי מילתיה דרבא שכן פירש לעיל אסור במחובר לגבוה ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית דמשמע אפילו לבנין הבית וגראה דיפה דקדק לפי שיטת התלמוד וק"ל מיהו מה שפירש הכא דאתנן דבית קרי מחובר קשיא דהא לקמן בשמעתין חשיב רב יהודה בית תלוש משום דהוי תלוש ולבסוף חברו לכן גראה לפרש ומי משום בית דתדרוש שנתן לה עליס ואבנים לבנות בית ויהיה אסור להקדישן וסתם עליס ואבנים שבונין מהם רגילים להיות מחוברים במקומן אי נמי יש לייחס פרש"י דכתב רחמנא בית ולא חלק בין בית של בנין לבית חלוב במערה שלא היה שם תלוש מעולם: **יש** שינוי **בנעבד כו'.** תימה (ד) במחובר מהיכא יליף לאיסור מאתנן דיו לבא מן הדין להיות כנדון דבאתנן פשיטא דיש שינוי כדדרשינן במרובה (ב"ק דף סה:) הם ולא שיוויהם וי"ל דמדאורייתא ודאי פשיטא ליה דיש שינוי בנעבד כמו באתנן אלא מדרבנן הוא דקא מיבעי ליה (ה) משום דעבודת כוכבים יש לאסור אע"ג שנשתנה:

כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין. משמע הכא דשינוי אינו מועיל כלום לגבי אם וגבי שינוי קונה (ב"ק דף לג:) למאן דאית ליה שינוי קונה (ו) תנן גזל (ז) רחל וילדה גזילה חוזרת בעיניה ואינו משלם אלא דמי הפרה אלמא מהני שינוי לגבי אם ויש לחלק לגבי תקנת הבשר דוקא מהני ולא לגבי מזבח: **בשנרבעו** ולבסוף **עיברו.** וגבול יש לה לדאמרינן לעיל פרק אין מעמידין (דף כד:): עלמו שהיה רבו שהזאה אינה דוחה שבת: **ואייקר ליה אלמודא.** דר"א נשתכח הימנו הלכה ובעי למידן מק"ו הזאה משחיטה דדחייא ואתי ר"ע לאדכוריה גמריה ואמרה למילתא בלשון או חילוף ודאין ק"ו שחיטה מהזאה דלא תדחה אע"פ שאי אפשר דהא ודאי שחיטה דחייא דכתיב במועדו [במדבר ט] ואפילו בשבת אלא כי היכי דניתיב לר"א לגיבה למימר כיון דקא יליף האי שחיטה מהזאה דלא תדחה ודאי פשיטא ליה בהזאה דלא דחייא ומיהו לא איסתייעא מילתיה ולא אידכר אלא הכי אהדר ליה עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו ואפי' בשבת אמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו להזאה ולהבאתו מחוץ לתחום כמועד לשחיטה. ונימא ליה מימר כך מקובלני ממך הזאה אינה דוחה לאו אורח ארעא דכסיפא ליה מילתא לומר ששכח תלמודו: **והיינו דקאמר ליה אל תכפירני בשעת הדין.** כשאמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כעס ר"א ואמר לו עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך ואמר לו ר"ע אל תכפירני בשעת דין זה שאנו חלוקין ודנין זה כנגד זה אל תכחד דבריך ראשונים וזכור מה שלמדתני הזאה שבות כו' אלמא מיהא גמר ליה: **המשתחוה לקמע חטים מה הן למאכול.** להדיוט מישרא שרי דאין מחובר נאסר להדיוט וכי קמיבעיא ליה לגבוה אם תמלי לומר יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא מאי כיון דהדר טחין להו יש שינוי בנעבד דלא מיתסר לגבוה אלא בעיניה אבל היכא דאיתתי שפיר דמי: **או אין שינוי בנעבד.** ואסיר דלא מהני ליה שינוי. אית דגרס המשתחוה לחטין קמחן מהו למנחות וא"א לומר כן דכיון דתלוש נינהו נאסרו בהנאה להדיוט אפילו למאן דבעי תפיסת ידי אדם בתלוש דהא איכא תפיסה טובא קנירה ועימור ודישה וכ"ש לגבוה לאסור וכיון דנעשה עבודת כוכבים תו מאי מהני להו שינוי לא מיבעיא עבודת כוכבים דכתיב [דברים ז] והיית חרם כמוהו כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו אלא אפילו כל איסורי הנאה כן (ט) וכל הנעשה מהן נאסר דהא הנאה היא: **כל האסורין.** כגון מוקצה ונעבד: **ור"א אוסר.** וקס"ד השתא דבבהמה מעוברת שרבעה או השתחוה לה עסקינן ויש שינוי בנעבד קמיפלגי דת"ק סבר יש שינוי בנעבד הלכך ולדותיהן מותרין דמעיקרא עובר והשתא בהמה ור"א סבר אין שינוי בנעבד אלמא פלוגתא היא: ה"ג **ואלו מי אמר אמר רבא אמר רב נחמן מחלוקת בשנרבעו ולבסוף עיברו.** וכדמפרש בתמורה בפ' כל האסורין [ל:] דת"ק סבר זה וזה גורם מותר ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור: אבל

ואם תמלי לומר יש נעבד אלא גבוה. אכתי מיבעיא ליה הכי האי נעבד דלאו לקרבן גופיה קא בעי לה אלא לבנין מזבח דמכשירי קרבן מי אמרינן כקרבן דמי ונעבד אסור בהן או לא: **אסור במחובר לגבוה.** ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית ה' (ח) דמשמע אפילו לבנין הבית וכתיב אתנן סתמא לא שנא תלוש כו': **או חילוף.** כיון דלא משכחת קרא בהדיא דאסר אתנן במחובר לגבוה אלא משום דקרא כתיב אסרת ליה במחובר והדר יליפת נעבד מיניה לאיסורא אימא איפכא דהא קרא סתמא שרי נעבד במחובר: **דכתיב [אלהיהם על ההרים] ולא ההרים אלהיהם.** אימא אפי' לגבוה שריא והדר מילף אתנן מיניה למשרייה במחובר: **ואי משום בית ה'.** ובעית למימר דבית הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין הבית: **הכא מיבעי ליה כו' פרה אדומה שאינה באה לבית.** שאחיטתה בהר הזיתים דכתיב[ט] והוציא אותה אל מחוץ למחנה: **רקועים.** טסי זהב שעושין ליפוי לכותל היכל לבית קדשי הקדשים כדלמרינן בשקלים בפרק התרומה[י] דכיון דנוי הוא מיתסר: **פרגין.** דיינינן וכל דין ק"ו קרי ליה פירכא משום דבלשון תימה אתי: **הזאה דפסח.** טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הפסח: **דר"א.** דן ק"ו לחומרא דקתני א"ר אליעזר ועליה אני דן ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת זו שמשום שבות אינו דין שתדחה ויזה עליו ויתחייב בפסח. ור"ע פריך לקולא ופטר מפסח דקתני אמר לו ר"ע או חילוף מה הזאה דמשום שבות אינה דוחה שבת שחיטה דמשום מלאכה היא אינו דין שלא תדחה אלמא ק"ו לקולא פריך: **דתנן השיב ר"ע כו'.** משום אתקפתיה[כ] דריש"א דמילתא נקט ואייתי לה הכא ומיהו אתקפתיה דרב פפא מאו חילוף דר"ע קאתי ולסיועי לרב הונא באו חילוף דידיה: **הכא.** ההוא או חילוף דר"ע לא סלקא אדעתא דר"ע למדייניה ולמימר לא תדחייה שחיטה את השבת אלא משום דר"ע היה מקובל ובא מר"א ואמר רבא אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן ת"ש [כא] **כל** האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרים ותני עלה רבי אליעזר אוסר [כב] ולאו אתמר עלה אמר [כג] רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו אבל

יש נעבד במחובר אצל גבוה את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא אמר רבא ק"ו ומה אתנן שמותר בתלוש להדיוט [א]אסור במחובר לגבוה דכתיב [1]לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב לא שנא תלוש ולא שנא במחובר נעבד שאסור בתלוש להדיוט אינו דין [ב]שאסור במחובר לגבוה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא או חילוף ומה נעבד שאסור בתלוש אצל הדיוט מותר במחובר לגבוה שנא' [2]אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם לא שנא להדיוט ולא שנא לגבוה אתנן שמותר בתלוש להדיוט אינו דין שמותר במחובר לגבוה ואי משום בית ה' אלהיך מיבעי ליה לכדתניא [ג]בית ה' אלהיך פרט לפרה שאינה באה לבית דברי ר"א וחכ"א [ד]לרבות את הריקועים א"ל אנא קאמינא לחומרא ואת אמרת לקולא [ה]קולא וחומרא לחומרא פרכינן א"ל רב פפא לרבא וכל היכא דאיכא קולא וחומרא לקולא לא פרכינן והא הזאה דפסח דפליגי ר' אליעזר ור"ע דר' אליעזר סבר לחומרא וקא מחייב ליה לגברא ור"ע לקולא ופטר וקא פריך ר"ע לקולא דתנן [ו]השיב ר"ע או חילוף ומה הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה השבת שחיטה שהיא דאורייתא לא כ"ש התם ר' אליעזר גמריה ואייקר ליה תלמודא ואתא ר"ע לאדכוריה והיינו [ז]דא"ל רבי אל תכפירני בשעת הדין כך מקובל אני ממך הזאה שבות [ד]ואינה דוחה את השבת בעי רמי בר חמא המשתחוה לקמת חטים [ח] מהו למנחות [ה]יש שינוי בנעבד או אין שינוי בנעבד אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן ת"ש [ט]כל [ו]האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרים ותני עלה רבי אליעזר אוסר [י]ולאו אתמר עלה אמר [יא]רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו אבל

מסורת הש"ס

א) [תוספ' דפרה פ"ב ה"א תמורה ל:], ב) [יבמות מ. קדושין סח.], ג) פסחים סו., ד) [שם סט.], ה) [תמורה ל:], ו) [שם], ז) [עיין רש"י ובתמורה מ' אמר רבא מחלוקת], ח) [דברים כג], ט) [במדבר יט], י) [פ"ד מ"ד], כ) בס"א ליתא, ל) ל"ל פרה,

תורה אור השלם

1. לא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט
2. אֲבַד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה הן למנחות: (ב) רש"י ד"ה לו אין וכו' (ג) תוס' דכל הנעשה: (ד) תוס' ד"ה ואי וכו' דבית דהוי מחובר קאסר וכו' בית ה' דמשמע וכו' בית ה' דתדרוש וכו' בית ה' ולא מלק: (ה) ד"ה יש וכו' מימה מהיכא יליף נעבד במחובר לאיסור מאתן: (ו) בא"ד דקא מיבעי ליה דמשום חומרא דעבודת כוכבים יש לאסור: (ז) ד"ה כל האסורין וכו' שינוי קונה תניא פ' הגוזל דף צ"ה גזל רחל וגזזה וילדה גזילה מחזרת בעייה ואינו משלם אלא דמי רחל אלמא מהני.

מוסף רש"י

או חילוף. או אי אתליף הדין, דפשיטא לי דהזאה מעכבא וילפינן בק"ו מינה לשחיטה שתעכב (פסחים סז.). אל תכפירני. אל תכפור במה שלימדתני הזאה אע"פ שהיא שבות אינה דוחה, ולכך דמי ק"ו זה לפניך אע"פ שאינו כלול אלא כדי שתשים אל לבך אחרי שבא זה לדון שחיטה מהזאה מכלל דבהזאה פשיטא ליה דלא דחיא, מתוך כך תזכור מה שלימדתני דלא דחיא ותחזור בך ממה שאתה אומר ועליה אני דן (פסחים סט.). בשעת הדין. בשעה זו שאנו דנין עליה (שם).

נו א מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ט:
נז ב מיי' שם הלכה ז:
נח ג מיי' שם הלכה יח:
נט ד מיי' פ"ו מהלכות קרבן פסח הלכה ו:
ס ה מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה יד:
סא ו מיי' שם הל' יב:

רבינו חננאל

יש נעבד אסור במחובר אי לא. מכשירי קרבן כגון [אבני] המזבח כקרבן הן. וכשם שהנעבד פסול לקרבן כך פסול למכשירי קרבן אי לא. א"ל רבא ק"ו ומה אתנן זונה שמותר בתלוש להדיוט. אסור לגבוה אפי' במחובר שנאמר לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' וגו' סתם אתנן כתיב לא שנא תלוש ולא שנא מחובר אסירי. נעבד שאסור בתלוש. פי' כיון שיש בו תפיסת ידי אדם אסירי אפילו להדיוט. אינו דין שיהא אסור במחובר לגבוה: ופשט ליה שאסורין. א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ואימא חילוף ומה נעבד שמותר במחובר לגבוה כתיב אלהיהם על ההרים הרמים ולא ההרים אלהיהם סתם כתיב. לא שנא לגבוה ולא שנא להדיוט. ותרוייהו שרו אסור בתלוש להדיוט. אתנן שאסור בתלוש כו'. ופשט ליה להיתרא ולא אשכח רבא תשובה למידחה ואמר ליה אנא מחמיר בשל תורה ואנת מיקל קולא וחומרא פרכינן לקולא מקמי חומרא: א"ל רב פפא לרבא איני והא הזאה דפסח דר' אליעזר מחמיר ומחייב ליה בפסח ור' עקיבא מיקל דקא פטר ליה מלעשות פסח. והוא של תורה. ופריך רבי עקיבא הדין שדן רבי אליעזר לחומרא. דתנן השיב ר' עקיבא הזאה תוכיח שהיא מצוה כו'. ודחינן התם לא אתא ר' עקיבא לדחות הדין של ר' אליעזר. אלא ר' אליעזר שכח גמריה דהוה גמיר דהזאה אע"פ שהיא מצוה והיא משום שבות אינה דוחה את השבת. ואתא ר' עקיבא לאדכוריה גמריה והיינו דקאמר ליה כך אני מקובל ממך הזאה שבות ואינה דוחה שבת: בעא רמי בר חמא המשתחוה לחטים קמחא מהו למנחות יש שנוי בנעבד כמו שיש שנוי באתנן דאמרינן הן ולא שנייהן אי לא. ת"ש כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותני עלה ר' אליעזר אוסר. ואמר רב נחמן מחלוקת ר' אליעזר ותנא דמתני' בנרבעו ולבסוף עיברו.

אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסורין. דהיא וולדה נרבעו. וגבי נעבד נמי היא וולדה נעבדו ואסוריס ואע"ג דחזר ונשתנה אין שינוי בנעבד להוציאו מאיסורו: **ואיכא דאמרי.** רב זוטרא גופיה לאיסורא הוה פשט וה"ק ואתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן כו':

וה"נ לעיברו ולבסוף נרבעו נינהו. ואסירי לד"ה דאין שינוי בנעבד: ומהדר ליה תלמודא **הכי השתא:** **הפס.** לא איפשטי דמעיקרא במעי אמו היה קרוי בהמה והשתא קרוי בהמה: **דשא הוא דאחיזא באפה** דלתי הרחם היו סגורין בפניו: **לולבו מהו למצוה.** אע"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא לענין מצות לולב מאי: **אשירה.** שנאסרה אף להדיוט ודיטלה כדאמרינן במתני' (ו) נוטל מה שהחליף וקמיבעיא ליה אם לראיה שוב למצוה אם לאו: **יש דחוי אצל מצוה.** מי הוי שייכא תורת דחוי במצות דנימא הואיל ונדחה בעודו אשירה ידחה עולמית: **או אין דחוי.** ומשתריא: **אלא שחזר ונתגלה.** לאחר שכיסתו הרוח: ה"ג **והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי.** הא אידחי ליה כשכיסתו הרוח כיון דכל זמן דלא נתגלה פטור מלכסות אידחי ליה מכיסוי: **ל"ש לקולא.** כגון גבי אשירה שבטלה למיהדר לאיתרויי לולבו למצוה: **ל"ש לחומרא.** כגון גבי כיסוי דמחייבינן למיהדר ולכסויי: **או דלמא ספוקי מספקא ליה.** אי יש דחוי אי אין דחוי: **ולחומרא אמרינן.** אין דחוי הלכך גבי כיסוי חייב לכסות אצל לקולא כגון הכא לא אמרינן אין דחוי למישרא תיקו: **הכא דהכיס.** דבגדי כהונה לצורך עבודה וקמיבעיא לן מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא ואת"ל כקרבן דמו היכא דנשתנה כשלובשין אותו יש שינוי בנעבד להתירו לגבוה או לא: **היינו בעיא דרמי בר חמא.** דהנך תרתי בעיי בעא רמי בר חמא לעיל בשמעתין[ז]: **אי הכא דלילים.** וקמבעיא הואיל (ה) דבר מצוה הוא מי מתיס נעבד כלגבוה או לא: **היינו דר"ל.** דבעי בלובש: **לחולורות.** לשיר של קרבן דקיימא לן בהחליל[ח] דשיר מעכב את הקרבן: **חלילין.** לשיל"ש בלע"ז: **לפאלרות.** נימין של כיור. קורד"ש בלע"ז: **עיקר שירה בכלי.** פלוגתא היא בפ' החליל (סוכה דף נ:): **אפילו הכי אסור.** (ו) מאיסי ואפילו את"ל לענין דקל דמותר לולבו הכא כיון דלורך קרבן מתיס טפי: **מעין.** אינו נאסר להדיוט דמחובר הוא: **אי נבנואה דידיה.** פרלוף שלו: **ותיבעי לך בספל ולהדיוט.** מדקמיבעיא ליה במחובר ולגבוה מכלל דפשיטא ליה דבתלוש כה"ג אסירי להדיוט והא בתלוש נמי איכא למיבעיא: **למיא דקמיס.** למיס שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה והרי הלכו להס: **וקמאי קמאי.** כלומר מעין המקלח כל זמן שהמיס בתיס ראשון ראשון והולכין להס והבתיס אחריהן מותרים: **א"ל לדברונא דנהר.** לקילוח של נהר והילוכו השתחוה והרי כל הנהר נעבד ואי יש נעבד במחובר אסירי: **מתני' מי שהיה רוחלו סמוך לעבודה וכלים.** שהיה אחד מכותלי עבודת כוכבים והבית עלמו נעבד: **אסור לבנותו.** שבונה כותל לעבודת כוכבים: **רוגם לחוץ.** קרקעו ד' אמות: **היה שלו ושל עבודה וכלים.** שמקום עובי הכותל חלין שלו:

גידון

הבא מעיקרא חטים והשתא סולת. תימה הכא משמע דיותר יש להתיר חטים ועשאן סולת יותר מוולד ובמרובה (ב"ק דף סו. ושם ד"ה הס) משמע אפכא דב"ש מוקמי גס לרבות שיוייהס ומתירין ולדותיהס וי"ל דהתם גבי אתנן טעמא דב"ש משום דלא ניחא ליה בנפחיה ולא עשה הולל אתנן אבל עבודת כוכבים ניחא ליה בנפחיה והכי אמר רבא פ' כל האסורין (תמורה דף ל: ושם ד"ה דניחא) ולד מוקלה ונעבד אסור דניחא ליה בנפחיה: **ואליבא** דרבי יוסי בר יהודה **לא תיבעי לך.** הוה מלי למיבעי בחילן הטומד מחליו ואליבא דר"ע או בשנטעו גרעין לפי מה שפירש אלא ניחא ליה למיבעי אליבא דרבנן אי נמי בחילנות דשכיחי ל"ל בחילן שנטעו ולבסוף עבדו נמי הוה מלי למיבעי אליבא דר' יוסי בר יהודה בעיקר חילן אם נאסר מה שהיה אם קודם שעבדו דלמתרינן לעיל איזהו דבר (ו) שפירותיו אסורים ועיקרו מותר הוי אומר חילן שנטעו ולבסוף עבדו: **מי מאים או לא.** ר"ל אית ליה שפיר דרבא (סוכה לא:) דלולב של עבודת כוכבים לא יטול ואם נטל יצא דהתם מיירי קודם ביטול ודאיעבד יצא דמצות לא ליהנות נתנו אבל הכא מיירי אחר ביטול ובעי מי מאים לכתחלה או לא: **אשירה שבטלה קא מיבעיא ליה יש דחוי או אין דחוי.** (ח) דלמתרינן (בסוכה דף לג.) גבי נקטם ראשו (ט) (לולב) ועלתה בו תמרה מערב יום טוב כשר ובעלתה בו תמרה ביו"ט מבעיא ליה התם ופשיט כי הכא מכסהו הרוח וכו' ומסיק תיקו תימה תפשוט דאין דחוי מהיתא דהתם (דף לג:) היו (ענפיו) מרובין מעליו פסול ואין ממעטין ביו"ט ואם מיעטן כשר ומוקי לה (שם לג:) ואפי' אסחור מעיו"ט דהשתא הוי דחוי מעיקרא כי הכא וכי היכי דעלתה בו תמרה ביו"ט ואפ"ה אם מיעטן כשר אלמא אין דחוי וי"ל דתמרה אין בידו להעלות תמרה וכן ביטול אשירה אין בידו דע"י עובד כוכבים צריך לבטלה ולא דמי להדס דבידו למעט (ט):

היינו בעיא דרשב"ל. נקט רשב"ל משום דלמצוה היא כמו בצילית דהא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא שהרי נשתנה ע"י טוייה: **קרניה** מהו לחצוצרות. תימה דהא תניא פרק הקומץ רבה (מנחות דף כח.) חצוצרות היתה באה מן העשת של כסף עשאה של שאר מיני מתכות פסולה וכל שכן של קרן דבשלמא הכא דקיניס (פ"ג מ"ו) דתנן כשהוא מת קולו ז' [שתי] קרניו [שתי] חצוצרות [כו'] (י"ל שהוא שופר של (ו) (קדוש) השנה כדאיתא פ' במה מדליקין (שבת דף לו.) חצוצרות שיפורא אבל הכא במכשירי קרבן קא מיירי דכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וי"ל דהתיא דמנחות מיירי בחצוצרות שתוקעין בהכהנים והכא בחצוצרות של לוים שהם משוררים על הקרבן וכמה כלי שיר היו שם כנורות ונבלים ומצלתים תדע דקאמר בסמוך עיקר שירה בכלי (ב) ושיר לא מעכבא ואיך זה יכול להיות והכתיב ותקעתם בחצוצרות אלא ש"מ כדפי' דתקיעה דקרא לכהנים ורבי' יהודה מפרש דהתיא דמנחות בשל משה דוקא קאמר וראיה דבתוספתא מצינו היו מחצצרין וחצוצרות של זהב בידיהס [ועי' תוס' זבחים סח. ד"ה כשהוא]: **לא צריכא** דקנבעי מארעא. ר"ל ואינם יוצאים חוץ לשדיהס דאילו היו יוצאים חוץ לשדיהס הא תנן (ב"ק דף פא.) מעין שיצא בתחלה בני העיר מסתפקין ממנו ואם כן הוו מים של רבים ואינם נאסרים:

חבוי

בערכין סוף פרק שני: בעי רב המשתחוה למעין מימיו מהו לנסכן. מאי קא מיבעיא ליה אילימא אי למיא קא סגיד ואסירי או לבבואה דידיה סגיד ומיא שרי. אי הכי הכי תבעי ליה מים בספל אם הם אסורים להדיוט שיש לאדם בהם תפיסת יד. ואמרינן לעולם פשיטא ליה דלמיא קא סגיד והכי קא מיבעיא ליה למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי הא אזלי להו או דלמא לדברותא דנהרא. לעיקר הנהר קא סגיד. וכולהו מיא דנהרא אסירי. ומתמהינן ומי מתסרי מי נהר. והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מים של רבים אינן נאסרין ופשטינן ודאי מים של רבים אינן נאסרים כי קא מיבעיא ליה מים הנובעים מארצו ולא אפשיטא: **מתני'** מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו. דקמסבי לעבודה זרה (שם). שלו ושל עבודת כוכבים. שהיה חלי מקום הכותל של ע"ז (שם פב:).

הגהות הב"ח

(ח) גמ' איכא דאמרי ואתמר עלה א"ר נחמן א"ר בר אבוה מחלוקת כשנרבעו: (ב) שם דשא הוא דאחיזא באפה. ר"ג ובהגהל קמא דף לה משמע דהוי שיעי וא"ל דהיינו אצל גיחה: (ג) שם אלימא אי לבבואה: (ד) שם במשנה מי שהיה כותלו סמוך וכו' כותם לתוך שלו: (ה) רש"י ד"ה אי תכלת וכו' הואיל דדבר מצוה וכו' נעבד כלפי גבוה: (ו) ד"ה אפי' הכי אסור דמאיסי: (ז) תוס' ד"ה ואליבא וכו' אחזו לבר שגידרוגו אסור ועיקרו מותר: (ח) ד"ה אשירה וכו' אין דחוי והכי נמי אמרינן גבי נקטם ראשו דהדס ועלתה וכו' ותימה וכו' ומוקי לה דאפי': (ט) ד"ה קרניה וכו' ושירה בכלי לא מעכבא ואין:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' איבעיא ליה מפשטא פשיטא ליה לרב פפא. מלות לרב פפא נמחק. וכ"כ בסוכה דף לג ע"ב אינו. וכ"ג מפרש"י שם שפירש מפשטא פשיטא ליה לתנא וכו' עכ"ל משמע אבל לר"פ עצמו ולאי פשיטא וכן מורה לשון זאת אומרת וכו' וכ"כ הכפו"ת שם אלא שלא נמחייב מרש"י ועי' ט"ז א"ח סי' תרמ"ו ופר"ח בי"ד סי' כ"ח סעיף י"ל ודו"ק:

מוסף רש"י

בסהו. אדם לדם מיה או עוף (סוכה לג.). לא שנו. דבסהו הרוח מייב לכסות, אלא שחזר ונתגלה (שם). פטור מלכסות. דהא מכוסה ועומד הוא (חולין פז.). הואיל ואידחי. על ידי הרוח מכיסוי של מלוה, דקתאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות, אידחי. לעולם ואפילו נתגלה (סוכה לג.). הא אידחי ליה מכסוי, דהא כיסהו ונתגלה פטור מלכסות (חולין שם). אין דיחוי אצל מצות. אין אמרינן דחוי אצל מצות, וכי אמרינן דחוי בספול קרבן הוא דאמרינן (שם). עיקר שירה בכלי. שקרבן צבור טעון שיר מן התורה דאמרינן במסכת ערכין (יא.). מכמה מקראות, וסבר ר' יוסי עיקר השיר אינו אלא אם כן תליא מכה עם השיר וכן כנורות ונבלים הבל כמנין המפורש שם (סוכה ג.). בפה. אליס אומרים השיר דבר יוס ביומו, כגון לה' אלהי ומגלה (תהלים כד) בראשון, גדול ה' ומהולל (שם מח) בשני, וכן כולם (סוכה נ:). כותלו סמוך לעבודת כוכבים. שהיה אותו סומל מחיצה אף לגיות עבודה זרה (שבת פב.). אסור לבנותו. דקמסבי לעבודה זרה (שם).

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הל' יג:
סג ב מיי' שם הלכה יד:
סד ג מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרמט סעי' ה:
סה ד ה מיי' פי"ד מהל' שמיטה הלכה ז סמג עשין סד טוש"ע י"ד סי' כח סעיף יא:
סו ו מיי' פ"ח מהל' איסורי מזבח הלכה יא סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' יא סעי' ח:
סז ז מיי' פ"ג מהל' כלי מקדש הל' ג סמג עשין קסט:
סח ח ט מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ז:
סט י מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכ' ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמג סעי' ה:

לעזי רש"י

לשיל"ש [לילמיל"ש]. חלילים.
קורדי"ש. מיתרים (של כלי נגינה).

רבינו חננאל

אבל עיברו והוקדשו ולבסוף נרבעו אסור. והני חיטי כי עיברו ולבסוף נרבעו דמו דהא הוקדשו החטים ואחרי כן נטחנן. ודחינן הכי השתא בהמה לא נשתנית היא היא בעצמה שהיתה במעי אמה כשנרבעה. הכא השתחויה לחטים ונשתנו ונעשו קמח ולא אפשיטא בהדיא: בעי ריש לקיש המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומבעיא ליה באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט. מאי מצוה כי לגבוה דמי ופסול אי לא. כי אתא רב דימי אמר אשרה שבטלה קא מיבעי ליה והכי קא מיבעי ליה אין דחוי אצל מצות וכיון שבטלה כשר הוא אי לא. ואמרינן ותפשוט ליה מדתנן כיסהו ונתגלה פטור מלכסות. כיסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה כו'. ואסקא רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות וחייב לכסות. ואמרינן דרב פפא גופה קא מיבעיא ליה הא איכא למימר דמשום דעבדינן לחומרא מצרכינן ליה לכסויי או דלמא הא דרב פפא לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא אין דיחוי אצל מצות שביבא ליה או דלמא מספקא ליה ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרי' ועלתה בתיקו: בעי רב פפא המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת דמאי אי תכלת לכהנים היינו בעיא דרמי בר חמא ואי תכלת לציצית היינו בעיא דר"ל אין ה"נ דלא הוה למיבעי ליה והאי דקא בעי ליה הא משום דאיכא מילי אחרנייתא צמרה מהו לתכלת קרניה מהו לחצוצרות שוקיה מהו לחלילין בני מעיה מהו לפארות אליבא דמ"ד עיקר שירה בכלי לא תיבעי לך דודאי אסיר כי תיבעי לך אליבא דמ"ד עיקר שירה בפה בסומי קלא בעלמא הוא ומייתינן או דלמא אפילו הכי אסיר תיקו בעי רבה המשתחוה למעין מימיו מהו לנסכים מאי קא מיבעיא ליה אילימא (ג) לבבואה קא סגיד או דלמא למיא קא סגיד ותיבעי ליה ספל להדיוט לעולם למיא קא סגיד והכי קמבעיא ליה למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי אזדו או דלמא לדברונא דמיא קא סגיד ומי מיתסרי והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק מים של רבים אין נאסרין לא צריכא דקא נבעי מארעא: **מתני'** מי שהיה (ד) ביתו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו כיצד יעשה כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה שלו ושל עבודת כוכבים

גידון

מייריי בחצוצרות שתוקעין בהכהנים והכא בחצוצרות של לוים שהם משוררים על הקרבן וכמה כלי שיר היו שם כנורות ונבלים ומצלתים תדע דקאמר בסמוך עיקר שירה בכלי (ב) ושיר לא מעכבא ואיך זה יכול להיות והכתיב ותקעתם בחצוצרות אלא ש"מ כדפי' דתקיעה דקרא לכהנים ורבי' יהודה מפרש דהתיא דמנחות בשל משה דוקא קאמר וראיה דבתוספתא מצינו היו מחצצרין וחצוצרות של זהב בידיהס [ועי' תוס' זבחים סח. ד"ה כשהוא]: **לא צריכא** דקנבעי מארעא. ר"ל ואינם יוצאים חוץ לשדיהס דאילו היו יוצאים חוץ לשדיהס הא תנן (ב"ק דף פא.) מעין שיצא בתחלה בני העיר מסתפקין ממנו ואם כן הוו מים של רבים ואינם נאסרים:

חבוי

למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי הא אזלי להו או דלמא לדברותא דנהרא. לעיקר הנהר קא סגיד. וכולהו מיא דנהרא אסירי. ומתמהינן ומי מתסרי מי נהר. והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מים של רבים אינן נאסרין ופשטינן ודאי מים של רבים אינן נאסרים כי קא מיבעיא ליה מים הנובעים מארצו ולא אפשיטא: **מתני'** מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו. כיצד יעשה כונס

אבניו ועציו ועפרו מטמאין בשרץ. ואפי' למ"ד (לעיל מא:) אין עובדין לשברים הב"ע כגון שהיתה עבודת כוכבים של ישראל או של עובד כוכבים והשתחוה לה ישראל וכירושלמי מוקי כגון שהשתחוה לכל אחן ואחן וכן פ"ה [1]: **בית** שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים. פרש"י שתחילת בניינו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו וכן בסמוך גבי אחן שחצבה מתחלה לצימוס (ד) מקום מושב של עבודת כוכבים ועובדים את הצימוס כעבודת כוכבים עצמה ויפה כוון בזה דולמי ל"ל שהבית והאחן נעשו ליעבד דאי להיות משמשי עבודת כוכבים הא אמרינן (לעיל יט:) משמשי עבודת כוכבים אינן אסורים עד שיעבדו ואילו בגמרא קאמר גבי בית בנה אע"פ שלא השתחוה וגבי אחן נמי מדקתני חצבה מתחלה משמע דלא עבד (ה) בה כבר דאי עבד בה ל"ל חציבה מתחלה לכך [2]הא גבי תפילין (ברכות דף כג:) אמרינן לר ביה ולא אזמניה וכן זו נמי לא ליבעי חציבה מתחלה אי עבד בה מיהו מתוך לשונו משמע שהבית והאחן נעשו להיות עבודת כוכבים ולגב עבודת כוכבים עובדים הבית והאחן וק"ק דגבי אשירה בסמוך אין לפרש כן שיהא נטוע לשוס תחתיו עבודת כוכבים ולגב עבודת כוכבים עובדין [את] האילן דהא אמרינן בגמרא (ו) ריש"א ד"ה ואילו ר"ש אומר הואיל ולורה הם עובדין נתיר להם את האילן ולא קאמר דלגב עבודת כוכבים עובדין את האילן לכן נראה לפרש בכל שלשתן שבנה וחצב ונטע להיות עבודת כוכבים עצמה והא דנקט גבי אחן לצימוס אע"ג דסתם צימוס רגילות הוא להיות משמש עבודת כוכבים כמו בימוס של מלכים מ"מ נקט בימוס שלא היתה חשובה בעיניהם לעבדה אלא אותם שדומה לצימוס לפי שבימה נותנין עליה עבודת כוכבים:

אבן שחצבה מתחלה. ה"ה דהוה מצי למנקט זקפה להשתחות לה כדא"ר יהודה (לעיל דף מו.) גבי לבנה וא"ל דלא דמי דהא דא"ר יהודה דזקיפתה אוסרתה היינו בהשתחוה לה עובד כוכבים דאמר שליחותיה דישראל עביד כיון דגלי דעתיה דלעבודת כוכבים נתכוין אבל הכא בחציבה לבד נאסרה משום דהוי מעשה חשוב וה"נ אמר בגמרא בנה אע"פ שלא השתחוה וה"נ נימא חצבה אע"פ שלא השתחוה [3]ומיהו לפי מה שפ"ה בגמרא דמתני' אתיא כמ"ד אסורה מיד ודאי הוי רבותא טפי בזקפה אע"ג דלא חצבה דמתסר אגיניה כדמשמע לעיל אלא נקט חצבה כמו בבית בנאו ובאילן נטעו כו': [4] **נדעו** ופסלו לעבודת כוכבים. פ"ה לעבוד בגילולין שיגדלו מעתה ושאינו עושה עבודת כוכבים רק החידוש ויפה כוון שאם נתכוין העובד כוכבים לעקרו לעשותו לעבודת כוכבים ודאי הכל אסור אע"פ שאילן מחובר כיון שעשה מעשה בגוף האילן [5]דומיא דעפר דתפר בה בורות שיחין ומערות שנאסר גם שאר הקרקע לפי שעשה בה מעשה: **ה"ג** העמיד תחתיו עבודת כוכבים (ז) ובטלה הרי זו מותרת. ואע"ג דכי לא בטלה נמי לא הוי משמשין דהא אגיניה דרבנן קא מוקמינא לה בגמ' דאמרינן אילן שנטעו ובנסוף עבדו מותר והכא מסתמא לא נטע מתחלה לכך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לכך מ"מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא שבשעה שעבודת כוכבים נראית בתחתיה נראה כאילו נטועה מתחילה לכך: **והאבן** בנה תנן. הוה מצי למימר וליטעמיך בימוס דתלוס הוא נמי תנא חצבה אלא אע"ה דהשתחוה וה"נ בנה וה"ה השתחוה: **אי** הכי ג' **ארבעה** הוו. גבי בימוס נמי איכא למיפרך הכי דהא השתחוה לבימוס אסור ובחד שינויא מתרלי: **והוא** א] שסייד וכייד בגופה של אבן. [6]אור"י כי (ח) לאו דוקא נוטע מה שחידש ותו לא דא"כ אפילו לא סייד בגופה של אחן נמי נוטל מה שחידש אלא נוקב כל האחן מעבר לעבר כנגד החידוש ונוטל:

מתני'

נידון מחצה על מחצה אבניו עציו ועפרו [1]מטמאין כשרץ שנאמר [2]שקץ תשקצנו ר"ע אומר כנדה שנאמר [3]תזרם כמו דוה צא תאמר לו [4]מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא: **גמ'** [5]והא קא מרווח לעבודת כוכבים א"ר חנינא מסורא דעבד ליה בית הכסא והא בעי צניעותא דעבד ליה בית הכסא דלילה והא אמר מר [6]איזהו צנוע הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום ואע"ג דאוקימנא [7]בבדרך מיהו צניעותא בעי למעבד דעבד ליה לתינוקות א"נ [8]דגדיר ליה בהיזמי והינגי: **מתני'** שלשה בתים הן [9]בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים הרי זה אסור [10]סיידו [11]וכיידו לעבודת כוכבים וחידש נוטל מה שחידש [12]הכנים לתוכה עבודת כוכבים והוציאה הרי זה מותר: **גמ'** [13]אמר רב [14]המשתחוה לבית אסרו אלמא קסבר תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי והאנן בנאו תנן בנאו [15]אע"פ שלא השתחוה לו השתחוה אע"פ שלא בנאו א"ה [16] הני שלשה ארבעה הוו כיון דלענין ביטול [17] בנה והשתחוה חד קא חשיב ליה: **מתני'** שלש אבנים הן [18]אבן שחצבה מתחלה לבימוס הרי זו אסורה [19]סיידה וכיידה לשם עבודת כוכבים [20]נוטל מה שסייד וכייד ומותרת [21]העמיד עליה עבודת כוכבים וסילקה הרי זו מותרת: **גמ'** א"ר אמי והוא שסייד וכייד בגופה של אבן והא דומיא דבית תנן ובית לאו בגופיה הוא ומיתסר בית נמי איכא ביני אורבי מי לא עסקינן דשייע והדר שייעיה אלא כי אתמר דרבי אמי לענין ביטול אתמר [22]ואע"ג דסייד וכייד בגופה של אבן כי נטל מה שחידש שפיר דמי דמהו דתימא כיון שסייד וכייד בגופה של אבן כאבן שחצבה מתחלה לעבודת כוכבים דמיא ותיתסר כולה קמ"ל:

מתני'

נידון מחצה על מחצה. אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו אשם היה עביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו: **אבניו ועציו ועפרו.** של אותו כותל מטמאין כשרץ אפילו חלקו לפי שאין ברירה. שרץ אין מטמא במשא: **שקץ.** לשון שרץ: **נדה מטמאה במשא.** לדכתיב [1] וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו אלמא טמיתיה לכלי אשר [2] נשא אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו היו עשרה כלים זה על זה כולן בכלל אשר תשב עליו הן: **תזרם כמו דוה.** בעבודת כוכבים מישמעי: **גמ' דעביד ליה בהכ"ס.** שנפנה שם: **והא בעי לצניעותא.** ואין תנן לאסור לבנות כותל להפסיק בינו ובין עבודת כוכבים לפי שבונהו לעבודת כוכבים: **במקום שנפנה ביום.** שלריך לניעות ואע"ג דשנינו בפ' הרואה (ברכות סב.) לא תימא במקום שיהא לריך להתרחק בלילה כביום אלא אימא כדרך שנפנה ביום שיהא נפרע מיושב וכשיעור שנתנו חכמים טפח וטפחיים מ"מ ש"מ דבעינן נמי בלילה לניעות והכא ליכא לניעות דחזו ליה בני עבודת כוכבים: **היזמי והינגי.** קוליס וברקיס: **מתני' שלשה בתים הן.** לענין ביטול עבודת כוכבים: **בית.** שתחלת בניינו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו: **הרי זה אסור.** דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם העובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוץ ממנו קצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו עליו ועפרו: **סיידו וכיידו לעבודת כוכבים.** שהיה בית בנוי לדירת אדם והקלהו לעבודת כוכבים וטהו בסיד ועשה בו ליורין לעבודת כוכבים: **נוטל מה שחידש.** אם בא ישראל לבטלו נוטל מה שחידש ומותר הבית ואע"פ שלא בטלו עובד כוכבים או אפילו היתה של ישראל אומר[1] שאין עבודת כוכבים שלו בטילה הכא בטיל שאין נאסר אלא שהיה חידוש והוה מידוש שבטל[2] אסור בהנאה לעולם ובגמרא מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לה עובד כוכבים אחרי כן נאסר כל הבית ובעי עובד כוכבים לבטלו ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית: **הכנים לתוכו עבודת כוכבים.** ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד ולא הקלהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה הכנים לתוכו עבודת כוכבים: **גמ' אלוש ונכסוף הכרו.** אבני בית תלושין ונכנסו וחברן בקרקע: **אע"פ שלא השתחוה.** וקסבר תנא דידן עבודת כוכבים אסורה מיד ואע"פ שלא נעבדה: **לענין ביטול בנה והשתחוה חד חשיב ליה.** דבין בנה בין השתחוה כולו אסור אם של עובד כוכבים היא לריך עובד כוכבים לבטלו ואם של ישראל היא אין לה בטילה עולמית: **מתני' שלש אבנים הן.** לענין ביטול עבודת כוכבים: **אבן שחצבה מתחלה לבימוס.** מקום מושב עבודת כוכבים שמושיב הבלם עליה ועובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו[3]: **הרי זו אסורה.** ואפי' לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה לריך עובד כוכבים לבטלה ולאסר ממנה מעט עד שתפגום ואם ישראל חצבה לעבוד עליה עבודת כוכבים אסורה עולמית: **סיידה וכיידה לעבודת כוכבים.** והיא היתה חצובה ועומדת: **נוטל.** ישראל מה שחידש העובד כוכבים וחורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא החידוש: **העמיד עליה עבודת כוכבים.** לפי שעה ולא הקלה את האבן לצימוס וסילקה הרי זו מותרת ואין לריכה ביטול: **גמ' והוא שסייד וכייד בגופה של אבן.** שחקק בה לורה בכדולו אבל סייד וכייד עליה ע"י טיח מותרת בלא ביטול הואיל ולא עבדה עובד כוכבים: **והא ביה.** סיוד וכיוד שלה איכא נעשה ע"י חקיקה אלא טח על הכותל: **ביני אורבי.** בין לבינה לבינה מכניסו והוה ליה בגופה: **מי לא עסקינן.** כלומר מתניתין סייד וכייד סתמא קתני ומי לא משמע נמי דאי הוה בית שיע מתחלה קודם איסור והדר האי שייעיה לשם עבודת כוכבים וקתני נוטל דלא סגי בלא נטילת חידוש: **לענין ביטול אחמר.** ולא לענין תחלת איסור למימרא דלא ניתסר אלא אם כן סייד בגופיה אלא ואדאי בלא גופיה נמי אסירא ור' אמי אביטול קאי וה"ק אפי' סייד בגופיה סגי לה בהא ביטולא דתמני' ולא בעי ביטול דעובד כוכבים: **ותיבעי עובד כוכבים לבטלה** או אם היתה של ישראל תאסר עולמית קמ"ל דלא חייל שם עבודת כוכבים אלא אחידוש:

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאה הל' ג [ה]:

עא ב מיי' פ"ה מהל' דעות הל' ו טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג:

עב ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכ' ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג:

עג ד ה ו ז ח מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמה ס"ג:

עד ט י מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

עה כ מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעי' ה:

עו ל מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ד:

הגהות מהר"י לנדא

א) תוס' ד"ה והוא שסייד וכו'. נ"ב עי' בתוספת רמ"א סי' קיד פירוש על דברי תוס' הללו:

מוסף רש"י

מחצה על מחצה. המתלה שלו נתשבח בתרבע אמות של כניסה, לפי שחייבוהו חכמים להרחיקו משלו תרבע אמות ולינכם כולו בתוך שלו (שם). **מטמאה במשא.** אדם הנושאה (שם פב.). **במקום שנפנה ביום.** מתרחק מבני אדם בלילה כביום (ברכות סב.). **המשתחוה לבית.** שלו, אבל של חבירו אינו יכול לאסור (חולין טז.). **אסורו.** דלע"ג דמטובר לקרקע הוא, לענין עבודת כוכבים כתלוש דמי, דאי אמרת כמחובר דמי לא אסריה, דהכי גמרינן (לעיל מה.) אלהיהם על ההריס ולא ההריס אלהיהם, ואי אמרת כמחובר דמי לא נאסר דהוי דומיא דהר (מעילה ב.).

רבינו חננאל

לתוך שלו ובונה: ומקשינן והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים ופרקינן דעביד ליה לאותו מקום שהניחו מופנה בית הכסא שלא להדריה לעבודת כוכבים: והא בעי צניעותא. ופרקינן דעביד ליה בית הכסא דתינוקות דלית להו צניעותא. אבל גדול אע"ג דהא דתניא איזהו צנוע זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום ואוקימנא כדרך שנפנה ביום בצניעות מכוסה כך נפנה בלילה בצניעות [6] אם היה הכותל שלו ושל עבודת כוכבים ידין מחצה למחצה אבניו עציו ועפרו מטמאין כשרץ ר' עקיבא אומר מטמא אפילו במשא כנדה כו': **מתני'** שלשה בתים הן בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים הרי זה אסור כולו לעולם. אבל אם בנאו לשום בית דירה ואח"כ סיידו וכיירו לשם עבודת כוכבים נוטל הסיוד והכיור שחידש לשם עבודת כוכבים והבית מותר. לא סייד ולא כייר ולא חידש אלא הכנים עבודת כוכבים לתוכו והוציאה הבית מותר. ובא רב והוסיף אפילו לא בנה זה הבית לשום עבודת כוכבים אלא השתחוה לבית אסרו. והא דתנן במתני' שלשה בתים ולא תני ד' משום דלענין ביטול בנה והשתחוה חד הוא ולא מבטיל אלא בנתיצה לפיכך חשיב להו בחד: שלש אבנים הן אבן שחצבה מתחלה לבימוס פי' בימוס במה. והיא מצבה של אבן אחת הרי זו אסורה לעולם סיידה וכיירה בגופה של אבן וחידש נוטל מה שחידש והאבן מותרת. העמיד עליה עבודת כוכבים וסלקה הרי זה מותרת:

מסורת הש"ס

א) [שבת פב.], **ב)** [עי' תוס' לעיל יג. ד"ה אבנן], **ג)** בכרכות סב., **ד)** [במשנה שבמשניות ובפי' הרב ובתו"ט ע"ש אי' כייר וכן איתא בערוך ערך כייר], **ה)** [מעילה כ. תולין טז.], **ו)** [ויקרא טו], **ז)** בס"א: משומד, **ח)** [שנטל. רש"ש], **ט)** בס"א: הבימוס עצמו כעבודה זרה, **י)** [וע"ע תוס' שבת פב: ד"ה אבנין], **כ)** זה הדבור וגם דבור שאח"ז שייך לדף מח.,

---

תורה אור השלם

1. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא:
דברים ז כו
2. פְּסִילֵי כַסְפָּךְ וְאֵת אֲפֻדַּת מַסֵּכַת זָהָבֶךָ תְּזָרֶם כְּמוֹ דָוָה צֵא תֹאמַר לוֹ:
ישעיהו ל כב

גליון הש"ס

מתני' נוטל מה שסייד. בסדר המשנה במשניות הגירסא ואיתא נוטל מה שחידש: **תוס'** ד"ה בית וכו' **הא גבי תפילין.** לא ידעתי למאי לריכים לראיה זו הא להדיא תמוהים הכא השתחוה אע"פ שלא בנאה אסור. הכי דהשתחוה אסור לחוד אוסר ול"ע: ד"ה אבן וכו' ומיהו לפי מה שפ"ה. נראה כאילו היה אפסר לנטות מדברי רש"י ותוס' דמתני' ס"ל דעד שתעבד ומ"מ מעשה אשוב דבנין אוסר מיד אבל זקיפה לא. אבל תמוה לי הא לעיל דף יט ע"ב איתא המיאה ל"מ"ד וכו' ושל עובד כוכבים עד שתעבד. הכי דהתם מיירי בבנה כיפה ואפ"ה ל"מ"ד משתעבד לא נאסר ע"י הבנין לחוד ות"ל ת"ל לנטות מדברי רש"י: ד"ה נדעו וכו' **דומיא דעפר דתפר.** לקמן דף נד ע"ב: ד"ה **והוא** שסייד וכו' **אור"י.** עיין תוס' הרמ"ל סי' קי"ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי הכי אנשה כל"ל ותיבת הכי נמחק: **(ב)** שם לענין ביטול תנן בנה: **(ג)** רש"י ד"ה נדה וכו' לכלי אשר נשב. נ"ב עיין בשבת דף פב ע"ב כתב רש"י ח"ל נדה מטמאה במשא אדם הנושאה לתתקש לזב והזוה בנדתה והזב את זובו וגו' חב מטמא במשא דכתיב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם וגו' אף הזב במשאם אותם ע"ל רש"י ול"ע: **(ד)** תוס' ד"ה בית וכו' ממחילה לצימוס פירש רש"י מקום מושב: **(ה)** **באי"ד** דלא עבד לה כבר דאי עבד לה לעכ: **(ו)** **באי"ד** דהא אמרינן בגמ' שתים דברי הכל כל"ל ותיבת ריש"א נמחק: **(ז)** ד"ה ה"ג הנעמיד תחתיה עבודת כוכבים ונבטלה הרי זו מותרת ואע"ג דמי לא נבטלה נמי וכו' כל זמן אלא נבטלה אילקורא: **(ח)** ד"ה והוא וכו' אומר ר"י כי לפי זה לאו דוקא:

(ט) נ' דתסר לאחר מיגות ול"ל מ"מ לגיעות מיהא בעי: אם היה הכותל וכו'.

מתני' הרי זו אסורה. עד שיבטלנה העובד כוכבים: **גידעו.** עובד כוכבים או ישראל לעבודת כוכבים לצורך עבודת כוכבים לעבוד הגידולין שיגדלו בו מעתה והוא כבר היה נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו: **נוטל מה שהחליף.** ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה:

גמ' והוא שהבריך (ג) בגופו. מאותה הברכה והרכבה היו חליפותיו דה"ל הך גידולין הנטועין מתחלה לכך דאי לאו הכי אפילו חידוש לא מיתסר: **גידעו תנן.** משום מעשה פורתא שיגוי בעלמא להיכירא מיתסר: **לענין ביטולא איסמר.** ולא לענין תחלת איסור לומר שאם לא הבריך בגופו לא יהא צריך ביטול אלא אביטול קאי דכי מבטל ליה ישראל סגי בהכי אע"ג דנעשה מעשה בגופו של אילן: **אמר לך שמואל.** תלמודא מהדר הכי מאי שמואל לתרוצי: **הא מני רבנן היא.** דפליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה ואמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר הלכך גידעו ופיסלו הויא (ד) נטועו מתחלה לכך דמשום גידוע מחליף טפי ומיתסרא אבל לא גידעו לא: **מתקיף לה רב אשי.** מאי דוחקיך לאוקמא לשמואל אליבא דתנאי: **ממאי דרבנן ור' יוסי בתוספתא פליגי.** לרבנן שריא ולשמואל תנאי היא: **דלמא תוספתא דברי הכל אסור.** בהשתחואה ולשמואל דברי הכל היא: **ובעיקר אילן פליגי דרבי יוסי סבר.** עיקר אילן אסור אפי' היכא דלא נטעו מתחלה לכך: **דכתיב ואשריהם תשרפון.** אשריהם תרי משמע חד לנטוע מתחלה לכך וחד לנטוע ולבסוף עבדו: **ורבנן סברי.** אילן שלא ניטע לכך שרי דכתיב ואשריהם תגדעון משמע יש אשרה שאין עיקרה אסורה אלא גידועה והעיקר תשאר בארץ לגורך. ואי משום ואשריהם תשרפון דמשמע כל האילן בנטוע מתחלה לכך קאמר והאי לשון רבים דקרא אכל אשרות שבארצכם הנטועות מתחלה לכך קאי: **וכי תימא הא לא תרגלינן.** בשמעתא דלעיל הכי דהא אוקימנא דרבי יוסי ילף טעמא לאילן שנטעו ולבסוף עבדו מואשריהם תגדעון אלמא מודה הוא דעיקרו מותר ובתוספתא פליגי: **איפוך.** תרוצא דרבנן לרבי יוסי ודרבי יוסי לרבנן דהא לא בהדיא שמעינן ליה לרבי יוסי דילף טעמא מואשריהם תגדעון דהא רבי יוסי ואשריהם תשרפון בחש נסב ליה תלמודא למילתיה ואמן הוא דקשיא לן האי מיבעיא ליה לשנטעו מתחלה לכך ואוקימנא לטעמיה מואשריהם תגדעון הלכך אפיך תרוצא דרבי יוסי דתרצת ואימא רבי יוסי מואשריהם תשרפון בחש דמשמע לשון רבים נפקא ליה תרוייהו ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון ור' יוסי ההוא מיבעיא ליה לגידועי עבודת כוכבים קודמין לביטול ארץ ישראל ורבנן נפקא להו מאבד תאבדון [דברים יב] וכן כולה ברייתא: **אם כן.** דתוספתא דברי הכל אסור: **גידעו.** דתנאי דמשמע דכי לא גידעו שרי מאן קתני לה: ה"ג **אי רבנן ל"ל גידעו ופיסלו בלא גידעו ופיסלו נמי הא אמרינן תוספתא אסור אי רבי יוסי עיקר אילן נמי אסור.** ומתני' תני מה שהחליף ותו לא הלכך על כרחך דשמואל תנאי: **איבעיא אימא רבנן הוא.** ולעולם דשמואל דברי הכל: **ואיבעיא אימא רבי יוסי.** ודקשיא לך האמר עיקר אילן אסור ומתניתין קתני מה שהחליף ותו לא קשיא כי קאמר ר' יוסי עיקר אילן אסור בשתמא הוא: **עיקרו נמי ליפסר.** הואיל ונעשה מעשה בגופו קמ"ל: **מתני' איזו היא אשרה הוא.** בגמרא פריך והא אנן ג' אשרות תנן: **כל שעובדין אותה.** את האילן עצמו אבל אם עובדין את עבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר: **גמ'** והא אנן ג' הן תנן. ל"ל למיהדר ומיבעי איזו היא ועוד התם תני תלת והכא תני חדא: **שתים דברי הכל.** שהרי אילן עצמו עבודת כוכבים: **איזו היא אשרה שאסר.** אלא מתירוצא דמתני' קאי אלא מילתא באחי נפשה קאמר תלמודא דפליגי בה אמוראי איזו היא אשרה שאסר הוברר לנו שהיא אשרה באיזה סימן ניכר אם היא אשרה אם לאו: **ואין טועמין מפירותיה.** ולאי פלגי לה: **כי גלרפי.** אם עבודת כוכבים שלהם:

מתני'

מתני' שלש אשרות הן [א]אילן שנטעו מתחלה לשם עבודת כוכבים הרי זו אסורה [ב]גידעו ופיסלו לשם עבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף [ג]העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה הרי זו מותרת: **גמ'** אמרי דבי ר' ינאי והוא שהבריך והרכיב בגופו של אילן והאנן גידעו ופיסלו תנן אלא כי איתמר דרבי ינאי לענין ביטול איתמר [ד]דאף על גב דהבריך והרכיב בגופו של אילן כי נטל מה שהחליף שפיר דמי דמהו דתימא כיון דהבריך והרכיב בגופו של אילן שנטעו מתחלה דמי וליתסר כולה קמ"ל אמר שמואל [ה]המשתחוה לאילן תוספתיה אסורה מתיב רבי אלעזר גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף גידעו ופיסלו אין לא גידעו ופיסלו לא אמר לך שמואל הא מני רבנן היא ושמואל דאמר כרבי יוסי בר יהודה דאמר [ו]אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור מתקיף לה רב אשי ממאי דרבי יוסי בר יהודה ורבנן בתוספת פליגי דלמא תוספת לדברי הכל אסור ובעיקרו פליגי דרבי יוסי בר יהודה סבר עיקרו נמי אסור דכתיב [1]ואשרהם תשרפון באש ורבנן סברי עיקר אילן שרי דכתיב [2]ואשרהם תגדעון [ז]איזהו אילן שגידעו אסור ועיקרו שרי הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וכי תימא הא דלא מתרצינן הכי איפוך רבנן לדרבי יוסי בר יהודה ודרבי יוסי בר יהודה לרבנן אם כן גידעו ופיסלו מאן קתני לה לא רבנן ולא רבי יוסי בר יהודה אי רבנן בלא גידעו ופיסלו נמי תוספת אסורה אי רבי יוסי בר יהודה עיקר אילן נמי אסור אי בעית אימא רבנן ואי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה אי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה כי קאמר רבי יוסי בר יהודה בלא גידעו ופיסלו עיקר אילן אסור בסתמא אבל גידעו ופיסלו גלי אדעתיה דבתוספת ניחא ליה בעיקר אילן לא ניחא ליה איבעית אימא רבנן גידעו ופיסלו איצטריכא ליה ס"ד אמינא כיון דעבד ליה מעשה בגופיה עיקר אילן נמי ליתסר קמשמע לן: **מתני'** איזו אשרה כל שיש תחתיה עבודת כוכבים ר"ש אומר [ח]כל שעובדין אותה ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו ומצאו תחתיו גל אמר להן ר"ש בדקו את הגל הזה ובדקוהו ומצאו בו צורה אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין נתיר [ט] להן את האילן: **גמ'** איזהו אשרה והא אנן שלש אשרות תנן ה"ק שתים (י) לדברי הכל ואחת מחלוקת דר"ש ורבנן איזו היא אשרה שנחלקו בה ר"ש וחכמים כל שיש תחתיה עבודת כוכבים ר"ש אומר כל שעובדים אותה [כ]איזו היא אשרה סתם אמר רב כל שכומרים יושבין תחתיה ואין טועמין מפירותיה ושמואל אמר אפילו אמרי הני תמרי לבי נצרפי אסור דרמי בי שיכרא ושתי ליה ביום אידם אמר אמימר אמרו לי סבי דפומבדיתא [ל]הלכתא כשמואל:

מתני'

אומר כל שעובדין אותה. מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו כו'. ומקשינן והא שלש אשרות תנן. ופרקינן הכי קאמר שלש אשרות הן. שתים דברי הכל ואחת מחלוקת ר"ש ורבנן ואיזו היא מחלוקת ר"ש וחכמים כל שתחתיה עבודת כוכבים וכו' איזהו אשרה סתם. אמר רב כל שכומרין שומרין אותה ואין טועמין מפירותיה ושמואל אמר כגון דאמ' הני תמרי נהווין לשיכרא דבי ניצרפי ושתי ליה ביום אידם. אמר אמימר אמרו לי סבי דפומבדיתא הלכתא כשמואל:

א) [נעיל מה: מו.], ב) [נעיל מה:], ג) [פוסק"ל ס"ז ס"ד] עילוים עמ:, ד) בס"א נוסף מלינפא,

תורה אור השלם

1. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא:
דברים יב ג

2. כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁרִיהֶם תְּגַדָּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ:
דברים ז ה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גדעו וכו' ואין לפרש משום דשמואל לית ליה. תמוה לי הא מ"מ מוכח לומר כן גבי אבן שלבנה דמיירי אע"פ שלא השתחוה דבהשתחוה למ"ל דתלבנה מתחלה לכישוף הא בהשתחוה נאסר כיון דהוא תלוש וכמ"ש תוס' לעיל בשמעתא ד"ה והאנן וע"ע: **בא"ד** וה"נ מצינו. לא ידעתי למאי צריך לראיה זו הא חזינן להדיא בסוגיין דמשתחוה לבית אסרו דכתלוש דמי ובמשתחוה נאילן לא נאסר לרבנן וכן לריב"י לא נאסר העיקר. הרי לאילן הוי מחובר יותר מבית וע"ע:

הגהות הב"ח

(א) במשנה נתיר (להן) מז"מ וז"ב ס"א לכם: (ב) גמ' ה"ק שתים דברי כל"ל ואות ל' נמחק: (ג) רש"י ד"ה והוא שהבריך והרכיב בגופו ומאותה וכו' גידולין נטועין וכו' אפילו החידוש: (ד) תוס' ד"ה גדעו וכו' דלא משני ליה הכא כדלעיל: (ה) **בא"ד** מלינו דמשבינן ליה לבית כתלוש גבי: (ו) **בא"ד** דשיגוא דמיקא הוא וניחא ליה טפי לאוקמי. ר"ב פירוש דהשתא דסבירא לן דעיקר לדברי הכל שרי לא [מלי למימר דאיכלטרן] גדעו ופסלו לאוריי דעיקר [אפילו בגדעו ופסלו] נמי שרי דהא פשיטא דהא ליכא למ"ד דליתסר עיקר אבל לבתר דקאמר דלמא תוספתא לד"ה אסור [ובעיקר פליגי] השתא ודאי ניחא ליה לשנויי דגדעו ופסלו איצטריך לאוריי דאפי' גדעו ופסלו נמי עיקר שרי ודלא כר"י בר יהודה:

מוסף רש"י

שגידורו. מה שהחליף אחרי כן, דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו עוקר בקרקע ויהנה ממנו (לעיל מה:).

ע) א ב ג ד מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ג ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף ו:
עה ה מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ח:
עו ו מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ו:
פ ז מיי' שם וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יב:

רבינו חננאל

מתני' שלש אשרות הן. אילן שנטעו מתחלה לשום עבודת כוכבים הרי זו אסורה. גידעו ופיסלו כמין כיסוח וגידור לשום עבודת כוכבים והחליף אמירין ונצרים נוטל מה שהחליף האמירים והנצרים ושאר האילן מותר. העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה האילן מותר: אמרי דבי ר' ינאי ואפילו הבריך והרכיב בגופו של אילן. כי נוטל מה שהחליף שפיר דמי ושאר האילן מותר: אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתו אסורה. ומקשינן עליה והאנן גידעו ופיסלו [ב] לא. ופריק שמואל מתני' רבנן היא ואנא דאמרי כר' יוסי בר' יהודה דאמר בכי האי גוונא אילן מותר וגידועו אסור. ומתקיף עליה רב יוסף מאי דכי פליגי רבנן ורבי יוסי ב"ר יהודה בהאי פליגי דלמא בהאי פליגי בעיקר אילן [ג] דרבנן סברי עיקר אילן אסור דכתיב ואשריהן תשרפון באש. וכשהאש תשרפון מכלה את הכל. ור' יוסי סבר עיקר אילן מותר דכתיב ואשריהם תגדעון. גידועו אסור אבל העיקר מותר. אבל התוספת דברי הכל אסור. וכי תימא הא לא אמרי הכי דהא לא אמרי רבנן ואשריהם תשרפון באש אלא באילן שנטעו מתחלה לכך אבל נטעו ולבסוף עבדו לא. אפיך דרבנן לר' יוסי בר' יהודה ודר' יוסי בר' יהודה לרבנן. ומקשינן אי הכי מתני' דקתני גידעו ופסלו מאן קתני ליה אי ר' יוסי בר' יהודה הא אמר עיקר אילן שרי הא תוספתו אסיר. אי רבנן למה לי גדעו ופיסלו. אפילו בלא גידוע ופיסול האילן עצמו אסור וכל שכן תוספתו אסירא. דהא אמרת בתוספתו כולי עלמא לא פליגי דאסירא. ופרקינן אי בעית תימא מתני' רבנן היא. וכי אמרו עיקר אילן בסתמא אבל גידעו ופיסלו גלי דעתיה דבתוספת שיוסיף לההוא ניחא ליה לעובדו בשאר אילן לא ניחא ליה הלכך העיקר שרי ותוספת אסיר: איבעית תימא מתני' ר' יוסי בר' יהודה וגידעו ופסלו אצטריכא ליה מהו דתימא כיון דגדעו ופסלו כאילו מתחלה נטעו לכך ועיקרו נמי ליתסר. קמ"ל דאינו אסור אלא מה שהחליף: **מתני'** איזהו אשרה כל שתחתיה עבודת כוכבים ר' שמעון

ח) ל"ל והאנן גדעו ופסלו תנן גדעו ופסלו אין לא גדעו ופסלו לא ופריק כו'. ט) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה להדיא דסי' לו גי' אחרת בכאן דלפוס אתקפא דרב אשי מפסיגן פלוגתא דריב"י ורבנן וחזו דאמרינן איפוך רבנן ולא כפרש"י ודו"ק.

לא ישב בצילה. ולא דמי לגלו של היכל (פסחים דף כו.) דהתם היכל לתוכו עשוי אבל אשרה עשויה לגל ג"ע [ה]חומרא דעבודת כוכבים שאני [ו]: **אי דאיכא דירכא אחרינא.** פי' קצר כזה לפי בענין למימר אפי' ארוך יותר אם כן אין לדבר סוף: **ורבנן** סברי זה וזה גורם מותר. פי' רבינו שמואל ומ"מ אסרי רבנן ירקות בימות החמה דלא דמי דהכא עם זבל נייה המהנה לגדל ולהחליף זבל הקרקע נמי שהוא של היתר מהני לגדל ולהחליף (ה) אבל לגורם דלא חיישינן שכולו אסור שאותה הנאה שהגל עושה להגין מן החמה אין הקרקע עושה וליכא נמי גל אחר דהיתר גורם עמו להגין מן החמה נמצאת כל הנאת הגל לאיסור ודמי שפיר לפרה שנתפטמה בכרשיני היתר ושל עבודת כוכבים ביחד שנייסה הועילו לפטם הפרה ונקרא זה וזה גורם: **התם** דקאזיל לאיבוד. פי' בקונטרס דלאבדה מתכוין וכבר בטלה והוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה וקשה הא טובא דלמ"ד (לעיל מא.) עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה תקשי ואפילו למאן דסרי נמי הא אין מבטל ישראל עבודת כוכבים של עובד כוכבים ועוד דבשל ישראל נמי איירי ר' יוסי מדמייתי ראיה (לעיל דף מד.) מעגל וממפלגת שהיא של ישראל ועבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה עולמית לכן נראה לפרש דקאזיל לאיבוד דלא שכיח שיבא לזיבול בזריי' לרוח שאין נופל כ"כ ביחד ומ"מ אפילו לכי האי גוונא חייש רבנן: **נוטעין** יחור של ערלה. וקמ"ל דלא גזרינן יחור אטו אגוז דבייחור לא שייך ביה ערלה: **ואין** נוטעין אגוז של ערלה. ל"ל דבאיסור נטיעת אגוז לכתחלה נמי לא פליגי רבנן דאי פליגי ושרו אם כן לדידהו אמאי ערלה בשריפה ינטעו אותם ויהיה היולא מהם זה וזה גורם ודוחק לומר דאיירי התם באין ראוין לנטע אלא ודאי בדיעבד פליגי ובא ר' יוסי לאשמעינן שאם נטעוהו אף בדיעבד כל הגדל ממנו אסור וכדמפרש טעמא מפני שהוא פרי דמשמע שבא להשמיענו היכא דנטע אגוז של ערלה דאפילו דיעבד אסורים הפירות והא דנקט אין נוטעין אידי דתני ריש נוטעין תנא סיפא אין נוטעין: שאם

מתני' [א]לא ישב בצילה ואם ישב טהור ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא [ב]היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: **גמ'** לא ישב בצילה פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל צילה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא לא דאפי' לצל קומתה נמי אם ישב טהור והא קמ"ל דאפילו לצל צילה לא ישב איכא דמתני לה אסיפא ואם ישב טהור פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל קומתה מכלל דלצל צילה [ג]אפילו לכתחלה ישב [ד] לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור: ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא: מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים מני רבי יהודה בן בתירא היא דתניא [ה]רבי יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמאה באהל שנאמר [1]ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: איבעיא להו עבר או עובר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר עובר ורבי יוחנן אמר אם עבר ולא פליגי הא [ו]דאיכא דירכא אחרינא הא דליכא דירכא אחרינא א"ל רב ששת לשמעיה כי מטית להתם ארהיטני [ז] היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא ל"ל ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא דירכא אחרינא כי אמר ארהיטני מי שרי לעולם [ח]דליכא דירכא אחרינא [ט]ואדם חשוב שאני: **מתני'** זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזירין לא בימות החמ' ולא בימות הגשמים [י]ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת עליהן והוה להן לזבל: **גמ'** למימרא דרבי יוסי סבר זה וזה גורם אסור ורבנן אמרי זה וזה גורם מותר הא איפכא שמעינן להו דתנן [ז]רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשה זבל ונאמר [2]לא ידבק בידך מאומה מן החרם קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דר' יוסי אדרבי יוסי בשלמא דרבי יוסי אדרבי יוסי לא קשיא התם דקאזיל לאיבוד מתיר הכא דלא קאזיל לאיבוד אסור אלא דרבנן אדרבנן קשיא איפוך ואיבעית אימא לא תיפוך דר' יוסי כדשנין דרבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא [כ]מה שמשביח בעור פוגם בבשר הכא נמי מה שמשביח בנביה פוגם בצל וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור [ט](והתניא) [י]רבי יוסי אומר [יא]נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי שאם [יב]נטע והבריך והרכיב מותר ותניא נמי הכי מודה רבי יוסי שאם

מתני' לא ישב בצילה. המי לא לאו תחת גוף האילן הוא דאסר כן לא [ל]מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא אלא מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשהחמה במזרח או במערב יש לכל אדם צל ארוך וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו: **תחתיה.** (ג) גוף האילן שהאהיל עליו האילן: **ואם עבר טמא.** כדמפרש בגמרא: **היתה גוזלת את הרבים.** [ג] שהיה נופה נוטה לרשות הרבים: **ועבר תחתיה טהור.** דהך [מ]טומאה דרבנן היא וקרא דמייתינן בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי נמי אמרי' בפ' ר' ישמעאל (לקמן נב:) דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן: **גמ' פשיטא.** דלא ישב בצילה דהא קא מיתהני מעבודת כוכבים: **אלא צילה.** [ד] שחרית וערבית (ג) שאל ארוך לכל דבר מאד וכל זמן שאל עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב ומשון מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא לא אלו ואצטריך לאשמועינן דאפילו בצל צילה לא ישב: **מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא.** בתמיהה. והלא אינו מן האילן הוא ולא תחת גופו: **לא בצל קומתה נמי אם ישב טהור.** ובלבד שלא ישב ממש תחתיה ומשום ריש קא נקט אל צילה דקתני לא ישב לכתחלה ואשמעינן דאפילו בצל צילה לא ישב אבל סיפא ישב טהור אפילו אצל קומתה קאי: **מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב.** בתמיהה. כיון דאוקמת מתני' אצל קומתה וריש נמי דקתני לא ישב בצל קומתה מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב והא קא מיתהני: **אם ישב טהור.** ובלבד שלא יהא תחתיה דהא קתני לקמן דאי עבר טמא וכ"ש ישב: **א"א דליכא דקרובת עבודת כוכבים.** ומצא האילן מתהיל על התקרובת ועליו: **עבר.** דאי עבר דיעבד אי עובר לכתחלה: **כי מטית התם.** רב ששת סגי נהורא הוה וזה מושכו והיתה בעירו אשרה גוזלת את הרבים א"ל כי מטית התם: **ארהיטני.** משכני במרולה: **מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים.** שהאילן גם הוא קשה להן שמעכב החמה מלבא: **אבל לא בימות החמה.** שהצל יפה להן: **והחזירין.** לטוג"א בלע"ז: **לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.** שהצל יפה לחזרת לעולם: **שהנביה.** עליו נושרין בימות הגשמים מן האילן: **גמ' זה וזה.** נייה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו: **שוחק וזורה לרוח.** ולא חיים לזבל: **התם קאזיל לאיבוד.** לאבדה הוא מתכוין וכבר בטלה עבודת כוכבים ולא גרעה מעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הלכך ליכא זה וזה גורם שהרי אין כאן איסור כל כך דאפילו רבנן לא אסרי אלא משום גזירה דלמא מגבה ליה כו' כדאוקימנא בריש פירקין (דף מב.): **הכא לא אזיל לאיבוד.** שהרי דרכה בכך ואין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה הלכך איסור הנאה הוא זה וזה גורם אסור: **איפוך.** כולה מתני' ולא תשני דרבי יוסי אדרבי יוסי כדשנית: **דדשנין.** מעיקרא ולעולם זה וזה גורם אסור ס"ל: **דרבנן.** אדרבנן לא קשיא אינהו נמי זה וזה גורם אסור סבירא להו כדאמרינן אף היא נעשית זבל והכא היינו טעמא דשרו ליכא גורם איסור כלל דמה שמשביח אילן את הירקות בעליו פוגם בצל: **ודרב מרי.** (ד) [בתמורה] (דף כד.) גבי אין מרגלין בפסולי מוקדשים להפשיט דרך הרגלים כעין מפוח של נפחים בעלי מומין שנפדו ואחמון לגרמו ואע"פ שהעור נמכר ביוקר אסור להרגיל לפי שבזיון קדשים הוא שמקלקל הבשר קשיא לן התם אמאי הא פסידא דהקדש הוא דאי הוה שרית ליה להרגיל ולמכור העור ביוקר הוה טפי פריק להו מעיקרא ושני רב מרי ליכא פסידא דמה שמשביח בדמי העור פוגם בדמי הבשר: ערלה לא נאסר אלא הפירי הלכך אגוז איסור הנאה דקא מתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן: **יחור.** נוף: **שאם נטע.** האגוז של ערלה מותר. אלמא כי גדל האילן וטוענו פירות הוו להו הנך פירות בגרמא דאגוז דאיסור וקרקע דהיתר מותר: **והבריך**

פוגם בבשר. מה שמשתכר בדמי העור פוגם בדמי הבשר ואין כאן ריוח, לפי שמתיירא לתפוך העור ותופך הבשר ושוב אינה יפה לימכר (תמורה כד.).

פא א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יא סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעי' ט:

פב ב ג מיי' שם ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעיף י:

פג ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ט:

פד ו ז מיי' פ"י מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה כ טוש"ע י"ד סי' רלד סעי' יב:

לעזי רש"י

לייטוג"א. חסה.

רבינו חננאל

[מתני'] לא ישב בצל האשרה ואם ישב טהור. ואוקימנא בצל קומתה. וכ"ש בצל צילה שהוא טהור. לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא. מ"ט אי אפשר שאין שם תקרובת ונמצא מאהיל בתקרובת עבודת כוכבים שנקראת זבחי מתים וכבר פרשנוה למעלה שמטמא כמת: היתה אשרה זו גוזלת את הרבים. פירוש היתה נוטה ברשות הרבים בפחות מכדי קומת האדם או בפחות מגמל ורוכבו. והיתה מסתרכת בבגדי בני אדם ומושכת אותם שנמצאת כאילו גוזלת. אם עבר תחתיה טהור שאין בראשי האמירין שיערר להאהיל. ואוקימנא אי ליכא דירכא אחריתי עובר בתחלה ואפילו הכי אם הוא אדם חשוב יהלך בריצה. ואם איכא דירכא אחריתי לא יעבור ואם עבר טהור: **ירושלמי** הרי הקבר אסור בהנאה רצילו מתחר לאכול בו: **ירושלמי** זאת אומרת שאין טומאת המתים מחזורת. דלא כן [ה] אילו קבר שגדול את הרבים ועבר תחתיו טהור: [מתני'] זורעין תחת האשרה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה שמתגדלין בצל האשרה בימות החמה שהצל טוב להן ואסור. והחזרין פי' חסא לא בימות החמה ולא בימות הגשמים שלעולם הצל יפה להן. רבי יוסי אומר אף לא כל ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת פי' עלי האשרה נופלות על גבי הירקות הזורעין תחתיה והוה להן לזבל ומגדלת אותן. ומקשינן למימרא דרבי יוסי זה וזה גורם אסור סבירא ליה פי' הקרקע והנמיה שניהן גורמין גידול הירקות ורבנן דפליגי עליה דר' יוסי ושרו בירקות בימות הגשמים ולא חיישי ליה לנמיה. סברי זה וזה גורם מותר. והא איפכא שמענא להו דתנן ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. [ב] אבל הכא דהוה זבל על גבי הירקות ולא אזל לאיבוד משום הכי קא אסר ר' יוסי. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא דלא קא שרו רבנן הכא אלא משום דיותר פוגם הצל בירקות ממה שמרויח בהן הזבל של נמיה כמו שאמר בבכורות פרק כל פסולי המוקדשים בהמרגיל בבכור דמה שמשביח בעור פוגם בבשר. ואכתי סבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור. והתני' ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה פי' כי עץ בעלמא הוא. ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי. ואין מרכיבין בכפניות של ערלה. ואמר רב יהודה

ה) פי' בתמיהה וכן פי' בפ"מ וכן מוכח בפנהדרין דף מז ע"ב דכ"ז דלא פינהו טמא. ו) חסר כאן וא"ל ומשנינן התם דקאזיל לאיבוד מתיר אבל הכא.

מסורת הש"ס

ה) חולין יג: לעיל נב:, ב) [ברכות יט. וש"נ], ג) [לעיל מב.], ד) לעיל מג: וש"נ, ה) [נכורות לג: תמורה כד.], ו) [ל"ל והתנן], ז) עולה פ"ח מ"ט, ח) [וע"ע תוס' קפחים כו. ד"ה שאני וכו'].

תורה אור השלם

1. וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
תהלים קו כח
2. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבְּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ועבר וכו' טומאה דרבנן היא. עיין חולין יג ע"ב תוס' ד"ה תקרובת: **תנם'** ד"ה **לא** וכו' **חומרא** דעבודת כוכבים שאני. עיין לעיל דף יב ע"ב תוס' ד"ה אלא ודף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא ישב וכו' דא"ל לא הוה מתני ואם ישב: (ב) ד"ה תחתיה תחת גוף האילן: (ג) ד"ה לצל וכו' הצל ארוך: (ד) ד"ה ודכ מרי בבכורות גבי בעלי מומין שנפדו ושחטן לצרכו אין מרגלין וכו' של נפחים ואע"פ שהעור נמכר וכו' וקשיא לן: (ה) תוס' ד"ה וכנגן וכו' מהני לגדל ולהחליף ודמי שפיר לפרה שנתפטמה וכו' זה וזה גורם אבל לגורם דלא חיישינן וכו' כל הנאה דלא לאיסור הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור. נ"ב וכ"כ הטור אבל הרמב"ם לא גרס לה וכן הוא בירושלמי וי"ף ורא"ש וש"ע השמיטו כל זה (ועמ"ש רבינו ביו"ד מ' קמ"ב ס"ק י"ח): [ב] שם ד"ה אי דליכא דירכא כו'. נ"ב הרמב"ם ל"ג אבל הרא"ש וש"פ כתבוה (ע"ש ס"ק כ'): [ג] רש"י ד"ה היתה גוזלת. שהיה נופה כו'. נ"ב אבל הרמב"ם מפרש שקדם לו הדרך (ע"ש): [ד] שם ד"ה לצל צלה שחרית כו'. נ"ב וכן פי' אחר מפרשים בירושלמי ורמב"ם פי' בענין אחר (ע"ש ס"ק י"ח ועי' כ"ן):

מוסף רש"י

שהנביה נושרת עליהן. על הירקות והוה לזבל ומגדלת בעל הירק נהנה מן האשירה, נייה הן הצלין הנוסרין מן האילן בימות הגשמים (לעיל מב.). **שוחק וזורה לרוח.** המוגלא עבודת כוכבים של מתכת (לעיל מב.) שלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה (לעיל מג.). **מה שמשביח בעור**

והבריך והרכיב. (ד) אם הבריך או הרכיב יחור של ערלה בתוך זקן מותרים פירותיהן מיד אע"פ שלא מלאו להן שני ערלה דזה וזה גורם מותר וה"ג אמרינן בעלמא[ד] ילדה שסיבבה בזקנה בטלה. לשון אחר אם נטע האגוז של ערלה שהוא איסור הנאה ולכשיגדל ועשה נטיעה הבריכה והרכיבה בתוך להיתר מותר לאותן פירות שטוענן אחר זמן בתוך זמני ע"י האילן של היתר וקשיא לי בלא הבריך ובלא הרכיב נמי איכא זה וזה גורם לגוז לאיסור וקרקע להיתר: **שני ליה לר' יוסי בין עבודת כוכבים לשאר איסורין.** דאע"ג דבשאר איסורין זה וזה גורם מותר ס"ל הכא לאסור: **בגרשיני עבודת כוכבים.** של תקרובת עבודת כוכבים או שעבדום: **תבור.** עד שתכלה ממנה כל שבח הזבל ותהא בורה ולא יזרענה: **תרזה.** תכתש: **מאי לאו הא.** דקתני שדה תזרע ר' יוסי היא דשמעינן ליה לאמרי[ה] גבי עבלה זה וזה גורם מותר ה"נ תזרע והזרעים גדלים ע"י זבל לאיסור וקרקע להיתר [ה] דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא לאמתני' ופרה תשחט ותאכל שלף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות: **והא.** דקתני שדה תבור רבנן היא לאמרי[ו] אף היא נעשית זבל כו' והא דשרי מתני' זורעין תחתיה ירקות הא שנינן ליה[ז] מה שמשבח בגבייה פוגם בגלו: **הא ר"א והא רבנן.** אבל לר' יוסי בעבודת כוכבים זה וזה גורם אסור ס"ל כדקתני מתני' ואי משום שוחק וזורה הא שנינן ליה לעיל ואי משום עבלה שני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין: **שאור של חולין.** ושאור אחר של תרומה: **שנפלו לתוך עיסה.** של חולין: **כדי לחמן.** עיסה זו: **אחר אחרון אני בא.** לומר שנפל אחרון אם של חולין נפל אחרון ביטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים: **ואמר אביי ל"ש.** דאמר"א אם אחרון חולין שמותר אלא שקדם וסילק את האיסור קודם נפילתו של זה שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור ליאסר ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מתומלת ע"י אחר [ז] ואם לא בשביל ראשון ואפ"ה כיון דלא הוה בו מעולם שיעור חימוץ ליכא למימר זה וזה גורם וביטל שני את הראשון: **אבל אם לא קדם וסילק אם האיסור אסור.** אע"פ שנפל היתר לבסוף אסור דזה וזה גורם אסור ולרבנן זה וזה גורם מותר: **משום דאחר אחרון אני בא.** דקסבר גמרו באיסור אסור גמרו בהיתר מותר אבל היכא דנפלו בבת אחת לעולם קאמר לך זה וזה גורם מותר ס"ל: **נטל הימנה עליה.** מן האשרה. מתני' היא: **חדש יותן.** שהרי נעשה והותזק מאיסורי הנאה: **ישן.** שכבר הותזק ואין היסקו לחזקו אלא לאפות: **יולן.** אלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה: **אפה אם הפת.** בין בחדש שלנו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק של עצי איסור הוה ליה בתרוייהו זה וזה גורם שהפת שנאפית בו בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם לאיסור שנתחזק בהן התנור מראשיתו וגורם היתר דהאי היסק וקתני הפת אסורה לר"א עד שיולך הני דמי עלים לאיסור ליס המלח. אלמא זה וזה גורם אסור: **אלא רבנן דשאור.** פליגי עלויה ואמרי זה וזה גורם מותר דקתני אפי' נפל איסור בסוף [ז] וכ"ש נפלו בבת אחת מותר עד שיהא באיסור לבדו כדי לאחמץ: **אלא לעולם הא.** דקתני שדה תזרע ר' יוסי [ז] דשמעינן ליה גבי עבלה דאמר מותר וגבי עבודת כוכבים דקאמר [מג:] שוחק וזורה לרוח ולא שני בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וטעמא לאו כדשנינן [מח:] משום דחזיל לאיבוד הוא ודקשיא לך ר' יוסי דמתני' דגבייה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דקאמריתו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בבת אחת אם נפלו כאחת דליכא גמרו באיסור, הכי נמי דשרי, דזה וזה גורם מותר גורם לאיסור דמה שהשביחו בגבייה פגמו בגלו: **בזבל עבודת כוכבים.** שבא מדם פריס ועגלים הנשחטים לעבודת כוכבים דתקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא (לעיל מד:) אין הקדש לעבודת כוכבים: **הלכה כר' יוסי.** דזה וזה גורם מותר:

מתני'

שאם נטע והבריך. פי' בקונט' בלשון אחרון נטע האגוז ואחר כך כשנעשה נטיעה הבריך והרכיב באילן של היתר (ח) אותו לשון עיקר ומה שהקשה בקונט' אפי' לא הבריך והרכיב נמי לא דק דאין נקרא זה וזה גורם אלא כשאינם מענין אחד כמו שאם נטע והבריך והרכיב מותר וכי תימא שני ליה לר' יוסי בין שאר איסורין לעבודת כוכבים ומי שני ליה והתניא שדה שנזדבלה בזבל עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים תני חדא [א]שדה תזרע פרה תשחט ותניא אידך שדה תבור ופרה תרזה מאי לאו הא ר' יוסי והא רבנן לא הא ר"א והא רבנן הי ר"א ורבנן אילימא ר"א ורבנן דשאור דתנן [ב]שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחימצו ר"א אומר אחר האחרון אני בא וחכ"א [ג]בין שנפל איסור לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור וממאי דטעמא דר"א בדאביי דלמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא אי גמיר באיסורא [ד] אסורה ואי גמיר בהיתירא מותרין בין סלקיה ובין לא סלקיה אלא ר"א ורבנן דעצים דתנן [ה]נטל הימנה עצים אסורה בהנאה הסיק בה את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה [ו]באחרים כולן אסורות בהנאה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים רבנן דפליגי עליה דר"א מאן נינהו אילימא רבנן דעצים אחמורי מחמרי אלא רבנן דשאור אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור בעבודת כוכבים מי מקילי אלא לעולם הא רבי יוסי והא רבנן ר' יוסי לדבריהם דרבנן [ז] אמר להו לדידי [ח]זה וזה גורם מותר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור אודו לי [ט] מיהת אף ירקות בימות הגשמים ורבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי: ההוא גינתא דאיזדבל בזבלא דעבודת כוכבים שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי:

מתני'

שאם נטע והבריך והרכיב מותר וכי תימא שני ליה לר' יוסי בין שאר איסורין לעבודת כוכבים ומי שני ליה והתניא שדה שנזדבלה בזבל עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים תני חדא [א]שדה תזרע פרה תשחט ותניא אידך שדה תבור ופרה תרזה מאי לאו הא ר' יוסי והא רבנן לא הא ר"א והא רבנן הי ר"א ורבנן אילימא ר"א ורבנן דשאור דתנן [ב]שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחימצו ר"א אומר אחר האחרון אני בא וחכ"א [ג]בין שנפל איסור לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור וממאי דטעמא דר"א בדאביי דלמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא אי גמיר באיסורא [ד] אסורה ואי גמיר בהיתירא מותרין בין סלקיה ובין לא סלקיה אלא ר"א ורבנן דעצים דתנן [ה]נטל הימנה עצים אסורה בהנאה הסיק בה את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה [ו]באחרים כולן אסורות בהנאה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים רבנן דפליגי עליה דר"א מאן נינהו אילימא רבנן דעצים אחמורי מחמרי אלא רבנן דשאור אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור בעבודת כוכבים מי מקילי אלא לעולם הא רבי יוסי והא רבנן ר' יוסי לדבריהם דרבנן [ז] אמר להו לדידי [ח]זה וזה גורם מותר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור אודו לי [ט] מיהת אף ירקות בימות הגשמים ורבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי: ההוא גינתא דאיזדבל בזבלא דעבודת כוכבים שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי:

מתני'

נראה לפרש הגאת הפת וניחא דלא פליג ר"א בריש[ל] חדש יותן להתיר להוליך הגאת עצים שהוסק בהן ליס המלח:

נתערבה באחרות. לא גרס ר"ת ואחרות באחרות וכן במשנת חכיני תלתן דכולאי הכרם דמייתי בפ"ק דביצה (דף ג:) לא גריס ליה ומכיא ראיה מדאסר שמואל פ' התערובת (זבחים עד.) מפק ספיקא ודחיק התם לאשכוחי תנא דסבר כוותיה וגריך להביא מדרבי יהודה דברייתא דרמוני בחדן דאסר בספק ספיקא והולך לדחוק סבר לה כוותיה בחדא ופליג עלה בחדא דשמואל דוקא בעבודת כוכבים אוסר דקאמר התם הגא לעבודת כוכבים שספיקה אסורה עד סוף העולם ואי גרסינן ליה הכא לייתו הך משנה דבעבודת כוכבים קיימא וכן אי גרסינן ליה נמי בחבילי תלתן היה לו להביא המשנה דר"מ וניימא סבר כוותיה בחדא ור"י בר ברוך אומר דשפיר גרסינן ליה הכא והתם ודלמא ליכא אלא חדא ספיקא דה"פ ואחרים באחרים כל אותן אחרים נתערבו באחרים או אפילו רובן דאיכא למימר איסורא ברובא איתיה דה"נ אמר תלמודא התם גבי טבעת של עבודת כוכבים נפלה לתוך מאה טבעות כולן אסורות פירשו שאים למקום אחד ואדבעים במקום אחד האדבעים מותרים דאמרינן איסורא ברובא איתיה [ט]:

אדג

מסורת הש"ס

[א] פסחים כו: ערלה פ"ב מע"ש לקמן עג: תמורה יב., [ב] פסחים כו. [לקמן ע"ב], [ג] בתחרות יעב"ץ, [ד] [קונטר מג:], [ה] [לעיל מח:], [ו] [לעיל מג:], [ז] [שם], [ח] [ל"ל אם], [ט] זהו דיבור אחד עם הך למעלה. רש"ל, [י] [שבת ח:], [כ] [וע"ע תוס' ביצה ג: ותוס' יבמות פפ. ד"ה נתערבו ותוס' סנהדרין פ. ד"ה ואחרים ותוס' זבחים עד: ד"ה ואבי"א],

הגהות הב"ח

[א] גמ' גמיר באיסורא אסור ומי גמיר בהיתירא מותר בין סלקיה: [ב] שם לדבריהם לרבנן קאמר: [ג] שם אודו לי מיהת. נ"ב פירוש אודו לי לבנרמי דזה חם גורם לאיסור היא ומ"ה אף ירקות בימות הגשמים אסור: [ד] רש"י ד"ה והבריך והרכיב או הבריך: [ה] ד"ח מאי לאו וכו' וקרקע להיתר ופרה תשחט ותאכל וכו' שאר מלאכות דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא אמתני' הס"ל: (ו) ד"ה אלא רבנן וכו' כסוף מותר וכ"ש נפלו בבת אחת עד שיהא: (ז) ד"ה אלא לעולם וכו' ר' יוסי היא דשמעי' וכו' ולא שני ליה בין עבודת כוכבים: (ח) תוס' ד"ה אאם נטע וכו' ואותו לשון וכו' בלילן זקן והוי כמו יולדה שסבבה בזקנה דבטלה אין הגדון דומה לראיה דהיא אפי' נמ"ל זה וזה גורם לאסור מותר דכיון שסבבה בזקנה בטלה וכן משמע לשון בטלה: (ט) ד"ה אאם וכו' בטל ומעבד שע. נ"ב עיין בפ' כל שעה דף לד: (י) ד"ה והא רבנן וכו' נטע או הבריך או הרכיב לאו וכו' עלמו הוא מותר: (כ) ד"ה עד שיהא וכו' מדר' אליעזר נשמע לרבנן. נ"ב ולבתר הכי דקאמר אלא רבנן דשאור שפיר פריך אלא רבנן דשאור דכבים לשאר בין עבודת כוכבים לשאר איסורין משום דבעי למימר דר"א דשאור ס"ל [אחר האחרון אני] בא אפי' לא קדם וסלקיה [דבשאר איסורין] זה וזה גורם מותר אפי' לר"א: (ל) ד"ה יוליך וכו' בריש אחדש:

מוסף רש"י

אחר אחרון אני בא. שהוא גורם את המימון ואם נפל באיסור בסוף אסורה (תמורה יב.). לא שנו. דאחר אחרון אני בא ואם נפל בהיתר בסוף מותר, אלא שקדם וסילק את האיסור. מכיון שנפל בו היתר מיד, דהוא"ל וסילקו ועדיין לא החמיץ בטל והלך לו, ואע"ג דהועיל בו קלת שיכול זה אחרון לגמור חימוץ על ידו, אעפ"כ כבר בטל לו ושוב אין מחזר ומיעור בו (פסחים כז.) ולא נשאר השיעור אפילו ע"י לירוף (לקמן עג.). אבל לא קדם וסילק. וגנמר על ידי שיסם ואינו יכול ליבטל, אסור, אלמא זה חם גורם אסור (פסחים כז.). משום דאחר אחרון אני בא. וטעמא משום דאזל בתר גמר מעשה, גמרו בהיתר מותר ואפילו לא קדם וסילק דאיכא זה חם גורם, גמרו באיסור אסור, אבל בבת אחת, אם נפלו כאחת דליכא גמרו באיסור, הכי נמי דשרי, דזה וזה גורם מותר (שם). יוליך הנאה לים המלח. דמי עצים, מכל מקום שמעינן ליה כל כמה דלא ממטי הגאה ליס המלח מודה הוא לא"ק בין אחדש יותן בין אחדש יולן בין באיסור פת, אלמא סיון דקתני אחדש יותן אית ליה זה חם גורם אסור (שם).

עין משפט נר מצוה

פה א ב ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכ' י"ד ופט"ז מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יא:

רבינו חננאל

אמר רב מודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שמותר. ותניא בהדיא דר' יוסי מודה בהא. והנה הכפניות של ערלה והאילן שניהן גורמין לזה הפרי ומודה ר' יוסי שמותר מכלל דר' יוסי זה וזה גורם מותר סבירא ליה וכי תימא לר' יוסי שני ליה איסורא דעבודת כוכבים משאר איסורי. והתניא שדה שנזדבלה בזבל של עבודת כוכבים. וכן פרה שנתפטמה בכרשיני תרומה תני חדא שדה תיזרע ופרה תשחט. ותניא אידך שדה תבור. ופרה תרזה. מאי [ו] האי קתני שדה תזרע רבנן. והא דקתני תבור רבי יוסי (אומר) [היא] אפ"ה [ז] אם נזרעה שרי [אלמא] דהוא סבר זה וזה גורם מותר. ולא שני ליה בין איסורא דעבודת כוכב' לאיסורא דתרומה. ודחינן לא לעולם לר' יוסי שני ליה בין איסורא דעבודת כוכבים לשאר איסורי. והני מתנייתא ר' אליעזר ורבנן נינהו דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו בתוך העיסה ואין באחד מהן שיעור כדי לחמץ את העיסה ונצטרפו וחימצו רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא. פי' אם השאור של תרומה נפל אחרון נאסרה העיסה. ואם של חולין נפל אחרון מותר וחכמים אומרים לעולם אין העיסה אסורה אלא אם היה בשאור של תרומה שיעור כדי לחמץ לבדו. ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור לשם אומר ר' אליעזר אם נפל שאור של חולין אחרון מותר אבל לא סילקו אסור. אלמא סבר זה וזה גורם אסור. ואעפ"כ אם קדם וסילק את השאור של תרומה שרי ר' אליעזר. ודחי' וממאי דטעמא דרבי אליעזר כדאביי וכו'. אלא מהא דתנן

[ו] ל"ל מאי לאו הא דקתני שדה תזרע וכו'.

[ז] פי' דכיון דזה הוא דלא בגרש"י דבריה דבריה זה וזה גורם מותר ותוס' אלא דגם בגרש"י דבריה דבריה זה וזה גורם מותר ולא פליגי לק בלכתחלה וצ"ע.

ארג בו את הבגד אסור בהנאה. בירושלמי דפירקין פריך מ"ש מיין נסך דאמרי' יאמכר חוץ מדמי יין נסך שבו דה"נ יאמכר חוץ מדמי איסור שבו והכי איתא התם ג"ר חגי כל נחתית מן אילפא אשכחי' ר' יעקב בר אחא יתיב מקשי נטל הימנה כרכר אסור בהנייה ארג בו את הבגד אסור בהנייה ותניון יאמכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו ג"ר יעקב בר אחא חגי קשיתא חגי קיימא מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח מן העובד כוכבים ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן העובד כוכבים פירוש ולפיכך אסור למכרו לעובד כוכבים דחיישינן שמא יאמכרנו לישראל התם אין דרך ליקח מן העובד כוכבים יין וכן י"ל בתפה בו את הפת דרך ליקח פת מן העובד כוכבים [1]:

שקול ארבע זוזי בו'. ולמוכרן כל אחד בפני עצמו אמר לו כן כדפירש רש"י: **לא** רב"ע עובדין לשברים. פי' בקונטרס והא דאמר שמואל בריש פירקין (דף מא.) אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למולאן התם לא חזינן דנשתברה מאיליה דאמרינן עובד כוכבים שברן והכא מיירי בראיתה שנשתברה ולא שברה העובד כוכבים וקשה דא"כ מאי מקשה לעיל (דף מא.:) לרשב"ל מראש דגון שאני התם שלא שברה עובד כוכבים דהא רשב"ל ושמואל קמו בחד שיטה בשברי עבודת כוכבים לכן נראה לפרש דהכא מיירי שדרכה לנשר קיסמין וענפים תדיר ואין מניחין [ה] לעובדה בכך ולכך יש לאסור הקיסמין הנופלים ממנה [ו] עוד י"ל דהתם מיירי בשברים שמלאן לגדן בלא עיקר עבודת כוכבים אבל הכא מיירי שכל השברים ביחד ובכי האי גוונא אמר עובדין לשברים ומ"מ לפי זה קשיא מאי פריך לעיל מראש דגון דהא הוו התם כל השברים יחד אבל התם לא היה דרכה לישבר וא"כ אפי' עיקר עבודת כוכבים קייס מותר דמימר אמר איהי לא אלה נפשה: מתני' [ז] נטל ממנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן [ח] יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות כולן אסורות בהנאה ר"א אומר [ט] יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים: [י] נטל הימנה כרכור אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים ואחרים באחרים כולן אסורין בהנאה ר"א אומר [יא] יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים: גמ' וצריכא דאי אשמעינן קמייתא בהא קאמר ר' אליעזר משום דבעידנא דקא גמרה פת קלי לה איסורא אבל כרכור דאיתיה לאיסורא בעיניה אימא מודי לרבנן ואי אשמעינן כרכור בהא קאמרי רבנן אבל פת אימא מודו ליה לר"א צריכא א"ר חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"א איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר רב חסדא הכי אמר זעירי הלכה כר"א אמר רב אדא בר אהבה לא שנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית מותרת ההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר [יב] ישקול ארבע זוזי ושדי בנהרא ונשתרי לך: **מתני'** כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל ממנה מקל או שרביט אפי' עלה ה"ז בטלה שיפה לצרכה אסורה שלא לצרכה מותרת: **גמ'** אותן שפאין מה תהא עליהן פליגי בה רב הונא [יג] (ור' חייא) בר רב חד אמר אסורין וחד אמר [יד] מותרין תניא כמ"ד מותרין דתניא [טו] עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו היא ושפאיה מותרין לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכה בין לצרכו היא ושפאיה אסורין איתמר עבודת כוכבים שנשתברה [טז] רב אמר [יז] צריך לבטל כל קיסם וקיסם ושמואל אמר עבודת כוכבים אינה בטלה אלא דרך גדילתה אדרבה דרך גדילתה מי מבטלא אלא ה"ק אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא דרך גדילתה לימא בהא קמיפלגי [יח] דמ"ס עובדין לשברין ומ"ס אין עובדין לשברין לא דכ"ע עובדין לשברין והכא [א] בשברי שברים קמיפלגי מ"ס שברי שברים אסורין ומ"ס שברי שברים מותרין ואיבע"א דכ"ע שברי שברים מותרין והכא בעבודת כוכבי' של חליות ובהדיוט שיכול להחזירה קמיפלגי מ"ס כיון דהדיוט יכול להחזירה לא בטלה ומ"ס אין עבודת כוכבים בטלה אלא דרך גדילתה דהיינו אורחיה הא לאו גדילתה היא ואין צריכה לבטל:

הדרן עלך כל הצלמים

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכ"א [ב] שנראות עמו אסורות ושאין נראות עמו מותרות: **גמ'** בשלמא רבנן קסברי עובדין לשברים נראות עמו דאיכא למימר מינה נפל אסורות שאין נראות עמו מותרות אלא ר' ישמעאל מאי קסבר אי עובדין לשברין אפילו תרתי נמי ליתסר אי אין עובדין לשברים אפי' תלת נמי לא אמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן בידוע שנשרו ממנו דברי הכל אסורות ואפילו למ"ד אין עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דלאו היינו אורחיה אבל הכא דמעיקרא תבורי מיתבורי היינו אורחיה כי פליגי בסתמא

במקורבות

וגמרא מפרש טעמא: **שנראות עמו.** דנראה שנפלו משם אסורות בין ג' בין שתים: **ושאין נראין עמו.** אין סמוכות לו מותרות ואפי' ג': **גמ' עובדין לשברים.** כל האבנים המזרקות שם נתוספו על המרקולים ונעשה [ד] גדול עבודת כוכבים וכשהן נושרות הוו שברי עבודת כוכבים. והשתא לא חשיב להו תקרובת אלא עבודת כוכבים בפני עצמה: **מעיקרא תבורי מיתבורי.** שאינן מחוברות ודרכן ליפול:

במקורבות

גידוע וכיסוח דהיינו אורחיה אבל הא שבירה כיון דלאו דרך גדילתה היא לאו היינו אורחיה ומותרת:

הדרן עלך כל הצלמים אסורין

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו [בצד] מרקוליס אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שנראה עמו אסור את שאינו נראה עמו מותר. אוקמה ר' יוחנן בידוע שנשרו אבנים הללו מן המרקוליס דבדי

עין משפט נר מצוה

פו א ב ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכ' יג סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קמג סעי' ד:

פז ד ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' ג:

פח ו מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כט סמג לאוין קלד קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ב:

פט ז ח מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה יב סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ו:

צ ט י מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף יא:

א כ מיי' פ"ז שם הלכ' טז סמג שם (טי"ד סי' קלט):

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא

רבינו חננאל

נטל הימנה מן האשרה עצים אסורה בהנאה. הסיק בה את התנור אם חדש יותץ אם ישן יוצן. אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות כו'. ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים. השתא רבנן דפליגי עליה דר' אליעזר בשדה שנודבלה בזבל של עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני תרומה מאן ניגוה אי רבנן דעצים הא מחמרי טובא דאינון אסרי בהנאה הפת כולה. ור' אליעזר לא אסר בה אלא כדי שכר אפיה בלבד. אלא מאי אית לך למימר רבנן דפליגי עליה בשאור אימור דשמעת להו דמקילין (ומותרין) [ומתירין] העיסה עד שיהיה כדי לחמץ בשאור של תרומה באיסורא דעבודת כוכבים מי שמעת להו. אלא לעולם הא דתניא שדה שנודבלה בזבל של עבודת כוכבים כו' ר' יוסי ורבנן היא ולעולם ר' יוסי דאי זה הוה גורם מותר אית ליה. ולא שנא עבודת כוכבים משאר איסורי. והכא במשנתנו ר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי זה הוה גורם מותר. לדידכו דאית לכו זה הוה גורם אסור. אמאי שריתו ירקות בימות הגשמים. והלא הנמיה של עבודת כוכבים נושרת עליהן והוה להן לזבל. ונמצא הקרקע והנמיה גורמין ויהיו אסורין. ורבנן סברי הצל בימות הגשמים פוגם יותר ממה שמשבחת הנמיה כרב מרי דאמר בהמגיל בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין מה שהשביח בעור שמוכרו לנוד ומוסיף בדמים פוגם בבשר: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ואסיקנא ההיא גינתא דאודבלה בזבל של עבודת כוכבים ושלחה רב עמרם קמיה דרב יוסף ושלח ליה הרי אמרו הלכה כרבי יוסי:

מתני' נטל את האשרה קיסם ועשה בו כרכור אסור בהנאה כו' ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. וצריכא דאי אתמר בפת ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח והשאר מותר הוה אמינא משום דבעידנא דקא גמרה לה פת איקלי ליה לאיסור. אבל כרכור דאיתיה בעיניה אימא מודי להו לרבנן ואי אתמר פלוגתייהו בכרכור כו' ואסיקנא הלכה כר' אליעזר. ולא תימא בפת לבדה א"ר אליעזר יוליך הנאה לים המלח אלא אפילו נתערבה חבית של יין של עובדי כוכבים כדרב חסדא דאמר ליה לההוא גברא דאתערבא ליה חבית של יין דסתם יינו של עובד כוכבים בחביות יין שלו. ואמר לו רב חסדא זיל שקול ד' זוזי דמי חבית יין ושדי בנהרא ושאר חביות מותרות לך

מסורת הש"ס

(ז) [פסחים מ.], ח) [ל"ל ותמיד], ג) לעיל מב. [תוספ' פ"ז ה"ה], ד) [לעיל מא: לקמן נג:], ה) עי' במהרש"ל, ו) בס"י ל"ב, ז) [וע"ע תוס' יומא פז: ד"ה כולן ותוס' לקמן סה. ד"ה טעמא], ח) הך עוד י"ל וכו' שייך אחר לא אלה נפשה ל"ם,

גליון הש"ס

גמ' שקול ארבע זוזי. עיין יומא דף נה ע"ב תוס' ד"ה ונגרור:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אימר עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה רב אמר: (ב) רש"י ד"ה רב אמר וכו' דכל קיסם: (ג) ד"ה והכא וכו' שברי שברים קאמר כגון: (ד) ד"ה עובדים וכו' ונעשה עבודת כוכבים גדול וכסהן: (ה) תוס' ד"ה לא וכו' ואין מניחין מלעבודה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והכא בשברי שברים. נ"ב והרמב"ם גורס במקום בשברי בשאלי ור"ל אם שאלי שברים נתבטל בביטול שבר מ' ופסק כאינעית אימא וכרב (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"ו ס"ק י"):

לעזי רש"י

דזיל"ו [ריי"ל]. עץ מחודד המשמש להפרדת חוטי השתי לפני העברת הבוכייר ביניהם.

רבינו חננאל (המשך)

כולן בהנאה: **פיסקא** כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל ממנה מקל או שרביט. ואפילו עלה הרי זו בטלה. שפאה לצרכה אסורה שלא לצרכה מותרת: **גמ'** ואותם שפאים תניא כמאן דאמר מותרין דתניא עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו כדי שיהנה משפאיה היא ושפאיה מותרין. לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין. וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכו בין לצרכה היא ושפאיה אסורין. אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אמר רב צריך לבטל כל קיסם וקיסם. ושמואל אמר [אין] עבודת כוכבים צריכה להבטל אלא כל זמן שהיא דרך גדילתה לימא בהא פליגי דרב סבר עובדין לשברים לפיכך צריך לבטל כל קיסם שבה ושמואל סבר כיון שנשתברה הותרה ודחינן לה דכולי עלמא לא פליגי דעובדין לשברים והכא בשברי שברים פליגי רב אוסר ושמואל אמר מותר איבעית תימא כולי עלמא לא פליגי דאין עובדים לשברים ובעבודת כוכבים של חוליות וההדיוט יכול להחזירה פליגי. רב סבר כיון דהדיוט יכול להחזירה לא בטלה ושמואל סבר אין עבודת כוכבים צריכה ליבטל אלא דרך גדילתה. כגון

במקורבות אסורות. פירש בקונטרים מקורבות מאד כגון באמה או באחי אמה דמייה נפול מרוחקות כלומר בתוך ד׳ אמות מותרות דלאו מייה נפול ובסמוך פירש בתפיסה אחת שאין הפסק בינם למרקולים ואסורים לכולי עלמא דכל תוך ד׳ אמות נראות עמו קרי (ד) להם ופלוגתייהו דלעיל בתוך ארבע אמות בשתי תפיסות דאיכא גובהה דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מייה נפול וקשה בה טובא הדא דאין זו שיטת התלמוד שנשנה הסברא כך שמתחלה היינו סוברים היכא דליכא גובהה קורא אותם בתוך ד׳ אמות מרוחקות וליכא למימר מייה נפול ולבסוף נאמר כי ליכא גובהה ודאי מייה נפול ואפילו בתוך ד׳ ועוד אי בליכא גובהה טעמא דשתים אסורות משום דמייה נפול מאי איריא שתים אסורות אפילו אחד נמי והא״ל ר׳ ישמעאל אומר בתפיסה אחת אפילו ג׳ אסורה שלש אפילו מרוחקות (ה) ועוד כיון דכל תוך ד׳ אמות נראות קרי להו ואסורות אף לרבנן למה הזכיר רבי ישמעאל בתפיסה לו אסורות יותר מרבנן היה לו לומר לשון נראות כמו רבנן דהא אפי׳ רבנן מודו בנראות עמו דהיינו בתפיסה לו אסורות (ו) ועוד דמשמע אף לפי המסקנא דבמקורבות לא פליגי דאפילו ליכא גובהה אסורות והכי נמי אמרינן לעיל במקורבות לא פליגי ולא הדר ביה תלמודא ודבר תימה הוא דכיון שהן מקורבות כל כך ג״כ (ז) הגבוהין בקרוב למרקולים ממש היה ועובדין אותן האנשים כשמופלות אם כן הוה לן למימר שאם הגובהה קרוב למרקולים אפילו מרוחקות אסורות כאילו לא היה גובהה שכיון שעברו הגובהה מה מזיק להן הגובהה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דליכא למימר דה״ק במקורבות תוך ארבע וליכא גובהה לכ״ע לא פליגי אי נמי כי ליכא גובהה ואבני המרקולים אינם גבוהים יותר כי אם מעט (ח) כשהם נופלות אינם יכולות להתרחק לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד׳ אמות נמי יש שאינן נראות כדקרי לעיל מרוחקות תוך ד׳ אמות וה״פ כאן בתפיסה אחת דליכא גובהה ותוך ד׳ אמות נראות קאמר רבי ישמעאל דאפילו דא״ל מרקולים קטן הם כיון שהם בתוך ד׳ אמות ודוקא שתים אבל אחת מותרת דבאין נראות מיירי ואחת מרקולים לא עבדי והא דקאמר לעיל לר׳ ישמעאל ג׳ מותרין מיירי בג׳ תפיסות כגון דליכא גובהה וכיון דליכא גובהה אין לאסור ג׳ דלא שכיחי לעשות מרקולים קטן בלד גדול היכא דליכא גובהה בינתים אבל שלש אסורות אפילו איכא גובהה דכיון שהן זו בלד זו מוכחא מילתא דמרקולים עבדינהו ורבנן סברי ל״ש תפיסה אחת ל״ש שתי תפיסות ל״ש שתים ל״ש שלש נראות אינן נראות מותרות דאין עושין מרקולים קטן בלד מרקולים גדול ולעיל ס״ד (ט) כן במקורבות הרבה שנראות עמו כ״ע לא פליגי דאסורות ואפילו אחת כי פליגי במרוחקות פירוש שאינן נראות קס״ד במרוחקות הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא בלד מרקולים קטני ומשיק בלד ד׳ אמות קמיפלגי דר׳ ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקולים דעושין קטן בלד גדול אע״ג דאין נראות עמו (י) אבל שתים לא כיון דליכא גובהה כדמסיק אבל שלש אע״ג דליכא גובהה עושין דוקא תוך ד׳ אמות כדתני בלד מרקולים והא דתני בברייתא שלש אפי׳ מרוחקות כיון דאין נראות עמו בשביל הגובהה מרוחקות קרי להו: **וסבר** ר׳ ישמעאל שתים מותרות. פי׳ בתוך ארבע אמות ונראה לי דה״ה דהוה מלי לאקשויי וסבר ר׳ ישמעאל ג׳ חוץ לד׳ מותרות ולפי המסקנא ניחא ודוק: **אבני** בית קולים. הקשה ר״ת היאך מזכירין שמה כיון שאינה כתובה בתורה דבפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושם אלהים אחרים לא מזכירו ואורי״ת דקילום לשון שבח שמה וחכמים כנו אותה קולים לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וזהו מרקולים חילוף קילום לשון מר דשחוטה פרק גיד הנשה (חולין דף לד.) מר דכתבא (בכורות ד׳ ל.) ו) : **ה״ג** בנן של קדושים מהלך עליהם. לשון יחיד וכן בסמוך אפילו בלורתא דזוזא לא מסתכל דאדרבי מנחם גופיה קאי ולא על אביו ואמו כדאיתא פ״ב דמועד קטן (דף כה:) כל נח נפשיה דר׳ מנחם בר׳ סימאי אישתנו כל אילמנייא משום דלא איסתכל בלורתא דזוזא וא״ת מה חסידות איכא בזה הא אמרינן פרק שואל (שבת דף קמט.) דיוקנא עצמה אסורה להסתכל אפי׳ בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמא בלורתא דזוזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ״ה לא מסתכל ו) : **בעינן** בעין פנים וליבא. פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וזה לשונו (ב) מן זביחה דפנים וה״ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל והם כל מיני מאכל וכדתנן נמי במתני׳ ח) יינות שמנים וסלתות הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת מיהו אתסורי הוא דמתסרי משום דנעשים עבודת כוכבים עצמה כדלקמן בשמעתין (דף נא.) ובעבודת כוכבים מהני ביטול והא בטלו לחפו בהן דרכים ושמעינן מהכא דהני גרות של שעוה שמציאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכינן הכומר מכרס או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפי׳ דמזרק זריק להו ולא פלא להו (שם). וישראל ששיפה עבודת כוכבים. של עכו״ם, דאי של ישראל אפילו שיפה נמי עכו״ם היא ושפיא אסורין, לעבודת כוכבים דישראל לאו בת בטולי היא (שם). הדרן עלך כל הצלמים אבני בית קוליים. מרקוליים, והיא שם ע״ז (ב״מ כה:). אחת מכאן ואחת מכאן. והשלשים מהיה על זה ומהיה על זה (שם). מן המרקוליים. יש עכו״ם שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקוליים וכל הבא זורק לה אבן והיא עבודתה (לעיל מב.).

במקורבות אסורות. פירש בקונטרים מקורבות מאד כגון באמה או באחי אמה דמייה נפול מרוחקות כלומר בתוך ד׳ אמות מותרות דלאו מייה נפול ובסמוך פירש בתפיסה אחת שאין הפסק בינם למרקולים ואסורים לכולי עלמא דכל תוך ד׳ אמות נראות עמו קרי (ד) להם ופלוגתייהו דלעיל בתוך ארבע אמות בשתי תפיסות דאיכא גובהה דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מייה נפול וקשה בה טובא הדא דאין זו שיטת התלמוד שנשנה הסברא כך שמתחלה היינו סוברים היכא דליכא גובהה קורא אותם בתוך ד׳ אמות מרוחקות וליכא למימר מייה נפול ולבסוף נאמר כי ליכא גובהה ודאי מייה נפול ואפילו בתוך ד׳ ועוד אי בליכא גובהה טעמא דשתים אסורות משום דמייה נפול מאי איריא שתים אסורות אפילו אחד נמי והא״ל ר׳ ישמעאל אומר בתפיסה אחת אפילו ג׳ אסורה שלש אפילו מרוחקות (ה) ועוד כיון דכל תוך ד׳ אמות נראות קרי להו ואסורות אף לרבנן למה הזכיר רבי ישמעאל בתפיסה לו אסורות יותר מרבנן היה לו לומר לשון נראות כמו רבנן דהא אפי׳ רבנן מודו בנראות עמו דהיינו בתפיסה לו אסורות (ו) ועוד דמשמע אף לפי המסקנא דבמקורבות לא פליגי דאפילו ליכא גובהה אסורות והכי נמי אמרינן לעיל במקורבות לא פליגי ולא הדר ביה תלמודא ודבר תימה הוא דכיון שהן מקורבות כל כך ג״כ (ז) הגבוהין בקרוב למרקולים ממש היה ועובדין אותן האנשים כשמופלות אם כן הוה לן למימר שאם הגובהה קרוב למרקולים אפילו מרוחקות אסורות כאילו לא היה גובהה שכיון שעברו הגובהה מה מזיק להן הגובהה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דליכא למימר דה״ק במקורבות תוך ארבע וליכא גובהה לכ״ע לא פליגי אי נמי כי ליכא גובהה ואבני המרקולים אינם גבוהים יותר כי אם מעט (ח) כשהם נופלות אינם יכולות להתרחק לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד׳ אמות נמי יש שאינן נראות כדקרי לעיל מרוחקות תוך ד׳ אמות וה״פ כאן בתפיסה אחת דליכא גובהה ותוך ד׳ אמות נראות קאמר רבי ישמעאל דאפילו דא״ל מרקולים קטן הם כיון שהם בתוך ד׳ אמות ודוקא שתים אבל אחת מותרת דבאין נראות מיירי ואחת מרקולים לא עבדי והא דקאמר לעיל לר׳ ישמעאל ג׳ מותרין מיירי בג׳ תפיסות כגון דליכא גובהה וכיון דליכא גובהה אין לאסור ג׳ דלא שכיחי לעשות מרקולים קטן בלד גדול היכא דליכא גובהה בינתים אבל שלש אסורות אפילו איכא גובהה דכיון שהן זו בלד זו מוכחא מילתא דמרקולים עבדינהו ורבנן סברי ל״ש תפיסה אחת ל״ש שתי תפיסות ל״ש שתים ל״ש שלש נראות אינן נראות מותרות דאין עושין מרקולים קטן בלד מרקולים גדול ולעיל ס״ד (ט) כן במקורבות הרבה שנראות עמו כ״ע לא פליגי דאסורות ואפילו אחת כי פליגי במרוחקות פירוש שאינן נראות קס״ד במרוחקות הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא בלד מרקולים קטני ומשיק בלד ד׳ אמות קמיפלגי דר׳ ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקולים דעושין קטן בלד גדול אע״ג דאין נראות עמו (י) אבל שתים לא כיון דליכא גובהה כדמסיק אבל שלש אע״ג דליכא גובהה עושין דוקא תוך ד׳ אמות כדתני בלד מרקולים והא דתני בברייתא שלש אפי׳ מרוחקות כיון דאין נראות עמו בשביל הגובהה מרוחקות קרי להו: **וסבר** ר׳ ישמעאל שתים מותרות. פי׳ בתוך ארבע אמות ונראה לי דה״ה דהוה מלי לאקשויי וסבר ר׳ ישמעאל ג׳ חוץ לד׳ מותרות ולפי המסקנא ניחא ודוק: **אבני** בית קולים. הקשה ר״ת היאך מזכירין שמה כיון שאינה כתובה בתורה דבפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושם אלהים אחרים לא מזכירו ואורי״ת דקילום לשון שבח שמה וחכמים כנו אותה קולים לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וזהו מרקולים חילוף קילום לשון מר דשחוטה פרק גיד הנשה (חולין דף לד.) מר דכתבא (בכורות ד׳ ל.) ו) : **ה״ג** בנן של קדושים מהלך עליהם. לשון יחיד וכן בסמוך אפילו בלורתא דזוזא לא מסתכל דאדרבי מנחם גופיה קאי ולא על אביו ואמו כדאיתא פ״ב דמועד קטן (דף כה:) כל נח נפשיה דר׳ מנחם בר׳ סימאי אישתנו כל אילמנייא משום דלא איסתכל בלורתא דזוזא וא״ת מה חסידות איכא בזה הא אמרינן פרק שואל (שבת דף קמט.) דיוקנא עצמה אסורה להסתכל אפי׳ בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמא בלורתא דזוזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ״ה לא מסתכל ו) : **בעינן** בעין פנים וליבא. פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וזה לשונו (ב) מן זביחה דפנים וה״ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל והם כל מיני מאכל וכדתנן נמי במתני׳ ח) יינות שמנים וסלתות הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת מיהו אתסורי הוא דמתסרי משום דנעשים עבודת כוכבים עצמה כדלקמן בשמעתין (דף נא.) ובעבודת כוכבים מהני ביטול והא בטלו לחפו בהן דרכים ושמעינן מהכא דהני גרות של שעוה שמציאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכינן הכומר מכרס או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפי׳

מותרות

בר יוסף א״ר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית שנאמר [1]ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים [א]אין לה בטילה לעולם ומאן דלא פריש אמר בעינא כעין פנים וליבא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה [ד]עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות

מותרות

במקורבות אסורות. (ה) כגון באמה וחצי אמה: **מרוחקות.** (ו) בארבע אמות דולמי לאו מייה נפול: **עושין מרקולים קטן.** כלומר דרכן לעשות כן: **נראות עמו.** מקורבות מאד: **שאין נראות עמו מותרות.** דלאו מייה נפול: **אבנים שנשרו.** היינו בידוע: **נראות עמו.** אכתי הוה עבודת כוכבים: **שאין נראות עמו.** הוו להו שברים: **אני שנמצאו.** נראות עמו אסורות שממנו נפול ושברים דמרקולים ודאי אסורין כדאמרן: **שאין נראות עמו מותרות.** דלאו מייה נפול: **וסבר רבי ישמעאל שתים.** בתוך ארבע אמותיו מותרות: **והתניא ר׳ ישמעאל אומר שתים בתפיסה לו.** וסתם תפיסה ד׳ אמות וקתני אסורות: **בתפיסה אחת.** הא דקתני אסורות בתפיסה אחת שאין הפסק בינם למרקולים ואסורה בין לר׳ ישמעאל בין לרבנן בכל תוך ד׳ אמות נראות עמו קרי ליה ובשלש מרוחקות הוא דפליגי. והא דאוקימנא לעיל פלוגתייהו בתוך ד׳ אמות ולר׳ ישמעאל שתים מותרות ולרבנן ג׳ נמי מותרות בשתי תפיסות כדמפרש: **דליכא גובהה.** תל מפסיק בינם למרקולים דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מייה נפולו הלכך לר׳ ישמעאל שתים מותרות אבל ג׳ אסורות דעושין מרקולים קטן בלד מרקולים גדול: **הכ״ג.** זו בלד זו: **עיקר מרקולים.** תחילתו אבל קטן הנעשה בלד הגדול עובדין לו כל דהו: ה״ג **אמאי קרי ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בלורתא דזוזא: מנין לתקרובת כו׳.** והני תקרובת נינהו דהזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו הלכך לאו עבודת כוכבים עצמה היא דמיסגי להו בביטול: **בעין פנים.** (ג) זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת כדכתיב (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי להי׳ לבדו אלמא דומה כלפני׳ קרי זבח עבודת כוכבים ואבנים אין עובדין להם (ד) בפנים: מותרות

ב א מיי׳ פ״ח מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ט סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קלט סעיף ב:

רבינו חננאל

הכל אסורות. ואפילו למאן דאמר אין עובדין לשברין הני מילי בעבודת כוכבים דלאו אורחיה לשברין אבל למרקוליס דמעיקרא אבנים אבנים היא היינו אורחיה כי פליגי רבי ישמעאל וחכמי׳ בסתמא. מקורבות נמי בתוך ד׳ אמות דאיכא למימר מייניה נפל אסורות. כי פליגי במרוחקות ר׳ ישמעאל סבר עושין למרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול שלש דדמיין למרקוליס אסורי׳ שתים דלא דמיין למרקוליס מותרות ורבנן סברי אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. ולא שנא שלש ולא שנא שתים נראות עמו אסורות שאין נראות עמו בתפיסה אחת אפילו ג׳ אסורה שלש אפילו מרוחקות (ה) ועוד כיון דכל תוך ד׳ אמות נראות קרי להו ואסורות אף לרבנן למה הזכיר רבי ישמעאל בתפיסה לו אסורות יותר מרבנן היה לו לומר לשון נראות כמו רבנן דהא אפי׳ רבנן מודו בנראות עמו דהיינו בתפיסה לו אסורות (ו) ועוד דמשמע אף לפי המסקנא דבמקורבות לא פליגי דאפילו ליכא גובהה אסורות והכי נמי אמרינן לעיל במקורבות לא פליגי ולא הדר ביה תלמודא ודבר תימה הוא דכיון שהן מקורבות כל כך ג״כ (ז) הגבוהין בקרוב למרקוליס ממש היה ועובדין אותן האנשים כשמופלות אם כן הוה לן למימר שאם הגובהה קרוב למרקוליס אפילו מרוחקות אסורות כאילו לא היה גובהה שכיון שעברו הגובהה מה מזיק להן הגובהה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דליכא למימר דה״ק במקורבות תוך ארבע וליכא גובהה לכ״ע לא פליגי אי נמי כי ליכא גובהה ואבני המרקוליס אינם גבוהים יותר כי אם מעט (ח) כשהם נופלות אינם יכולות להתרחק לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד׳ אמות נמי יש שאינן נראות כדקרי לעיל מרוחקות תוך ד׳ אמות וה״פ כאן בתפיסה אחת דליכא גובהה ותוך ד׳ אמות נראות קאמר רבי ישמעאל דאפילו דא״ל מרקוליס קטן הם כיון שהם בתוך ד׳ אמות ודוקא שתים אבל אחת מותרת דבאין נראות מיירי ואחת מרקוליס לא עבדי והא דקאמר לעיל לר׳ ישמעאל ג׳ מותרין מיירי בג׳ תפיסות כגון דליכא גובהה וכיון דליכא גובהה אין לאסור ג׳ דלא שכיחי לעשות מרקוליס קטן בלד גדול היכא דליכא גובהה בינתים אבל שלש אסורות אפילו איכא גובהה דכיון שהן זו בלד זו מוכחא מילתא דמרקוליס עבדינהו ורבנן סברי ל״ש תפיסה אחת ל״ש שתי תפיסות ל״ש שתים ל״ש שלש נראות אינן נראות מותרות דאין עושין מרקוליס קטן בלד מרקוליס גדול ולעיל ס״ד (ט) כן במקורבות הרבה שנראות עמו כ״ע לא פליגי דאסורות ואפילו אחת כי פליגי במרוחקות פירוש שאינן נראות קס״ד במרוחקות הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא בלד מרקוליס קטני ומשיק בלד ד׳ אמות קמיפלגי דר׳ ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקוליס דעושין קטן בלד גדול אע״ג דאין נראות עמו (י) אבל שתים לא כיון דליכא גובהה כדמסיק אבל שלש אע״ג דליכא גובהה עושין דוקא תוך ד׳ אמות כדתני בלד מרקוליס והא דתני בברייתא שלש אפי׳ מרוחקות כיון דאין נראות עמו בשביל הגובהה מרוחקות קרי להו: **וסבר** ר׳ ישמעאל שתים מותרות. פי׳ בתוך ארבע אמות ונראה לי דה״ה דהוה מלי לאקשויי וסבר ר׳ ישמעאל ג׳ חוץ לד׳ מותרות ולפי המסקנא ניחא ודוק: **אבני** בית קוליים. הקשה ר״ת היאך מזכירין שמה כיון שאינה כתובה בתורה דבפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושם אלהים אחרים לא מזכירו ואורי״ת דקילום לשון שבח שמה וחכמים כנו אותה קוליים לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וזהו מרקוליים חילוף קילום לשון מר דשחוטה פרק גיד הנשה (חולין דף לד.) מר דכתבא (בכורות ד׳ ל.) ו) : **ה״ג** בנן של קדושים מהלך עליהם. לשון יחיד וכן בסמוך אפילו בלורתא דזוזא לא מסתכל דאדרבי מנחם גופיה קאי ולא על אביו ואמו כדאיתא פ״ב דמועד קטן (דף כה:) כל נח נפשיה דר׳ מנחם בר׳ סימאי אישתנו כל אילמנייא משום דלא איסתכל בלורתא דזוזא וא״ת מה חסידות איכא בזה הא אמרינן פרק שואל (שבת דף קמט.) דיוקנא עצמה אסורה להסתכל אפי׳ בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמא בלורתא דזוזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ״ה לא מסתכל ו) : **בעינן** בעין פנים וליבא. פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וזה לשונו (ב) מן זביחה דפנים וה״ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל והם כל מיני מאכל וכדתנן נמי במתני׳ ח) יינות שמנים וסלתות הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת מיהו אתסורי הוא דמתסרי משום דנעשים עבודת כוכבים עצמה כדלקמן בשמעתין (דף נא.) ובעבודת כוכבים מהני ביטול והא בטלו לחפו בהן דרכים ושמעינן מהכא דהני גרות של שעוה שמציאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכינן הכומר מכרס או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפי׳

ו) [ב״מ כה:], ג) פסחים קד., ד) [לקמן נב:], ד) לעיל מב. [תוספ׳ ספ״ז ע״ב], ה) [בהם רש״ז], ו) [וע״ע תוס׳ סנהדרין סד. ד״ה מרקוליים ותוס׳ ב״מ כה: ד״ה כאבנין], ז) [וע״ע תוס׳ שבת קמט. ד״ה וליוקנין], ח) [לקמן נא:].

תורה אור השלם

1. וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
תהלים קו כח

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה במקורבות מאד כגון באמה: (ב) ד״ה מרוחקות כלומר בתוך ארבע אמות: (ג) ד״ה כעין פנים כעין זבחים: (ד) תוספות ד״ה במקורבות וכו׳ קרי ליה ופלוגתייהו וכו׳ שנשנה הסברא כל כך: (ה) בא״ד אפי׳ מרוחקות אסורות ועוד כיון: (ו) בא״ד ועוד דמשמע אף לפי המסקנא. נ״ב ותימה דהך קושיא גם לפירושם קשיא ולכך נתרץ הא דמתרלי הכתוב כמבוך [ומה מקום לקושיא זו] להקשות אתרש״י: (ז) בא״ד א״כ הגובה בקרוב למרקוליס ממש היא וכבר נעבדו אותן האבנים כשמופלות א״כ וכו׳ כאילו לא היה גובה שכיון שנעבדו האבנים מה מזיק להן וכו׳ דה״ק במקורבות תוך ד׳. נ״ב פי׳ דלמסקנא הכיא מקורבות ומרוחקות דלעיל אידי ואידי תוך ד׳ [ודבליכא גובה מקורבות קרי ליה [וד״ה מקורבות] וכיכא דליכא גובה מרוחקות קרי ליה ופליגי: (ח) בא״ד כי אם מעט דכשהם: (ט) בא״ד ולעיל ס״ד הכי במקורבות: (י) בא״ד אע״ג דאין נראות עמו אסורות אבל: (כ) ד״ה בעינן וכו׳ ח״ל כעין זביחה:

מוסף רש״י

שייך לעמוד קודם
נטל ממנה עצים. מן האשירה (לעיל מט.). חדש יותיר. שהרי נעשה וחוזק מאיסורי הנאה (שם). ישן. שכבר נחוזק ואין היקפו לחזקו אלא לאפיה, יוצר. שלא יאפו בהיקפו זה ונמצא שלא נהנה (שם). **אפה בו את הפת.** בין בחדש שנמנו וחזר והסיקו בעצי איתר, בין בישן בהיקפו של עצי איסור, הוי ליה בתרוייהו זה וזה גורם, שהפת שנאפית בו בחדש בהיקפו שני באה ע״י גורם דאיסור שנמחק בהן התנור מרמשיתו וגורם היתה דהאי היקפו (שם). יוליך הנאה לים המלח. הפת אסורה לר״מ עד יוליך הני דמי עצים דאיסור ליס המלח (שם, וכעי״ז פסחים כז.). **שישיפה עבודת כוכבים לצרכו.** שצריך לשפאין להסיק בשפאיה (לעיל מב.). **היא ושפאיה** מותרין. דהא בטלה עובד כוכבים כיון שישיפה לצרכו (שם). **לצרכה.** ליפותה (שם). **ושפאיה** מותרין.

עין משפט נר מצוה

ו) נראות עמו מותרות.
ב) הוא פירושלמי לעיל בפ״ג הל״ח ושם איתא מה״ר דר׳ יעקב בר אידי הוה מסתמיך בריב״ל מטין לאדורי אלמא ל״ל נחוש אים קדש קדשים וכו׳.

ו) נראות דאסתר וא״ל אם אין נראות עמו מותרות.
ב) הוא פירושלמי לעיל בפ״ג הל״ח ושם איתא מה״ר דר׳ יעקב בר אידי הוה מסתמיך בריב״ל מטין לאדורי אלמא ל״ל נחוש אים קדש קדשים וכו׳.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי׳ פ״ח מהל׳ יו״ט הלכה י׳ סמג לאוין עה טוש״ע א״ח סי׳ תקלו סעיף יב:
ד ב מיי׳ שם ופ״א מהל׳ שמיטין הלכה ה׳ סמג שם ועשין קמח טוש״ע שם סעיף יא:
ה ג מיי׳ פ״ח מהל׳ יו״ט הלכה י׳ סמג לאוין עה טוש״ע א״ח סי׳ תקלו סעיף יב:
ו ד מיי׳ פ״ג מהל׳ שמיטין הל׳ ט:
ז ה מיי׳ שם פ״א הלכה ה:
ח ו מיי׳ שם הלכה ז:
ט ז מיי׳ שם פ״ג הל׳ ט:
י ח מיי׳ שם פ״א הל׳ ה:
יא ט מיי׳ פ״ג מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ד:

רבינו חננאל

וסטרטיות מותרות. ישראל שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וסטרטיות אסורות. רלית נגר בר נגר דיפרקינה. פי׳ למה עובד כוכבים שחיפה באבני מרקוליס הדרכים מותרות. והלא קשיא עלה הא דאמר תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטילה עולמית ואין חרש בר חרש כלומר אין חכם בן חכם יכול לפרק זו הקושיא: אמר רב ששת אנא לא חכם ולא בן חכם. והנני מפרקה. האי תנא דמתיר סבר בעינן תקרובת בהמה כעין תקרובת פנים בקדש. אבל תקרובת אבנים לאו תקרובת היא. וכן עוד אייתי דא מתניתא מתליעין ומזהמין בשביעית ואין מתליעין ומזהמין במועד ו) ובין בשביעית ולית נגר בר נגר דיפרקינה. פי׳ מתליעין עוקרין התולעין מן האילן בחרמש או בקרדום. מזהמין משקין את האילנות מים וזבל. ומגזמין קוצצין בדי האילן וסכין מקום הקציצה שמן כדי שלא יכהו הקור ורימות האילן. אמר רבינא אנא לא נגר ולא בר נגר ומפרקינה לה מאי קושיא ליה אילימא אמאי קא שרי בשביעית ואסור במועד. שביעית דמלאכה קא אסר רחמנא הני לאו מלאכה נינהו מועד דאפילו טרחא נמי אסיר. הני נמי טרחא נינהו: ואי דיהום אגיזום קשיא ליה אמאי דיהום בשביעית שרי. וגיזום אסור. דיהום אוקומי אילנא שהוא דיבול להאכיל זוהמא את האילן שלא יצות שרי. גיזום שהוא חיתוך הזמורות להחליף אחרים תחתיהן להברות האילן ולהפריחו הוא ואסור. אלא הא קשיא ליה ועלה אמר לית נגר ובר נגר דיפרקינה. איני דיהום בשביעית שרי. והא תנינן מזהמין הנטיעות וכורכין אותם. וקוטמין אותם. פי׳ מפני הצנה שלא יצותו שעדיין נטיעות קטנות הן. ועושין להם בתים. פי׳ חופרין להן נקעין בעקריהן שיתקבצו בהן המים ומשקין אותם עד ראש השנה. עד

ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא דמי לתקרובת מזבח ובתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול ואי נוי של עבודת כוכבים היו ולנוי מדליקים אותן ושייך להו ביטול כעבודת כוכבים עצמה מכל מקום מכיון שכיבן הכומר אין לך ביטול גדול מזה דשוב אינו רוצה להדליקן לפני עבודת כוכבים אלא ליהנות הוא מהן ולצורכו נוטלן וחתיכות של שעוה שנותנין נמי לעבודת כוכבים מותרות דאפילו נוי ליכא ותקרובת כעין פנים ליכא ואין הקדש לעבודת כוכבים ולא צריכי ביטול וכ״כ שמביאין דורון מותרין שהרי אין מביאין לעבודת כוכבים כי אם לשמשים [ב] ולכומרים ותקרובת עבודת כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכיל לעבודת כוכבים כדורות דאשונים כך נראה לר״י והגך מלבושי כומרים נוי שלהם הוא ולא של עבודת כוכבים ומותרין בלא ביטול וכן כלי שקורין קליג״א אין משמשין בו לעבודת כוכבים אבל אותן כלי מחתה שמקטרין בו אסור משום משמשי עבודת כוכבים וצריך ביטול משום שמקטרין בו לעבודת כוכבים ומכירתו לאו היינו ביטולו דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי במתני׳ (דף נג.) במכרה או כשמשכנה ואמרי לא ביטל והוא הדין למשמשי עבודת כוכבים שאין בטלים בכך וכן כל כלי נוי של עבודת כוכבים כך פסק רבינו שמואל בשם רבינו שלמה משמע מתוך פירושו שהתיר הכרות לפי שאין עושין אותן תקרובת הא אם היו מביאין אותם לשם עבודת כוכבים היו אסורין דכעין פנים הוא שהוא ראוי להקריב לפנים דדמיא למנחת מאפה תנור ואע״ג דליכא זריקה המשתברת וכן משמע מתוך פרש״י ומה שפירש כעין פנים [ב] זהו כעין זבחים שבמקדש דהוו תקרובת דכתיב (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה׳ לבדו אלמא דאפילו זריקה שאינה משתברת כיון דהוי דומיא דלפנים קרי זבח עבודת כוכבים ואבנים אין עובדין בהם בפנים ואין נראה לר״י דהא בכולה שמעתין משמע דאפילו בכעין פנים בעינן זריקה המשתברת וכן משמע בסמוך ואפי׳ בעבודת כוכבים שדרכה לעובדה במקל לכן נראה לפרש כעין פנים כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר: **ואין מתליעין ומזהמין במועד.** ומיירי כגון שאינו אבל בהמתנה עד לאחר המועד דאל״כ שרי כיון דאוקומי אילנא הוא מדשרי ליה בשביעית דהא דבר האבד מותר במועד אי נמי אפי׳ הוא אבד ממש איכא למימר דאסור במועד משום טירחא יתירא כדאמרי׳ בפ״ק דמועד קטן (דף ד.) דאסור להשקות זרעים במי קילון משום טירחא יתירא אע״פ שמותר להשקות במי גשמים משום דבר האבד: **ומשקין** אותן עד ראש השנה. פירש הקונטר׳ אע״פ שעבודת האילן אסורה שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא יצותו הנטיעות להגך ל׳ יום דרבנן והכא לא גזור וקשה כמאן אי כר״ע האמר תוספת שביעית דאורייתא מבחרים ובקליר תשבות ואי כר׳ ישמעאל הלכה למשה מסיני היא אלא יש לפרש בשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא כדאמר בפי״ק דמועד קטן (דף ג:) ולרבא השקאה תולדה היא ואבות אסר רחמנא תולדות לא עי״ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוו דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן: **שבר** מקל לפניה חייב. וה״ה שבר אבנים לפני מרקוליס שדרכו בזריקה: **ספת** לה צואה. פי׳ בקונטר׳ האכילה צואה לשון מי ספו לך מאליה בריש פסחים (דף ג:) ולשון ספת קשה שהיה לומר ספה ועוד דבלשון משנה לא מצינו אכילה בלשון ספייה לכך נראה לפרש ליכלכה בצואה לשון טיבול כמו לא יספות במלח ויאכל דפרק הפועלים (ב״מ דף פט:):

חייב

מותרות ישראל שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וסרטיאות אסורות ולית [ג] נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב ששת אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנא ליה מאי קושיא ליה דרב גידל בעינא כעין פנים וליכא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה מתליעין ומזהמין בשביעית [א] ואין מתליעין ומזהמין במועד כאן וכאן [ב] אין מגזמין [ג] וסכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית ולית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רבינא אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה מאי קא קשיא ליה אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה מאי שנא שביעית דשרי ומ״ש מועד דאסור מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי מועד אפי׳ טירחא נמי אסור ואלא זיהום אגיזום קא קשיא ליה מ״ש זיהום דשרי ומ״ש גיזום דאסור מי דמי זיהום אוקומי אילנא ושרי גיזום אברויי אילנא ואסור ואלא זיהום אזיהום קא קשיא ליה דקתני מתליעין ומזהמין בשביעית ורמינהי [ד] מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ר״ה עד ר״ה אין [ה] בשביעית לא ודלמא כדרב עוקבא בר חמא [ו] דאמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו [ז] חד לאברויי אילנא ואסור וחד לסתומי פילי ושרי ה״נ תרי זיהמומי הוי חד לאוקומי אילני ושרי וחד לאברויי אילני ואסור ואלא סיכה אסיכה קא קשיא ליה דקתני סכין שמן לגזום בין במועד ובין בשביעית ורמינהי [ח] סכין את הפגין ומנקבין ומפטמין אותן עד ר״ה עד ר״ה אין [ט] בשביעית לא מי דמי הכא אוקומי אילנא ושרי התם פטומי פירא ואסור א״ל רב סמא בריה דרב אשי לרבינא [י] בר ירמיה סיכה דמועד אזיהום דמועד קא קשיא ליה מכדי האי אוקומי והאי אוקומי מאי שנא האי דשרי ומאי שנא האי דאסור היינו דקא״ל לית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור א״ל אביי לרבא מאי שנא שבר דהוה ליה כעין זביחה זרק נמי הוה ליה כעין זריקה אמר ליה בעינא זריקה משתברת וליכא איתיביה [יא] ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים

חייב

מוסרות. דבטליהו עובד כוכבים: **נגר בן נגר.** חכם בן חכם: **דיפרקינה.** שיוכל לתרלה. ולקמן מפרש מאי קא קשיא ליה: **דרב גידל.** דאין ביטול לתקרובת והכא קתני מותרות: **מפליעין.** נוטלין תולעת שבאילן: **ומזהמין.** כשיש מכה באילן וגשרה קצת קליפתו מדביקין אם זבל וקושרין שלא יצות ולא דמי האי לאין מזבלין דמועד קטן (דף ג.) דהתם זבול דקרקע והיא עבודה שבשדה ושבכרם: **לאן ולאן.** שביעית ומועד אין מגזמין קוטע את הענף כדי שיוציא נופות הרבה שביעות הגיזום: **אבל סכין שמן לגיזום.** כדי שלא יצות האילן אם נגזם קודם לכן. מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא יצות ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא: **אלא זיהום.** דשביעית אגיזום דשביעית קשיא ליה דקתני כאן וכאן אין מגזמין: **אוקומי.** שלא יתקלקל מכמות שהוא אבל אינו משביחו: **אברויי.** מחזיקו ומשביחו: **ועושין להם בתים.** גדר אמה גובה סביבותיו וממלאין אותו עפר: **עד ראש השנה.** שלו ערב שביעית אע״פ שעבודת האילן אסור שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא יצותו הנטיעות להגך שלשים יום והכא לא גזור: **דרב עוקבא.** במסכת סוכה בפ׳ לולב וערבה: **קישקושי.** חפירה תחת הזיתים: **סתומי פילי.** אם נתגלו שרשי האילן שרי לאוקומי הוא: **אם הפגין.** פגי תאינה סכין אותן בשמן כשהן חונטין כדי שיהו שמינות: **מפטמין אותן.** ממלאין את הנקבין שמן. פגין הוא פירי עצמו כשגדל מעט: **האי אוקומי והאי אוקומי.** זיהום נמי אוקומי הוא מדשרי ליה בשביעית כדשנינן לעיל מאי שנא סיכה דשרי דקתני סכין שמן לגיזום כו׳: **עבודה כוכבים שעובדין אותה במקל.** שמקשקשין לפניה במקל: **שבר מקל בפניה חייב.** כדאמרינן בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף ס:) **כל עבודות שבפנים שעבד בהן עבודת כוכבים בין בדרכה בכך בין שאין דרכה בכך חייב דכתיב** [ז] זובח לאלהים וגו׳ אלא [ח] מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה וגו׳ [ט] אין דרכה בכך פטור וזו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת מקל לא מצי למידק [י] זרק מקל בפניה פטור ואם בשבירת מקל פלחי לה פשיטא דחייב ואפי׳ לא דמי לפנים אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר הלכך שבר מקל בפניה חייב ואע״פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת בהמה של פנים שאובר מפרקתה הרי זבח לפניה דבר שרגילה בו אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים כדמפרש לקמן [נא.]: **וריקה המשתברת.** כגון זריקת דם [יא] של פנים שאינה מתאברת אלא משתבר ונופל טיפים טיפים: **ספת לה צואה.** האכילה צואה:

חייב

מסורת הש״ס

[א] [מגלגלים ב כל פסוק יד מתרגום של התרגם והמסגר מרש נגר ערוך], [ב] שביעית פ״ב מ״ד, [ג] סוכה מד: מ״ק ג., [ד] שביעית פ״ב מ״ה ע״ש, [ה] רבה בר ירמיה כל״ל, [ו] בס״ל: כל, [ז] [שמות יב], [ח] בס״ל: אלמא, [ט] [דברים יב], [י] [למימר רש״ס], [כ] בס״ל: לגגלים,

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה זריקה וכו׳ דם שבפנים שאינה מתאברת: (ב) תוד״ה בענין (בעמוד א) כעין פנים כעין זבחים שבמקדש הוא דהרי כל״ל ותיבת זהו נמחק:

מוסף רש״י

מותרות. שהרי ביטלו העכו״ם שסתר לגל (לעיל מב.). **לאברויי אילנא.** כמו (יחזקאל כג) וכל״ל אותם במרבותם, לנקוב הענפר שעל הפרפיס ולהזיזו שיהא רך ותיבות והאילן משביח, כך שמעתי, ליטנא אחריינא להבריא את האילן ולהשמינו (סוכה מד:). **ואסור.** דהוי משום רוחתא (מו״ק ג.). **לסתומי פילי.** שהפרפיס מגוליס וצריך לכסותם שלא ייבש האילן, פילי בקעים (סוכה מד:) שמסתם בקעים של אילן (מו״ק ג.). **ושרי.** דאית ביה משום פסולא (שם). **לאוקומי אילנא.** שלא יצות ואינו עושה להשמינו אלא לקיימן, שרי (סוכה מד:).

רבינו חננאל (המשך)

ר״ה אין בשביעית לא. ופרקינן כדאמר מר עוקבא בר חמא במסכת סוכה תרי קישקושי הוו. פי׳ קישקוש כדכתיב לקושש קש חד לאברויי אילנות כגון קשקוש ג) יבישין בדין ועלין ופסולת וחד לסתומי פילי. לסתום הסדקין שבאילן. הכא נמי תרי זיהום הוו חד לאברויי אילני שעושין בו הרבה ואסיר. וחד לאוקומי אילני ושרי: פי׳ סיכה סכין שמן לגיזום שלא יכהו הברד. וסיכה לפגין כדי שיתבשלו בשמש ויוכשרו מהרה לאכילה. וסיכת הפגין הוא פטומי פירא. לפיכך אסור בשביעית וסיכת שמן לגיזום לאוקומי. ואסיק׳ מכדי זיהום דתני בשביעית שרי ובמועד אסור לאוקומי הוא. וסיכת שמן לאוקומי הוא. וכיון דתרווייהו לאוקומי נינהו אמאי סיכה במועד שרי וזיהום אסור. קשיא: פי׳ שבר מקל בפניה. השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה אבל זריקה אינה מעין עבודה. ספת לה צואה או ניסך לה עביט של מימי רגלים חייב.

ו) חסר כאן וע״ל אבל אין מגמזין בין במועד ובין בשביעית לית נגר וכו׳. ז) אולי ל״ל כגון קישקוש של בדין יבשים ועלין וכו׳.

חייב. אפילו אין עבודתה בכך: **לימא.** מילתיה דרב כתנאי: **שחט לה חגב.** לכל עבודת כוכבים שבעולם בין דרכה בין אין דרכה בכך: **מר סבר.** רבי יהודה סבר אמרינן כעין זביחה ואע"פ דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים נוהגת והויא כשבירת מקל [1] דחייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה וה"ה שבירת מקל דהויא שבירה וחיתוך מדלא אשמעינן אוזן ותרגול דשייכא ביה שחיטה ממש: ורבנן סברי לא אמרינן בשבירה כעין זביחה: **לא דב"ע לא אמרינן כעין זביחה.** ובמקל אפילו רבי יהודה פטר ולימא לרב דכעין פנים בעינן מידי דדמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה אפי' אין ראויין לקרבן: **ושאני חגב הואיל ואוארו דומה לבהמה.** דיש לה לוארו כבהמה ולהכי מחייב רבי יהודה דכעין שחיטת פנים הוא: **שבר מקל לפניה חייב ונאסרת.** המקל בין שעבודתה בשבירה בין שאין עבודתה בשבירה הויא עבודה להתחייב והויא תקרובת ליאסר כדאמרן דכעין זביחה היא: **ורק מקל בפניה חייב.** וכגון שעבודתה בזריקת מקל מאיכה יעבדו [2]: **ואינה נאסרת.** המקל דלא הוי תקרובת אלא מידי דכעין פנים: **אלא מעתה.** דבעינן כעין פנים אבנים המזרקות למרקולים במה יאסרו: **כמגדל עבודת כוכבים.** התוספת על המרקולים קטן ליעשות מרקולים גדול ואיסורו משום עבודת כוכבים עצמה ולא משום תקרובת אבל מקל לא איתעביד עבודת כוכבים דעיקרה של עבודת כוכבים לאו מקל [3] נינהו: **הא לא פליגא.** דהא כולה גידול עבודת כוכבים נינהו: **ותקרובת לחבירתה.** לענין שתהא חבירתה נעבדה ממנה ונאסרה ממנה חבירתה משום עבודת כוכבים ויתרת בביטול אבל תקרובת למהוי זבחי מתיס [4] שאין בטלין עולמית לא הוו דכעין פנים בעינן ומקל לא איתעביד עבודת כוכבים ושרי לגמרי: **בתרייתא משתרי.** שהרי עבודת כוכבים נעשית אבל לא נעבדה עדיין: **אי ידעת לה.** אם אתה מכירה לאחרונה זיל שקלה כלומר שאין לה היכר לפיכך כולה אסורה: **תקרובת לעצמה.** שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה וזריקתה נעשית עבודת כוכבים ונעבדת ואפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים עצמה: **הרי אלו מותרין.** בגמרא מפרש טעמא לקמן (עמוד ב): **שבלרן מתחלה.** לצורך עבודת כוכבים ובבלירותן עבדה לעבודת כוכבים דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה: **בלאי לה'.** משמע שרלוי לשם הכתוב מדבר: **דוקין.** טייל"א: **לבני נח.** כל זמן שלא ניתנה תורה אף ישראל נקראו בני נח: **חזיא לגבוה בבמה דידהו.** דילפינן לקמן דמחוסר אבר נאסר להן ולא מוס אחר: **אלא במחוסר אבר.** דלא אשכחן דליתחזי לגבוה: **הכא בהמה שחיין ראשי אברים שלה.** שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' [5]: **מלהחיות זרע נפקא.** דבר שעושה פירות וטריפה שניקב קרום של מוח או שחתכו רגליה שוב אינה יולדת: **אלא למ"ד טריפה יולדת.** אילטריך מכל החי למעוטה דלא נפקא מלהחיות זרע: **בדומין לך.** ולא טרפה הלכך מכל החי למחוסר אבר אתא: **ודלמא נח גופיה טריפה הוה.** ואע"ג דחי כמה שנים דלמא טריפה היה ס"ל הלכך לא נפקא מאתך למעוטי טריפה ואתא מכל החי למעוטה ולא ממשמעותא דהחי דהא טריפה היה אלא מרבויא ומפרשים להאי החי לשון בריאות וטריפה הוא דאימעיט אבל מחוסר אבר לא: **להחיות זרע למה לי.** הא אימעוט טריפה: **אי מאתך.** טריפה הוא דאמעיט אבל זקן וסרים מחמת חולי דאתא אמינא בעלמא אמר רחמנא לעייניהו וטריפה לא ניעול שתמות בתיבה אבל לעשות פירות לא איכפת ואפילו זקן וסרים ליעול קמשמע לן: **למרקולים.** אף על פי שאין עבודתו בזביחה: **לדדרכה.** לעבודת כוכבים שעבודתה בזביחה דהא נפקא לן מאיכה יעבדו:

עד

חייב. פ"ה ואפי' אין עבודתה בכך ול"ל דמ"מ היתה רגילה בלואה דהא רב יהודה לא מיחייב [1] (אלא) בשבירת מקל ואע"ג דדמי לזביחה רק בלואה שרגילה במקל וכן ההיא דחגב ל"ל שעובדין אותה בחגב בענין אחר שלא בשחיטה דאי אינה רגילה בו מה בעי לדמוייה להך דרב יהודה לימא כתנאי כי משני דב"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים ולאו הואיל ולוארו דומה לבהמה ואי אינה רגילה בו כלל ובאת לחייב מטעם שמקריב אותו כעין פנים גמור והוי כמו שוחט בהמה לעבודת כוכבים שחייב לכל עבודת כוכבים שבעולם מטעם שהיא עבודת פנים כדפירש לעיל בקונט' וכי יועיל לוארו דומה לבהמה להחשיב כעין פנים יותר משוחט בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים דאמרינן לקמן דפטור אלא ודאי מיירי בעבודת כוכבים שרגילין לעבוד בחגב ודמי לדרכה בכך טפי מבהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שאין דרכה בבהמה כלל ובהכי ניחא דלא קאמר דב"ע אמרינן כעין זביחה כרב ומחייב בשבירת מקל באותה שעובדין אותה במקל והכא דפליגי בחגב פליגי באין עובדין אותה בכך דלא עדיף לוארו דומה לבהמה מבעלת מום כדפרישית: **מנין** למחוסר אבר. פירשתי בפ"ק (לעיל דף ו.) וכל הסוגיא: אפילו

חייב בשלמא עביט של מימי רגלים איכא זריקה משתברת אלא צואה מאי זריקה משתברת איכא בצואה לחה לימא כתנאי שחט לה חגב ר' יהודה [א]מחייב וחכמים פוטרים מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אמרינן [2]כעין זביחה ומר סבר לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים לא דב"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן ושאני חגב הואיל וצואר דומה לצואר בהמה אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב [3]עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת א"ל רבא לר"נ מאי שנא שבר דהויא ליה כעין זביחה זרק נמי הויא ליה כעין זריקה א"ל [ד]בעינן זריקה משתברת וליכא אלא מעתה אבני בית מרקולים במה יאסרו א"ל אף לדידי קשיא לי ושאלתיה לרבה בר אבוה ורבה בר אבוה לחייא בר רב וחייא בר רב לרב וא"ל נעשה כמגדל עבודת כוכבים הניחא [ה]למ"ד עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד אלא למ"ד עד שתעבד תישתרי דהא לא פלחה א"ל כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה א"ה בתרייתא מיהא תשתרי אמר ליה אי ידעת לה זיל שקלה רב אשי אמר כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה ותקרובת לחברתה תנן מצא בראשו כסות ומעות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור בשלמא יינות שמנים וסלתות איכא כעין פנים ואיכא כעין זריקה משתברת אלא פרכילי ענבים ועטרות של שבלים לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה משתברת איכא אמר רבא אמר עולא כגון שבצרן מתחלה לכך א"ר אבהו א"ר יוחנן [ה]מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר [1]זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים הוי בה רבא במאי אילימא בדוקין שבעין השתא לבני נח חזיא לגבוה בבמה דידהו לעבודת כוכבים מיבעיא אלא [ו]במחוסר אבר וכדרבי אלעזר [3]דאמר ר' אלעזר מנין למחוסר אבר שהוא אסור לבני נח שנאמר [2]ומכל החי מכל בשר שנים מכל אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה האי ומכל החי מיבעי ליה למעוטי טריפה [3]מלהחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר אמר קרא אתך אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה [4]תמים כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו צדיק כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו וצדיק במעשיו לא מצית אמרת דנח גופיה טריפה הוה דאי ס"ד נח טריפה הוה א"ל רחמנא דכוותך עייל שלמין לא תעייל השתא דנפקא מאתך [7]להחיות זרע למה לי אי מאתך ה"א לצוותא בעלמא ואפי' זקן ואפי' סרים קמ"ל [7]להחיות זרע: א"ר אלעזר [8]מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר [5]ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לדדרכה דכתיב [6]איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם תנהו ענין לשלא כדרכה והא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא

עד

האי להכי הוא דאתא כו' ופשוטה היא כו' א"ר אלעזר מנין השוחט בהמה למרקוליס שחייב ת"ל

יב א מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל"ד
ד סמג לאוין מה טושע"ע יי"ד סי' קלט סעיף ד:
יג ב ג ד מיי' שם הל"ד ג
ד טושע"ע שם סעיף ג:
יד ה ו מיי' שם הלכה ד
סמג שם:
טו ז מיי' שם הל' ג:

תורה אור השלם

1. זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיְיָ לְבַדּוֹ:
שמות כב יט
2. וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ:
בראשית ו יט
3. גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: בראשית ז ג
4. אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ:
בראשית ו ט
5. וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם: ויקרא יז ז
6. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי: דברים יב ל

לעזי רש"י

טייל"א. קרום על העין הפוגע בראייה.

מוסף רש"י

שהוא אסור לבני נח. להקריב לגבוה (לעיל ה: זבחים קטז). **ומכל החי.** על שם שהיה עתיד גם להקריב מהן, דכתיב (בראשית ח) ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (לעיל ה:). **שחיין ראשי אברין שלה.** ולמה לי לאוסורי עלייהו אי לאו משום הקרבה שהקריב מהן דגלאתו מן המיתה (זבחים שם). **מלהחיות זרע נפקא.** דטריפה אינה יולדת (שם). **בדומין לך.** למעוטי טריפה (שם). **תמים בדרכיו.** עניו וסבלן (שם) עניו ושפל רוח (לעיל ו.). **וצדיק במעשיו.** בלא חמס (שם). **לצוותא בעלמא.** אתך לאו למדרש בדומין לך אלא להודיעו שאינו עושה אלא לכבודו להיות לו לצוותא (זבחים קטז.) לעמוד עמו י"ב חדשים בתיבה, ומיהו טריפה לא תעייל, שלא תמות וכבל הצוותא, אבל זקן וסרים שפיר דמי, קמ"ל (לעיל ו.). קמ"ל להחיות זרע. לאו לצוותא בעי להו,ומהשתא על כרחך אתך ימיה הוא למילדה ביה בדומין לך (זבחים שם). **לשוחט בהמה** למרקוליס. אע"פ שעבודתו דרך בזיון לפקלו באבנים חה עובדו דרך כבוד, ולא קריבא ביה איכה יעבדו ואעפ"כ אין אסור מנין אסור חייב (זבחים קו.).

עד כאן. האי ולא יזבחו בפרשת שחוטי חוץ כתיב ועד פסוק זה הענין מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות: **שהרי עונשן אמור.** שגילה לך הענין את עונשן שהן בכרת: **מכאן ואילך.** האי ולא יזבחו עוד: **בשעת היתר.** קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב שאע"פ שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבום עוד בבמה לגבוה שנאמר את זבחיהם זבחים העומדים קודם לכן שהתרתי בבמה לגבוה בשעת איסור הבמות חוצה על פני השדה לעבודת כוכבים: **זו מלות עשה.** כאילו שהוקדשו קודם הקמת המשכן והקריבן אחרי כן בבמה שעובר בעשה: **יכול יהא ענוש כרת.** כאילו הקדישן בשעת איסור והקריבן דענוש בהן כרת לעיל: **זאת לשם.** עשה ולא תעשה: **ואין אחרת לשם.** כרת. אלמא לאחרת שחוטי חוץ קדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות ואחרת מרקולים מנלן: **קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד.** (ג) והאי עוד לא איצטריך שדי לאחרה אתרוייהו ותמשביה תרי לאוי: **מתני' מלא בראשו.** של מרקולים מעות כסות וכלים מותרין שאינן של נוי כדמפרש בגמרא: **גמ' עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם.** משמע שהיו מקריבין עץ ואבן וכסף וזהב וקרי ליה קרא שקוצים אלמא כל מה דמקריבין קמיה מיתסר: **וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם.** אבל עץ ואבן לא כתיב: **הא כילד עמהן דומיא דעליהן מה עליהן דבר של נוי אסור.** דהא כסף וזהב הוא אף עמהן דכתיב עץ ואבן אם של נוי הוא אסור ואם לאו מותר. ולקמן פריך הא מעות דבר של נוי הוא: **לא** (ג) **שעמהם.** דהא כתיב נמי עץ ואבן וסתם עץ ואבן לאו דנוי נינהו: **א"כ לא יאמר עליהם.** כוליה קרא לא איצטריך דהשתא מה שעמהן דאינו עליו ממש אשמועינן קרא דשקוצים נינהו ואסירי שעליהן מיבעיא לך. לשון אחר כל שעמהן דאשר ריבויא הוא: **מעות דבר של נוי הוא.** ואמאי קתני מתני' דמותר: **מקופלת.** מכופלת פלייד"א בלע"ז: **דסחיפא לה משכילתא אריסיה.** כפויה לו גביע אריסיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי אריך ובלשון כנען אקדו"ן ונותנין בו מים כדאמרינן (שבת דף עז:) משכילא משי כולה שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן: **קלקלין.** מחיצה היא פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלין הוא כיוון של קלעים: **אפי' מים ומלח.** דלא לגוי הוא כיון דכעין פנים נינהו הוה תקרובת: **חוץ לקלקלין.** לאו משום תקרובת איתיה: **הלכך של נוי אסור.** דנפקא מאשר עמהן: **שאינו של נוי מותר.** ואפי' הוא כעין פנים דהא חוץ לקלקלין לא מנחי תקרובת: **אין קלקלין.** אין תורת קלקלין לא לפעור ולא למרקולים: **למאי.** הלכתא אין לו קלקלין: **אי נימא.** דלא מיתסר דבר שאין של נוי לפנים מקלקלין דילמא כשאר עבודת כוכבים: **השתא פעורי מפערין קמיה.** מתריזין לפניו: **אפי' חוץ לפנים דמי ומיתסר.** שהרי כל עבודתו דרך בזיון וקלקלין הוי לגיעות ולכבוד הלכך לא שייכי ביה ולא מפסקי: **מתני' נהגין ממנה שלא בטובה.** שלא יעלו שכר לכומריה לאין הקדש לעבודת כוכבים כדאמרן בפ' כל הצלמים (לעיל דף מד:): **גמ' עובדיה.** עובדי כוכבים העובדין אותה לא איכפת לן אי יהכינן להו (ד) שאר טובת הנאה פורתא: **כ"ש ארישא.** דכיון דכולה דעבודת כוכבים אסור לתת שכר: **בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר.** ולקמן פריך הא מקומות כתיב: **מלאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים.** ולקמן [נב.] פריך הא בכלים אוקימתה עבודת כוכבים מנלן דעד שתיעבד: **חילוף הדברים.** ולקמן [שם] מפרש טעמא: **אם אלהיהם.** את אלהיהם בההוא קרא כתיב:

מקיש

אפילו מים ומלח אסור. פירוש ואפילו שאין עבודתה בכך דאי עבודתה בכך אפי' בכלי (ה) לוקה נמי והטעם שלפנים מן הקלקלין מקריבין כל דבר אע"פ שאינו נוי וטעם האיסור מטעם תקרובת חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור מטעם תקרובת שאינו של נוי מותר כי אין מקריבין שם אלא דבר של נוי ולא כפ"ה שפירש דחוץ לקלקלין אין שם תקרובת ודבר של נוי אסור משום (ו) ולא תחמוד כסף וזהב א"כ גבי פעור קאמר חוץ כפנים דמיתסר ואמאי כיון שאין מביאין חוץ לקלקלין דבר של תקרובת ומיס ומלח אינו לנוי:

תנהו

עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שהרי [א]עונשן אמור שנאמר [1]ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל [2]פן תעלה עולותיך וכדר' אבין א"ר [ב]אילא [3]דאמר ר' אבין א"ר אילא כל מקום שנאמר השמר ופן ואל אינו אלא בלא תעשה מכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שנאמר [3]למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים שהתרתי לך כבר על פני השדה מלמד שכל הזובח בבמה בשעת איסור הבמות מעלה עליו הכתוב כאילו הוא זובח על פני השדה והביאום לה' זו מצות עשה ומצות לא תעשה מנין ת"ל [4]ולא יזבחו עוד את זבחיהם יכול יהא ענוש כרת ת"ל [4]חקת עולם תהיה זאת להם ולא אחרת להם אמר רבא קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד: **מתני'** [ג]מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות ושמנים וסלתות [ד]וכל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח אסור: **גמ'** מנהני מילי א"ר חייא בר יוסף א"ר אושעיא כתוב אחד אומר [5]ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתוב אחד אומר [6]לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם [ד]דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר אף עמהם דבר של נוי אסור ושאינו של נוי מותר ואימא עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל מה שעמהם אף עליהם כל [ה] שעליהם א"כ לא יאמר עליהם מעות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר' ינאי [ה]בכים קשור ותלוי לו בצוארו כסות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר' ינאי [ו]בכסות מקופלת ומונחת לו על ראשו כלי דבר של נוי הוא אמר רב פפא [ז]דסחיפא ליה משכילתא ארישיה אמר רב אסי בר חייא [ח]כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר א"ר יוסי בר חנינא [ט]נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי ושרי השתא פעורי מפערין קמיה מים ומלח לא מקרבין ליה אלא [י]אפי' חוץ כבפנים דמי ואסור: **מתני'** [יא]עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן (בין)[יב] בטובה (ובין)[יב] שלא בטובה [יג]עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד: **גמ'** אמר אביי בטובה בטובת כומרין שלא בטובה בטובת כומרין לאפוקי טובת עובדיה דשרי איכא דמתני לה אסיפא [יד]היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה אמר אביי בטובה בטובת אחרים שלא בטובה שלא בטובת כומרין מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי: עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד: מתני' מני ר"ע היא דתניא [7]אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר יכול עשאום ולא גמרום גמרום ולא הביאום הביאום ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורים ת"ל אשר עבדו שם הגוים [טו]שאין אסורין עד שיעבדו מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד דברי ר' ישמעאל [טז]ר"ע אומר חילוף הדברים עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד אמר מר בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר הא מקומות כתיב אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרי דכתיב [7]אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם

תנהו

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פי"ח מהל' מעשה קרבנות הלכ' ב סמג עשין קפט:

יז ב מיי' פ"ו מהל' עבודת כוכבים הלי' טז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ז:

יח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

יט ד ה ו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

כ ח ט מיי' שם הלכ' טו טז טוש"ע שם סעיף ה:

כא י מיי' שם הלכ' יח סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג:

כב כ מיי' שם הלכ' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ג:

כג ל מיי' שם הלכ' יח סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג:

רבינו חננאל

ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו' עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות בחוץ (שנאמר) שהרי כתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וכתיב ונכרת. עונש שמענו. אזהרה מנין שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום. וקיי"ל דכ"מ שנא' אינו אלא בלא תעשה. מיכן והילך הכתוב מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בחוץ בשעת איסור הבמות שנאמר למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם שהיו מותרין להן. על פני השדה. מלמד שכל הזובח בבמה כאילו זובח לשדה. והביאום לה' זו מצות עשה. מצות לא תעשה מנין ת"ל ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ואין שעירים אלא שדים כדכתיב ושעירים ירקדו שם. אשר הם זונים אחריהם לרבות שאר עבודת כוכבים. חקת עולם. לבית עולמים. תהיה בזמן הזה. זאת להם ואין חייבין עליהן כרת. לדורותם שנוהג הדבר לדורות: ופריק רבא קרי ביה ולא יזבחו אזהרה כמו שאמרנו. וקרי ביה ולא עוד לרבות אפילו שלא כדרכן: **מתני'** מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. מנא לן דכתיב בהאי קרא ותראו את שקוציהם [וגו'] כסף וזהב אשר עמהם וכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם. (וכתיב ולקחת לך). הא כיצד עליהם דומיא דעמהם ה). מה עמהם של נוי הוא דאסור. אף עליהם דבר של נוי הוא דאסור. ודחינן אדרבה עמהם דומיא דעליהם מה עליהם כל מה שעליהם אף עמהם כל מה שעמהם. ופרקינן אם כן לא יאמר עמהם למה נאמר עמהם. לומר דבר שהוא עמה לנוי הוא שאסור. ואוקימנא למתני' דקתני מעות. בכיס קשור ותלוי לה בצוארה של עבודת כוכבים. כסות בטלית מקופלת ומונחת לה על ראשה. כלים כגון ספל ומשיכלה וכיוצא בהן שבראשה. שאלו כולן אינם עושים לנוי. ואסיקנא כל דבר שהוא עם עבודת כוכבים לפנים מן הקלקלין. פירוש החדר שהיא נתונה בו אפילו מים ומלח אסורין הן. חוץ מן הקלקלין דבר שהוא לנוי עבודת כוכבים אסור בהנאה. ושאינו לנוי עבודת כוכבים מותר: אמר ר' יוסי בר' חנינא נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס אלא אפילו חוצה לו כלפנים דמי והכל אסור. פרכילי ענבים ועטרות של שבולים. פי' קריבין לביכורים יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור: עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה. ואוקמה אביי שלא בטובת כומרים. היה לעבודת כוכבים גינה ושל אחרים נהנין מהן בטובת הכומרים ושלא בטובת הכומרים. פירוש בטובת הכומרים שהיתה לכומרים טובה בהנאה: **פיסקא** עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד. ושל ישראל עד שתעבד. מתניתין מני ר' עקיבא היא. דתניא אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם מיכן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד שנאמר אשר עבדו שם. ושל ישראל מיד. דברי ר' ישמעאל מדכתיב ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל. משעת עשיה נאסרה עלי

מסורת הש"ס

ה) [ל"ל אילעא], ב) מכות יג: זבחים קו. מנחות לו: לט: עירובין לו. סוטה ה. שבועות ל. לו., ג) [עי' פירושו בתס"י דעירובין ה. ד"ה והא"ל נחמן], ד) לעיל מד.; ה) רש"ל מ"ז וא"ל נהנין מהן בטובה ושלא בטובה, ו) [לעיל יט:], ז) [שם חולין ח:].

תורה אור השלם

1. וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיְיָ לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְיָ דָּם יֶחְשַׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ויקרא יז ד

2. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה: דברים יב יג

3. לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם לַיְיָ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיְיָ אוֹתָם: ויקרא יז ה

4. וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם: ויקרא יז ז

5. וַתֵּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת גִּלּוּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: דברים כט טז

6. פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא: דברים ז כה

7. אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל מה שעליהם מ"כ: (ב) רש"י ד"ה קרי ביה וכו' דהאי עוד: (ג) ד"ה כל מה שעמהם: (ד) ד"ה עובדיה וכו' יהכינן להו שכר טובת: (ה) תוס' ד"ה אפילו וכו' אפילו בכלי מלא לותה: (ו) בא"ד משום לא תחמוד כסף וזהב דא"כ קשה גבי פעור דקאמר חוץ:

לעזי רש"י

פלייד"א. מקופל.

אקדו"ן [אוקרי"ן]. דלי.

מוסף רש"י

נקטינן. מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו (עירובין ה.). שלא בטובה. שלא יחזיק טובה לכומרים, ובהגאה לא מיתסר כדאמרינן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת (לעיל מד:). עד שיעבדו. עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים (לעיל יט:, חולין ח:). ושל ישראל. שעשה ישראל לגרכו לאולכה לעבוד כוכבים (לעיל יט:).

ט) מדברי רבינו גרשם דגרס להיפך מגי' דידן ומהוי דט"ס נפל בכאן וכ"ש.

מקיש אלהום. למקומות דאוקמינן בכלים: **מה כלים עד שיעבדו.** דכתיב [דברים יב] אשר עבדו שם: **השתא גיזה בעיא.** דילפינן לקמן מושם בסתר: **ואימא כדעובד כוכבים.** עד שתעבד: **ור"ע.** דאמר בשל ישראל עד שתעבד האי תועבת ה' [שם כז] לאו דמיתסר משעת עשייתה אלא ה"ק אדרור משעת עשייה דעשייה מציאתו לידי תועבה שעובדה: **שפוסל אלוהו.** שיכול לבטלו: **כתיב לא תחמוד וכתיב ולקחת לך.** ותרוייהו בחד קרא וריש דקרא פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד וגו': **ה"ק פיסלו לאלוה.** שיפה לעבודת כוכבים לא תחמוד: **פסלו מאלוה.** שבטלו מלשון פסולת ולקחת לך דפסילי דריש דקרא תרי גווני משמע ודרשינן ליה אאיסור ואהיתר דקרא: **דברים שבספר.** עבודות שבספר הוא עובדה שלא ישמעו ב"ד ויסקלוהו: **שטעונה גיזה.** דכתיב שלימה [ב] גזוזה בקרקע: **מה מזבח טעון גיזה.** דהא אסור בהנאה: **אלא מזבח.** תלמידי חכמים. דאשירה אוקמינן בדיין שאינו הגון הלכך מזבח נמי בגברי: **ריפך לוי.** כלי שנשבר והקיש עליו בקורנס עד שריקעו ונתפשט ונתמלא פגימתו: **בין לר' ישמעאל בו' משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים אין אסורין עד שיעבדו.** כדאמרן לעיל (דף נא:) הביאוס ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורין ת"ל אשר עבדו[1] ור"ע בעבודת כוכבים עצמה פליג אבל בכלים לא פליג: **משמשין.** דישראל ממשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים גמר ולא מיתסר עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים: **עשה.** עשאו [1] כולו לעבודה [2] מתחילה: **חזרו לטומאתן ישנה.** ולריכה טבילה וביליאות השבת (שבת טז:) מפרש טעמא גזרה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה. וקא מיבעיא [3] כלי שנשתמשו בו לעבודת כוכבים ואמרי' במסכת שבת בפ' א"ר עקיבא (דף פג.) משמשיה טמאין שבכן כדי לטהרן וחזר וריתכן לעבודת כוכבים ועדיין לא נשתמשו בו מי הדר לטומאה קמייתא או לאו: **מי אמרינן ה"מ.** דחוזרין לטומאתן ישנה דאורייתא: **אבל.** טומאת עבודת כוכבים דרבנן היא [4] וקראי אסמכתא בעלמא: **שאר טומאות דרבנן.** [5] כלי דמטמאו במשקין דמדאורייתא לא מטמאו משקין כלי ורבנן גזור משום משקה זב וזבה כגון רוקו ומימי רגליו דאבל הטומאה נינהו ומטמאו כלי: **חדא מגו חדא.** כלומר בשאר טומאות נמי מיבעיא ליה והאי דנקט עבודת כוכבים שאילה אחרת [6] [היא] הנשאלת מתוך פשטה של ראשונה את"ל בשאר טומאות דרבנן לא הדרי הכא מאי: **תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין מהו מי.** שלקח טומאה מייניה ע"י ביטול או לא: **ותיבעי לך כלים.** שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים אי שלקח טומאה מייניה כי היכא דשלקח איסורא: **כיון דאיתא להו טהרה.** כשאר[7] טומאות במקוה הכא דמקוה דידיה היינו ביטול כיון דאיסורא בטיל מייניה טומאה ודאי נמי שלקח: **כי קמיבעיא לן אוכלין.** דלית להו טהרה כשאר[7] טומאות במקוה: **ותיבעי ליה עבודת כוכבים.** של אוכלין כגון השתמוה לפת ותיבעי לך אי שלקח טומאה בביטול או לא: מגאי

תנהו ענין לכלים. ולא דמי לתקרובת הר שהתרנו לעיל בפ' כל הצלמים (דף מה. ד"ה אלהיהם) דשאני התם דכתיב (תהלים קו) ויאכלו זבחי מתים ומייתי נפקא לן תקרובת עבודת כוכבים וקרא כי כתיב בפעור כתיב שהוא תלוש ונאסר ולהכי תקרובתו אסורה אבל גבי עבודת כוכבים של מחובר לא מצינו איסור בתקרובתו אלא גבי כלים כדמסיק הכא (1) ואע"ג דדברי קבלה הן עד דאתא דוד וגמרא גמירי לה ואתא דוד ואסמכיה אקרא: **ורבי עקיבא דלא מקיש בו'.** האי [2] (ואת) לא הוצרך אלא לאפוקי מדרשת דר' ישמעאל דאילו ר"ע טעמא מפסילי אלהיהם: **מה** מזבח טעון גניזה. כמו כלי שרת דאמרינן שגוזזה אף אשירה טעונה גניזה פירוש ביעור בלא הנאה כמו עגל ששחקוהו וזרוהו ומיהו מעגל ליכא למילף [3] בין לר' יוסי בין לרבנן דלר' יוסי שמא בשביל כבודן של ישראל שאירעה להם תקלה וקלון על ידו עשה כן ולרבנן בקש לבודקן כסוטות: **תבעי** ליה שאר טומאות דרבנן. פירוש בכלים שנטמאו במשקין כמו שפ"ה ובכלים שעיקר טומאתן דאורייתא דאילו בכלי זכוכית תנן ובפ"ק דשבת (דף טז.) מייתי לה דאין חוזרין לטומאה ישנה והיינו משום דעיקר טומאתן אף בשרץ ובמת מוגבה אינם אלא מדרבנן: כיון

תנהו ענין לכלים מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד ושל ישראל מיד והא בכלים אוקימנא לה אמר קרא [1]אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם מקיש אלהיהם לכלים מה כלים עד שיעבדו אף אלהיהם נמי עד שיעבדו ור"ע דלא מקיש אמר לך [6]את הפסיק הענין ורבי ישמעאל אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאין אסורה עד שתעבד דישראל דאסורה מיד מנא ליה סברא הוא מדעובד כוכבים עד שתעבד דישראל אסורה מיד אימא דישראל בלל וכלל לא השתא גניזה בעיא איתסורי לא מיתסרא ואימא כדעובד כוכבים אמר קרא [2]ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל משעת עשייה קם ליה בחטא אימא ה"מ למיקם גברא בחטא איתסורי לא מיתסרא אמר קרא [3]ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה משעת עשייה קם ליה בארור אימא ה"מ למיקם גברא בארור איתסורי לא מיתסרא תועבת ה' כתיב ור"ע דבר המביא לידי תועבה ור"ע עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד מנא ליה אמר עולא אמר קרא [4]פסילי אלהיהם תשרפון באש משפסלו נעשה אלוה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתני רב יוסף דתני רב יוסף [3]מנין לעובד כוכבים שפוסל אלוהו שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש ואידך נפקא ליה מדשמואל דשמואל רמי כתיב [4]לא תחמוד כסף וזהב עליהם וכתיב ולקחת לך הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה ולקחת לך ור"ע אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד דישראל עד שתעבד מנלן אמר רב יהודה אמר קרא [3]ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר ואידך ההוא מיבעיא ליה לכדרבי יצחק דא"ר יצחק מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גניזה שנאמר ושם בסתר ואידך נפקא ליה מדרב חסדא אמר רב דאמר רב חסדא אמר רב מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גניזה שנאמר [5]לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח מה מזבח טעון גניזה אף אשרה טעונה גניזה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדר"ל [1]דאמר ר"ל [8]כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל שנאמר [6]שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב אשי [2]ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח בעי רב המנונא ריתך כלי לעבודת כוכבים מהו עבודת כוכבים דמאן אילימא עבודת כוכבים דעובד כוכבים בין לר' ישמעאל ובין לר"ע משמשי עבודת כוכבים הן [3]ומשמשי עבודת כוכבים אין אסורין עד שיעבדו ואלא עבודת כוכבים דישראל אליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע השתא היא גופה לא מיתסר' עד שתעבד משמשיה מיבעיא ואלא אליבא דרבי ישמעאל דאמר אסורה מיד מאי משמשין ממשמשין גמרינן מה התם עד שיעבדו אף הכא עד שיעבדו או דלמא מינה גמר מה היא אסורה מיד אף משמשיה אסורין מיד מאי איריא דקא מיבעיא ליה ריתך כלי תיבעי ליה עשה רב המנונא משום טומאה ישנה קמיבעיא ליה דתנן [7]דכלי מתכות פשוטיהן ומקבליהן טמאין [8]נשתברו טהרו חזר ועשאן כלים [9] [10]יחזרו לטומאה ישנה והכי קמיבעיא ליה כי הדרא טומאה ה"מ לטומאה דאורייתא אבל טומאה דרבנן לא או דלמא ל"ש ותיבעי ליה שאר טומאות דרבנן הדא מגו הדא קמיבעיא ליה טומאה דרבנן מי הדרא או לא הדרא [11]את"ל לא הדרא טומאה דעבודת כוכבים משום חומרא דעבודת כוכבים מי שויוה רבנן כטומאה דאורייתא או לא [12]תיקו בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא ותיבעי ליה כלים כלים לא קמיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה [13]טומאה נמי בטלה כי קמיבעיא ליה אוכלין ותיבעי ליה עבודת כוכבי' גופה עבודת כוכבים גופה [14]לא מיבעיא ליה

מעשה בתחלה. ופרקינן אין הכי נמי. כלומר עשה הוה ליה למיבעא מיהו רב המנונא לא בעא ריתך אלא משום טומאה ישנה. דתנן כלי מתכות פשוטיהן ומקבליהן טמאים נשברו טהרו. חזר ועשה מהן כלים חזרו לטומאתן הישנה. ומיבעיא ליה הכי הני מילי שחוזרין לטומאה ישנה בטומאה דאורייתא אבל טומאה דרבנן לא הדרא. ותיבעי ליה שאר טומאות דרבנן ואמרינן הדא מגו הדא קמיבעיא ליה טומאה דרבנן הדרא אי לא הדרא. אם תמצא לומר לא הדרא טומאת עבודת כוכבים כיון דחמירא אוקמוה רבנן אדאורייתא. או דלמא לא שנא. תיקו: בעא מניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו. פי' אם יחזור ויבטלם בטלה טומאתן אי לא. ותיבעי ליה כלים. כלים לא מיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה כי מבטיל להו בשבורה טומאה נמי בטילה. כי קא מיבעיא אוכלין. ותיבעי ליה עבודת כוכבים גופה עבודת

א) [מגילה נ: ב"ק סה:], **ב)** [מתוספתא דמכילתין פ"ו ה"ב איתא בזה"ל כל עבודת כוכבי' שבטלו והו עובדי כוכבים יכול יהא אסור ת"ל פסילי אלהיהם תשרפון באש אינו אסור ואת שאינו נהנה בו משום אלוה אסור ואת שאינו נהנה בו משום אלוה מותר], **ג)** סנהדרין ז:, **ד)** כלים פי"ז מ"א שבת טו., **ה)** בדפו"י נמי לא, **ו)** [דברים יב], **ז)** [ל"ל כלי], **ח)** כלים דנטמאו. יעב"ץ, **ט)** כ"ה בדפו"י, **י)** [בשאר כ"ס], **כ)** [ל"ל אחת],

תורה אור השלם

1. אֲבַד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב
2. וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וְאֶשְׂרֹף אֹתוֹ בָּאֵשׁ וְאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלֵךְ אֶת עֲפָרוֹ אֶל הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן הָהָר: דברים ט כא
3. אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְיָ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן: דברים כז טו
4. פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא: דברים ז כה
5. לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לְךָ: דברים טז כא
6. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק: דברים טז יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' חזר ועשאן כלים חזרו לטומאה וכו' כי הדרא לטומאה. נ"ב הכא ליכא למימר כיון דאית [להו טהרה במקוה] טומאה נמי בטלה דכולי של ישראל קא מיבעיא ליה ולא בשל עובד כוכבים אי נמי בכלי של [עובד כוכבים ובעבודת כוכבים] של ישראל קאמר דלית ליה ביטול: **(ב)** רש"י ד"ה שטעונה וכו' שלימה גזוזה בקרקע: **(ג)** ד"ה עשה עשאו כולו **לעבודת כוכבים** מתחילתו: **(ד)** ד"ה חזרו וכו' וקא מיבעיא ליה כלי: **(ה)** ד"ה אבל וכו' וקראי. נ"ב לעיל בדף מז ע"ב: **(ו)** תוס' ד"ה תנהו וכו' ותמ"ג דדברי קבלה. נ"ב פי' האי קרא דויאכלו זבחי מתים: **(ז)** ד"ה מה וכו' בין לר' יוסי. נ"ב לעיל בריש דף מד:

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג לאוין קלח:
כה ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ג:
כו ד מיי' פ"ח מהל' כלים הלכה ט סמג עשין רמו:
כז ה מיי' שם פ"ו הלכ' ג ופי"ח הלכ' ג סמג שם:
כח ו מיי' שם פי"ב הלכה ג:
כט ז מיי' שם הלכה י:
ל ח מיי' שם הל' ט:
לא ט מיי' פ"ו מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ז:

מוסף רש"י

כל עץ. משמע דיין, דכתיב (דברים כג) כי האלם עץ השדה ומוקמינן ליה בתלמיד (סנהדרין ז:). **נשברו טהרו.** לאיתה כלי (שבת סז.).

רבינו חננאל

כתיב ואשרוף אותו באש. ר' עקיבא אומר חילוף הדברים של עובד כוכבים אסור מיד שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש משעת עשיה שנפסל נאסר ועליו אמרה תורה תשרפון באש; שמואל רמי כתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש וכתיב ולקחת לך. הא כיצד פסלו לאלוה תשרפון באש. פסלו מאלוה ולקחת לך. עבודת כוכבים של ישראל אינה אסורה אלא עד שתעבד. דברי ר' עקיבא שנאמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכ' וגו' ושם בסת' עד שיעשה לה דברים שבסתר. והיא עבודתה. ומנין שטעונה גניזה שנא' ולא תטע לך אשרה [כל עץ] אצל מזבח ה' וגו' מה מזבח טעון גניזה אף אשרה טעונה גניזה. ור' ישמעאל האי קרא מיבעי ליה לכדריש לקיש דאמר כל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאילו נטע אשרה שנאמר לא תטע לך אשרה כל עץ וגו'. וסמיך ליה לעיל מן הענין שופטים ושוטרים תתן לך וגו'. אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך; בעי רב המנונא ריתך כלי לעבודת כוכבים. פירוש רצף כלי בכור לשם עבודת כוכבים מהו. ואמרינן מאי קמבעיא ליה כלים משמשי עבודת כוכבים נינהו. והיא לשם עבודת כוכבים דעובד כוכבים קאמר. בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבא אין אסורין אלא משיעבד. דהא לא חלקו אלא בעבודת כוכבים עצמה. ואסיקנא לשם עבודת כוכבים דישראל ואליבא דר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים דישראל אסורה מיד מאי משמשי עבודת כוכבים כי עבודת כוכבים עצמה דמו. מה היא אסורה מיד אף משמשיה אסורין מיד אי לא. ואמרינן אמאי בעי ריתך דהוה כבר כלי. ליבעי

כיון דאיסורה בטיל. דמיירי בכלים של תקרובת עבודת כוכבים שאין להם בטול ולא כפ"ה שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים: **ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי.** שהקדשנו אחרים תחתיהם. ולא"ג דמדלוייתא לא מיתסרי דהא דהקדש ניהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואם כן להדיוט שרי מ"מ קנסו לאסור לגבוה והא דמייתי מההיא קרא לקמן (דף נד:) למלתיה דעולא דכיון ששחט בה סימן אחד אסרה דמייתי אף להדיוט כדמוכח בחולין פ"ב (דף מ.) הכי מייתי (ג) מדאסר לגבוה במעשה זוטא שלא נשתנה הכלי א"כ במעשה רבה יש לאסור אף להדיוט (ד):

משום כספה וזהבה של ירושלים. שהיה המטבע של כסף ושל זהב: **דינרי** הדריינא טריינא **שיפא.** פירש בקונטרס על שם מלכי רומי נעשו הצורות ושמם אדריינוס טוריינוס שייפא שנשוף ואין צורתה ניכרת מחמת יושנה וקשה לר"ת דהא אמרינן בהגוזל קמא (ב"ק נ"ז:) איזה מטבע של ירושלים דוד ושלמה מגד אחד וירושלים עיר הקדש מגד אחר ובערוך פי' כפ"ה וגראה לי לתרץ קושית רר"ת דודאי אדריינוס וטוריינו כשמשלו על ישראל פסלו צורת מטבע הראשונה וחתמו בה שמם ולאחר החורבן הרבה בקשו לגנוז וגראה לר"ת לפרש הדריינא עגול לשון הדורא דכתא (חולין דף קיג.) טוריינא גדול כתריטא דאמרינן המלוה את חבירו על המטבע אפי' כנפה כתריטא שייפא שנשוף ואין האותיות ניכרות בו שהיו דוד ושלמה שמם כתוב במטבע (ד) ולא צורתם דאמרי' לעיל (דף מג.) דצורת אדם אסורה ומתוך שנשוף לא היו יכולין להכיר (ה):

אגל

כיון דאיסורה בטיל [א]טומאה נמי בטלה כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי כיון דאיסוריה לא בטיל [ב]כדרב גידל טומאה נמי לא בטלה או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל [ג]טומאה דרבנן בטיל [ד]תיקו בעא מיניה ר' יוסי בן שאול מרבי כלים ששימשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהן בבית המקדש וקא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא דתנן [ה]כהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואינו צריך לומר לדבר אחר כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום [ו]דבני דעה נינהו אבל כלים לא או דלמא לא שנא א"ל [ז]אסורים הן [ח]ומקרא היה בידינו ושכחנוהו איתיביה [1]כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינהו הקדשנו דאקדישנהו א"ל ברוך אתה לשמים [ט]שהחזרת לי אבדתי [י]הכנו שגנזנום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם לימא מסייע ליה [יא]מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון ואמר רב ששת ששקצו לעבודת כוכבים [יב]אמר רב פפא התם קרא *אשכח ודרש דכתיב [2]ובאו בה פריצים וחללוה אמרי היכי נעביד [יג]ניתברינהו [13]אבנים שלמות אמר רחמנא ננסרינהו [14]לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ואמאי ליתברינהו ולישקלינהו לנפשייהו מי לא [יד]אמר רב אושעיא בקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם משום כספא ודהבא של ירושלים והוינן בה ירושלים הויא רובא דעלמא אלא אמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדרייאנא טוריינא שיפא מפני טבעה של ירושלים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר ובאו בה פריצים [יד]וחללוה התם לא אשתמשו בהו לגבוה הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא: **מתני'** [יד]עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו [טו]וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים המבטל עבודת כוכבים מבטל משמשיה ביטל משמשיה משמשין מותרין והיא אסורה: **גמ'** מתני ליה ר' לר"ש [1]ברבי עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו א"ל רבי שנית לנו בילדותך עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל ישראל דישראל מי קא מבטלה והא [5]ושם בסתר כתיב א"ר הילל בריה דרבי וולם לא נצרכה שיש לו בה שותפות בילדותו מאי קסבר ובזקנותו מאי קסבר [טז]בילדותו סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח כיון דעובד כוכבים מבטל דנפשיה דישראל ובזקנותו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח כי מבטל עובד כוכבים דנפשיה דישראל לא בטיל איכא דמתני לה אסיפא ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים פשיטא א"ר הילל בריה דרבי

מאי כיון דאיסורא לא בטיל מדרב גידל. בריש פירקין (דף נ.) (ב) בשאר טומאה דלית ליה טהרה במקוה דימא כי היכי דשאר טומאות סלקי הא נמי קלה למיסק מייסייהו: **טומאה נמי לא בטלה.** כיון דליכא למימר הכי: **כיש חוניו.** מפרש בשמעתין בתריתא דמנחות [קט:] חוניו בנו של שמעון הצדיק שבנה למצריים מפני אחיו ובנה שם מזבח ופליגי התם איכא למ"ד לשם עבודת כוכבים ואיכא למ"ד לשם ש"ש וקמיבעיא ליה לר' יוסי בן שאול אליבא דמ"ד דלאו בית עבודת כוכבים היא דאליבא דמ"ד דעבודת כוכבים היא לא קמיבעיא ליה דהשתא להדיוט אסורין כדאמר לעיל [לא:] בכלים ששמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר לגבוה מיבעיא: **ואין ל"ל לדבר אחר.** כהנים ששימשו לעבודת כוכבים אין ל"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביחזקאל (מד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתיב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי ומדקאמר אין ל"ל לדבר אחר מכלל דבית חוניו לאו דבר אחר הוא ואפ"ה קתני דכהנים אסירי וקמיבעיא ליה לר' יוסי כלים מאי: **להנים דבני דעה נינהו.** וידעי שנאסרו הבמות אף לשם גבוה והלכו ועבדו בבמה הוא דקנוס רבנן: **אבל כלים לא.** קנסי או דלמא לא שנא: **מקרא היה בידינו.** בהנך דעבודת כוכבים דהיכא דמדאורייתא הוה בהו טעמא להתירא קנסוהו רבנן אע"ג דלאו בני דעה נינהו ה"ל אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי מדאורייתא קנסוהו רבנן בכלים ככהנים: **כל הכלים.** כהנים שבימי חזקיהו היו מגידין לו כל הכלים של בית המקדש אשר הוציא אחז במלכותו במעלו לעבודת כוכבים: **הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינו.** מטומאת עבודת כוכבים: **והקדשנו דאקדישנהו.** [א] שחזרו ומשמוש בשמן המשחה. אלמא כיון דמדאורייתא לא מתסרי דהא הקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אינהו נמי לא גזרו עלייהו הואיל ולאו בני דעה נינהו: **שהחזרת לי אבדתי.** זהו המקרא שקראתי: **שהקדשנו אחרים תחתיהן.** אבל הנך קנסוהו רבנן וגנזוהו: **מזרחית לפונית.** שימוש מרבע לשכות שהיו במקלעות העזרה קא חשיב במס' מדות (פ"ב מ"ו): **ואמר רב ששת ששיקולו לעבודת כוכבים.** אלמא אע"ג דלהדיוט לא מיתסרי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו גזור בהו רבנן לגבי גבוה ואע"ג דלאו בני דעה נינהו. ובכתיב חוניו נמי אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי כלים דידיה מדאורייתא גזור בהו רבנן: **הסם קרא אשכח ודרוש.** דמדאורייתא אסירי אפי' להדיוט: **דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה.** מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקי לחולין קנינהו בהפקירא והוו להו דידהו וכשנתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו: **אמרי.** הנך דבית חשמונאי כשנאסור היכי נעביד: **ניתברינהו.** על יד עובד כוכבים כדי לבטלן: **אבנים שלימות.** שאין בהם פגימות ואפילו כפגימות סכין שתחגור בה לפורן פוסלת בהן כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין יח.): **ננסרינהו.** לאחר שביערתן להשוות פגימתן לא תניף עליהם ברזל כתיב ועמדו וגנזוה: **ונשקלינהו לנפשייהו.** כדי לבטלן מעבודת כוכבים: **ונשקלינהו לנפשייהו.** שהרי חולין הן וכדקאמרת ובאו בה פריצים וחללוה: **משום כספה וזהבה של ירושלים.** שרובה הקדש: **טריינא הדריינא שיפא.** מטבעות של ירושלים. שם מלכי רומי נעשו הצורות ושמם טוריינוס אדריינוס: **שיפא.** יפן ביותר שנשוף מחמת יושנו ואין הצורה ניכרת: **מתני' ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים.** דעובד כוכבים פוסל אלוהו ילפינן ולא ישראל וכל שכן דישראל אינו מבטל עבודת כוכבים דישראל לאין לה בטילה עולמית דהא ושם בסתר כתיב [דברים כח] : **גמ' שנים נגו בילדותך שנו ושל ישראל.** ועכשיו אתה שוה לנו ושל חבירו אבל של ישראל לא: ומקשי תלמודא **דישראל מי בטלה והא ושם בסתר כתיב: שיש לו.** לעובד כוכבים בה שותפות. ובזקנותו חזר בו דאף על גב שיש לו שותפות אינו יכול לבטל חלקו של ישראל: **ואיכא דמתני לה.** לר' הילל בריה דר' וולם: **אסיפא.** דמתניתין:

מיכון שנכנסו לעבודת כוכבים פשיטא א"ר הילל בריה דר' ולם: לא שנא. ופשט ליה אסורים הן שנאמר ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו ע"ר שגנזום. והקדשנו אחרים תחתיהן והנם לפני מזבח ה'. לימא מסייעא ליה מזרחית צפונית ששם גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון. ואמר רב ששת ששקצום לעבודת כוכבים. ודחי' הכי שאני אתם. דאמר רב פפא קרא אשכחו ודרשו ובאו בה פריצים וחללוה. ולא מסייעא ליה. ואמרינן ואמאי גנזום לבטלינהו לאיסוריהו וליהדרו וליקדישינהו. ודחינן משום דלא אפשר היכי ליעביד ליתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא בנסרינהו במשור. ולא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא. ליתברינהו ולישקלינהו לנפשייהו כמו המטבע דאמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדרינא שיפא מפני טיבעא של ירושלים. עד שמצאו מקרא שמותר שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה. ופרקינן התם במטבע לא אישתמש גבוה ביה. אבל הכא באבני מזבח כיון דמעיקרא אישתמש בהו מזבח דהוא גבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוט: **פיסקא** עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו. עובד כוכבים כו': **גמ'** אמר ר' שמעון ברבי לרבי שנית לנו בילדותך. עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו ושל ישראל. אם יש לו בה שותפות. בילדותיה מאי סבר ובזקנותיה מאי סבר. בילדותיה סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח כו'. איכא דמתני לה אסיפא. ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. פשיטא. אמר רבי הלל

עין משפט נר מצוה

לב א ב מיי' פ"ו מהל' תמורה הט"ו: לג ג ד מיי' פ"ט מהל' בית המקדש הלכה יד סמג לאוין שט:

ה [מיי' פ"ב מהל' בית הבחירה הל' י]:

לד ו מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הלכ' יד סמג לאוין רל:

לה ז מיי' שם הלכ' טו:

לו ח מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:

לז ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

לח י מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

תורה אור השלם

1. וְאֵת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ בְּמָעֲלוֹ הֵכִנוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ׃
דברי הימים ב כט יט

2. וְהֲסִבּוֹתִי פְּנֵי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת צְפוּנִי וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ׃
יחזקאל ז כב

3. אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ׃
דברים כז ו

4. וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃
דברים כז ה

5. אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְיָ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן׃
דברים כז טו

רבינו חננאל

כוכבים לא קא מיבעיא ליה דכיון דכי מבטיל לה בטלה ומותרת בהנאה מדאיסורה בטלה. טומאתה נמי בטילה כי קמיבעיא ליה תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין דאיתקוש למת כדאמרן כדרב גידל דאמר רב גידל מנין לעבודת כוכבים שאינה בטילה עולמית. שנאמר ויצמדו לבעל פעור. מאי כיון דאיסורא לא בטיל טומאתה נמי לא בטיל. או דלמא איסורה דאורייתא לא בטלה אבל טומאה דרבנן בטלה. או לא שנא ועלתה בתיקו: בעא מניה רב יוסף בן שאול מרבי כלים שנשתמשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהם במקדש בירושלים. ומיבעי ליה אליבא דר' יהודה דאמר בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא ור' מאיר חולק עליו ואומר בית חוניו עבודת כוכבים היא. ומפורשת חלוקתם בסוף מסכת מנחות. דתנן התם הכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישתמשו במקדש בירושלים. ואין צריך לומר לדבר אחר. פי' ואין צ"ל לדבר אחר הכהנים ששימשו בעבודת כוכבים שודאי נפסלו ונמצאת סתם משנתנו זו כר' יהודה דאמר בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא. מאי כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום דבני דעה נינהו אבל כלים לא קנסו. או דלמא חללוה. ולא מסייעא ליה. ואמרינן ואמאי גנזום לבטלינהו לאיסוריהו וליהדרו וליקדישינהו. ודחינן משום דלא אפשר היכי ליעביד ליתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא בנסרינהו במשור. ולא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא. ליתברינהו ולישקלינהו לנפשייהו כמו המטבע דאמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדרינא שיפא מפני טיבעא של ירושלים. עד שמצאו מקרא שמותר שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה. ופרקינן התם במטבע לא אישתמש גבוה ביה. אבל הכא באבני מזבח כיון דמעיקרא אישתמש בהו מזבח דהוא גבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוט: **פיסקא** עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו. עובד כוכבים כו': **גמ'** אמר ר' שמעון ברבי לרבי שנית לנו בילדותך. עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו ושל ישראל. אם יש לו בה שותפות. בילדותיה מאי סבר ובזקנותיה מאי סבר. בילדותיה סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח כו'. איכא דמתני לה אסיפא. ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. פשיטא. אמר רבי הלל

מסורת הש"ס

א) [לעיל נ.], ב) מנחות קט., ג) [לקמן נד.], ד) [בכורות נט.], ה) [לקמן נד:], ו) [מדות פ"ב מ"ו יומא מו.], ז) [לקמן נד.], ח) [ע' תוס' זבחים נד: ד"ה אבנים ותוס' גיטין סח. ד"ה איכא ותוס' לעיל כג: ד"ה בקשו ותוס' חולין יח. ד"ה וכמה], ט) בכורות כ., י) [בנדרים סב. איתא וחללוה כיון שפרלום נעשו חול], יא) לעיל מב. [לקמן סד:], יב) [ל"ל בריש וכ"ל בב"מ מד.], יג) [ב"מ מד.], יד) [וע"ע תוספת חולין מא. ד"ה ת"ש שנים וכו'], טו) [וע' היטיב תוס' בכורות נ. ד"ה דינרא],

גליון הש"ם

גמ' טומאה דרבנן. עיין לעיל דף מח ע"ב בריש"י ד"ה ועבר. ובחולין דף יג ע"ב בתוס' ד"ה תקרובת: גמ' אשבח ודרש. עיין מדריש דף סב ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהחזרת לי אבדתי. נ"ב [וקשה נהי דמשום] דליכא לפרש הכמו שגנזו ליכא לאקשוי למ"מ הכמו דאטבלינהו וכו' מ"מ מקרא מהיכא מיתי לאסריהו אי לא גלי לן דגזרו עליהו: (ב) תש"י ד"ה מאי כיון דאיסורא לא בטיל מדרב גידל בריש פירקין טומאה נמי לא בטלה וכיון דלית להו עיקרא במקוה כשאר טומאות ליבא למימר הכא כי היכי דשאר טומאות סלקי הא נמי קלה למיסק מייסייהו הס"ד ואח"כ מ"ה בית חוניו כל"ל: (ג) תוס' ד"ה כרוך וכו' מדאסר לגבוה. נ"ב עיין בדף נ"ד דלף להדיוט אסרה יחזקיהו: (ד) ד"ה דינרי וכו' ולא צורתם. נ"ב ע"ל דף מ"ג בתוס' ד"ה שעל הסדינים:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה והקדשנום דאקדישנהו שחזרו ומשמוש. נ"ב עיין מנחות מ ע"ב ובתוס' שם בד"ה ושמעי' וכו' ר' יאשי' סבר וכו' וא"ת הכיון קונא וכו' ודו"ק היטב:

מוסף רש"י

ואינו צריך לומר לדבר אחר. שם שמשו לעבודת כוכבים לא ישמשו עוד בירושלים (מנחות קט.). הכנו שגנזום. דאסיר בהנאה ואע"ג דלאו דידיה הוו, שהיו כלי שרת (חולין מ.). ששקצו אנשי יון. שהקטירו עליה לעבודת כוכבים במקדש (יומא סז.). משום כספא ודהבא של ירושלים. שהיה בגאבה והוא של הקדש ואסור למיס וכשלקחוה עובדי כוכבים עדנום עם זהבם (בכורות נ.). הויא רובא דעלמא. בתמיה דעליה בני אתסורי כל הכוכבים שבעולם (שם). הדריינא שבעולם שיפא. אלו היו ממטבעות של ירושלים וכוכן של אלו בלו מירושלים (שם). וחיילוה. משמע כיון שנאו פריצים מילוה, נפק לחולין (שם). שלו ושל חבירו. כיון שנעיין עובדין ליראה אחת כיון שזה עובד לפעור וזה למרקוליס (לעיל מב.).

אבל בצורף ישראל. [ס] לאו דווקא צורף דאפי׳ שאינו צורף נמי דלכל ישראל לגבי עבודת כוכבים כלורפין מדמותיב מהלוקת גרוטאות ומי כשאינו צורף אסור מאי קפריך דלמא בשאינו צורף איירי אלא מידי דנקט צורף עובד כוכבים נקט נמי צורף ישראל:

אן דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת.

פירוש וה״ק אף בצורף ישראל הריב״ן גרים תיקו והדר גרים מיתיבי א״ר נראין כו׳ ומותיב למ״ד מחלוקת בצורף עובד כוכבים אלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת אבל ליכא למימר דלמיפשט בעיין אתי וקא מוכח דבתרוייהו פליגי כדמשמע מתוך פ״ה דלא״כ כי קמשני לדחות (מ״ב) שאין דוקא ולא פליגי אלא בחדא כלומר לצורף עובד כוכבים א״כ תקשי למ״ד בצורף ישראל פליגי והוה ליה למימר תינח למ״ד בצורף עובד כוכבים מחלוקת אלא למ״ד בצורף ישראל דוקא מחלוקת היכי לישני דאין לומר דלישני נראין דבריי לי במכרה לחבלה ודברי חבריי במכרה לעובדה דהכי הוה ליה לשנויי ועוד דאין זה מעין מקומות אחרים בהמוכר הספינה (ב״ב דף עט.) גבי הקדש וכן בפרק קמא דחולין (דף יב.) גבי אשפה שבשוק ומיהו יש ליישב הגירסא כמו שהיה בספרים וכפ״ה ובא לפשוט הבעיא וקאמר הכי ת״ש א״ר נראין כו׳ אלמא בצורף ישראל נמי פליגי ואיפשיטא בעיין דבין בזו ובין בזו פליגי ותקשי למ״ד בצורף עובד כוכבים דוקא פליגי דלא אתיא בריית״א (י) כפשטיה ודחי כלומר אפי׳ למ״ד בצורף עובד כוכבים דוקא פליגי יש לפרש הבריית״א כן ומיהו הפשיטות לא נדחית דלמ״ד בצורף ישראל פליגי והא אף בצורף ישראל קאמר וע״ל דזהו עיקר דודאי הפשיטות לא נדחית דלגירסת הריב״ן נמי יש להקשות אמאי קאמר תיקו הא (כ) כמ״ד בצורף ישראל מחלוק׳ אי אפשר ליישב הבריית״א אם לא שאמר בין בזו ובין בזו מחלוקת ולא קשיא דקאמר תיקו ופשיט בתר הכי דהכי אשכחן בפרק בתרא (דף סח.) גבי בעיא דפוגם מעיקרא מחלוקת דקיימא בתיקו ובתר הכי פשיט ליה:

אס

לט א ב מיי׳ פ״מ מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ט סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קמו סעיף ח:
מ ג מיי׳ שם הלכ׳ י טור ש״ע שם סעיף ז:
מא ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף מ:
מב ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז:
מג ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעי׳ מ וע״ש:
מד ז מיי׳ שם פ״ז הלכ׳ ה סמג שם טוש״ע שם סעיף ג:
מה ח מיי׳ שם פ״מ הלכה י סמג שם טוש״ע שם סעיף ט:

תורה אור השלם

1. וְעָבַר בָּהּ נִקְשָׁה וְרָעֵב וְהָיָה כִּי יִרְעַב וְהִתְקַצֵּף וְקִלַּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה לְמַעְלָה: וְאֶל אֶרֶץ יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף צוּקָה וַאֲפֵלָה מְנֻדָּח:

ישעיהו ח כא-כב

רבינו חננאל (המשך)

עבד לה הכי כי הדר ומשתככת חמתו והדר ועביד לה כדכתיב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה וכתיב בתריה ואל ארץ יביט והנה צרה וחשכה מעוף צוקה ואפילה מנודה: **פיסקא** מכרה או משכנה ר׳ אומר ביטל וחכ״א לא ביטל. איבעיא להו כשמכרה לצורף ישראל מחלוקת ר׳ וחכמים. אבל אם מכרה לצורף עובד כוכבים דברי הכל לא ביטל. או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת. ת״ש דאמר ר׳ נראין דברי לרבנן בשמכרה לחבלה. ומאן ניהו צורף ישראל שאף חכמים לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לצורף עובד כוכבים דאיכא למימר לעובדה [מכרה]. אבל לחבלה מודו לי. מיתיבי הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך הרי זה יחזיר. משנתן מעות משך יוליך לים המלח. אי אמרת בשלמא בצורף ישראל אם מכרה לו פליגי. ורבנן אמרי לא ביטלה. הא מני רבנן היא ומשום הכי כיון שקנאה יוליך לים המלח שעדיין לא ביטלה. וכיון שקנאה ישראל אין לה בטילה עולמית. אלא אי אמרת מכרה לצורף ישראל דברי הכל ביטלה. אמאי יוליך לים המלח. הא כבר ביטלה. ופרקינן כי אמרינן בצורף ישראל ד״ה ביטל ו) בפירוש עבודת כוכבים. אבל הכא אדעתא דגרוטאות זבין אבל אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין. פי׳ גרוטאות שיברי כלי מתכות: **ת״ר** לוה עליה או שנפל עליה מפולת או שגנבוה ליסטין או הניחוה הבעלים והלכו להם למדינת הים.

ו) אולי ל״ל אם מכרה בפירוש אדעתא דעבודת כוכבים וכו׳.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש״ס

ו) [תוספ׳ פ״ו ה״ב], ב) [לעיל מב.], ג) [לעיל מד.:], ד) לקמן עא.: [בכורות יג.:], ה) [תוספ׳ פ״ו ה״ג ע״ש], ו) [שיין לעמ׳ הקודם],

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה אבל. לאו דווקא צורף. עי׳ לעיל מג ע״ל מוד״ה מידי:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לא נצרכה אלא שיש לו: (ב) שם במשנה רקק בפניה: (ג) גמ׳ בין בזו ובין בזו מחלוקת: (ד) רש״י ד״ה א״ר הילו וכו׳ והיא גופיה נמי לא איצטריך לאשמועינן: (ה) ד״ה ודברי וכו׳ מכלל דחבריו נמי: (ו) ד״ה אלימא לחבלה ממש שמכרה ע״מ לחבלה: (ז) ד״ה ומנו צורף וכו׳ מימר אמר איידי דדמיה יקרין הא׳ צורף: (ח) ד״ה אם עד שלא וכו׳ ואינה בטילה דהא. נ״ב ע״ל בפ׳ בתרא דף עא: (ט) תוס׳ ד״ה לו דלמא וכו׳ לחמת דלאו דוקא ולא וכו׳ כלומר בצורף: (י) בא״ד דלא אתיא בריית״א כדפשטינן ודחי: (כ) בא״ד הא למ״ד בצורף וכו׳ אם לא שנאמר כן:

מוסף רש״י

פחסה. הכה עליה ישראל בפטיש עד שנתמעכה צורתה אבל לא מיקרא כלום (לעיל מב.). גרדה. בטיט ובגואה (לעיל מד:). גרוטאות. חתיכות כסף (בכורות יג:). אם עד שלא נתן מעות יחזיר. דלא קנייה ולא מיתייב לבערה (לקמן עא:) דמשיכה אינה קונה (בכורות שם). יוליך הנאה לים המלח. דעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטלה עולמית (שם) דכיון דלא מצי לאהדוריה ולמשקל דמי (לקמן עא:).

רבינו חננאל

ב״ר לא נצרכה כגון שיש לו בה שותפות כו׳. איכא דתמני׳ לה אברייתא. ר׳ שמעון בן מנסיא אומר עבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה עולמית. ואפילו יש לעובד כוכבים בה שותפות וקמ״ל ישראל מדעתא דנפשיה פלח לה לעבודת כוכבים. וכי מבטיל לה עובד כוכבים לא מבטיל אלא חולקא דנפשיה. אבל חולקיה דישראל לא מצי מבטיל ליה. **ירושלמי** ועבודת כוכבים שעבדה ישראל אין לה בטילה עולמית: **מתני׳** כיצד מבטלה. קטע ראש אזנה. קטע ראש חוטמה. ראש אצבעה. פחסה כגון שהעביר צורת פניה ונראית כעין טס אע״פ שלא חסרה בטילה. אבל רקק או השתין בפניה או זרק בה צואה לא בטלה. מאי טעמא דבשעת כעסו

אבל בצורף ישראל. [ס] לאו דווקא צורף דאפי׳ שאינו צורף נמי דלכל ישראל לגבי עבודת כוכבים כלורפין מדמותיב מהלוקת גרוטאות ומי כשאינו צורף אסור מאי קפריך דלמא בשאינו צורף איירי אלא מידי דנקט צורף עובד כוכבים נקט נמי צורף ישראל:

אן דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת.

פירוש וה״ק אף בצורף ישראל הריב״ן גרים תיקו והדר גרים מיתיבי א״ר נראין כו׳ ומותיב למ״ד מחלוקת בצורף עובד כוכבים דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת אבל ליכא למימר דלמיפשט בעיין אתי וקא מוכח דבתרוייהו פליגי כדמשמע מתוך פ״ה דלא״כ כי קמשני לדחות (מ״ב) שאין דוקא ולא פליגי אלא בחדא כלומר לצורף עובד כוכבים א״כ תקשי למ״ד בצורף ישראל פליגי והוה ליה למימר תינח למ״ד בצורף עובד כוכבים מחלוקת אלא למ״ד בצורף ישראל דוקא מחלוקת היכי לישני דאין לומר דלישני נראין דבריי לי במכרה לחבלה ודברי חבריי במכרה לעובדה דהכי הוה ליה לשנויי ועוד דאין זה מעין מקומות אחרים בהמוכר הספינה (ב״ב דף עט.) גבי הקדש וכן בפרק קמא דחולין (דף יב.) גבי אשפה שבשוק ומיהו יש ליישב הגירסא כמו שהיה בספרים וכפ״ה ובא לפשוט הבעיא וקאמר הכי ת״ש א״ר נראין כו׳ אלמא בצורף ישראל נמי פליגי ואיפשיטא בעיין דבין בזו ובין בזו פליגי ותקשי למ״ד בצורף עובד כוכבים דוקא פליגי דלא אתיא בריית״א (י) כפשטיה ודחי כלומר אפי׳ למ״ד בצורף עובד כוכבים דוקא פליגי יש לפרש הבריית״א כן ומיהו הפשיטות לא נדחית דלמ״ד בצורף ישראל פליגי והא אף בצורף ישראל קאמר וע״ל דזהו עיקר דודאי הפשיטות לא נדחית דלגירסת הריב״ן נמי יש להקשות אמאי קאמר תיקו הא (כ) כמ״ד בצורף ישראל מחלוק׳ אי אפשר ליישב הבריית״א אם לא שאמר בין בזו ובין בזו מחלוקת ולא קשיא דקאמר תיקו ופשיט בתר הכי דהכי אשכחן בפרק בתרא (דף סח.) גבי בעיא דפוגם מעיקרא מחלוקת דקיימא בתיקו ובתר הכי פשיט ליה:

אס

דרבי וולם לא נצרכה (א) שיש לו בה שותפות וקמ״ל ישראל הוא דלא מבטל דעובד כוכבים אבל עובד כוכבים דנפשיה מבטל איכא דמתני לה אברייתא (ב) ר״ש בן מנסיא אומר [א]עבודת כוכבים של ישראל אין לה בטילה עולמית מאי עולמית א״ר הילל בריה דר׳ וולם לא נצרכה אלא [ב]שיש לו לעובד כוכבים בה שותפות וקמ״ל דישראל אדעתא דנפשיה פלח: **מתני׳** כיצד מבטלה [ג]קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה [ד]פחסה אע״פ שלא חיסרה ביטלה (ה) [ו]רק בפניה השתין בפניה גררה זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה מכרה או משכנה רבי אומר ביטל וחכ״א [ז]לא ביטל: **גמ׳** כי לא חיסרה במאי ביטלה א״ר זירא [ח]שפחסה בפניה רקק בפניה והשתין בפניה מנה״מ אמר חזקיה דאמר קרא [ט]והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה וכתיב בתריה ואל ארץ יביט והנה צרה וחשכה וגו׳ דאע״ג דקלל מלכו ואלהיו ופנה למעלה אל ארץ יביט: מכרה או משכנה רבי אומר ביטל [וכו׳]: זעירי א״ר יוחנן ור׳ ירמיה בר אבא אמר רב ח״א מחלוקת בצורף עובד כוכבים אבל בצורף ישראל דברי הכל ביטל וחד אמר [י]בצורף ישראל מחלוקת איבעיא להו בצורף ישראל מחלוקת אבל צורף עובד כוכבים דברי הכל לא ביטל או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת ת״ש דא״ר נראין דבריי כשמכרה לחבלה ודברי חבריי שמכרה לעובדה מאי לחבלה ומאי לעובדה אילימא לחבלה לחבלה ממש לעובדה לעובדה ממש מ״ט דמ״ד ביטל ומ״ט דמ״ד לא ביטל אלא לאו לחבלה למי שעתיד לחבלה ומנו צורף ישראל לעובדה למי שעתיד לעובדה ומנו צורף עובד כוכבים וש״מ בין [ג] בזה ובין בזה מחלוקת לא ה״ק א״ר נראין דבריי לחבריי כשמכרה לחבלה ומנו צורף ישראל שאף חבריי לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לעובדה אבל לחבלה מודו לי מיתיבי [ז]הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח אי אמרת בשלמא בצורף ישראל מחלוקת הא מני רבנן היא אלא אי אמרת בצורף עובד כוכבים מחלוקת אבל בצורף ישראל דברי הכל ביטל הא מני שאני התם דאדעתא דגרוטאות זבין אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין תנו רבנן [ח]לוה עליה או [ח]שנפלה עליה מפולת או שגנבוה ליסטין או שהניחוה הבעלים והלכו למדינת הים אם

ביטל והאי דקאמר ר׳ נראין דבריי כשמכרה לחבלה לאו דפליגי רבנן עליה דימא נראין דבריי לשומעי מחלוקתינו מדברי חבריי אלא ר׳ לפרושי פלוגתייהו אתא ולאשמועינן דבצורף עובד כוכבים הוא דפליגי וה״ק נראין דבריי לחבריי ומודים הם לי כשמכרה למי שעתיד לחבלה שדברי חבריי כשמכרה לעובדה הן. ולישנא דמלתא דיקא הכי מדלא קתני נראין דברי חבריי אלא ודברי חבריי מכלל דנראין דריש״ל לחבריו קאמר דנראין הלכך אי הוה תני סיפא ונראין הוה משמע ונראין דברי חבריי לי בלעובדה וא״כ במאי פליגי: **גרוטאות.** שברי כספים: **אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר.** לעובד כוכבים ויבטלנה ואחר כך אם ירצה יקחנה ממנו. ואע״ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים של ישראל היא (ח) ואינה בטילה דהא משיכה בטעות הוא דלא ידע שיש בהן עבודת כוכבים: **אם משנתן מעות משך יוליך.** הגהה ליס המלח ואין רשאי להחזירה לעובד כוכבים וליטול מעותיו ואע״ג דמשיכה בטעות הוא כיון דיהב דמי כי הדר שקלינהו מיחזי כמאן דמזבן. אלמא אע״ג דזבין עובד כוכבים לישראל קתני אסורה דלא בטלה: **אי אמרת בשלמא בצורף ישראל דברי הכל בטלה הא.** מתניתין דישראל הוי לוקח וקתני יוליך ליס המלח מני: **שאני התם דהאי עובד כוכבים אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין.** לא ידע שיש שם עבודת כוכבים אבל היכא דזבין עבודת כוכבים לבדה לצורף ישראל מדעתו: **לוה עליה.** עובד כוכבים אפילו מצורף ישראל: **או שנפלה עליה מפולת.** ואינו חס לפנותה: **או שגנבוה ליסטים.** ואינו מחזר אחריה:

כמלחמת

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטלה עולמית. הא דנקט עולמית משום מסקנא דלגב אורחיה קמ"ל כדרב יהודה משום דהויא עבודת כוכבים של ישראל כדמסיק דאלו עבודת כוכבים של עובד כוכבים יש לה ביטול דהא ודאי עובד כוכבים שהניח עבודת כוכבים אע"פ שדעתו היה לחזור ולא בטלה יכולה להתבטל ע"י עובד כוכבים אחר ומה שפירש רש"י נמי בסמוך הרי היא כמלחמת יהושע שדימו העובדי כוכבים לחזור לא פירש כן אלא לישב הלשון של הרי היא כמלחמת יהושע כי אותה (ה) אינו תלוי שדימו לחזור במה שלא נתבטלה לעולם אלא מפני שעבדוס לדעת ישראל כדמסיק אלא כך דומה כלומר דעתם לחזור כמו שהיו האמוריים דעתם לחזור ולהכי פריך למה לי למתא במלחמת יהושע כיון שטעם מלחמת יהושע אינו תלוי בדעתם לחזור אלא משום שעבדוס לדעת ישראל ומסיק כדרב יהודה ואהא ודאי קאי עולמית כדפרישית לעיל: **דאי תנא** לוה הוה **אמינא מדלא** זבנה **לא בטלה**. משמע דאתיא כר' דאי לרבנן אפי' זבנה לא בטלה ועוד מדתלי טעמא בעתידין לחזור דאי לרבנן אפי' אינן עתידין לחזור לא עדיף ממכרה ומכאן יש להוכיח דהא דאמר לעיל משכנה דביטל לר' חייא (ו) כיון שנשתקעה דאי לא נשתקעה מודה ר' דלא בטיל כיון דדעתו לחזור: **ובא** עובד כוכבים **והשתחוה**. פי' לאותה לבינה עצמה שזקף הישראל אבל בא העובד כוכבים וזקף אחרת והשתחוה לה אינה נאסרת דדלמא לא ניחא ליה לישראל אלא באותה שזקף ודלא כפי' רבינו שמואל: **והולכים** דרך אחרת. והכומריס שעבדוס לא עשאוס עבודת כוכבים אלא לצורך המלכים וכסרוגין שאין המלכים חוששין (ז) בהם גם הם מבטלים אותם:

אמר

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטילה (ח) וצריכא דאי תנא לוה עליה מדלא זבנה לא בטלה אבל נפלה עליה מפולת מדלא קא מפני לה אימא בטולי בטלה צריכא ואי תנא נפלה עליה מפולת משום דסבר הא מנחת כל אימת דבעינא לה שקילנא לה אבל גנבוה לסטים מדלא קא מהדר אבתרה בטולי בטלה צריכא ואי תנא גנבוה לסטין משום דסבר אי עובד כוכבים שקיל לה מפלח פלח לה אי ישראל שקלה איידי דדמיה יקרין מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה אבל הניחוה הבעלים והלכו למדינת הים מדלא שקלו בהדייהו בטולי בטלוה צריכא אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטילה מידי מלחמת יהושע מיהדר הדור ה"ק אאם עתידין לחזור הרי הוא כמלחמת יהושע ואין לה בטילה ולמה לי למיתלייה במלחמת יהושע מלתא אגב אורחא קמ"ל כי הא (ט)דאמר רב יהודה אמר רב ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה מנלן דאסרה א"ר אלעזר כתחילה של א"י דאמר רחמנא [1]ואשריהם תשרפון באש [2]מכדי [3]ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואי משום הנך דמעיקרא בביטולא בעלמא סגי להו אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים וכי אתו עובדי כוכבים שליחותא דידהו עבדי ה"נ ישראל שזקף לבינה גליא דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי אתא עובד כוכבים ופלח לה שליחותא דידיה קעביד ודלמא בעגל הוא דניחא להו במידי אחרינא לא אמר קרא [2]אלה אלהיך ישראל (ז)מלמד שאיוו לאלוהות הרבה אימא כל דבהדי עגל ניתסרו מכאן ואילך נישתרי מאן מוכח: **מתני'** [3]עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרות מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים: **גמ'** אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב בית נמרוד הרי היא כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום ומותר אע"ג דכי בדרינהו רחמנא כשעת מלחמה דמי אי (ט) בעיא למיהדר הדור מדלא הדור בטולי בטלה: בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרות: וכי מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ה"ק מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת כי אתא עולא יתיב אבימסא פגימא א"ל רב יהודה לעולא והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם אסור ואפי' למ"ד (י)אין עובדים לשברים ה"מ עבודת כוכבים דזילא ביה מלתא למפלח לשברים אבל האי לא איכפת ליה א"ל (י)מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל ומלאינן עיינין הא רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם מותר ואפי' למ"ד (י)עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מילתא' לבטולה אבל הני שקלי להאי ומייתו בימוס אחרינא תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל (יא)בימוס שנפגם מותר [4]מזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו ה"ד בימוס ה"ד מזבח א"ר יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן [5]בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה אמר

עליו זבח לעבודת כוכבים: **היכי דמי בימוס וכו'**. מנא ידוע לן הי הוה בימוס למוסב והי הוה מזבח שמקריבין עליו לנפרוס מיניה: מנאי

ממלחמת יהושע. לקמיה פריך הא לא הדור אמוריים שיצאו להלחם עם יהושע: **ס"ק אם עתידין לחזור הרי היא.** אסורה כאותה עבודת כוכבים של אמוריים שיצאו למלחמה ודימו לחזור לפיכך נאסרו עבודת כוכבים שלהם בהנאה דכתיב(יב) לא ידבק בידך מאומה מן החרם שהרי לא ביטלום מדעתם בדיליתם: **למה ליה למיסלינהו במלחמת יהושע.** ליתי אינה בטילה: **מלתא אגב אורחיה קמ"ל.** לפי דרכו שהיה צריך ללמדינו שלא בטל נתן סימן לדבריו ללמדנו מתוך הסימן מילתא אחריתי לסיוע לרב יהודה דאמר ישראל שזקף לבינה כו' דילפינן איסור דעבודת כוכבים מאותן שבימי יהושע לכל דבריה: **להשתחווה לה.** ולא השתחוה לה ובא (ג) העובד כוכבים והשתחוה לה אסורה אע"פ שאינה שלו: **ומנלן דאסרה.** אע"פ שאינה שלו: **א"ר אלעזר וכו'.** אלמא ממלחמת יהושע ילף: **ואשריהם תשרפון.** אלמא אילנות נמי אסירי ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה(ד) וגויש שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחואה: **ואי.** משום אשירות דמעיקרא היו קודם שניתנו לאברהם ולא ידעינן הי מינהו: **מכדי עבודת כוכבים של עובד כוכבים בביטול סגי לה.** וקיימא לן (ד) (לקמן דף סד) עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים על כרחו ליכפיהו לעובדי כוכבים ולימבטלינהו: **שליחותייהו עבדי.** הלכך הויא עבודת כוכבים של ישראל ואינה בטילה עולמית: **במידי אחרינא לא.** ניחא להו ולא אסרי אשירות דהא לאו שליחותייהו הוה: **כל דבהדי עגל.** אותן אשירות שהיו באותו הזמן יאסרו דשליחותייהו הוה אבל הנעבדות מכאן ואילך שחזרו בתשובה לאו שליחותייהו הוה: **מאן מוכח.** מי יודע איזו היתה באותה שעה ואיזהו נעבדה אחרי כן: **מתני' שהניחו עובדיה.** דאין דעתם לחזור: **בשעת שלום מותרת.** הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטולה: **בימוסיאות של מלכים.** אבני גזית המתוקנין בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר מושיבין שם עבודת כוכבים והוא משתחוה לה: **מפני שמעמידין אותה.** כלומר מפני שצריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברים שאינן מוכנות למוסב עבודת כוכבים כל שעה אלא לאותה שעה. ולקמן פריך ומשום הכי מותרין בתמיה: **גמ' ביה נמרוד.** מגדל שבנו דור הפלגה לעבודת כוכבים ונמרוד היה מלך עליהם: **דכי בדרינהו רחמנא.** שנאמר(ט) ויפן ה' אותם: **ומהלכין בדרך אחרת.** ואין חוששין להן הלכך לאו משמשי עבודת כוכבים משיבי: **לא איכפת ליה.** לעובד כוכבים אי נשבר דאכתי חזי למוסב עבודת כוכבים: **שקלי האי.** בימוס מאחר שנפגם ושדו ליה לברא ומייתי אחרינא: **מזבח.** שמקריבין

מז א (מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קמו סעי' י טז):
מז ב מיי' שם פ"ח הל' יא טוש"ע שם סעי' י:
מח ג ד ה מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף יב:

רבינו חננאל

אם עתידין לחזור הרי היא כמלחמת יהושע ואינה בטילה. למה לי למיתנא כמלחמת יהושע. מילתא אגב אורחיה (נקט) קמ"ל כדרב דאמר ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה. מנא לן כבתחילה של ארץ ישראל דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש. מכדי ארץ ישראל ירושה היא להן מאבותיהן. ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואי משום אלהותיהן שהיו להן קודם שיתן אותה להם הקב"ה ירושה בביטול בעלמא סגי להו. אלא מאי טעמא נאסרו כולהי טעוותיהו. מדפלחו ישראל לעגל גלו דעתיהו דניחא להו בעבודת כוכבים. וכל עבודת כוכבים דעבדו שליחותיהו דישראל קא עבדי. ולפיכך אסריגהו רחמנא. הכא נמי ישראל שזקף לבינה גלי דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים. ועובד כוכבים בא והשתחוה לה שליחותיה דישראל קא עבד. ודחינן ודלמא בעגל בלחוד ניחא להו לישראל במידי אחרינא לא ניחא להו. לא ס"ד דכתיב אלה אלהיך ישראל. מלמד שאיוו לאלוהות הרבה. אי הכי כל עבודת כוכבים דבהדי עגל ליתסרו שאר עבודת כוכבים לא ליתסרו. ופרקינן מאן מוכח כלומר מי מודיע איזהו מוקדם. ואיזהו מאחרי כן: **ירושלמי** השתחויה אינה מותרת אלא על אבני בית המקדש רבי יונה רבע על סיטריה. ר' אחא רבע על סיטריה. ר' אבהו רבע כי אורחיה א"ר יוחנן לר' חייא בר אבא בבלאי (ט) ג' מילין סלקין מן גביכון מפשיטותא דתנייתא וערבתא דיומא שביעאה והדין מקצתא ואתיא כי הא דאמר לא התירו השתחויה אלא לתענית צבור בלבד ובלבד על הצד. וכל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו יאמר לו הקב"ה קום לך. אל יפול. ובלבד יחיד על הצבור: **מתני'** עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת. פי' כגון שהניחוה ובטלוה בשעת מלחמה אסורה בית נמרוד כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום ומותר. ואע"ג דכתיב ויפץ ה' אתם משם וכשעת מלחמה דמיא הנחתם. כיון דאי הוו בעו למהדר הוו הדרי כיון דלא הדרי בטולי בטלוה: **מתני'** בימוסאות של עובדי כוכבים הרי אלו מותרות מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין. ואוקימנה ופעמים שמניחין המלכים אותו הדרך והולכין בדרך אחר. פי' בנימוסאות הללו כגון כן שמעמידין עליו עבודת כוכבים. והוא מפורש כל במה לזה (ב) במוס. והוא אבן אחת והיא המצבה. ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם מותר. ואפילו למאן דאמר עובדין לשברין הני מילי בעבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מילתא לבטולה. אבל הכא (ג) בימוס שקליה להאי ומיפלח לאחרינא. תניא כוותיהו בימוס שנפגם מותר. מזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו. א"ר יוחנן בימוס אבן אחת. מזבח אבנים הרבה.

(ח) לפנינו הגירסא בירושלמי כאן [וכ"ה בפ"ד דסוכה ה"ח] תרין מילין סלקין מן גביכון מפשיטותא דתעניתא וערבתא דיומא שביעאה ורבנן דקסרין אמרין אף הדא מקצתא ואתיא כי הא דאמר וכו'. (ב) נראה דל"ל והוא מפורש בפ"ק דף נז דכל במה המיוחד לעמוד עליה עבודת כוכבים נקרא בימוס. (ג) אולי ל"ל אבל הכא שקלי לבאי בימוס ומייתי בימוס אחרינא.

מסורת הש"ס

(א) [נעיל מו., ב) [עי' תוס' ר"ה יג. ד"ה ולא קליר וכו'], ג) [נ"ב קיט:], ד) [סנהדרין סג. ע"ש, ה) [נעיל מא. מט:], ו) [נ"ב קצא: מולין סח:], ז) [נעיל מא: מט:], ח) [תוספ' פ"ו ה"ב], ט) [דברים יג], י) [נראמתית יג], כ) [נראמתית יא],

תורה אור השלם

1. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא:
דברים יב ג
2. וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
שמות לב ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינה בטילה עולמית ולכילה. נ"ב כך היא גירסת התוס': (ב) שם אי בינו למיהדל: (ג) רש"י ד"ה להשתחות לה וכו' וגא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה אע"פ: (ד) ד"ה מכדי וכו' וקיימא לן לעיל עובד כוכבים. נ"ב דף מג ע"א: (ה) תוס' ד"ה אם וכו' כמלחמת יהושע כי אותה שלא נתבטלה לעולם אינו תלויה במה שדימו לחזור אלא מפני שעבדוס כנ"ל: (ו) ד"ה אלי וכו' הייגו כגון שנשתקעה: (ז) ד"ה והולכים וכו' מושמין להם:

מוסף רש"י

ישראל שזקף לבינה. לבינה ביני אדם נעשית ונאסרת לדברי הכל, והך זקיפה דנקט משום גלוי דעתא הוא, דאי לא זקפוה ישראל לשם עבודת כוכבים לא מיתסרא, דכיון דשל ישראל הוא אינה נאסרת בהשתחוואתו של עובד כוכבים שהרי אינה שלו (לעיל מז.). שאיוו לאלוהות הרבה. אף לאלוהות אחרים וקבלו עליהם (סנהדרין סג.). בימוסיאות. בגין שאינו עובד עבודת כוכבים וקורין לו אלט"ר, ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים, דהוי תשמיש דתשמיש (לעיל מז.).

מאי קרא. דמזבח הוי מבנים הרבה ומיסורו עד שיעתך רובו: **גיר.** כפור גרושל"ל: **לא יקומו.** שוב לא יקריבו עליו: **ואי לאו.** דלא ניתלו יקומו: **נעבד.** בבעלי חיים הנאסר לגבוה (ד): **אם שלו.** היה כשהשתחוה לו אסור אם לאו אינו נאסר לגבוה: מזיד ורצון חדא הוה אלא תנא רצון אצל אונס: **הכל היו.** בין אונס בין רצון: **בפרהסיא.** לא תחללו והאי דקתני אונס אסור בפרהסיא: **שעם גזרה** (ו). פרהסיא הוא ואונס הוא: **ודאי ישראל מומר.** דא"א בכל העובדין שלא יהא בהן אחד מומר (ז) אחרי שרואה את ישראל ידע מטה נוטה לבו לעבודת כוכבים: **חזקיה אמר.** לעולם אונס דקתני שאנס בהמת חבירו ואפילו הכי לא תרמינהו אהדדי דהא דתני אסור כגון שניסך לעבודת כוכבים בין קרניה של בהמת חבירו דעביד מעשה והא ודאי מיתסרא כדיליף לקמן (ע"ב): **והאי נעבד הואי.** בתמיהה. נעבד לא קרי אלא שעשה את הבהמה עצמה עבודת כוכבים: **והאי בימוס בעלמא שויוה.** ובעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עבודת כוכבים: **כגון שניסך לה.** שעשה עבודת כוכבים ועשה בה מעשה אצל בהשתחואה או עבודה אחרת דלאו בגופה לא מיתסר דבר שאינו שלו: **סימן אחד.** לעבודת כוכבים: **אי נימא מכהנים.** שאנסוה מלכי ישראל לעשות כומרים לעבודת כוכבים וכתיב ולא יגשו אלי (עוד) לכהן לי (יחזקאל מד): **דבני דעה ניהו.** וקנסא הוא: **מאכני מזבח.** שגנזוה מלכי בית חשמונאי משום דשיקלוה מלכי יון לעבודת כוכבים (ח) ואע"ג דהקדש הוו ולא יכול העובד כוכבים לאסרן אפ"ה כיון דעבוד מעשה אסרינהו רבנן: **דלמא כו"פ.** דאמר קרא אשכחו ודרוש שיצאו לחולין וקנסוה העובדי כוכבים ויכלו לאסרן: ואלא

אמר חזקיה מאי קרא. ל"ל דחזקיה אברייתא קאי ולא על דברי רבי יוחנן שהרי חזקיה רבו של רבי יוחנן ומיהו פרק ד' אחים ביבמות (דף לא:) עושה אדני תירוץ על מה שהקשה התלמוד על רב אשי אלא ולאי גם אדני ידע דברי רב אשי והוצרך לו לתרץ והתלמוד סידר כן לפי שהוא מתייאשב יותר היטב אחר הסוגיא:

בגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחוה לבהמה דידיה. פי' אנסוהו שאמרו להרגו אם לא ישתחוה מאליו אבל אין לפרש שכפפו קומתו בעל כרחו דא"כ הוא לא היה עושה כלום אלא הם עשו מעשה בגופו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו: **מתקיף** לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה. תימה מאי קפרין נהי דפטור ממיתה בדיעבד מכל מקום לכתחלה הוא חייב למסור עצמו למיתה ואם כן למה לא יאסר מטעם נעבד הא פרהסיא דבסמוך לרגא קרי ליה נעבד מטעם דחייב למסור עצמו ואע"ג דבדיעבד פטור דכל אונס פטור ואין לומר דלרבי זירא אונס רחמנא פטריה מכל וכל ואפי' לכתחלה אין למסור עצמו על כך דא"כ מאי רליה מייתי מולנערה לא תעשה אדרבה מייתי ליפינן (ה) דחייב למסור עצמו בשלהי בן סורר ומורה (סנהד' דף עד.) (ו) אפילו במצוה קלה דקאמר הרי זה בא ללמד ומצא למד מה רוצה יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ואדרבה קרא דוחי בהם הוה ליה לאתויי דמייתי תמצא להוציא אונס כדאמר רבא ועוד קשיא מאי קא מסייעי ליה לרבא בסמוך מבימוסיאות בשעת הגזרה (ז) דאסורות אפילו ר' זירא נמי יודע בזה כיון דבשעת הגזרה הוא חייבין למסור עצמן כדאמרינן בשלהי בן סורר ומורה דאפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ורבא לרבינו יצחק לפרש דבין ר' זירא ורבא לא פליגי בהא דלכתחלה חייב למסור עצמו ורבי זירא הכי פריך אונס רחמנא פטריה דיעבד דכתיב ולנערה לא תעשה דבר אע"ג שיש לו למסור עצמו אין לאסור בהשתחוואתו ורבא מסיק דהואיל ובפרהסיא חייב למסור עצמו עבודת כוכבים קרינא ביה ואעפ"כ בדיעבד פטור והשתא מסייע שפיר לרבא מבימוסיאות דמשום דחייב למסור עצמו אסר להו וא"ת מאי קא מייתי למפטר אונס מולנערה התם בדין הוא דפטורה משום דקרקע עולם היא י"ל דלא הוזכר קרקע עולם לענין פטור המיתה ואין טעם לפטרה ממיתה אלא משום אונס תדע שהרי אם היתה נבעלת בדרכון היתה חייבת ואע"ג שהיא קרקע עולם וקרקע עולם לגבי מסירת עצמה למיתה הוזכר דמזה הטעם אינה חייבת למסור עצמה אם לא שיאמרו לה או תהרג או תביא עליך הערוה אבל אם אמרו לה או תניחי שיבעלוך או תהרג אין לה למסור עצמה דמרוצח ליפינן ושם אין (ו) לו הטעם למסור עצמו אלא שלא יהרוג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך ודאי אין למסור עצמו (ח): **הא בצנעא הא בפרהסיא.** לכאורה משמע דרבא ס"ל דאונס דצנעא אין לו למסור עצמו ומתוך כך היה נראה לפסוק כרבי ישמעאל דשרי נמי עבודת כוכבים בצנעא וקשיא דחם ושלום שנפסוק (ז) עבודת כוכבים יעבור ואל יהרג ועוד בשאלתות דרב אחאי פרשת ואתחנן (סימן מג) פוסק כר' יוחנן דאמר בשלהי בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד. ע"ש) משום ר"ש בן יהודאי כל מצות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי לכך נראה דרבא נמי אית ליה דרבי יוחנן והא דקא משני לתרוצי הברייתא אפילו אליבא דר' ישמעאל הוא דאתא נמי בפ"ב דכתובות (דף יט.) דרבא אית ליה דרבי יוחנן דא"ל רבא אילו אתו לקמן לאימלוכי אמרי' להו זילו חתומו וכו' דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים והתם נמי בצנעא מיירי דאין דרך שיאנס אותם בפני י' ומורי דודי הרב ר' משה מקולי בספר המצות שאבר (ח) כתב בסוף פרק בן סורר ומורה וז"ל רבא דפ' ר' ישמעאל לא פליג עליה דר' יוחנן אלא ה"פ אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם בין למיתה כשהוא אומר ואי בהם יצא אונס דצנעא מכל וכל בין מאזהרה בין ממיתה אבל הא מודי רבא דאיכא עשה דבכל נפשך שיש למסור עצמו אפילו בכל אונסא כדאמר ר"א בברייתא כשהוא אומר לא תחללו אהדדיה בכללה והיינו אונס דפרהסיא בין לאזהרה בין למיתה והואיל ורבא שהוא בתרא לא פליג עליה דרבי יוחנן שריר וקיים פסק השאלתות שיש לאדם למסור עצמו למיתה ואפילו באונס דצנעא עכ"ל: **היתה בהמת חברו רבוצה לפני עבודת כוכבים.** פירש בקונטרס (ט) לא מיבעיא הרגילה להגביהה וקנאה ונעשית שלו ולא נהירא דמדפריך התם (חולין דף מא.) ממנסך למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי קא פריך מדאגביהה לנסך קנייה והויא שלו אלא ודאי אין הגבהתו מועלת רק להתחייב באונסין לכך נראה לפרש דרבולה נקט לרבותא אע"פ שלא הרגילה ולא עשה בה מעשה גדול אסרה במעשה זוטא וסימן מ' לאו דוקא דה"ה כל דהו שהרי סימן אחד בבהמה אינו גמר דבר ומייתי כבר תרגומה אע"ג דרב הונא מיירי לאסרה להדיוט ונעבד שלו אסור מיירי בלאסרה לגבוה דכי היכי דמעשה בגופו כגון שחיטה מהני לאסרה להדיוט ה"ה נמי דמעשיו דידיה כגון ניסך לה בין קרניה מהני לאסרה לגבוה:

אילימא מבהנים. שעשו ונאסרו אע"פ שאין זו ראיה גמורה דשמא עשו מעשה בשלהם מכל מקום הכי קאמר אפילו היו דומים לזה ולא עשו מעשה רק בשל אחרים לא ראיה היא כדלהי משום דבני דעה נינהו:

מכרן

מסורת הש"ס

ח) [תוספתא ספ"ו], ט) [עמ"ש תוס' יומא נג: ד"ה הבא על וכו'], ג) ב"ק כח: [נדרים ס. ושם איתא תנוס], ד) לעיל מ: [וש"נ], ה) [כש"ל: הסמך, וכן בסמוך], ו) [כש"ל: משומר, וכן להלן], ז) מולין מ., ח) שם, ט) [לעיל נג:], י) כש"ל: שמך, כ) כש"ל: משומר, ל) רש"ל ל"ל חוץ ממלוה כו', מ) [וע' תוספות יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], נ) [וע' תוספות לעיל מ: ד"ה אין אונס], ס) [כש"ל: אמר, ע) כש"ל: משומר, פ) [וע' תוספות לעיל מ: ד"ה אין אונס], צ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ק) [וע' תוספות לעיל מ: ד"ה אין אונס], ר) [כש"ל: אמר, ש) כש"ל: משומר, ת) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], א) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ב) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ג) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ד) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ה) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ו) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ז) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ח) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ט) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], י) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], כ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ל) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], מ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], נ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ס) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ע) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], פ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], צ) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ק) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ר) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס], ש) [עיי' תוס' יומא פב. ד"ה מה האמיכו טובא ותוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס],

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. פי׳ רש״י ודוקא קדושי אשה אבל איתהנויי אסור מדרבנן ויש ליתן טעם ולחלק שאין האשה דומה כל כך לחליפי הדמים אי נמי משום פריה ורביה לא גזרו רבנן [וער׳ תוס׳ חולין ד: ד״ה מומר]: **משום** דהויא עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאים כאחד. תימה הא אין שייכה שון דעבודת כוכבים חליפי חליפין אסורין עד סוף כל העולם ושביעית דוקא אחרון נתפס והשאר מותרין ואם כן אי הוי כתיב חד לא אתי חבריה מייה [וער׳ תוספות קדושין נה. ד״ה ושני]: לוקחין

בה מעשה אסרה כי [3]אתא רב דימי א״ר יוחנן אע״פ שאמרו [4]המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה כי אתא רב שמואל בר יהודה א״ר יוחנן אע״פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן [2]עשאן חליפין לעבודת כוכבים אסרן כי אתא רבין אמר פליגו בה רבי ישמעאל ב״ר יוסי ורבנן חד אמר חליפין אסורין חליפי חליפין [3]מותרין וחד אמר אפילו חליפי חליפין נמי אסורין מ״ט דמ״ד חליפי חליפין אסורין אמר קרא [2]והיית חרם כמוהו [3]כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו ואידך אמר קרא [2]הוא הוא ולא חליפי חליפין ואידך ההוא מיבעי ליה למעוטי ערלה וכלאי הכרם [7]שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ואידך ערלה וכלאי הכרם לא צריכי מיעוטא דהויא להו עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד [6]וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין עבודת כוכבים הא דאמרן שביעית דכתיב [3]כי יובל היא קדש תהיה לכם [9]מה קדש תופס את דמיו ואסור אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאה לחולין ת״ל תהיה [8]בהוייתה תהא הא כיצד [1]לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר נכנסו דגים בדגים יין יצאו דגים נכנס יין ביין שמן יצא יין ונכנס שמן הא כיצד [9]אחרון אחרון נתפס בשביעית [1]ופרי עצמו אסור ואידך קסבר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין ואיצטריך הוא למעוטינהו: **מתני׳** שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים אמרו להן א״כ יאבד דבר שאין צורך לעולם בו ויניח דבר שצורך העולם בו אמרו להן אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו שאומרים תדעו שהן אלוהות שהרי הן לא בטלו: **גמ׳** ת״ר [8]שאלו פלוסופין את הזקנים ברומי אם אלהיכם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להם אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולם מפני השוטים אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין דבר אחר הרי שגזל סאה של חטים [והלך] וזרעה בקרקע דין הוא שלא תצמח אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין דבר אחר הרי שבא על אשת חבירו דין הוא שלא תתעבר אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין והיינו דאמר ריש לקיש אמר הקב״ה לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומבי אלא שמטריחין אותי ומחתימין אותי בעל כרחי שאל פלוספוס אחד את ר״ג כתוב בתורתכם [4]כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה אמר לו אמשול לך משל למה״ד למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד ואותו הבן היה מגדל לו את הכלב והעלה לו שם על שם אביו וכשהוא נשבע אומר בחיי כלב אבא כששמע המלך על מי הוא כועס על הבן הוא כועס או על הכלב הוא כועס הוי אומר על הבן הוא כועס אמר לו כלב אתה קורא אותה והלא יש בה ממש אמר לו ומה ראית אמר לו פעם אחת נפלה דליקה בעירנו ונשרפה כל העיר כולה ואותו בית עבודת כוכבים לא נשרף אמר לו אמשול לך משל למה״ד למלך ב״ו שסרחה עליו מדינה כשהוא עושה מלחמה עם החיים הוא עושה או עם המתים הוא עושה הוי אומר עם החיים הוא עושה א״ל כלב אתה קורא אותה מת אתה קורא אותה א״כ יאבדנה מן העולם אמר לו אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות לאפיקים ולגאיות יאבד עולמו מפני שוטים וכן הוא אומר אסוף

[6] ואלא מכלים דכתיב [1]ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במעלו הכנו והקדשנו [6]ואמר מר הכנו שגנזונם והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו הכא נמי כיון שעשה מעשה איתסרו להו דמי א״ר יוחנן אע״פ שאמרו [4]המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בו בורות שיחין ומערות אסרו כי אתא רב שמואל בר יהודה א״ר יוחנן אע״פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן שנאמר כי אתא רבין אמר פליגו בה רבי ישמעאל ב״ר יוסי ורבנן חד אמר חליפין אסורין חליפי חליפין מותרין שנאמר הוא הוא ולא חליפי חליפין וחד אמר אפי׳ חליפי חליפין אסורין כל שאתה מהיה ממנו הרי הן כמוהו כו׳ הויא עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד כו׳ כתיב הכא והיית חרם וכתיב בשביעית תהיה בהוייתה תהא כל שאתה מהיה ממנה הרי הוא כמוה כו׳ וכבר פירשנוה במס׳ קדושין ובזולתה ואסיק׳ ואידך קסבר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין [6] אלא למ״ד מלמדין מאי איכא למימר הם רבי ישמעאל בר׳ יוסי ורבנן דפרשין פלוגתייהו בהא מילתא בהדיא: **מתני׳** שאלו הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר כו׳. ת״ר שאלו פילוסופין הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה ולבנה לכוכבים ומזלות שהעולם צריך להן יאבד עולמו מפני השוטים כו׳ וכן הגוזל שדה וזרעה דין הוא שלא תצמח וכן הבא על אשת חברו דין הוא שלא תתעבר ממנו אלא העולם נוהג כמנהגו ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין והיינו דאמר ריש לקיש לא דיין לעשות סלע גדולה כדגרסינן בב״ב עתיר נכסין עתיר פומבי דבר הנראה גדול אלא שמטריחין אותי כדכתיב הוגעתם ה׳ בדבריכם: שאל פילוסוף את ר״ג כתיב כי ה׳ אלהיך אש אוכלה מפני מה מתקנא בה בעובדיה ואינו מתקנא בה אמר לו משל למלך שהיה לו בן ואותו הבן גידל כלב והעלה שם הכלב בשם אביו וכשנשבע א״ל חיי כלב אבא אביו על מי יש לו לכעוס על בנו או על הכלב הוי אומר על בנו א״ל כלב אתה קורא לעבודת כוכבים והלא יש בה ממש שפעם אחת נפלה דליקה ונשרפה כל העיר כשהוייתו תהא אבל מילופיסם הן יוצאין לחולין (קדושין נח.) שהמשים יוצאין לחולין ע״י פדיה בדמיה של קודש, דלא כתיב תהיה אלא בפירות עצמן (סוכה מ:). ופרי עצמו. שגדל בשביעית, שאפו אלו מכמו, בכל מקום שהוא אסור. מן הביעור ואילך (בכורות ט:) פרי הלאשון אסור לגהוג בעצמו חול אלא קדושת שביעית עליו (סוכה מ: וכעי״ז קדושין נח).

עין משפט נר מצוה

נב א מיי׳ פ״ח מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ח סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סימן קמה סעיף ז:

נג ב ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ט:

נד ד מיי׳ פ״ט מהלכות אישות הלכה ב סמג עשין מח טוש״ע אה״ע סימן כח סעיף כב:

נה ה מיי׳ פ״ו מהלכות שמיטה ויובל הל׳ ו:

נו ו מיי׳ שם הלכה ז:

נז ז מיי׳ שם הלכה ו:

רבינו חננאל

מזבח ששיקצום מלכי יון לעבודת כוכבים דלמא שאני התם דכתיב קרא בהדיא ובאו בה פריצים וחללוה אלא מן הכלים שהזניח אחז והא כלים לאו בני דעה נינהו ולא דידיה נינהו ונאסרו דכתיב הכנו ואמר מר שגנזום והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא כיון דעבד בהו מעשה אסרם ש״מ הערשה מעשה אפילו בדבר שאינו שלו אסרו: אמרו משמיה דר׳ יוחנן אע״פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרו חפר בו לשום עבודת כוכבים בורות שיחין ומערות אסרו וכן אע״פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרם עשאן חליפין לעבודת כוכבים פירוש נתנם ולקח בחילופם עבודת כוכבים אסרם ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ורבנן פליגי חד אמר בחליפין אסורין חליפי חליפין מותרין שנאמר הוא הוא ולא חליפי חליפין וחד אמר אפי׳ חליפי חליפין אסורין שנאמר והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה מהן הרי הן כמוהו כו׳ הויא עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד כו׳ כתיב הכא והיית חרם וכתיב בשביעית תהיה בהוייתה תהא כל שאתה מהיה ממנה הרי הוא כמוה כו׳ וכבר פירשנוה במס׳ קדושין ובזולתה ואסיק׳ ואידך קסבר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין [6] אלא למ״ד מלמדין מאי איכא למימר הם רבי ישמעאל בר׳ יוסי ורבנן דפרשין פלוגתייהו בהא מילתא בהדיא: **מתני׳** שאלו הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר כו׳. ת״ר שאלו פילוסופין הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה ולבנה לכוכבים ומזלות

מסורת הש״ס

[1] לעיל נב:, [2] סנהדרין מז: (קדושין כו), [3] [קדושין נח. חולין קמ. תמורה ל:], [4] [קדושין ע: לקמן סב. נדרים מז:], [5] [קדושין כד. וש״נ], [6] קדושין נח. סוכה מ:; קדושין נח. סוכה מ:; [קדושין נח. ט:], [7] [וספסתא פ״ז ט:], [8] ל״ל מכלה, [9] ל״ל ליה. ר״מ, [10] ל״ל לה. ר״מ, [11] [נשא ד], [12] [דברים נב],

תורה אור השלם

1. וְאֵת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ בְּמַעֲלוֹ הֵכִנּוּ וְהִקְדַּשְׁנוּ וְהִנֵּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ׃
דברי הימים ב כט יט

2. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתָעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא׃
דברים ז כו

3. כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ׃
ויקרא כה יב

4. כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃
דברים ד כד

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ א״ר אלא מכלים כל״ל ואות ו׳ נ״מ מקק: (ב) רש״י ד״ה למעוטי וכו׳ אבל אחיר. נ״ב פי׳ האשה שנהנה ממנה: (ג) ד״ה אלא וכו׳ גזרה היא לפני וכו׳ ותמהומה. נ״ב וכן הוא בויקרא רבה סוף פרשה כ״ג ובמדבר רבה תחלת פ׳ מ:

לעזי רש״י

קוי״ן. מטבעה.

מוסף רש״י

הכנו שגנזום. דאסירי בהנאה ואף על גב דלאו דידיה הוו שהיו כלי שרת (חולין מ.). **מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.** דאין הדמים נתפסין באיסור (קדושין נו:). **אין מלמדין.** מדלא כתיב אחד וגמור כולהו מייה (קדושין כד.). **מה קדש תופס את דמיו.** פדיה כתיב ביה, שזה יוצא וזה נכנס תחתיו, יוצא הקדש לחולין ונכנסין הדמים תחתיו, דהיינו ופדה והיינו נמכר, דכל מכירה יוצאה מכמו של זה ונכנס זה והדמים נכנסין לרשות המוכר (סוכה מ:). **בהוייתה תהא.** בקדושתה (שם). **מתבערין בשביעית.** כתוך זמן הביעור (שם). **יצא בשר.** מקדושת שביעית, דבפירות גופייהו כתיב בו תהיה

ה) נראה דמסר כאן וכ״ל ודאמרינן בעלמא הניחא למ״ד דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אלא למ״ד מלמדין מאי איכא למימר הם ר׳ ישמעאל וכו׳.

אסוף אסף. כלומר האכלה את הכל בתמיה: **אסף אדם ובהמה והמכשלות את הרשעים.** כל דברים שהרשעים נכשלין בהן: **והכרתי את האדם.** בתמיה. שהרי אף לאדם הן עובדין: **אגריפס שר צבא.** עובד כוכבים היה ממונה על רומי גייסות ובימי אגריפס המלך היה:

אין מתקנאה בה. אשתו הראשונה אינה מקפדת [כל כך] לשנות את בעלה [אבל אם פחותה ממנה מתקנאה ומקפדת עליו לשנאתו]: **זונין.** ישראל היה: **דאזלי כי מתברי.** שהולכין לעבודת כוכבים שנתפרקו איבריהן מחמת חוליין וחוזרין באיברין מלומדים: **רעיס בשליחותן.** שמיסרים את הגוף: **שהחליקן בדברים.** מניחן לטעות: **מתני' גת בעוטה.** שבעטה וזרכה עובד כוכבים: **שהוא נוטל.** ענבים מתוך יין בעדשים של גת שקורין מיי"ש: **וגותן לתפוח.** אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרי תפוח ובלע"ז ש"ק. וקסבר תנא דידן לא הוי יין נסך עד שירד לבור: **מה שבבור אסור.** אם נגע בו העובד כוכבים אחרי כן. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טיפה והוא בור סיד[ג]: **דורכין עם העובד כוכבים בגת.** ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהן העובד כוכבים מעט נטמאו[ד] ומשום מסייע ידי עובדי עבירה ליכא שהעובד כוכבים לא נהנהוה על כך:

אבל

לוקחין גת בעוטה. אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור כך (ב) הגירסא ויש ספרים שגורסין שאינו והוי סיפא פירוש דרישא אבל אותן ספרים שגורסין ואינו בוי"ו ומ"כ נשמע דין אחר שאפי' נגע עובד כוכבים בקילוח המושך מן הגת וירד לבור אינו נאסר וקשיא אמאי אצטריך למיתני אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח הא מסיפא שמעינן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור וי"ל דלא זו אף זו קתני מ"ג תנא ד) סיפא לגלויי רישא דלא תימא דנתינה לתפוח כשהכל נאסף אל התפוח הוי כאילו ירד לבור קמ"ל סיפא דירד לבור דוקא: **ירד לבור מה שבבור אסור.** פ"ה אם נגע בו עובד כוכבים אחרי כן משמע מתוך פירושו דר"ל והשאר מותר ואפי' יגע בו עובד כוכבים וכן נראה דימא דקתני סיפא דומיא דרישא דנתינה לתפוח מיירי בנגיעה אף מותר דסיפא מיירי בנגיעה אבל אין לפרש דר"ל והשאר מותר שאינו נאסר כשנגע העובד כוכבים במה שבבור ע"י נגוף אבל ודאי אם נגע העובד כוכבים הוי אסור במגע עובד כוכבים דשפיר הוי קרוי יין כיון שנתן הכל אל התפוח דא"כ כי מקשה מינה בגמ' לרב הונא דאמר כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ליתני ליה דרב הונא אמיירי במגע עובד כוכבים דמתני' נמי הכא אסרה דלא שריא השאר אלא ע"י נגוף וכ"ת דמקשי מ"מ אפיר דסמיך אהא דשמעי' ליה לרב הונא דאית ליה בפ"ב (לקמן עב.) דנגוף חבור ובמתניתין משמע דנגוף אינו חבור מדקא שרי השאר שבגת דא"כ הוה ליה לתלמודא לאתויי מלתיה דרב הונא דלקמן כיון דמכח דהיא פריך לכן נראה כפי' רש"י דמיירי מתניתין דהשאר מותר אף בנגיעת עובד כוכבים והשתא ניחא דליכא לשנויי בגמ' דמתניתין לא מיירי במגע עובד כוכבים ורב הונא אמיירי במגע עובד כוכבים דע"כ מתני' נמי מיירי במגע עובד כוכבים כדפרישית ור"י פי' דודאי מיירי במתני' בנגוף נמי ואשמעינן שהשאר אינו נאסר מטעם נגוף מדקאמר עלה בגמרא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת פי' ואז מותר שאינו נאסר מטעם נגוף בר נגוף ופריך גרגותני גופה במאי

מתסרא ומשני בנגוף אלמא מתני' נמי מיירי בנגוף כדפרישית ורשב"ם פי' מה שבבור אסור אף בלא נגיעת עובד כוכבים מטעם כחו של עובד כוכבים דגזרי ביה רבנן כדאמרינן לקמן בפ"ב (דף עב:) וה"נ מכח דריכתו בגת נמשך היין ויורד לבור והשאר מותר שאינו נאסר מכחו כיון שאינו עדיין יין וגם אינו נאסר לא במגע ולא בנגוף כדפרישית: **והשאר** מותר. פי' אף בשתיה כפ"ה אבל הר"ר שמעיה פי' מותר בהנאה דאינו נעשה יין נסך ליאסר בהנאה עד שירד לבור אבל בשתיה מיהא אסור וכן בריש לוקחים גת בעוטה כו' אע"פ שנוטל כו' ואינו חשוב כאיסורי הנאה והקשה הר"ר אלחנן חדא דלשון לוקחין משמע דמותר אף בשתיה ועוד דבגמ' כי פריך לרב הונא ליתני ליה דמותר דמתני' היינו בהנאה וכי קאמר רב הונא בשתיה קאמר ואי פריך משום דהזכיר רב הונא יין נסך דמשמע אף בהנאה הא לקמן נמי קאמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך והיינו בשתיה דוקא כדלקמן (דף מז.) בגמ' לכך נראה לפרש כפי' רש"י והא דאמרינן בפ"ב (לקמן דף עד:) גבי גת של אבן שזפתה עובד כוכבים (ג) ינגב ושל עץ רבי אומר ינגב וחכ"א יקלוף הזפת ואיכא דאמר דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב ואמאי הא קתני הכא לוקחים גת בעוטה ויש לומר דהתם מיירי למשנה אחרונה דקי"ל כוותיה וכי פריך התם מתניתין אברייתא הוה מצי לשנויי כאן למשנה ראשונה כאן למשנה אחרונה אלא ניחא ליה למימר מתניתין בלא דרך בה ברייתא בדרך בה ולאוקומי תרוייהו למשנה אחרונה: **דורכין** עם העובד כוכבים בגת. פ"ה ומשום גרם טומאה ליכא דמשעה שדרך בהן עובד כוכבים מעט נטמאו משמע מתוך פירושו שדורכין בסוף דריכה קאמר וכן נראה לר"י דאין לפרש דורכין בתחלת דריכה ומטעם שנטמא הכל בגת טמאה דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמא הכל בגת טמא לכך נראה כפרש"י בסוף דריכה קאמר וכן משמע בירושלמי דקתני דורכין עם העובד כוכבים בגת הלא דאת אמרת והוא שהלכו עליו דריכת שתי וערב אבל לא הלכו עליהן שתי וערב לא:

אבל

[1]אסוף אסף כל מעל פני האדמה נאם ה' אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים [וגו'] וכי מפני שהרשעים נכשלים בהן יאבדם מן העולם והלא לאדם הן עובדין [2]והכרתי את האדם מעל פני האדמה [וגו'] שאל אגריפס שר צבא את ר"ג כתיב בתורתכם [3]כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור ועשיר בעשיר אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנאה בה פחותה ממנה מתקנאה בה א"ל זונין לר"ע לבי ולבך ידע דעבודת כוכבים לית בה מששא והא קחזינן גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי מ"ט אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם נאמן שהיה בעיר וכל בני עירו היו מפקידין אצלו שלא בעדים ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה אישה בשביל שוטה זה שעושה שלא כהוגן נאבד את אמונתינו כן החלאים שעל בני אדם בשעה שמשתלחין עליו משביעין אותן שיבאו עליו ביום פלוני ויצאו ביום פלוני ועל ידי סם פלוני וכיון שהגיע זמנם לצאת הלך זה לעבודת כוכבים דין הוא שלא יצאו החלאים אלא מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן נעבור על שבועתנו והיינו דכתיב וחלאים רעים ונאמנים רעים בשליחותם ונאמנים בשבועתם א"ל רבא בר יצחק לרב יהודה עבודת כוכבים אית באתרין וכי מצטרף עלמא למטרא מיתחזי בחלמא קטולו לי גברא שחטו לה גברא ואתי מטרא א"ל השתא איכו שכיבנא לא אמינא לכו הא מילתא הכי אמר רב מאי דכתיב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים. מלמד שהחליקם בדברים שמראין כי יש ממש בעבודת כוכבים כדי לטורדן מן העולם אם יטעו אחריהם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא ילין ולעגים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו שנאמר ולעגים יתן חן: **מתני'** לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים

[1]אסוף אסף כל מעל פני האדמה נאם ה' אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים [וגו'] וכי מפני שהרשעים נכשלים בהן יאבדם מן העולם והלא לאדם הן עובדין [2]והכרתי את האדם מעל פני האדמה [וגו'] שאל אגריפס שר צבא את ר"ג כתיב בתורתכם [3]כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור ועשיר בעשיר אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנאה בה פחותה ממנה מתקנאה בה א"ל זונין לר"ע לבי ולבך ידע דעבודת כוכבים לית בה מששא והא קחזינן גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי מ"ט אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם נאמן שהיה בעיר וכל בני עירו היו מפקידין אצלו שלא בעדים ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה אישה בשביל שוטה זה שעושה שלא כהוגן נאבד את אמונתינו כן החלאים שעל בני אדם בשעה שמשתלחין עליו משביעין אותן שיבאו עליו ביום פלוני ויצאו ביום פלוני ועל ידי סם פלוני וכיון שהגיע זמנם לצאת הלך זה לעבודת כוכבים דין הוא שלא יצאו החלאים אלא מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן נעבור על שבועתנו והיינו דכתיב וחלאים רעים ונאמנים רעים בשליחותם ונאמנים בשבועתם א"ל רבא בר יצחק לרב יהודה עבודת כוכבים אית באתרין וכי מצטרף עלמא למטרא מיתחזי בחלמא קטולו לי גברא שחטו לה גברא ואתי מטרא א"ל השתא איכו שכיבנא לא אמינא לכו הא מילתא הכי אמר רב מאי דכתיב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים. מלמד שהחליקם בדברים שמראין כי יש ממש בעבודת כוכבים כדי לטורדן מן העולם אם יטעו אחריהם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא ילין ולעגים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו שנאמר ולעגים יתן חן: **מתני'** לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים

מסורת הש"ם

א) [בפת קנב:], ב) שבת קד. יומא לח: מנחות כט:, ג) [השני בתוספ פ"ב מ"ח], ד) ריש"ל לגלויי סיפא כל"ל. [ל"ס],

גליון הש"ם

רש"י ד"ה מה שבבור כו' דורכין עם וכו' ומשום מסייע ידי עוברי עבירה. עיין מג"א סימן שמז ס"ק ד:

הגהות הב"ח

(א) במשנה ונותן לתפוח (ואינו) תו"מ וג"כ ס"א אינו בלא וי"ו וכ"א גרסי שאינו בס"ן ועיין בתוס': (ב) תוס' ד"ה לוקחין וכו' כך הוא הגי': (ג) ד"ה והשאר וכו' שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה ושל עץ ר' אומר:

רבינו חננאל

ואותה עבודת כוכבים לא נשרפה א"ל משל למלך שסרחה עליו עיר ובא להשחיתה החיים משחית ולא המתים כו' ועוד שאלו אגריפס שר צבא כו' א"ל זונן לר' עקיבא לבי ולבך יודע שעבודת כוכבים אין בה ממש והא חזינן דאזלו בה שבורין וחוזרין שלימים. א"ל משל לאדם נאמן שהיה בעיר והיו הכל מפקידין אצלו שלא בעדים בא אחד ולא היה מפקיד אצלו אלא בעדים פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה אישה בשביל שוטה זה שעושה שלא כהוגן נאבד את אמונתנו כן החלאים שעל בני אדם בשעה שמשתלחין עליו משביעין אותן שיבאו עליו ביום פלוני ויצאו ביום פלוני ועל ידי סם פלוני וכיון שהגיע זמנם לצאת הלך זה לעבודת כוכבים דין הוא שלא יצאו החלאים אלא מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן נעבור על שבועתנו והיינו דכתיב וחלאים רעים ונאמנים רעים בשליחותם ונאמנים בשבועתם א"ל רבא בר יצחק לרב יהודה עבודת כוכבים אית באתרין וכי מצטרף עלמא למטרא מיתחזי בחלמא קטולו לי גברא שחטו לה גברא ואתי מטרא א"ל השתא איכו שכיבנא לא אמינא לכו הא מילתא הכי אמר רב מאי דכתיב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים. מלמד שהחליקם בדברים שמראין כי יש ממש בעבודת כוכבים כדי לטורדן מן העולם אם יטעו אחריהם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא ילין ולעגים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו שנאמר ולעגים יתן חן: **מתני'** לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים

תורה אור

1. אָסוֹף אָסַף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם יְיָ׃
צפניה א ב
2. אָסוֹף אָדָם וּבְהֵמָה אָסוֹף עוֹף הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם וְהַמִּכְשֹׁלוֹת אֶת הָרְשָׁעִים וְהִכְרַתִּי אֶת הָאָדָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם יְיָ׃ צפניה א ג
3. כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃
דברים ד כד
4. וְהִפְלָא יְיָ אֶת מַכֹּתְךָ וְאֶת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת וְחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים׃
דברים כח נט
5. וּפֵן תֹּשֵׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם׃ דברים ד יט
6. אם לְלֵצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֶּן חֵן׃
משלי ג לד

לעזי רש"י

מיי"ש [מיי"ט]. עֲרֻבָּה (חלק של הגת, שבו מניחים את הענבים).
ש"ק. כמות ענבים או זיתים, שמכניסים בבת אחת בגת או בבית-הבד.

מוסף רש"י

שהחליקן בדברים. בדברי הכניסם (דברים ה יט). **אם ללצים.** הוא בא להטמא, **הוא ילין.** לא יטמעו ולא יטמרו (יומא לח:) מעצמו ילין, לא יסייעוהו ולא יטמעוהו (שבת קד.) או: הוא ילין, הקב"ה ילין אותו, כלומר פותח לו פתח להיות לץ (מנחות כט:). **ולענוים יתן חן.** אם לענוים הוא בא להטהר, יתן לו חן מי שבידו ליתן (יומא לח:). או: אם לענוים, ולמדה טובה הוא נמשך, יתן חן, יסייעוהו מן השמים (שבת קד.). **בא לטמא.** כיון שבא אדם לטמא ולטמות ולהיות רשע, פותחין לו. פתח הטומאה ליכנס בו, מפסיקין בידו ואין מונעין ממנו מן השמים לעכבו (יומא לח:). **מסייעין אותו.** ומכינין לו פתח (שבת קד.).

אבל לא בוצרין. פ"ה לפי שנותנין בגת טמאה וה"ה דהוה מלי למימר שמא יבלגו בכלים טמאים וא"ל כי לפי מה שפ"ה ניחא דאפי' אם בגרם בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דשמא לא הוכשרו: **אבל מוליכין פת לפלטר.** פ"ה אופה הפת ולא נהירא דה"ל למימר לתנור ועוד דאמרינן בתוספתא [ד] אין מסייעין נחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו [ה] (גרונות) לתנור לכך נראה פלטר נחתום קטן שלוקחין הרבה ככרות ביחד מן הנחתום גדול כדי למוכרם על יד על יד וטעמא דמוליכין עמו פת לפלטר היינו משום שכבר נגמרה מלאכת העבודה וזו מלאכה אחרת היא אבל ולאי הולכה לתנור אסורה שזו היא סוף הליסה [ה] (ובפרק הזהב (ב"מ דף ט.) נמי משמע דפלטר הוא נחתום קטן דקתני נחתום מחד גברא זבין פלטר מתרי תלת גברי זבין ובירושלמי נמי קאמר פלטר משתמש הוא בכמה נחתומין): **א"ר הונא** יין כיון שהתחיל לימשך כו'. פ"ה שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מלד העליון לגד התחתון קרוי יין ובסמוך נמי פירש בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך בה היין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד נראה מתוך פירושו דאפי' בגת עצמה אם פינה המרצנים אילך ואילך ונשאר היין לגד אחד הוי התחיל לימשך וה"ה נמי בגיגיות שלנו שדורכים בהם וכן פי' רשב"ם בשם רש"י וז"ל הלכה כמשנה אחרונה כרב הונא דאמר יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ואם מפנין גרעינים שבגיגיות אילך ואילך כדי שיכנס היין באמצעותו נראה (לר"י) [לרש"י] אין לך המשכה גדולה מזו ועושה יין נסך עכ"ל וא"ל לפירושו שפינה הגרעינים עד שולי הגיגית שאם לא פינה כי אם למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחתיה תדע דהא תנן במתני' אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח וא"כ פינה הענבים אילך ואילך ואפ"ה שרי בגת פקוקה ומלאה אפי' לרב הונא כדמשני בסמוך אלא לאו ש"מ דההיא איכא לאוקומי שעדיין לא פינה עד שולי הגת ור"ת פירש שהתחיל לימשך שהתחיל לקלח מן הגת ולא נהירא דה"ל למימר לתנור ועוד דאמרינן בתוספתא [ד] אין מסייעין נחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו [ה] (גרונות) לתנור לכך נראה פלטר נחתום קטן שלוקחין הרבה ככרות ביחד מן הנחתום גדול כדי למוכרם על יד על יד וטעמא דמוליכין עמו פת לפלטר היינו משום שכבר נגמרה מלאכת העבודה וזו מלאכה אחרת היא אבל ולאי הולכה לתנור אסורה שזו היא סוף הליסה [ה] (ובפרק הזהב (ב"מ דף ט.) נמי משמע דפלטר הוא נחתום קטן דקתני נחתום מחד גברא זבין פלטר מתרי תלת גברי זבין ובירושלמי נמי קאמר פלטר משתמש הוא בכמה נחתומין): **א"ר הונא** יין כיון שהתחיל לימשך כו'. פ"ה שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מלד העליון לגד התחתון קרוי יין ובסמוך נמי פירש בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך בה היין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד נראה מתוך פירושו דאפי' בגת עצמה אם פינה המרצנים אילך ואילך ונשאר היין לגד אחד הוי התחיל לימשך וה"ה נמי בגיגיות שלנו שדורכים בהם וכן פי' רשב"ם בשם רש"י וז"ל הלכה כמשנה אחרונה כרב הונא דאמר יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ואם מפנין גרעינים שבגיגיות אילך ואילך כדי שיכנס היין באמצעותו נראה (לר"י) [לרש"י] אין לך המשכה גדולה מזו ועושה יין נסך עכ"ל וא"ל לפירושו שפינה הגרעינים עד שולי הגיגית שאם לא פינה כי אם למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחתיה תדע דהא תנן במתני' אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח וא"כ פינה הענבים אילך ואילך ואפ"ה שרי בגת פקוקה ומלאה אפי' לרב הונא כדמשני בסמוך אלא לאו ש"מ דההיא איכא לאוקומי שעדיין לא פינה עד שולי הגת ור"ת פירש שהתחיל לימשך שהתחיל לקלח מן הגת ולא נהירא דה"ל למימר לתנור ועוד דאמרינן בתוספתא [ד] אין מסייעין נחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו [ה] (גרונות) לתנור לכך נראה פלטר נחתום קטן שלוקחין הרבה ככרות ביחד מן הנחתום גדול כדי למוכרם על יד על יד וטעמא דמוליכין עמו פת לפלטר היינו משום שכבר נגמרה מלאכת העבודה וזו מלאכה אחרת היא אבל ולאי הולכה לתנור אסורה שזו היא סוף הליסה [ה] (ובפרק הזהב (ב"מ דף ט.) נמי משמע דפלטר הוא נחתום קטן דקתני נחתום מחד גברא זבין פלטר מתרי תלת גברי זבין ובירושלמי נמי קאמר פלטר משתמש הוא בכמה נחתומין): **א"ר הונא** יין כיון שהתחיל לימשך כו'. פ"ה שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מלד העליון לגד התחתון קרוי יין ובסמוך נמי פירש בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך בה היין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד נראה מתוך פירושו דאפי' בגת עצמה אם פינה המרצנים אילך ואילך ונשאר היין לגד אחד הוי התחיל לימשך וה"ה נמי בגיגיות שלנו שדורכים בהם וכן פי' רשב"ם בשם רש"י וז"ל הלכה כמשנה אחרונה כרב הונא דאמר יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ואם מפנין גרעינים שבגיגיות אילך ואילך כדי שיכנס היין באמצעותו נראה (לר"י) [לרש"י] אין לך המשכה גדולה מזו ועושה יין נסך עכ"ל וא"ל לפירושו שפינה הגרעינים עד שולי הגיגית שאם לא פינה כי אם למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחתיה תדע דהא תנן במתני' אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח וא"כ פינה הענבים אילך ואילך ואפ"ה שרי בגת פקוקה ומלאה אפי' לרב הונא כדמשני בסמוך אלא לאו ש"מ דההיא איכא לאוקומי שעדיין לא פינה עד שולי הגת ור"ת פירש שהתחיל לימשך שהתחיל לקלח מן הגת

אבל לא בוצרין עמו [א]ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת: [ב]נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר: **גמ'** אמר רב הונא [ג]יין כיון שהתחיל להמשך עושה יין נסך תנן לוקחים גת בעוטה מן העובד כוכבים ואע"פ [ד] שנטל בידו ונתן לתפוח א"ר הונא [ה]בגת פקוקה ומלאה ת"ש ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור ה"נ בגת פקוקה ומלאה ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתניא [ו]בראשונה היו אומרים בד"ד אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ואין דורכין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכים עם העובד כוכבים בגת ולא חיישינן לדרב הונא [ז]וחזרו לומר [ח] דב"ד [ט]אין דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא ואין

אבל לא בוצרין. לפי שנותנין בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לשם דריכה הוא ודריכתן מטמאם וקודם דריכה ולאי לא מקבלי טומאה דשמא לא הוכשרו והא דקיי"ל [ג] הבוצר לגת הוכשר היינו היכא דהוכשר ולאי וקשבר אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י: **וישראל העושה.** פירותיו בטומאה עובר עבירה הוא שהרי נעטווה על כך הלכך אפילו דורכן נמי אסור שדריכתן בעבירה בגת טמאה ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאין ע"י הגת ואסור לסייע ידי עוברי עבירה אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך אבל עובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נעטווה: **אבל מוליכין עמו חביות.** ריקניות לגת ומביאין עמו חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת מותר לתת היין בחביות טמאות: **לא לשין ולא עורכין עמו.** שכל מעשה עריכה זו בעבירה: **לפלטר.** שאופה את הפת: **גמ' שהתחיל לימשך.** שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מלד העליון לגד התחתון קרוי יין: **פקוקה.** שפקקו הליגור ע"פ הבור שלא [ג] יכול לירד והיא היתה כולה מלאה ענבים ולא נמשך בה יין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד: ומקשין והא קתני **עד שירד לבור.** אבל לנמשך לא חיישינן: **ה"נ בגת פקוקה ומלאה.** ואשמעינן בגת מלאה אין בה משיכה עד שיטול פקק שלפניה וירד היין והיא משיכתו מיד: **והשאר מותר.** והא הכא דהתחיל לירד והרי נמשך וקתני מה שבגת מותר: בד"ד [ד] דב"ד סימנין הן: **אין בוצרין עם העובד כוכבים כו'.** וה"ה לישראל העושה פירותיו בטומאה ומוסיף עליו ישראל שלף אין דורכין עמו. בלירה היא גרם טומאה שהבוצרו מוליכו לגת והגת טמאה: **ידי עוברי עבירה.** לעיל פרשתי: **אבל דורכין עם העובד כוכבים.** דכיון דכבר נטמאו ועובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נעטווה שרי: **ולא חיישינן לדרב הונא.** למיסריה משום משתכר באיסורי הנאה משהתחיל לימשך דאינו יין עד שירד לבור: ואין

[ו] [תוספתא רפ"ח ע"ס],
[ז] [תוספתא שם ע"ס],
[ח] [לעיל לט:], [ד] [רפ"ח],
[ט] ל"ל גריעות,

הגהות הב"ח

(א) גמרא שנוטל בידו ונותן לתפוח: (ב) שם וחזרו לומר דב"ב אין: (ג) רש"י ד"ה פקוקה וכו' שלא יוכל לירד: (ד) ד"ה בד"ד דב"ב סימנין: (ה) תוס' ד"ה אבל וכו' ובפרק הזהב נ"ב והוא משנה שלמה פ"ה דדמאי: (ו) ד"ה א"ר הונא וכו' רבינו יהודא וכו' והמתמיר למלאות הגיגית ולתת סדין על הגיגית ולחותמה תבא עליו ברכה:

מסורת הש"ס

(א) גמ' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך אם נגע בו עובד כוכבים נעשה יין נסך איני והא תנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שנוטל ונותן בידו לתוך התפוח הנה נגע בו העובד כוכבים וקתני לוקחין ופרקינן בגת פקוקה גת שדרכה עובד כוכבים והיה הגת סתומה שלא נמשך היין ממנה כלל ונוטל מתוך הגת הענבים הדרוכים ונותנן לתפוח והתפוח כגון כלי הוא כדתנן במסכת תמיד ותפוח היה באמצע המזבח ונותן הענבים הדרוכין בתפוח להקיש (עליהם) עליהם הקורה לסוחטם והיין עדיין לא נמשך לפיכך תאני לוקחין. תוב מקשינן ירד בבור מה שבבור אסור והשאר מותר הנה אין נאסר במשיכתו אלא בירידתו לבור. ופירש רב הונא האי כמשנה ראשונה ואנא דאמרי כמשנה אחרונה דתניא היו אומרין אין בוצרין עם העובד כוכבים לגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא

רבינו חננאל

כו' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך אם נגע בו עובד כוכבים נעשה יין נסך איני והא תנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שנוטל ונותן בידו לתוך התפוח הנה נגע בו העובד כוכבים וקתני לוקחין ופרקינן בגת פקוקה גת שדרכה עובד כוכבים והיה הגת סתומה שלא נמשך היין ממנה כלל ונוטל מתוך הגת הענבים הדרוכים ונותנן לתפוח והתפוח כגון כלי הוא כדתנן במסכת תמיד ותפוח היה באמצע המזבח ונותן הענבים הדרוכין בתפוח להקיש (עליהם) עליהם הקורה לסוחטם והיין עדיין לא נמשך לפיכך תאני לוקחין. תוב מקשינן ירד בבור מה שבבור אסור והשאר מותר הנה אין נאסר במשיכתו אלא בירידתו לבור. ופירש רב הונא האי כמשנה ראשונה ואנא דאמרי כמשנה אחרונה דתניא היו אומרין אין בוצרין עם העובד כוכבים לגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה י:
ב ומיי' פ"ח מהלכ' כלורים הל' יג):
נט ג מיי' פי"ח מהל' מאכלו' אסורות הל' יא סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קכג סי"ז:
ס ד עיין שם כ"מ טור ש"ע שם סעיף כ:
סא ה מיי' שם שם טוש"ע שם סעיף כא:

רבינו חננאל

כו' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך אם נגע בו עובד כוכבים נעשה יין נסך איני והא תנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שנוטל ונותן בידו לתוך התפוח הנה נגע בו העובד כוכבים וקתני לוקחין ופרקינן בגת פקוקה גת שדרכה עובד כוכבים והיה הגת סתומה שלא נמשך היין ממנה כלל ונוטל מתוך הגת הענבים הדרוכים ונותנן לתפוח והתפוח כגון כלי הוא כדתנן במסכת תמיד ותפוח היה באמצע המזבח ונותן הענבים הדרוכין בתפוח להקיש (עליהם) עליהם הקורה לסוחטם והיין עדיין לא נמשך לפיכך תאני לוקחין. תוב מקשינן ירד בבור מה שבבור אסור והשאר מותר הנה אין נאסר במשיכתו אלא בירידתו לבור. ופירש רב הונא האי כמשנה ראשונה ואנא דאמרי כמשנה אחרונה דתניא היו אומרין אין בוצרין עם העובד כוכבים לגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא

ואין בוצרין עם ישראל כו'. משום דגורם טומאה הוא. ואף ע"ג דסבירא לן השתא מותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים אבל דישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב[ז] ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וכ"ש שאין דורכין שדריכתן מטמאתן ומסייע ידי עובדי עבירה: **יין משיקפה.** הוי גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר בו שתיית ערלי. משיקפה לשון לף כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (דף נג.) שלפין המרגלים על היין כשהוא נח בגזור: **ואע"פ שקפה.** מה שבגזור קולט מן הגת העליונה ושותה שאותו שלא ירד לגזור לא נגמר מלאכתו: **מן הגזור.** מקום דרך מרזב המקלח היין לגזור: **ש"מ קיפוי דגזור קאמר.** מדקתני ואע"פ שקפה קולט מן הגת דאי בחביות מה ענינו אצל גת: **בדבי ר' אושעיא.** במתני' דבי ר' אושעיא: **משישלה בחביות.** לשון השאלה דגיס מן היס (חולין דף סג.). משישלה היין מן הגזור להנתן בחביות וכן מפרש בב"מ בהשוכר את הפועלים (דף לב:). ולעיל קתני לרבנן משירד לגזור ולר"ע משיקפה: **אלא מתניתין דקתני עד שירד לגזור.** הא ירד לגזור אע"פ שלא קיפה הוי יין: **נימא.** כי היכי דקתני לענין נסך ה"נ ס"ל לענין מעשר ופליג אדרבנן ואדרבי עקיבא: **אלא מאי היא.** תנא דידן סבר משירד לגזור ולרבנן משיקפה בגזור ולר"ע משישלה: **שאני יין נסך כו'.** אבל במעשר אי כרבנן אי כר"ע: ולרבא

בטומאה משגגמרה מלאכתן יעשו בטהרה ותרומתן תלויה באיזה ספק אמרו בדבר הספק לתרומה אלמא אפילו בפירות נמי אמרינן הכי אכן יש לתרץ דשאני התם שכבר נולד להם ספק טומאה וא"א עוד להיות טהור לגמרי אבל כאן יש לו ליזהר שלא לטמאותה לכתחלה מיהו קשיא מההוא דפרק הניזקין (גיטין דף פא. ושם ד"ה ריפא) דקאמר ריפא בטומאת חולין פירוש שמותר לסייע קודש שתטיל למים לפי שאין שם אלא טומאת חולין ואף על פי שיבא להפריש לבסוף חלה בטומאה ומ"ש מהאי דהכא ואור"ת דבגיטין ליכא אלא חשדא בעלמא שחשודה לעשות פירותיה בטומאה אבל כאן דודאי עושה פירותיו בטומאה אסור לסייע לו אפי' מתחלה וקשה לפי' זה דמתני' קתני לא נשין ולא עורכין משמע הא בריה וטחינה שריא ובפ' הניזקין (שם דף פא.) תנן בוררת וטוחנת גבי אשת עם הארץ ופר"ת התם דוקא דאין כאן אלא חשד בעלמא שחשודה לעשות בטומאה אבל אם עושה בודאי בטומאה לא שרינן והא הכא דעושה בודאי בטומאה ומשמע דבריה וטחינה שרי ואומר ר"ת דהכא מיירי בפירות שלא הוכשרו ולכך שריא בה בריה וטחינה אף בעושה בודאי בטומאה והיא דגיטין מיירי בפירות שהוכשרו כבר ולכך ודאי אם עושה בודאי בטומאה אסור אף לברור ולטחון מיהו בירושלמי תני עלה דמתני' לא בוררין ולא טוחנין עמו ופריך מהיא דגיטין דקתני בוררת וטוחנת ומשני כאן בלותת כאן בשאינו לותת פי' הכא מיירי שהוכשרו והיא דגיטין בלא הוכשרו ואינו יורד לחלק כלל בין חשוד לעושה בודאי ולדברי ר"ת נוכל לומר לא נשין ולא טוחנין כדברי הירושלמי ומיירי בין הכא בין התם בהוכשרו וטעמא דהכא משום דעושה בודאי בטומאה הוא ולכך לא בוררין ורבי יהודה מלא פי' אחד בפי' רבינו שלמה כתב ידו אבל לא בוצרים עם ישראל כו' ואע"ג דסבירא לן השתא דמותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים או ישראל חבר שלא יאכלם רק בימי טומאתו אבל בישראל רשע עובר עבירה הוא שסופו לשתותו טמא ודריכתה לכך עומדת הלכך אסור לסייעו ע"כ לשונו: **רבי עקיבא אומר משיקפה.** תימה כיון דר"ע מיקל הוא עד שיקפה מיבעי ליה כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח: ושם ד"ה עד) גבי קישואין ודילועין מאי לאו משיפקסו בשדה לא משיפקסו בבית אי הכי עד שיפקסו מיבעי ליה

וי"ל דשאני התם דאיכא למיטעי ולמימר פקס דשדה אבל הכא ליכא למיטעי מידי דודאי אין שום קיפוי קודש יכילתו לבור:

ואע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה. פי' אבל מן התחתונה כלומר מן הבור אסור לשתות אף ערלי שהרי הוקבע למעשר תימה הא גת היכא קאי אי בשדה הוא כדרך כל גתות שלהם שהיו בשדה כדמוכח בפרק המוכר את הבית (ב"ב דף עא.) דתנן מכר את השדה לא מכר את הגת וגבי בית לא תני ליה וא"כ דבגת שבשדה מיירי ליתתרי אפילו מן התחתונה שהרי לא רמה פני הבית ואמרינן (ב"מ דף פז:) אין הטבל מתחייב (ד) עד שירמה פני הבית וכ"ת דמיירי הכא בגת העומד בבית והכניס שם הענבים א"כ איך יוקבע שוב למעשר כדאמר גבי תבואה שהכניסה במוץ שלה וי"ל דלעולם אימא לך דמיירי בגת שבשדה וה"ק קולט מן הגת ויכניסנו לבית ושתה שכל זמן שלא ירד לגזור לא נגמרה מלאכתן ואין רמיית פני הבית מתחייב במעשר אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אבל ודאי לא יקח מן הבור ויכניסנו לבית ושתה ואיבעית אימא לעולם מיירי בגת שבבית ולא דמי לתבואה שאין דרכה להכניסה לבית במוץ הלכך כי הכניסה במוץ הו לא מיקבע למעשר אבל יין שדרכו להכניסו בענבים ושם נעשה גרגו ודאי בעשיית גורן שלו נקבע ורמיה מקישואין ודילועין דאמרינן פ' הפועלים (שם דף פח: ושם ד"ה לא) דמשיפקסו בבית הוי גמר מלאכתן למעשר ואע"פ שהכניסה בפקס שלהם:

תרצה נמי להך קמייתא. ומתני' דאע"פ שקפה דדייקינן מינה ש"מ קיפוי דבור אתיא כרבנן: **לימא** תלתא תנאי נינהו. תימה אמאי לא קא משני מתניתין עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ למתני' קמייתא וי"ל דא"כ אדמפליג בסיפא בין ירד לשאר שבגת ליפלוג בירד נמי בין קיפוי לשאינו קיפוי אלא לאו ש"מ דקסבר מתני' דמה שבבור אף קודש קיפוי אסור וא"ת (ברייתא) דמעשר (פ"א מ"ז) נמי דתני בה ואע"פ שקפה קולט מן הגת כו' אדמפליג בין מה שבבור למה שבגת ליפלוג ולימא במה שבבור בין קיפוי לשאינו קיפוי וי"ל דאין ה"נ דהא תנא ליה ריפא יין משיקפה אלמא אינו נעשה יין עד שיקפה אלא בסיפא דבותא נקט דסד"א כיון שאותו שבבור קפוי ויש איסור גמור לפניו ליגזור על מה שבגת ובגזור אטו דבור דבקל יבא לטעות אם נתיר לשתות מן הגזור שישתה ג"כ מן הבור הסמוך לו אבל במתני' דתני בריפא אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ולא הזכיר קיפוי כלל אם אינתא דהוה מפליג בין קיפוי ולא קיפוי הוה ליה למיתנייה ואין לומר דהכא נמי אשמעינן רבותא דאע"ג דמה שבבור אסור איסור גמור מ"מ השאר מותר ולא גזרינן הא אטו הא דאין זו רבותא דבהא ודאי אין לטעות אם נתיר כשנגע העובד כוכבים במה שבגת להתיר גם מגעו בבור שהרי הגרגותני מפסיק ביניהם והכל יודעים שהגרגותני עושהו יין ואדרבה הוה ליה למנקט רבותא לפלוגי בין קיפוי לשאינו קיפוי:

רבא

[ז] בוצרין עם ישראל וכ"ש שאין דורכין. פי' ואפילו בסוף דריכה (ב) דאיכא סיוע לטומאה דאורייתא והא דאיצטריך למיתני כ"ש הכא טפי מבמשנה דאשונה היינו משום דאי לא תנא הכא כ"ש ה"א טעמא דאין בוצרין אינו משום סיוע אלא משום גרם טומאה וקמ"ל השתא דטעמא משום סיוע כמו בסוף דריכה:

שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י. פרש"י ואפילו הכי אין בוצרין עם ישראל דה"מ שמותר לגרום טומאה בשל עובד כוכבים אבל בשל ישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וקשיא מהיא דמייתי בפ"ק דנדה (דף ו: ושם ד"ה גולד) תנן התם גולד לה ספק טומאה על שלא גלגלה תעשה בטומאה משגלגלה תעשה בטהרה כו' וקסבר חולין הטבולין לחלה כחלה דמו אלמא (ג) אמרינן דקודש גלגול שלא חלה עליה עדיין חיוב חלה אמרינן דתעשה בטומאה והכא נמי אינם לאוים לתרומה עד שיעשו יין ולמה לא יעשו בטומאה כיון שמותר לגרום טומאה ויש שדוחין לומר דשאני התם דכל זמן שהוא קמח אין כאן חיוב חלה כלל אבל תרומה לאוי משעה שהיא בענבים מידי דהוה אמעשר שהקדימו בשבלים אכן דבר תימה הוא להמשיבה טבול לתרומה קודש מירוח ועוד הקשה רבינו יהודה דבהדיא תניא בתוספתא דחלה (פ"א ע"ש) בתר הך דגולד ספק טומאה כו' וכן פירות שגולד להם ספק טומאה עד שלא נגמרה מלאכתן יעשו בטומאה משגגמרה מלאכתן יעשו בטהרה ותרומתן תלויה באיזה ספק אמרו בדבר הספק לתרומה אלמא אפילו בפירות נמי אמרינן הכי אכן יש לתרץ דשאני התם שכבר נולד להם ספק טומאה וא"א עוד להיות טהור לגמרי אבל כאן יש לו ליזהר שלא לטמאותה לכתחלה מיהו קשיא מההוא דפרק הניזקין (גיטין דף פא. ושם ד"ה ריפא) דקאמר ריפא בטומאת חולין פירוש שמותר לסייע קודש שתטיל למים לפי שאין שם אלא טומאת חולין ואף על פי שיבא להפריש לבסוף חלה בטומאה ומ"ש מהאי דהכא ואור"ת דבגיטין ליכא אלא חשדא בעלמא שחשודה לעשות פירותיה בטומאה אבל כאן דודאי עושה פירותיו בטומאה אסור לסייע לו אפי' מתחלה וקשה לפי' זה דמתני' קתני לא נשין ולא עורכין משמע הא בריה וטחינה שריא ובפ' הניזקין (שם דף פא.) תנן בוררת וטוחנת גבי אשת עם הארץ ופר"ת התם דוקא דאין כאן אלא חשד בעלמא שחשודה לעשות בטומאה אבל אם עושה בודאי בטומאה לא שרינן והא הכא דעושה בודאי בטומאה ומשמע דבריה וטחינה שרי ואומר ר"ת דהכא מיירי בפירות שלא הוכשרו ולכך שריא בה בריה וטחינה אף בעושה בודאי בטומאה והיא דגיטין מיירי בפירות שהוכשרו כבר ולכך ודאי אם עושה בודאי בטומאה אסור אף לברור ולטחון מיהו בירושלמי תני עלה דמתני' לא בוררין ולא טוחנין עמו ופריך מהיא דגיטין דקתני בוררת וטוחנת ומשני כאן בלותת כאן בשאינו לותת פי' הכא מיירי שהוכשרו והיא דגיטין בלא הוכשרו ואינו יורד לחלק כלל בין חשוד לעושה בודאי ולדברי ר"ת נוכל לומר לא נשין ולא טוחנין כדברי הירושלמי ומיירי בין הכא בין התם בהוכשרו וטעמא דהכא משום דעושה בודאי בטומאה הוא ולכך לא בוררין ורבי יהודה מלא פי' אחד בפי' רבינו שלמה כתב ידו אבל לא בוצרים עם ישראל כו' ואע"ג דסבירא לן השתא דמותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים או ישראל חבר שלא יאכלם רק בימי טומאתו אבל בישראל רשע עובר עבירה הוא שסופו לשתותו טמא ודריכתה לכך עומדת הלכך אסור לסייעו ע"כ לשונו: **רבי** עקיבא אומר משיקפה. תימה כיון דר"ע מיקל הוא עד שיקפה מיבעי ליה כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח: ושם ד"ה עד) גבי קישואין ודילועין מאי לאו משיפקסו בשדה לא משיפקסו בבית אי הכי עד שיפקסו מיבעי ליה

וי"ל דשאני התם דאיכא למיטעי ולמימר פקס דשדה אבל הכא ליכא למיטעי מידי דודאי אין שום קיפוי קודש יכילתו לבור:

ואע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה. פי' אבל מן התחתונה כלומר מן הבור אסור לשתות אף ערלי שהרי הוקבע למעשר תימה הא גת היכא קאי אי בשדה הוא כדרך כל גתות שלהם שהיו בשדה כדמוכח בפרק המוכר את הבית (ב"ב דף עא.) דתנן מכר את השדה לא מכר את הגת וגבי בית לא תני ליה וא"כ דבגת שבשדה מיירי ליתתרי אפילו מן התחתונה שהרי לא רמה פני הבית ואמרינן (ב"מ דף פז:) אין הטבל מתחייב (ד) עד שירמה פני הבית וכ"ת דמיירי הכא בגת העומד בבית והכניס שם הענבים א"כ איך יוקבע שוב למעשר כדאמר גבי תבואה שהכניסה במוץ שלה וי"ל דלעולם אימא לך דמיירי בגת שבשדה וה"ק קולט מן הגת ויכניסנו לבית ושתה שכל זמן שלא ירד לגזור לא נגמרה מלאכתן ואין רמיית פני הבית מתחייב במעשר אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אבל ודאי לא יקח מן הבור ויכניסנו לבית ושתה ואיבעית אימא לעולם מיירי בגת שבבית ולא דמי לתבואה שאין דרכה להכניסה לבית במוץ הלכך כי הכניסה במוץ הו לא מיקבע למעשר אבל יין שדרכו להכניסו בענבים ושם נעשה גרגו ודאי בעשיית גורן שלו נקבע ורמיה מקישואין ודילועין דאמרינן פ' הפועלים (שם דף פח: ושם ד"ה לא) דמשיפקסו בבית הוי גמר מלאכתן למעשר ואע"פ שהכניסה בפקס שלהם:

תרצה נמי להך קמייתא. ומתני' דאע"פ שקפה דדייקינן מינה ש"מ קיפוי דבור אתיא כרבנן: **לימא** תלתא תנאי נינהו. תימה אמאי לא קא משני מתניתין עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ למתני' קמייתא וי"ל דא"כ אדמפליג בסיפא בין ירד לשאר שבגת ליפלוג בירד נמי בין קיפוי לשאינו קיפוי אלא לאו ש"מ דקסבר מתני' דמה שבבור אף קודש קיפוי אסור וא"ת (ברייתא) דמעשר (פ"א מ"ז) נמי דתני בה ואע"פ שקפה קולט מן הגת כו' אדמפליג בין מה שבבור למה שבגת ליפלוג וליתני במה שבבור בין קיפוי לשאינו קיפוי וי"ל דאין ה"נ דהא תנא ליה ריפא יין משיקפה אלמא אינו נעשה יין עד שיקפה אלא בסיפא דבותא נקט דסד"א כיון שאותו שבבור קפוי ויש איסור גמור לפניו ליגזור על מה שבגת ובגזור אטו דבור דבקל יבא לטעות אם נתיר לשתות מן הגזור שישתה ג"כ מן הבור הסמוך לו אבל במתני' דתני בריפא אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ולא הזכיר קיפוי כלל אם אינתא דהוה מפליג בין קיפוי ולא קיפוי הוה ליה למיתנייה ואין לומר דהכא נמי אשמעינן רבותא דאע"ג דמה שבבור אסור איסור גמור מ"מ השאר מותר ולא גזרינן הא אטו הא דאין זו רבותא דבהא ודאי אין לטעות אם נתיר כשנגע העובד כוכבים במה שבגת להתיר גם מגעו בבור שהרי הגרגותני מפסיק ביניהם והכל יודעים שהגרגותני עושהו יין ואדרבה הוה ליה למנקט רבותא לפלוגי בין קיפוי לשאינו קיפוי:

רבא

[א] ואין בוצרין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה וכ"ש שאין דורכין אבל בוצרין עם העובד כוכבים בגת [ב]שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י: ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור: [ג]והתניא [ד]יין משיקפה אמר רבא לא קשיא הא ר"ע הא רבנן [ה]דתנן [ו]יין משירד לבור ר"ע אומר משיקפה איבעיא להו קיפוי דבור או קיפוי דחבית ת"ש [ז]דתניא [ח]יין משיקפה [ט] אע"פ שקפה [י]קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותה ש"מ קיפוי דבור קאמרינן ש"מ והתני רב זביד בדבי רבי אושעיא יין משירד לבור ויקפה ר"ע אומר [יא]משישלה בחביות תרצה נמי להך קמייתא הכי יין משירד לבור ויקפה ר"ע אומר משישלה בחביות ואלא מתניתין דקתני אינו עושה יין נסך עד שירד לבור לימא תלתא תנאי היא לא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן ולרבא

[ז] בוצרין עם ישראל וכ"ש שאין דורכין. פי' ואפילו בסוף דריכה (ב) דאיכא סיוע לטומאה דאורייתא והא דאיצטריך למיתני כ"ש הכא טפי מבמשנה דאשונה היינו משום דאי לא תנא הכא כ"ש ה"א טעמא דאין בוצרין אינו משום סיוע אלא משום גרם טומאה וקמ"ל השתא דטעמא משום סיוע כמו בסוף דריכה:

שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י. פרש"י ואפילו הכי אין בוצרין עם ישראל דה"מ שמותר לגרום טומאה בשל עובד כוכבים אבל בשל ישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וקשיא מהיא דמייתי בפ"ק דנדה (דף ו: ושם ד"ה גולד) תנן התם גולד לה ספק טומאה על שלא גלגלה תעשה בטומאה משגלגלה תעשה בטהרה כו' וקסבר חולין הטבולין לחלה כחלה דמו אלמא (ג) אמרינן דקודש גלגול שלא חלה עליה עדיין חיוב חלה אמרינן דתעשה בטומאה והכא נמי אינם לאוים לתרומה עד שיעשו יין ולמה לא יעשו בטומאה כיון שמותר לגרום טומאה ויש שדוחין לומר דשאני התם דכל זמן שהוא קמח אין כאן חיוב חלה כלל אבל תרומה לאוי משעה שהיא בענבים מידי דהוה אמעשר שהקדימו בשבלים אכן דבר תימה הוא להמשיבה טבול לתרומה קודש מירוח ועוד הקשה רבינו יהודה דבהדיא תניא בתוספתא דחלה (פ"א ע"ש) בתר הך דגולד ספק טומאה כו' וכן פירות שגולד להם ספק טומאה עד שלא נגמרה מלאכתן יעשו בטומאה משגגמרה מלאכתן יעשו בטהרה ותרומתן תלויה באיזה ספק אמרו בדבר הספק לתרומה אלמא אפילו בפירות נמי אמרינן הכי אכן יש לתרץ דשאני התם שכבר נולד להם ספק טומאה וא"א עוד להיות טהור לגמרי אבל כאן יש לו ליזהר שלא לטמאותה לכתחלה מיהו קשיא מההוא דפרק הניזקין (גיטין דף פא. ושם ד"ה ריפא) דקאמר ריפא בטומאת חולין פירוש שמותר לסייע קודש שתטיל למים לפי שאין שם אלא טומאת חולין ואף על פי שיבא להפריש לבסוף חלה בטומאה ומ"ש מהאי דהכא ואור"ת דבגיטין ליכא אלא חשדא בעלמא שחשודה לעשות פירותיה בטומאה אבל כאן דודאי עושה פירותיו בטומאה אסור לסייע לו אפי' מתחלה וקשה לפי' זה דמתני' קתני לא נשין ולא עורכין משמע הא בריה וטחינה שריא ובפ' הניזקין (שם דף פא.) תנן בוררת וטוחנת גבי אשת עם הארץ ופר"ת התם דוקא דאין כאן אלא חשד בעלמא שחשודה לעשות בטומאה אבל אם עושה בודאי בטומאה לא שרינן והא הכא דעושה בודאי בטומאה ומשמע דבריה וטחינה שרי ואומר ר"ת דהכא מיירי בפירות שלא הוכשרו ולכך שריא בה בריה וטחינה אף בעושה בודאי בטומאה והיא דגיטין מיירי בפירות שהוכשרו כבר ולכך ודאי אם עושה בודאי בטומאה אסור אף לברור ולטחון מיהו בירושלמי תני עלה דמתני' לא בוררין ולא טוחנין עמו ופריך מהיא דגיטין דקתני בוררת וטוחנת ומשני כאן בלותת כאן בשאינו לותת פי' הכא מיירי שהוכשרו והיא דגיטין בלא הוכשרו ואינו יורד לחלק כלל בין חשוד לעושה בודאי ולדברי ר"ת נוכל לומר לא נשין ולא טוחנין כדברי הירושלמי ומיירי בין הכא בין התם בהוכשרו וטעמא דהכא משום דעושה בודאי בטומאה הוא ולכך לא בוררין ורבי יהודה מלא פי' אחד בפי' רבינו שלמה כתב ידו אבל לא בוצרים עם ישראל כו' ואע"ג דסבירא לן השתא דמותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים או ישראל חבר שלא יאכלם רק בימי טומאתו אבל בישראל רשע עובר עבירה הוא שסופו לשתותו טמא ודריכתה לכך עומדת הלכך אסור לסייעו ע"כ לשונו: **רבי** עקיבא אומר משיקפה. תימה כיון דר"ע מיקל הוא עד שיקפה מיבעי ליה כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח: ושם ד"ה עד) גבי קישואין ודילועין מאי לאו משיפקסו בשדה לא משיפקסו בבית אי הכי עד שיפקסו מיבעי ליה

וי"ל דשאני התם דאיכא למיטעי ולמימר פקס דשדה אבל הכא ליכא למיטעי מידי דודאי אין שום קיפוי קודש יכילתו לבור:

ואע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה. פי' אבל מן התחתונה כלומר מן הבור אסור לשתות אף ערלי שהרי הוקבע למעשר תימה הא גת היכא קאי אי בשדה הוא כדרך כל גתות שלהם שהיו בשדה כדמוכח בפרק המוכר את הבית (ב"ב דף עא.) דתנן מכר את השדה לא מכר את הגת וגבי בית לא תני ליה וא"כ דבגת שבשדה מיירי ליתתרי אפילו מן התחתונה שהרי לא רמה פני הבית ואמרינן (ב"מ דף פז:) אין הטבל מתחייב (ד) עד שירמה פני הבית וכ"ת דמיירי הכא בגת העומד בבית והכניס שם הענבים א"כ איך יוקבע שוב למעשר כדאמר גבי תבואה שהכניסה במוץ שלה וי"ל דלעולם אימא לך דמיירי בגת שבשדה וה"ק קולט מן הגת ויכניסנו לבית ושתה שכל זמן שלא ירד לגזור לא נגמרה מלאכתן ואין רמיית פני הבית מתחייב במעשר אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אבל ודאי לא יקח מן הבור ויכניסנו לבית ושתה ואיבעית אימא לעולם מיירי בגת שבבית ולא דמי לתבואה שאין דרכה להכניסה לבית במוץ הלכך כי הכניסה במוץ הו לא מיקבע למעשר אבל יין שדרכו להכניסו בענבים ושם נעשה גרגו ודאי בעשיית גורן שלו נקבע ורמיה מקישואין ודילועין דאמרינן פ' הפועלים (שם דף פח: ושם ד"ה לא) דמשיפקסו בבית הוי גמר מלאכתן למעשר ואע"פ שהכניסה בפקס שלהם:

תרצה נמי להך קמייתא. ומתני' דאע"פ שקפה דדייקינן מינה ש"מ קיפוי דבור אתיא כרבנן: **לימא** תלתא תנאי נינהו. תימה אמאי לא קא משני מתניתין עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ למתני' קמייתא וי"ל דא"כ אדמפליג בסיפא בין ירד לשאר שבגת ליפלוג בירד נמי בין קיפוי לשאינו קיפוי אלא לאו ש"מ דקסבר מתני' דמה שבבור אף קודש קיפוי אסור וא"ת (ברייתא) דמעשר (פ"א מ"ז) נמי דתני בה ואע"פ שקפה קולט מן הגת כו' אדמפליג בין מה שבבור למה שבגת ליפלוג וליתני במה שבבור בין קיפוי לשאינו קיפוי וי"ל דאין ה"נ דהא תנא ליה ריפא יין משיקפה אלמא אינו נעשה יין עד שיקפה אלא בסיפא דבותא נקט דסד"א כיון שאותו שבבור קפוי ויש איסור גמור לפניו ליגזור על מה שבגת ובגזור אטו דבור דבקל יבא לטעות אם נתיר לשתות מן הגזור שישתה ג"כ מן הבור הסמוך לו אבל במתני' דתני בריפא אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ולא הזכיר קיפוי כלל אם אינתא דהוה מפליג בין קיפוי ולא קיפוי הוה ליה למיתנייה ואין לומר דהכא נמי אשמעינן רבותא דאע"ג דמה שבבור אסור איסור גמור מ"מ השאר מותר ולא גזרינן הא אטו הא דאין זו רבותא דבהא ודאי אין לטעות אם נתיר כשנגע העובד כוכבים במה שבגת להתיר גם מגעו בבור שהרי הגרגותני מפסיק ביניהם והכל יודעים שהגרגותני עושהו יין ואדרבה הוה ליה למנקט רבותא לפלוגי בין קיפוי לשאינו קיפוי:

רבא

מסורת הש"ס

[ה] [ל"ל והתנן], [ו] מעשרות פ"א מ"ז, [ז] [ל"ל דתני'], [ד] [ב"מ לב:], [ה] [ל"ל דתנן], [ו] [מעשרות פ"א מ"ז], [ז] [במדבר יח], [ח] [ל"ל במשנה],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואע"פ שקפה: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' בסוף דריכה משום דאיכא: (ג) ד"ה שמותר וכו' כחלה דמו אלמא דקודש כל"ל ותיבת אמרינן נמחק: (ד) ד"ה ואע"פ וכו' אין הטבל מתחייב במעשר עד:

מוסף רש"י

יין משיקפה. משיקפאו המרגלים על פי הבור כשמתחיל להיות תוסס ונוטלין הזגין ומשליכן (ב"מ צב:). משירד לבור. הוי גמרו למעשר (שם). משישלה בחביות. שנוטל מרגלים הצפים על פי החביות (ביצה יד:).

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה י:
סג ב מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלין הלכה ט [ופ"ז מהלכות כלים הל' יב]:
סד ג ד מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה יד טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף פו:

רבינו חננאל

ואין בוצרין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה. וכל שכן שאין דורכין. אבל בוצרין עם העובד כוכבים בגת שמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: **פיסקא** אין עושין יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר. איני והתניא משיקפה נעשה יין נסך. ופרקינן מתניתין רבנן היא ברייתא ר' עקיבא דתניא יין משירד לבור רבי עקיבא אומר משיקפה. פי' קיפוי הסרת הקצף מעל היין. כדכתיב כקצף על פני המים (כאן חסר שיטה אחת מן הכתב) ואבעיא להו קיפוי דתנן קיפוי דבור הוא או קיפוי דחבית. ופשיט תא שמע דתנן במעשרות פרק ראשון היין משיקפה פי' אסור ליטול ממנו עד שיתעשר שכבר נגמרה מלאכתו למעשר. ואע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותה. ש"מ קיפוי דבור ש"מ. ומדתני רב זביד דבי רבי עקיבא אומר משישלה. מתרץ נמי לברייתא דתני ר' עקיבא אומר משיקפה תני לה הכי ר' עקיבא אומר משיקפה וישלה בחביות כי היכי דלא תקשי דרבי עקיבא אר' עקיבא ומתניתין דקתני יין נסך עד שירד לבור משום חומרא דיין נסך תני

רבא מוקי לה כתלתא תנאי. וא"ת אמאי לא נקט רביעי לפי משנה אחרונה (ב) וי"ל דתנא דמשנה ראשונה ודמשנה אחרונה חד חשיב ליה (ג) דמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קודנו למעשר: **אבל** אם החזיר גרגותני לגת אסור. פירוש אף מה שבגת מפני טיפות יין שבגרגותני המתערב בגת וא"ת והלא מסתמא יש בגת יותר מששים מטיפת יין הגרגותני ואמרינן לקמן בפ"ב (דף סו.) חמרא חדתא בעינבי רבא אמר בנותן טעם וקיימא לן כרבא לגבי אביי וכי תימא כיון דבגת נמי איכא יין עם הענבים וה"ל מין במינו דבמשהו ולא בטיל אכתי תיקשי לימא סלק מינו דהיינו יין כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו הענבים שבגת רבה עליו ומבטלו כדס"ל נמי לרבא בפרק גיד הנשה (חולין דף ק:) גבי חתיכות של דג טמא וי"ל דס"ל כאביי דאמר חמרא חדתא בעינבי במשהו ולית ליה נמי סלק את מינו כמי שאינו עוד י"ל דמיירי הכא כגון שיש הרבה יין ביחד בגת והוה ליה מין במינו במשהו ואפי' לרבא אסור והשתא ל"ע דלפי' ראשון דאמרינן דאית ליה כאביי אין לפסוק כוותיה וכשאנו מחזירין בשוגג גרגותני בעינבי דגת דאנן סבירא לן דבתר שמא אזלינן וא"ת לפר"ת דמפרש לקמן בפ"ב (דף עג. בד"ה יין) סתם יין נסך בששים כשאר איסורין שבתורה אם לא נודע שנתנסך לעבודת כוכבים א"כ למה יאסור החזרת גרגותני דמסתמא יש ששים בחרלני הגת ממה שבגרגותני ואפילו אם יסבור כאביי יהא מותר וי"ל דרב הונא כרב רביה ס"ל דאמר בפ' גיד הנשה (חולין דף ק.) דס"ל כרבי יהודה (ג) ואומר מין במינו במשהו ◦ בכל איסורין שבתורה: **גרגותני** גופה במאי מיתסרא בנצוק ש"מ נצוק חיבור. וא"ת א"כ מה שבגת היה לנו לאסור מטעם נצוק וי"ל דשאני הכא דהוי נצוק בר נצוק דמגת לגרגותני הוי נצוק אחד ומגרגותני לבור נצוק שני ומכאן פסקו הריב"ן והרשב"ם ור"ת בשם רש"י דאפי' למ"ד דנצוק חיבור מ"מ נצוק בר נצוק כי הכא אינו חיבור וא"ת והא אין כאן רק נצוק אחד דכיון שהגרגותני עשוי נקבים נקבים א"כ נופל בודאי מן הגת לבור וי"ל דכיון דנקבי הגרגותני אינם עשויים ביושר אלא מן הצדדין א"כ אחד נצוק הוא ומעשה בא לפני רש"י בעובד כוכבים ששפך יין מן הקנקן לכוס אחז נאסר היין שבכוס משום דמאי דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן כדלקמן בפ"ב (דף עב:) והיין שבקנקן נאסר נמי מטעם נצוק ואח"כ משך ישראל יין מן החבית לקנקן [1] (ונתנו ליין שבחבית) והתירו רש"י ונותן טעם משום שהיין שבקנקן אינו נאסר אלא מטעם נצוק וא"כ הוי היין שבחבית נצוק בר נצוק והר"י בר"מ היה דוחה ראיה זו כי לעולם אימא לך נצוק בר נצוק חיבור והא דלא אסרינן הכא יין שבגת משום נצוק היינו טעמא דמה שבגת אינו נקרא עדיין יין ואינו נחשב אלא כמיא בעלמא תדע דהא אינו נאסר במגע עובד כוכבים וא"ת אם כן גם אותו שבגרגותני אמאי אסור אפילו אם יסבור כאביי עד שירד לבור דלדידיה קיימינן השתא וי"ל דלא דמי כי מה שבשולי הגרגותני מתחתיו הוי בכלל מה שבבור להיות יין גמור ולכך יאסר מטעם נצוק וכ"ש דאי נגע ביה עובד כוכבים דהוי נאסר במגעו וא"ת א"כ מנא ליה לתלמודא דנאסר הגרגותני מטעם נצוק דלמא נאסר מטעם דנגע ביה עובד כוכבים בגרגותני מתחתיו בקילוחו וי"ל דא"כ ה"ל לרב הונא לפרושי במילתיה אבל החזיר גרגותני שנגע בו עובד כוכבים לגת אסור ומדלא מפרש ליה (ד) פשיטא ליה לתלמודא דמטעם נצוק קאמר ועוד קשיא לפי מה שפירש במתני' גבי והשאר מותר שאינו נאסר במגע רק מה שבבור א"כ היאך נוכיח מכאן דנצוק בר נצוק אינו חיבור דלמא לעולם חיבור ושאני הכא משום דודאי אין לגרגותני לחבר מה שבגת לבור כיון שיש לו דין בפני עצמו שהרי אינו בכלל מה שבגת דגרגותני אסור בנגיעת עובד כוכבים בבור ומה שבגת אינו נאסר במגע עובד כוכבים אבל לפירוש רשב"ם שפי' מה שבבור נאסר בלא נגיעת עובד כוכבים מטעם כחו של עובד כוכבים בכוונה ומיהו אותו שבגת אינו נאסר מטעם כחו של עובד כוכבים בכוונה כיון שאינו נקרא עדיין יין וגם הקילוח שבין גרגותני עד הבור אינו נאסר מחמת כחו תדע דאם לא כן היכי מוכיח דהגרגותני נאסר בנצוק דלמא מטעם כחו של עובד כוכבים הוא אלא ודאי אין כח העובד כוכבים אוסר אלא מה שבבור דוקא מיהו מטעם נצוק אסרינן מה שבגרגותני דהא אמרינן לקמן בפ' בתרא (דף עב:) בגואי דמנא לא גזור רבנן ה"מ למ"ד נצוק אינו חיבור אבל למ"ד נצוק חיבור נאסר מה שנשאר בגואי דמנא וא"כ מ"ש גרגותני מגת ליאסר בנצוק אלא לאו ש"מ נצוק בר נצוק אינו חיבור ויש לפרש דברי רב הונא הכי לפי' זה לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת כי אז מה שבבור אסור ולא העליון שנגע ע"י הקילוח כי הגרגותני מפסיק והוי נצוק בר נצוק אבל החזיר גרגותני לגת אסור העליון ע"י תערובתו של התחתון ולפי זה א"ל להזכיר מגע עובד כוכבים כלל לא כאן ולא במשנתנו. מעשה בא לפני רבי מנחם זצ"ל בחבית שכלה היין עד הברזא והגביה העובד כוכבים לבדו החבית ובאותה שעה משך ישראל את הברזא וקילח היין בקנקנו של ישראל והתיר יין הנשאר בחבית ואסר אותו שיצא לחוץ דהכי אמרינן בהשוכר (לקמן דף עב:) המערה מחבית לבור קילוח היוצא מחבית ולמטה אסור ומוקמינן לה בעובד כוכבים המערה ופרכינן אי הכי אפי' דגוה דדנא נמי ליתסר ומשני דכח דעובד כוכבים דרבנן ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דבחבית לא גזרו ביה רבנן הלכך שרי מה שבתוך החבית וא"ת הא אמר רב חסדא לקמן (דף עב:) כי סיילתו חמרא קטיפו קטופי ולא בקילוח אלמא משמע דאי נפיק בקילוח הוה אסור יין הנשאר בחבית ע"י נצוק הא לא קשיא דהתם שפיר דהיינו שבכלי העובד כוכבים היה יין נסך גמור התם ודאי אי לא מקטיף קטופי נאסר היינו שבתוך החבית ע"י נצוק שהקילוח מקלח תוך יין נסך שהוא בכלי של עובד כוכבים אבל הכא שהיין שבתוך הכלי אין בו איסור יין נסך גמור אלא מכח עובד כוכבים לא נאסר ההוא דלא נפיק לבראי מטעם נצוק שנתחבר ליין הנאסר ע"י כח עובד כוכבים דלא הוי נצוק ליין נסך ממש: **שמע** מינה נצוק חיבור. תימה אין ה"נ דבהדיא אמר רב הונא (לקמן דף עב.) נצוק וקטפרס חיבור ליין נסך ואומר ר"ת דרב הונא הדר ביה ומכח ראיה זו פסק שגם חד נצוק אינו חיבור כמו שנפרש לקמן [2] אי"ה: **מהו** לדרוך עם העובד כוכבים בגת. יש לדקדק מדלא שאלו מהו לדרוך עובד כוכבים עם ישראל משמע שהגת של עובד כוכבים ולא להתיר בשתיה שאלו אלא לענין היתר הנאה קא מיבעיא ליה ומיירי נמי בדלייר ליה ליהיה כמו שמפרש והכי קא מיבעיא ליה אי איסור דרגל הוי איסור וליאסר בהנאה אי לא ול"ל (ה) שע"י מעשה שאלו דאי לפסוק הלכה שאלו היה לו להשיב אין דורכין כמשנה אחרונה אלא ודאי על מעשה שאלו ופשט לו כמשנה אחרונה כדפרי' ואם תאמר כיון שהגת התחיל לימשך א"כ הוי יין [3] (נסך) גמור לפי משנה אחרונה ולמה לא יאסר יין הגת בהנאה למ"ד נצוק בר נצוק חיבור ע"י יין הבור שהוא אסור בהנאה וי"ל דנצוק כי האי שאין העובד כוכבים נוגע עתה בבור ואינו עסוק אלא בדריכה לא אסרו בהנאה תדע דאמרינן לקמן פ"ב (דף עד.) יין בייתי יתכר לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלמא אפי' נתערב לגמרי לא אסרינן בהנאה אבל ודאי אי נגע בסוף הקילוח הוי כאילו נגע בעליון ואסור בהנאה: **הוה עובדא בנהרדעא כו'**. אומר ר"י דלא הוה ממש דומיא דעובדא דיונקא דהוא יונקא לא הוה שקיל וטרי אלא למישרא ליה בהנאה כי הבור היה של עובד כוכבים ולא שרי אלא בהנאה ושמואל להתיר אף בשתיה קאמר לפי שהבור היה של ישראל אלא דומיא דידהו הוה דהוה היסוף רק ברגל:

ולרבא דלא שאני ליה כתלתא תנאי: מה שבבור אסור והשאר מותר: אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל [1]החזיר גרגותני לגת אסור גרגותני גופה במאי קא מיתסרא בנצוק [2]ש"מ נצוק חיבור כדתני ר' חייא [3]שפחסתו צלוחיתו ה"נ שפחסתו בורו ההוא ינוקא דתנא עבודת כוכבים בשית שני בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת אמר להו דורכין עם העובד כוכבים בגת והא קא מנסך בידיה [4]דציירנא להו לידיה והא קא מנסך ברגל [5]ניסוך דרגל לא שמיה ניסוך ההוא עובדא דהוה בנהרדעא דדשו ישראל ועובד כוכבים לההוא חמרא ושהייה שמואל [6]תלתא ריגלי מ"ט אילימא משום דקסבר דאי

ולרבא דלא שני ליה. מדלאותבינא לעיל [ע"א] מעשר ד' מיין נסך דמתניתין ושנייה רבא לא קשיא אלמא לא שני ליה דאי שני ליה ליימא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן על כרחך מוקי לה כתלתא תנאי: **גרגותני.** הוא סל גדול שקשור בגמור והיין יורד מן הגמור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגין וחרלנין: **אסור.** אף מה שבגת: **בנצוק.** קילוח היורד מגרגותני לבור ומחבר הגרגותני ליין נסך שבבור: **ש"מ נצוק חיבור.** ולקמן בהשוכר את הפועל (דף עב:) פליגי בה: **שפחסתו צלוחיתו.** לקמן בהשוכר (שם): **שפחסתו בורו.** שנתמלא הבור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני כמו פחסה בפניה (ו) דכל הצלמים (לעיל מב.): **בשית שני.** בן שש שנים: **והא קמנסך בידיה.** ומשנה אחרונה קתני חזרו לומר אין דורכין דס"ל כרב הונא [נה:] דמשהתחיל לימשך הוי יין: **תלת ריגלי.** שהיו מתקבלין לשמוע דרשה הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג:

מי

מסורת הש"ס

ו) [לקמן עא: עב:], ז) [לקמן עב:], ג) [יומא קכב. ע"ש בפרש"י חולין מח. עז.], ד) [יומ. יעב"ץ], ה) רש"ל גורס הך דמשנה אחרונה כו' תוך הקולא"ל וע"ש, ו) ר"מ מ"ו ורש"ל גורס ונשאו ונתנו ביין שבחבית, ז) [עב: ד"ה אמר להון], ח) רש"ל מ"ו,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אבל בסה"ד בכל איסורין שבתורה. עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה הכא ובחולין דף לז ע"ל תוס' ד"ה אמר:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שפחסתו וכו' פחסה בפניה דלעיל דף נג הסי"ד ותיבת כל הצלמים נמחק: (ב) תוס' ד"ה רבא וכו' לפי משנה אחרונה דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך לעבד ויל"ל דתנא לא מוקמי לה כתלתא דלא פשיטא: (ג) ד"ה מהו וכו' שעל ידי מעשה. נ"ב פי' שבא הישראל ושאלו אם מותר לו לכתחלה לדרוך עם העובד כוכבים בדליינא להו ליהיה וע"ל ר"פ השוכר בד"ה שכרו בדף סב ע"ב:

מוסף רש"י

תלתא ריגלי. לשאול הלכה לחכמים הנאספים לרגל (חולין עז.) שהיו תלמידי חכמים נקבצים לשמוע דרשה הלכות פסח בפסח, ובמשנת הגאונים מצאתי כל הגך ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול וקובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם (יבמות קכב.).

סה א מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה יא סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף כ:

סו ב עי' במיי' שם הלכה יא ובכ"מ שם טוש"ע י"ד שם סעי' כא:

סז ג מיי' שם הלכ' יב ועיין בכ"מ סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קכד סעיף יא:

רבינו חננאל

ו) משיקפה. ולרבא דלא שני ליה (ביין) [בין יין] נסך למעשר. מוקי לה בתלתא תנאי. חד תני משירד לבור ותרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. חד תני משיקפה. וחד תני משישלה: **פיסקא** מה שבבור אסור והשאר מותר. אמר רב הונא לא שנו כי השאר מותר אלא בשלא החזיר גרגותני לגת. פי' גרגותני דקתני הכא כגון כפיפה של גמי שמניחה על פי הגת בעת שמקלח היין בירידת הבור כדי להחזיר בגת החרצנים והזגין היוצאין עם העמוד של יין כדי שיהא היין יוצא ויורד לבור ונשארין בכפיפה החרצנים והזגים ואם לא החזיר זה הגרגותני לגת ונגע העובד כוכבים ביין הבור. הנשאר בגת מותר ואם החזירו הכל נאסר. ומקשי' מכדי האי גרגותני במאי קא מיתסרא בנצוק. פי' בעמוד של יין הנמשך מן הגרגותני אל הבור והוא מוצק כמין עמוד עומד מקרקעית הגרגותני עד היין שבבור ואמרינן ש"מ מהא דרב הונא כי הנוצוק כמו חיבור הוא שחיבר היין שבגרגותני ונעשה יין נסך כיין שבבור. ודחינן לא לעולם נצוק אינו חיבור ובמה נאסר גרגותני זה בשפחסתו בורו. כגון שהקיא הבור יין בהרתחה ובא בגרגותני: ההוא ינוקא בר ר' שנין תנא עבודת כוכבים בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת אמר להו אי ציירה ידיה שרי. ניסוך רגל לאו שמיה ניסוך. הוה עובדא בנהרדעא דדרכו גת ישראל ועובד כוכבים ושהייה שמואל ג' רגלים ג) אי משכחנא תנא דשרי כר"ש דתנן במתנית' כל אלו היה מעשה ואמרו יכבר כר"ש שרינא (והשאר חסר):

ו) נראה דל"ל תני משיקפה.

ג) שיך לדף מ.

אי משכחנא תנא דאסר כר' נתן. יין בהנאה במגעו של עובד כוכבים אע"פ שלא נסכו לעבודת כוכבים לדיסוך לא הוי ד) (אסור בהנאה) אלא על ידי שכשוף: **מדדו.** עובד כוכבים ליין של ישראל בין ביד שהכניס ידו וזרועו לתוכו לשער כמה יין יש בו כמו שעושין בקנה שקורין פייל"א: **ימכר.** (ג) דכיון דלא נתכוין לנסך: **כר"ש.** דשרי מגע של עובד כוכבים שלא נתכוין לנסך (ג): **אף בשתיה.** כדקתני מתניתין ה) נפל לבור ועלה כו' ר' שמעון מתיר אף בשתיה: **תינוק בן יומו.** אלמא לא בעינן כוונה: **שמלו ולא טבלו.** דקיימא לן ביבמות (דף מו.) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול: **וכן בני השפחות.** אע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו בין העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה. וכשלא טבלה אמו מתחלה קמיירי דאי טבלה אמו אינהו למה להו טבילה: בשוק

דאי משכחנא תנא דאסר כרבי נתן אוסריניה אפי' בהנאה דתניא מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר אימר דאמר ר' נתן ביד ברגל מי אמר אלא דאי משכחנא תנא דשרי ו)כר"ש אישרייה אפי' בשתייה ההוא עובדא דהוה בבירם דההוא עובד כוכבים דהוה קא סליק בדיקלא ואייתי לוליב' בהדי דקא נחית נגע ז) בראשה דלוליבא בחמרא שלא בכוונה אשרייה רב לזבוניה לעובדי כוכבים אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב והא מר הוא דאמר בתינוק בן יומו הוא עושה יין נסך אמר להו אימור דאמרי אנא בשתייה בהנאה מי אמרי גופא אמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך איתיביה רב שימי בר חייא לרב הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו רוקן ומדרסן בשוק טמא ואמרי לה טהור יינן גדולים עושים יין נסך קטנים אין עושים יין נסך ואלו הן גדולים ואלו הן קטנים גדולים יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קטנים אינם יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת גדולים אין קטנים לא תרגמה אבני שפחות הא וכן קאמר ארוקן ומדרסן הניחא למאן דאמר טמא אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר הא קמ"ל עבדים דומיא דבני שפחות מה בני שפחות מלו ולא טבלו הוא דעושין יין נסך מלו וטבלו לא אף עבדים כן לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר רב נחמן אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם קמ"ל דלא גופא אר"נ אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם וכמה א"ר יהושע בן לוי עד שנים עשר חדש איתיביה רבה לר"נ הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו רוקן ומדרסן בשוק

דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן כו'. תימה הא איכא תנא דמתניתין (דף ס:) דקתני מדדו בקנה ימכר משמע הא ביד אסור בהנאה וי"ל דמתני' ה"ה דביד שרי בהנאה והא דקתני בקנה היינו משום ר"ש דשרי בשתיה ולא שרי אלא בקנה:

אימור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר. יש שהיו רוליס למחוק (ד) אמר דמדקאמר לשון אמר משמע שלא פירשו בדבריו דאיכא חילוק בין יד לרגל וליתא דהא ודאי שפירשו בדבריו ור"י מייתב הגירסא דמתחלה היה סובר דלהכי אוסר ר' נתן מדידה ביד משום דגזר אטו שכשוף ביד אבל מדידה ברגל אוסר ר' נתן ביד ברגל מי אמר אלא דאי משכחנא תנא דשרי בשתיה ודאי ודריכה ברגל אסורה דחשבינן לה כשכשוף ברגל ודאי אימור דל"ר נתן ביד פירוש ושם גזר מדידה אטו שכשוף ברגל מי אמר דשם לא יגזור כלל ואפי' שכשוף ברגל נמי שרי דמדמי ליה למדידה ברגל:

אי אשכחנא תנא דשרי כר"ש כו'. פירש הקונטרס דשרי מגעו שלא נתכוין לנסך אף בשתיה כדקתני מתני' (לקמן ס:) נפל לבור ועלה כו' ימכר ר"ש מתיר פירוש בשתיה דשרי מגעו של עובד כוכבים שלא נתכוין לנסך בשתיה והקשה הר"ר אלחנן דלמא הא דשרי ר"ש בשתיה היינו דוקא נגיעה על ידי דבר אחר כמו מדידה דקנה אבל נגיעה דגופו כי הכא דדורכו ברגל מגלן דשרי רבי שמעון וי"ל דסבירא ליה לשמואל אליבא דר' שמעון דלא חשבינן שכשוף ברגל אלא כמו מדידת קנה היכא שתופסו בידו דשרי ר' שמעון אף בשתיה ועוד יש לומר דסבר שמואל דכל מה שמתיר ר"ש בהנאה שרי

נמי בשתיה וכיון דלא אשכחן דאסר מדידה ברגל בהנאה הוא הדין בשתיה: **ה"ג** ברוב הספרים בהדי דקא נחית נגע בראשא דלוליבא בחמרא שלא בכוונה. ולפי גירסא זו חשבינן מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר כמו מגע עובד כוכבים בגופו ולפי דה"ל הכא שלא בכוונה שריא ט) (אף) בהנאה ובהכי ניחא דמדמו ליה רב כהנא ורב אסי לתינוק בן יומו וכן לקמן (דף נח:) דפריך והא קנגע בנטלא פירוש ששאב היין מן הגיגית בנטלא ונגע ע"י הנטלא והוה לו מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה דאסור בשתיה כמו נגע בראשא דלוליבא וכן לקמן נמי (דף ס:) גבי כל שבזב טמא פירוש כגון אם נגע עובד כוכבים ביין בין בידו בין בקנה עושה יין נסך דדומיא דהכי בזב מטמא אלמא חשיב מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר כמו מגע עובד כוכבים בגופו כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך פירוש כמו זריקה ופריך עלה מהיא דנטל חבית וזרקה בחמתו לבור דהכשירוהו בחמתו אין שלא בחמתו לא אף על פי שעל ידי זריקה היא ומסיק דקאזיל מייה ומייה ופירש רש"י שהיה מתגלגל עד סמוך לבור ולא הוי זריקה ממש הלכך שלא בחמתו לא דהוי מגע על ידי ד"א וקשיא לפי זה חדא דדבר תימה הוא לומר דחשבינן מגעו ע"י ד"א דלא הוי אלא שלא בכוונה כמו מגעו בגופו שלא בכוונה ליאסר בשתיה וכל ההלכות מוכיחות לקמן דשרי אף בשתיה מדמתרץ לקמן גבי פירכא דנטלא בעובדא דר' יוחנן ור' יוסי לא לריכא דמוריק ארוקי פירוש והוה ליה כמו שלא בכוונה ולא גזור אף בשתיה ועוד קשיא דהיכי הוה ס"ד דרב כהנא ורב אסי לאסרו אף בהנאה הא מתני' היא מדדו בקנה דאפילו לרבנן ימכר ואע"ג דהוי התם מגע ע"י דבר אחר בכוונה מיהו הא לא קשיא דשמא היו סבירי דרב אית ליה כר' נתן דאמר מדדו ביד אסור בהנאה וחשבי נמי מדידה דקנה או נגיעה דקנה כמו מדידה או נגיעה דידו ואע"ג דבמדידה איכא כוונת מגע ובנגיעה בראשא דלוליבא ליכא כוונת מגע מ"מ היו סבורים דאין לחלק לר' נתן בין שלא כוון לנגוע ובין בלא כוונת ניסוך דלא ודא אסר ר' נתן בהנאה ורב השיב להם אימר דאמרי אנא בשתיה בהנאה מי אמרי פירוש ואפי' ר' נתן נמי יהא מודה בזה כיון דליכא כוונת מגע מיהו קשיא דרב אדרב דהיכי אסר הכא (ה) בראשא דלוליבא בחמרא בשתיה הא איהו פסיק לקמן הלכה כר"ש ור"ש שרי אפי' כי איכא כוונת מגע כיון דהוי על ידי דבר אחר וכל שכן הכא דליכא כוונת מגע דנשתרי ועוד קשיא מהיא דלקמן דקאמר דקאזיל מייה ומייה פירוש שהיה נוגע בחבית עד שנפל לבור ולפיכך הכשירוה בחמתו משום דהוי מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר אע"ג דנגע ביה עד נפילתו לבור ואין לדחות דלקמן אינו אוחזו בידו אלא עד סמוך לבור ומכאן ואילך זרקה דאין זה לשון מייה ומייה ועוד דאם אינו אוחזה בידיתו לבור היכי דייק שלא בחמתו לא פי' אלא יאסר בשתיה והא בכי האי גוונא בזב אינו טמא לכך נראה לר"ת גירסת רבינו חננאל והלכות גדולות וכן נמצא בתשובת הגאונים דלא בראשא דלוליבא אלא נגע בחמרא ולהכי אסר ליה רב בשתיה דהוה ליה מגע עובד כוכבים בגופו שלא בכוונה ולקמן לא גרס והא קא נגע בנטלא אלא והא קא נגע ביה אי נמי נוטל לפרש והא קא נגע ביין שבנטלא שהוא מלא על כל גדותיו אבל אם היה נוגע ביין על ידי נטלא מזה אינו חושש דשרי אפילו בשתיה והא דתנן מדדו בקנה ימכר שאני התם שמתכוין ליגע ורב כהנא ורב אסי שהיו סבורים דרב אסר מגע עובד כוכבים שלא בכוונה בהנאה סבירי דרב סבר כר' נתן דאסר מדידה ביד וס"ד דהוא הדין אפילו אינו מתכוין ליגע וכן פסק רבינו תם הלכה למעשה דמגע עובד כוכבים על ידי ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה: **תינוק** בן יומו עושה יין נסך. פירוש ואסור בשתיה וא"ת כיון דרב פוסק לקמן כר"ש מאי שנא תינוק בן יומו (ו) מנפל לבור ועלה דשרי ר"ש וי"ל דסבר דבמגע תינוק ושכשו איכא למיגזר אטו גדול אבל נפל לבור מוכחא מלתא דאינם לא שייך למגזר מידי: **גדולים** אין קטנים לא. וא"ת דלישני דאין עושין יין נסך ליאסר בהנאה כמו גדולים אבל בשתיה מיהא אסרי וי"ל דמדלא מפרש ליה בהדיא ש"מ דאפי' בשתיה לא אסרי ועי"ל דלישנא דאין עושין משמע בשתיה כי מילתיה דרב דקאמר עושה יין נסך והקשה הר"ר אלחנן דלישני ליה מלו שאני הא דגבי טומאה קאמר טהור משום דמילה מועלת

[א] ואומר ר"י דשאני טומאה דחשו חכמים להפסד טהרות אבל לענין כל שאר דבריהם קי"ל דאינו גר עד שימול ויטבול:

והא

מסורת הש"ס

ה) [לקמן ס:], ו) [תוספתא פ"ג ה"ד], ז) ע' תוס' לקמן ע"ב ד"ה עד שתשקע, ד) [רש"ש מת"ן], ט) ר"מ מוחק זה,

הגהות הב"ח

(א) גמ' נגע בראשא דלוליבא בחמרא: (ב) רש"י ד"ה ימכר כיון כל"ל ואות ד' נמחק: (ג) ד"ה כר"ש הד"ל עם ד"ה אף בשתיה וכו' מתיל פי' אף בשתיה: (ד) תוס' ד"ה אימור וכו' למחוק אימור דמדקאמר לשון אימור משמע: (ה) ד"ה ה"ג ברוב וכו' דהיכי אסר הכא בנגע בראשא: (ו) ד"ה תינוק וכו' בן יומו מהיכא שנפל לבור:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה גדולים. ואומר ר"י דשאני כו'. נ"ב וכן הוא בתוספתא (עמ"ש לביאו ביו"ד סי' קכ"ד ס"ק י"ל):

לעזי רש"י

פייל"א [פיי"ל]. מוט.

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פי"ח מהל' מ"א הלכה ה טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כד וכגירסת התוספות בשם ר"ת ובה"ג וע"ש:

סט ב ג מיי' שם סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד שם סעיף (ז) [ח]:

ע ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ד:

עא ה מיי' שם טוש"ע שם:

ו ז [מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ג]:

והא וכן קתני. דמשמע דהכי יש לאסור בבני שפחות [ט] (קטנים) כמו עבדים קטנים וא"ת ולישני דכי קתני וכן אגדולים דהכי הוו בני שפחות גדולים כמו עבדים גדולים וי"ל דמשמע ליה דקאי אכולהו בין אגדולים בין אקטנים ועוד דס"ל דמשום גדולים דהן יודעים בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה לא איצטריך למיתני וכן: **אלא** למ"ד טהור מאי איכא למימר. וא"ת ואמאי לא משני דקאי וכן אדיוקא והכי קאמר בשוק טהור הא בבית טמא וי"ל דלא מסתבר ליה למימר דקאי וכן אדיוקא ואע"ג דגבי מל ולא טבל [ב] דקא מתרץ תלמודא קאי אדיוקא מ"מ לא דמו דקא מיירי בברייתא מענין מילה וטבילה אבל בטמא בבית לא איירי כלל: **הא** קמשמע לן עבדים דומיא דבני שפחות. וא"ת אמאי דחקינן לומר למ"ד טהור דקאי וכן אדיוקא לישני דקאי ארוקן ומדרסן והכי קאמר וכן בעבדים טהור רוקן ומדרסן בשוק כמו בבני שפחות וי"ל דמשום הא לא איצטריך למיתני וכן דפשיטא דליכא למיטעי דרוקן ומדרסן טהור לא קאי אעבדים כמו אבני שפחות דא"כ אמאי תנא עבדים כלל אם לא לטהר רוקן ומדרסן בשוק דהא כבר שנית קטנים אין עושין יין נסך לא קאי אעבדים: **עד** שתשתקע תורת עבודת כוכבים מפיהם. אומר ר"י דדוקא בעבדים אמרינן עד שתשתקע

בשוק טמא ואמרי לה טהור יינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך אלו הן גדולים ואלו הן קטנים גדולים שיודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קטנים שאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת מלו ולא טבלו אין מלו וטבלו לא תרגמה אבני שפחות הא וכן קתני ארוקן ומדרסן הניחא למאן דאמר טמא אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר הא קמ"ל עבדים דומיא דבני שפחות מה בני שפחות גדולים הוא דעושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך אף עבדים נמי גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך לאפוקי מדרב דאמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך קמ"ל דלא ההוא עובדא דהוה במחוזא אתא עובד כוכבים עייל לחנותא דישראל אמר להו אית לכו חמרא לזבוני אמרו ליה לא הוה יתיב חמרא בדוולא שדי ביה ידיה שיכשך ביה אמר להו האי לאו חמרא הוא שקליה האיך בריתחיה שדייה לדנא שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים איפליג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן [ו]נפקי שיפורי דרבא ושרו ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ור"ה בר ר"נ ואסרי

איקלע

[ג] **בשוק.** אפי' בשוק שאין טומאתן ספק אלא טומאתן ודאית מדרבנן שגזרו על העובדי כוכבים שיהו כזבין לכל דבריהן [נדה לד.]: **ואמרי לה טהור.** דמלו ולא טבלו מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזור עלייהו: **אבני שפחות.** דכיון דאלא ישראל גדלו ולא גזרו על יינן בקטנותן: **ארוקן ומדרסן.** הושוו בני השפחות לעבדים הנקחין מן השוק ולא איינן: **הניחא למאן דאמר טמא.** איצטריך למתני [ה] בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא אלא למאן דתני טהור כיון דעבדים טהור כ"ש אבני השפחות דלגבי יין לא הושוו אהדדי ואיסורי דיין נסך לאו קאי עלייהו למה ליה למיתניהו בהדדי הכי איבעי ליה למיתני עבדים שמלו ולא טבלו רוקן טהור בני השפחות שמלו ולא טבלו יינם גדולים כו': **הא קמ"ל כו'.** ודאי לענין נסך ערביהו ומיהו לאו לענין קטנים ולאפוקי מדרב (נחמן) אלא לענין גדולים דקאמר עושין יין נסך ודוקא לא טבלו אבל מלו וטבלו לא [ו] ולאפוקי כו' [ז]: **אמר האי לאו חמרא.** בתמיה: **שקליה.** האי ישראל בריתחיה כלומר לא תשתה ממנו: **איפליג עליה.** ולא היו אלו בעיר להתווכח עמו:

איקלע

[ט] [לעיל מ.], [ב] [מכאן עד אחר ד"ה הא קמ"ל וכו' שייך לעמוד א'], [ג] [רש"ל מא"ז], [ד] [ע"כ שייך לעיל], [ה] [י"ס מ"ז], [ו] [י"ל עולא], [ז] [י"ל אחי אחך כי ר"ת היה בן בתו של רש"י],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' איצטריך למתני וכן אשפחות וכו' כ"ש אבני השפחות וכיון דלגבי: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' ולא טבל קא מתרץ תלמודא דקאי: (ג) ד"ה לאפוקי וכו' בתוספת הלומדים לפני ר"ת: (ד) בא"ד ר"י לר"ת תא חזי: (ה) בא"ד בתינוק בן יומו אכתי היאך נתיר: (ו) בא"ד לסמך המנהג הביא קצת:

דאע"ג שצריך להטבילם ולמולם מרלונס כדאמר [ו] (שמואל) בהחולץ (יבמות דף מח.) כשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד בע"כ מ"מ אימת רבו עליו ואינו מתגייר בלב שלם אבל עובדי כוכבים שמלים וטובלים מרלונס ולדעתם נשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם מיד ומותר מגען ביין מיד: **תרגמה** אבני השפחות. וא"ת אמאי לא נקיט תרגמה ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך ויש לומר דניחא ליה לשנויי כשיטה ראשונה: (ע"כ שייך לע"ל) **הא** קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות. נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך אלא דניחא ליה לשנויי כפי פירוש שיטה ראשונה: **לאפוקי** מדרב דאמר תינוק בן יומו. השתא חזינן דלהאי לישנא דאמרי לה טהור שמואל לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומו כו' דא"כ לא אתיא הא מתניתא כוותיה אלא אית ליה לשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך ומותר אף בשתיה וה"ה קטנים שאין יודעים בטיב עבודת כוכבים וכן יומו לאו דוקא ועבדים גדולים אע"פ שמלו וטבלו צריכין להמתין י"ב חדש להשקיע שם עבודת כוכבים מפיהם ופסקו הלכות גדולות אלא כרב בתינוק בן יומו ור"ח נמי פסק כשמואל דבעינן שיקוע כדמפרש ריב"ל למילתיה ופעם אחת מצא ר"י כתוב [ג] במוספתא הלומדים לפני ר"ת שפסקו דהלכה כשמואל הואיל וסבר ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן וגם בסדר תנאים ואמוראים כתיבת יד הרב הגדול ר' יוסף טוב עלם פוסק הלכה כמותו בכל מקום וגם ר"ת הביא הרבה ראיות על זה וכולם נדחו ועוד פסק ר"ת כלישנא דאמר רוקן ומדרסן בשוק טהור דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולפי אותו הלשון פליג שמואל אדרב בתינוק בן יומו ועוד פירשו רשב"ם והריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה במגע עובד כוכבים ביין כי עובדי כוכבים של עכשיו אין רגילין לנסך לעבודת כוכבים וחשובין כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה והוו להו כתינוק בן יומו ועל זה אנו סומכין לגבות יינות העובדי כוכבים בחובותינו ועל דבר זה שלח לו ר"י לר"ת [ד] הא חזי דמינך ומאבוך ומאחוך משתרי מגע עובד כוכבים ביין לעלמא אפילו בשתיה דאמיך ר' שמואל פסק בשם [ו] אביך רבינו שלמה דהעובדי כוכבים בזמן הזה אינן חשובים אלא כתינוק בן יומו ואתה פוסק בתינוק בן יומו כשמואל דאית ליה דאינו עושה יין נסך לאסור אף בשתיה והשיב לו ר"ת כי התלמיד שכתב נבהל היה לפסוק וחס ושלום שלא עלה על לבו אלא ודאי קי"ל כרב באיסורי לגבי שמואל ותינוק בן יומו עושה יין נסך לאסור בשתיה ועובדי כוכבים בזמן הזה ודאי הם כתינוק בן יומו כפסק רבינו שלמה וגם אין הלכה כשמואל בעבדים שמלו ולא טבלו להצריך י"ב חדש להשתקע דהא בריתא מפקא מיניה ללישנא דאמר טהור דקי"ל כוותיה כיון דקי"ל כרב בהאיא דתינוק וכן היה מנהג בני אשכנז שנוגעים העבדים ביין אחר שמלו וטבלו מיד ואין להקשות מריב"ל דמשמע דקאי כוותיה דריב"ל לא קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קאים מייה הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו ביבמות פ' החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבד מן העובד כוכבים מגלגל עמו י"ב חדש ותלמודא קבעה הכא לפרושי מילתא דשמואל מיהו היה ר"י מקשה אף לפי זה הפסק שפסק רבינו שלמה כרב בתינוק בן יומו (ה) א"כ היאך נתיר מגע עובד כוכבים בהנאה מטעם תינוק בן יומו מה ענין זה לזה והלא מה שאנו מתירים בתינוק איסור הנאה היינו משום שאין בו אפי' כוונת מגע וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה שמכוונים למגע יאסרו אפילו בהנאה דהא ע"כ קי"ל שחמורה כוונת מגע אף בלא כוונת ניסוך מהיכא דליכא כוונה כלל כדפרי' לעיל גבי ריחא דלוליבא לפירוש ר"ת וחזר ר"ת ואמר דודאי מתוך ההלכות לא מצינו ראיה פשוטה להתיר מגע עובד כוכבים ביין ואף לא סתם יינם בהנאה כי אם למוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו כדאמר רב אשי לקמן (דף נט:) דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה שרי מ"ט מיקלייא קלייה או ימכרנו אותו עובד כוכבים לעובדי כוכבים כמו שהיה מוכרו לצורך עצמו והעיד ר"ת על רבינו מאיר אביו כי פעם מזדמן לו יין נסך והפסידו בידים ואעפ"כ לא רצה ר"ת לאסור הואיל ופשט המנהג להתיר והנה לישראל שיהו שוגגים ואל יהו מזידין ומ"מ לסמך המנהג [ו] קצת ראיה שנדמה סתם מגען למודד בקנה דאמרינן ימכר משום דלא נתכוין לניסוך ואפילו אם נדמהו למדדו ביד שרי לרבנן דאמרי ימכר ועד כאן לא אסר ר' נתן במדדו ביד אלא משום דגזר מדידה ביד אטו שכשוך ביד ואי קא משכשך אתי לנסכו לעבודת כוכבים אבל בזמן הזה אפי' משכשך ליכא ניסוך ואפי' ר' נתן מודה דשרי בהנאה וא"ת כיון דגזרו על ניסוך העובד כוכבים הוה ליה דבר שבמנין דצריך מנין אחר להתירו וי"ל דלא גזרו אלא על המנסכים וכיון דהשתא לא הוו מנסכים לעבודת כוכבים יש לתלות סתם יינם לאסור בהנאה יותר מפתם ושמנם היינו משום דשכיחי לנסוכי לעבודת כוכבים אבל עתה שבטל ניסוך שאינם עובדים בטיב עבודת כוכבים ליו להיות כפתם ושמנם או כשיטולי עובדי כוכבים לאסור בשתיה ולא בהנאה והמחמיר תבא עליו ברכה:

איקלע

איקלע רב הונא בריה דר"נ למחוזא. פירוש המי עובדא הוה בתר דהחזירו מבני ע"י תשובות שהשיב לו ולהכי קאמר כי אמרי (ג) נבר מדמי דההוא חמרא והיינו נבתר דאהדריה מבני אבל הוא התיר הכל וממחת כיסופא הוא דקאמר הכי וכן ודאי צריך לפרש לפי גירסא זו דאי סלקא דעתך דאיהו נמי אסר דמי היין המשוכשך והתיר השאר א"כ מאי הוה פריך ליה מבני משמואל ור' יוחנן דאסרו והא אינהו לא אסרו אלא דמי היין המשוכשך דסבירא להו בפ' בתרא (לקמן עד.) כרשב"ג דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלא ודאי בתר דאהדריה מבני קאמר הכי וגם פירש רש"י לקמן בהיא דאגרדמים דמיירי בהחזירו עובד כוכבים לחבית דאי ס"ד דהחזירו ישראל לחבית והאי דקא אסר ליה לכוליה היינו משום ההוא פורתא דאיערוב א"כ מאי פריך מינה לרבא לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דאמר לקמן ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו (ד) וקיימא לן הלכתא כוותיה ועוד פי' רש"י דאמר להו רבא טרוק גלי שהיה מתיירא מרב הונא אלא יקפחנו בהלכות על דבר מחלוקתו על רב הונא לגביה ובעי מיניה כי האי גוונא כו' ותשובות יש על גירסא זו ופירושה חדא שהיה לו להקדים ההוא עובדא דאבי דבסמוך כיון שעל ידו חזר בו ועוד דבר תימה הוא שיאמר רבא טרוק גלי אלא יבא רב הונא החולק עליו להתווכח עמו כי אע"פ שחזר בו מ"מ היה לו לשמוע מה יאמר ועוד דה"ל למימר אפ"ה על לגביה כלומר דחק וגנגס ועוד קשיא לשון דלא ליתו אינשי ולטרדן דה"ל למימר דלא ליתי האי גברא ולטרדן ועוד מי כסיפא ליה מילתא לומר טעיתי בהדיא וחוזר אני בו הרי בכמה מקומות (ה) מצינו שהיה אומר דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ועוד מה שפירש אגרדמים דמיירי כשהחזירו עובד כוכבים דאי כשהחזירו ישראל לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג ומאי הוה משני ליה הא רשב"ג לא שרי דמי יין נסך שבו ואיהו שרא הכל ועוד מאי הוה מותיב ליה מהיא דאגרדמים לישני ליה שאני התם דהחזירו עובד כוכבים ואילו רבא שרא בהחזירו ישראל ועוד דמשמע מתוך פירושו (ה) שהחזירו עובד כוכבים ונאסר מטעם החזרה דחשיבא ליה כמגע ובתוספתא תניא מפני שטיפת יין אסורה ואוסרת בכל שהוא אלמא משמע שהאיסור בא מחמת הטיפה המשוכשכת ואפילו החזירו ישראל נמי אסור לכך פירש ר"י שריה רבא לזבוני לעובדי כוכבים אפי' ליין המשוכשך משום דשכשוך גרוע הוא שלא נתכוון לשכשך ליסוך אלא לשאול אם יש שם יין וכיון שנתערב נתבטל שם לגמרי והא דאסר רשב"ג בפרק בתרא (לקמן עד.) לכל הפחות דמי היין היינו דוקא בסתם יינם דחמיר טפי ואינו נתבטל בתערובתו אבל כאן זה המשוכשך אין בו כוונת ניסוך ואיפלוג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בר ר"נ ואסרי דמדמו ליה להאי יין נסך המשוכשך לפלוגתא (ו) דרשב"ג ורבנן (ו) דאגרדמים דאיתותב רבא מינה והא"ג בספרים ישנים והא"ג ואיקלע ר"נ למחוזא והוא רבו של רבא והלך רבא אצלו לשאול ממנו וא"ל רבא לרב אליקים שמעיה טרוק גלי אחר שאכנס לפני ר"נ דלא ליתו אינשי וליטרדן פירוש כשאשאל ממנו הלכה זו על לגביה פירוש נכנס רבא לפני ר"נ א"ל כי האי גוונא פירוש שאירע מעשה לידי מאי א"ל אסור בהנאה פירוש על יין המשוכשך השיב לו ואליבא דדברי הכל א"ל והא מר הוא דאמר וכי שכשוך עושה יין נסך פי' כשאירע מעשה כזה לידך היית אומר שאין שכשוך עושה יין נסך ליאסר בהנאה ועל (ז) מעשים שאמרת כך הוריתי א"ל כי אמרי אנא לבר מדמי היין המשוכשך דמי דההוא חמרא מי אמרי כי אתאי לפומבדיתא כו' ואסר שמואל בטבריא ואסר ר' יוחנן פירוש מעשה כזה בא לפניהם ואסרו היין המשוכשך אבל ודאי השאר לא אסרו דאפילו בסתם יינם פסקינן לקמן כרשב"ג דאמר ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו ואיתותב רבא מהיא דאגרדמים מאי לאו בהנאה כו' דנאסר כל היין מטעם תערובת דקתני בתוספתא (פרק ח) אגרדמים עובד כוכבים שטעם מן הכוס והחזירו לחבית קדח במינקת ונפלה ממנה טיפה כל שהוא אסור שטיפת יין אסור ואוסרת בכל שהוא והיינו כרבנן דאסרי כל התערובות ומדרבנן נשמע לרשב"ג דאסר מיהא דמי דההוא חמרא וקשיא לרבא שהתיר אף דמי (ח) חמרא כדפרישי': **שקדח** במינקת. פי' רש"י שנקב מגופת החבית (ט) והעלה היין דרך המינקת והוא קנה חלול שמוצץ בו היין עד פיו וקשיא דלמה לי העלה אפי' בלא העלה נמי ליתסר בהנאה כיון שנגע דלא דמי האי כלל (י) למדדו בקנה דהתם לא נתכוין לשכשוך כלל אבל הכא שנתכוין לשתיה ליתסר בהנאה ועוד היכי סלקא דעתיה דרבא לאוקומה בשתיה א"כ ל"ל העלה אפי' בלא העלה נמי ליאסר בשתיה תדמהו למדדו בקנה דמתני' ודוחק הוא להעמיד

(ב) הברייתא כר"ש שאין הלכה כמותו וגרלאה פי' רשב"ם בשם רש"י שמינקת הוא קנה חלול שמניחין בעת הבציר בפה החבית ורואשה חוץ לחבית וכשהיין מוסס ועולה דרך הנקב אינו נופל לקרקע ולאחר שגמר תסיסתו אין נוטלין אותו אלא משאין אותו לחבית וסותמין פי החבית ופי המינקת וכשרוצה לפתוח קודחין במינקת ומוצץ ומעלה היין מיהו אם נפשך נוטה להעמיד פירוש רש"י נאמר שכן דרך כשקדח שלא נגע הקנה ביין אלא כשרוצה להעלות היין מלדד החבית עד שיגיע היין במינקת ולכך צריך העלה:

מסורת הש"ס

ה) [תוספ' פ"ח ה"ב], ז) [בתוספ' שם מתני' בריש"ת], ג) [קדושים סוף פרשה טו], ד) [ויקרא יט], ה) [שבת סג: ושם נסמן], ו) דרשב"ג ורבנן ולמתני' דאגרדמים כל"ל. מהר"מ,

הגהות הב"ח

(א) גמ' טרוק גלי דלא ליתי אינשי וליטרדן על לגביה: (ב) רש"י ד"ה על וכו' ששיכשך עובד כוכבים: (ג) תוס' ד"ה איקלע וכו' כי אמרי אנא לבר: (ד) בא"ד דקיימא לן הלכתא: (ה) בא"ד דמשמע מתוך פי' כשהחזירו עובד כוכבים נאסר מטעם: (ו) בא"ד ורבנן ולאגרדמים דאיתותב רבא מינה וה"ג בספרים ישנים איקלע כל"ל ומיהא וה"ג נמחק: (ז) בא"ד ועל ידי מעשים שאמרת כך וכו' בתוס' יינם פסקי לקמן וכו' כדקתני בתוספתא: (ח) בא"ד אף דמי ההוא חמרא כדפרישי': (ט) ד"ה שקדח וכו' מגופת החבית במינקת והעלה: (י) בא"ד למדדו בקנה. נ"ב לעיל דף מז: (כ) בא"ד הברייתא כר"ש. נ"ב לקמן דף ס:

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף יב:

עג ב מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף יח:

עד ג מיי' שם הלכ' ה טוש"ע שם סעי' יב:

אלא ודאי חמרא הוא ונסביה. פ״ה אע״ג דמוקמינן ליה במוריק אורוקי אפ״ה חייסינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למיחזי משמע מתוך פירושו דבהרקה נבד לא מנסך ליאסר בהנאה וגם ר״ת כתב דבמוריק אורוקי אינו אסור בהנאה וקשה דהא במסקנא דמילתא לקמן בסוף פירקין כתוב ברוב הפירושין כחו של עובד כוכבים כגון דמוריק אורוקי [ג] הכיר בו שהוא יין אסור בהנאה מדרבי יוחנן בן ברוקא אלמא בהוא עובדא דהכא מטעם כחו ולא משום חשד מגע ולקמן (דף ס.) נמי עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור ופי׳ הקונטר׳ אסור אף בהנאה מידי דהוה איין שמזגו עובד כוכבים ועוד אדרבה בכי האי גוונא ע״י הרקה היו מנסכין שהיו מערין יין לספלים וי״ל דמה שהולרך לפרש נגע הייגו לאסור אף מה שבפיס שלא עירה עדיין דהא אמרינן לקמן (דף עב:) גבי עובד כוכבים המערה דנפיק לבראי דמנא גזרו ביה רבנן דגזרי דמנא לא גזרו ביה רבנן ור״י פי׳ ונסכיה שהריקו בכוונת ניסוך: **והא** נגע ביה בנטלא וה״ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור. תימה אי ר׳ יהושע בן לוי סבר לה כשמואל דשרי תיוקו בן יומו ואף בשתיה א״כ הוא הדין מגע גדול שלא בכוונה ואפילו בידו דהא לעיל מדמי לההוא ליסנא דלא גרים ריסא לדוליבא וא״כ מאי קא פריך דהא שלא בכוונה הוה שהיה סבור שהוא שיכרא וי״ל דלעיל כי פרכי ליה לרב מתיוק בן יומו בכל שכן קא פרכי׳ מדאסר בתיוק דאינו בר כוונה כלל כ״ש שיאסר מגע גדול שלא בכוונה שהרי בר כוונה הוא ויכול לבא לידי ניסוך אבל ואי מגע גדול חמור ואפי׳ שלא בכוונה ליאסר בשתיה ואפילו לשמואל: **שמסכו.** שמזגו עובד כוכבים לתקנו [ד] בשתיה אסור אף בהנאה ואע״ג דלא נגע משום הרחקת עבירה כדאמרינן לך לך אמרין נזירא כו׳ מיהו נמצא בפירוש אחרים של רש״י אסור בשתיה משום הרחקת עבירה אבל בהנאה ואפי׳ לא מיתסר דלא עדיף מנגיעה ע״י ד״א שלא בכוונה דנגע בריסא דלוליבא (לעיל דף נז.) וגם ר״ת כ׳ דכל לך לך לא אסרינן בהנאה וה״נ דאמרינן בסמוך לא והכרז על יינם משום יין נסך אלמא קנם הוא דקנים להו משום לך לך אמרין ובסמוך חזא חמרא דמזגי עובדי כוכבים ושתו ישראל ואסר להו בהנאה אף בהנאה מטעם קנם כדפרישׁ ואע״ג דלא מפרש ליה בהדיא מ״מ הכי הוא מידי דהוה אמיא דסגדי עובדי כוכבים ושתו ישראל דאסר להו בהנאה משום עבודת כוכבים: **כדכתיב** קאמינא **מסכה** יינה. ואע״ג דכתיב נמי (שיר ז) אל יחסר הממזג ההיא מזיגה ביין עצמו אבל מסיכה הוא תיקון מים ביין: **כתב** הר״י א״ז בזמן הזה עובד כוכבים שסכך ביינו של ישראל מותר למכרו לעובדי כוכבים דלא בקיאי בשכשוך כדפרישית לעיל אבל בשתיה אסור ודוקא שלא נתכוין ליגע כדי להכעיס לישראל ולהפסידו אבל אי חזינן לדעתיה דעובד כוכבים שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיסו ולהפסידו ההוא שרי אפילו בשתיה דכה״ג לא גזרו רבנן והיכא דזרק ליה העובד כוכבים החפץ לבור כדי להכעיס ואפילו אזיל מייניה [ד] כגון שתפס בו מותר בשתיה וכן איתא בתשובת רב היי בר נחשון גאון ובפסקי ריב״א וכן מוכח הסוגיא קרוב הדבר בעיני דאפי׳ אם נגע העובד כוכבים בידו להכעיס מותר בשתיה וכ״כ בתשובה פעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס אחד ונתן ידו לתוכו להכעיס והיה אם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש השם בעו״ה ושמענו שלקח מן היין בכלי ושתה ממנו בפני האנס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן לישראל אחר עכ״ל הר״י: **אדמקטורך** עליך זיל הדר. פי׳ הקונטר׳ בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשתה אפי׳ לנוח מטורח הדרך ויפה כוון דאין לפרש שלא תפסיד בגדיך בהולאתך דבשביל שטעית תצטרך לשלם כדאמרינן בפ״ק דסנהדרין (דף ו.) דהא מוקמינן ליה התם בנשא ונתן ביד ועוד דהא רשב״ל מומחה לב״ד הוה ופטור מלשלם: **בצר** לאו היינו בצרה. והא דאמר רשב״ל [ד] בפ״ק דמכות (דף יב.) ג׳ טעיות עתיד אדם של רומי לטעות כו׳ כסבור שגלה לבבל והוא גולה לבצרה היינו לבתר דשמעה מר׳ יוחנן דסבר אינו בבבל לאו היינו בצרה אז יודה כי גם בטעות זה יטעה אדם של רומי בבל לאו היינו בצרה פי׳ אלא חוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ולכך הזקיקו ר׳ יוחנן להתיר להם ומשמע מהכא [ה] (דמו״ל) לא מיחייב במעשר וכן משמע בפ״ק דחולין (דף ו: ושם ד״ה והתיר) גבי ר״מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר ר׳ בית שאן כולה על ידו משום דהוה סבר דבית שאן מחו״ל היא וקשה דאילו בכל שאר התלמוד משמע דחו״ל חייבת במעשר דקאמר בבכורות בפ׳ עד כמה (דף כז.) ובפ״ק דבילה (דף ט.) תרומת חו״ל אוכל והולך ואח״כ מפרישׁ וכן רבה מבטיל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו וקאמר נמי התם [ו] רב טובי הוה ליה גובא דחמרא דתרומה ובפ׳ בנות כותים (נדה דף לב.) מעשה היה בפומבדיתא והטביולה קודם לאמה ויש רוצים לומר דהני מילי בדגן תירוש ויצהר דבארץ גופה מיחייב מן התורה ולכן בחו״ל גזרו רבנן אבל בשמעתין ובפ״ק דחולין (דף ו:) מיירי במעשר ירק דאפי׳ בארץ נמי לא מיחייב אלא מדרבנן ולכך בחו״ל לא גזרו ולא נהירא דהא גבי בצר אינו נמי דלא מיחייב בארץ אלא מדרבנן אמרינן בפ׳ כילד מברכין (ברכות דף לו.) דחייב אף בחו״ל דקאמר בצלף של ערלה בחו״ל זורק האבנים ואוכל הקפריסין וימא הלכה כר״ע אי אשמעינן הלכה כר״ע הוה אמינא אפי׳ בארץ כו׳ ולאשמועינן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו״ל אי אשמעינן הכי הוה אמינא ה״מ גבי מעשר דבארץ גופה דרבנן אבל גבי ערלה כו׳ ועוד אמרינן בפ״ק דבילה (דף יב:) מולין מלילות ומפרכין בקטניות ביו״ט א״כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתה אלמא בקטניות שהוא כשאר פירות מצינו תרומה בחו״ל ותירץ ר״ת דהכא ובפ״ק דחולין מיירי בדמאי כדתנן במס׳ דמאי (פ״א מ״ג) מכזיב ולהלן פטור מן דמאי דבדמאי הקילו ואם תאמר והא דתנן (דמאי פ״ב מ״א) אלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום הדבילה התמרים החרובים והאורז והכמון וא״כ לימא ליה ר״ש בן לקיש לרבי יוחנן בהני פירות אסרי להו וי״ל דרבי יוחנן היה יודע שלא אסר באותן פירות דוקא מיהו הקשה

מימר אמר סלקא דעתיה דרבנן כי הני שיכרא קא שתו אלא ודאי האי חמרא הוא ונסכיה מאן דשרי שפיר שרי מימר אמר ס״ד דרבנן כי הני חמרא קא שתו וא״ל לדידי תא אשקינן אלא ודאי שיכרא הוא קא שתו ולא נסכיה והא קא חזי בליליא והא קא מרח ליה בחדתא והא קא נגע ביה בנטלא וה״ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור לא צריכא דקא מוריק אורוקי וה״ל כחו שלא בכוונה [א] וכל כחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן בעא מיניה ר׳ אסי מר׳ יוחנן יין שמסכו עובד כוכבים מהו א״ל ואימא מזגו א״ל אנא כדכתיב קאמינא [ב] טבחה טבחה מסכה יינה א״ל [ג] לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמו מאי א״ל [ד] אסור משום [ה] לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב רבי ירמיה איקלע לסבתא חזא חמרא דמזגי עובד כוכבים ואישתי ישראל מיניה ואסר להו משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב אתמר נמי א״ר יוחנן ואמרי לה א״ר אסי א״ר יוחנן יין שמזגו עובד כוכבים אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ר״ל איקלע לבצרה חזא ישראל דקאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו חזא מיא דסגדי להו עובדי כוכבים ושתו ישראל ואסר להו אתא לקמיה דרבי יוחנן א״ל אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה [ג] ומים של רבים אין נאסרין רבי יוחנן לטעמיה דא״ר

מימר אמר. הא עובד כוכבים בדעתיה: **סלקא דעתיה דרבנן.** חשיבי כי [ו] הא שתו שיכרא בתמיה אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה לעבודת כוכבים ואע״ג דמוקמינן דמוריק אורוקי אפ״ה חייסינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למיחזי דבישראל הוה מחזקינן ליה: **ומאן דשרי שפיר שרי מימר אמר.** הא עובד כוכבים סלקא דעתיה רבנן כשרים כי הני חמרא הוו שתו ואמרי לדידי תא אשקיין בתמיה: **בחדתא.** יין חדש אין לו ריח: **והא קא נגע בנטלא.** ס״ד שהיה שואב היין מהחבית בכלי שאמו נטלא ופריך והא נגע ביה בחמרא ע״י נטלא והא נמי דלא ידע דחמרא הוא הוה ליה מגע שלא בכוונה ואסיר: ומשני **דקא מוריק אורוקי וה״ל כחו שלא בכוונה.** שלא ידע שהוא יין וכחו שלא בכוונה לא גזור אפילו בשתיה: **שמסכו.** שמזגו שנתן בו מיס לתקנו לשתיה שכן דרך יינם חזק כשהיו נותנין אותו בכוס נותנין בו מיס לפי שהוא חזק. יין של ישראל שמסכו עובד כוכבים מהו: **אסור.** אע״ג דלא נגע גזרו רבנן בכחו לאסרו בשתיה משום הרחקת עבירה אבל בהנאה ואפי׳ לא מיתסר דלא עדיף מנגיעה ע״י ד״א שלא בכוונה (לעיל דף נז.) כי ההוא דנגע בלוליבא בחמרא ושרייה רב בהנאה: **חזא דאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו.** דקסבר בצרה היא בצר במדבר בארץ המישור וכיון דמא״י [ב] חייבין פירותי׳ במעשר: **אדמקטורך עלך.** בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשהה אפילו לנוח מטורח הדרך:

דתלמיהו

עה א מיי׳ פי״ב מהל׳ מאכלות אסורות הלכ׳ ו סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעיף ח [וסעיף יח]:

עו ב מיי׳ פי״ג שם הלכה יג סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעיף ז:

עז ג מיי׳ פי״ח מהל׳ ע״ז הלכ׳ ב ועיי׳ בהשגות סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קמה סעיף ח:

מסורת הש״ס

ה) [מולין קלז:], **ו)** [לעיל י:. שבת יג. פסחים מ: ב״מ לב. לקמן נט. יבמות מו.], **ג)** ל״ל והכיר, **ד)** [ל״ל בפ״ב], **ה)** (ר״מ מ״ז), **ו)** [בילה יב:],

תורה אור השלם

1. טְבוּחָה טִבְחָה מִסֻּכָּה יֵינָהּ אַף עָרְבָה שֻׁלְחָנָהּ: משלי ט ב

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה סלקא וכו׳ כי הני שתו: **(ב)** ד״ה חזא וכו׳ דמא״י היא חייבין: **(ג)** תוס׳ ד״ה שמסכו וכו׳ לתקנו לשתיה: **(ד)** ד״ה כתב הר״י וכו׳ אזל מייניה ומיניה כגון:

מסורת הש"ס

הקשה הר"ר אלחנן לפי' ר"ת מהא דאמרינן בירושלמי דמס' דמאי מאכילין את עניים דמאי אמר רשב"ג שלח לי ר' יוסי בר רבי אתרוג ואמר לי זה בא (ב) מקיסרין ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי שהוא טמא שלא בא בידו אחר שהוא ודאי שפירות קיסרין ודאי פי' ודאי טבל שהיו או כולם עמי הארץ או כולם חברים אלא שהיה ידוע שלא עשרו שהוא טמא שמרבין עליו מים והוכשר וא"ת הא תנן בשילהי תוספתא דטהרות דאתרוגים אין מזלפין עליהם מים וי"ל ה"מ באותם שמוכרים בעיר אבל בא מדרך רחוקה מסברא זלף עליו מים כדי שלא יכמש עוד י"ל דה"מ בשאר ימות השנה אבל בחג מרבין עליו מים כדי שיהיה הדר כדתנן בסוכה (דף מב.) וא"ת א"כ מאי האי דקאמר בתר הכי ויעשר ממנו עליו והיאך יכול לעשר ממנו כיון שהיה סוכות וי"ל דבאותו של מועד מיירי כדאמרינן (סוכה לו:) ר' חנינא מטביל ונפיק ושלח בא בידו אחר שאם בא בידו אחר לא היה מודיע לו שהוא טבל אלא מעשר מן האחר עליו וא"ת ואימא דה"ג הוה שבא בידו אחר ומה שהודיעו שבא מקיסרין זהו לפי שהוכשר וי"ל שאם לא שלח אלא בשביל דבר אחד היה לו לפרש ולפי ששני דברים תלוין בו שלח לו סתמא ופריך בירושלמי ויעשר ממנו עליו פי' למה שלח לו בטבל ויחתוך ממנו חתיכה אחת למעשר ומתרץ ואמר אין דרך בני אדם לשלוח לחבריהם דברים חסירים ופריך ולאו מתני' היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו פי' ולמה דקדק דלא היה בידו אחר דאפילו היה בידו אחר הא מותר לשלוח אתרוג בטבלו מן המתני' ומתרץ אית לך למימר דאע"ג דפליג על רבנן לא הוה עביד עובדא כוותיה פי' (ג) היה ס"ד שלא יעשה הלכה כמותו אלא כחכמים החלוקים עליו כמו שחושב בירושלמי דברכות כמה תנאים שלא היו עושים הלכה כמותם רבי יוסי בעא קמיה דרבי זירא (ד) ולא מפירות המותרות מקיסרי הן ולא רבי התיר קיסרין בתמיה ומסיק רשב"ג קודם לרבי הוה משמע שאחר שהתיר רבי קיסרין שוב לא היה בו שום איסור טבל אפי' בודאי דהא הוה אתרוג ודאי הוה ונראה לפרש ולא מפירות המותרין בקיסרין דהתם בירושל' בפ"ב דדמאי אומר אלו המינין האסורין בקיסרי פי' משום דמאי משום דאלו המינים באלו המקומות רגילין לבא מא"י והידועים שלא באו מא"י פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי כפירוש ר"ת ופריך והלא אתרוג מפירות המותרין שאין מביאין אותן מא"י אלא בקיסרין עצמו גדל ומודו רבנן דמותר לשלוח ודאי בחו"ל בהודעה ולא נחלקו אלא בטבל בא"י וא"כ מנלן שלא בא בידו אחר ומשני דעדיין לא הותרה קיסרין בימי ר' יוסי והיו מחזיקין אותה בחזקת א"י והר"ר דוד ממיילן תירץ דהכא דחזא דאכלי פירות דלא מעשרין פי' שלא היו מחמירין להפרישם בחומרות א"י אבל כקולי ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפרישם ולכך אסר להם כי טעה בשם העיר והיה סבור שהוא של א"י וכן ההיא דחולין דרבי שהתיר בית שאן לא לגמרי התיר אלא חומרי א"י התיר להנהיג בה קולות חו"ל כגון ביטול ברוב וכמה קולות השנויות פ' עד כמה בבכורות וכן ההיא דמכזיב דמשמע בירושלמי דפטור בין דמאי בין ודאי פטור מחומרי א"י ומ"מ קולי חו"ל נוהג בכל אותן המקומות ועל תרומות ומעשרות שאין אנו מפרישין עכשיו אף לא כקולי חו"ל אומר ר"ת דקרקעות שלנו משועבדות הם לשרים (ה) ודינא דמלכותא הוא שאם לא יתנם שיהו משועבדות ביד עובד כוכבים ומשוקעות לו ולכן אינם שלנו וק' לר"י כי גם בימי החכמים היה להם קרקעות לטפקא דבאמרינן פ' ח"ה (ב"ב דף נד: ע"ש) מאן דלא יהיב טפקא לא ליכול ארעא וע"ק כי אנו יש לנו הרבה קרקעות שאין בהם טפקא ויש לסמוך על דברי הירושלמי דהלא דא"ר יוחנן רבותינו שבחו"ל היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן מינהו רובים א"ר זעירי תרגומיא ולא נודע פי' ואם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג לשון ר' יהודה אבל ר"י אמר כי לא נתחייבו בתרומות ובמעשרות אלא הסמוכות לא"י כגון מצרים ובבל ומואב ובני עמון כי שם היו רגילים להפרישם שלא יבואו להקל במעשר א"י אבל במקומות הרחוקים לא חייבו חכמים שום מעשר ואפי' בדגן ותירוש ויצהר ובמקומות הקרובים נמי מפ' בירושלמי מנהג שהיו עושים קודם שבטלום הרובים רב יהודה בשם שמואל חלת חו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפרישם ר' בא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר ר' אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אף לתרומה גדולה לא חשו מדתני איסי (ו) מעשר לירקות מדבריהם משמע מדברי הירושלמי דדבר שהוא מדבריהם בארץ לא הפרישוהו כלל בחו"ל ושמא ירק דוקא משום דאין לו אסמכתא כלל מן הפסוק ט): **דא"ר** יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק. הכא משמע שהיה רבו וכן משמע נמי בכמה דוכתי שאמר שמועות משמו ותימה דבסנהדרין פ' זה בורר (דף כו.) קאמר ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהודלק אזלו לעבר שנה באסיא איטפיל בהדייהו רשב"ל כו' ואי קרי לכו רועי לאן מאי אימא ליה ואי י) רבו היה לו למחות על כבוד רבו דאי הוה רביה של רבי יוחנן רשב"ל הוה תלמיד כ): **הא** דיחיד נאסרין. ל"ל דמיירי כגון ס) דנבעי מאריעה וא"ת והא אמרינן בשילהי מרובה (ב"ק דף פא.) גבי עשר תנאים שהתנה יהושע ומעיין היולא בתחלה בני העיר מסתפקין הימנו וא"כ היאך הוו דיחיד ואמר ר"י דמיירי במעיין היולא מעצמו והכא מיירי בחפר בור א"ג מיירי הכא כגון שכל העיר שלו: **איכלע** לגבלא. מפרש בערוך ל) הר שעיר וכן תרגם יונתן הר שעיר טורא דגבלא ובתרגום ירושלמי אומר הופיע מהר פארן איתגלי מטורא דגבלהון לצנוי דישמעאל ומיהו לפי האמת משמע יותר שהיא עיר מא"י כדאמר פ"ב דכתובות (דף קיב.) מ) ריב"ל איקלע לגבלא חזא עגלים בין הגפנים כו': **עובד** כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד **ממזר**. וא"ת אמאי איצטריך בפ' אלמנה לכ"ג (יבמות דף סח:) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עה:) לר' יוחנן משום ר' שמעאל קרא דבת (ז) כהן כי תהיה לאיש זר לאשמעינן דעובד כוכבים ועבד שבאו על בת ישראל שפסולה פשיטא השתא הולד ממזר פוסל בביאתו מיבעיא ואומר ר"י הא דידיה הא דרביה ט): **כל** שנאבל במות שהוא חי בו'. (ח) פסק ר"ת כהני תרי לישני דהא ר' יוחנן ס"ל כהאי לישנא בתרא וקי"ל רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ולישנא בתרא נמי לא פליג רב עליה וכלישנא דכל שנאכל במות שהוא חי אית ליה לתתם תלמודא לעיל פ' אין מעמידין (דף לט:) דקאמר דלמאי ניחוש לה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל במות שהוא חי וכן גבי משחא שליקא קאמר (לעיל לח:) דנאכל במות שהוא חי אע"פ שהוא עולה על שולחן מלכים (ט) ולישנא בתרא דהכא מוסיף להקל דאפי' אינו נאכל חי שרי כיון שאינו עולה כגון תורמוסן וכהא ודאי מודי דדבר שנאכל חי אע"פ שהוא עולה שרי תדע דלעיל פרק אין מעמידין (דף לח.) דקאמר איכא ביניהו דגים קטנים אדדי ודייסא שאין נאכלין חיין ט) (ועולין) על שולחן מלכים ולא קאמר איכא ביניהו דבש ופירות שנאכלין כמו חיין ועולין אלא ודאי בהא ליכא מאן דפליג דכיון שנאכלין חיין אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ולישנא בתרא בא להקל ולעולם אינו אסור אם אין כאן שניהם אינו נאכל ועולה ע): **מהו** שיוליך ענבים לגת. רשב"ם פי' וז"ל כשבוצרים הענבים ונותנים אותם בסלים להוליכן לגת

מתמעכין

דאלשינהו גלח. פעמים שהם נתלשין הלכך אי דיחיד נאסרין: **אפסייס דרבי יוחנן דאמר אסורות.** בתמיה. כלומר מי פשטינן מהכא גבי אבני הר שנתדלדלו דאיפליגו בהו (ח) בני ר' חייא ור' יוחנן דהיינו ר' יוחנן דאסר: **דטפחינהו.** עובד כוכבים בידיה מלמטה ותלשן ואח"כ השתחוה להן הלכך יש בהן תפיסת ידי אדם ולא דמו לאבני הר שנדלדלו מאליהם ואי דיחיד נאסרים: **לפי שאינן בני תורה.** אתורמוסן קאי דאי הן בני תורה שרי כדמפרש לקמיה. תורמוס אינו נאכל חי ואינו עולה על שלחן מלכים: דודורין

דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק (ו) מים של רבים אין נאסרין הא דיחיד נאסרין ותיפוק ליה דהא מחוברין נינהו לא צריכא דתלשינהו גלא סוף סוף אבני הר שנדלדלו נינהו תסתיים דר' יוחנן דאמר אסורות לא צריכא דטפחינהו בידיה (ז) ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא חזא בנות ישראל דמיעברן מעובדי כוכבים שמלו ולא טבלו חזא חמרא דמזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל חזא תורמוסא דשלקי להו עובדי כוכבים ואכלי ישראל ולא אמר להו ולא מידי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל צא והכרז על בניהם שהן ממזרים ועל יינן משום יין נסך ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים משום שאינן בני תורה על בניהם שהם ממזרים ר' יוחנן לטעמיה (ח) דא"ר יוחנן אעולם אינו גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל עובד כוכבים הוא ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר (ט) וגזור על יינם משום יין נסך משום (ז) לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי (ט) והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ר' יוחנן כי הך לישנא ס"ל (ט) דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו עולה לשולחן של מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי בעו מיניה מרב כהנא עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת אמר להו (ב) אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב איתיביה רב יימר לרב כהנא (ג) עובד כוכבים שהביא ענבים לגת בסלין ובדודורין

עין משפט
נר מצוה

עח א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' ו סמג לאוין קנז טור ש"ע י"ד סי' רסח סעי' ל וסעיף ג:

עט ב ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' יג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ו:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה הא דיחיד וכו' מארע". כדאיתא לעיל דף מז ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הולך ממזר ועל יינם כנ"ל ותיבת וגזור נמחק: (ב) תד"ה (בדף הקודם) בגר וכו' זה בא בידי מקיסרין ולמדתי ממנו שלשה דברים שהוא ודאי שהוא טמא שמרבין עליו מים שלא בא בידו אחר: (ג) בא"ד פי' וכי הוה סלקא דעתך שלא יעשה הלכה אלא כמותו ולא כחכמים החולקים: (ד) בא"ד קמיה דרבי זירא (ולא מפירות המותרות מקיסרין היא ולא וכו' קודם לרבי הוה) תא"מ וצ"ל גירסת הירושלמי ולא מפירות המותרות בקיסרין היא א"ל ולא רבי התיר קיסרין ורשב"ג קודם לרבי הוה: (ה) בא"ד משועבדות הם לשרים לטסקא ודינא: (ו) בא"ד מדתני איסי מעשרות לירקות: (ז) ד"ה עובד כוכבים וכו' משום רבי ישמעאל קרא דבת איש כהן כי תהיה אלמנה וגרושה לאשמעינן דעובד כוכבים: (ח) ד"ה כל וכו' ופסק ר"מ. נ"ב עיין בתוס' לעיל דף ל"ח ובתוס' פרק החולץ דף מ"ו: (ט) בא"ד ולישנא בתרא דהכא מוסיף וכו' פרק אין מעמידין קאמר וכו' שנאכלין כמו שהן חיין וכו' ולישנא בתרא בא להקל:

מוסף רש"י

לפי שאינן בני תורה. אתורמוסן קאי דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים כדמפרש לקמן, אלא לפי שאינן בני תורה לא ואסור עליהן אלא יומא בשביל עכו"ם (יבמות מו.). על יינם משום יין נסך. דאע"ג דלא נגעי אלא כמו בעלמא הוא, אסור משום לך לך אמרין לנזירא כו' (שם). לשלחן של מלכים. תורמוס אינו עולה על שלחן מלכים (שם).

מתמעכין ונכבשין הענבים זה על זה והיין מזלף ומטילין אותן בגת מהו שיוליכם עובד כוכבים לגת מי חשיב ההוא שמזלף לעשות יין נסך במגע או לא והא דנקט מהו שיוליך לגת לא מיבעיא ליה אם יכול ליתן הענבים בתוך הגת דאם יש יין נמשך (ב) אסור ואם נתן הענבים בגת נאסר כל היין שבגת דקתני מייני ומייני ולא דמיא לזריקה דקא שרינן לקמן בשמעתין והכי מוכח בפ׳ אחרון דעובד כוכבים נותן ענבים או שום כלי בגיגית של יין אוסר בכחו כל יין שבגיגית ואם אין יין בגת פשיטא ליה דנותן לתוך הגת את הענבים ואינו מושך והאי דנקט גת אורחא דמילתא נקט דהיא הולכה לגת היא ועיקר עכ״ל וקשיא חדא דלא היה לו לשאול בהולכה אלא מהו שיאסר עובד כוכבים יין הזולף במגע ועוד דפשיטא דיין המזלף מן הענבים אינו נחשב להיות יין נסך אלא כמיס בעלמא הוא ואף לפי משנה אחרונה לוקחין את בעוטה כל זמן שלא התחיל ליימשך ועוד קשיא מה שרולה רשב״ס לחלק בין זורק מכגגדו לזורק למרחוק דחילוק זה לא מצינו דהיא דקאזיל מייני ומייני דלקמן פי׳ שבשעה שהחבית נופל לבור עדיין הוא נוגע בו (ג) ודוחפו שם ולא כמו שפירש בקונטרס דאזיל מייני ומייני עד סמוך לבור וזריקה בזאת אוסרת [ה] דאין נראה כדפרי׳ לעיל לכך נראה לר״י לפרש דמיירי בהתחיל ליימשך דאי לא התחיל פשיטא שמותר והולכה בלא זריקה נמי פשיטא שמותר אלא מיירי בזריקה בגת ומיבעיא אם אסור דהוי כמו מזגו עובד כוכבים דאמרינן (ד) לעיל שמא יגע או דלמא לא דמי למזגו עובד כוכבים דהתם מדקדק העובד כוכבים למזגו כראוי כדי שיהא ראוי לשתיה אבל הכא לא או דלמא לא שנא א״ל אסור אע״ג דלקמן שרינן בזריקה ואפילו בשתיה זאת דומה קצת למזיגה ולכך יש לאסור לכתחלה שיולך עובד כוכבים ענבים בגת כיון שהתחיל ליימשך אפילו בזריקה ודוקא בלכתחלה כמו שמפרש והולך אבל בדיעבד שרי ואין שום חילוק בזריקה כמו שמחלק רשב״ס וכן משמע מתוך הירושלמי דאין חילוק כלל דקאמר תני רבי שמואל בשם רבי אבהו אין זריקה אוסרת ביין נסך משמע דלא מפליג מידי: **נקטוה לידיה כי היכי דלא לישכשך.** ל״ל שבהכנסת ידו אע״פ שהיה יודע שהוא יין אינו חשוב שכשוך לאסרו בהנאה מפני שהיה טרוד ליקח אתרוגו שלא יטנף ודמי למדדו בין אליבא דרבנן דאמרי לעיל (דף נז.) ימכר ומיהו בהולאת האתרוג הוצרך למינקט בידיה שאינו טרוד כל כך כמו בהולאת ידו דמדידה דלעיל דהתם כל שעה אף בסוף מדידה הוא נותן לב על מדידתו אם מדד יפה הלכך אף בהולאת ידו חשבינן ליה טרוד ור״ת פי׳ דהכא בהכנסת היד סבור שהיא של שמן והויא כהיא דחרס (ד) דלעיל (דף נח.) דזה היה מעשה ואמרו ימכר ודוחק ורשב״ס פי׳ דבשביל שנגע ביין מתחלה ליטול האתרוג לא מיתסר דמגע עובד כוכבים שלא בכוונה היה נוגע ביין אלא ליטול האתרוג נתכוין ולא בשביל ליגע ביין וכמו שסבור של שמן היא ונמצאת של יין דשרינן לעיל בהנאה אבל לאחר שנטל האתרוג היה לחוש שמא יתן דעתו וישכשך: **אמר רב אשי מנא אמינא לה.** ומייתי ראיה מר׳ יהודה בן בתירא אע״ג דאיהו שרי למכור לכל העובדי כוכבים שבעולם מיהו מייני נשמע לרבנן דפליגי עליה שלא יחמירו כ״כ לאסור אף לאותו עובד כוכבים שנקרו ואע״פ שאילו היה ישראל זה שופכו שהיה העובד כוכבים זה רולה ליפטר וא״כ היה לו להחשיבם דמי יין נסך ממש מ״מ כיון דבישראל אם נסכו חייב לשלם ואפי׳ שפכו זה כדתנן בהמזקין (גיטין נב:) המנסך במזיד חייב בעובד כוכבים נמי חשבינן ליה דמי הזיקו ורשב״ס פי׳ דרב אשי לא אייתי למילתייהו אלא לאסמכתא דלא כל הימנך ונהי דאין (ה) הלכה דהא ודאי יכול לאסרו בהנאה ואף לאונסו דמשמע לקמן בפ׳ בתרא (דף עב:) מ״מ שמעי׳ מיהא דטענתא מעלייתא היא לישראל לומר לו לא היה לך לאסור ייני ודמי נזקו שקיל מייני: **ה״ג אתא עובד כוכבים אידרי אנח ידיה עילויה.** פי׳ שם ידו נגד הברזא ומנע יציאת היין הלכך מדמי ליה לגדיה אבל אם תחב אצבעו בתוך נקב החבית הוה ליה יין שתחת אצבעו כמו מפיה ושל מעלה מאצבעו כמו משוליה דאמרינן בסמוך דלכ״ע כל החבית טמאה וכ״כ רשב״ס בשם רש״י שאם תחב עובד כוכבים את הברזא בחבית או אם נטלו לגמרי מן החבית שכל היין אסור דא״א שלא ישכשך בראש הברזא שבתוך החבית (ו) ואפי׳ בהפסד מרובה אסור כל היין בשתיה: **אמר** רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסור. פי׳ (ז) הקילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב לר ואינו יכול לשכשך ואידך שרי אף בשתיה דקסבר לדין לאו חיבור הוא ליאסר כל שאר היין ואיכא דאמרי (ח) עד ברזא חמרא אסור פי׳ כל יין שלמעלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לאת דרך שם הוה להו חיבור ואסור ואידך שרי אף בשתיה כתנאי מילתא דרב פפא אתאמרא כתנאי (ב) חבית של תרומה שניקבה בין מפיה בין משוליה בין מצדיה ונגע בו טבול יום טמאה חביות שלהם היו יושבות על שוליהן כשהנקב בפיה כל היין שלמטה נעשה בסיס לעליון בשוליה כל היין נמשך אחר הנקב ומצדיה נמי (י) טמאה ל״ל שאין זה מטעם נגוק דהא תנן (לקמן עב.) נגוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה אלא הטעם לפי שמה (ו) שנכנס אצבעו טמא וא״כ מה שלמעלה ולמטה בחבית ממה שכנגד אצבעו הוה ליה (ו) מפיה ומשוליה ר׳ יהודה אומר מפיה ומשוליה טמא מטעמא דפריסת מצדיה טהור דלא חשיב האי כפיה ומשוליה והשתא אתיא הך דרב פפא בהדיא כר׳ יהודה לגישנא דכל להדי ברזא חמרא אסיר ואידך שרי כיון שלא תחב ידו עד חלל החבית אלא הניח על הנקב ה״ל מצדיה ולגישנא דעד ברזא חמרא אסור נמי ל״ל דאתיא כר׳ יהודה והלכך אידך שרי ומה שאוסר עד ברזא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן כך הגעת השיטה לפ״ה וק׳ להך לישנא דאמר עד (ב) ברזא אסור היאך יהיה זה שהיין כולו מעורב ויהיה חציו אסור וחציו מותר בשתיה לכן נראה לפרש דעד ברזא אסור זהו בהנאה והטעם כי מיד שנפתח הנקב נתנענע כל היין שעד הברזא לצאת דרך שם וכשסם ידו על הנקב נסתם הכל מלצאת וחשוב כאילו נגע בכולו ואידך שרי בהנאה אבל בשתיה אסור מפני היין האסור השוכב עליו פסק בקונטר׳ לית הלכתא כרב פפא דהא קים ליה כר׳ יהודה דיחידאה הוא והלכה כרבים דלא מיפלגי בין פיה ושוליה לגדיה ואין טעם לפסק זה דבכמה דוכתי פסקינן כיחיד לגבי רבים אבן אומר ר״ת דודאי הוא דלית הלכתא כרב פפא משום דרבא פליג עליה אע״ג דהוא בתראה יותר מרבא משום דרבא רבו וגם הוא בתראה והיה גדול ממנו בחכמה ובמנין ופליג עליה לקמן בפ״ב (ח) גבי ההוא עובד כוכבים דאתא ידיה אבא גישתא פי׳ ב׳ קנים חלולים (ט) תחובים בשפוע ומדובקים לאשיסה מלמעלה (כזה) ומניחים הקנה הא׳ הארוך תוך החבית והוא נקרא גישתא והקנה הנדבק לו נקרא בת גישתא ומוצצין בבת גישתא ויוצא כל היין דרך שם במציצה אחת עד מקום שהגישתא מגעת ואם מניח אדם אצבעו על הבת גישתא לא יצא עוד אם לא יחזור וימצוץ ועובדא הוה דאתא עובד כוכבים ידיה אבת גישתא ואסריה רבא לבולי חמרא פי׳ כל היין שבחבית ואקשי ליה רב פפא במאי בנגוק ה״ל שאני הכא דבולי חמרא אבת גישתא גריר ומפרש ר״ת שהגישתא לא היתה מגעת לשולי החבית ואפ״ה היה אוסר הכל מטעם גריר שכל יין החבית מתנענע ביציאתו לחוץ ורב פפא ששאל במאי בנגוק על יין שאין הגישתא מגעת שם היה שואל כי בדעתו אין לאסור רק עד מקום שהגישתא מגעת כי הכא לגישנא דעד ברזא אסור אבל השאר אינו נאסר דלית ליה אותו טעם דגריר וא״כ רבא שאוסר שם הכל גם כאן יאסור הכל שהרי כולו מתנענע לעלות ולצאת ואין נראה לפרש לפלוגתא דהתם ביין שהגישתא מגעת שם שרבא היה אוסר מטעם גריר ורב פפא שרי דא״כ תקשי לרב פפא גופיה להך לישנא דעד ברזא אסור וכי תימא דהך הכא לבתר דשמעה מרבא קבלה ומ״מ לא אסר רבא שם רק מה שסופו לצאת ע״י הגישתא דאין לשון לבולי חמרא משמע הכי והיה לו לתלמודא לפרש

פ א מיי׳ פי״ג מהל׳ מ״א הלכה יג סמג עשין מה טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעיף ו:

פא ב מיי׳ שם פי״ב הלכה ח סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעיף יג:

פב ג מיי׳ שם פי״ג הלכה כח סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלב סעי׳ ח:

פג ד מיי׳ שם פי״ב הלכה י סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעיף יד וכפי׳ התוספות:

מסורת הש״ס

(א) [גיר׳ הערוך בערך דלדור ובדלדורין ועי׳ לעיל נב. הדלדולין והרוקבאות], (ב) [חולין מח.], (ג) [ב״מ ס. ע״ש], (ד) [ברכות ח:], (ה) [נדל״ל דאסרינן], (ו) שבגגד אצבעו כל״ל. ר״מ, (ז) נ״ל כמפיה. ר״מ, (ח) [דף עב:], (ט) [ס״י תתוכים],

גליון הש״ס

תו׳ ד״ה (בע״א) מהו דאין נראה בדפרישית לעיל. מז ע״א ד״ה ה״ג:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ובלוה וכו׳ שיספך היין לתוך כלי אחר שימשך היין מיד העובד כוכבים: (ב) תוס׳ ד״ה (בעמוד ב׳) מהו שיולך וכו׳ דאם יש יין נמשך בגת אסור דאם נותן וכו׳ בפ׳ אחרון דעובד כוכבים שנותן וכו׳ ואם אין יין נמשך בגת פשיטא: (ג) בא״ד הוא נוגע בו דוחפו לשם: (ד) ד״ה נקטוה וכו׳ כההיא דחרס עובד כוכבים לעיל: (ה) ד״ה אמר רב אשי וכו׳ והכי דאין כך הלכה: (ו) ד״ה ה״ג אתא וכו׳ ואפי׳ בהפסד מרובה אסור כל היין. נ״ב וכ״כ הכ״ר ע״ש תוס׳ דמותר בהנאה ויש לתמוה היין דהכשך ויש לחוש לגיסון ליתסר בהנאה וי״ל דלר״ת ניחא דמגעו ע״י ד״א אינו אלא כחו וכמו אפילו בכוחה אינו אוסר אלא בשתיה מיהו בגאונ״י וסה״ת וסמ״ג כתבו דאסור אפילו בהנאה: (ז) ד״ה אמר רב פפא וכו׳ פי׳ רש״י הקילוח: (ח) בא״ד ואיכא דאמרי דעד הברזא: (ט) בא״ד אתאמרא כתנאי ולאו ד״ה היא חבית של תרומה: (י) בא״ד ומצדיה נמי השיב כפיה ושוליה וטמאה וצ״ל שאין זה מטעם וכו׳ אלא הטעם לפי שמה שנגע אצבעו: (כ) בא״ד וקשה להך לישנא דאמר עד הברזא אסור היאך יהיה זה שהיין נ״ב משמע דלגישנא כל דלהדי ברזא אלא קשה דכיון דאסור אלא בשתיה ע״ש:

לעזי רש״י

טולינ״ן [טוניל״ש]. חביות.

רוזיל״י [דוישי״ל]. נקב בחבית.

מוסף רש״י

שניסך יינו של ישראל. שכשך ידו לאוכו לעבודת כוכבים (חולין מא.). אסרו. אף בהנאה, דאלמא אוסר דבר שאינו שלו (שם). ואחד שאומר לו. אפילו ניסכו בפני עבודת כוכבים, לא כל הימנך כו׳. דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (שם). לאונסי. על כרחי שנאסר (שם).

ובדודורין אע״פ שהיין מזלף עליהן מותר א״ל הביא קאמרת אאנא לכתחלה קאמינא ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא אידרי עובד כוכבים ושקליה אמר להו רב אשי בנקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשיך ביה וברצוה עד דשייפא אמר רב אשי האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה אע״ג דלזבוניה לעובד כוכבים אחרינא אסור גשרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים מאי טעמא מיקלא קלייה אמר רב אשי מנא אמינא לה דתניא דעובד כוכבים שנסך יינו של ישראל שלא בפני עבודת כוכבים אסור ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא מתירין משום שני דברים אחד שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ואחד שאומר לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי ההיא חביתא דחמרא דאישתקיל לברזא אתא עובד כוכבים אידרי אנח ידיה עילויה אמר רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסיר ואידך

וקפץ להגיל: **כל דלהדי ברזא חמרא אסיר.** קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב לר ואינו יכול לשכשך: ואידך

ואידך שרי. אף בשתיה דקסבר לדידן לאו חיבור (ס) ליאסר כל היין. ולית הלכתא כוותיה דהא מוקי רב יימר מילתיה דרב פפא כתנאי וקס ליה רב פפא כרבי יהודה דיחידאה ויחיד ורבים הלכה כרבים דפליגי רבנן עליה ואמרי בין מעידיה בין מפיה טמאה דכולן חיבור: (ע) **עד ברזא.** כל יין שנמעלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לצאת דרך שם הוה ליה חיבור ואסור: **כשנאי.** איתמר הא דרב פפא ולאו דברי הכל היא: **שוליה.** שהיא יושבת עליהן. שכל חביות שבתלמוד כדים של חרס הן: **ניקבה מפיה.** הואיל וכל היין שנמטה נעשה בסיס לעליון הוי חיבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חיבור אבל נקב מעידיה טהורה מכאן ומכאן כרב פפא. ורבנן לית להו דרב פפא הלכך לית הלכתא כוותיה וכולו אסור בשתיה ומותר בהנאה: **עובד כוכבים אדנא.** (ד) מערה היין מדנא לכובא: **וישראל אכובא.** ואוחזו בידו: **חמרא אסור.** בהנאה דהיינו נמי יין שמזגו עובד כוכבים וכחו הוא ואסרנא ליה משום לך לך אמרין כו׳ (ג): **ואי קא מלדד אלדודי.** לכובא: **חמרא אסור.** (ה) משום דמקרקש ליה לחמרא ובכובא מליאה עסקינן דלמא נגע. לישנא אחרינא אפילו חסירא נמי כיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כחו בכוונה ואסור בשתיה: **זיקא.** נוד קשור: **וקאתי ישראל אחוריה.** וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגווה: **כובא חסירא שרי.** דאין קרקוש בכלי פתוח. ואע״ג דכי דרי ליה א״א בלא קרקוש מעטו כיון דלא ניחא ליה בקרקושיה דלמא מישתפיך ה״ל כחו שלא בכוונה ומותר אבל זיקא הוי קרקוש ודומה למשכשך והוי נסך: **אין דרך ניסוך בכך.** אבל בכובא מליאה איכא למיחש לנגיעה כשהוא נותן ידו על שפתו לא פליג רב אמי ואסור: **מערבא זיירא.** גת דאין דורכין אלא כובשין בקורה. זיירא מכבש כמו (שופטים ו) ויזר [את הגזה וימץ] טל מן הגזה מלא ספל מים: **בלחו.** היכא דענבים נסחטים מכחו כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידם: **כולי עלמא לא פליגי דאסור: לח לחו.** כגון שמגלגל הגלגל שקורין ווי״ץ והיא מפלת הקורה ובלשון לעז אישפלג״ל: דאיפקעה

ואידך שרי ואיכא דאמרי אמר רב פפא (א) **אעד הברזא חמרא אסיר ואידך שרי אמר רב יימר כתנאי** (ב)**חבית שנקבה בין מפיה בין משוליה ובין מצידיה ונגע בו טבול יום** (ג)**טמאה רבי יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה** (ד)**מצידיה טהורה מכאן ומכאן אמר רב פפא** (ה)**עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר מ״ט כי קאתי מכח עובד כוכבים קאתי** (ו)**ישראל אדנא ועובד כוכבים אכובא חמרא שרי ואי מצדד צדודי אסיר אמר רב פפא האי עובד כוכבים דדרי זיקא וקאזיל ישראל אחוריה מליא שרי דלא מקרקש חסירא אסיר דלמא מקרקש** (ז)**כובא מליא אסיר דלמא נגע חסירא שרי דלא נגע רב אשי אמר** (ח)**זיקא בין מליא ובין חסירא שרי מ״ט אין דרך ניסוך בכך מעצרא זיירא רב פפי שרי רב אשי ואיתימא רב שימי בר אשי אסר בכחו** (ט)**כולי עלמא לא פליגי דאסיר כי פליגי בכח כחו איכא דאמרי בכח כחו כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו הוה עובדא בכח כחו** (י)**ואסר רב יעקב מנהר פקוד ההוא חביתא** דאיפקעה

והעלה דנאסר הכל מפני טפת יין המתערבת אתיא כרבנן כדפרי׳ לעיל ומה שאסרנו מטעם שסופו לצאת דוקא כשהיא העובד כוכבים ידו על נקב הברזא או על הבת גישתא שמנע היין לצאת והוו כאילו נגע בכולו כדפרישית אבל נגע בקילוח היוצא או אם הישראל מושך יין מן החבית לתוך כלי שיש בו יין נסך למ״ד נצוק אינו חיבור דקי״ל הכי מותר כל מה שבחבית אף בשתיה דמגע הקילוח אינו כלום לגבי מה שבפנים וכן מוכיחות ההלכות גבי המערה יין נסך לבור וכן גבי נטל המשפך דלמ״ד נצוק אינו חיבור הכל שרי וא״ל לרב פפא לישנא דלא אסר אלא להדי ברזא שיסתמו אותו הנקב ויעשו הברזא במקום אחר דכיון שהקילוח הראשון שיצא דרך עודי הברזא אסור א״כ יאסר כל השאר שיצא דרך שם מפני שנוגע בדופני הנקב שיש בהם כל שעה טופח להטפיח וראשון ראשון נאסר: **מצידיה** טהורה. פי׳ חוץ מן היין שבעובי הנקב ואת״ת אמאי לא יטמא את המותר י״ל דמשקה הבא ממטמא טבול יום נפסלים ואינם פוסלים תדע דהא תנן (טבול יום פ״ב מ״ה ע״ש) שמן שלף ע״ג יין ונגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו ואפילו מאן דפוסל ה״ט מפני ששניהם חיבור זה לזה: **עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא.** ריקנית ואוחזה בידו חמרא אסור פי׳ הקונט׳ ואפילו בהנאה דה״ל יין שמזגו עובד כוכבים דכחו הוא ואסרנא ליה משום לך לך ולפי אותו פירוש שפירש לעיל גבי יין שמזגו דאינו אסור בהנאה י״ל שיש להחמיר כאן יותר שיש לתלות שהריקו בכוונת ניסוך ומיהו כחו של עובד כוכבים הוא ובמאי דלבראי גזור והנשאר בכלי מותר ודוקא כי שפך העובד כוכבים לבדו וכן בסמוך כי לדד לבדו אבל אם סייע לו ישראל הכל מותר ואף בשתיה דכל היכא דכח עובד כוכבים אסור אם כח אחר מעורב בו מותר ומיהו לכתחלה אסור כדאמרינן לקמן (דף עב:) אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב עובד כוכבים ולסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו ליה עליה: **ואי מצדד צדודי אסיר.** נראה לר״י ב״ר מאיר כאותו (ה) לשון שפי׳ הקונט׳ אפי׳ בכובא חסירא דכיון דמקרקש ליה בכוונה ה״ל כחו בכוונה ואסור בשתיה ומדמי ליה לנוגע בקנה דמה לי נוגע בקנה או נוגע בשולי הכובא ואור״י כי יש בני אדם שמניחים עובד כוכבים לבדו להגביה העגלה שהחבית בתוכה או החבית כשהוא מקלח מתוך הכובא כדי שיקלח יפה ואומרים מסייע שאין בו ממש הוא דבלאו הכי היה מקלח ולא רצה לומר בזה לא איסור ולא היתר אבל יש להחמיר בבני אדם כשמטין הכובא שיש בה מעט יין לצד אחד שלא יטה אותו העובד כוכבים ואפילו אם נער קטן מסייע דמסייע כי האי ודאי מסייע אין בו ממש כי ההוא דזה יכול וזה אינו יכול דפרק המצניע (שבת דף לג.):

זיקא בין מליא בין חסירא שרי. דאין דרך ניסוך בכך ע״י קרקוש יין בכלי בשעה שנושאו והכי קי״ל דרב אמי הוא בתראה ואכובא לא פליג ואסור ודוקא כשנושאה על ראשו או על כתיפו דאיכא למיחש דלמא נגע אבל במוט או לישא הדלי דרך טבעתו מותר ומכאן יש ללמוד שאם יש כאן נוד של עור רך מלא יין אע״פ שהעובד כוכבים דוחק ומגיע דפנותיו זה לזה דכשר כיון דאין דרך ניסוך בכך ומכאן התיר ר״ת על ברזא שהיתה רפויה בחבית ועל סתימת המגופה שהיתה רפויה ע״פ החבית ובא עובד כוכבים והדיק וגם בפיטם גדול שלא היו השולים מהודקים ובא יהודי ושם נעורת והיה תופשה נגד הנקב ומנע קצת היין לצאת ולא כל כך ובא הנגר עובד כוכבים והעמידו בהידוק כנגד הסדק בסכין עד שסתם (ו) הסדק כל זה התיר מטעם שהיה מדמה כל אלו המעשים לנוד של עור רך שאין דרך ניסוך בכך וגם ר״י הורה לסמוך על היתר זה אם ירצו אע״פ שיש פתחון פה לבעל דין לחלוק וגם היה ר״י מביא ראיה מהיא דלקמן (דף עה:) דעם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות דאשכולות טמאין והגת טהורה ואע״פ שהיין מהלך מטעם דמפסקי אשכולות אבל ר״ת דחה אותה ראיה כי שם מדבר אחר דריכה והוצאת יין מן הגת ומהודקות יחד האשכולות ועצורות כעין שעושין אותן כתפות שלנו ולכן מפסיק היטב היטב: **הוה עובדא בבח כחו ואסרה רב יעקב מנהר פקוד.** וכן פסק רבינו חננאל דמעשה רב לכן טוב הדבר שיסייע הישראל עם העובד כוכבים לגלגל כשמשפיל הקורה על הגת של ענבים ובעינן שיהיה גם הישראל לבדו יכול להשפילה או שאינם יכולין להשפילו כל אחד לבדו אבל אם די בכח העובד כוכבים ואין די בכח הישראל שמא יש לאסור כמו (ז) זה יכול וזה אינו יכול דהוי מסייע שאין בו ממש אמנם רשב״ם פי׳ שאם גלגל העובד כוכבים לבדו ויש כאן הפסד מרובה יש לסמוך על איכא דאמרי שמתיר בכח כחו ובהני מעצרי דידן איכא ג׳ כחות מקל וגלגל וקורה ועוד כח רביעי כשמשימין דפיס על הענבים ומיהו למאן דאסר לא מצינו חילוק בין ג׳ כחות לב׳:

מעשה

מסורת הש״ס

(א) [טבול יום פ״ב מ״ז], (ב) [במשנה איתא מן הלדליס מכאן ומכאן טהור ודרך הש״ס לשנות קלת], (ג) [לעיל נט.], (ד) [ל״ל גרי״], (ה) ל״ל הנקב. ר״מ, (ו) [שבת לג.],

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה (בדף הקודם) אמר רב פפא אבל הבא דלמא בריתא לא שמיע ליה. כדאי׳ בשבת דף סא ע״א:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר רב פפא דעד: (ב) רש״י ד״ה ואידך וכו׳ לאו חיבור הוא ליאסר כל שאר היין: (ג) ד״ה דעד הנכחא וכו׳ חיבור ואסור ואידך שרי אף בשתיה הס״ד: (ד) ד״ה עובד כוכבים אדנא עובד כוכבים מערה: (ה) ד״ה חמרא אסור ובכובא מליאה עסקינן דלמא נגע לישנא אחרינא אפי׳ חסירא נמי משום דמקרקש ליה לחמרא וכיון דמקרקש בכוונה כנ״ל: (ו) תוס׳ ד״ה (בדף הקודם) אמר ר״פ כו׳ היינו כשפסק תלמוד׳ בהדיא: (ז) בא״ד הניחא לישנא דכל דלהדי ברזא אסור ואידך שרי אף על פי שסופו: (ח) ד״ה ואי מצדד וכו׳ כאותו לשון. ר״ב ותימה שהרא״ש כתב ג״כ כאותו לשון ואפי׳ בהנאה אסור וכן כתב הטור בסימן שמ״ו:

לעזי רש״י

ווי״ץ [ווי״ץ]. בורג המכבש. אישפלג״ל [אישפינל״א]. בורג המכבש (בגרמנית).

מוסף רש״י

זיירא. לשון עולר (ב״מ טז:).

עין משפט נר מצוה

פד א מיי׳ פי״ב מהל׳ מ״א הלכה י׳ סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעי׳ נג:
ב [מיי׳ פ״ח מהל׳ טומאת אוכלין הל׳ ו]:
ג מיי׳ שם הל׳ ב סמג לאוין קמא טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעי׳ יח וסי׳ קכה סעיף ח:
פו ד מיי׳ שם הל׳ ג סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעיף ח:
פז ה מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף י:
פח ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ט:
פט ז מיי׳ שם הל׳ ב טוש״ע שם סעיף ח:
צ ח טוש״ע שם סעי׳ ב:

מעשה לבינה קעביד. ואף בשתיה נמי שרי פי׳ רשב״ם וז״ל עובד כוכבים המהלך מגרופות של גיגית מלא יין כדי שיתחברו סדקין שבאו בה מלמעלה למטה אין זה כמחבר חבית לאורכה דחבית מבוקעת מזומנת ליפול חליה אילך וחליה אילך וכשהוא מחבקה מחבר כל היין זה לזה אבל גיגית יין במקומו עומד ע״י הדוקו הראשון וסדק קטן יש שם והוא מהדקו וכן בחביות של עץ שלנו אבל דבר זה אסור להיות עובד כוכבים תוחב נעורת או מטלית בסדק ובחבור השוליים לסתום מפני שנוגע ביין עכ״ל ור״י היה אומר דמותר להיות העובד כוכבים תוחב נעורת סביב השוליים במקום שמתחברין אל דופני החבית ומשם היין זב ויוצא כי הנעורת שתוחב אינו כנגד יין שבפנים לפי שראשי השוליים מפסיקין שתחובין בחרילין שבדופני החבית סביב ואפי׳ באמצע חיבור השוליים נותן בו העובד כוכבים הנעורת ובלבד שלא יהא שם חלל ורבינו שמואל אומר דאם יש חבית שמטיפה דרך שוליים יכול העובדי כוכבים להדוק שם נעורת בסדקין דהוי כמו לפותייה ומעשה לבינה אבל אם הוא שותת הרבה יש ליזהר כי אז נוגע העובד כוכבים ביין ומיהו אם אינו נוגע ביד אלא בסכין כיון שאינו מתכוין רק לסתום ולא ליגע ביין הוי ליה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע״י ד״א (ז) ושרי לפירוש ר״ת וטוב שיסיר הישראל המטלית או הנעורת עד שיסתם קצת והעובד כוכבים יהדקנו בהיתר כר״ת שכתבתי למעלה (ח) : **בעיא** הדחה ובעיא ניגוב. בחנם הזכיר הדחה דכל ניגוב צריך שיתן מים תחלה אלא לפי שהיה רוצה לומר ואי לא בהדחה סגי נקט הדחה כתב רשב״ם ומיהו אינן לא עבדינן ניגוב (ט) בגתיות של עובדי כוכבים אלא הדחה בעלמא וסמכינן ארחיות שבפרק אחרון (לקמן דף עד: ד״ה דרש) דלא בעיא ניגוב: **אי איכא טופח להטפיח.** תימה היכא דליכא טופח ע״מ להטפיח אי חשיב יין לגבי נסיוך א״כ הדחה וניגוב בעי ואי לאו יין הוא הדחה נמי לא ליבעי ופרשב״ם דפשיטא דיין הוא ושייך בו נסיוך אבל מ״מ הוא אינו חבור לאותו הבלוע בתוך הגת דהכי אמרי׳ לקמן (י) טופח (יא) [שלא] ע״מ להטפיח ליכא למיחש משום איסור בלוע: **דיקא** נמי דקתני בו׳ והלה כותב לו התקבלתי. שעתה אין לו כלום על היין אע״פ שיש לו מלוה (ב) חוב דמי היין מותר פ״ה כאן אם יש (שם) מפתח או חותם ביד ישראל וכן פר״ת וקשיא דא״כ מאי רמיה היא לכאן שאני התם דיש מפתח או חותם ביד ישראל אבל הכא שעומד בלא הבור בלא מפתח וחותם שמא יש לאסור וי״ל שסברת התלמוד כך כי היכי דברשות העובד כוכבים כי יש מפתח וחותם חשוב יינו של ישראל כשהעובד כוכבים מניחו להוליאו כך ברשותו של ישראל אף בלא מפתח וחותם מיקרי יינו של ישראל כיון שאין לו מלוה על היין אע״פ שהישראל חייב לו מעות: **כל שבזב טמא בו׳.** (יב) כל עיקרו של כלל זה לא בא אלא להתיר זריקה שהרי זב המסיט יין נטמא או אם נושאו על כתפו אפי׳ בכלי אבנים טמא ובעובד כוכבים היסט מותר כדאמרינן גבי זיקא בין מליאה בין חסירה שרי וגם אם ישב על החבית לא מנסכו ובזב טמא וכן כלל כל שבזב טהור לאו דוקא שהרי (יג) קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור ואילו בעובד כוכבים עושה יין נסך וכן הלכה אפשר זרק אבן או כל דבר ליין ואפילו בכוונה שהוא מותר בשתיה כן הורה ר׳ יוסף טוב עלם וכתב הרב רבי משה מקולי דה״ה אפשר זרק לתוכו מים שלא בכוונת מזיגה שיהא מותר בשתיה:

דאיפקעה לאורכה אידרי ההוא עובד כוכבים חבקה (א) שרייה רפרם בר פפא ואי תימא רב הונא בריה דרב יהושע לזבוני לעובדי כוכבים וה״מ דפקעה לאורכה אבל לפותייה (ב) אפילו בשתיה שרי מ״ט מעשה לבינה קעביד ההוא עובד כוכבים דאשתכח דהוה קאי במעצרתא אמר רב אשי (ג) אי איכא טופח להטפיח בעי הדחה ובעי ניגוב ואי לא בהדחה בעלמא סגי ליה: **מתני׳** (ד) עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו מלוה עליו אסור אין לו מלוה עליו מותר נפל לבור ועלה (ה) מדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה או שהיה מטפיח ע״פ חבית מרותחת בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר (ו) ור״ש מתיר (ז) נטל את החבית (ח) וזרקה (ט) בחמתו לבור זה היה מעשה (י) והכשירו: **גמ׳** אמר שמואל (יא) והוא שיש לו מלוה על אותו יין אמר רב אשי מתני׳ נמי דיקא דתנן (יב) המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו טעמא דאין מניחו הא מניחו שרי ש״מ מלוה על אותו יין בעינן ש״מ: נפל לבור ועלה: אמר רב פפא (יג) לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור אמר רב פפא דדמי עליה כיום אידם: מדדו בקנה כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ור״ש מתיר: אמר רב אדא בר אהבה (יד) ינוחו לו לר״ש ברכות על ראשו כשהוא מתיר מתיר אפילו בשתיה וכשהוא אוסר אוסר אפילו בהנאה א״ר חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר״ש איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חנן הכי אמר זעירי הלכה כר״ש ואין הלכה כר״ש: נטל חבית וזרקה [בחמתו] לבור זה היה מעשה [והכשירו]: אמר רב אשי (טו) כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך איתיביה (טז) רב הונא לרב אשי נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והכשירו בחמתו אין שלא בחמתו לא

התם

נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה: ומסקנא דמילתא מסיק תלמודא **ואין הלכה כר״ש: כל שבזב טמא** (יז). לא איירי רב אשי בהיסט כלל אלא במגע ולא אתא לאשמעינן אלא זרק בעובד כוכבים דלא אסר וה״ק כל מגע שבזב טמא כגון בחבורין בין בידו בין בקנה שאם העובד כוכבים זב והיין (יח) כלי או אדם מטמא בזב אף היין נעשה בכך יין נסך אדם הנוגע בזב בין שנגע בו הזב ממש בין בקנה טמא אף היין שנגע בו עובד כוכבים בין בידו בין בקנה נעשה יין נסך. ולילא למימר דרב אשי אהיסטו של זב נמי קאי דאמר רב אשי לעיל (עמוד א) זיקא בין מליאה בין חסירה שרי ולכוותה בהיסט של זב טמא: **אלא בחמתו לא.** אלמא זרק העובד כוכבים עשה יין נסך ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טימאו:

דקאזיל

עין משפט נר מצוה

צא א ב מיי׳ פי״ב מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ח סמג לאוין קמד טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעיף כב:

צב ג מיי׳ שם הלכ׳ כז סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכט סעיף יג:

צג ד מיי׳ שם הלכה כה סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכח סעיף ב:

צד ה מיי׳ שם הלכ׳ ט סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעיף יט:

צה ו מיי׳ שם ועיין בהשגות וכ״כ המשנה סמג שם טוש״ע שם וסי׳ קכה סעיף ה:

צו ז מיי׳ שם הלכה כה סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכח סעיף ב:

צז ח מיי׳ שם הלכ׳ ט סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכד סעיף כ:

צח ט מיי׳ שם סמג שם טוש״ע שם סעי׳ יא וסי׳ קכה סעי׳ ה:

צט י מיי׳ שם ועיין בהשגות סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעי׳ ה:

מסורת הש״ס

(א) [בעלמא.], (ב) [עי׳ תי״ט], ג) [ל״ל בכמה שלמן והכשירו כ״ג בכל״ם], ד) לקמן סא., ה) [בכרכות נב. וש״נ], ו) [בי׳ רש״ם בסי׳ ה׳ רבינא], ז) [וכלי. יעב״ן], ח) רש״ל, ט) [בלה מג.],

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה כל וכו׳ כל עיקרו. כעין זה בתוס׳ ב״ק דף ז ע״ב ד״ה כל:

הגהות הב״ח

(א) במשנה וזרקה (כתמתו) תו״מ נ״ב ס״ל ל״ג ליה: (ב) רש״י ד״ה אבל לפותייה הוא״ל ואינן נבלות זו מזו וכו׳ הכבירן זו לזו ודוחק יין החבית לא הוי נוגע אלא מעשה לבינה כל״ל והל״ל: (ג) ד״ה נפל הוא הוא״ל: (ד) ד״ה מותר אם יש מפתח מה מותם. נ״ב אע״ג דרש״י גורסיה פי׳ מתניתין דהמטהר יינו כו׳ בדכתב לו התקבלתי ואפילו אין מפתח וחותם ביד ישראל שרי ולפי זה הוא״ל סיפא פירוש דרישא וכדכתבו תוס׳ בתחלת הדיבור המתחיל המטהר יינו מ״מ ס״ל לרש״י דסיפא מייירי בתרתי מילי ולגדלין היכא דמונח בבית הפתוח לרה״ר דלקמני ריש״א ואפי׳ אין מפתח וחותם ובאין פתוח לרה״ר לא אר״י אלא במפתח וחותם: (ה) ד״ה זה היה וכו׳ עליו חוב דמי: (ו) ד״ה כל שבזב עומ״ע בעובד כוכבים עושה יין נסך לא מייירי רב אשי וכו׳ אלא דריקה בעובד כוכבים וכו׳ בידו בין בקנה כגון שאם נגע הזב בכלי או באדם מטמא בזב אי נמי כגון אדם הנוגע בזב בין שנגע בזב ממש וכו׳ נמי קאי דהאמר רב אשי כל״ל ותיבות אף היין נעשה בכך יין נסך נמחק: (ז) תוס׳ ד״ה מעשה וכו׳ ע״ר ד״א דשרי לפירוש ר״ת. נ״ב ע״ל בדף מ בסוף ד״ה ס״ג בדיוק: (ח) בסה״ד שכתבתי למעלה. נ״ב בדף זה ד״ה זיקא: (ט) ד״ה בעיא וכו׳ ניגוב אף בגתיות וכו׳ שבפרק אחרון. נ״ב ע״ש בפרש״י דף עה בד״ה מדיתן בגיים: (י) ד״ה אי איכא וכו׳ אמרינן לקמן אי ליכא טופח ע״מ להטפיח: (כ) ד״ה דיקא וכו׳ אע״פ שיש לו מלוה דמי היין עליו מותר כל״ל ותיבת חוב נמחק:

התם דקאזיל מיניה ומיניה. פ״ה שהולך ומתגלגל כל שעה ע״י שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דלמא נגע: **מתני׳ המטהר יינו של עובד כוכבים.** שעשאו בכשרות למוכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לעובד כוכבים עד שימכרנו ונותנו

התם [א]דקאזיל מיניה ומיניה: **מתני׳** [ב]המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו [ג](ובבית) הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים מותר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור [ד]עד שישב ומשמר [ג]ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע״פ שהוא יוצא ונכנס מותר ר״ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא: [ד]המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציא [ה] ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו: **גמ׳** בעיר שכולה עובדי כוכבים נמי [ו]האיכא רוכלין המחזירין בעיירות אמר שמואל [ז]בעיר שיש לה דלתים ובריח אמר רב יוסף [ח]וחלון ברה״ר דמי [ט]ואשפה ברה״ר דמי [י]ודיקלא ברה״ר דמי פסיק רישיה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר [יא]וחד שרי מאן דאסר למה ליה דסליק התם ומאן דשרי זימנא דאבדה ליה בהמה וסליק לעיוני בתרה: ת״ר [יב]אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומילאהו יין וישראל דר באותה חצר מותר ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו

דקאזיל מיניה ומיניה. שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה ע״י שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דלמא נגע: **מתני׳ המטהר יינו של עובד כוכבים.** שעשאו בכשרות למוכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לעובד כוכבים עד שימכרנו ונותנו ברשותו של עובד כוכבים: **מותר.** דמירתת ליה עובד כוכבים ולא נגע דאמר דלמא חזו לי הנך ישראל דעברי ברה״ר ומפסידנא ואפילו אין מפתח וחותם [ג] שרי והוא שאין לו כלום על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן בחידך בנא: **ר״ש בן אלעזר אומר.** מפרש בגמרא [ע״ב]: **המטהר יינו של עובד כוכבים זו מותר.** אם בית פתוח לרשות הרבים כדפרי׳ לעיל: **אבל אם רוצה זו.** שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר לי חזו לא מפסידנא דכי תבע לי אמינא לידי הוא: **גמ׳ רוכלין.** מוכרין בשמים וישראלים הן עוברין מעיר לעיר ומירתת עובד כוכבים דלמא חזו לי דרך רשות הרבים: **דלתים ובריח.** שאין נכנסין בה אלא ברשות וכ״ע ידעי כי עייליי בה ומלי למיקס עלה ההיא שעתא: **וחלון ברה״ר דמי.** אפילו בית פתוח לחצר וחלון פתוח לחצר ברה״ר כנגד פתח הבית כמאן דפתוח לרה״ר דמי. לשון אחר חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית כרה״ר דמי וכן עיקר: דרך אשפה לעמוד בני אדם עליה: **דיקלא.** דקל של ישראל נגד הפתח ומתיירא העובד כוכבים עכשיו יעלה ליטול פירות וירא׳ נוגע: **פסיק רישיה.** של דקל ומעתה אין בו פירות: **ומאן דאסר.** מימר אמר עובד כוכבים למה ליה דסליק התם: בחצר

סברא היא זו שיש העובד כוכבים ליגע בין שהוא אצלו בלא מפתח וחותם מירתת מקרה שיבא ישראל הדר בעיר על האשפה או יעלה על הדקל ועוד למאי דמפרש בגמרא אי לת״ק אי לר״ש בן אלעזר דאפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים אם הפקידו בבית עובד כוכבים אחר מותר משום דעובד כוכבים אחר מירתת וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד כי אין לומר שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד ועוד מאחר דמיירי בעובד כוכבים שכתב לו התקבלתי ומעתה מה חילוק יש בין עובד כוכבים זה לעובד כוכבים אחר אפי׳ ביד המוכר יינו של ישראל הוא ועוד קשה דמדתני סיפא והלה כותב התקבלתי מכלל דרישא לאו בהכי מיירי לכן נראה לר״ת להעמיד משנתינו בשם מפתח וחותם וכן פרש״י בפירושים לאשונים ובלא כתב לו העובד כוכבים התקבלתי והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה ופתח פתוח לרה״ר אע״פ שהוא יינו של עובד כוכבים מותר כיון דמפתח וחותם בידו שהעובד כוכבים ירא פן יראהו ישראל טורח ומזייף ויגד לישראל שטיהרו ויפסיד [ה] למכור יינו ולא דמי לעובד כוכבים שנמצא בלא הבור של יין דאסירנא בשם לו מלוה עליו דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שיראהו שום אדם והשתא ניחא דאף בעיר שכולה עובדי כוכבים כיון שיש מפתח וחותם היה לנו להתיר משום רוכלין שיראוהו טורח ומזייף יבינו שאותו יין של ישראל הוא וכן ירא ממקום דאיכא אשפה ודיקלא כמו בפתח פתוח ואתי נמי שפיר למאן דשרי בגמרא [ו] שהפקידו בבית עובד כוכבים אחר אי לא חיישינן לגומלין דבבית עובד כוכבים אחר הוי יינו של ישראל שאין לעובד כוכבים האחר שום דבר על היין וכיון שיש מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר והכי אמרינן בברייתא בגמרא יינם של ישראל בדשותו של עובד כוכבים וישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שיש מפתח וחותם וחצר אחרת הוי כעיר שכולה עובדי כוכבים כיון שאין פתח פתוח לרה״ר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור ואע״פ שיש מפתח וחותם בידו ולא יועיל כלום פתח פתוח כדמוקי לה בגמרא בעיר שיש לה דלתים ובריח שאין רוכלים עוברים דרך שם שלא ירגישו לכיון שלא כתב התקבלתי א״כ יינו של עובד כוכבים הוא וכן תניא בגמרא דיין של עובד כוכבים וישראל דר בחצר אחרת אסור לכ״ע אע״פ שיש מפתח וחותם וסיפא דקתני והלה כותב התקבלתי הוי יינו של ישראל הלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון [ז] שברשות העובד כוכבים דבקל ינסכנו ולא דמי להיא דנמצא בלא הבור שהתרנו באין לו מלוה על היין דהתם איכא תרתי לטיבותא יינו של ישראל וברשות ישראל דרשות ישראל מועיל כמו מפתח וחותם ולהכי מייתי לעיל ראיה מהך כדפרי׳ לעיל והיכא דישראל דר בחצר אחרת שהיין מונח שם לא שנא ביינו של ישראל לא שנא ביין של עובד כוכבים שרי אף בלא מפתח וחותם כדאמר ליה ר׳ יוחנן לתנא תני אע״פ שאין מפתח וחותם משום דישראל דר בחצר אחרת אשוב כמו שומר דסגי ביולא ונכנס כדתנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע״פ שהוא יולא ונכנס כו׳ וא״ת היאך נוכיח ממתני׳ דיולא ונכנס סגי לכתחלה אף בלא מפתח וחותם כיון שהעמדנוה בשם מפתח וחותם ובפ״ק דחולין (דף ג. ושם) מייתי לה להתיר אף לכתחלה דקא פריך התם ויולא ונכנס לכתחלה לא והתנן אין השומר צריך כו׳ ומה ראיה היא זו שאני הכא שיש מפתח וחותם וי״ל דה״פ בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור [ח] אף בשם מפתח וחותם ועלה מפרש [ה] אין השומר צריך כו׳ אלא אפילו יולא ונכנס ומתוך שהעמיד ר״ת כולה שמעתין במפתח וחותם ואפילו הכי מטהר יינו של עובד כוכבים ברשות עובד כוכבים בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור כיון שלא כתב לו התקבלתי מתחלה היה ר״ת רולה לאסור אותם היינות שקונין העובדי כוכבים מישראל ומוליכין אותם ממקום הזול למקום היוקר ואע״פ שמחתימים אותם אותם בתוך חותם בחבית מלא חשוקים ושוטים כפולים מגד זה ומגד זה דהא תנן המטהר יינו של עובד כוכבים כו׳ בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור אע״פ שיש מפתח וחותם וכיון דקיימא לן כר״א דשרי בחותם אחד אין לנו לחלק בין חותם אחד לחותם בתוך חותם דכי אסרנא חותם אחד נאסר גם שני חותמות ואחרי כן מצא טעם להתיר דדוקא מטהר יינו של עובד כוכבים שלקחו העובד כוכבים בכרמו ולא טרח בו ויבא בקל לזייף אבל הכא כיון שטורח כל כך שלוקח אותו מישראל וגם מחתימו חותם בתוך חותם ונושאו להשתכר בו אין לירא שיטרח וזייף פן יפסיד טרחו ועל סמך היתר זה שתה יין שהובא מאליר״א בזה הענין ועוד האריכו בענין שליחות יין ביד עובד כוכבים לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא. ד״ה לאמר ושם: ד״ה השולח): **והאיכא** רוכלין. ואע״ג דתקנת עזרא [ו] לא היתה אלא שיעברו בערי בנות ישראל שלא יתגנו על בעליהן לפי דרכם היו עוברים שם: **וחלון** ברשות הרבים דמי. פי׳ בקונטרס ל״א חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית ואם הבית שהיין בו סגור דליכא למיחש שיכנס [ט] בה העובד כוכבים ואפילו הוא פתוח אין לחוש שיכנס בו ויסגור בעדו דמרתת מישראל שכנגדו כיון שאין העובד כוכבים דר בבית היין ודוקא ביום אבל בלילה אסור:

המטהר יינו של עובד כוכבים.

פירוש רש״י במהדורא בתרא כגון שכתב לו התקבלתי דהוה ליה יינו של ישראל וכדקתני סיפא והוי סיפא פירושא דרישא בבית הפתוח לרה״ר ובעיר שישראלים ועובדי כוכבים דרים בה מותר ואע״פ שאין מפתח וחותם ביד ישראל ואע״ג דבגמרא בברייתא בעינן ביינו של ישראל בחצר אחרת שאין ישראל דר באותה חצר מפתח וחותם הכא שאני כיון שפתח פתוח לרה״ר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור ואף בפתח פתוח כיון שאין כאן מפתח וחותם והקשה ר״ת היכי פריך בגמרא הא איכא רוכלין המחזירין בעיירות וכי מה ידעו הרוכלין שירלו היין בביתו של עובד כוכבים בלא מפתח וחותם שהוא של ישראל שירא העובד כוכבים מהם כי אין לדמות לעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה שהתיר רש״י כאן אף בלא מפתח וחותם להתם ירא העובד כוכבים שמא אותו ישראל אמר לישראלים הדרים שם לתת לב על יינו אבל רוכלים עוברים לפי שעה מה ידעו ועוד שמדמה אשפה ודיקלא לפתח פתוח וכי מה

עין משפט נר מצוה

ק א מיי׳ פי״ב מהל׳ מ״א הלכה ט סמג לאוין קמד טוש״ע י״ד סי׳ קכה סעיף ה:
קא ב ג ד ה ו ז ח ט מיי׳ פי״ג שם הלכה ג ל ה ו ועיין בהשגות סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קלא סעיף א:
קב י מיי׳ שם הל׳ ו:
קג כ מיי׳ שם הלכה א סמג שם טוש״ע שם סי׳ קל סעיף ט:

מסורת הש״ס

א) [ל״ל בבית], ב) [עי׳ תוס׳ ע״ב ד״ה עד], ג) [חולין ג.], ד) [לעיל ס:], ה) גי׳ מהר״מ עד שיבא ומשמר ועלה כו׳ אע״פ וכו׳, ו) [ב״ק פב.],

הגהות הב״ח

(א) במשנה אסור (עד שיבא ומשמר) תא״מ וג״כ ס״א עד שיושבים שומר: (ב) שם אינו מניחו כל״ל ואות ו׳ נמחק: (ג) רש״י ד״ה מותר וכו׳ ותוסס בידו שרי: (ד) תוס׳ ד״ה התם וכו׳ כדפרישת לעיל. נ״ב בדף מ בד״ה ה״ג: (ה) ד״ה המטהר וכו׳ ויפסיד מלמכור: (ו) בא״ד בגמרא כשהפקידו: (ז) בא״ד אין להתיר כיון שהוא ברשות: (ח) בא״ד וי״ל דה״פ וכו׳ מפתח וחותם ועלה מפרש. נ״ב פירוש להשתא דכולה [עובדי כוכבים אסור] אף בשיש מפתח וחותם הא דקתני עד שיבא ומשמר בכל גוונא קאמר אף באין מפתח וחותם ועלה מפרש אין השומר כו׳ דאף ביולא ונכנס מותר אפי׳ אין מפתח וחותם: (ט) ד״ה וחלון וכו׳ שיכנס בו העובד כוכבים אפי׳ הוא:

מוסף רש״י

המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך ענבים של עכו״ם בהיתר כדי למכרו לישראל ואין נותן מעות לעכו״ם עד שימכרנו לאחר זמן ונותן ברשותו של עכו״ם (לעיל ס:). **והלכה כותב לו התקבלתי.** אם כותב לו העכו״ם התקבלתי ממך מעות, כלומר הריני כאילו קבלתי מעות, שאיני מעכב בידך להוליא יין מרשותי בכל עת שתרצה (שם). מותר. אם יש מפתח או חותם ביד ישראל (שם). זה היה מעשה ביית שאן ואסרו. דכיון דיש לו מלוה על אותו יין מאי דבעי עבד, אבל מלוה שאינו על אותו יין כמי שאין לו עליו חוב דמי, דקתני רישא הלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר (שם).

הדרן עלך רבי ישמעאל

עין משפט נר מצוה

קד א מיי׳ פי״ג מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קלא סעיף א:
קה ב מיי׳ שם הלכה ה סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קל סעיף ט:
קו ג ד מיי׳ שם הלכה ג ד סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלא סעיף ה:
קז ה מיי׳ שם פי״ג הלכה כג סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכח סעיף ד:

מסורת הש״ס

ו) [כתובות כד.], ג) [לקמן ע.], ג) [ע״ח], ד) ברשותו וישראל דר כל״ל. רש״ל, ה) רש״ל מ״ז, ו) [שיך לעיל ע״ח במשנה], ז) [ל״ל דהסוה ביתא דהוה כו׳],

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה או עד וכו׳ כלומר או עד: (ב) ד״ה להקל וכו׳ כי היכי דלהדדר ישראל: (ג) ד״ה דקאמר מגע עובד כוכבים בכוונה כגון שנתכוין ליגע ושיכשך וכו׳ לדבר אחר כגון מדדו:

סא:

1) **עד שיהא שומר יושב ומשמר.** תימה היינו רישא דישראל ועובדי כוכבים דרין בה ואין לומר דאיקטריך ליומא ונכנס דהא נמי שמעינן מרישא דקתני דרין בה ולא שיהא נותן עיניו בעובד כוכבים כל היום וי״ל דה״א עד דאיכא ישראל טובא קמ״ל דאפילו בחד סגי: **ההוא** ברבא כו׳. מתוך הלשון משמע דנקט ברבא שהיה היין מונח בתוך הרחוב וגם היה שם יין של עובד כוכבים שעתה אין העובד כוכבים נתפס כנגד על הביאה רק על הנגיעה ואפילו הכי אמרא שרי כיון שנתפס על הנגיעה והא דאמרינן לקמן פרק בתרא (דף ע.) 1) דהתוא דהוה יתיב ביה אמרא דישראל כו׳ וקאמר רבא אי מאי לאישתמוטי אמרא אסור ואף על פי שנתפס כנגד על הנגיעה היינו משום דבית שיכול ליכנס שם אינו ירא כל כך ומנסך אבל אי נתפס כנגד על הביאה ודאי אמרא שרי ולהכי מייתי עלה התא דנעל הפונדק:

הדרן עלך רבי ישמעאל

בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו המטהר יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר באותה חצר מותר והוא שמפתח וחותם בידו א״ל רבי יוחנן לתנא תני [א]אע״פ שאין מפתח וחותם בידו מותר בחצר אחרת אסור אע״פ שמפתח וחותם בידו דברי ר״מ וחכמים אוסרין עד שיהא שומר יושב ומשמר או עד שיבא ממונה הבא לקיצין חכמים אהייא אילימא אסיפא תנא קמא נמי מיסר קא אסר ואלא ארישא דסיפא והא קאמר ליה ר׳ יוחנן לתנא תני אע״פ שאין מפתח וחותם בידו ואלא אסיפא דרישא דקאמר ת״ק [ב]בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא שומר יושב ומשמר או עד שיבא ממונה הבא לקיצין גריעותא הוא אלא עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין: רשב״א אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא: איבעיא להו ר״ש בן אלעזר להקל או להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל רב נחמן אמר זעירי להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל והכי קאמר ת״ק כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר נמי אסור וחיישינן [ג]לגומלין ר״ש בן אלעזר אומר במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין רב נחמן אמר זעירי להחמיר וה״ק ת״ק [ג]במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין ר״ש בן אלעזר אומר כל רשות עובדי כוכבים אחת היא תניא כוותיה דרב נחמן אמר זעירי להחמיר אמר ר״ש בן אלעזר כל רשות עובדי כוכבים אחת היא מפני הרמאין דבי פרזק רופילא אותיבו חמרא גבי אריסייהו סבור רבנן קמיה דרבא למימר כי חיישינן לגומלין הני מילי היכא דקא מותיב האי גבי האי אבל הכא כיון דאריסיה לאו דרכיה לאותוביה בי פרזק רופילא לגומלין לא חיישינן אמר להו רבא [ד]אדרבה אפילו למ״ד לא חיישינן לגומלין ה״מ היכא דלא מירתת מיניה אבל הכא כיון דמירתת מיניה מחפי עליה זכותא ההוא כרכא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני [ה]אמר רבא [ה]אם נתפס עליו כנגב חמרא שרי ואי לא אסור:

הדרן עלך רבי ישמעאל

ולא נגע דנתפס עליו כנגב חיישינן דלמא שביק ליה לעובד כוכבים חבירו בעל היין דלא מירתת לנסוכי כי היכי [ו] דהדר ישראל וחזין מהאי עובד כוכבים זימנא אחרינא ומפקיד ליה גבי ההוא דלישבוק ליה לנסוכי: **לגומלין.** הגה לי ואגמול לך כיולא בזו: **רבי שמעון בן אלעזר כו׳.** ואחת היא דמתניתין אתמוהי מתמה: **מפני הרמאין.** גומלין זה לזה: **פרזק.** שם האיש: **רופילא.** שני למלך: **אותיבו חמרא.** יין כשר לזבני ישראל באשראי: **גבי אריסייהו.** עובדי כוכבים כמותם. אריסא מירתת ממריה ואי נמי נגע מסהיד עליה דלא נגע: **דרכיה.** כלך: **אם נתפס עליו כנגב.** אם עובד כוכבים חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע נתפס עליו כנגב: **חמרא שרי.** בשתיה ואי לא אסור אף בהנאה דולאי נגע:

הדרן עלך רבי ישמעאל

מסקנא דמילתא. מגע עובד כוכבים [ג] כיון שנתכוין ליגע שיכשך אע״פ שלא ניסך אסור בהנאה ממתני׳ [ד] (אתא) לאגרדמים עובד כוכבים [נת.] משום לך לך אמרין מזירא. שלא בכוונה כגון לא הכיר בו שהוא יין מותר בהנאה ממתניתא דחרס עובד כוכבים [סס] וכן נפל לבור נמי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה ממתני׳ [ס:] וכן נתכוין ליטול דבר אחר כגון אתרוג דרב אשי [נט:] שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה. מגע עובד כוכבים ע״י דבר אחר כגון בקנה אינו יודעין שנתכוין לדבר אחר כי מדדו בקנה או התיז את הערלה מותר בהנאה ממתני׳ [ס:]. בכוונה ולא חזינן למאי איכוין אסור בהנאה מהתוא עובדא דבירס דשריין רב [מ.] משום דשלא בכוונה הוה הא בכוונה אסור. כחו של עובד כוכבים במיבורין כגון דאוריק אדוקי הכיר בו שהוא יין אסור בהנאה מדרבי יוחנן דאמר [נט.] לא והכרז על יינן משום יין נסך משום לך לך. לא הכיר בו מותר אף בשתיה מהתוא עובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי [נת.] דחד שרי אפילו בשתיה משום דעובד כוכבים לא הוה ידע. ושלא במיבורין כגון זריקה מותר אף בשתיה ואפילו נתכוין מדרב אשי דאמר [ס.] כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך. כך הגיה הרב ופסק הלכה למעשה:

השוכר. עובד כוכבים ששכר את ישראל לעשות עמו מלאכה ביין נסך להריקו מכלי אל כלי או להעביר חבית ממקום למקום. וביין נסך ממש קאמר שנתנסך לעבודת כוכבים ואסיר ליינן מיבעיא לן בגמרא (ג): **שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת.** כל שכרו מותר דאף על גב דאגרא דיהיב לא משוס מלאכה אחרת היא. ובגמרא (ג) מפרש לה שפיר: **גמ' מקודשת.** אלמא איסורי הנאה דמיהן מותרין וכל שכן שכר פעולתו: **אלא הואיל ותופס את דמיו לעבודת כוכבים.** דכיון דנתנסך לעבודת כוכבים הרי היא כעבודת כוכבים דדמיה אסורין כדאמרן (לעיל נד:) כל שאתה מהיה הימנו הרי הוא כמוהו וכי היכי דדמיו אסורין שכר פעולתו נמי אסור: **נקוט לי בו.** לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שוויו ירק: **שכרו אסור.** לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית: **נקוט לי ירק.** לשון שכירות הוא ולא לשון מכר ואין לו דמיס שיתפסו בקדושת שביעית: **לך היסר.** מתנת חנם: **לדהנן.** גבי מעשר שני: לחלק

השוכר [א]את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר [ב]השוכר את החמור להביא עליה יין נסך שכרה אסור [ג]שכרה לישב עליה אע"פ שהניח עובד כוכבים [ד]לגינו עליה שכרה מותר: **גמ'** מ"ט שכרו אסור אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור [ה]הרי ערלה [ו]וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן [ז]מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלא הואיל ותופס את דמיו כעבודת כוכבים והרי שביעית דתופס' את דמיה ותנן [ח]האומר לפועל הילך דינר זה לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור לקוט לי ירק היום שכרו מותר א"ר אבהו א"ר יוחנן [ט]קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין

ובין נסך יין נסך הא דאמרן חמרין מאי היא דתניא [י]החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שכרן שביעית מאי שכרן שביעית אילימא דיהבינן להו שכר מפירות שביעית נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית והתורה אמרה [יא]לאכלה [יב]ולא לסחורה ואלא [יג]דקדוש שכרן בקדושת שביעית ומי קדוש [יד]והתניא האומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק [טו] היום שכרו מותר לקוט לי ירק בו [טז] היום שכרו אסור אמר אביי לעולם יהבינן ליה שכר מפירות שביעית ודקא קשיא לך לאכלה ולא לסחורה דיהביה ניהליה בצד היתר כדתנן [יז]לא יאמר אדם לחבירו

העלה

ודאי משוס גזרה לא שייך למיגזר כדפרי' דאי מטעם מיחליף הוא לא היה לנו לחלק בין פועל דיין נסך לפועל דשביעית וכן בשביעית גופיה לא היה לחלק בין חמרים לפועל אלא מטעם קנס הוא וחכמים שקנסו ראו לקנוס בחמרים יותר משוס דנפיש אגרייהו וכן פועל דיין נסך משוס חומרא דיין נסך כדמסיק רבא בסמוך ודוקא בשניס אלו החמירו יין נסך ושביעית לפי שתופסין דמיהן ראוי לקנוס בשכר דהוי קלא כעין דמיס אבל בשאר איסורי הנאה שאין תופסין דמיהם [כ]מסתבר דלא קנסו: **והתנן** מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. תימה לפי מה שפירש בקונטרס לעיל בפרק ר' ישמעאל (דף נד:) דדוקא לקדש אשה התירו אבל לאתהנויי מינייהו אסור מדרבנן (ה) אבל לאינשי אחרינא שרו אותן מעות וה"נ גבי שביעית המעות אינם אסורין לאחרים (ו) כדאמר לעיל פרק רבי ישמעאל (שם) מאי קא פריך הא דקאמר אסור במתני' היינו דוקא לפועל שאסורין הן כמו למוכר דוקא וי"ל דאסור דמתני' משמע לכ"ע מיהו תימה מאי קפריך שאני התם דהיינו בדיעבד כדמוכח בנדרים פרק השותפין (דף מז:) אבל לכתחלה אסור ומתני' לכתחלה איירי יש לומר דאסור דמתני' משמע ליה אפילו בדיעבד [וע"ע תוס' חולין ד: ד"ה מותר מיד]: **בדמיהן** מקודשת. משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש וטעמא משוס דלית ביה שוה פרוטה וקשה בגופה נמי איכא שוה פרוטה בשלא כדרך הנאתן (ז) או באפרן כדתנן (תמורה דף לד.) כל הנשרפין אפרן מותר וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוי (ח) כמו מכירה חשובה ויש בו הנאה כשמקדש את האשה דגמרינן (קידושין דף ג.) קיחה קיחה משדה עפרון וזה לא דמי לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או לשאר הנאות: **לקוט** לי ירק היום שכרו מותר. פירוש דהוי כמו שכרו לנקוט מציאות שאין אלו דמי פירות שביעית ואי"ת הניחא למ"ד (ב"מ דף ח.) המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו אלא למ"ד דלא קנה חבירו א"כ זה המלקט קנאם וכשנותנם לבעל הבית בדינר זה נמצא מוכר לו פירות שביעית י"ל דלא חשיב מוכר דיד בעה"ב דמי ועי"ל דשאני התם דאמר לא קנה חבירו עד שתבא מציאה לידו ואם ירצה המגביה יכול לזכות בה קודם שתבא לידי חבירו אבל הכא שאין המלקט מתכוין לזכות כלל לא בתחלה ולא בסוף וכשנותן לבעל הבית אז זכה בעל הבית וכי האי גוונא פי' ר"ת שילהי משילין (בילה דף לט) בד"ה הכא) גבי מיללאן ונותן לחבירו דאמר רב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו ואע"ג דאית ליה לרב נחמן דלא קנה חבירו כיון שלא נתכוין לזכות הוא וכשנתנה לחבירו זכה חבירו: **נמצא** זה פורע חובו מפירות שביעית. אומר רבינו יצחק דהסחורה שהיא אסורה בפירות שביעית היינו לקנות הרבה ביחד להולך ממקום הזול למקום היוקר וכמו שהיו עושין אוספי שביעית שפסולין לעדות בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) מטעם סחורה וכן פורע חובו מפירות שביעית שזה משתכר בפירות שביעית ולאו לאכלה קיימא ביה אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה אין דבר זו סחורה וכן שנינו פרק לולב הגזול (סוכה דף לט. ושם ד"ה וליתב) מבליע דמי אתרוג בלולב ובלא הבלעה נמי היה מותר אילמלא טעמא דאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ אלמא מותר למכור ועוד תנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל לוקט ובנו מוכר על ידו משמע דאפילו לכתחלה ואי"ת תיקשי דישא לסיפא דישא אסרה (ח) לוקח למכור בשוק משמע הא לוקט מותר ואפילו בשוק והדר תני לוקט ובנו מוכר על ידו הא למכור בשוק אסור וגרסה דיש במשנה בדישא טעות סופר וגרס בשניהם לוקט מיהו יש לישב הגרסא ואשמעינן דדין לוקח ולוקט שוין דבשניהם אסור למכור בשוק ודישא תנא לוקח והי"ה לוקט וסיפא לוקט והי"ה לוקח ויש ליתן טעם למה אסור יותר בשוק שכשמעמיד חנות בשוק דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית ואע"פ שאמרנו שאסור לפרוע חובו מפירות שביעית משוס דלאו לאכלה הוא מ"מ לקדש אשה מותר אע"ג דלאו לאכלה הוא כדאמרינן פרק האיש מקדש (קידושין דף נב.) מעשה באחד שקידש חמש נשים בכלכלה של שביעית ואמרו חכמים אין האחיות מקודשות הא אחרות מקודשות וטעמא דמשוס פריה ורביה אקילו ביה רבנן ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחלה אסור: **דיהיב** ניהליה בצד היתר. וא"ת כיון דיהיב ליה בלא היתר מאי איריא דפועלים עושין בפירות שביעית הללו אפילו היו עושין מלאכה אחרת יהיו מותרין לפרען מפירות שביעית וי"ל דוקא כשעושין המלאכה בפירות שביעית עצמן אז אינו נראה כנותן שכר מה שפורען מפירות שביעית ומשוס הכי נקט עושה מלאכה בפירות שביעית והעלם לאכלם דוקא דדומה שהם של שביעית יחד לאכלה אבל עושה במלאכה אחרת יכול להיות שהוא אסור דדומה שפיר שכר מלאכה:

העלה

מותרין לאחרים אלא דלו אסורין להחזיק בהן והוא דמייב לבלותן מן הבית ולהפקירן והוא דעת התוס' וכ"כ הרמב"ן בסדר בהר וכן פסק בסמג בעשה קמ"ז ומ"ש התוס' כדאמר לעיל פרק רבי ישמעאל היינו לפי פירושם בהא דליתני להא [והשאר חסר]: (ו) ד"ה בדמיהן וכו' שהם פרוטה בשלא כדרך הנאתן. נ"ב לשון תוספות בקידושין דף נ"ו ע"ב דמייתי לדיבא ש"פ אלא כדרך הנאתן מ"ש ר"ל דאיכא ש"פ אף שלא כדרך הנאתן מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות: (ז) באא"ד אסור לקדש בו אשה דהוי חשובה כמו מכירה דיש בו: (ח) ד"ה נמצא וכו' ריש"א אסרה לוקח וכו' ואפי' למכור בשוק והדר:

מסורת הש"ם

(א) [פי' כדים גדולים עיגול וכן בשבת קלט: בפרש"י], (ב) קידושין נו: לעיל נד: [נדרים מז:], (ג) שביעית פ"ח מ"ד [ע"ש דהבנות מהופכות], (ד) [בכורות יב:], (ה) [ל"ל והתנן והיינו משנה דשביעית פ"ח מ"ד כפי הנוסחא משנה דהתם], (ו) [בסדר המשנה לי בו ירק], (ז) מעשר שני פ"ג משנה ה, (ח) לא נמצא כן בפר"י ועיין רש"ם,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה השוכר וכו' וקאמר שכרו מותר דמשמע לגמרי. לא הבנתי דמה ענין למשמעות הא ס"א לפרש בענין אחר דהא בריש"א דקתני שכרו אסור זהו תליסי שביעית היינו לאסור ליהנות ממנו שלא בקדושת שביעית א"כ בסיפא דתני שכרו מותר ע"כ דלגמרי מותר: **בא"ד** (בסופו) מסתבר דלא קנסו. תמוה לי במה נסתפקו בזה הא פשיטא דאין לגזור שאר איסורין מיין נסך דהרי קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת הרי דהתליסין מותר לאחרים מ"ש שכרו וצ"ע: ד"ה נמצא וכו' דמשום פריה ורביה אקילו. לדהיא איתא בירושלמי ספ"ח משביעית תר"י זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית וצ"ע:

הגהות הב"ח

(א) גמ' והתניא האומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק בו היום שכרו אסור לקוט לי ירק היום שכרו מותר אמר אביי דנהנה בקדושת שביעית וכו' בשביעית גופיה לא היה לנו לחלק: (ב) ד"ה והתנן וכו' אסור מדרבנן אלמא לאינשי אחרינא שרו אותן מעות וה"נ גבי שביעית המעות וכו' פרק רבי ישמעאל א"כ מאי קא פריך לישני הא דקאמר. נ"ב פי' האי שכרו אסור דשביעית אינו אלא לומר דאסור לו להחזיק בשכרו כשיגיע זמן הביעור אבל צריך לאכלו קודם זמן הביעור דהיינו קודם שיכלה אחיה מן השדה אותו המין שהגיע לו השכר ממנו וכשיגיע זמן הביעור חייב לבערו מן הבית והוא שיוציאנו מביתו להפקירו לכל ולדך הפקר מותר לאכול וחזו ביעור פירות שביעית שאמרו חכמים בכל מקום והיינו דכתבו תוס' דגבי שביעית המעות אינם אסורים לאחרים כלומר אין דין איסור שביעית לאחר שהגיע זמן הביעור לאסרו לגמרי אף לאחרים ולהטעינן שרפה או פירוד חוורה לרות כדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' שמיטה דכבר השינו הראב"ד אלא מדאיתא לאחרים אלא דלו אסורין להחזיק בהן והוא דמייב לבלותן מן הבית ולהפקירן והוא דעת התוס' וכ"כ הרמב"ן בסדר בהר וכן פסק בסמג בעשה קמ"ז ומ"ש התוס' כדאמר לעיל פרק רבי ישמעאל הייינו לפי פירושם בהא דליתני להא [והשאר חסר]: (ו) ד"ה בדמיהן וכו' שהם פרוטה בשלא כדרך הנאתן. נ"ב לשון תוספות בקידושין דף נ"ו ע"ב דמייתי לדיבא ש"פ אלא כדרך הנאתן מ"ש ר"ל דאיכא ש"פ אף שלא כדרך הנאתן מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות: (ז) באא"ד אסור לקדש בו אשה דהוי חשובה כמו מכירה דיש בו: (ח) ד"ה נמצא וכו' ריש"א אסרה לוקח וכו' ואפי' למכור בשוק והדר:

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' טו טז סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סי' קנ"ג סעיף ה:

ב ג מיי' שם הלכ' יז טוש"ע שם סעיף ב:

ג ד מיי' שם פ"י הלכ' ט סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סי' רל"ד סעיף ה:

ד ה מיי' שם הלכ' ו סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סי' רל"ו סעיף ג:

ה ו מיי' פ"ו מהלכות שמיטה הלכ' יב:

ו ז מיי' פי"ג מהלכות מאכלו' אסורות הל' טו:

ז ח מיי' פ"ו מהל' שמיטה הלכה יב:

ח ט מיי' שם הלכה ה [ופ"ה מהלכות בכורות הל' טז]:

ט י מיי' פ"ו מהלכות שמיטה הלכ' יג:

י כ מיי' פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כב:

תורה אור השלם

1. וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ויקרא כה ו

מוסף רש"י

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. דאין הדמיס נתפסין באיסור (קדושין נ:).

העלה לי פירות לירושלים לחלק. דהוי כמוכר מעשר שני ואסור למכור מעשר שני והרבה משניות מוכיחות במסכת מעשר שני דאסור לעשות סחורה במעשר שני ומסתבר דכל מידי דאין מתחלל עליו זהו סחורה האסורה בו ואינו מתחלל אלא על דבר אכילה ושתיה כדתנן (מע"ש פ"ב מ"ח) מעשר שני ניתן לאכילה שתיה וסיכה וקשה דהא תנן בסוף פ"ק דמעשר שני אין לוקחין ממעות מעשר שני בהמה טמאה (ומעשר) כו' משמע הא מלבושין מותרין ועוד תנן התם (פ"ה מי"ב) ולא נתתי ממנו למת ליקח לו ארון ותכריכין הא (לאו) [לחי] דומיא דמת מותר ויש לומר דכל אותם משניות המתירות היינו מן התורה אבל רבנן אסרו כל עניני סחורה לפי שמלוה לעשות ממנו שלמים ואסרו גם לפרוע בו שכר הפועלים והא דאיתא בירושלמי שאסור ג"כ לחי דומיא דמת ומפיק לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא ור' יהודה היה מקשה על זה דאמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) מקרא דונתתה הכסף בדברים כללי ופרטי ולא מרבינן אלא פרי מפרי וגדולי קרקע לאכילה אבל דבר שאינו של אכילה לא אשכחן דאיתרבי לכן נראה לפרש דכל מקום שמצינו היתר ליקח ממנו אוס דבר היינו להיות מעות בקדושת מעשר ביד הלוקח כמו גבי שביעית פ' לולב הגזול (סוכה דף מא.) מי שיש לו סלע של שביעית כו' דבעינן שתהא שביעית ביד הלוקח וכ"מ שמצינו איסור מקח במעשר היינו דרך חילול להיות המעות חולין ביד הלוקח:

חמרין דנפיש אגרייהו. פי' (א) ורווחי טפי ודמו טפי לסחורה: **שכרן** לסתם יינן מהו. לכתחלה ודאי אסור להשתכר בסתם יינם כדאמרינן לעיל (דף ט:) דלא שרי לדרוך עם העובד כוכבים בגת אי לא ליירי לידיה אלא מיבעיא ליה אם השכר מותר בדיעבד או לא: **דאגר** לארביה לסתם יינן. תימה מאי רליה מביא מארבא לפועל שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין י"ל כי לא היה השכר כי אם מעט לעבור נהר קטן והוי כפועל: **ליקלינהו** וליבדרינהו. פי' בלא בי קברי ומשני אתי לזבולו והא דלא הדר פריך וליקלינהו וליבדרינהו בי קברי דהתם לא שייך אתי לזבולי כדכתיב (מלכים ב כג) וישלך את עפרה על קבר בני העם וי"ל דהתיא בקבר בנין שאסור בהנאה אבל הכא בי קברי קרקע עולם שאינו נאסר וכן משמע בסנהדרין פרק גנמר הדין (דף מז:) קבריה דרב דהוו שקלי מיניה עפרא לאשתא בת יומא: **אתי** לזבולי. וא"ת ומה בכך הא פסקינן לעיל (דף מט.) כר' יוסי דאמר זה וזה גורם (ב) מותר (ג) (בגמרא) דהוי זבל דאיסור וקרקע דהיתר ויש לומר שלכתחלה יש לחוש לדברי רבנן שחולקין עליו דאמרי אף הוא נעשה זבל: **ולקברינהו** בעינייהו. ומסיק לא מוכחא מילתא ואסור וא"ת מאי שנא מכל הנקברין דחשיב פ"ב דתמורה (דף לג:) שור הנסקל וענלה ערופה ושער נזיר וכל דקברי בעינייהו אף בלא בי קברי וי"ל כיון שאין דרך לקבור בשר ושער מוכחא מילתא אבל חיטי אין קבורתן מוכחת דאיכא למימר אינש גנב (ג) וקבר ואייתי הכא וכן דרך עתה לקבור בכורות וגראה שלריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם ולאחר שנעשו עפרא אין לחוש שמא יקחום לזבל בהם דאין דרך לחטט אחר הקברים משום זבל: (ד) אישתכח דאכלי עניים בשמיניות לאחר הביעור חליפי פירות שביעית לריך לפרש שהאיסור היה מה שהיו אוכלים אותם בחזקת שלהם דאילו בתורת שביעית אפילו הפירות עלמן א] יכולין עניים לאכול לכ"ע כדתניא בתוספתא (פ"ח דשביעית) הגיע שעת הביעור עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים אחד עשירים אוכלים אחר הביעור אי נמי העניים היו עושים מהם מלוגמא או סחורה ולפיכך הקפידו עליהם שאם ואמרו לרבי יוחנן: **יאות** הן עבדין. (ה) דכיון דבהתיא שעתא לא הוו הנך בעין לא חליפין מינהו ולא חייל עלייהו קדושת שביעית ולפי זה אפילו בשביעית עלמה היו יכולין לפרוע אם כבר אכלו פירות שביעית והתיא דאמרינן בלולב הגזול (סוכה דף לט.) דמבליע דמי אתרוג בלולב ה"ה בלא הבלעה אם היה עם הארץ רולה להקיף עד שיכלה האתרוג ולא היה כאן דמי שביעית ומכאן דקדק הרב רבי אלחנן הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל יין נסך ועבודת כוכבים ודברים האסורים ומכרן לעובד כוכבים בהקפה ומכרם העובד כוכבים לאחר קודם שיתן לזה הישראל הדמים שהדמים מותרין בדיעבד ואע"פ שהאיסור עדיין ישנו בעולם ועוד הוסיף רבינו יצחק שאפי' לא מכרם העובד כוכבים אלא כיון שמשכם אצלו קודם שיתן הדמים דקי"ל (לקמן עא.) משיכת עובד כוכבים קונה והוי כמו בא עליה ואח"כ נתן דאתנגה מותר כיון שלא היה ברשותה בשעת הביאה וה"ל לא היתה עבודת כוכבים ברשותו בשעת פריעת המעות ומטעם רבית לא היה לאסור לאותן דבי רבי ינאי היה להם תבואה בביתם וסלה בסלה מותר בית לו: **אלא** ה"ק נתן לה ואח"כ **בא עליה אתננה מותר.** פי' דכגון דאמר לה הילך טלה מעכשיו ובשעת ביאה תהא נגמרת מתנתה ופריך ויחזול עלה איסור אתנן למפרע משעה דיהיב לה ומסיק כשקדמה והקריבתו קודם הביאה ופריך היכי דמי בשאמר לה הילך טלה מעכשיו איזה לשון אמר לה אי דאמר לה קני מעכשיו פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה אבל לשון גירסת הספרים מתנה הוא דיהיב לה קשה קלת דהא לא מתנה הוא שהרי אמר לה לכשתבעל תהא נגמרת כדפרישית ובתמורה (דף כט.) נמי אינו בספרים ואי גרסינן ליה נפרש כן כמו מתנה הוא כיון שהקריבתו כבר:

לאחר. שתטול שם חלק בהם דאסור לפרוע חובו ממעשר שני ואע"ג שגם זה אוכלו בירושלים: **ומפני'.** דיין נסך דקנים נמי פועל דלא נפיש אגריה חוזרת דיין נסך שאני: **דאיסוריה חמור.** דאסור בהנאה כיין נסך ממש: **דטומאתן קיל.** כדאמרינן בחין מעמידין (לעיל דף ל:) שלש יינות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין בריבעית: **ארביה.** ספינתו: **בי קיברי.** בית הקברות: **ליבדרינהו.** יפזרם כמות שהם ל"ל לשרפן: **אפו בהו.** אינשי לידי תקלה דהדרי ומלקטי להו: **ולקברינהו.** הכי בעייהו: **כולן נקברין עמו.** דכתיב[ו] לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו אף העץ במשמע והכי אמרינן בפרק גנמר הדין[ז] עץ שומע אני בין תלוש בין מחובר ת"ל כי קבור תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קבורה ותליה. אלמא עץ גופיה איסורי הנאה וקברי ליה בעייה ולא חיישינן לתקלה: **שאני התם דיון דקברי בני דינא.** בבית הקברות המתוקנים בבית דין מוכחא מילתא לכל מאן דמשכח להו התם ידע דמהרוגי ב"ד הוו[ח] ופירש: **יזפי פירי שביעית.** קודם זמן הביעור: **ופרעו להו בשמיניות.** אשתכח דאכלי עניים בשמיניות אחר הביעור חליפי פירות שביעית: **יאות הן עבדין.** כיון דהתיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלופי הני בהני לאו חליפין מינהו ולא חייל קדושת שביעית עלייהו: **וכגנדו באתנן.** בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקרבה דכיון דלאו בשעת ביאה יהביה מיהלה כי הדר יהב לה ההוא טלה מתנה בעלמא הוא: **נתן לה ולא בא עליה כו'.** מפרש ואזיל: **אלא ה"ק נתן לה.** ולא בא עליה עכשיו אלא לאחר זמן: **או בא עליה.** ולא נתן לה עכשיו אלא לאחר זמן:

ליחול

העלה לי פירות הללו לירושלים לחלק אבל אומר לו העלם לאוכלם ולשתותם בירושלים ונותנין זה לזה מתנה של חנם ורבא אמר לעולם דקדוש בקדושת שביעית ודקא קשיא לך פועל [א]פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן חמרין דנפיש אגרייהו קנסו רבנן בהו ומתני' חומרא דיין נסך שאני: איבעיא להו שכרו לסתם יינן מהו מי אמרי' כיון דאיסורא חמור כדיין נסך שכרו נמי אסור או דלמא הואיל וטומאתו קיל אף שכרו נמי קיל תא שמע דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינן יהבו ליה חיטי באגרא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל [ב]זיל קלינהו וקברינהו [ג](בקברי) ולימא ליה בדרינהו אתו בהו לידי תקלה וליקלינהו וליבדרינהו דלמא מזבלי בהו ולקברינהו בעייהו מי לא [ד]תנן [ה]אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולם נקברים עמו התם דקא קברי בבי דינא מוכחא מילתא דהרוגי בית דין נינהו הכא לא מוכחא מילתא אימר אינש גנב ואייתי [ו]קברא הכא דבי רבי ינאי יזפי פירי שביעית מעניים ופרעו להו בשמינית אתו אמרו ליה לרבי יוחנן אמר להו [ז]יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דתניא [ח]נתן לה ולא בא עליה בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר נתן לה ולא בא עליה פשיטא כיון דלא בא עליה מתנה בעלמא הוא דיהיב לה ותו בא עליה ולא נתן לה הא לא יהיב לה ולא מידי וכיון דלא נתן לה מאי אתננה מותר אלא הכי קאמר נתן לה ואחר כך בא עליה או בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה מותר נתן לה ואחר כך בא עליה לכי בא עליה

ליחול

יא א מיי' פ"ו מהל' שמיטין הלכ' יג:
יב ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה טז טור ש"ע י"ד סי' קלג סעיף ח:
יג ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ט:
יד ד מיי' פ"ח מהל' שמיטה הלכה כ:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חמרין וכו' פי' דרווחי: (ב) ד"ה אתי לזבולי וכו' מוקר בגמרא. נ"ב נקט נביה לומר דאע"ג דהוי זבל גמור שהעלין הנוסרין [נעשין זבל] שרי לרבי יוסי ומתרלים [שיש לחוש בדברי רבנן] דלרבנן אף בשותק חוורה לרוח שהוא דבר מועט ולא אתו לזבל בו נמי יש לחוש: (ג) ד"ה ולקברינהו וכו' אינש גנב ואייתי וקברם הכא וכן דרך עתה לקבור בבורות ולאחר שנעשו עפרא אין לחוש שמא יקחוס לזבל בהם דאין דרך לחטט אחר הקבריס משום זבל וגראה שלריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם המ"ד וכל"ל ועל תיכוח וכן דרך עתה נ"ב לומר כיון שגם עתה רגילות הוא שמטמינין וקוברין חטין ושאר תבואה בבורות משא"כ בשר ושער ת"כ שפיר קאמר תלמודא דבמיני לא מוכחא מילתא אח"כ הקשו התוספות דמה מועיל דקלינהו וקברינהו אכתי איכא למיחש שמא יקחוס לזבל בהם ומייתבינן ג"כ דאין דרך לחטט וכו' אח"כ כתבו וגראה וכו' כלומר דגראה להמיר שמא יבואו לחטט אחריהם ולכך לריך לקברן בעומק מעט ואפשר דה"ה בבשר ושער יש להמיר פן יבואו לחטט לאחר שנעשו זבל: (ד) ד"ה חפי וכו' בשמיני פרש"י אישתכח: (ה) ד"ה יאות הן עבדין פרש"י דכיון וכו' ואח"כ נתן לה אתננה דאתננה מותר כיון שלא הוי ולא לא היה לו לאסור:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה חפי פירות שביעית וכו' יכולין עניים לאכול לכ"ע כדתניא בתוספתא. נ"ב תימה דמשנה שלימה היא במס' שביעית פ"ט מ"ח ורש"ש בתוי"ט ד"ה ר"י דהרמב"ם גרים אין אוכלין בדברי יוסי אבל התוס' לא גרסי הכי דא"כ אין אמרו לכ"ע אוכלין נגד המשנה ומה גם שהתוס' בפסחים נב ע"ב ד"ה מתבערין גורסין כגירסתינו ע"ש וא"ע:

ו) [ל"ל בי קברין], ז) [ל"ל תניא], ח) סנהדרין מה:, ד) קברינהו. יעב"ץ, ה) [תמורה כט. כל העניין], ו) [דברים כא], ז) [סנהדרין מו:], ח) ופורס. יעב"ץ, ט) רש"ש מ"ז,

ליחול עליה איסור אתנן למפרע. שהרי מתחלה ע"מ ביאה נתנו לה: **קני מעכשיו.** קודם ביאה פשיטא דמותר דלע"ג דע"מ ביאה יהביה ניהלה כיון דמקמי ביאה יהביה ניהלה ולאו שכר ביאה הוא: **ואי מצטריך ליך קני מעכשיו.** הלכך איצטריך מתני' לאשמועינן דלע"ג דאמר לה ליכא עד שעת ביאה כיון דהדר אמר לה אי מצטריך ליך קני מעכשיו הויא לה מתנת חנם כי שקלתיה ואקריבתיה: **כיון דאמר מר.** [1] בתוספתא דקידושין בפ"ק (דף כח:): **בטלה זה.** כל כמה דיהיב לה הוי אתנן דמהשתא קנתיה: **בטלה סתם.** כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן הוא דהשתא הוא דקנייה [2] ליה: עובד כוכבים לאו בר משיכה דכי כתיבא משיכה בישראל כתיבא אי קנה מיד עמיתך [3]: **הא קנייה** [4] **ליה.** מהשתא קודם ביאה והיכי קני ליה בא עליה ואח"כ נתן לה: **ואי לא שקליה.** ביום פלוני באתנגיך הלכך בא עליה ואח"כ נתן לה הוא ומיהו הואיל ומשעת ביאה שויה אפותיקי ועמד בחצירה חייל עליה אתנן: **מסיב רב ששת.** לר' יוחנן: **לפועליו ולחמריו.** עובדי כוכבים או עמי הארץ:

אלא דאמר לה ליהוי גביך. כלומר לא תקני עד שעת ביאה והלכך לא הוי פשיטא דליהוי מותר מאחר שגלה בדעתו שלא תקנה עד שעת ביאה ומשום אתנן נמי ליכא דהא אמר לה אי לריכא לך קני מעכשיו: **או דלמא השתא מיהא קאי בעיניה.** ואע"פ שאין אתנן חל על המוקדשין דכתיב לכל נדר פרט לנדור שמא הכא מאחר דאיתיה בשעת ביאה חל איסור אתנן למפרע משעה דיהיב לה ואז לא היה הקדש: **והא מחסרא משיכה.** פי' ואפי' לר' יוחנן דאמר [5] דבר תורה מעות קונות הכא גבי אתנן לא קנו כיון שהפקיעו חכמים דאין קניית מעות קונה ואוקמוה אמשיכה גם ממנה הפקיעו ואין כאן אתנן כלל ולא דמי להתיא דפרק הזהב (ב"מ דף מח.) נתנה לסיטון מעל שקניית הכסף מועיל דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש: **בזונה** עובדת כוכבים. לא קניא במשיכה וכרשב"ל משני דאמר [6] לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים בכסף דאילו לר' יוחנן אית ליה לעובד כוכבים במשיכה ומשום דרב חסדא אית ליה פרק הזהב (ב"מ דף מז:) כר' יוחנן הדר משני שינויא אחרינא דלרבי יוחנן לא תקשי [7]: **כגון** דקאי בחצרה. וא"ת ליתני תרוייהו בטלה זה הא דקאי בחצירה והא דלא קאי בחצירה וי"ל דניחא ליה לאוקמה בטלה סתם אפילו קאי בחצירה עם טלאים אחרים שלו אע"פ שאינו יכול לדחותה לטלה מן השוק אפילו הכי אין שם אתנן חל אפילו למאן דאית ליה בריה אלא על המבורר בשעת ביאה: **ואינו** חושש לא משום שביעית. פי' בקונטרס שמא ימסור דמים הללו למי שחשוד על השביעית ותניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ ופריך הכי מדקאמר בגאו ואכלו ואני פורע אלמא כי קפרע דמי איסורא קפרע ונקראים דמי שביעית ואע"פ שכבר אכלום הכי נמי דבי ר' יגאי כי קפרעי דמי שביעית הם וקשה מי הזקיקו לשנות (ג) פירות שביעית ממעשר ויין נסך שהטעם מפני שנראה כמאכיל לפועליו דבר שאינו מעושר או יין נסך ה"נ היה לו לפרש שמאכיל שביעית לפועליו ונמצא פורע חובו מדמי שביעית ועוד תקשי לרב ששת דמפרש טעם הברייתא משום דמי פירות שביעית דלמא אחר הביעור אייר ואיסורא משום דנהנה מפירות שביעית בשעת האיסור דומיא דיין נסך דהוי טעמא משום דנהנה מיין נסך אי נמי אפילו קודם הביעור וטעמא משום שפורע חובו מפירות שביעית שקונה פירות שביעית ומאכיל לפועליו ולא דמי כלל לבבי ר' יגאי ועוד קשה בסמוך דמסיק בחנוני המקיפו (ד) דמשעבד ליה הכיון דדרכיה לאקופי קני ליה דינר גביה פי' הכיון דמקיפו לבעל הבית סמך עליו ומשועבד לו בעל הבית לפי שסמך עליו לכך הוי דמי שביעית אבל בבי ר' יגאי לא הוו חנוני המקיפו ולא סמכא דעתייהו כולי האי ולא משעבדי להו בבי ר' יגאי מהשתא וכי פרעי להו אחר זמן לאו חליפי שביעית ניהו וקשיא דמדמי לעיל ההיא דר' יגאי לאתנן דבא עליה ואח"כ נתן לה ואוקימנא אפילו עשאו לה אפותיקי ועומד בשעת ביאה בחצרה ואע"ג דמשעת ביאה אשתעבד לה ואין להתיר מטעם שאין השעבוד על טלה זה אלא על נכסיו וכשיתן לה טלה זה לפלוני השעבוד מנכסיו הוי חליפי אתנן דשרי כדאמרינן פרק כל האסורין (תמורה דף ג.) דל"ב מאי דאיה מציא לעיל מאתנן על בבי ר' יגאי שאני התם דחליפין מותרין ואילו חליפי שביעית אסורין אלא ולבבי אע"ג דמשתעבד אינו נתפס באיסור אתנן כלל וה"ה לבבי ר' יגאי אע"ג דמשעבדי ועוד לפירושו לשון קנה לה דינר גביה יתור לשון הוא (ה) לא היה לו להזכיר רק משתעבד ולא משתעבד לכך נראה לרבינו יצחק לפרש ואינו חושש לא משום שביעית שפורע חובו מפירות שביעית שכבר פרע לו הדינר ואין שום חוב מוטל עליו לפרוע אחר שאכלו האיסור אבל אמר ואני פורע חושש משום שביעית שהוא כאילו לקחם בעל הבית לעצמו ונתנם לפועליו ונמצא פורע חובו מפירות שביעית והשתא אפילו אייתי בריתא לאחר הביעור פריך אלמא כי קפרע דמי איסורא קפרע ואי איתא דבעלמא לא חשיב דמי פירות שביעית בכי האי גוונא שפורע אחר שכלו הפירות מן העולם גם בכאן לא היה לנו לחשבם כאילו לקחם בעל הבית לעצמו ונתנם לפועליו מאחר שהן לוקחין הפירות מבית החנוני והוא פורע המעות לאחר שאכלום ומסיק תרגמה רב פפא בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה דכיון (ו) דדרכיה לאקופי קני ליה דינר גביה פי' דמשתעבד שוה דינר ולא קנין גמור שיוכל להקדישו מעת שקונה הדינר בנכסי בעל הבית לאחר כשהן בעין ונותנו לפועליו הוי ליה מה שקונה בנכסי בעל הבית דמי הפירות ולכך חשיב בעל הבית כלוקח הפירות והירק מחנוני ומאכיל לפועליו בשכרן ולבסוף כשיתן הדמים לחנוני לפלוני השעבוד מנכסיו יהיו דמי שביעית אחרון אחרון נתפס ואם היו העניים שלוויים מהם דבי ר' יגאי ע"י ר' יגאי כחנוני המקיפו והיה אומר ר' יגאי לבני ביתו גאו ולוו ואני פורע היה נתפס באיסור שביעית מה שר' יגאי פורע להם מטעם זה דפירש אבל הם לא היו כחנוני המקיפו ולהכי לא גמר ומקני להו שיעבוד בנכסיו לאלתר כשנותנין פירות שביעית לבני ביתו דבתורת ערבות וקבלנות משתעבד להם לעניים סובר עתה זה המתרץ שאין משתעבד בערבות אף בקבלנות רק גוף הערב והקבלן אבל בנכסיו של ערב אין המלוה קונה כלום לאלתר ואפילו שיעבוד אי נמי היה טועה בזה שאין שיעבוד בנכסי ערב אלא במלוה ולוה אבל אם היה אומר תן לפלוני מנה או הלוהו ויהא קנוי לו והוא יהא פטור ממך ואני נותן לך או ואני פורע לך שזהו כעין מעשה דר' יגאי דהכא אין כאן דין ערבות אע"ג דאמרינן בסוף גט פשוט (ב"ב דף קעד.) תן לו ואני נותן לך אין לו למלוה על הלוה כלום דמשמע אבל על הערב יש לו מדלא קאמר אין לו על זה ועל זה לא הוה מסיק אדעתיה השתא מההיא כי היכי דלא אסיק אדעתיה הך דרבא וכי אייתי דרבא חדא מיניייהו נקט והתלמוד נושא ונותן לפי טעותו ואמר אבל חנוני שאין מקיפו מאי מומר כו' ותו חנוני שאין מקיפו מי לא משתעבד כלומר וכי אין נכסיו משועבדין ממש כדין ערב והא אמר רבא כו' קנה מדין ערב וכשהוא

תולה

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל אלעזר וכן בכל העמוד], (ב) [ב"ק סח: ע"ש סט: ב"מ ו. חולין קלט. תמורה ט. כט: ערכין כא.], (ג) [תמורה כט: ע"ש], (ד) קידושין כח: ב"ב קלג: ב"מ ו. [נדרים כט: תמורה כט: תוספ' קידושין פ"א ה"ו תוספתא ב"ק פ"ד ה"ג תוספ' דערכין פ"ד ה"ב], (ה) [תמורה כט:], (ו) [תוספ' פ"א ה"ד ותוספ' דדמאי פ"ב הט"ו], (ז) [ל"ל בתמני'], (ח) [ל"ל לה], (ט) [ויקרא כה], (י) [ב"מ מז:], (כ) [בכורות יג.], (ל) [וע' תוס' ב"מ מח. ד"ה נתנה וכו'],

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשעת ביאה (ומתנה בעלמא הוא דיהיב לה) תא"מ וג"כ ס"א אין זה: (ב) שם הא קניא ליה לא לריכא: (ג) תוס' ד"ה ואינו וכו' מי הזקיקו לשנות פירוש שביעית: (ד) בא"ד המקיפו דמשתעבד ליה דכיון דאורחיה לאקופי קני וכו' סמך עליו חנוני ומשועבד: (ה) בא"ד דלא היה לו וכו' מפירות שביעית כיון שכבר: (ו) בא"ד דכיון דאורחיה לאקופיה וכו' דלשיעבוד הדינר קונה וכו' להקדישו מעתה אלא שקונה הדינר:

מוסף רש"י

ליחול עליה איסור אתנן למפרע. הואיל ובשעת ביאה עדיין הטלה קיים וכיון שהוא בא עליה ואחר כך נתן לה טלה ליכא למימר כיון דלא ייחדו בשעת ביאה לא מיתסר דמתנה בעלמא הוא (תמורה כט.). כשקדמה והקריבתו. קודם ביאה (שם). ואי מיצטריך ליך קני מעכשיו. הלכך ברשותה הוא ומליא לאקרויה וכיון דאמר לה לא ליקני לך עד שעת ביאה אלא איצטריך לאשמעינן דמותר אם קדמה והקריבתו, דסד"א אתנן הוי (שם). אמירתו לגבוה. ולא מלי למיהדר כאילו מסרתו להדיוט (שם). בטלה זה. הואיל דיהביה בשעת ביאה חייל עליה אתנן מיד (שם). בטלה סתם. דמשדר לה בתר הכי מתנה בעלמא הוא, דאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה (שם). הא מחסר משיכה. ולא קניא לה בשעת ביאה ולא חייל עליה איסור אתנן (שם בשע"מ). הא קניא לה. דהואיל וקאי בחצירה קניא ליה בשעת ביאה מיד ואמאי קני ליה ואח"כ נתן, ועוד פשיטא דאסור (שם). ואי לא שקליה באתנגיך. הלכך כי מטו ולא יהיב לה זחי אינגלאי מילתא דדידה הוי בשעת ביאה, ומיהו אח"כ הוא, דהא לא הוי דידה עד דמטי יום פלוני ואיצטריך לאשמעינן דאסור (שם).

עין משפט נר מצוה

טו א ב מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הלכ' יח:
מז ג מיי' פ"ו מהלכות ערכין הל' כב סמג עשין קלח [טוש"ע י"ד סי' רנח סעיף ז]:
יז ד מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' יח:
יח ה מיי' פ"ט מהל' מכירה הלכ' ח סמג עשין פב טוש"ע י"ד סי' רנח סעיף יג [והבגהג]:
יט ו מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' יב:
כ ז ח ט י כ מיי' שם הלכה יג:
ל [שו"ע מ"מ סי' שלב סעיף ד בהגה]:
כא מ מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' כו טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ד [טוש"ע א"ח סי' תג סעיף ו]:

תורה אור השלם

1 וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:
ויקרא כז יד

לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך ואם אמר להם צאו ואכלו ואני פורע צאו ושתו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום מעשר ומשום יין נסך אלמא כי קא פרע דמי איסור קא פרע הכא נמי כי קא פרע דמי איסורא קא פרע תרגמה רב חסדא בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה דכיון דאורחיה לאקופי קני ליה דינר גביה אבל חנוני שאין מקיפו מאי מותר אי הכי אדתני צאו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה אבל חנוני שאין מקיפו מותר ועוד חנוני שאין מקיפו מי לא משתעבד והאמר רבא [א]האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך קנה [ב]מדין ערב אלא אמר רבא לא שנא מקיפו ולא שנא שאין מקיפו אע"ג דמשעבד ליה כיון דלא מייחד שיעבודיה לא מיתסר אלא הכא אמאי חושש משום שביעית הא לא מייחד שיעבודיה הכא אמר רב פפא [ג]כגון שהקדים לו דינר אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא א"ל אי הכי אדתני צאו ואכלו צאו ושתו ואני פורע צאו ואכלו צאו ושתו ואני מחשב מיבעי ליה א"ל תני צאו ואני מחשב רב אשי אמר כגון שנטל ונתן ביד א"ל רב יימר לרב אשי אי הכי אדתני צאו ואכלו צאו ושתו טלו ואכלו טלו ושתו מיבעי ליה א"ל תני טלו ואכלו טלו ושתו יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי ויתיב רבי חייא בר אמי גבייהו ויתבי וקא מיבעיא להו שכרו לשבור ביין נסך מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דלמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי אר"נ [ד]ישבור ותבא עליו ברכה לימא מסייע ליה [ה]אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאים אבל

תולה הדבר שאומר קנו [ב] נכסי לך תולה הקנין בדין ערב אלמא משמע שדין ערב הוא שנכסי הערב משתעבדין למלוה בשעת ערבות ולא גופו לבד ולפי טעות האחר נמי יש להוכיח שייך בו דין ערבות אפי' בענין זה שאמר תן לפלוני מנה ואני פורע לך אלא לא שנא מקיפו ול"ש אין מקיפו משתעבד וקונה חנוני דינר גביה ואפ"ה כיון דלא מייחד שעבודיה לא מיתסר דלא חשיב דינר הקנוי להם בעניים של ר' ינאי דמי שביעית ומה שנחשב בלאו ואכלו ואני פורע בקונה הפירות והיין והאכיל לפועליו ואע"פ שנמשיכתן לא נתכוונו אלא לזכות לעצמו ואף החנוני נתכוון בדעתו להקנות לעצמו רק שיחזור על בעל הבית לא בשביל שמשיפרע יחשוב דמי הפירות דהא אינם בעין בשעת הפרעון [ג] שהקדים לו דינר לזכות לו בעצמו בדמי הפירות כשיתנם לפועלים ובלא קושיא דרבא היה יכול להקשות כיון דאתה מתיר בדבי ר' ינאי מטעם חנוני שאין מקיפו מה היה מדמה ר' יוחנן ההיא דאתנן לדבי ר' ינאי אף לפי טעותו שאין משועבד בערב אלא גופו ולא נכסיו אי נמי לא משתעבד אלא במלוה שאינו פוטר המקבל ויש שם דין ערבות אבל לא בנותן שפוטר המקבל וסומך על חבירו שמלוה ליתן לו ויחזור עליו ולכן לא היו פירות שמיניות שפורע ר' ינאי דמי שביעית מ"מ למה לא חשב באתנן שכר ביאה אע"פ שלאחר ביאה נותנה לה הלא בשעת ביאה נקנה הטלה בטלה זה במקום שמעות קונות או דקאי בחלרה מ"כ גם בטלה סתם ישתעבדו נכסיו בשביל הטלה ועוד כי דבר פשוט הוא שכל המקבל מעות מחבירו בשביל חפץ שיתן לו שנכסיו משועבדין לו דלא גרע ממלוה שהנכסים משתעבדים לו כי אין להתיר שם מטעם חליפי אתנן כדפי' אלא משום הכי אייתי דרבא דיחא ליה לאקשויי על מעשה דר' ינאי גופיה יותר מעל הראיה דאתנן:

כשהקדים לו דינר. הא דלא פריך ליפלוג (ד) בד"א כשהקדים לו דינר דיחא ליה לאוקומי כולה במקדים: **תני טלו ואכלו טלו ושתו.** וא"ת אדמפליג בין דינר זה לדינר סתם לפלוג בין טלו ואכלו לגאו ואכלו י"ל דרישא רבותא קמ"ל דכי אמר להם טלו ואכלו בדינר זה והם נתנו הדינר לחנוני אע"פ שנשא ונתן ביד מותר דאינו אלא שלוחו של חנוני וסיפא רבותא קמ"ל דאע"פ שנשעה שנותן להם האיסור לא קא יהיב לחנוני ולא מידי וס"ד דשליחותיה דחנוני קעביד קמ"ל כיון שלבסוף הוא פורע איגלאי מילתא שהוא קונה האיסור ומדליה קאכלי: **ויתיב** רב חייא בר אמי גבייהו. ר"ת היה מדקדק שבכל מקום [ג] שהוא אומר ויתיב פלוני גבייהו מזכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש וכאן לא דבר רב חייא בר אמי קמייהו אלא רב נחמן שהשיב להם ואומר כי זה המעשה היה עם אותו דכתובות (דף נג.) אמר להו רב חייא בר אמי תניא אשתו ארוסה וכו' ועל אותו דבר הוזכר והתלמוד קבע הדברים על סדר המסכתות: **אין** עודרין עם העובד כוכבים בכלאים. הרב ר"ת דחק להביא ראיות דכלאים וערלה נוהגין בשל עובדי כוכבים וכולן דחויות הן אך הביא ראיה מהתיה דלעיל אסרו גזיות העובדי כוכבים מפני שמעמידין בשרף ערלה ודוחק הוא לומר שמערלה של ישראל הן לוקחין אכן ראיה גדולה הביא ר"ת מירושלמי דסוף ערלה וסוף [ד] קידושין דתנן מצות התלויות בארץ אין נוהגות אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר' אליעזר אומר אף החלה א"ל ר' יוסי לא [ה] אתיא מתני' אלא דברים שנוהגין בישראל ובעובדי כוכבים חלה בישראל נוהגת ובעובדי כוכבים אינה נוהגת פי' המקשה ס"ל דחלה בזמן הזה דאורייתא כדבנן דפליגי עליה דרב הונא בריה דרב יהושע בפרק שני דכתובות (דף כה. ושם) שמעינן מיהא דערלה וכלאי הכרם וחדש נוהגין בשל עובדי כוכבים ואפי' בחוצה לארץ שנוהג בה חדש כדקי"ל נמי במנחות (סח:) [וע"ע תוס' קידושין לו: ד"ה כל מלוה]: [ה] **אין** עודרין עם העובד כוכבים בכלאים. אין לפרש הא כלאים היינו כלאי הכרם ומייתי ראיה מכלאי הכרם דאסירי בהנאה ליין נסך דאסור בהנאה דלמעוטי תיפלה שפיר דמי דא"כ כי מוקי לה כרבנן ופריך מאי אריא לעקור לאפי' לקיים נמי שרי והלא משתכר הוא באיסורי הנאה אם הוא מקיים ואין לומר דלהכי שרי לפי שאין

לא משום שביעית. שמא יקחו בו פירות שביעית מן החשוד למוכרם ותניא בתמ' סוכה (דף לט.) אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר מג' סעודות: **ולא משום מעשר.** דאם עמי הארץ הם ויקחו שאינו מעושר ונמצא זה מאכילו דהא איהו לא ספי להו מידי אלא פריטי יהב להו: **ולא משום יין נסך.** אם עובדי כוכבים הם ונמצא מאכילן יין נסך והרי מזונותיהן עליו ונהנה מיין נסך: **ואני פורע.** הוי איהו לוקח האיסור ומאכילו דהשתא לא סליק נפשיה מינייהו בפריטי: **המקיפו.** שרגיל אצלו בהקפה: **דמשעבד ליה.** האי בעל הבית משעתא דיהיב חנוני פירי והוי כנותן מיד ליד: **קני ליה דינר גביה.** חנוני סמיך על זה שכבר הכיר בו שכל מקום שיצאו הדינר קנוי לו לחנוני הלכך חליפי ניהו. אבל הכא דבי ר' ינאי כיון דהכא עניי דמוחפי להו פירי לאו חנוני הרגיל להקיפן ניהו לא סמכא דעתיה כולי האי ולא משתעבד להו דבי ר' ינאי הלכך כי פרע לאחר זמן לאו חליפי שביעית ניהו: **אי הכי.** דטעמא משום מקיפו הוא אבל אין מקיפו שרי: **אדתני.** ריש"א דמהדר תנא בתר היתרא ולא אשכח אלא בלאו ואכלו בדינר זה דסליק מינייהו נפשיה בפריטי: **ליפלוג ולתני.** היתרא אפי' בדלא סליק וכגון לאו ואכלו ואני פורע וכחנוני שאין מקיפו דלא משתעבד ליה האי בעל הבית מידי וכ"ש היכי דנסתלק לגמרי: **ותו חנוני שאין מקיפו.** אי יהיב לשלוחיה דבעל הבית: **מי לא משתעבד.** ליה בעל הבית מהשתא דקא שרית להו לבדי ר' ינאי משום האי טעמא: **והאמר רבא האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו נכסאי לך.** בלאותו מנה ונתן: **קנה.** [ו] הלוקח את נכסיו של זה ואע"ג דלא מטא הנאת האי מנה לידיה: **מדין ערב.** מההוא [ז] דינר דמחייב ערב לשלומי ואע"ג דלא מטי הנאה לידיה. והאי נמי לא שנא אלמא אע"ג דלאו חנוני המקיפו הוא כי יהיב ליה לשלוחיה משתעבד ליה האי: **אלא אמר רבא.** לא תיתני טעמא דבריתא משום שיעבודא ובמקיפו דאפילו אין מקיפו איכא שיעבודא ומיהו לדבי ר' ינאי לא תקשי דבין מקיפו בין אין מקיפו: **אע"ג דמשעבדי ליה.** נכסיה לשלומי: **כיון דלא מייחד שיעבודיה.** שלא ייחד לו מיד מעות לכך לאו חליפין ניהו ולא מיתסר: ה"ג **והכא אמר רב פפא** ולא גרסינן **אלא הכא דקאי חושש אמר רב פפא: כשהקדים לו.** בעל הבית דינר לחנוני קודם ששלח אצלו דהשתא מדבעל הבית קאכלי ואיסורא דידיה הוא: **ואני פורע.** הא כבר פרע: **ואני מחשב מבעי ליה.** אני אעשה לו חשבון ממה שהקדמתי לו: **שנשא.** מיד החנוני ונתן להם דהשתא איהו ספי להו איסורא ולאו משום פרעון דלאחר זמן הוא אלא דקנגהו במשיכה ואשתכח שלקח יין נסך והשקהו לפועליו. אבל הכך דבי רבי ינאי כי שקלי פירי שעת היתר הוא וכי פרעו לאחר זמן בשעת איסור שביעית לאו חליפין ניהו לאיתפוסי: **לאו.** משמע שאינו חולך עמהן: **לשבור ביין נסך.** לשבר חבית ולשפוך את היין: **מהו.** שיהא שכרה מותר: **מי אמרינן כיון.** דישראל זה רוצה בקיומן של חביות האלו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרם אסור: **אין עודרין.** אין חופרין: אבל

מסורת הש"ס

ו) [קידושין ז.], ז) בדפו"י הגר' דינא, ג) [כתובות פד: גיטין יא:], ד) [פ"ק דקדושין כל"ן], ה) גני' מהר"ם הכל ד"ל,

גליון הש"ם

גמ' דאורחיה לאקופי קני. עי' מידושי הרשב"א גיטין דף י"ג ד"ה אמר אמימר:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קנה הנותן את נכסיו של זה: (ב) תוס' ד"ה (בע"ב) ואינו חושש כו' קנו כל נכסי לך: (ג) בא"ד בשעת הפרעון אלא כגון שהקדים לו דינר לזכות: (ד) ד"ה כשהקדים וכו' ליפלוג וליתני בדידה בד"א כשהקדים: (ה) ד"ה אין עודרין וכו' א"ל ר' יוסי לא תנינן מתני' אלא דבריס:

מוסף רש"י

מדין ערב. ממה שמצינו בתולה שהערב מתחייב למלוה אנו יכולין ללמוד (קדושין ז.).

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' מכירה הל' ו סמג עשין כב טוש"ע ח"מ סי' קל סעיף ג ועיין שם וכב"מ וכב"י:

כג ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כה סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ד:

כד ג מיי' שם הל' יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף ז:

כה ד מיי' פ"ה מהל' כלאים הלכה ה טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ה:

השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה סד.

אבל עוקרין. להשליכן לגיבוב ואע"ג דרולה בקיומן שלא יעקרו מאליהן עד שיעקרם הוא: **סברוה הא'.** דקתני עוקרין: **אפילו לר' עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה.** דאם זרען אחר ובא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה אלמא אסור להיות רולה בקיומן: **המנכש והמחפה.** לאחר זריעתן חופה עפר עליהן כדרך כל הזורעים: **לוקה.** דהיינו נמי זורע דמה דרכו של זורע לנמוחי פירי מכוין הא נמי לנמוחי פירי מכוין: **ס"ל לא כלאים.** כלאים דהרבעה קא דריש מדסמך כלאים דלא תרביע גבי שדה דרשינן (מו"ק דף ב:) כלאים שדך לא תזרע בהמתך לא תרביע כלאים (ג) ולא תזרע שדך כלאים ס"מ שדך אכלאים דלעיל נמי דרשינן ומשמע דמזהיר הכתוב שלא יהו כלאים בשדה ואילו עוקרין שרי למעוטי תיפלה אע"ג דרולה בקיומן עד שיעקרם הוא ויטול שכרו: **רבנן הוא.** דלא איכפת להו אי רולה בקיומן אבל יין נסך דאסור להיות רולה בקיומן דישראל מצוה לבטל עבודת כוכבים ותשמישה אימר לך דאסור: **ומאי איריא עוקרין.** מדאלטריך למישרי עוקרין משמע (ג) דהא רולה בקיומן דמיעוט תיפלה הוא שרי אבל קיום גמור אסור ואי רבנן אפי' קיום נמי שרי: **לעולם רבנן היא.** והאי דאלטריך למישרי עוקרין לאו משום איסור רולה בקיומו אלא משום איסור מתנת חנם ור' יהודה היא דאמר בפ"ק (לעיל כ.) אסור ליתן להם מתנת חנם ואשמעינן דלמעוטי תיפלה שפיר דמי: ומקשינן ונהי נמי דרבי יהודה היא מדרבי יהודה דשרי איסור דידיה גבי מיעוט תיפלה נשמע לר"ע דשרי נמי איסור קיום משום מיעוט תיפלה וגבי יין נסך נמי משום מיעוט תיפלה שרי: **ומו.** ליכא לאקשויי (ד) מייה: **דמי עבודה כוכבים.** עובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים דמיהן מה הן בהנאה: **ומו איפגיירו.** בומו והתגיירו דלאחר שתגיירו אסור למכור לכס(ה) עבודת כוכבים שבידכם. אלמא כי מזבין ליה בהיותו עובד כוכבים שרי לאתהנויי בה כשהוא גר: **בטלו להו מקודם.** ועובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים הלכך דמיה מותרין דהא בטלו: **מוסר.** אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: **מאי שנא רישא כו'.** בעיין איפשוט מיהו מתני' היכי מיתרלא: **מפני שרולה בקיומה.** עד שימכרנה העובד כוכבים: **טול אתה עבודה כוכבים.** אלמא דגר רולה בקיומה שלא תשתבר עד שיטול מידו כנגדה (ה) מותר: **המשחלקת לפי שבריה.** של זהב או של כסף שאם תשבר יחלקוה לשברים דלא איכפת לגר בשבירתה: **יין נסך מאי איכא למימר.** הא ודאי אם ישתבר יאבד וקתני טול אתה יין ואני פירות: **בחרם הדרייני.** דלא איכפת לן דהיין בלוע בתוכו ופולטו כשנשרוהו במים: גר

[א]אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני ר' עקיבא היא דאמר המקיים בכלאים לוקה דתניא [ב]המנכש והמחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים מ"ט דר"ע אמר קרא [1]שדך לא תזרע כלאים אין לי אלא זורע מקיים מנין ת"ל [2]לא כלאים ואילו למעוטי תיפלה שרי לא הא מני רבנן היא אי רבנן מאי איריא עוקרין אפי' קיומי נמי שפיר דמי הכא במאי עסקינן כגון דקא עביד בחנם ור' יהודה היא דאמר[3] ליתן להם מתנת חנם אסור מדרבי יהודה נשמע לר"ע לאו אמר ר' יהודה אסור ליתן להם מתנת [4]חנם אבל למעוטי תיפלה שפיר דמי לר"ע נמי אע"ג דא"ר עקיבא המקיים בכלאים לוקה למעוטי תיפלה שפיר דמי [5]ותו לא מידי הדור יתבי וקמבעיא להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מהו מי תופסת דמיה ביד עובד כוכבים או לא אמר להו רב נחמן [6]מסתברא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין מדהנהו דאתו לקמיה דרבה בר אבוה אמר להו זילו זבינו כל מה דאית לכו ותו איתגיירו מ"ט [7] משום דקסבר דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין ודלמא שאני התם דכיון דדעתיה לאיגיורי ודאי בטלה אלא מהכא [8]ה[9]ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה ומכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר אבל אם אמר לו המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רב ששת סיפא משום [10]דהוה ליה כי רוצה בקיומו וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסיר והתנן [11]גר ועובד כוכבים שירשו אביהן עובד כוכבים גר יכול לומר לו טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות אם משבאו לרשות הגר אסור אמר רבא בר עולא מתני' בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה תינח עבודת כוכבים יין נסך מאי איכא למימר בחרם הדרייני והלא רוצה בקיומו שלא יגנובו ושלא יאבדו אלא א"ר פפא ירושת הגר קאמרת שאני ירושת הגר [12]דאקילו בה רבנן [13]גזירה שמא יחזור לקלקולו

תניא

שאין תופסין דמיהן דמ"כ היכי מייתי ראיה מתחילה מכלאים ליין נסך אלא ודאי בכלאי זרעים מיירי וכן משמע מדמייתי עלה קרא דשדך לא תזרע כלאים והלכך אין להביא ראיה מכאן דכלאים נוהגין בשל עובדי כוכבים דע"כ בארץ מיירי דאי בחולה לארץ כלאי זרעים שרו אף לישראל ואם כן נוכל לדחות דאתיא כמאן דאמר אין קנין לעובד כוכבים בא"י: **סברוה הא מני ר"ע היא.** פירוש אפי' לר"ע דאי לרבנן לחודייהו מאי איריא עוקרין אפילו מקיימין נמי שרי אלא תנא עוקרין לד"ה ואפילו לר"ע וכן ריש"א דתניא אין עודרין לד"ה ואף לרבנן דאי לר"ע ליתני אין מקיימין וכ"ש אין עודרין: **רבי עקיבא אומר אף המקיים.** פירש בקונטו' שעשה להם סייג וגדר בקוצים כדי לקיימן ויפה כוון [9] דהא פ"ב דמכות (דף כא:) מוכיח דר"ע אית ליה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ודלא כפירוש הערוך [10] שפירש מקיים (ו) בהנאה דכלאים ליגדל בתוך שדהו לוקה ואית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו [9] [11]ואת היאך ס"ד להוכיח בלעקור היה אסור אי לאו למעוטי תיפלה לפי שרולה בקיומן כדי להשתכר מדאסר לקיים התם הוא עושה מעשה באיסור שעושה הגדר אבל הכא אין כאן מעשה כלל באיסור וי"ל דמ"מ מחשבתו משויא ליה מעשה כיון שהוא עושה מעשה לבסוף כשהוא עוקרה דודאי אם אינו עוקר אינו עובר כיון שאין עושה שום מעשה שיהא ניכר בו (ז) אבל עוקר מראה שרולה במה שהוא ולכך היה אסור דדמי למקיים אי לאו טעמא דמעוטי תיפלה: **מדרבי** יהודה נשמע לר"ע. ה"ה דמדרבי יהודה היה יכול להוכיח אלא בעי לאסוקי מילתיה על ר"ע דאיירי ביה: **מסתברא** דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין. וגראה הטעם כי מה שעבודת כוכבים תופסת דמיה משום דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו כמוהו וביישראל דוקא נאמר ולא לבני נח והא דאסרינן לעיל בפ"ק (דף יב. ושם ד"ה דכוותה) דמי עבודת כוכבים היינו כשדעתו לקנות מן הדמים עבודת כוכבים אבל כשבא להתגייר או לפרוע חובו מותר: **זבינו כל מאי דאית לכו ותו וכו'.** ומה שלא היה אומר להם לבטלה בשבירה ויוכלו למוכרה בגרות לפי שהיה דעתם למוכרה שלימה ביותר לעובדיה והא דאמרינן לעיל פרק ר' שמעאל (דף נג.) מכרה לעובדיה לא בטלה שאני הכא כיון דדעתייהו לאיגיורי אינם חוששין בה ובטלה ולא הוו דמי עבודת כוכבים: **ודלמא** שאני התם כיון דדעתייהו לאיגיורי ודאי מבטל להו.

הקשה הרב רבי אלחנן תינח עבודת כוכבים דשייך בה ביטול היו יכולין למכור והיו הדמים מותרין אלא מיין נסך דלא שייך בה ביטול ואפילו הכי קאמר להו זבינו כל מה דאית לכו ואם כן תפשוט בעיין דהא משמע מתוך הברייתא דישראל שנושה בעובד כוכבים שמזכיר עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך ואביא לך אלמא דין אחד לשניהם והשתא ליכא למתלי טעם ההיתר משום ביטול דהא ביין נסך לא שייך ביטול י"ל דלעולם היה פשוט להן היתר יין נסך יותר מדמי עבודת כוכבים דחמירא איסורא: **אבל** אם אמר לו המתן **ואביא** לך אסור. רבינו יצחק היה מדקדק מזה הלשון המתן לי כלומר אינך יכול ליפרע ממקום אחר ולריך אתה להמתין עד שאמכור אז הוא ודאי אסור דרולה הוא בקיומו כגון שאין לו ערב ממנו ואף אין לו נכסים אחרים שיכול ליקח חובו מיד עליהם אבל אם יש לו ערב או שיכול ליפרע ממקום אחר אין אמירתו של עובד כוכבים מועלת כלום דאם לא כן כל עובד כוכבים יוכל להפקיע חובו מיד ישראל:

תניא

[א] מכות כא: מ"ק ב: [ותוספתא כלאים פ"א ה"י], [ב] [במ"ק ובמכות ע"פ גרסת מהרש"א אתא כלאים שדך לא וע"ע כאן וכרש"י ומהרש"ל]. וע' פי' רש"י במ"ק ופרש"י במכות והוא שוגים מנ' פנים וע"ע], [ג] [לעיל כ.], [ד] [סוכה לו: וש"נ], [ה] [תוספ' פ"ח ה"ו], [ו] קידושין יח: דמאי פ"ו מ"י [תוספ' דדמאי פ"ו ה"י:], [ז] [קידושין יח:], [ח] [נדל"ל אסור לכס למכור], [ט] [ערך קס ב'], [י] [עי' תוס' מכות ד: ד"ה הא],

תורה אור השלם

1. אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:

ויקרא יט יט

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ר"ע וכו' דהא פ"ב דמכות דף כא. ל"ל פ"א דמכות דף ד' ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הא: **בא"ד** וא"ת היאך ס"ד. קשה לי הא מ"מ איסורא דאוריית' בלא מעשה אלא דאין לוקין וא"כ מדמותר לעקור מוכח דלמעט תיפלה שרי וע"ע:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ט לאו משום דקסבר: (ב) רש"י ד"ה תלמוד לומר וכו' ולא תזרע שדך. נ"ב עיין במכות דף כא ע"ב: (ג) ד"ה ומאי איריא וכו' דהאי רולה וכו' הוא דשרי וכו' קיום גמור נמי שרי: (ד) ד"ה ומו ליכא לאקשויי מידי הס"ל ג"כ כלשון זה הוא בהוריות דף ט ע"ב ולעיל דף כג: (ה) ד"ה טול וכו' ומותר: (ו) תוס' ד"ה רבי עקיבא וכו' בהבנחה דכלאים וכו' להוכיח דבלעקור: (ז) בא"ד שיהא מכר בו שרוצה בקיומו אבל עוקר וכו' שהוא קיים ולכך היה:

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ה מהל' כלאים הלכה ה טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ח:

כז ב מיי' שם פ"א הל' ג וש"ס הל' ג טוש"ע שם:

ג [מיי' פ"א מהל' עכו"ם הל' ד וע"ג מהל' זביחה ומתנה הל' יא טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף יא]:

כח ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכ' יח טוש"ע י"ד סי' קמט סעיף ה בהג"ה וסי' קמח סעיף יא [וסי' קמד סעיף ג] [ובכ"מ אלפס עוד במכילתין פרק ג דף שמא:]:

כט ה ו מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כא סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ז:

ל ז מיי' שם הלכה כב וס"ז מהל' עבודת כוכבי' הלכה ה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ד [וטור מ"מ סי' רפג]:

לא ח מיי' פי"ג מהל' מ"א הלכה כב סמג שם:

מוסף רש"י

המנכש. מולם עצים רעים מתוך הטובים וכי עקרי להו לגמלי הני טפי (מו"ק ב:). והמחפה. שמכסה את הזרעים בעפר (שם). לוקה. משום לא תזרע כלאים (שם). ר' עקיבא אומר אף המקיים. כולה ר' עקיבא קאמר לה המנכש והמחפה בכלאים לוקה דמקיים הוא שר"ע כו', והכי משני ליה במתני', ודכנן דפליגי עליה דר"ע קבירא להו מחפה אינו לוקה, דמאן דפטר במקיים פטר במחפה והמנכש עוקר עצים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר לוקה, דחשיב חורש כלאים (מכות כא:). ת"ל לא כלאים. בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים, ושמעינן ליה הכי כלאים שדך לא, דעקרינן ליה מפסוקא לדרשא, דהוי מלי למיכתב בהמתך כלאים לא תרביע, ומדסמך כלאים לשדה ש"מ להכי הוא לאתא (שם). ואע"ג דכתיב לא תזרע כלאים, גורעין וחוזרין לא כלאים, לא יהא כלאים מכל מקום שחייב אתה לבטלו (מו"ק ב:). ותו לא מידי. מו ליכא לאקשויי מידי (ערובין קג:) אין לדון אחר דבר זה (סוכה לד:) אין להשיב על כך (יבמות לט. וקדושין כא:) ליכא לשנויי מידי (סנהדרין סב.) אין להקניט בדבר זה (שם סז:) אין להקשות על דבר זה (לעיל כב.). משבאו לרשות גר אסור. להאלפס, דקמתהני מאיסורי הנאה (קדושין יז:). שמא יחזור לקלקולו. משום ממונו (שם).

סד: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

תניא נמי הכי. פי' כמו שמתרץ רב פפא דירושת גר אקילו בה רבנן דאילו מריש דגר ועובד כוכבים שירשו דיכול לומר טול עבודת כוכבים ליכא למשמע (ג) לזה דהוה אמינא דבדין הוא מטעם בריה אבל מבריתא דנשתתפו מייתי שפיר דולמי אין טעם דהיתר מכח בריה דאם כן אף בשנשתתפו היה מותר ומשום הכי בפרק קמא דקידושין (דף יח:) אחר שהוכיח ירושת גר דרבנן מהיא דגר ועובד כוכבים הוצרך להביא תניא נמי הכי שלא תדמה ראייתו אצל טעם בריה [ו]: **מסתברא** דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל. והא דאמרינן לעיל פרק כל הצלמים (דף מב.) שישראל היה יכול לבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים אי לאו טעמא דדלמא מגבה לה והדר מבטל לה היינו דוקא לרשב"ל ור' יוחנן פליג עליה: **איזהו** גר תושב בו'. במסקנא קאמר דהיינו להחיותו וא"ת והלא מיד שעבר שבע מצות חייב מיתה דאזהרת בני נח היא מיתתן בלא עדים והתראה י"ל דכל זמן שלא דנוהו בית דין אינו חייב מיתה תדע דהא אמרינן [ח] העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין: **אחרים** אומרים בו'. על כרחך אחרים דהכא לאו היינו ר"מ דהא פליג עליה וכן מצינו בכמה מקומות אחרים במחלוקת אצל ר"מ וי"א אצל ר' נתן [ט]: **אין** מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל. פירש רש"י לפי שאין מקפיד על מגע עובד כוכבים והקשה ר"ת על זה דא"כ אפילו ליחד נמי לפי שעה עד שילך כדי מיל או יותר כמו שפירש בקונטרס עצמו היה לנו לאסור דע"כ בהודיעו שהוא מפליג מיירי דאי לא הודיעו אף בעובד כוכבים מותר ואם כן למה לא ניחוש למגע עובד כוכבים הרגיל בחנותו כיון שאינו מקפיד לכן נראה לר"ת כמו שפירש רש"י והגיה בפירושים שלו ומחק הטעם לפי שאינו מקפיד וכתב אין מפקידין לזמן מרובה דאיכא למיחש לאיחלופי ביין שלו שאסור דקתני סיפא יינו כשמנו ונראה שרש"י חזר בו מטעם ראשון משום דמדתלי איסור יינו בשמנו משמע שאין לאוסרו כ"א מטעם חתנות ואי לא היה מקפיד על מגע עובד כוכבים היה [ד] לאסור איסור גמור אבל מייחדין אצלו יין ישראל מניחו בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר מה שאין כן בעובד כוכבים דהא כיון שלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך עד כאן היה כתוב בפירושיו והוסיף רש"י והגיה ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אין מניחו ליגע ולאיחלופי בזמן מועט ליכא למיחש אין כן בעובד כוכבים דהא מגע בביתו לא מגע ולא מנסך אלא לאו עובדה עובד כוכבים ומאי שאינו עובדה גר תושב וש"מ גר תושב נמי מבטל לא לעולם אימא לך אידי ואידי עובד כוכבים ודקאמרת היינו שלו ושל חבירו רישא זה וזה לפעור וזה וזה למרקולים סיפא [ז]זה לפעור וזה למרקולים מיתיבי [ז]*איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים דברי ר"מ וחכ"א [ה]כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב אלא איזהו גר תושב זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות [ו]מייחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל אבל מייחדין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים שמנו כיינו שמנו כיינו ס"ד שמן מי קא הוי (ח) יין נסך אלא [ז]יינו כשמנו ולשאר כל דבר הרי הוא כעובד כוכבים רבן שמעון אומר יינו יין נסך ואמרי לה [ח]מותר בשתיה קתני מיהא ולשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים למאי הלכתא לאו דמבטל עבודת כוכבים כעובד כוכבים אר"נ בר יצחק לא [ט]ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא [י]ישראל מומר[ו] משמר שבתו בשוק מבטל רשות שאין משמר שבתו בשוק אין מבטל רשות מפני שאמרו [כ]ישראל נותן רשות ומבטל רשות [ל]ובעובד כוכבים עד שישכור כיצד [מ]אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות רב יהודה שדר ליה קורבנא לאבידרנא

[ו]תניא נמי הכי [א]בד"א שירשו אבל נשתתפו אסור הדור יתבו וקמיבעיא להו גר תושב מהו שיבטל עבודת כוכבים דפלח מבטיל דלא פלח לא מבטיל או דלמא כל דבר מיני' מבטיל והאי בר מיניה הוא אמר להו רב נחמן [ב]מסתברא דפלח מבטיל דלא פלח לא מבטיל מיתיבי [ג]ישראל שמצא עבודת כוכבים בשוק עד שלא באתה לידו אומר לעובד כוכבים ומבטלה [ד]משבאתה לידו אינו אומר לעובד כוכבים ומבטלה מפני שאמרו [ה]עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו בין עובדה ובין שאין עובדה מאי עובדה ומאי שאינו עובדה אילימא אידי ואידי עובד כוכבים היינו שלו ושל חבירו אלא לאו עובדה עובד כוכבים ומאי שאינו עובדה גר תושב וש"מ גר תושב נמי מבטל לא לעולם אימא לך אידי ואידי עובד כוכבים ודקאמרת היינו שלו ושל חבירו רישא זה וזה לפעור וזה וזה למרקולים סיפא [ז]זה לפעור וזה למרקולים מיתיבי [ז]*איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים דברי ר"מ וחכ"א [ה]כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב אלא איזהו גר תושב זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות [ו]מייחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל אבל מייחדין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים שמנו כיינו שמנו כיינו ס"ד שמן מי קא הוי (ח) יין נסך אלא [ז]יינו כשמנו ולשאר כל דבר הרי הוא כעובד כוכבים רבן שמעון אומר יינו יין נסך ואמרי לה [ח]מותר בשתיה קתני מיהא ולשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים למאי הלכתא לאו דמבטל עבודת כוכבים כעובד כוכבים אר"נ בר יצחק לא [ט]ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא [י]ישראל מומר[ו] משמר שבתו בשוק מבטל רשות שאין משמר שבתו בשוק אין מבטל רשות מפני שאמרו [כ]ישראל נותן רשות ומבטל רשות [ל]ובעובד כוכבים עד שישכור כיצד [מ]אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות רב יהודה שדר ליה קורבנא לאבידרנא

גר תושב. אינו עובד עבודת כוכבים וגר מיניה של עובד כוכבים הוא בכל שאר עבירות: **אי נימא אידי ואידי עובד כוכבים.** קאמר דזה מבטל ירלתו של זה ואע"פ שהמבטל לא עבד את זו מעולם כי אם שלו הוא עובד: **היינו שלו ושל חבירו: זה וזה לפעור.** זה יש לו פעור שלו וזה יש לו פעור שלו ואשמעינן דישא דזה מבטל פעורו של חבירו וזה מבטל פעורו של חבירו וסיפא אשמעינן דאפילו זה לפעור וזה למרקולים מבטל זה את של חבירו: **אינו לא באו לכלל גר תושב.** שיהו ישראל מצווים להחיותן שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עבודת כוכבים ועל שאר המצות: **כל שאוכל נבילות.** ושאר כל המצות מקיים אין מפקידין אצלו יין בביתו לזמן מרובה דאיכא למיחש לאיחלופי ביין שלו שהוא אסור כדקתני סיפא יינו כשמנו: **אבל מייחדין אצלו יין.** ישראל מניח [כ] בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר מה שאין כן בעובד כוכבים דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אינו מניחו ליגע ולאחלופי בזמן מועט ליכא למיחש: **שמנו כיינו.** משמע שמנו אסור כיינו ולהחמיר בא: **ושמנו מי הוי נסך אלא יינו.** מותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל בשתיה אסור: **יינו יין נסך.** דאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים: **הרי הוא לעובד כוכבים.** דכיון דלא מל חשוד הוא לכל התורה: **ליתן רשות.** שאינו יכול ליתן רשותו לישראל אא"כ שכר ממנו מערב שבת: **משמר שבתו בשוק.** בפרהסיא ואע"פ שהוא מומר[ו] לחלל שבת בצינעה: **נותן רשות.** אם היה פתח ביתו פתוח לחצר שישראל דרין בה ושכח ולא עירב עמהן מבטל להם את רשותו של חצר ואם לא ביטל אסור להוציא מבתיהם לחצר דהוה להו מוציאין מרשות המיוחדת לכל אחד לרשות שיש לזה חלק בה וחכמים גזרו שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו: **כיצד.** ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר: **קנה.** הנוטל באמירה בעלמא בלא מתן מעות: **ואין צריך לזכות.** על ידי קנין: **קורבנא.** תשורה: לאבידרנא

לב א מיי' פי"ג מהל' מ"א הלכה כב סמג לאוין קמח:
לג ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
לד ג מיי' שם הלכ' ח [ט] טוש"ע שם סעיף ב:
לה ד טוש"ע שם סעי' ה:
לו ה מיי' שם פ"י הלכ' ו ופי"א מהלכות מאכלות אסורות הלכ' ז [ופי"ד מהל' מאכלי גויים הל' ז] טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ב:
לז ו מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף א:
לח ז (ה) מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ו:
לט ט י מיי' פ"ב מהל' עירובין הלכה טז סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' שפה סעיף ג:
מ כ מיי' שם וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שפ סעיף ג:
מא ל מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע א"ח סי' שפב סעיף ג:
מב מ מיי' שם הלכ' ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' שפ סעיף ג:

מ) [קידושין יח:],
נ) [תוספתא פ"ו ה"ב],
ס) [לעיל נב: וש"נ],
ע) [לעיל נב.],
פ) [נקמן סה.],
צ) חולין ו. עירובין סט:,
ק) [בס"ק: משומד],
ר) [וע' היטב תוס' קידושין יח: ד"ה מליפין],
ש) [לעיל כו.],
ת) [וע' תוס' סוטה יב. ד"ה אחרים וכו' ותוס' ב"ב טו: ד"ה יש],

גליון הש"ס

גמ' איזהו גר תושב. עיין סנהדרין דף לו ע"ב ברש"י ד"ה גר תושב וכנאמר שבע שם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמן מי קא הוי נסך כל"ל ותיבת יין נמחק: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' בחנותו עד. נ"ב ע"ל דף סט ע"א: (ג) תוס' ד"ה תניא וכו' ליכא למשמע מינה דהוה אמינא דהדין הוא: (ד) ד"ה אין וכו' היה לנו לאסור איסור גמור וכו' על מגע עובד כוכבים שרגילים וכו' דבזמן מועט:

מוסף רש"י

עבודת כוכבים שלו ושל חבירו. אין שייכין עובדין לילה אחת, אין זה עובד לפעור וזה למרקולים, והא דעבודת כוכבים מותרת ע"י ביטול נפקא (לעיל נב.) ממין לעובד כוכבים שפוסל עבודת כוכבים וכו' (לעיל מב.). משמר שבתו בשוק. בפרהסיא, אע"פ שהוא מומר לחללו בצנעה הרי הוא כישראל, ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי נותן להם רשותו ויש (חולין ו.). לזכות. בקנין תליפין (שם).

לא ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
לב ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
לג ד טוש"ע שם סעיף ב:
לד ה מיי' שם פ"י הלכ' ו ופי"א מהלכות מאכלות אסורות הלכ' ז [ופי"ד מהל' מאכלי גויים הל' ז] טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ב:
לה ו מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף א:
לו ז (ה) מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ו:
לז ח מיי' פ"ב מהל' עירובין הלכה טז סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' שפה סעיף ג:
לח כ מיי' שם וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שפ סעיף ג:
לט ל מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע א"ח סי' שפב סעיף ג:
מ מ מיי' שם הלכ' ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' שפ סעיף ג:

כיון שלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך עד כאן היה כתוב בפירושיו והוסיף רש"י והגיה ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אין מניחו ליגע ולאיחלופי בזמן מועט ליכא למיחש ולפי זה הפירוש אין להוכיח בדיורי שיהא מותר מגע גר תושב ביינו של ישראל להתירו בשתיה ויש לישב פירוש הקונטרס ראשון דאין מפקידין בביתו יין לפי שאינו מקפיד על מגע שרגילין העובדי כוכבים ליכנס בביתו אע"ג דיינו כשמנו אלמא שמקפיד על מגע עובד כוכבים מדשרי בהנאה היינו בשל עצמו אבל בשל ישראל אינו מקפיד א"נ הא דיינו כשמנו בידוע שלא נגע בו העובד כוכבים אבל מייחדין יין בחנותו אפילו הודיעו שמפליג כדי מיל או יותר בזמן מועט ליכא למיחש למגע עובד כוכבים שאין העובדי כוכבים רגילים ליכנס בתוך החנות ולמגע עצמו לא חיישינן כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולגנוב נמי כדי לשתות לא חשיד כיון שקבל עליו שבע מצות מיהו לר"מ שלא קבל עליו אלא שלא לעבוד עבודת כוכבים צריך לומר אע"פ שגזרו על יינו לא גזרו על מגעו ביין של ישראל אבל רבינו יצחק כתב מייחדין אצלו יין אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים פירוש דמותר מגעו בשתיה והא דלא תנא בהדיא מגעו מותר דרבותא קמ"ל דאפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים לא חיישינן שמא יגע בו עובד כוכבים אע"פ שרוב עובדי כוכבים מצויין שם כיון שאין מניחו אלא לפי שעה ואין מפקידין כו' הטעם כדפיר' בקונט' בהגהה כתב רבינו יהודה מעשה היה בגר אחד שמל ולא טבל טבילה כראוי ועמד בבית ישראל ימים רבים ונגע ביינו והתירו רבינו יצחק בשתיה כפירושו דגר תושב מגעו מותר בשתיה כל שכן זה שמל וקבל עליו מצות ואע"ג דאמרינן לעיל עבדים ובני שפחות שמלו ולא טבלו עושין יין נסך היינו לפי שאימת רבן עליהם ואינם מתגיירין בלב אלא כדפירש לעיל (דף מז.) גבי שיקוע עבודת כוכבים ועוד ראיה דאמרינן לעיל (דף נט.) גבי גרים שמלו ולא טבלו לא בגיהם שהם ממזרים ואע"פ שמתמה נוגעין ביין לא היה מקפיד על יינם כמו במזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל בשתיה יינם בשתיה וה"ה במגען ואפילו לגיעה דקאמר יינו כשמנו היינו משום חתנות אבל על מגעו בשל ישראל לא יקפיד אע"פ כן לא רצה רבינו יצחק להקל:

לאבידרנא. שם העובד כוכבים: **כוורדא.** במרכז של וורדיס: **עיגא דבעיא למחזי לבו ביטוחא.** עין המתאוה לראות רעתכם תעקר שהרי הקב"ה ממלא כל תאוותכם שאף שיחתכם מתברכת: **ביקרותיך.** לכבוד לך. לישראל קא מבשר נביא: **עין לא ראתה.** זולתי עין של הקב"ה את אשר יעשה למתכה לו לא נראה כבוד וגדולה דוגמתה: **ואע"ג.** **דהעברת חבית** לאו לעיתותי ערב לאחר שנשלם כל זמן שכר פעולתו אלא קודם גמר זמן שכירותו אמר לו העבר חבית של יין נסך קתני מתניתין שכרו מותר בתמיה: **ולעיתותי ערב.** דכבר נתחייב לו כל שכרו קודם העברת חבית: **רבא אמר.** לעולם דלא אמר ליה לעיתותי ערב: **ולא קשיא.** מתני' דקתני מותר כגון העבר לי חבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך בידיהן שדי פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד עובד כוכבים ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשא: וברייתא דכי לא אמר ליה לעיתותי ערב הוי כל שכרו אסור כגון דאמר ליה העבר ק' חביות בק' פרוטות דכל כמה דלא אעבריתו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כולי אגרא שייך ביה: **והתניא.** בגיחותא: **סיפא אלטריך ליה.** לאשמועינן דאגרא נאו אלגין מקבל ליה ושרי: **גינו.** של יין נסך נאו דרכיה לאותוביה הלכך אגרא נאו עליה קא מתייהב: **של אותו הדרך.** אפילו הוא מהלך ג' ימים: **מי אמרינן ליה.** לחמר נכי ליה פחת לו שכר הלגין וכיון דכי לא מותיב לא מנכי כי מותיב נמי אגרא נאו עליה מתחייב ושרי: **ה"ד.** דשוכר מניח עליה מזונות כל הדרך וחמר אינו מניח אלא מזונות יום אחד: **אי דשביח למזבן.** בדרך הליכתן מוצאין מזונות ליקח כל שעה: **מאונא לאונא.** ממסע למסע מהלך יום אחד כמו נטל ועבר תלתא אוין[ט] דסנהדריב: הוה

ביקרותיך. פי' בקונטרס לכבוד לך לשון יקר אבל בתהלים פירש ביקרותיך לשון ביקור וכן [ח] (וזה המזבח) יהיה לי לנקר ואע"פ שהיו"ד יתירה מנויה היא במסורת עם יו"ד של מי נתן למשיחה כלומר מבקרות לך ועומדות לשרתך:

טעמא דא"ל לעיתותי ערב כו'. הא דלא משני מתני' כרשב"ג דאמר [ט] ימכר כולו (ב) חוץ מדמי יין נסך וכאן נמי שכרו מותר חוץ מדמי חבית דניחא ליה לאוקמי כרבנן אי נמי שכרו מותר משמע כל שכרו אי נמי בהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודי דהתם אין דרך ליקח יין מן העובד כוכבים והכא דרך בני אדם ליקח שכר מן העובד כוכבים ויש לאסור כל השכר וחילוק זה יש בירושלמי ולעיל ס"פ כל הנלמים (דף מט:) [י] גבי ארג בו את הבגד ולפי התירוץ דניחא לאוקמא כרבנן ניחא דלא תיקשי נוקמה כר"א דאית ליה לעיל יש פדיון לעבודת כוכבים ויולין הנאה ליש המלח אף בלא זה וזה גורם וקיימא לן כוותיה ולתירוץ האחר נמי יש לומר שכרו מותר משמע בלא פדיון: **הא** דאמר ליה העבר לי ק' חביות בק' פרוטות. והא אסרה בריתא כי לא אמר לו לעיתותי ערב דכל כמה דלא אעבריתו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כולה אגרא שייך ביה כן לשון הקונטר' משמע הא א"ל לעיתותי ערב מותר ואע"ג שהיא מאותם חביות שהתנה עמו וקשה דמ"מ שכר האיסור מעורב בכל ההיתר לכן נראה לפרש ולעיתותי ערב אחר שהשלים קבלנותו אמר לו כן ואשמעי' שאע"פ שלא עשה עמו תנאי חדש אלא על פי תנאי הראשון הוא מעביר בפרוטה לפי חשבון מאה במאה פרוטות וס"ד שהכל שכר אחד הוא ונמצא בשכרו מעורב שכר יין נסך קא משמע לן דשרי והוה ליה כמעביר ביוס של אחריו מאחר שכבר השלים קבלנותו: **ה"ג** [כ] ר"ת שוכר מניח עליה כסתו מלשון כסת ולא גרס כסותו דדבר פשוט הוא וכי ילך ערוס ואם תפרש כסותו שניה שיש לו אם רגיל ללובשה פשיטא שמותר ואם בא להתיר אע"פ שאינו רגיל היה לו לפרש אלא כסתו גרס והוא כסת קטנה שיושב עליה או נותן תחת ראשו למראשותיו וכר הוא הגדול ששוכב עליו והעולם טועים שאומרים לקטן כר ולגדול כסת וראיה ממסכת תמיד (פ"א מ"ח) אין כסתו בארץ וכן תנא בכלים (פ' כ"ח מ"ה) כר שעשאו סדין וכסת שעשאו מטפחות וגם במקרא (יחזקאל יג) למתפרות כסתות על כל אציבי ידיס וכר הוא לשכוב עליו כדמשמע פ' השולח (גיטין דף מז. ושם) רשב"ל היה שוכב על מעיס ואומר בתי כרסי כרי וכן פ"ב דעירובין (דף ק:) ונעשית כר לבעלה והא דכתיב (בראשית לא) ותשימם בכר הגמל אותו כר עברי של עבוט כדמתרגמינן בעביטא דגמלא וחור כרפס (אסתר א) אותו כר היה גדול כמטות המולעות לכבוד הבית: **מאונא לאונא.** פי' ממסע למסע ממהלך יום למהלך יום כמו [ט] נטל ועבר תלתא אוין דסנהדריב והא דאמרי' [בסנהדרין] (דף לד:) עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום בתרגום אינו מושב כי אם ערים גדולות והא דכתיב גבע מלון לנו דמשמע שלנו שם לילה אחת שמא מקצת אלו הלכו תחילה ולנו מקצת במקומות הללו והוא ושאר החיל הבאים אחריהם עמו עברו עד ירושלים והלכו הכל ביום אחד לפי שהיה ממהר להיות שם באותו היום:

כי

מסורת הש"ם

[א] [ע' תוס' לעיל מ: ד"ה לאחיקין], [ב] [לעיל סד:], [ג] [גי' ע"י ומאי טפי מהאי א"ל], [ד] כ"א מהכא ולאחוס מלאוס יאמרן א"ר פפא לאיצעי ליה לגימרא מהכא עין כו', [ה] [תוספ' פ"ח ה"ל], [ו] כ"מ עט: ע"ש, [ז] [תרגום על עוד היום בגוב יסעיה י"], [ח] [נ"ל ומזבח המשא במלכים ב טז], [ט] [לקמן עד.], [י] וסס ד"ה ארג, [כ] [בכ"מ עט: כתבו הכי בשם ר"ח], [ל] הוא תרגום ביעעיה ס' י על פסוק עוד היום בגוב,

תורה אור השלם

1. בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר:
תהלים מה י
2. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לְמְחַכֶּה לוֹ:
ישעיהו סד ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' למימרא דלגין נאו דרכיה הוא נאותויה: (ב) תוס' ד"ה טעמא וכו' מולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו וכאן:

מוסף רש"י

חמר נמי לעכב. השוכר שלא יניח עליה אלא מזונות של יום אחד (ב"מ עט:). מאונא לאונא. ממלון לילה למלון לילה (שם). למיטרח. לחזור ולשאול בעיר מי מוכר מזונות (שם).

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכ' ב סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ה וברב אלפס רפ"א דמכילתין דף שנ:):
ב [מיי' פ"ח מהל' מלכים הלכה יז]:
מד ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה יח [ינו] סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף ג:
מה ד ה מיי' פ"ד מהל' שכירות הלכה ח סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שח סעי' ג:

סה: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

כי קא טרח בהתירא קא טרח. פרש"י דיין נסך לא הוי עד דמטיין לקרקעיתו דזיקי דידהו והא דלא מיתסר העליון בהנאה בנגוק (ד) כרשב"ג לקמן (דף עד.) דאמר יין ביין יתכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו וקי"ל כוותיה ואפי' היה נשאר יין משלהם בתוך כליהם אין לאסור של מעלה בנגוק ולומר שטורח באיסורי הנאה ולדברי ר"ת דפסק נגוק אינו חיבור לא קשיא מידי ולקמן (דף עב.) בשמעתין דנגוק נאריך בעה"י א"נ מיירי הכא שהריקו כליהם יפה שאינו יין נסך עד שיגע: **פריסדקי.** פר"ח (ה) של חרס כדים ריקים ונשמא יבקעו שניהם כולי האי לא חיישינן: **ואם** היו מבוקעות אסורות. בירושלמי מפרש דמיירי בענבים המחוברים לאשכול אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בזנבו: **ה"ג** בסדר המשנה יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחום והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות. ומעשה בביתום בן זונן שהיה מביא גרוגרות כו' זה הכלל כל שבהנאתו כו' כגון חומץ שנפל לגריסים כו' עובד כוכבים שהיה מעביר כו' עכ"ל רבינו שמואל ולפ"ז צריך לפרש (ו) שמקשה בגמרא מעשה לסתור על נפילת יין בענבים קאי דגרוגרות דמו למבוקעות אבל לספרים דגרסי במשנה נפל ע"ג תמרים ותאנים אם יש בהם בנותן טעם אסור ומעשה בביתום בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ושאל לחכמים והתירום זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין: **גמ'** מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני אם נותן טעם לפגם הוא מותר ומעשה נמי בביתום בן זונן שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירום ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך שרייה רבא לזבוניה לעובדי כוכבים איתיביה רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנה לעובד כוכבים ולא יעשנה מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה לעובד כוכבים מ"ט לא דלמא אתי לזבוניה לישראל ה"נ אתי לזבוניה לישראל הדר ישרא למיטחינהו ולמפינהו ולזבונינהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל תנן יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מבוקעות אין שאין מבוקעות לא אמר רב פפא שאני חיטי הואיל ואגב צירייהו כמבוקעות דמיין

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים ואזיל מעבר להו מעברא ויהבו ליה גולפי באגרא אתו אמרו ליה לאביי א"ל כי קא טרח בהתירא קא טרח והא רוצה בקיומו דלא נצטרו זיקי דמתני בהדייהו א"נ דמייתו פריסדקי בהדייהו והא קא מעבר להו מעברא דקא טרח באיסורא דא"ל למברויא מעיקרא א"נ דנקיטי ביה קיטרי: **מתני'** יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות בנפל ע"ג תאנים או על גבי תמרים אם יש בהן בנותן טעם אסור ומעשה בביתום בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך (ט) ונפל על גביהן ושאל לחכמים והתירום (י) זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר (יא) כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין: **גמ'** מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני (יב) אם נותן טעם לפגם הוא מותר ומעשה נמי בביתום בן זונן שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירום ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך שרייה רבא לזבוניה לעובדי כוכבים איתיביה רבה בר ליואי לרבא (יג) בגד שאבד בו כלאים (יד) ה"ז לא (טו) ימכרנה לעובד כוכבים ולא (טז) יעשנה מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה (יז) לעובד כוכבים מ"ט לא דלמא אתי לזבוניה לישראל ה"נ אתי לזבוניה לישראל הדר (יח) ישרא למיטחינהו ולמפינהו ולזבונינהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל תנן יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מבוקעות אין שאין מבוקעות לא אמר רב פפא (יט) שאני חיטי הואיל ואגב צירייהו כמבוקעות דמיין

חמרא

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים. הוא היה מוכר להם יין ודלך למוכרי חביות של יין ליתן גם החביות לנוקחין והכי אמרינן בהמפקיד (ב"מ מ:) איכא גולפי (ז) ושדריה שלוקח ומוכרו בחנות משתכר בהן לבד מה שהוא משתכר ביין ורב איקא הוה שפיך להו מגולפי שלקחו ממנו ויהיב בזיקי דידהו: **ומעבר להן.** את מעבר המים: **ויהבו ליה גולפי.** דזבון מייניה באגרא: **כי קא טרח.** לשפוך: **בדידיה קא טרח.** שהיין אינו נאסר עד שמגיע לקרקעית של זיקי דידהו. זיקי של עור גולפי של חרס. ולקמיה פריך הא קא מעבר להו מעברא דהיינו לאחר שנאסר: **והא רוצה בקיומו.** לאחר שנאסר: **דלא נצטרו זיקי.** שלא יתבקעו הגודות שלהם ויצטרכו לגולפי ולא יהבי להו מיהליה: **דמתני בהדייהו.** דלאי נמי מצטרו זיקי לא יהיב להו גולפי: **א"נ פריסדקי נקיטי בהדייהו.** כלים רקיס לקבל היין היוצא מן הגודות כשהן מתבקעין דלא איכפת להו אי מצטרו זיקי: **הא"ל למברויא מעיקרא.** רב איקא ריש נהרא הוה וא"ל למברויא לספן מעיקרא הרי ימים רבים כל עת שיגיעו אנשים הללו העבירם בחנם: **קיטרי.** קישרי. סימן הוא מוסר להם ומכירם הספן ומעבירם ואיהו לא טרח מידי: **מתני' ידיחם.** במים ואם היו מבוקעות אסורות: **וכן יין שנפל לתוך החומץ כו'** לא גרס: **גרוגרות.** תאנים יבשים: **כל שבהנאתו בנותן טעם.** שהנה בטעמו של איסור דהיינו בנותן טעם לשבח אסור (כ). וכל שאין בהנאתו בנותן טעם שהנה בטעמו: **לגון חומץ שנפל לתוך גריסין.** דנותן טעם לפגם הוא מותר: **וכן היו עושין כו'** לא גרסי' במתני': **גמ' מעשה לסתור.** יש אדם שמביא ראיות לסתור את דבריו קתני אם יש בהן בנותן טעם אסורות והדר תני מעשה דגרוגרות והתירום: גרוגרות היין פוגמן: **שאבד בו כלאים.** שאורג (א) כלאים חוט אחד ואין מקומו ניכר: **ולא ימכרנו לעובד כוכבים.** כדמפרש שמא יחזור וימכור לישראל. וה"נ איכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל: **תכריכין למת.** דכתיב (ב) במתים חפשי (ג) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות: **ולמפינהו.** דתו לא זבין להו ישראל מעובד כוכבים דפתן אסורה: **שלא בפני ישראל.** דאי חזי ישראל דישראל חבריה מזבין ליה לעובד כוכבים הדר זבין ליה אייתו מיד עובד כוכבים דסבר פת של איתר היא שישראל אפאה: **לירייהו.** סדק שבחיטין: **לירייהו.** לשון מיצטרו זיקי (לעיל ג.): חמרא

הדרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים. דוקא אבד גזרינן שמא ימכרנו לישראל וכן לא יעשנו מרדעת לחמור שמא יקרע בגדו ויתפרנו עליו אבל בכלאים ודאי ליכא למיחש מידי כדתנן (במס' כלאים פ"ט משנה ד') מרדעת החמור ותכריכי המת אין בהן משום כלאים ודוקא בהעשה כגון מרדעת החמור שהוא יושב עליה וטעמא לפי שהוא דרכנן דלאמרינן בפ"ק דביצה (דף יד:) לא יעלה עליך אבל אתה מותר להליעו תחתיך אבל בהעלאה אסור כדתנן ולא יעלנה על כתיפו אפילו להניח עליה הזבל והעצה צריך נמי ליזהר שלא יהא בשרו נוגע בהם ואע"פ שהעצה נמי גזרו חכמים אפילו עשר מלעות זו על גב זו וכלאים תחתיהם גזירה שמא תיכרך נימא על בשרו מ"מ הכא לא גזור: **אבל** עושין אותו תכריכין **למת מצוה.** וה"ה בלא אבד כדתנן במס' כלאים (פ"ט מ"ד) שהבאתי וא"ת הא איכא לועג לרש כדאמרינן גבי ציצית פ' התכלת (מנחות דף מא.) וההיא שעתא ודאי רמינן להו משום לועג לרש פי' באותה שעה שיקברוהו יטילו בו ציצית משום לועג לרש שנראה שאינו חייב במצות וי"ל דשאני ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות ואיכא לועג טפי ורבי יהודה היה אומר דהיא דמנחות (דף מא.) אליבא דשמואל דאזיל לטעמיה דאית ליה אין מצות בטילות לעתיד לבא נמצא כשיעמדו הצדיקים בלבושיהם יהיו בלא ציצית ויש כאן עבירה והא דתלי טעמא בלועג לרש לפי שבא ליתן טעם שהעומדים יש להן ולא"כ הן לועגין שאינן חשובין כו' (מב) והוא ז"ל לעשותו ושמואל מוקי הך דהכא כדברי ר' יוחי (ל) דלא שרי אלא לסופדו אבל לקוברו בכלאים אסור מטעם דפרישת ולפ"ז החילוק ניחא מנהגינו שאנו מסירין הציצית מטליתי המתים דקי"ל כרבי יוחנן דפליג אדבי ר' יוחי ושרי אף לקוברו ולטעמיה דאית ליה מצות בטלות ועוד סמך למנהגינו ממס' שמחות (פ' יב) שלוה אבל שאול התירו תכלת מאפיליוני ועל פי ספרים החיצונים אנו נוהגין כמה דברים כגון ויחל משה בלילי תעניות ובמגילה (דף לא.) תניגן קללות וברכות ורבינו יצחק היה מחלק לראשונים שהיו להם (י) בחייהם דהוו זהירי בציצית כל ימיהן אי לא רמינן ההיא שעתא הוי לועג כלומר לא קיימו אבל האידנא דלא זהירי בציצית כולי האי אדרבה אי רמינן הוי לועג לומר שקיים ולא קיים ואפילו לאותן שקיימו אין להטיל שלא נניח האחרים דלאמרינן במסכת נדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין ואין לחוש שמא יאכלו העובדי כוכבים וישראל בקערה אחת כל אחד מפתו (כב) (דלאמרינן) (כג) [דלכתבינן] פ' אין מעמידין

(דף לה:) (טו) דלא חמירא פת של עובדי כוכבים מדמאי שמותר בתערובות כיון דלא שכיחא לא גזרינן למידי:

מו א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה לב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ח:

מז ב מיי' שם הלכ' לג וגרס כגי' התוס' טוש"ע שם סעיף ט:

מח ג ד טוש"ע שם סעיף יב:

מט ה מיי' שם הל' לג טוש"ע שם סעי' ט:

נ ו מיי' פ"י מהל' כלאים הלכ' כז סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ח:

נא ז ח מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה לד ועיין בהגהות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף יא:

מוסף רש"י

בגד שאבד בו כלאים. שנאגרג בו חוט של כלאים ואינו ניכר (פסחים מ:) שאם היה מכיר חוט הלמר בבגד הפשתן נותקו וכשר (נדה טא:). **לא ימכרנה לעובד כוכבים.** לאחת העכו"ם ומזבן ליה לישראל (שם) דהוחיל ואין כלאים שבו מיכירים אתי לזבויה לאי נכרי לישראל ובכיש להו ישראל ולאו אדעתיה (פסחים מ:). **ולא יעשהו מרדעת לחמור.** דילמא הלד שקיל ליה מהתם ותופרו באחד מבגדיו (שם). **תכריכין למת.** דמהתם תו לא שקיל ליה. דבגדי המת אסורין בהנאה ומת אין מצות נוהגות בו, דכתיב במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (פסחים מ:).

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא יעשהו מרדעת: (ב) רש"י ד"ה כל שבהנאתו וכו' אסור הס"ד ואח"כ מ"ה וכל שאין וכו' טעם שאינו נהנה בטעמו כגון כל"ל והל"ת: (ג) ד"ה שאבד וכו' שאורג בו כלאים: (ד) תוס' ד"ה כי קא וכו' והא דלא מיתסר העליון בהנאה בנגוק ואפי' היה נשאר וכו' באיסורי הנאה דס"ל כרשב"ג דאמר יין וכו' וקי"ל כוותיה ולדברי ר"ת דפסק: (ה) ד"ה פריסדקי פר"ח כדים ריקים של חרס ונשמא יבקעו: (ו) ד"ה ה"ג בסדר וכו' צריך לפרש בענבים קאי. נ"ב ולפי זה למאי דמשני נמי אין מילוק בין לחים ליבשים דאף בתאנים לחים נמי נ"ל הוא: (ז) בא"ד פריך בגמרא וכו' ומשני דיין ע"ג גרוגרות יבשים נותן טעמא לפגם הוא וקשה: (ח) ד"ה הבנגד וכו' ותיכף ה"ר יוסף בר יום טוב וכו' אם יש בה בנותן: (ט) ד"ה אבל וכו' שאינו משובין כו' האי והוא אינו וכו' אבל לסופדו בכלאים אבל וכו' ולטעמיה אזיל דאית ליה מצות בטלות ל"ל ועוד סמך: (י) בא"ד שהיו להם ציצית בחייהם דהוי: (כ) ד"ה ולמפינהו וכו' כדאמרינן פרק ר' ישמעאל דלא ממירא וכו' דכיון דלא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

(א) תוס' ד"ה הבנגד שאבד בו כלאים וכו' לכך אוסר עירובין ולא בטלי. נ"ב אבל התוס' בחולין לה ע"ב בסד"ה ובגמרא וכו' הטלו דמן הדין בחמת בטל ורק מומרא דתקנתא דרבנן הוא:

(ב) [ונפלה. יעב"ן], (ג) [לעיל לו. וש"נ], (ד) נדה סא: פסחים מ:, (ה) [ע' תוס' חולין לה. סד"ה ובגמרא], (ו) ימכרנו. יעב"ן, (ז) [בפסחים ובנדה ליתא מלוה], (ח) [בגמרא שם ליתא ומהריש"ל], (ט) [תהלים פח], (י) [בשבת כ.], (יא) [ל"ל בליפורקא], (יב) צריך להסך הדברים והוא אינו יכול לעשות ואח"כ וא"כ הן לועגין וכו', (יג) [נדה סא:], (יד) גי' מהר"ם כלים ע"ג וכו', (טו) [וע"ע תוס' פסחים מ: ד"ה אבל ותוס' ברכות יח. ד"ה למחר ותוס' ב"ב עד. ד"ה פסקין], (טז) גי' רש"ל, (יז) [ע' תוס' שם ד"ה מכלל],

חמרא עתיקא. טעמו ניכר בענבים: **חמרא חדתא.** בנותן טעם. וכל היכא דאיתמר נותן טעם ואין טעמו ניכר הוה שיעורא בששים: **חלא דחמרא וחלא דשיכרא.** חד דאיסור וחד דהיתר: **חמירא דחיטי וחמירא דשערי.** חד דחולין וחד דתרומה. ונפלו זה לתוך זה: **וכל מין במינו במשהו.** (ג) לקמן[ד] פסקינן דלאו הלכתא הכי אלא אפילו מין במינו בנותן טעם חוץ מנטבל ויין נסך: **תבלין שנים וג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין** ה"ג במסכת ערלה. ג' שמות והן מין אחד כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך או מין ג' וג' שמות יש להן אסורין ומצטרפין אם נפלו לקדירה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו והן של איסור מצטרפין לאוסרה. ואמר חזקיה הכא דקאמר מין ג' וג' שמות להן מצטרפין אע"ג דתלתא מיני נינהו ובשמא נמי לא שוו: **במיני מתיקה עסקינן.** שכולן טעמן מתוק ומש"ה מצטרפין דטעמן שוה למתק בהן הקדירה: **ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא.** ואע"ג דלא שוו לא בשמא ולא בטעמא קאמר דמצטרפין ודחזקיה ליתא: **חלא שנפל לגו חמרא.** חלא דאיסור לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם דכי נפיל לגויה לא הוי דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל ריח החומץ עד שנתרבה לתוכו ולא החומץ מבטל ריח היין משום דרובא חמרא: **אבל חמרא לגו חלא.** משעה שהגיע לאויר הכלי נהפך היין בריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו היו שוין בריחן: ריחיה

מכלל דרישא בנותן טעם עסקינן. יש שהיו מפרשים דכל איסור דהוי במשהו לא אמרינן ביה נותן טעם לפגם מותר דהא אין לך טעם בטל יותר ממשהו בחלף (ד) ה"ה נותן טעם לפגם ומפרש כאן מכלל דבנותן טעם עסקינן דלכך מותר בשאין בהנאתן בנותן טעם דאי במשהו הא אפילו לפגם אסור ואין ראיה מכאן דלא דייק הכא אלא מדמפליג בסיפא בהכי מכלל דרישא בנ"ט דבהכי איירי מתני' ועוד דמשהו מין במינו אין הטעם בטל כלל אפילו בחלף כיון שהטעם שוה אבל לפגם הטעם בטל ובחמץ בפסח לספרים דגרסי במשהו כרב (פסחים דף ג.) אע"ג דשלא במינו אסור במשהו אע"פ שהטעם בטל מ"מ אין לאסור טעם לפגם [e] אלא יהא טפל חמור מן העיקר דשלא במינו אינו אסור אלא אטו מינו אלא ולאי אין חילוק דכל נותן טעם לפגם מותר: **תבלין של ב' וג' שמות אסורין ומצטרפין.** פ"ה אם נפלו לקדירה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו והם של איסור מצטרפין לאוסרה וקשה לרפי' משמע דחדא מלתא היא ולישנא דברייתא משמע דתרי מילי מינהו לכן פירש רשב"ם דאסורים דקאמר ר"ל אסורה העיסה או הקדירה בנתינת טעם ומצטרפין בדבר יבש לאסור ואפי' בלא נתינת טעם כגון שנפלו לתוך חולין ויש בו מאתים לבטל אחד מן האיסורין אפ"ה לא בטיל עד שיהו בו מאתים מן השנים וא"ת אמאי תני תרוייהו אסורים ומצטרפין ליתני מצטרפין לחוד ושפיר שמעינן תרוייהו בין בלא בין ביבש וי"ל דאי הוה תני הכי ה"א דר"ש דפליג בסיפא (ה) בתרוייהו פליג בין להצטרף לנותן טעם בקדירה בין להעלות באחד ומאתים מש"ה תני תרוייהו לאשמועינן דר"ש לא פליג בנתינת טעם לקדירה אלא מודה דמצטרפין [1] (כדחזי) דאע"ג דלא גזרו על תערובת דמאי אפ"ה קאמר [2] שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי והא דטעמא לא בטיל לא בעי למימר דלא בטיל כלל אלא דלא בטיל כדין שאר איסורים אבל בטל ואי שפיר כי ידעינן ואי דנתבטל הטעם כגון ביורה גדולה: **תבלין** של שנים וג' שמות והם מין א'. פרש"י כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך והם מין א' וכולן קרוין פלפלין או ג' מיני תבלין כגון פלפל וכמון וקנמון וקשה על זה דבמס' ערלה (פ"ב מ"י) קתני סיפא ר"ש אומר בין ג' שמות והם מין אחד בין ג' מיני והם שם אחד אינם מצטרפין ולפ"ה דפי' דשמות לשון שם ממש בשלמא ג' שמות והם מין א' משכחת לה כדפי' אלא ג' מינים והם שם אחד היכי משכחת לה כיון דשם ר"ל שם ממש וע"ק דבכל דוכתא הוי פירוש שם איסור כמו השמות הללו [3] (לאיזהו נסך (ב"מ דף עד)) לכן נראה דשמות דקאמר היינו שם דאיסור כמו לא מן השם הוא זה בסוף פ' הזורק (שבת דף קב.) גבי יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ה' חטאות וה"פ הכא תבלין של שנים וג' שמות כגון פלפל דבלאים ופלפל דערלה ופלפל דתרומה דתלתא איסורין וכולן מין פלפלין הם או ג' מינים פלפלים וקנמון ושאר מינים וכולם איסור אחד והשתא ניחא דמשכחת שפיר ג' מינים והם שם אחד כגון מאיסור אחד פי' מתרומה או מערלה או מכלאי הכרם וכן משמע בירושלמי דתנן בפ"ב דמס' ערלה התרומה ותרומת מעשר והחלה והבכורים מצטרפין זה עם זה וקאמר עלה בגמ' לר"ש נצרכא דאע"ג דאמר ר"ש אין ב' שמות מצטרפין מודה הכא שכולם שם תרומה משמע בהדיא דשמות היינו איסורין [4]: **ורבא** אמר הא מני ר"מ היא. וא"ת א"כ מאי איריא מיני מתיקה דאמר חזקיה אפילו בלא מיני מתיקה נמי מצטרפין משום דכל מה שתיעבתי לך כו' ופרש"י דאה"נ אליבא דרבא ליתא לדחזקיה דמוקי לה במיני מתיקה דוקא וא"כ דא"כ אין הלכה כחזקיה מדפליג רבא עילויה והוא בתראה ובשבת ס"פ ר"ע (דף פט:) משמע שהתלמוד תופס עיקר הא דחזקיה דקא פריך התם והתנן תבלין של ב' וג' שמות כו' ואמר חזקיה במיני מתיקה שנו כאן מדקא פריך תלמודא ממילתיה דחזקיה ש"מ דהלכה כמותו לכן נראה לרבא נמי דמוקי לה כר"מ אינא דאמר ר"מ כל איסורים שבתורה מצטרפין ואפילו בלאו מיני מתיקה משום דדרשי כל מה שתיעבתי לך כו' ה"מ כשהאיסורים בעין ואז ודאי מצטרפין חלי זית מזה וחלי מזה לחייב אפילו אינם שוים במתיקה אבל כשהם מעורבין בתבשיל שאינם בעין כי ההיא דתבלין ב' וג' כו' ומיירי שמתבל בהם בקדירה אפילו ר"מ מודי לחזקיה דדוקא במיני מתיקה מצטרפין כיון שהם שוים למתק הקדירה אבל אם אינם שוים במיני מתיקה לא מצטרפין כיון שאינם שוין בנתינת טעם בקדירה שזה בא למתק וזה בא לחזק: **כל** שתיעבתי לך בו'. ואפילו למ"ד לאו שבכללות אין לוקין עליו ה"מ כגון [5] עלין ולולבין דמפקי מכל אשר יעשה מגפן היין וכן [6] חי ומבושל בחמי טבריה דמפקינן מכי אם לגי אם לבל היכא דהאיסור מפורש כל אחד לבדו כגון בכל איסורי דעלמא אי חזינן [7] מהכא שמצטרפי לא חשבינן ליה לאו שבכללות: **ורבא** אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא. תימה דקשה הלכתא אהלכתא דקי"ל כרבא לגבי אביי וקי"ל [8] כר' יהושע בן לוי נמי דאמר פרק המוכר פירות (ב"ב דף לו.) דריחיה חלא וטעמא חמרא חלא ור' יוחנן אמר דריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא ורבי יהושע בן לוי אמר חמרא כרבא דהכא ומכאן נראה דמותר לקדש בע"ש על היין שריחו חלא וטעמיה חמרא:

א חמרא עתיקא בענבי דברי הכל בנותן טעם חמרא חדתא בענבי אביי אמר במשהו ורבא אמר **ב** בנותן טעם אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן אידי ואידי חד טעמא הוא **ג** דהוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו ורבא אמר בנותן טעם **ד** בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד וה"ל מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנ"ט תנן יין נסך שנפל ע"ג ענבים כו' קס"ד חמרא חדתא בענבי מאי לאו בנ"ט לא במשהו הא מדקתני סיפא זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר מכלל דבנותן טעם עסקינן ואביי מתניתין בחמרא עתיקא בענבי חלא דחמרא וחלא דשיכרא וחמירא דחיטי וחמירא דשערי אביי אמר בנותן טעם בתר טעמא אזלינן והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד והוה ליה מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן **ה** והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי וה"ל מין במינו וכל מין במינו במשהו אמר אביי מנא אמינא לה דבתר טעמא אזלינן דתניא **ו** תבלין ב' וג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין ואמר חזקיה הכא במיני מתיקה עסקינן הואיל וראוין למתק בהן את הקדירה אי אמרת בשלמא בתר טעמא אזלינן כולי חד טעמא הוא אלא אי אמרת בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד והאי שמא לחוד ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי מאיר מנין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה שנאמר **ז** לא תאכל כל תועבה **ח** כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל חלא **ט** לגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ורבא אמר **י** בנותן טעם אביי אמר במשהו ריחיה

נב א ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה לג סמג לאוין קסח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף מ:

נג ג מיי' שם הלכה יד טוש"ע י"ד סי' צח סעיף ב בהגה ועיין כל זה בב"י שם:

ד [מיי' שם הלכה לה]:

נד ה מיי' שם הלכה יד טו וע"ש בהשגות ובכ"מ:

נה ו מיי' שם הלכה לה וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעי' ו [ובנרב אלפס עוד בפ' ערבי פסחים קט.]:

תורה אור השלם

1. לא תאכל כל תועבה: דברים יד ג

מוסף רש"י

תבלין ב' וג' שמות. פלפל לבן שחור וארוך, או אפילו מן ג' מינין והם (שם אחד) של איסור, אסורין. אם תינלו בהן את הקדירה, ומצטרפין. לתבלה אם אין בכל אחד כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו (שבת פט:). ואמר חזקיה. הא דקתני מצטרפין, הכא במיני מתיקה עסקינן. שכולן מיני ממתיקה קדירה, אבל מין אחר אין מצטרף (שם). כל שתיעבתי לך. כל שאסרתי לך לתעבו ולהתרחק ממנו, הרי הוא בבל תאכל. עולמים, בכל עניין שהוא (חולין קיד:).

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מכלל וכו' שלא יהא **טפל** חמור מעיקר. תמוה לי דנראה מדברייהס דהיכא דשלא במינו במשהו דאוי לאסור גם נותן טעם לפגם דמ"מ הוי כמו משהו אבל היכא דמדין מנ"מ במשהו אתינן עלה אין נטל"פ אסור ומש"ה כתבו דבחמץ כיון דהטעם אטו מינו לא חמיר ממינו ונטל"פ מותר. אבל לא זכיתי להבין דמה הפרש בזה דגם במין במינו במשהו ממא בנטל"פ אסור דמשהו מיהו הוי. למה דכתבו תוס' מתחלה ועוד דבמשהו מנ"מ וכו' זהו ניחא. דשיעור דבריהם דאף לאם ממא נטל"פ הוי כמשהו מ"מ הכא דפרכינן לאביי דבתר טעמא אזלינן ממילא בנטל"פ דאין טעמן שוה לא הוי מין במינו. אבל לדיבא דקיי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן ל"ש כן דמה בכך דע"י הפגם אין טעמן שוה מ"מ הא שוה בשמא ואם כן מה חילוק בין היכא דמין בשא"מ במשהו להיכא דמין במינו במשהו לענין נותן טעם לפגם ופע"ג: ד"ה ורבא אמר וכו' דחתם איכא לישנא אחרינא. שם אינו אלא בדריב"ל דקאמר תחילה דהוי חלא ולדרומאי גם ריב"ל ס"ל דהוי חמרא אבל ולאי ס"ל דהוי חמרא ולולי דמסתפינא היה נ"ל דצריך למחוק ס"ז וא"ל רק פתח התם איכא לישנא אחרינא דדרומאי דריב"ל ס"ל ג"כ חמרא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' חד טעמא הוא והוה: (ב) שם והאי חלא מיקרי והאי חלא. נ"ב גרלה דבלשון בני אדם אידי ואידי חלא מיקרי וגם אידי ואידי חמירא מיקרי ולא דמי לתבלין של שני שמות דלא מיקרי בחד שמא אלא פלפל ארוך או פלפל שחור מיקרי: (ג) רש"י ד"ה וכל מין במינו במשהו (לקמן) ספקינן וכו' ויין נסך) תמ"מ. וכ"ב ס"א והכי הלכתא דכל מין במינו דינו במשהו ועוסתא זו בפי' רש"י עיקר והגה"ה זו שהיא ע"פ פר"ת נדפסה בתוך פרש"י בטעות גם יתבן דפרש"י דהכא הוי קודם חזרה עיין בהגהת אשי"ר המתחיל רש"י פסק: (ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' יותר ממשהו בחלף וא"ה אסרו רחמנא ה"ש נותן טעם לפגם וכו' הלכך מותר וכו' לפגם נמי אסור: (ה) ד"ה תבלין וכו' דפליג בסיפא. נ"ב עיין בדבור הסמוך: (ו) ד"ה כל וכו' אי חזינן מקרא כהכא דמצטרפי לא: (ז) ד"ה וכרבא וכו' וקי"ל נמי כר' יהושע בן לוי דאמר:

סו: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

בת תיהא. פ"ה נוקבין נקב במגופת חבית להריח מיהו לשון בת קשה ופר"ח שיש קנה שקוע תוך החבית ובולטו חוץ ומניחין (ג) לתוך קנה קטן כמין דד ומריחין דרך אותו דד ומש"ה נקט בת וגם יש לישב פרש"י שבתוך אותו נקב שנקבו במגופה נותנין קנה קטן ומריחין דרך אותו קנה ומש"ה קרי לה בת:

עובד כוכבים בדישראל שפיר דמי. וקמ"ל דלא גזרינן אטו ישראל בדעובד כוכבים דאסר אביי: **ישראל בדעובד כוכבים רבא אמר מותר.** ל"ל דמיירי שאין העובד כוכבים נותן לו שכר ולא מחזיק לו טובה דחזקת טובה נמי חשיבא הנאה ונמצא משתכר באיסורי הנאה: **אביי אמר אסור ריחא מילתא היא.** וחשבינן ליה כשותה אבל אין לומר דחשבינן (ד) נהנה דא"כ מאי פריך מכמון של תרומה שנכנס ריחו בפת של ישראל שאני תרומה דשריא לישראל בהנאה שאינה של כלוי כי הכא דליכא אלא ריחא דמיירי שלא הסיק ישראל את התנור דא"כ כלה התרומה אלא שכהן הסיקו אלא ודאי הכי פליגי אי חשבינן כשותה או לא וטעמא דרבא דלא חשיב ליה כשותה לפי שהריח נכנס בפניו ומזיקו והקלקול רבה על התקון ושרי כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ח.) גבי סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בו משום דקלקולו רבה על תקונו אבל זילוף של יין נסך ודאי אסור דהויא הנאה גמורה כדאמרי' בפ"ק דפסחים (דף כ:) שותים מלוג בסלע ומזלפים מלוג בשתים אבל כשתיה ודאי לא מחשבינן ליה לזילוף מדמתירין בפ"ק דפסחים (דף כ:) לזלף היין של תרומה טמאה ואי כשתיה חשיב ה"ל [9]שותה תרומה טמאה שבמיתה אלא זילוף הנאה לחוד הוא דחשיב ומיתסר גבי יין נסך ולא דמיא לבת תיהא שהריח יוצא דרך הנקב ונכנס בחוזק בגופו ומזיק אבל זילוף הריח מתפזר (ו): **רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא.** פרק כילד צולין (פסחים דף עו:) פליגי נמי רב ולוי בריחא גבי בשר שמן שצלאו עם בשר נבילה רב אסר ולוי שרי והתם תניא כוותיה דרב ופי' שם רש"י ואע"ג דתניא כוותיה דרב דאסר מ"מ הלכה כלוי דשרי משום דרבא סבר כוותיה הכא גבי בת תיהא והלכה כרבא לגבי אביי ופסק כך רש"י פרק כילד צולין ולא נראה דהתם קאמר דעובדא הוה בההוא ביתיתא דאיטווא בהדי בישרא ואסריה רבא מפרזקא למיכליה בכותחא ומעשה רב וגם מר בר רב אשי אוסר שם אפילו במילתא והלכה כמותו בר מתרי מילי וע"ק דאי פליגי אביי ורבא בפלוגתא דרב ולוי א"כ ה"ל לאיתויי פלוגתייהו התם לכ"ג דודאי הלכה כרב דהתם דריחא מילתא היא והלכה כרבא נמי הכא גבי בת תיהא דריחא לאו מילתא היא ואביי נמי דהכא דאמר ריחא מילתא היא ל"ל אלא דאמרי אפילו כלוי דאמר התם ריחא לאו מילתא היא דשאני הכא שהוא נהנה ומריח מן האיסור היין עצמו הלכך הוי לגמרי כאילו שותה מן היין עצמו אבל התם אינו אלא ריח האיסור נכנס בתוך החיתר והוא אוכל את החיתר ובהא אפילו אביי מודה דריחא לאו מילתא היא ורבא נמי דהכא ל"ל אלא דאמרי אפי' כרב דאמר התם ריחא מילתא היא [9]דשאני הכא שהריח מזיק לו לפי שנכנס בגופו ולכך אמר דריחא לאו מילתא היא הלכך בין אביי בין רבא דהכא מלו שברי בין כרב בין כלוי דהתם והשתא הוי טובא גווני דריחא ריח החזק שבכולן פת חמה וחבית פתוחה דאסור לכ"ע וריח בשר פלוגתא דרב ולוי וקי"ל כרב וריח דבת תיהא וקי"ל כרבא למטה מהם פת לוגנת וחבית פתוחה או פת חמה וחבית מגופה והמותר לכ"ע פת לוגנת וחבית מגופה ולענין ריחא דהתם הלכה כרב דאמר ריחא מילתא היא ה"מ בתנורים שלהם שהיו קטנים וה"ה תחת מחבת שלנו שקורין תרפי"ד בלע"ז שאופין תחתיה הפשטיד"א כמו כן ריחא מילתא היא אבל בתנורים גדולים שלנו אין לחוש לריחא ובלבד שלא יהא פי התנור סתום ואין לחוש אם אפו פשטיד"א של בשר (ו) עם טריט"א של גבינה בתנור א' רק שלא יגעו זה בזה או עם האיסור פי' כגון פשטיד"א של נבילה אין לחוש כמו כן אם שמנונית האיסור על המרדה שקורין פאל"ה בלע"ז אסור ליתן היתר עליה כל היום מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחלה ולא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא אפילו לכתחלה כיון דלא אפשר שהרי העובד כוכבים לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור אבל אם יצא שמנונית האיסור דנבילה ונגע להיתר או תחת היתר אסור וא"ת אמאי לא הביא פרק כילד צולין גבי פלוגתא דרב ולוי ההיא דכמון של תרומה דהכא ולדאותה כמו שהביא בשמעתין וי"ל משום דלא דמי לריחא דהתם מיירי בריחא דפטם כגון בשר ונבילה ולכך אמר רב דריחא מילתא היא דאזל אמי ומפטם אמי אבל גבי כמון שהוא מעשה תנור ולא פיטום אפי' רב מודה דריחא לאו מילתא היא ועל חטה וחמץ שנמצאת באחת מן המלות בי"ד לא מיבעיא קודם ו' שעות דמותרות האחרות לפי שבטל בששים כמו חמץ שלא בזמנו אלא אפילו אחר ו' שעות מותרות האחרות משום דלא הוי חמץ בזמנו וחמץ שלא בזמנו אינו במשהו עד זמנו ממש דהיינו בז' ימים של הפסח וכן משמע בפסחים בפ' כל שעה (דף ג.) דקאמרינן לשם חמץ כשהוא לאחר זמנו בנותן טעם אפי' לר' יהודה דקאמר חמץ כשהוא לאחר הפסח בלאו וה"ה לאחר ו' שעות אך אותה מלה נכון לאוסרה ואם אפו המלות בשבעת ימי הפסח ונמצאת חטה וחמץ באחת מהן כולן אסורות ובתנור נמי יש לאסור דאע"ג דתנורים שלנו ריחא לאו מילתא היא מ"מ נהי דטעם ליכא מ"מ משהו בעלמא איכא ואפי' במעשה תנור דלאו פטום: **אמר רבא מנא אמינא לה דריחא לאו מילתא היא דתניא** [10] **תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת מותרת.** ול"ת מ"ש מהא דאמר בפסחים פ' כל שעה (דף כו:) תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת אסורה למ"ד יש שבח עליה בפת וי"ל דלא שייך לאסור (ה) שבח עליה בפת אלא דוקא באיסורי הנאה משום דיש שבח עליה בפת היינו שבח הנאה דעליה בתוך הפת וחשיב נהנה מן העליה הלכך התם גבי ערלה דאסור בהנאה אסרינן מהאי טעמא אבל הכא בתרומה דודאי מותרת בהנאה לזרים אין לאסור משום יש שבח עליה בפת ותדע דהאמר [11] המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ואמאי בשוגג יאכל הא כל עליה בשבת מוקצה אפילו נתלשו מאתמול ויש שבח עליה בפת א"כ כשאוכל הפת שנאפה עם העליה יש שבח ואוכל מוקצה אלא ודאי כדפי' דלא אסרינן משום שבח עליה אלא דוקא באיסורי הנאה כדפרישי' ומוקצה מותר בהנאה הוא [1] ומכאן יש להתיר פת חמה [2] שנאפה בי"ט דאין לאסור משום דשמא העליה שנאפה בהן נתלשו היום ומוקצים הם דמה בכך הא פרישי' דלא אמר יש שבח עליה בפת רק לענין איסורי הנאה ואם משום שמא טחנו החיטין היום וגם נילושו (ו) אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חיטין היו ראוין לכוס מיהו בה"ג חשיב להו גולד כשטחנן בי"ט מיהו ר' יחיאל היה נוהג היתר בדבר וגם בשבת יש שמתירין ליקח פת חמה מן העובד כוכבים מטעמא דפי' אמנם בב' ימים של ר"ה שמע מורי שיש אוסרין לפי שלפעמים שהקיר נמשך עד ר"ה ויכולין לקצור בי"ט של ר"ה ונאפות בי"ט שני ונכון להחמיר בשני ימים טובים של ר"ה: (ז) **ובן** חומץ שנפל לתוך הגרסין. קשה וכי עד השתא לא אשמועינן דנותן טעם לפגם מותר הא מרישא שמעינן ליה וי"ל דקמ"ל דאע"ג דכי נפל לתוך הגרסין ונוגעין משביח כדאמר בגמ' אפ"ה לתוך גרסין רותחין שרי דלא גזרינן אטו צונין:

אמר

נו א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' יז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רל סעיף ג וסי' רנב סעיף ג:
נז ב ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' יד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קח סעיף ה:
נח ד מיי' שם טוש"ע שם סעי' ג ועיין בהג"ה:
נט ה מיי' פט"ו מהל' תרומות הלכה יד:
ס ו ז מיי' שם הל' יג ועיין בכ"מ טוש"ע י"ד סי' קח סעיף ד:

---

[1] ריחיה חלא [2] וטעמא חמרא חלא והוה ליה מין במינו וכל מין במינו במשהו רבא אמר בנותן טעם [3] א ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא והוה ליה מין בשאינו מינו וכל מין בשאינו מינו בנותן טעם האי [3] בת תיהא [3] עובד כוכבים בדישראל ש"ד ישראל בדעובד כוכבים אביי אמר אסור רבא אמר [3] מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא רבא אמר מותר [4] ריחא לאו מילתא היא אמר רבא מנא אמינא לה דריחא ולא כלום הוא דתנן [7] ה תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת לפי שאין [6] טעם כמון אלא ריחא כמון ואביי שאני התם דמיקלא איסוריה אמר רב מרי כתנאי [8] הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה ר"מ אוסר ור' יהודה מתיר רבי יוסי [9] מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר ריחא מילתא היא ומר סבר ריחא ולא כלום הוא לרבא ודאי תנאי היא לאביי מי לימא תנאי היא אמר לך אביי לאו מי איתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל [10] בפת חמה וחבית פתוחה דברי

גליון הש"ם

גמ' וטעמא חמרא חלא. קשה לי דמה בכך דנקלא חלא מ"מ לזרי כמו חלא דחמרא ומלא דשכרא לאבי דאזל בתר טעמא לא הוי מד"מ וה"נ הא סוף סוף אין טעמן שוין דזה טעמיה חלא וא"ע גם ק"ל על רבא נהי דלא מקרי חלא מ"מ הא פשוט כיון דקלטו ריחא דחלא סופו לעשות חלא לגמרי והוי מין במינו כמ"ש הר"ן גבי שאור בעיסה: תוס' ד"ה אביי וכו' שותה תרומה (טהורה) [טמאה] דבמיתה. תמיהני הא אוכל ושותה תרומה (טהורה) [טמאה] עובר בעשה אבל לא במיתה אא"כ באוכל תרומה טהורה בטומאת הגוף. וכן קשה לי על רש"י בכורות דף יב ע"ב וא"ע: ד"ה רבא וכו' דשאני הכא שהריח מזיק לו. עיין תשובת מהרי"ק שרש קל"ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון: (ב) רש"י ד"ה בת תיהא וכו' לתקייס הס"ד ואח"כ מ"ה עובד כוכבים ומיבת להריח ממתק: (ג) תוס' ד"ה בת תיהא וכו' ומגולע לחוץ ומיניחן לתוכו קנה קטן: (ד) ד"ה אביי וכו' דחשבינא ליה נהנה וכו' שהריח נכנס בגופו ומזיקו: (ה) ד"ה אמר רבא וכו' ולא שייך לאסור מטעם יש שבח עליה: (ו) בא"ד ונפ נילושו היום אין בכך: (ז) ד"ה כגון חומץ שנפל:

מוסף רש"י

הרודה. מן התנור (פסחים עו:). ר"מ אוסר. לזרים, מפני שנכנס לו ריח התרומה (שם). שואבות. את הריח (שם).

(ג) ב"ב לו., ב) שם, ג) נקב הוא שנוקבין במגופ' החבית ומניחין פיהם ע"פ הנקב ושופאין את ריחו של יין ויודעין אם החמיץ ואם טוב הוא. עיין ערך תה ד'], ד) תרומות פ"י מ"ד, ה) שם [מ"ג בפסחים עו:], ו) [וע' מ"ש תוס' לעיל יב: ד"ה אלא], ז) [ל"ל עם פשטיד"א], ח) [ל"ל דתנן], ט) [שבת לח.], י) [וע' היטיב תוס' ב"ק קטו. ד"ה הכרעבן], כ) שפאפה עובד כוכבים בי"ט כל ב"ל,

דברי הכל אסורה. דולמי עייל בה ריחא: **והאי דידי.** האי בת תיהא דאסרנא כפת חמה וחבית פתוחה דמי: **הכי הלכתא.** דנותן טעם לפגם מותר: חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן: **והרתיחן.** על האור אחר שנפל החומץ לתוכן: **וכן היו עושין.** נותנין חומץ לתוך הגריסין צונן והיה משביחן.

ורב דימי קאמר לה: **לא שיאמרו כו'.** חומרא היא כלומר לא שיוכלו לתת [ב] פגם בתבשיל מחמת דבר אחר כגון שתהא חסירה מלח או יתירה דאם נפגם מחמת דבר אחר אין תולין הפגם באיסור ואסור: **אלא.** איזהו טעם לפגם שמותר: **כל שאינה חסירה.** שוס תקון ואינה נאכלת מפני זה כלומר ואיסור זה פוגם טעמה. ואינה נאכלת לאו דוקא דכיון דפגימתה פורתא קרי לה אינה נאכלת: **ואיכא דאמרי.** הא דריש לקיש לקולא: **נותן טעם לפגם שאמרו אין אומר כו'.** כלומר אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח ואילו היתה כתיקונה לא היה זה האיסור פוגמה שהמלח היה מבטל את פגימת טעם האיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהיא הוי פגם ומותר: **כל שטעמו וממשו** [ג] **נוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס.** ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני שאם יש בכשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו אע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון דאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקה אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל איסור [ד] הואיל ושוהה באכילתו כזית [ה] יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין דקיס להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור שהיית אכילה. ופרס היא חצי ככר של עירובי תחומין ושיערו חכמים ככר מג' לקב חציה לבית המנוגע שנאמר בה [ויקרא יד] והאוכל בבית יכבס בגדיו פרשוהו חכמים לשוהה בה שיעור אכילה כדתניא [ו] והאוכל בבית והשוכב בבית אין לי אלא שוכב ואוכל לא אוכל ולא שוכב מנין תלמוד לומר יכבס את בגדיו ריבה אם כן מה תלמוד לומר האוכל והשוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה וכמה היא אכילה כדי אכילת פרס והוא ארבע בילים: טעמו

אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הלכתא. ה"ג בספרים וכן נראה מדאמר בסמוך מדברי כולן נלמוד נותן טעם לפגם מותר ומאי מדברי כולן וכי משום דמפרשינן למתני' ליהוו סברי לה אלא מדגר' הכי הלכתא נימא [ז] מדר' יהודה שמעי' בהדיא וכן מדר' יוחנן בהדיא בסמוך דקאמר אם ריבה נותן טעם לפגם מותר ומסתמא רבה בר בר חנה ורב [ח] (אידי) נמי שבאו לפרש המשנה כמו כן אזלי בשיטתייהו:

נעשה כמי שהשביח כו'. תימה אמאי נקט האי לישנא דהא ודאי משביח הוא וי"ל לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו וילנו: **וקוראין** אותו שחליים. לפי שהיו רגילין להניח בו חומץ כמו בשחליים כדאמרינן לעיל [ט] גבי [י] (תחלי) אי איכא בהו חלא מיגרי בהו ואשמעינן רב דימי שהיה משביח מן החומץ: **אמר** ריש לקיש נ"מ לפגם. [יא] לא שיוכל לומר שהקדירה נפגמת מחמת דבר אחר כו' להאי לישנא קמא הוי לאומרא והא"ק מה שהתירו חכמים פגם לא מיירי בפגם שיש לתלותו בדבר אחר כגון בחסרון מלח או בתירון כי אותו פגם ודאי לא התירו כמו שאילו היתה כתקונה ממלח ותבלין היה האיסור נותן בהם טעם לשבח אלא איזהו פגם שמותר כל שאינה חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה פירוש שהאיסור פוגמה ואינה נאכלת לאו דוקא שאינה נאכלת כלל אלא כלומר שנפגמת ואיכא דאמרי אמר ר"ל נותן טעם לפגם שאמרו אין אומר קדירה זו דלקולא קאמר והא"ק אין תולין הפגם בדבר אחר כדי לאסור שיאמרו אין הפגם מחמת האיסור אלא מחמת יתרון או חסרון מלח ואילו היתה כתקונה לא היה האיסור פוגמה ואסור אין אומרין כך אלא כיון שהיא פוגמת עכשיו כמו שהיא בין שתהא חסירה או יתירה מלח מותר: **א"ר** יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו. פי' רש"י בפרק גיד הנשה (חולין דף צא:) מכאן דטעם כעיקר לאו דאורייתא ופי' כגון (יב) חלב שנפל לתוך בשר או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין ואין נראה מה שפי' רש"י חלב שנפל לתוך בשר דאפילו לפירוש רש"י טעם כעיקר לאו דאורייתא מודה בבשר בחלב דהוי דאורייתא דדרך בישול אסרה תורה כדאמר בשמעתתא טעיפת חלב כו' פ' כל הבשר (שם דף קח.) ועוד דהאוכל בשר בחלב אוכל ממשו של איסור כשאוכל הבשר כדאמר פרק כל הבשר (שם) (יג) אלא לריך לומר כגון חלב נימוח שנפל ונבלע לתוך הבשר דליכא רק טעם בעלמא וטעם לאו דאורייתא [יד] מדקאמר אביי שמע מינה טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא דאי סלקא דעתך דרבנן מבשר בחלב אמאי לא גמרינן בחידוש הוא אי חידוש אע"ג דליכא טעמא נמי משמע דכי נמי ליתא בעלמא אלא מדרבנן גבי בשר בחלב הוי דאורייתא והכי הלכתא כר' יוחנן וכן משמע בפרק כל הבשר בשמעתא דטיפת חלב דאמר אביי טעמו ולא ממשו דאורייתא דאי מדרבנן וכו' ורבא אמר דרך בישול אסרה תורה משמע דסבר רבא טעמו ולא ממשו דהיינו טעם כעיקר לאו דאורייתא והלכתא כרבא לגבי אביי ועוד דאיה מפרק גיד הנשה דקאמר גבי זרוע בשלה דאיל מזיר (יז) והוא היתר מכלל איסור כזה שהתיר הכתוב לבשל הזרוע עם האיל ואמר רבא לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור מכל אשר יגע בבשרה יקדש וגבי זרוע בשלה שרי מדנקט רבא טעם כעיקר בקדשים אסור משמע הא בחולין שרי וקרא דגיעולי עובדי כוכבים שלוה הכתוב להגעיל כלי מדין אע"פ אלא היה בהם רק טעם מייניה לא גמרינן בחידוש הוא דהא אפי' קדירה בת יומא ג"א דלא פגמה פורתא ואפ"ה אסרה רחמנא אלמא חידוש הוא אלא לא גמרינן מייניה ואע"פ דבפרק אלו עוברין בפסחים (דף מד:) מייתי קרא דמשרת ענבים גבי טעם כעיקר לאו דרשא גמורה מדאורייתא היא אלא אסמכתא בעלמא ולעולם טעם כעיקר לאו דאורייתא כך שיטת רש"י ולא נראה לר"ת דהא ר' יוחנן אית ליה דר"ע פרק אלו עוברין (שם דף מד:) דיליף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים ואין לומר דאסמכתא בעלמא היא דהא פריך התם והאי משרת להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתא האי מיבעי ליה לטעם כעיקר מדפריך הכי בהדיא אלמא דרשא גמורה היא דהא ר"ע מוכח מייניה היתר מצטרף לאיסור לחייב מלקות לגזיר שרה פתו ביין ויש בו להצטרף מפת ומיין ורבנן מוכחים מייניה טעם כעיקר וכי היכי דלר"ע הוי דרשא גמורה גבי היתר מצטרף לאיסור מדחייב עליה מלקות ה"נ לרבנן הוי דרשא גמורה מדאורייתא דטעם כעיקר דאורייתא והיא דפרק כל הבשר (חולין דף קח.) דאמר רבא דרך בישול אסרה תורה דמשמע דפליג על אביי ויסבור דטעם כעיקר לאו דאורייתא כדפרישית לפי שיטת רש"י לא היא אלא ודאי גם רבא ס"ל דטעם כעיקר דאורייתא דבפרק התערובות (זבחים דף עט.) קאמר רבא [טו] אימור דאמרי רבנן רובא ובטעמא וכי היכי דבובא הוי דאורייתא מאחרי רבים להטות ה"נ בטעמא והתם בפרק כל הבשר ה"ק רבא לאביי מבשר בחלב לא תוכל להוכיח דטעמו ולא ממשו דאורייתא דהיינו טעם כעיקר משום דבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה ודחויא בעלמא הוא אבל ודאי טעם כעיקר דאורייתא כדאמר ליה בפסחים (דף מד:) ממשרת ענבים וההיא דפרק גיד הנשה (חולין דף צא:) דגבי זרוע בשלה דקאמר רבא (יח) גרסינן לא נצרכא אלא להיתר מצטרף לאיסור דבקדשים אסור מכל אשר יגע בבשרה יקדש והכא שרי כגון שמקלת בשר הכתף עם כל הזרוע חוץ לרוטב ובולע האיל מן הזרוע חצי שיעור כדפי' פרק גיד הנשה (שם דף לט.) [כ] אבל חולין אין היתר מצטרף לאיסור דחולין מקדשים לא גמרינן ועוד יש לייחס גירסת הספרים והכי פירושו דבקדשים אסור וה"ה בחולין ונקט קדשים משום דאייתי בהו קרא דכל אשר יגע בבשרה יקדש (כא) היינו משום דאי לא אשכחנא קרא אחרינא לאשמעינן טעם כעיקר ואוקימנא קרא דחטאת לטעם כעיקר קודם מלהיתר מצטרף לאיסור אבל בתר דחזינן טעם כעיקר ממקוס אחר ודאי אוקמינן לקרא דחטאת להיתר מצטרף לאיסור ומכל מקום מייתי ליה לטעם כעיקר משום דהדרשא פשוטה יותר כי כן רגיל התלמוד גבי מילה לדחות שבת מיום השמיני ובפרק ר"א דמילה (שבת דף קלב.) דריש לה מבן שמונת ימים וכן למול במקום נגע והכי מוכח דטעם כעיקר שרי גבי איל מזיר כגון שמבשל

מסורת הש"ס

ח) [ל"ל ולוקין], ט) [נתנות רש"ש], י) בש"ס: מיתי מיקור, יא) [רש"ש מש"ז], יב) [תו"ר מלוכע פרשה ז], יג) [ל"ל דימי], יד) [דף ל: וסס ד"ה השחליס], טו) [ל"ל שחליס], טז) מן מדקאמר אביי עד הוי דאורייתא שייך קודם ועוד דהאוכל וכו'. רש"ש], יז) ל"ל אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן ברובא וכו' וכן איתא התס, יח) [ד"ה גבי רחמנא],

הגהות הב"ח

(א) גמרא ולבסוף פוגם ואסור: (ב) רש"י ד"ה כל שטעמו וממשו אסור ולוקין וכו' יותר מבבדי: (ג) תוס' ד"ה אמר וכו' אימא דמדר' יהודה וכו' מדרבי יוחנן שמעינן בהדיא: (ד) ד"ה אמר ריש לקיש וכו' לפגם שאמרו לא שיוכלו וכו' מה שהתירו חכמים נ"ט לפגם לא מיירי וכו' לא התירו כיון שאילו היתה: (ה) ד"ה ל"ר יוחנן וכו' כגון חלב שנפל לתוך בשר או חלב נימוח שנפל שאין ממשו: (ו) בא"ד כדאמר פרק כל הבשר דקאמר אביי שמע מינה וכו' אי חדוש הוא אע"ג וכו' בשר בחלב הוי דאורייתא אלא צריך לומר כגון חלב וכו' וטעם לאו דאורייתא והכי הלכתא כר' יוחנן כל"ל: (ז) בא"ד גבי זרוע בשלה דאיל מזיר דהו היתר מכלל איסור דאיסור כזה דבעלמא אסור כה"ג שהתיר הכתוב לבשל וכו' דבקדשים אסור וכו' אע"ג דבפרק אלו עוברין: (ח) בא"ד דקאמר רבא לא נצרכא וכו' הכי גרסינן לא נצרכא אלא להיתר: (ט) בא"ד והיינו משום וכו' טעם כעיקר הוה אוקימנא:

סא א טוש"ע י"ד סימן קלד סעיף יב:

סב ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סימן קג סעיף ב:

סג ג טור ש"ע שם סעיף ג:

סד ד מיי' שם הלכה ב והלכה ג:

שמבשל

שמבשל הזרוע ברוטב ומקלח (א) הירך עמו ושאר האיל חוץ לרוטב והשתא אין הזרוע מתבטל בס' כל כך מן איל עמו ברוטב והשתא איכא טעמא ואפ"ה שרי והיינו דהכא טעמו ולא ממשו מיירי במינו דבטל ברובא מדאורייתא כדאמרינן פרק התערובות (זבחים דף עט.) אמור רבנן ברובא כגון מין במינו פי' דמן התורה הוי ברובא אבל מדרבנן הוי בס' כדאמר רב פרק גיד הנשה (חולין דף קא) דהוי בס' ולכך אין לוקין עליו וה"ה דאפילו אם היה טעמו וממשו של איסור בעין דאין לוקין עליו אע"כ מכירו ונקט טעמו ולא ממשו לאשמועינן דאפילו הכי איסורא איכא ועי"ל דנקט הכי משום (ב) דהיינו מילתא דפסיקא היא דאין צריך לפרש אם אינו מכירו דאי הוה נקיט בהאי גוונא טעמו וממשו הוה משמע בפי' אפילו אם היה טעם האיסור וממשו בעין ועל כן נקט טעמו ולא ממשו דמילתא דפסיקא היא וטעמו וממשו לוקין עליו מיירי כמו כן שמכיר ממשו של איסור אבל במין בשאינו מינו הוי טעם גרידא דאורייתא ולוקין עליו ועוד א"ר אליהו דשפיר מיתוקמא הכא במין בשאינו מינו והכי פירושו טעמו ולא ממשו כגון שאין כזית איסור בתוך כדי אכילת פרס אין לוקין עליו וטעמו וממשו לוקין עליו

טעמו ולא ממשו. כגון חלב שנפל לקדירה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין: **ואם ריבה טעם לפגם.** הא ריבה קולא משמע שאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר: **כלישנא בתרא דר"ש בן לקיש.** דאין אומר חסירה מלא יתירה מלא: **מדברי סופרים נלמד.** רב יהודה ורבה בר בר חנה ורב דימי וריש לקיש ורבי אבהו: **מכלל דאיכא למאן דאמר כו'.** בתמיה. מדאיצטריך רב כהנא למימר מדברי סופרים נלמד מכלל דאיכא למאן דפליג: **יליף מגיעולי עובדי כוכבים.** דרחמנא אסרינהו בכלי מדין דכתיב (ג) כל דבר אשר יבא באש וגו' דמשמע הואיל ונשתמש עובד כוכבים בכלי חמין צריך להרתיח כדי שיפלוט גיעול שבלע: **לאו נותן טעם לפגם הוא.** בתמיה. דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו ועובר לורתו: **בת יומא.** שבישל בה עובד כוכבים היום ולא נפגם: **ואידך.** אי אפשר דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה אסר רחמנא: שאינה

טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ואם ריבה טעם לפגם מותר ולימא אם נתן טעם לפגם מותר הא קמשמע לן דאע"ג דאיכא מילי אחרנייתא דפגמה בהדיה והלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש אמר [ו]רב כהנא מדברי כולם נלמד [ז]אנותן טעם לפגם מותר א"ל אביי בשלמא מכולהו לחיי אלא דר"ל אמרו קאמר וליה לא סבירא ליה מכלל דאיכא למ"ד נותן טעם לפגם אסור אין והתניא אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר"מ ר"ש אומר לשבח אסור ולפגם מותר מ"ט דר"מ גמר מגיעולי עובדי כוכבים גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא ואסר רחמנא ה"נ לא שנא ואידך כדרב הונא בריה דרב חייא [ח]דאמר רב הונא בריה דרב חייא [ב]לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא לפגם הוא ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה [ט]ור"ש מאי טעמא [ד]דתניא [1]לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך כל הראויה לגר קרויה נבילה

מיירי דאיכא כזית דאיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר ואז לוקין עליו ועוד אמר הר"ר יוסף דמיירי שפיר בכדי אכילת פרס ומ"מ לא לקי בטעמו ולא ממשו אע"ג דטעם כעיקר דאורייתא דמהיכא ידעינן דטעם כעיקר דאורייתא מגיעולי עובדי כוכבים דקאמר קרא תעבירו באש דמשמע הא אם לא תעבירו אסור ואין זה כי אם עשה בעלמא אבל לאו איכא ולכך אין לוקין עליו וקשה לר"ת דמכ"מ נימא כיון דאהדריה קרא אהדריה לדוכתיה (ג) דלאו דנבילה ודחלב ושאר איסורי דהכי אמרינן בבכורות (דף טו: ושם) גבי פסולי המוקדשין דכתיב מזבח ואכלת בשר ודרשינן מזבח ולא גזיה ואכלת ולא לבלבך בשר ולא חלב וא"כ אגזיה ליכא רק לאו הבא מכלל עשה כמו דגיעולי עובדי כוכבים ואפ"ה תניא בבכורות (שם) הגוזז והעובד בפסולי המוקדשים קופג את הארבעים אלא ע"כ היינו טעמא דלוקין משום דבקדשים תמימים כתיב לא תעבוד ולא תגוז וכי הוממו ונפדו שרו דאז הם חולין גמורין וקאמר קרא מזבח ודרשינן ולא גיזה וא"כ אהדר איסור גיזה לאו דלא תגוז ומשום הכי לקי ומשו"ה נמי בגיעולי עובדי כוכבים דאמר קרא תעבירו באש פירוש הכלים הבלועים מן הנבילה וחלב ושאר איסורין ואם לא תעבירו באש אסור תימא נמי דאהדריהו לאיסורייהו קמא דלאו דנבילה וחלב ושאר איסורין ואשמעינן דפליטת איסור מכלי הוה אסור ועלעולם בלאו עוד יש מישבים זה ופירשתי פרק גיד הנשה אבל לא יכולתי להאריך כי נראה בעיני שהוא גדול ביותר ולכך הוצרכתי לבתר אכן יסייעני מלכא דעלמא לכתוב קדירה בת יומא ויהיה לנו כחומה: **אלא** דרשב"ל אמרו **קאמר** וליה **לא** ס"ל. ולא"ת דרב דימי נמי נימא הכי דלא שנו קאמר דקאי אמתניתין ואימא דליה לא ס"ל וי"ל כיון דאשכחנא ר' יוחנן דאמר לא שנו אמתניתין כמו כן וחזינן לר' יוחנן דאמר בפירוש נותן טעם לפגם מותר ה"נ לרב דימי דאמר לא שנו ס"ל דנותן טעם לפגם מותר:

מכלל דאיכא מ"ד נותן טעם לפגם אסור. [ט]ולא"ת מאי מיבעיא ליה הא רבי לעיל פרק אין מעמידין (דף לה:) תנא בהדיא משנה שלימה דנותן טעם לפגם דאסור גבי שמן של עובדי כוכבים אסור ומפרש טעמא בגמרא משום שזליפתן של כלים אוסרתן אע"ג דסתם כלים אינם בני יומן ולקמן בסוף פירקין (דף עה:) גבי וכולן נשתמשו [1] בהן עד שלא יטבול דמוקי חד ברייתא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור וי"ל שרוצה למצוא תנא שאמר כן בהדיא ועוד י"ל דה"ק מי איכא מ"ד נותן טעם לפגם אסור כי האי גוונא שאפילו היה האיסור בעין היה לפגם ולא דמי לשמן דלעיל דשמן אם היה איסור בעין היה נשבח כדפרישית לעיל: **ואידך** קדירה **בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא.** ולהכי ליף מייתי ר"מ לאסור פגם בעלמא משמע אבל לר"ש דשרי ס"ל דבת יומא לא פגמה כלל והא בהא תליא מ"ד נותן טעם לפגם אסור סבר דקדירה בת יומא פגמה פורתא ומאן דשרי פגם סבר דלא פגמה כלל ותימה בפרק אלו עובדין (פסחים דף מד:) פליגי ר"ע ורבנן דר"ע ליף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים ורבנן ילפי ממשרת אבל לא מגיעולי עובדי כוכבים משום דגיעולי עובדי כוכבים חידוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר והכא גבי גיעולי עובדי כוכבים אסרה רחמנא ורבי עקיבא סבר לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא ורבנן קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא הלכך הוי חידוש והשתא כיון דסברי רבנן דהתם דבת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא אם כן מילף מינה בעלמא דפגם אסור כדאמר הכא לרבי מאיר והיכי קאמר התם ורבנן דחידוש הוא דכל נותן טעם לפגם בעלמא מותר ויש לומר דאין הכי נמי דרבנן דהתם סברי דכל נותן טעם לפגם אסור היכא שאם האיסור בעין היה נשבח דילפי לה מגיעולי עובדי כוכבים דפגם פורתא כדאמר התם והא דקאמר התם נותן טעם לפגם בעלמא מותר היינו פגם גמור שגם אם (ד) האיסור בעין הוא פגם דהוה פגם ליכא למילף לאסור מגיעולי עובדי כוכבים דפגמה פורתא דגיעולי עובדי כוכבים אם היה האיסור בעין היה נשבח והא דקאמר גיעולי עובדי כוכבים חידוש הוא אע"ג דלא דמי האי פגם לפגם בעלמא דמותר כדפרישית מ"מ אי לאו דגלי קרא דגיעולי עובדי כוכבים אסור היה מותר מן הדין דמה לי אותו פגם מה לי פגם אחר ואפ"ה אסרה רחמנא וכיון דאסרה רחמנא ילפינן מיהא (ה) דכיוצא בו דהיינו פגם שאם היה האיסור בעין היה נשבח וקסברי רבנן דפסחים כמתני' דאין מעמידין ושלשה מחלוקת בדבר דר"מ דשמעתין סבר כל נותן טעם לפגם אסור אפילו כשהוא פגום גם כשהאיסור בעין דיליף לה לגמרי מגיעולי עובדי כוכבים ומנבלה לא יליף כלל להתיר משום דמוקי לה למעוטי קרוחה דמעיקרא דקאמר (ו) ור"ש מתיר כל פגם אפי' כשהוא שבח כשהאיסור בעין כיון דהשתא לפגם הוא שרי דיליף לגמרי מנבילה ומגיעולי עובדי כוכבים לא יליף כלל דקסבר קדירה בת יומא שאסרה תורה לא פגמה פורתא ורבנן דפסחים דפליגי אדבי עקיבא סברי דדבר שהוא פגם כשהאיסור בעין שרי דילפינן לה מנבילה אבל פגם דהשתא שאין האיסור בעין עכשיו אמנם היה נשבח כשהאיסור בעין אסור דיליף לה מגיעולי עובדי כוכבים מקדירה בת יומא דפגמה פורתא וכן סוברת מתני' דאין מעמידין כרבנן דכדפרישית ועי"ל דרבנן דדבי עקיבא דפסחים פרק אלו עובדין היינו ר"ש דשמעתין דשרי כל פגם כדפרישית והא דקאמר התם דקדירה בת יומא פגמה פורתא ולר"ש צ"ל על כרחך דלא פגמה כלל דאי פגמה א"כ ליתסר פגם כדמוכח בשמעתין וכדפרישית י"ל דודאי גם ר"ש מודי דפגמה פורתא ומ"מ לא יליף מיניה לאסור פגם בעלמא כגון שאינה בת יומא דאיכא פגם רבה דפגם רבה מפגם פורתא דבת יומא לא יליפינן הכי סבירא ליה לר"ש ור"מ סבר דילפינן פגם רבה מפגם פורתא ואי כדפירש מעיקרא דפליגי בבת יומא אי פגמה אי לא זה אינו סברא דאם כן נחזי אנן ועוד יש להביא ראיה לזה דמודה רבי שמעון דקדירה בת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא כדפרישית דאי לא פגמה כלל לר"ש גיעולי (ז) דכתב רחמנא ל"ל פשיטא כיון דהוי נשבח דמיתסר דטעם הוי

סה א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כה סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סימן קג סעיף ג:

סו ב מיי' שם פי"ז הל' [ג] ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ה [וסי' קכב סעיף ב]:

ג) [בתוספות בכורות כג: ד"ה ואידך כו' איתא רבא], ד) [געיל לו. ושם נסמן], ה) פסחים מד: [ע"ש מיר מ:: לקמן עה: ע"ש], ו) [בבכורות כג: איתא דכמינן], ז) [במדבר לא], ח) [ל"ל שנשתמש],

תורה אור השלם

1. לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה ליי אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו:

דברים יד כא

גליון הש"ס

גמ' ור"ש מ"ט וכו'. עי' עכלכן כה ע"ב תוד"ה ור"ש: תוס' ד"ה מכלל וכו' וא"ת מה מיבעיא ליה. תמיהני הא אדרבה מתני' דשם ס"ל דדבש שרי ומוכח דס"ל דנותן טעם לפגם מותר וע"כ התילוק משום דפגמו בעין עדיף או דשמן אסור בלירוף מתנות עכ"פ מדשרי דבש מוכח דנטל"פ מותר ובמיולוס הב' תלקו מסברא דנטל"פ בעין עדיף והוא מפורש ומוכח כן מדבש ומה התמלה לקושייתם ולע"ג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אר"י וכו' (בעמוד א') כגון שמבשל הזרוע ברוטב ומקלח האיל עמו ושאר: (ב) בא"ד וע"ל דנקט הכי משום דמילתא כל"ל ותיבת דהיינו נמחק: (ג) בא"ד אהדריה לדוכתיה דלאו דנבילה: (ד) תוס' ד"ה ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר וכו' שגם אם היה האיסור בעין הוא לפגם: (ה) בא"ד וכיון דאסריה רחמנא ילפינן מיהא לאיסור פגם דהיינו: (ו) בא"ד סרוחה מעיקרא דקאמר בסוגיא ור"ש מתיר וכו' כשהיא לשבח וכו' פגם דהשתא כשאין: (ז) בא"ד גיעולי עובדי כוכבים דכתב רחמנא:

מוסף רש"י

קדירה בת יומא. שבישל בה הנכרי בו ביום (פסחים מד:) אבל בישל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלילה ובוא כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם (לקמן עג:). אי אפשר דלא פגמה פורתא. מטעם הכלי נפגמה הבליעה (פסחים מד:).

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

סז א ממ' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה טז:

שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה ור"מ ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא [ה] ור"ש [ו] סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא עפרא בעלמא הוא אמר עולא מחלוקת שהשביח ולבסוף [ז] פגם אבל פגם מעיקרא דברי הכל מותר איתיביה רב חגא לעולא יין שנפל לתוך עדשים וחומץ שנפל לתוך גרסין אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי אמר עולא חגא לא מידע ידע מאי קאמרי רבנן תיובתא קא מותיב הכא במאי עסקינן כגון שנפל לתוך גרסין צוננין והרתיחם נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור ור' יוחנן אמר בפוגם מעיקרא מחלוקת איבעיא להו בפוגם מעיקרא מחלוקת אבל השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו אמר רב עמרם אפשר איתא להא דר' יוחנן ולא תניא לה במתניתין נפק דק ואשכח [ט] (דתניא) [ג] אשאור של חולין שנפל לתוך העיסה ויש בו כדי להחמיץ והחמיצה ואח"כ נפל שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם ויש בו כדי להחמיץ אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי א"ר זירא שאני עיסה הואיל וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות ת"ש שאור של תרומה ושל חולין שנפלו לתוך העיסה בזה כדי להחמיץ ובזה כדי להחמיץ וחימצו אסור רבי שמעון מתיר נפל של תרומה תחלה ד"ה אסור נפל של חולין ואח"כ נפל של תרומה או כלאי הכרם אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא ופליגי וכי תימא ה"נ

כדרבי

שאינה ראויה לגר. שהסריחה. אלמא מדאפגים בטל איסורה: **סרוחה מעיקרא.** מוכת שחין מחיים דהואיל ואיפגמא מקודם שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליה אבל היכא דאיתסר מעיקרא מו לא פקע איסור משום פגם: **מחלוקת.** דר"מ ור"ש: **בפוגם מעיקרו.** משעה שנפל לתוכו: **והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי.** דקתני אסור לרבנן: **ר' יוחנן.** אדעולא אתא לאיפלוגי: **איתא לדר' יוחנן.** דמוקי פלוגתייהו בפוגם מעיקרו: **שאור של חולין שנפל לתוך העיסה וחימצה.** כראוי וחמ"כ נפל של תרומה או של כלאי הכרם אסור: **ור"ש מתיר.** שהחמיצה יותר מדאי ונפגמה: **והא הכא.** דהאי שאור משעה שנפל ביה פגמה שהרי מחומצת כבר וקאסר ר"מ: **וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות.** [ד] (של תרומה) הלכך חימוץ דיותר מדאי אע"פ שפגם הוא לענין חימוע עיסות [ה] אכילה שבח הוא לענין חימוע עיסות אחרות: **שאור של תרומה ושל חולין שנפלו.** ביחד לתוך העיסה ויש בכל אחד כדי לחמץ וחימצוה יותר מדאי [ו] לפוגמה: **ר"ש מתיר.** שפגמוה: **נפל של תרומה תחלה ד"ה אסור.** הואיל ומשביחה בתחלה אע"פ שחזר והועיל לפוגמה כשנפל שאור של חולין אחריו ושניהם פגמוה הוי משביח ולבסוף פגם ואסור. ולקמן פריך אם כן ריש"ל נמי [ז] ר"ש הרי השביח של תרומה עם של חולין תחלה: **נפל של חולין.** [ח] וחימצה: **ואחרי כן נפל של תרומה.** דהיינו פוגם מעיקרו אסור ור"ש מתיר:

כדרבי

גליון הש"ס

גמרא ור"ש סרוחה מעיקרא. עיין בכורות דף כג ע"ב תוספות ד"ה ואיכד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולבסוף פוגם אבל פוגם מעיקרא כל"ל וכן בכל העמוד: (ב) רש"י ד"ה ורלוויה לחמע וכו' לענין אכילת עיסה זו שבח הוא לענין חימוע: (ג) ד"ה שאור וכו' יותר מדאי ונפגמה הס"ד: (ד) ד"ה נפל של תרומה וכו' ריש"ל נמי אמאי מתיר ר"ש הרי השביח: (ה) ד"ה נפל של חולין תחלה וחמצה: (ו) תוס' ד"ה ואיכד כו' (בעמוד הקודם) ולעולם יליף מגיעולי עובדי כוכבי' טעם כעיקר דהא מה שפר' מיעטרין משרת להיתר מעטרף לאיסור היינו כשאוכל כזית מטעם האיסור הנבלע בהיתר אבל חצי זית דאיסור עם חצי זית דהיתר לא מעטרפי והא שמעינן ליה לר"ש דאמר כל שהוא למלקות כל"ל: (ז) בא"ד כל שהוא אסור אע"ג דאינו בענין וכו' כיון דטעם כעיקר יליף מגיעולי עובדי כוכבים: (ח) בא"ד אי טעם כעיקר יליף מגיעולי עובדי כוכבים לר"ש תו וכו' וא"כ הקשה ליה משרת כתב רחמנא: (ט) ד"ה אמר וכו' ור"ש בקראי דלעיל דגיעולי עובדי כוכבים ודנבלה לא"כ: (י) ד"ה אבל וכו' כגון נתן חומץ לתוך גרסין:

לר"ש תו לא איטריך משרת להיתר מעטרף לאיסור משום דבלאו אירוף נמי כל שהוא (ז) אע"ג דאינו בענין אלא נבלע בתוך הפת מה בכך הלא כיון דטעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים א"כ אשוב הטעם הנבלע כאילו היה בענין ואם כן כיון שאילו היה מן האיסור בענין היה מיחייב בכל שהוא לר"ש הכי נמי כשהוא נבלע בהיתר כיון שיש בו טעם וטעם כעיקר ותדע דהא כיון דאר"ש כל שהוא למכות בכזית לרבנן אם כן כך לי כל שהוא לר"ש ככזית לרבנן ובכזית לרבנן מחייב עליה אפי' כשאינו בענין אלא נבלע בתוך ההיתר שיאכל כל כך מן ההיתר הבלוע איסור שאכל כזית מטעם איסור הבלוע בתוכו מיחייב עליה כאילו אכל הכזית איסור בענין כיון דטעם כעיקר וא"כ ה"ה כל שהוא לר"ש דכשאכלו בתערובת טעם מיחייב כאילו אכלו בענין כיון דטעם כעיקר וא"כ אי טעם כעיקר (ח) מגיעולי עובדי כוכבים לר"ש תו לא אטריך לר"ש משרת כלל דלהיתר מעטרף לאיסור לא איטריך דהא מכל שהוא מיחייב בטעם כאילו היה בענין כדפירשתי וא"כ (ט) (היכי קא"ל) משרת דכתב רחמנא ל"ל דכתיב גבי נזיר לר"ש אי גיעולי עובדי כוכבים לטעם כעיקר משום דלא פגם כלל אלא ע"כ דקסבר ר"ש דקדירה בת יומא פגמה פורתא והשתא ניחא הכל דלא מצי ר"ש למילף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים דחידוש הוא כיון דפגמו אפילו פגם זוטא והיה לנו להתיר כל פגם אי לאו דגלי קרא והלכך איטריך משרת לטעם כעיקר ומה שדחה הר"ר יקר ממה שפר"ת לקמן מהיא דערלה והכלאים דבסמוך דלא אר"ש כל שהוא למכות במידי דתערובת רק בדבר שהוא בענין אומר מורי דלקי"ל מידי דר"ת לא דיבר רק בתערובת שיש לו להתיר להתבטל כגון יבש ביבש חד בתרי דרחמנא אמר אחרי רבים להטות אז בדבר לא היכא דליכא טעמא כגון דאיכא ס' דכל מקום דשייך ליה ביטול לאו אמר ר"ש כל שהוא למכות דהא לא עדיף כל שהוא לר"ש מכזית דרבנן וכי היכי דכזית דרבנן מתבטל ברוב ביבש ובס' בלא ה"ה לר"ש כל שהוא דהא רחמנא אמר לבטיל אבל היכא דלא שייך ביטול כגון היכא דאיכא טעם דטעם לא בטיל כיון דטעם כעיקר א"כ ה"נ מיחייב בכל שהוא לר"ש כשהוא בתערובת כיון שיש בו טעם כאילו היה בענין כדפי' כן נראה למורי: [וע"ע תוס' שבת פט: ד"ה אסורין ותוס' מעילה יח. ד"ה תניא]: **אמר עולא מחלוקת בהשביח ולבסוף פגם.** והשתא ל"ל לעולא דלא פליגי ר"מ ור"ש בקראי דלעיל (ב) דנבלה דא"כ לא הוי מיסתבר לחלק בין השביח ולבסוף פגם לפגם מעיקרו אלא בסברא פליגי ר"מ סבר כיון שהשביח מעיקרא בשעת נפילה וחל איסור עליה שוב אין לו היתר גם כי פגם אחרי כן ור"ש סבר כיון דהשתא פגמא הוא שרי: **אבל** השביח ולבסוף פגם ד"ה אסור. וא"ת והא לעיל משמע דפליגי בהשביח ולבסוף פגם גבי נבלה דר"מ מוקי לה בסרוחה מעיקרא דוקא אבל לא הסריחה מעיקרא והסריחה לבסוף אסורה ור"ש מוקי לה אפילו לא הסריחה מעיקרא והסריחה לבסוף שרי אלמא פליגי בהשביח ולבסוף פגם וי"ל דלא דמי השביח ולבסוף פגם דהכא להיא נבלה לעיל דהכא י"ל השביח בשעת התערובת שבשעה שנפל האיסור לתוך ההיתר היה נותן טעם לשבח ולבסוף פגם אותו טעם המעורב שם כגון נתן (י) לתוך גרסין צוננין והרתיחן וע"ז קאמר ד"ה אסור כיון דמעיקרא היה נותן טעם לשבח וחל עליה איסור אבל ההוא דנבלה לעיל דפליג ר"ש שרי כשהיא סרוחה עכשיו אע"ג דמעיקרא לא היתה סרוחה מ"מ בעודה נבלה (ב) נפגם ושריא: **או** דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת. וא"ת היכי מספקא ליה בהא א"כ ר' יוחנן דאמר לעיל פגם מעיקרא מותר השביח ולבסוף פגם אסור דאמר כמאן לא כר"מ ולא כר"ש דר"מ אסר כל פגם ור"ש מתיר כל פגם וי"ל דסבר לה כר"ש בחדא בפגם מעיקרו וכר"מ בחדא בהשביח ולבסוף פגם: **תיקו.** ואע"ג דלקמן פשטינן לה מברייתא דבפגם מעיקרא פליגי השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור מ"מ עלתה להם בבית המדרש בתיקו ושוב פשטוה וכי האי גוונא אשכחנא בנדה בפרק

המפלת (דף כה.) גבי מחלוקת בעבור אבל בלולו כו': [וע"ע תוס' לעיל נג. סוף ד"ה לו דלמא]:

ת"ש מסיפא. מהך דנפל של תרומה תחלה היה יכול לפשוט כמו שמוכיח לבסוף אלא דניחא ליה להביא כל הברייתות עד שמעמידן על האמת: **והני תלתא בבי.** תרתי דשאור והך דיין שנפל לתוך עדשים ואע"ג דבשאור איכא תרי בבי נפל של תרומה תחלה ונפל של חולין תחלה תרוייהו חשיב להו חדא דמשום נפל של תרומה תחלה מסיים לפרושי נפל של חולין תחלה לאשמועינן דאפילו בפוגם מעיקרא קאסר ת"ק:

לרבי שמעון ליצטרפו היתר לאיסור. וא"ת אמאי לא תלי פלוגתייהו בזה וזה גורם כהיא דסוף פרק כל הכלאים (לעיל דף מט.) וי"ל דהיינו דוקא שאין בזה כדי להחמיץ ולא בזה (ב) כי מצטרפי ה"ל זה וזה גורם אבל כשיש בכל אחד כדי להחמיץ אין שייך זה וזה גורם ואפי' מאן דשרי התם אסר הכא:

[וע' תוס' פסחים כז. ד"ה עד]:

רבי שמעון לטעמיה דאמר אפי' איסור ואיסור לא מצטרפי דתנן הערלה והכלאים מצטרפים ר"ש אומר אין מצטרפין. תימה דבמעילה (דף יח.) פריך מהא דקאמר ר' שמעון הערלה והכלאים אין מצטרפין אהיא דר' שמעון דאמר כל שהוא למכות וא"כ למ"ל לירוף ומשני התם אין מצטרפין אין לריכין לגרף פירוש דבכל שהוא נמי מיחייב והכא משמע דאין מצטרפין ממש קאמר שאין מצטרפין לחייב ותירץ ר"ת דהיא דהתם דפריך מינה במסכת מעילה היינו מתניתא דהתם דמסכת ערלה דאמרינן נמי רבי שמעון אומר אין מצטרפין גבי ערלה וכלאי הכרם והתם מיירי בערלה וכלאי הכרם שהם בעייהו בלא תערובת ולכך קאמר אין לריכין לגרף והיא דמייתי הכא לאו היינו מתני' דמסכת ערלה אלא היינו מתני' דמייתי בתערובת והכי איתא התם [1] הערלה והכלאים אסורין ומצטרפין זה עם זה ר"ש אומר אין מצטרפין והכי פירושו דת"ק סבר דמצטרפין זה עם זה לאסור התערובת דהיתר אי ליכא מאתים שאם נפל חצי לוג מערלה וחצי (ג) מכלאי הכרם לפחות ממאתים לוגין דהיתר מצטרפין לאסור התערובת ור"ש אומר אין מצטרפין לאסור דכיון דאיכא מאתים דהיתר מערלה לחוד או מכלאי הכרם מותר אע"ג דליכא מאתים מן כולם והשתא ניחא דעל כרחך הך אין מצטרפין ממש קאמר כדפי' דליכא למימר אין לריכין לגרף קאמר כי היא דמסכת ערלה ומשום דכל שהוא למכות כדקאמר התם ר"ש כל שהוא למכות (ד) היינו דוקא באיסור בעייה אבל ע"י תערובות בהיתר לא דאל"כ לא תמצא שום ביטול לר"ש לא ברוב ולא בס' ולא במאתים אלא באיסור מעורב בהיתר מודה ר"ש כדפי' אבל היכא דלא שייך ביטול כגון היכא דאיכא טעם חשבינן ליה כאילו היה האיסור בעין דהא טעם כעיקר כדפ"ל: [ע' תוס' מעילה יח. ד"ה תני ותוס' שבת פט: ד"ה אסורין ותוס' בכורות כז: ד"ה וכי הזאה]:

ההוא עכברא דנפל בגו חביתא דשיכרא אסריה רב להההוא שיכרא. תימה דהא נונן בגונן הוא ולשתרי וי"ל דמיירי ששהה שם יום או יומים והיה כבוש בתוך השכר וכבוש הרי הוא כמבושל: **דהא** (ה) **מאיסא ובדילי אינשי מיניה.** פ"ה וא"כ למ"ל דאסריה רחמנא דהיינו חידושיה וכן פירש לקמן גבי שכבת זרע ול"נ דנהי דמאיס ובדילי אינשי מיניה מ"מ לא הוה ידעינן דהאוכלו בלא האוכל שרץ וכן שיהא טמא בשכבת זרע ועוד דא"כ לא הוי חידוש בחידוש בעלמא בכל מקום בתלמוד דחידוש בעלמא ר"ל איסור מכלל היתר או היתר מכלל איסור לכן נראה דהא בדילי אינשי מיניה (ו) וא"כ מן הדין היה לנו להתירו משום דהוי פגם ונותן טעם לפגם בעלמא מותר ואפ"ה אסריה רחמנא (ז) אף כל נט"ל דשרלים אסור כיון שכך איסור דשרלים והשתא ניחא דהוה כשאר חידוש דעלמא שבכל התלמוד דהוא איסור מכלל היתר: **אלא** מעתה ליטמא לה ויבש. כיון דחידוש הוא כדאמר וא"ת מאי פריך בשלמא גבי איסור הוי חידוש כיון דנט"ל בעלמא שרי והכא אסריה רחמנא אלא גבי טומאה מה בכך אי הוי פגם הא גבי טומאה אין לחלק בין פגם לשבח וי"ל דגבי טומאה נמי הוי חידוש מה שהוא מטמא במה שהוא פגם שהרי גלי קרא בנבלה דשאינה ראויה לגר דהיינו שהסריחה אינה קרויה נבלה: **אמר רבא הלכתא נותן טעם לפגם בו'.** פירוש אף בשרלים ולא תימא דבשרלים חידוש כדקאמר לעיל וליתסר משום פגם דשרלים אלא אף בשרלים פגם מותר ועכברא בשיכרא דאסר לא ידענא אי משום נותן טעם לפגם דקסבר אסור (ט) [אף (ז) בשאר שרלים] ולית הלכתא כוותיה פירוש דאף

כדרבי זירא. דחימוץ יותר מדאי שבח הוא לענין חימוץ עיסות אחרות: **והקסני נפל של תרומה תחלה.** דהשביח ולבסוף פגם הוא ומודי ר"ש בה: **תנא בני.** ריש"א היכא דנפלו כאחת ואשמועינן פלוגתא: **מציעתא.** נפל של תרומה תחלה. בגא דסיפא יין שנפל לתוך עדשים. מציעתא נמי אשמעינן דהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור: **סיפא דלא משבח כלל.** יין בעדשים אסרי רבנן: **רישא.** דתרומה אשבחיה בהדי שאור דחולין ברישא והדר פגמה תרוייהו מיבעיא: **לר"ש אלטריך.** לאשמועינן דר' שמעון מתיר: **מי גרס לה שפחתן בשעה אחת איסור.** ונמצא דהשביחו ולבסוף פגם ובהיא הא קא מודית לן דאסור: **שניהם השביחו.** האיסור לבדו השביחו: **וליתסר.** משום משביח ולבסוף פגם דמודי ר"ש בה: **הערלה וכלאי הכרם מצטרפין.** אם נפלו שניהם לפחות ממאתים: **והכא.** גבי שרץ היינו טעמא דאסור בפגם: **דהא.** איסור שרץ חידוש הוא: **דהא מימאים.** ובלאו אזהרה בדילין אינשי מיניה ולמה ליה לאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' נותן טעם לפגם אסור: **אלא מעתה.** אי חידוש הוא: **יטמא לה ויבש.** שהרי מאוס הוא ובדילי אינשי ממנעו למה ליה לאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' כשהוא יבש מטמא: **אלמה תנן.** במסכת נדה (דף נד:) אבל השרץ ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין אלא לאו ש"מ לא מאיס שרץ ולאו חידוש (ח) ואילטריך לאזהורי עליה דעובדי כוכבים אכלי: **וליטעמיך שכבת זרע.** הא ולאי ממאיס ובדילי אינשי ממנעו וחידוש הוא מטמא לח ויבש: **אלא.** שאני לענין טומאה אע"ג לחידוש הוא גזירת הכתוב היא דלא ולא יבש דכתיב (ט) כל אשר יפול עליו מהם במותם כענין מותם כשהן לחין: **שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע.** או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע (י): **דמתא.** עכבר של יישוב מאיס: **עכבר דדברא.** אשקור"ל בלע"ז: נפל

כדרבי זירא ת"ש מסיפא דלא משבח כלל. יין בעדשים אסרי רבנן: רישא. דתרומה אשבחיה בהדי שאור דחולין ברישא והדר פגמה תרוייהו מיבעיא: לר"ש אלטריך. דר' שמעון מתיר: מי גרס לה שפחתן בשעה אחת איסור. ונמצא דהשביחו ולבסוף פגם ובהיא הא קא מודית לן דאסור: שניהם השביחו. האיסור לבדו השביחו: וליתסר. משום משביח ולבסוף פגם דמודי ר"ש בה: הערלה וכלאי הכרם מצטרפין. אם נפלו שניהם לפחות ממאתים: והכא. גבי שרץ היינו טעמא דאסור בפגם: דהא. איסור שרץ חידוש הוא: דהא מימאים. ובלאו אזהרה בדילין אינשי מיניה ולמה ליה לאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' נותן טעם לפגם אסור: אלא מעתה. אי חידוש הוא: יטמא לה ויבש. שהרי מאוס הוא ובדילי אינשי ממנעו למה ליה לאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' כשהוא יבש מטמא: אלמה תנן. במסכת נדה (דף נד:) אבל השרץ ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין אלא לאו ש"מ לא מאיס שרץ ולאו חידוש (ח) ואילטריך לאזהורי עליה דעובדי כוכבים אכלי: וליטעמיך שכבת זרע. הא ולאי ממאיס ובדילי אינשי ממנעו וחידוש הוא מטמא לח ויבש: אלא. שאני לענין טומאה אע"ג לחידוש הוא גזירת הכתוב היא דלא ולא יבש דכתיב (ט) כל אשר יפול עליו מהם במותם כענין מותם כשהן לחין: שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע. הא איש אשר תצא ממנו שכבת זרע (י): דמתא. עכבר של יישוב מאיס: עכבר דדברא. אשקור"ל בלע"ז: נפל

לה רב שימי מנהרדעא ומי מאים והלא עולה על שלחן של מלכים אמר רב שימי מנהרדעא לא קשיא [ד]הא בדדברא הא בדמתא אמר רבא הלכתא [ו]נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה אי משום [ז]דקסבר נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח איבעיא להו נפל

ת"ש מסיפא. מהך דנפל של תרומה תחלה היה יכול לפשוט כמו שמוכיח לבסוף אלא דניחא ליה להביא כל הברייתות עד שמעמידן על האמת: **והני תלתא בבי.** תרתי דשאור והך דיין שנפל לתוך עדשים ואע"ג דבשאור איכא תרי בבי נפל של תרומה תחלה ונפל של חולין תחלה תרוייהו חשיב להו חדא דמשום נפל של תרומה תחלה מסיים לפרושי נפל של חולין תחלה לאשמועינן דאפילו בפוגם מעיקרא קאסר ת"ק:

לרבי שמעון ליצטרפו היתר לאיסור. וא"ת אמאי לא תלי פלוגתייהו בזה וזה גורם כהיא דסוף פרק כל הכלאים (לעיל דף מט.) וי"ל דהיינו דוקא שאין בזה כדי להחמיץ ולא בזה (ב) כי מצטרפי ה"ל זה וזה גורם אבל כשיש בכל אחד כדי להחמיץ אין שייך זה וזה גורם ואפי' מאן דשרי התם אסר הכא:

[וע' תוס' פסחים כז. ד"ה עד]:

רבי שמעון לטעמיה דאמר אפי' איסור ואיסור לא מצטרפי דתנן הערלה והכלאים מצטרפים ר"ש אומר אין מצטרפין. תימה דבמעילה (דף יח.) פריך מהא דקאמר ר' שמעון הערלה והכלאים אין מצטרפין אהיא דר' שמעון דאמר כל שהוא למכות וא"כ למ"ל לירוף ומשני התם אין מצטרפין אין לריכין לגרף פירוש דבכל שהוא נמי מיחייב והכא משמע דאין מצטרפין ממש קאמר שאין מצטרפין לחייב ותירץ ר"ת דהיא דהתם דפריך מינה במסכת מעילה היינו מתניתא דהתם דמסכת ערלה דאמרינן נמי רבי שמעון אומר אין מצטרפין גבי ערלה וכלאי הכרם והתם מיירי בערלה וכלאי הכרם שהם בעייהו בלא תערובת ולכך קאמר אין לריכין לגרף והיא דמייתי הכא לאו היינו מתני' דמסכת ערלה אלא היינו מתני' דמייתי בתערובת והכי איתא התם [1] הערלה והכלאים אסורין ומצטרפין זה עם זה ר"ש אומר אין מצטרפין והכי פירושו דת"ק סבר דמצטרפין זה עם זה לאסור התערובת דהיתר אי ליכא מאתים שאם נפל חצי לוג מערלה וחצי (ג) מכלאי הכרם לפחות ממאתים לוגין דהיתר מצטרפין לאסור התערובת ור"ש אומר אין מצטרפין לאסור דכיון דאיכא מאתים דהיתר מערלה לחוד או מכלאי הכרם מותר אע"ג דליכא מאתים מן כולם והשתא ניחא דעל כרחך הך אין מצטרפין ממש קאמר כדפי' דליכא למימר אין לריכין לגרף קאמר כי היא דמסכת ערלה ומשום דכל שהוא למכות כדקאמר התם ר"ש כל שהוא למכות (ד) היינו דוקא באיסור בעייה אבל ע"י תערובות בהיתר לא דאל"כ לא תמצא שום ביטול לר"ש לא ברוב ולא בס' ולא במאתים אלא באיסור מעורב בהיתר מודה ר"ש כדפי' אבל היכא דלא שייך ביטול כגון היכא דאיכא טעם חשבינן ליה כאילו היה האיסור בעין דהא טעם כעיקר כדפ"ל: [ע' תוס' מעילה יח. ד"ה תני ותוס' שבת פט: ד"ה אסורין ותוס' בכורות כז: ד"ה וכי הזאה]:

ההוא עכברא דנפל בגו חביתא דשיכרא אסריה רב להההוא שיכרא. תימה דהא נונן בגונן הוא ולשתרי וי"ל דמיירי ששהה שם יום או יומים והיה כבוש בתוך השכר וכבוש הרי הוא כמבושל: **דהא** (ה) **מאיסא ובדילי אינשי מיניה.** פ"ה וא"כ למ"ל לאסריה רחמנא דהיינו חידושיה וכן פירש לקמן גבי שכבת זרע ול"נ דנהי דמאיס ובדילי אינשי מיניה מ"מ לא הוה ידעינן דהאוכלו בלא האוכל שרץ וכן שיהא טמא בשכבת זרע ועוד דא"כ לא הוי חידוש בחידוש בעלמא בכל מקום בתלמוד דחידוש בעלמא ר"ל איסור מכלל היתר או היתר מכלל איסור לכן נראה דהא בדילי אינשי מיניה (ו) וא"כ מן הדין היה לנו להתירו משום דהוי פגם ונותן טעם לפגם בעלמא מותר ואפ"ה אסריה רחמנא (ז) אף כל נט"ל דשרלים אסור כיון שכך איסור דשרלים והשתא ניחא דהוה כשאר חידוש דעלמא שבכל התלמוד דהוא איסור מכלל היתר: **אלא** מעתה ליטמא לה ויבש. כיון דחידוש הוא כדאמר וא"ת מאי פריך בשלמא גבי איסור הוי חידוש כיון דנט"ל בעלמא שרי והכא אסריה רחמנא אלא גבי טומאה מה בכך אי הוי פגם הא גבי טומאה אין לחלק בין פגם לשבח וי"ל דגבי טומאה נמי הוי חידוש מה שהוא מטמא במה שהוא פגם שהרי גלי קרא בנבלה דשאינה ראויה לגר דהיינו שהסריחה אינה קרויה נבלה: **אמר רבא הלכתא נותן טעם לפגם בו'.** פירוש אף בשרלים ולא תימא דבשרלים חידוש כדקאמר לעיל וליתסר משום פגם דשרלים אלא אף בשרלים פגם מותר ועכברא בשיכרא דאסר לא ידענא אי משום נותן טעם לפגם דקסבר אסור (ט) [אף (ז) בשאר שרלים] ולית הלכתא כוותיה פירוש דאף

סח א) מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה יד:

סט ב) מיי' פ"ד מהל' שאר אבות הטומאות הלכה יב

ע ג) מיי' פ"ב מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח:

עא ד) טוש"ע י"ד סימן קד סעיף ח:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו טז

2. וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכְּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק כֹּל כְּלִי אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְטָהֵר:

ויקרא יא לב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלמה תנן וכו' ולאו חדוש הוא ואלטריך לאזהורי עליה כיון דעובדי כוכבים אכלי לה הס"ד: (ב) תוס' ד"ה לר' שמעון וכו' ולא בזה כדי להחמיץ כי מצטרפי: (ג) ד"ה ר' שמעון וכו' ואלי לוג מכלאי הכרם וכו' או מכלאי הכרם לחוד מותר: (ד) בא"ד כל שהוא למכות דהתם היינו דוקא: (ה) ד"ה הא ממאיסא וכו' והיינו חידושיה וכו' לא הוי חידוש דהכא כחידוש: (ו) בא"ד דהא בדילי אינשי מיניה ה"ק וא"כ מן הדין: (ז) ד"ה אמר וכו' דקסבר אסור אף בשרצים ולית הלכתא:

לעזי רש"י

אשקור"ל [אישקורי"ל]. סנאי.

מוסף רש"י

בעין מותם. כעין שעת מיתה שהיו לחים, למעוטי שרץ שיבש (חולין עד.).

(ח) לפי' תוס' הגי' דתניא, (ט) עולה פ"ב [מ"ח מעילה יח.] ועי' תוס' שם ד"ה תניא, (י) [נדה נד:]. (ד) [שם], (ה) [שם נו. חולין עד.], (ו) [נעיל לו. וש"נ], (ז) דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח כל"ל. רש"ל וט"ס, (ח) [ויקרא יא], (ט) [שם כב], (י) [המעיין בערלה לא תמצא אלא שמנה אחת בערלה וכלאי הכרם ובכן לריך תיקון גדול בכוונת תוס' על משנה דתמלון שנים ושלש שמות וכו' השניה בפ"ב במס' ערלה משנה י' כמ"ש תוס' במעילה יח. ע"ש], (כ) דכל נט"ל דשרלים כל"ל. ר"מ, (ל) גי' רש"ל וט"ס,

נפל לגו חלא מאי. מי אמרינן החומץ טעמו קשה ואין השכר מפיגו לתת בו טעם: **אימרטוטי אימרטט.** לתחיכות דקות קטנות ושכר איסורו [ט] בכעדשה כטומאתו וחייסינן דלמא בולע תחיכות שכר בהדי חומץ: **בחמשין.** כיון דחומץ טעמו קשה לא בעי שתין לבטוליה דאפילו בחמשין לא יהיב ביה טעמא: ה"ג **וכן כל איסור שבתורה.** בששים. וכן הלכה רווחת בישראל דמין בשאינו מינו בששים (ו) [פ] חוץ מחמץ אבל מין במינו מוקמינן בפסחים (דף ג.) הלכתא במשהו כרב וטעמא משום דכל איסורין שבתורה מין במינו במשהו כרב ובחמץ גזירה שאינו מינו אטו מינו: **מתני' אם היה נחזקת המשתמר.** מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עובד כוכבים כל שעתא השתא אתי: **ואם הודיעו שמפליג.** שמתרחק וחביות שתומות היו: **שיעורו בכדי שישתוש ויסתום ויגוב.** אם שהה כדי שיקוב העובד כוכבים נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה אסור: **רשב"ג אומר.** אינו נאסר אלא עד שישהא כדי שיפתח את כל מגופת החבית וא"א לנוטלה שלא תשבר כולה: **ויגוב.** ויעשה מגופה אחרת חדשה: **וחיגוב.** ותיבש אבל לשתימת חור לא חשש משום דמינכרא. ושתוש לשון שתוש העין (במדבר כד) עין פתוחה דשפיר חזי: **המניח יינו בקרון או בספינה.** עם העובד כוכבים: **והלך.** ישראל בקפנדריא דרך קלרה: **ונכנס למדינה ורחץ.** במרחץ מותר כיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מרתת ולא נגע: **דולבקי.** משנויי"ר: **מה שעל השולחן אסור.** דמימר אמר עובד כוכבים זה ישראל זה זמנני לאכול ולשתות ונגע: **שעל הדולבקי מותר.** דאין מוכן לסעודה זו: **ואם אמר לו הוי מוזג ושותה.** הואיל וחיזק את ידיו ברשות במקלת סמכא דעתיה ונגע בכוליה: **חביות פתוחות.** שבבית אסורות: **סתומות מותרות.** עד שישהא שיפתח ויגוב ויגוב וסתמא כרבן שמעון מדלא קתני שישתוש: **גמ' מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא.** הא קא [ז] חזו להו דנגע דקתני טעונין טהרות והני לאו חביות ניהו שיהו סתומות: **במטהר חמריו.** שהטבילן ומגען טהור: **על מגע חבירו.** הפוגע בו בדרך ולא נטהר לכך: **רישא נמי.** כיון שהפליג איכא למיחש הכי: בבא

נפל לגו חלא מאי א"ל רב הילל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר רב כהנא א"ל ההוא אימרטוטי אימרטט רבינא סבר לשעורי במאה וחד אמר לא גרע מתרומה דתנן [א]תרומה עולה באחד ומאה א"ל רב תחליפא בר גיזא לרבינא דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי דלא בטיל טעמייהו רב אחאי שיער בחלא בחמשין רב שמואל בריה דרב איקא שיער בשיכרא בשיתין [ב]והלכתא אידי ואידי בשיתין [ג]וכן כל איסורין שבתורה: **מתני'** [ד]עובד כוכבים שהיה מעביר [ה] עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת המשתמר מותר אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתוש ויסתום ויגוב רשב"ג אומר [ה]כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו בקפנדריא [ו] נכנס למדינה ורחץ מותר אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתוש ויסתום ויגוב רשב"ג אומר [ז]כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: [ח]המניח עובד כוכבים בחנות אע"פ [ט] שיצא ונכנס מותר ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתוש ויסתום ויגוב רשב"ג אומר [י]כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: [יא]היה אוכל עמו על השולחן והניח לגינין על השולחן ולגין על [יב]הדולבקי והניחו ויצא מה שעל השולחן אסור שעל הדולבקי מותר ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף שעל הדולבקי אסור [יג]חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב: **גמ'** היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא [יד]הרי שהיו חמריו ופועליו טעונין טהרות אפילו הפליג מהן [טו] יותר ממיל שהרותיו טהורות ואם אמר להן לכו ואני בא אחריכם כיון שנתעלמה עינו מהם שהרותיו טמאות מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר [טז] רב יצחק רישא במטהר חמריו ופועליו לכך אי הכי סיפא נמי אין עם הארץ מקפיד על מגע חבירו אי הכי אפילו רישא נמי נימא הכי אמר רבא

דלאף בשאר שרצים פגם מותר אי משום דלשבותי קמשבח ומ"ת וליפשוט ליה טעמיה דרב מהתיא דפ"ק דחולין (דף ח: ושם ד"ה השותט) השותט בסכין של עובדי כוכבים רב אמר קולף ושמואל אמר מדיח ומע"ג דסתם כלי עובדי כוכבים אינם בני יומן דהשתא הוי לפגם וי"ל דהתם מיירי בידוע שנשתמשו בו ביום מ"נ התם טעמא משום שמנונית דאיסור המדבק בדופני הסכין שהוא בעין והוי לשבח גם כשאינו בן יומו ומ"ת מאי קאמר הכא לא ידענא אי לשבותי משבח ליטעמיה קפילא ארמאה וי"ל דשמא עכברא בשיכרא מחזק את השכר ומחמצו והשתא כשנתחזק השכר אין ידוע אם מחמת השכר עצמו וקי"ל כרבא דאמר נותן טעם לפגם מותר אף בשרצים ונפקא מינה דכשאינו בת יומו וכיולא בו מותר אף בשרצים: **איבעיא** להו נפל לגו חלא כו'. ומ"ת מ"ש משאר איסורין כמו בשיכרא וי"ל משום דחלא חזק מאד ואגב חורפיה נותן טעם לשבח כמו גבי חילתית או דלמא מעט [ח] השרץ נגד המשקה וא"כ אין לנו לאסור כל כך ולכך היה שואל מה יהיה ממנו: **ההוא אימרטוטי אימרטט.** יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש ואף על גב דהוי פגם מ"מ השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכ"ע לכ"ע לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות בעצמן נינהו מותרים דהא העצמות טהורים דתנן במס' [ו] (טהרות פ"א) עצמות החמור טהורות ורגלי הדבורים כעצמות החמור והא דאמרי' [ז] אבריה אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות מכעדשה מן השרץ היינו לענין טומאה וכגון דאיכא בשר עליה הא לאו הכי טהורין ולענין אכילה שפיר דמי: **סבר** לשעורי בק"א אמר לא גרע מתרומה כו'. תימה נהי דתרומה נינהו [מ] כשהוא בקדרה בדבר לח בטלה בס' כדאמר פרק גיד הנשה (חולין דף צז.) קדירה שבשל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בשל בנ"ט וי"ל דס"ל כיון שטעמו חזק בשכר יש לדמותו לתרומה לדבר יבש ומ"ת אמאי לא בטיל באחד ומאתים כמו ערלה וכלאי הכרם וי"ל דשאני התם משום דהוו איסור הנאה לכך לא יליפינן מיניה שרצים דשרו בהנאה

אבל תרומה שרי בהנאה: **כתבלין** ופלפלין דלא בטיל טעמייהו. לא בס' ולא בק' שהרי מעט תבלין נותן טעם בקדרה גדולה אבל אין לומר דלא בטיל כלל דהא בהדי נותן טעם חשבינן ליה ולא בהדי אוסרין במשהו כדקאמר לעיל (דף סו.) תבלין של שלשה שמות אסור ומצטרף כו': **שיער** בחלא בחמשין. תימה מ"ש דלעיל רוצה להחמיר בו אפילו יותר מס' וק' וכאן מיקל בו וי"ל משום דקסבר דבחלא לא אשבח כ"כ למו בשיכרא: **אידי** ואידי. פי' בשיכרא וחלא בשיתין בה"ג ובירושלמי קאמר דשרץ לא בטיל כי אם באלף ותלמודינו עיקר דבטל בששים כשאר איסורים: **היכי** דמי בחזקת המשתמר **בדתני'** הרי שהיו חמריו כו'. דמתוקמא בגת להם דרך עקלתון וה"נ הכא כגון שיצא לו דרך עקלתון ותימה מאי בעי היכי דמי והא מדקתני סיפא ואם הודיעו שהוא מפליג מכלל דרישא בלא הודיעו שמפליג והיינו חזקת המשתמר דידיה וי"ל דאדרבה מדקתני סיפא ואם הודיעו [י] אסור משמע ליה דא"כ רישא דתני בחזקת המשתמר היינו שימור חשיב טפי מלא הודיעו שמפליג מדתני בחזקת המשתמר ואי ר"ל כגון [יא] [שלא] שהודיעו שמפליג לשתוק מלשנא דבחזקת המשתמר ומכללא דסיפא שמעינן ליה אלא ודאי בא לומר שאף לא הודיעו שמפליג יש לחוש בדבר כיון שרואהו העובד כוכבים שמתרחק ומדע דלריך שם חזקת שימור אחר וקבעי מאי הוי ומשני כדתניא כו' כגון שיוכל לבא עליו דרך עקלתון: **מאי** שנא רישא ומאי שנא סיפא. פי' דרישא אמאי לא הוי טהרותיו טמאים כמו בסיפא ומ"ת ליתני ליה דרישא מיירי בלא הודיעו שהפליג ולכך שרי כדתניא אם הניחו בחזקת המשתמר מותר והיינו כשלא הודיעו שהפליג ותירץ רש"י דלא דמי למתני' דהא מיירי בטהרות כגון פירות שהוא מחזיק בידיו ונוגע בהם בכל שעה ולכך פריך דאין לחלק ומ"מ קשה לדוקמא בחביות ולא תקשי מידי דהא טהרות משמע נמי בחביות ועוד קשה דאי מיירי כמו שפירש הקונטרס א"כ לא הוה ליה למיפרך מרישא לסיפא אלא הוה ליה למיפרך מרישא מיניה וביה בהדיא מ"ט דרישא טהרותיו טהורות כיון שהוא מחזיק בו ונוגע בהם כדפ"ה לכ"ע לר"י דלעולם מיירי בחביות אמיתיות אמיתיות אמיתי

היה אוכל עמו על השולחן כו'. תימה דע"כ מיירי בלא הודיעו שמפליג מדשרי על הדולבקי וא"כ כי א"ל נמי הוי מזוג ושותה אמאי אסור וי"ל דמ"מ כיון שהחזיק ידו למזוג ולשתות לא מירתת כלל וכן על השולחן מהאי טעמא אסור וכן בסיפא דקתני חביות שתומות כדי [ג] שיפתח ושתום ויסתום ויגוב אסורות ואע"ג דנתפס עליו כגנב על הזיוף ואמר לקמן (דף ע.) דנתפס עליו כגנב מותר מ"מ הכא שאני שא"ל הוי מזוג ושותה ולכך לא מירתת כל כך כיון שהחזיק ידיו למזוג ולשתות:

רבן שמעון בן גמליאל הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן. וא"ת ולימא ר' יוחנן דפליגי בשל [ד] (סיד ובשל) טיט ויהא רשב"ג כמשמעו וי"ל דגמר' גמירי ליה הכי: **והאידנא** דקים לן כר' אליעזר [ז] ולא חייש לזיופא. ופרש"י כרשב"ג דלא חייש לשתומא תרוייהו צריכי הא דקים לן כרבי אליעזר וקיים לן כרשב"ג דאי קי"ל כר' אליעזר לבד ולא כרשב"ג ה"א דנהי דלא חיישינן לזיופא דהיינו שיסיר כל המגופה ויעשה אחרת תחתיה כר' אליעזר דאמר לא טרח ומזייף מ"מ איכא למיחש לשתומא דליכא זיופא ואי קי"ל כרשב"ג לבד ה"א דנהי דלא חיישינן לשתומא מ"מ איכא למיחש לזיופא שיסיר כל המגופה ויעשה אחרת תחתיה שזהו קל יותר לעשות [ח] מסתימה שאין בו טורח והלכך נקט תרוייהו כרשב"ג וכר' אליעזר:

מאי טעמא לא מותבינן חמרא משום שייבא. רש"י גריס שייכא בכ"ף משום דהיין ממשך ויולא דרך שם ובערוך [ט] גריס שיבא בבי"ת על שם ברזא קטנה שסותמין [י] אותו בהו כמו שיבא דכשורא (סנהדרין דף ז:) והוא נקב קטן שעושין להריח ריח היין דרך שם וקורין לו שותי"ל ומכאן משמע דמגופה חבית לבד הוי חותם אחד מדקאמר ודוקא משום שייכא לא מותבינן חמרא ביד עובדי כוכבים ש"מ דהוי חותם אחד סתימת החבית כמו שהיא מגופה בטיט וכן משמע לעיל בסוגיא דאין מעמידין (דף לא.) דקאמר אגבא אפומא דחביתא שריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם משמע הא שריקא לחוד הוי חותם אחד אבל רבינו יצחק בן יהודה שלח לרש"י דוקא בחביות שלהם שהיו של חרס סגי בחותם אחד שעל פי החבית אבל בחביות שלנו שהם מנסרים מחוברים זה לזה אף כי יש חותם אחד על פי החבית מכל מקום יש לחוש שמא יתחוב העובד כוכבים חודו של סכין בין הנסרין או בין השוליים או אפי' באמצע הנסר עצמו ולהוציא היין דרך שם [ו] ולתחוב הכוס נגד הנקב ומיהו נראה לר"י שאין לחלק בין החביות שלנו לחביות שלהם שהרי לא מצינו שהקפיד התלמוד אפילו מאן דחייש לשתומא לא חיישי אלא לנקיבה דמגופת החביות אבל לנקיבה דדופני החבית לא חיישינן ולכא למימר דהיינו דוקא במגופה שהיתה של טיט היה יכול לעשות הנקב אבל לא בשל חרס דהא מגופה אייתי במגופה של חרס אלא ודאי היינו טעמא דלא חיישינן לנקלקול לדופני החביות ה"ה בחביות שלנו מותר לשלוח יין בחותם אחד על פי החבית ודוקא כשחוזר ורואהו ומכיר את החותם אבל אם שלחו לחבירו והוא אינו חוזר ורואהו צריך חותם בתוך חותם ומיהו אם שולח כתב ידו והודיע לחבירו ענין החותם סגי בכך כמו בהכרת החותם להעובד כוכבים מרתת מכתב כאילו היה הוא חוזר ורואהו ומכירו וכן משמע לעיל ואע"ג דקיים לן כרבי אליעזר דסגי בחותם אחד מ"מ בענין הכרת חותם משום דקשיא לן דרב אדרב כדפי' לעיל פ' אין מעמידין (שם. ד"ה דאמר) וכן משמע נמי בברייתא דקתני פ' אין מעמידין (שם:) השולח יין ביד כותי ושל ליר ושל מוריים ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור אלמא בענין הכרת חותם ואע"ג דר"ת מוקי לה לעיל כרבנן מדלא נקט יין גבי עובד כוכבים כדפ"ל מ"מ מדרבנן בליר ומוריים נשמע לר' אליעזר ביין והא ליר ומוריים לרבנן קתני בהך ברייתא דסגי בחותם אחד ואפ"ה בעי הכרת חותם ה"ה נמי יין לרבי אליעזר דאע"ג דסגי בחותם אחד מ"מ בענין הכרת חותם ועוד יש לישב הברייתא כרבי אליעזר כדפ"ל לפי' רש"י הלכך שמעינן מיניה דאף לר' אליעזר בענין הכרת חותם מיהו מדקאמר הכא בשמעתין דקיימא לן כרבי אליעזר דלא חיישי לזיופא משמע ליתנא דלא חיישינן לזיופא כלל דסגי בחותם אחד אפילו בלא חוזר ומכירו דודאי לא טרח ומזייף כלל וגם מנהג העולם היה בשכבר לשלוח יין בחותם א' בלא חוזר ומכירו ואע"ג דלבר ודאי בענין הכרת חותם כדפ"ל פ' אין מעמידין (שם. ד"ה דאמר) דאל"כ קשה דבר אדבר מ"מ לא קי"ל בהא כבר אלא קיים לן כסתמא דתלמודא דשמעתין וכדפרישית ובברייתא דלעיל נמי דליר ומוריים שהבאתי יש לישב דלא אסרה הברייתא אפילו בלא הכרת חותם דהא דקתני בברייתא אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור אינו רוצה לומר אם לאו [יא] שהלך הישראל ראשון להכירו דאסור אלא ה"ק ואם לאו שהלך לראותו ולא הבין שהוא כמו שעשאו או שכח היאך חתמו ואינו יודע אם הוא כמו שחתמו אם לאו אסור ואז הוא גרוע טפי מאילו לא הלך כלל לראותו שהרי עתה שראהו ואינו מבחין אם הוא כמו שעשאו יש הוכחה קצת שזייפו העובד כוכבים אבל ודאי אם לא הלך ואינו רואהו כלל הישראל ראשון אחרי שחתמו אלא שהישראל שני מצאו

חתום

בבא להם דרך עקלתון. כשבעל הבית יכול לבא דרך עקלתון דמירתת השתא אמי: **דאי תנא עובד כוכבים.** עובד כוכבים שהיה מעביר כדי יין: **ועביד מאי דבעי.** ואפי' לא הודיעו שהפליג ליתסר: **מחלוקת בשל סיד.** במגופה של סיד שהיא לבנה הוא דחיישי רבנן לשתומא דכיון דלבן הוא לא מינכר בין חדש לישן: **אבל של טיט.** שהוא שחור בתחלתו ואע"פ שהוא נגוב אינו מלבין עד יום או יומים דברי הכל לא חיישינן לשתומא דמינכרא שתימת החור [א] כשאר המגופה ואינו אסור עד שיהא כדי שיפתח ויגוף מגופה חדשה ותנגוב: **והלא שתומו ניכר.** אם היה נוקב חור הרי הוא ניכר: **בין מלמעלה.** שזה חדש והמגופה ישנה: **בין מלמטה.** כשיפתח ישראל את המגופה ירצה מתחתיה אותה סתימה לפי שלמעלה [ב] מירח העובד כוכבים והשווה סתומו אבל למטה לא יכול למרח וניכר: **אלא אי אמרת בשל סיד.** קאמרי רבנן הא לא ידיע שתומו מלמעלה והיכי קתני בין מלמעלה בין מלמטה: **דחלים.** מתמלא הנקב מלמטה כלמעלה. חלים סלדי"ר בלע"ז: **פשיטא.** דתנא סתם לן כוותיה ורבא מתני' אתא לאשמועינן: **מהו דתימא.** הא בבא דהיה אוכל עמו על השולחן סיפא דמילתיה דרבן שמעון [ג] והוא קתני לה והכי קתני מתני' רבן שמעון אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב היה אוכל עמו כו' ולא סתמא היא קמ"ל רבא דסתמא היא: **והשתא דקבעינן הלכתא כרבן שמעון דלא חיישי לשתומא.** לנקיבת חור שהוא בלא טורח משום דמינכר ולפתיחת חבית כולה נמי דחיישי לה רבן שמעון לא קיימא לן כוותיה דהאי זיופא דטירחא הוא ואנן קבעינן באין מעמידין (לעיל דף לא.) הלכה כר' אליעזר דלא חיישי לזיופא דחותם אחד האידנא אמאי לא מותבינן חבית שתומות ביד עובדי כוכבים: **משום שייבא.** נקב דק מאד שהוא במגופת חבית להיות ריח היין יוצא ויש לחוש שמא יקדח שם [ג] במקלת ויטעום מן היין:

יצרא

בבא להם דרך עקלתון אי הכי סיפא נמי כיון דאמר להם לכו ואני [ד] בא אחריכם סמכא דעתייהו: המניח [ה] עובד כוכבים בחנותו כו' המניח יינו בקרון או בספינה כו': וצריכא דאי תנא עובד כוכבים דסבר דלמא אתי וחזי ליה אבל בקרון או בספינה אימא דמפליג לה לספינתיה ועביד מאי דבעי ואי תנא בקרון או בספינה משום דסבר דלמא אתי באורחא אחריתי וקאי אגודא וחזי לי אבל עובד כוכבים בחנותו אימא אחיד לה לבבא ועביד כל דבעי קמ"ל אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בשל סיד [א]אבל בשל טיט דברי הכל כדי שיפתח ויגוף ויגוב מיתיבי ארשב"ג לחכמים והלא [ב] סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה אי אמרת בשלמא בשל טיט מחלוקת היינו דקתני סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה אלא אי אמרת בשל סיד מחלוקת בשלמא למטה ידיע אלא למעלה הא לא ידיע רבן שמעון בן גמליאל הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן וה"ק להו אי בשל טיט קאמריתו סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה ואי בשל סיד קאמריתו נהי דלמעלה לא ידיע למטה מיהא ידיע ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה אי נמי זימנין דחלים [ג]אמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה דתנן היה אוכל [ד] על השולחן עמו והניח לגין על השולחן לגין על הדולבקי והניח ויצא מה שעל השולחן אסור מה שעל הדולבקי מותר ואם אמר לו הוי מזוג ושותה אף שעל הדולבקי אסור חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב פשיטא מהו דתימא כולה רשב"ג קתני לה קמ"ל וכי מאחר דקיימא לן כוותיה דרשב"ג דלא חייש לשתומא והלכתא כוותיה דרבי אליעזר דלא חייש לזיופא האידנא מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עובדי כוכבים משום שייכא אמר רבא [ה]זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין אצלה חמרא שרי נהי דתקיף להו יצרא דעבירה

יצרא

עז א טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף ח:

עח ב מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכ' כו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף יד:

גליון הש"ם

גמ' אמר רבא הלכה כרשב"ג. עיין ב"ב דף קלג ע"ב כרשב"ם ד"ה מ"ש:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומאי אבא אתריכם: (ב) שם בפיסקא המניח יינו בקרון או בספינה כו' המניח עובד כוכבים בחנותו כו' ואריכא וכו' וחזי לי כל"ל ואות ה' נמחק: (ג) שם והלא שתומו ניכר כל"ל וכן בכל העמוד: (ד) שם היה אוכל עמו על השלחן והניח וכו' ולגין על הדולבקי והניחו ולא: (ה) רש"י ד"ה בין מלמטה וכו' שלמעלה ממדרח העובד כוכבים: (ו) ד"ה מהו וכו' דרבי שמעון הוא והוא: (ז) תוס' ד"ה והאידנא דקים לן כר' אליעזר דלא חיישי לזיופא וקי"ל כרשב"ג כל"ל ותיבת ופרש"י נמחק: (ח) בא"ד קל יותר לעשות משתומא שיש בו טורח:

לעזי רש"י

סלדי"ר [שולדי"ר]. לרתך.

יצרא דיין נסך לא תקיף להו. לנסוכי: כפרייהו גרירא. דשבקה להו לנסוכי: **דלהדי ביזעא שרי. אף בשתיה דמירתת ולא נגע: דהאי גיסא והאי גיסא אסור.** אף בהנאה. וכשאין נתפס על כניסתו כגנב עסקינן שהיה לו חלק ביין ולאי נתפס עליו כגנב כולה שרי. ואית דגרסי הוו ביזייני בדשא חורין וסדקין ובקעין. ובקעהו [שמות יד] תרגומו **ובזעהו: ישראל בעליונה ועובד כוכבים בתחתונה.** ויין בתחתונה וישראל רואהו מלמעלה: **שרי.** כל שרי דהכא שרי אף בשתיה דהא לא נגע קאמרינן וכל אסיר דהכא אף בהנאה ובכולהו הלכתא כרבא: **אי אית ליה לאישתמוטי.** ולומר לכך נכנסתי סמכא דעתיה ולא מירתת דכי על לחך ביתא מעיקרא אדעתא דלנסוכי על וסבר אי משכחו לי אשתמיטנא. ואע"ג דבמגע היין לית ליה לאשתמוטי אסור דאי לאו לנסוכי על למה ליה דעייל ולא דמי למיתי עובד כוכבים בחנותו [סט.] דהתם דכיון דברשות עייל וידעינן למאי עייל כל זמן שלא הודיעו שמפליג מותר דסבר אי נגענא השתא אתי וחזי לי: **ואי.** לית ליה לאישתמוטי שרי (ג) וכיון דבהול הוא על כניסתו מירתת ולא נגע: **נגעל הפונדק.** ונתייחד עובד כוכבים עם היין או שאמר ישראל לעובד כוכבים שמור עמוד מבחוץ ושמור: **אסור.** דחיישינן דלמא על כיון דא"ל שמור סמכא דעתיה דמפליג מיניה: **שיפורא דבי שימשי.** של ערב שבת שהיו תוקעין להבדיל בין קדש לחול: **ואי משום שבתא.** וא"ת דסמכא דעתיה דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא האמר לי איסור גיורא כו': **פחות פחות מד' אמות.** ועומד לפוש וליכא עקירה מתחילת ד' לסוף ארבע: **טשא.** נתחבא: **ספק ביאה.** דלא ידעינן עובד כוכבים אי על אי לא על טהור ומשום הכי שרי דשני לן ספק ביאה מביאה ולאי וספק מגע: **בקעה.** שדות הרבה זו אצל זו בימות הגשמים שזרועה היא ואין רבים דורסין אותה והוי רשות היחיד לטומאה וספיקא שאירעה בה הוי ספיקא טמא: **וטומאה בשדה פלונית.** באחת מן השדות ואין אנו יודעין איזו היא: **הלכתי במקום הלו.** בבקעה זו: **ספק מגע טמא.** דאמר נכנסתי לשדה שהטומאה בה ואיני יודע אם נגעתי בטומאה אם לאו: **כיון דאיכא דפתחי חביות לשום ממונא.** וכיון דחזו דחמרא הוא פרשי דבגיבוותייהו טרידי ולא מנסכי: **הוי ספק ספיקא.** ספק ישראל ספק עובד כוכבים ואת"ל עובד כוכבים ספק נגע ספק לא נגע והא אפילו רבנן מודו וכי פליגי רבנן עליה דר"א היכי דמליא שדה טומאה דאי על לה לא אפשר דלא האהיל דליכא אלא חד ספק: רביתא

מתוס מותר כדפרישית דלא חיישינן כלל לכתחילה לעשות כתב החותם או לחזור ולהכירו כדמשמע לפי הפשט ומ"מ נכון להחמיר לכתחלה אך בדיעבד אין להפסיד כיון דאיכא חותם אפי' בלא כתב ומכירו כדפרישית ומיהו אין נכון אם אין אותו חותם אחד מאותיות כ"א ממגופות טיט כדפרישית דמגופת טיט חשיבא חותם אחד אז ודאי אינו מותר בלא כתב או הכרה אלא אם כן ראה השני שנשתלח לו היין קודם לכן את היין שהכלי נתנכר ועתה הוא הכיר את הכלי בטביעות עין ואפילו אינו מכיר בחותם לפי שלא היה חתום באותה שעה דאל"כ נהי דלא חיישינן לזיופא מ"מ מנין לנו שהוא אותו חבית של יין ששלח לו חבירו שמא החליפו העובד כוכבים בחבית אחר שהיה בו יין במגופה בטיט שגם חביות יין העובדי כוכבים פעמים שמגופים בטיט כמו כן צריך שיהיה נסתם לגמרי הנקב קטן שקורין שושפרי"ל בלע"ז כדקאמר תלמודא משום שייכא אבל כשהוא חתום באותיות אין לחוש לכל זה דודאי האותיות לא עשאן כי אם ישראל ומ"מ אין לסמוך על המגופה של טיט אך נכון הדבר לסתום פי חבית ולתת עור הסתימה קבוע בסממרות ולכתוב אותיות חליין על העור וחליין על דופני קרסי החבית שאם יגביה עובד כוכבים העור לא ידע לישבו כבתחלה ולתת חשוק שקורין לרקל"א סביב העגולים במקום שמחוברים אל דופני החבית ולקובעו שם בסמרים מפני הגעורת התחובה שם סביב שוליו שלא יוכל העובד כוכבים להוציא יין דרך שם ולתוחבן אחרי כן במקומן הראשון וכן הברזות לתתן ולקבוע עליהם עור בסמרים או יקבעו נסרים לכסות כל השוליים והברזות בסיגנון זה פירש רבינו ברוך על החתימה בפסק ומיהו נראה שכל זה אינו כי אם לכתחלה אבל בדיעבד סגי בחתימת פי החבית לבד כיון דלא חיישינן לדברי רבינו יצחק בן יהודה כדפרישי' לעיל דלף בהסרת הגעורת ירא הוא פן יתקלקל החבית בכך ולא יוכל לתקנו כבתחלה מיהו אין לאסור גם זה בדיעבד ומ"מ טוב להחמיר כדברי רבינו ברוך הואיל ונפק מפומיה ועוד דפירש רבינו ברוך שצריך שישלח כתב עם החותם או שיחזור [לראותו] ופירש רשב"ם בשם רש"י דכל מה שאנו אוסרים בהודיעו שהפליג היינו דוקא כשיש לחוש שמא עובד כוכבים נגב יין ונתן מים תחת החסרון או החליף טוב ברע אבל מקום שאין לחוש לכך כגון במקום מעבר בני אדם אפילו הם עובדי כוכבים דמרתת העובד כוכבים לגנוב אע"ג דהודיעו שהפליג מותר ולא חיישינן שמא נגע כיון שהעובדי כוכבים בזמן הזה אינם בני ניסוך כך פירש רשב"ם מיהו נראה (ג) זה דהיינו דוקא בחביות או בדלדולים שאין להם רק פתח קטן למעלה אבל גיגית או קנקן וכוס שיש בו יין ופתחו רחבה קל הוא ליגע בהם דרך מתעסק לא: **שמע** ישראל קל צלויי. ודוקא היין שעל הדולבקי שרי כדתנן במתני' ורבא קמ"ל דקל צלויי כלא הודיעו שמפליג דמי (ד) אי נמי שאפי' על השולחן מותר ובדלא אמר לו הוי מזוג ושותה: **פתחו חביתא טובא.** הכא לאו דוקא טובא כיון דתלינן בישראל אבל בסמוך הוי דוקא כיון דפתחו טובא ואית דל"ג טובא וגרס ליה בסמוך וכיון דאיכא דפתחי לשום ממונא:

יצרא דיין נסך לא תקיף להו [א]זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסור מ"ט הואיל וזילה עלייהו בתרייהו גרירא ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל על עובד כוכבים אחדה לדשא באפיה והוה ביזעא בדשא אישתכח עובד כוכבים דקאי ביני דני אמר רבא [ב]כל דלהדי ביזעא שרי דהאי גיסא והאי גיסא אסור ההוא חמרא דישראל דהוה יתיב בביתא דהוה דייר ישראל בעליונה ועובד כוכבים בתחתונה שמעו קל תיגרא נפקי קדים אתא עובד כוכבים אחדה לדשא באפיה אמר רבא [ג]חמרא שרי מימר אמר כי היכי דקדים אתאי אנא קדים ואתא ישראל ויתיב בעליונה וקא חזי לי [ד] ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל אישתכח עובד כוכבים דהוה יתיב בי דני [ה]אמר רבא [ו]אם נתפס עליו כגנב שרי ואי לא אסיר ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא אישתכח עובד כוכבים דהוה קאים בי דני אמר רבא [ז]אי אית ליה לאישתמוטי חמרא אסיר ואי לא חמרא שרי מיתיבי ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור מאי לאו אע"ג דלית ליה לאישתמוטי לא בדאית ליה לאישתמוטי ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתיבי וקא שתו חמרא שמע ישראל קל צלויי בי כנישתא קם ואזל אמר רבא [ח]חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר ליה לחמריה והדר אתי ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתיבי בארבא שמע ישראל קל שיפורי דבי שימשי נפק ואזל אמר רבא [ט]חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר ליה לחמריה והדר אתי ואי משום שבתא האמר [י](רבא אמר) לי איסור גיורא כי הוינן בארמיותן [יא]אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא [יב](ולא ידענא) דסבירא לן כרבי יצחק [יג]דא"ר יצחק [יד]המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד' אמות ההוא אריא דהוה נהים במעצרתא שמע עובד כוכבים טשא ביני דני אמר רבא [טו]חמרא שרי מימר אמר כי היכי דטשינא אנא איטשא נמי ישראל אחוריי וקא חזי לי הנהו גנבי דסלקי לפומבדיתא ופתחו חביתא טובא אמר רבא חמרא שרי [טז]מ"ט [יז][ב]רובא גנבי ישראל נינהו הוה עובדא בנהרדעי ואמר שמואל חמרא שרי [יח]כמאן כרבי אליעזר דאמר ספק ביאה טהור [יט]דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר הלכתי במקום הלו ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה אם לא נכנסתי [כ]ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טמא לא שאני התם כיון דאיכא דפתחי לשום ממונא הוה ליה ספק ספיקא

ההיא

עט א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כו טושע"ע י"ד סי' קכט סעיף יד:
פ ב מיי' שם הל' כא סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכח ס"ג:
פא ג מיי' שם הלכ' כ סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעי' נ:
פב ד ה מיי' שם הלכה כג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ד וסעי' ה וסי' קכט סעיף ה בהגה:
פג ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף ז:
פד ז ח טוש"ע שם סעיף ו:
פה ט מיי' פי"כ מהל' שבת הלכה ז [ופ"ו שם הל' כב] סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רסו סעיף ז:
פו י מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף י:
פז כ מיי' שם הלכה כט טוש"ע שם סעיף יא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא אושפיזא. נ"ב ע"ל ס"פ ר"א אימת עובדא כי הא הוה כרכא ע"ש בפי' רש"י ותוס': (ב) רש"י ד"ה ואי לית וכו' דכיון דבהול: (ג) תוס' ד"ה (בדף הקודם) מאי טעמא וכו' מיהו נראה דסיינו כל"ל ותיבת זה נמחק: (ד) ד"ה שמע וכו' שמפליג דמי ובדלא אמר לו הוי מזוג ושותה אי נמי שאפילו על השלחן מותר והכא מיירי שכל א' שותה מיינו הס"ד:

מוסף רש"י

אם נתפס עליו כגנב. אם עובד כוכבים תלוש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם יתגלאו גוזל נתפס עליו כגנב, שרי. בשתיה ואם לאו אסור אף בהנאה דודאי נגע (לעיל נא:). **הנכנס לבקעה.** הרבה שדות הסמוכים יחד קרי בקעה (פסחים י.). **בימות הגשמים.** הוי בקעה רשות היחיד לטומאה מפני שכבר נמח הזרע ואין רשות לכל אדם ליכנס לה, וקי"ל ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא (שם). **בשדה פלונית.** כלומר באחת השדות ויודעין אנו באחו היא ולא שדה מסויימת במגליה (שם). **במקום הלו.** בבקעה זו (שם). **ספק ביאה טהור.** ר"א לא חשיב ליה ספק טומאה אל"כ נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל אם לא, אבל השתא הוי ליה ספק ספיקא (שם) היכא דמספקא ליה אם נכנס באותה שדה, ואם תמצא לומר נכנס ספק אם בא עד מקום טומאה אם לאו וספק ספיקא הוא וטהור, אבל היכא דליכא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דנכנס באותה שדה אלא שספק לו אם נגע בקבר אם לאו, הרי ספיקא הוא טמא (רשב"ם ב"ב נה:).

ההיא רביתא דהות נקיטא אופיא בידה אמר רבא חמרא שרי.

פ"ה דוקא תינוקת שאינה יודעת בטיב ניסוך ולא טרחה ליגע אבל נערה גדולה לא תלינן לקולא מיהו לא מלינו חלוק זה בשום מקום לכן נראה דלאו דוקא רביתא ה"ה גדולה אלא דעובדא הכי הוה ומיהו לפ"ה לא נפקא מיה מידי עכשיו דגם הגדולים אינם בקיאים בטיב ניסוך: **אימר** מגבה **דחביתא** קלטתה. ולא נגעה ביין אלא מן האויר קלטתה אבל אי שקלתה מעל גבי היין יאסר מטעם נצוק מיהו יש בספרים ישנים שקלתה ואפילו הכי שרי משום דאינה בקיאה בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למיגעא כפ"ה אבל בגדולה כיון דנקיטא אופיא אינה למימחי: **ההוא** פולמוסא דסליק לנהרדעא פתחו חביתא טובא א"ר חייא בר אבא עובדא הוה קמיה דר' יוחנן ושרא ולא ידענא אי משום דקסבר בר"א כו' ופריך ספק ביאה ספק מגע הוא. דולאי עובדי כוכבים נינהו ואע"ג דגבי גנבי דלעיל אמרינן דהוי ספק ביאה ספק אם הם עובדי כוכבים או אם הם ישראלים ה"מ גנבים דיש מהם שהם ישראל אבל פולמוסא סתם עובדי כוכבים הם דאי הוה ישראל היה הדבר ניכר ונודע ומדלא נודע ש"מ שהם עובדי כוכבים וא"כ ספק מגע הוא וע"כ לא מטהר ר"א אלא בספק ביאה אבל ספק מגע טמא ומשני כיון דפתחי טובא ספק אדעתא דממונא ספק אדעתא דשתיה פתחו ופ"ה דפתחו יותר מכדי שתיה מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתחו ובגנבותייהו טרידי כפ"ה לפי שיטתו דלעיל ופירושו דחוק ועוד קשה דמ"ש גבי גנבי דאמר ספק ישראל נינהו וגבי פולמוסא אמר ולאי עובדי כוכבים נינהו א"כ ה"ל לתלמודא לפרש לכן פי' ר"ת לפי שיטתו דלעיל אפיר דר"א מטהר משום ספק ספיקא והכי פי' הכא ספק ביאה ספק מגע הוא פי' נהי דהוי ספק אם הפולמוסא הם עובדי כוכבים או ישראל כמו בגנבים מ"מ אם הם עובדי כוכבים ולאי נגעי וליכא רק חדא ספיקא דלא דמי לההיא דגנבים דלעיל דאמרינן דהוי ספק מגע אם נגעו אם לאו היינו משום דסתם גנבים אדעתא דממונא אתו אבל פולמוסא סתם באים לאכול ולשתות כדאמר פרק שני דבילה (דף כא.) ושחטנו להם עגל והאכלום והשקום וא"כ הוי ספק מגע משום דליכא אלא חדא ספיקא ובחדא ספיקא לא אמר ר"א ומשני כיון דפתחו טובא יותר מכדי שתיה אימור אדעתא דממונא פתחו וא"כ הוי ספק ספיקא ספק עובדי כוכבים או ישראל ואת"ל אם הם עובדי כוכבים שמא פתחו לשם ממונא ולא אדעתא דשתיה כיון דליכא טובא:

לא מסרה לה אלא שמירת מפתח. ולא סמכא אדעתא ליכנס דנתפסת כגנב מכאן שאם תפס המושל את היהודי והניח שמירת עובדי כוכבים בביתו ונמסר להם כל המפתחות אף של יין אם אין אוכלים ושותים ממה שבבית הישראל היין מותר ואם אוכלים בבית אסור ואמנם אם מצאן הישראל כמו שהניחם מלאים כשרים דכוותיה אשכחן גבי בגדיו לענין טומאה שאם מצאן כמו שהניחם טהורים ואמרינן עלה וכן היין נסך ואולי כשמחפשין אותו בכל מקום ובקרקע ובכתלים את מטמוני ישראל גם היין אסור לפי שגם לתוך חביות הכניסו קנה ארוך לחפש בו אכן אם היה לישראל סימן וחבור במגופה מותר דאם הסירוה לחפש בה לא היו מחזירין אותה דהא לא מירתתי מישראל כלל: **פתוחות** אסורות. משמע אפילו טובא ולא אמרי' אדעתא דממונא פתחו כדאמרי' לעיל גבי פולמוסא והיינו משום דפולמוסא באים לגבות מס המלך וארנונא ולכך איכא למימר דאדעתא דממונא פתחו אבל בולשת אינם באים כי אם דוקא לאכול ולשתות:

ורמינהי

ההיא רביתא דאישתכח דהות בי דני והות נקיטא אופיא בידה אמר רבא [א]חמרא שרי אימר מגבה דחביתא שקלתיה ואע"ג דליכא תו אימר אתרמויי איתרמי לה [ו] ההוא פולמוסא דסליק לנהרדעא פתחו חביתא טובא כי אתא רב דימי אמר עובדא הוה קמיה דרבי אלעזר ושרא ולא ידענא אי משום דסבר לה כרבי אליעזר דאמר ספק ביאה טהור אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו א"ה האי ספק ביאה ספק מגע הוא כיון דמפתחי טובא אימא אדעתא דממונא פתחו וכספק ביאה דמי ההיא מסוביתא דמסרה לה איקלידא [ז] מפתחה לעובדת כוכבים א"ר יצחק א"ר אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו [ב]לא מסרה לה אלא שמירת מפתח בלבד אמר אביי אף אנן נמי תנינא [ח] [ג]המוסר מפתחות לע"ה טהרותיו טהורות לפי שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד השתא טהרותיו טהורות יין נסך מיבעיא למימרא דטהרות אלימי מיין נסך אין דאיתמר חצר שחלקה במסיפס אמר רב טהרותיו טמאות [ד]ובעובד כוכבים אינו עושה יין נסך ורבי יוחנן אמר [ה]אף טהרותיו טהורות מיתיבי [ו]הפנימית של חבר והחיצונה של ע"ה אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ואע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם קשיא לרב אמר לך רב שאני התם [ז]שנתפס עליו כגנב ת"ש [ח]רשב"ג אומר [ט]גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ובלבד שלא תהא ידו של ע"ה מגעת לשם קשיא לרבי יוחנן אמר לך רבי יוחנן שאני התם דאית ליה לאישתמוטי מימר אמר אימצורי קא ממצרא ת"ש [ג]גגו של חבר בצד גגו של עם הארץ אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ואע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם קשיא לרב אמר לך רב לאו איכא ר"ש בן גמליאל דקאי כוותי אנא דאמרי כר"ש בן גמליאל: **מתני'** [ד] [ו]בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך: **גמ'**

ורמינהי

רביתא. תינוקת עובדת כוכבים: **אופיא.** אשקומ"א של יין: **אימר מגבה דחביתא שקלתה.** ודוקא רביתא דאינה יודעת בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למיגעא אבל גדולה מכי חזינן דנקיטא אופיא לא תלינן לקולא: **אע"ג דליכא תו.** שאין שם אופיא עוד ואיכא למימר הא ודאי בגו חביתא שקלתה: **אימר איתרמי.** דהך אופיא הוא דהואי התם: **פולמוסא.** ראש הגייס של גבא: **ולא ידענא אי.** שרא משום ספק עובד כוכבים ספק ישראל וכר"א דאמר ספק ביאה טהור. ולקמיה פריך הא לאו ספק ביאה הוא דודאי עובדי כוכבים היו: **ישראל נינהו.** ואזלינן בתר רובא דליכא ספיקא: **כיון דמפתחי טובא.** הרבה יותר מכדי צורך שתייתן מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתחו ובגנבותייהו טרידי ודמי לבולשת שנכנסה לעיר בשעת מלחמה דקתני מתניתין [לקמן] אלו ואלו מותרות הלכך אע"ג דספק מגע הוא כיון דמוכחא מילתא לקולא כספק ביאה דמי: **מסוביתא.** מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא (דברים כא) סבלך מהול במים (ישעיה א): **איקלידא.** מפתח (ג) שמירת מפתחות ולא סמכא דעתה ליכנס ונתפסת כגנב: **יין נסך מיבעיא.** בניחותא ומסייע לרב דימי: **למימרא דטהרות אלימי מיין נסך.** מדנקט לה בלשון ק"ו: **שחלקה במסיפס.** מחילה נמוכה עם הארץ מלד זה וחבר שטהר טהרות מלד זה: **אינו עושה יין נסך.** דנתפס עליו כגנב. אלמא טהרות אלימי: **מיתיבי.** שתי חלירות זו לפנים מזו הפנימית של חבר: **וחיצונה.** הפתוחה לרה"ר של עם הארץ דאין לו לעם הארץ דריסת הרגל על הפנימית: **שוטח שם.** בפנימית אבל אי הוי איפכא דחיצונה של חבר כיון דהוי לעם הארץ דריסת הרגל בחיצונה אין חבר שוטח שם פירותיו. מ"מ קשיא לרב דקתני אע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם: (ד) **הכא משום דנתפס עליו כגנב.** דמה לו בפנימית אבל חלוקה דכחצר אחד דמי כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב: **אמצרי.** דגג קמצרנא אני מכוין למדת בנין שאני רוצה למדוד לכך הושטתי את ידי. לשון אחר מתשובת הגאונים מתמוגג אני אשטנדיל"ר בלע"ז וגרסי' אימצודי קא ממצדנא: **בלד גגו.** שאינו גבוה ממנו וליכא למימר מתמוגג אני כשמושיט ידו שם: **אלא דאמרי כרשב"ג.** דאמר לעיל ובלבד שלא תהא ידו של עם הארץ מגעת שם ולרב לא שאני ליה בין שגג חבר למעלה בין שהוא שוה לו: **מתני' בולשת.** חיל. על שם שמחפשין ומותרין קרי להו בולשת כדמתרגמינן ויחפש (ה) ובלשם: **גמ'**

כרקוס

מסורת הש"ס

(א) טהרות פ"ז מ"ח, (ב) תוספתא פ"ט דטהרות ה"ז, (ג) שם ע"ש וע"ש, (ד) [כתובות כז. שבת מח. נדה יג.], (ה) [בראשית מד],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא פולמוסא. נ"ב עיין פ' חזקת הבתים דף נה ע"ב בתוס' בד"ה ר' אליעזר מטהר: (ב) שם דממרה לה איקלידא לעובדת כוכבים כל"ל ותיבת מפתחה נמחק: (ג) רש"י ד"ה איקלידא מפתח הס"ל ואח"כ מ"ה שמירת מפתח וכו' דנתפסת כגנב: (ד) ד"ה שאני התם משום וכו' דמה לו בפנימית. נ"ב עיין רש"י בב"ב דף י' ע"ב הטעם דאינו נתפס כגנב משום שיכול לומר כלי נפל מידי לכך באתי הנה וקשה דהכי תירוץ זה יכול לומר ג"כ כשנכנס לפנימי ול"ע:

לעזי רש"י

אישקומ"א. קַצַף. אשטנדיל"ר [אישטינדיילי"ר]. להתמתח, להשתרע.

מוסף רש"י

בולשת. חיילות גייס הבא לעיר על שם שמחפשין ובולשים את העיר קרי לה בולשת (שבת מא.) חיל, על שם שמחפשים כל המטמונים (כתובות כז.). שמחפשין ובוחזין, כדמתרגמינן (בראשית לא) ויחפש, ובלש (נדה יג.). בשעת שלום. כגון שהוא של אותה מלכות (שבת מא.).

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כג ועיין בהגהות וכב"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ג [וסי' קכד סעיף טו]:

פט ב מיי' שם פי"ג הלכה ב ועיין בהגהות וכב"מ ולחם משנה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף ה:

צ ג מיי' פי"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ג:

צא ד מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף טז:

צב ה מיי' [שם] ופי"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הלכ' כח:

צג ו ז מיי' פי"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הלכ' כ:

צד ח מיי' שם הלכ' יט ואע"פ שידו מגעת מותר:

צה ט מיי' שם ובלבד שלא תהא ידו מגעת ועיין בכסף משנה:

צו י מיי' פי"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעי' יב:

ברקום. (ג) מתרגמינן מלור [דברים כז] (ד) כרקומין: **לנ' דהנות.** הנמלאות בתוכה פסולות לבעליהן דאשת כהן אסורה לף בתוגם אבל אשת ישראל לא. הא הכא דשעת מלחמה היא וקתני אסורות דיש פנאי לבעול: **נגסך אין פנאי.** דיצר היסוך לא תקיף להו וטרודין במלחמה: **לבעול יש פנאי.** דתקיף להו יצרייהו: **מתני' מותר לומר לו תן לנו את דמיה.** דהא לא קנו לה והוא אינו חייב להן אלא מעות ותניא לעיל (דף סד.) ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר: **גמ' לא והפס עלי מנה המלך.** אלעזרא שהיו נותנין מתבואותיהן ומבהמותיהן (ה) עישור וישראל זה שחייב לתת למלך יין מותר לומר לעובד כוכבים הפס עלי אע"ג דקא יהיב האי עובד כוכבים יין נסך והאי ישראל הוא פרעיה דמיה כיון דהוה מצי לסלוקי לשליחא דמלכא בזוזי כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך לאו שלוחיה דישראל הוא: **עול תחתי לעוצר.** היכנס במקומי להפיס את השוטר כמו זה יעצור בעמי (שמואל ב טו). ל"א לשון אוצר שממונה על אוצרות יין ושמן של מלך לגבות ולאצור: **עול תחתי קאמרת.** כיון דא"ל עול תחתי (ה) הוי משמע הוי במקומי וכל מאי דיהיב ליה עובד כוכבים הוי כאילו יהביה ישראל דהא במקומו הוא: **הא.** דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא: **אבל אומר לו מלטני מן העוצר.** (ו) דאפשר לסלוקיה בזוזי הלכך למיתב ליה חמרא לאו שלוחיה הוא: **מתני' המוכר יינו לעובד כוכבים פסק.** עמו מעות עד שלא מדד דמיו מותרין. מפרש בגמרא טעמא איכא דמוקי לה משום משיכה בעובד כוכבים (ז) קנה הלכך כשמודד היינו משיכה וקנייה עובד כוכבים מיד דהוה ליה לישראל זוזי גבי דעובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי על דנגע ביה: **מדד עד שלא פסק דמיו אסורין.** דעובד כוכבים לא קנייה במשיכה כיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה (ח) הלכך כי נגע ביה הוי יין נסך דישראל. ואיכא דמוקי לה כשהקדים לו עובד כוכבים מעות לישראל ובגמרא מפרש לה: **גמ' משיכה בעובד כוכבים קונה.** אע"ג דלא יהיב עובד כוכבים דמי לישראל (ט) משיך מיניה קנייה וכן ישראל מעובד כוכבים: **פרדשני.** דורון: **ולא הדרי בהו.** השולחן אלמא במשיכה קנינהו המקבלין. ל"א מתשובת הגאונים פרדשני מי שיש לו כור חיטין למכור פוסק דמים לעוקה והולך לביתו ומשגר לו קב חיטין לראות כמה הן יפות ואם מעכב הלוקח אותו קב אלו מתקיים המקח ואם אינו חפץ בהן מחזירו: **רב אשי אמר אינה קונה.** אלא במתן מעות קנו: **דרמות רוחא.** גסות: **סבויסא.** מוכרי יין: **ורמינהי** עיר שכבשוה כרקום. וא"ת דלמא ההיא מיירי לאחר גמר המלחמה דאז יש להם פנאי וי"ל דמשמע בכל ענין אפי' קודם גמר המלחמה: **הא לא דמיא אלא לסיפא אבל אומר מלטני מן העוצר.** פי' רש"י משום דצינו יחיאל דכי א"ל הכי מותר משום דמצי לסלוקי בזוזי מן העוצר וא"כ כי נמי יהיב העובד כוכבים יין לעוצר לאו שליחות דישראל קא עביד ומשו"ה שרי (י) כי האי גוונא אבל כי א"ל עול תחתי משמע הלשון היה תחתי במקומי וכל מה דיהיב כאילו יהיב ישראל דמי דהא במקומו הוא כפ"ה וא"נ דא"כ פשיטא דמלטני מן העוצר דשרי כיון דמיירי דיכול לסלקו לכן נ"ל שהישראל חייב למלך יין (נסך) מ"מ שרי כי א"ל מלטני מן העוצר משום דמשמע ה"ק ליה סלק אותו במה שתוכל אבל אינו מצווה לו לפרוע יין נסך ולכך שרי אפי' לא מצי לסלוקי בזוזי אלא ביין נסך ואפילו הקדים לו דינר ואמר לעיל (דף סג.) דאסיר גבי פועלים הכא שרי דהתם היינו טעמא משום דהוא מקדים לו הדינר בשביל שיתן מיין נסך לפועלים אבל הכא קא"ל שיסלקנו במעות אם יכול הלכך לא חשיב כפורע (ב) יין מיין נסך אבל כי א"ל עול תחתי הוי כמו שא"ל פרע למלך תחתי כמו שאני חייב לו יין ונמצא פורע חובו מיין נסך ואפילו לא הקדים דינר אסור מטעם דפירשתי: **אמר** אמימר משיכה בעובד כוכבים קונה תדע דהני פרסאי משדרי פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו. אומר ר"י דאין זה עיקר הטעם אלא משום דאמימר סביר כר' יוחנן דאמר מעות קונות ודריש לעמיתך בכסף לעובד כוכבים במשיכה כדאמר בבכורות (דף יג: ושם) ומה שמביא ראיה מפרדשני דפרסאי אין זה כ"א אמתלא בעלמא שמנהג אבותיהם מן הפרסיים שאינם חוזרים אחר המשיכה ש"מ שכך הדין: **פרדשני** דורונות ולא הדרי בהו. אלמא קנינהו במשיכה ל"א מתשובת הגאונים מי שיש לו כור חטים כו' (ל) פי' בקונטר' זה עיקר לדשנא קמא קני במתנה הוא והוא בא לומר דמשיכה קונה במקח וממכר ואור"י דאפי' למ"ד אינה קונה כרב אשי בסמוך ה"מ כגון דאיכא כספא אבל במליאה ומתנה דליכא כספא כ"ע מודו דקני במשיכה או בהגבהה: **רב אשי אמר משיכה בעובד כוכבים אינה קונה.** לא לדיחויא בעלמא קאמר רב אשי הכי אלא לפי האמת כדמוכח במסכת בכורות פרק ב' (שם:) דקאמר רב אשי מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה אלמא הכי ס"ל לרב אשי הלכך ג"ג במילתא דרב אשי לעולם אימא לך פר"ת דאע"ג דרב אשי בתרא הוה ליה הלכתא כוותיה בהאי אלא קי"ל כאמימר דאמר משיכה בעובד כוכבים קונה דס"ל כר' יוחנן כדפרישית והלכה כרבי יוחנן לגבי רשב"ל ופלוגתא (ב) היא דר' יוחנן פרק הזהב (ב"מ מז:) ר' יוחנן סבר מעות קונות דבר תורה וא"כ לדידיה דרשינן לעמיתך בכסף ולעובד כוכבים במשיכה ורשב"ל סבר משיכה מפורשת מן התורה בישראל וא"כ דרשינן לעמיתך במשיכה ולעובד כוכבים בכסף והכי מוכח בבכורות והלכך משיכה בעובד כוכבים קונה כר' יוחנן ואע"ג דרבא קאמר התם פ' הזהב קרא ומתניתין מסייע לרשב"ל לא משום דס"ל לרבא כרשב"ל אבל מ"מ לא קשיא לר' יוחנן דרבי יוחנן דחי להו שפיר כדפי' התם ומדע דהכי הוה כדפי' דלא משום דרבא סבר כרשב"ל קאמר הכי שהרי רבא גופיה פסיק פרק החולץ (יבמות לו. ושם) כרשב"ל לגבי ר' יוחנן בתלת ומשיב להו התם אבל בעלמא בכל המקומות הלכה כר' יוחנן ואם היה סובר רבא כרשב"ל בהיא דמשיכה מפורשת מן התורה א"כ ה"ל למיתשביה התם וליכא למימר דלא חש למיתשביה משום דמתניתין מסייע ליה לרשב"ל דהא בהני תלת דקתשיב התם איכא דתניא כוותיה דרשב"ל ואפ"ה קתשיב לה התם אלא ודאי סבר כר' יוחנן בהיא דמעות קונות בישראל א"כ לעובד כוכבים במשיכה כדפי' א"כ המקנה בהמה לעובד כוכבים כדי לפוטרה מן הבכורה צריך שימשכנה העובד כוכבים ובכך סגי בלא כסף מיהו רש"י פי' דמשיכה אינה קונה בעובד כוכבים אלא כסף דאין הלכה כר' יוחנן אלא כרשב"ל משום דרבא ס"ל כוותיה פ' הזהב מדקאמר קרא ומתניתין מסייע ליה לרשב"ל וכי תימא א"כ אמאי לא חשיב לה בהחולץ בהדי הנהו תלת ל"ל משום דההיא דהזהב משיכה קונה קא"ל רשב"ל פ' שני (ג) בשמיה דר' אושעיא ובפ' החולץ אינו זוכר אלא הנהו דקאמר רשב"ל משמיה דנפשיה דה"ג לא קא חשיב מילתא דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף דפ' השוחט (חולין דף כט:) משום דמשמיה דלוי סבא אמרה רבי שמעון בן לקיש (ח) והרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת המקנה בהמה לעובד כוכבים לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן העובד כוכבים כסף וגם משיכת העובד כוכבים בסימטא או לרשותו של עובד כוכבים שהוא שלו ואם אין לו רשות לעובד כוכבים מקנה לו הישראל חדר בביתו והעובד כוכבים יעבול ויפתח דבהכי קני ליה לרשות כדאמר בגיטין פ' הזורק (דף עז:) ותיחוד ותפתח ואח"כ ימשוך העובד כוכבים הבהמה לאותו חדר ובבכורות פ"ק (דף ג.) פליגי אמוראי מה צריך שיקנה העובד כוכבים מן הבהמה איכא מ"ד שצריך שיקנה דבר שעושה אותה טרפה ואיכא מ"ד אפי' אזנו וגרמה להחמיר ולהקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טרפה כגון הריאה והרגש מן הבהמה או מן העובר כשהיא מעוברת אמנם א"ל שיתן העובד כוכבים מעות שוה הרגש והריאה אלא סגי שיקנם בפרוטה ואע"פ ששוה יותר כפליים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח שאנן סהדי שהישראל גמר ומקני לעובד כוכבים כדי להפטר מן (ם) הבהמה: **שקילו** זוזי מינייהו והדר **ביילו להו כו' ואי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה מדמשכה עובד כוכבים קנייה כו' לא צריכא דכייל ורמי למנא דעובד כוכבים.** פירוש אבל לעולם משיכה בעובד כוכבים קונה כדפי' והקשה ר"ת כיון דמשיכה בעובד כוכבים קונה אם כן מעות אינם קונות ואם כן מה היה מועיל המעות שהיו נותנים מתחלה מ"מ הוי יין נסך ברשותו של ישראל מיד שנגע בו ועדיין אינו של עובד כוכבים עד שימשכנו כיון דמשיכה קונה ולא מעות ומיד שנגע בו העובד כוכבים נעשה יין נסך ברשות ישראל

מדמשכה

מדמשכה

א) כתובות כז., **ב)** [בסדר המשנה מותרים לומר לו], **ג)** [לקמן עב.], **ד)** [בכורות יג.:], **ה)** [שבת לד.], **ו)** [עי' רש"י כתובות כז.ד"ה כרכוס ולע"ק], **ז)** רש"א מ"ז, **ח)** [וע"ע תוס' יבמות לו. ד"ה הלכתא],

הגהות הב"ח

(א) במשנה אומנין ישראל כל"ל ותיבת של נמחק: **(ב)** גמ' רב אשי אמר (לעולם אימא לך) תא"מ וי"ב בתוס' לא גרס ליה וכן משמע בפרש"י שלפנינו: **(ג)** רש"י ד"ה כרכוס מצור מתרגמינן כרכומין ד"ה כל וכו' והא הכא: **(ד)** ד"ה לא והפס וכו' ומבהמותיהן העישור למלך ישראל זה וכו' ואע"ג דקא יהיב ליה האי עובד כוכבים יין נסך והאי ישראל פרע ליה למיס: **(ה)** ד"ה עול וכו' עול תחתי משמע כל"ל ותיבת הוי נמחק: **(ו)** ד"ה אבל וכו' מן העוצר דכיון דאפשר לסלוקי בזוזי אי בעי למיתב ליה: **(ז)** ד"ה המוכר וכו' בעובד כוכבים קונה הלכך כשמודד והיינו משיכה וכו' והוה ליה: **(ח)** ד"ה מדד וכו' לא סמכא דעתיה שיכול להעלות דמיו הרבה הלכך כי נגע וכו' מעות לישראל ואי"ה כל זמן שלא פסק לא סמכא דעתיה דעובד כוכבים ובגמרא מפרש לה: **(ט)** ד"ה משיכה כו' לישראל מכי משך: **(י)** תוס' ד"ה הא לא וכו' ומ"ה שרי רב כי האי וכו' דמשמע דה"ק: **(כ)** בא"ד כפופע חובו מיין נסך: **(ל)** ד"ה פרדשני וכו' חטים כו' כך פי' בקונטרס: **(מ)** ד"ה רב אשי וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל היא פ' הזהב: **(נ)** בא"ד קא"ל רשב"ל פ' שני דבכורות משמיה דר' אושעיא: **(ס)** בא"ד להפטר מן הבכורה הס"ל:

מוסף רש"י

ברקום. מלור מתרגמינן כרכומא (כתובות כז.). **פסולות.** אסורות לבעליהן, דאשת כהן אסורה בתוגם (שם).

צז א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הלכה כו' סמג לאוין קכה טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' י:
צח ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ג:
צט ג מיי' שם הלכ' כז ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:
ק ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
קא ו מיי' שם הלכ' כג טוש"ע שם סעיף ב:
קב ז מיי' פי"ח מהל' זכייה הלכה יד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קלד סעיף ג בהג"ה:

ישראל והמעות שביד ישראל נעשו למפרע דמי יין נסך ואין לומר שהעובדי כוכבים היו נותנין להם המעות במתנה דלמטו בשופטני עסיקינן ואור"י שבשעת נתינת הדמים היו אומרים להם העובדי כוכבים אנו מקנים לכם המעות מעכשיו והיין יהיה שלנו מעכשיו והעובדי כוכבים היו מאמינים אותם בטוב ולא היו ירחים פן יגזלו ואע"פ שלא בא לידם עדיין מ"מ י"ל דסבר האי דדחי דקניא משיכה או מעות בעובד כוכבים ודריש הכי לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים או בהא או בהא ולית ליה הא דאמר בבכורות (דף יג.) מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא וא"ת ולמה לא למדש להדיה כלי העובדי כוכבים או למדוד בכלי ישראל וי"ל דבכך יש לטעות כמה פעמים אבל בלקיחת מעות קודם לא יבא לטעות כיון שהיה מנהגם כן: **שמע** מינה נצוק חבור. וא"ת ולימא להו רב לסבייתא ליקטפי קטופי ובכי האי גוונא שרי גם אי נצוק חבור כדקאמר לקמן (דף עב:) וי"ל לפי שהיו מוכרים יין הרבה היה להם טורח גדול לקטף: **הבא** במאי עסקינן דאיכא עכבת יין אפומא דכוזנתא. תימה ליבטיל [ה] הנוא פורתא בס' י"ל דמין במינו הוא וקסבר דלא בטיל: [ו] **ואי** ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר. וא"ת ואלא מאי מעות קונות א"כ אימא סיפא אם משנתן מעות משך יוליך הנאה ליס המלח ולמ"ל משך כיון דמעות קונות דכי האי גוונא פריך בבכורות (שם.) ואי ס"ד מעות קונות למ"ל משך וי"ל דבין מקשה הכא ובין מקשה התם בעי למימר דבעינן בעובד כוכבים תרתי משיכה וכסף וה"ק הכא ואי ס"ד משיכה לחודה קונה אלא מעות אמאי יחזיר והתם נמי ה"ק אי ס"ד מעות לחודייהו קונה (אמאי יחזיר) [ז] וא"ת ומ"ט דמקשה דבעינן לומר תרתי וי"ל משום דדריש לעמיתך בחדא במשיכה או בכסף לכל חד כדאית ליה ולעובד כוכבים עד דאיכא תרתי משיכה וכסף: **מידי** הוא טעמא אלא לרב כו'. וא"ת קשיא לרב אדרב דהכא מוקי אליבא דרב דמשיכה קונה בעובד כוכבים ובפ' הזהב (ב"מ דף מא. ושם) משמע דס"ל כרשב"ל דמשיכה קונה בישראל ולא בעובד כוכבים גבי הא דמייתי התם נתנה לבנו ואמר רב עלה דוקא בבן דלא מיתסרא משיכה אבל ספר לא מעל עד דמשך אלמא קסבר דמשיכה קונה בישראל א"כ אינה קונה בעובד כוכבים ומינה מסייע התם לרשב"ל וא"כ קשה דרב אדרב מיהו יש ספרים דגרסי לעיל אמר רבא לסבייתא אבל ל"נ מדאמר הכא מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב הלכה כו' דע"כ היינו רב דאמר לקמן סוף פירקא הכי מדמייתי ר' יוחנן אבתריה וא"כ לעיל נמי בעובדא דסבייתא גרסינן רב ולא רבא וקשה דרב אדרב וי"ל דהוא דבלן מייתי לבלן עובד כוכבים ולכך קאמר רב דוקא בלן אבל ספר עובד כוכבים לא עד דמשך דמשיכה בעובד כוכבים קונה כדאמר רב הכא והכי נמי צריך לאוקמי לרבי יוחנן דהתם כדפי' שם ותלמודא דמייתי נמי סייעתא לרשב"ל התם פ' הזהב (שם) היינו לפי הפשט דמשמע דמייתי בישראל: **בן** נח נהרג על פחות משוה פרוטה. וכן נח מצווה על הגזל ואזהרתן זו מיתתן ולא ניתן להשבון ואי (ד) ישראל דבר מחילה הוא אבל עובד כוכבים לאו בר מחילה הוא ורש"י פי' דלא ניתן להשבון משום דקס ליה בדרבה מייה ולא נראה דא"כ לא יתחייב עובד כוכבים לשלם גזלו בשום ענין: **ואי** ס"ד משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי נהרג. [ו] (פי') הא לא קניה וכל היכא דאיתיה ברשותיה דישראל הוא וקשה דהא ישראל נמי לא קנה הגזילה להיות שלו ואפ"ה קנייה להתחייב באונסין המיוד דשייך ביה וס"נ יש לנו לומר בבן נח שקנאו להתחייב בה מיתה דהיינו המיוד דשייך בה וי"ל דולמי אי גזל שוה פרוטה דהוי ממונא לגבי ישראל ומיסרו אית לן למימר כדפי' אבל פחות משוה פרוטה שלא מיסר הישראל דלאו ממונא הוא וגם ממון העובד כוכבים לא נתרבה שהרי לא קנאה משום הכי פריך אמאי נהרג ומשני נערא (ה) דישראל: [ועי' תוס' עירובין סב. ד"ה בן נח וכו' ביתר ביאור]: ומאי

מדמשכה עובד כוכבים קנייה יין נסך לא הוי עד דנגע ביה אי דקא כייל ורמי למנא דישראל ה"נ לא צריכא [א]דקא כייל ורמי למנא דעובד כוכבים סוף סוף כי מטא לאווירא דמנא קנייה יין נסך לא הוי עד דמטי לארעיתיה דמנא [ב]ש"מ נצוק חבור לא אי דנקיט ליה עובד כוכבים לכלי בידיה ה"נ לא צריכא [ג]דמנה אארעא ותיקני ליה כליו שמעת מינה [ד]כליו של לוקח ברשות מוכר [ה]לא קנה לוקח לא לעולם אימא לך קנה לוקח והכא במאי עסקינן כגון [ו]דאיכא עכבת יין אפומיה [ז]דכוזנתא דקמא קמא אינסיך ליה וכמאן דלא כרשב"ג דאי רשב"ג האמר [ח]ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב [ט]הלכה כרשב"ג חבית בחבית אבל לא יין ביין מיתיבי [י]הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח אי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר אמר אביי [יא]משום דמיחזי כי מקח טעות אמר רבא רישא מקח טעות סיפא לאו מקח טעות אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות ורישא דלא יהיב זוזי לא מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל דיהיב זוזי מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ת"ש המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרים ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי דמיו מותרין הכא במאי עסקינן דאקדים ליה דינר א"ה אימא סיפא מדד עד שלא פסק דמיו אסורין ואי דקדים ליה דינר אמאי דמיו אסורין א"ל ולדידך דאמרת משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי רישא דמיו מותרין וסיפא דמיו אסורין אלא מאי אית לך למימר [יב]פסק סמכא דעתיה לא פסק לא סמכא דעתיה לדידי נמי אע"ג דקדים ליה דינר פסק סמכא דעתיה לא פסק לא סמכא דעתיה א"ל רבינא לרב אשי ת"ש [יג]דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן [יד]בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להישבון ואי (טו) אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי נהרג משום דצעריה לישראל ומאי

מדמשכיה עובד כוכבים. במדה קנייה ואע"ג דלא יהב זוזי והוו להו זוזי הלוואה גביה מקמי דיהוי יין נסך דהא לא הוי נסך עד שנגע ביה ואפי' אי לא שקלי זוזי מינייהו שפיר דמי: **במנא דעובד כוכבים.** דיין שבכלי אוסרו והוי יין נסך מקמי משיכה: **מדמטי לאווירא דמנא.** דעובד כוכבים קנייה עובד כוכבים בהגבהה: **שמעת מיניה כו'.** ואמן איבעוי איבעיא לן בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פה:): **עכבת יין.** לוגנים יש בכליו של עובד כוכבים שמתעכב היין על פיו כטיפה או כשני טיפין מקמי דניטמי חמרא דישראל באווירא דמנא דעובד כוכבים ומיתסר בההיא טיפת יין שעל פיו: **דכוזנתא.** פך קטנה מחבית כדאמר במועד קטן (דף יב.) זופתין כוזנתא ואין זופתין חביתא במועד: **דמאן.** הא דאמר רב למישקל דמי בריש מקמי דניתסר בההיא עכבה: **דלא ברכן שמעון ב"ג.** דקתני מתני' (ד) יין נסך שנפל לבור כולו אסור רשב"ג אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלמא משוס תערובת יין נסך לא מיתסר בהנאה חמרא דישראל ואגן קיס לן (ה) כל מקוס ששנה רבן שמעון (ו) במשנתנו הלכה כמותו: **מידי הוא טעמא אלא לרב.** הך קושיא למאן דאמר דמיית ליה אלא לרב דאמר [ע"ז] לסבייתא למישקל דמי בריש לדידיה לא תירמיה דאיהו אמר בההיא דאין הלכה כרבן שמעון: אלא בחבית שנתערב בחביות אחרות דשקיל חד מייניהו ושדי לנהר ואינך שרו בהנאה: **אבל לא יין ביין.** דכי נתערב יין נסך ביין כשר כולו אסור. ואי קשיא אביי ורבא היכי מיתרלי אתקפתיה דאמימר הא אינהו הוו קשישי מייה טובא לא תיקשי דהא במסכת בכורות (דף יג:) תרלינהו אביי ורבא להנך שיווי אליבא דרבי יוחנן דאליביה קאמר אמימר לשמעתיה וקבעוה בעלי תלמוד כאן אמילתיה דאמימר: **גרוטאות.** שברי כספים: **יחזיר.** דלא קנייה ולא מיחייב לצערה: **יוליך לים המלח.** דכיון (ז) דלא מצי לאהדוריה ולמשקל דמי: **מקח טעות.** הוא משיכה בטעות דלאו אדעתא דעבודת כוכבים זבן: **סיפא לאו מקח טעות.** בתמיה. ואע"ג דיהיב דמי לישקלינהו: **מיחזי לעבודת כוכבים.** לכי הדר שקל זוזי מיחזי כמאן דמזבן לעבודת כוכבים דמי: **פסק עד שלא מדד דמיו מותרין.** דכי מדד קנייה עובד כוכבים במשיכה וקמו זוזי בהלואה גביה יין נסך לא הוי עד דנגע ביה (ג) **שהקדיש לו דינר.** שנתן לו מעותיו קודם לכן: **שהקדיש לו.** ונתן לו מעות יותר מכדי דמי היין עד שיפסוק הדמים יחזיר לו ישראל את המותר: **אמאי דמיו אסורין: ולדידך דאמרת.** טעמא דרישא משוס דמשיכה קונה סיפא נמי אמאי דמיו אסורין: **סמכא דעתיה.** למקני במשיכה: **לא פסק.** קודם משיכה לא סמכא דעתיה למקנייה במשיכה שמא ירבה לו בדמיו: **בן נח.** שגזל את ישראל פחות משוה פרוטה אע"ג דגבי ישראל לאו ממונא הוא דמחלי עליה גבי עובד כוכבים ממונא הוא וכן נח נצטוה על הגזל בסנהדרין (דף נו.) ואזהרה שלהן זו היא מיתתן ואין צריכין התראה: ולא

עין משפט נר מצוה

קג א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' כד ועיין בכ"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ב:

קד ג מיי' פ"ד מהל' מכירה הלכה [ח] ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ר סעיף ג:

קה ד טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ב וע"ש:

קו ה מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ג:

קז ו מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ב:

קח ז מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכ' ט:

מוסף רש"י

כליו של לוקח ברשות מוכר. כגון פסק ונתן לתוך מדה של לוקח או מדד במדה שלו ופסקן לכליו של לוקח וזמין של מוכר הוא (רשב"ם ב"ב פה:). **אם עד שלא נתן** מעות משך יחזיר. לעובד כוכבים ויבטלנה ואחר כך אם יקלם יקחנה ממנו ואע"ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים של ישראל היא ואינה בטלה, דהא משיכה בטעות הוא, דלא ידע שיש בהן עבודת כוכבים (לעיל נג.). **יוליך לים המלח.** יוליך הנאה ליס המלח ואינו רשאי להחזירה לעובד כוכבים ולינטול מעותיו, ואע"ג דמשיכה בטעות הוא, כיון דיהיב דמי כי הדר שקלינהו מיחזי כמאן דמזבן (שם). דעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטילה עולמית (בכורות יג.). **בן נח נהרג על פחות משוה** פרוטה. שבני נח החמירו על הגזל ואזהרתן זו היא מיתתן, דלא בעו התראה, לפיכך בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, דעכו"ם קפיד על דבר מועט ולגבי ישראל הוי מחילה (יבמות מז:) ואשמעינן ר' יוחנן דעכו"ם לא מחיל אפילו אפחות משוה פרוטה והוי גזל לדידהו (עירובין סב.). ולא ניתן להישבון. אינו בחזרה אלא נהרג, דגבי ישראל כתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזילה אשר גזל, אבל בני נח אמרינן בסנהדרין (נח:) אזהרתן זו היא מיתתן, וכיון שעבר על אחת מז' מצות נהרג (יבמות מז:) דבעכו"ם לא כתיב השבה הלכך כיון שעבר נהרג ואינו משלם (עירובין סב.).

מסורת הש"ס

(א) [בעיל נו: לקמן עב:], ב) [קידושין כה: ב"מ סז: ב"ב פה:], ג) [במ"ק יב. דמייתי רש"י הכא לגאיה אינא כוחא כוחא ופרכ" שם כוחא כלי קטן], ד) [לקמן עד.], ה) [שם], ו) לעיל נב. בכורות יג:, ז) עירובין סב. יבמות מז:, ח) [ב"ק סט.], ט) בס"ל נוסף: דקניין, י) שיך לקמן אחר ד"ה מידי, כ) למה לי משך. ר"מ, ל) [ל"ל פירש הקונטרס],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה הבא וכו' ההוא פורתא בב". עיין לעיל דף נו ע"ב תוס' ד"ה אבל ולקמן דף עב ע"א תוס' ד"ה יין וחולין דף ז ע"א תוס' ד"ה אמר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי ס"ד: (ב) רש"י ד"ה דלא כר' שמעון וכו' ר' שמעון ב"ג במשנתנו: (ג) ד"ה פסק וכו' דנגע ביה הס"ד שהקדיש לו וכו' המותר הס"ד ואמ"כ מ"ה ואי דקדים ליה דינר שנתן לו מעותיו קודם לכן: (ד) תוס' ד"ה בן נח וכו' ודוקא בגזל מישראל דבר מחילה הוא אבל בגזל מעובד כוכבים לאו וכו' בשום ענין. נ"ב פי' אפי' בגזל שוה פרוטה לא יתחייב אלא בע"כ דבעובד כוכבים לא שייך קס ליה בדרבה מיה ועיין בס"פ הדל דף סב במ"ש התוס' בד"ה בן נח: (ה) ד"ה ואי ס"ד וכו' ומשני דצעריה לישראל הס"ד:

(ו) [בעיל נו: לקמן עב:], ז) [לעיל נו: לקמן עב.]

ו) **ולא ניתן להישבון.** ולא מחייב לאהדורה להאי ישראל דהא מחיל עליה: **אמאי נהרג.** הא לא קנייא להך גזילה וכל היכא דאיתא של ישראל גב) ל"ל דמגיע, היא: ומשני האי דנהרג **משום לעריה דישראל**[ז]: **ומאי לא ניתן להישבון.** הא לא שייך ביה היישבון דכיון דעובד כוכבים לא קנייה דישראל היא: **אינה בחורת היישבון.** כלומר ה"נ קאמר אינה בחורת שום גזילה דעובד כוכבים דכל היכא דאיתא דמרה היא. וה"ה לשום פרוטה והאי דנקט פחות לאשמועינן דנהרג עליה: **אלא ש"מ משיכה קונה.** הלכך קנייה קמא והדר קנייה האי ונהרג על שגזל. ולא ניתן להישבון דרישא דוקא פחות משום פרוטה דישראל מחיל ולא מיחייב עובד כוכבים לאהדורה: **לך מזביננא לה.** וקנו מייניה בקנין: **והא לא פסק.** לאשון דמיס ולא סמכא דעתיה אקנין דסבר אם ירלה לחזור ירבה עליו בדמיס: **דמיו אסורין.** אלמא לא קנייה משיכה משום דלא פסק קודס לכן הלכך קנין נמי לא מהני: ס"ג **מאי הוי עלה מאי הוי עלה דהאמרן.** קמא בלשון בעיא ובתרא בלשון תימה: **דלמא.** מהכא לא פשטינן לקנין דעלמא והכא משום חומרא דיין נסך אמינ דאחמירו רבנן למימר דלא קנייא משיכה בלא פיסוק אבל בעלמא קני: **משך הימנו חמריו ופועליו.** הרי שהיה מביא חמריו טעונין פירות ופועליו נושאים בכתף ומשכה חבירו ממנו והכניסן לתוך ביתו (ב) ולאו משיכה שאין משיכה קונה בבני אדם ופירות כל זמן שהן עליהן לא קנה: **א) בין פסק.** דמיס אחרי כן: **עד שלא פסק**[ח]. כלומר כל זמן שלא פסק יכול מוכר לחזור בו דביתו לא עדיפא ממשיכה ומשיכה גופא לא קנייא אלא אם כן פסק אבל מדד ופסק או פסק ומדד קנייא ליה ביתו ולא בעי משיכה: **פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בו.** דאע"ג דלא מדד כיון דפסק קנייא ליה רשותו במשיכה[ט]: **מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בו.** כל זמן שלא פסק דמדידה לא מהניא מידי ורשותו לא קנייא עד דיפסוק. אלמא משיכה בלא פיסוק לא קנייא: **קנה קמא.** דהא פסק וקנו מייניה: **זוזי אנסוהו.** זה שנתן לו מאה ועשרין אנסו למוכרה וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה בדעתיה לזבונה ואיהו אי מזביננא ליה בשויה קאמר ליה והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כורחיה: **א"ל דשיימי בתלתא.** מזביננא לה ניהלך. כיון דנקט לישנא דשומא ונקט תלתא שהן ב"ד סתם לתורת דיינין נחת ואפילו תרי מגו תלתא שמין אותו ואם שלישי חלוק על השנים אזלינן בתר רובא: **דדאמרי בי תלתא.** לשון זה לאו בחורת דיינין נחת ולאמירת שלשתן נתכוון: **דדשיימי בארבעה.** כיון דנחת לדעות להרבות דעות יותר מכדי ב"ד ודאי לאו לחורת דיינין נחית ולא אזלינן בתר רובא עד דאמרין כולהו דאי חולקין מאי אהנו ליה דעות: **מתני' משפ.** טרייטו"ר מלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב (ג) קלר ומושיבין אותו על פי גלוחית של לוקחין שפיהן לר ושופכין היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הגלוחית: **אם יש בו.** בשולי המשפך: **עכבת יין.** מקום שמתעכבת שם טיפת יין: **אסור.** לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך גלוחיתו של עובד כוכבים. ובגמרא [ע"ב] מפרש דהוא עכבת יין דמשפך במאי מיתסרא: **המערה מכלי אל כלי אם שעירה ממנו מותר.** ובגמרא [שם] מפרש בעובד כוכבים המערה ומיצטריך לאשמועינן את שעירה לתוכו אסור משום כחו והעליון מותר דלא גזור רבנן בכחו למיסר דהוא דגוחי: **גמ' הנצוק.** קלוח ליגור הבא מלמעלה למטה בזקיפה כמרחב של גגין: **קטפרס.** מיס הבאין מלמעלה למטה דרך מדרון של תל גבוה זקוף: **ומשקה טופח.** ואין בו טופח על מנת להטפיח אאם טפח בהן בידו לא יעלה בה משקה שיוכל להטפיח דבר אחר: **אינו חיבור לא לטומאה.** אם משקין תלושין הן ונגע טמא בתחתון העליון טהור וכן לענין משקה טופח אפילו במקום חלק משקה מכאן ומכאן ומשקה טופח באמצע ונגע טמא במשקה[ט] משקין שמכאן ומכאן טהורין ואע"פ שמחוברין לו: **ולא לטהרה.** גממית שאין בה ארבעים סאה ונלוק או קטפרס או משקה טופח מחבר לגממית זו מקוה שלם אינה חיבור והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה: **האשכורן.** ביקוע ארץ מליחה שנתבקעה ונקוו שם מיס חיבור לטומאה ולטהרה: **ליין נסך.** שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נלוק: הא

מוסף רש"י

בין פסק עד שלא מדד. אם בלו לאחור קודם מדידה יחזרו, דבמאי נקנה, לא משיכת תבואה יש ולא רשות לוקח יש, דעודם על גאתם ולא הוגמו לרשותו שהרי לא פירקן, כדמוכח סיפא דקתני בה פירקן מכלל דרישא בלא פירקן אלא הכנסה בעלמא, שמשכן והכניסן לתוך ביתו קתני, והך משיכה לאו משיכה היא לקנות, שהרי האדם הוא מוכך ומשיכת אדם טעון פירות לא מהניא לקנות את הפירות עד שימשוך הפירות עצמן (רשב"ם ב"ב פה:). **ובין מדד.** לחזוגתו לרשותו, **עד שלא פסק.** אם בלו לאחור קודם פיסוק אחרון, אע"פ שהוגמה עתה בשעת מדידה ברשותו לוקח וכבליו לוקח דלא קנייא רשותו קודם פיסוק, ואפילו משיכה קודם פיסוק לא מהניא, כדמפרש לקמיה דלא סמכא דעתיה לא דמוכר ולא לוקח, שהמוכר שמא יפסוק דמיהן יקריים יותר או הלוקח יבלם בזול יותר, ומתני' דקתני משך ולא מדד קנה, כשפסק קודם משיכה (שם). **פרקן.** בין מוכר בין לוקח והכניסן לרשותו, דיש כאן הגמה ברשות לוקח, יש כאן מילוק, ואע"ג דבהך הכנסה לא קנה משום דלא פסק, אהני לכי פסק בתר הכי דקנייא ליה רשותיה ואין יכול לחזור אפילו קודם מדידה, דבשעת פיסוק קנייא ליה רשותיה ואין כליו של מוכר מעכב עליו (שם פז.). **מדד עד שאל פסק.** לא קנה ויכולין לחזור קודם שיפסקו אבל משיפסוק קנה (שם). **הנצוק.** קילוח, **והקטפרס.** הר משופע שמדלרוגו מתולד הרבה (גיטין טז.). **לא לטומאה.** כגון המערה מכלי טהור לכלי טמא ונלוק הקלוח מחבר משקה שני הכלים, אינו חיבור לטמא משקין העליונים, וכן הקטפרס אם שעבירו דרך בה הטמאים במדרון והתחתונים מחוברים לטומאה, אין העליונים טמאים, וכן אם היתה עריבה ערוכה ובשני ראשיה משקין אחד טמא ואחד טהור ומשקה טופח מחבר, אינו חיבור לטמא הטהורים,וכן לטהרה לענין מקוואות, כגון שני מקוואות שאין באחד מהן ארבעים סאה ונלוק וקטפרס ומשקה טופח מחבר אינו חיבור (שם). אלא מהא ליכא למשמע מינה. דודאי מתני' לאו כולה דוקא אלא הדא מייהו דוקא, או ראשה או סיפא, ומגא אידך אמר אחרינא דו מייהו דוקא דגמרי מניה (שבת קבא.).

ומאי לא ניתן להישבון דאינו בחורת הישבון אי הכי אימא סיפא [א]אבא חבירו ונטלה ממנו נהרג עליה בשלמא רישא משום דצעריה לישראל אלא סיפא מאי עביד אלא ש"מ משיכה בעובד כוכבים קונה ש"מ ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזביננא לה להא ארעא לך מזביננא לה אזל זבנה לאיניש אחרינא אמר רב יוסף [ב]קנה קמא א"ל אביי והא לא פסק ומגא תימרא דכל היכא דלא פסק לא קנה דתנן [ג]המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין מאי הוי עלה [מאי הוי עלה] כדקאמרינן דלמא חומרא דיין נסך שאני ת"ש דאמר רב אידי בר אבין עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי רב הונא ופשטיה מהא [ד]דתנן [ה]משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו בין פסק עד שלא מדד ובין מדד עד שלא פסק לא קנה ושניהן יכולין לחזור בהן [ו]פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בהן מדד עד שלא פסק שניהן יכולין לחזור בהן ההוא גברא דאמר ליה לחבריה אי מזביננא לה להא ארעא מזביננא לך במאה זוזי אזל זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין אמר רב כהנא קנה קמא מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד האי זוזי אנסוהו [ז]והלכתא כרב יעקב מנהר פקוד א"ל כדשיימי בתלתא [ח]אפילו תרי מגו תלתא [ט] כדאמרי בתלתא [י]עד דאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה [יא]עד דאמרי בארבעה וכ"ש היכא דא"ל כדאמרי בארבעה א"ל כדשיימי בתלתא ואתו תלתא ושמוה וא"ל אידך ליתו תלתא אחריני דקים להו טפי אמר רב פפא דינא הוא דמעכב מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ממאי דהני קים להו טפי דלמא הני קים להו טפי [יב]והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע: **מתני'** [יג]נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו [יד]עכבת יין אסור [טו]המערה מכלי אל כלי את שעירה ממנו מותר ואת שעירה לתוכו אסור: **גמ'** תנן התם [טז]הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה אמר רב הונא [יז]נצוק וקטפרס ומשקה טופח חיבור לענין יין נסך אמר ליה רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חיבור הא לענין יין נסך הוי חיבור אימא סיפא האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוא דהוי חיבור הא לענין יין נסך לא הוי חיבור [יח]אלא מהא ליכא למשמע מינה תנן נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם

ומאי לא ניתן להישבון. פ"ה (ג) דלא שייך ביה היישבון וכל היכא דאיתיה בארשותיה דישראל איתיה ותימה הרי ישראל נמי לא קנה הגזילה ואפ"ה איתיה בחורת היישבון דכתיב והשיב הגזילה ונראה דה"פ מאחר שאין חיוב בה רק משום לערת דישראל אמאי הולך לומר ולא ניתן להישבון פשיטא וליכא מ"ד שתהא השבה שייכא ביה וא"ת למאי דפרש"י לעיל דקאמר דמשיכה קונה בעובד כוכבים לכולי עלמא היכא דליכא זוזי כגון במליאה ובמתנה מאי פריך ומאי מייתי דאיתיה מגזל למקח וממכר וי"ל דס"ל דאי אינה קונה בעובד כוכבים במקח אף בגזל נמי לא תקנה דלא דמיא למליאה ומתנה דבהיתירא אתי לידיה אבל גזל דבאיסורא אתי לידיה אי לא מהני משיכה במקח לא מהני אף בגזל: אם

קט א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט:
קי ב מיי' פ"ח מהל' מכירה הלכ' ז' סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף ג [ולא קנה קמא וכן הוא בפירוש בהג"ה כאבין]:
קיא ג מיי' שם פ"ד הלכ' יג סמג עשין פב טור ש"ע ח"מ סי' ר סעיף ח:
קיב ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
קיג ה מיי' שם פ"ח הלכה ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף ג [וכרב אלפס ב"ב פרק ז דף רז.]:
קיד ו ז מיי' שם הלכ' ח טוש"ע שם סעיף ב:
קטו ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
קטז ט מיי' שם טוש"ע שם ס"ד [וסי' קנ סעי' ג] [וכרב אלפס שם]:
קיז י מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה יג סמג לאוין קמח (טור י"ד סי' קכה):
קיח כ מיי' שם הלכ' יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכו סעיף ה:
קיט ל מיי' פ"ז מהל' טומאת אוכלין הל' ג והלכה ט:
קכ מ מיי' (פי"ב) [פי"ג] מהל' מאכלות אסורות הל' יב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכו סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כדאמרי בתלתא. נ"ב עיין בתוספות פ"ק דסנהדרין דף ו בד"ה ביעוע: (ב) רש"י ד"ה משך וכו' לתוך ביתו דלאו משיכה היא שאין: (ג) תוס' ד"ה ומאי וכו' פ"ה הא לא שייך ביה היישבון דכל היכא וכו' והשיב את הגזילה וכו' פשיט' דליכא למ"ד שתהא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה כ"ת כו' פסק דמיס אחרי כן. נ"ב ל"ע מאי בעי בזה וכנשון הרשב"ם ז"ל בב"ב אינו:

לעזי רש"י

טרייטו"ר [אינטונידוי"ר]. משפך.

אם יש בו עכבת יין אסור. ומ"ת למה לי עכבת יין תיפוק ליה מטעם משפך גופיה דאמר לקמן (דף עד:) דבעי ניגוב ותיכף ר"ת דלקמן מיירי במשפך של חרס דבלע טפי והכא בשל עץ דלא בלע כולי האי ושוב חזר בו ר"ת ופי' דהכא והתם בשל עץ אלא דלקמן מיירי בשל עץ שמיומד לתשמישו של עובד כוכבים ובלע טפי ולכך בעי ניגוב אבל הכא מיירי שהמשפך של ישראל ולכך לא בעי ניגוב דלפי שעה לא גזרו ביה רבנן ומשו"ה נקט דוקא שיש בו עכבת יין אע"ג דלקמן (שם) קאמר גבי קנקנים דלפי שעה גזרו בהו רבנן התם כדמפרש טעמא משום דמכניסן לקיום אבל גת ומחץ ומשפך שאין מכניסן לקיום לא בלעי כולי האי: **פחסתו** צלוחיתו **תפשוט** לך. ומ"ת פשיטא דאסור כיון דפחסתו צלוחיתו וי"ל דאשמועינן חידוש דאף על פי שאין היין נשאר כלל במשפך אפ"ה אסור: **כחו** של עובד כוכבים דרבנן בההוא דלבראי גזרו רבנן דלגואי לא גזרו. מכאן שאם היה היין כשר בתוך כלי אחד ונטל העובד כוכבים את הכלי מבחוץ ושפך מן היין לחוץ ולא נגע ביין מה שנפל חוץ לכלי אסור אבל מה שבתוך הכלי מותר כדאמרינן הכא דלגואי לא גזור רבנן: **אמר** להו רב חסדא להנהו סביתא כי כייליתו חמרא לעובדי כוכבים מקטפי קטופי. פרש"י שיפסוק ראש העליון של נצוק מכליו של ישראל קודם שיגיע ראש התחתון לכליו של עובד כוכבים דאם הגיע ראש התחתון לכליו של עובד כוכבים קודם שיפסוק ראש העליון מכליו של ישראל תו לא מהני קיטוף דנצוק חיבור ופסק רש"י כרב הונא דאמר נצוק חיבור מדאכר רב אבל ר"ת פסק דנצוק אינו חיבור ואע"ג דרב חסדא ס"ל דנצוק חיבור מ"מ הא רב ששת דבתרא הוא טפי אמר דנצוק אינו חיבור מדמוקי מתניתין בעובד כוכבים המערה לעיל וכן מר זוטרא דבתראה הוא אמר לקמן קנישקנין שריא וקנישקנין חשיב נצוק אע"ג דאינו עולה אלא ע"י מציאה דדמי לגישתא ובת גישתא דחשיב ליה לקמן נצוק מדפריך תלמודא עליה ס"מ נצוק חיבור אלמא גבי גישתא אע"ג דאין היין עולה אלא ע"י מציאה ואין סופו להתערב מאליו כשאר נצוק אפילו הכי חשיב ליה נצוק ה"ה נמי קנישקנין ועוד מדתני ר' חייא כשפחסתו צלוחיתו אלמא דקסבר דנצוק אינו חיבור ואע"ג דקאמר נצוק תיבעי לך לא הוי אלא דוחק ותירוצא בעלמא ועוד מביא ר"ת ראיה דנצוק אינו חיבור מדפריך תלמודא בכל דוכתין ס"מ נצוק חיבור משמע דקשה לתלמודא לאסור בנצוק ועוד דרב הונא דייק דנצוק חיבור מהיא דהנצוק והקטפרס ומשקה טופח כו' ודייק רב הונא מינה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חיבור אבל לענין יין נסך הוי חיבור ולענין משקה טופח ע"כ אין דיוק זה אמת דהא בפרק ר' ישמעאל (לעיל פ:) משמע דלענין יין נסך בעינן טופח על מנת להטפיח גבי ההוא עובד כוכבים דאשתכח במערתא כו' אמר רב אשי אי איכא טופח להטפיח כו' וכי היכי דאין הדיוק אמת לענין נצוק נמי אינו אמת דהא בהדי הדדי תני להו ועוד מדבעי לעיל (דף מ:) גבי מלתא דרב הונא דגרגותני ס"מ נצוק חיבור מאי קבעי הא רב הונא דאמר בשמעתין נצוק חיבור אלא ס"מ דרב הונא הדר ביה והשתא במקום שיש הפסד גדול יש לסמוך על דברי ר"ת להתיר מגע עובד כוכבים ע"י נצוק אבל בהפסד מועט יכול להחמיר כדברי רש"י אמנם אם משך יין מן החבית לתוך כלי שיש בו יין נסך אם יש בחבית ששים מן היין שבכלי שיש בו נסך ולאי מותר אפילו למ"ד נצוק חיבור דהא לא גרע מיבורו ע"י נצוק (ב) מאליו מאילו היה כולו מעורב בחבית שהיה אז בטיל בששים כסתם יינם כמו שפר"ת ונצוק דמיתסר היכי דמי כגון שהיה היין מקלח מן החבית ובא העובד כוכבים ונגע בקילוח שהוא הנצוק (ג) כי האי מיתסר למ"ד נצוק חיבור ומכל מקום היכא שיש הפסד מרובה סמכינן אפסק רבינו תם: **אמר** להו רבא לשפוכאי כי שפכיתו חמרא לעובדי כוכבים לא ליקרב עובד כוכבים ולסייע בהדייכו כו'. והלכך יש להזהר בישראל שופך יין מחבית לכלי אחר שלא יסייע העובד כוכבים אע"כ ישראל אחר שמסייע הרבה עמו וכשסיים מקלח מן הגיגית או מן החבית בעגלה לתוך הכובא והעובד כוכבים מגביה את העגלה כדי שיקלח היין יפה יפה זה היה מעשה ולא היה ר"י רוצה לומר לא איסור ולא היתר ומ"מ נראה דכיון דבלאו הכי נמי היין מקלח ולא הועיל מעשה העובד כוכבים אלא שע"י כך הוא מקלח יותר יפה א"כ מותר דהוי מסייע שאין בו ממש אבל יש ליזהר כשנשאר היין בכובא והעובד כוכבים מטה בכובא בסיוע נער קטן ישראל דהוי מסייע שאין בו ממש כדאמרן: איכא

אם יש בו עכבת יין אסור הא עכבת יין במאי קא מתסרא לאו בנצוק ש"מ [ו]נצוק חיבור תני ר' חייא [ז]שפחסתו צלוחיתו אבל לא פחסתו צלוחיתו מאי לא תפשוט דנצוק אינו חיבור לא פחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסור נצוק תיבעי ת"ש המערה מכלי לכלי את שמערה ממנו מותר הא דביני ביני אסור ש"מ נצוק חיבור אי נצוק חיבור אפילו דגויה דמנא נמי ליתסר הא לא קשיא דקא מקטיף קטופי מ"מ נצוק חיבור ולטעמיך אימא סיפא את שעירה לתוכו הוא דאסיר הא דביני ביני שרי [ח]אלא מהא ליכא למשמע מינה ת"ש המערה מחבית לבור קילוח היורד משפת חבית למטה אסור תרגמה רב ששת [א]בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו אי עובד כוכבים המערה אפי' גוא דחביתא נמי מתסר כח דעובד כוכבים מדרבנן הוא דאסיר ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן ההוא דלגואי לא גזרו ביה רבנן אמר להו רב חסדא להנהו סביתא כי כייליתו חמרא לעובדי כוכבים [ב]קטפי קטופי אי נמי נפצי נפוצי אמר להו רבא [ג]להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב עובד כוכבים לסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסיר ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא אתא עובד כוכבים אנח ידיה אגישתא [ד]אסריה רבא לכוליה חמרא א"ל רב פפא לרבא וא"ל רב אדא בר מתנה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק שמעת מינה נצוק חיבור שאני התם דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן [ה]קנישקנין שרי וה"מ דקדים פסק ישראל אבל קדם פסק עובד כוכבים לא [ו]רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא שרא להו למשתא בקנישקנין

הא עכבת יין. דמשפך במאי איתסר הא לא נגע משפך ביין נסך משירד לתוך הצלוחית: **אלא בנצוק.** שחיבר יין שבמשפך ליין שבקרקעיתה של צלוחית: **תני רבי חייא.** במתניתין להך מתניתא ומוסיף בה: **שפחסתו צלוחיתו.** והכי קתני לה נטל המשפך ומדד לתוך צלוחית של עובד כוכבים והרי פחסתו צלוחיתו וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור דאי לא פחסתו צלוחיתו אבל לא שפחסתו צלוחיתו דנצוק אינו חיבור אבל לא פחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסור נצוק תיבעי ת"ש המערה מכלי לכלי את שמערה ממנו מותר הא דביני ביני אסור ש"מ נצוק חיבור אי נצוק חיבור אפילו דגויה דמנא נמי ליתסר הא לא קשיא דקא מקטיף קטופי מ"מ נצוק חיבור ולטעמיך אימא סיפא את שעירה לתוכו הוא דאסיר הא דביני ביני שרי [ח]אלא מהא ליכא למשמע מינה ת"ש המערה מחבית לבור קילוח היורד משפת חבית למטה אסור תרגמה רב ששת [א]בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו אי עובד כוכבים המערה אפי' גוא דחביתא נמי מתסר כח דעובד כוכבים מדרבנן הוא דאסיר ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן ההוא דלגואי לא גזרו ביה רבנן אמר להו רב חסדא להנהו סביתא כי כייליתו חמרא לעובדי כוכבים [ב]קטפי קטופי אי נמי נפצי נפוצי אמר להו רבא [ג]להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב עובד כוכבים לסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסיר ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא אתא עובד כוכבים אנח ידיה אגישתא [ד]אסריה רבא לכוליה חמרא א"ל רב פפא לרבא וא"ל רב אדא בר מתנה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק שמעת מינה נצוק חיבור שאני התם דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן [ה]קנישקנין שרי וה"מ דקדים פסק ישראל אבל קדם פסק עובד כוכבים לא [ו]רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא שרא להו למשתא בקנישקנין איכא מליאה עד שמגיע לשוליה ולאש קנה השני נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעולה היין ושומטו מפיו ומניח חבית ריקנית כנגד הקילוח ויין עולה מאליו כולו מחבית לחבית: **אגא ידיה אגישתא.** נגע בראש זה המקלח: **לכולי חמרא.** לפי' מה שבכלי הראשון: **אגישתא ובת גישתא גריר.** שהרי מאליו עולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהויא לה כחבית אריכתא: **קנישקנין.** כלי רחב ויש לו שני קנין או שלשה יוצאין מצידו ומשכין ועולין כנגד גובהו וכשנותנין יין בפיו מתמלאין כל הקנים ויכולין כמה בני אדם לשתות בו ביחד וכאן קורין לו קרוגל"א מפני שמוקף קנים כמחולות הללו. קנישקנין [ו] שריא לשתות בה ישראל ועובד כוכבים ביחד שכל זמן שזה מוצץ [ז] אין יין שנוגע בפי עובד כוכבים חוזר למטה: **וה"מ דקדם ופסק ישראל כו'.** מתני'

קכא א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ב ועיין בכ"מ שמג לאוין קמת טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ו [וסי' קכד סעיף יח]:
קכב ב מיי' שם הל' יב ועיין בהשגות ובכסף משנה שם טור ש"ע שם סי' קו סעיף ו:
קכג ג מיי' שם פי"ג הלכה יג טוש"ע שם סי' קכה סעיף ג:
קכד ד מיי' שם פי"ג הלכה יא שמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כג:
קכה ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' יא:

מסורת הש"ס

(א) [לעיל ט: עא:], ב) [לעיל ט:], ג) [ב"מ ט:], ד) [בכורות כה. וש"נ], ה) [שבת סב: ע"ש], ו) כ"כ בדפו"י, ז) ראה ציור בר"ש על הרי"ף (דף לד: מדפי הרי"ף), ז) [ל"ל שרי], ח) [שם מוצץ חוט מוצץ. רש"ש],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה המערה וכו' עפקינן הס"ד ואח"כ מ"ה דקמקטיף קטופי דמפסוקי: (ב) תוס' ד"ה אמר להו רב חסדא וכו' לא גרע מיבורו ע"י נצוק מאילו כל"ל ומיתת מאלו נמחק: (ג) בא"ד שהוא הנצוק נצוק כי האי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

(א) רש"י ד"ה דמפסוקי פסוקי וכו' אסור לקלטו מן האויר לשתותו. כאן הס"ד ואח"כ מה"ד וה"נ ונמחק וה"נ וה"ג וה"ג כל"ל:

לעזי רש"י

קרוגל"א [קרול"א]. מיכל עם קנים מסביבו כך שאנשים רבים יכולים לשתות ממנו בו זמנית.

מוסף רש"י

סביתא. מוכרי יין (לעיל נא:). קנישקנין. כלי זכוכית ארוך ולו שתי פיות ויין מרק מזה לזה (שבת סב:).

מתני' ומים במים כו'. מים שנתנסכו לעבודת כוכבים נפלו במים דהיתר: **גמ' ראשון ראשון.** שנפל בטיל (א) ביין כשר שבבור ומותר בהנאה. והאי דקתני לקמן (דף עד.) יין נסך שנפל בבור כולו אסור מוקי לה כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד: **גנו היתירא.** ולא אמרי' קמא קמא בטיל ליה ברוב: **היתירא לגו איסורא.** דקמא קמא דהיתירא בטיל ליה: ה"ג **יין במים בנותן טעם: מאי לאו חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא.** וקתני מכי יהיב טעמא (ב) בחמרא מיתסר: ה"ג **לא חמרא דהיתירא בגו מיא דאיסורא.** ואשמעינן דכל כמה דיהבי מיא טעמא בחמרא איתסר עד שיבטל טעם היין את טעם המים וכגון דנפיל כוליה כחדא דלא אפשר למיא דאיסורא לבטיל (ג): ה"ג **ומדרישא מיא דאיסורא סיפא נמי מיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם.** אלמא איסורא בגו היתירא אע"ג דרובא דהיתירא לא אמרינן קמא קמא בטל: **אמר לך רב דימי כולה מתני' היתירא בגו איסורא ורישא.** מיא דאיסורא וסיפא מיא דהיתירא. ואין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר בא רבין והחמיר ולקמן [ע"ב] פסקינן יין נסך במינו במשהו: **לרלור קטן** גרסי'. והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפ' אחרון (דף קג.) גרסינן ללוז קטן והוא קשר של משי: **רואין אם ההיתר ראינו.** ולא אמרינן הרי נאסר כל היין ורבה היין על המים דהא הוי חמרא רובא אלא באיסור שנפל גרידא משערינן ואיכא מיא רובא. אלמא פליג רבין אדרב דימי ואשמעינן דמיא הוא דמבטל חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא: **תחלה.** קודם יין נסך דכי נפל יין נסך אשכחוה מיא ובטלוה: **מצא מין את מינו.** לבסוף וניעור כלומר נתחזק וניתוסף איסורו ורבה יין על המים (ד). ולשון ניעור (ה) כאיש אשר יעור משנתו כמו (ו) הניעור בלילה וכל היכא דתני מצא מין את מינו וניעור היינו פירושה. וים שמפרשין וניעור נוער מתורתו ראשונה ונדבק בחבירו ונתחזק וא"כ נוער מיבעי ליה: **ואיכא דמתני.** להא דרב שמואל בר יהודה אמתני': **מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה.** ואפי' נפל קיתון לבסוף ס"ל דמבטלין מים את האיסור: **ומאן דמתני אמילתיה דרבין בעי תחלה.** דאי לאו תחלה אתא לאשמועינן מאי קמשמע לן הא רבין נמי הכי קאמר: בטל ובנדרים (דף מז.) א"ר יוחנן (ז) גידולין של תרומה שגדלו ורבו הגדילו גידוליו על עקרו אסור אפי' לכהן לאוכלן משום טבל ולא אמרינן

איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין. תימה היאך היה שותה בקנישקנין נהי דלא הוי חיבור מ"מ היה לו לחוש דלמא פסיק קדיש ברישא עובד כוכבים ופי' ר"ת דלא מיירי עם העובד כוכבים אלא שהיה שותה עם ישראל בקנישקנין

איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין: **מתני'** יין נסך אסור [א]ואוסר בכל שהוא יין ביין ומים במים בכל שהוא [ב]יין במים ומים ביין בנותן טעם זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם: **גמ'** כי אתא רב דימי א"ר יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא מאי לאו דקא נפיל איסורא לגו התירא [ג]לא דקא נפיל התירא לגו איסורא ת"ש יין במים בנותן טעם מאי לאו דקא נפיל חמרא דאיסורא למיא דהתירא [ד]לא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא ומדרישא במיא דאיסורא סיפא נמי במיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם אמר לך רב דימי כולה מתני' התירא לגו איסורא ורישא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא סיפא דקא נפיל מיא דהתירא לחמרא דאיסורא כי אתא רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן [ה]המערה יין נסך מצרצור קטן לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה [ו]אבל חבית דנפיש עמודיה לא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן [ז]יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן [ח]לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה [ט]מצא מין את מינו וניעור איכא דמתני לה אמתני' יין ביין כל שהוא אמר רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים אבל נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו מאי איכא בין לדמתני לה אמתני' בין לדמתני לה אדרבין מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה ומאן דמתני לה אדרבין בעי תחלה איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר

ראשון ראשון בטיל וי"ל דבשמעתין נמי דקאמר ראשון ראשון בטיל [י] היינו עד [יא] (שיפול) שם כל כך מן היין נסך בין הכל שלא יהא בהיתר ס' אבל אם נפל כל כך מן הנסך לסילוגין בין הכל שאין בהיתר ס' כדי לבטלו אסור משום דמצא מין את מינו וניעור ותדע שכן הוא דאי לא תימא הכי וכי אם היה אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט בסילוגין עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהיה בו בנותן טעם לקדירה וכי תעלה על דעתך שהוא מותר משום קמא קמא בטיל אלא ודאי לא אמרינן קמא בטיל כיון שיש כל כך מן האיסור לבסוף שהוא נותן טעם ואם תאמר כיון דעד ס' קאמר כדפרי' אם כן [יב]מה חידוש הוא זה לאשמועינן שיהא בטל עד ס' וי"ל דאתא לאשמועינן דאף על גב דקתני מתני' יין ביין במשהו אלא מיירי באיסורא לגו היתירא אלא מיירי בהיתירא לגו איסורא ואע"ת ולפי' רש"י דפי' קמא קמא בטיל אפי' אין בו ס' הא [יב] אסרינן במתני' (דף עד.) יין נסך שנפל לבור (הא) וי"ל דנפל בפעם אחת בקילוח אחד דלא אמר קמא קמא בטיל אבל הכא שנפל טיפה אחר טיפה מותר משום דאמר קמא קמא בטיל [יג]: **ת"ש** יין במים בנותן טעם מאי לאו דקנפיל חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא. וקאמר דלא אמרינן קמא קמא בטיל וקשיא לרבי יוחנן ואע"ת ומאי קושיא האמרינן לעיל דלא אמרינן קמא קמא בטיל כי אם עד ס' ואע"כ שפיר קאמר דאוסר בנותן טעם דהיינו כי ליכא ס' וי"ל דהכי פריך מאי לאו דקנפיל לגו היתירא ומדהא סיפא מיירי באיסורא לגו היתירא רישא נמי דקתני יין ביין במשהו מיירי בכה"ג דנפל איסורא לגו היתירא וקתני במשהו וקשיא לרב דימי א"ר יוחנן: **ודוקא** צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. פר"י דה"ק רב דימי דאמר בחבית דוקא נקט חבית אבל גיגית דנפיש עמודיה טפי מחבית לא אמר קמא קמא בטיל [יד]: **רואין** ההיתר כאילו אינו כו'. רבין אתא לאפלוגי אדרב דימי דאשמועינן דוקא מיא מבטלי חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא ופ"ה דאין הלכה כרב דימי שהרי אחר רב דימי בא רב ימחק והחמיר ובא רבין והחמיר ול"נ טעם זה דאדרבה היה לנו לפסוק בשל סופרים כדברי המיקל והיינו כרב דימי דמיקל טפי מכולהו מ"מ נראה דהלכה כרבין ולא כרב דימי ולא מטעמיה דרש"י אלא משום דרבין בר אמכא הוא טפי כדאיתא ביבמות פרק הבא על יבמתו (דף סד.):

מתני' ומים במים כו'. מים שנתנסכו לעבודת כוכבים נפלו במים דהיתר: גמ' ראשון ראשון. שנפל בטיל (א) ביין כשר שבבור ומותר בהנאה. והאי דקתני לקמן (דף עד.) יין נסך שנפל בבור כולו אסור מוקי לה כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד: גנו היתירא. ולא אמרי' קמא קמא בטיל ליה ברוב: היתירא לגו איסורא. דקמא קמא דהיתירא בטיל ליה: ה"ג יין במים בנותן טעם: מאי לאו חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא. וקתני מכי יהיב טעמא (ב) בחמרא מיתסר: ה"ג לא חמרא דהיתירא בגו מיא דאיסורא. ואשמעינן דכל כמה דיהבי מיא טעמא בחמרא איתסר עד שיבטל טעם היין את טעם המים וכגון דנפיל כוליה כחדא דלא אפשר למיא דאיסורא לבטיל (ג): ה"ג ומדרישא מיא דאיסורא סיפא נמי מיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם. אלמא איסורא בגו היתירא אע"ג דרובא דהיתירא לא אמרינן קמא קמא בטל: אמר לך רב דימי כולה מתני' היתירא בגו איסורא ורישא. מיא דאיסורא וסיפא מיא דהיתירא. ואין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר בא רבין והחמיר ולקמן [ע"ב] פסקינן יין נסך במינו במשהו: לרלור קטן גרסי'. והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפ' אחרון (דף קג.) גרסינן ללוז קטן והוא קשר של משי: רואין אם ההיתר ראינו. ולא אמרינן הרי נאסר כל היין ורבה היין על המים דהא הוי חמרא רובא אלא באיסור שנפל גרידא משערינן ואיכא מיא רובא. אלמא פליג רבין אדרב דימי ואשמעינן דמיא הוא דמבטל חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא: תחלה. קודם יין נסך דכי נפל יין נסך אשכחוה מיא ובטלוה: מצא מין את מינו. לבסוף וניעור כלומר נתחזק וניתוסף איסורו ורבה יין על המים (ד). ולשון ניעור (ה) כאיש אשר יעור משנתו כמו (ו) הניעור בלילה וכל היכא דתני מצא מין את מינו וניעור היינו פירושה. וים שמפרשין וניעור נוער מתורתו ראשונה ונדבק בחבירו ונתחזק וא"כ נוער מיבעי ליה: ואיכא דמתני. להא דרב שמואל בר יהודה אמתני': מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה. ואפי' נפל קיתון לבסוף ס"ל דמבטלין מים את האיסור: ומאן דמתני אמילתיה דרבין בעי תחלה. דאי לאו תחלה אתא לאשמועינן מאי קמשמע לן הא רבין נמי הכי קאמר: בטל ובנדרים (דף מז.) א"ר יוחנן (ז) גידולין של תרומה שגדלו ורבו הגדילו גידוליו על עקרו אסור אפי' לכהן לאוכלן משום טבל ולא אמרינן ראשון ראשון בטיל וי"ל דבשמעתין נמי דקאמר ראשון ראשון בטיל [י] היינו עד [יא] (שיפול) שם כל כך מן היין נסך בין הכל שלא יהא בהיתר ס' אבל אם נפל כל כך מן הנסך לסילוגין בין הכל שאין בהיתר ס' כדי לבטלו אסור משום דמצא מין את מינו וניעור ותדע שכן הוא דאי לא תימא הכי וכי אם היה אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט בסילוגין עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהיה בו בנותן טעם לקדירה וכי תעלה על דעתך שהוא מותר משום קמא קמא בטיל אלא ודאי לא אמרינן קמא בטיל כיון שיש כל כך מן האיסור לבסוף שהוא נותן טעם ואם תאמר כיון דעד ס' קאמר כדפרי' אם כן [יב]מה חידוש הוא זה לאשמועינן שיהא בטל עד ס' וי"ל דאתא לאשמועינן דאף על גב דקתני מתני' יין ביין במשהו דלא מיירי באיסורא לגו היתירא אלא מיירי בהיתירא לגו איסורא ואע"ת ולפי' רש"י דפי' קמא קמא בטיל אפי' אין בו ס' הא [יב] אסרינן במתני' (דף עד.) יין נסך שנפל לבור (הא) וי"ל דנפל בפעם אחת בקילוח אחד דלא אמר קמא קמא בטיל אבל הכא שנפל טיפה אחר טיפה מותר משום דאמר קמא קמא בטיל [יג]: ת"ש יין במים בנותן טעם מאי לאו דקנפיל חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא. וקאמר דלא אמרינן קמא קמא בטיל וקשיא לרבי יוחנן ואע"ת ומאי קושיא האמרינן לעיל דלא אמרינן קמא קמא בטיל כי אם עד ס' ואע"כ שפיר קאמר דאוסר בנותן טעם דהיינו כי ליכא ס' וי"ל דהכי פריך מאי לאו דקנפיל לגו היתירא ומדהא סיפא מיירי באיסורא לגו היתירא רישא נמי דקתני יין ביין במשהו מיירי בכה"ג דנפל איסורא לגו היתירא וקתני במשהו וקשיא לרב דימי א"ר יוחנן: ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. פר"י דה"ק רב דימי דאמר בחבית דוקא נקט חבית אבל גיגית דנפיש עמודיה טפי מחבית לא אמר קמא קמא בטיל [יד]: רואין ההיתר כאילו אינו כו'. רבין אתא לאפלוגי אדרב דימי דאשמועינן דוקא מיא מבטלי חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא ופ"ה דאין הלכה כרב דימי שהרי אחר רב דימי בא רב ימחק והחמיר ובא רבין והחמיר ול"נ טעם זה דאדרבה היה לנו לפסוק בשל סופרים כדברי המיקל והיינו כרב דימי דמיקל טפי מכולהו מ"מ נראה דהלכה כרבין ולא כרב דימי ולא מטעמיה דרש"י אלא משום דרבין בר אמכא הוא טפי כדאיתא ביבמות פרק הבא על יבמתו (דף סד.):

מסורת הש"ס

(א) [עירובין ט. בכורות כב. כג.], ג) בס"מ נוסף: כמו טומאה בטילה ומיעורה, ג) [זבחים ד], ד) [תוס' פ"ג מ"ד], ה) וכן מים במים מיירי במים שידוע שנתנסכו כל"ל ר"מ, ו) [פרק ח ה"ב], ז) ע"ש ושם איתא בגלים של תרומה, ח) [ל"ל אלא יפוא], ט) בדפו"י אמרינן, י) [וע"ע תוס' שבת סה: ד"ה שמא ותוס' ב"ק ק: ד"ה אומר ותוס' חולין פז: סד"ה רואין אותן], כ) [עי' תוס' יומא מז: ד"ה עירה ותוס' מנחות כב. ד"ה הדבר],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה כי וכו' היינו עד שיפול שם. עיין שבת דף סה ע"ב תוס' ד"ה שמא ועיין ברכות דף כה ע"ב ברש"י ד"ה אבל וביומא דף מז ע"ב תוס' ד"ה עירה: בא"ד מה חידוש הוא זה. לא זכיתי להבין הא המיקום הוא אף דאילו נפל בבת אחת לא מהני ס' בהיתר מ"מ בנפל בקולח אמרי' קמא קמא בטיל ואי דקושייתם מה הפרש בזה ובבת אחת נמי לבטל בס' דמ"ש משהו קטן למשהו גדול הו"ל להקשות בפשיטות דלמאי דריכים לס' קמא קמא בטיל הא אף אם תפטרך לכל הנפילה ליאתרי דהוי ס' וגם אמאי אומר רי"ל אבל תביות לא חס לא יתיבב בתירוצם ול"ע:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ראשון וכו' בטיל ברוב ביין וכו' כשנפל חבית גדולה שנשברה ונפל: (ב) ד"ה ה"ג יין וכו' מאי לאו וכו' יהיב טעמא חמרא במיא מיתסר כל"ל והד"ק: (ג) ד"ה ה"ג לא וכו' לבטיל טעמא דחמרא הסש"ד: (ד) תוס' ד"ה יין וכו' וכו' וכן מגע עובד כוכבים דומיא במים דמיירי במים: (ה) ד"ה כי אתא וכו' שנפל לבור כולו אסור בהנאה וי"ל דנפל בפעם:

מוסף רש"י

וניעור. נתחזק על ידי מינו וניעור משנתו, שהיה בתחלה בטל אצל שאינו מינו, ודוגמתו בבכורות (כב.) טומאה שבטלה וחוזרה ומיעורה (ערובין ט.).

קכו א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כח ופט"ו הלכה ו ז [ופי"ח הלכה ח] סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ח:

קכז ב מיי' פט"ז שם הלכה ל טוש"ע שם סעי' ג:

קכח ג ד ה מיי' [שם] והל' כח טוש"ע שם וסעיף ח:

קכט ו מיי' שם הל' כח טוש"ע שם סעיף ח:

קל ז ח מיי' שם הלכה לא טוש"ע שם סעיף ד:

חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור. פרש"י כגון היין של היתר היה בבור ואח"כ נפל עליו יין נסך דמצא מין את מינו ונעור ולא שנא כי נפלו מיס תחלה לא שנא לבסוף דלא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מיס רבין עליו ומבטלין אותו אלא היין מתחבר למינו ונעשה הכל יין נסך והשתא אין במיס שיעור לבטלו הגדילו בהיתר כגון שהיין נסך היה בבור ונפל שם קיתון של מיס וכשנפל עליו היין של היתר כבר נתבטל יין נסך במיס שהמיס [ט] רבין עליו בהיתר לבדו ונתבטל ומשנתבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור ור' יוחנן הגדילו באיסור נמי מותר דלא אמר מצא מין את מינו וניעור והוא שנפלו מיס תחלה כפרש"י. וקשיא דלוחק הוא חדא מה שהעמיד רש"י מלתיה דר' יוחנן כשנפלו מיס תחלה דא"כ ה"ל לפרש וע"ק הא דפירש הגדילו בהיתר כגון שנפל יין של היתר לבסוף דהא לישנא דקאמר יין נסך שנפל לבור משמע דאיכא יין של היתר בבור דהכי משמע לישנא כמו ההוא דלעיל דקאמר המערה יין נסך מחבית לבור כו' לכן [א] נ"ל הגדילו המיס באיסור כלומר בשעה שנפלו מיס לבור היה כבר מעורב היין נסך ביין של היתר אסור דלא אמר רואין ההיתר כאילו אינו כו' כיון שכבר נאסר הגדילו בהיתר כגון שנפל מיס של היתר תחלה בבור ואח"כ יין של איסור הכל מותר כיון שבטל דהיינו שלא היה כבר נאסר ור' יוחנן אמר הגדילו נמי באיסור בין שנפלו מיס תחלה בין לבסוף מותר דאית ליה רואין: **שני** כוסות. תימה למה לי סלק את מינו אפילו מינו דיין של חולין יסייע לבטל דהא ר' יוחנן לית ליה במינו במשהו אלא טבל ויין נסך [ח] ותרומה נמי עולה בק"א אלמא דבטיל במינה וי"ל דהכא מיירי בדליכא ק"א ולכך אינו מבטל [י]:

חוץ מטבל ויין נסך. וה"ה דמיס במיס במשהו: **טבל מאי טעמא דבהיתירו כך איסורו.** מה היתירו במשהו כשמואל דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי וכי היכי דכל שהוא חשוב להתירו חשוב נמי לאסרו ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דבהתירו כך איסורו ובירושלמי קאמר [כ] דטעמא משום דטבל יש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל כגון טבל ושביעית ומעשר והקדש כשהן במינן אבל שלא במינן בנותן טעם והשתא תרי טעמא נ"ל וי"ל דלריכי תרוייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוי אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולים להפריש אבל אי ליכא בעיר אע"ג דיכול לילך במקום שהבעלים שם מ"מ כיון שיש לו טורח והוצאה הוי כשאין לו מתירין כמו שפר"ת בפ' הזהב (ב"מ דף נג. ושם) דלא מיקרי יש לו מתירין אלא בלא טורח ויציאה הלכך אלטריך טעמא דהכא משום דבהתירו כך איסורו ואי ליכא אלא טעמא דהכא הוי אמינא דלא הוי במשהו אלא טבל גמור דהיתירו במשהו כדשמואל אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהיתירו לא הוי במשהו דהא מעשר מן המעשר בעי אפרושי הוי אמינא דאיסורו לא הוי במשהו לכך אלטריך טעמא דירושלמי דיש לו מתירין:

אמר חזקיה הגדילו באיסור אסור הגדילו בהיתר מותר ורבי יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור מותר א"ל רבי ירמיה לרבי זירא לימא חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר"א ורבנן קמיפלגי דתנן [ו] שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר אחרון אני בא והכ"א בין שנפל איסור בתחלה ובין בסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ ותסברא והאמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור חזקיה דאמר כמאן אלא הכא ברואין קמיפלגי לחזקיה לית ליה רואין לרבי יוחנן אית ליה ומי אית ליה לרבי יוחנן רואין והא בעי מיניה ר' אסי מרבי יוחנן שני כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה מהו ולא פשט ליה מעיקרא לא פשט ליה לבסוף פשט ליה אתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן ב' כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה [ז] רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו: זה הכלל מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם: [ח] רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם זה הכלל לאתויי מאי לאתויי כל איסורין שבתורה ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו [ט] כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם [י] חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם וזה הכלל לאתויי טבל תניא כוותיה דרב ושמואל תניא כוותיה דרבי יוחנן ור"ל תניא כוותיה דרב ושמואל כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם בשלמא יין נסך משום חומרא דעבודת כוכבים אלא טבל מ"ט כהיתירו כך איסורו [כ] דאמר שמואל [כא] חטה אחת פוטרת את הכרי [כב] (ותניא) נמי הכי [כג] במה אמרו טבל אוסר בכל שהוא במינו שלא במינו בנותן טעם:

מתני'

הגדילו. המיס והיין באיסור שנפל יין נסך בסוף והגדילו אסור ולא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו אלא יין נסך מתחבר למינו ואין המיס רבין עליו וכ"ש אם נפלו מיס בסוף כדאמרן לעיל [ו]: **הגדילו בהיתר.** שנפל יין היתר בסוף כבר בטל יין נסך במיס שהמיס רבו עליו בהיותו לבדו ומשנתבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור: **ור' יוחנן אומר אפי' הגדילו באיסור.** הואיל ומיס נפלו תחלה לא אמרינן מצא מין את מינו: **א"ל ר' ירמיה לר' זירא כו'.** ר' ירמיה לא הוה קים ליה בטעמייהו וסבר דטעמיה דחזקיה משום דאחר אחרון אני בא כד"א בלכך נפל יין נסך בסוף אסור נפל כבר בסוף מותר ור' יוחנן כרבנן דאמר עד שיהא באיסור לבדו כדי לבטל את המיס אבל היתר לא יצטרף עמו לבטל את המיס ולאסור: **לא שנו.** לר"א דאם נפלה היתר בסוף מותר: **אלא שקדם וסילק את האיסור.** ולא נשלם השיעור אפילו ע"י לירוף: **אבל לא קדם וסילקו.** מצטרף היתר לאיסור להשלים את השיעור: **חזקיה דאמר כמאן.** לר"א קאמר אפי' הגדילו בהיתר אסור דהכא ליכא למימר קדם וסילקו ואי כרבנן אפילו הגדילו באיסור מותר דהא אמרינן אפי' נפל איסור בסוף אינו אסור: **אלא.** גבי פלוגתא דשאור איכא למימר חזקיה ור' יוחנן תרוייהו אי לר"א אי כרבנן דטעמא דהכא והתם לא דמי דשאור ה"ט דלא בטיל משום דמתקן לכולה עיסה ואיסוריה לאו במשהו ולר"א ורבנן בזה וזה גורם פליגי ביין נסך במינו איסורו במשהו ושלא במינו בנותן טעם ופלוגתא דחזקיה ור' יוחנן משום מינו ושאינו מינו: **וברואין קמיפלגי חזקיה.** סבר לא אמרינן רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אלא כיון דיין כשר קודם ליין נסך ויין כשר הוה רבה על המיס כי נפל יין נסך מצא מין את מינו וניעור אבל כי נפל נסך בריאשא בטל ליה במיס דמיס הוי טפי עליה וכי הדר נפל כשר שרי דמשבטל יין נסך לא אמרינן חוזר וניעור: **ור' יוחנן.** סבר כיון דנפל נסך למינו ושאינו מינו רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו: **ומזגן.** במיס לפי כח היין ויש במיס שבשניהם כדי לבטל את התרומה ברוב: **מהו.** מי אמרינן רואין של חולין כאילו אינו והמיס רבים על התרומה או דלמא מצא מין את מינו וניעור ורבה היין על המיס: **זה הכלל.** דמתני' דמשום יין נסך לא אלטריך דהא תנא ליה יין במינו במשהו ויין במיס בנותן טעם אלא לאיתויי שאר איסורין אתא. כל נותן טעם במינו בששים משערינן דאמרינן בשחיטת חולין (דף לח.): **חוץ מטבל ויין נסך.** לקמן מפרש טעמא: **חטה אחת פוטרת הכרי.** מתרומה דהא לא אתפרש שיעורא דידה אלא דאשית דגנך כתיב [כד] ואפי' כל דהו ורבנן הוא דאמרי [כה] עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים ביעוית אחד מחמשים: **במה אמרו טבל איסורו במשהו במינו.** אמרו אבל אלא במינו בנותן טעם משום דבמינו איכא למימר כהיתירו כך איסורו אבל בשלא במינו ליכא למימר הכי אלמא טעמא משום הכי הוא:

מתני'

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פט"ו מהל' תרומות הל' יז]:
קלא ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' לח סעיף ח:
קלב ג מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ח [וסעיף ג]:
קלג ד מיי' פ"ג מהל' תרומות הלכה ח:

מסורת הש"ס

ח) לעיל מט. עלה פ"ב מי"ח פסחים כו: תמורה יב., ב) פסחים כט:, ג) [שבת יז: קידושין נח:] חולין קלז:, ד) [י"ל ותנן], ה) [חלה פ"ג מ"ז], ו) [ע"ל], ז) [דבריס יח], ח) [תרומות פ"ד מ"ג], ט) רבין עליו בהיות לבדו ונתבטל כל"ל. רש"ל, י) [עי' תוס' מנחות כב: ד"ה ור' יהודה סבר ותוס' זבחים עג. ד"ה ר"י], כ) [וכן בגמ' דיין נדריס נח.],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שני וכו' ותרומה נמי עולה בק"א. עיין זבחים דף עג ע"ח תוס' ד"ה ר"י ר"ח:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה חזקיה. לכך נ"ל הגדילו כו'. נ"ב אבל בירושלמי כאן ובפ"ב דעבלה מפורש כפרש"י נפל איסור בסוף אסור היתר בסוף מותר אבל בר' יוחנן אמר שם לא נ"ל מיס תחלה דבכל ענין מותר. ואיני יודע מי דחקו לרש"י לומר דוקא תחלה:

מוסף רש"י

שאור של חולין. ושאור אחר של תרומה, שנפלו לתוך העיסה. של חולין (לעיל מט.) כדי לחמץ. עיסה זו (שם). אחר אחרון אני בא. אומו שנפל אחרון, אם של חולין נפל אחרון בטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים (שם) שהרי גורם את המיעוט ואם נפל האיסור בסוף אסורה (תמורה יב.). לא שנו. דאמר ר"א אם אחרון חולין שנמוכר, אלא שקדם וסילק את האיסור. קודם נפילתו של זה, שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור ליאסר, ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מתומצת על ידי אחר אם לא בשביל ראשון ואע"פ כיון דלא הוה בו מעולם שיעור חימוץ ליכא למימר זה חה גורם ובטל שני את הראשון (לעיל מט.) אז: שקדם וסילק את האיסור מכיון שנפל בו היתר מיד, דהואיל וסילקו ועדיין לא החמיץ בטל וחלק לו, ואע"ג דהוציל בו קצת שיכול זה האחרון לגמור חימוץ על ידו, אעפ"כ כבר בטל לו ושוב אין אחר וניעור בו (פסחים כז.). אבל לא קדם וסילק. וגגמר על ידי שניהם ואינו יכול לינטל, אסור (שם). חטה אחת פוטרת את הכרי. דלאשית דגנך, ולא יהיב היה קרא שיעור (חולין קלז:).

מתני' אלו אסורין ואוסרין בכל שהו. כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף לא בטיל ואוסרין את כולן: יין נסך. חבית באלף חביות: ועבודת כוכבים. צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות עבודת כוכבים: ועורות לבובין. דהוו נמי איסורי הנאה כדאמרן בגמ' מעמידין (לעילכט.): וציפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה. איסורי הנאה הן ובמס' קדושין (דף מז.) מפרש להו: ושער נזיר. דאיסורי הנאה הוא דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: ופטר חמור. דאסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: [ובשר בחלב]. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בגותן טעם וחזרה ונתערבה באלף חתיכות אוסרת כולן בהנאה והאי תנא סבר בשר בחלב איסור הנאה דפלוגתא היא בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קטז.). ויש שלמידים ממשנתנו דבשר בחלב במשהו וסבורין דהאי בכל שהו דקתני כגון טיפת חלב שנפלה לקדירה או חתיכת בשר קטנה שנפלה לקדירה ואפילו אין בה נ"ט וטעות הוא בידם דהא מפרשינן בגמרא דתנא דבר שבמנין קתני כגון חתיכה בחתיכות משום דדרכן לימנות חשיב ולא בטיל ואי בבשר שנתערב טעמו בחלב קמיירי או בטיפת חלב שנפל לקדירת [בשר] מי הוי דבר שבמנין ועוד הא אוקימנא[ט] כל איסורין שבתורה שלא במינו בנ"ט ואפי' לרב ושמואל דאמרי[י] במשהו בשלא במינו מודו ובכולה שחיטת חולין[כ] אמרינן בשר בחלב בנ"ט (ח): שער נזיר דבר הנמכר במנין הוא כמה גיזות בסלע ועושין מהן שקין: **גמ' אי דבר שבמנין קחשיב. משום דדרכו לימנות לא בטיל ואפי' לאו איסור הנאה נחשוב נמי חתיכות נבילה: **תרתי איכא ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה.** דאיכא תרתי לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וחתיכת נבילה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלאו איסור הנאה הוא בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה: **אגוזי פרך.** מקוס וכן רימוני בדן אם של ערלה או של כלאי הכרם הן ונתערבו באלף כולן ילקו: **הא תנא ליה הכא.** בסדר זרעים ומייתי לה בבילה שנולדה (ביצה ג:) ובבמות בהערל (דף פא.): **וליתני לכרום של בעה"ב לענין חמץ בפסח.** דדבר שבמנין הוא ואיסורי הנאה: **חביות בחביות.** דשקיל חדא[ל] ושדי בנהרא ואינך נשתרו בהנאה אבל יין שנתערב ביין כולו אסור בהנאה: **הלכה למעשה.** להורות על המעשה: **יין נסך.** ממש חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית אבל יין ביין כולו אסור בהנאה: **סתם יינן אפי' יין ביין מותר.** בהנאה חוץ מדמי אותו יין וכן הלכה:

מתני'

מתני' [ב]אלו אסורין [ג]ואוסרין בכל שהו [א]יין נסך [ב]ועבודת כוכבים [ג]ועורות לבובין [ד]ושור הנסקל [ה]ועגלה ערופה [ו]וציפורי מצורע ושער נזיר [ז]ופטר חמור [ח]ובשר בחלב [א] ושעיר המשתלח וחולין שנשחטו בעזרה הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא: **גמ'** תנא מאי קחשיב אי דבר שבמנין קחשיב ליתני נמי חתיכות נבילה אי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח א"ר חייא בר אבא ואיתימא ר' יצחק נפחא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וליתני אגוזי פרך ורימוני בדן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הוא הא תנא ליה התם [ט]הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח [י]מאן שמעת דא"ל ר"ע הא תנא ליה התם ר"ע מוסיף אף ככרות של בעה"ב: הרי אלו: למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה א"נ למעוטי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין: **מתני'** [כ]יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר [ל]ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו: **גמ'** [מ]אמר רב הלכה כרשב"ג חבית בחביות אבל לא יין ביין ושמואל אמר אפי' יין ביין וכן אמר רבב"ח א"ר יוחנן אפי' יין ביין וכן א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא אפי' יין ביין וכן א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה אפי' יין ביין א"ר נחמן [נ]הלכה למעשה יי"נ יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יין אפי' יין ביין מותר:

מתני'

אלו אסורין ואוסרין בכל שהו יי"נ. פ"ה מייתי בחבית יין נסך שנתערב באלף חביות כדאמרינן לקמן בגמ' דדבר שבמנין קחשיב ועבודת כוכבים צורת עבודת כוכבים שנתערבה באלף צורות ובשר בחלב חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בג"ט וחזרה ונתערבה באלף חתיכות דהיתר אוסרות כולם והאי תנא סבר דבשר בחלב אסור בהנאה כדמוכח בגמ' דהאי תנא אינו קחשיב רק דאיכא תרתי איסורי הנאה ודבר שבמנין ופלוגתא היא בפ' כל הבשר (חולין דף קטז.) אי אסור בהנאה אי לא רבותיו של רש"י רוצין לפסוק מתוך משנתנו דהכא דבשר בחלב נאסר במשהו ומפרשים דאסורין בכל שהוא דקתני מתני' היינו טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר גדולה אע"ג דליכא טעמא אי נמי חתיכת בשר קטנה שנפלה בקדירה מלאה חלב אע"ג דלא יהיב טעמא וטעות הוא בידם דהא מפרש בגמ' דלא מיירי מתני' אלא בדבר שבמנין כגון חתיכה בחתיכות ומשום דהוי דרכן להימנות לא בטיל ואי בטיפת חלב מיירי או בחתיכת בשר קטנה הא לא הוי דבר שבמנין ועוד הא אסקינן (לעיל דף עג.) כל איסורין שבתורה בנ"ט ואפילו רב ושמואל דאמרי מין במינו במשהו בשלא במינו מודו ועוד דבכולה שמעתא דטיפת חלב דכל הבשר מיירי בהדיא דבשר בחלב בנ"ט: **הא** תנא ליה התם הראוי לערלה ערלה כו'. וא"ת לעיל נמי דפריך וליתני חתיכת נבילה היה לו לתרץ משום דהא תנא ליה במס' חולין פ' גיד הנשה (דף לו:) דתנן חתיכה של נבלה שנתערבה באלף כולן אסורות וי"ל דוהאי גבי חתיכת נבילה ליכא לשנויי הכי דאע"ג דתנא ליה התם בחולין מ"מ הדר איבעי ליה למתנייה הכא [מ] (מדקתני) בשר בחלב [נ] וליכא למימר דבא לאשמועינן דבמשהו זה אינו דע"כ מיירי בחתיכה חשובה הראויה להתכבד דאי בחתיכה כל דהו פשיטא דבטלה וליכא למימר משום דהוי איסור הנאה לא בטלה אע"ג דבר שבמנין הוא כיון דלאו איסור הנאה הוא בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה: **אגוזי פרך.** מקוס וכן רימוני בדן אם של ערלה או של כלאי הכרם הן ונתערבו באלף כולן ילקו: **הא תנא ליה התם.** בסדר זרעים ומייתי לה בבילה שנולדה (ביצה ג:) ובבמות בהערל (דף פא.): **וליתני לכרום של בעה"ב לענין חמץ בפסח.** דדבר שבמנין הוא ואיסורי הנאה: **חביות בחביות.** דשקיל חדא[ל] ושדי בנהרא ואינך נשתרו בהנאה אבל יין שנתערב ביין כולו אסור בהנאה: **הלכה למעשה.** להורות על המעשה: **יין נסך.** ממש חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית אבל יין ביין כולו אסור בהנאה: **סתם יינן אפי' יין ביין מותר.** בהנאה חוץ מדמי אותו יין וכן הלכה:

מתני'

למעוטי דבר שבמנין ואין איסורי הנאה. לכאורה משמע דאתא למעוטי דלא הוי במשהו וא"כ פליגא הך דהכא להיא דפ' גיד הנשה (חולין דף ק. ושם) דקתני התם דחתיכת נבילה אינה בטלה משום דהוי דבר שבמנין אע"ג דלא הוי איסורי הנאה וקשיא דא"כ ה"ל לתלמודא לאתויי מתני' דהתם ולמפרכה מיניה אהכא הכא לכך נראה לי למעוטי דקאמר הכא היינו דלא חשיב הכא דבר שבמנין ולא איסורי הנאה שלא ירד לשנות רק היכא דאיכא תרתי וכה"ג איכא פ"ק דב"ק (דף ה.) למעוטי מסור ומפגל דהוי נמי פי' שלא ירד לשנותם אע"ג דמחייב עליהו. [ועיין תוס' חולין דף ק. שילהי ד"ה שאינן]: **אי** נמי למעוטי איסורי הנאה כו'. הכא הוי ודאי למעוטי איסורי הנאה דלא הוי במשהו אלא בטל כיון דלא הוי דבר שבמנין [פ] כדפירש לקמן וקשה השתא לא הוי למעוטי דסיפא דומיא דלמעוטי דרישא דרישא היינו שלא ירד לשנות דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה אבל מ"מ אמת הוא דהוי במשהו וסיפא אמר דאתא למעוטי דלא הוי במשהו כלל כדפרישית ושמא יש לישב דלמעוטי דסיפא נמי דהיינו שלא ירד לשנותו אבל מ"מ אמת הוא דאיכא איסורא דהוי במשהו כגון חמץ בפסח שאסור בהנאה והוי במשהו אפי' בלא חשיבות דבר שבמנין דהא אפי' תערובת דחמץ בעלמא הוי במשהו והשתא ניחא דלמעוטי דרישא וסיפא ממעט הנך ג' דברים שהקשה התלמוד מהם חתיכת נבילה וחמץ בפסח מיהו הא לא מתוקמא אלא לרב דאמר (בפסחים כט.) חמץ במשהו: **אמר** רב הלכה כרשב"ג בחבית **דאמר** ימכר כולו **לעובד כוכבים** כו'. וא"ת וכי פליג רשב"ג אסתם מתני' דקתני יין נסך במשהו ואוקמינן בחבית בין החביות וקאמר במשהו וי"ל דרשב"ג מוקי לה לענין שלא יכול למכור כל אחד ואחד לבדו לפי שאינו בטל למיהוי היין נסך היתר ע"י ביטול אבל כל התערובת (כאחד) ודאי יוכל למכור חוץ מדמי חבית שבו:

א [ממי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ו ופט"ז הלכה כח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ג]:
קלד ב מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכ' ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמ סעיף ג:
קלה ג מיי' שם טוש"ע שם:
קלו ד ה ו ז מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הל' ז סמג לאוין קמג:
קלו ח מיי' שם הל' ו:
קלח ט מיי' שם הלכ' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ובשר בחלב וכו' בחלב בגותן טעם הס"ד וכאן ל"ל הפיסקא גמרא ואח"כ ל"ל ד"ה אי דבר שבמנין ואח"כ ד"ה שער מזר דבר הנמכר ואח"כ ד"ה מתני':

הגהות הגר"א

[א] במשנה ושעיר המשתלח. נמחק. (וכן בירושלמי וי"ף ורא"ש ליתא ועי' תוס' זבחים עב ע' ד"ה אלא. ומיהו הוה מלי למיתני איבי שה"מ לא"ד כו'):

מוסף רש"י

ועורות לבובין. שקורעין כגגד הלב, דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים ומוציאין את הלב דרך הנקב ומיתפר משום זבחי מתים (לעיל בט:) שנוקבין כנגד הלב קרע עגול ודרך שומו נקב הוציאו האימורין והקטירום לעבודת כוכבים ותקרובת עבודת כוכבים אסור בהנאה (תמורה כח.). ושיער נזיר. אסור בהנאה דבעי שילוח תחת הלוד (שם). ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ושוב נתערבה באלף חתיכות, כולן אסורות, ואליבא דמ"ד בשר בחלב אסור בהנאה, בשחיטת חולין (קיד:) בפרק כל הבשר (שם). הראוי לערלה ערלה. אותן שהן מין אילן וערלה נוהגת בהן מקדשין את ערוגיהן משום ערלה, והרואי לכלאי הכרם, כגון חלפי חרדין וקולחי כרוב וכברות, שאינן מין אילן, מקדשין ערוגיהן באיסור כלאי הכרם (ביצה ג: וכעי"ז יבמות פא:).

עד: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

הגת והמחץ והמשפך כו'. ושל עץ ושל אבן מנגבן וזהו טהרתם כשאינם מזופפים מיירי ולקמן מוקמינן בדרך בה עובד כוכבים וא"ת והא רבא אמר לעיל גבי מתני' בדרך בה עובד כוכבים סגי לה בהדחה בעלמא וי"ל דמתני' דלעיל מיירי בגת של ישראל שדרך בה עובד כוכבים לפי שעה אבל הכא מיירי בשל עובד כוכבים דבליעא טובא לפי שהרבה פעמים דרך בה העובד כוכבים וא"ת א"כ היכי פריך בסמוך ממתני' דקתני דסגי בניגוב במזופפין להך ברייתא דקתני בה ואם היו מזופפין אסורין ומאי קושיא הא אוקימנא מתני' בשל ישראל וברייתא בשל עובדי כוכבים כדפרישי' וי"ל דבמזופפין אין לחלק בין של עובדי כוכבים לשל ישראל לפי שהזפת מבליע בשעה מועטת:

דהוה שיעא. פירש ר"ל פטר כלי שנקב בו ונסתם בזפת אינו חמור ככלי מזופף שהחמירו בו אפילו לפי שעה לפי שמכניסו לקיום ולא משום דבלע ולכך רצה רב להתיר גת של אבן זופתה דהוה שיעא ולא חש לבליעת זפת וא"כ סתימת זפת הכלי שאין עשוי לקיום סגי ליה בהדחה ככלי עצמו או ניגוב אם הוא כלי שצריך ניגוב ולפי זה המשפך שלנו שמזופפין מעט סביב הברזל סגי להו בניגוב כמו המשפך עצמו מיהו בכלים מזופפים יש להחמיר שרגילים ומצויים: **דרש רבא נעוה ארתחו.** פירוש הגעילו הגתיות הגדולים מכאן אומר ר"ת דעירוי ככלי ראשון מדאמר הכא דעל ידי עירוי מפליט היין הבלוע בגת דעל כרחך ע"י עירוי קאמר הכא שהרי הגת גדולה וכבידה שאין יכולין לתתה לתוך יורה מרותחת כדי להגעילה אלא ע"כ על ידי עירוי קאמר והשתא כיון דהוה ככלי ראשון אם כן הני כלים שנאסרו ע"י כלי ראשון סגי להו בהגעלה ע"י עירוי אבל רשב"ם חולק על ר"ת ואומר דעירוי ככלי שני הוא לגמרי והא דמשמע הכא שהרי הגת סגי לה בעירוי שאני יין נסך דתשמישו ע"י לונן ועיקר דברי רשב"ם ור"ת במסכת שבת פרק כירה (דף מב. ושם) (ב) האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין ושם האריכו ומסקנא דמילתא פי' רבינו ברוך דמילתא דעירוי תליא בפלוגתא דרב ושמואל דפ' כילד צולין בפסחים (דף עו.) דפליגי אי תתאה גבר אי עילאה גבר וקיימא לן כמאן דאמר תתאה גבר מיהו גם עילאה מבשל ומבליע כדי קליפה דאדמיקר ליה בלע כדאמרינן פ' כילד צולין הלכך עירוי אינו לא ככלי ראשון ולא ככלי שני לגמרי אלא מבשל ומבליע הוא כדי קליפה ולא יותר וא"כ כלים שנאסרו ע"י כלי ראשון שהם בלועים מעבר לעבר לא סגי בעירוי שהרי העירוי אינו מפליט אלא כדי קליפה ולא יותר והני קערות שהם בולעות על ידי עירוי היה נראה כמו כן דסגי להו בעירוי להגעילן וכן פירשתי בסדר ביעור חמץ בקרובדן שבת הגדול שיסד רבינו יוסף ט"ע [1] (פמז) קדירות אין צריך לפלחא כו' וקערות מותרות כי שקיל מדורא עלייהו לאתחא ומיהו אין הלכה כך אלא צריך להגעילן בכלי ראשון משום דפעמים שתוחבין הקערות בתוך הכלי ראשון ותוך יורה מרותחת והשתא דפירשתי עירוי אינו לא מבליע ולא מפליט רק כדי קליפה אם כן הני חביות של עובדי כוכבים סגי להו בעירוי דומיא דגת דקאמר הכא נעוה ארתחו ואם היה מנסרן הנגר וקולפן במלקט וברהיטני ומסיר הקליפה של לד היין סגי בהכי בלא עירוי דהא כי נעביד להו עירוי אינו מפליט עירוי כי אם כדי קליפה כו': **רבא** כי משדר להו גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירצייהו. שמעינן מהכא דישראל השולח חביות ריקניות בבית עובד כוכבים או מעיר לעיר כדי לתקנן צריך לחותמן מבפנים בגחלת או באבן רכה שהיא כאבן סיד כדי שיהא ניכר אם העובד כוכבים נותן לתוכן יין מיהו יש לדחות דדוקא לדידהו שהיו חביות שלהם קטנים ונוחים לתת לתוכן יין ולערותם מיד אבל חביות שלנו שהם גדולים ואינם נוחים לתת לתוכן יין ולערותם מיד אין לחוש ואין צריך לחותמם ומכל מקום טוב להחמיר: איתמר

מתני' אגת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה ושל עץ [2] רבי אומר ינגב וחכ"א [3] יקלוף את הזפת ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת [4] הרי זו אסורה: **גמ'** אמר רבא דוקא זפתה אבל דרך בה לא פשיטא זפתה תנן מהו דתימא הוא הדין אפילו דרך בה והאי דקתני זפתה אורחא דמלתא קתני קמ"ל איכא דאמרי אמר רבא דוקא זפתה אבל דרך בה [5] לא סגי לה בניגוב פשיטא זפתה תנן מהו דתימא ה"ה דאפילו דרך בה והאי דקתני זפתה אורחא דמלתא קתני קמ"ל דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב כי ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא א"ל הב לי גברא דדכי לי מעצרתאי א"ל לרב זיל בהדיה [6] וחזי דלא מצוחת עלי בי מדרשא אזל חזייה דהוה שיעא טפי אמר הא ודאי בניגוב סגי לה בהדי דקא אזיל ואתי חזא פילא מתותיה וחזא דהוה מלא חמרא אמר הא לא סגי לה בניגוב אלא בקילוף והיינו דא"ל [7] חביבי חזי דלא מצוחת עלי בי מדרשא ת"ר הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים [8] אוסרין ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים [9] ישהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו [10] בקיום וזה אין מכניסו בקיום ושל עץ ושל אבן ינגב ואם היו מזופפין אסורין והתנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה מתניתין דלא דרך בה ברייתא דדרך בה אמר מר הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין והאנן תנן של חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה אמר רבא סיפא דמתני' אתאן לרבנן דרש רבא [11] נעוה ארתחו רבא [12] כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירצייהו קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן במה מנגבן רב אמר במים רבה בר בר חנה אמר באפר רב אמר במים במים ולא באפר רבה בר בר חנה אמר באפר באפר ולא במים אלא

רב

מתני' גם של אבן שזפתה עובד כוכבים. ומורחת למירמי ביה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזיפתא: **מנגבה.** מפרש בגמרא [עה.] במים ואפר: **של עץ.** דבעיא זפת טובא ובלעא חמרא טפי רבי אומר ינגב כשל אבן ורבנן פליגי: **ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה.** קס"ד דברי הכל היא ומשום דחרס גופא בלא זיפתא בלע ליה לחמרא: **גמ' אבל דרך בה.** בשאינה זפותה לא בעיא ניגוב אלא הדחה: **אורחא דמילתא קתני.** שדרך הזופתין לזרוק בו יין: **א"ד אמר רבא דוקא זפתה.** ולא דרך בה הוא דסגיא בניגוב: **אבל דרך בה.** עובד כוכבים בגת מזופפת: **לא סגי לה בניגוב.** אלא בקילוף משום דעייל חמרא בפילי דזיפתא: **דלא מצוחת עלי.** לעשותן בהכשר שלא תפסיד את יינו ונמצא לווח עלי: **שיעא.** חלקה: **מחץ.** כלי שדולין בו מן הבור לחבית. הגת והמחץ והמשפך כו' בשל חרס עסקינן מדקתני סיפא של עץ ושל אבן כו' ובשאין מזופפות עסקינן מדקתני סיפא ואם הן מזופפות מכלל דכולה רישא בשאין מזופפין: **ר' מתיר בניגוב.** ולקמן פריך והא אבן תנן בשל חרס אע"פ שקילף הזפת אסורה: **ומודה בקנקנים.** של חרס אע"פ שאין מזופפין שאסורין עד שימלאם ג' ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן באין מעמידין (לעיל נב.): **מכניסו.** כינוסו של קנקן לקיום שהוא שוהה בו יין זמן מרובה: **ושל עץ ושל אבן.** מנגבן והן טהורים דברי הכל כל זמן שאין מזופפין: **ואם היו מזופפין אסורים.** עד שיקלוף: **והא אבן תנן בשל אבן.** אפילו זיפתה מנגבה דברי הכל ולר' ינגב בשל עץ והכא קתני אפילו בשל אבן דברי הכל אסורין קשיא בשל אבן דברי הכל אדברי הכל ובשל עץ קשיא לרבי אדר': **מתני' דלא דרך בה.** הלכך בשל אבן דברי הכל בניגוב סגי ובשל עץ לר' ינגב: **ברייתא דדרך בה.** הלכך אפי' בשל אבן בעי קילוף וכ"ש בשל עץ: **אמר מר הגת והמחץ והמשפך של חרס ר' מתיר בניגוב.** הואיל ואינם מזופפין: **והא אבן תנן ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה.** אלמא אפילו לר' חרס גופיה בלע ולא סגי בניגוב ואפי' לא דרך וכ"ש הכא דאוקמינן ברייתא דדרך בה: **סיפא דמתני' אתאן לרבנן.** והכי קאמרי רבנן של אבן כי לא דרך בה ינגב ושל עץ יקלוף ושל חרס אסורה ולרבי של אבן ושל עץ ינגב ושל חרס יקלוף כדקתני בברייתא דבשאינה מזופפת סגי בניגוב אלמא מזופפת [13] ינגב ושריא: **נעוה ארתחו.** הגת הרתיחו ברותחין. נעוה כמו [14] יטופון נעווהי בחמר: **כי הוה משדר גולפי.** כדים רקיס: **סחיף להו אפומייהו.** כופה אותן שוליהן למעלה ופיהן למטה משום חותם בתוך חותם: **וחתים להו אבירלייהו.** חותם את פי השק כלפי שוליהן: **קסבר כל כלי שמכניסו לקיום אפילו.** אין מוסרו לעובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיון עצמו כי היכי דלא ליתי לשהוייה ביד עובד כוכבים: **במים ולא באפר.** בתמיה. מי מיקרי ניגוב:

רג

קלט א ב ג ד מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכ' כ כח כב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ח:
קמ ה טוש"ע שם סעי' ד:
קמא ו מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ז:
קמב ז מיי' שם הלכ' כב ועיין בהשגות שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ח:
קמג ח מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ז וסי' קלו סעיף ח:

(א) [וכרב אלפס איתא רבי יהודה], (ב) [עירובין פ. ושם איתא וחזי דלא מצוחא עלה בי כו'], (ג) [פי' דודי עי' רש"י חולין לב. ד"ה אמר להו], (ד) יקלוף. רש"ל, (ה) [בפ' ויהי מרגוס אונקלוס של מכלילי עיסים מיין יטופון וכו'], (ו) [ל"ל פחר],

הגהות הב"ח

(א) גמ' זה מכניסו לקיום חה אין מכניסו לקיום: (ב) תוס' ד"ה דרש וכו' ר' מיכה אהא דתנן המילפס והקדרה:

רב אמר מים. תחלה והוא הדין שצריך לפר [ח] לחריה ורבה בר בר חנה אמר בלפר תחלה וה"ה שצריך מים לחריהם: **ברטיבתא.** שיש בה לחלוחית יין נותן לפר תחלה לשפשף עד שתהא נגובה ואחר כך מים: **ביבשתא.** מים תחלה ואחר כך לפר ומשפשף: **תרתי תלת.** ברטיבתא תרתי לפר ומים ביבשתא תלת מים ולפר: **ד'.** תלת ברטיבתא לפר ומים ולפר ולע"פ שחוזר ונותן מים להעביר הלפר הנהו מים לא קא חשיב דלאו לשום נגיבה אלא לנקותו מן הלפר ד' ביבשתא מים לפר ומים ולפר ומים בתרתי לא [ט] חשיבא. רב לא בעי לפר אלא חדא זימנא ושמואל בעי לפר תרי זימני בין ברטיבתא בין ביבשתא: **בפומבדיתא מתנו.** לרב תלת ד' כדפרישית ולשמואל ד' ברטיבתא וה' ביבשתא דקחשיב מיא בתרתי: **ולא פליגי.** רב ושמואל להתי לישנא דפומבדיתא אלא לרב לא חשיב מיא בתרתי ושמואל חשיב מיא בתרתי. ואית דמפרשי ולא פליגי [י] ה"נ דסורא ודפומבדיתא אלא דסורא לא חשבי מיא בתרתי ודפומבדיתא חשבי להו אבל רב ושמואל פליגי והכי פירושו דמלתא תרתי תלת תרתי ביבשתא מים ולפר תלת ברטיבתא לפר ומים ולפר ושמואל אמר תלת ברטיבתא כדקאמרת אבל ביבשתא ד' מים ולפר מים ולפר דבלולהו בעינן לפר תרי זימני ובפומבדיתא מתנו לרב תלת ד' ביבשתא תלת מים ולפר מים והיינו נמי כדסורא אלא דהני קא חשבי מיא בתרתי ובדרטיבתא ד' לפר ומים לפר ומים ולשמואל ברטיבתא ד' כדקאמרת אבל ביבשתא ה' מים ולפר ומים ולפר ומים דביבשתא נמי בעי תרי זימני לפר ול"פ [כ] הנך דסורא ודפומבדיתא כו' אבל רב ושמואל פליגי ביבשתא בין בדסורא בין בדפומבדיתא דרב לא בעי בה לפר אלא חד זימנא ושמואל בעי תרי זימני לשון אבא מורי מנוחתו כבוד והוא נראה בעיני. והראשון לשון מורי וקשיא לי בגווה מכדי לישנא דסורא רב ושמואל מיפלג פליגי מאי שנא דבדרב חשיב מיא בתרתי ובדשמואל לא חשיב מיא בתרתי לשמואל ד' וה' איבעי ליה למיתני בשלמא לפומבדיתא אע"ג דבדרב לא חשבי ובדשמואל חשבי ניחא משום דפלוגתייהו דרב ושמואל ליתא אלא במחשב מים בתרתי אלא לישנא דסורא דסוף סוף פליגי קשיא לי: **גורגי.** עקלים ובלע"ז ריבוט"י וכורכין אותן סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. ורב האי פירש [טהרות פ"י מ"ח] עקלים השנויות כאן כגון [ל] [ל] ועקל בית הבד עשוין כמין קופה מסורגת במצולבה [מ] ואחרי שחיטת הזיתים נותן הגפת באותו עקל ומניח עליו [נ] ומכבידו להוציא המשקה הנשאר. הני גורגי דארמאי כיצד מנגבן: **הדפין.** הן העשוין כמין לחת ונותנן על התפוח: **הלולבין.** טאטיתא דשקופ"ל שמכבד בה הענבים המתפזרין לאוספן: **והעדשים.** היינו גת עצמה שקורין מיי"ט: **מדיחן.** במים. ועל משנה זו יש לסמוך [ס] שאין צריך לפר לגת מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמרינן [ע] זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין דקתני דבעי ניגוב שמע מינה קמו בה רבנן בתרתי ופשטי הלכתא כוותיה: **העקלים של גלרים.** שבטים: **ושל בלכון.** קנבוס בלעי טפי ובעו ניגוב בלפר ומים: **ושל שיפה.** פייו"ר: **ושל גמי.** יונ"ק בלעי טובא: **חרפי וחפלי.** מגת לגת פעמים שהן יותר מי"ב חדש [פ] דלפלי ופעמים שהן פחות כגון בחרפי: הכי גרסינן בתוספתא [ע"ז פ"ט ה"ג] **חולטן ברוחחין או מוגלן במי זיתים.** דלך לבשל זיתים להיות רכין להוציא שומנן. חולטין אשקלי"ר בלע"ז כמו לחלוט ולאשיפה (פסחים דף לו:): **רודפין.** ריבד"ש שוטפין: **וכמה.** מניחן שם עונה ולקמן מפרש כמה עונה: **בהקופה ניסן וחשרי.** שהיום והלילה שוין או יום או לילה ותקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין וחלי לילה די"ב שעות שלמות בעינן: **רווקי.** משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמריס להוציא את יינן: **דמזיא.** של שער אדם ולא בלעי טובא: **ליפנא.** בלעי טפי מעמרא: **חלפא.** כוורת של שבטים שמסננין בהן יין: **בחבלי דצורי.** חבלים של צורי דקל:

דצבתא

איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי תלת ושמואל אמר תלת ד'. פ"ה לשון ראשון רב אמר תרתי תלת ברטיבתא תרתי לפר מים תלת ביבשתא מים לפר ומים ושמואל אמר תלת ד' תלת ברטיבתא לפר מים ולפר ולע"פ שנותן מים להעביר הלפר בתרתי לא קחשיב ד' ביבשתא מים ולפר מים ולפר וכמו כן מיא בתרתי לא קחשיב בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת ד' תלת ברטיבתא לפר מים לפר ד' ביבשתא מים לפר מים לפר ושמואל אמר ד' וה' ד' ברטיבתא לפר מים לפר מים ה' ביבשתא ולא פליגי רב ושמואל לישנא דפומבדיתא אלא דמר קחשיב מיא בתרתי כו' והקשה בקונטרס לישנא דסורא כיון דפליגי רב ושמואל לרב סגי בחד לפר בתרוייהו ולשמואל בעינן תרי זימני לפר מאי שנא דבדרב חשיב מיא בתרתי ובדשמואל לא חשיב מיא בתרתי בשלמא לישנא דפומבדיתא לא פליגי אלא במיחשב מיא בתרתי לכך נראה לרש"י בענין אחר שפירש אביו רב אמר תרתי תלת תרתי ביבשתא מים ולפר תלת ברטיבתא לפר מים לפר ושמואל אמר תלת ברטיבתא כרב ד' ביבשתא מים לפר מים לפר בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת ביבשתא מים לפר מים ד' ברטיבתא לפר מים לפר מים ושמואל אמר ברטיבתא כרב וה' ביבשתא ולא פליגי סורא ופומבדיתא וגם זה לא נראה דאם כן הויא סברתן הפוכה דרב ושמואל שהרי רב מיקל ביבשתא יותר מרטיבתא ושמואל מיקל ברטיבתא יותר מביבשתא לכך נראה לר"י בענין אחר והכי פירושו רב אמר תרתי תלת ביבשתא תרתי מים לפר ברטיבתא תלת לפר מים לפר ושמואל אמר תלת ד' תלת ביבשתא ד' ברטיבתא שמואל בא להוסיף ולפרש מיא בתרתי בין ברטיבתא בין ביבשתא בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת לרבע כפירוש ראשון שבקונטרס תלת ברטיבתא לפר מים לפר ביבשתא ד' מים לפר מים לפר שמואל אמר לרבע חמש לרבע ברטיבתא וחמש ביבשתא בא להוסיף ולפרש מיא בתרתי בתרוייהו ולא פליגי רב ושמואל בין לישנא דסורא בין לישנא דפומבדיתא אלא דרב לא חשיב מיא בתרתי ושמואל חשיב מיא בתרתי:

דביתא

רב אמר במים [א]והוא הדין לאפר רבה בר בר חנה אמר [ב]לאפר והוא הדין למים ולא פליגי [ג]הא ברטיבתא הא ביבשתא איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי תלת ושמואל אמר תלת ד' בסורא מתנו הכי [ד]בפומבדיתא מתנו בי רב אמרי משמיה דרב תלת ד' ושמואל אמר ד' ה' [ה]ולא פליגי מר קא חשיב מיא בתראי ומר לא קחשיב מיא בתראי בעו מיניה מרבי אבהו הני [ו] [ז]גורגי דארמאי מאי א"ל רבי אבהו תניתוה [ח]הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה [ט]הדפין והעדשין והלולבין מדיחן והעקלין של נצרין ושל [י]בצבוץ מנגבן ושל שיפה ושל גמי מישנן י"ב חדש רשב"ג אומר מניחן מגת לגת ומבד לבד היינו תנא קמא איכא בינייהו חורפי ואפלי ר' יוסי אומר [יא]הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים רשב"ג משום ר' יוסי אומר [יב]מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין וכמה עונה כדרך שאמרו ביין נסך כך אמרו בטהרות כלפי לייא בטהרות קיימינן אלא כדרך שאמרו בטהרות [יג]כך אמרו ביין נסך [יד]כמה עונה אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן [טו]או יום או לילה ר' חנא שאינה ואמרי לה ר' חנא בר שאינה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן חצי יום וחצי לילה א"ר שמואל בר יצחק ולא פליגי הא בתקופת ניסן ותשרי הא בתקופת תמוז וטבת אמר רבי יהודה [יז]הני רווקי דארמאי דמזיא מדיחן דעמרא מנגבן דביתנא מישנן ואי איכא קטרי שרי להו [יח]הני דקולי וחלאתא דארמאי [יט]דחיטי בחבלי דצורי מדיחן

דצבתא

מסורת הש"ס

[א] בפסחים. יעב"ץ. [ב] [עי' תוס' נדה סה. ד"ה הדפין], [ג] נ"מ גורגי, [ד] נדה דף סה. [תוספ' ע"ז פ"ט ה"ג] [סוף תוספתא טהרות פי"א ע"ב ועי' בר"מ פרק י מ"ח דטהרות], [ה] [פי' פסקן מלשון בון ערוך ע' בן ד'], [ו] [פסחים קיג: יומות סב: שבועות יח: נדה סג:], [ז] [ל"ל דמייתי כ"ה בערוך ערך תלתא], [ח] בדפו"י תמיהים, [ט] [ל"ל הני ליפנין], [י] [בבא קמא:], [כ] לעקל בית הבד. כל"ל סנהדרין (כ"ו ב') יעב"ץ, [ל] [בהה"ג: כמעשה מלולה], [מ] [עי' השגת תוס' על זה בנדה סה. בד"ה הדפין וכו'],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תלת וד' וכו' בתרתי לא קא חשיב רב: (ב) ד"ה ולא פליגי וכו' ולא פליגי הני דסורא: (ג) ד"ה גורגי וכו' ומניח עליו קורה ומכבידו: (ד) ד"ה מדיחן וכו' ולא אמרינן ליה זו וכו' דבעי ניגוב ושמע' מינה דקמו בה: (ה) ד"ה מרפי וכו' מי"ב חדש כגון דאפלי:

לעזי רש"י

ריבוט"י [רידורט"א]. סורג המחזיק את הזיתים תחת הקורה בבית-הבד.
אשקופ"א [אישקוב"א]. מטאטא.
מיי"ט. עֲרֵבָה (חלק של הגת, שבו מניחים את הענבים).
פייו"ר [פויי"ל]. סוג של קנה סוף.
יונ"ק. אגמון.
אשקלי"ר [אישקלדי"ר]. לחלוט.
ריבד"ש [רבדי"ש]. שטף מים.

מוסף רש"י

גתיו. לין, ובית בדיו. לשמן (נדה סה.). הדפין. זהו הלחת שנותנין על הלולבין, והעדשין. זו היא הגת עצמה שהענבים נתונים שם, והלולבין. היינו חופיא דאשקופ"ל שמנקים בה את הגת (שם). העקלים. לדוט"ש, יש מקומות שקורין את התפוח של חרלנים בעקלים סביב (שם סה:). מנגבן. שאינם נוגעין כל כך (שם). חורפי ואפלי. לר"ש פעמים שהן יותר מי"ב חדש פעמים שהן פחות (שם). ולא פליגי. ר' מאיר ורבה בר בר חנה (שם).

עין משפט נר מצוה

קמד א ב ג ד מיי' פי"ח מהלכות מאכלות אסורות הלכ' כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף י:
קמה ה ו ז מיי' פי"ח מהל' טומאת אוכלין הל' יח:
קמו ח מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ו:
קמז ט מיי' שם ופי"ח מהל' טומאת אוכלין הלכה (טז) (יח) סמג שם טוש"ע שם:
קמח י מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג שם טוש"ע שם סעיף ז:
קמט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף מ:

דכיתנא מיישנן. אור"ת דמפות וסדינין שלנו ששרו ביין נסך אין לריך לייסנן מדלא קאמר כל כלי פשתן סתם אלא הני כלים שמנו חכמים (ג) שהיו בקיאין דוקא בכליעתן ואין לחלק בין יין נסך שהוא לונן ובין שאר איסור רותח שנפל על המפות הכל יש להתיר בכבוס כלי שני כי ולאי ידוע שע"י כבוס גדול שחובטין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא יצא האיסור ושמא יש לחלק בין איסור שנדבק לשאינו נדבק כל כך כמו שמחלק בפרק התערובת (זבחים דף עט:): **הסכין** שפה **והיא טהורה.** בגמרא מוקי לה לחתוך בה לונן ולא דמי לסכין ששחט בה טרפה דסגי בקינוח אבלוייתא פרק קמא דחולין (דף ח: ושם ד"ה והלכתא) דשאני סכין של עובדי כוכבים שבלוע שמנונית טובא אבל סכין ששחט בה טריפה מחמת הדם דשריק אין השמנונית נבלע: **מים** שהנדה **טובלת.** אע"ג דרביעית [ח] סגי להטביל מחטין ולינוריות מדאורייתא היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין מידום הוא ובעי מ' סאה:

והלכתא כסופו. היינו כלים שמחופין באבר מבפנים אבל אם מחופין מבחוץ וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד [ט] הכל הולך אחר המעמיד אין לריכין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו שמשתמשין בהן: **אבל** שאולין לא. אומר רבינו שמואל ישראל ששאל כלי מישראל חבירו שקנה מעובד כוכבים לריך טבילה כיון שבא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון: **אי** משום דקסבר משכנתא כזביני. וכיון דלא איפשיטא מטבילין למשכנתא בלא ברכה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחויב טבילה יטביל זה עמו ויברך על שניהם והנותן כלי לאומן עובד כוכבים לתקן ואפילו לאומן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין לריך טבילה כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה הכלים של מדין והמוכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקח ממנו לריך טבילה כיון שנקרא על שם עובד כוכבים אבל הממשכן כלי לעובד כוכבים וחזר ופדה אין לריך טבילה אע"ג דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כזביני לענין הא ולאי פשיטא דלא הוי כזביני: **מגעילין** ומטבילין והן טהורין. לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל בריאשא דהך טבילה אינה בשביל טומאה דליכוי כטובל ושרץ בידו דאפילו חדשים לריכין טבילה ותנן נמי סכין שפה והיא טהורה אע"ג דלא טהרה לגמרי שהרי לריכה גיעול לחתוך בה לונן והא דתני בברייתא מגעילין בריאשא משום דחמירא מפני האיסור:

וכולן שנשתמש בהן. למאן דתני מותר נקט שפיר עד שלא יטביל אבל מאן דתני אסור אין לאסור אם נשתמש בו קודם טבילה מיהו איכא למימר דגזור אטו קודם הגעלה וליכון:

בת

דלבתא. מין גמי ליסק"ל: **שרי להו.** מתירין ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים: **ונגע באשכולות.** והן מוטלות ביין: **ברחים.** שטוחנין בהם זיתים קודם נתינתן לבד ואח"כ נותנן בבד וטוחן בקורה: **לא מפסיק מידי.** שהמשקה מחברן וזיתים אין אשכולות:

מתני' אם שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה אין לריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י לונן יטביל ואם לא לריך: **להגעיל.** במים רותחין כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדירות של מתכת יגעיל. ובגמרא מפרש דבעי נמי טבילה: **לנבן באור.** כדמפרש ואזיל: **השפוד והאסכלא.** שתשמישן ע"י אלי. אסכלא גרדיל"ל: **שפה.** לוטשה באבן של נפחים מול"ל בלע"ז: **שפה.** לשון שופינא לימ"ר בלע"ז: **גמ' תנא וכולן.** אף הנגעלים והמלובנים: **כל דבר אשר יבא באש.** שנשתמשו בו בני מדין על ידי האור תעבירו באש כעין בולעו לאיסור יפליטנו כדאמרן) כבולעו כך פולטו: **וטהר.** קרא יתירא הוא האי וטהר: **במי נדה יחטאנו.** בכלי מדין כתיב: **כלו דהו.** אפילו במקוה חסר: **ווזא דסרבלא.** מספרים שגוזזים בהן בגדי למר הוחיל וגזירת הכתוב היא ולא משום פילוט איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מצלרכת לה טבילה: **כלי סעודה האמורין בפרשה.** דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של לורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל ווזא דסרבלא לא: **מגא דמרדא.** אדמה ולפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי: **כלי מתכות האמורין.** לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר לא) אך את הזהב וגו': **וזוכיה.** שנתבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי: ה"ג **הואיל ונשתברו יש להן תקנה כלי מתכות דמו.** הואיל וכי מתבר חזו לתקנינהו ע"י התכה ככלי מתכות דמו ובעו טבילה: **קוניא.** פלומיר"י תחלתו של חרס וחופין אותן בחופיא של אבר ותשמישו ע"י לונן ויקח מן העובדי כוכבים: **לחחלתו.** ולא בעי טבילה דלאו מתכות הוא: **לסופו.** בתר סופו אזלינן שחיפהו מתכות וכלי מתכות הוא ובעי טבילה: (ב) **בלקוחין.** שנחלטו ביד ישראל: **וכמעשה שהיה.** במדין שהיו חלוטין להם לישראל הכלים: **לשקועים.** שלא לפדותו עוד: **גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא.** במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה היכי משכחת לה:

בת

דצבתא לנגבן[ו] דכיתנא מישנן ואי אית בהו קיטרי שרי להו איתמר עם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות רבי ורבי חייא חד אמר [א]אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כולה טהורה וחד אמר כל הגת כולה נמי טמאה ולמ"ד אשכול וכל סביבותיו טמאים וכל הגת כולה טהורה מאי שנא מהא דתנן [ב]בשרץ שנמצא ברחים אינו ממטמא אלא מקום מגעו ואם היה משקין מהלך הכל טמא התם לא מפסק ולא מידי הכא מפסקי אשכולות אורו ליה רבנן לר' ירמיה ואמרי לה לבריה דרבי ירמיה כדברי האומר אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כולה טהורה: **מתני'** [ג]הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן באור [ד]השפוד והאסכלא מלבנן באור [ה]הסכין שפה והיא טהורה: **גמ'** תנא [ו]וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא [ז]כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת תני בר קפרא מתוך שנאמר [ח]במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה [ט]מים שנדה טובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה איצטריך למיכתב וטהר ואיצטריך למיכתב במי נדה אי כתב וטהר ה"א וטהר [י] כל דהו כתב רחמנא במי נדה ואי כתב רחמנא במי נדה הוה אמינא הערב שמש כנדה כתב רחמנא וטהר לאלתר אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [יא]אפי' כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה מתקיף לה רב ששת אי הכי אפי' זוזא דסרבלא נמי א"ל [יב]כלי סעודה אמורין בפרשה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה [יג]אבל שאולין לא רב יצחק בר יוסף זבן מנא [יד]דמרדא מעובד כוכבים סבר להטבילה א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כלי מתכות אמורין בפרשה אמר רב אשי [טו]הני כלי זכוכית [טז]הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו קוניא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר כתחלתו וחד אמר כסופו [יז]והלכתא כסופו איבעיא להו משכנתא מאי אמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא ואטבליה ואישתי ביה [יח]ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמיא אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה: ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים [יט]דברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורין [כ]דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתוניות וצלוחיות מדיחן ומטבילין והם טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין מגעילין ומטבילין והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילין והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבן תני חדא אסור ותניא אידך [כא]מותר ל"ק הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור הא כמאן דאמר [כב]נותן טעם לפגם מותר ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא היכי משכחת לה [כג]אמר רב חייא בריה דרב הונא [כד]לא אסרה תורה אלא קדירה

בת

דכיתנא. אור"ת דמפות וסדינין שלנו ששרו ביין נסך אין לריך לייסנן מדלא קאמר כל כלי פשתן סתם אלא הני כלים שמנו חכמים (ג) שהיו בקיאין דוקא בכליעתן ואין לחלק בין יין נסך שהוא לונן ובין שאר איסור רותח שנפל על המפות הכל יש להתיר בכבוס כלי שני כי ולאי ידוע שע"י כבוס גדול שחובטין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא יצא האיסור ושמא יש לחלק בין איסור שנדבק לשאינו נדבק כל כך כמו שמחלק בפרק התערובת (זבחים דף עט:): **הסכין** שפה **והיא טהורה.** בגמרא מוקי לה לחתוך בה לונן ולא דמי לסכין ששחט בה טרפה דסגי בקינוח אבלוייתא פרק קמא דחולין (דף ח: ושם ד"ה והלכתא) דשאני סכין של עובדי כוכבים שבלוע שמנונית טובא אבל סכין ששחט בה טריפה מחמת הדם דשריק אין השמנונית נבלע: **מים** שהנדה **טובלת.** אע"ג דרביעית [ח] סגי להטביל מחטין ולינוריות מדאורייתא היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין מידום הוא ובעי מ' סאה:

והלכתא כסופו. היינו כלים שמחופין באבר מבפנים אבל אם מחופין מבחוץ וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד [ט] הכל הולך אחר המעמיד אין לריכין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו שמשתמשין בהן: **אבל** שאולין לא. אומר רבינו שמואל ישראל ששאל כלי מישראל חבירו שקנה מעובד כוכבים לריך טבילה כיון שבא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון: **אי** משום דקסבר משכנתא כזביני. וכיון דלא איפשיטא מטבילין למשכנתא בלא ברכה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחויב טבילה יטביל זה עמו ויברך על שניהם והנותן כלי לאומן עובד כוכבים לתקן ואפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין לריך טבילה כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה הכלים של מדין והמוכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקח ממנו לריך טבילה כיון שנקרא על שם עובד כוכבים אבל הממשכן כלי לעובד כוכבים וחזר ופדה אין לריך טבילה אע"ג דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כזביני לענין הא ולאי פשיטא דלא הוי כזביני: **מגעילין** ומטבילין והן טהורין. לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל בריאשא דהך טבילה אינה בשביל טומאה דליכוי כטובל ושרץ בידו דאפילו חדשים לריכין טבילה ותנן נמי סכין שפה והיא טהורה אע"ג דלא טהרה לגמרי שהרי לריכה גיעול לחתוך בה לונן והא דתני בברייתא מגעילין בריאשא משום דחמירא מפני האיסור:

וכולן שנשתמש בהן. למאן דתני מותר נקט שפיר עד שלא יטביל אבל מאן דתני אסור אין לאסור אם נשתמש בו קודם טבילה מיהו איכא למימר דגזור אטו קודם הגעלה וליכון:

בת

דלבתא. מין גמי ליסק"ל: **שרי להו.** מתירין ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים: **ונגע באשכולות.** והן מוטלות ביין: **ברחים.** שטוחנין בהם זיתים קודם נתינתן לבד ואח"כ נותנן בבד וטוחן בקורה: **לא מפסיק מידי.** שהמשקה מחברן וזיתים אין אשכולות:

מתני' אם שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה אין לריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י לונן יטביל ואם לא לריך: **להגעיל.** במים רותחין כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדירות של מתכת יגעיל. ובגמרא מפרש דבעי נמי טבילה: **לנבן באור.** כדמפרש ואזיל: **השפוד והאסכלא.** שתשמישן ע"י אלי. אסכלא גרדיל"ל: **שפה.** לוטשה באבן של נפחים מול"ל בלע"ז: **שפה.** לשון שופינא לימ"ר בלע"ז: **גמ' תנא וכולן.** אף הנגעלים והמלובנים: **כל דבר אשר יבא באש.** שנשתמשו בו בני מדין על ידי האור תעבירו באש כעין בולעו לאיסור יפליטנו כדאמרן) כבולעו כך פולטו: **וטהר.** קרא יתירא הוא האי וטהר: **במי נדה יחטאנו.** בכלי מדין כתיב: **כלו דהו.** אפילו במקוה חסר: **ווזא דסרבלא.** מספרים שגוזזים בהן בגדי למר הוחיל וגזירת הכתוב היא ולא משום פילוט איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מצלרכת לה טבילה: **כלי סעודה האמורין בפרשה.** דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של לורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל ווזא דסרבלא לא: **מגא דמרדא.** אדמה ולפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי: **כלי מתכות האמורין.** לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר לא) אך את הזהב וגו': **וזוכיה.** שנתבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי: ה"ג **הואיל ונשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו.** הואיל וכי מתבר חזו לתקנינהו ע"י התכה ככלי מתכות דמו ובעו טבילה: **קוניא.** פלומיר"י תחלתו של חרס וחופין אותן בחופיא של אבר ותשמישו ע"י לונן ויקח מן העובדי כוכבים: **לחחלתו.** ולא בעי טבילה דלאו מתכות הוא: **לסופו.** בתר סופו אזלינן שחיפהו מתכות וכלי מתכות הוא ובעי טבילה: (ב) **בלקוחין.** שנחלטו ביד ישראל: **וכמעשה שהיה.** במדין שהיו חלוטין להם לישראל הכלים: **לשקועים.** שלא לפדותו עוד: **גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא.** במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה היכי משכחת לה:

בת

עין משפט נר מצוה

קג א מיי' פ"ט מהל' טומאת אוכלים הלכה ח:

קנא ב מיי' שם הל' ז: **קנב** ג מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכ סעיף ג וסי' קכא סעי' ג [ב ג]: **קנג** ד מיי' שם סמג שם טוש"ע ס"ק סי' תנא סעיף ד:

קנד ה מיי' שם הלכ' ז סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קכא סעיף ז:

קנה ו ז ח מיי' שם [הל"ג] והל"ו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכ סעיף ח:

ט [מיי' פ"ד מהל' מקואות הל' ג] טוש"ע י"ד סימן רא סעיף ח]:

קנו י מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ו טוש"ע י"ד סי' קכ סעיף ח:

קנז כ ל מיי' שם [והל' ג] טוש"ע שם סעיף ח:

קנח מ מיי' שם הל' ו ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעי' ט ויטביל בלא ברכה:

קנט נ מיי' שם הלכ' ג טוש"ע שם סעי' ח:

קס ס מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ג [וסעיף ב טוש"ע או"ח סי' תנא סעיף ד]:

קסא ע מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכב סעיף ו:

פ [מיי' פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כח טוש"ע י"ד סי' קג סעיף ג וסימן קכב סעיף ג]:

קסב צ מיי' שם הל' [ג] ב טוש"ע שם סי' קג סעיף ה וסי' קכב סעיף ב:

מסורת הש"ס

ו) [בס"ל: מנגבן], ז) טהרות פ"ט מ"ח, ג) [בשאלתות סי' קכז איתא דפסחא], ד) [שבת טז.], ה) [לעיל לז. וש"נ], ו) [לקמן עו:], ז) [פסחים י: מזיר לח.], ט) [שבת ס.],

תורה אור השלם

1. כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם:

במדבר לא כג

הגהות הב"ח

(א) גמ' וטהר בכל דהו: (ב) רש"י ד"ה בלקוחין וד"ה וכמעשה ל"ל קודם ד"ה מגא דמרדא: (ג) תוס' ד"ה דכמגא וכו' שמנו חכמים דוקא שהיו בקיאין בכליעתן:

לעזי רש"י

לישקי"א. כריך (צמח). גרדיל"א. אסכלה. מול"א. אבן משחזת. לימ"ר [לימי"ר]. לשוף. פלומיר"י [פלומי"ר]. לצפות בעופרת.

מוסף רש"י

מים שנדה טובלת בהן. שאף להכשירן מן האיסור הטעון טבילה לכלי מתכת, ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראויים לטבול בהם נדה (במדבר לא כג). יש להן תקנה. להתיכן ולחזור ולעשותן כליס (שבת סז.). דברים שנשתמש בהן ע"י צונן. ולא בלעו איסור (במדבר לא כג).

בת יומא. פירש בקונטרס שביטל בה עובד כוכבים היום אבל אם ביטל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלילה ושוב כשפולטו במבשיל אחר אינו אלא לפגם: **מלאן ואילך לישתרי.** אף לכתחלה: **מגעינן.** לא חשיב כליון לדיבון שורף את הכלי: (ח) **גבי קדשים השפוד והאסכלא.** שאלה בהן בשר קדש משום דכי אתי למחר הוי נותר וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגויה טעמא ונותר איסור כרת הוא: **עמרם ברי.** עמרם בני: **גבי קדשים כי בלע האי שפוד היפרא בלע.** הלכך סגי ליה בהגעלה: **אלא אמר רבא האי הגעלה.** דקתני התם מריקה ושטיפה כלומר לעולם לפלוטו האיסור וודאי ליבון בעי כשאר בליעת איסור אלא מצות מלך היא בקדשים ומרק ושטף במים(ט) כי היכי דהויא גזירת הכתוב כאשר יזה מדמה על הבגד(י) דבעי כיבוס במקום קדוש ושבירת כלי חרס במקום קדוש הוא וה"ה למריקה ושטיפה: **א"ל אביי מי דמי.** כלומר מי קרי למריקה ושטיפה הגעלה הא כל הגעלה רותחין משמע שכופין להקיא הכלי מה שבלע ומריקה ושטיפה בצונן הוא כדאמרינן בשחיטת קדשים בפ' דם חטאת (זבחים לו.): **אלא אמר אביי.** הגעלה ממש לפלוטו מאיסורן ודקא קשיא לך מתניתין דמצרכא להו ליבון לא תקשי דודאי בין בקדשים בין בגיעולי עובדי כוכבים תרוייהו בעינן לפלוטו איסור לבד מריקה ושטיפה דקדשים דאינה אלא מצות המלך: **ויגיד עליו רעו.** ונלמד משנה מחבירתה של קדשים ממשנתנו ומשנתנו משל קדשים: **וה"ה לליבון.** שייחס לריך: **יגיד עליו רעו.** איבעי למתניתה לתרוייהו ליבון והגעלה בחדא או במשנתנו או בקדשים והדר ליתני חדא בחדא ותגמר חבירתה מינה מה התם הא בלא הא ליתא ה"נ הא בלא הא ליתא: **כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.** שמבשלין בהן ואינו מספיק להיות נותר עד שתחזור ופולטו בתבשיל אחר. ולקמן פריך אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי: **מקמי דליהוי נותר הוו להו גיעול.** שהרי כשבישל בו למחר פלט בליעה מיום אתמול: **לא לריכא דכי מבשל ביה חטאת האידנא הדר מבשל ביה.** בו ביום שלמים חזה ושוק של כהנים: **בהדי הדדי שלים וימנייהו.** ואין כאן פליטת נותר והדר מבשל ביה שלמים בו ביום כדאמרינן בכלי(כ) פעם מבשל שלמים לאחר חטאת בו ביום כי היכי דלא ניהוו נותר למחר: ה"ג **אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי קשיא: רב פפא אמר האי קרייד האי לא קרייד.** לעולם בקדשים איסורא פליט ודקא קשיא לך ליבעי ליבון כי מתני' לא דמי דגיעול עובדי כוכבים איידי דלא מבשלי להו כל שעתא ומתקשה הבליעה בתוכו ונדבקת בו בכולו טרשטרי"ש בלע"ז ואין נוח לפלוטו בהגעלה עד שמלבנו באור אבל בקדשים דכל שעתא מבשלי בהו לא קרייד ונוח לפלוטו הלכך (סגי) בהגעלה קא פלט: **לעולם דלאמרינן מעיקרא.** דהיינו משום דבקדשים היתירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא הוכר איסורו: **בפוך יורה גדולה.** שיהיו רותחין עוברין על כולה: **דודא.** קלחת: גדנפא

בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא מכאן ואילך לישתרי [א]גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא ואידך קדירה בת יומא נמי מפגם פגמה רמי ליה רב עמרם לרב ששת תנן השפודין והאסכלא מלבנן באור [ב](והתני') גבי קדשים [ג]השפוד והאסכלא מגעילין [ד]בחמין א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים הכא היתירא בלע התם איסורא בלע אמר [ה]רבא סוף סוף כי קא פליט איסורא קא פליט אלא אמר [ו]רבא מאי הגעלה נמי שטיפה ומריקה א"ל אביי מי דמי מריקה ושטיפה בצונן הגעלה בחמין [ז]אלא אמר אביי [ח]יגיד עליו רעו תנא הכא ליבון והוא הדין להגעלה תנא התם הגעלה וה"ה לליבון א"ל רבא אי הכי לתנינהו לכולהו בחדא וליתני חדא באידך אחריתי ולימא יגיד עליו רעו אלא אמר רבא קדשים היינו טעמייהו [ט]כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה דאמר כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו תינח שלמים דכיון דלשני ימים מיתאכלי מקמי דניהוי נותר קא הוי גיעול אלא חטאת כיון דליום ולילה מיתאכלא כי מבשל בה האידנא חטאת הוי נותר כי הדר מבשל בה למחר או שלמים או חטאת קא פליט נותר דחטאת דהאידנא בחטאת ושלמים דלמחר אמרי לא צריכא דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים דחטאת דלמחר ושלמים דאתמול בהדי הדדי קא שלים זמנייהו והדר מבשל שלמים דלמחר א"ה הגעלה נמי לא ליבעי קשיא רב פפא אמר האי קרייד האי לא קרייד רב אשי אמר לעולם כדאמרן מעיקרא הכא התירא בלע הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך דבעידנא דקא פליט איסורא קא פליט בעידנא דקא פליט לא איתיה לאיסורא בעיניה: ועד כמה מלבנן א"ר מני [י]עד שתשיר קליפתן וכיצד מגעילין א"ר הונא [יא]יורה קטנה בתוך יורה גדולה יורה גדולה מאי ת"ש דההוא דודא דהואי בי רב [יב]עקביה [יג]אהדר ליה

גדנפא

מבאן ואילך לשתרי. הלכך דבר המבושל בכלי שאינו בן יומא מותר ויש לתת טעם מה לאו להתיר המאכל ולאסור הקדרה לפי שהקדרה היה בה איסור גמור תחלה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם והגעלת כלי בן יומא אין להגעיל אלא בפ' דשמנונית הנפלט בחמין טעם לשבח הוא דלא שריגן לעיל בפרק ג' (דף לח:) חמין של עובדי כוכבים אלא משום דסתם כליהם אינן בני יומן אבל כשמגעילין כלי חמץ בערב הפסח בד' שעות דשעת היתר היא יכול להגעיל אפילו כלי בן יומא בפחות מס' דהוי נ"ט בר נ"ט של היתר החמץ בקערה וממנו למים ומן המים חוזר ונבלע בקערה ועדיין הכל היתר ועוד כי יותר מתקלקל טעם חמץ בכלי שאין ראוי לאכילה ממה שמתקלקל טעם בשר בדגים שנתבשלו אחריו לפי שהדגים ראוין לאכילה והבשר נותן בהן טעם לשבח ומה שנהגו לעשות לתת כלי המוגעל במים צונן מיד אחר הגעלה אין לידע למה נהגו כן דאין לומר משום דתנן בפרק דם חטאת (זבחים דף לז.) וחכ"א מריקה בחמין ושטיפה בצונן דהיינו בקדשים אבל בתרומה קאמר התם דליתא ויש מפרש הא דקאמר שטיפה יתירתא היינו שתי שטיפות בצונן ובתרומה ליתא דסגי בשטיפה אחת ולשון יתירא משמע כן ועל זה נהגו בשטיפה צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג (ט):

הסכין

(ח) [ל"ל והתנן], ב) זבחים לז., ג) [עי' תוס' זבחים לז. ד"ה השפוד], ד) [ל"ל רבה], ה) [ל"ל רבה וכ"א בתוס' זבחים לז. ד"ה השפוד], ו) [יומא לא: וש"נ], ז) [זבחים לז.], ח) [בעריך ערך דד ה' א' ל"ה רב עוקבא וכן נוסח שאלתות סי' קלז אבן בתוס' פסחים מ: ד"ה האלפס העתיקו מר עוקבא אבל בתוס' שבת מב: ד"ה אבל העתיקו רב עקביה], ט) [ויקרא ז], י) [שם], כ) דלכ. רש"ל, ל) [פסחים לד: זבחים עו.], מ) [חולין קיח:], נ) [וע"ע תוס' זבחים לו: ד"ה לא],

תורה אור השלם

1. יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מִקְנֵה אַף עַל עוֹלָה:
איוב לו לג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גבי קדשים ל"ל קודש ד"ה מגעילין:

לעזי רש"י

טרשטרי"ש
[טרישטריש"ט]. מחלחל.

מוסף רש"י

בת יומא. שביטל בה עובד כוכבים היום, דלא נפגם (לעיל מז: ופסחים מד:). והאסכלא. גרדילי וצולין עליו כלי (זבחים צז.). כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. מתוך שהשלמים מצוין ברגל אין בלוע שלה נעשה נותר, שהרי זמן שלמים ב' ימים וכי מבשל ביה שלמים האידנא הדר מבשל ביה שלמים למחר וצולע משלמים שנשתנו ביום המחרת ופולט מה שבלע אתמול מן האחרונים, נמצא שאינו בא לידי נותר ואם בא לבשל חטאת יהא זהיר לבשל אחריו שלמים בו ביום ופולט את החטאת וצולע את השלמים (זבחים צז.).

קסג א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ב סמג לאוין קמ טוש"ע י"ד סי' קכב סעיף ב:

קסד ב מיי' פי"ח מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב:

קסה ג מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ג טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף ד וע"ש:

קסו ד מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף ה:

קסז ה מיי' שם [ופ"ה מהלכות ממרים הלכה ו] וכן כו' סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנב סעיף ו [ובכ"מ אלפס עוד בפסחים פ"ב דף קלו.]:

עו: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

הסכין שפה. וגועלה עשר פעמים בקרקע בירושלמי קאמר שלש פעמים משמע דהכא נמי דוקא עשר פעמים מיהו מדקאמרינן לקמן דלה עשר פעמים בקרקע משמע דדוקא קאמר ויש להחמיר: **אמר** רב הונא בריה דרב יהושע ולאכול בה צונן. פרש"י אבל לאכול בה רותח בעי הגעלה וכן משמע בפסחים (דף ל:) דקאמר גבי סכיני דפסחא והלכתא אידי ואידי ברותחין פירוש קתייהו ופרזלייהו אבל קשה דבפ"ק דחולין (דף מ: ע"ש) [1] קאמר גבי סכין של עובדי כוכבים מלבנה באור משמע דלריכה ליבון וכן בתוספתא (פ"ט) תניא הסכין והשפודין ואסכלא ילבנן באור לכך נראה בודאי לחתוך בה רותח לריכה ליבון והא דפסחים דמשמע דסגי ברותחין היינו לפי שבלע היתירא אבל בסכיניה של עובדי כוכבים דבלעי איסורא בעו ליבון וכן משמע קצת דיש חילוק בין בלע היתירא לבלע איסורא ואומר ר"ת דהא דקי"ל דסכין בעי ליבון היכא דאיסורא בלע היינו דוקא באיסור דסכין גדולה שדרך לגלות בה בשר דיקא נמי דקתני בתוספתא הסכינין והשפודין כו' סכינין דומיא דשפודין ואסכלא אבל סכיניה קטניה שאין דרך לגלות בהם בשר ודאי סגי להו בהגעלה אף בשל עובדי כוכבים וריב"א מלריך ליבון גם בסכיניה קטניה לפי שפעמים דרך להפוך בהם בשר על גבי גחליה ור"ת אומר דזה אינו קרוי תשמישו על יד האור כיון דאין תשמיש קבוע ע"י האור סגי בהגעלה וכן בירושלמי דאמר הדא דתימא בסכין קטן אבל בגדול בעי ליבון ויש לדחות אותה ראיה [2] דקאמר התם מהא דקאמר הסכין שפה והיא טהורה כו' אלמא משמע דאיירי בלונן ובלונן ליכא חילוק בין תשמישו ע"י האור בין אין תשמישו ע"י האור ומפרש הר"ר אלחנן הירושלמי כן הוא הדא דתימא בסכין קטן שאין רגילות להיות בה גומות ואין בלוע בגומות וסגי בגעילת קרקע אבל סכין גדול שדרך להיות בה גומות לריכה ליבון דבגועלה בקרקע אינו מועיל לשפשף ולהעביר האיסור הנדבק בגומות הלכך אפילו לחתוך בה לונן ולא סגי בהגעלה אפילו לונן משום דלא מהניא הגעלה אלא להפליט האיסור הבלוע בתוך הסכין אבל לא מהני להעביר איסור הנדבק והשפשוף בקרקע מהני להעביר איסור הנדבק וכיון שיש גומות אין תקנה להעביר איסור הנדבק רק ע"י ליבון ומ"מ נדחית הראיה דר"ת מן הירושלמי דלא מיירי כלל בתשמישו על ידי האור ורבינו ברוך מייתב הראיה והכי פירושו הדא דתימא בסכין קטן שאין תשמישו ע"י האור וסגי בגעילת קרקע אפילו לחתוך בה רותח ויש ליתן טעם משום דסתם סכין קטן אין תשמישו רק בלונן ואינו בלוע כלל בתוכו רק נדבק בו מבחוץ אבל גדול תשמישו ברותחין וגם תשמישו ע"י האור הלכך בעי ליבון לחתוך בה רותח כך נראה למורי לייתב פירוש רבינו ברוך ואומר מורי דהא דקאמר הכא נועלה עשר פעמים בקרקע היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת השומן ושפה אבל לא רכה שאינה מעברת השומן וגם לא קרקע קשה יותר מדאי ודוקא נקט קרקע ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה [3]: **איידכר** מה דעבדת באורתא. פ"ה שגיגר להם שמי שפחות רב יהודה לא קבלה ובאמטי בר טובי ברמות רוחיה לא שקיל גיטא דחירותא [4]: **הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה**

גדנפא דלישא. שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה: **כבולעו.** כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור יפליטהו: **מה בולעו בגילוחות.** לאו בולעו אלא ע"י גילוחות שנתז הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור: כך בשעת פליטה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה גילוחות על שפתה ופולט. ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דלמא לא הוה מסקא גילוחות על השפה בהא זימנא אבל איסור הנתבשל בה פעמים הרבה אם לא העלה גילוחות כל שעה העלה פעם אחת: **וגועלה.** אע"פ ששפה. וי"א משפשפה בבגד למר שאינה חלק ומעביר שמנוניתה: **שאין בה גומות.** בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומא: **ולאכול בה צונן.** אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון כדאמרינן בכל שעה (פסחים ל:) לענין חמץ בפסח: [5] **דלא.** נעלה: **שכור מלכא.** עובד כוכבים היה: **מר קיס לי בגויה.** רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור אבל בך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך: **מאי עבדת באורתא.** דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים וכששיגרן להם בלילה שעבר קיבל באמטי ורב יהודה לא קיבל:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

גדנפא דלישא אפומא ומליוה מיא וארתחה אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבא הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בנצוצות אף פולטו בנצוצות: [א]הסכין שפה והיא טהורה: אמר רב עוקבא בר חמא [ב]ונועצה עשרה פעמים בקרקע אמר [ג]רב הונא בריה דרב יהושע [ד]ובקרקע שאינה עבודה א"ר כהנא [ה]ובסכין יפה שאין בה גומות תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ו]לאכול בה צונן כי הא דמר יהודה ובאמטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא אייתו לקמייהו אתרוגא פסק אכל פסק והב ליה לבאמטי בר טובי הדר דצה עשרה זימני בארעא פסק הב ליה למר יהודה א"ל באמטי בר טובי וההוא גברא לאו בר ישראל הוא א"ל מר קים לי בגויה ומר לא קים לי בגויה איכא דאמרי א"ל אידכר מאי עבדת באורתא:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

קסח א ב ג ד ה מיי' פי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכ' ז סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ז:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אידכר וכו' עבד קלת. נ"ב ועבד מומר בעובדת כוכבים כדאיתא פ' יולא דופן בדף מ"ז:

(ב) [גר' רי"ף ורא"ש אמר רבא ומקום קסה], ג) [נ"ל אמר ד"ה שבור], ג) [ומס ד"ה והלכתא], ד) בדפו"י דקאי, ה) [וע"ע תוספות חולין ח. ד"ה שלנתה], ו) [וע"ע תוספות נדה מז. ד"ה מסר להו],

---

*) [1] פי' הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג, **) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.

*)הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנַשֵּׁי מִינָּךְ מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא תִתְנַשֵּׁי מִינָּן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. **)חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רְמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחְאִי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תּוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפְיוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאוֹיְבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדְבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לְבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּם מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה כֵּן תַּעַזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחְיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עַלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכָלֵיהּ בְּגַוֵּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאַתְבָּא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וְיִקָּרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: